

BIBLIOTHECA

FF. PRÆDICATORUM

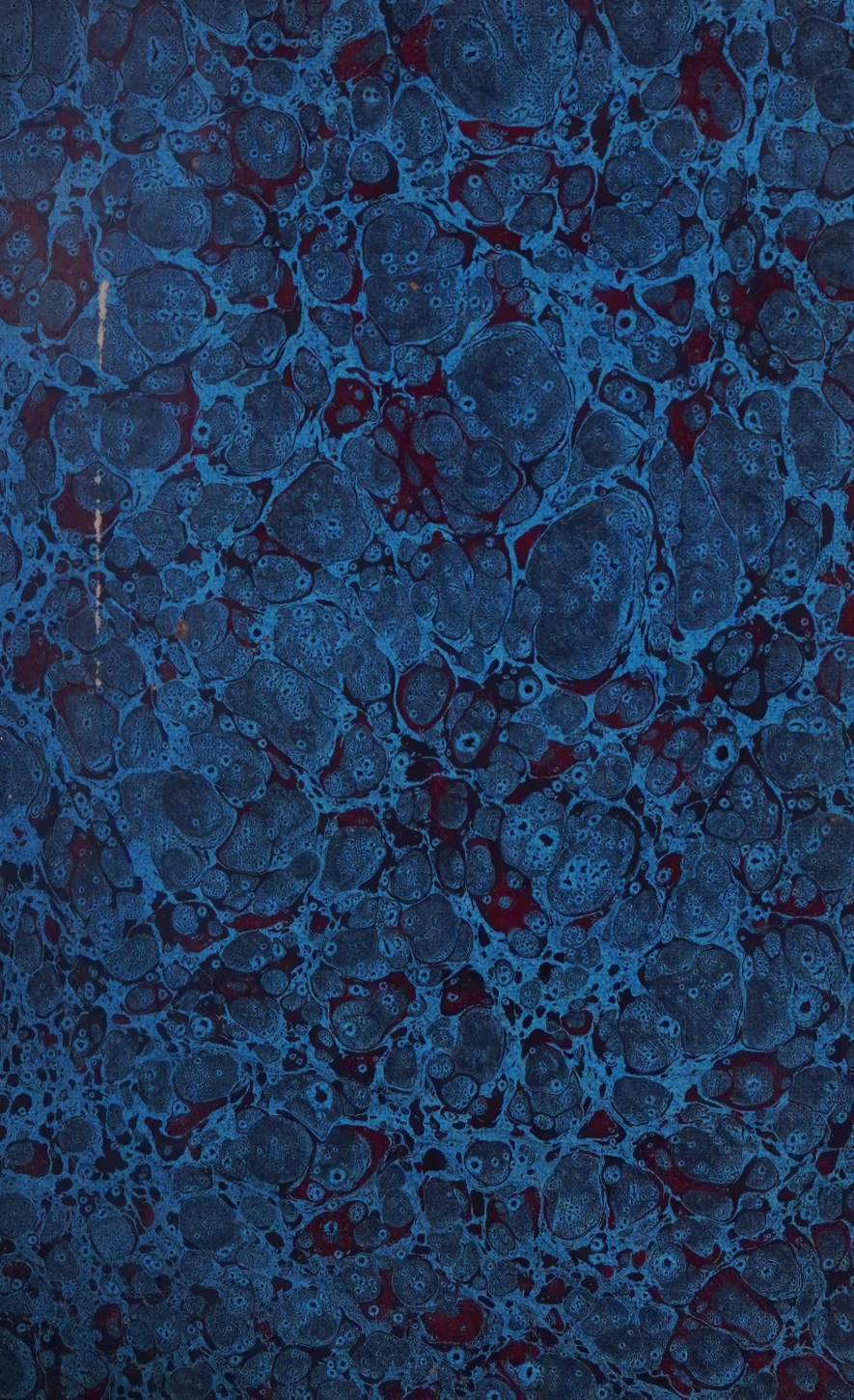
CONVENTUS

CIVIT. BENITIÆ

Lit.

Pl.

927

SVRIVS

HISTORIAE SEU VITAE SANCTORUM

SVRIVS

HISTORIAE SEU VITAE SANCTORUM

JUXTA OPTIMAM COLONIENSEM EDITIONEM

NUNC VERO EX RECENTIORIBUS ET PROBATISSIMIS MONUMENTIS

NUMERO AUCTAE MENDIS EXPURGATAE ET NOTIS EXORNATAE

QUIBUS ACCEDIT

ROMANUM MARTYROLOGIUM BREVITER ILLUSTRATUM

TAURINENSI PRESBYTERO E CONGREG. CLERR. REGG. S. PAULLI CURANTE

OPUS

ILLUSTR.MO AC REV.MO

D. D. LAURENTIO GASTALDI

ARCHIEPISCOPO TAURIN.

DICATUM

VOL. V.

MAJUS

AUGUSTAE TAURINORUM

EX TYPOGRAPHIA PONTIFICA ET ARCHIEPISCOPALI

EQ. PETRI MARIETTI

MDCCCLXXVI

MAJUS

COMMENTARIUS RERUM GESTARUM

SANCTI APOSTOLI PHILIPPI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Coronatus circa annum 87.

§ 1. Dei Verbum quod cum Patre est aeternum, et caret tempore, voluit aliquando fieri sicut nos. et venire sub tempus, propter lapsum nostrae naturae. Hinc factum est, ut virginis carne circumscriberetur, et id quod assumpserat Deum redderet communicatione. Cum autem ejus in corpore adventu, omnibus acquirente salutem, oporteret eum habere spectatores divinae illius et ineffabilis dispensationis, et participes mysteriorum: ut universo generi per ipsos suppeditaret affatim revocationem: postquam per totam finitimam, et quae circum Jordanem sita erat, regionem pervasisset Joannis praedicatio, data autem fuisset gratia spiritus et multi ab illo baptismum acceperant, quo tempore meus quoque Christus fuit baptizatus, mittens versari in civitate idem Dei Verbum, quod comprehendere non potest (versabatur enim Jerosolymis), degit in Galilaea. In ea autem agebat Philippus ille admirabilis qui erat quidem ex Bethsaida civitate Andreae et Petri, tunc vero aderat in Galilaea: qui statim ab ineunte aetate traditus est a parentibus, erudiendus disciplinis.

§ 2. Cum autem recte fuisset educatus, et in omni laudabili disciplina jam institutus esset et eruditus, libros perlègit Mosaios, et quaecumque fuerant praedicta de Christo mysteria didicit: quemadmodum novissimis temporibus sit venturus, et sit omnibus communiter salutem distributurus. Iis enim qui tunc erudiebant, non erat permissum, discipulos in alia erudire doctrina, nisi libros Mosis prius legissent. Cum ergo venisset Jesus in Galilaeam, et hunc magnum invenisset Philippum, jussit ei, ut ipsum sequeretur. Ille autem cum audiisset, statim recordatus est eorum quae ab ineunte aetate de Christo accepit et legit: et eum esse illum agnovit, quem Mosis libri esse postea venturum declarabant. Exhinc ergo is cum eo, qui vocaverat, magistro versabatur, et habebat virtutem quae cum tempore provehebatur: et connumerabatur cum praecipuis discipulis.

§ 3. Cum autem ita boni effectus fuisset particeps, assumit etiam alios socios participationis: nec eam celat, sed cum in primum incidisset Nathanaëlem qui longo ante tempore ei fuerat amicus et familiaris, venientis adventum, non tanquam adhuc futurum, sed tanquam qui jam esset, annuntiavit: Non amplius, dicens, in spe sita est salus Israël: sed quem, linguae spiritu praesignificantes Servatorem, praedixerunt in ultimis diebus Israël surrecturum, is adest. Et cum nos invenissemus Jesum ex Nazareth, et ejus admirabilibus et quae naturam superant miraculis non possemus non credere; omnes alios multum jubentes valere, cum eo degere constituimus. His cum summopere cepisset Nathanaëlem, etsi rem aegre ferentem, et non ex Nazareth esse boni aliquid contendentem, a tuendis quidem rebus Israël eum abducit, Christo autem adducit obedientem. Cumque eum primum adjunxisset, liberius exclamavit: Rabbi, dicens, tu es Rex Israël. Quo quidem ipse quoque Christus delectatus, ut quod profectum esset a mente intus recte affecta, id aperit quod erat ei conveniens, futurum eum mystam majorum mysteriorum, et regni Dei spectatorem. Quid enim dicit? Amen dico vobis, coelum apertum videbitis, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis. Ab illo ergo tempore sacratissimus Philippus aures praebens sacris mysteriorum institutionibus, tota mente in illis versabatur, nulla eum curâ attrahente ad alia: et luce divinatoris cognitionis expurgabat cogitationem, priorem depellens ignorantiam, et internum hominem renovans.

§ 4. Cum itaque ad virilem aetatem pervenisset, in Christum quidem perfectiorem assumpsit charitatem, ut reputaretur perinde atque filius, et locum obtineret haeredis, et adventu Spiritus constitueretur princeps super omnem terram. Cum autem advenisset tempus salutaris passionis, per quam patibili genere superior extitit impatibilitas, is inseparabiliter versabatur cum Magistro. Oportebat vero illo tempore aliquos, ex iis qui tenebant falsam gentium religionem, proficisci Jerosolymam ad festum contemplandum. Iis quae de Jesu praeter opinionem annunciata fuerant, obstupefacti (Nam ipsis quoque magna de eo nunciabantur, et quae fidem superabant quod Lazarum quidem suscitasset a mortuis, et universus populus eum laudibus et bonis verbis esset prosecutus, et alia innumerabilia fecisset miracula), eum conveniendi magno capti sunt desiderio. A quo superati, veniunt ad meum Jesum: et cum accessissent ad Philippum, annunciant cur venerant. Ille autem cum Andreae qui fuerat primus vocatus, de eis communicasset, Jesu simul cum ipso eorum adventum annunciat. Jesus vero de sua passione et gloria ei significat, dicens: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: mortuum autem, affert multum fructum. Atque haec quidem Christus illis disseruit. Quando autem post passionem

et resurrectionem se saepe ostendit discipulis, et illos fecit eorum spectatores quae erant majora quam ut caderent in cogitationem, hic ipse quoque magnus Philippus, ut qui esset condiscipulus et socius arcanorum, aderat iis quae fiebant, et erat unus ex eorum numero.

§ 5. Cum vero Dominus et Servator noster Jesus Christus, universam, quae fiebat per carnem, pro nobis peregrisset dispensationem, et terrena uniisset coelestibus admirabiliter et praeter opinionem, et cum gloria fuisset assumptus in coelos, et ad majestatis Patris consedisset dexteram, et Spiritum Paracletum iis qui ipsi cum viderant, suis mystis, misisset, ut erat pollicitus, in specie ignearum linguarum, eo quoque repletus Philippus, se parabat ad cursum Evangelii. Cum autem ex iis alii quidem partes orientales, alii autem occidentales, eas sortiti obirent, Borealesque et Australes pervaderent regiones, implentes praeceptum quod eis datum fuerat, admirabili quoque huic Apostolo sorte obtigit Asia. Quam quidem in orbem obiens, et in omnibus quidem versans civitatibus et regionibus, innumerabilem multitudinem fecit verae pietati consentire. Quos cum etiam obsignasset luce regenerationis, obtulit Patri coelesti. Quinetiam eos quoque qui affectionibus aliquibus et morbis opprimebantur, et eos quoque quos inhabitans daemonium male affliciebat, verbo solo et impositione sacrae manus curabat: mente quidem et intelligentiâ, eos qui insultabant et adversabantur, fundens ac fugans: sensiliter autem eos qui ab illis fuerant decepti, conservans: quos et praedicationis sublimi oratione, et, quae opinionem superabant, insignibus miraculorum effectioibus, tanquam retibus quibusdam capiens, paulatim deduxit ad agnitionem veritatis.

§ 6. Cum autem sacerdotes et altaria ubique in illis locis statuisset et construxisset, pro sacrificiis illis quae fiebant in daemonum altaribus, sacrosancte fecit in eis pèragi sacram mysterii celebrationem, adeo ut in eis servaretur ritus Evangelii. Atque sic quidem magna multitudo eorum qui per ipsum crediderunt, ad Christum fuit adducta. Cum autem oportèret eum quoque hinc excedere, et ad Dominum migrare, tale quid ei accidit circa finem hujus vitae. Est civitas in Phrygia insignis quae vocatur Jeràpolis. Ea cum aliarum omnium populo esset frequentissima, et appellata esset mater aliarum civitatum, sanctissimum accipit Philippum post innumerabiles pro Christo susceptos labores. Cum ergo accessisset magnus hic Apostolus, ut in ea quoque praedicaret Evangelium, vidisset autem eam simulacris, et venenatis quibusdam serpentibus, utpote prodigiosae cuidam viperae, cultum divinum tribuere, zelo divino ejus animus accenditur, et intentius se dans precibus, Christi nomine invocato, hanc perniciosam et quae multis fuit causa interitus, statim ostendit mortuam. Cum autem hoc signum adversus belluam patrasset eos

admonuit, ut eum qui est in coelis, vivum Deum existimarent, is enim est vere Deus: nec serpentibus * in terra animalibus animum adhiberent. Qui cum sit semper Deus perfectus, et qui nec possit comprehendi, postquam produxit hunc mundum, tam qui est aspectabilis, quam qui non cadit sub aspectum, hominem formatum ad imaginem suae majestatis, et libero honoratum arbitrio, fecit esse participem bonorum quae erant in paradiso, jubens ab hoc solo abstinere quod erat lignum cognitionis. Cum vero mandatum transgressum, et lapsum ab ea quae cum ipso intercedebat conjunctione, Dei non esset despicere, cum eum prius per legem, tanquam per paedagogum, et per Prophetas erudiisset, postremis temporibus ei placuit, ut Verbum quod est ejusdem cum eo naturae, a casta virgine nobis simile nasceretur. Ille autem cum ad similitudinem hominum apparuisset, et cum perpeccionibus concertasset qui erat impatibilis, et tertio die surrexisset a mortuis, sua benignitate et clementiâ se nobis manifestum reddidit, et in coelos ascendit, unde descenderat. Eum autem rursus quoque venturum credimus. Qui figmentum quidem suum suscitabit: reddet autem unicuique factis suis convenienter. Haec vero vos quoque scietis, divina luce dignati regenerationis: et ab omni quidem execrando vitio vobis pura erit cogitatio, et ad satietatem, etiamsi his nulla sit terminata satietas, gratiis ejus replebimini, et eritis haeredes annorum promissorum.

§ 7. Haec et his plura et privatim et communiter verba faciens divinus Apostolus, quos sciebat, magis quam alios, verbum suscipere veritatis, eos adduxit ad lucem regenerationis: et in pontificum et sacerdotum numerum retulit, et templa animata et sancta Christo excitavit. Sic directo procedentem veritatem videns ejus inimicus, non ferendum esse ducebat, nisi eum labefactaret, et prohiberet ne pergeret ulterius. Hinc cum eos qui eo tempore gerebant magistratus, subiisset, et eis tanquam ignem accendisset acmulationem, efficit, ut Philippus quidem ab eis comprehenderetur; magnam manum in eis repente commovens: ei autem infert quicquid est molestum et exitiosum. Nam qui eum quidem comprehenderant, acerbe deponunt in carcere: acerbius vero flagris caedunt et verberant. Deinde cum funibus eum, a talis vinxissent, sublime suspendunt praecipitem. Illud autem tacite significabat directum ejus mentis ascensum ad superiora, ut est consentaneum, etiamsi non eum usque ad ultimum reliquit Deus absque consolatione. Sed cum illo tempore Bartholomaeus quoque divinus Apostolus simul cum eo versaretur Jera- poli, et simul praedicaret Evangelium, quomodo praedicationis, ita etiam perpeccionis fit ei socius: et illo a talis suspensio, ut diximus, ipse cruce condemnatur. Porro autem soror Mariamna quae non minus erat una mente quam naturâ quae erat virgo

* Allatum de vipera signum refutat ex L. II Eusebii Baronius ad ann. LIV, n. 3.

et corpore et animo, patienti quidem Philippo fratri aderat: per-
persionem autem, quoad ejus fieri poterat, voluntate et animi pro-
posito simul attrahebat, et cum eo partiebatur.

§ 8. Interim vero, dum haec fierent, fit res quaedam nova.
Movetur quidem repente terra, et non solitam suscipit agitati-
onem: metus autem invasit illorum animos, qui, ex iis quae vide-
bantur, capiebant voluptatem. Circumagitur autem universus ille
locus, et in profundum demittitur. Simul autem cum solo po-
pulus quoque attrahebatur, et in maximum veniebat periculum,
ne periret miserabiliter. Erant ergo omnes hoc malo perplexi, et
incerti quid agerent, aut quid consilii caperent: Cum autem vix
tandem sensissent se luere poenas Philippo illati supplicii et con-
tumeliae, eum circumsistentes invocabant Servatorem, et petebant,
ut eis dexteram porrigeret ad salutem: neque proderet animas
quae propter eum solum tantis agitabantur fluctibus. Dicitur au-
tem, cum ii sic instarent precibus et ad misericordiam moven-
dam multa dicerent, et non cessarent, Jesus eis desuper aures
benignas inclinasse, et ejus quod fiebat misertus, eis repente ap-
paruisse: et cum apparuisset, mala illa ilico cessasse: et solum
quod tunc movebatur, stabile et firmum extitisse: et iis qui mi-
serabiliter veniebat in mortis periculum, visam esse divinam
virtutem quae locum scalarum obtinebat et ascensum praebebat
facilem. Hoc fuit via fidei ad salutem infidelibus: et simul qui-
dem magnum esse Philippum, majorem autem illum quoque, quem
ipse annuntiabat, Dominum praedicarunt.

§ 9. Exhinc autem qui servati quidem fuerant, ut Discipuli
liberarentur a vinculis, magno studio contendebant: festinabant
autem, ut e ligno cito demitterentur. Et solvunt quidem Bartho-
lomaeum, Philippus autem eorum repressit conatum. Jam enim
ad eum, quem desiderabat, erat mox migraturus. Unde etiam in
ligno sublime pendens, cum iis qui erant in civitate, de iis quae
erant eis futura utilia, toto die disserebat, et fiduciâ ad Domi-
num confirmans eorum animos, et pro eis supplicans, sacrosancte
cum sacris excessit eloquiis, et migravit ad eum quem dilexit
Dominum, cum in manu ejus suam deposuisset animam. Pre-
tiosum autem ejus corpus a Bartholomaeo et Mariamna sancte
elatum, et quae in sepultura de more fiunt, praeclare assecutum,
cum sacris hymnis et honoribus in loco insigni et sacro est de-
positum quartodecimo Novembris (a).

(a) Antiquam traditionem qua BB. Philippi et Jacobi Minoris corpora Romae (probabil. a Saec. v) in Basilica SS. Apostolorum condita ferebantur, faustissimus comprobavit eventus, die xv, anni mccccxxiii. Cum enim, exigente restorationis jam triennio inceptae progressu, altare princeps disjiceretur, infra substructum lateritium loculum arca reperta est marmorea aliam continens ligneam vetustate erosam, in qua sacri cineres erant venerandaque ossa SS. Philippi et Jacobi, quibus, sub xi Apostolorum titulo, ad Quirinalis radices Basilicae post dimid. vsaeculi a Summ. Pontif. Pelagio I et Joanne III peculiariter dicata. Insignes aliquot eorum Reliquiae Constantino-
polim delatae fuerant, dum utriusque Apostoli pars praecipua Romam transferebatur. Nonnullas quoque exuviarum particulas Compostella, Parisii, Tholosa, Antuerpia, Florentia sibi compararunt, cum Latini per bellicam Francorum virtutem Orientis Metropoli potiti sunt.

§ 10. Bartholomaeus autem et Mariamna, cum brevi tempore in eo loco mansissent, et pretiosis his reliquiis hymnos et honores tribuissent, et rursus praeclarius et firmiter eos qui aderant, in fide confirmassent, in suam patriam redierunt, praedicantes Evangelium Christi, quem decet omnis gloria, honor et adoratio, cum Patre principii experte, et sanctissimo ejus Spiritu, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

COMMENTARIUS RERUM GESTARUM

S. JACOBI APOSTOLI

FRATRIS DOMINI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Passus anno 60.

§ 1. Nihil est viro bono, et virtutis amatori aequè jucundum, et quod nulla minus satietate offendatur, atque justī memoria, et maxime, si passus sit propter Christum. Ea enim illum magis excitat ad laetitiam, quam aurum pecuniae amatores, et quaecumque sunt visu delectabilia eos qui pulchrarum rerum tenentur amore. Adde quod ipsa justī memoria non solum est jucunda, sed etiam valde utilis, cum aliquem zeli et aemulationis stimulum immittat animis, et ad similia aggredienda excitet. Agedum ergo nos quoque magnum Jacobum in medium adducentes qui vere est Justus, et nominatur, et ut Christi frater vocaretur, eximie est assecutus, communem ex rebus illius utilitatem capiamus et voluptatem. Nam licet multi alii qui in Ecclesiastica scribenda historia studium posuerunt, de hoc Justo narraverint, et ante omnes Hegesippus et Clemens: quorum ille quidem in quinto suo libro, hic autem, in sexta earum quae vocantur hypotyposes, nonnulla ex iis quae ab ipso gesta sunt, assumentes, posteris tradiderint: nemo tamen se extendit ad omnia, neque contendit de eo dicere singulatim. Causa autem est quod non fuit eorum institutum de ipso scribere: sed erat quidem eis aliud propositum argumentum: in parte autem, cum ita accidisset, illius meminerunt.

§ 2. Jacobo ergo patria fuit Judaea, pater Joseph (a) qui

(a) Sententia quorundam Græcorum prorsus rejicienda. Jacobus hic filius erat Cleophae, fratris, juxta plerosque, S. Josephi Sp. B. M. V. vel saltem mariti Mariae quae Virginis Mariae soror dicebatur quod nata ex amita vel matertera Deiparae. Consobrinus ergo Mariae Matris Jesu et nepos Custodis eorum S. Josephi, *Frater Domini*, juxta vocem et adhuc apud quasdam gentes adhibitam pro patruele vel consobрино dicebatur.

propter insignem virtutem et morum bonitatem. fuit sponsus Virgini quae Dominum nostrum Jesum Christum peperit. Erant autem ejus actiones nomini convenientes. Ajunt enim eum fuisse vocatum Obliam: quod quidem vult significare *arcem populi*. Oculus ejus lenis et placidus, et vere dignus qui consequeretur a Deo misericordiam. Aures divinis verbis omnino apertae. Os, in quo, tanquam aliquae deliciae, lex erat perpetuo. Manus quae semper movebantur ad benefaciendum. Venter qui omnino suis resistebat appetitionibus. Nam ab animatis et vino tota vitâ usqueadeo abstinuit, ut aquam quidem existimaret potum suavissimum, quemadmodum et alimentum panem, lacrymarum guttas abundanter miscens cum potione. Genua ejus precationis assiduâ causâ penitus obduruerant, et pellis erat in eis veluti mortua. Pannus erat ei gratum indumentum, et sindon, quando erat ad sacra ascensurus. Inter noctem et diem nullum erat ei discrimen: sed noctu quoque lucis exercebat opera: et dies, vitae tranquillitate et turbarum vacuitate, imitabatur plane noctis silentium. Suis erat jucundus, alienis venerandus. Tantam enim laudem virtutis, non solum apud amicos, sed etiam apud eos qui non erant initiati mysteriis pietatis, is fuit assecutus, ut nonnulli quoque eorum ejus conscripserint martyrium, et dixerint, non eos solum luisse poenas qui Justum interemerunt: sed civitatem quoque magnam accepisse calamitatem, in qua execrandum illud contigit facinus. Ei quod dico, fert testimonium Josephus in vigesimo libro antiquitatum id referens.

§ 3. Quomodo autem et alia quae ad Justum pertinent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recensebimus? Nuper quidem Dominus fuerat nobis particeps magni secundum carnem mysterii, et magnus hic Jacobus tenebat clavum Ecclesiae Jerosolymitanæ. Cum duo autem sint quae hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio, inquam, et actio, ex quibus vim accipiunt virtutes: examinandum est, quam hic esset in utroque eximius. Sed quoniam maxime per contemplationem ad Deum est ascensus, quoad ejus fieri potest, prius narremus de illius contemplatione, deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus. Existimo enim oportere Episcopi oculum ante alia delectari vi contemplandi etiamsi actionem quidam putarunt esse ascensum ad contemplationem. Concedatur ergo quod contemplatio praecedat actionem, quandoquidem justi actioni conjunctum est etiam martyrium. Sed quomodo Episcopus gregem cum scientia pascere debeat, is aperte potest intelligere qui Catholicam ejus legit Epistolam. Et primum quidem id quod est in inscriptione egregium, non est praetermittendum. Protinus enim, et, ut dicitur, a carceribus, significatur sancti modestia. Sic autem habet: « Jacobus Dei et Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus quae sunt in dispersione, salutem. » Nam cum ei liceret seipsum vocare Apostolum, aut

Episcopum, aut quod majus est. Fratrem Domini, quibus nominibus ipsum quoque Paulus significavit scribens ad Galatas; videtur delectari humilioribus, se esse servum Christi Dei significat tribubus Israël, vel maxime proprium magistri insigne, habens moderationem, et ea sibi magis placens, quam Episcopatus dignitate atque fraternitatis.

§ 4. Sed age nonnulla, quae leguntur in Epistola, quantum conceditur, persequamur, per quae erit manifesta illius mentis puritas, et accurata doctrina. Nam cum fuisset in principio Epistolae, et contemplante animi oculo considerasset, ut est consequens quod quisquis ad Deum accedit, incidit in tentationes (Boni enim principium et radix, est Deus: bonum autem, est virtus. Via autem quae fert ad virtutem, est aspera et difficilis, et quae multa habet adversa: et ideo evenit omnino, ut qui ad Deum accedunt, in res incidant inaequales): exhortatur sanctos ad invictam patientiam et nunquam cedentem, bonos imitans puerorum praeceptores, et qui convenienter legibus decertationis sciunt decertare. Dicit enim: *Omne gaudium existimate, fratres mei, quando in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur. Patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo deficiatis. Si cui autem vestrum deest sapientia, petat a Deo qui dat omnibus absolute, et non exprobrat (Jac. 1).* Considera autem, cum quanta hortatur sapientia. Non enim solummodo sustinere, sed etiam gaudere ingruentibus jubet tentationibus: nec solum gaudere, sed id etiam omne gaudium ducere. Neque vero dicit quaslibet tentationes: sed, Quando in varias incideritis tentationes. Causa autem est: Scientes, inquit, quod probatio fidei vestrae patientiam operatur. Deinde subjungit, in fide debere esse firmitatem, et constantiam, et nullam dubitationem, dicens: *Vir animo duplex, est instabilis in omnibus viis suis (ibid.).* Quod autem postea dicit, quantam cum venustate habet etiam profunditatem? *Glorietur enim, inquit, humilis quidem in sua altitudine: dives autem in sua humilitate (ibid.).* Nam cum divitiae quidem alliciant ad superbiam, paupertas autem ad humilitatem et animi dejectionem: ille contra jubet facere, divitem quidem suam constituere altitudinem in modestis actionibus: Pauperem vero hoc ipsum existimare dignitatem non contemnendam, si magno et excelso animo ferat paupertatem. Ita paupertatem et divitias quae sunt saepe multis materia ad peccandum, utraque materiam efficit ad Dei cultum.

§ 5. Deinde rursus cum sciret, cujus gloriae, et quam multorum bonorum sint tentationes conciliatrices iis qui se fortiter gerunt, repetens dicit: *Beatus homo qui sustinet tentationem: quoniam cum fuerit probatus, accipiet coronam vitae (ibid.):* beatitudine et spe coronarum efficiens, ut sint viris bonis acceptae tentationes, et eas propemodum tanquam lucrum existiment, et cum

voluptate excipiant. Sed neque multorum morbum qui suas defendentes cupiditates, peccatum dicunt esse a natura, et neque verentur existimare. Deum esse causam malorum, reliquit incuratum: sed tanquam medicus praestantissimus, auxiliis utens praeservantibus, huic morbo resistit, dicens: «Nemo qui tentatur, dicat: A Deo tentor. Deus enim non tentatur a malis: ipse autem tentat neminem. Unusquisque vero tentatur a propria concupiscentia attractus et inescatus. Deinde concupiscentia cum concepit, parit peccatum: peccatum autem perfectum, parit mortem.» Sic vir justus juste judicavit inter homines et Deum: illi quidem suo testimonio tribuens quod non esset auctor malorum, et linguis loquacibus persuadens, ut tacerent: efficiens autem, ut homines suam agnoscerent imbecillitatem et sua peccata, et ut sibi, et non Deo, ascriberent delicta quae ex mala consuetudine proveniunt et socordia: et sic discerent se humiliter gerere, et petere veniam.

§ 6. Praeterea videbis Justum sapienter perimentem arrogantiam et superbiam, quae sequitur bonum recte gestum, et persuadentem Deo potius quam sibiipsis ascribere quod fuerit recte factum. «Ne erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti. Omne donum bonum, et omne datum perfectum, desuper descendit a Patre luminum, apud quem non est vicissitudo, nec mutationis obumbratio. Volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos primitiae quaedam ejus creaturarum.» Haec et exinaniunt arrogantiam, et ostendunt Deum esse datorem bonorum, et esse immutabilem, nec in eum cadere alterationem: quodque is est eximius, si conferatur cum rebus creatis, et maximam videtur gerere curam hominis.

§ 7. Post haec accedit ad admonitiones quae ad mores magis pertinent: *Sit*, dicens, *omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tardus ad iram* (Jac. 1). Si enim velox sermo est cavendus, quanto magis adhibenda est cautio, ne cito irascaris? Vide autem, quomodo figuram veri exprimit Christiani. «Religio pura et immaculata Patri et Deo haec est: Visitare orphanos et viduas in afflictione eorum, immaculatum seipsum conservare a mundo.» Ex aequo jubet et a mundo recedere, et ad propinquum accedere. Tunc enim vere ac sincere fratrum miserebimur quando nos separabimus ab affectione in mundum. Dicendo autem, *Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres, fidem Domini nostri Jesu Christi gloriae* (Jac. 11): tollit id quod fit ad ostentationem, docens ne vivamus, ut placeamus hominibus, neque quae ramus gloriam ex hominibus, humilia et abjecta cogitantes: sed Deum solum amemus, et ejus quod fit, habeamus ipsum laudatorem, et remunerationem ab eo expectemus. Dicendo vero eum legem implere regiam qui diligit proximum sicut seipsum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate,

sciens hujus praecepti magnitudinem et pulchritudinem: et quod plane legis adimpletio. est dilectio in proximum: et hoc ipsum est summa bonorum. Dein movet ad misericordiam, terrens immisericordi et inevitabili, quod illic est, iudicio. *Judicium enim*, inquit, *sine misericordia ei qui non fecit misericordiam (ibid.)* per hoc concedens, ut misericordia gloriatur plus, quam iudicium, quatenus illi dat victoriam. Quinetiam ita dicit fidem opus habere actione, sicut corpus eget spiritu: absque ea autem esse mortuam et inutilem, ut non confidamus in eo solum quod credamus, et inaniter gloriemur. Hoc autem probat, statim Abraham et Raab adducens in testimonium: illum quidem qui cum fide Isaac quoque obtulit: hanc autem quae speculatores per aliam viam transmisit.

§ 8. Et quid opus est, ut singula enumerem? Vix ullam prae-misit ex virtutibus moralibus, ad quam non incitaverit virum pium ac religiosum cum multa probabilitate, gratiâ ac jucunditate. Is linguae legem dedit, ut qui et in tempore tacendum, et in tempore dicendum accurate doceret. Is paterne docet sequi quidem veritatem, a falso autem abstinere. Porro autem linguam quoque maledicam et calumniatricem plurimum accusat. Et de propinquo clanculum detrahere, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulsat. Tuum opus est, o Juste, divites quoque rursus et pauperes admonere: illos quidem, ne confidant in divitiis: hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui sint tolerantiae accepturi mercedem quae non potest auferri: et illis quidem infidelitatis argumentum divitias objicere, ut qui in eis confidant, et non in Dei sinu qui nunquam exhauritur: his autem, tanquam prophetam annunciare quod pro foribus stat is qui judicat. Illud autem, non perjurium solum, sed vel ipsum omnino jusjurandum declinari debere, cujusnam alterius, quam linguae justae fuerit admonitio, dicentis: *Ante omnia, fratres mei, nolite omnino jurare, neque per coelum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum: sit autem sermo vester est, est: ut non sub iudicio decidatis (Jac. v).* Eos qui sunt sereno et tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione: eos qui aegrotant, ut oleo utantur cum oratione sacerdotis ad unctionem, et id habeant pro morbi medicina, utpote quod oratio, cui opera ferunt auxilium, maxima possit efficere. Quid opus est omnia persequi quae haec continet Epistola, cum eam possit qui velit, legere et illinc haurire, tanquam ex fonte, et gustando factis probare, et ita fide dignus esse testis eorum quae pulchre dicuntur a Jacobo?

§ 9. Porro autem hinc quoque sciri potest, quanta esset ejus auctoritas et dicendi facultas. Fuit aliquando quaestio Antiochiae, an oporteret eos qui ex Gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Mosaico deinceps circumcidere. Fratres ergo qui erant Antiochiae, Apostolis commorantibus Jerosolymis permiserunt iudicium,

Paulo et Barnaba usi ministris ad proponendum id de quo quaerebatur. Cum vero quae Jerosolymis erat Ecclesia, ad hoc esset congregata, et Petrus primus Apostolorum praecesset fidei, et deficeret semina pietatis: «Viri fratres, inquit Jacobus Simon, exposuit, quomodo primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomine suo. Et ei consentiunt Prophetæ.» Deinde cum subiunxisset verba unius Prophetæ, de iis quae quaerebantur, hanc tulit sententiam: «Judico ego, dicens, non esse molestiâ afficiendos eos qui ex Gentibus ad Deum convertuntur: sed scribendum ad eos, ut se abstineant a contaminationibus simulae-rorum, fornicatione, et sanguine, et suffocato.» Sic dixit, et quod dixerat, deductum est ad effectum: et quod a Jacobo fuerat decretum, scriptum est ab Apostolis: et Ecclesiae pro forma fuit traditum. Tanta apud Apostolos fuit ejus reverentia.

§ 10. Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo scribat ad Galatas: «Ascendi, inquit, Jerosolymam ad videndum Petrum. Alium autem Apostolum non vidi, nisi Jacobum fratrem Domini.» Utpote quod res esset magna, et digna quae mandaretur memoriae, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum usus sit Jacobus, aperte sciet qui legerit Actus Apostolorum. «Cum nos enim (inquit Lucas) venissemus Jerosolyma, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Jacobum, et omnes accesserunt presbyteri. Quos cum salutasset, exposuit singulatim unumquodque eorum quae Deus fecit Gentibus per ministerium suum. Illi autem cum audiissent, glorificaverunt Deum, dicentes Paulo: Vides, frater, quam multa millia sunt inter Judaeos eorum qui crediderunt: et sunt omnes legis aemulatores. De te autem audierunt quod tu doces a Mose defectionem Judaeos omnes qui sunt in gentibus. Sed fac hoc quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se: his assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis, ut radant capita: et cognoscent omnes quod quae de te audierunt, nihil sunt.» Oportet autem omnino existimare haec verba esse Jacobi, ut qui esset princeps illius Ecclesiae. Propterea enim hoc egregie a Luca est additum: Paulus nobiscum ingressus est ad Jacobum. Tantum inter Apostolos tribuebatur Jacobo, et adeo erat clarus, et habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc nactus ex eo quod esset frater Domini. Judas autem qui Catholicarum septimam scripsit Epistolam, quam ex re seipsum significat, et quomodo facit inscriptionem? Judas J-su Christi servus, frater autem Jacobi, iis qui sunt dilecti in Deo Patre. Non ex imperatoriis et inanibus dignitatibus sibi tantum claritatis tribuunt qui sunt in mundo splendidi, quantum ille sciebat gloriari ex eo quod esset et diceretur frater Jacobi. Si autem est Judae gloria, dici fratrem Jacobi: quanto est ipsi Jacobo major quod Christi frater nominetur? Ipse

enim solus assecutus fuit haec privilegia: et dignus est habitus qui solus vocaretur frater Domini.

§ 11. Hic ergo magnus et divinus Jacobus erat sanctus (ut sacra dicunt eloquia) ex utero matris suae. Quamobrem statim post Deum primum Pontificem accipit clavum Ecclesiae Jerosolymitanae, et solus in Sancta sanctorum (a) perpetuo ingreditur. Non enim semel, sicut iis qui legi et umbrae coelestium serviebant, concedebatur ingressus: sed sic ingrediebatur, ut qui solus posset ingredi propter puritatem. Ingressus autem, se inclinabat in genua: et populo melius conciliabat remissionem peccatorum quam quomodo fecit Moses: adeo ut instar camelorum ei genua obdurescerent, eo quod is ea flecteret assidue. Sic enim nobis Deus qui homo factus est, orandum tradit. Propter insignem autem justitiam vocabatur, ut dictum est, Oblis quod lingua nostra significat populi munitionem.

§ 12. Caeterum quomodo Prophetæ prius significaverunt, quidam ex septem haeresibus, quorum dux erat Ananus (Erat autem Ananus tunc sacerdos, quando Paulus appellato Caesare, Romam a Festo vincetus missus est ad Neronem), cum essent frustrati spe insidiarum, quas struxerant adversus Paulum, convertuntur contra Jacobum fratrem Domini. Haec autem in illum facere ausi sunt. Cum Justum intercepissent medium, petebant ab eo negationem fidei in Christum coram toto populo, et ex ipso sunt sciscitati: Dic nobis, o Juste, dicentes, quid tibi videtur de Jesu? Ille autem eis convenienter respondens, et qualis dicebatur, nempe Justus, talis quoque volens videri, justam similiter vocem emittit: Is est, dicens, filius Dei. Atque nonnulli quidem credebant iis quae dicebantur a Jacobo: alii autem minime credebant, et contradicebant, convenienter non rectae traditioni et errori. Quaedam enim haereses apud Judaeos (ut divina dicunt eloquia) neque tenebant resurrectionem, neque credebant Deum venturum, ut redderet unucuique secundum opera sua. Atque multi quidem propter Jacobum relati sunt in numerum credentium: magna autem murmuratio exorta est inter principes Judaeorum, utpote quod dicerent Pharisei et Scribae in periculum venire universum populum, expectantem Jesum Christum. Cum ergo accessissent ad Jacobum: Te valde rogamus, o Juste, dicebant, cohibe populum: in errorem enim inductus est de Jesu quod ipse sit Christus: et fac, ut iis qui die Paschae convenerint, de Jesu persuadeas, ne de ipso fallantur. Tibi enim nos credimus, et tibi ferimus testimonium, et universus populus quod sis justus, et personam non accipias (hoc testimonium quod esset justus, et personam non acciperet, ideo illi tribuentes, ut ex hoc Justi nomine eum

(a) Sancta Templi Dei ingrediebantur quotidie sacerdotes: at Sancta Sanctorum introibat semel in anno Pontifex Summus. Huc, licet minime Judaeorum Pontifex, intrabat, nullo contradicente, Jacobus, ob magnam sanctitatis existimationem.

ad se allicerent, et persuaderent, ut illorum personas acciperet, corruptus assentatione). Ascende ergo templi pinnaculum, ut cernaris a toto populo, et verba tua audiantur. Nam propter Pascham convenerunt omnes tribus cum gentibus. Statuerunt ergo Scribae et Pharisei Jacobum supra templi pinnaculum, et alta voce dixerunt: Juste, debemus omnes tibi credere. Quoniam igitur populus errat post Jesum, quem omnes scimus passum esse mortem sub Pontio Pilato, nobis enuncia quid tibi videatur de Jesu.

§ 13. Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis resisteret mendacio, non est cunctatus, neque metu prodidit veritatem: sed et animo et lingua liberrimus, et magnam protinus vocem emittens: « Quid me rogatis, inquit, de Jesu? Ipse sedet in coelo ad dexteram virtutis Patris sui, venturus posthac in nubibus coeli, ut judicet orbem terrae in justitia. » Cum multi autem fuissent persuasi ab hoc Jacobi testimonio, clamarentque et dicerent, Osanna filio David: Scribas et Phariseos subiit magna ejus quod factum fuerat, poenitentia, et inter se dicebant: Male fecimus qui tale testimonium Jesu prae buerimus. Agendum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus sic metu retardatus, non credat Jesu. Cum sic dixissent, magna voce clamaverunt: O o, Justus quoque erravit. Cum ergo ascendissent in templi pinnaculum, eum statim dejiciunt. Et ne sic quidem desistentes ab insania, dicebant: Justum obruamus lapidibus. Et coeperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed conversus, figit humi genua dicens: *Domine Deus Pater, dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt*: eandem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emittens Jacobus. Cum sic ergo eum appeterent lapidibus, unus ex sacerdotibus qui erant filii Recham, filii Rechabim, de quibus fert testimonium Jeremias propheta, clamavit, dicens: Cessate: quid facitis? Justus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, accepto fuste ex officina fullonis, quo comprimebat vestes, valide infligit ejus capiti: et sic Justus tradidit animam. Quem acceperunt et sepelierunt prope templum Dei.

§ 14. Quicumque autem erant in civitate moderati et probi, et videbantur leges accurate servare, hoc tulerunt graviter, et clam mittunt ad Agrippam (erat enim is successor tetrarchiae Herodis) rogantes, ut scriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte fecisse dicebant quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis Albino quoque procedentes obviam venienti Alexandria (Ipsam enim post Festum elegit Caesar procuratorem Judaeae), eum docent, non licere Anano absque ejus sententia sedere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixerant, iratus scribit ad Ananum, minans eum daturum poenas admissi facinoris. Rex vero Agrippa, Anano deposito a sacerdotio, cum fuisset pontifex non plures quam tres menses, alterum ejus loco

constituit. Mala autem extrema invaserunt Judaeos post mortem Jacobi. Horum testis est Josephus Judaeus qui nihil celavit veritatis.

§ 15. Haec ita evenerunt, et sanctus additus est sanctis, martyr martyribus, justis qui Justus erat et nominabatur, quique primus inter episcopos fuit martyrica coronâ redimîtus. Nam inter diaconos quidem praecessit Stephanus, inter apostolos Zebedaei Jacobus: nunc autem pontifex Christum primum pontificem est secutus: martyr eum qui pro universo mundo proprium praebuit sanguinem. Quam multarum divinarum dignitatum quam multae tibi debitae sunt coronae, discipulo, pontifici, justo, Dei fratri, martyri! qui quicquid boni dixerit quispiam, habet ex abundantia: ad gloriam Patris, Filii et Spiritus Sancti quae est una et inseparabilis divinitas, et quam decet omnis honor et magnificentia nunc et semper, et in saeculorum saecula.

VITA S. MARCULPHI ABBATIS

INCERTO QUIDEM AUCTORE, SED FIDELITER CONSCRIPTA.

STYLUM INTERDUM MODICE CORREXIMUS.

Obiit anno 558.

§ 1. Eo tempore, quo gloriosus et Deo amabilis Childebertus rex Francorum sceptrâ strenue honesteque regebat, beatissimus vir Marculphus, magnus et praeclarus enituit moribus et actibus. Cum enim nobilissimis, ditissimis atque Christianissimis Bajocassinis * civibus ortus esset, ab ipsis puerilibus annis toto nisu ingentique desiderio ad supernam coepit patriam anhelare. Praeferebatur quidem aetate levitas puerilis, sed vigebat in moribus senilis maturitas. Nam ludicris omnibus, quibus illa aetas maxime delectatur, rejectis, ea quae divinae religionis erant, et avida aure percipere, et tenaci memoriae commendare, et accurata persecutione exequi satagebat. Devitabat bonae indolis puer coetaneorum suorum vaniloquia, lascivaque conventicula, atque seniorum sese adjungebat congressibus et colloquiis, imitans jam illud Mosaicum quod tamen necdum lectione didicerat: Interroga patres tuos, et annuntiabunt tibi: majores tuos, et dicent tibi, itemque illud Psalmistae dicens: Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei.

§ 2. Hujuscemodi igitur cum se velut praeludiis futurae Christi militiae exerceret, a suis tutoribus pia provisione (Nam ejus uterque parens jampridem mortem obierat) divinarum est admotus

* Oppido Bayeux in Normannia.

studiis literarum: et decebat plane, ut quem adeo sibi jam divina vendicabat gratia, non mundanis, sed divinis manciparetur negotiis. Itaque intra brevis temporis spatia omnibus adeo est instructus divinis literis, ut nulli suorum sodalium reperiretur secundus. Postquam autem adolevit, et virile robur attigit, ceu miles in Christi tyrociniiis a primis annis bene exercitatus. coepit strenue atque infatigabiliter ad supernae vocationis bravium contendere, praeterita cum Apostolo obliviscens, et in futura sese extendens, vacans orationibus, lectionibus insistens, carnem vigiliis et jejuniis macerans, omnibus humilitatem et obedientiam exhibens, largus in praestandis eleemosynis, profusus in misericordiae et humanitatis exequendis officiis. Sustentabat pauperes suis sumptibus, pupillorum et viduarum sublevabat inopiam, corripbat vias suas servandis Domini mandatis. Corripbat, inquam, vias suas, et Domini sequebatur. Talibus igitur ornatus moribus et officiis, Christo dilectus, et hominibus gratus ac venerabilis habebatur.

§ 3. Gaudebat quippe atque laetabatur tali concive omnis Bajocassina plebs, confidens omnem suae reipublicae statum per eum firmum stabilemque futurum. Nam beatissimus vir omnes crebris incitabat adhortationibus, ut fundamentum bonorum omnium catholicam fidem firmiter retinerent, spemque suam in Deo, non in hominibus collocarent, dilectionem integram colerent, Dominum super omnia, et proximos tanquam seipsos diligerent, et ut quotidianis virtutum profectibus ad promerendam supernae civitatis beatitudinem properarent. Porro autem cum rebus temporalibus ex haereditaria successione afflueret, solique Deo servire cuperet, in eis tum procurandis, tum disponendis diu occupari non sustinuit: sed illius Evangelicae sententiae non surdus auditor, *Qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv): et illius Apostolicae, *Nemo militans Deo, secularibus se implicat negotiis* (2. Tim. ii): relicta domo rebusque paternis, nudus ex mundi naufragio evadens, optatam suscepit peregrinationem, factus pauper, ut Christum pro nobis pauperem factum sequeretur. Et quia jampridem famam sanctitatis beati Possessoris, Constantiae civitatis Episcopi, auditione acceperat, eum recto tramite expetiit, cupiens ipsius doctrinis et exemplis institui. A quo benigne susceptus, apud eum tempus non modicum permansit, atque ab eo tonsus, cum esset annorum triginta, clerici habitum accepit. Postmodum autem per reliquos ecclesiasticos ordines digna promotione sublevatus, tandem presbyter factus est.

§ 4. Tum vero coepit, jubente illo pontifice, Constantienses cives indesinenter admonere, ut quod semel in sacro fonte professi essent, moribus tenerent, et operibus exercerent, viasque recte vivendi semper sequerentur, vanam mundi gloriam parvipenderent,

et ad coelestem tota intentione tenderent. Atque his coelestium factorum insignibus illustratus, ab omnibus tamquam parens colebatur, summisque laudibus efferebatur: ejusque sanctae exhortationis dictis cuncti aequali devotione parebant. Erat vir sanctus profundus ingenio, disertus eloquio, consilio prudens, factis maturus, virtutum cultor, vitiorum extirpator. Eum autem animi decorem non obfuscabat forma corporis, nam tametsi staturâ pusillus erat, at tamen formosus erat, membrorumque eleganti coaptatione compositus.

§ 5. Nocte quadam, cum post longas preces et Dei laudes membris fatigatis modicam daret quietem, supernus ei aderat nuncius, habitu splendidus, aspectu jucundus. Excitans autem eum, sic appellat: « Pax tibi, beatissime Marculphe. Omnipotenti regi tua grata sunt opera, pèrplacet illi militia tua. Noveris autem hac re illius praecipue gratiam te promeruisse quod non modo tuae, sed etiam proximorum tuorum saluti solícite invigilas. Et quia complures e daemonum faucibus per te evellere, sibi que adjungere et vendicare Christus constituit, ocyus Childebertum Francorum regem adito, et pete ut locum quemdam hujus urbis Constantiensis, cui Nantus* est vocabulum, tibi largiatur cum rebus omnibus ad illum pertinentibus. Illic vero tu monasterium construes, et aliquot fratres qui sub tuo regimine Deo serviant, in illud introduces. Cum autem cor regis in manu illius sit, cujus est ista jussio, nulla ratione dubites, te impetratum id quod petere moneris. » His dictis, Angelus disparuit: mane autem conscenso asello, cui sedere consueverat, vir beatus cum duobus fratribus Carulpho et Domardo iter imperatum arripuit: cumque rex Childebertus cum regina Ultrogode, multaque procerum frequentia quodam festo die divini celebrationem officii* in ecclesia devote praestolaretur, ipse supervenit, intransque ecclesiam, non se continuo regalibus praesentavit obtutibus, sed cum omnis ab eo abesset mundana levitas, et humilis atque religiosa ei inesset gravitas, in quamdam templi abditissimam partem se recepit, ubi ab omni tumultu semotus, Christo secretas funderet preces, implens illud Evangelii: *Cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum (Matth. vi)*. Nolebat enim vir sanctus hypocritarum sectari jactantiam qui in synagogis et locis publicis, ut ab hominibus viderentur, stantes orabant, de quibus Dominus, *Amen dico vobis, inquit, receperunt mercedem suam (Ibid.)*.

§ 6. Sed cum non posset lucerna Christi latère sub modio, quem virtutum custos humilitas celare cupiebat, daemonum superata detegebat superbia. Nam simulatque in templum ingressus fuit, per quosdam eo forte adductos utriusque sexus daemoniacos, magnis et lacrymosis vocibus clamarunt daemonia: « Parce

* Nanteuil.

nobis Christi serve Marculphe, graviter enim cruciat nos tua praesentia. At tamen si ab his nos sedibus per te divina pellere vult potentia, ne nos patiaris detrudi in abyssum.» Haec cum audiret rex valde attonitus est cum omnibus suis, jubetque diligenter inquiri, quis ille sit, cujus nomen sic appellent obsessi a daemonibus. Invenitur tandem, moneturque ut ad regem festinus accedat. Venientem rex officiosissime salutat, aitque, «Gratus est nobis adventus tuus, benedicite Domini. Certi enim sumus nostram exiguitatem a Christo piissimo omnium conditore per te visitari.» Eum vero beatissimus Marculphus resalutans, «Pax tibi, inquit, et misericordia ab ipso Domino Jesu Christo, virorum illustrissime, e coelis praestetur: qui licet dignitate praeceñas, atque in solio regalis majestatis resideas, unum tamen mortalium esse te considerans, non despicias subditos superbiâ tumidus, sed humilitate tranquillus, eis tanquam naturâ similibus coaequaris. Bene ergo memor es illius dicti Sapientis: *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis* (Eccl. xxxii). Denique justitiâ insignis, non pietate segnis, eisdem subditis et cum justitia pareis, et cum humanitate, si delinquant, correctionem adhibes. Atque his aliisque virtutum officiis et Deo vivis, et ejus sanctis places.»

§ 2. Ejusmodi laudum praeconiis rex non ad elationem sed ad humilitatem potius permotus, blande ex eo sciscitabatur, quibus ab oris eo advenisset. Cui beatus Marculphus, «Urbis, inquit, Bajocassinæ indigena sum, parentibus non infimis progenitus. Jussione vero divina admonitus, ab illis partibus occidis ad tuam amplitudinem et magnificentiam accessi, oraturus uti fiscum urbis Constantiensis qui Nantus dicitur, cum omnibus suis redditibus non mihi, sed Christo, quo donante amplas obtines possessiones temporarias, et ampliores expectas in coelis, solemni donatione largiaris. Certo enim scias Dei omnipotentis hanc esse voluntatem et jussionem, ut locus iste, quem dixi, non humano deinceps, sed divino mancipetur dominio, nempe ut ibi monasterium construatur, et fratres severioris vitae qui pro tua totiusque reipublicae salute Christum sedulo orent, in eo collocentur.» Hac petitione Rex impense exhilaratus, «Gratias, inquit, ago clementissimo Conditori meo, qui per te dilectum suum mihi suorum infimo voluntatem suam aperire dignatus est. Ejus enim est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Fiat de omnibus quae mihi contulit, voluntas ejus. Interim omnes in commune rogamus sanctitatem tuam, venerande vir, ut his miseris tua subveniat pietas, quos male torquet nequam spirituum impietas.» At vir Dei nullo modo ad id idoneum, immo vero indignum se asserens, tandem multorum victus precibus, curvatis humi genibus, et oculis manibusque in coelum sublatis, sic precatus est: «Domine Jesu Christe, rex regum

potentissime, cujus imperio omnis subjacet creatura, qui vita, salus et pietas es, qui gratuita gratiâ homo fieri dignatus es, ut nos a potestate daemonum liberares, qui discipulis tuis et eorum successoribus potestatem dedisti calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici: his famulis tuis opem tuæ pietatis impende, ut profligatis daemonibus, a quibus crudeliter vexantur, tu qui Creator et Redemptor eorum es, solus eos possideas, et ipsi pristinae sanitati redditi, debitas tibi laudes et gratiarum actiones persolvant.» His precibus vix absolutis, immundi spiritus certa relinquentes vestigia, in fugam versi sunt, ab ore et naribus eorum quos obsederant magna vi sanguinis emanante. Eo viso insigni miraculo, rex et alii qui aderant, immensas Deo gratias egerunt. Deinde accito notario, jubet rex regale conscribi testamentum de donatione quam petierat vir Dei. Eoque bene munito, cunctis suffragantibus tradidit rex fiscum supradictum cum universis ejus proventibus Deo et sancto viro, ejusque posteris perpetuo possidendum: jussit etiam, ut quicquid deinceps vellet, sine ulla haesitatione ab ipso vir Dei peteret.

§ 8. His ita gestis, vir sanctus abundi ad suos copiam sibi dari poposcit. Sed rex diutissime primum quidem in ejus colloquiis, deinde etiam osculo immoratus, tandem eum a se dimisit, seque uxoremque et liberos suos illius precibus commendans, obnixequae rogans, ut crebro se inviseret. Adjunxit autem ei Leontium quemdam e suis qui fisci hujus agros certis finibus determinaret. Reversus igitur beatus Marculphus, coepit locum illum excolere, condiditque monasterium, regulari institutioni aptum et accommodatum. Ac deinde rebus intus et extra prudenti dispensatione apparatis atque dispositis, non paucos, cum quibus vitam monasticam duceret, sibi fratres adscivit: quos non solum piaæ adhortationis incitamentis, verumetiam optimae conversationis exemplis admonebat, ut semper ardua et sanctiora sectarentur, sicque de virtute in virtutem progredientes, regem regum in Sion contemplari mererentur. Hortabatur eos, ut inter se essent prorsus unanimes, et quemadmodum de primitivæ Ecclesiæ fidelibus legitur, cor eis unum esset et anima una, nec quisquam quicquam sibi proprium præter peccatum vendicaret, sed omnia eis essent communia. Porro otium tanquam vipereum fugerent virus, certatimque aut laboribus manuum, aut lectioni, vel orationi incumberent. Ajebat crebro, nihil tam monachorum obesse perfectioni, atque otium.

§ 9. Illud quoque commemorare operæ pretium fuerit, quemadmodum vir sanctus antiqui hostis eluserit insidias. Aliquando namque Quadragesimæ diebus imminetibus, cum ille quotidianis profectibus semper ad altiora conscenderet, atque in dies, per salubrem carnalium affectionum decoctionem, velut aurum in fornace mundior atque expurgatior fieri niteretur, insulam

quae Dinolitionis * dicitur, expetiit, ut illic sacro illo Quadragesimae tempore corpus solito severius maceraret: quantoque ab hominum remotior esset congressu, tanto ad vigiliis, preces jejuniisque exercenda aptior et expeditior foret. Cum autem die quodam ante aditum casulae, quam pro tempore illic sibi extruxerat, horâ ferme sexta resideret, divinaeque lectioni incumberet, ecce malignus spiritus, infatigabilis humani generis hostis, confidens se illum sua musculâ comprehensurum, in foeminae transformatus speciem, ad illum accedit, clamat se naufragam, atque illic casu ejectam, voce lugubri petit se sub tectum recipi et cibo recreari. At vir Domini, ut erat ad omnia cautus et circumspectus, diabolicae fraudis confestim deprehendit praestigias. Itaque librum ponit ex manibus, intrat in cellulam, profert panem, consignatumque cruce offert ei cum his verbis: «Si non phantastica, sed vera, ut ais, foemina es, accipe panem hunc cruce signatum.» Tum ille crucis hostis perpetuus, crucis nomen ferre non sustinens, repente instar fumi evanuit, atque ab alta sese rupe in mare cum fremitu horrifico praecipitem dedit. Et jure quidem praecipitium ille quod semper ei debetur, secutus est qui quondam ob suam superbiam de coelesti culmine dejectus, tantam sanctae Ecclesiae columnam evertere conatus est. Quod enim in capite nostro Christo, servile scilicet ei bellum movens, prius efficere non potuit, hoc perpetua infestatione in ejus membris attentare non desinit. Sed beatus Marculphus iis fuit circumseptus munitionibus, quibus teste Domino, hostis ille facile repellitur: nimirum jejuniis et orationibus, caeterisque Christianae militiae exercitiis indefessus insistens. Nullis vescabatur cibis aliis, quam pane hordeaceo herbisque crudis. Tunica ejus erat saccus cilicinus: vestes aliae, pelles veruccinae. Somnum, quem sola extorquebat lassitudo, paululum nuda cubans humo, capiti lapide supposito capiebat. Atque hunc in modum strenue militans, omnes a se hostiles infestationes procul amovebat.

§ 10. Paschali inde appropinquante solemnitate, revisurus fratres monasterium repetiit: cumque narrasset fratribus quid sibi accidisset, omnes immenso repleti sunt gaudio, tum quod diu optato ejus fruerentur reditu, tum quod salvum et incolumem illum Dominus conservasset. Fama autem ejus longe latequeispergebatur, atque ex locis circumjacentibus plurimi ad eum concurrebant: e quibus multi illius sancta conversatione et doctrinâ accensi, vana hujus mundi penitus abjiciebant, et quicquid habere poterant, ad eum afferebant, atque ut ejus regimini subesse ipsis liceret, humiliter deposcebant. Ille vero libenter annuens devotioni eorum, tanquam Christi fidelis oeconomus quae ipsi offerebantur, partim in recreationem inopum, partim in captivorum redemptionem, partim in monasteriorum constructionem

* Gall. *Dulgne*.

distribuebat. Plura enim praeter primum condens coenobia, rebus eorum qui ad ejus confugiebant magisterium, illa ditabat. Porro etiam venerabilis Christi sacerdos Romardus, curis et negotiis secularibus prorsus valedicens, ad eum se contulit. Cum eo autem vir beatus post non multum temporis spatium, aliquandiu eremiticam vitam agere volens, quamdam Britanniae adjacentem insulam quae Agnus vocabatur, adiit. In ea vero paucissimi degabant incolae, et in iis vir religiosissimus Helibertus qui corpus suum multo abstinentiae rigore macerabat. In cujus tugurium vir Domini Marculphus cum beato Romardo ingressus est, et cum eo uterque diu asperam vivendi rationem, sive corporis afflictionem sectatus est, divinaeque contemplationi vacavit. Nec est silentio premendum illustre miraculum quod in hac insula Christus per sancti Marculphi merita patravit.

§ 11. Aliquando piratae ad tria millia ab inexhaustis gentis Saxonicae scaturiginibus prorumpentes, conscensis navibus, cursum velocem remis et velis accelerarunt, eamipsam insulam depredari et prorsus depopulari volentes. Senserunt id procul insulae habitatores qui non amplius triginta fuisse feruntur, valdeque consternati animis, quid agerent quove se reciperent, quippe mari undique vallati, nescierunt. Tandem salubri usi consilio, ad beatum Marculphum properant, ejus se genibus advolvunt, orant querulis vocibus, ut ipsis subveniat. Tum ille, «Forti, inquit, animo estote filii: potest enim Deus vos ab horum manibus eripere. Quod si meis vultis parère monitis, arma constanter capessite, et intrepidis animis hostibus obviam itote. Polliceor ego vobis de illis vos victoriam reportaturos. Ille enim pugnavit pro vobis, qui quondam Pharaonem et ejus exercitum sua virtute contrivit.» His illi sermonibus animati, audacter corripiunt gladios, nec sua sed praepotentis Dei nitentes dexterâ, virique beati precibus muniti, cum piratis manus conserturi, fortiter illis occurrunt. Fit utrinque atrox pugna, sed Dei virtute, beato viro impetrante, insulares omnes manent illaesi, barbari pauci quidem ferro necati, at plurimi marinis absorpti undis, sic prorsus interiøre, ut nullus superesset qui caeterorum casum in patria renunciaret. Audiens autem ejus insulae dominus tot hostium millia beati Marculphi precibus tam praeclare superata, immensas Deo gratias egit, sanctique viri ditione dimidiam insulam deinceps devota traditione teneri voluit. Itaque construxit illic sanctissimus sacerdos monasterium, adductis in illud quibusdam fratribus qui Domino constanter famularentur.

§ 12. Non multo post cum primum suum monasterium reviseret, Genasius quidam filium suum rabidi lupi morsibus misere dilaceratum, atque jam morti propinquum ei obtulit, valde obnixè deprecans, suis ut obtineret precibus, ne puer e vita decederet. Tum ille pietatis visceribus totus in Christo affluens, et

ad subveniendum proximorum miseriis semper promptissimus, in terram se Dominum oraturus prosternit, tanto coelo vicinior, quanto humo conjunctior. Mox autem ut surrexit e pulvere, puer ab omni sanatus est vulnere. Magna hinc circumstantibus oboritur laetitia, patri pro restituto filio, caeteris pro miraculo insperato.

§ 13. Cum autem dissolutionis suae tempus vir beatus Spiritu Sancto revelante non longe abesse praenosceret, regem Childbertum prius quam de hac vita migraret, adire decrevit, ut praediorum donationes, coenobiis ab ipso constructis a multis fidelibus viris pro suarum salute animarum praestitae, auctoritate regali semper essent ratae, coenobiisque salvae et inconvulsae absque ulla posteriorum calumnia permanerent. In illo vero itinere quae per eum Dominus miracula fecerit, reticere non debemus. Priusquam ad Compendium castrum *, ubi tum rex morabatur, perveniret, apud fluvium Isaram, ab itineris fatigatione sese paululum recreaturus, ad pratum, quoddam divertit. Ecce autem regii venatores leporem canibus insectantur: at ille per apertam camporum fugiens planitiem, sinuosis flexibus impendentem differt mortem. Nulla autem evadendi relicta opportunitate, ceu jussus divinitus, sub hominis Dei sese amictum recipit. Id vero cernens unus ex ministris regis, mente tumidus et ore effrenis, ait ad eum, «Qua temeritate ausus es, clerice, regis venationem invadere? Nisi quamprimum reddideris, ego te meo gladio interficiam.» Tum vir sanctus, non ut periculum declinaret, sed ut Dei qui homines et jumenta salvat, patesceret magnificentia, bestiolam dimisit. Ea fugiente, canes qui ad capiendum parati aderant, ita solo affixi sunt, ut penitus loco movere se non possent. Is autem qui sanctum virum irreverenter et contumeliose appellaverat, ab equo, quem calcaribus urgebat, ut fugientem leporem sequeretur, tanta vi dècidit, ut rupto ventre, intestina ejus effluerent. Cernentes id socii ejus qui ob illatam viro Dei injuriam id ei accidisse non dubitabant, ad pedes illius se abjiciunt qui tamen ad miserendum paratior, quam ad ulciscendum erat. Mox ille se confert eo, ubi miser jacebat semivivus, manibusque propriis interanea effusa suo loco recondit. Deinde cum diutissime precatus esset, de terra surgens, crucis signo hominem consignavit, isque repente ita incolumis effectus est, acsi nihil perpessus esset mali. Rex autem a venatu rediens, ubi rem gestam audivit, tum beatissimi Marculphi adventu, tum miraculo divinitus per eum perpetrato impense gavisus. pròpere se ad eum contulit: cumque eum procul intueri primum potuit, mox ab equo desiliens, non sine multa reverentia pedes ad eum accessit, oravitque supplex, ut benedictione sua ipsum impertiretur. Et vir Dei, «Benedicat tibi Dominus, inquit, ex Sion, et videas bona

* Gall. Compiègne.

Jerusalem omnibus diebus vitae tuae: sintque omnes tui benedicti a Domino qui fecit coelum et terram. » Inde in mutuos ruunt amplexus et oscula, et cum vir sanctus causam itineris sui regi indicasset, pariter in memoratum castrum ingressi sunt. Interea sole ruente, nox venit. Altera luce jussit rex confici literas de praediorum donationibus, quales vir Domini postularat, idque praesente reginâ Ultrogode caeterisque optimatibus, annuloque suo cunctis illis attestantibus eas voluit obsignari. Praeterea vero rex et regina multis eum donantes muneribus, supplices rogarunt, ut Christum pro ipsorum salute deprecaretur. His ita gestis beatus Marculphus domum reversus est.

§ 14. Cum autem jam instaret ille dies, quo Christus eum ab hac corporeae corruptionis imbecillitate ad sempiternae incorruptionis sanitatem transferre constituerat, modica correptus molestiâ, gaudens, et exultans suae vocationis praestolabatur horam. Invalescente vero languore, fratres undique, multaque ex vicinis locis populorum turba, atque in iis etiam venerabilis Constantiensis urbis * Episcopus Laudo **, visitandi studio ad eum accurrerunt. At ille ceu pastor bonus blande gregem suum consolans et ut sancti propositi normam nullo modo desereret admonens et exhortans, Christum summum pastorem obsecrabat, ut quos sacratissimi sanguinis sui effusione redemisset, eos perpetuo suae protectionis munimine vallaret. Tandem oculis et manibus sursum erectis, « Domine, inquit, Jesu Christe, Patris aeterni Fili unigenite, miserere mei senis jam fatiscentis, et si jam satis est bonitati tuae quod hucusque militavi in castris tuis, liceat mihi deinceps diu optata libertate donato, ad civium supernorum transire consortium. » His dictis, animam efflavit. Tum vero dolent omnes turbantur universi: existit omnium qui aderant, luctus intolerabilis pro tanti viri absentia. Calendis Maji abiit e vita, et sepultus est in monasterio quod primum ipse construxit eo loco qui Nantus appellatur. Humati sunt cum eo etiam alii duo fratres qui eodem tempore obierunt, Cariulphus et Domardus.

§ 15. Jam multum intercesserat temporis, et venerandus Rhodomagensis ecclesiae pontifex Audoënus ***, dioecesim suam visitans, Constantiam pervenit. Rogatus autem ab Vernuino, loci saepe dicti Abbate, ut eum locum viseret, et corpus beati viri ad locum quem ipse paraverat, transferret, libens assensit. Sublevato autem de tumulo sancti viri corpore, consumptis carnibus, visa est sola cutis virtute omnipotentis Dei ossibus haerere incorrupta: porro vultus ejus adeo vividus apparuit, acsi vitali spiritu foveretur. Quod miraculum ut multis innotesceret, triduo detectus permansit. Rogavit autem Abbatem beatissimus Audoënus, ut de sancti viri corpore aliquam ipsi partem attribueret.

* De Contances.

** Col. S. Laudo (gal. *Lò vel Laude*) xxvi sept.

*** Ep. Rhodomag. (*Rouen*) Audoënus (gal. *Ouen*) col. xxiv aug.

Illo libentissime annuente, cum Episcopus Audoënus caput auferre deliberaret, chartula coelitus in ejus manus incidit, qua haec continebantur: Caeterorum membrorum beatissimi Marculphi quod voles sumito: caput autem ejus nequaquam tangere prae-sumas. His scriptis sanctissimus praesul a proposito revocatus, in loco praeparato summa veneratione beatissimi Marculphi confessoris reliquias condidit. Ibi vero crebro patrata miracula, virum sanctum non mortuum, sed vere vivere testantur.

DE S. AMATORE EPISC. ANTISIODOREN.

EX QUODAM MS. CODICE, MUTATO STYLO PER LAUR. SURIUM.

Vitâ functus anno 418.

Sanctus Amator literis non mediocriter institutus, in juventute coactus est a parentibus quamdam virginem ducere in matrimonium. Cum autem jam tempus adesset, quo inter se conjungi deberent, mutuis exhortationibus ad nuncupandum virginitatis votum se permoverunt. Adfuit autem angelus Domini, et binas illis coronas afferens, laudavit propositum, et ad perseverandum eos incitavit. Itaque puella (Martha nomine) virginum sodalitati se adjunxit, Amator autem in clerum allectus, tot fuit virtutum ornamentis illustris, ut post decessum sancti Eladii ei in Antisiodorensi * Episcopatu substitutus sit. Porro jam factus pontifex multis claruit miraculis: caecis restituit visum, curavit paralyticos, mortuos ad vitam revocavit. Cumque multos ab ethnicismo convertisset ad Dominum, tum perpetrandis miraculis, tum instanter concionando, cerneretque parvam ecclesiam suam capere non posse tam ingentem Christianorum multitudinem, a Ruptilio cive Antisiodorensi petiit sibi dari domum quamdam, quam is intra urbis septa habebat amplam et excelsam. Ille vero primo quidem assentiri petenti noluit: at non diu post gravissimo correptus morbo, cessit precibus ejus. Tum vir Dei condidit illic basilicam et consecravit, quae usque in praesens in honorem S. Stephani protomartyris dedicata, a fidelibus frequentatur.

Reliquam hujus historiae partem reperiet Lector Vol. VII, in Vita S. Germani Episcopi Antisiodoren. xxxi Jul.

* *D'Auvergne* in Gallia.

DE S. SIGISMUNDO BURGUND. REGE

EX HIST. FRANCORUM S. GREGORII TURON. *lib. 3, cap. 5 et 6.*

Occisus anno 524.

§ 1. Mortuo Gunebaldo, regnum ejus Sigismundus filius obtinuit, monasteriumque Agaunense * solerti curâ cum domibus basilicisque aedificavit. Qui perdita priori conjuge, filia Theodorici regis Italici, de qua filium habebat nomine Sigericum, aliam duxit uxorem quae valde contra filium ejus, sicut novercarum mos est, malignari ac scandalizare coepit. Unde factum est, ut una solemnitatum die, cum puer super eam vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam: «Non enim eras digna, ut haec indumenta tua terga contingerent quae dominae tuae, id est, matris meae fuisse noscuntur.» At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum, dicens: «Hic iniquus regnum tuum possidere desiderat, teque interfecto id usque in Italiam dilatare disponit: scilicet ut regnum quod avus ejus Theodoricus Italiae tenuit, et iste possideat. Scit enim quod te vivente non potest adimplere, et nisi tu cadas, ille non surget.» His et hujusmodi ille incitatus verbis, uxoris iniquae consilio utens, iniquus extitit parricida. Nam sopitum vino dormire post meridiem filium jubet: cui dormienti lorum sub collo ejus positum, ac sub mento ligatum trahentibus ad se invicem duobus pueris, suffocatus est. Quo facto, pater sero jam poenitens, super cadaver exanime ruens, flere coepit amarissime, ad quem senex quidam sic dixisse fertur: «Te, inquit, plange àmodo qui per consilium nequam factus es parricida saevissimus. Nam hunc qui innocens jugulatus est, necessarium non est plangi.» Nihilominus ille ad sanctos Agaunenses abiens, per multos dies in fletu et jejuniis durans, veniam precabatur: psallentium ibi assiduum instituens, Agauno regressus est, ultione divina e vestigio eum prosequente.

§ 2. Hujus filiam rex Theodoricus accepit: Crotildis vero regina Clodomirum et reliquos filios suos alloquitur, dicens: «Non me poeniteat, charissimi, vos dulciter enutrisse. Indignamini quaeso injuriam meam, et patris matrisque meae mortem sagaci studio vindicate.» Haec illi audientes, Burgundias petunt, et contra Sigismundum et fratrem ejus Godomarum dirigunt: devictoque exercitu eorum, Godomarus terga vertit: Sigismundus vero dum

* S. Mauriti in Alpibus Helveticis, ad Galliae fines. *Sedunum* vero ubi S. Regem poenitentem Martyrem coli memorat Rom. Martyrologium, in iisdem Alpibus urbs est Episcopalis, hod. vulgari *Sion*.

ad saltus Agaunos fugere nititur, a Clodomiro captus, cum uxore et filiis captivus abducitur, atque intra terminum Aurelianensis urbis in custodia positus detinetur. Discedentibus his regibus, Godomarus resumptis viribus Burgundiones collegit, regnumque recepit. Contra quem Clodomirus iterum disponens, Sigismundum interficere destinat: cui a beato Avito * Abbate decimo Nutiacensi, magno tunc temporis sacerdote, dictum est: « Si, inquit, respiciens Deum emendaveris consilium tuum, ut hos homines interfici non patiaris, erit Deus tecum, et proficiscens victoriam obtinebis. Si vero eos occideris, tuipse in manu inimicorum traditus, simili sorte peribis: fietque tibi et uxori et filiis tuis quod feceris Sigismundo et conjugi ac liberis ejus. » Sed ille auscultare despicens consilium ejus, ait: « Stultum enim consilium esse puto, ut inimicis domi relictis, contra reliquos eam, eisque a tergo, hoc a fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. Satius enim et facilius victoria patrabitur, si unus ab alio separetur: quo interfecto, facile et alius morti poterit destinari. » Statimque interfecto Sigismundo cum uxore et filiis, apud Calonniam ** Aurelianensis urbis vicum in puteum jactari praecipiens, Burgundias petiit, vocans in suppetias Theodoricum regem. Ille autem injuriam soceri sui vindicare volens, ire promisit. Cumque pariter apud Virosontiam, locum urbis Viennensis conjuncti fuissent cum Godomaro configunt. Cumque Godomarus cum exercitu terga vertisset, et Clodomirus insequeretur, ac de suis non modico spatio elongatus esset, assimulantes illi signum ejus, dant ad eum voces, dicentes: « Huc huc convertere: tui enim sumus. » At ille credens: abiit, irruitque in medium inimicorum. Cujus amputatum caput et conto affixum elevant in sublime. Quod Franci cernentes, atque cognoscentes Clodomirum interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamque in suam rēdīgunt potestatem. Godomarus iterum regnum recepit.

EX CHRONICIS SIGEBERTI GEMBLACENSIS MONACHI,

ANNO DOMINI 515 DE EODEM S. SIGISMUNDO.

Rex Burgundiae Sigismundus qui monasterium Agaunensium construxerat, filium suum Sigericum pērimīt, malo novercae illius usus consilio. Qui competenti poenitentiae se addicens, et martyribus Agaunensibus se totum dēvovens, quod dignus fuerit veniā, testatur crebra post mortem ejus per eum multis concessa sanitatum gratia, et per eum febricitantibus indulta curatio.

* Col. xvii jun. Loco Nutiacensi, lege: *Miciacensi* (gall. *de Micy*) apud Aurelianum (*Orléans*).

** Locum Galli dicunt: *saint-Père-Avy-la-Colombe*.

DE S. EVERMARO MARTYRE

EX QUODAM CODICE MS.

STYLUM MUTAVIT LAURENTIUS SURIUS.

Sub init. VIII Saec. — Ex Hollandia.

§ 1. Temporibus Pipini principis, quem ex Begga Ansigisus Dux suscepit, beatus Evermarus cum primis nobili stirpe in Frisia ortus est. Quem a prima aetate sibi consecratum, omnipotens Deus Sancti Spiritus gratiâ totum perfudit. Crescentibus autem una cum aetate virtutum meritis, totius sanctitatis speculum effectus est. Ejus vero profectui invidens hostis antiquus, multis tentationibus a sancta intentione eum retrahere et depellere conatus est: sed fortis Christi miles obturabat aures suas, et prorsus ad nihilum redegit omnes ejus machinas. Itaque cum Deo bene favente tentationes omnes superatae essent, et ille vitam duceret sanctissimam, ad martyrium jam aspirabat, sine quo metuebat apud Deum se pro imperfecto haberi. Suscepit igitur causâ Dei peregrinationem, ut posset alicubi ceu ignotus obire martyrium. Venit autem in Gallaeciam ad S. Jacobum, ubi cum ejus aedem ingressus fuisset, ejusque suffragia expetiisset, rediit in partes inferiores Galliae, ubi sancti quidem recens de hoc mundo subtracti clarebant miraculis, puta Foillianus martyr, Furseus et Ultanus fratres, Remaclus Episcopus, Trudo venerabilis confessor et virgo Dei Gertrudis. Eorum ille suffragia, singulorum loca visens, pie ac devotè ambiens, cum Trajecti * etiam S. Servatium adire vellet, cum septem comitibus venit ad primos aditus sylvae quæ Ruttis nominatur: sed ne impendente jam nocte in tenebris per ignoti loci anfractus erraret, ad proximam villam quae Herstaplia dicebatur, divertit. Eam villam homo crudelis Hacco nomine sibi vendicabat, adjunctisque sibi sociis, hostis publicus barbara feritate per sylvam illam et vias publicas iter agentes aut interficiebat, aut despoliabat. Idemipse aliud apud Mosam sibi aedificium condiderat, quod a suo nomine Haccolatum voluit appellari, unde contemplabatur transeuntes, et navigantium res diripiebat.

§ 2. Ad ejus aedes beatus Evermarus se contulit, nesciens cujus essent. Ille vero tum aberat: sed ejus uxor, mulier religiosa, et peregrinorum solícite curam gerens, sanctum virum et comites ejus humaniter excepit, monuitque eos, ut ante solis ortum se darent itineri, ne superveniens maritus ipsos trucidaret. At illi

* *Maëstricht*, Trajectum Superius. Vide in Surii Vol. III, p. 624.

cum bene precati essent fideli mulieri illi, mane ab ejus domo egressi sunt, et reversi in sylvam quam reliquerant. Interea Hacco domum redit, discit ex suis de hospitibus qui illic pernoctaverant. Iis auditis, homo saevus pene fit exanimis, aitque: «Quonam aufugerunt illi? Ocyus insequamur eos, ne si manus effugiant meas, dicant occurrentibus, se Hacconis ceu dèsidis et stertentis vim impune praeteriisse.» Mox cum suis ingreditur sylvam, per abrupta et invia persequitur Evermarum et socios ejus: atque ecce improvise incidit in locum, in quo illi quiescebant, compensaturi damna somni noctis superioris. Visos illos Hacco duriter objurgat quod ausi fuerint in suae ditionis terram ingredi quod non pependerit vectigal impositum illac transeuntibus, sed tanquam fures, clam se subduxerint. Ea re tantum ajebat illos in se admisisse facinus, quod nisi eorum fuso sanguine expiari haud quaquam possit.

§ 3. His dictis, beatum Evermarum qui caeteris honestiori habitu praestare videbatur, crudelis homo ferro necat: caeduntur etiam comites ejus. Mox detrahuntur caesis vestimenta, corpora manent insepulta, sed angelicis servantur excubiis, donec Pipinus princeps, quem supra nominavimus, in eum locum pervenit. Ruttim enim sylvam venandi causâ ingresso illo, comites ejus partim, dum sylvae lustrant invia, eo perducti sunt, ubi corpora caesorum jacebant. Misericordiâ autem permoti ex vulneribus et sanguine, quo aspersa erant, sepulturae ea mandarunt: beatum Evermarum ob vultus decorem et corporis formam egregiam, ceu aliis digniorem, post exequias accuratiori sepulturâ cohonestantes, dimidio clypeo corpori ejus supposito, et altera clypei parte, ei imposita. Postea vero quando Leodiensi Ecclesiae praesedit Euraclius Episcopus, in villa seu pago qui jam de extirpata sylva Ruttis nomen retinuerat, sancti Martini ecclesia fuit, cui vir magnae sanctitatis Zuselinus inserviebat. Ei vero Dominus per angelum suum vitam et nomen beati Evermari indicavit, simul etiam de martyrio et loco, ubi humatus erat, certiorum eum efficiens, jubensque ut Episcopum Euraclium suo, id est, Dei nomine eo adduceret, ut sanctum Evermarum martyrem e sinu terrae elevaret, quippe cujus spiritus ab ipsa caedis hora in coelis versaretur. At tamen sacerdos de hac visione haesitans, illo anno nihil Episcopo renunciavit. Altero anno eadem nocte culpatus ab angelo quod jussis ipsius non paruisset, nihilominus rem apud se tacitam habuit. Inde tertio anno eadem nocte non solum reprehensus, sed etiam flagellis caesus ab angelo, tandem credidit visioni: abiitque ad Episcopum, et ei omnia ordine exposuit, in veritatis argumentum ostendens ei corporis plagas et livores. Praecepit autem ei Episcopus, ut sacrum corpus effoderet. Quod cum factum esset, Episcopus illud ex humo elevavit. Tanta vero inde prodiit odoris suavitas, ut qui aderant, in paradiso sibi versari viderentur.

Porro Episcopus collecto populo transtulit illud in beati Martini aedem sane quam honorifice, plebi et regioni illi patronum comparans. Ab eo autem tempore tanta illic divinitus sunt miracula declarata, ut si omnia perscribantur, ingensv olumen completura sint.

HISTORIA S. WALBURGAE VIRG.

CODEX EGREGIUS MS. AUCTORIS NOMEN NON HABET: NOS STYLO NOSTRO HISTORIAM INDE TRANSCRIPTIMUS, SED ALIQUANTO CONTRACTIUS. VITAM S. VIRGINIS SCRIPSIT WOLPHARDUS MONACHUS HASSERENSIS PERANTIQUUS: AN HAEC EA SIT, IGNORO.

Floruit saeculo VIII — Ex Anglia.

§ 1. Postquam Anglorum Deo chara gens beatissimi Gregorii Pontificis maximi studio et operâ ad Christianam religionem tracta fuit, multi eorum ob coelestis spei remunerationem in Franciae regnum pervenerunt. In quibus S. Bonifacius Moguntinae sedis ob sua merita praesulatum adeptus est. Porro duo fratres germani, Williboldus et Winniboldus cum sorore sua, Deo et hominibus charissima Walburga, cum in has regiones venissent, Williboldus a S. Bonifacio ordinatus est Eystetensis Episcopus, atque angelicam in ea functione ducens vitam, tandem beatissime obiit: Winniboldus autem totum se Christi servitio mancipans, mundanaeque omnia prorsus respuens, locum, quem vocant Heydenheim, sibi incolendum sumpsit: ibique precibus vacans continuis, spe robustus, fide firmus, monasticae vitae professionem usque ad supremum vitae diem admodum strenue prosecutus est, multosque suis exemplis ad bene vivendi studium perduxit.

§ 2. Ubi vero Winniboldus excessit e vivis, foeminei sexus decus et ornamentum Walburga omnibus se virtutis praebuit exemplum. Erat enim praefecta virginum monasterii Heydenheimensis, et materfamilias egregia quae posset a Deo impetrare quicquid petisset. Accidit aliquando, ut revertenti illi horâ vespertina ab ecclesia ad cubiculum suum, Gonmeradus custos ecclesiae, jam noctis sese intendentibus tenebris, lumen praebere nollet. Ea vero nihil mota hac injuriâ, cum jam coena Deo sacratarum virginum absoluta, et divinae laudes persolutae essent, ad dormitorium se recepit: et ecce repente tanta illic luminis existit claritas, ut pavementum ipsum penetrare videretur, permansitque usque ad nocturnas preces. Stupent sacrae virgines et exultant, accurrunt ad Walburgam, indicant immensum lumen.

Illa subortis lacrymis, oculos et manus tollit ad coelum, et, «Tibi, inquit, Domine Jesu Christe, cui humilis ancilla tua ab ipsis incunabulis servire constitui, pro hoc beneficio gratias ago: ut qui ad excitandas ancillarum tuarum mihi adhaerentium mentes, me indignam hac luce consolari volueris: quod tamen ego non meritis adscribo meis, sed fratrum meorum, famulorum tuorum.»

§ 3. Cum ab hac vita migrasset beatissimus Winniboldus, Walburgae virginis frater, illa immodico dolore correpta, die quodam vesperi exivit e monasterio, nullo penitus de familia monasterii id cognoscente. Venit autem ad aedes cujusdam hominis opulenti, et ante fores ceu quaedam peregrina et ignota sola substitit. Videns autem illam dominus domus, et nesciens, quaenam esset, valde metuebat cum tota familia sua, ne a canibus suis discerperetur. Jussit igitur, ut quamprimum sese indicaret. Tum illa, «Canes tuos, inquit, ego nihil reformido. Non enim poterunt mordere Walburgam. Ille enim qui me huc adduxit incolumem, etiam illaesam potest reducere eo, unde huc advēni: porro etiam magnum tibi solatium adferet, si toto pectore credas illum esse summum medicum.» Haec ut audivit illustris vir, e sede sua prosiliens, animo consternatus sciscitabatur, cur virgo nobilis, et omnipotentis Dei ancilla, prae foribus stare voluerit: admodumque reverenter illam excipiens, officiosissime et humanissime tractavit. Cumque incumbendum esset, rogata virgo ubi nocte dormire vellet, respondit se non nisi in illo velle cubare cubiculo, ubi filia ejus gravissime decumbebat, ita ut jam funeri ejus necessaria a parentibus praepararentur. Tum illis prae nimio dolore ejulantibus, in cubiculum virgo Walburga ingressa est, nocteque illa Dominum pro puella deprecans, altera luce eam parentibus sanissimam exhibuit: qui sane pro tanto miraculo Deo immensas egere gratias, Walburgae autem multa obtulere dona, ejus precibus obnixae se commendantes. At virgo Christi dona accipere noluit, soli Christo placere desiderans, eumque super omnia diligens. Inde ad suum regressa monasterium, quanto cumulationem in se sensit Dei gratiam, tanto arctiori sese in dies vitae tradidit. Tandem cum jam mundum et omnes ejus cupiditates plane protrivisset, ex hac vita victrix decessit, sepulta honorificentissime in monasterio suo.

§ 4. Episcopatum autem Eystetensem obtinente Odgero venerabili viro, cum is monasterium, in quo sacrae virginis conditum erat corpus, minori quam par esset studio coleret, quadam nocte per visionem sic eum fertur sacra virgo compellasse: «Cur Odgere Deo digne praesul, monasterium, ubi humata sum, tam negligenter hactenus habuisti? Quotidie conculcor pedibus vulgi et servorum eo adventantium. Equidem tale tibi praebebo indicium, unde possis intelligere non recte te gessisse erga me et domum Dei: et si quidem reum te agnoscas, veniam

mereberis.» Eam visionem non fuisse vanam, eventus docuit. Nam paulo post cum primum erecti essent parietes ejus fabricae, et jam imponendae essent trabes, noctu is paries qui spectabat Aquilonem, repente ad terram usque collapsus est, magno terrore illato tam domesticis quam vicinis. Mane cunctis ad id spectaculum non absque pavore accurrentibus, custos templi, Reginfridus id celerrime curavit Odgero episcopo nunciandum. Is vero sentiens visionem completam, eo pròpere venit, et ecclesiam cum multa festinatione instauravit atque dedicavit. Deinde exacto anno, archipresbyteros suos Valtonem et Alungum cum Hubila sanctimoniali eo misit, ut corpusculum sanctae virginis summo studio e terra tollerent, atque cum hymnis campanarumque pulsationibus multaque reverentiâ ad Eystatense monasterium apportarent. Factum id est mira populi exultatione undecimo Calendas Octobris: atque ejusdem antistitis jussu triduo post, id est octavo Calendas, etiam beati Winniboldi reliquiae inde ad Eystatense coenobium translatae sunt.

§ 5. Accidit autem post hanc S. Walburgae translationem, ut propinqui ejus, quam diximus, Hubilae, livore stimulati, tum calididis quibusdam machinationibus, tum etiam vi ab haereditate materna propèmodum eam excluderent. Illa igitur anxia ab Eystatensi Episcopo Erchenwaldo vel Herckenrado petiit sibi copiam fieri reliquiarum S. Walburgae, ut si illa maternam suam haereditatem posset obtinere, eam Christo et ipsi Walburgae donaret perpetuo possidendam. Ea res sicut Deo auctore coepta fuit, ita etiam felicissimum habuit eventum.

§ 6. Anno salutis dcccxciii, regnante Arnulpho rége, apertum est sepulcrum beatissimae Walburgae in basilica in qua reposita fuerat sub Odgero Episcopo. Contigit vero miraculum admiratione dignum, evidentissimis probatum testimoniis. Fuit ancilla quaedam Friderada nomine, sedulo inserviens hero suo Ederamno et conjugii illius. Correpta autem subito morbo quodam, biduo miserandum in modum vexabatur. Cumque meliuscule coepisset habere, tanta eam ingluvies invasit, ut nulla posset ciborum copiâ fames ejus expleri. Initio quidem multa ei alimonia suppeditabatur a propinquis, sed cum illa in dies majori famis rabie infestaretur, non videbant qua ratione mederi ei possent. Nec ea suis potuit ingredi pedibus, sed humi reptabat. Tandem et ipsi et parentibus ejus visum fuit, ut ab hera peterent facultatem S. Walburgae oratorium adeundi. Permissum id illi fuit: venit ad aedem, triduanas illic multa instantiâ offert preces, pedibus sua restituitur incolumitas. Audiunt id herus et hera, ocyus ad eam advolant, perpetuae eam beatae Walburgae servituti addicunt. Abbatissae munere tum illic fungebatur supra memorata Hubila quae id permittere noluit, sed post dies paucos remisit eam jam plane sanam dominis suis. Mox autem ut eo rediit,

priori morbo vexata est. Sentiens ergo non bono consilio a monasterio se eductam, ilico reducta est, perpetuo in monasterio servitura, et ecce confestim sanitati est reddita.

§ 7. Post haec Erckenwaldus antistes Eystetensis archipresbyteros suos cum quibusdam aliis bonis viris jussit beatæ Walburgæ corpus effodere, inventumque diligenter contrectare. Illi vero cum multa trepidatione, divinis adhibitis laudibus, fodientes, reppererunt gratissimas ejus reliquias, easque ceu tenui quodam humore madidas: nec tamen vel pulvisculus ex iis manibus contrectantium potuit adhaerere. Sublata autem est sacri corporis portio quaedam, jubente id Episcopo: qua re gravissime consternati et afflicti sunt Eystatenses: mirificæ autem exhilarati, ad quos ea portio deportabatur. Transferebatur enim in monasterium Monheymense, sub hoc Episcopo conditum: cumque sacro pignori puer epilepticus venisset obviam, et sub illo se curvasset, sanatus est: moxque, ut testati sunt qui huic rei interfuere, mira illic odoris fragrantia nares omnium et præeuntium et subsequentium implevit, ita ut ferre vix possent. Ubi ad locum ventum est, super monasterii altare sacrae reliquiae depositae sunt. Nocte proxima adfuit Hubila Abbatisa, triduoque illic manens, pòdagrà eam dire cruciante, sopori se dedit. Astitit autem dormienti quidam venerandus senex, Willibaldus, ut putatur, Episcopus, aitque ei: «Hubila, cur dormis? Quare non in templum ingrederis?» Respondit illa: «Nondum pulsatum est ad nocturnas preces: mihi vero adeo dolent pedes, ut nisi aliorum allata manibus, eo pertingere non possim.» Contra ille: «Abi, inquit, ocyus: venit enim in ecclesiam beatus Winniboldus, multis eum comitantibus, vultque ex te cognoscere, quo pacto conditam habeas sanctam Walburgam sororem suam.» Confestim surrexit illa, et in basilicam sanissima intravit, gratias agens Deo et sanctae virgini pro tam insperata salute.

§ 8. Sanatus est etiam ad sacrae virginis reliquias quidam puer a primo ortu contractus, cum ei illa apparuisset dormienti, et templum adire jussisset: ubi membris omnibus consolidatus, erexit sese et ambulavit, atque tota reliqua vita sua in eadem ecclesia robustus et incolumis servivit. Ibidem curata est foemina membris omnibus adeo debilitata, ut se loco movere non posset. Festo die dedicationis ecclesiae ejus, omnes quotannis in ea regione ferias agebant. At mulier quaedam Geila ex pago Stofenheinnensi, petulanti animo in opus textrinum incunhebat: sed non impune. Inhaesit enim manui ejus glomus et totus lacertus intumuit.

§ 9. Accidit sane nuper stupenda res, et prope incredibilis, nisi multorum testimoniis fulciretur. Cum plurimi undique ad S. Walburgæ basilicam confluerent, quidam inter eos adfuit habitu peregrino, prae caeteris attentius et instantius orans. Id

ubi animadvertit Hubila Abbatisa, jussit eum ad se adduci, percunctataque est ex eo quisnam esset, aut unde venisset. At ille, «Gratias, inquit, ago Deo omnipotenti, qui sanctissimae virginis Walburgae meritis de foedissima ignominiae nota me liberavit: id quod omnes vos qui hic adestis, ex me potius, quam ab alio discere cupio. Testor autem Deum, quem nihil latet, et sanctam Walburgam, cujus multa necessitate adactus suffragia expetii, me non nisi vera dicturum.»

§ 10. Anno superiori, quo, ut bene nostis, dira fames multos pressit, duo inopes ejus vitandae causâ peregre profecti sunt. Illis autem obiter quidam ex longinqua regione comitem se adjunxit. Interrogatus ab illis, cujas esset, aut quo iter intenderet, respondit ad S. Walburgam religionis ergo se proficisci. Tum illi: «Et nos, inquit, eo cupimus pervenire, erimusque inter nos non injucundi socii, et securius itinerum pericula evitabimus: sed interim nos fame præmimur, et prae defectu virium aegre pedes promovemus.» At ille: «Deo, inquit, fratres mei, itineris prolixitatem commendantes, quaeramus locum aptum, ubi jam appetente meridie paulisper quiescamus, et cibo nos refocilemus.» Reperto loco, pariter consederunt, et ille de escis suis præferens, obtulit illis. Comederunt igitur, et sumpto cibo, ait ad illos: «Jam etiam somno lassa membra recreemus, sed excubias agat unus ex nobis, ne quid accidat periculi dormientibus.» Probant illi consilium, sed mente maligna. Nam altero e duobus his se dormire simulante, alter vigilabat: tertius qui se illis adjunxerat, nihil sibi metuens, intrepidus dormiebat. Tum surgentes illi scelesti, hominem innoxium crudelissime jugularunt: sed cum anxios eos haberet, quid facerent de cadavere, tandem alter id in suos sustulit humeros, in aliquem locum devium illud projecturus. Ecce autem dum illud conatur a suis deponere humeris tam tenaciter sibi illud sentit inhaerere, ut nulla vi id possit a se avellere. Mire igitur et misere discruciat infelix homicida, videns se suum facinus celare non posse. Interea quidam ei amicus fit obviis, qui conspecto cadavere non sine multa admiratione sciscitabatur, unde id esset. Ille autem tanquam amico fidens refert quid actum sit, orat ut suae calamitatis velit misereri. Non cunctatur ille, districtoque ense, brachia cadaveris hominem arctius complectentia etiam articulatim nititur dissecare, ut a tanta ignominia amicum liberet. Ibi tum novum licuit planeque stupendum videre miraculum. Nam simulatque manu sua cadaveris lacertos attigit, eos praecidere volens, etiam ipse tenacissime adjunctus est cadaveri atque homini illud ferenti, ita ut se ab illis abstrahere non posset. Mox igitur ductus poenitentiam, et lugens ob admissa peccata, toto pectore rogavit Dominum, ut ob beatissimae Walburgae virginis merita sui misereretur. Cumque sic oraret, et multa sanctae Walburgae nuncuparet vota, multasque

funderet lacrymas, absolutus est horribili nexu illo, jamque libere ingrediens, Deum et sanctam Walburgam laudabat: nec tamen deserebat miserum illum, sed ad Rheni litus usque eum comitabatur. Quo cum ventum esset, non ferens alter tum cadaveris pondus, tum intolerabile dèdecus, in Rhenum cum cadavere se praecipitem dedit. At vero tam immanem homicidam Rhenus ferre non sustinens, quamprimum hominem scælestum cum cadavere in litus evomuit. Qua re non mediocriter terrefactus alter, de sua quidem ereptione gratulans, ob illius vero calamitatem illacrymans, ab eo recessit, et ad S. Walburgae monasterium celeri cursu adveniens, quid gestum esset omnibus enarravit, paratus etiam sua dicta, si id vellent permittere, jurejurando confirmare. Porro infelix ille homicida, ut ajunt, saepe quidem voluit beatæ Walburgae implorare patrocinia, sed nunquam ecclesiae ejus potuit fines attingere, ut vel inde omnes perspicue possent intelligere, quam inmani se scelere obstrinxisset, qui tam procul a S. Walburgae ecclesia arceretur. Viderunt hunc multi tali onustum sarcina exanimis corporis qui tum fuere in vivis, ut ambigi non possit falsum et commentitium non esse, cujus tam multi extitere testes.

§ 11. Ea quae hactenus commemoravimus, miracula, divinitus perpetrata post elevationem corpusculi beatæ Walburgae virginis multa sane admiratione et praeconio digna sunt: at vero diversis locis aliis toto Francorum regno quae ejus reliquiis illustrantur, in dies plura celebriùsque fiunt: praestante Domino nostro Jesu Christo qui vivit et regnat in infinita secula, Amen.

S. ATHANASII EPISC. ALEXANDR.

ET ECCL. DOCTORIS

VITA AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Ad eam sedem evectus anno 326. Obiit 373. — Nat. Aegyptius.

§ 1. Alii quidem alia beatorum virorum monimenta, ad virtutis exemplar demonstrandum, et ad ejus amorem incitandum persequantur, piorumque ea tradant auribus. Ex eo enim quod assidue fiat mentio eorum qui ex virtute vitam instituunt, evenire solet naturaliter, ut et virtutem persequantur, et ejus vehementi amore inflammentur. Ego autem omnium optimam ac praestantissimam, et quam maxime existimo ex Deo esse actam, alioqui autem difficilem, et quam nullus quidem perfecte possit imitatione consequi, si eam autem aliquantisper recte sequamur, nobis

non parvum lucrum afferet: magni, inquam, illius Athanasii vitam, perinde ac quamdam animatam et immortalem virtutis columnam, omnibus manifestam et cognitam conabor efficere. Talis enim viri vita, et qui tot propter Deum calamitatibus est impetitus, totque tamque crebras ac varias sustinuit mutationes, non solum potest, si vel tantummodo audiatur, honesti amanti-
bus animis simul cum voluptate afferre admirationem: sed ad philosophiam quoque cum alia virtute docendam, spem, magni animi virtutem et tolerantiam est accommodatissima. Atque omnia quidem quae ab illo gesta sunt, non est facile persequi. Non solum enim ea difficile est imitari propter magnitudinem, sed etiam oratione complecti propter multitudinem. Verumenimvero quaecumque sunt ad audiendum utiliora, ea vulgo quoque sunt notiora cum aliis.

§ 2. Athanasio ergo fuit quidem patria, Aegypti civitatum clarissima Alexandria. Parentes vero qui alios quidem virtute superabant, solo autem filio erant inferiores: adeo ut ex fructu arbor, et radix ex germine magis beata judicaretur. Cujus generosum et liberale ingenium, morumque probitas et constantia, ad Deumque propensio, et ad ea quae sunt spiritalia, inclinatio, statim ab ineunte aetate apparuit. Cum ergo jam infantiae superaret aetatem quae solet naturâ delectari lusionibus et aequalium congressionibus, propter teneritudinem, venit hic quoque cum aequalibus ad quoddam litus maris. Ac videbatur quidem in litore ludere cum aequalibus: ludus autem fuit revera res seria: et non solum figura futurorum, sed etiam occasio et primitiae Athanasio ejus quae illi fuit cum Deo conjunctionis. Pueri enim per ludum imitantes ea quae aguntur a sacerdotibus, Athanasium quidem manibus impositis ordinant Episcopum. Ipsi autem veluti in Presbyteros et Diaconos allekti, ad eum adducebant alios pueros qui divini baptismi signaculo nondum erant obsignati, ut ab ipso baptizarentur. Ille autem eis de more omnia peragens, et aquâ marina pueros tingens, visus est velle etiam aliquam tangere adhortationem.

§ 3. Qui itaque tunc Alexandrinae praeerat Ecclesiae, divinus Alexander, cum esset a negotiorum tractatione vacuus, et se ad moderatam aliquam dedisset remissionem, et ad maris jucundissima oculos conjecisset spectacula, et tali ludo utentem vidisset Athanasium, et in eo spectando diu esset immoratus, et apud se valde esset admiratus, statim adducit pueros: et quibuscumque quidem ex iis purae manus Athanasii quae divinorum praeceptorum erant ab infantia administratae, veluti quamdam in Christo signaculi figuram imposuerant, eos prompta et alacri manu ipse quoque inungit, egregiarum illarum Athanasii manuum impositionem vel ante aetatem revêritus, et non irritam censi oportere arbitratus. Ipsos ergo inungit, et per Chrisma perficit: eos enim

nondum fuisse mysteriis initiatos prius diximus. Ipsum autem Athanasium, suavem virtutis florem, et jucundam illius plantam jam maturis spiritus scatentem fructibus vel ante tempus, tradit parentibus, ut eum interim curent instituendum literis. Cum autem ad aetatem pervenerit, ad eum rursus filium adducant, vel potius ad ecclesiam et Deum, sicut etiam Anna duxit Samuelem. Sic ergo Athanasius cum esset in divinis meditatus disciplinis, et se etiam in aliquibus exercuisset liberalibus, esset autem jam puber aetate, rursus ad Pontificem adducitur a parentibus. Ille vero eum libenter acceptum (sciebat enim, quantum Ecclesiae bonum futurum esset Athanasius) sacerdotali eum veste induit, et in clerum cooptat, in pugna socium iis qui decertant, et virum fortem in instructa acie.

§ 4. Atque erant quidem in Athanasio multa et in moribus eximia, in doctrinaque et dicendi facultate multa praeclara: ex quibus nihil hominem reddit aeque insignem, ac ea quae pro rectis dogmatibus suscepit certamina, et quae juveniliter gessit adversus impietatem: quae quidem ordine omnia enumerare, perinde esset, atque aquam maris metiri acetabulis. Sed nobis sunt omnino pauca, ex iis quae gessit, assumenda. Quemadmodum enim fieri non potest, ut omnia persequamur: ita rursus omnia praetermittere, fuerit plane impium, et invidorum potius, quam eorum qui bonis laetantur, proprium. Rabie quidem agitabatur insanissimus Arrius, et universam labefactabat Ecclesiam. Jam autem et ipsum orbem terrarum et omnia pervaserat improbitas, ejusque ille nullum nec finem nec modum statuebat. Quinetiam exilio damnatus, et a Christi parte abdicatus cum esset draco semimortuus, per suos eadem sentientes caudam movit discipulos. Per eos ergo cum Magni quoque illius Constantini magnos ad se spiritus attraxisset (nihil enim dolum minus suspicatur, quam animus ingenuus), ac jurejurando et literis quae multum illecebrarum habebant et probabilitatis, per suos discipulos, vel potius impietatis magistros et legislatores, Imperatorem corrupisset, et suum dogma exposuisset, verbis quidem nudis, et quod ipsa quidem auditione similiter se habebat atque nostrum, re autem ipsa, et quae in profundo latebant sententiis multum differens, ea ratione procurat, ut revocetur ab exilio. Sic autem sceleratum illum qui ad Alexandrinam civitatem ad publicum Ecclesiae redierat exitium, fortis Christi miles, rectorumque dogmatum et pietatis defensor statim magnus invasit Athanasius. Qui etiam crebro commovebat Pontificem, et ad bellum in eum gerendum incitabat, veluti generosissimus quidam Imperator auxiliaris, jam enim Archidiaconatus gradu et ordine dignus erat habitus. Quibus de causis perturbabatur quidem Aegyptus: perturbabatur autem, quicquid erat in religione contentiosum, diversaeque et a vero discrepantis sententiae. Scribebant autem ad

Imperatorem, et imponebant ejus simplicitati. Athanasio vero non licebat quiescere, sed et lingua et manu praeclare utebatur: nec cessabat ipse cum Alexandro (a) scribere ad Imperatorem, et literis acrioribus insectari ejus in perversos facilitatem: quod eum qui rectam Christianorum fidem infirmarat et nihili duxerat, et ab ipso Deo et Patribus omnibus fuerat abdicatus, figmentis rursus et fabulis deceptus admittat, et patrum moveat terminos qui ut scriptum est, sunt immobiles.

§ 5. Quo quidem tempore, Imperator non moderate ferens se increpari, sed ab Eusebio Nicomediensi accensus, dat acerba et aspera responsa, minatus se eos esse depositurum, si non iis acquiescerent quae fuerant ab illis decreta. Haec autem faciebat, non irae serviens, neque circa fidem aliquid innovans et amplectens Arrianismum: sed zelo potius utens, etsi non secundum scientiam, et specie procurans ne divelleretur et distraheretur Ecclesia. Atque Alexander quidem cum simul cum Athanasio tales ab Imperatore literas accepisset, pauco tempore superstes, honesto fine vitam concludit. Athanasius autem statim et morum et sedis fit successor, totiusque populi suffragio ei mandatur sacerdotium, declaratus dignum talis unguenti receptaculum, hoc non humanae gratiae munus, sed donum spiritus, et virtutis praemium consecutus. Impietatis autem praesides, occulti zizaniae satores, ardentes ministri improbitatis, se quidem aliquandiu continuerunt, nihil omnino moventes, nec perturbantes: sed eorum conquievire impetus, et Athanasio aperte bellum indicere distulerunt. Deinde vero, tamquam a maligno ad cor eorum loquente, accepto signo, in id quod parturiebat animus, erumpentes, aperta quae prius latebat improbitate, undique in eum gravissimas intenderunt insidias: non solum sede, sed ipsa etiam civitate expellere eum qui coelestibus tabernaculis vere erat dignus, contententes. Sed ille manebat immobilis, una canens cum David: *Si consistent adversus me castra, non timebit cor meum (Psal. 26).*

§ 6. Has autem primum coepit moliri insidias qui nomine tantum pietatis fuit particeps, mores enim ejus nomini aperte repugnabant: impietatis, inquam, instrumentum Eusebius. Is enim cum suis in Imperatoris simplicitatem se insinuans et irrepens, tempus opportunum esse ratus, omnia movebat et conturbabat, ut Athanasium de sede exturbaret. Sic enim fore putabat, ut et alios superaret, et opinionem Arrii confirmaret. In eum ergo moliantur et struunt insidias, magna, ut eis videbatur, verisimilitudine et probabilitate. Conducunt autem Meletii quoque haeresis sectatorem Isonem, et in improbitatibus divitem Eudaemonem, et in scelere victorem Callinicum. Crimina autem quae

(a) Magnus et hic fuit, ac strenuus in Arium, Alexandriae Episc. Athanasii praecessor. De eo vide MARTYROL. ILLUST. XXVI Febr. p. 174*.

intendebantur Athanasio, unum quidem erat quod coëgisset Aegyptios lineam vestem pēdere Ecclesiae Alexandrinae. Alterum autem quod non bene vellet Imperatori, sed etiam ejus litteris pararet insidias. Tertium vero avaritia quod et arcam quamdam auro plenam misisset ad quemdam ex suis amicis. His quartum accedebat quidam Ischyrras qui turpissima quidem et gravissima perpetraverat, et non solum dignus erat accusari, sed etiam nullo modo merebatur consequi misericordiam: versutus autem et vafer moribus, et qui crimina quorum accusabatur, poterat refellere, ac ipsa in eos qui accusabant conferre. Is cum sibi affluisset sacerdotium, et sibi Presbyteri nomen imposuisset, et mystagogus ex mysteriis nondum initiato, et eruditus in divinis ex insipiente et inerudito repente apparuisset, aequum censebat, ut faceret quaecumque facit sacerdos, idque cum ne in somnis quidem esset affectus honore sacerdotii.

§ 7. Cum haec autem de illo rescivisset Athanasius, ut qui esset accuratus talium hominum examinatore, et Lydius quidam lapis, ut dicitur, Presbyterum Macarium mittit ad Marcotem (illuc enim versabatur Ischyrras) ei permissa rei inquisitione. Postquam autem deprehensus Ischyrras agnovit, nec habuit quid ageret, illinc aufugiens, venit Nicomediam, et accedit ad Eusebium, adversus Athanasium impudenter vociferans, et ei in omnibus detrahens, eique acerbe maledicens. Est enim vitium ejusmodi, ut cum speciosus ei defuerit praetextus, ad falsum jurandum procedat, et aperte armetur adversus veritatem. Illi autem eum honorant tanquam sacerdotem, et perinde ac verum et germanum suscipiunt eum qui a Deo et sacris legibus defecerat. Naturâ enim delectamur similibus, prout unusquisque est affectus vel ad virtutem, vel ad vitium. Illi ergo propter suum ab Athanasio dissidium animis aestuantes, quanta putas laetitiâ exceperunt Ischyrram? Illam animam, arrogantiam et confidentiam plenam, spe bonorum proposita acuerunt, et magno Episcopalis dignitatis honore eum ornatos sunt polliciti, si modo in justum posset aliquam struere accusationem, pro talibus factis ejusmodi praebentes remunerationes, et tot animarum praefecturam constituentes mercedem calumniae. Is autem (erat enim non solum ad crimina struenda ac comparanda, sed etiam ad confundenda et in adversarium convertenda callidissimus, ut jam ante diximus) in ipsum Athanasium vicissim crimen intendit quod scilicet illius voluntate Presbyter Macarius ecclesiam instar praedonis invadens, ipsum magno furore ab altari detraxerit: illam autem sacram mensam everterit, et mysticum calicem contriverit, et sacros libros igne exusserit. Atque hujusmodi quidem actus ab Ischyrra est adornatus.

§ 8. Jam vero per alia quoque perfecte ab eis instructis insidiis, accedunt ad imperatorem Constantinum, haec dicentes de Athanasio, et iram Imperatoris in eum accendentes. Hoc autem erat, quod

eum maxime irritabat. Id enim invenit improbitas, sciens laudis cupiditatem esse naturâ insitam hominibus. « Ne vestras quidem, inquit, admisit litteras, neque Arrii sustinuit communionem. » Quae cum audiisset Constantinus, primum quidem parum fuit conturbatus. Deinde vero rem apud se consideravit, fuitque adeo perplexus et animi dubius, ut nesciret quo inclinaret, et cui se adjungeret, cum Athanasii quidem virtus superaret omnem suspicionem, illorum autem rursus calumnia verisimilis permultum haberet et probabilis. Cum ergo sic se haberet, media viâ ingressus est ut neque Athanasium condemnaret, neque rursus denegaret examinationem. Sed quoniam tunc Jerosolymis peragebantur Encaenia, et omnes fere simul convenerant Episcopi, jubet ut cum Tyrum venissent, de magno quoque Athanasio obiter inquirerent, nihilo secius autem Arrium quoque examinerent: ut si quidem, ut ipse dicit, manens intra terminos rectorum dogmatum veritatis, abdicatus fuerit per invidiam, rursus admitatur in clerum et synodum, et jungatur membrum reliquo corpori. Si autem nihil sit in summa aliud quam verborum persuasio, quae clanculum pro veritate obrêpit, judicetur sacris legibus, et meritas luat poenas, quod dogmata perverterit (*Anno cccxxxv*).

§ 9. Erat hic trigesimus annus * imperii Constantini. Et aderant quidem ex diversis civitatibus Episcopi. Adducebatur autem Presbyter quoque Macarius vinctus manibus militum. Aderat vero ipse quoque Praeses, judicaturus una cum Episcopis, atque etiam quidam magistratus. Aderant autem etiam calumniatores. Et apertum quidem fuit tribunal judiciale: vocatus est autem Athanasius. Et primum quidem lineae vestis, deinde etiam avaritiae illata est aliena criminatio. Sed protinus quoque est consecuta criminis absolutio, apertum argumentum illorum inhumanitatis **. Literae enim ab Imperatore illo tempore veniunt in iudicium, quae non leviter quidem tangebant accusatores, Athanasium autem liberabant crimine, comiterque et benigne ad eum accersebant. Apis enim et Macarius, non is quem jam prius diximus (ille enim erat ab Eusebio relatus inter eos), sed alius qui erat ejusdem cum eo nominis, ambo Alexandrinae Ecclesiae presbyteri, cum Nicomediam non consulto sed casu venissent, et Imperatorem convenissent, omnia, ut rei se habebat veritas, retulere, et falsum crimen Sancto objectum, et iniquas in eum structas insidias, dissolvere. Quibus cum fidem habuisset Imperator, vel potius argumenta a veritate profecta esset revêritus, quoniam nihil probabile, neque quod rei cohaereret consequentiae, sed solummodo invidiae foetus re vera esset calumnia, tales

* Vix inceptus, et si annorum computationem inde sumas cum regnum in Occidente iniit, sociis Severo ac Maxentio, anno cccvi.

** Optime notat Baronius non Tyri sed postea Nicomediae purgatum primis calumniis fuisse S. Athanasium.

edidit literas, quae cum in ipso ingressu accusationis lectae essent in iudicio, Eusebianos protinus invasit metus et angor animi, neque sciebant, quidnam facerent.

§ 10. Caeterum ne sic quidem destiterunt ab insania, neque satis duxerunt, quod essent semel convicti, sed etiam accusatione conversa in contrarium, ut quae stolidos potius reddidisset obnoxios criminibus in Imperatorem, illi etiam conversi sunt ad alias, et moveri coepit quaestio de Macario. Et productus quidem est accusator Ischyra, testes autem Eusebiani: quos primum quidem Athanasius rejecit ut inimicos, et ipsis legibus, et iis, quas leges afferunt, necessitatibus arcuit a ferendo in se testimonio. Deinde etiam aequum censebat ut ostenderetur num re vera esset sacerdos accusator Ischyra: et tunc ipse quoque dicebat se redditurum rationem ei objecti criminis. Haec ille quidem dicebat. Iudices autem non patiebantur: sed admissus quidem fuit libellus adversus Macarium, ejusque causa agitabatur, jamque pervenerat ad contentiones et ad probationes. Quae cum essent minus validae, dilata est auditio, utpote quod opus esset, ut res ipsa in loco ipso quaereretur. Cum autem quos rejecerat Athanasius, eos videret mitti ad examinationem, tunc non tacendum esse censuit nec ferendum, sed vociferatus est: Jus extinctum est, conculcata est veritas. perit illa accurata legum iudiciumque ratio. Quemadmodum enim, inquit, non fuerit absurdum, ut reus quidem se defensurus tuto servetur in vinculis, accusatori autem et inimico ferenda permittatur de causa sententia: quin etiam ii producuntur criminum testes, de quibus ipsi sunt iudicaturi. Haec cum Magnus aperte clamaret Athanasius, publiceque et toti synodo haec protestaretur, ubi nec iusti, nec eorum quae dicebat, eos vidit ullam habere rationem, ipse quidem de recessu cogitat, et clam venit ad Imperatorem. Statim autem concilium vel improbum, ut ita dicam conciliabulum, eum absentem condemnat.

§ 11. Postquam autem finem quoque ceperunt, quae acta sunt Mareòtae*, et omnia inimicis successerunt ex sententia, decernunt ut omnino deponatur Athanasius. Ii, inquam, deponendum decernunt, qui, si veritas iudicaret, essent potius deponendi eum, in cujus animae pulchritudine nulla erat macula: in eo deponendo criminationibus contumeliisque et maledictis supra modum redundantes, et vehementi impetu in eum invehentes. His sic peractis, ita ut se habebant, recta cucurrerunt Jerosolymam, ubi etiam Arrium, qui in Deum furebat, admiserunt quicumque lingua solum pietatem colere elegerunt, et in Nicena synodo fictè subscripserunt *homoisio***. Qui autem rectae erant fidei, cordeque et labris sani erant, cum statuissent ut examinaretur Arrius

* Oppidum hoc est episcopale apud Alexandriam.

** De hac voce vide in Sur. Vol. I, p. 28.

in synodo Alexandrinâ, verbisque et sententiis animum adhibuissent, eaque diligenter perpendissent, deprehendunt dolum qui latebat sub multis velamentis verborum et sententiarum, et eum esse convincunt inimicum veritatis, et vulpem illaqueant. Deinde rursus veniunt literae ab Imperatore, quae jubent, ut Athanasius quidem ad ipsum veniat, et ipsi quoque quamprimum adsint. Haec magnum timorem incussere synodo, ne convincerentur ab Imperatore, partim quidem gratiâ, partim vero odio adducti iudicasse, ut qui aperte fuerant falsi defensores, et proditores verae fidei. Quibus de causis complures quidem ad sua redierunt: Eusebius autem, Theognis et reliqui causas fingentes probabiles, ut in eo loco manerent, non parvam attulerunt dilationem temporis: et interim Imperatori respondere literis.

§ 12. Dum haec autem agerentur, rursus Nicomediae in conspectum Imperatoris se sistens Athanasius, de auro objectum crimen juste et aperte diluit. Cum vero adhuc magis differrent Eusebiani, Imperator Athanasium cum literis dimittit Alexandriam, et ei tradit Episcopatum, significans visas esse omnes accusationes infirmas et invalidas. Cum sic ergo Alexandriae fuisset Athanasius, conspirarent autem et confirmarentur Arriani, magna quaedam confusio et perturbatio populum invaserat: utpote quod multi ferre non possent, videre rursus ea iudicio retractari, quae jam probata fuerant a tot Episcopis. Aegre ergo ferens Athanasius, quod non solam Alexandriam, sed etiam totam fere Aegyptum videret labefactari, significat omnia Imperatori, et adulationem Arrii adhortatur, volens eum de illo aliquod sumere supplicium: protinusque literae veniunt Alexandriam, ut accersitus duceretur Arrius, intemperanti animi et linguae poenas daturus. Cum ergo ab Alexandria ad Imperatorem deduceretur Arrius, fuit Caesareae, et cum Eusebio, Theognique et Mari ei fuit consuetudo.

§ 13. Hic mihi considera difficillimam irruptionem, et undenam Athanasio sit exortus maximus fluctus tentationum. Cum eis quidem communicat sermones, qui erat morum quoque socius: mensam quoque communicant, qui communem adversus Deum pugnam cum eo susceperant, suaeque ei narrant omnia, et inter se capiunt consilium, ut nec Deo (o insaniam) parcant, nec Athanasio. Adversus eum ergo alias quoque rursus struunt illi calumnias, qui ex maximi Isaiae sententia, laborem concipiunt, et pariunt iniquitatem, qui spem posuerunt mendacium, et dixerunt mendacio, Tegemur: et omnem rudentem movent, ut est in proverbio, ut de sede Sanctum detrahant, et belli in Christianos gerendi tutam sedem faciant Alexandriam. Iverunt ergo ad Imperatorem, Arrius quidem se defensurus; Eusebius autem et ejus asseclae, patroni futuri mendacii: in Athanasium autem et veritatem, aperte laturi testimonium. Postquam autem se Imperatori

stitissent, et de iis quae gesta fuerant a synodo, interrogati fuissent, statim: « De aliis quidem, o Imperator, inquirunt, non adeo cruciamur: sacra autem mensa et calix mysticus, quod illam quidem evertit, hunc autem confregerit et in partes minutas diviserit, et quod frumentum, quod ex Alexandria ad urbem pro more emittitur, minatus sit se prohibiturum, haec male nos habent, haec mordent, haec cujus non tangant animum vel adamantinum? Horum sunt testes Adamantius et Anubion, Arbestionque et Petrus Episcopi: a quibus de his omnibus convictus, justum quidem effugit supplicium, effugere tamen non potuit, quo minus abdicaretur: sed communiter ab universa synodo, ut nefariorum et impiorum ejusmodi facinorum perpetrator, est abdicatus. »

§ 14. Haec cum adhuc dicerentur, Imperator primum tacite et apud se perturbabatur: tandem autem, cum pendere ab eorum auribus, in iram erumpit, et justum condemnat, ut (*Treverim*) in Galliam mitteretur in exilium, hic quidem solum corruptus sententiâ et moribus, cum utrasque aures prae buisset Eusebianis (revera enim bonos mores pervertunt et corrumpunt, ut ait ille sapiens, colloquia prava) licet reo semper alteram servaret integram: quod quidem ei fuit veluti quaedam ruga et macula, cum se alioqui servasset purum et ab omni labe alienum. Sunt autem qui dicunt, accuratius fortasse ejus scopum perpendentes et considerantes, quod non propter condemnationem aliquam hoc exilium statuit in Athanasium, sed potius ad unionem et concordiam Ecclesiarum, ut earum sedaret tempestatem, et sopiret tumultum. Quoniam enim non levis seditio totam, quanta erat, Alexandriam, et maximam partem Aegypti invaserat, ille hoc molliens et procurans, ut res componerentur, statuit in praesentia procul amandare Athanasium. Sic enim futurum est arbitratus, ut curaret mentes aliorum Episcoporum, et omnes in unum conciliaret, si virum aperte relegasset extra terminos civitatis.

§ 15. Cacterum ille in his vitâ excedit, tricesimoprimo anno imperii, aetatis autem sexagesimoquinto, filiis relictis successoribus imperii, eoque inter ipsos diviso. Nam Constantino majori ex filiis majus quoque relinquit imperium; testamentum autem cuidam commendat presbytero, qui clam in animi penetralibus laborabat morbo Arrii, qui id quoque simul cum morbo celavit. Et cum a multis rogaretur, facto ne testamento decessisset Imperator, distulit id dicere, in rei tam arcanæ societatem adhibitis intimis Imperatoris Eunuchis. Cum autem diutius adventum prorogante Constantino, tertius ex filiis Constantius primus venisset Antiochia, ei clam in manus tradit testamentum patris: hancque solam ab eo petit gratiam, ut ille quoque accedat Arrianis: Regique immortalis dat hanc regni remunerationem, quod non sit ipse Deus, o amentiam, nec universi Dominus. Hoc autem captum una cum eis aggressus est is qui prius dictus fuit,

Eusebius, et omnes ejus asseclae, tunc esse arripiendam arbitrantes occasionem. Una autem videbatur ratio constituendi stabiliendique Arrii, si hic quoque Athanasii confirmaret exilium, tanquam jure optimo in eum constitutum. Ad quod eis manus utilissima fuit ille quoque sceleratus sacerdos : qui cum una cum aliis regiae quoque praepositum corrupisset, ipsum quoque reddidit partem non minimam illius improbae Arrii sententiae. Ab eo enim in reliquos quoque Eunuchos pervasit morbus Arrii, qui sunt naturâ faciles aptique ad sumendum vitium, et ad communicandum. Porro autem uxor quoque Imperatoris paulatim blasphemis corrupta colloquiis, ipsa quoque simili repleta est exitio. Haud ita multo post ipse quoque Imperator fecit, quod Semei nequam (qui, inquam, adversus suum dominum insurrexit, et improbe suum regem incessit maledictis (2. *Reg.* xvi)), et Arrii accessit sententiae, adeo ut in eo impletum sit illud divini Jeremiae : Pastores quoque in me fuere impii. Jubet ergo ea, quae ille sentit, firma esse ac valere, et Episcopos tanquam ex mandato male sentire, et non persuasos, sed potius perterritos, amplecti impietatem,

§ 16. Gubernatores autem Ecclesiarum in tam magna tempestate et tantis fluctibus, erant Maximus quidem Jerosolymorum, Athanasius autem Alexandriae : qui etsi esset in exilio, clavum tamen non dimittebat ; et Alexander civitatis Constantinopolitanae. Eusebius vero callidum quid spirans et audaciâ plenum pro impietate, temporaque ac loca, non secus ac prudentes Imperatores, ad veritatem invadendam observans, tale quid excogitat. Introducit Arrium in Constantini civitatem cum valde magna auctoritate, ut inquisitio fieret in aliena regione, cum in exilio quidem esset Athanasius, nullus autem adesset, qui posset recta tueri dogmata : sed et Imperator et Magistratus ei essent omnes accessuri, propterea quod nullus esset, qui resisteret. Haec quidem apud se considerabat : aliter autem rursus sapiens, haec desuper ordinavit et transmutavit Oeconomus, dans quamdam parvam interruptionem vehementi impetui sceleris : et quo magis Arrio fluxit lingua adversus pietatem, eo magis ei una quoque sua paulopost fluxerunt intestina : et inanis quidem extis, inanis autem visceribus in locis profanis projectus est Arrius. Supplicium justum oris intemperantis, et mali vasis pleni putredine digna exinanitio*.

§ 17. Cum ergo corpus et animam tam miserabiliter abruptisset, Eusebius et ejus asseclae totum bellum et pugnam universam susceperunt, et omnia conturbare sunt aggressi, in his tanquam manus habentes Eunuchos aulae regiae. Sunt autem hi improbi et versuti, rerumque semper gaudentes mutationibus et confusio-nibus. Et illi quidem suum olim susceptum urgebant institutum,

* Nota hic in Metaphrasten horridam Arii mortem, vivente Constantino Magno contigisse.

studebantque ut Athanasius excluderetur simul a sedibus et sermonibus, doctrinaque et omni loquendi libertate. Alia autem rursus sapiens providentia Constantini animum variavit et commovit, qui ex Magni Constantini filiis primus erat aetate et imperio, Veneris enim Romae tunc obtinebat imperium; aggreditur quidem ejus solvere exilium, scribere autem ad Alexandrinos, atque ipsum etiam Athanasium una mittere cum literis, quae sic habent: « Victor Constantinus Alexandrinorum Ecclesiae et populo: Neminem vestrum arbitror ignorare, quae magno veritatis praeconi, adorandaeque legis interpreti nuper accidere Athanasio: et quemadmodum communiter adversus ipsum excitatum est bellum ab inimicis veritatis, et quemadmodum jussus sit mecum degere in Galliis, ut posset utcumque suo capiti imminens declinare periculum. Non tamen est omnino perpetuo damnatus exilio. Quinetiam interim ei est a me pulchre consultum ac provisum, ut nihil ei, quod nollet, accideret, etiamsi alioqui est tolerans et laborum patiens pro veritate, ut si ullus alius, et qui divino zelo incitus, possit facile ferre quodvis onus quantumvis grave. Porro autem beatus quoque Constantinus pater meus, volebat eum sedi suae statim restituere. Qui cum ad vitae finem pervenisset, et quod statuerat antea, implere non potuisset, mihi per successionem reliquit negotium, extrema de hoc viro dans mandata. Vobis ergo jubemus, ut nunc quidem illum omni reverentia, praeclarisque ei obviam procedentes honoribus excipiat, postea autem eum rursus ad nos transmittatis. Qui postquam ad nostrum conspectum redierit, quantam a nobis curationem et reverentiam sit consecuturus, vos quoque scietis. »

§ 48. His literis fretus Athanasius, venit Alexandriam. Et eum quidem suscipit lubentissime populus Orthodoxorum. Quicumque autem erant partium Arrii, per sodalitates coeuntes et conspirantes, rursus bellum et turbas in eum suscitabant, et Eusebianis alias calumniandi ansas praebebant adversus Sanctum, tum quod ei cum synodus non decrevisset reditum ad exilio, eo ex se sibi permissio occupasset Ecclesiam. Deinde etiam cujusdam mortuae manus Sanctum insimulabant, dicentes cum illius ope uti ad miracula et praestigia, cum illi essent revera scelerati, planeque perdit et corrupti praestigiatores: manum autem esse cujusdam Arsenii, unius ex Alexandrinis, arte quadam amputatam ab Athanasio. Quibus cum aures prae buisset Imperator (solent enim narrationes, quae habent ejusmodi novitates et prodigia, probabiliter compositae facile animos inducere) non primum perpetuo condemnat exilio Athanasium (hoc enim inimici omnino contendebant) sed ut re permissa legibus et iudiciis, ipse legitimum subiret supplicium, si convinceretur talium peccatorum. Archiepiscopus ergo quendam ex suis familiaribus, simul cum Nonno Praeside Phoeniciae emittit ad ea quaerenda. Postquam autem hi

Tyrum venerunt (ibi enim manebat Athanasius, de praestigiis expectans iudicium) examinatio est paululum dilata, quod expectabantur ab Alexandria accusatores, qui scelus suis viderant oculis: re vera autem, ut finis indicavit, quod Deus desuper omnia intuebatur, hancque sua clementia procurabat dilationem, ut ipse adesset Arsenius, cujus mortua manus, et iniqua amputatio, veluti tragico quodam actu jactabatur. Nam hic Arsenius, fuit quidem unus ex gradu Lectorum. Cum autem propter nefandum aliquod facinus esset non leve supplicium daturus, fugam comparat et evadit fugitivus ab Athanasio et ecclesia. Illi ergo in vitio eruditi, mala pars, adversarii, rati non modo in iudicium non ausurum esse venire Arsenium, sed nec paulisper extra domum egressurum, propter nefarium et execrandum facinus, propterea et ei manum adscribebant, tamque impium et abominandum scelus eum admisisse contendebant, et Arsenii nomen continenter proferebant.

§ 19. Cum ergo jam fama in omnem partem pervasisset, fore ut propter Arsenium maleficiis damnetur Athanasius: deinde vero etiam ad ipsum jam pervenisset Arsenium, ille misertus Athanasii et veritatis (nam illa quoque ante generosum animum erat interitura) malo per bonum medetur, et latentem illam fugam manifesta dicendi libertate repara et reficit. Suaque omnia nihil ducens, brevi Tyrum occupat: et solus ad solum accedit Athanasium, et cum eo seorsum loquitur. Is autem hoc solum consulit et suggerit Arsenio, ne se ostendat ante iudicium, ne forte aliquid mali ei faciant improbi, aut certe interim iudicium declinent. Atque sic quidem fecit Arsenius, et latuit securissime. Non quiescebat autem invidia, nec ullam capiebat satietatem malorum Athanasii. Quin etiam ad alias processerunt insidias, et cum sederent Iudices in tribunali, intenderunt crimen adulterii viro impatibili. Fuit autem actus huiusmodi: Producent mulierem quamdam vultu impudentem, animâ sceleratam et abominandam, in sycophantiis praeclare exercitatam. Haec ergo calumniatrix empta pecuniâ, dicebat se domi suae excepisse Athanasium pietatis et virtutis gratiâ. Cum autem media nox adventasset, se omnino contrarium ab eo et vidisse et passa esse eorum quae existimaverat. Haec cum referret accusatrix, aderat etiam audiens Athanasius: una autem cum eo quoque aderat Timotheus presbyter, foris stantes ad portam, qui adversus calumniam callidum quid et praeclarum excogitat. Nam cum repente irruisset una cum Athanasio, ejusque personam pulchre egisset Timotheus: « Mulier, inquit, Egon tibi noctu vim intuli, ut ipsa dicis, egone? » Illa vero valde impudenter ad Iudices, ita ut erat, statim conversa: « Hic, inquit, est, qui mihi vitium attulit, hic est, qui insidiatus est meae pudicitiae. Hic, et non alius, qui est apud me diversatus, et pro beneficio vi illata me est remuneraturus.

Illa ergo impudica sic suis verbis convicta, ut quae, ut fertur, domo testis esset producta, cum nec ipsum quidem nosset, qui ab ea accusabatur, quis esset, et figmentum palam fuisset apertum, Iudices nescientes quid deinceps agerent, quieto ac sereno vultu subrident: quod quidem solet fieri a perplexitate et haesitatione quae quaerit tegere vultus pudorem. Idem enim erant omnia Athanasio, et Iudices, et testes, et accusatores.

§ 20. Quo circa praetermittentes ferre sententiam et lege constitutum adversus calumniatores, convertuntur ad crimen maleficii, secundis stolidi studentes aliquod invenire remedium prioris dedecoris. Quod autem id esset falsum, fuit probatio evidentior. Producent itaque manum, scelus, quod misericordes oculi ne intueri quidem solum pati poterant. Hanc illi inhumaniter et impudenter sancto viro conquassantes: « Hæc, inquit, Athanasii te vel tacens accusat. Hæc te inevitabiliter et acriter insequitur. Hanc non verbis, non arte, non aliqua alia ratione poteris effugere. Sciunt omnes Arsenium, cujus tu, o injuste et impie, hanc manum execuisti. Dicis jam deinceps, ad quid eâ usus sis, et quam de causa eam execueris. » Ille autem leni voce, et tali, ut quis dixerit, animâ, et Christi omnia imitari contendente, qui cum iniq̃ue a Judæis condemnaretur, non litigabat, nec clamabat, sed tamquam ovis ducebatur ad caedem, partim quidem omnino tacens, partim vero placide respondens: « Quis est ergo, inquit, ex vobis, qui novit Arsenium? aut quis hanc ejus esse dexteram scit perfecte? » Cum autem non pauci ad hæc e cathedra surrexissent, et Arsenium ipsum, et manum, et omnia aperte se nosse affirmarent, soluto protinus tabernaculo Athanasius, jubet Arsenium prodire in medium. Postquam vero hic vivus et sanus est introductus, ambas manus protendens accusatoribus et iudicibus, beatus Athanasius eos acrius intuens: « Non est hic, inquit, Arsenius? Non est hic, inquit, qui est apud vos, et manum, ut vos vultis, amisit? Non est hic qui est notus omnibus Alexandrinis? » et simul eum eum attraxisset in medium iudicii, ut manifestus esset omnium oculis, extendit primum dexteram. Deinde jubet sinistram quoque in altum tollere: et magna voce exclamans, ut qui eos revocaret qui procul essent a veritate: « Hic quidem, inquit, o viri, est Arsenius. Hæc sunt autem manus illius, quæ minime norunt amputationem, » ac respiciens ad accusatores: « O egregii, inquit, Iudices, rogo ut ostendatis quisnam sit, et cujusnam sit manus, quæ est amputata, quæ vos quoque criminatur, ut qui eam amputaveritis. » Tunc ne ipsa quidem cathedra potuit amplius tolerari a Iudicibus: sed ea quoque relicta cum lictoribus, admodum moesti et tristes, pudoris signa vultu aperte prae se ferentes, recesserunt.

§ 21. Cum autem populus eos sic vidisset perturbatos, et cum pudore et animi angore iudicio excedentes, tanquam pro

illis et communi impietate zelo perciti (jam enim Arriana pernicie satis erat refertus) et aliòqui gratificantes Episcopis et Imperatori, aggressi sunt laedere Athanasium, et eum undique circumstant, verbis impetentes, manus afferentes, nugatorem, maleficum et praestigiatores, maleque perdendum, et multa alia pejora eum vocantes, quae cum illo quidem nihil habebant omnino commune: adversus eos autem qui dicebant, fuissent, vel longe quam par esset, benigniora iis quae merebantur audire: ipsosque Judices maledictis insectantes, quod non poenis potius et suppliciis, quam legitimis probationibus calculum permisissent, et mortem ipsi rursus per se minantes justo Athanasio. Tanta tamen excitata seditione, cum ea confusio versaretur in populo, nihil omnino curae fuit Gallioni, qui tunc praecerat civitati. Quamobrem malum quoque processisset ulterius, nisi descendens Archelaus, blandis verbis et ad persuadendum accommodatis mitigasset populum, et jam discerpendum Athanasium, ex mediis populi manibus rapuisset, et ex civitate clanculum subduxisset. Erat autem hic Archelaus, Praeses quidem iudicii, aliòqui vero temperantissimus et moderatissimus, et magna dicendi facultate praeditus. Quod si etiam oporteret mortem contemnere, promptissimus. Hic ergo cedens furenti populo, persuadet Athanasio, ut clanculum excedat e civitate. Cum is autem propter haec civitatem reliquisset, iustissimi convenientes Judices, adversus sanctum capiunt consilium, ferunt sententiam, reum esse pronunciant criminum, quorum fuerat accusatus: acta conscribunt, et mittunt in omnem partem, ei interdiciunt universa regione, civitate, Ecclesia: omnibus modis ostendunt filii tenebrarum, se velle procul esse a tali lumine.

§ 22. Porro autem Constantinum quoque in ipsum incitant, adeo ut et pecunias et honores offerret iis qui vel vivum virum essent indicaturi, vel perempti caput allaturi. Is vero perinde ac si non a finibus Romani imperii, sed etiam extra ipsum orbem terrarum esset damnatus exilio, sex quidem annis in sicca quadam cisterna, et aquâ penitus vacua, delituit. Cum autem ne sic quidem posset perpetuo latere, sed futurum erat, ut die sequenti caperetur (ubique enim accurate quaerebatur et investigabatur) divina quadam providentiâ vesperi e cisternâ egressus, transit alio. Deinde vèritus, ne illic rursus captus, esset causa periculi iis qui eum exceperant, ab Oriente transit ad Occidentem. Ei autem tunc imperabat Constans frater Constantii, qui Constantino fratri nuper successerat. Is cum sic administrasset imperium, sicut dicitur, vitae finem accipit juxta Aquilejam apud fluvium Alsum, caesus ab exercitu. Cum ergo in Europam venisset Athanasius, conveniens Julium Romanum Episcopum, et ipsum etiam Imperatorem Constantem, eis exponit ea quae ad ipsum pertinent. Cum autem audivisset, ad suum interitum et

ad fidem orthodoxam evertendam, Anthiochiae fuisse congregatam quae utinam congregata non fuisset!, synodum, et Gregorium quemdam improbum, adversarii agricolam, mox esse in illius sede loco suo collocandum, non potuit ferre, sed ubique scripsit ad clerum Aegypti, ad magistratus et ad populum, rogans, minans, admonens. nullam non viam versans in literis, ut nullo modo suscipiant zizania Arrii, et immixta ab omni blasphemia conservent semina fidei orthodoxae.

§ 23. Eusebiani autem, qui ad se insinuandos et homines in suas partes pelliciendos miri erant artifices, postquam rei se defensuri magnam viderunt solitudinem, totam linguam apud Imperatorem exercentes in Athanasium, cum facilem illum et simplicem Constantium ad suas partes totum attraxissent, et ut eorum sententiae assentiretur effecissent, deponendum esse Athanasium etiam non praesentem decernunt: dictum autem Gregorium, rabie Arriana refertum, in Alexandrinam Ecclesiam ejus loco introducunt. Cum vero pro eorum arbitrato haec sic administrassent, magna jam libertate suum dogma inferunt. Gregorius autem cum nondum ascendisset Alexandriam, acsi jam praecesset, Ecclesiae sedem sibi vindicans, et tanquam penes se habere expectans quod nec in somnis quidem sperabat habere, literis manus propriae ipse quoque confirmabat quae decreta fuerant. Ejusmodi enim est impudentia ac levitas: videntur semper habere in manibus ea quae expectantur.

§ 24. Jam vero Eusebius, qui erat strenuus impietatis propugnator, postquam ex sui animi sententia res praesentes administravit, mittit legatos ad Julium, vehementer in epistolis invehens in Athanasium, mittensque, quas in eum struxit insidias et calumnias, ejus simul judicem et punitorem Julium constituens. Is autem (non poterat enim facile illici figmentis et dolis, immo vero ad ea deprehendenda et intelligenda erat acutissimus) cum Eusebii literas accepisset, et valde eas diligenter et attente perlegisset, et apertas esse nugas animadvertisset, ipse contrariam statuens, literisque Athanasium inuniens, emittit Alexandriam, non paucis nec leviter insectans eos qui deposuerant. Cum is autem ad suam deduceretur Ecclesiam, eos, qui Antiochiae congregati fuerant, non parvus cepit tumultus et metus, ne si Athanasio praecoccupata fuerit Ecclesia, sibi deinceps intercludatur aditus Alexandriam. His de causis illum quidem conabantur intercipere, vel potius interimere, Gregorium autem in sedem introducere. Quocirca eum quamcelerrime deduxerunt Alexandriam: Gregorio vero reditum procurabat etiam dux exercitus Syriacus cum manu, quae ei subjecta erat, praecedens, sic jubente Imperatore, ut Athanasio quidem mortem, illi autem procuret episcopatum. Quomodo autem ex medio reti potuerit effugere Athanasius, ostendet oratio.

§ 25. Cum sol jam esset in occasu, festum quidem diem agebat et celebrabat civitas: venit autem tanquam ad praelium dux ille exercitus, ordinata acie, et ecclesiâ in orbem circumdata. Haec ergo castra videns Athanasius, et curis plenus, non ne ipse caperetur, sed potius, ne propter ipsum populus aliquid damni acciperet, jubet quidem Diacono preces significare. Preces autem excipiebat quoddam populi canticum. Deinde cum esset magnus clamor et concentus, jussit magnus Athanasius omnes exire per eandem portam. Atque duci quidem exercitus et suis intercedebat amicitia cum multitudine, neque cuiquam ex iis manus attulerunt, sed omnes omnium oculi ad solum respiciebant Athanasium, ut si eum vidissent, de medio tollerent. Is autem cum pars populi factus esset, et tanquam unus ex multis, transiens per medium tumultum et multitudinem, et sic militum oculos latens, abiit. Ille ergo Romam, cum sic effugisset, reversus est: Gregorius vero jam tenens Ecclesiam, etiam adversus rectam fidem secure armabatur. Quae cum ferre non posset Alexandrinus populus, et gravem excitavit seditionem, et quae Dionysii vocabatur, aedem incendit. Hujus autem propter Christum confusionis fuit particeps magnus quoque inter sanctos Paulus *, qui tunc Constantinopolitanae praecerat ecclesiae, qui ipse quoque est a sede depositus, et Romam veniens, fuit Athanasii pietatis et periculorum socius. Illic ergo Constantem et Julium convenientes, quae ipsi passi essent, et quae adversus ipsos et veritatem Eusebiani fecissent, narrant omnia. Certe ipse quidem Imperator Constans de his protinus scribit ad fratrem. Cum autem nihil proficeret, rogant Athanasius et Paulus, ut alia fiat communis synodus. Non aliam enim ob causam ajunt fuisse excogitatas eorum depositiones, nisi ut recta et sana fides simul cum eis deponeretur. Utriusque ergo Imperatoris sententiâ, communis simul et Oecumenica rursus Sardicae congregatur synodus: et Occidentalium quidem, ut ipse quoque scribit Athanasius, convenerunt plus quam trecenti Episcopi: Orientales autem, ut ait Sabinus, soli septuaginta: inter quos annumeratus est etiam Ischyrae Mareotae Episcopus. Et qui ex Asia quidem confluerant, ne in Occidentalium quidem conspectum venire sustinuerunt, affirmantes se non aliter cum eis esse sermones collaturos, nisi prius Paulum et Athanasium conventu expellerent.

§ 26. Cum autem Occidentales ne auditione quidem accipere hunc sermonem sustinuissent, illi ita ut se habebant rursus reversi sunt, et cum Philippos Thraciae civitatem pervenissent, illic deinceps privatum faciunt conciliabulum: et *Homousium* ** quidem, qui erant manifestae impietatis, aperte feriunt anathemate: in epistolis autem exponunt sententiam *Heterousii*, id est, quod Filius sit diversae a Patre essentiae, et chirographa impietatis

* Vide ad vii jun.

** Vide Sur. Vol. I, p. 28.

ad suos in omnes partes transmittunt. Haec cum rescivissent illi qui erant Sardicae, primum quidem eos absentes, ut qui se non stitissent, jure condemnant. Deinde etiam Athanasii accusatores suis exturbant gradibus et decretum fidei Nicenae confirmantes, et *hypocritas*, id est, Filii a Patre essentiae dissimilitudinem ferientes anathemate, linguâ expressiori praedicant *homousion*; et ipsi quoque ea mandantes monumentis literarum, totum fere orbem terrae his occupant. Quae quidem cum Constans Imperator rescivisset, et Constantio fratri significasset, rogabat, ut Athanasius et Paulus suis restituerentur sedibus. Cum is autem hoc recusaret et differret, ille rursus usus est literis acrioribus; scribens, nisi concederet, se eo vel invito utrumque suae restitutum Ecclesiae. Constantius ergo non amplius differens et tergiversans, sed fratris minas pertimescens, suis protinus literis accersit Athanasium. Cum ei autem esset suspecta vocatio (neque enim eum confidere sinebant quae praecesserant) ille eum secundis interpellat literis quae multum habebant humanitatis et benignitatis. Cum vero ne propter eas quidem esset vacuus a suspicione, ne sic quidem ejus adventum neglexit Constantius. Sed rursus quoque ad eum scribit, adjiciens de iis quae prius fuerant, excusationem, et quod volebat quidem tunc aliquem ex sacerdotibus mittere, ut ei obviam procederet, sed nullus fuit qui ejus significaret adventum. Nunc autem dicit se misisse Diacolum Architam eum epistola « qui et nostram tibi significabit affectionem, et fide jubebit, ut confidas de reliquis. »

§ 22. Cum has epistolas accepisset Athanasius, si quis erat metus, cum animo expellit, et quicquid ei malam spem in futurum intentabat. Cum autem eas ostendisset ipsi Constanti et Julio, ipsos et universam regionem, quae Romanis suberat, gaudio implet et laetitia, et unusquisque proprium diem festum celebravit de reditu Athanasii ad suam sedem. Statim autem Imperator Constans et ipse Julius, ille quidem regiis satellitibus, ille autem omnibus fere qui erant in Aegypto et Alexandria clericis et laicis, Athanasii reditum honorarunt. Cum autem venisset, eum admodum lubenter excepit Constantius, civitatisque et Clero et populo Alexandrino eum lubentissime restituit: illam tamen fugam ei comiter exprobrat, et quod clanculum judicio auferit, et latenter secesserit, amice insinuat: pro his tamen omnibus, o Athanasi, unam a te peto gratiam, inquit, ut unam ecclesiam Alexandriae concedas sectatoribus Arrii. Is vero se prompto et alacri animo pollicitus est impleturum quod petierat, si ipse quoque Orthodoxis aliam tribueret Constantinopoli *, ad aliquod exiguum verae fidei fermentum. Cum is autem postulato facile annuisset, non tolerandus dolor deinceps invasit adversarios, quod Constantinopoli daretur Athanasio aditus, et iis qui

* *Ante hanc legendam putant Bollandiani.*

cum eo communicabant. Constantio autem magis prudentiâ quoque admirabili visus est Athanasius. Fertur vero aliquando admirans Imperator dixisse cum stupore: Non ab re Arriani omnes moverunt machinas adversus virum talem. Sic ergo ejus admiratus prudentiam, eum deducit humanissime, scribitque ad populum Alexandrinum, Episcoposque et Magistratus Aegypti: Quinetiam ad Nestorium Augustalem, Ducesque Thebaidis et Libyae, et eum benignissime excipiant et honorificentissime. et non solum ei sua sedes, sed etiam omnibus qui cum eo communicarunt, unicuique ordo proprius et munus restituatur.

§ 28. His ille munitus epistolis, et veluti confisus, venit per Syriam et Palaestinam, pervenitque Jerosolyma, et cum Maximo Episcopo colloquitur, auditque quot et quanta ille passus sit propter Christum: narratque rursus ipse quae et contra se prius, et nunc pro se facta sunt et decreta, et ab ipsa synodo confirmata et ab Imperatore. Quae cum audivisset Maximus, protinus nihil cunctatus, accersit omnes Episcopos Orientis, et omnes communiter Athanasio communionem reddiderunt et dignitatem. Cum sic ergo tertio et cum tanto honore et celebritate ad suam rediisset civitatem, et ab illis innumerabilibus veluti fluctibus et laboribus respirasset, deinceps quidem videri poterat ejus vita esse quies et tranquilla: tunc autem re vera maximum mare calamitatum in eum fluctuabat. Nam cum in Constantem Magnentius insurrexisset, et ei vitae finem attulisset, grave rursus ab Arianis bellum accendebatur, et rursus Athanasio parabantur insidiae et calumniae apud Imperatorem, magnumque et vetus ei malum imminebat Constantius. Rursus ergo edicta, rursus minae, exilia, terrores, et per totum mare et terram inquisitio. Tunc zizaniorum seminator Georgius * occupans Alexandriam, Aegyptum dilacerans, Palaestinam depopulans, tumultu implens totum Orientem, cujusque insania et impietas minime capi poterat. Rursus qui erat summa improbitate Acacius, et Patrophilus, Arrii impietatis patri amicus, Jerosolyma venientes, et Maximum extrudentes, et ejus loco Cyrillum constituentes: qui quantum pietate magnus erat Maximus, tantum erat pietati impietatis zelo adversarius. Quidnam tragice recensuerit quispiam omnia quae a Georgio deinceps facta sunt eo tempore in civitate Alexandrina? Caeterum quae ipse beatus Athanasius persecutus est, suam fugam excusans, illi ipsi narranti est concedendum.

§ 29. Etenim rursus, inquit, «adventarunt quidam Alexandriam, qui nos quaerebant occidere, fueruntque quae nunc sunt, deteriora prioribus. Repente enim milites circumdederunt ecclesiam, et quae solent hostes facere, fuerunt pro precibus. Deinde

* Recte deinceps legitur Georgius: at supra, *Georgio* mendose scripta *Gregorium* substituimus. Vide nostrum MARTYROL. ILLUSPR. Mart. p. 266 * Not. a.

ingressus sancta Quadragesimâ, qui a Macedonio et Arrianis e Capadocia missus fuerat Georgius, auxit mala quae ab eis didicerat. Nam post hebdomadem Paschae, conjectae sunt et virgines in carcerem, Episcopi vineti ducti sunt a militibus, orphanorum et viduarum domus direpte fuere, panesque viatici facti sunt in aedibus, et noctu raptabantur Christiani, obsignataeque sunt domus, et fratres Clericorum in periculum veniebant pro fratribus. Et sunt haec quidem gravia: sunt autem graviora, quae facta sunt postea. Hebdomadâ enim post sanctam Pentecosten populus, qui jejunaverat, egressus est ad orandum circa coemeterium sancti Petri Episcopi et martyris, propterea quod omnes aversarentur communionem cum Georgio. Sed cum hoc rescivisset hic scelestus, concitat Ducem exercitus Sebastianum, qui erat Manichaeus. Is autem cum multitudine militum, arma et nudos enses, arcusque et tela ferentium, in ipso Dominico irruit in populum: et cum paucos invenisset orantes (jam pridem enim complures propter horam tardio rem recesserant) fecit res omnium gravissimas. Rogo enim accenso, cum virgines ad ignem adduxisset, cogebat eas dicere, se esse fidei Arrii. Postquam autem eas vidit vincere, et ignem nihilifacere, eis nudatis, sic earum vultus concidit verberibus, ut longo post tempore vix agnoscerentur a suis. Virosque numero quadraginta detentos, novo modo conscidit. Nam cum statim virgas secuisset ex palmis, ipsis etiam stimulos habentibus, terga illorum sic cecidit, ut nonnullis quidem caro saepe sit execta propter stimulos sibi infixos: nonnulli autem non ferentes, sic plagis sunt mortui. Atque omnes quidem, qui remansere, et praeterea eas, quae dictae sunt, virgines, in exilium mittit circa magnam Oasim (a). Corpora autem mortuorum ne suis quidem fecit reddi in principio: sed ipsi ut voluerunt ea absconderunt insepulta, ut viderentur eis tantam celare crudelitatem. Haec vero fecerunt animo aberrantes, ut qui essent emòtae mentis. Nam cum propinqui mortuorum gauderent quidem propter confessionem, lugerent autem propter corpora, impietatis et crudelitatis eorum major se effundebat probatio. Etenim protinus ex Aegypto et Libya in exilium miserunt Episcopos, Ammonium, Moïn, Cajum, Philònem, Hermen, Paulinum, Psenòsirim, Linamonem, Agathonem, Agamphum, Marcum, alterum Ammonium et Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodòrum, et presbyteros Jeràcem et Dioscorum: et eos tam acerbè exegerunt, ut nonnulli quidem eorum in itinere, alii vero etiam in ipso exilio sint mortui. Perpetuo autem exilio condemnarunt plusquam triginta Episcopos. Studebant enim, sicut Achab, si possent, ex universa terra auferre veritatem *.» Haec magna Ecclesiae tuba,

(a) "Οασις latum desertum erat et Praefectura in Libya, ad Euphratem.

* Haec, sed aliâ e Graeca versione, Athanasii in *Apologia de fuga sua* legenda praebemus in ΜΑΡΤΥΡΩΝ. ILLUSTR. ad diem xxi huj. pro SS. Martyribus Aegyptiis sub Arrianis.

acer praeses veritatis, sua voce persequitur de malis quae erant Alexandriae. Nostra autem oratio vult iis, quae dicta sunt, reliqua adjicere.

§ 30. Constantius ergo, fratre mortuo, Imperator declaratus, et pure universam potestatem assecutus, cum nullum haberet, qui ejus animo et voluntati resisteret, non potuit amplius pati celare improbitatem, sed magna sua auctoritate eam produxit in medium: et cum totum Orientem gravissima impietate replevisset, non statuit esse sibi quiescendum: sed nisi etiam simul corrumpere Occidentem, parvum esse suum ducebat imperium, idque suae gloriae detrudere. Ea ratione Episcopos quoque, qui erant in Occidente, ad doginatum Arrii communionem magno studio evocabat, solamque illorum securitatem statuebat esse depositionem Athanasii. Quamobrem congregavit synodum Mediolani, quae est civitas Italiae, et multos ex fortibus et strenuis, alios quidem metu, alios blanditiis, alios vero donis, et alios fraude, et alios aliter inductos, ad suam traduxit vel potius deduxit voluntatem, per quam ille fodit fossam animis miserorum. Hunc insultum Eusebius (*Vercellensis*) et Dionysius, Rhodanusque, et Paulinus et Lucifer lubenter declinarunt. Athanasii enim depositionem arbitrati esse veluti depositionem rectae fidei, simul et fraudem fugerunt, quam potuerunt longissime, et jure condemnarunt eos qui decreverant. Sed eos quidem Ariminum relegat Constantius. Athanasius autem cum rescivisset, quid strueret Imperator, et quemadmodum corruptum fuerat iudicium, et jam advenire Praefectorum satellites, ut eum comprehenderent, rursus quoque divina visione admonitus, media nocte Episcopatu egressus, ad juvenem quamdam confugit virginem, quae tunc agebat annum aetatis vigesimum. Erat autem virgo valde speciosa et amabilis, et cum qua non poterant viri habitare absque suspicione. Ea vero, rei inopinatae novitate stupefacta, quaerebat causam. Ille vero respondens ei, narravit: « Quoniam, inquit, qui sunt communionis Arrii; me ubique curiose perscrutantur, timens ego, ne ab eis comprehensus et interfectus, eis immortale supplicium conciliem, de fuga cogito, et me soli Deo permitto. Hac nocte autem mihi apud te solam esse me salutem inventurum revelat. »

§ 31. Haec postquam virgo audit, ex animo statim omnem ejiciens suspensionem, gaudio repleta, totis domus vel cordis potius ostiis apertis, supinis, ut dicitur, manibus excipit Athanasium. Quem quidem ex illo die sex annis, quamdiu vita fuit superstes Constantio, in domus abscondit penetralibus, communem quotidie salem apponens, librosque aliunde tollens, et ei ad exercitationem praebens et meditationem, et sic pio et religioso convivio corpus ejus et animam excipiens: hanc quidem sermonibus, illud autem mensâ quotidiana et quibuscumque aliis

manus illa liberalis hospitem potuit excipere, et propriis manibus pedes lavans, vel potius manus suas sanctorum pedum contactu sanctificans, magnoque et vehementi studio quaecumque erant ei usui ministrans, et ita se comparans, ut quaecumque habebat, illius essent potius quam sua.

§ 32. Interea autem Alexandrina civitas et populus quoque versus obibant, quaerentes Athanasium adeo diligenter, ut vel ipsa animâ lubenter emissent viri inventionem: sed carebat civitate, carebat aedibus, eratque plane incognitus: cognitus autem soli Deo et virgini. Quamobrem illo tempore in Ecclesia, magna erat tristitia, et filiae Sion licebat videre pulchritudinem repente efflorescentem et plane marcescentem. Nam praeter admodum paucos, alii quidem et re et nomine veluti quamdam artem persequabantur impietatem. Alii autem nomine tantum honorantes Christianismum, re vera autem primos longe scelere superantes, praeterquam quod non aperte, quos oportebat etiam cavere tamquam hostes: sed latenter, sub specie Christianismi, blasphemum impii dogma studebant confirmare. Talis autem impietatis pars erat non minima Constantius, quatenus habebat etiam imperii potestatem ei opem ferentem, omnesque protinus cedentes ejus vel soli nutui. Jussit ergo morbum pervadere et ad Episcopos qui erant in Italia, et ad omnes qui erant ubique terrarum: aut si nollent subscribere *Heterousio*, quod Filius scilicet esset alterius a Patre essentiae, ipsos quidem expelli ab Ecclesiis, alios autem eorum loco in sedibus ipsorum constitui. Quo tempore celeberrimus in sanctis et magnus Liberius, qui post Julium, magni Sylvestri successorem, sedem Romanam est adeptus, condemnatur exilio: Felix autem quidem ejus loco electus ab haereticis, protinus divino judicio luit poenas: nunc quidem visu privatus miserabiliter, nunc autem pestilenti morbo diu corruptus, et malus male perditus, divina justitiâ sic puniente sceleratos (*Annis CCCLII — CCCLVIII*).

§ 33. Georgius autem Alexandrinorum, ut ita dicam, Erinys, rursus civitati faciebat ea quae consueverat, ut qui visus sit ipse seipso vehementior, et majori irâ et impetu ferri adversus rectam fidem. Interea autem Meletius quoque Episcopus Antiochenus, aperte defendens *homousion*, de sede deponitur, et damnatur exilio, quem consequabatur magna multitudo Orthodoxorum, qui adversariorum communionem sustinere non poterant. Euzoïus autem, qui re vera vitae erat improbae, constituitur in sede Antiochena (ei enim praefuerat Meletius), et Eudoxius, qui erat pessimae sententiae, invadit sedem Constantinopolitanam. Sic improbitas, sic invidia, quae Ecclesiam omni ex parte conturbabat et confuderat, ad reipublicae quoque administrationem incipit procedere, et Julianum creat Caesarem, Galliis praefectum ab ipso Constantio. Cum ergo Constantinopolim venisset Constantius, et

Eudoxium, huc Antiochiâ transfert, et templi quod cognominatur Sophia, quod ipse tunc recenter fuerat fabricatus, celebrat encaenia, 23° quidem anno sui imperii, tertio autem Juliani consulatus, xv Februar. (ccclx). Ergo Constantio quoque res erat male cessura, et justas poenas erat daturus suae in Deum contumeliae. Hinc impius Julianus rerum omnium potiundi motus desiderio, cum Gallia magnam manum sibi conciliasset, induit se purpurâ, et ab exercitu Augustus appellatur. Constantium autem Persicum quidem bellum adhuc detinebat, quae de Juliano autem sparsa erat, famam non moderate ferebat: alioqui vero etiam a Dei inimico Euzoio ad bellum adversus eum gerendum incitatus, movet exercitum adversus consobrinum et bellum civile suscitât. Cum autem inter Cappadoces et Cilices esset, in loco qui dicitur Mopsi fontes, excedit vita una cum imperio (anno ccclxi), laborans apoplexiâ, cum quadragintaquinque vixisset annos, vigintiquinque autem patri fuisset superstes. Sed eum quidem divina sic ultâ est justitia. Quemadmodum autem scelus quoque ultâ sit Georgium, et impium, ut scriptum est, similibus percusserit manibus, non est aequum praetermittere.

§ 34. Erat quidam locus in urbe Alexandrina, olim quidem Mithrae Deo gentilium, sacrificiisque illius et mysteriis dedicatus, nunc autem fimo et stercore plenus, civitati et publico ad nullam rem utilis. Eum ergo Constantius, ut qui esset omnino inanis et nulli usui, attribuit ecclesiae. Nunc autem volens templum in eo construere, jubet efferri illum fimum et quisquilias. Cum autem jam repurgaretur locus, invenitur quoddam adytum in intimo sinu terrae, in quo celata fuerant mysteria Gentilium. Ea vero erant crania nuda carnibus, alia quidem virorum, alia vero puerorum, quos fama erat fuisse sacrificatos Mithrae, quando Graeci utebantur illis divinationibus quae fiebant per viscera, dissectionibusque et praestigiis. Cum quidam ergo Christiani in ea incidissent, ea aperte risum movere populo, iique triumphum agebant in oculis omnium. Quod quidem cum non tulissent Gentiles, sed pro diis suis et sacris essent misere zelo perciti, ad ipsos accurrerunt, alii quidem ense ferientes, alii vero fustibus, ut ex Christianis multi sint interempti, alii autem crucifixi, quoscumque vivos tenere potuerunt, et alii alio genere mortis, et variis suppliciorum generibus sint affecti. Impium autem Georgium, ex ecclesia ita ut habebant eductum, et cuidam camelo alligatum, ut camelus eum valde laniaret et discerperet, cum satis materiae conguessissent, et ignem in communi theatro accendissent, una cum camelo exusserunt. Sic uno quidem modo, sed diversis causis, illi quidem beato fine, hic vero miser, morte vitam commutarunt.

§ 35. Julianus autem cum universi dominatum sic fuisset

assecutus, velletque evertere quae acta fuerant a Constantio, statuit eos revocare qui erant in exilio. Quod quidem cum rescivisset Athanasius, timuissetque ne qui partes Arrii sequebantur, Julianum prius introducerent (adhuc enim ignorabatur ejus animi impietas infidelitasque et amor pravitatis) nocte profunda discedens domo in quam confugerat, invenitur in media ecclesia Alexandrina. Quid vero ea quae deinceps sunt consecuta recensuerit quispian, quam lubenter eum adspexerint, quemadmodum undique sunt congregati ad illud spectaculum, clerus, civitas, populus: alii quidem de reditu magnas agentes gratias, alii autem diuturnae, quae intercessit, absentiae insimulantes, eique et damnum et privationem exprobrantes. Deinde tanquam satis argumenti praebentes suae in eum benevolentiae, et alioqui vel ex sola praeclari illius pastoris praesentia, animis audaciâ et fiducia repletis expellunt protinus Arrianos, civitatemque et se tradunt manibus Athanasii. Illi vero vel jam turpiter expulsi, et in locis desertis et obscuris delitescerent, nec sic quidem ab illa insania et rabie destiterunt. Sed et cum Georgius meritis poenas dedisset, ut jam diximus, ejus loco sibi Lucium constituunt, et totam curam studiumque haeresum rursus ad eum deferunt, talem assecuti praesidem, qui impietate et inhumanitate illo nihil erat inferior.

§ 36. Volo autem obiter meminisse malorum seu impiorum Juliani facinorum, et simul ea, quae ad magnum Athanasium pertinent, conjungere, et quemadmodum nulla erat ei pars vitae libera a certaminibus et laboribus qui propter Christum suscipiuntur. Nam cum nuper hic impius suscepisset imperium, et daemonibus, et deorum nominibus potius quam diis sacrificaret, diruebatur quidem universa Ecclesia Christianorum: omnis autem locus gentilium sacra suscipiebat, et eorum templa, alia quidem aperiebantur, alia vero rursus extruebantur: et ubique erat nidor et fumus, et sacrificia, animaliumque dissectio et sanguis. Quinetiam in ipsa Constantinopoli erat Fortunae statua, eique publice fiebant libamina et sacra, et quaecumque alia, accepto simul studio et potestate ex imperio, moliebatur adversus pietatem, quando Maris, Chalcedonis, quae est in Bithynia, Episcopus, ad eum veniens, aperte eum conviciis est insectatus, impium et defectorem, et a Dei religione alienum, et quae sunt hujusmodi, appellans. Is autem (erat enim jam Maris in ipsa senectute, et ideo passus erat orbitatem oculorum) probra jure in se illata non justis ultus est maledictis, nugatorem ipsum et caecum nominans, et qui nec ab ipso quidem Deo Galilaeorum possit ullam consequi medicinam. Ille vero veluti Deo afflatus, acriore dicendi libertate respondens: « Deo, inquit, ago gratias, qui utiliter providit, ut ego orbarer ocalis, ne ego os tuum viderem impudens, qui tam inverecunde lapsus sis in impietatem. » Eandem sunt imitati

dicendi libertatem Jovianus simul et Valentinianus, qui Tyranno aperte cingula abjecerunt, dicentes : « Nos quoque propter Christum parati sumus ipsa vitâ cedere. »

§ 37. Imperator ergo, et quicumque erant ejusdem cum eo sententiae, et cum eo conspirabant in impietate, cum quotquot erant illo tempore sapientes, quosdamque aruspices, praestigiatoresque et vates coëgissent, quemadmodum Christianos superarent, volebant eos sua dicere sententiam. Omnibus autem visum est, procul esse amandandum Athanasium. Nam si avulsum, inquietabant, fuerit fundamentum, reliquae quoque illorum fidei partes facile diruentur. Rursus ergo constituuntur judicia, et Judices condemnant, et exercitus emittitur, et populus conturbatur, et Alexandria circumdatur, et ecclesia diripitur, et ab ea postulatur Athanasius. Caeterum tunc quoque per eos medios processit, nec erat ullus, qui retineret. Quinetiam rursus illum videntes ignorabant propter quem ecclesiam tanta manus circumdedit, propter quem armis ejus exitus undique obrepserant. Postquam ergo ille sic superna manu munitus, non potuit capi manibus hostium, et perinde ac nullo prohibente ita libere egressus est e civitate, Alexandrinam quidem civitatem rursus invasit luctus et ejulatus propter viri absentiam. Is autem, cum noctu venisset ad Nilum, et conscendisset quamdam navem onerariam, rursus magna contentione ferebatur Thebaidem. Eum vero a tergo urgebat quidam satrapa, jussus a Tyranno eum interimere ubicumque deprehendisset. Cum autem quidam ex iis qui navigabant una cum Athanasio, procul novisset persecutorem, et remiges hortaretur ad celeritatem, paululum subsistens Athanasius, et occultum quid, ut videtur, internis cernens oculis, jubet remiges proram obvertere, et rursus cursum dirigere Alexandriam. Ii autem cum, ut par est, fuissent conturbati, et vererentur ne incidèrent in satrapam, ille eis animum addens, et dicens esse aliquid divinum quod gerebatur, persuasit. Deinde conversa antennâ, navem agentes in partes anteriores, navigabant rectâ Alexandriam, persequentes, quod est maxime novum, eos qui persequiebantur. Cum autem jam fuissent prope satrapam, barbari quidem, veluti quadam eorum oculis offusa caligine, tamquam eorum, qui videbantur, neminem videntes, praeternavigabant. Athanasius autem quemnam quaererent, non secus ac in Eliseo usuvenit, percontatur. Cum vero respondissent Athanasium : « Vos, inquit, navigans parum praecedit, veluti fugiens quosdam qui eum persequuntur. » Sic decepti, qui erant mente caeci, persequiebantur eum, quem non sentiebant se habere in manibus. Is autem celerissime delatus Alexandriam, et repente veniens in civitatem, eam replet maxima laetitiâ, is appareus conspectus, qui tantopere desiderabatur. Deinde dans se ipsum quieti et silentio, quamdiu fuit acerbum tempus imperii Juliani, delituit.

§ 38. Post haec autem Julianus quidem omnium qui ipsum praecesserunt, in impietate clarissimus, et qui omnes ipsos parvos reddidit in scelere, post bella innumerabilia quae gessit adversus pios, invenit finem improborum studiorum, non plane quidem qualem merebatur, ut qui infernis reservaretur suppliciis: sed neque semitam impiorum ostendens omnino dirigi. Nam cum se quibusdam praestigiis, maleficiis et magorum artibus permisisset et deceptus sibi persuasisset fore, ut Alexandri sibi pararet imperium, ut cuius mores semper magno gloriae tenerentur amore, vel potius seipsum esse persuasisset Macèdonem in alio corpore, et adversus Persas duxisset exercitum, primoque spes ei luculenta fuisset ostentata, quando se magnum aliquid et praeclarum gesturum existimabat, tunc etiam quod habebat turpiter perdidit imperium, et simul cum eo vitam. Fraude enim cujusdam transfugae, cum naves quae flumine frumentum convehabant, et multa quae erant exercitui ad usum necessaria, importabant, fluvio amandasset, in terramque aridam et aqua carentem ac torridam devenisset, fameque ac siti suos oppressisset, et maximam partem exercitus amisisset, et omnibus indignantibus, probriisque ac maledictis cum insectantibus ipse eques adesset, ut dolorem consolaretur, et exercitus laborem recrearet (Quale tuum est opus, o divina justitia?) jacebam nescio unde emissum, pervadens medium brachium, cadit in illius dexterum latus. Et ille quidem miser jacebat, sive a transfuga percussus, sive ab aliquo ex suis. (Utrumque enim de eo dicitur) sive etiam divina plagâ ictus, quod quidem dicitur a pluribus, hunc tamen vitae finem nactus post imperii annum unum et menses octo (a).

§ 39. Deinde Joviano totius exercitus suffragio committitur imperium: qui cum solos septem menses imperasset, et ad octavum venisset, in Galatia, vitâ repente excedit, somno morte contempto. Valentinianus autem post eum renunciatur, qui fratrem suum Valentem in societatem admittit imperii: et cum illi habenda tradidisset ea quae sita sunt ad Solem orientem, ipse triginta post diebus ad Occidentem perrexit et in Gallias. Cum ergo Valens accepisset imperium, non fuit de thesauris sollicitus, non curavit pecuniam, neque quomodo recte ordinaretur exercitus: sed quomodo Arrianorum quidem res amplificaret, Orthodoxorum autem res diminueret, et omnino dirueret, totum sui imperii studium conferebat: idque solum sibi ducebat sufficere ad splendorem et gloriam. Ea de causa omnes fere Pontifices, Sacerdotes et Diaconos, et quicumque vitam debebant monasticam, in mala extrema conjecit. Et Meletium quidem, virtutem incomparabilem, deposuit de sede Antiochena, et hunc quoque magnum inter athletas Athanasium quaerebat capere. Et exilio quidem condemnatus est Meletius: universus autem, qui cum eo erat, clerus, fuit ecclesiâ

(a) Alia de Juliano vide in Suriî Vol. I, pp. 499 et 637, ac in MARYROL, ILLUSTR. Febr. p. 127.

expulsus. Multi quoque alii Pontifices, et omnes, ut semel dicam, qui nolebant exitio Arrii communicare, exturbabantur quidem ab ecclesiis, expellebantur autem a patriis, a propinquisque et a consanguineis.

§ 40. Postquam ergo venit hoc quoque magnum bellum Alexandriam, et Praesidium edicta studio Eudoxii omnem in partem mittebantur, et rursus in hunc magnum et vere virum fortem Athanasium exercebatur persecutio, et jam futurum erat ut mox caperetur: clam quidem urbe egreditur, patrium autem quoddam sepulcrum subiens, et quatuor menses in eo manens, sic belluinum impetum et furorem declinavit. Nam cum Tatianus nunc praeesset Aegypto, Christiani omnes gravissima subibant supplicia, multique per ipsum, martyrii finem accipiebant. Sed ille quidem statim meritas luit poenas. Nam facultatibus et dignitate privatus, et morbo oculos miserabiliter excaecatus, emendicans publice, vitam finiit, cum nec ei mortuo libassent Alexandrini, sed in ejus etiam statuum et figuram admodum insultassent, et fuligine oculos illivissent, qua sola erat ille revera dignus. Sed haec quidem, cum jam fraus marcesceret et effloresceret. Quae autem Constantinopoli adversus Orthodoxos fecerit Eudoxius, quaenam lingua et narrasse et meminisse sustinuerit? Cum ergo in primo consulatu Valentiniani et Valentis tot et alia mala facta sint, merito homines supernis quoque plagis castigabantur. Nam et ingruens terrae motus, qualem nec prius tulit tempus, nec futurum speratur laturum, et multas alias evertit urbes, et Creta suarum plusquam centum gravi vidit casu dirutas, et mare suis relictis terminis, quaedam quidem loca sic inundavit, ut etiam multa, ex iis quae prius erant arabilia, fecerit navigabilia, rem admodum novam. Alibi autem rursus tantum recessit, ut etiam in media navigatione in medio solo inventi sint navigantes. Sed ne sic quidem castigabantur improbi communibus terrae flagellis et mutationibus elementorum: sed etiam in scelere erant ferventiores, graviusque et vehementius bellum excitabatur adversus Christianos.

§ 41. Quoniam autem propter desiderium Athanasii, populus Alexandrinus erat infenso animo in eos qui dominatum obtinebant, et jam aperte videbatur res spectare ad arma et seditionem: id cum rescivisset Valens, eorumque rebellionem timuisset et audaciam, necesse habuit ei quoque rursus permittere ecclesias. Hoc autem fecit, non quod ei faveret, sed quod nullum haberet ex subjectis, qui, in iis quae oportet, pareret Imperatori. Quod quidem causa fuit, ut a continuis illis bellis et persecutionibus tunc respiraret Athanasius. Invalescebat enim per totum Orientem malorum calamitas, et Christiani sui generis sanguine poluebantur. Cum autem contenderet Valens Anthiochiam, e vita quidem migrat Eudoxius, Arrianorum dogmatum aemulator,

confirmator et praefectus, nonumdecimum agens annum a persecutione fidei Orthodoxae. Ejus autem loco constituunt, qui improbae quidem Arrii erant communionis, Demophilum. Qui autem sanc et Orthodoxae, Evagrium, virum et vitâ et doctrinâ et moribus insignem. Atque cum quidem sacris initiarunt sacrae manus Eustachii, viri insignis, et qui olim quidem fuerat promotus ad sedem Anthiochenam, postea autem fuerat exilio condemnatus, a Joviano autem rursus fuerat revocatus, et tunc Constantinopoli agebat inter Orthodoxos, quem nec latere potuit magna illa Valentis in Orthodoxos immanitas. Sed cum non exigua manus militum, brevi tempore, postquam ordinavit Evagrium, relegat rursus Bizyen, nec Evagrium sinens frui securitate, sed illum quoque alio abducens, utrumque propter parem in fide libertatem. Valens autem cum pervenisset Antiochiam, *homousii* sectatores impudenter obsidebat, et expellebat, non solum ab ecclesiis et a synaxi et communione, sed etiam a gradibus et domibus, et tota fere civitate, atque adeo ab ipso Oriente. Ad haec vero saeva quoque imminabant supplicia, et mors acerbior eos excipiebat. Scit haec fluvius Orontes Anthiochiaeque vici, fora, viae et suburbia: ille quidem tinctus sanguine sacerdotum, haec vero referta cadaveribus.

§ 42. In tam magna ergo et tam vehementi tempestate, hic praeclarus, divinaque reipublicae administratione et virtute magnus Athanasius, post longos illos propter Christum sudores, et pro recta fide certamina, gloriosasque fugas et exilia et insignia trophaea, cum Petro sedis successori multa futura praedixisset, quadragesimosexto anno sacerdotii, octavodecimo mensis Januarii, Gratiani et Probi secundo consulatu vitâ excedit: utpote quod jam satis functus esset laboribus et perpersionibus, et ideo Agnothêta eum ad se e superis evocasset, ut ille rursus eum suis splendoribus, coronis et ineffabilium bonorum remunerationibus pro meritis remuneraretur. Quae nobis quoque detur consequi, in Christo Jesu Domino nostro: cui et gloria et potentia nunc et semper et in secula seculorum. Amen (a).

Plura si quis nosse velit de hoc beatissimo praesule Athanasio, legat orationem encomiasticam de illo Gregorii Nazianzeni, et historiae ecclesiasticae scriptores, qui multa habent lectu digna, sed prolixa nimis. (*Sur.*).

(a) De re hic est praeclarum Fidei *Symbolum* quod ajunt S. Athanasii commemorare. Sancti hujus Doctoris nomine inscribitur, non equidem quia ejusdem ipse auctor credendus sit, sed probabiliter quia doctrinam perspicue explicat Orthodoxam et Nicenam a Magno Athanasio invictè in Arianos propugnatam. Stylus quippe non Graecum sed Latinum praesefert scriptorem, et quidem v. vel vi. cum innotescere hocce *Symbolum* coepit, saeculo non antiquiorem. Illius aetatis venerabilibus viris tribuitur Vincentio Lirinensi et communius Vigilio Tapsensi in Africa Episcopo.

DE INVENTIONE S. CRUCIS

EX ORATIONE S. AMBROSII EPISC. *De abitu Theodosii Imperatoris.*

Anno R. S. 326.

§ 1. Beatus (est) Constantinus tali matre (Helenâ), quae imperanti filio divini muneris quaesivit auxilium, quo inter praelia quoque tutus assisteret, et periculum non timeret. Magna foemina quae multo amplius invenit, quod Imperatori conferret, quam quod ab Imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinavit Jerosolymam, et scrutata est locum Dominicae passionis. Stabulariam hanc primo fuisse asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quae tam diligenter praesepe Domini quaesivisset. Bona stabularia, quae stabularium non ignoravit illum, qui vulnera curavit a latronibus vulnerati. Bona stabularia, quae maluit existimari stercora, ut Christum lucrifaceret. Ideo illam Christus de stercore levavit ad regnum, secundum quod scriptum est: *Quia suscitavit de terra inopem, et de stercore erigit pauperem* (Psalm. 112). Venit ergo Helena *, coepit revisere loca sancta: infudit ei Spiritus, ut lignum Crucis requireret: accessit ad Golgotham, et ait: Ecce locus pugnae, ubi est victoria? Quaero vexillum salutis, et non invenio. Ego, inquit, in regnis, et Crux Domini in pulvere? Ego in aulis, et in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, et latet palma vitae aeternae? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, ut gladius, quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderavit, nec latere aquam passus est. Tollatur igitur ruina, ut vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliae caput est amputatum. Aperiat humus, ut salus fulgeat. Quid egisti diabole, ut absconderes lignum, nisi ut iterum vincereris? Vicit te Maria, quae genuit triumphatorem, quae sine imminutione virginittatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, et mortuus subjugaret. Vincèris et hodie, ut mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestavit: ego Crucem ejus investigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit, ut Deus inter homines videretur: ego ad remedium peccatorum, divinum de ruinis elevabo vexillum.

§ 2. Aperit itaque humum, deculit pulverem, tria patibula confusa reperit, quae ruina contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerta haeret ut

* Merito Helena inter Sanctos rite colitur xviii aug. pluribus in locis, atque est eà die Martyrologio Rom. inscripta. Ejus laudes recitat Surius.

mulier, sed certam indaginem Sanctus Spiritus inspirat, eo quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quaerit ergo medium lignum. Sed poterat fieri, ut patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret, et inverteret (a). Redit ad Evangelii lectionem: invenit quia in medio patibulo praelatus titulus erat: Jesus Nazarenus rex Judaeorum. Hinc collecta est series veritatis: titulo crux patuit Salvatoris. Hoc est, quod petentibus Judaeis Pilatus respondit: Quod scripsi, scripsi: id est: Non ea scripsi, quae vobis placerent, sed quae aetas futura cognosceret. Non vobis scripsi, sed posteritati: propèmodum dicens: Habeat Helena, quae legat, unde Crucem Domini recognoscat. Invenit ergo titulum, regem adoravit, non lignum utique: quia hic gentilis est error et vanitas impiorum, sed adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo: Illum, inquam, qui sicut scarabeus clamavit, ut persecutoribus suis peccata donaret. Avida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Laeto corde et trepidanti vestigio, quid faceret, nesciebat. Pertendit tamen ad cubile; veritatis lignum refulsit, et gratia micuit. Et quia jam foeminam visitaverat Christus in Maria, ut Spiritus in Helena visitaret; docuit eam, quod mulier ignorabat; et deduxit in viam, quam mortalis scire non poterat. Quaesivit clavos, quibus crucifixus est Dominus, et invenit. De uno clavo fraenos fieri praecepit, de altero diadema intexit: unum ad decorem, alterum ad devotionem. Visitata est Maria, ut Evam liberaret: visitata est Helena, ut Imperatores redimeret. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior, ferro innexas Crucis, redemptionis divinae gemma connecteret. Misit et fraenum. Utroque usus est Constantinus, et fidem transmisit ad posteros reges (b).

§ 3. Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est, quod super fraenum: ex illo fides, ut persecutio cessaret, devotio succederet. Sapiens Helena, quae Crucem in capite regum levavit, ut Crux Christi in regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cum defertur sacrae redemptioni. Bonus itaque clavus Romani Imperii, qui totum regit orbem, ac vestit principum frontem: ut sint praedicatores, qui persecutores esse consueverunt. Recte in capite clavus, ut ubi sensus est, ibi praesidium. In vertice corona, in manibus habena. Corona de cruce, ut fides

(a) Hinc forte conjiendum etiam Latrones clavis ligno confixos fuisse: nam secus, ex tribus una, quae clavorum vestigia retineret, facile Sacratissima in qua Salvator pependit internosci potuisset. Sed cum tres tantum vel quatuor ad summum vel quinque (quorum unus ad Titulum probabiliter pertineret) clavi dicantur inventi, ac seorsim Titulus Christo Crucifixo superpositus, dicendum arbitramur foraminum signa penitus per congestam terram et temporis diuturnitatem fuisse deleta.

(b) S. Helena in loco quo pretiosum Lignum repererat Ecclesiam sumptuosissime aedificandam curavit, quae S. Crucis vel Sepulcri vel Resurrectionis est appellata. Ibi in argentea aureaque theca reposita est major adorandi Ligni pars; aliam insignem Romani misit, quae adhuc visitur in Basilica S. Crucis in Jerusalem quam Constantinus et pia ejus mater excitaverant. Donavit praeterea Titulum triplici idiomate et rubris literis scriptum exhibentem: *Jesus Nazarenus*, etc. Inventus feliciter est in ejusdem templi fornice, plumbea capsulâ inclusus, anno mccccxii.

luceat: habena quoque de cruce, ut potestas regat; sitque justa moderatio, non injusta precatio. Habeant hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum, ut ad imitationem Domini dicatur de Imperatore Romano: *Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso* (Psalm. 20). Ex illo gratulatur Ecclesia, erubescit Judaeus: nec solum erubescit, sed etiam torquetur, quod ipse sibi auctor confusionis est. Dum insultat Christo, confessus est eum regem: dum regem Judaeorum appellavit, sacrilegium suum, qui non credidit, confitetur. Ecce, inquit, crucifiximus Jesus, ut Christiani et post mortem resurgant, et mortui regnent. Nos crucifiximus quem reges adorant. Quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce et clavus in honore est: et quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque invisibili quadam potestate daemones torquet. Putabamus nos vicisse, sed nos victos fatemur. Iterum Christus resurrexit, et resurrexisse eum principes agnoverunt. Iterum vivit, qui non videtur. Nunc major nobis contentio, nunc pugna nobis vehementior adversus eum. Cui regna famulantur, cui servit potestas, illum contempsimus: quomodo regibus resistemus? Ferro pedum ejus reges inclinantur. Reges adorant, et Photiniani divinitatem ejus negant? Clavum Crucis ejus diademati suo praeferunt Imperatores, et Arriani potestatem ejus imminuunt? Sed quaero, quare sanctum super fraenum, nisi ut Imperatorum insolentiam refraecaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quod liceret illis adulteria impune committere? Quae Neronum, quae Caligularum, caeterorumque probra comperimus, quibus non fuit sanctum super fraenum? Quid ergo aliud egit Helenae operatio, ut fraena dirigeret, nisi ut omnibus Imperatoribus sancto dicere Spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus et mulus: sed in fraeno et camo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent reges, ut regerent sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur, et more pecudum vaga sese libidine polluebat. Ignorabant Deum: restrinxit eos Crux Domini, et revocavit a lapsu impietatis. Levavit oculos eorum, ut Christum in coelo quaererent. Exuerunt se camo perfidiae, susceperunt fraena devotionis et fidei, secuti dicentem: *Tollite jugum meum super vos. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi).

ITEM

DE S. CRUCIS INVENTIONE

Ex Lib. 2, cap. 1 Ecclesiast. Hist. SOZOMENI: CUI PLANE CONSENTANEA SCRIBUNT SOCRATES *lib. 1, cap. 13*; THEODORETUS *lib. 1, cap. 18*, ET RUFFINUS *lib. 10, cap. 7 et 8*. DESCRIPSIMUS AUTEM HAEC EX VERSIONE DOCTISSIMI VIRI JO. CHRISTOPHORSONI.

§ 1. Cum jam Concilium Nicenum venisset ad exitum, et sacerdotes omnes domum revertissent, Imperator supra modum ideo laetatus est, quod Ecclesiam universam de doctrina fidei consentientem videret. Atque ubi pro Episcoporum concordia, pro se, pro liberis, pro Imperio denique Deo gratias egisset, templum Jerosolymis, circiter locum qui dicitur Calvariae, ad honorem Dei illustrandum aedificare instituit. Per idem fere tempus Helena Imperatoris mater venit Jerosolymam, cum precandis causâ, tum sancta illa loca visendi. Quae quoniam pio animo erga religionem Christianam erat affecta, visa est sibi operae pretium factura, si lignum Crucis venerandae invenire posset. Verum neque illa, neque divinum Domini sepulcrum, tam facile repertum erat. Nam veteres Gentiles, qui Ecclesiam persecuti fuerant, quoniam Christianam religionem, recens jam ortam, concidere comprimereque omnibus opibus viribusque laborabant, ideoque eum locum, ingenti aggere supra injecto obruerunt, inque majorem altitudinem, uti etiamnum apparet, crexerunt. Quinetiam universo loco tum sepulcri, unde Christus resurrexit, tum Calvariae muro undique circumdato, cum pro suo arbitratu exornare coeperunt. Nam primum sternunt lapidibus, deinde fanum Veneris supra extruunt: postremo simulacrum in eo statuunt, ad eum sane finem, ut et qui Christum in eo loco adorarent, Venerem viderentur colere, et temporis diuturnitate, vera causa, cur homines eum locum venerarentur, veniret in oblivionem: quippe cum Christiani neque eo tuto ipsi accedere possent, neque aliis indicare auderent: sed contra, omnibus pro certo confirmaretur, in eo loco aliud esse nihil, praeter fanum Gentium et Veneris statuam.

§ 2. At vero tandem locus erutus est, et error, in quo stabiliendo tantopere laboratum fuerat, manifesto deprehensus, indicio, uti quidam memorant, Hebraei cujusdam versus Orientem habitantis, qui a viro quodam scripto admonitus, locum monstravit: sed quae verior est opinio, monstratione Dei Opt. Max. qui signis quibusdam et somniis homines ad loci memoriam excitavit. Nam res divinae, mea quidem sententiâ, humano indicio non egent, cum Deo visum sit eas patefacere. Itaque ut primum locus ille Imperatoris mandato fuit perpurgatus, in profundo,

quadam in parte illius, antrum, unde Christus resurrexit, emerit: in altera autem parte ejusdem loci tres inventae sunt cruces, et aliud ligniculum separatim, quod tabulae gessit similitudinem, verbis et literis non Hebraicis solum, verum etiam Graecis et Latinis inscriptum: quae verba ac literae non aliud complectebantur, quam Jesum Nazarenum regem Judaeorum. Haec ipsa verba, sicut in sacro Evangeliorum libro commemoratum est, mandato Pilati Praesidis Judaeae, supra caput Christi scripta fuerunt. Caeterum adhuc erat perdifficile, Crucem Domini a reliquis duabus internoscere discernereque, praesertim cum non illius modo inscriptio ab ea divulsa distractaque esset, verum etiam ipsae tres cruces promiscue projectae, ordine earum, ut est verisimile, eo tempore, quo corpora illis suffixa ablata erant, penitus confuso et perturbato. Nam cum milites Jesum in cruce mortuum reperissent, eum inde sublatum, primum, uti literis sacris proditum est, sepeliendum tradiderunt. Deinde quo latronibus utrinque suspensis mortem maturarent, eorum crura confrugerunt. Postremo cruces nullo ordine, aliam alio in loco, projecerunt. Nam quid curae putes illis fuisse de crucibus, ordine quo prius erant, reponendis, praesertim cum singuli festinarent domum ante redire, quam advesperasceret, et non ducerent operae pretium, in crucibus, hominum per vim interfectorum, ordine collocandis aliquid temporis consumere? Quare cum divinum Crucis Dominicae lignum hac de causa adhuc etiam ignotum esset, et diviniore quodam, quam quod sit in humana situm potestate, egèret indicio, ejusmodi quiddam accidisse constat:

§ 3. Nobilis quaedam mulier Jerosolymis in morbum gravissimum, eumque plane insanabilem, forte inciderat: ad quam in lecto decumbentem Macarius Episcopus Jerosolymorum, sibi Imperatoris matre et aliis quos ipse circum se habebat assumptis, venit: atque ut primum precatus est, dederatque inspectantibus istud signum, nimirum eam esse Domini Crucem, quae mulieri adhibita, morbo illam liberaret: singulas cruces allatas mulieri admovit. Verum duabus illarum appositis, factum quidem ineptum et plane ridiculum visum est: quippe mors nihilo minus mulierem erat jamjam occupatura. Sed simul ut tertia itidem fuit ei adhibita, de repente aperuit oculos, et collectis viribus, ex templo e cubili sana exiit. Fertur item, mortuum Crucis virtute simili ratione ad vitam revocatum. Hujus autem Crucis salutaris, jam tum inventae, maxima pars adhuc etiam Jerosolymis in capsula argentea custoditur: reliqua vero ab Imperatrice ad filium Constantinum deportata est. Quod ad clavos attinet, quibus corpus Christi confixum erat, memorant Imperatorem ex illis sibi confecisse galeam et fraenum equi, ut scriptum est a Zacharia propheta, et a quo praedictum, quod in tempore isto, illud, quod sit in fraenum equi (his enim fere verbis utitur propheta),

sanctum esset Domino omnipotenti. Ista quidem ut olim prae-cognita a sanctis Prophetis praevisaque fuere, sic postea factis plane admirabilibus tum confirmata, cum Deo tempus visum est ejusmodi rebus opportunum. Neque certe tantopere mirandum, praesertim cum ipsi Gentiles ingenue fateantur hoc esse Sibyllae carmen :

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Istud enim ita esse, nemo, etiam si acri studio contra pugnare voluerit, pernegabit. Quare et lignum Crucis, et ejus veneratio a Sibylla praesignificata est. Sunt haec quidem a nobis, sicuti accepimus, commemorata : quandoquidem ea ex viris, qui illa accurate norint, et ad quos eorum cognitio a patribus ad liberos successione quadam derivata, pervenerit, et qui eadem ipsa pro facultate literis proderet posterisque relinquere studuerint, audivimus.

DE SANCTA ET VIVIFICA CRUCE

SERMO S. EPHREM

§ 1. Nos Christiani a Gentilibus ac Judaeis declinemus, postesque nostros pretiosa ac vivifica Cruce coronemus, dicentes cum Apostolo Paulo : Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi. Pingamus in januis, atque in frontibus nostris, et in ore, et in pectore, atque in membris omnibus, vivificum signum. Armemur insuperabili hac Christianorum armaturâ. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terrae paradisi reseratrix, profligatrix haerèseum, monachorum adnuculum, firmamentum fidei, magna salutarisque custodia, et gloria perpetua Orthodoxorum in aeternum. Hanc, o Christiane, armaturam diebus singulis et noctibus, horis atque momentis, in omni loco circumferre non dèsinas, nihilque sine ipsa perficias : sed sive dormias, sive iter agas, sive evigiles, sive operi insistas, sive manduces, sive bibas, sive mària naviges, sive transmittas flumina, hac te lorica circumtege, membraque tua omnia salutari signo exorna, atque circumsepi, et non accedent ad te mala. Hoc enim signo conspecto, adversariae potestates contritae tremantesque recedunt. Crux ipsa Christi veraciter sanctificavit orbem, fugavit tenebras, lucemque revexit. Haec eliminavit errores, viamque monstravit. Haec ab Ortu Solis et Occasu, a Septentrione et Meridie collegit gentes, atque in unam Ecclesiam, in una fide, sub uno capite in charitate connexuit. Haec Orthodoxorum inexpugnabilis murus est.

§ 2. Quod os, quae labia, quae lingua digne pro merito laudare poterit victricis arma aeterni Imperatoris nostri Christi? Crux Calvariae in loco defixa, mox vitae nostrae felicissimum botrum

sine opere humano pullulavit. Hoc denique, pretiosissimo ligno, Christus Deus noster inferni voracissimum dirupit ventrem, nimisque pàtulum diaboli obstruxit os. Eo conspecto, contremuit mors, omnesque, quos a primo homine usque ad id temporis sub ditione sua tenuerat vinctos, dimisit. Crucis armis accincti sancti Apostoli, omnem inimici calcavere virtutem. Hac se thoracis vice munientes milites Christi, beatissimi martyres, omnes artes et inventiones, atrocitatesque tyrannorum superarunt. Hanc bajulantes sancti monachi seculo valescentes, summo cum gaudio et alacritate in solitudinibus, et montibus, et speluncis, cavernisque terrae sibi sedes elegerunt. O ineffabilem immensamque bonitatem benignissimi Dei, qui tam magna, tamque praeclara munera, humano generi Crucis indulsit vexillum. Haec autem sancta Crux rursus in consummatione seculi, cum secundus illuxerit Domini Salvatoris adventus, prima, cum gloria ingenti et Angelicorum exercituum infinita multitudine, apparebit in coelo, inimicos quidem terrens ac vexans, fideles autem illuminans atque laetificans, adventumque coelestis Imperatoris annuncians.

IN LAUDEM

SANCTAE ET VIVIFICAE CRUCIS

SERMO B. JOANNIS DAMASCENI

Libro IV, cap. 12 de Orthodoxa fide.

§ 1. Sermo Crucis, iis qui pereunt, stultitia est: nobis autem, qui salute respiramus, virtus Dei est. Nam spiritualis omnia dijudicat: Animalis vero homo non suscipit ea, quae spiritus sunt (*ex Cor. 1, 11*). Stultitia enim iis, qui fidem non suscipiunt, et bonitatem et omnipotentiam Dei non existimant, sed humanis et naturalibus cogitationibus divina scrutantur. Omnia namque Dei sunt super naturam, adhuc et super sermonem et mentem. Quis enim cogitaverit, quo pacto ex nihilo ad esse, et cujus gratiâ deduxerit Deus universa? Si naturalibus cogitationibus invenire voluerit, non apprehendet. Animalis enim est haec indagatio et daemoniaca. Si quis vero fide manuductus, bonitatem, omnipotentiam, veritatem, sapientiam, justitiam et divinitatem cogitet, inveniet omnia levia, et plana, et viam rectam. Sine enim fide impossibile est salvari: nam fide omnia, et humana, et spiritualia constant. Neque enim agricola sine fide incidit terrae sulcum, neque mercator parvo ligno suam ipsius animam insano maris

pelago committit: non nuptiae fiunt, nec aliud quicquam in vita sine fide. Fide intelligimus, ex nihilo ad esse omnia Dei virtute deducta esse. Omnia et divina et humana fide dirigimus. Fides autem est inscrutabilis consensus.

§ 2. Omnis igitur actio et miraculifera operatio Christi, maxima, divina et summe admiranda: omnium tamen admirabilissimum est pretiosa ipsius Crux. Per nullum enim aliud mors primi parentis destructa est, et primi parentis peccatum solum, infernus spoliatus, resurrectio donata, virtus nobis contemnendi praesentia, mortemque ipsam elargita, ad antiquam beatitudinem regressio reparata, portae paradisi patefactae, natura nostra in dexteris Dei sedens, filii Dei et haeredes nos facti, nisi per Crucem Domini nostri Jesu Christi. Per ipsam enim haec omnia mirifice sunt impleta. Nam quicumque baptizati sumus in Christo, ut inquit Apostolus, in morte ejus baptizati sumus: et quicumque in Christo baptizati sumus, Christum induimus. Christus autem est Dei virtus et sapientia. Ecce mors Christi, id est, Crux, hypostatica Dei virtute, et sapientiâ circumdedit nos. Virtus siquidem Dei est verbum Crucis, aut quia potentia Dei, id est, contra mortem victoria, per ipsam nobis manifestata est, aut quia, quemadmodum quatuor extrema Crucis per medium centrum continentur et constringuntur, sic per Dei virtutem altitudo et profunditas, longitudo et latitudo, id est, omnis visibilis et invisibilis creatura continetur.

§ 3. Haec nobis signum data est super frontem, quemadmodum Israël circumcisio. Per ipsam enim fideles ab infidelibus et distamus et discernimur. Ipsa est scutum, et arma et trophaeum adversus diabolum. Ipsa signaculum, ut non tangat nos exterminator, ut inquit Scriptura. Ipsa jacentium erectio, stantium firmamentum, baculus debiliū, pastorum virga, convertentium manductio, proficientium perfectio, animae salus et corporis, omnium malorum aversio, omnium bonorum causa, peccati destructio, arbor resurrectionis, lignum vitae aeternae: ipsum nimirum pretiosum lignum, et perquam vere venerandum, in quo semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit, atque ut sanctificatum tactu sancti corporis et sanguinis, decenter adorandum. Clavique, et lancea, et indumenta, et sacra ipsius tabernacula adoranda, quae sunt praesepe, spelunca, Golgotha, Salvatoris vivificum sepulcrum, Sion Ecclesiarum propugnaculum, et similia: ut ait David: *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus (Ps. 131)*. Quod autem Crucem dicat, ostendit quod sequitur: *Exsurge Domine in requiem tuam*: sequitur enim Crucem resurrectio. Si enim amatorum desiderabilis domus, et lectus, et amictus: multo magis Domini et Salvatoris nostri, per quae salvati sumus.

§ 4. Adoramus etiam figuram pretiosae et vivificae Crucis,

tametsi ex alia materia facta est, non materiam venerantes (absit enim) sed figuram, tamquam Christi signum. Dixit enim Discipulis suis contestans: Tunc apparebit signum filii hominis in coelo, Crucem dicens. Et idcirco mulieribus dixit resurrectionis Angelus: Jesum, quaeritis Nazarenum crucifixum. Et Apostolus: *Nos autem praedicamus Jesum Christum*, et ipsum *crucifixum* (1. Cor. 1). Multi enim Christi et Salvatores, sed unus crucifixus. Non dixit, lanceâ perfossum, sed crucifixum. Adorandum est igitur signum Christi: ubi enim fuerit signum ejus, illic et ipse erit. Materia autem, ex qua figura Crucis exprimitur*, sive sit aurum, sive lapides pretiosi, aut alia quaevis materia, postfigurationem, si contingat dissolvi, non adoranda. Omnia igitur, quae Deo adjacuerunt, adoramus, ipsi reverentiam pietatisque cultum exhibentes.

§ 5. Hanc pretiosam Crucem praefiguravit vitae lignum, quod in paradiso plantatum est a Deo**. Nam posteaquam per lignum mors allata est, oportebat per lignum donari vitam et resurrectionem. Jacob adorans summitatem virgae, alternatis cancellatisque manibus filios Joseph benedicens, signum Crucis manifestissime descripsit. Virga Mosaica in similitudine Crucis mare percussit, et salvavit Israël, Pharaonem autem submersit. Manus cruciformiter extensae, Amalech repulerunt. Ligno amara aqua dulcis facta est, et petra rupta, et profundens fluentia. Virga Aaron, sacri Pontificatus insigne fuit. Serpens in ligno triumphatus, qui mortuus est, ligno mortuum videntes inimicum salvante, et credentes quod Christus, in carne peccati peccatum non sciente, in Cruce peccata affixit. Magnus Moses clamat: Videbitis vitam vestram pendentem in ligno ante oculos vestros. Et Isaias: *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem* (Rom. x, 21, ex Is. lxxv, 2)***. Qui hanc igitur adorant, participes fiunt Christi crucifixi. Amen.

* Adoramus in Cruce signum Christi non materiam qua est Crux confecta.

** Quae in Scriptura Crucem Christi multimode praefigurarunt.

*** Vide etiam infra ad diem vii, De Crucis Signo, etc.

MARTYRIUM

SS. ALEXANDRI PAPAE I

ET EVENTII ATQUE THEODULI PRESBYTERORUM

ITEM QUIRINI ET ALIORUM

HABETUR AUTEM IN VETUSTIS MSS. CODICIBUS,
ET ADSTIPULANTUR EI ANTIQUISSIMA MARTYROLOGIA.
STYLUM PASSIM SED MODICE MUTAVIT LAURENTIUS SURIUS.

Pont. post Petrum 6us — Patriâ Rom.

Electus anno 109 — Passus 117.

§ 1. Quinto loco (a) a B. Petro Apostolo Romanae Urbis cathedram obtinuit Alexander, sanctitate incomparabilis, aetate quidem juvenis, sed fide canus. Totius autem populi affectum et benevolentiam illi gratia divina conciliarat, ita ut et Senatorum maximam partem converterit ad Dominum, et Praefectum quoque Urbis Hermen cum uxore, sorore et filiis baptizarit, et cum iis pariter 1250 servos ejus, eorumque uxores et filios: quos quidem Hermes in die sancto Paschae prius libertate donatos, ita demum curavit baptizari, baptizatisque multa est dona largitus. Cum autem haec ad Trajanum principem perlata fuissent, misit is Aurelianus Comitem utriusque militiae e Seleucia, ut Christianos omnes interficeret. Unde nutu Dei eodem anno mortuus est Trajanus. Ubi autem ad Urbem accessit Aurelianus, universus Senatus non minus ei obsecutus est, atque ipsi principi Trajano. Adierunt autem illum templorum pontifices, et ea quae gesta erant, invidiose criminantes, adeo ejus animum iracundiâ inflammaverunt, ut et Hermen Praefectum in vincula conjici, et Alexandrum Papam in carcerem abduci jusserit. Inde vero orta est grandis in populo Romano seditio, quibusdam clamantibus, Vivus ardeat Alexander: aliis vociferantibus, Hermes debet flammis exuri qui tot hominum millia a deorum cultu avertit, docuitque templa nostra vitare, et deos nostros confringere.

§ 2. Cum autem Hermes Praefectus apud Quirinum tribunum haberetur in vinculis, dixit ei Quirinus: « Quae ratio est, vir illustris, ut vice sacra judicans, non solum ad istam injuriam te

(a) Lege nil haesitans *Sexto loco*. Quintum tantum a Petro hunc supputant Pontificem, qui communi veteribus errore, CLETUM ac ANACLETUM (ab anno LXXVII ad XCIV) unum eundemque existimarunt, Eusebio Caesareensi in Latinae Ecclesiae rebus incaute innixi, tutiore digressi Romanae traditionis et domesticorum monumentorum auctoritate.

redigi velis, verumetiam Praefecturae honore abdicato, vinculis tanquam privatum onerari aequanimiter feras? » Sanctus Hermes ait: « Ego Praefecturam non amisi, sed mutavi. Nam terrena dignitas a terrenis hominibus tollitur et mutatur: dignitas vero coelestis, aeterna sublimitate subsistit. » Dicit ei Quirinus: « Miror te prudentem virum ad tantam stultitiam devolutum, ut credas te extra hanc vitam aliquid habiturum, cum humana corpora usqueadeo in pulverem redigantur, ut ossa ipsa vix perdurent. » Hermes ait: « Et ego ante hos annos ridebam haec omnia, et solam hanc mortalem atque carnalem vitam esse putabam, eamque in pretio habendam existimabam. » Dixit Quirinus: « Certiorem me, quaeso, effice aliam esse vitam post hanc, ut recte te credidisse cognoscam. » Hermes dixit: « Sanctus Alexander episcopus qui habetur in vinculis, haec me docuit. » His auditis, Quirinus coepit maledicere Alexandro, atque: « Domine mi, vir illustris, redi ad sanitatem, recipe Praefecturam, recipe patrimonium et familiam et ornamenta domus tuae. Hac enim causâ misit me dominus meus Aurelianus, Comes utriusque militiae, ut si sacrificare diis velis, maneat tibi Praefectura, possisque te ulcisci de inimicis tuis qui insultant casibus tuis. » Hermes dixit: « Non me permisisti id tibi explicare quod ex me audire voluisti. » Respondit Quirinus: « Ego ex te scire volebam, num recte credidisses: et tu mihi nominasti hominem maleficum, quem ego in vinculis habeo in imo carcere: cujus scelerati hominis qui te evertit, cum ex te nomen audissem, te amplius audire non sustinui. Video enim te instar rustici cujusdam ab illo indutum qui et te et se decepit, homo miserrimus, in vinculis et tenebris constitutus, atque pro suis sceleribus forsitan flammis exurendus. Sed si quid tamen potest, liberet et te et se. » Hermes dixit: « Domino meo Jesu Christo in cruce pendenti Judaei insultantes dicebant: *Si potest, descendat nunc de Cruce, et credimus ei* (Matth. xxvii). Ille autem si non abominatus esset eorum pectora, perfidiae squalore plena, vidissetque ex animo illos velle credere, sine dubio descendisset. Et tu igitur si vera loqueris, abi ad eum, et dicito illi: Si vis, ut credam te verum esse Dei praekonem, et verum Deum esse quem colis, aut te apud Hermen inveniam, aut Hermen apud te: et omnia quaecumque dixeris mihi, credam, » ait Quirinus: « Jam quidem super illum et te vincula triplicabo, dicamque ei, ut inveniam eum apud te horâ coenandi. Et si hoc efficere potuerit vel tota nocte, credam quod et me possit edocere. »

§ 3. Cum ergo abiisset Quirinus, et haec indicasset Alexandro custodesque et seras triplicasset, S. Alexander in preces incubuit, dicens: « Domine Jesu Christe, qui me in cathedra Apostoli tui Petri sedere voluisti, praesta, ut salva passione, veniat ad me angelus tuus qui me hodie vespertino tempore perducatur ad famulum

tuum Hermen, et iterum matutino huc revocet, nemine sciente, donec ego huc reversus sim. » Primo igitur noctis silentio adfuit puer, faculam ardentem ferens in carcerem, dixitque S. Alexandro: «Sequere me.» At ille respondit: «Vivit Dominus meus Jesus Christus: nisi flexeris mecum genua, et orationem Domini Jesu dixeris, non sequar te.» Puer autem qui videbatur non amplius quam quinque annorum, flexis genibus oravit dimidia fere horâ, surgensque dixit orationem Dominicam. Deinde apprehensa manu dextera S. Alexandri, duxit eum ad fenestram quae erat clausa, eamque eeu ostium aperiens, cum illo exiit ad Hermen, in aedibus Quirini intra clausum cubiculum manentem. Postea autem eo adveniens Quirinus, eosque inveniens simul extensis manibus orantes, facemque ardentem conspiciens, terrore correptus est. Cum vero illi viderent eum prope amentem, dixerunt ei: «Quandoquidem ita apud te constitueras, ut si nos qui corporibus quidem separati, animis autem conjuncti eramus, etiam corporibus conjunctos cerneres, fidem amplectereris: jam crede, quia vides nos. Sed ne forte putes, ea causâ nos tibi a vinculis absolutos ostendisse, ut possimus evadere, mane rursus nos vinctos invenies. Tuac enim liberationis causâ id fecimus, ut credas Christum Dei Filium, verum esse Deum qui etiam exaudivit in se credentes, et tibi quoque praestabit, quicquid ab eo precatus eris.» Dicit ei Quirinus: «Isthuc vero efficere potuerunt etiam artes magicæ.» Respondit Hermes: «Num voluntate nostra perrupimus carceres? Tu te crediturum dixisti, si nos pariter videres in eodem loco. Ecce vides nos, quibus custodes triplicasti. Crede igitur. Nam et ipse Dominus noster Jesus Christus beneficiis conferendis sese manifestavit, cum illuminaret caecos, munderet leprosos, curaret paralyticos, purgaret daemoniacos, mortuos excitaret. Denique hinc adeo factum est, ut ego huic sancto Papae Alexandro crederem.

§ 4. «Cum enim unicus mihi esset filius, isque nimio langore vexaretur, cum adhuc literarum studiis incumberet, a me in Capitolium ductus est et a matre sua: ubi cum diis omnibus sacrificassemus, et pontificibus munera elargiti essemus, ille nihilo minus mortuus est. Increpante autem me ejus nutrice atque dicente, Tu si ad limina S. Petri duxisses eum, et Christo credidisses, hodie filium tuum haberes incolumem: ego illi respondi, Tu ipsa caeca es et minime curata: quo ergo pacto filium meum mihi sanum restitues? Illa ait: Si ante hos annos quinque, quibus caeca sum, credidissem Christo, restituti mihi essent oculi mei. Cui ego: Vade, inquam, et crede, et si tibi oculos aperuerit Alexander, credam quod et meum mihi possit unicum filium restituere. Abiit illa circa horam tertiam, et ecce horâ diei sexta reversa est ad me sana, imponensque humeris suis mortuum filium meum, ita coepit currere, ut eam juvenes vix assequerentur.

Et cum ad Alexandrum hunc venisset, jactavit puerum ad pedes ejus, dicens: Domine, redeat caecitas ad me, modo iste reviviscat. Ait autem Alexander: Sic Christus hunc excitabit, ut tibi semel reformatos non auferat oculos. Cum autem facta oratione ipse per se veniens reddidisset mihi filium meum vivum et incolumem, abjeci me ad pedes ejus, rogans, ut me faceret Christianum. Et sic ego credidi Christo, filioque meo tutorem institui, omneque ei contuli patrimonium illius, quaedam etiam de meis bonis addidi: caetera vero servis meis qui una mecum facti sunt Christiani, simul cum libertate donavi: quicquid autem reliquum fuit, pauperibus erogavi. Nunc plane expeditus, nec confiscationem timeo, nec offensionem hominis perituri reformido, credens me partem habiturum cum illis qui pro Christi nomine martyrium obierunt, et ad martyrii coronam pervenerunt.»

§ 5. His auditis, Quirinus dixit: «Lucretur per vos Christus animam meam, sed hoc modo: Habeo filiam adultam, quam volo tradere viro: et illa quidem venusto est aspectu, sed collum ejus struma circumdat. Hanc vos curate, et ego ei conferam facultates meas omnes, vobiscumque Christum confitebor.» Dicit ei Alexander: «Adducito eam ad me in carcerem, et tolle boas de collo meo, et impone ei, maneatque apud illam bojae, et mane salvam illam invenies.» Ait ad eum Quirinus: «Cum tu sis hic in domo mea, quomodo te in carcere inveniam?» Respondit ei Alexander: «Festinus abi, nam qui me huc adduxit, prius quam venias ad carcerem, me eo reducet.» His dictis, egressus est Quirinus, et cum vellet apertum relinquere locum, in quo Hermes clausus tenebatur, dixit ei Alexander et Hermes: «Claude more solito: sed cum nollet, coactus tandem clausit.» Cum autem sibi invicem vale dicerent et precarentur, puer ille cum face adfuit, apertaue fenestrâ, dixit Alexandro: Sequere me, sequentemque intra horae punctum revocavit in carcerem, repositisque vinculis abcessit. Post horam unam venit Quirinus ad custodes quatuor, quos ad unam carceris cellam collocarat, et cum eos invenisset vigilantes, et claustra omnia integra et obsignata, sicut ea reliquerat, ostium aperiens, sanctum vidit Alexandrum. Itaque pròcidens ad pedes ejus, clamavit, dicens: «Quaeso Domine, precèris pro me, ne ira Dei, cujus tu es Episcopus, in me concitetur.» Respondit Alexander: «Deus meus neminem vult perire, sed potius converti peccatores. Ita cum in cruce pendèret, pro iis qui ipsum crucifixerant, deprecatus est.» Ait vero Quirinus: «Ecce ancilla tua, filia mea.» Dicit ei Alexander: «Quot homines in hoc carcere inclusi habentur?» Respondit Quirinus: «Ferre viginti.» Ait Alexander: «Perquire, num sint inter eos aliqui qui pro Christi nomine patiantur.» Abiit Quirinus, et mox renunciavit Alexandro teneri illic Eventium presbyterum, et Theodulum qui diceretur ab Oriente venisse presbyter. Dicit ei Alexander: «Pròpera, quaeso

et cum honore eos ad me adducito. Interim tolle boas (a) de collo meo, et impone in collum filiae tuae.» Fecit ita Quirinus, et osculatus pedes S. Alexandri, dixit: «Tuis manibus illi boas impone.» Quod cum fecisset Alexander, urgere coepit Quirinum, ut iret. Illo abeunte, ecce puer iterum cum facula subito apparuit, dixitque Balbinae puellae: «Salva esto, et permane in virginitate, et ego efficiam, ut videas sponsum tuum qui tui amore fudit sanguinem suum.» Quibus dictis, disparuit.

§ 6. Venit autem pater puellae Quirinus cum Eventio et Theodulo, et cernens filiam suam sanam, ita exclamavit: «Exi ab hac custodia, Domine mi Alexander, ne forte te moras nectente, ignis lapsus e coelo, me consumat.» Dicit ei Alexander: «Si vis mihi praestare beneficium, hortare omnes qui sunt in carcere, ut percepto baptismo, fiant Christiani.» Respondit Quirinus: «Vos Christiani, sancti estis: horum autem alii sunt effractores, alii adulteri, alii malefici, et diversorum criminum rei.» Sanctus Alexander ait: «Propter peccatores Dei filius Dominus meus Jesus Christus e coelis descendit, et natus ex virgine, omnes vocat ad veniam. Noli ergo dubitare, sed cura, ut omnes veniant ad me.» Tum vero Quirinus dixit omnibus clara voce: «Quisquis vult, potest fieri Christianus, eique baptizato permittitur ire, quocumque libitum erit.» Venerunt ergo omnes ad Alexandrum, et ille, Deo aperiente os ejus, sic locutus est: «Filioli, audite me, et credite. Deus qui fecit coelum, terram, mare, et omnia quae in eis sunt, qui fulgura vibrat et tonat, qui occidit et vivificat, cui serviunt sol et luna, et stellae, serenus aër et nubilus, itemque pluviae: is Deus Filium misit e summo coelo, ut ex virgine nasceretur qui nullum unquam habuit nascendi initium. Hic vero ad fidem suam coepit invitare omne genus humanum. Sed cum mortales duri et ferrei essent ad credendum, voluit miraculis eos permovere. Itaque cum in nuptiis vinum defecisset, aquam mutavit in vinum. Enunciavit vero etiam occultas hominum cogitationes, caecis reformavit visum, mutis eloquium, claudis gressum, profligavit daemones, curavit vexatos morbis, excitavit mortuos, ventis imperans sedavit tempestates, siccis mare calcavit vestigiis. Cum autem his visis plurimi in eum crederent, zelo perciti Pharisei et Judaei, eum fecerunt crucifigi. Nec ille mori recusavit, cum id facile posset, ut mortis nostrae auctorem diabolum captivum abduceret. Mortuus autem, tertia surrexit die, et coram multis testibus in coelum ascendit, collata discipulis suis eadem miracula efficiendi facultate. Supremo vero mundi die venturus est ad iudicium, et bonis bona, malis mala redditurus. Vos igitur, si credidistis, date nomina vestra, ut possitis effici Christiani.»

§ 7. Cum autem omnes se credere affirmarent, praecepit Eventio et Theodulo, ut manus eis imponerent, facerentque eos

(a) Torques e bubulo corio reorum collo ad ignominiam imposita.

catechumenos. Postea vero Quirinus cum Balbina filia et omni domo sua baptizatus est, et pariter alii omnes qui erant in custodia. Baptizatis autem Quirinus vestes albas, easque novas, donavit, apertusque carcer, non multum visus est ab ecclesia discrepare. Tum vero commentariensis abiit ad Aurelianum, narravitque ei omnia quae gesta erant. Iratus Aurelianus, jussit ad se adduci Quirinum, dixitque ei: «Ego te haud aliter atque filium dilexi: tu autem me irrisisti, deceptus ab Alexandro.» Respondit Quirinus: «Ego Christianus factus sum. Vis occidere, vis fustigare, vis incendere et ignibus concremare? aliud ego non ero. Quinetiam eos omnes qui in carcere erant, curavi Christianos fieri, fecique eis copiam recedendi, sed noluerunt usquam progredi. Sanctum quoque Papam Alexandrum et virum illustrem Hermen rogavi, ut abscederent, et noluerunt: itaque omnes sunt in carcere, dicuntque qui pro sceleribus suis erant in eum conjecti: Si propter crimina nostra eramus mortem appetituri, atque perituri: quanto aequius est pro Christi nos nomine hac vitâ privari? Ego vero rogavi eos omnes, ut baptizarentur, et baptizatos candidis iisque novis indui vestibus, nam et hoc religio Christiana exigit.» Et ecce adstant omnes parati ad obeundum martyrium, perinde ut famelici ad escam inhiant. Tu igitur fac quod tibi visum erit.» Irâ autem inflammatus Aurelianus, jussit ejus excindi linguam, ita dicens: «Linguam tuam aufero quod non es veritus tam confidenter tua mihi pandere secreta, ut te tacentem jubeam in eculeo torqueri.» Quirinus ait: «Miser et infelix, consule animae tuae, ne aeterna te tormenta suscipiant.» Cum igitur in eculeo torqueretur Quirinus, et injuriis Aureliani non cederet, jussit tyrannus manus et pedes ejus amputari, atque ita demum capite plecti, et corpus ejus canibus projici: quod a Christianis raptum, humatum est viâ Appia in coemeterio Praetextati. (*Colitur xxx Mart.*).

§ 8. Filia autem ejus Balbina in sancta virginitate permansit: cui saepe osculanti boas S. Alexandri, quibus curata fuerat, dixit Alexander: «Desine has osculari boas: inquire autem domini mei Petri Apostoli vincula, et ea potius osculare.» Balbina his auditis, cum multo studio ac desiderio pervenit tandem ad illa vincula, iisque inventis, gratias egit Domino nostro Jesu Christo, prosternensque se in orationem, dixit: «Benedictum sit nomen tuum, omnipotens Deus, quod per famulum tuum Alexandrum mihi ancillae tuae thesaurum spiritalem indicasti: coepitque ea vincula cum multo tremore osculari, et gratias agere Regi coelorum, deditque ea Theodoraе religiosissimae foeminae, sorori S. Hermêtis Praefecti Urbis, cujus ab Aureliano decollati corpus illa collegerat, et Salaria vetere sepelierat non longe ab urbe Roma, v Calendas Septembris. Porro beatissima virgo Balbina cum fiducia revertens ad carcerem, B. Alexandri Papae et sociorum ejus coepit adhaerere vestigiis, ut pro ipsa Dominum

deprecarentur, et suis eam colloquiis confirmarent (*Col. S. Balbina xxxi Mart. S. Theodora i Apr.*).

§ 9. Eodem tempore irâ percitus Aurelianus impiissimus, missis militibus suis, jussit Christianos omnes in carcere baptizatos duci ad mare, et navi vetustae impositos atque in altum perductos, alligatis collo saxis, mergi in profundum. Abiit autem eum illis etiam Christi virgo Balbina, glorificans Deum. Deinde Aurelianus praecepit exhiberi sibi Alexandrum, dixitque ei: «Ego hoc inprimis a te requiro, ut mihi omnia sectae vestrae mysteria exponas, ut sciam, quamobrem pro Christo, nescio quo, optetis potius occidi, quam vinci.» Sanctus Alexander dixit: «Quod quaeris, sanctum est: nos autem non permittimur a Christo, sanctum dare canibus.» Aurelianus ait: «Ita ne canis ego sum?» Sanctus Alexander respondit: «Utinam vero canis esses nam quod pejus est, etiam cane deterior es. Canis enim propter malefacta non luit poenas ignis aeterni, sed semel mortuus, nihil vitae reliquum habet. Homo autem ad Dei similitudinem factus, si per flagitia a Dei similitudine deflectat, reus erit aeterni supplicii: quemadmodum apud te reus haberetur, si quis ausus sit imaginem tuam sive sculptam, sive fusam, sive pictam violare et conspurcare. Sed hoc inter est quod tu quidem, cum sis temporalis, temporariis homines poenis allicis: Deus autem, cum sit aeternus, poenas aeternas in ignibus sempiternis a peccatoribus repetit.» Aurelianus dixit: «Si quaestioni meae non satisfeceris, noveris te verberibus attrahendum.» Alexander ait: «Quid ausu temerario haec a me requiris Aureliane tyranne, quando ego praeter regem meum qui in coelis est, nullum alium timeo? Erras, si putas te non credendo, sed discutiendo, a Christianis posse erudiri.» Aurelianus dixit: «Cesset jam artificiosa loquacitas. Non enim apud judicem qualemcumque loqueris, sed apud eum, ejus potentiam totus orbis expertus est.»

§ 10. Alexander ait: «Noli jactare potentiam tuam. Prope enim est, ut desinat esse potens qui de sua potentia gloriatur.» Aurelianus dixit: «Ideo tibi permittitur adhuc loqui homo miserrime, quod vario tormentorum genere cito anima tibi extorquenda est.» Alexander ait: «Nihil novum facturum es. Quis enim innoxius tuas evasit manus? Soli illi apud te vivunt qui se negaverunt servos esse Domini mei Jesu Christi. Ego autem, quia certus sum me numquam negaturum Dominum meum, necesse erit ut a te interficiar, sicut et Hermes * vir sanctus, qui modo revera illustris est: et Quirinus, qui jam vere tribunus est: denique illi omnes qui nuper illuminati, migraverunt, ad regna siderea.» Aurelianus ait: «Hoc est quod abs te scire volo quid tandem in causa sit, ut optatius tibi sit occidi, quam superari.» Alexander

* Col. S. Hermes xxviii aeg.

respondit: «Jam dixi tibi, non licere sanctum dare canibus.» Aurelianus ait: «Num igitur canis ego sum? Facessant verba tua: jam enim praesto sunt verbera.» Alexander dixit: «Ego non timeo verbera quae cum tempore transeunt, et celeriter finem accipiunt: illa autem tormenta aeterna ego timeo quae tu non formidas.» Tunc iratus Aurelianus, jussit eum levare in eculeo et torqueri, attrahique ungulis, et lampadibus inflammari. Cumque diu id facerent, et ille nullam ederet vocem, dixit ei Aurelianus: «Cur ita taces?» Respondit Alexander: «Quia orationis tempore homo Christianus cum Deo loquitur.» Dicit ei Aurelianus: «Responde ad ea quae ex te sciscitor, et jubebo cessari a verberibus.» Alexander respondit: «Stultissime, ego te reprehendo: non enim curo crudelitatem tuam.» Aurelianus ait: «Vide aetatem tuam quae annum trigesimum non excedit: * quare tam pulchram vis perdere juventutem?» Alexander dixit: «Utinam tu animam non perdes tuam.»

§ 11. Pendente autem in eculeo Alexandro, misit ad Aurelianium uxor ejus Severa (alii Severiana) qui ei diceret: «Consule tibi, et missum fac virum justum Alexandrum, alioqui et tu mala morte periturus es, et me viduam relinques.» Aurelianus ait: «Amicus est conjugis meae: idcirco haec pro eo verba facit.» Jussit tamen deponi Alexandrum, et applicari Eventium atque Theodulum. Rogavit autem Alexandrum qui nam illi essent. Alexander respondit ei: «Ambo viri sancti, ambo presbyteri sunt.» Admota autem Eventio, dixit Aurelianus: «Ecquis vocaris?» Eventius respondit: «Nomine carnali Eventius dicor: spiritali autem Christianus sum.» Dixit ei Aurelianus: «Quando primum coepisti esse Christianus?» S. Eventius respondit: «Ante annos septuaginta. Nam undecimo aetatis anno baptizatus sum, vicesimo presbyter ordinatus sum. At nunc annum ago octogesimumprimum, et secundus jam annus est quod in carcere dego, et laetor in vinculis.» Dicit ei Aurelianus: «Consule senectuti tuae, et nega Christum esse Deum tuum, et efficiam te amicum meum et divitem et comitem.» Eventius ait: «Ubi est sensus tuus? ubi est mens tua? Putabam ego te sapere: sed caeco pectore es, nec potes videre quod Dei est. Itaque miser vel sero intellige te hominem esse mortalem, et age poenitentiam, et crede Christum Dei filium verum esse Deum, ut possis ad ejus misericordiam pervenire.» Tum vero Aurelianus jussit, amoto Eventio, deduci ad se Theodulum, eique dixit: «Tu ne es ille qui jussa mea ducis pro nihilo?» S. Theodulus respondit: «Ego te ipsum quoque semper nihili pendo quod sanctos Dei variis suppliciis afficis. Quid enim peccavit Alexander, ut tot eum tormentis subjiceres?» Aurelianus dixit: «Quasi tu immunis sis.» Theodulus ait: «Credo,

* Hoc blandiens Praeses dicit ob venustam et vividam speciem S. Martyris.

fretus Dei misericordiâ, me a consortio martyrii ejus minime separatum iri.»

§ 12. Tunc Aurelianus praecepit furnum vehementer accendi, et Alexandrum atque Eventium ad dorsum pariter colligatos, simul in ardentem furnum jactari: Theodulum vero sisti ad furnum, ut eorum fractus cruciatu, in daemonum sacrificia consentiret. Porro S. Alexander clamavit ad eum: «Frater Theodule, festina: veni huc, et esto nobiscum. Nam quartus ille qui inter tres Hebraeos pueros apparuit, etiam nobis adest.» Exiliens ergo in furnum Theodulus, gratias egit Deo, ita dicens: *Ignem nos examinasti, et non est inventa in nobis iniquitas (Psal. 46).* Id cum nunciatum esset Aureliano, iratus ingemuit, et prae furore angustiae coepit. Jussit autem Eventium et Theodulum decollari: Alexandrum autem per tota membra punctis creberrimis compungi, donec deficeret. Cumque eis tanquam mortuis insultaret, repente facta est ad eum vox de coelo: «Aureliane, his, quibus tu insultas, apertus est paradysus: tibi vero patet tartarus.» His auditis, Aurelianus tremore corripitur, dicitque Severae uxori: «Venit ad me juvenis, quidam cum virga ferrea, eaque ignita, jactansque eam ad pedes meos, dixit: Habes Aureliane quod egisti: atque ex eo tempore totus contremui, incidique in febres, et quid agam ignoro. Ora pro me Deum tuum, ut ignoscat mihi.» Severa respondit: «Ego vero abibo, et per meipsam illos sepeliâ, ne mihi similiter accidat.» Itaque abiens, septimo milliario ab urbe Roma, viâ Numentana, in praedio suo Alexandrum et Eventium in uno condidit monumento: Theodulum vero alibi sepelivit. Porro omnes Romani clerici et viri religiosi qui ad sanctorum corporum exequias venerant, illic remanserunt. Severa autem festinans domum, invenit Aurelianum mente alienatum, ardentemque febribus, et mala omnia sibi imputantem. Cui dixit Severa: «Noluisti audire me; jam male peris, et me viduam relinquis.» At ille mox reddidit spiritum, mandens linguam suam. Severa autem induit se cilicio, et tandiu jacuit ad limina sanctorum quos ipsa sepepeliat, donec ab Oriente venisset S. Sixtus Episcopus. A quo impetravit, ut in eodem loco ordinaretur episcopus qui omni die quae sunt sancta martyribus celebraret (a). Porro Damasus de hoc Pontifice Alexandro inter caetera scribit in Libro Pontificali, eum constituisse aquam aspersionis cum sale benedicti in habitaculis hominum: unde constat, aquae sacratae in Ecclesia usum esse antiquissimum (b).

(a) SS. Alexandri et Eventii corpora illinc postmodum translata sunt in ecclesiam S. Sabinae. Duo autem et viginti circiter abhinc annis sub altari eorum dirutae basilicae subterraneae, ad septimum ab Urbe milliarium Nomentanae viae, repertum est monumentum in quo SS. Martyres quievere.

(b) Adde ex Anastasio Biblioth., hunc Pontificem praeclare Passionem Domini miscuisse in precationem Sacerdotum in celebratione Missae.

MARTYRIUM

SS. ALEXANDRI ET ANTONINAE VIRG.

INCERTO AUCTORE

Saec. IV.

§ 1. Cum esset temporibus illis persecutio, et multi fratres pro Christi pietate interfecti fuissent, post multos dies oblata est Festo Praesidi, homini omnis misericordiae experti, Christiana quaedam virgo, quae Antonina vocabatur, e castello quodam, cui nomen erat Crodamnum. Virgo autem illa honestam vitam egerat, quam et Christus ipse perfectam reddidit in perferendis pro pietate certaminibus, quo diabolus adversarium expugnare posset. Cum enim virgo illa crudelissimo Praesidi Festo tradita fuisset, coepit Festus ipse insidiis virginem aggredi, atque ita illam hortabatur: « Domina Antonina, volo te virginem ita honestam et pudicam Dianae sacerdotem constituere: quinetiam munera et honores tibi conferam, ut et domui meae imperare possis. » Sed cum his et similibus multis prolatis nihil se proficere videret, Festus iratus, militibus dixit: « Ejus maxillas multis àlapis verberate, ut paululum erubescat. » Statimque haec addidit: « Per deos omnes, nisi edicto Imperatoris tu Antonina obtemperaveris, pessimis modis te verberatam, in lupanar mitti jubebo, ac sic igne te comburendam esse decernam. Interea liceat tibi tres dies cogitare, recuses ne facere quod jubeo, an velis resipiscere, et diis sacrificare. Hoc enim plures alii agere coeperunt, quod tu nunc audes: sed postea mutato consilio, diis sacrificarunt. » Tum Antonina: « Fac, inquit, quod vis, impie Tyranne. »

§ 2. Tradita igitur quatuor militibus, laetanti animo, et vultu hilari in carcerem abiit. Tunc Praeses carceris Praefectum clam ad se vocavit et jussit, ne quid mali omnino ei faceret, sed potius illam admoneret, ut sententiam mutaret, et diis sacrificaret: « Difficulus enim, inquit, Christianorum genus de sententia depelli potest. » Praefectus igitur carceris cum virginem illam inclusisset, his verbis admonere eam coepit: « Antonina, virgo honestissima, cur ita permanes in ista tua sententia? Cur non potius consilium mutas, et diis sacrificas, ut salva esse possis? » Illa vero nihil omnino respondebat, ita ut custos carceris secum dubitaret, quorsum hoc faceret. Tunc virgo, genibus in solo positis, nocte et die Deum precabatur. Cum vero tres dies praeteriissent, repente tonitru factum est tam magnum, ut claustra ipsius carceris perfracta sint, et fores patefactae, magnumque

lumen in carcere ipso effulserit, et vox haec e coelo demissa sit : « Surge, Antonina, et cibum sume : panis et aquae particeps fias, et esto fortis, neque nefarium istum Praesidem Festum timeas, quoniam ego tecum sum. » Surrexit illa, cum divinas preces complevisset, et Amen addidisset : cumque cibum et potum sumpsisset, somno se dedit.

§ 3. Postea vero quam dies illuxit, Praeses pro tribunali sedens, dixit : « Adducite sacrilegam illam foeminam, ut videamus quae nam sit ejus sententia. » Ducebant igitur illam milites, ante Festum Praesidem sistendam. Cum vero eo venisset ubi Festus sedebat, risit beata virgo Antonina, quam cum Festus ridentem vidisset : « Quid est, inquit, quod risisti ? » Tum illa respondit : « Dicam risus mei causam : praevidi solium istud tuum evertendum, ob idque teipsum risi. » Sensit Praeses virginis contumeliam, et jussit illam flagellis verberari. Quae cum mentis oculos in coelum erexisset : « Gratias, inquit, ago tibi, Domine Deus meus. » Tunc Praeses dixit militibus : « Illam in lupanar intromittite, ut de ea libido expleatur. » Itaque milites in cellam quamdam eam adduxerunt. Angelus autem Domini apparuit uni ex militibus, qui tertium et vigesimum annum agebat, atque Alexander appellabatur. Cui Angelus ille : « Alexander, inquit, loquere cum Praeside, et ingredi ad Antoninam, et indue illam chlamyde tua, ut exiens, a scelesto Praeside non agnoscatur. » Tum bonus ille Christi miles Praesidem adiit, et dixit : « Jube me introire ad Antoninam : et si quidem illi persuasero, bene erit : sin minus, fac quod libet. » Permisit Praeses, et ait : « Fac quicquid vis. » Ingressus Alexander in eam cellam, in qua erat beata virgo, abiecit se ad ejus pedes, et ait : « Dei serva, virgo Antonina, Dominus misit me ad te, ut nunciem tibi quaecumque ille mihi dixit, et quomodo servari possis. » Illa ea re perterrita, valde timuit. Repente vero lux magna circa illos effulsit, et vox haec ad eos venit : « Ne timeas, Antonina, qui enim te ad hunc statum vocavit, idem, cum sit ad modum benignus, et Alexandrum ipsum ad ejusdem bravii conditionem vocavit. Quamobrem ejus chlamyde te induas, et capite vultuque in terram demisso, exeas istinc, et sic a Praeside non cognoscèris : ego enim te ita occultabo, ut ab eo agnosci non possis. » Sumpsit igitur virgo Alexandri chlamydem, et illa caput suum involvit : cumque foras progressa esset, manu annuens Praesidi : « Fac, inquit, quod vis. » Et velut dama quaedam e laqueis liberata, iter suum hilaris effecit.

§ 4. Praeses vero cum existimaret Alexandrum esse, qui haec diceret, missis quatuor militibus : « Abite, inquit, et muliere ipsâ utamini, ut vultis, eamque foras educite, ut illam multa ignominia nos afficiamus. » Milites igitur ingressi, ut turpitudinem aliquam virgini afferrent, eam non invenerunt, sed solum

Alexandrum. Qua re perculsi, dixerunt: « Et ubi nam est illa? Et unde nam tu hic es? » Illum itaque manu apprehensum, cum ad Praesidem duxissent: « Hunc, inquit, solum intus invenimus. » Quem cum Festus vidisset, ea re perculsus, sic Alexandrum est allocutus: « Age, miser atque infelix, dicas: Quomodo istud contra nos facere ausus es? Ubi nam est nefaria illa meretrix? Tu omnino eam vitiasti, et idcirco chlamyde tua contectam dimisisti, quam et uxorem te ducturum promisisti, sed non ita erit, non enim manus meas effugies. » Cumque Alexander taceret, et Praeses ipse diu secum cogitasset, jussit illum suspendi, et flagellis verberari.

§ 5. Cum igitur verberaretur, ab eo quaerebat Praeses, ubi nam esset scelesti illa mulier. Alexander vero nihil respondebat, sed coelum tantum intuebatur, dabatque Praeses operam, ut illa inveniretur. Cum vero dies quinque praeteriissent, Praeses Alexandrum ad se accersitum interrogans: « Quidnam, inquit, deliberasti? » Tunc Alexander respondit: « Quidnam aliud deliberem, foedissime et crudelissime Praeses? » Tum Festus: « Ubi nam, inquit, est mulier, ad quam tu ingressus es? » Ei autem Alexander: « Nescio ubi illa sit. » Adhuc illis loquentibus, sponte venit illa, et stetit coram Praeside, ac dixit: « Scelerate et impure Feste, quam quaeris? An me ipsam? En praesto sum, ut potentiam tuam evertam. »

§ 6. Eam cum Festus vidisset, confuso et perturbato animo esse coepit, missisque militibus, jussit eam suspendi et verberari, ut diligenter inquireret, num virgo esset, an corrupta. Illa vero cum verberaretur, vocem nullam emittebat. Cumque e ligno deposita esset, quaesivit ab ea Praeses, virgo ne esset, an corrupta. Tum illa: « Scelerate et crudelis, nos tuae saevitiae et libidinis participes non sumus: nam Deus ipse sua misericordiâ me incorruptam servavit. » Tunc Festus in illam intuens, miratus est, et dixit: « Cum igitur virgo sis, age diis sacrificia una cum Alexandro, et salvi eritis. » Tunc Alexander et virgo Antonina vocem hanc, tamquam ex uno ore prolatam, ediderunt: « Non tales cruciatus isti tui, miser Feste, qui nos adducere possint, ut diis istis vanis sacrificemus. » At Praeses: « Amborum, inquit, summas manus abscindite. » Illi vero generosi milites Christi, manus extendentes, dixerunt: « Antea nos tibi, scelerate et foedissime homo, diximus, nullis tuis artibus fieri posse, ut piae nostrae cogitationes expugnentur. »

§ 7. Prolato igitur gladio, milites extremas manus amborum absciderunt. Illi vero factum non sentientes, divinam gloriam concinebant, et ad Praesidem conversi: « Saevissime, inquit, et scelestissime Feste, neque sic cruciatus, quos tibi nobis inferre libuit, sentimus. Te vero Deus ipse celeriter ad inferos detrudet, inevitabilibus suppliciis puniendum. » Tunc irâ percitus Festus,

quod se contumeliosis verbis appellari audivisset, jussit profundam foveam parari, et ait: « Suspendantur isti, et tamdiu verberentur, quoad supplicium sentiant. » Quinetiam foveam ingenti pyrâ compleri jussit, ut sancti illi martyres in ea comburerentur. Illi vero cum verberarentur, neque id sentirent, sed Dei gloriam celebrarent, jussit iniquus Praeses faces accensas eorum lateribus admoveri. Tunc Alexander et Antonina voce magna clamabant: « Nos, miser Feste, propter Christi pietatem haec patimur, futurum credentes, ut post mortem nostram ab ipso mercedem recipiamus: te vero Deus celeriter perdet, quod ejus servos ita crucias. »

§ 8. Furore percitus Festus: « Accendite, inquit, in fovea pyram vehementissime, ut isti celeriter in illam coniciantur. » Fecerunt milites, quod jussi fuerant, et Festo id factum retulerunt. Tum ille jussit militibus martyres ipsos pice illinire, et in pyram conicere. Fecerunt ipsi quod Praeses jusserat, et Alexandrum et Antoninam illuc conjecerunt. Jussit autem Praeses et aridam picem supra pyram imponi, ut illi omnino comburerentur, atque ut ipsorum etiam ossa in cinerem rēdigi possent. Jussit deinde foveam ipsam obrui, dicens: « Ne mulierculae istorum ossa colligere possint, sicut mos est Christianis hominibus facere. » Cum igitur Festus in ignem illos conjecisset, et foveam obruisset, rediit in domum suam; qui non amplius cibum aut potum sumpsit, sed mutus remansit. Spiritus enim malignus per angelos immisus, usque ad septimum diem eum cruciavit. Itaque post septem dies vehementissimis cruciatibus detentus, animam efflavit. Quo sepulto, persecutio sedata est.

VITA BREVIS S. JUVENALIS EPISC. NARN.

UT HABETUR IN MS. CODICE,
SED PHRASIM MUTAVIT LAUR. SURIUS.

Anno obiit 376.

§ 1. Sanctus Juvenalis arte medicus, dignitate presbyter fuit. Venit autem ex Africa Romam ad illustrem quamdam matronam, Philadelphiam nomine, quae eum recepit in domum suam: cumque didicisset eum virum sanctum, misit Narniam viros prudentes, qui explorarent, num illic essent homines Christiana religione initiati. Ubi autem percepit esse ibi Christianos etiam nobiles utriusque sexus, communicato cum illis consilio, sanctum Juvenalem ejus urbis Episcopum curavit consecrandum *. Ea

* Consecratus fuit a S. Damaso Pp.

fretus functione Juvenalis, luculentis verbis palam hortabatur cives Narnienses, ut rejectis idolis, Christum sibi colendum sumerent: conditoque oratorio in honorem sancti Valentini Episcopi et martyris, sacrosancta illic peragebat mysteria, pluresque convertit ad Dominum et baptizavit.

§ 2. Cum aliquando Ligures et Carporum * familia multas oppugnarent urbes, etiam Narniam obsidione vexarunt, quinto anno ordinationis S. Juvenalis. At ille cum Christianis per muri circuitum ita psallebat: *Fiat via illorum tenebrae et lubricum, et angelus Domini persequens eos.* Veniat illis laqueus, quem ignorant, et captio, quam occultaverunt, apprehendat eos (*ex Ps. 34*). Et ecce repente nocte intempesta intonuit de coelo Dominus, et misit sagittas suas, et dissipavit eos: *fulgura multiplicavit, et conturbavit eos (Ps. 17)*, idque adeo, ut hostibus in fugam versis, urbs liberata sit. Tum vero sanctus Episcopus indicto jejunio, divina mysteria celebravit.

§ 3. Solebat vir sanctus habitare apud portam superiorem in turri quadam, muro cohaerenti. In ea hodieque perdurat lectus ejus, in quo somnum capiebat. Erat vero illi calix crystallinus, ex quo multi bibentes, sanati sunt a diversis languoribus: et is quoque usque in praesens illic asservatur. Post annos septem in episcopatu exactos, spiritum Domino reddidit, sepultusque est ad portam superiorem viâ Flaminia.

§ 4. Quandoque vir Dei de se ipso retulit, admonitum se in visione fuisse, ut pro navigantibus deprecaretur quod etiam fecit. Navigabant vero trecenti viri in navi multis opibus onusta, qui ex Oriente venientes, ad portum quemdam contendebant. Cumque tranquillo uterentur mari, media die extitit atra nox, saevierunt venti, procellae intumuerunt, parum a submersione abfuit navis, spes omnis vivendi erepta est. Mox illis apparuit angelus in effigie Juvenalis Episcopi, stans super aquas. Illi autem viso eo exclamarunt: « Si vir Dei es, libera nos. » Oravit ergo manibus extensis, et navis ad portum optatum appulsa est. Rogabant vero, quisnam esset. Et ille: « Sum, inquit, Juvenalis Narniensis Episcopus. Gratias agatis Deo, qui liberavit vos; » et haec dicens, abscessit ab eis non parum admirantibus, Deumque collaudantibus. Postea cum sua negotia expeditissent, quadraginta viros cum magnis muneribus miserunt ad eum, qui intra biduum longissima maris spatia emensi, cum Narniam ** ingressi essent, compererunt illum obiisse diem suum. Accesserunt itaque ad sepulcrum ejus, eoque tacto unus ex eis quartana febre laborans,

* Num e Carpi urbe olim insigni in principatu Picorum a Mirandula postea Mutinensium Ducum? At forsitan Carporum gens haec externa fuit, quam P. Jacobillus, ut apud Bollandianos legimus, ad Danubium collocat?

** De Narnia urbe vide MARTYROL. ILLUSTR. martii, p. 234*.

sanatus est: datis autem muneribus venerabili viro Maximino successori ejus, rogarunt ut templum ei conderet, quod et factum est (a).

DE S. PELAGIA TARSENSI VIRG. MART.

ACTA METAPHRASTEA EX LIPOMANO EXHIBITA, NON SUSPECTA MODO SED RERUM ADJUNCTIS INTER SE PUGNANTIBUS INEPTÉ CONFLATA, SURIANO OPERE DUXIMUS ELIMINANDA. BREVE SED SINCERUM SUBSTITUENDUM CENSUIMUS EPITOMEN BOLLANDIANUM.

Sub finem III saeculi.

Haec erat ex Tarso (in Cilicia), temporibus Diocletiani. Audiens autem de Christi Fide, et cupiens discere qualis ea sit, per somnium vidit baptizantem Episcopum. Dimissa igitur a matre sub praetextu visendae nutricis, illum adiit; qui divinis inspirationibus motus eamdem baptizavit. Quod intelligens sponsus ejus, filius Imperatoris, totus prae amore (excellens enim Pelagia erat venustate et moribus), manus sibi violentas intulit. Diocletianus ergo accersens virginem, neque valens eam abducere a Christi fide, taurum aeneum candefieri, eique injici sanctam jussit; in quo et vitae suae finem, et confessionis coronam suscepit.

(a) Sublatum fortim e Narniensi templo S. Juvenalis corpus trahitur, Tolosam a surripiente evehendum; qui iter ad sua peragens, in Romanisii vico (Fossani urbe, de qua mox dicemus, haud dissito) morbo correptus et morte, isthic Sancti Episcopi exuvias ignoratas reliquerat; sed Deo nomen Servi sui revelante et prodigiis corpus glorificante, coepit S. Juvenalis summa in hisce Pedemontii locis veneratione coli, et asportatis secum a Romanisensibus, Fossani confundatoribus, Reliquiis in novae urbis majorem ecclesiam, S. Juvenalis et est in Patronum electus, et Patronum perinsignem cives eum, non semel, in adversis experti sunt. Haec vero Bollandianis non omnino probantur; utpote authenticis Narniensis Ecclesiae Actis de recognitione et translatione Corporis S. sui Antistitis, anno MDCXLVI habita, prorsus repugnantia. Quidquid hac de re videatur, certa sunt mirabilia ad innovationem S. Juvenalis utrobique patrata.

Fossani autem urbs (Episcopalis ab exeunte XVI saeculo, non a fossa nomen ducens, cum in aequo leniter acclivis collis agro sedeat, sed a saluberrimis passim exorientibus lymphis, quasi *Fons sanus* appellata, ab incolis finitimorum vicorum condita est anno MCCCXXVI, quorum habitacula saeviens imperante Friderico II bellum everterat. Cathedrali ornatur, structurâ, marmoreisque pietisque affabre parietibus nobili, Deiparae beatissimae et S. Juvenalis titulo sacra. Fossanenses fuere B. Oddinus Barotti ejus curiatae ecclesiae Praepositus qui obiit anno MDXCVII et colitur XXI jul., ac Ven. Juvenalis Ancina, Salutiensis Episcopus, praeclarus Asceticus scriptor, beatificationis aureolâ propediem honestandus.

DE S. SYLVANO GAZAE EPISC. MART.

ET ALIIS QUIBUSDAM SANCTIS ET PRAECLARIS MARTYRIBUS

QUI ETSI NON OMNES HOC DIE PASSI SINT, TAMEN QUOD BREVIS HISTORIA IN ALIQUOT PARTICULAS COMMODE DISTRAHI NON POSSET, HIC COLLOCARE INTEGRAM MALUIMUS. HABETUR AUTEM IN ECCL. HIST. EUSEBII CAESAREENS. *lib. 8, cap. 22*, INTERPRETE JO. CHRISTOPHORSONO, ANGLIAE DOCTISSIMO EPISCOPO.

Anno 311 — Nat. Aegyptii et Palaestini.

§ 1. Cum septimus annus persecutionis contra nos intentatae jam prope esset confectus, et res nostrae sensim et quasi tacito gressu ad quamdam tranquillitatem securitatemque prolaberentur, et ad octavum annum deflecterent, in quo non exigua confessorum multitudo apud metalla in Palaestina cogeatur qui magna jam in ritibus religionis perfungendis utebantur libertate, adeo ut domos in ecclesias exaedificarent: Praefectus provinciae, vir saevus et improbus, qualem scelera ejus, in martyres Christi admissa, ipsum plane commonstrabant, eo statim profectus, simulatque facta et vitae institutionem eorum qui ibi degebant, audiverat, Imperatorem facit per literas certiorum: et in iisdem ea quae ad eorum famam violandam maxime valere putabat, ad eum perscribit. Unde qui metallorum venis praeerat, eo accessit, et tanquam ex Imperatoris mandato, confessorum segregavit multitudinem, sicque distribuit, ut deinceps alii Cyprum, alii Libanum incolerent: alios etiam in alia Palaestinae loca dispertiens, omnes variis laborum molestiis vexari conterique praecepit. Deinde quatuor ex eorum numero eximens qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad magistrum equitum mittit: quorum duo Petrus et Nilus appellabantur, Aegyptiorum episcopi: tertius presbyter fuit. His etiam quartus accessit Paternythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facile clarissimus. Ex quibus magister equitum religionis et fidei in Christum inficiationem postulat: atque haud compos voti factus, eos ignis incendiis cremandos tradit.

§ 2. Alii rursus ex confessoribus qui aut propter ingravescentem aetatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum ministerio soluti, ibi in locum separatum ad incolendum amandati. Quorum primas tulit Sylvanus episcopus

Gazae qui pium virtutis spécimen et egregium exemplar Christianismi omnibus ostendit. Iste a primo die persecutionis (prope dixerim) ad extremum usque, per totum temporis spatium variis certaminibus pro crebra fidei confessione decursis, nobilitatus, ad illum temporis articulum reservabatur: ut omnia certamina martyrum, in Palaestina interfectorum, postremus quasi sigillo cruoris obsignaret. Cum eo conjuncti erant ex Aegypto complures: inter quos erat Joannes qui memoriae bonitate facile omnes nostri temporis superavit: et quanquam antea luminibus orbatus erat, tamen tortores adeo saevi, truculenti, crudeles et immanes fuerunt, ut propter egregiam in Christi nomine confitendo constantiam, qua magnopere excellebat, tum ignitis cauteriis ejus pedem pari ratione cum aliis prorsus labefactarent, tum pupillam oculi quae visum amiserat, candente ferro exurerent.

§ 3. Eum autem ob morum probitatem, et piam vivendi rationem, praesertim cum caecus esset, non est cur quisquam tantopere admiraretur: quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriae vis, qua quidem integros sacrarum scripturarum libros, non in tabulis lapideis, ut ait divus Apostolus, neque in animalium pellibus, membranarum aut charta quae vel tineae conficiunt, vel temporis consumit diuturnitas: sed in tabulis revera cordis carneis, id est, in animo solerti et sincerae mentis intelligentiâ tanquam scriptos habuit: adeo ut quando visum erat, interdum legis et prophetarum testimonia, saepe historias, nonnumquam Evangelia aut Apostolorum scripta, memoriter ex animi domicilio, tanquam ex quodam literarum thesauro, proferre potuerit. Ipse èquidem fateor, me, cum primum hominem in media Ecclesiae multitudine ac frequentia stantem, et quasdam divinae scripturae partes recitantem animadverterem, penitus obstupuisse. Nam quandiu vocem illius solum audire licebat, tam diu aliquem, uti in populi conventibus in Ecclesia mos est, ex scripto legisse putabam. Sed ubi quam proxime ad eum accedens quod factum erat, evidenter conspicabar, et alios omnes integris oculis et apertis undique circumstantes, hunc autem solis mentis luminibus utentem, et revera non pauca velut prophetam proloquentem, et multis partibus, eos quibus corporis sensus sani et valentes erant superantem, non potui non Deum ea de re tum summis laudibus efferre, tum in primis admirari. Et evidens certe ac firmum argumentum mihi videre videbar, eum re ipsa et veritate hominem esse, non qui in externa corporis forma et specie oculis subicitur, sed qui in ipso animo et interiore cogitatione residet: qui quidem in isto, licet corpus deformatum mancumque esset, majorem tamen interioris facultatis suae virtutem declaravit.

§ 4. Illis autem quos diximus, in loco separato commorantibus, et consueta ipsorum vitae instituta in orationibus, in jejuniis,

in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipse dextram benignam et propitiam porrigens, largitus est, ut per martirium salutarem vitae exitum consequerentur. Hostis namque et adversarius noster diabolus eos quidem, utpote precibus attentissime ad Deum fuis, contra ipsum armatos non amplius ferre poterat: sed sicuti putabat, molestiam ipsi exhibentes trucidare et e terra tollere instituit, quippe Deus illi hoc agere molienti potestatem concessit, ut pariter nec ipse ab improbitate, quam dedita opera decrevisset, ulla ex parte arceretur: et hi praeclara pro multis suis ac variis certaminibus praemia jam tandem acciperent. Ea de causa ex scelestissimi Maximini Imperatoris mandato, uno die undequadraginta martyres capitis poenâ muletantur.

MARTYRIUM S. FLORIANI

CUI FIDEM CONCILIAINT VETUSTISSIMA MARTYROLOGIA
DICTIO HINCINDE NONNIHIL LIMATA EST PER LAUR. SURIUM.

Circa ann. 303.

§ 1. In diebus Diocletiani et Maximiani Imperatorum, diversis agonibus concertantes Christiani, devota mente pro Christo supplicia tolerabant. ut promissionum ejus participes efficerentur. Cum venisset ergo sacrilegorum principum praeceptio in Noricum Ripense *, praeses Aquilinus veniens in castrum Laureacensium, coepit vehementer inquirere Christianos. Comprehensi autem sunt non minus quadraginta qui diutissime concertantes, et multis suppliciis macerati, missi sunt in carcerem. Ad quorum confessionem beatus Florianus gaudens accessit: cumque accepisset haec Laureaci fieri, eo coepit ire, ut pro Christi nomine varia supplicia perferret. Ubi autem venit eo ad commilitones suos, cum quibus antea militaverat, audivitque ex eis, Christianos ad idolorum sacrificia perquiri, dixit ad eos: « Quem alium quaeritis? Ecce ego quoque Christianus sum: ite, nunciate Praesidi hic me adesse. » Praeses Aquilinus his auditis, vocavit eum ad se, et jussit diis sacrificare. Quod ut faceret cum nulla posset ratione adduci, praecepit eum fustibus caedi. Ille iterum iterumque caesus, permansit fidelis, et vultus ejus mira perfusus hilaritate cernebatur. Deinde mandat Praeses scapulas ejus acutis ferris confringi. Id vero B. Florianus cum ingenti gaudio perferens, magis glorificabat Deum. Videns autem se superatum Praeses iniquissimus, jussit eum duci ad Anisum fluvium, et ibi praecipitari de ponte.

* Adeas, vol. I Sur., p. 142.

§ 2. Beatus Florianus, lata in se sententiâ. gaudens et exultans ibat ad mortem, credens se ad vitam proficisci sempiternam: cumque venisset ad locum, ubi mergendus erat, petiit a militibus sibi dari spatium precandi. Eo impetrato, una fere horâ fuit in precibus. Jamque ligato ad collum ejus saxo, juvenis quidam saevus nimis praecipitavit eum de ponte in fluvium, cujus oculi mox crepuerunt. Fluvius autem suscipiens martyrem Christi, expavit, et elevatis undis, in quoddam eminentius saxum corpus ejus exposuit, quod aquila, nutu Dei eo advolans, expansis alis protegebat. Apparuit autem in visione beatus Florianus Valeriae matronae Deo devotae, indicavitque ei, quo loco corpus ejus humaret. Illa hac visione admonita, mox ad fluvium abiit, et prae gentilium metu virgultis illud involvit, perduxitque ad locum sepulturae destinatum. Cum autem inter eundum jumenta quae sacrum corpus vehebant delassarentur, matrona tremens rogavit Dominum, ut ipse ferret opem: statimque erupit illic fons, cujus aquâ reficiens jumenta, susceptum confecit iter, et corpus sepelevit. Eo autem loco multae fiunt divinitus curationes, et quicumque ex fide petierint, misericordiam Dei impetrabunt. Vitae enim sanctitas et constantia fidei athletas Christi coronat, et cum palma martyrii ad vitam perducit aeternam, auxiliante rege aeterno, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat etc.

§ 3. Hactenus historia. Sunt qui scribant corpus hujus beati martyris tempore Casimiri Ducis Poloniae ab Aegidio Mutinensi Episcopo Cracoviam allatum, et a Gethone Episcopo Cracoviensi honorificentissime exceptum, structamque ab illo et Casimiro Duce extra muros Cracovienses basilicam elegantissimam et collegium Canonicorum, adjunctis opimis proventibus: porro reliquias sancti martyris in loculo marmoreo conditas, in ecclesia ejus urbis cathedrali repositas, multaue illic miracula perpetrata. Facta est haec translatio Anno salutis MCLXXXIII.

VITA S. MONICAE

MATRIS S. AUGUSTINI

QUAM EX LIBRIS CONFESSIONUM EJUSDEM BEATI EPISC.

COLLEGIT VERON. ANTISTES ALOISIUS LIPOMANUS.

Obiit anno 387, annos nata 56 — Afra.

§ 1. Et misisti manum tuam ex alto Domine Deus, et de hac profunda caligine erroris Manichaeorum eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam

ex fide et spiritu quem ex te habebat, et exaudisti eam Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus, in omni loco orationis ejus, et exaudisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, et habere secum eandem mensam in domo quod nolle coeperat. aversans et detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula linea, et advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset moerens et moerore confecta. Qui cum causas quaesisset ab ea moestitiae suae quotidianarumque lacrymarum, docendi, ut assolet, non discendi gratiâ, atque illa respondisset, perditionem meam se plangere: jussisse illum, quo secura esset, atque admonuisse, ut attenderet et videret, ubi esset illa, ibi esse et me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc; nisi quia erant aures tuae ad cor ejus: O tu bone Omnipotens qui sic curas * unumquemque nostrum, tanquam solum cures: et sic omnes, tanquam singulos. Unde illud etiam quod cum mihi narrasset ipsum visum, et ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram: continuo sine aliqua haesitatione, Non, inquit, non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi et tu: sed, Ubi tu, ibi et ille.

§ 2. Confiteor tibi Domine recordationem meam, quantum rëcolo quod saepe non tacui. amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est, et tam cito vidit quod videndum fuit quod ego certe, antequam dixisset, non videram, etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo foeminae piaë gaudium tanto post futurum, ad consolationem tunc praesentis solitudinis, tanto ante praedictum est. Nam novem ferme anni sequuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum saepe surgere conarer, et gravius alliderer, volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia et sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu et gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te: et intrabant in conspectum tuum preces ejus, et me tamen dimittebas adhuc volvi et involvi in illa caligine.

§ 3. Et dedisti alterum responsum interim quod rëcolo. Nam et multa praetereo, propter quod pròpero ad ea quae me magis urgent confiteri tibi, et multa non memini. Dedisti ergo alterum per sacerdotem tuum, quemdam episcopum, nutritum in Ecclesia, et exercitatum in libris tuis. Quem cum illa foemina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, et refellere errores meos, et dedocère me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset), noluit ille, prudenter sane, quantum sensi postea.

* Nota sententiam S. August. de Providentia Divina.

Respondit enim, me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate haeresis illius, et nonnullis quaestiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut indicaverat ei. Sed sine, inquit, illum ibi, et tantum roga pro eo Dominum: ipse legendo reperiet, quis ille sit error, et quanta impietas. Simul etiam narravit, se quoque parvulum a seducta matre sua datum fuisse Manichaeis, et omnes pene non legisse tantum, verumetiam scriptitasse libros eorum, sibi quoque apparuisse, nullo contra disputante et convincente, quam esset illa secta fugienda: itaque fugisse. Quae cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret, magis deprecando, et ubertim flendo, ut me videret, et mecum dissereret, ille jam substomachans taedio: Vade, inquit, a me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse inter colloquia sua mecum saepe recordabatur, ac si de coelo sonuisset.

§ 4. Egisti etiam mecum Domine, ut mihi persuaderetur Romam pergere, et potius ibi docere quod docebam Carthagine. Et hoc unde mihi persuasum sit, non praeteribo confiteri tibi: quoniam et in his altissimi tui recessus, et praesentissima in nos misericordia tua cogitanda et praedicanda est. Non ideo Romam pergere volui quod majores quaestus, majorque mihi dignitas ab amicis qui hoc suadebant, promittebatur: quanquam et ista ducebant animum tunc meum: sed illa erat tunc causa maxima et pene sola quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, et ordinatiore disciplinae coëctione sedari, ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim et proterve irruant, nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit. Contra apud Carthaginem foeda est et intemperans licentia scholasticorum: Irrumpunt impudenter, et prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mira hebetudine, et punienda legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc miseres eos ostendens, quo jam quasi liceat, faciunt quod per tuam aeternam legem nunquam licebit: et impune se facere arbitrantur, cum ipsa faciendi caccitate puniantur, et incomparabiliter patiantur pejora, quam faciunt.

§ 5. Ergo quos mores, cum studerem, meos esse nolui, eos, cum docerem, cogebar perpeti alienos: et ideo placebat ire, ubi talia non fieri, omnes qui noverant, indicabant. Verum autem tu spes mea et portio mea in terra viventium, ad mutandum terrarum locum pro salute animae meae, et Carthagini stimulos, quibus inde avellerer, admovebas, et Romae illecebras, quibus attraher proponebas mihi per homines qui diligebant vitam mortuam hinc insana facientes, inde vana pollicentes: et ad corrigendos gressus meos utebaris occulte et illorum et mea perversitate. Nam et qui perturbabant otium meum, foeda rabie caeci erant: et qui invitabant ad aliud, terram sapiebant. Ego autem qui detestabar

hic veram miseriam, illic falsam felicitatem appetebam. Sed quare hinc abirem, et illuc irem, tu sciebas Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quae me profectum atrociter planxit, et usque ad mare sequuta est: sed fefelli eam violenter me tenentem, ut aut revocaret, aut mecum pergeret: et finxi me amicum nolle deserere, donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, et illi matri, et evasi.

§ 6. Quia et hoc tu dimisisti mihi misericorditer, servans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus usque ad aquam gratiae tuae, qua me abluto, siccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo: et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco qui proximus nostrae navi erat memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed in ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autem remansit orando et flendo. Et quid a te petebat Deus meus tantis lacrymis, nisi ut navigare me non sineres? Sed tu alte consulens, et exaudiens cardinem desiderii ejus, non curasti quod tunc petebat, ut in me faceres quod semper petebat. Flavuit ventus, et implevit vela nostra, et litus subtraxit aspectibus nostris. In quo mane illa insaniebat dolore, et querelis ac gemitu implebat aures tuas, contempnentes ista: cum et me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates, et illius carnale desiderium justo dolorum flagello vapularet *. Amabat enim secum praesentiam meam more matrum, sed multis multo amplius; et nesciebat, quid tu illi gaudiorum facturum esses de absentia mea. Nesciebat: ideo flebat et ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum Evae, cum gemitu quaerens quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum et crudelitatis meae, conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, et ego Romam.

§ 7. Et ecce excipior ibi flagello aegritudinis corporalis, et ibam jam ad inferos, portans omnia mala quae commiseram et in te, et in me, et in alios, multa et gravia super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quicquam eorum mihi donaveras in Christo, nec solverat ille in carne sua inimicitias, quas tecum contraxeram peccatis meis. Quomodo enim eas solveret in cruce phantasmatis quod de illo credideram? Quam ergo falsa mihi videbatur mors carnis ejus, tam vera erat animae meae: et quam vera erat mors carnis ejus, tam falsa vita animae meae quae id non credebat. Et ingravescentibus febribus, jam ibam et peribam. Quo enim irem, si tunc abirem hinc, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, et tamen pro me orabat absens. Tu autem ubique praesens, ubi erat exaudiebas eam, et ubi eram

* His et seqq. passim, quanta affectus et verborum vi S. August. Christianae matris effusissimam in errantem filium pietatem depingit!

miserebaris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum, et melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus atque confessus sum: sed jam in dèdecus meum creveram, et consilia medicinae tuae demens irridebam qui me non sivisti talem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, nunquam sanaretur. Non enim satis èloquor, quid erga me habebat animi, et quanto majore sollicitudine parturiebat me spiritu, quam carne pepererat. Non itaque video, quomodo sanaretur, si mea talis illa mors transverberasset viscera dilectionis ejus.

§ 8. Et ubi essent tantae preces, et tam crebrae sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero tu Deus misericordiarum sperneres cor contritum et humiliatum viduae castae ac sobriae, frequentantis eleemosynas, obsequentis atque servientis sanctis tuis. nullum diem praetermittentis oblationem ad altare tuum bis in die, mane et vespere, ad ecclesiam tuam sine ulla intermissione venientis, non ad vanas fabulas et aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, et tu illam in suis orationibus? Hujus ne tu lacrymas, quibus non a te aurum et argentum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum, sed salutem animae filii sui, tu cujus munere talis erat, contemneres, et repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam Domine: immo vero àderas et faciebas ordine quo praedestinaveras esse faciendum. Absit, ut tu falleres eam in illis visionibus et responsis tuis, quae jam commemoravi, et quae non memoravi, quae illa fideli pectore tenebat, et semper orans, tanquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis, quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri. Recreasti me ab illa aegritudine, et salvum fecisti filium ancillae tuae, tunc interim corpore, ut esset cui salutem meliorem atque certiorẽ dares.

§ 9. Spes mea a juventute mea, ubi mihi eras, et quo recederas? An vero non tu feceras me, et discreveras me a quadrupedibus et volatilibus coeli? Sapientiorẽ me feceras, et ambulabam per tenebras et lubricum, et quaerebam te foris a me, et non inveniebam Deum cordis mei, et veneram in profundum maris, et diffidebam et desperabam de inventionẽ veri. Jam venerat ad me mater pietate fortis, terrà marique me sequens, et in periculis omnibus de te secura. Nam et per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, a quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent, pollicens eis perventionem cum salute: quia hoc ei tu per visum pollicitus eras. Et invenit me periclitantem quidẽ graviter desperatione indagandae veritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidẽ jam esse Manichaeum, sed neque catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid

audierit, exilivit laetitiâ, cum jam secura fieret ex ea parte miseriae meae, in qua me tanquam mortuum, sed resuscitandum tibi, flebat, et feretro cogitationis efferebat, ut diceret filio viduae: *Juvenis, tibi dico, surge: et revivisceret, et inciperet loqui, et redderes illum matri suae (Ex Lucae vii).* Nulla ergo turbulenta exultatione exultavit cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum quod tibi quotidie plangebat, ut fieret, veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum: immo vero quia certa erat, et quod restabat te daturum qui totum promiseras, placidissime et pectore pleno fiducia respondit mihi, credere se in Christum quod prius quam de hac vita emigraret, me visura esset fidelem catholicum: et hoc quidem mihi, tibi autem fons misericordiarum preces et lacrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, et illuminares tenebras meas, et studiosius ad ecclesiam currem, et in Ambrosii ora suspenderer ad fontem salientis aquae in vitam aeternam. Diligebat autem illum virum sicut angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam esse perductum, per quam transiturum me ab aegritudine ad sanitatem, intercurrente acriore periculo quasi per accessionem, quam criticam medici vocant, certa prae-sumebat.

§ 10. Itaque cum ad memorias sanctorum, sicut in Africa solebat, pultes et panem et merum attulisset, atque ab ostiari prohiberetur, ubi hoc episcopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suae, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini, sicut plerosque mares et foeminas qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi, nauseant. Sed illa cum attulisset canistrum cum solemnibus epulis praegustandis atque largiendis, plus etiam quam unum pocillum pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat. Et si multae essent quae illo modo videbantur honorandae memoriae defunctorum, idem ipsum unum quod ubique poneret, circumferebat, quo jam non solum aquatissimo, sed etiam tepidissimo cum suis praesentibus per sorbitiones exiguas partiretur: quia pietatem ibi quaerebat, non voluptatem. Itaque ubi comperit a praeclaro praedicatori atque Antistite pietatis (S. Ambrosio) praeceptum esse, ista non fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, et quia illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent similima, abstinuit se libentissime, et pro canistro pleno terrenis fructibus, plenum purgatoribus votis pectus ad memorias martyrum afferre didicerat, ut et quod posset, daret egentibus, et sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus passionis imitatione immolati sunt martyres. Sed

men videtur mihi Domine Deus meus, et ita est in conspectu tuo e hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram, si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maxime diligebat: eam vero ille propter ejus religiosissimam conversationem, qua in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam, ita ut saepe erumperet, cum me videret ejus praedicatione, gratulans mihi quod talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium qui dubitabam de illis omnibus, et inveniri posse viam vitae minime putabam.

§ 11. Atque interea * mater ingressa est, quaesivitque a nobis, quid promovissemus; nam et ei quaestio nota erat. Cujus et ingressum et rogaionem cum scribi nostro more jussissem: Quid agitis? inquit: nunquidnam in illis, quos legitis, libris, etiam seminas unquam* audiavi in hoc genus disputationis inductas? cui ego: « Non valde curo, inquam, superborum imperitorumque judicia, qui similiter in legendos libros, atque in salutandos homines irruunt. Non enim cogitant quales ipsi, sed qualibus aduti vestibus sint, quanta pompâ rerum fortunaeque praeferant. Isti enim in litteris non multum attendunt aut unde sit quaestio, aut quo pervenire disserentes moliantur, quidve ab eis explicatum atque confectum sit. In quibus tamen quia nonnulli reperiantur, quorum animi contemnendi non sunt (adspersi sunt enim quibusdam condimentis humanitatis, et facile per aureas epictasque januas ad sacrosancta philosophiae penetralia perducuntur) satis eis fecerunt et majores nostri, quorum libros tibi, nobis legentibus, notos esse video. Et his temporibus, ut mittam caeteros, vir et ingenio et eloquentiâ et ipsis insignibus numeribus fortunae, et quod ante omnia est mente praestantissimus Theodorus, quem bene ipsa nosti, ut et nunc, et apud posteros nullum genus hominum de literis nostrorum temporum are conquatur. Mei autem libri, si quorum forte manus tetigerint, lectoque meo nomine non dixerint, iste quis iste? codicemque projecerint: sed vel curiosi, vel nimium studiosi, contempta vilitate liminis, intrare perrexerint: me tecum philosophantem non moleste ferent, nec quemquam istorum, quorum meis literis sermo miscetur, fortasse contemnent. Sunt enim non solum liberi, quod cuivis disciplinae liberali, nedum philosophiae, satis est: sed summo apud suos loco nati. Doctissimorum autem hominum literae etiam sutores philosophatos, et multo meliora fortunarum genera continent. Qui tamen tanta ingenii virtutisque luce fulserunt, ut bona sua cum qualibet hujuscemodi nobilitate nullo modo vellent, etiamsi possent, ulla conditione mutare. Nec deerit, mihi crede, tale hominum genus, cui plus placeat hoc ipsum, quia mecum philosopharis, quam si quid

* Hunc et sequentem §§ concinnavit Lipomanus ex Augusti, de Ordine, L. 1, C. 2.

hic aliud aut jucunditatis, aut gravitatis invenerit. Nam et foeminae sunt apud veteres philosophatae, et philosophia tua mihi plurimum placet. Nam ne quid, mater, ignores, hoc Graecum verbum, quod philosophia nominatur, Latine amor sapientiae dicitur. Unde etiam divinae Scripturae, quas vehementer amplecteris, non omnino philosophos, sed philosophos hujus mundi, evitandos atque irridendos esse praecipiunt. Esse autem alium mundum ab istis oculis remotissimum, quem paucorum sanorum intellectus intuetur, satis Christus ipse significat, qui non dicit, Regnum meum non est de mundo: sed *Regnum meum non est de hoc mundo*. Nam quisquis omnem philosophiam fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. Contemnerem te igitur in his literis meis, si sapientiam non amares: non autem contemnerem, si eam mediocriter amares: multo minus, si tantum, quantum me, amares sapientiam. Nunc cum eam multo plus, quam meipsum, diligas, et noverim quantum me diligas, cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cujusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod viris doctissimis difficilimum est, horrore deterrearis, quam summam philosophiae arcem omnes esse confitentur, egone me non libenter tibi etiam discipulum dabo?

§ 12. Hic illa cum blande ac religiose nunquam me tantum mentitum esse dixisset, et viderem tam multa nos verba fudisse, ut neque scribenda non essent, et jam libri modus esset, neque tabulae reliquae forent, placuit quaestionem differri: simul ut meo stomacho parcerem. Nam eum plus quam vellem commoverant ea quae mihi evomenda in illos adolescentes necessario visa sunt. Sed cum abire coepissemus, Memento, inquit Licentius, quam multa, et quam necessaria nobis abs te accipienda, per occultissimum illum divinumque ordinem, etiam te nesciente, subministrentur. Video, inquam, et ingratus Deo non sum, vosque ipsos, qui advertitis, ob idipsum praesumo fore meliores. Hoc fuit tantum illo die negotium meum.

§ 13. Non longe coeperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis et exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus et cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Justina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur haeresis suae causâ, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, servo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solitudinis et vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi a calore spiritus tui, excitabamur tamen civitate attonita atque turbata. Tunc hymni et psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus moeroris taedio contabesceret, institutum est, et ex illo in hodiernum

retentum, multis jam ac pene omnibus gregibus tuis, et per caetera orbis imitantibus.

§ 14. Tunc memorato Antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco latèrent martyrum corpora Protasii et Gervasii, quae per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportune pròmeres ad coërcendam rabiem foemineam, sed regiam. Cum enim propalata et effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam Basilicam, non solum quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem daemonibus sanabantur: verumetiam quidam plures annos caecus civis, civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis laetitiae causam quaesisset atque audisset, exiit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus, impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum pretiosae in conspectu tuo mortis sanctorum tuorum. Quod ubi fecit atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuae ferventes lucentes, inde illius inimicae animus etsi ad credendi sanitatem non applicitus, a persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi, Deus meus. Unde et quo eduxisti recordationem meam, ut haec etiam confiteret tibi, quae magna oblitus praeterieram? Et tamen tunc, cum ita fragraret odor unguentorum tuorum, non currebamus post te: et ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, et tandem respirans, quantum patet aura in domo foenea.

§ 15. Qui habitare facis unanimes in domo; consociasti nobis et Evodium juvenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus, militaret prior nobis ad te conversus est et baptizatus, et relicta militiâ seculari, accinctus est in tua. Simul eramus, simul habitabamus placito sancto: quaerebamus, quisnam locus nos utilius haberet servientes tibi: pariter remeabamus in Africam. Et cum apud Ostia Tiberina essemus, mater defuncta est. Multa praetereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas et gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus etiam in silentio. Sed non praeteribo, quicquid mihi anima parturit de illa famula tua, quae me parturivit: et carne, ut in hanc temporalem, et corde, ut in aeternam lucem nasceret. Non ejus, sed tua dicam dona in ea: neque enim seipsam fecerat, aut educaverat seipsam. Tu creasti eam, nec pater nec mater sciebat, qualis ex eis fieret illa. Et eruditit eam in timore tuo virga Christi tui, regimen unici filii tui in domo fidei, bono membro Ecclesiae tuae. Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris praedicabat, quantam famulae cujusdam decrepitae, quae patrem ejus infantem portaverat, sicut dorso grandiuscularum puellarum parvuli portari solent. Cujus rei gratiâ, et propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana satis a dominis honorabatur. Unde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi

diligenter gerebat, et erat in eis coërcendis, cum opus esset, sancta severitate vehemens, atque in docendis sobria prudentia. Nam eas, praeter illas horas, quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiamsi exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat, praecavens consuetudinem malam, et addens verbum sanum: Modo aquam bibitis quia in potestate vinum non habetis: cum autem ad maritos veneritis, factae dominae apothecarum et cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi praevalebit. Hac ratione praecipiendi, et auctoritate imperandi fraenabat aviditatem tenerioris aetatis, et ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut jam nec libèret quod non deceret.

§ 16. Et subreperat tamen, sicut mihi famula tua narrabat, subreperat ei vinolentia. Nam cum de more, tanquam puella sobria, juberetur a parentibus de cuppa vinum depromere, submisso poculo, qua desuper patet, priusquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius, sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus aetatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliunt, et in puerilibus animis majorum pondere premi solent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo, quoniam qui modica spernit, paulatim decedit, in eam consuetudinem lapsa erat, ut prope jam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Ubi tunc sagax anus, et vehemens illa prohibitio? Numquid valebat aliquid adversus latentem morbum, nisi tua medicina, Domine, vigilaret super nos? Absente patre et matre, et nutritoribus, tu praesens, qui creasti, qui vocas, qui etiam per praepositos homines boni aliquid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti, Domine Deus meus? Unde curasti? Unde sanasti? Nonne protulisti durum et acutum ex altera anima convicium, tanquam medicinale ferrum, ex occultis provisionibus tuis, et uno ictu putredinem illam praecidisti? Ancilla enim, cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, objecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribibulam. Quo illa stimulo percussa, respexit foeditatem suam, confestimque damnavit atque exiit. Sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt. Nec tu, quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt retribuisti eis. Illa enim irata, exagitare appetivit minorem dominam, non sanare, et ideo clanculo: aut quia ita eas invenerat locus et tempus litis, aut ne forte et ipsa periclitaretur, quod tam sero prodidisset. At tu Domine rector coelestium et terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animae insania sanasti alteram, ne quisquam; cum hoc advertit, potentiae suae tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.

§ 17. Educata itaque pudice ac sobrie, potiusque a te subdita

parentibus quam a parentibus tibi, ubi plenis annis nubilis facta est, tradita viro servivit veluti domino, et sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, et reverenter amabilem atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito haberet unquam simultatem. Expectabat enim misericordiam tuam super eum, ut in te credens castificaretur. Erat vero ille praeterea, sicut benevolentiam praecipuus, ita ira fervidus *. Sed noverat haec non resistere irato viro, non tantum facto, sed ne verbo quidem. Jam vero refracto et quieto, cum opportunum videret, rationem facti sui reddebat, si forte ille inconsideratius commotus fuerat. Denique cum matronae multae, quarum viri mansuetiores erant, plagarum vestigia, etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illae arguebant maritorum vitam, haec earum linguam, veluti per jocum graviter admonens, ex quo illas tabulas, quae matrimoniales vocantur, recitari audissent, tanquam instrumenta, quibus ancillae factae essent, deputare debuissent: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere. Cumque mirarentur illae, scientes quam ferocem conjugem sustineret, nunquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse, quod Patritius ceciderit uxorem, aut quod a se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint, et causam familiariter quaerent, docebat illa institutum suum, quod supra memoravi. Quae observabant, expertae gratulabantur: quae non observabant, subiectae vexabantur. Socrum etiam suam primo susurris malarum ancillarum adversus se irritatam, sic vicit obsequiis, perseverans tolerantiam et mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularum pröderet, quibus inter se et nurum pax domestica turbabatur, expeteretque vindictam. Itaque posteaquam ille et matri obtemperans, et curans familiae disciplinam, concordiae suorum consulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coercuit, promisit illa talia de se praemia sperare debere, quaecumque de sua nuru sibi, quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter se benevolentiae suavitate vixerunt.

§ 18. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cujus utero me creasti Deus meus, misericordia mea, munus grande donaveras quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas, ubi poterat tam se praebebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atque indigesta discordia, quando praesenti amicae de absente inimica per acida colloquia crudelitas exhalatur odiorum, nihil tamen alteri de altera pröderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret. Parvum hoc bonum mihi videretur, nisi turbas innumerabiles tristis experirer, nescio qua orrenda pestilentia

* Exemplo est Monica ut lenitate maritum ira fervidum atque infensam socrum uxores devincant.

peccatorum latissime pervagante, non solum iratorum inimicorum iratis inimicis dicta prodere, sed etiam quae non dicta sunt addere: cum contra animo humano parum esse debeat, inimicitias hominum nec exagitare, nec augere male loquendo, nisi eas etiam extinguere bene loquendo studuerit: qualis illa erat, docente te magistro intimo in schola pectoris.

§ 19. Denique etiam virum suum jam in extrema vita temporali ejus lucrata est tibi, nec in eo jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat. Erat etiam serva servorum tuorum. Quisquis enim eorum noverat eam, multum in ea laudabat, et honorabat, et diligebat te: quia sentiebat praesentiam tuam in corde ejus, sanctae conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat. Postremo nobis Domine omnibus, qui ex munere tuo sinis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam consociati vivebamus, percepta gratiâ baptismi tui, ita curam gessit, quasi omnes genuisset: ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

§ 20. Imminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis, provenerat, ut credo, procurante te occultis tuis modis, ut ego et ipsa soli staremus incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quae nos habebat, prospectabatur, illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti a turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, et praeterita obliviscentes, in ea, quae ante sunt, extenti, quaerebamus inter nos apud praesentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita aeterna sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluente fontis tui, fontis vitae qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantam cogitaremus. Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet in quantalibet luce corporea prae illius vitae jucunditate, non comparatione, sed ne commemoratione quidem digna videretur: erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, ipsum coelum, unde sol et luna et stellae lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interius cogitando et loquendo te, et mirando opera tua, et venimus in mentes nostras, et transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in aeternum veritatis pabulo, et ubi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, et quae fuerunt, et quae futura sunt: et ipsa non fit, sed sic est, ut fuit, et sic erit semper: quin potius fuisse, et futurum esse, non est in ea, sed esse solum, quoniam aeterna

est. Nam fuisse et futurum esse, non est aeternum. Et dum loquimur, et inhiamus illi, attigimus eam modice toto ictu cordis, et suspiravimus, et reliquimus ibi religatas primitias spiritus, et remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum et incipitur et finitur.

§ 21. Et quid simile verbo tuo Domino nostro in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia? Dicebamus ergo: Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiae terrae et aquarum et aëris, sileant et poli, et ipsa sibi anima sileat et transeat se non se cogitando, sileant somnia et imaginariae revelationes, omnis lingua, et omne signum, et quicquid transeundo fit, si cui sileat omnino: quoniam si quis audiat, dicunt haec omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos, qui manet in aeternum. His dictis si jam taceant, quoniam crexerunt aurem in eum qui fecit ea, et loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, neque per sonitum nubis, neque per aenigma similitudinis, sed per ipsum quem in his amamus, ipsum sine his audiamus: sicut nunc extendimus nos, et rapida cogitatione attingimus aeternam sapientiam super omnia manentem: si continetur hoc, et subtrahantur aliae visiones longe imparis generis, et haec una rapiat et absorbeat et recondat in interiora gaudia spectatorem suum, ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiae, cui suspiravimus: Nonne hoc est intra gaudium Domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur? Dicebamus talia, etsi non isto modo et his verbis, tamen Domine tu scis, quod illo die, cum talia loqueremur, et mundus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis: tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla re jam delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, et cur hic sim, nescio, jam consumpta spe hujus seculi. Unum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, ut te Catholicum Christianum viderem, priusquam morerer: cumlatius hoc mihi Deus meus, praestitit, ut te etiam contempta felicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?

§ 22. Ad haec ei quid responderim, non satis rëcolo. Tum interea vix intra quinque dies, aut non multo amplius decubuit febribus. Et cum aegrotaret, quodam die defectum animae passa est, et paululum subtracta a praesentibus. Nos concurrimus, sed cito reddita est sensui, et aspexit astantes me et fratrem meum et ait nobis quasi quaerenti similis: Ubi eram? Deinde nos intuens moerore attonitos: Ponetis hic, inquit, matrem vestram? Ego silebam, et fletum fraenabam. Frater autem meus quiddam locutus est, quo eam non pëgre, sed in patria defungi tanquam feliciter optaret. Quo audito, illa vultu anxio reverberans eum oculis quod talia sàperet, atque inde me intuens: Vide, ait, quid dicit. Et

mox ambobus: «Ponite, inquit, hoc corpus ubicumque: nihil vos ejus cura conturbet. Tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei, ubi fueritis.» Cumque hanc sententiam verbis, quibus poterat, explicasset, conticuit, et ingravescente morbo exercebatur. Ego vero cogitans dona tua Deus meus invisibilis quae immittis in corda fidelium tuorum, et proveniunt inde fruges admirabiles, gaudebam, et gratias agebam tibi, recolens quod noveram, quanta curâ semper aestuasset de sepulcro quod sibi providerat et praeparaverat juxta corpus viri sui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, ut est animus humanus minus capax divinorum, adjungi ad illam felicitatem, et commemorari ab hominibus, concessum sibi esse post transmarinam peregrinationem, ut conjuncta terra amborum conjugum terrâ tegeretur.

§ 23. Quando autem ista inanitas plenitudine bonitatis tuae coeperat in ejus corde non esse, nesciebam, et laetabar admirans quod sic mihi apparuisset: quanquam et illo sermone nostro ad fenestram, cum dixit: Jam quid hic facio? non apparuit desiderare in patria mori. Audivi etiam postea quod jam, cum Ostiis essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiduciâ colloquebatur quodam die de contemptu vitae hujus et bono mortis, ubi ipse non aderam: illisque stupentibus virtutem foeminae, quam tu dederas ei, quaerentibusque utrum non formidaret tam longe a sua civitate corpus relinquere: Nihil, inquit, longe est Deo: neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine seculi, unde me resuscitet. Ergo die nono aegritudinis suae, quinquagesimo et sexto anno aetatis suae, trigesimo et tertio aetatis meae, anima illa religiosa et, pia corpore soluta est.

§ 24. Premebam oculos ejus, et confluebat in praecordia mea moestitudo ingens, et transfluebat in lacrymas, ibidemque oculi mei violento animi imperio resorbabant fontem suum usque ad siccitatem, et in tali luctamine valde male mihi erat. Tum vero ubi efflavit extremum spiritum, puer Adeòdatus exclamavit in planctum, atque ab omnibus nobis coërcitus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile quod labebatur in fletus, juvenili voce cordis coërccebatur et tacebat. Neque enim decere arbitrabamur funus illud questibus lacrymosis gemitibusque celebrare: quia his plerumque solet deplorari quaedam miseria morientium, aut quasi omnimoda extinctio. At illa nec misere moriebatur, nec omnino moriebatur. Hoc et documentis morum ejus, et fide non ficta, rationibusque certis tenebamus. Quid ergo erat quod intus mihi graviter dolebat, nisi ex consuetudine simul vivendi dulcissima et charissima, repente simul dirupta, vulnus recens? Gratulabar quidem testimonio ejus quod in ea ipsa aegritudine, obsequiis meis interblandiens, appellabat me pium, et commemorabat grandi dilectionis affectu, nunquam se audisse ex ore meo

jaculatum in se durum aut contumeliosum sermonem, Sed tamen quid tale Deus meus qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor a me delatus illi, et servitus ab illa mihi? Quoniam itaque deserebar tam magno ejus solatio, sauciabatur anima mea, et quasi dilaniabatur vita quae una facta fuerat ex mea et illius. Cohibito ergo a fletu illo puero, Psalterium aperuit Evodius, et cantare coepit psalmum (100), cui respondebamus omnis domus: *Misericordiam et judicium cantabo tibi Domine*. Audito autem hoc, convenerunt multi fratres ac religiosas foeminae, et de more illis, quorum officium erat, funus curantibus, ego in parte, ubi decenter poteram cum eis, qui me non deserendum esse censebant quod erat temporis congruum, disputabam: eoque fomento veritatis mitigabam cruciatum tibi notum, illis ignorantibus et intente audientibus, et sine sensu doloris me esse arbitrantibus. At ego in auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, increpabam mollitiem affectus mei, et constringebam fluxum moeroris: cedebatque mihi paululum, rursusque impetu suo ferebatur, non usque ad eruptionem lacrymarum, nec usque ad vultus mutationem: sed ego sciebam, quid corde premerem. Et quia mihi vehementer displicebat tantum in me posse haec humana quae ordine debito et forte conditionis nostrae accidere necesse est, alio dolore dolebam dolorem meum, et duplici tristitiâ macerabar.

§ 25. Cum ecce corpus elatum est, imus et redimus sine lacrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cum offerretur pro ea sacrificium pretii nostri, jam juxta sepulcrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego flevi: sed toto die graviter in occulto moestus eram, et mente turbata rogabam te ut poteram, quod sanares dolorem meum, nec faciebas: credo commendans memoriae meae, vel hoc uno documento, omnis consuetudinis vinculum, etiam adversus mentem quae jam non fallaci verbo pascitur. Visum etiam mihi est, ut irem lavatum, quod audieram inde balneis nomen inditum, quia Graeci βαλανείον dixerint quod anxietatem pellat ex animo. Ecce et hoc confiteor misericordiae tuae pater orphanorum, quoniam lavi, et talis eram, qualis prius quam lavissem. Neque enim exudavit de corde meo moeroris amaritudo. Deinde dormivi, et evigilavi, et non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum, atque ut eram in lecto meo solus, recordatus sum veridicos versus Ambrosii tui: Tu es enim: Deus creator omnium — Polique rector, vestiens — Diem decoro lumine — Noctem soporis gratiâ — Artus solutos ut quies — Reddat laboris usui: — Mentisque fessas allevet, — Luctusque solvat anxios. — Atque inde paulatim reducebam in pristinum sensum ancillam tuam, conversationemque ejus piam in te et sanctam, in nos blandam atque morigeram, qua subito destitutus sum, et libuit flere in conspectu tuo de illa, et pro illa, de me et pro me. Et

dimisi lacrymas quas continebam, ut effluerent quantum vellent, substernens eas cordi meo: et requievit in eis, quoniam ibi erant aures tuae, non cujusquam hominis superbe interpretantis ploratum meum. Et nunc Domine confiteor tibi in literis. Legat qui volet, et interpretetur ut volet: et si peccatum invenerit flevisse me matrem exigua parte horae, matrem oculis meis interim mortuam quae me multos annos fleverat, ut oculis tuis viverem, non irrideat, sed potius, si est grandi charitate, pro peccatis meis fletat ipse ad te Pater omnium fratrum Christi tui.

§ 26. Ego autem jam sanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus, fundo tibi Deus noster pro illa famula tua longe aliud lacrymarum genus, quod manat de concusso spiritu consideratione periculorum omnis animae, quae in Adam moritur. Quanquam illa in Christo vivificata, etiam nondum carne resoluta, sic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque ejus: non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ex ore ejus contra praeceptum tuum. Et dictum est a veritate Filio tuo: *Si quis dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis* (Matth. v). Et vae etiam laudabili vitae hominum, si remota misericordiâ discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiae. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat, nisi munera tua? O si cognoscant se omnes homines, et qui gloriantur, in Domino glorientur. Ego itaque, laus mea et vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meae deprecor te: exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum quae pependit in ligno, et sedens ad dexteram tuam, te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam, et ex corde dimisisse debita debitoribus suis: dimitte illi et tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post aquam salutis. Dimitte Domine, dimitte obsecro, ne intres cum ea in judicium. Superexaltet misericordia judicium, quoniam eloquia tua vera sunt, et promisisti misericordiam misericordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis, cui misertus eris: et misericordiam tuam praestabis, cui misericors fueris. Et credo jam feceris quod te rogo: sed voluntaria oris mei approba Domine.

§ 27. Namque illa, imminente die resolutionis suae, non cogitavit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulcrum patrum. Non ista mandavit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei praetermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, et quaerens quid objiciat,

et nihil inveniens in illo in quo vicimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? Quis ei restituet pretium, quo nos emit, ut nos auferret ei? Ad cujus pretii nostri sacramentum, ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidiis leo et draco: neque enim respondebit illa nihil se debere, ne convincatur et obtineatur ab accusatore callido: sed respondebit dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, et post quem nulli nupta est, cui servivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut eum quoque lucraretur. Et inspira, Domine Deus meus, inspira servis tuis, fratribus meis, filiis tuis, dominis meis, quibus et voce, et corde, et literis servio, ut quotquot haec legerint, meminerint ad altare tuum Monicae famulae tuae, cum Patricio quondam ejus conjuge, per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, et fratrum meorum sub te Patre in matre catholica, et civium meorum in aeterna Jerusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usque ad reditum, ut quod a me illa poposcit extremum, uberius ei praestetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quam per orationes meas. (a).

VITA S. GODEHARDI VEL GOTHARDI EPISC. HILDESEM.

EDITA A QUODAM EJUS CONTEMPORANEO MONACHO VEL CANONICO: CUJUS TAMEN STYLUS OBSCURIOR, NE LECTOREM OFFENDERET, PER LAUR. SURIUM MUTATUS EST, ET QUAEDAM REDDITA PARAPHRASTICOS.

Floruit saec. XI — Germanus.

§ 1. Dominus Jesus Christus praecipit in Evangelio, ut accensa lucerna non sub modio ponatur, sed super candelabrum, ut ejus luce fideles illustrentur. Alia quoque scriptura vult secreta regum celanda, opera vero Dei enuncianda et praedicanda. Iis nos permoti, dignum saepe duximus, quantum ope coelestis gratiae consequi possimus, quae a beato patre nostro Godehardo vel Gothardo

(a) Sanctissimae Viduae corpus anno mccccxxx, Martino V summo Pontifice, Romam translatum est atque in ecclesia S. Augustini, ubi adhuc quiescit, honorifice collocatum. Audiendus non est Can. Reg. Walterius (*Gautier*) qui cum Ostia Tiberina, anno mclxii exuvias S. Primae in Abbatiam Aroasiensem (in *Artois*) detulisset, Primam falso asserens idem ac Monicam ex graeco sonare, locupletatas Gallias praetendit pretioso pignore quod Roma feliciter possidet.

Episcopo ex virtute gesta sunt, ea et praesentibus et post futuris imitanda proponere, et scripto explicare. Nec enim poterimus negligentiae notam effugere, si quae de illo laude digna et vidimus et audivimus, sub silentio latere patiamur: maxime quando ille ex Bajoaria, jam olim verbi Dei vomere exulta, et fide Christi affatim instructa, verae religionis doctor insignis ad nos Saxones transmissus est, quibus non immerito cum probro obicitur, quod ad complectendum Dei verbum plane saxeos et indomitos diu nos exhibuimus.

§ 2. Ut igitur ad narrationem veniamus, praeclara indole puer Gothardus in Bavaria apud Altahense monasterium ex ejusipsius familia natus est. Parentes germane Christiani fuere, ut post res ipsa declaravit: qui cum eum feliciter enutrivissent, in coenobio eodem curarunt sacrarum literarum studiis adhibendum. Ea vero tempestate complures spoliabantur ecclesiae, monasteria vastabantur, atque in iis etiam Altahense, cujus possessiones, a fidelibus ei collatae, et hactenus inconvulsae, diripiebantur, atque tam flagitiosis rebus militantibus pro voluntate eorum, qui sic debacchabantur, beneficii, immo vero maleficii nomine attribuebantur. Atque ita factum est, ut necessario illic deficeret monastica professio et disciplina, tametsi annis itidem centum, Canonicorum ibi permansit institutum usque ad Henrici Ducis tempora, quem postea Imperatorem vidimus. Et Otho quidem rex, filius Henrici Ducis Saxoniae, non semel illud voluit monasterium aliquot locis instaurare, sed multis se ei objicientibus impedimentis, imprimis autem Henrici fratris ejus Bavariae Ducis machinationibus, animi sui propositum non potuit ad effectum perducere. In hoc ergo monasterio puer Gothardus et a parentibus pie oblatum, et a fratribus religiose susceptus, quemadam literaturae, Deo donante, accepit haustum sane laudabiliter, et divinae legis, quantum illius aetatulae ferebat capacitas, notitiam libenter capiebat, ut in illo quoque verum cerneretur quod dici solet: Facillime discitur, ubi spiritus Domini doctor adest.

§ 3. Per id tempus beatus vir Christianus Pataviensis Episcopus hoc monasterium, ceu beneficiarius gubernabat, rerum ibi tum potente Henrico Duce. Cumque Altahenses fratres pueri Gothardi religiosum animum egregiamque indolem perspexissent, retulerunt de eo ad Christianum Episcopum. Is vero ubi de illo certior factus fuit, ut erat vir prudentissimus, gratias egit Deo: puerumque e monasterio accitum, in suam admisit familiaritatem: cernensque eum Dei gratiâ de virtute in virtutem proficisci, majori eum benevolentia complexus est, atque triennio secum eum habere voluit comitem itinerum suorum, etiam cum difficiles essent suscipiendae profectiones, ut certius de animi ejus virtute et probitate cognosceret: interim de iis quae fidei et religionis sunt, accuratius eum instituens. Fratribus autem

Altahensibus ad peragenda divina ministeria eum repetentibus, Subdiaconum eum ordinavit, sicque a se dimissum, illis restituit. Reversus autem ille ad monasterium jam adolescens, de die in diem studuit seipso melior fieri, et sancte inter fratres versari, communi eorum utilitati religiosius studere et intendere, majores honorare, aequalibus virtutum exemplis praelucere, inferiores optimis sermonibus crebro ad meliora incitare. Atque ita factum est, ut brevi tempore monasticae vitae disciplinam perfecte assecutus, Diaconus quoque ordinatus sit, et ut post patuit, non absque Dei providentia ejus monasterii Praepositus institutus.

§ 4. Anno autem post Virginis partum noningentesimo octogesimotertio, Othone II imperatore ex hac vita sublato post periculosissimum illud planeque infaustum cum Saracenis commissum in Calabria praelium, toto orbe clade et infamiâ notissimum, Romaeque summo Christianorum moerore admodum honorifice sepulto, post inconsultam Mersburgensis episcopatus destructionem, et immeritam, ut fertur, innoxii Geronis Comititis necem, is, quem supra memoravimus, Henricus Bavariae Dux, pater Henrici Imperatoris, ab Imperatore patruelo suo ante septennium infidelitatis et tyrannidis ergo, a principatu illo dejectus, Imperium invadere conatus est, regnandi cupiditate tanquam furore quodam percitus, herilemque filium, dignum ordinatione divina regni haeredem, opprimere, malo daemone eum instigante, voluit. Sed repressi sunt inanes conatus ejus a regni primoribus Deum sane timentibus, maxime autem a Willigiso Moguntino Archiepiscopo, et Bernardo Saxoniae duce, quorum studio et operâ res sedata est: tandemque Henrico post multa et apta et inepta, Ducatus restitutus est. Porro Otho tertius ipso Christi Salvatoris natalitio die a Willigiso Archiepiscopo coronatus est, atque in omni ecclesiastica perfectione avito more progredi coepit. Cujus quidem hoc initio non obscurum fuit argumentum, quod septimo regni sui anno Altahense monasterium consilio Episcoporum in monasticae religionis statum curavit restituendum, suam etiam operam ad id conferente Duce Henrico. Fuitque tum illi monasterio praefectus Abbas vir venerabilis Erchanbertus, cujus industriâ cultus divinus ad regulae S. Benedicti praescriptum ibi fuit religiose constitutus.

§ 5. Ejus quoque saluberrima adhortatione promptae obedientiae juvenis Gothardus, seculi vanitatibus ex animo renuncians, cum aliquot ejus loci fratribus monachus effectus est, cum jam, ut ipse saepe nobis indicavit, annum aetatis ageret primum et tricesimum, plerisque aliis, ut satis constat, ex illo coenobio discedentibus, in quibus fuit etiam ille, Thetmarus quem postea Mindensis Eccl. Episcopum vidimus. At noster Gothardus, novellus novae religionis tyro, in melioris vitae ascitus tyrocinium, ut solebat jam ante in priori instituto, coelesti patriae inhiabat, tantumque

habuit in virtutibus progressum, ut novus praeceptor novo discipulo vel auditōri, quod certe in ejusmodi rarum et insolitum est, propter ejus integritatem et probitatem, omnem ovilis sibi crediti curam post se penitus demandaret, eumque in spiritualis exercitii filium adoptaret. Verumēnimvero idem ipse Abbas, exacto in monasterii administratione triennio, vel ob incommodam valetudinem, vel ob taedium curarum, quas affert secularium rerum occupatio, Abbatiae illius gubernatione se abdicavit, et secretioris vitae solitudinem expetiit, soli Deo vacare desiderans.

§ 6. Iis diebus mortuus est Henricus Bajoariae Dux, successitque ei pius Henricus filius ejus *, non patris insolentiam secutus, sed timorem Domini, qui est sapientiae initium, complectens, omni literarum studio praecipue imbutus, totusque et fide sanus et actu catholicus. Cernens autem ille monasterium Altabense rursus spiritali patre et pastore destitutum, divini cultus fervore eum incitante, Gothardum tunc sacerdotio initiatum. Abbatem illic instituere voluit, sed is biennio justas adhibens et praetexens et causas atque rationes, ei assentiri noluit: ajebat enim, se sedem et locum pastoris sui, ipso adhuc vivente, sibi vindicare non debere. Postquam vero Abbas et a fratribus et ab Episcopis revocatus redire prorsus detrectavit, eisque potestatem fecit quemcumque vellent in suum locum surrogandi, Gothardus tandem tum antistitem auctoritate, tum fratrum unanimitate victus, monasterii regimen ita ut Dux constituerat in se recepit: moxque ab ipso promotionis suae exordio totum se Christi servitio alacriter impendit, arctioremque et asperiores monasticae vitae tramitem cum adjunctis sibi fratribus solícite complexus, est, in eo studio annis octo ibidem sine intermissione perseverans. Atque interim nihilominus labore manuario multiplicia fratribus atque necessaria emolumenta comparavit. Nam in monte, qui Heilingerberg vocatur, firmum castellum et in eo templum elegantissimum in honorem sanctissimae Matris Dei, in qua specialis exhiberetur cultus, cum congruis aedificiis extruxit, et circumquaque, maxime in saltu Boëmico, qui illi regioni propinquus est, ad triginta et eo amplius mansos (sic habet auctor) ad fratrum usus informavit, prius tamen suo et fratrum labore extirpatis sylvis et vepribus. Interea temporis anno a Christo incarnato millesimo secundo Otho III Imperator excessit e vita, substitutusque est ei Henricus Dux Bavariae, omni pietate conspicuus.

§ 7. Ea tempestate in monasterio Hersfeldensi sancti Wigberti Abbas fuit Bernharius, genere quidem et dignitate spectabilis, sed tamen, quod bona veniā dictum sit, plus quam ipsius decebat institutum, popularis aurae et laudis humanae cupidus. Itaque laxius ille habebat fratres sui monasterii, quam posceret disciplina monastica, ita ut instar canonicorum res proprias sibi

* Cognomento Pius vel Sanctus, qui col. xv jul.

usurparent, haberentque et privatas aedes, et equos, et magnam cultiorum vestium copiam, aliaque id genus mundi hujus pompas et fastum redolentia: possentque pro suo arbitratu et dare et accipere, et agere convivia praeter fas et decorem. Sed paulo post Abbate illo defuncto, Gothardum eis, sic suadentibus Episcopis, patrem gubernatoremque praefecit, solerter eum admonens, ut in omnibus, ita ut Dei timor et monastica disciplina posceret, eis provideret. Perductus igitur eo Gothardus a Willigiso Archiepiscopo Moguntino, et ab eodem accurate instructus, ut quemadmodum bene noverat, probe recteque se gereret, ipso primo adventu suo Deo gratias agens, et ut ab illo in praeteritis, praesentibus et futuris dirigeretur solícite orans, principio quidem juxta Canonis monastici praecepta, duriora et aspera eis proposuit, sed tamen rogatus ab Archiepiscopo, copiam eis fecit ea cum ipso consecrandi, aut quo illis visum esset discedendi. Illi vero, paucis exceptis senibus et pueris, quamprimum omnes inde abierunt, per loca diversa dispersi: at tamen postea saniori usos consilio, et eorum ope, qui remanserant, ejusque industriam, comitatem et humanitatem jam experti erant, quosdam quidem celerius, alios tardius, sed pene omnes tamen ad ovile vir beatus revocavit, eosque leve Christi jugum, praestante Domino, facile perferre docuit. Ipsam vero civitatem et monasticas habitationes a supervacaneis multis et ineptis aedificiis ilico repurgavit, et ad congruam monasticae institutionis et necessitatis habitudinem honeste reformavit, atque sic eo in monasterio tam cum illis quos ibi invenerat, quam cum aliis aliunde adductis fratribus annis septem Deo digne et coram hominibus laudabiliter, vixit. Commendata autem sunt ei etiam alia duo monasteria, Degerense et Cremense, quae pari studio in Dei famulatu gubernavit.

§ 8. Porro beatus Gothardus, senio jam et labore fessus, curarumque secularium pertaesus, rege annuente, Hersfeldensis monasterii praefecturam Arnolfo praeclaro viro, qui ejus loci antea praepositus fuerat, commendavit, et Degerensis aequae venerabili primicerio suo: ac deinde ad Altahense monasterium se recepit, permansurus illic, si tamen sic visum esset voluntati divinae, ad supremum usque vitae suae diem in monasticae vitae studio atque cultu. Hoc enim monasterium, ut hodieque perspicui licet, summopere excolere atque ornare conatus est, puta codicibus, sacris vestibus, ad divini sacrificii ministerium pertinentibus, aliisque variis et utilibus ecclesiae ornamentis: in primis autem, quod quidem compertissimum est, permultos illic fratres scientiâ et morum integritate insignes atque spectatos enutrivit, quos postea Rege et Episcopis id poscentibus, in diversa monasteria patres et doctores ablegavit. Sed cum in hac laboriosa, at ipsi tamen grata quiete, annis decem eum in modum se comparasset,

totoque pectore, et nocturnis atque diurnis suspiriis in eam curam cogitationemque incumberet, ut posset placere Domino in regione vivorum, et videre Deum deorum in Sion, ecce dormienti visio offertur sane mirabilis, ut ipse quidem saepe nobis exposuit, postquam non dubitavit se de hoc mundo recessurum, quocumque Dominus jussurus esset.

§ 9. Nocte quadam, ut semper annis jam triginta consueverat, post primam noctis quietem in templum se conferens, in psalmodia caeterisque id genus divinis officiis attento animo pernoctabat, etiam post nocturnas absolutas preces. Inde aurorâ emergente, in cubiculum se paululum dormitans recepit, ibique in scamno jacens, ejusmodi somnio usus est. Oliva speciosae magnitudinis stare videbatur in atrio monasterii, seque ipse putabat sub ea arbore legendi studio sedere, et quosdam graves honestosque homines ad ipsum accedere, qui se dicerent a rege missos, ut illam effossam olivam ad eum adferrent, in illius ministerium cessuram: moxque secures et fodiendi instrumenta allata, et arborem summa festinatione ab illis effodi: sed interim tamen quo foderent alius, eo densiores tenacioresque occurrere radices. Tandem ut acceleraretur opus, adhibitis securibus, amputari radices, tollique ab eis arborem, et ad regem asportari. Mox autem ex relictis densis illis radicibus innumera eaque speciosa emergere virgulta, totumque implere atrium, vulgus quoque diversi sexus et aetatis eo adventare, plantas inde avellere, et per rura atque compita distribuere. His ita visis, expergefactus est, et quamprimum in templum rediens, totumque cogitatum suum jactans in Dominum, ejus benignissimae clementiae sese obuixe commendavit, certo sibi persuadens se post hoc somnium decessurum. At sapiens quisque etiam alia id evidenter significasse perspicue intelligere potest, si accurate animadvertat multiplicem doctrinae ejus copiam et in monasterio illo relictam, et postea per diversa coelestis roris dogmata et institutiones longe lateque diffusam.

§ 10. Anno a Christo nato millesimo vicesimosecundo, regni vero Henrici vicesimoprimo, imperii autem nono, felicitis memoriae Berwardus, nostrae Hildesemensis Ecclesiae venerabilis antistes, ex hac vita migravit ad illam sempiternam, tota regione illius obitu non mediocriter consternata et afflicta. Erat enim, ut obiter vitam ejus perstringam, in cultu divino egregie fervens, multa animi in gerendis rebus solertiâ, perspicacitate, prudentiâ et industriâ praeditus, contra refractarios et obstinatos acer et severus, erga mansuetos et morigeros comis et humanus, in praestandis eleemosynis liberalis et largus, misericordiâ et commiseratione affluens, vigiliis, jejuniis et precibus diligenter intentus. Monasterium nostrum libris, serico, auro, argento, gemmis, picturis, aliisque ecclesiasticis ornamentis non paucis auxit et instruxit, clericos complures et ad peragendum Dei cultum et

servitium aptos et idoneos enutrivit, S. Michaëlis templum sua operâ constructum, et bonis suis tum haereditariis, tum aliunde comparatis satis ditatum, Deoque consecratum monastici instituti fratribus attribuit, turres munitissimas easque insignes una cum adhaerente muro ad Orientem et Occidentem urbibus nostrae Hildesemensis ob tuendos cives extruxit, multas sacras aedes cum diversis commodis aedificiis non uno Episcopatus sui loco condidit, denique et divinis et humanis ea quae Episcopum decet circumspectione et prudentiâ invigilavit.

§ 11. Per id tempus Imperator apud se habebat Gothardum Abbatem more suo, et studio pietatis: cumque ad eum perlatus esset tristissimus nuncius de obitu Berwardi episcopi, multo moerore affectus est, et fidelis servi Christi suiue amici mortem lacrymis prosecutus est, atque piam ejus animam Deo et sanctis angelis ejus debita commemoratione commendavit. Deinde Abbatem Gothardum secreto alloquens, indicavit ei voluntatem suam de illo suscipiendo Episcopatu. At ille mox in faciem ei restitit, seque tali functione et honore plane indignum affirmavit. Imperator vero etiam atque etiam toto pectore eum adhortatus est, ne recusaret. Sed ille permansit in sententia, atque se magna divitiarum onera ea causâ a se rejecisse, ut soli Deo posset vacare liberius, et fragilis hujus vitae finem in solita amicaque paupertate securius expectare. Tum Imperator videns se nihil per se apud illum posse efficere, per Episcopos obstinatum ejus animum frangere et emollire tentavit. Itaque rogavit eos, ut de suscipiendo Episcopatu agerent cum illo. Parent Imperatori Episcopi, loquuntur cum Gothardo, hortantur, ne sit difficilis: sed ille manet perpetuo similis sui, fidenter admodum sese opponens, id tamen ad extremum addens, si quidem putent eum Episcopi nomine dignum, se libenter expectaturum, donec Ratisponensis aut Pataviensis Ecclesia esset pastore orbata, quippe quod iis in locis non sibi, sed suis ovibus dumtaxat prodesse posset. Ita tota hebdomadâ inter eos haec res actitata est, Gothardo nihil de animi sui obfirmata sententia remittente.

§ 12. Tandem autem in vigiliis S. Andreae Apostoli, iterum in somnis visio ei contigit, quam tum quidem soli Imperatori, postea vero etiam nobis gratulabundus pariter et lacrymabundus saepe narravit. Post solitas noctis vigilias et preces, videre sibi visus fuit in atrio illius ecclesiae, in qua triduo post consecrandus erat, miram hominum multitudinem inter se tumultuantem, et de Episcopo Hildesemensi serio concertantem: tum vero accedere ad ipsum in mediis turbis illis matronam quamdam eximiam atque venerabilem, vultu et habitu admirandam, cui adjunctus erat pulcherrimus virginum coetus, eamque apprehensa manu ipsius, e frequentia hominum introducere eum in ecclesiam,

porrectaque manu dextera, nutu cum admonere, ut coram Crucifixo veniam peteret, statimque ipso se ad preces inclinante, illam cum aliis circumstantibus clara voce psallere, Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus. Ad hanc vocem ipse a somno excitatus, et visionis significatione compunctus, in sacram aedem intravit, et coram altari Domini se prosternens, ejus bonitati et se et visionem illam commendavit. Postquam autem illuxit, Imperatorem clam adiit, mentisque suae pertinaciâ remissa, visionis seriem ei exposuit, seque divinae voluntati et ordinationi obsecuturum promisit. Et ecce eodem die Clerus noster Hildesemensis cum militari manu advenit, quibus cum Imperator consilium suum, immo vero omnipotentis Dei decretum indicasset, omnes uno animo libenter amplexi sunt, laudantes Deum, tametsi quod mirum videri non debet, principio quidam vel ad ignotam vel etiam auditione compertam juventutis ejus severiorem vivendi rationem aliquandiu expavescerent, sibique quippiam ejusmodi pertimescerent. Postera die summa Cleri populiue voluntate et gratulatione pastoralis cura ei demandata est, ac deinde proxima Adventus Domini die Dominica ab Aribone Moguntinensi Archiepiscopo digne Deo consecratus est.

§ 13. Nec tamen in ipso tanti honoris, vel, ut ipse sentiebat, oneris exordio, Deo permittente, tentatio defuit. Nam ille ipse ejus consecrator Aribo eodem die ante Missarum solemnia secreto illum cum quibusdam Episcopis accessit, eique apud Gandersheimenses et in adjacente territorio omni pontificalis ministerii executione sub poena excommunicationis interdixit. Quam ille excommunicationem pro sua simplicitate nec approbavit, nec contempsit, sed mox ad Imperatorem se recepit, ejus patrocinium implorans. Is vero confestim Archiepiscopum et Episcopos familiariter accersit et dissimulata animi sui, quam inde conceperat, molestiâ et aegritudine, omnem hunc conflictum sapienter et pacifice dirimit. Atque ita consecratione festive celebrata, diem illum cum timore Dei exultabundi peregerunt, et pacatis animis a se discesserunt.

§ 14. At vero beatus Gothardus pontificalibus infulis decoratus, Nonis Decembris Hildesiam venit, cunctis de ejus adventu ex animo gratulantibus. Cumque nostri coenobii disciplinam et religionem hactenus sartam tectam, probeque observatam, comperisset, statim in Dei erupit laudes, eamque omni devotionis studio augere et amplificare, divinique cultus exercitiis condecorare conatus est. Foris quoque in Cleri et populi gubernationem episcopali sollicitudine et attentione solerter incubuit, atque pro iis die ac nocte toto vitae suae tempore sine intermissione genitus et preces Deo obtulit. Porro seipsum in solita vitae sanctitate, et bonorum operum assiduitate non solum caute continuit, sed etiam quotidiana iis adjicere incrementa studuit, in vigiliis, orationibus, continua et prope incredibili jejuniorum frequentatione,

largissimis eleemosynis, summaque vitae gravitate et Dei timore fortiter usque in finem, Christi eum spiritu corroborante, perseverans.

§ 15. Fuit sane etiam regibus ipsis et primoribus et formidini et honori, ac caeteris pro sua cuique conditione talem se exhibebat, ut et timeretur ab illis et amaretur. Erat enim sollicitus pro omnibus, et in Christo omnibus omnia factus: sibi uni dumtaxat rigidus, asper et parcus fuit. Coenobium suum curâ pastoralis gubernavit sapienter, et quae fratribus essent commoda atque opportuna in victu et vestitu, caeterisque humanae vitae degendae rebus necessariis, ea saepe auxit, interim etiam ad sacrae religionis studium et observantiam eos incitans et perurgens, juxta Apostoli doctrinam arguendo, obsecrando, multis modis erudiendo ac informando. Juvenes et pueros illic repertos qui bonae essent indolis et capacis ingenii, ad diversas ablegavit scholas, quorum certe postea operâ et ministeriis multiplicem suae Ecclesiae comparavit utilitatem, in lectione, scriptura, pictura, aliaque honestiori eorum officiorum quae ad Clericos pertinent, disciplina. Thesaurum ecclesiae, quem ibi copiosum invenit non minus decenter, quam utiliter augmentavit, et quicquid in templorum structuris, non intra primariam dumtaxat urbem suam sed in aliis quoque suae dioecesis locis dirutum et ruinosum, aut vetustate confectum reperit, summa celeritate instauravit, atque in melius restituit. Inter omnia tamen parochianam ecclesiam, quam felicis memoriae Ocluvinus, decimus noster antistes, in honorem S. Mariae, et S. Epiphanii episcopi Ticinensis, quem ex ea urbe ad nos Dei beneficio patronum adduxit, in australi parte nostrae ecclesiae extruxit, vetustate jam et injuriâ collapsam diruit, et eodem loco honestum monasterium ejusdem tituli et appellationis primo quidem suae ordinationis fundavit anno, sed quarto absolvit, Canonicorum illic in Dei timore instituens ecclesiam, amplioris sane et honoris et utilitatis, cui de suis supeditavit ea quae ad corporis alimenta et indumenta pertinent, addeus etiam alia, quae futuris quoque temporibus ad talia sufficerent.

§ 16. Primum ejus miraculum quod per eum Christi gratia effecit eodem primo anno, ad lectoris excitandam spem et exultationem, hic merito referendum puto; quod tamen, teste Deo, non mentior, ab ipso quoque usque in vitae finem prorsus celatum, sed a Clero et populo qui interfuerat, divulgatum. Aribo Archiepiscopus illo anno Imperatorem ad Pentecosten Moguntiam invitavit, ubi etiam concilium generale coëgit, in quo multa collapsa correxit. Ad hoc concilium etiam noster Praesul, et Episcopi et Imperatoris jussu evocatus, non contemnenda Cleri et militum frequentia quamvis invitatus et nolens stipatus, eo properabat, et in quodam qui vicinus est illi castello, ubi Dei gratia et electus

et consecratus fuit, iter faciebat: uti tum mulier quaedam ab immundo vexatâ daemone, a parentibus et propinquis per ecclesias ad Sanctorum imploranda patrociniâ circumducebatur. Qui cum audirent novum illuc advenire Episcopum, obviam ei cum daemoniaca foemina fidenter processerunt, sanctae ejus existimationis famâ illecti. Impurus autem spiritus illorum acceleratione pavefactus, per os foeminae anxiiis coepit percunctari vocibus, quonam perduceretur. Dicentibus illis se in occursum Gothardi Episcopi properare, horrifico mugitu et ululatu misere se opposuit, et ipsis etiam, a quibus trahebatur, mirantibus et formidantibus, reluctatus est, ejulans et vociferans, Gothardum se nec audire nec videre posse. Sub hac colluctatione cum misera illa a fidelibus, fide et spe, ut satis patuit, ferventibus, traheretur, et spiritus nequam omni contentione obniteretur, tandem profligato illo, mulier liberata est, et ad virum Dei, sub quadam arbore refrigerii causâ residentem sana corde et corpore adducta est. Is vero cognitis iis quae facta fuerant, et timore et gaudio compunctus, lacrymabundus gratias egit Deo, in faciem se prosternens: ac deinde foeminae manus imponens, ei bene precatus est, eamque in fide confirmatam, recte valentem atque etiam gaudentem cum exultantibus amicis a se diinisit, coeptoque perrexit itinere. Quotquot autem comitabantur eum, viso hoc miraculo, plus eum et revereri et amare coeperunt, utpote cujus tam praeclara apud Deum merita cognoscerent. At ille graviter eis interdixit, ne cuiquam id indicarent: sed neque aegra mulier quae miraculum in se experta fuit, neque turba quae ei interfuerat, id reticendum putavit.

§ 17. Ad eam partem urbis Hildesianae quae Orientem spectat, palus erat horrifica, et circum eam commorantibus ob multivaria tericulamenta prorsus invisâ. Putabant enim se illic tam meridiano quam nocturno tempore horrenda quaedam ludibria et praestigias vel videre vel audire. Ebulliebat autem in medio paludis fons salsuginis, atque inde Fulza dicebatur. Quam ut sanctus Episcopus vidit, et etiam praestigias, quibus bruta plebs terrebatur, didicit, in eam paludem quinto adventus sui anno cum Cruce et reliquiis Sanctorum ingressus est, sibi quae illic habitationem condidit, atque ubi maximum videbatur esse discrimen, in honorem S. Bartholomaei apostoli oratorium construxit, eoque sequenti anno consummato atque dedicato, omnia daemonum phantasmata penitus profligata sunt, et locus ille omnibus juxta illum degentibus, aut eo adventantibus gratus et sine ulla infestatione commodus atque habitabilis effectus est. Condidit autem ibi etiam vir Dei domum hospitalem, in quam pauperes reciperentur: quam rebus omnibus, humanae inopiae atque indigentiae accommodis abundantem, cuidam fido presbytero suo Berwardo, quem nos hic ob fidei ejus meritum honoris causâ

nominamus, commendavit, per Christi nomen crebro cum terribiliter obtestans, ut non solum illic commorantibus, sed et cunctis forte adventantibus victum et vestes necessarias ea ratione subministraret, qua vellet pro hac sua dispensatione apud aequissimum Christi tribunal respondere. Quoddam tamen talium peregrinorum genus qui simulato monastico, vel canonico, vel etiam Graeco habitu, per regiones et regna vagabundi discurrunt, quos cum Platone irridicule peripateticos appellabat, durius accipere solebat, prorsusque detestabatur: at quando tamen Christi profitebantur nomen, propter Christum biduo vel ad summum triduo benigne fovebat, ac deinde datis calceis vel vestibus, hortabatur eos discedere, ne soliti cursus et vagationis suae obliviscerentur. Interdum autem a suis familiaribus admonitus, quod quidem ei non displicebat, inter tales non raro etiam veros Dei amicos inveniri, mox illud opposuit, mendaces id efficere, ut etiam vera dicentibus vix credatur. Si quos tamen ex iis in Dei cultu vel timore sinceros et stabiles comperisset, eos privatim potius, quam publice quod et ipsi malebant, in iis quae ad Dominum pertinent, fovebat et adamabat.

§ 18. Erga delinquentes quoque et in peccata prolapsos mire se humanum, misericordem, mitem et placibilem praebebat, ita ut si quisquam ejusmodi confessionis et poenitentiae causâ ad ipsum accederet, prompta clementiâ statim ei ignosceret, et ne inopiae causâ deinceps in peccata relaberetur, vigilantî curâ ei abunde res necessarias largiretur, imitans in hoc beatum Nicolaum patronum suum, qui clam aurum suppeditans cuidam suas filias ob paupertatem prostituerè volenti, et virginum pudori, et patris egestati, et totius familiae existimationi consuluit: qui etiam pauperum, quoquo modo ad ipsum pertinentium, pia benignitate inopiam sublevare consuevit. Hujus ergo exemplo Praesul noster in eam incumberebat curam, ut miseros et egenos ubique et semper recrearet: atque cum ejusmodi libenter miscebat colloquia, jucundisque et festivis inter edendum sermonibus eos admodum comiter et familiariter oblectabat.

§ 19. Eo anno qui fuit a Christo nato millesimus et vicesimusquartus, piaae memoriae Henricus Imperator, anno quarto et vicesimo regni sui ad Christum migravit, cujus obitus Christiani orbis laetitiam, quae sub illo floruit, perturbavit. Successit ei vir nobilis et strenuus Conradus qui primo anno Natalem Salvatoris Mindae celebravit: inde post Epiphaniam Hildesiam venit, ubi Aribio Moguntinus Archiepiscopus, qui vivente Imperatore Henrico, jam biennio obmutuerat, rursus oblata occasione beatum Gothardum de Gandersheimensi controversia infestare coepit, sed ejus machinamenta novus rex primatum consilio diremit. Deinde idem rex compendio peragrata Saxoniâ, tempore Quadragesimae per Turingiam et Franciam sive Franconiam in Bajoariam profectus,

Ratisponae Pascha honorifice celebravit: atque ea aestate Bajoariam, Sueviam et Carinthiam adjacentiumque provinciarum fines perambulans, natalem Domini Leodii celebrem egit. In Purificatione beatae Mariae mansit Augustae, unde iter in Italiam intendit et sequens Pascha Vercellis feliciter peregit, vicinas inde regiones in novo regio ornatu perlustrans. Tertio quoque anno Praesul noster montem speciosum qui est ad Occidentem urbis nostrae, coepit incolere, quem quinto post anno nomini S. Mauritiî dedicavit. Pulchrum etiam templum in Holthusen in honorem S. Benedicti Abbatis, monasticae conversationi congruum consecravit, et circumquaque per dioecesim suam non paucas basilicas vel ipse accurate condidit, vel ab aliis fidelibus constructas grato animo Deo consecravit.

§ 20. Per id tempus Aribo Archiepiscopus feriis S. Matthaei Salingenstadii Concilium duodecim Episcoporum habuit, et ibi Praesulem nostrum de territorio Gandersheimensi publice convenit: sed eam synodum unanimis fratrum consensus in alium annum prorogavit. Rex autem, cum Domini natalem egisset, ad limina Apostolorum tetendit, atque ita prospero itinere pridie Coenae Dominicae Romam laetus pervenit, et ipso sanctae Resurrectionis die coronam Imperii a Joanne Pontifice cum multa gloria accepit. Proxima Dominicâ inde digressus, et potenter per regionem illam iter faciens, in pace rediit in Germaniam, sanctique Joannis Baptistae nativitatem celebravit Herbipoli novus Imperator: ubi etiam defuncto in senectute bona Henrico duce Bajoariae, filio suo Henrico, principum voluntate, Ducatum illum tradidit.

Quaedam legebantur in exemplari MS. de concilio ab Aribone Archiepiscopo Francofurti habito cum episcopis 23; sed tum Episcoporum, tum Episcopatum pleraque nomina tam erant depravate scripta, ut satius visum sit ea omittere, quam illis corrupte describendis tempus perdere, maxime quod nihil actum fuerit in Concilio illo, nisi quod S. Gothardus obtinuit contra Aribonem de territorio Gandersheimen. Inde haec sequuntur:

§ 21. Porro Imperator sequentem Domini Natalem Leodii celebravit, Pascha vero Aquisgrani, ubi etiam filius ejus Henricus regium nomen accepit a Pillegrino Archiepiscopo Coloniensi, Cleri ac plebis electione. Aliam eodem anno coëgit Synodum Aribo, ad quam iterum Praesulem nostrum Gothardum literis et nunciis evocavit: sed ille dissimulans, venerabilem virum Thadilonem nostri coenobii Decanum cum fratribus obviam ei misit, qui eum honorifice ejus nomine salutans, de superioris Synodi sententia admonuit, effecitque Episcoporum operâ et auxilio, ut tum ulteriori tractatu et disceptatione supersederetur. Sequenti anno aliam Aribo Archiepiscopus synodum habuit, et praesente Imperatore veteres querelas adversus beatum Gothardum movere

coepit: sed post multiplices disceptationes vix tandem ab Episcopis admonitus destitit.

§ 22. Cum aliquando pro Episcoporum consuetudine Praesul noster Gothardus dioecesim suam visitaret, ad chortem suam Engellhusiam venit: ibique largis eleemosynis, quibus ante omnes valde deditus erat, pauperes reficiens, a quadam ejusdem familiae inope vidua filium sibi offerri vidit. Erat ille certe puellus miserrimus, miserandum in modum corpore afflictus. Partim enim paralyti, partim leprâ vexabatur, distortisque membrorum nervis, toto corpore dissolutus cernebatur. Manus, brachia, pedes, genua, putrido humore et diffluente sanie manabant, ita ut nullo pacto posset gressus promovere, aut saltem reptando aliquousque progredi. Hunc ille vir beatus puerum et vultu jucundo et animo hilari, tanquam quoddam Dei munus libens accepit, suisque cubiculariis accurate eum commendans, secum duci mandavit. Potest, inquit, omnipotens Deus qui ab initio non est dedignatus miseris, calamitosis et peccatoribus diversa misericordiae et benignitatis suae remedia adhibere, nos etiam de hoc pauperculo pro sua clementia consolare et exhilarare. Ductus est ergo puer ad primariam ecclesiam nostram, et non sine multo labore puerorum qui eum servabant, per aliquot hebdomadas sustentatus. Tandem post quatuor aut quinque menses, coepit paulatim beati viri meritis et precibus plane convalescere, et sedato partim saniei atque humoris profluvio, nunc assurgendo, nunc proreptando quasi ad gradiendum membrorum nervos exercere. Quod ubi pius antistes advertit, saepe cum lacrymis gratias egit Deo, nec attentius pro illo, ut postea res ipsa docuit, Dominum precari cessavit. Nam intra anni spatium, ut norunt omnes qui apud nos sunt, puer depulso morbo multiplici, laxatisque nervis antea contractis, adeo in dies revaluit, ut quodlibet ministerium et officium robusto corpore exequi possit. Dicitur autem Werinus, et jam viginti amplius annis in Episcopi sacello incolumis servit: manent tamen in divinae virtutis testimonium in cruribus et manibus ejus tuberculi quidam, quos ipse cernere volentibus ostendit.

§ 23. Aliis quoque permultis variis modis, ut habet humana fragilitas, laborantibus, vel, quod gravissimum est, peccatorum pondere pressis, vel diversis morborum generibus vexatis, si ad ipsum confugerent, intercessionis suae opem impertiit, eosque indefessa sanctarum precum instantiâ et a praesentibus eripuit periculis et calamitatibus, et a futuris Deo opitulante servavit. De quibus multa multis bene comperta verissime commemorare possem, nisi quod illo cogente tunc ab illis celata et dissimulata, silentio praeterire libet: unum tamen interim tacere nolim, quod vir sanctus propèmodum joco Goslariae effecit, cum in chorte regia postremo aetatis suae tempore, jubente et petente Gislâ

imperatrice, ecclesiam construxit. Erat enim illic matrona quaedam laica, sed pia et Deo devota, ejus filium ipse Episcopus de sacro fonte susceperat. Ea quandoque gravissimis oculorum doloribus cruciata, ita ut per dies aliquot nec cibum, nec potum, nec somnum capere posset, tandem filiolum suum ad Episcopum cum quibusdam munusculis misit, eumque certiore faciens de immodicis doloribus suis, aliquid sibi petiit ab ipso remedii adhiberi. Audiens hoc vir Dei, non sine quadam jucunditate subrisit, et flores quosdam rubicundos de quadam arbore, ei forte eodem momento a paupere homine oblata, decerpens, eos signo Crucis munivit, dansque eos puerulo, « Affer, inquit, hos flosculos dilectae mihi matri tuae, ut eos servet pro mei memoria, et a Deo petat sanitatem. » Illa vero simulatque flores aegris admovit oculis, uti saepe etiam jurando coram nobis affirmavit, dolores omnes incredibili celeritate a toto capite evanescere sensit, statimque et foribus et fenestris patefactis, quae hactenus morbi illius causâ clausae permanserant, perspicue vidit oculis suis, nec ullam amplius sensit in iis molestiam. Postridie autem ad Episcopum veniens, gaudens pariter et lacrymans gratias egit Deo. Episcopus vero comiter eam accepit, consolatusque illam hortabatur firmiter sperare in Domino, et nunquam bono desistere. Jussit etiam presbytero, ut sacro oleo, quod infirmorum dicitur, ejus ungeret oculos: quae quidem unctio et sancti viri preces ab illo dolore usque ad vitae finem eam immunem conservarunt.

§ 21. Fuit vero in collegio nostro vir quidam integerrimis moribus, omnis canonicae disciplinae et institutionis observantissimus, qui propter singularem fidem et industriam suam a Berwardo Episcopo Hildesemensi institutus fuerat Vicedominus, sed a Gothardo pro ecclesiae utilitate factus est Scholaster vel Scholasticus, atque etiam ob animi pietatem, religionem et castimoniam in tantam ascitus familiaritatem, ut esset ipsi a secretis. Tota enim Ecclesiâ, quae illum noverat, teste, jam grandaevus erat et miles emeritus, humilitate et charitate insignis, in regendis et adhortandis fratribus non sine benevolentia et amore severus, denique in omnium virtutum studio et exercitatione coram Deo sollicitus. In suis exortationibus frequens hoc illi in ore fuit: Diligant homines, oderint vitia. Huic ante aliquot annos beatus Episcopus saepe quidem jocando, ut nobis videbatur, praedixit eum aut cum ipso, aut paulo ante ipsum e vita esse abiturum. Cumque jam postremum decumberet, et esset in extremis, per Abbatem nepotem suum (de quo ante diximus, quem visitandi causâ suo loco ad eum misit) ei serio mandavit, ut sacram olei unctionem cum vera poenitentia et peccatorum confessione sibi peteret adhiberi, ac deinde corporis et sanguinis Christi sacramento munitus, intrepidus prior hinc emigraret: promisitque ei se pro animae illius salute Deum continenter deprecaturum, et proximo

anno se illum in Christi pace secuturum. Abbas igitur charissimum illum, semperque nobis jure memorandum magistrum nostrum cum aliis fratribus invisit, sacro perunxit oleo, et auctoritate Episcopi ab omnibus peccatis absolvit. Atque ita biduo post feliciter ille migravit ad Christum, sed nobis ingens sui desiderium reliquit, tanti viri orbatis consilio atque magisterio. Nam et Clero et populo teste, numquam ejus ordinis virum in omni ecclesiastica probitate et integritate magis illo spectatum vel vidimus, vel audivimus: estque jure perpetua illius nobis memoria retinenda, nec dubitandum quin apud Dominum semper ille nostri memor sit. Vera autem fuit prophetia Antistitis nostri, qui anno exacto et mensibus tribus illum secutus est.

§ 25. Ut vero ad finem vitae hujus propius accessit beatus Antistes, ita semper bonorum operum majori studio de virtute in virtutem progredi connitebatur, ut posset videre Deum deorum in Sion. Cessante autem jam multiplici actionis officio, spiritualibus vacabat exercitiis, tria de communibus specialiter sibi retinens, puta psalterium, eleemosynam et inprimis familiarem et amicam sibi abstinenciam, idque adeo, ut licet raro celebrioribus diebus, fratrum compellente voluntate, aliquid lautioris cibi et fortioris potus sumeret, stomachus abstinentiae assuetus plus inde molestiae quam commodi acciperet. Porro supremum Christi natalitium diem anno ab orbe redempto millesimo tricesimosexto, Imperatore Goslariae manente, ipse Holthusii celebravit, reddens juxta Evangelium quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo. Seipsum enim eo, quo jam diximus, modo, Christo offerebat spiritale sacrificium, et interim nihilo minus subditis suis Clero et populo in divinis et humanis debita praestabat officia, quantum quidem potuit pro virum facultate.

§ 26. Ipsos autem sacratissimos Quadragesimae dies, quos ille festive et hilariter saepenumero saluberrimos appellare solebat, ingenti desiderio expectabat, eosque corpore quasi extra corpus mirabiliter transigens, quippe vix nervis cohaerentibus, ad sacrosanctum Pascha pervenit: sed ita sane, ut Dominicam Palmarum, Coenam Domini et Resurrectionis festum, supra vires collecto robore, prout Episcopalis poscebat functio perageret. Inde pro religionis consuetudine fideles Paschali tempore per vicinas stationes visitavit, et salutares eis admonitiones proposuit. Interim etiam publice affirmabat et denuntiabat, se hanc postremam cum eis in corpore agere jucunditatem, sed in Christi Ascensione iturum se, quo Dominus jussurus esset. Quod quidem nos audientes, propèmodum risu excepimus, perinde ac si ille ocyus in patriam Bavariam se rediturum minaretur. Post Dominicam autem, quae in Albis dicitur, a nobis discedens cum Abbate nepote suo ad quemdam contendit locum, ubi novam condere coeperat ecclesiam, extremam ei manu impositurus: sed cum non posset

amplius reluctari morbo, corpore deficiente decubuit. Cujus rei tristissimus nuncius postquam increbuit, Abbas supra dictus, vir certe toto pectore divinae servituti addictus et mancipatus, atque una cum illo Praepositus noster et Decanus cum senioribus ad illum se contulerunt: sed eum tamen, dissimulato languore, more solito in laborem ecclesiasticum incumbentem reppererunt, astantium manibus sustentatum. Venientes autem illos ipse qua consueverat hilaritate et humanitate accepit, et tamquam oblitus molestiae qua afficiebatur, admirabundus perquirebat qua causâ ad ipsum venissent. Deinde jubet se reduci in cubiculum, atque illic adunato Clero, primo singulos singulatim hortabatur, ut diligenter exequerentur munia sua et quae ex obedientia facienda essent: inde omnes generatim de conservanda fide et religione saluberrime admonebat, pro sua auctoritate tum obsecrans, tum increpans. Postea illorum se petiit communiri precibus adversus insidias callidi tentatoris, eisque obitus sui diem et tempus, exequiarum quoque et sepulturae modum, ita ut postea evenit, quasi ludens disertis verbis praedixit. «Ite, inquit, et ad futuram Ascensionis Dominicae jucunditatem et celebritatem pro sua quisque functione et obedientiae ratione, et prout Dominus specialem cuique aspirabit gratiam, vos praeparate, adventumque meum hilares et tanquam revera et hic et in futuro mecum gratulantes expectate. In ipsa enim Vigilia Ascensionis in montem veniam ad S. Mauritium patronum meum, atque illic tum noctem, tum diem sanctum agam, sed tamen mittam Abbatem, qui mea vice Missarum solemnia celebret.» Sursum autem erectis oculis, suspirans pariterque arridens, «Nocte, ait, illa ut Christo Domino visum fuerit, peracta feriâ sextâ diluculo veniam ad S. Michaëlem, cum Abbate et fratribus pernoctaturus. Inde sabbato precaturus accedam ad S. Andream: post ad vos me conferam, vobiscum semper permansurus. Porro Dominicam diem convocatis fratribus et amicis solemniter celebrabimus, atque ita totius festi nostri jucunditatem absolvemus.» Haec dicens, bene precatus est nobis, dimisitque nos et admiratione et stupore correptos.

§ 27. Habebat vero beatus pater in privato suo monasterio juvenem quemdam, viduae cujusdam filium, pingendi peritum, cui vilia sua vestimenta et calceos dabat. Bruno is dicebatur. Huic ab initio anni illius saepissime praecepit, ut se pararet ad proficiscendum secum in patriam Bavariam. Ut enim jam supra diximus, longe ante obitum suum crebro dicere solebat, et quidem serio se patriam revisurum: cumque multi utriusque status se ultro offerrent ad iter illud cum ipso suscipiendum, gratias agebat illorum erga se studio et voluntati, solum Brunonem itineris comitem deligens. Quo autem die primarii quidam ex Clero, ut commemoratum est, ad illum venerunt, jam ante more suo clam ipse vestes mutarat suas, praecepitque huic Brunoni, ut vestes,

quas ipse exuisset, indueret, et ad se ocyus veniret. At ille dicta beati viri perinde ut quaedam deliramenta, vel quibus plane ipse derideretur, negligenda putavit. Tum vero Episcopus ceu indignabundus, ait cubiculariis, ut irent, induerentque eum vestimentis, quae ipse deposuisset, et ad se illum adducerent. Illi ergo confestim trahunt eum retro cubiculi cortinam, indutumque Episcopi vestibus, ludibundi ducunt ad eum. Praesul autem eum intuens, « Pro certo noveris, inquit, te in hac veste novos percepturum rumores. » Iis dictis, exivit puer, et ecce, eodem momento corripitur frigore intolerabili, atque eadem horâ fractus vi morbi decumbit. Episcopus, cum discessissent fratres, perquisivit ubi esset puer: responsumque est illum aegrotare. Mox ille accersito procuratore, praecipit ei ut puerum caute et sine molestia ad matrem curet perferendum, ut in ipsius occursum paratus, possit cum ipso proficisci. Ducitur puer ad matrem, et in dies deficientibus viribus, tendit ad extrema.

§ 28. At beatus Praesul noster febre ingravescente, Holfthuisium advehitur, ubi pro consuetudine ecclesiastica ad visendum eum multis confluentibus, magna satis, quibus exciperentur, aedium copia suppetebat. Eo tum inter multam Cleri populi que frequentiam quoddam die etiam advenit domina Sophia de Gandersheim, et tandem, ut cum bona pace loquar, posita superiori pertinaciâ, plena fide et devotione in beati Antistitis amicitiam et familiaritatem se insinuavit: oblataque opportunitate, exclusis turbis, praesentibus iis qui de Clero erant, commemorare coepit frivolum illam pertinaciam, quae de ipsius ecclesiae clericis adversus beatum virum increvisset, promisitque se ita ut par esset, satisfacturam. At vir Dei partim morbo illum premente, partim, ut nobis quidem videbatur, quadam indignatione commovente, respondit, ut id negotii in aliud tempus differret. Illa vero commotionem ejus dissimulans, obitumque jam impendere formidans, etiam atque etiam promittere satisfactionem pergit, oratque lacrymabunda, ut eam ipse admittat. Tum vir beatus, « Oro te, inquit, domina per Christum, interim haec missa facito, et donec in festo sanctae Mariae conveniamus suspendito. At illa cernens propinquare eum ad exitum, et tamen verba ejus non mediocriter admirans, « Utinam, inquit, dilecte pater, eo usque nobis liceat lucis hujus usurâ frui, donec ille festus adsit dies. » Mox Episcopus fortiter collectis viribus, et apertis oculis diu omnes circumspectans: « In potestate, ait, omnipotentis Dei, in qua et vita et finis noster consistit: In veritate, quae Deus est, dico tibi, nos in feriis sanctae Mariae, ubi Deus voluerit, certo pariter conventuros, atque illic coram illo veracissimo teste, tum de his, tum de aliis de quibus inter nos dissidemus, tractaturos, » et his dictis, compressis oculis, reticuit. Quibus illa verbis valde consternata, submissa voce ait ad circumstantes: « Heu me

miseram, ita ne propèdiem sum abitura ex hac vita, et illum subsequutura? nec tamen ausa fuit ullam praeterea ei exhibere molestiam, sed humiliter et veniam ab eo petiit, et copiam recedendi. » Ille vero rursus aperiens oculos, tam breviter quam salubriter admonuit eam de sacrae religionis observatione, simulque de quibusdam reprehendit. Inde sublata dexterâ benedictione munivit, et pro Christi amore ei veniam tribuit, tandemque non mediocriter formidantem, ut ipsa aiebat, eam a se dimisit.

§ 29. Exacta porro hebdomadâ, beatus pater jam omnino deficiente corpore, ab Abbate praesentibus fratribus sacro oleo ecclesiastico more perungitur, et ita, ut praedixit, in Vigilia Ascensionis Domini in sancti Mauriti montem advehitur. Eo autem fratres ad eum lacrymabundi conveniunt, ferre diutius non sustinentes dolorem animi, qui eos medullitus discruciat. Aliorum quoque fidelium innumera confluit multitudo, quos non minor doloris obtinebat acerbitas pro tam pii pastoris decessu. Quos tamen ille, licet jam deficiente loquendi facultate, optimarum consolationum fomentis recreatos, a se jussit abire, et diluculo reverti. Illis ergo recedentibus, et noctem illam cum summo moerore traducentibus, beatus pater pro sua consuetudine perpetuo ruminabat psalmos, suavem sibi inde hauriens refectio-nem: atque in ejusmodi meditatione cursum suum jam absolvens, pernox vigilabat. Summo diluculo, peractis precibus matutinis, adest Clerus, admonetur a sacro Praesule verbis supremis, iisque et paucis et salutaribus, de sacra religione et obedientia accurate observanda. Deinde confessionis versu cum eis prolato, ultimum eis vale dicens, abire jussit ad celebranda cum Abbate Missarum solemnia.

§ 30. At pius idem Antistes non immemor promissionis suae, de praedicto cubiculario suo puero Brunone sciscitabatur anxie, quinam haberet: cognoscensque ejus desperari vitam, per nuncium haec ei mandavit: « Consolare puer meus, et confortare in Domino, quia jam tempus instat, quod ad patriam aeternae beatitudinis revera mecum proficiscèris. » Ea verba puer laetus accepit, et nihil jam de praesenti vita sibi meditandum existimans, ipso sacro Dominicae Ascepsionis die salutare viaticum, id est, sacrosanctam Eucharistiam, sibi porrigi rogavit. Ea perceptâ, jucundo animo beati Antistitis pollicitationem sustinebat. Itaque Missarum apud nos celebritate peracta, ciboque ac potu celeriter sumpto, fratres horâ diei decima ad dilectum Antistitem revertuntur, pene jam officio linguae cessante, corde et mente psallentem, psalmosque in solo pectore difficulter ruminantem inveniunt, communicato inter se consilio, quatuor pueros scholasticos ex utraque lectuli ejus parte statuunt, ut psalterium ab initio distincte recitent eis praecipiant. Eos audiens beatus pater, tamquam ea melodiâ delectatus, paulisper quievit, nonnunquam

etiam cum illis psallere jucundum ei fuit: at vero praecipuos illos versus, qui specialiter ad deprecandum Dominum pertinebant, apertis sursumque erectis luminibus altius ut potuit expromebat.

§ 31. Media nocte jam absoluto psalterio, et sine ejus evidentius apparente, matutinas preces inchoarunt fratres, et cum ventum est ad canticum Zachariae, *Benedictus Dominus Deus Israël*, vir beatus in supremo jam agone desudans, aegre apertis oculis, cum versus cantaretur a Clero, *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent*: ille, *Ad dirigendos*, inquit, *pedes nostros in viam pacis*. Et sub his verbis, Clero concinente Gloria Patri etc. cum antiphona, *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum*, ille ab astantibus e lecto sustollebatur, atque ita felicissima anima illa, tanquam suaviter obdormiente corpore, e carnis ergastulo soluta, migravit ad coelos. Mox concrepantibus campanis, fratres, qui in monasterio felicem ejus obitum vigilanter expectabant, pro tam dilectae animae illius remedio exequias pie ac devote celebrabant.

§ 32. Non puto ego hic reticendum primum meritum ejus argumentum, in ipso ejus beato obitu, Deo teste, exhibitum. Is quem saepe memoravimus, Bruno puer in maternis aedibus apud ecclesiam S. Michaëlis decumbebat, eodem momento praemortuis membris, supremo spiritu in solo pectore palpitante, plane jam desperatus. Ubi autem audivit perstreptentes campanarum tinnitus, tanquam a somno experrectus, stupens rogabat quid hoc sibi vellet. Respondit mater dissimulanter, ad nocturnas preces pulsari. At ille stomachabundus, matris et aliorum dissimulationem arguens, « Cur, inquit, mihi imponitis? cur rem ipsam me celatis? Revera cum hoc signo charissimus Dominus meus coelum ascendit, et promissionum suarum, proh dolor, oblitus, me hic derelinquit. Surgite, et elevatis manibus et cordibus, ejus dilectam animam divinae elementiae commendate, et ut mei meminerit, cum obsecrate; » atque quibus potuit viribus sustollens oculos ad coelum, « Oh sancte Praesul, inquit, o pater humanissime, per illum te adjuro, ad quem vadis, ut nunc sis memor mei, nec me patiaris tibi superstitem in carne manere, cui toties pollicitus es, quod tecum essem in patriam abiturus. » Ad has voces stupent qui aderant, nec sine formidine faciunt quod jussit. Et ecce vix ad eum reflectunt oculos, cum jam cernunt exanimem. Illico de lecto eum deponunt, jussisque valere lacrymis, gratulantur obtinuisse eum quod optaverat. Interea fratres in monasteriis peragunt exequias beatissimi pastoris sui, et absolutis nocturnis precibus, Missarum celebratione, et psalmodum frequentatione tanto ejus animam devotius commendant, quanto fidentius sperant se ab illo apud Deum commendatum iri.

§ 33. Tum vero horà diei tertia totus Clerus cum militibus

et familia, cum multa civium et provincialium, maxime autem pauperum frequentia, ad montem, ubi ille spiritualis noster thesaurus servabatur, processit, corpusque ejus ad monasterium S. Michaëlis, ut ipse vivens dixerat, deduxit. Ubi ventum est propius ad fores atrii, corpus Brunonis pueri, non paucis illud comitantibus, apportabatur: quod deinde ante Episcopi Mindensis pedes per destinatas ecclesias circumlatum est. Quis vero tum planctus et ejulatus Cleri, populi, pauperum illic extiterit, nostri ingenii tenuitas explicare satis non potest. Singulos et luctus et laetitia pariter obtinebat. Moerebant se orbatos tam bono pastore, gaudebant bonis quae sibi per illum eventura deinceps sperabant. Videre liquit tum illud, quod de S. Martino canitur: Pium erat flere et pium gaudere. Et merito sane flevimus, qui talem nos cerneremus amisisse pastorem: et jure nihilo minus exultavimus quod talem praemissemus intercessorem. Itaque vigiliis illic pro nostro modulo convenienter peractis, beatum corpus mane ad S. Andream honorifice deportatum est: et cum illic oblata essent sacrificia, ad primariam aedem nostram allatum, et qua decebat veneratione depositum est. Postera illucescente die, quae erat Dominica, e diversis Saxoniae coenobiis utriusque sexus homines ad obsequium tanti patroni convenerunt, Cleri destitutionem, populi desolationem, et totius Christianae reipublicae commune damnum lacrymis prosequentes. Inde ab Episcopo Missae officio devotissime peracto, sacrum beati viri corpus in medio Choro nostro more ecclesiastico humatum est: ubi usque in praesens a fidelibus, quantum humana sinit fragilitas, ea qua congruum est reverentiâ visitatur. Brunonis autem pueri corpusculum ante occidentalem ejus aedis aditum prius ab eodem Episcopo terrâ conditum est. Porro domina Sophia, de qua jam ante dictum est, de sua praemonitione magis magisque sollicita, presbyteros et sorores suas eo cum oblationibus inisit, seque beati viri meritis et precibus suppliciter commendans, venturam beatissimae Matris Dei primum Assumptionem, inde Nativitatem pavida expectabat: sed anno proximo triduo ante ejus Purificationem ex hoc seculo migravit, ut in ea quoque vera appareat prophetia sancti patris nostri.

§ 34. Veniamus nunc ad miracula, quae post ejus decessum e vita in salutem credentium Christus effecit: e quibus tamen satius putamus commemorasse pauca quam multa, ne aut studiosis fastidium, aut desidiosis vel etiam incredulis gravioris culpaë materiam obtulisse videamur: maxime vero propter quosdam dissolutos et cicumforaneos homines, qui in nostra regione solent per sacra discurrere et vagari loca, seque nequissima simulatione aut caecos, aut debiles, aut mutos, aut daemoniacos fingunt, et coram altaribus vel monumentis Sanctorum spectante populo se volutant et pugnis caedunt, moxque sanatos se clàmitant, ut hac fraude

majorem sibi a plebe quaestum comparent. Atque ii sunt, de quibus saepe conquerebatur beatus Gothardus, quod sua simulatione et vanitate efficiant, ut etiam vera dicentibus fides vix ulla habeatur. Horum imposturâ et fallaciâ fit, quando tandem ab aliis deprehenditur, ut etiam vera Sanctorum miracula in perniciosam dubitationem rapiantur, et qui revera curantur non solum a perfidis, sed etiam a fidelibus nonnunquam fallere existimentur, uti nobis in quadam mulierecula usu venit. Primo namque Antistitis nostri anno in illa singulari nostra celebritate, puta Assumptione beatissimae Matris Dei, anus quaedam nobis ignota, velato capite, operta facie ante sepulcrum beati viri se prostravit, atque illic more illorum, quos diximus amentiam simulasse, diu se volutans, tandem exilivit, multisque annis visu orbatam se fuisse, at nunc demum lumen sibi redditum affirmavit. Spargitur ilico rumor, Clerus et populus advolat, venit etiam Episcopus, parant se ad agendas Deo gratias, cum ecce adsunt quidam, qui eam foeminam dicerent se et crebro ante et nunc quoque talia nequissime conflagrantem deprehendisse. Audiens id populus, jure ab impositrice poenas repetendas clamat: sed tamen a Clero pro beati Antistitis reverentia defenditur, atque ita pudefacta recedit, nec nobis unquam postea visa est. Id genus ergo fallacias nos caute evitare volentes, omissis permultis, quae ab ignotis accepimus, tametsi ea vera esse existimamus, ad ea sola narranda accedimus, quae teste Deo, aut ipsi vidimus, aut certe ab illis accepimus, quos Dei timore praeditos planeque veraces esse non dubitamus.

§ 35. Illud quidem omnibus notissimum, primo loco commemoramus quod cuidam nostrae ecclesiae operario contigit. Lugerus is vocabatur, et cum in templi nostri atrio ligna reponeret, decidente gravi trabe, femur et tibia et pes misere contrita sunt. Eum beatus Gothardus, tum adhuc vivens in corpore quod cum fidelem et utilem expertus esset, ante mensam suam quotidie ad eleemosynam accipiendam cum pauperibus residere volebat: dolensque non mediocriter casum hunc ei accidisse, seipsum non raro animo discruciabat, non enim poterat vacare operi, cui destinatus erat: quamquam interim facere non omittebat quicquid tum sedendo tum reptando potuisset, promptum semper animi studium declarans, nec ullum, praeter somno et cibo capiendi necessarium, tempus otiose et sine fructu transmittens. Postquam autem beatus Praesul desiit esse in humanis, ipse detonsus, carnis aliisque lautioribus escis sibi interdixit, et ad sepulcrum ejus se conferens, tam custodibus quam aliis fidelibus omni qua potuit fide et diligentia inservivit: ac tandem consentientibus magistris, totam ejus monumenti custodiendi curam in se recepit, tametsi debili crure ligno sustentato, et reliquo corpore scipione fulcito, aegre huic officio satisfacere potuit: sed quas vires negabat

mala corporis valetudo, eas obediendi studium et devotio subministrabat. Psalmos quidem non noverat: sed tamen verba quae ex illis vel relatione fidelium vel admonitione apprehenderat, strenue vigilando, et crebro se, ut solent fideles, humi prosternendo, accurate et solícite identidem depromebat. Atque in hac sedulitate gnaviter perseverans, et ad altiora pro viribus proficere contendens, quodam sabbato, cum vespertinae laudes in templo canerentur, apud beati Antistitis monumentum se prostravit, mansitque illic diu immotus, sive somno oppressus, sive extasim patiens, et ut ipse postea retulit, intolerabili quadam membrorum atque nervorum distensione vel contractione invisibiliter se sensit discrucari. Finitis vespertinis precibus tanquam a somno surrexit, et solito debilior, vix scipionem comprehendit: statim autem in lectulum incumbens, tota illa nocte membrorum distractione misere afflictus fuit. Porro sub matutinum tempus tandem obdormit, et in somnis jubetur properare ad templum, et Deo gratias agere. Surgit ergo ocyus expectatus a somno, remotoque femoris sustentaculo, et scipione rejecto, horâ matutina in templum ingreditur, et coram omnibus palam in Dei laudes àlacer et laetus erumpit, ac deinceps quoad vixit, semper incolumis, quanto diutius tanto devotius ministravit.

§ 36. Mulier quaedam, omnibus qui apud nos sunt notissima, multis annis caeca, apud sepulcrum beati viri altera post Assumptionem S. Mariae, spectante Clero et populo, illuminata est. Rusticus pagi ecclesiae qui Holtahon dicitur, longo morbo misere vexatus (nam contractis lumbis per annos multos crura habuit nulli usui apta), ubi tandem ad sancti viri monumentum vix reptando pervenit, ejus diei anniversario integram est coram Clero et populo adeptus sanitatem. Quaedam foemina nobilis ex Mindensi dioecesi, non ignota, fratris sui filiam nutriebat, eamque in filiam cooptatam unice charam habebat. At illa gravissima correpta valetudine, non sine vitae periculo biduo exanimis jacere visa est. Aderant propinqui cum civibus et familia, amare complorabant prae multiplici commiseratione tantam puellae elegantiam. Aderat vero etiam anus quaedam, ecclesiae serviens. Ea coepit de sancto Episcopo sermonem texere, et ut aegri ad ejus tumulum Deo miserante sanarentur, explicare. Ejus verbis compuncta àmita puellae, matutino tempore se confert in templum, prosternit se coram altari, profusis lacrymis obsecrat Deum, beatissimam Dei Genitricem, sanctumque Gothardum, vovet oblationes intima animi pietate pro nepte sua: et ecce quamprimum, ut ipsa nobis lacrymabunda narravit, sancteque juravit, domum revertens cernit puellam jam videntem, audit loquentem, cibum expetentem, acceptumque comedentem, et Christo ob merita beati viri praestante, integra salute fruentem. Itaque quinto post die ad sanctissimae Virginis altare et ad tumulum beati Gothardi, cum

oblationibus quas promiserat, eam adduxit, et quemadmodum sanata fuerit, adhibitis civium et aliorum testimoniis, coram multis recitavit.

§ 37. Frater quoque noster non obscuri nominis, Folcardus presbyter, per id tempus Vicedominus, inde Praepositus noster, ad extremum Brandenburgensis Episcopus, qui sancto Gothardo, ut plerique omnes norunt, et fideliter inservivit, et unice charus fuit: cum post obitum ejus, pro consuetudine, Episcopi chortes inviseret, in pagum Hasgerusium pervenit, divertensque prandendi causâ in ejusdam aedes, vidit puerulum misere vexatum, et jam aliquot hebdomadibus omni membrorum officio destitutum, atque ad extrema in dies, ut omnibus videbatur, appropinquantem. Eum ergo, ut erat singulari erga tales misericordiâ, non sine lacrymis diu intuetur, perquirat etiam ex familia tanti mali causam et tempus. Deinde hortatur plorantem pueri matrem, ut promittat se allaturam ad S. Gothardi monumentum cereos pro pueri mensura. Facit id illa libentissime, sed cum pauper esset, et ceram non haberet, jubet presbyter ut puerum membratim dimetiatur, mensuramque secum ferat: et quam ab ipso acceptura sit ceram in candelas redactam afferat. His ita gestis, sedent ad prandendum, et pueri jam quasi inmemores, de aliis rebus inter se conferunt. Interim puer mira celeritate tanquam a morte reviviscit, et in lectulo cunctis admirantibus residet, accitaeque matre pròripit ex lecto, poscit apponi sibi alimenta, iisque vescitur, et deinceps beati viri meritis perpetuo manet incolumis.

§ 38. Fuit in nostro collegio juvenis quidam, ex laico conversus, Desiderius nomine. Eum vir beatus jusserat in Clerum cooptatum tonderi, et postea etiam Diaconus ordinatus est: sed cum non posset exacte cantandi et legendi munus cum fratribus obire, ne penitus vacaret otio, cum custodibus ecclesiae ministravit. Quo autem tempore nostrae Ecclesiae praesulem egit Anselmus, post miserandam monasterii nostri conflagrationem, is Desiderius intra festos dies Natalis Salvatoris quadam vespere in scholis cum pueris sedens et colloquens, subito percussus caecitate corruit, et alia etiam aegritudine increscente, diu decubuit. Porro in Quadragesima hac quidem aegritudine liberatus est, sed caecus permansit. Ibat ergo pro more ad ecclesiam, atque apud beati Antistitis monumentum spe recuperandi visus saepe se humi abjecit in preces incumbens. Deinde 3 Calendas Aprilis, quo die celebramus adventum reliquiarum sanctorum Cantianorum martyrum, cum in matutinum precibus illic se dederet, ilico eoque pruriente dextero oculo, duriusque manu confricato, sanguinis non parva copia inde effluxit, moxque illo oculo rursus videre coepit. Laudabant omnes eam Dei benignitatem, et etiam alterius oculi curationem expectabant. Itaque post Pascha anniversario

die sancti patris nostri Gothardi, cum in ejus memoria Missa pro defunctis ab Episcopo celebraretur, oblationis tempore, spectante Clero et populo, tanquam morbo correptus cecidit, confestimque erumpente sanguine ex oculis, naribus et auribus, etiam sinistri oculi sibi sensit lumen restitutum. Peracto sacrificio, Episcopus pro concione hortabatur Clerum et populum, ut debitas Deo laudes depromerent: profusisque lacrymis ipse pariter Dominum laudavit. Eodem momento etiam Desiderius egit gratias Deo, et perfecte curatus est, atque in ea, quam Deo voverat, professione usque ad supremum vitae diem fideliter permansit.

§ 39. Plurima praeterimus quae in sancti viri laudem dici possent, eo consilio quod ante explicuimus, cum ea Deo favente, ab initio usque in praesens praeclare fieri saepius experiamur. Hoc tamen superioribus adjunctum volumus quod tota Ecclesiâ teste verum esse novimus, complures ad sepulcrum ejus cum oblationibus hilares adventare, seque a variis afflictionibus, molestiis et morbis virtutum ejus meritis celeriter liberatos palam affirmare. Porro si quid cuiquam incommodi aut molestiae accidat, simul atque ad sancti viri memoriam (sive sepulcrum) accessit, vel absens oblationes vovit, sine dubio consolatione afficitur, ob merita illius, quam in vera fide et spe sibi praestari petit.

S. PII PAPAE QUINTI

RES GESTAE BREVITER ENARRATAE*

IN BULLA APOSTOLICA CANONIZAT. . ANNI MDCXXII.

Pont. post Petrum 243. — Italus.

Electus anno 1566. — Obiit 1572. — Annos n. 68.

*Clemens Episcopus servus servorum Dei
ad perpetuam rei memoriam.*

§ 1. Inter multiplices tribulationes, quae invenerunt nos nimis, clementissimus Deus, qui non continet in irâ misericordias suas, visitavit populum suum in pace, et de coelestium charismatum abundantia, quibus locupletavit electos suos, velut ab ubertate

* Multo prolixiorem B. Pii Pp. V Vitam a Joanne Antonio Gabutio e Congregat. Clerr. Regg. S. Pauli, Barnabitarum, latine exaratam, et plurimi a Summ. Pontificibus Clemente VIII et Paulo V, cui dicavit egregius auctor, factam, unicam Bollandiani, ut stylo et sententiâ optimam, praemisso scriptoris encomio in Opere suo praebendam censuere. Aegre nobis, ab ea hic abstinendum fuit, ne enormiter hujus Voluminis moles succresceret. Italice autem jam conscripserat Hieronymus Catena, quam cum praedicta Gabutii, a Romanae Rotae Auditoribus apud Urbanum Pp. VIII laudatam, auctoritate sua approbarunt Pontifices Sixtus V, ac Clementes X et XI.

domus suae, replevit nos gaudio, atque in tantis periculis constitutos novis subsidiis instruxit et confirmavit. Enimvero egregia sanctorum virorum facinora, tametsi magnalia Dei potissimum ejusque potentiam loquantur et praedicent, qui ex humanae naturae figmento vasa misericordiae nostrae conflare dignatur, ut per infirma mundi fortia quaeque confundat; ipsa tamen immensa Dei bonitas, artifex ad salutem, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit, et virtutem praecedentium instructionem ellicit posteriorum, ut nimirum qui viderint fragiles homines, eadem generis infirmitate circumdatos, in carne supra carnem vixisse, et per fidem operantes justitiam adeptos esse repromissiones, pari religionis ardore excitentur ad pugnam, ac nitantur ad coronam, eorumque intuentes exitum conversationis, imitentur et fidem; simul etiam, ne quis certantibus dissidentiae torpor obrèpat, in ipsis servorum suorum operibus, in quibus proponit imitationis exemplum, imbecillitati nostrae praesidium parat, eorumque merita, nostra vult esse suffragia. Tantas profecto sui in nos amoris divitias uberrime effudit Dominus, cum dedit nobis de Pii V Romani Pontificis praedecessoris nostri virtutibus ac meritis lactari et exultare. Cui enim dedit sacerdotium magnum, ut haberet laudem in nomine ipsius, et quem induit virtute ex alto ut praeliaret praelia Domini, et virtute irrumperet iniquitates, factus in columnam ferream et in murum aereum pro domo Dei, eundem etiam translatus de hoc saeculo et signis admirabilibus illustratum posuit in lucem ac laetitiam populi sui, quem provocaret exemplis ac foveret auxiliis.

§ 2. Nos igitur, quos in hac sublimi apostolatus speculâ constituit Dominus ut annunciemus populis mirabilia ejus atque ad currendam viam mandatorum ipsius christifidelium animos excitemus, officii nostri esse duximus, ut eundem Pium V, quem nos divinâ fruentem in coelis beatitudine jampridem colebamus, in terris etiam, auctoritate nobis a Domino traditâ, Sanctorum fastis solemniter adscriberemus, atque ita universa Christi Ecclesia inter pia gaudia Deum praedicaret mirabilem in sanctis suis, tantaeque pietatis incitamento ac tutelâ proficeret. Neque enim sine peculiari divinae providentiae consilio contigisse arbitramur, ut eo plane tempore, quo orthodoxae religioni tot ab ejus hostibus undequaque struuntur insidiae, quo sacrorum canonum salutaris norma tam impudenter contemnitur, quo turbulenti homines, continuâ novitatum prurigne laborantes, damnatos dudum errores subdolis artibus instaurare conantur, quo, abundante nequitia, christiani populi charitas plurimum refrigescit, quo saeculi potestates nova in dies vulnera ecclesiasticae libertati inferre moliuntur, quo demum suprema haec beati Petri Sedes tot contumeliis et injuriis palam afficitur, is Pontifex in Sanctorum album referretur, adeoque nostrae non minus quam Episcoporum omnium

imitationi proponeretur, in quo fuit religionis propagandae perpetuum studium, in ecclesiasticâ disciplinâ restituendâ indefessus labor, in extirpandis erroribus assidua vigilantia, in sublevandis egentium necessitatibus indeficiens beneficentia, in Sedis Apostolicae juribus vindicandis robur invictum. Sed praestat jam his nostris litteris virtutum ipsius vitaeque rationem enucleate referre, ut tantorum meritorum memoria apostolici etiam ministerii nostri praeconio ac testimonio propagetur.

§ 3. Gens Ghisileria perantiqua, et generosâ nobilitate Bononiae illustris, atque ordini senatorio adscripta, civilium dissidiorum causâ in varias Italiae regiones distracta, in oppido Boschi, Dertonensis dioecesis *, apud Insubres sedem ac domicilium posuit, ubi, licet avito fortunarum splendore exuta, reique familiaris difficultate depressa, non ultimum tamen locum inter ceteras honestiores familias retinens, anno reparatae salutis MDIV. Paulo Ghisilerio et Dominicâ Augeriâ parentibus, Michaëlem qui ad apostolicam deinde cathedram evectus Pius V est appellatus, in lucem protulit. Sacro regenerationis lavacro coelo renatus, generosus alumnus, ac piâ christianaque educatione imbutus, futurae sanctitatis praeludia ab ipsa edidit adolescentiâ. Nam statim ac quartum supra decimum aetatis annum attigit, mundo saeculique illecebris vale dicens, Fratrum Praedicatorum Instituto nomen dedit **, praeclara illius Ordinis decora ac potissimum eximia in hanc Sanctam Sedem merita plurimum aucturus. Hic enim ille est laudatissimus sancti Dominici Ordo, in quo, ut primum institutus fuit, tamquam in opimo ac fertili agro, eodemque bene et diligenter subacto et exulto, viri doctrinae praestantiâ et vitae sanctitate conspicui nunquam alii aliis succrescere desierunt.

§ 4. Strenuus itaque in his castris miles munia ejusdem Ordinis, lectoris scilicet, prioris et definitoris, quae exactâ regularis disciplinae observantiâ promeruit, summâ cum laude obivit, totusque in eo fuit ut viva probatorum patrum exempla sibi proponeret imitanda: ratus, et quidem merito, basim ac fundamentum religiosae vitae in assiduâ ad Deum precatione atque in legendis imitandisque sanctorum virorum gestis, sancti Dominici praesertim, ac eorum qui Praedicatorum familiam sanctitatis famâ illustraverant, esse collocanda. Cum autem plurima in hoc viro admirabilia fuerint, praecipue singulare studium conservandae verae et catholicae religionis et adversus eorum fraudes et insidias, qui illam ullâ ex parte labefactare conarentur, implacabile odium semper eluxit. Quare apud Novocomenses primum, deinde apud Bergomates fidei quaesitor renunciatus, illis, qui ab Ecclesiâ descivissent, perpetuum bellum indixit; tum, ut errantes

* Lege: Dioecesis Alexandrinae.

** In Viglevanensi (ital. di Vigerano) coenobio regularis disciplinae ac scientiarum tyrocinia fecit.

ipsos in viam salutis revocaret, tum ut ceteros ab erroris contagione servaret illaesos.

§ 5. Ergo cum ei munus in eos publice inquirendi mandatum fuisset, non ille potentum inimicitias, non pericula, non vitae ac capitis dimicationes, dum illos modis omnibus persequeretur, sibi fugiendas putavit, sed potius ultro ac cupide appetiit, servatque a Deo mirabiliter, non animum martyrio dicendum, sed martyrium animo defuisse. Erat tunc temporis suo viduata pastore Curiensis Ecclesia apud Rhetios, cui canonicus quidam, etsi suspectae fidei, ob suffragiorum numerum forte praeficiendus erat. Mittitur propterea huiusce causae cognitor beatus Pius: eaque ad juris normam probe confectâ, haereseos criminis reus canonicus ille declaratus est. Pius vero rem hanc totam ita forti animo gessit, ut nunquam Ordinis sui indumenta etiam per breve tempus exuere voluerit, quamquam cum omnes alieno vestitu incedere hortarentur, ne oculos haereticorum offenderet, qui capitale odium adversus Dominicanos Fratres profitebantur. Negavit id se facturum Pius, sancte testatus se quamlibentissime, si ita Deo visum fuisset, sacrâ illa veste indutum mortem appetiturum. Pari sane constantiâ Bergomensem civitatem ab haereticorum peste diligenter purgavit; ubi invicto animo adversus Medolacum falsae doctrinae propagatorem acerrime institit, quamvis magnâ amicorum ac consanguineorum copiâ suffultum, a quibus subinde graves excitatae sunt turbae. Quod praestitit etiam adversus ejusdem civitatis Episcopum, cujus profecto praepotens auctoritas eo devenerat insaniae, ut quosdam nefarios homines immitteret, qui integerrimum fidei ministrum vi dolove captum maximis cruciatibus perimerent. Verum uterque tandem jure ac merito haereseos damnatus haereticorum poenas luit. Medolacus enim carceri apud Venetos mancipatus extremum diem miserrime clausit, episcopus vero e Sede episcopali dejectus dignitatem amisit.

§ 6. Demum cum in hoc arduo munere strenue fideliterque laborasset, supremæ Romanae Inquisitionis commissarius a felicis recordationis Paulo Papa IV declaratus fuit; inde ad episcopale Nepesinae Ecclesiae regimen assumptus; ac subinde anno MDLVII in sacrum S. R. E. Cardinalium ordinem cooptatus, eique supremi ac perpetui Inquisitoris provincia demandata fuit, factâ omnibus episcopis ac delegatis jussione ut in rebus ad sanctum Officium pertinentibus ipsum veluti superiorem agnoscerent. Hanc vero amplissimam dignitatem, quae nemini unquam nec antea nec postea collata fuit, recolendae memoriae Pius Papa IV, praedecessor noster, qui memorato Paulo in Pontificatu successerat, cardinali Alexandrino (hoc nomine beatus Pius inter purpuratos Patres nuncupabatur) nedum confirmavit, verum etiam illum, novis in dies fulgentem meritis, a Nepesino episcopatu ad

amplio rem regendam Ecclesiam Montis Regalis (a) in Subalpinis transtulit. Divina itaque providentiâ ad majora vocatus, sacraeque purpuræ ornamēto cohonestatus, ita modestiam, humilitatem, ceterasque virtutes omnes excoluit, ut illae, novo lumine illustratae et adauctae, magis magisque suspiciendae intuentium oculis apparuerint. Paucis enim in famulatu probisque in primis adscitis, paternâ illos charitate complexus, more religiosorum secum vitam agere, Deoque inservire, verbo docuit et exemplo.

§ 7. Coactâ eâ tempestate apud Tridentum oecumenica Synodo, cum ardua ibi religionis disciplinaeque ecclesiasticae negotia tractarentur, illaque Romae maturo examini in conventu doctissimorum virorum subjicerentur, magni apud omnes ponderis, summoque in pretio fuit cardinalis Alexandrini calculus, qui, posthabitis saeculi rationibus, nihilque sapiens terrenae affectionis, apostolicâ plane libertate sententiam dicere semper visus fuit, quamquam simultates et odia saepius eâ de re subiturus. Interea, praefato Pio IV rebus humanis exempto, summo omnium Patrum consensu Cardinalis Alexandrinus die vii januarii anni MDLVI Pontifex Maximus renunciatur, assumptoque Pii V nomine, Ecclesiae universalis gubernacula, post fusas Deo ferventissimas preces, non minori populorum gaudio quam expectatione suscepit. Nec profecto communem opinionem fefellit; nam vix supremo fastigio admotus, nil antiquius habuit quam clementiae ac beneficentiae testimonia et singularia edere documenta, nedum erga illos qui vel minimum commodi ipsi contulerant, verum etiam in eos qui de se male meriti fuerant, ut perfectissimam imitaretur charitatem Patris nostri qui in coelis est.

§ 8. Inter tot tantasque apostolici ministerii curas nunquam a piissimo Pontifice, quamquam effoetâ aetate et corpore admodum imbecillo, intermissa jejunia, carnis macerationes, orationum precationumque frequentia, interdium nunquam posthabita, de nocte vero saepius adaucta quoties pro re catholicâ quidquam magni momenti decernendum accideret. Nihil enim de pristinâ religiosae vitae severitate remiserat, demptisque principatus insigniis et externo dignitatis splendore, in mentis recessu privatus agebat; imo, quamquam adhuc in terrâ positus, versabatur in coelo; cumque inter mortales degeret, jam tamen civis erat Sanctorum et domesticus Dei. Hinc consanguineos suos non titulis, non divitiis, non honorum gradibus insignitos ac donatos voluit; sed Michaëlem Bonellum, suum ex sorore pronepotem, nonnisi

(a) MONS REGALIS (ital. *Mondovì*) civitas episcopalis in australibus Pedemontii collibus, Athenaei olim florentissimi sedes, frequentia quidem aedibusque mediocris, at virorum quos genuit et adhuc feliciter parit, Religione, ingenio, studiis, honoribus praeclaros, gloriâ est admodum illustris. Hos inter memorasse sufficiat venerandum illum Jo. Card. BONA, Asceticarum et Liturgicarum rerum scriptorem, cujus paginae tanta sunt efficaciet suavi sanctorum sapientiâ refertae. In propinqua sub monte Vico vallecula, pereleganti structurâ assurgit amplissimum Templum Augustae Coelorum Reginae sacrum, prodigio pia liberalitatis, sub finem xvi saeculi excitatum, prodigiisque divinis ad nostra usque tempora non intermissis maxime celebratum.

post exactum in dominicanâ familiâ tyrocinium sacrarumque litterarum peritiam adeptum, totius sacri collegii non approbatione tantum, sed enixis etiam precibus accedentibus, inter S. R. E. Cardinales assumpsit. Nemini item in aulâ pontificiâ locum dari passus est, nisi cui probatae vitae ratio illum comparasset, adeout Pontificis familia, ad exemplum Domini sui instituta atque composita, nullâ re magis quam modestiâ singulari et praecipuâ quadam animi morumque integritate a ceteris discerneretur. Nulli apud ipsum ad Ecclesiae dignitates aditus patuit, nisi cui merita prudenti iudicio expensa ad illas obtinendas viam stravissent, viresque ad easdem probe exercendas abunde suppeditassent.

§ 9. Flagrans in eo propagandae religionis catholicae desiderium, indefessus pro instaurandâ ecclesiasticâ disciplinâ labor, incredibilis ac quasi perpetua in extirpandis erroribus vigilantia, pro tuendis Ecclesiae juribus ferreum pectus, in castigandis corrupti saeculi moribus malorumque hominum licentiâ et temeritate duriores renovatae leges, atque excitata iudiciorum severitas. Contra vero pronâ ac semper inexhaustâ beneficentiâ curavit subditorum commoda, quorum querelas supplicesque recursus non modico valetudinis suae dispendio, datâ cuilibet adeundi fandi-que copiâ, prolatâque audiendi patientiâ, a mane usque ad vespertas pene quotidie excipiebat.

§ 10. Talis demum ac tantus in eo effulsit splendor virtutum, ut ab ejus sanctitatis radiis illustrati et nobilis quidam Anglus et Ollicae dux, Hebraei-que nonnulli, ad admirabile Evangelii et orthodoxae fidei lumen libenter accesserint *. Quos inter Elias quidam archisynagogus divitiis famâque celebris, unâ cum filiis, Vaticano in templo solemnî ritu Pii Pontificis manu sacri baptismatis beneficium accepit. Qua integritate, qua justitiâ, qua aequitate Sanctae hujus Sedis regimen totiusque catholicae Ecclesiae procurationem Pius gesserit, editae ab eo sanctiones, inter alia Romanorum Pontificum decreta typis vulgata, probe testantur. Quanta protinus ipse fecerit, ut in Galliâ, Belgio, Germaniâ, Scotiâ, Angliâ Poloniâque sartatecta catholica religio conservaretur ac propagaretur, ex luculentis scriptorum monumentis, ac publicis omnique fide dignis historicis colligi potest, adeout pene miraculo proxima sit ingens illa vis pecuniarum, qua omnibus fere orbis christiani partibus inopiâ pressis, aut religionis causâ laborantibus, sine ullâ cunctatione subvenit.

§ 11. Cum Galliam omnem haeresis Calviniana, Hugonottorum appellata, susque deque verteret, atque hujus rei causâ nonnulla inibi orthodoxae religioni parum consentanea in publicum emissa essent decreta, tam forti animo apud regem christianissimum institit Pius, ut illa penitus e publicis tabulis deleta fuerint atque abrogata. Tum consilio, pecuniâ, commeatu ac militibus in

* V. infra huj. hist. append. ex Gabutto § 1.

Galliam, duce comite Sfortia S. Florae domino, opportune transmissis, ita catholicorum partes adjuvit, ut inflictâ haereticorum copiis insigni plagâ, regnum regi, regno religionem, verum Deo cultum restituerit. Neque minores in Belgio turbas ad labefactandam religionem excitaverant heterodoxi, quibus ne statim cursum retardaret Hispaniarum rex, curatis tunc solummodo politicis rebus, ac dilato in aliud tempus religionis negotio, auctores erant aulicorum consiliariorum quamplurimi. At Pius Pontifex evertit tam pernicioosa consilia, collatâque tempestive pecuniâ, ac nonnullis inter Italos bellicosos viris, ut Belgium pro fide pugnaturi pergerent, persuasis, in causâ fuit, ut quamplurimae, Albano duce belli summa dirigente, de haereticis victoriae fuerint reportatae, exuviaeque et vexilla perduellium e parietibus Lateranensis basilicae celebris facti monumenta pependerint.

§ 12. Prope erat ut Caesar, necêssitate compulsus, in Austriae archiducatu haereticis Augustanae, ut vocant, Confessionis liberum suae haereseos exercitium permetteret, nisi Pius Pontifex, misso in Germaniam cardinali Commendono, pericula orthodoxae religionis, quae jam imminebant, opportune avertisset. Similiter, cum apud Polonos publicis edictis mulcati fuissent Antitrinitarii aliique haeretici, verum dictae Confessionis Augustanae Calvinianaeque haereseos professoribus in eodem regno dègere esset permissum, Pius apud regem effecit ut ille solemnem ac jure jurando firmatam sponsionem ederet, qua sese in religione catholice ad mortem usque perseveraturum, ac nunquam passurum vel minimum imminui immutarique Romanae Fidei dogmata avitosque ritus (quidquid contra niterentur haeretici) sancte promitteret. Plurimas e scriptis Michaëlis Baji excerptas propositiones, e quibus, tamquam errorum fonte, Janseniana labes orta in haec usque tempora derivavit, ac, licet a pluribus Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris, imo etiam a nobis, saepius confixa atque proscripta, adhuc tamen latenti propagine reviviscere, virusque contagii effundere non desinit, provido et Ecclesiae salutari consilio editâ sanctione in ipsâ origine damnavit.

§ 13. Haerebat squallore carcerum, haereticorum dolis, odioque implacabili Elisabethae, praetensae reginae Angliae, mancipata clarae memoriae Maria Stuarda regina Scottorum, religiosissima femina, resque catholica in illo regno lacerata et undique collisa animum sanctissimi Pontificis paternae charitatis stimulis exagitabant. Quare, afflicto illo rerum statu explorato, Mariae reginae constantiam amantissimis sanctoque zelo refertis epistolis fovere non desiit ac excitare, ut a puritate fidei, quam a parentibus auferat, et eatenus illibatam servaverat, nullis se conditionibus divelli pateretur, mentequè recoleret longè potiora esse aeterna coeli praemia quam caduca haec et inania terrenae dominationis bona. Eodera vero tempore catholicos Germaniae principes

adhortatus est, ut, traductis in Scotiam opportunis auxiliis, periclitantem fidem ac religionem validissime tuerentur. At ubi, per summum scelus, Mariae reginae supradictae carnificis manu caput abscissum, omnesque Anglici regni Episcopos a sede suâ violenter depulsos cognovit, atrocitate rei commotus, impiam Elisabetham, flagitiorum servam, uti haereticam et haereticorum faultricem, horribili anathemate ferire nil cunctatus, a juramento fidelitatis proceres, subditos et populos dicti regni perpetuo absolvit, illamque omni et quocumque ejusdem regni praetenso jure, dominio, dignitate ac privilegio privatam pontificiâ auctoritate declaravit.

§ 11. Verum, quos labores suscepit, quot quantosque sumptus ac curas impenderit pro christianâ republicâ servandâ, propulsandoque a fidelium cervicibus hoste immanissimo ac potentissimo, nemo est qui ignoret; cum scilicet, navali praelio commisso, praeclaram illam et post hominum memoriam insignem maximamque victoriam, Christo duce, quem in vexillo imperatoriae triremis elevari jusserat, reportavit. Expugnata siquidem superiori anno Nicosiâ, regnoque Cypri florentissimo (dolentes recordamur, et acerbitate jacturae adhuc ingemiscimus) in ditio-nem redacta, secundis rebus elatus turcarum tyrannus Selimus, odioque in christianum nomen ac insatiabili avaritiâ inflammatus, classem instructissimam comparaverat, qua Cretam, Coreyram, Zacynthum, orasque omnes maritimas incendiis, rapinis, miserorumque captivitate foede populabatur, ipsamque Italiam et aliam hanc Urbem superbâ spe devorabat. Nemo erat tunc temporis, qui, expensis nefarii hostis viribus et effraenata illius regnandi cupiditate, opprobria, ignominias, servitutem, vitaeque extrema non expavesceret. Quisque, religiosissima templa arasque sanctissimas complexus, pro liberis, pro conjugibus, pro fortunis, proque dulci hujus lucis usura lacrymans deprecabatur. At vero in tantâ rerum perturbatione, ac inveteratâ apud omnes opinione, ferocissimum hostem christianorum armis superari non posse, invicta Pii constantia, inito cum christianis principibus sacro foedere, ac classe copiosissimâ instructâ, praeliatus est bella Domini, et in spiritu vehementi naves Tharsis penitus contrivit atque delevit. Nec tantae victoriae nuncium optatumque rumorem diu expectavit sanctissimus Pontifex; defixis quippe oculis in imagine Redemptoris nostri e cruce pendentis, cum anxiiis precibus, et voce fletus sui solito uberioris, divinam misericordiam exoraret ne gentibus efferatis haereditatem suam diripiendam relinqueret, sed in brachio excelso populum suum salvum faceret, in excessu mentis superno lumine illustratus videre meruit christianae classis prosperos eventus illo ipso die, ac eâdem horâ qua feliciter ad Echinadas insulas pugnatum fuit.

§ 12. Sed et alia et fortasse majora ad religionis incrementum

cogitantem Pium, Deo sic disponente, communis necessitas praevenit; cujus in occursum humilem, constantem patientemque animum praeseferens piissimus senex, extrema vi morbi correptus, acerbissimos dolores tam fortiter toleravit, ut solum ad Jesu Christi crucifixi imaginem dulciter suspirans, haec saepius ingeminare verba auditus fuerit: *Domine, auge dolorem, sed et auge patientiam*. Mortem autem sibi ab ipso morbi principio certam atque exploratam ita non exhorruit, ut de eâ sine ullâ prorsus aut vultus aut animi perturbatione coram familiaribus suis loqueretur, eamque a se in lucro poni, anteactae vitae fiducia, plane demonstraret. Ceterum, quod ex illo morbo sibi pereundum fore divinâ revelatione praescivisset, duas apertas atque illustres ejus rei significationes dedit; unam scilicet, quod cardinalem Alexandrinum, pridie Parasceves, hoc est vigesimo nono ante ipsius obitum die, sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigentem, et usitata verborum formulâ utentem, jussit subsistere, et ita verba concipere, ut in iis tantum fit qui sanctissimum illud sacramentum pro viatico accipiunt, supremum iter et viam universae carnis ingressuri; alteram vero, quod, cum aliquâ morbi remissione depulsum ab eo mortis periculum constans opinio esset, septem praecipua Urbis templa invisere voluit, ejusque itineris, quamquam viribus infirmâ valetudine dejectis, magnam partem pedibus confecit; aperte profitens velle se eorum reliquias postremo videre, quorum animas non multo post visurum esse speraret in coelo. Denique vi morbi invalescente, statim ac novissimam appropinquare horam praesensit, sacrum christianorum principum foedus cardinali Alexandrino ferventissime commendavit; deinde psalmos davidicos sibi praelegendos poposcit, lectori mandans illos altâ voce pronunciare, interpositâ sibi singulis versiculis morâ, ut ipse divina eloquia per aures admissa dulci contemplationis affectu sensim degustaret, sitientemque spiritum irroraret nectare suavissimo. Tandem cum historia Passionis Domini nostri Jesu Christi ex evangelio legeretur, manibus in modum crucis expansis, nullo motu, strepituve edito, suaviter efflavit animam, eamque reddidit Creatori (a).

§ 16. Maxima, eo defuncto, statim percrebuit fama illius sanctitatis, cujus nempe desiderium publicamque jacturam ipsa etiam muta elementa, terrae fremitu, fulminibus amniumque exundatione, testata fuerunt. Quare non Romani populi solum, verum etiam plurimorum e vicinis regionibus hominum concursus ad visendum illius cadaver factus est, adeo ut majorem custodum militumque numerum adhibere opus fuerit, ne populi fervor, qui beati cadaveris vestes jam violenter sciderat, carnes etiam in

(a) Statuerat Pius corpus suum post obitum ad Boschense Coenobium a se institutum asportari. Sed cum annis quindecim et amplius id neglectum fuerit, e parvo tumulo ad tempus in Vaticanae Basilicae sacello S. Andreae extructo, jussu Sixti Pp. V in Basilicam S. Mariae ad Praesepe translatus est et in monumento honorificentissimo collocatus.

frusta distractas secum asportaret. Agi coeptum de Pio inter Sanctos referendo anno MDCXXI: cujus rei gratiâ, instructis variis tam ordinariâ quam apostolica auctoritate processibus, fuit, ut mos erat illius temporis, tribus antiquioribus Romanae Rotae iudicibus eosdem examinandi demandata facultas, qui, lato de hac re iudicio, et documentorum auctoritatem probarunt, et virtutum praestantiam heroicum gradum attigisse, necnon miracula, supra communem naturae usum, fuisse patrata dixerunt. Horum iudicio sacrorum rituum Congregationi examen superinductum, in quo pariter juridica actorum validitas, atque in gradu heroico comprobatae virtutes, simulque duo, quae subsecuta fuerant, miracula plene comprobata.

§ 17. Quorum fuit primum, ab igne penitus illaesas remansisse hujus beati Pontificis duas imagines, ex papyro unam, alteram ex telâ confectam, in privato oratorio, seu sacello ducis Sessaë (a) e pariete pendentes, licet ignis ita vehementer per totam aedem grassatus fuisset, ut etiam argentea simulacra flammarum vi liquefacta fuerint, lapideumque altare in formam cocti pumicis transierit, ac universa illius aediculae sacra supellex (dictis dumtaxat duabus imaginibus, eaque strati altaris praedicti parte, in quam altera earundem imaginum ceciderat, exceptis) in favillam et in cinerem redacta fuerit. Alterum fuit Tiburtiae Florentinae Auximanae mulieris septuagenariae repentina sanatio. Haec siquidem acutâ malignaque feбри correpta, aliisque congestis morbis oppressa, itaut medicorum iudicio intra trium horarum spatium jam moritura crederetur, ubi Pii indusium aegro corpori devote adplicuit, nullâ interpositâ morâ, sana et incolumis e lectulo surrexit, vitamque ad multos annos feliciter protraxit...

§ 18. Interea, cum piaë memoriae Urbanus Papa VIII pariter praedecessor noster super huiusmodi causis quaedam nova decreta edidisset, novum condere processum super non cultu, ac quasdam a Pio exaratas epistolas exhibere necesse fuit. Quibus omnibus impletis, constitit de observantiâ eorundem decretorum, prout etiam nihil in praedictis epistolis contineri quod pietatem tanti Pontificis non redolèret. Quamobrem instauratum fuit examen miraculorum, nedum alias relictorum, imo et ipso Pio vivente patratorum, sed etiam eorum quae postmodum intermedio tempore asserebantur contigisse... Primum fuit divina illa B. Pio immissa cognitio, qua ipse eodem prorsus die eademque horâ, quibus navalis, quam supra innuimus, victoria a christianis reportata fuerat, clarissime illam rescivit, atque. iis qui secum aderant, patefecit; qui, cum mensem, diem horamque adnotassent, ubi postea certus de victoriâ nuncius advenit, illam, uti Pius ipsis praedixerat, evenisse apertissime cognoverunt. Alterum fuit mira quaedam ac perampla triticeae farinae multiplicatio,

(a) In oppido Agabrae, non longe a Corduba in Hispania.

quae contigit in monasterio monialium S. Dominici apud Pratum in Etruria.

§ 19. His itaque duobus miraculis admissis, cum subinde eadem Congregatio, ipso Clemente approbante, censuisset, servum Dei Pium V beatorum catalogo adscribi posse, necnon Officium ac Missam in ejus honorem concedi, idem Clemens anno MDCLXXII Pium V praedictum Beati nomine nuncupari, ejus corpus et reliquias venerationi fidelium exponi, et aliquibus in locis de eo Officium recitari, Missamque de Confessore Pontifice celebrari posse indulsit. Porro, reassumptâ denuo causâ... ut, quae post venerationem eidem beato Pio, sicut praemittitur, indultam supervenerant, rite probarentur, novi processus efformati fuerunt... Firmatâ actorum validitate, suum subiit examen eorumdem revelantia; adeoque duo de novo superventa miracula in ipsa Congregatione coram nobis habitâ diligenter expensa, et ab ea approbata fuerunt. Primum fuit de Margarita Massia decenni puellâ paralyti diuturnâ in coxis et cruribus laborante, statim et incunctanter pristinae sanitati restitutâ. Alterum de instantaneâ emissionem foetus materno in utero a pluribus diebus jam mortui, absque ullo Isabellae Ricciae genitricis parientis dolore editi, cum ipsius genitricis praeservatione ab evidenti mortis periculo... Congregationis suffragiis..., nos pariter duo haec postrema miracula approbavimus... Ac postmodum die IV augusti MDCCX sancto Dominico fundatori Ordinis Praedicatorum sacrâ, beatum Pium V, non tam ad novum ac praeclarum decus praefati Ordinis de Catholicâ Ecclesiâ optime meriti, quam ad majorem ipsius Apostolicae Sedis honorem et gloriam canonizandum et inter Sanctos referendum esse decrevimus. Demum, peractis omnibus quae ex sanctorum Patrum auctoritate, canonicis sanctionibus, S. R. E. antiquâ consuetudine, ac novorum decretorum praescripto agenda et observanda erant, hodie, hoc est festo Ss. Trinitatis, in sacrosanctâ B. Petri apostolorum principis basilicâ... ad honorem ejusdem sanctae et individuae Trinitatis, ad exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac nostra matura deliberatione praehabita, et divinâ ope saepius imploratâ, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiscoporum et Episcoporum in Urbe existentium consilio, beatum Pium V sanctum esse decrevimus et definivimus, ac Sanctorum catalogo adscripsimus... statuantes ab Ecclesiâ universali illius memoriam quolibet anno, die V maji, inter sanctos Confessores Pontifices pia devotione recolere debere. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

QUAEDAM DE EOD. S. PIO PP. V

E JO. ANTONIO GABUTIO

§ 1. Egregia Pontificis religione, et magna in illo comperta virtute, omnium animi ad omnia studia pietatis mirifice videbantur incendi. Ac mirum erat quanto eum amore, quanta observantiâ ac veneratione omnes ordines prosequerentur. Mira quotidie fiebat multorum impurae vitae commutatio, neque id tantum suppliciorum metu, quam ejus exemplo virtutis et firma quadam opinione sanctitatis. Hinc quamplurimi Judaei Jesu Christo nomen dederunt, et in iis ditissimus ac doctissimus quisque. Ex Urbanis autem Judaeorum, celebris in primis et insignis fuit conversio Eliae Carossii, et doctrinâ et divitiis inter suos facile principis, qui per id temporis Synagogae praepositus erat. Hunc Pontifex cum adhuc esset Cardinalis, multis identidem stimulis ad Christianam fidem amplectendam incitaverat. Quod ille facere recusans, per jocum respondere solebat: «Tunc Christi sacra suscipiam, cum Fr. Michaël summum interit Pontificatum.» Id porro cum evenisset, Eliasque de collata dignitate ad Pontificem gratulans adivisset, cum denuo Pius est aggressus, in memoriamque illi revocavit quod esset pollicitus se baptismo expiatum iri ubi ipse Pont. Max. renunciatus esset. «En, inquit, sum Pontifex summus, Dei benignitate, quod fortassis tu nunquam futurum credidisti; praesta datam fidem;» simul Deum pro illo precatus, salutem ejus piorum precibus commendandam curavit. Discessit Hebraeus; sed paullo post divinâ gratiâ permotus ad Pontificem rediit, et velle se una cum tribus filiis suis ac nepote fieri Christianum professus est. Qua re usque adeo Pius laetatus est, ut vocatum ad se hominem, Deo Domino gratias agens, amicissime complecteretur. Mox eos omnes Christiana doctrinâ imbutos manu sua baptizavit, magna populi celebritate atque omnium gratulatione, inde neophytos ipsos multis beneficiis ac donis exornavit.

§ 2. Neque vero Judaei solum, sed haeretici quoque tam sancti Pontificis pietate excitati ad sanitatem redire, veramque religionem amplecti magna cum piorum exultatione coeperunt. Nam, praeter caeteros, Olicae Princeps per idem tempus Romam profectus ac Pii sanctitatem ejusque optimam administrandae Reipublicae rationem demiratus, haereses, quibus erat imbutus, statim execratus est. Ipsemet enim postea quam in Poloniam est reversus, se ad Catholicae veritatis lucem, rectamque salutis viam, de qua fuerat malo haeticorum dolo deductus, duce Pio secundum Deum rediisse per litteras testabatur, sperareque se illud ope divina

cito futurum ut sua ipsius operâ vel exemplo, uxor sua ad eamdem fidem perduceretur. Porro autem haereticus quidam ex Anglia, vir primarius, animi gratiâ Romam venit, sacrosque ritus ac piorum caeremonias tacitus irridebat. Sed magnâ, quae incre-scebat in dies, Pii religionis ac sanctitatis percitus famâ, interfuit solemni et anniversariae Ss. Christi Corporis supplicationi; in qua, singulari humilitate ac reverentiâ, aperto capite, pedibus incedens, praeter morem aliorum Pontificum, qui alioqui recte, pro sua dignitate, sellâ gestari consuevere, sacrosanctum illud Sacramentum Pius circumferebat. Tantam igitur ille religionem admiratus, ad Deum rite colendum se convertit. Nec multo post ad Pii pedes provolutus, delictorum suorum veniam postulavit; atque illam demum Catholico ritu confessus, in S. Matris Ecclesiae gremium revocatus est.

§ 3. Quanta vero esset et in pauperes et in viros de Ecclesia Dei benemeritos charitas ejus ac beneficentia... ex iis quae infra dicemus conjici potest. Etenim non modo tenuiores Cardinales aere sustentabat ipse,... sed insudantibus quoque Ecclesiae ministris, iis praecipue qui publicis vel judiciis vel legationibus operam darent, praeter consueta stipendia, multa largiebatur; identidem, egentibus etiam Episcopis, vel a sedibus suis, Catholicae religionis tuendae caussâ, pulsus pie subveniebat, vel qui apostolicarum litterarum scripturam stato pretio in suae dignitatis adeptione solvere non possent, debitam pecuniam condonabat. Insigniora Urbis pauperum hospitia ac publica valetudinaria visebat interdum; aegrotos consolabatur, et qui cum illis ageretur, an satis eorum tum animi tum corporis salutî consultum esset, perhumaniter interrogabat... Egenorum omnium ac miserabilium hominum tunc Romae degentium nomina censi, certoque libello sibi describi, ac quae pro dotis tenuitate nubere non poterant, puellas recognosci voluit, atque universis pro cujusque necessitate providit. In carcere conclusis vel litigantibus subsidio erat; curabatque ne Caussidici ac Procuratores gratuitam illis operam navare gravarentur. Montium locis ingentem pecuniarum vim in gratiam pauperum assignavit. Catechumenis et Neophytis commodas aedes coëmit, quibus non mediocre vectigal attribuit... At vero, ut cum pauperibus commodius ageretur, rei frumentariae saepe providit, quae ut suppeteret affluentius, gravi Romanos premente penuriâ ex inclementia coeli profecta, tum ex Sicilia, nulla portorii solutione, tum ex Gallia, Sedis Apostolicae sumtibus nempe centum aureorum millibus, magnum in Urbem tritici numerum comportari curavit. Quo facto, statuit ut id longe viliori venderetur, quam ementi sibi constitisset. Qua de re Quaestorem aerarii (ut sunt plerique Principum ministri privatis dominorum suorum magis, quam publicis populorum commodis intenti), expostulantem, atque hoc detrimentum, quod sane erat haud

mediocre, aegre ferentem, indeque lucrum aliquod affectantem, rejecit Pius, edicens quod Reipublicae saluti gaudioque esset, id non damni sed lucri loco ponendum; praestareque populum rerum ad victum necessariarum copiâ lætantem, quam arceas otiosae pecuniae plenas intueri. Indignum enim Rege, atque eo magis summo Pontifice, quaestum ex omni occasione odorari, et lucellum in publico negotio quaerere.

§ 4. Quam longe abesset illius animus ab omni avaritia,... ex adjiciendis intelligere, nemo non potest. In sociali bello contra Turcas, cum pecuniarum magna premeretur inopiâ, atque ei complures supplices libelli de beneficiorum quos vocant regressibus offerrentur, ac de solvendis legibus, atque aliis abunde colligendae pecuniae artibus multa referrentur; audiit quidem omnia (Pius), quasi oblatam vellet occasione arripere; sed mox: « Avertat, inquit, hoc a me Deus, ut pietatis causâ quidquam agam aut permittam, quod vel minus pium vel avaritiae speciem prae se ferre videatur. » Inter haec vero libellos ipsos omnes in ignem conjecit: Quidam capitis damnatus quod sub alio Pontifice caedem fecisset, aureorum decem millia pro sui redemptione vel supplicii commutatione cum se depensurum offerret, eam pecuniam accipere Pius non solum recusavit, sed ut lege in eum ageretur imperavit; atque ita in alios plerosque reos se gessit. Dicereque solebat, in puniendis sceleribus non divitias sed jura spectare oportere; nam si crimina passim redimantur, non divitiis, sed pauperibus tantum a legibus poenae fuerint constitutae, ac forte mala parta pecunia facinorosos reddet impunes; itaque juverit iniquum inique divitem fuisse. Hispani viri quidam principes, conjugii causâ, solvi se legibus postulantes, ut voti compotes fierent, se nummorum aureorum quindecim millia Pontifici pensuros obtulerunt. Quod cum ille intelligeret, postulatum momenta diligentius recognoscens, eaque videns ejusmodi esse ut id fieri liceret, illis indulset, nulla recepta pecuniâ; objicienti Datario eam summam, salvis legibus accipi posse, atque in pios usus impendi; subjecit Pius: « Verba Concilii sunt: *Raro, ex caussa, et gratis.* » Quemdam exquisitis callidisque artibus instructum, conditiones multas, atque exigendae pecuniae modos proponentem, non modo non audiendum Pius putavit, sed etiam Româ quamprimum jussit abscedere, improbable videri dicens posse Principem id sine populorum detrimento praestare.

§ 5. Ut omnium mentes ad Deum rite colendum, ac suam quemque salutem procurandam excitaret, precatorias coronas, piaculares calculos, tum Cruces multiplici materiâ et formâ, tum Sanctorum imagines ac cæreas Agni coelestis effigies, res ad augendam piorum religionem in primis accommodatas, plurimas variis temporibus rite consecravat. Quae tanta pietate ac veneratione excipiebantur ab omnibus, quantam ex omni memoria

recordari nemo potest. Nam etsi salutarem illam vim rebus ejusmodi divinitus adjunctam a Pontificia potestate proficisci non ignorabant, tamen propter singularem hujus Pontificis sanctitatem, nescio quo modo ad hasce res ab ipso potius quam a caeteris Pontificibus consecratas, in dies magis ac magis affici, iisque munitos se in periculis tutiores fore existimare, jam per annos ferme 40 conspiciamus. Verum neque iis religionis instrumentis, sive etiam Pontificis sanctitati, divinae virtutis defuit testimonium; nam cum tumescentem in Tiberim, ex alveoque, summo cum romani populi terrore parique periculo defluentem, unus ex cereis illis orbiculis, jubente Pio, projectus fuisset, confestim impetus aquae resedit.

§ 6. Lenitas vero atque clementia, qua ut sapiens ille dixit, nihil laudabilius est, nihil magno ac principe viro dignius, in Pio sic etiam eluxit, ut veteribus illis clementiae laude celebratis jure sit praeferendus. Nihil in ejus moribus asperum, nihil in imperio cerneretur superbum. Sed quod difficillimum est, mansuetudinem ita cum gravitate temperabat, ut neque de auctoritate facilitas, neque severitas quicquam de suavitate detraheret. Facilem quidem ac per benignum se se omnibus praebebat, sed in primis humilibus et egentibus. Eo Pontifice creato, cum permulti memores suarum in eum offensionum, Româ demigrandum sibi putarent esse, confestim audire id nullo modo committendum, neque videri se nosse quis esset Pius Quintus; quippe qui injuriarum suarum vindex nunquam fuisset; quique offensas omnes non modo facile deponere, sed easdem etiam beneficiis exaequare paratus esset. Quin, illud ferebatur, juvare Pio nonnumquam offensiones asferre, quoniam officiis eas ipse compensare consuevisset... Ejus Pontificatus initio, nebulo quidam, evulgato maledico et famoso carmine, Papam petulanter incessit. Is subinde comprehensus et in quaestionem traditus crimen est confessus. Quamobrem ex legibus ab aliis Pontificibus olim praescriptis, cum universis quibus abundabat fortunis, tum severissimo genere mortis plectendus erat. Sed antequam lege in eum ageretur, jussit Pius illum coram se sisti, et carmen suum recitare; tum exponere cujus vel consilio vel voluntate id conscripsisset. Dicenti, se non nisi mali daemonis id instinctu fecisse: « Si tu mihi, inquit Pius, uti summo Pontifici maledixisses, haudquaquam ferres impune; at vero quia in Fratrem Michaëlem, in humilem Monachum, in Cardinalem Alexandrinum convicia jactasti, abi liber quo velis... » Demum illum commonefecit, ne ejusmodi se scelere jam amplius obstringeret; jussitque ut si quid umquam ab ipso minus recte factum ille comperisset, se conveniret, atque id sibi renunciaret; ad se ipsum emendandum bene paratum esse. Atque ita reum dimisit impunem.

§ 7. At vero solebat suapte naturâ Pius de repente commoveri,

et quod fervido esset ingenio, ad iracundiam incitari; et simul ac molesti quicquam persensisset, succensum animi motum vultu prae se ferre. Sed motus ejusmodi aut cito quiescebat, aut statim in amorem convertebatur; nec satis omnino sibi factum putabat, nisi quibus succensuisset, eos aliquo sibi mox devinceret officio. Quin turbidos animi motus ita noverat temperare, ut irato animo, ac multo minus odio in quemquam imbuto, cubitum se numquam contulisse testaretur, sic ut sol numquam occiderit super iracundiam ejus. Hanc autem naturae propensionem in Pontificatu administrando accommodabat ipse vel rebus fortiter gerendis, vel justitiae splendori a sceleratorum hominum injuriis vindicando, atque id pro ardenti suo studio pietatis Ecclesiastico tuendo jure ab eo fieri comperiebatur. Clementiam porro cum justitia, ac mansuetudinem animi cum disciplinae severitate perpetuo sibi jungendam putavit. Illâ fiebat ut eum boni diligendo colerent justitiam; hac vero, ut mali timendo sceleribus temperarent; utrâque autem ut omnes in officio ac fide continerentur. Qui vero ipsum vel in minimis corripere, quod magnum est, teste B. Gregorio, Christianae submissionis indicium, eos valde diligebat, parumque fidebat iis, qui, ut fit praesertim apud Principes viros, ejus dicta factaque omnia dilaudent. Cum aliquando quispiam de familia sua uti probus, iisque praeditus virtutibus, quae domino suo quempiam amabilem charumque solent efficere, apud ipsum commendaretur; « Bonus ille quidem, intulit Pius, sed mihi nunquam contradicit. » Non enim ignorabat miserum esse Principem apud quem vera reticerent, ac Regum opes saepius assentatione quam hostibus everti... nemoque fuit omnino qui vel serio vel joco, verba faciens coram eo, auderet adulari. Et merito id hominum genus a se propulsabat, memor divinitus scriptum esse: *Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant (Is. III)*. Namque salubria nostra ac vera consilia nihil promovent, ut ait S. Cyprianus, dum blanditiis et palpationibus perniciosis salutaris veritas impeditur... Verum ut alia non pauca singularis ejus modestiae argumenta praeteream, illud hoc loco minime silendum videtur, quo ipse iis rebus despiciendis quas demirari mortales solent, quanti faciendae essent aperte declaravit. Cum Romani ejus integritatem vitae et optimam Reipublicae moderandae rationem admirabiliter extollentes, in Capitolio statuam illi decrevisset, ipse ne id ullo modo facerent imperavit; nam si quid a se fieret boni, inde honorem et gloriam esse omnem ei tribuendam qui bonorum omnium summus Auctor existit. Malebat enim ad gloriam Dei se prudentium ac bonorum virorum pectoribus insigne virtutis exemplum insculpi, quam in foro marmoreus aut aereus perpetuo stare; haud ignarus, eximiam virtutem sponte

decus consequi suum, nec ullam speciosiore[m] esse statuam, quam praeclaram bene actae vitae memoriam.

§ 8. Difficilem se praebuit et iis rebus concedendis quae ecclesiasticis sanctionibus repugnarent, et in facienda gratia legibusque solvendis; ut propterea non auderent homines ab eo quidquam petere quod iniquum vel minus rectum esse videretur. Ac de Pii quidem fortitudine tam celebris fama percrebuerat, ut fortunati censerentur qui ab eo quidpiam impetrare potuissent; nam vel hac ratione non solum suam ipsorum in eum observantiam tuebantur, sed magnam etiam probitatis opinionem sibi apud omnes conciliabant. Cum in Bohemia, sacrosancta Communione sub utraque specie illis populis olim concessa perverse complures uti, atque inde ceteris eis finitimis gentibus erroris occasionem dari jampridem animadvertisset; ad hanc tollendam corruptelam, Pragensi Archiepiscopo atque aliis illius nationis Episcopis interdixerat, ne quemquam ejus participem Communionis sacris Ordinibus initiarent. Itaque Maximilianus Caesar, ut interdictum ipsum laxaretur, per litteras, a Pontifice contendens multa praetendebat, quibus Pius nihil inflexus, ut eos populos interdicto solveret, aut contra communem Ecclesiae disciplinam quicquam indulgeret, adduci numquam potuit.

§ 9. In illud vero diligenter incubuit ut ad priscum Religionis splendorem et apud homines venerationem, tum Apostolicae Sedis dignitatem, tum etiam omnem rei ecclesiasticae statum revocaret, pacatamque et tranquillam omnes dègerent vitam. Quod quidem ad perficiendum, disciplinae severitatem oportuit adhiberi, ac certam improborum hominum partem vindicari, ne tota Respublica periret; sciens digitum quandoque praecidi oportere, ne brachium corpusque ipsum contabescat. Itaque ditio Pontificia atque adeo Roma ipsa, pro superiorum temporum licentia, cum esset exulibus profligatisque saepe vexata latronibus, ad hanc exterminandam hominum pestem, Pontificatus initio delegit Pius ministros expeditos quibus amplam fecit potestatem... atque ita quamplurimi depulsi, complures caesi, ceteri voluntariam in fugam dissipati. Ex quo tuta tranquillaque facta sunt omnia. Id tamen summa integritate praestandum curavit, nil passus per fraudem quemquam circumveniri. Erat per id tempus Marianus quidam Asculanus, latronum et exulum ductor insignis qui Ditionem Ecclesiasticam rapinis ac caedibus graviter affligebat. Hunc quidam ab se vinctum dare Pio pollicebatur; sed rogatus a Pontifice rationem ac viam ejus rei conficiendae, Marianum amicum esse respondit, ac propterea cum amico fidèret in domum seductum per insidias facile captum iri. Cui Pius: «Sicceine, inquit, vis tu fidem fallere, prodereque amicum? Nos id haudquam fieri patiemur, freti Deo, nobis opportunam in Marianum animadvertendi, atque hanc a latronum manibus provinciam

vindicandi, occasionem non defuturam. » Quod cum Marianus re-scivisset, Pontificis magnitudine animi, clementiâ ac fide vehementer commendata, sponte sua, una cum universo comitatu, regionis ejus sinibus excessit, neque, hoc Pontifice, voluit amplius imperium ecclesiasticum divexare.

§ 10. Quemadmodum corpore ad labores omnes perferendos erat assuetus, sic tantus inerat illi vigor animi, ut nec secundarum insolentiâ rerum disfluere, aut inaniter efferretur, neque ullo genere calamitatis unquam frangeretur. Quisquis vero vel auctoritate vel minis eum superare contendisset, hunc statim ipse retundere, irritosque conatus ejus efficere non verebatur; vel illud coram objectans, se martyrii poenam non modo non extimescere, sed etiam vehementer optare; sicut enim ipsum Deus in eo statu collocaverat, sic eundem posse contra omnem humanæ potestatis impetum egregie ipsum defendere, divinitusque tueri. Itaque de Pio vere dici potest quod scribit quodam loco (*Serm. de Mortal.*) B. Cyprianus, non animum martyrio, sed martyrium animo defuisse. Atque spe fretus ejusmodi, tantopere fidebat Deo ut magnanimis ac potentissimis quibusque Principibus, causâ religionis, fortiter obsisteret, et quoniam hominibus placere non studebat, loquebatur in conspectu Regum et non confunde-batur.

§ 11. Non in se tantum, sed in agnatos etiam suos ac propinquos eximiam temperantiam ac modestiam tenuit. Non enim acquievit carni et sanguini, nec eum ab recto suorum amor inflexit; sed in eos ita se gessit, ut nec pauperes et humiles contempsisse, nec tenues amplis divitiis et honoribus auxisse, nec in eos Christianæ pietatis officio defuisse videretur. Paulum Gisle-rium, sibi e fratre pronepotem, quo nemo supererat illi sanguine conjunctior, juvenem a piratis captum et triremibus alligatum, ignaris Turcis eum esse Pontificis consanguineum, modica redimi pecuniâ, Romamque profectum videre voluit, sed non alio habitu quam eo ipso, quo, dum esset in vinculis inducebatur, eum porro graviter admonuit ut ex ea calamitate ereptus disceret, ingentes Christo Redemptori, dum viveret, gratias agere, Deique mandata diligentius custodire. Dein equo, officioque donatum unde centenos aureos haberet annuos, humaniter accepit; mox eum quod miles esset egregius, suburbanæ regioni, custodiæque suæ prae-posuit, atque ei quingentorum aureorum annuam pensionem ac suburbanam villam in qua ipse domum extruxerat, Pii V prae-diolum appellatum, dedit. Sed cum ille juvenili lapsus errore, prae-scriptas Pontificiæ familiae leges aliquando violasset, ac praeterea culpam mendacio tegere voluisset, eum non solum officiis et donatis rebus fere omnibus privavit, sed ab se et ab universa Rom. Ecclesiæ ditione statim ablegavit, ea lege, ne deinceps Romam accederet. Usqueadeo et mendaciorum inimicus, et domesticæ disciplinae vigilans ac tenax custos, et in consanguineos

suos, quos ceteris modestiae et obedientiae exemplo esse volebat, severior fuit quam indulgentior.

§ 12. Justa fuit Pius V staturâ, gravi, permodesto ac pleno sanctitatis aspectu, idque vel oculorum praeseferebat obtutu; macie praeditus, rubro et albescente colore; oblonga facie, oculis subcaeruleis, naso admodum adunco, promissa barbâ, et in Pontificatu tota jam canescente, calvo capite, calido ac sicco temperamento; hinc mirabili valebat memoriâ;... atque ditionum suarum omnium rationes et statum, regnorumque negotia tam perfecte didicit, ut primo Pontificatus anno ea omnia mente ac cognitione comprehenderit.

VITA S. JOANNIS DAMASCENI PRESBYT.

PER JOANNEM PATRIARCHAM JEROSOLYMIT.,

JACOBO BILLIO PRUNAEI, S. MICHAELIS IN EREMO

ABBATE DOCTISSIMO, INTERPRETE.

* Obiit anno 780 — Annos natus 104 — Syrus.

§ 1. Est hoc in hominum more atque instituto positum, ut iis, qui divinam imaginem ab omni labe ac macula puram tenuerunt, atque in prima integritate et elegantia conservarunt, aut etiam oblitteratam eam vel sordibus contaminatam renoverunt, honoris causâ divinas ipsorum formas et effigies conficiant. Quin ii quoque, qui liberalioris erga eos venerationis specimen exhibent, pro divitiarum suarum amplitudine luculentiores etiam ac splendidiores materias adhibent, iisque formas ipsorum insculpunt: quod videlicet hac ratione majore erga sanctos viros honore defungi sese existiment. Cum itaque in eorum formis exprimendis ita magnificos ac splendidos se praebeant, committendum ne est, ut in rerum ab iis gestarum commemoratione contemptas atque ornatu et elegantia vacuas orationes relinquamus? Minime sane. Nam rusticioribus quidem danda est venia, si quemadmodum possunt orationes rudi atque in elaborato stylo prosequuntur, cum eorum, qui Deo placuerunt, res gestas exponunt. At qui eloquentiae operam navant, iis ignosci minime debet si Sanctorum vitas neglexerint, easque tumultuaria dumtaxat operâ conscripserint: praesertim si virorum eorum vitam litteris complectantur, qui per omnem vitae cursum litteris invigilarunt, atque doctrinae adjumento tum mentem ab inscitia et oblivione, tum animam ab omni turbulento motu repurgarunt, quique huic terrae habitui ornamentum attulerunt, ac mentem

* Sunt qui annô DCCXVI decessisse ferunt; sed communis, cui adhaeremus, sententia, Graecorum Menaeis proximior.

omnem per libros a se elaboratos illustrarunt, non externae dumtaxat sapientiae gratiâ pollentes, verum etiam Paracleti lumen copiose atque affluenter emittentes.

§ 2. Quorum in numero, et quidem inter primos censendus est magnus ille ac celebris Joannes, qui a Damasco patria sua cognomentum traxit. Hic enim non exiguum ecclesiastici firamenti sidus extitit, verum maximum et splendidissimum, non in haeresis solum ubique diffusae tenebris lucens, sed etiam omnem pestiferae doctrinae noctem sermonum suorum claritate discutiens. Nam nox quidem passim toto orbe fusa erat, praeclaras venerandarum imaginum formas obscurans: ac profunda quaedam caligo grassabatur. Atque is, qui eam diffundebat et afferebat, non plebejus quispiam homo erat, ut etiam in aliqua dumtaxat orbis parte malum disterneret: verum in manu, ut ita loquar, orbis terrarum fines tenebat, ut qui scilicet Romani imperii scepro potiretur. Quo etiam efficiebatur, ut magno animi ardore quoquoersum ferretur, atque ingenti impetu venerandas Imagines deleret, eosque a quibus illae colerentur, partim (ut erat non modo nomine, sed etiam animo ac sententiâ Leo) devoraret, leonibus nimirum ritu rapiens et rugiens: partim rugitu suo alio atque alio dispergeret, ac subterraneis recessibus sese occultare cogeret: mallentque permulti cum leonibus potius et draconibus habitare, quam cum ipso atque ipsius asseculis commorari. Alii autem metu perterriti, ad longinquas orbis partes contendeabant (Leo enim rugiet, et quis non timebit?) atque ab ipso perinde, atque a colubri facie profugiebant. At vir iste nomen a gratia consecutus, at spirituali gratiâ perfusus, iracundiâ adversus solum serpentem fervens (nimirum ut iracundia zeli ac virtutis nomen obtineret) non e Thracia, quam tum incolebat, ad Sarmatas, ut saluti suae consuleret, cucurrit, neque ex Byzantina urbe ad Herculeas columnas (a) fugâ se contulit, nec rursus e templis ob Leonis hujus rugitum in solitudinem concessit: verum Damasci prius, deinde in Palaestina degens, atque in solitario loco religiosae vitae institutum colens, adversus Leonem fortissime dimicabat. Quamvis enim ingenti locorum intervallo fortissimus hic meus athleta ab illo dissitus esset, libris tamen Paracleti igne fabricatis, ac vitali undâ obduratis, tanquam triplici lanceâ ipsum trajiciebat. Verum haec suo loco fusius oratio nostra declarabit.

§ 3. Aequumne igitur fuerit tanti viri vitam crasse ac rustice conditam, linguaque tantum et literis Arabicis comprehensam, contemptim relinquere? Minime profecto. Quocirca exponendum

(a) *Herculeas columnas*, quasi Orbis fines appellitarunt antiqui ingentes rupes (Abda et Calpes) quae hinc inde in Gibraltario freto prominent, qua Hispaniam inter et Africam arduus patet a Mediterranco mari ad Oceanum Atlanticum aditus. Ab urbe Gades (*Cadice*) Gaditani huius freto nomen factum. *Herculeas* etiam *metas* dixere, quod illis angustiis cogniti tunc Orbis ad Occidentem termini haberentur, quos nec validissimus Hercules praetergredi ausus fuisset.

est, e qua, quamque nobili radice viridissima hæc planta prodierit, ac quaenam patria eum edidisse gloriatur. Damascus autem hæc est. Ut enim ipsa de Paulo gloriatur, quod videlicet primo cælipetam illum, cum impietatem abjecisset, atque ex Christi inimico Christi amicus effectus fuisset, conspexerit: ad eundem modum ob hunc quoque virum honeste atque graviter gloriatur, quod scilicet non aliunde venerit, aut ex alia quadam religione ad rectam migraverit: verum eum ab ipsamet radice protulerit, atque in pietate, doctrinaque eum aluerit. Majores autem ille pios viros habuit, quique soli pietatis florem atque cognitionis Christi odorem, inter medias spinas conservarunt. Nam hi soli Christianum nomen, perinde atque praeclaram quamdam, nec ab ullo extorquendam hæreditatem ita retinuerunt, ut ex quo tempore Agareni urbem imperio suo ac ditioni subjecerunt, orthodoxam doctrinam nullo modo labefactarint. Quo etiam factum est, ut insignes eos ac celebres inter medias impiorum catervas virtus reddiderit, utpote quam hostes quoque ipsi venerationi habeant. Vel potius, quemadmodum Deus Daniele apud Assyrios, ob eam, cujus spécimen ediderat, pietatem, atque item Josephum in Aegypto gloriâ affecit (horum enim utrumque, tametsi alioqui captivum, procuratorem ac moderatorem et dominum inter externos et hostes fecit): eundem in modum hic quoque Joannis Majores publicorum negotiorum administratores inter ipsos Saracenos constituit, atque hic etiam pii viri captivi iis a quibus in captivitatem redacti fuerant imperarunt. O ingentia Dei miracula, o insignia prodigia. Nihil virtute sublimius est, nihil pietate præstantius et excelsius. Ut enim signum in monte, vel si rectius loquendum est, ut lucerna in nocte, et ut semen in Israël, ac denique ut scintilla in cinere: sic Joannis Majores Damasci relictæ sunt, ut praeclaram hanc facem proferrent; ea autem omnibus terrarum finibus lucem afferret. Hujusmodi videlicet ei, quem laudandum suscepimus, majores extiterunt.

§ 4. Pater autem, ut ex hac bona radice ortus, pietate caeterisque virtutibus parentes suos superare contendens, majorem quoque Dei amorem prae se tulit. Consentaneum enim erat, ut viro tam claro, quique ad summam usque virtutis arcem perventurus erat, progenitores quoque suos splendore anteiret: ut quemadmodum ex continuato quodam pregressu, recta quadam et composita ratione in altum ascensus contingeret: adeo ut res magni atque insignis hujus viri divina providentiâ ita gubernari viderentur, quemadmodum in Joanne quoque Baptista contigit. Nam quoniam futurum erat, ut superioribus omnibus prophetis clarius elucèret, atque mysterium omni sacerdotio majus hoc est Domini baptismum operaretur, idcirco divina providentiâ res ita comparata est, ut non e plebeis infimæque conditionis parentibus, sed ex sacerdotali tribu prodiret, atque a propheta gigneretur.

Eodem modo hic quoque divinitus ita provisum est, ut Joanni pater existeret vir cum primis pius, atque humanitate praeditus. Nam cum tum ob eximiam virtutem, tum ob reliquum vitae splendorem amplissimasque opes, quibus praeditus erat, publicorum negotiorum cura et administratio per omnem regionem ei demandata fuisset, ipse non in comessationes ac perpotationes et supervacaneas impensas divitiis abutebatur, verum quicquid tam in auro, quam in aliis mobilibus materiis facultatum habebat, id totum Christianis captivis redimendis impendebat. Reliqua autem immobilia bona (multa autem in Judaea et Palaestina habebat) redemptis Christianis, qui in illis locis degere animum induxerant, ad refocillationem, vitaeque, quantum satis erat, subsidium impertiebat: aliis autem libero lumine ac pede quo vellent sese conferre permittebat. Tanta scilicet virtute atque humanitate vir ille pollebat. Nam cum multa haberet, perinde erat, ac si nihil haberet, ut qui noctu atque interdium facultates suas Deo confunderet.

§ 5. Hac non dicam hospitalitate, ut Abraham, sed humanitate praeditus, cum esset praemii loco admirandum partum accipit, si non ex promissione, at certe ex divina praenotione ac praefinitione. Praenovit siquidem Deus, qualis Joannes futurus esset, eumque ex hoc viro procreandum esse praefinivit: quo videlicet pro ea humanitate, quam in eos qui libertatem cum horrenda captivitate commutarant, exercere consueverat, hoc praemii referret. Igitur ei praeclarus hic filius nascitur: eumque tenero adhuc corpusculo, per spiritualis matris regenerationem, lucis filium efficit, rem videlicet faciens tum temporis haud admodum facilem, quamque inter medias illas gentes multi vix auderent. Deinde in eam de puero curam incubuit, non ut ille desultorios equos regere ac moderari, hastam commode vibrare, aut arcu sagittam exacte emittere, aut cum feris pugnare, ac naturalem mansuetudinem in belluinam crudelitatem immutare disceret: quemadmodum videlicet multis hinc evenire solet, quod iracundiâ subinde perturbentur, et furiosum atque immanem quemdam in modum subsultent.

§ 6. Damasceni barbari cum in mari excursions facerent (nam id illis familiare erat), multos interdum Christianos abripiebant, atque in mare cum navibus descendentes quamplurimos in captivitatem trahebant, abductosque in civitatem partim venales proponebant, partim gladio trucidabant. Quorum in numero vir quidam fuit monasticum habitum gerens, ex Italia ortus, venusta facie, venustiori autem animo, Cosmas nomine. Atque in ipsius ore gravitas quaedam elucebat, internum animi statum declarans. Ad cujus pedes sese abiciebant, qui ad necem trahebantur, ab eoque precibus contendebant, ut Deum sibi propitium redderet, scelerumque veniam ab ipsius humanitate impetraret.

Barbari autem perspecta ea reverentiâ, quam qui obtruncandi erant ei exhibebant, ex eo sciscitabantur, quam in mundo dignitate, et quonam inter Christianos splendore praeditus esset. Respondens autem ille, ait: « Nullam sacerdotii dignitatem gero, verum inutilis quispiam monachus sum, philosophiâ excultus non tantum nostrate ac Deo grata, sed eâ etiam quam externi sapientes condiderunt. » Quibus verbis habitis, obortis lacrymis oculos implevit.

§ 7. Cum autem Joannis pater haud procul staret, eumque lacrymis ita perfusum cerneret, ad eum accessit, ut ejus calamitati consolationem adhiberet: ad eumque his verbis usus est: « Quid tandem causae est, homo Dei, quamobrem tu mundi jacturam deplores, cui jampridem nuncium remisisti mortuusque es, ut ex habitu perspicio? » Respondit monachus: « Hujus vitae jacturam haudquaquam deploro: nam ego, ut abs te dictum est, mundo mortuus sum. Hoc autem me discruciat, quod omnem humanam doctrinam consecutus sum. Orbem enim illum disciplinarum tamquam fundamentum jeci, Rhetoricâ linguam expolivi, Dialecticis methodis ac demonstrationibus eruditus sum, moralem philosophiam, quam Stagirites et Aristonis filius tradiderunt, colui, naturalium rerum contemplatione, quantum homini satis est, operam dedi, Arithmeticae rationes perdidici, Geometriam ad summum usque teneo, Musicae concentus et proportionem consecutus sum. Nec vero coelestium corporum motum ac siderum conversionem praetermisi: ut ex rerum conditarum magnitudine ac pulchritudine, pro ratione meae harum rerum cognitionis, ad conditoris contemplationem pervenirem. Nam qui certiores rerum conditarum cognitionem percepit, certius quoque eum, a quo illae conditae sunt, cognoscit, majoreque ipsius admiratione afficitur. Post autem ad Theologiae, tam a Graecis traditae, quam a Theologis nostris rectissime explanatae mysteria transii. His igitur impletus, utilitatem eam, quae hinc percipitur, nemini adhuc impertivi, nec per philosophiam filium parenti similem procreavi. Nam quemadmodum multi, quo genus suum propagare queant, naturales filios serere cupiunt: sic qui philosophiae operam dederunt, per philosophiam et eruditionem filios gignere concupiscunt, ut aureum philosophiae genus in mundo perpetuo conservetur. Hujus porro admirandi partus auctores immortalem gloriam adipiscuntur. Ac praeterea hoc bonitatis proprium est, bona ea quibus abundat, aliis etiam impertire. Nam qui non ita animo comparatus, nec ea voluntate praeditus est, haudquaquam in bono est, verum in vitio haeret, utpote superbiâ et invidentiâ plenus: quibus fit, ut bonum quod Dei beneficio consecutus est, cum aliis communicare minime in animum inducat. Eaque de causa id quod habere videtur, ipsi eripitur: quemadmodum servo illi contigit, qui acceptum talentum nummulariis minime commisit.

Ego autem bonam partem elegi, atque in primis vellem mihi liceret doctrinam eam, quae mihi suppetit, aliis elargiri. Quoniam autem id quod cupiebam (hoc est, ut in fidelium illorum servorum, qui accepta talenta aliis commodando ea conduplicarunt, numerum referrent), minime consecutus sum, nec per philosophiam filium ullum in lucem edidi, verum haud secus ac quispiam liberis carens ac miser, uti cernis, e vita exeo, idcirco lacrymis opprimor, gravique moestitiâ obruor. »

§ 8. Hanc orationem cum audisset is, qui hujusmodi thesauri desiderio flagrabat, respondit: « Missos fac hos luctus, vir beate, animumque tuum leva. Fortasse enim petitiones cordis tui dabit tibi Dominus. » Hoc sermone habito, Joannis pater quammaxima celeritate potuit ad Saracenorum principem cucurrit, ipsiusque pedibus advolutus, probum illum et ornatum virum Cosmam ab eo postulavit, neque eo quod postulabat excidit, verum munus ingentis sane pretii accepit: eumque in aedes suas abductum consolabatur, ac diuturnis aerumnis confectum reficiebat et recreabat: posteaque haec verba adjunxit: « Non jam liber dumtaxat es, verum etiam domus meae socium, atque aequae, ac me, dominum te constituo, meaeque et laetitiae omnis et afflictionis consortem. Unum autem hoc abs te peto, nempe ut naturalem hunc filium meum Joannem, atque item hunc alterum, cui idem ac tibi nomen est, quemque ex urbe Jerosolymitana ortum, ac tenera adhuc aetate parentibus orbatum, in spiritualem filium adoptavi, omni tam externa, quam ea, qua per Spiritus Sancti gratiam ii, qui digni sunt, imbuuntur eruditione ac philosophiâ, ejus scientiam tenes, perdiligenter erudias. » Philosophus autem hac oratione audita, equo statim fractis vinculis per campum currenti, aut cervo cuiquam siti laboranti, atque ad aquarum fontes misso similis erat. Diceres eum instar Midae cujusdam in magnos auri thesauros incidisse. Hac erga istud negotium animi alacritate praeditus, adolescentes suscipit, ipsisque magister designatur.

§ 9. Ac Joannes quidem naturae praestantiâ, et animi studio atque industriâ, velut pennis quibusdam instructus, aquilae in morem per coelum volitabat: Cosmas autem ipsius spiritualis frater et commilito, non absimilis erat navi passis velis per aquas alarum remigio currenti, secundo nimirum vento eam a puppi perflante. Ita tum ingenii celeritate, tum studii atque industriae contentione brevi ab ipsis collectum est, quicquid et in Grammatica, et in Dialectica, iisque artibus, quae demonstratione nituntur, maxime expetendum est. Per moralis autem philosophiae disciplinam non modo id agebant, ut mentem exornarent, sed etiam ut animae perturbationes ac tumultus comprimerent. Atque item in naturalium rerum contemplatione immotam oculorum aciem aquilae ritu defigebant. Quin arithmeticas proportionales non minori ingenii dexteritate coluerunt, quam Pythagoras aut

Diophantes. Geometriam ita perdidicerunt, ut novi quidam Euclidæ esse existimarentur, aut si qui alii ad ipsius similitudinem accedunt. In Musica tales extiterunt, quales ex divinis carminibus et hymnis ab ipsis conditis eos fuisse, apud prudentes viros constat. De Astronomia denique, quantum ad intervalla et figurarum compositiones, ac distantiarum proportionem attinet (etiamsi aliqui pauca de iis rebus, ut exiguum aliquam imperitis cognitionem afferret, tractaverit) cujusmodi vir Joannes fuerit, ex ipsius monumentis perspicere licet. Talis autem prorsus Cosmas etiam erat. Verum de ipsius laudibus orationem ad alios remitto. Mihi enim nunc id dumtaxat propositum est, ut Joannis laudes illustrem.

§ 10. Hujus porro tum divinarum rerum scientiam, tum dogmatum sinceritatem quis ex Elementario, vel ut rectius loquar, in dogmatibus perfectissimo atque absolutissimo ipsius libro non agnoscat et admiretur? Quem quidem si quis omnis rectæ doctrinæ legem, ac Mosaicas tabulas appellaverit, a vero minime aberravit. Quodque admiratione dignum est, scientia ipsius animum minime inflavit: quin potius quemadmodum feraces arbores exuberanti fructuum copiâ degravatæ, in terram propendent: eodem etiam modo insignis ille Joannes, cum ipsi literarum atque doctrinæ fructus amplificaretur, deorsum propendebat, non ille quidem in terram, sed in profundissimum philosophiæ pelagus intuens. Etenim cum quadam animi in mundum propensione, non secus atque cum navigio aliquo, adhuc ipse innatabat. Cupiebat autem hanc quoque mundi navem abjicere, corporeæque affectionis vestes omnino exuere, sicque nuda mente in pelagus se conijcere, atque usque in fundum ipsum penetrare, ut ingentis pretii margaritam illic reconditam inveniret. Hac igitur cupiditate flagrans, atque huc spectans, ad imum usque gurgitem se demittebat, nec eruditionis nomine tumorem ullum contrahebat, verum per arcanae sapientiæ amorem sese deprimebat. Ad hunc itaque modum spiritualis ipsius animæ lampas mundano oleo referta erat: quo nimirum sapientiæ quoque ab omni materia remotæ lumen coelitus in hanc lampadem delapsum, ipsam accenderet, eaque ratione ipse clarus ac flammeus efficeretur.

§ 11. Postea autem ipsius magister a discipulo, ut credibile est, in hunc amorem inductus, ad pueri patrem accedit, atque: «En quod cupiebas, plene consecutus es. Pueri enim eruditione me antecellunt. Neque enim satis ipsis fuit magistrum suum æquasse: verum ingenii magnitudine improbisque laboribus, atque etiam fortasse Deo sapientiæ donum ipsis adaugente, ad philosophiæ fastigium altius quam ego evecti sunt. Quocirca cum nulli jam ipsis deinceps usui esse queam, superest ut mihi pro eo, atque cupiditati tuæ satisfeci; mercedem persolvas, hoc est, ut per te

mihi in monachorum coenobium abire, atque illic supremam sapientiam scite investigare liceat. Nam philosophia ea, cui prius operam dedi, ad illam me transmittit, satiusque ac praestantius est me duplici bono locupletari, atque ad priorem sapientiam eam etiam, quae ab omni materia purissima est, omnemque cogitationem superat, quamque nuda mens atque a corpore prorsus abstracta discere potest. adjungere.» Hanc philosophi orationem moleste quidem tulit Joannis pater: caeterum eum retinere minime poterat, ne alioqui malam pro eo quod filium erudierat, mercedem ipsi pendere videretur. Itaque amplissimo viatico instructum, in pace dimisit. Ille autem ad Lauram, quae in sancti Sabae solitudine sita est, profectus, illicque ad extremum usque diem commoratus, ad ipsammet sapientiam, hoc est, ad Deum migravit. Simul etiam e vivis excessit Joannis pater. At vero Saracenorum princeps Joannem accersens, cum primarii consilarii dignitate coornavit. Recusabat autem ille, ut ejus cupiditas alio tenderet. Verum ita tandem coactus est, ut jam repugnare non posset. Itaque in majore, quam ipsius pater, dignitatis gradu constitutus est.

§ 12. Tum autem Leo Isauricus Romanum imperium gubernabat, qui adversus venerandas Imagines, ac recte de religione sentientem Ecclesiae coetum, erat tamquam leo rapiens et rugiens. Nam et illas belluinae insaniae igne comburebat, et earum adoratores rapiebat ac debebat, tyrannicaeque impietatis dentibus miserum in modum laniabat. Quae postquam ad Joannis aures pervenerunt, Eliae zelum atque cognominis sui Baptistae reprehendendi libertatem imitatur, eum videlicet etiam ante unctionem invisibiliter ungente spiritu. Ac verbum Dei, velut spiritus gladium incidendi facultate praeditum, ad ferinae illius mentis dogma tamquam caput amputandum objicit. Ad orthodoxos itaque quibus notus erat, pro venerandarum Imaginum honore libellos epistolares mittebat, quibus illud eruditissime demonstrabat, divinarum Imaginum adorationem necessariam esse: ipsosque hortabatur, ut aliis eadem commemorarent, suasque epistolas omnibus ostenderent. Atque omni ratione ac studio novus ille veritatis pugil in id incumbibat, ut epistolae suae velut per orbem quemdam e piorum manibus ad piorum manus transirent, sicque recta doctrina confirmaretur. Ac Pauli instar omnem contentionem adhibebat, ut si non pedibus, certe per epistolas terram universam veritatis praedicatione in orbem complecteretur. Quod ubi ab Imperatore Leone compertum est, accersitis nonnullis, qui eadem cum ipso de religione sentiebant (siquidem indignissime ferebat impietatem suam Joannis epistolis traduci, aperteque per-vulgari) negotium ipsis dedit, ut imposita sibi pietatis larvâ, omni studio atque conatu id agerent ut per colloquii speciem epistolam quamdam Joannis manu scriptam nanciscerentur.

§ 13. Quamobrem vitii propugnatores nullum, ut dici solet, funem movere, fraudemque tegere, atque id quod ipsis imperatum fuerat, investigare destiterunt, quoad inventam epistolam Imperatori tradidissent. Ille autem accitis quibusdam notariis suis, epistolarum Joannis exemplar ad imitandum ipsis proposuit, in hoc nimirum, ut et scripturae notas, et ipsius sententias ac verba exprimerent. Cum igitur multos, qui ad eam rem ipsi operam navarent, invenisset, tum denique jussit, ut epistolam tamquam ex Joannis persona ad ipsum impium Imperatorem scriptam exararent, cujus haec sententia esset: «Salve Imperator. Majestati tuae hoc nomine gratulor, quod eandem nobiscum fidem tenes: tuaeque imperatoriae praecellentiae cultum ac venerationem quam debeo tribuo. Eaque de causa illud tibi significo, urbem hanc nostram negligenter omnino custodiri, atque Agarenorum praesidium, quod hic est, exiguum et infirmum esse. Quare per Deum te obtestor, ut hujus civitatis miseratione afficiaris: atque ingenti et strenua manu praeter omnem expectationem missa, quae alio sese proficisci simulet, urbem sine ullo labore obtinebis. Ad id enim ipse quoque non mediocrem opem tibi afferam, quandoquidem et urbs et regio universa, in mea pene potestate est.» Hac epistolâ conscripta, ex eadem animi perversitate ipsius ille alteram ad Damascenorum Saracenorum principem epistolam conficit hoc exemplo: «Nihil sane pace beatius atque amicitia fortunatius esse censeo. Ac praeterea pacis foedera servare, laudabile ac Deo gratum est. Proinde nihil antiquius duco, quam amicitiae foedus, quod tecum sanxi, firmum atque inviolatum conservare: quamquam ad illud clam infringendum ac versute violandum, a Christiano quodam, qui sub tua ditione atque imperio est, crebris ipsius literis incitor: quibus illud certo confirmat, se mihi ad urbem tuam in meam potestatem redigendam ingentem operam allaturum esse, si ingentem exercitum eo misero. Unde etiam unam ex ipsius ad me missis epistolis ad te remisi, ut iis quae ad te scribo, fidem conciliem, atque intelligas, quam in tuendis amicitiiis verae ac sinceræ fidei sim: simul etiam ejus, qui ad me haec scribere ausus est, improbitatem ac fraudem perspectam habeas.»

§ 14. Ambas itaque has literas ille ut nomine Leo, ita serpentina versutiâ praeditus, per quemdam ex suis ad Barbarum misit. Ille autem his acceptis, Joannem accersit, ac fraudulentam illam epistolam ipsi ostendit. Qua perlecta, Joannes literarum quidem formas suis similes esse confessus est: se autem ea quae ipsis continerentur prorsus ignorare, nec unquam sibi hujusmodi quicquam in mentem venisse. Nec vero cum epistolam eam legisset, eum fugit, quonam dolo quibusque insidiis haec adversum se comparata essent. Verum ille Christi inimicus princeps ad ea quae a Joanne dicebantur, perinde erat atque asinus lyram

audiens, velut est in proverbio: atque a bonis quidem et cum veritate conjunctis verbis obmutuit, at non ita obticuit, quin iniquum facinus imperaret. Nam nulla morâ interposita, dextram Joanni manum amputari jubet. Cumque ille ab eo precibus peteret, ut purgandi sui causâ, atque ut impii Imperatoris in se furorem exponeret, breve quoddam temporis spatium sibi concederetur, a Barbaro tamen, ut cui furor mentem omnino ademisset, id impetrare non potuit. Itaque dextra ea, quae scriptis suis virtutem orthodoxis in Deo fecerat, excisa est: Dextra, inquam, ea excisa est, quae homines Domini odio percitos refutabat: atque pro atramento, quo cum imaginum adorationem literis mandaret, prius tingi solebat, suo cruore perfunditur. Deinde excisa haec manus a Domino, ut sic loquar, in foro suspensa est. Cum autem advesperasset, ac Joannes tyranni indignationem sedatam atque compressam esse conjiceret, legationem ad eum misit, supplex rogans et obsecrans, atque hujusmodi verbis utens: « Dolor mihi ingravescit, neque intolerandum quemdam in modum excruciat: neque acerbitatis aculeo levâri possum, quamdiu præcisa mihi manus in aëre pendet. Hanc igitur, quaeso, mihi donari jubeas, ut ea humo condita, doloris acrimonia relaxetur. » His precibus statim cessit tyrannus, redditaque est justo viro manus.

§ 15. Qua accepta, ille in oratorium quod domi habebat, ingreditur, pronoque omnino corpore ante divinam Imaginem quae Dei Genitricis effigiem gerebat, provolutus, excisamque manum pristinae suae commissurae admovens, intimo pectore ingemiscit, ac cum lacrymis exclamans, illam ad misericordiam propensissimam hunc in modum obsecrare coepit: « Domina et castissima Mater quae Deum meum peperisti: divinarum Imaginum causâ dextra mihi manus amputata est; neque enim te fugit, quid Leonem in furorem conjecerit. Quare quamcelerrime accurre, ac manui meae medicinam adhibe. Dextera excelsi quae ex te incarnata est, per tuam intercessionem virtutes multas efficit. Tuo itaque rogatu meam quoque dexteram obsecro sanat: ut tuas, quemadmodum concesseris, Filii quoque ex te incarnati laudes modulato concentu, o Dei Genitrix, literis consignet, atque orthodoxo cultui adjumento sit. Potes enim quicquid lubet, ut Dei Mater. » Haec Joannes cum lacrymis dicens, obdormivit: atque in somnis, sanctae Dei Genitricis Imaginem videt placidis et laetis oculis ipsum intuentem, ac dicentem: Ecce sanitati restituta est manus. Jam ergo sine ulla cunctatione, quemadmodum nunc pollicitus es, eam scribae velociter scribentis calamus effice. Experrectus igitur ille qui sanatus fuerat, cum excisam manum contemplaretur, eamque sanatam conspexisset, spiritu exultavit in Deo salutari suo atque ipsius Matre, quoniam fecit ipsi magna qui potens est: pedibusque stans, manus in altum extulit, carmenque quod

tempori maxime conveniret cecinit, totaque nocte una cum universa familia laetabatur, ad grati animi significationem, canticum novum Deo cantans, ac dicens: *Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine, dextera tua manum meam amputatam sanavit, ac per eam hostes qui venerandam tuam ac Genitricis tuae Imaginem honore minime prosequuntur, conscindet: atque in multitudine gloriae tuae adversarios, Imaginum infractores, per manum meam confringet.* Erat itaque illi nox ea dies, et non nox: ac lumen, et non tenebrae (Libet enim hoc loco Prophetæ vocem cum aliqua immutatione usurpare). Erat illic vox epulantium, et sonus exultationis in justî viri tabernaculo.

§ 16. Haec porro non occulte ac silentio peragebantur: verum admirandus ille sonus atque concinna illa jubilatio ad vicinos, et eos qui in orbem habitabant, sese diffundebat. Ex quo factum est, ut confestim quidam ex Christi inimicis Saracenî principem suum adirent, Joanni dextram minime abscissam esse affirmantes, verum alii cuipiam, servo puta, aut alioqui ipsi ministranti qui benevolentia erga eum ductus, seipsum domini loco huic supplicio exposuisset: eos autem, quibus hujusmodi exectio imperata fuisset, pecuniâ corruptos poenam in alium transtulisse. En enim, inquiebat, Joannes domi desidens canit ac perinde oblectatur, ac si nuptiale festum celebraret, epithalamiumque aliquem cantum ederet. Immo et ejusmodi laetitiam ipsius exultatio superat. Hoc nuncio allato, statim Joannes accersitur, ac cum venisset, exectam dextram ostendere jubetur. Qua demonstrata, certo Dei Matris consilio ac providentiâ, linea quaedam in ea elucebat, verissimam excisionem esse ostendens. Tum igitur ex eo Barbarus quaesivit, quisnam medicus ipsum in sanitatem asseruisset, ac quaenam medicamenta imposuisset. Ille autem clara et ingenti voce miraculum praedicat: « Dominus meus, inquit, omnipotens medicus, cujus vis ac potentia orationem pari pede comitatur, in sanitatem me vindicavit. » Ad haec Barbarus: « Quantum conjecturâ assequor, o homo, id quod passus es, insons passus es: ac velim illud nobis ignoscas quod praecipiti atque inconsiderata sententiâ supplicium tibi intulimus. Tu vero pristinum munus administrabis, principemque inter consiliarios nostros locum obtinebis. Neque enim posthac nisi de tuo consilio ac sententiâ quicquam facturi sumus. » Ille autem humi prostratus adoravit, pronusque jacens eum per diu rogavit, ut id sibi remitteret, aliamque viam multo jucundio rem et optabiliorem ingredi permetteret, ejusque qui ait, *Ego sum via*, vestigiis haerere. At Barbarus hanc ei potestatem minime faciebat: eratque cernere tanquam gladiatores quosdam, Barbarum et virum justum inter se pugnantes. Ille enim multis mundi vinculis Joannem coërcere contendebat: hic contra magnam vim ac summum studium adhibebat, ut ea perrumperet, atque angelicis pennis in sublime volaret. Ingensque

tum stadium apertum erat, certaminis arbitro Christo praesidente, spectatoribusque angelis. Quin illud quoque fortasse, nec id immerito, dixerit quispiam quod improbi spiritus a sinistro latere animum Barbaro addebant, atque ad illiciendum Joannis animum eum acuebant.

§ 17. At vero luculento tandem cum praeconio vincit gladiator meus, omnesque adversarii illecebras tanquam parvulorum sagittas ducit, victorque discedit, illustri vittâ caput redimitus: domumque laeto atque hilari vultu ingreditur qui prius moestus ac tristis excesserat. Cumque duae ipsi Dominicae sententiae propositae essent, altera quae hoc statueret, ut facultates suas venderet, ac pauperibus distribueret: altera, ut domus et agros aliaque omnia Domini causâ relinqueret, ita se comparavit, ut nec in priori temporis aliquid sibi terendum putaret, ne fortasse ea res ipsi moram afferret: nec item in secunda, ne si facultates suas temere relinqueret, inter eos qui sanguine ipsi conjuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, aliis nimirum aliud quoddam haereditatis capessendae jus proferentibus. Verum inter utrumque graditur, atque confestim bonis suis in pauperes, captivos servos suos, quos etiam libertate donaverat, et cognatos distributis, atque divinis templis consecratis necessariis indumentis exceptis, nudus e mundo excessit. Ac Jerosolymam profectus, cum in his venerandis locis adorationis munere, ut par erat, perfunctus fuisset, tanquam cervus divina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad divini viri Sabae * Lauram se confert, comitem ac socium non itineris dumtaxat, sed instituti etiam Cosmam habens qui eandem cum ipso educationem ac disciplinam habuerat. Diceres eos sacrum quoddam par esse, ac sub Christi jugum currere, ut illud cervicibus suis tollerent. Joannes itaque, de quo nobis oratio instituta est, divinum illud monasterium ingressus, ad pastorem pedes se abjicit, majorem in modum eum obsecrans, ut se in ovium earum quae illic versabantur, numerum ascriberet, perditum sese appellans, atque e solitariis montibus ad pastorem Christum conversum. Qua quidem re ovilis praefectus magnam animo voluptatem cepit, eumque hujusce animi inductionis nomine beatum praedicavit.

§ 18. Cumque ipsi propter vitae splendorem doctrinaeque praestantiam faciendum visum esset, ut novitium illum uni ex magnis senibus traderet, cujus ductu ac magisterio per Dei viam sine ullo errore incederet, eum quem inter monachos omni virtutum genere maxime insignem existimabat, primum accersit, eique Joannem committere conatur. Ille autem id recusavit, regendo tanto viro, tantaque eruditionis gloriâ praedito, imparem se esse affirmans. Hoc igitur sene praetermisso, antistes alterum ad se vocat. Qui cum etiam iisdem quibus prior verbis uteretur,

* Collitur v Dec. — De *Laurâ* vide MARTYROL. ILLUSTR. jan. p. 36*.

tertius postea introducitur, ac post hunc alii item haud pauci: coeperuntque omnes ad unum Joannis instituendi curam deprecari, atque a se rejicere. Post multos autem senex alius admittitur, moribus quidem simplex, at doctrinâ minime parva. Qui cum prompto animo promptum Joannem suscepisset, in cellam suam una cum eo abscedit: ac praeclarum istud fundamentum primo ipsi subjicit, nempe, Ne quid suo arbitrato faceret: ut Deo sudores atque acerrimas preces et labores tanquam sacrificium quoddam offerret: ut lacrymas ex oculis emitteret, siquidem repurgandae pristinae vitae cupiditate teneretur. Nam hoc apud Deum sacrificium purum censi, atque omne aliud thymiâmatiss genus pretio antecellere. Atque hoc quidem primum in his rebus quae corporis operâ perficiuntur.

§ 19. Quantum autem ad animum attinebat, hanc legem ei indixit, ne quam mundanam speciem depingeret: Ne rerum minime convenientium formas in ea effingeret, verum mentem ab omni inani tumore integram conservaret: ne rursum doctrinae amplitudine gloriaretur, atque in his quae perceperat, totum se percepisse arbitraretur: ne visionum aliquarum atque absconditarum revelationum desiderio flagraret: ne in animum unquam induceret sibiipsi confidere, aut in ea opinione versari, ut se eruditionem omni errore ac lapsus periculo vacuam tenere existimaret, quoadusque ex corporis vinculis eximeretur: verum cogitationes suas timidas, atque animadversiones suas lubricas esse agnosceret: idque contenderet, ut mentem suam minime spargi ac dissipari sineret, verum eam summa curâ ac diligentia colligeret, ut hac ratione tum ipsius mens a Deo illuminaretur, tum anima purgaretur, tum corpus ab omni labe purificaretur, ac denique corpus una cum anima menti adjungeretur, triplexque ista res ob conjunctionem cum simplicissima Trinitate, simplex efficeretur, reddereturque homo non jam carnalis, nec animalis, sed omni ex parte spiritualis, translatis nimirum per animi inductionem duobus illis prioribus in tertium ac primarium. Ad hunc igitur modum cum pater filio, ac magister discipulo leges praescripsisset, haec etiam verba ipsi adjunxit: Ne ad quemquam epistolam miseris. Ne quid omnino externae disciplinae loquaris. Silentium prudenter cole, neque enim te fugit, hoc non philosophorum dumtaxat nostrorum praeceptum esse. Nam etiam Samius ille Pythagoras discipulis suis, qui philosophiae mysteriis ab ipso imbuebantur, multorum annorum silentium indicebat. Neque existimes bonum esse, bona intempestive proloqui. Ad hoc enim te inducat David, his verbis utens: Silui a bonis. Quidnam autem hinc ipsi contigerit, ex eo audi: Concaluit, inquit, cor meum intra me, divini videlicet amoris igne: atque in animi meditatione ignis ille in Prophetae pectore excitatus est.

§ 20. Haec Joanni senex praescribebat. Qua quidem in re

haudquaquam in aquis scribebat: nec super petras, sed in terram bonam seminabat. Diuturno itaque temporis spatio Joannes per omne tentationis et experimenti genus a senex instituebatur, atque in omnibus rebus certam obedientiam prae se ferebat. Non oblitabatur ille in iis quae ipsi imperabantur. In lingua murmur non erat, nec ulla in corde disceptatio, interne ea explorans quae magister praescriberet. Verum hoc unum in media mente, non secus atque in tabulis penitus exsculptum et incisum habebat, nempe ut in omni negotio et edicto sine murmuratione, velut Paulus praecipit, ac disceptatione, quod imperatum esset, faceret. Nam alioqui quidnam ad eum qui boni aliquid, quodcumque tandem id fuerit, efficit, utilitatis redire queat, si vel in ipsius labiis murmur insideat, vel improba cogitatio serpentis instar in pectore delitescat? Equando ulterius provehatur? Id nimirum causae est, quamobrem multi frustra laborent, nec ad ea quae a fronte sunt progrediantur.

§ 21. Deinceps autem ut senex pugilem suum majoribus obedientiae certaminibus assuefaceret, quid comminiscitur? Per multis sportis, quas pro opere habebant, in unum collectis, hoc praetextu utitur, Joannem sic alloquens: «Audiui, fili, sportas Damasci carius, quam in Palaestinae partibus vendi. Multis porro, ut nosti, rebus indigemus. His itaque acceptis, illuc quam celerrime poteris proficiscere, neque vel obolo quidem minoris eas vende, quam tibi impero. Pretium porro duplo, quam par erat, majus ipsi constituebat. Huic imperio minime adversatus est, nec imperantis sermonem sibi discutiendum et explorandum putavit ille ad mortem usque obediens: verum obedientiam tanquam alis quibusdam instructus, hujusmodi fascem in humeros tollit, ac Damascum petit. Qua in urbe qui prius insignis et clarus erat, laceris vestibus indutus, ac squallens, et sordidus forum peragrabat, ut sportas suas venderet. Cum igitur nimium eas aestimaret, risum sui excitabat, omniumque probris atque contumeliis exagitabatur. Unus autem ex iis qui ipsi, cum in urbe clarus et ornatus esset, ministrabat, ante ipsum stans, ipsiusque faciem in animum injiciens, quisnam esset qui tum ita humilis et abjectus ac pannosus esset, agnovit: pectoreque gravissimo dolore fracto, ad eum tanquam ignotum accedit, sportasque emit, persoluto eo omni pretio quod ab illo postulatum erat. Quo quidem accepto, generosus ille vir ad eum, a quo missus fuerat, se refert, ac victoris ejusdam instar, humi prostrato adversario, hoc est, inanis gloriae ac superbiae parente, revertitur.»

§ 22. Enimvero Joanni monachus quidam vicinus erat qui terrestrem peregrinationem cum coelesti domicilio commutarat, atque ad Deum concesserat. Carnalem autem fratrem ille habebat qui hujusmodi calamitate profligatus, fraternam mortem impatientissimo animo ferebat. Joannes igitur eum consolabatur,

variisque sermonibus ut poterat a moerore revocabat. Is autem qui in luctu versabatur, ab eo petere ac summis precibus contendere coepit, ut levandi luctus ac recreandi animi causâ carmen quoddam sibi conderet. Cum autem Joannes senis mandatum pertimesceret, nec ipsius petitioni obsequeretur, is, qui ab eo id petebat, precibus haudquaquam abstinebat, atque his verbis utebatur: «Quin tu dolentis animae misericordiâ permovèris, exiguumque pharmacum, quo dolor propulsetur, ipsi adhibes? Si corporeus medicus esses, ac me corporis dolor transfixum teneret, nec tu pro viribus tuis medicamentum mihi admovères, atque ego graviter vexarer, ac forte etiam mórerer, an non hujusce contemtionis atque incuriae poenas Deo penderes? Cum igitur nunc graviore morbo laborantem despicias, quid afferre potes, quin graviores poenas sis daturus? Quod si senis praeceptum extimescis, hoc scito me rem istam ita arcanam habiturum, ut a nullo exaudiatur.» Hac oratione permotus Joannes, modulatum carmen ob eum qui mortem obierat ipsi conficit quod etiam ad hunc usque diem omnium cantu celebratur, nimirum illud quod incipit, *Vanitas omnia humana*. Aberat autem tunc temporis a cella Joannis praeceptor: ipse autem intra cellam praedictum carmen concinne cantillabat. Senex itaque cum foris adhuc esset, modulatum illum sonum audit, atque cum ingenti iracundia ad Joannem ait: «Siccine veterum tuarum pollicitationum oblivione captus es, ac pro eo atque in luctu et moestitia versari debebas, diffusus gaudio sedes, deliciasque ex cantu captas?» Cumque ille seni causam exposuisset, ejusque a quo sibi vis illata fuerat, luctum excusandi sui causâ obtendisset, humique prostratus veniam postularet: senex tamen lapidis aut etiam incùdis in modum stabat, ipsius precibus nullo modo cedens, eumque statim e cella eiecit.

§ 23. Admirandus autem ille vir primorum parentum inobedientiam, ob quam e paradiso exturbati fuerant, in memoriam statim revocavit, nec quid faceret aut quo se verteret habebat: graviorique luctu, quam is qui fratrem amiserat, premebatur, secum videlicet haec dicens: «Ille quidem fratrem amisit, ego autem per inobedientiam animam meam perdi.

di.» Tandem autem ad alios senes, quos reliquis virtute superiores esse norat, accedit, deprecatoresque ad inflectendum senis illius animum adhibet, eumque rogandum et obsecrandum, ut se facilem ac placidum Joanni praeberet, ipsique admissam culpam condonaret. Abierunt igitur illi, eumque obsecrarunt. At ille nihilo magis eorum precibus quam statua movebatur, nec ingressum in cellam discipulo concedebat. Cumque quispiam ex illis monachis dixisset, «Licet tibi mandatum aliud ei dare, nec eum a tuo contubernio removere?» tum ille qui rogabatur, his verbis usus est: «Hoc mandatum Joanni siquidem inobedientiae veniam sibi dari cupit, constituo, ut

Laurae ambitum pèragret, ac suapte manu monasticarum cellarum sordes atque excrementa purget.» Haec ut illi audierunt, ex hujusmodi sermone pudore suffusi ac tristes recesserunt, senis illius rigiditatem ac duritiam ad stuporem usque mirantes. Quibus cum Joannes occurrisset, ac pro suo more ante eos se incurvasset, quatenam patris de se sententia esset ex ipsis sciscitabatur. Illi autem tantam senis acerbicatem esse respondebant, ut ea ipsis stuporem commoveret, seque ne ipsius sententiam exponerent, pudore quodam prohiberi. Illi autem etiam atque etiam ab his petebat, ut eam aperirent. Cujus precibus commoti, turpem illam repurgationem commemorant. Quà audita, praeter omnem eorum expectationem maximopere delectatus est, sibi quoque hoc factu facile ac perquam jucundum esse asseruit. Confestim itaque conquisitis instrumentis ad repurgandas faeces accommodatis, iisque in manus assumptis, ad illius cellam qui seni vicinus erat, accedit, eamque ingressus, manus eas, quas prius multis suavis ugentis perfuderat, contaminare coepit, dextramque illam a Deo curatam (o singularem viri humilitatem) coeno ac stercore conspergit. At senex comperta Joannis ingenti obsequendi promptitudine, magnaëque illius ac minime fictae humilitatis profunditate, vel ut rectius loquar, altitudine, accurrens, ipsum amplexus est, atque de ipsius collo pendens, manusque et oculos atque humeros exosculans, ait: «O quantum beatae obedientiae pugilem in Christo genui.» Joannes autem ex senis verbis majori rubore afficiebatur, pronusque cadebat, pavimentumque non secus ac si ad Dei pedes se abjiceret, lacrymis rigabat. Non enim paternis sermonibus inflabatur, nec ad senis encomia intumescibat: verum amplius deprimebatur, ipsiusque animus quammaxime contrebatur. Ad hunc enim modum prudentes atque cordati viri, cum laudibus efferruntur, sese deprimunt ac dolore franguntur, sicque ad Deum assurgunt. Post haec pater filium erigit, arrepta quoque ipsius manu, in cellam suam laetus ingreditur. Diceres profecto si Joannem vidisses, eum tunc in paradysum qui in Eden situs erat, velut postliminio reduci, eumque cum veterem Adamum per inobedientiam prius expressisset, novum Christum rursum in seipso per summam illam obedientiam referre.

§ 24. Non multum tempus intercessit, cum seni in somnis illa omnium laude celebratissima et purissima Virgo apparet, aitque ad eum: «Equid fontem eum obstruxisti qui tam suavam tamque limpidum ac copiosum et nectareum laticem profundere potest, aquam refectionis animarum? aquam, eâ quae novo atque inusitato modo in deserto e petra fluxit, praestantior? aquam, cujus bibendae desiderio David affectus est? aquam, quam Christus Samaritanae pollicitus est? Fontem fluere sine. Fluet enim uberrime, atque universum terrarum orbem peragrabit, haeresumque maria operiet, eaque in admirandam dulcedinem

convertet. Sitientes ad aquam summa contentione veniant, et qui purae vitae argento carent, vitiosis affectionibus suis venditis, omnem tum in dogmatibus, tum in operibus sinceram puritatem a Joanne mercentur. Hic prophetica citharam ac Davidicum illud psalterium accipiet, atque cantica nova cantabit, cantica Domino Deo: ac Mosis canticum musicis suis modis et Mariae tripudium superabit: atque inutiles Orphei cantus prae spirituali ac coelesti captu merae fabulae esse comperientur. Hic Cherubicos hymnos canet atque imitabitur, omnesque ecclesias, hoc est, filias Jerusalem adolescentulas tympanistrias efficiet, canticum novum, quo Christi mors et resurrectio annuntiatur, Deo cantantes. Hic fidei dogmata recte tradet, omnisque haeresis perversitatem et obliquitatem infamiâ sempiterna notabit. Cor ejus bona verba eructabit, regisque admiranda opera proloquetur. »

§ 25. Mane itaque is, qui hoc arcanum acceperat, Joannem accersit, ad eumque his verbis utitur: « O fili obedientiae Christi, os tuum aperi, ut spiritum attrahas. Immo ut rectius loquar, quod jam pectore accepisti per os eructa. Os enim tuum loquetur sapientiam, quoniam ingentem prudentiae meditationem corde percepisti. Aperi os tuum non in parabolis, sed in veris sermonibus: non in aenigmatibus, sed in dogmatibus. Loquere ad cor Jerusalem Deum cernentis, hoc est, pacatae ipsius Ecclesiae, non temere atque in aërem fluentes sermones, verum quos Spiritus in tuo corde perscripsit. Ascende in montem Sina, hoc est visionum ac revelationum Dei: ac pro eo, quod usque ad ingentis humilitatis abyssum te dejecisti, nunc vicissim in Ecclesiae montem ascende ac praedica, faustum urbi Jerusalem nuntium afferens. In fortitudine exalta vocem tuam. Gloriosa enim mihi de te a Dei Genitrice dicta sunt. Mihi autem illud ignoscas velim, quod pro mea rusticitate tibi impedimento fuerim. »

§ 26. Ab eo itaque tempore Joannes divinos cantus auspicatus, dulcissima ea carmina cecinit, quae Ecclesiam laetitiâ perfuderunt, eamque locum tabernaculi Dei reddiderunt, in qua purus sonus laetantium auditur. Nec vero haec tantum edidit, verum etiam Orationes in laetiora festa emisit, ac librum sacrum, atque ut ita loquar, divinitus exculpam tabulam excudit, quae quidem omnibus tam doctis quam indoctis non mediocrem consolationem affert. Ac praeterea in Theologiae, aliorumque verae fidei dogmatum, compendiosaeque rerum earum quae vel intellectu vel sensibus percipiuntur, contemplationis ac scientiae mysteria *Isagogen* * velut januam quamdam edidit. Quam quidem ego coelum appellare minime dubitem, utpote quae rectis et naturalibus et a Scriptura petitis, ac cum summa doctrina conjunctis argumentis, non secus ac sideribus eluceat. Et quidem is, qui in hoc coelum oculos minime conjicit, nec ipsius

* Prima alicujus scientiae vel artis rudimenta.

pulchritudinem pro deliciis habet, eoque lumine quod hinc manat perfruitur, ac caecus est, aut tenebris circumfusus: miserumque cum dixerim, qui ad divinum hunc splendorem caecutit. Ad haec autem amplissimos libros de divinarum ac venerandarum Imaginum adoratione contexuit. Quo enim divinae Imaginis pulchritudinem in seipso jam inde ab initio praestantius impresserat. eo quoque sublimius ac splendidius de venerandarum Imaginum honore conscripsit. Ad hujusmodi porro labores hortatorem et extimulatorem Cosmam habebat, quem etiam in spiritu divino fratrem habuerat, quique ipsi et literarum et educationis ac religiosae exercitationis socius extitit. Qui etiam ipse spiritualibus condendorum carminum laboribus Joannem scite et erudite imitatus est, atque concinuos cantus in cithara et voce psalmi Ecclesiae cecinit: ut qui corpus suum per vitiosarum affectionum oppressionem tympani instar exhibuisset, seque totum velut novum quoddam decachordum psalterium reddidisset, quinque nimirum corporis sensibus, totidemque animi facultatibus singulari arte ac sapientiâ contentis.

§ 27. Enimvero Cosmas quidem a Jerosolymitano Patriarcha Majumae episcopus creatur, non ultro ac sponte, sed vi adactus atque obtemperans. Qui cum gregem suum praeclare, atque ut Deo gratum erat rexisset, in senectute bona vitâ functus, ad patres suos abcessit, vel potius ad Deum excessit. Joannem autem idem Ecclesiae Jerosolymitanae gubernator divinitus accersitum, ut in cathedra seniorum Deum laudaret, presbyterum ordinavit. At ille ad divini viri Sabae Lauram rursus reversus, ac domunculam tanquam nidulum quemdam sublime volans aquila ingressus, illud Salomonis praeceptum, quod duplici honore presbyteros affici jubet, haudquaquam in mentem suam injecit: sed velut hoc dictum commutans, illud secum versabat, presbyteris duplici humilitati studendum esse: presbyteros religiosae vitae exercitationem duplo quam prius majorem sibi vindicare: presbyteros duplicia certamina perferre, non modo adversus corporis vitia, sed etiam adversus turbulentos et occultos animi motus: qui quidem monachos, nisi vigilantem animum praebeant, persaepe fugiunt, sic nempe ut internus eorum homo contaminetur, nec tamen id persentiscant *. Quo quidem in genere sunt dolus, livor, falsa de se opinio, occulta arrogantia, inanis gloriae studium in humilitatis habitu, alienarum rerum curiosa perscrutatio, ad quam plurima linguae vitia referuntur: animi distractio et evagatio, morum vafrices, fastus ob corporis afflictionem, continentia cum deliciis conjuncta, propriae voluntatis amplexus, praeposterus nullius momenti opum amor, amictus a constitutis legibus alienus, ex quo quispiam hoc contrahit, ut a reliquis fratribus dissideat, atque occulta superbiae illecebra oriatur. Haec

* Quibus vir religiosus et Presbyter cavere debeat.

Joannes radicitus ex animo suo evellere contendens, labores laboribus, ac praesertim spiritualibus cumulabat: menteque omni ex parte contracta, libros, quos prius elaboraverat, in unum collectos expendebat, summa curâ et diligentia tum verba, tum sententias, tum numeros, tum constructionem exornans, expolians, emendans, atque ubi pulchritudo flosculis redundabat ac modum excedebat, eam per temperantiam ad gravitatem reducens: quo nimirum ipsius sermones nec ostentationis, nec vitii aliquid secum traherent. Sane quisquis in hujusmodi ipsius lucubrationes cum judicio incubuerit, speculationum altitudinem ac dictionis elegantiam cum gravitate conjunctam facile perspiciet.

§ 28. Jam vero ipsius pro pietate zelum quis non ex ipsius monumentis contemplabitur, quonamque pacto sapientiae divitias cunctis distribuerit? Ex quo doctrinae talentum quod acceperat, non dicam in duplum, sed in decuplum amplificavit. Numerum enim augere supersedeo, ne evangelicos terminos excedere videar. Ipsum autem eo etiam divinus zelus impulit, ut supra leges divinas pugnans, e Damasco prius, ac postea e Palaestina eos qui divinas Imágenes in urbe Constantinopolitana evertebant, contumeliisque afficiebant, impeteret. Quo quidem nomine ille quoque magnae urbis alumnus, qui idem cum primo martyre nomen habebat*, saxisque ut ille pro Christo, sic pro ipsius imagine obrutus, in coelum ascendit, sermonum Joannis dimicationumque adversus impios mentionem facit, divinum virum ac divinitus afflatum eum appellans. Quamvis autem sacerdotii oleo delibutus non fuerit, tamen nisi veritatem inficiari velis, eum martyrii quoque coronâ cinctum esse perspicies. Nam ob pietatis zelum calumnia ea pio viro conflata est, ex qua ei manus desecta est.

§ 29. Cum igitur ad hunc modum vixisset, atque ita religiosae vitae curriculum confecisset, ac fidem servasset, vel ut rectius loquar, eam et sermonibus propugnasset, et dogmatibus condecorasset, atque ad hoc usque tempus per ea quae ab ipso elaborata sunt, confirmet, tueatur atque conservet, ad Christum, cujus perpetuus amor eum tenuit, ascendit: ac nunc non jam in imagine ipsum cernit, nec in effigie adorat, verum revelata facie coram obtuetur, beatæ Trinitatis gloriam perspiciens. Ob haec nimirum athletam, monachum, Ecclesiae ornamentum, veritatis ducem, certatorem, religiosae vitae cultorem, dogmatum peritum, insipientes sapientiâ instruente, prophanorum institutorem, pro virium nostrarum modulo a nobis laudari ac praedicari oportebat: non ut hac ratione vel tantillum gloriae ipsi compararemus, verum ut ipse vicissim pro nobis in coelis sit memor, coelestique illa gloriâ etiamnum in terra agentes impleamur: illa, inquam, gloriâ, quam David regis filiae, hoc est,

* S. Stephanum Juniorem intellige de quo Martyrol. xxviii nov.

regiae animae interne insidere testatur, his verbis utens: *Omnis gloria filiae regis ab intus (Psal. 44).*

§ 30. Mihi autem, o beatissime vir, ignosce, meoque nomine ferventissime ac firmissime Deum ora et obsecra, quod praeclaram hanc velut collectam, quam alius ut potuit rudius aliquanto atque incultius fecerat, ego qui eodem tecum nomine appellor, lingua et literis Arabicis conscriptam nactus, tui amore ac desiderio impulsus, quam accuratissime a me fieri potuit per tuas visitationes, aut si ita loquendum est per tua mandata in hunc sermonem converti. Ac me, adhuc licet in corpore degam, Trinitatis adoratorem materiae expertem ac spiritualem effice, totum a corpore excedentem. totum per contemplationem hinc peregrinantem, totum per divini amoris ardorem holocausti instar consecratum: ut turbidis animi motibus vacuus e carne excedens fidenti animo tecum Deo meo astem: Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DE EODEM EX SUIDA

Joannes Damascenus, cognomento Mansur, vir fuit eloquentissimus, nec ulli eorum, qui ipsius tempestate doctrinae laude claruerunt, secundus. Opera ipsius perquam multa, et in primis erudita, tum in divinam scripturam Parallelorum collectanea, tum Musici canones, partim Jambico carmine conditi, partim oratione soluta. Floruit autem una cum eo Cosmas Jerosolymitanus, vir elegantissimo ingenio, Musicamque spirans prorsus concinnam ac modulatam. Certe Musici canones Joannis et Cosmae nullam adhuc comparisonem admiserunt, nec quamdiu hic mundus durabit, admittent.

S. STANISLAI EPISC. CRACOV. ET MART.

VITA DESCRIPTA

ANNO CHRISTI MCCCCLXV A JO. LONGINO CAN. CRACOV.: SED OB NIMIAM PROLIXITATEM MUTATO FERE STYLO REDACTA IN COMPENDIUM PER LAUR. SURIUM: ITA TAMEN UT HISTORIAE INTEGRITATI NIHIL DETRACTUM SIT.

Natus anno 1030 — Occisus 1070 — Polonus.

§ 1. Stanislaus apud Polonos ortus est in Cracoviensi territorio pago Sciepanovio*, qui a Cracovia abest septem milliariis, ex se quidem obscurus, sed viri sancti ortu illustris et celebris. Parentes hahuit genere nobiles, valdeque praestantes et tali prole dignos. Pater Welislaus dictus est, vir ex ordine militari et equestri, et inter suae familiae homines facile primus ac praecipuus:

* Sezepanow.

inter alios quoque Poloniae proceres virtute et rei militaris gloria eximius. Matri Bognae nomen fuit, quam non solum generis splendor, sed etiam rara pudicitia, insignis religio non mediocriter commendaret. Uterque autem hospitalitati deditus erat, et pauperum, pupillorum, peregrinorum, inopum propensis animis curam gerebat. Ambo jejuniis, vigiliis, aliisque edomandae carni accommodatis exercitiis navabant operam, et verarum virtutum, quibus excolitur et ornatur animus, studiosi erant. Amplum illis fuit patrimonium, ferax census et plusquam mediocris substantia, generi et conditioni respondens: sed alacri liberalitate in pauperes profundebatur. Rara per id tempus apud Polonos templa visebantur. Itaque Welislaus in ditione sua Sciepanoviensi, hortante eum conjuge sua, sacram extruxit aedem, adhibitis illi proventibus, quibus ejus ministri affatim sustentarentur: vestibus quoque sacris et vasis aureis atque argenteis, caeterisque, quibus res divina expleri solet. Templum autem dicatum fuit beatissimae Mariae Magdalenae, cui illi magna animi devotione singulariter addicti erant. Ad hanc aedem saepe illi diurnis atque nocturnis horis veniebant, ferventerque in precēs incumbabant, non eo dumtaxat tempore, quo divina illic peragebantur officia, sed aliis etiam horis, quas illi sibi praescripserant: certabantque inter se, ut alter alterum anteverteret, et precandi diuturnitate superaret. Denique in exequendis Christianae legis praeceptis et institutis tales se praebebant, ut eorum vita aliis admirationi foret, quippe quae non multum a monastica discreparet.

§ 2. Sed cum multae eis et opes et copiae suppeterent, uno sterilitatis incommodo eae obscurari videbantur, quod nullum earum post se haereditatem relinquerent ex se procreatum. Nec tamen ea causâ vel erga cultum Dei et Sanctorum, vel erga proximorum sublevandam inopiam segniores fuere, summo opere id expetentes, ut prole beati forent, quam divinis manciparent ministeriis. Jam trigesimum in matrimonio agebant annum, et tum ipsi tum caeteri desperabant posse ex eis nasci prolem, cum ecce sentit Bogna concepisse sese, cernuntque omnes ejus ventrem intumescere. Interim tamen illa, uti ante consueverat respuebat vitae hujus illecebras et voluptates, quibus jam olim nuncium remiserat, et tam victu quam vestitu castigato ac simplici contenta erat. Cumque aliquando post lustratos meridie greges, domum ex propinquo nemore se reciperet, apud puteum haud procul ab aedibus suis filium elegantissimum felicissime peperit septimo Calendas Augusti, lotumque in fonte domum incolumis asportavit, nihil neque doloris, neque debilitatis experta. Inde baptizatus puer in aede S. Mariae Magdalenae, Stanislaus vocatus est. Stupebant omnes e sterili e senescenti foemina praeter omnium expectationem editum infantem, nec dubitabant illum in magnum quandoque virum evasurum, qui Polonis suis

haud vulgari tum solatio, tum ornaento et utilitati foret. Sciebant enim ita naturâ comparatum, ut quae egregia sunt, diuque duratura, ea tardius enascantur. Natus est autem Stanislaus regnante apud Polonos Miecislao primo, anno regni ejus tertio, porro a Christi ortu millesimo et trigesimo.

§ 3. Postquam autem parentes ejus tali se filio auctos viderunt, pari consensu perpetuam Domino continentiam voverunt, atque religiose conservarunt. Observatum inde est in puero teneriori infantiâ perfuncto, saepe illum molliori relicto strato, nuda humo, aut super paleas cubasse: utroque parente admirante pueri indolem, et sine monitore conceptam religionem, ad quam recte conformandam omnes ipsorum curae et cogitationes conversae essent. Ubi primum licuit per aetatem, litteris et disciplinis liberalibus discendis traditus est, ad quas discendas ingens ille desiderium, ingenium docile, tenacemque memoriam attulit. Mores ei erant verecundi, modesti et ingenui, ab omni lascivia ludisque, quibus pueri delectari solent, abhorrentes. Tanta illi gravitas, modestia et pudor in sermone, vultu et actionibus inerat, tanta ad virtutem propensio, ut nec joculari nec ridere effusius conspectus sit. Atque hinc fiebat, ut multi etiam graves viri in ejus amorem et admirationem provocarentur. Parco et tenui sane cibo et somno utebatur: reliquum tempus litteris percipiendis impendebatur, et si quid superesset, precibus dabatur. In ea puerili et tenera aetate tam erat erga pauperes misericors et benignus, ut quicquid bona parentum veniâ adipisci posset, id illis elargiretur, facile daturus omnia, ni praeceptorum severitate puer modestus et pudibundus vetaretur.

§ 4. Ubi adolescentiae metas attingit, uberioris doctrinae capessendae causâ missus est Gnesnam, qua in urbe tum studia magis florere videbantur. In illo itinere ingressus balneas quasdam nobilium pagi cujusdam, pessime ab illis mulctatus est, caesus ad nudum corpus fustibus, et cum ignominia inde ejectus, quod dicerent suo injussu balneas ingressus ipsos injuriâ affecisse. Ea verbera optimus adolescens tulit patientissime, ita ut in vicino agro defixis in saxo quodam, quod hodieque illic ostenditur, genibus, veniam a Domino illis, a quibus tam inhumaniter verberatus erat, precaretur. Sed Deus id inultum abire passus non est, eosque nobiles ac posteros eorum gravi in tibia ulcere punivit: agerque ille, in quo preces Stanislaus Deo obtulit, multis seculis perpetuo sterilis permansit, adeo ut inde Popona Gora, id est, mons sacerdotalis, usque in praesens appelletur.

§ 5. Postquam vero etiam adolescentiam ea modestiâ et morum sanctitate et gravitate, omniumque illecebrarum blandimentorumque corporis contemptione exegit, ut in illa aetate jam senum obtineret auctoritatem, in ipso juventutis flore summo flagrans discendi studio, in Gallias proficisci voluit, quod

multorum sermone scholas illic florentissimas didicisset. Annuebant ejus votis parentes et propinqui, impensasque liberaliter conferebant. Venit igitur Lutetiam Parisiorum, atque illic in jus Pontificium perdiscendum incredibili sedulitate incubuit. Deinde ad Theologiae studia se contulit. Mira erat in verbis ejus suavitas, in factis comitate condita gravitas conspiciebatur. Multi certe his animadversis in dubitationem adducti sunt ex media ne Polonia, an ex Galliis ortus esset: adeo et literis et optimis moribus praeclare institutus erat. Non minus enim vitae et morum integritate, quam doctrinâ et eruditione delectabatur: quae si in uno aliquo pariter conjunctae sint, non possunt non apud omnes eum facile celeberrimum efficere. Procul ille a se abigebat carnis voluptates, animum habens virgineum, serenum atque tranquillum. Sapientia illi inerat supra aetatis mensuram, cui adjunxerat virtutes alias, quas sibi cumprimis familiares effecerat. Contemnebat avaritiam, mundi vāitates, carnis oblectamenta, inanem et fallacem gloriam. Domabat corporis lasciviam jejuniorum rigore, et foeminarum vitabat contubernia, angelicam in carue consecrans puritatem. Quibus sane egregiis animi virtutibus id consecutus est, ut per multis bonis et doctis viris non mediocriter carus haberetur. Complures viri graves e schola Parisiensi hortabantur eum, ut vel Pontificii juris, vel sacrae Theologiae doctorem se creari pateretur: sed ille modeste recusabat. Cum esset Parisiis, incessit eum cupido alicujus arctioris monasticae complectendae religionis, contemnendorumque honorum et dignitatum, quas in patria sibi obventuras non dubitabat, sed Dominus majoribus eum certaminibus reservans, id non permisit.

§ 6. Septennio Lutetiae in studiis consumpto, in Poloniam cum instructa bibliotheca reversus est, et utroque parente mortuo cum se locuplēm cerneret adire haereditatem, omnes opes suas in pauperes insigni liberalitate distribuit, ut illis abjectis sarcinis, expeditius Domino serviret: necdum enim omnem monasticae suscipiendae vitae cogitationem deposuerat: sed haerebat animo, quam vivendi rationem potissimum sectaretur, cum monastica quidem videretur tutior et tranquillior, sed contra formidaret abscondere credita sibi a Domino talenta. Ea tempestate Ecclesiae Cracoviensi praeerat Lampertus Zula, qui Aaroni successerat, nolensque de more pallium a Pontifice Maximo petere, id effecerat, ut ea sedes deinceps non Archiepiscopos sed Episcopos haberet. Is ubi comperit Stanislaum fluctuare animo de vitae instituto suscipiendo, ad se accito persuadet, ut in Clerum se sinat cooptari, creatque eum Cracoviensis Ecclesiae canonicum, ac deinde etiam auctor illi est, ut sacerdotio initietur. Quo in statu omnibus sui ordinis hominibus optimis exemplis praeluxit. Porro etiam concionandi munus obiens, in dioecesi Cracoviensi

plurimos mortalium in Dei amorem incendit, doctrinam suam vitae sanctitate et morum integritate mirifice ornans et confirmans.

§ 7. Nulla in eo arrogantia, nulla animi indignantis commotio, nullae improbae cupiditates visebantur. Affligebat corpus multa abstinentiâ, perpetuo in sacrorum lectione codicum versabatur, multus erat in sanctis meditationibus, prolixis vigiliis, aliisque sanctis laboribus et exercitiis pietatis. Et cum esset tantus vir, semper tamen nesciri appetebat magis, quam aliis innotescere. Volebat Lampertus Episcopus jam senio confectus eum habere successorem, sed nullo pacto id ei persuadere potuit. Capiebat saepe ex ejus vita et doctrina maximam voluptatem, quod videret suae electioni eventus respondere, nomenque Stanislai ob virtutis et eruditionis praestantiam celebre fieri. Multi enim de tota Polonia tam e Clero, quam ex laicis ad eum adventabant, in dubiis eum consulentes, et suis conscientiiis consulere cupientes. Quos ille comiter et benigne acceptos, institutione sua recreabat, idque eo facilius, quod cum prudentia a natura ipsi insita multam haberet eruditionem conjunctam, tum quoque animum fide excelsum et bonae spei plenum, ingeniumque perhumanum, bonis operibus semper addictum, omnis simulationis et dissimulationis expers, simplex et apertum. Tandem Zula Episcopus grandiori aevo se sentiens praegravatum, curam omnem administrandae dioecesis in eum rejecit: in qua administratione sic ille versatus est, ut omnibus admirationi esset, quod singulari dexteritate et prudentiâ per se quaevis negotia discuteret.

§ 8. Tandem autem Lamperto Zula ex rebus humanis discedente anno Christi millesimo septuagesimoprimo, mensis Novembris die quinto et vigesimo, omnium suffragiis ei substituendus esse visus est Stanislaus, tametsi ille prolixè rogaret omnes, ne se tanto honore indignum eligerent. Instabant cuncti, et omnium vota in illum tamquam dignissimum conferebantur: resistebat ille diebus non paucis, dicebat suos humeros impares tanto oneri ferendo: eligendum potius alium et animi et corporis dotibus instructiorem, cui magistratum tam sublimem, et tam difficili tempore mandarent. Verum cum instarent et precibus et lacrymis viri ornatissimi et insignes, tandem ille expugnatus cessit non absque metu et tremore, veritus ne divinae resisteret voluntati, quae per tot ora et suffragia ipsi innotesceret. Confirmatus etiam est ab Alexandro II Pontifice Maximo, Boleslao rege, Clero quoque et populo id petente: ejusdemque Pontificis jussu episcopus consecratus est.

§ 9. Factus autem Episcopus, non solum nihil de humilitate superiori remisit, sed vitam omnesque actiones suas arctiori custodiâ et castigatione, arctioribus quoque continentiae vinculis constrinxit. Sciebat enim iis qui Episcopi functionem susciperent, necessario id incumbere, ut vitam vivant Apostolicam, et quae

ipsorum quoque monachorum professionem superet: ridiculumque immo et perniciosum existimabat eorum nolle imitari mores, quorum sis dignitate ornatus. Induit tunc corpus suum cilicio, usurus eo usque ad mortem: ut carne afflicta et macerata, spiritus fieret robustior, et grex ipsi commendatus plus instrueretur exemplis quam verbis. Nihil sibi praeclarius et praestabilius ducebat, quam per omnem vitam in Salvatoris insistere vestigiis. Libenter juvabat viros bonos consilio et auxilio, animum a terrenis abstractum cupiditatibus, ad superna magno studio erigebat. Ad praestandas eleemosynas tam erat promptus et profusus, ut aedes illius egènis et aegris plena videretur. Denique sic se omnibus praeditum virtutibus exhibebat, ut omnium perfectionem adeptus censi posset.

§ 119. Parochias dioecesis suae non per alios, sed per seipsum quotannis visitabat, accurate in sacerdotum, ministrorum et plebis facta inquirens, vitia et deformatos mores sedule corrigens et castigans, in eam curam vel maxime intentus, ne sacerdotio initiati foeminarum contuberniis foedarentur, sed vitam viverent puram et religiosam, quae aliis exemplo esset. Noverat enim Deum facile conciliari posse peccanti populo, si pro peccatis ejus sacrificia offerrentium grata illi esset vita. Vulgares et plebejos homines assiduis exhortationibus bonisque exemplis ad fidem conservandam, virtutesque et bonos mores consecrandos incitabat. Magnam suis sermonibus cautionem adhibebat, ut nihil in eis futile, nihil non plenum vel non dignum summae honestatis viro appareret. Studebat prodesse quamplurimis, tam se benignum et humanum erga singulos exhibens, ut omnium communis parens videretur. Si quid otii superesset a publicis privatisque negotiis, id omne aut in precibus, aut in sacra lectione conterebatur. In consulendo, judicando, decernendo animus illi ab omni ambitione, cupiditate, livore vacuus et liber erat. Familiaris inprimis et praecipua ei cura inerat, oppressorum, infirmorum et calamitosorum causas tuendas suscipere. Vestes habebat simplices et neglectas, ab omni fastu et nitore alienas, et quae apud rudes et ignaros tantummodo contemptum excluderent. Porro ad beati Sylvestri Romani Pontificis morem se accommodans, omnium viduarum suae dioecesis habebat conscripta nomina, iisque et aliis inopiâ pressis pro facultatum ratione liberaliter subveniebat: constatque illum saepe eis ad mensam sedentibus, exclusa famulorum operâ, suis manibus cibum et potum apposuisse, novis vestibus texisse, panem fregisse, ollas et pocula abluisse, non raro lavisse pedes. Episcopatus sui proventus in pauperum et viduarum solatia conferebat, simul etiam viduarum pudori consulens, quod sciret plerasque inopiâ malle affligi, quam publice emendicando stipem pufieri. Denique omnium suae dioecesis hominum saluti studiose invigilabat,

semper secum commemorans, amplissimae dignitatis et longe lateque patentis dioecesis administratae rationem exactissimam apud aequissimum judicem se quandoque redditurum. Adeo autem ferebatur mentis contemplatione in Deum, ut curarum secularium onere haudquaquam deprimeretur, a terrenorum omnium contagione liber.

§ 11. Fama virtutum et sanctitatis ejus non solum Poloniam, sed etiam vicinas regiones gratissimo odore complebat, tantusque ei et a proceribus et plebeis habebatur honor, quantus ante illum vix ulli habitus est. Ad condonandas injurias, itemque tolerandas promptissimus erat. Invitatus aliquando fuit a quodam nobili, ut ecclesiam in ejus pago consecraret. Venit eo vir sanctus, sed ecce ab eodem viro, jus hospitii violare non formidante, per summam injuriam expellitur, quidam ejus familiares crudeliter verberantur. At ille tanquam nihil perpeccatus mali, mira alacritate in Pustiniam vicum se recipit, atque illic primas noctis tenebras in fame, alteras in precibus cum sacerdotibus et familiaribus suis in prato vicino exigit, talemque vicem injuriis illis reddit: « Domine, inquit, quando non sinor loco, ad quem evocatus eram, destinata imparti benedictionem, tu huic, in quo consisto, benedicas obsecro. » Ab eo tempore usque in praesens locus ille sancti prati nomen obtinet. Postridie autem venienti ad eum nobili illi, et culpam suam ex animo confitenti, libentissime ignovit, abiitque cum illo, et templum consecravit, beneficio maleficia compensans, sciens Episcopi functionem id reposcere, ut libens ignoscat. Locus vero ille, ad quem se recepit vir sanctus, ab hoc nobili rejectus, multis claruit miraculis ad invocationem nominis ejus. Idem autem nostra aetate majori veneratione frequentari coepit, postquam ibi conditum templum est, Sbignei Cardinalis et Episcopi Cracoviensis permissu, ad quod in utroque sancti viri festo plurima solet multitudo confluere, varia martyris beneficia experta.

§ 12. Eum vero in modum, ut jam diximus, sese comparante Stanislao, et tum doctrinâ, tum vitae sanctimoniâ omnibus prae-lucente, veteribus quoque fundis Ecclesiae suae novos per coëmptionem adjiciente, denique in summa tranquillitate munus suum exercente, non tulit ille serpens et hostis antiquus pacem ecclesiasticam laetis crescere successibus, et sancti Praesulis virtutes et studia absque livore florere. Ea tempestate apud Polonos ad regni gubernacula sedebat Boleslaus, ejus nominis secundus, sed quartus rex ab eo tempore quo Othonis III Imperatoris beneficio Polonia reges accepit. Qui sane multis rebus praeclare gestis, militari quoque gloriâ insignis erat: Pannonicos enim et Russos, vicinos populos aliquot praeliis fuderat. Pannonicos duces Geisam, Ladislaum et Lampertum propinquos suos in regnum reduxerat, et cum Salomone rege in gratiam redegerat;

monasterium Ordinis Sancti Benedicti in Mogilno dioecesis Gnesnensis fundaverat, egregieque locupletarat: tantaque liberalitate praeditus erat, ut ea in parte nullus ei aut regum aut principum Poloniae comparari posset. Erat corpore agili, vafro ingenio, laboris ultra quam credi possit patiens, cibo et potu moderatus, frigoris atque inediae tolerantissimus, erga calamitosos et peregrinos benignus et humanus, rara quadam gravitate et magnanimitate praeditus, comis et facilis erga eos qui eum abire velent. Sed haec illius bona praeter caetera vitia obscurabat crudelitas et tyrannis, et in venerem effrenata propensio.

§ 13. Jam sextum in Episcopatu agebat annum Stanislaus, et is quem diximus Boleslaus rex, successuum felicitate elatus, ad explendas libidines suas mira intemperantiâ praeceps ferebatur. Nam sua non contentus uxore, virgines et matronas ingenuas constuprabat, primo quidem clam, quod nondum plane perfricuisset frontem, sed postea malae consuetudinis pressus mole, semper in deteriora prolabebatur. Offendit ea res procerum animos, nec tamen quisquam facile ausus erat objurgare regem, ne aut sua amitterent aut etiam cruciatibus subjicerentur. Solus Stanislaus nihil quicquam reformidans, primum secreto adit regem, omnibus exclusis arbitris proponit ei, in quantam sit prolapsus turpitudinem, qui de illo passim jactentur sermones, quae illi dira omnes imprecentur: orat ut effraenatam coërceat libidinem, ut contentus conjuge, ab aliis absteineat: sin secus agat, se Deum pariter et homines infensos habiturum, magnam et sibi et regno suo ignominiam allaturum, res prius bene gestas dedecoraturum ait: ostendit etiam, quantam non animae tantum, sed etiam corpori perniciem afferat vitium illud cui adeo deditus sit, quantam malorum aliorum catervam secum trahat, quam severe divinitus puniatur: eaque exemplis a temporibus legis et gratiae petitis confirmat. Rex etsi non mediocriter incandesceret, at tamen sciens Stanislaum multa virtute illustrem, justitiaeque praecipuum cultorem, nec ullis cessurum minis vel terroribus, interim compressit sese, facinorique suo calvas quasdam excusationes praetexens, placide Episcopo respondit, animi furorem dissimulans. At vir sanctus ea omnia, quibus ille purgare se voluit, ea verborum lenitate confutavit, ut si rex animum vellet adhibere, salutem illi conciliare possent.

§ 14. Verum postquam ab eo Stanislaus recessit, cito redibat ad ingenium et pristinos mores, facileque voluptas excludebat, si quam ex ejus verbis sensisset animi compunctionem. Plerumque etiam stomachabundus secum volutabat, quod unus Stanislaus, caeteris intra silentium se tenentibus, ipsum objurgare ausus esset, non habita ulla majestatis regiae ratione, cui putaret plus aliquid licere quam caeteris. Atque hinc etiam apud aulicos et corporis sui custodes conquerebatur, qui pestifera

adulatione ejus commotioni majores adhibebant faces, quam lenire potius oportuit. Ita et in Stanislaum crescebat animo conceptus furor, et in foedas libidines effrenatus proruebat, posthabita salute et existimatione sua. Erat tum Mecislai nobilis viri in Siradiensi regione uxor Christina, rara formae elegantia, blandis moribus, suavi facundia, quibus non pauci ad ejus amorem incitabantur. Id ubi rex Boleslaus comperit, magno eam videndi desiderio inflammatus est. Itaque contulit se ad eam, visaque ejus pulchritudine et affabilitate, captus et irretitus est. Ut vero ejus possit expugnare pudicitiam, primum amplissima ei munera pollicetur, deinde etiam minas intentat, sed nihil tamen efficit, quandoquidem maritus ejus non ignarus quid rex moliretur, ejus servando pudori summam adhibebat curam et sollicitudinem. Tandem rex non ferens ferventis cupiditatis impetum, ad vim inferendam se comparat, missaque militum manu, adduci sibi vel invitam jubet, frustra reclamante atque rei indignitatem queritante marito. Rapitur foemina nobilis, adducitur ad regem, fit ejus concubina, atque etiam prolem ex ea sustollit. Sed non dormitat ultio coelestis: quicumque ex hoc adulterino concubitu nati sunt, quos rex agrorum et villarum possessionibus ditare voluit, cum ad virilem pervenissent aetatem, primum membrorum tremore, et torti nasi deformitate, inde accedente senio, etiam amentia plexi sunt. Eadem quoque passi sunt quasi haereditaria quadam successione, quotquot hanc stirpem aliqua ex parte attigissent. idque sane usque ad hanc nostram aetatem ita perseverat: ut merito extimescenda sit divinae justitiae animadversio, quae non solum in posteros ejus stirpis, sed etiam in secula sese extendit. Nec dici potest non punitum Boleslaum, quod non subita severitate plexus est, quando dilatione supplicii aucta est ejus iniquitas, quae cumulationi postea vindicta percelleretur.

§ 15. Movit autem etiam principes omnes Poloniae facinus regis, quod nobilis viri conjuge tam impudenter ad suas libidines explendas abuteretur, sed ejus pressi metu tyrannidis, nec mussitare audebant, tametsi et sibi metuerent, ne quandoque similia in ipsorum conjuges rex attentaret. Archiepiscopum tum Gnesnensis Ecclesiae agebat Petrus, qui Stephano suffectus fuerat, vir sacris eruditus literis, et vita atque conversatione spectabilis, quique pacis tempore non inidoneus videretur gubernator, sed ingruente tempestate parum animi habiturus. Monebant eum saepe et principes et plerique e Clero, divino permoti zelo, ut, pro suae sedis primaria auctoritate, primus quoque ipse regem reprehenderet, nec sineret alienos toros alterius libidine pollui: sed cunctatorem ille potius quam reprehensorem tantae nequitiae se exhibuit. Praerat vero etiam tunc Wratislaviensi Ecclesiae alter Petrus, cui familiarius adesse solebat Boleslaus, regebat

Posnaniensem Thomas, Wladislaviensem Hunoldus, Plocensem Lupus, Chelmensem Martinus, Lubussensem Laurentius, Caminensem Stephanus. II omnes licet rogati ut regem sui officii admonerent, non magis strenuos quam Petrus metropolitanus se prae buerunt, suae pelli ob regis saevitiam metuentes. Ita solus Stanislaus idoneus maxime visus est, cui id negotii demandaretur.

§ 16. Is itaque, cum prius multis precibus usus esset apud omnipotentem Deum, denuo intrepidus adit regem, adjunctis jam sibi quibusdam utriusque ordinis viris, objicit ei quod ad priores libidines etiam alienae uxoris raptum adjecerit, hortatur ut eam suo marito restituat, seseque deinceps corrigit: futurum alioqui, ut excommunicationis fulmine ab ipso percellatur. Tum vero rex, quamvis modeste esset admonitus, nihil sedate aut modeste respondit, sed furenti persimilis, in virum Dei atrociter invectus est, ait cum humili ortum genere, pontificis munere indignum, dignum vero, qui ob suam temeritatem eo privatus, porcis pascendis adhibeatur, donec disceret, quae reverentia regi praestanda sit. Sed Stanislaus ejusmodi contumeliis nihil motus, perstabat in admonendo rege: « Scio, inquit inter alia, dignitatem regiam et subditis tuis et mihi quoque colendam, nec puto me quicquam hac in parte omisisse, quod esset officii mei. Verum et illud non ignoro dignitatem Apostolicam, qua ego praeditus sum, potestate regiâ multis gradibus superiorem. Divina id ordinatione constitutum est, ut reges et principes et quantumlibet sublimes personae Episcoporum legibus pareant, etiamsi illi humili loco orti sint. Tu quidem, si Deum metuis, si conditionem regiam attendis, si homines verèris, si qua salutis tuae movèris curâ, permultum te mihi debere fatèberis, quod ea dixerim tibi, quae et saluti et honori tuo sint plane conducibilia, quae si audire velis, diuturnius imperium, obsequentiores subditos, placatiorem Deum, secundiores successus, feliciorum a vita hac migrationem tibi conciliatura sint. » Etsi autem a caeteris Stanislai oratio non solum libentibus et gratulantibus animis, sed etiam vocis applausu excepta esset ejusque prudentiam complures admirarentur, regis tamen animum libidine occupatum nihil moverunt: sed cum illius sancti viri tam sapienter eum incantantis voces amplius ferre non posset, a thalamo, apud quem residebat, praecipiti actus odio et rancore exiliit, graviter et immaniter se a Stanislao laesum vociferans, et cum jurejurando protestans se modis omnibus suas injurias vindicaturum. Id quidam sancti antistitis aemuli animadvertentes, suam in illum malevolentiam declarare coeperunt.

§ 17. Cum enim rex communicato cum proceribus quibusdam et aulicis consilio, ulciscendi modum inquireret, nec ulla via rationi et justitiae consentanea appareret, quod ea esset vitae et morum innocentia et integritate Stanislaus, ut nullum ei crimen

posset obijci: ad calumnias se convertit. Emerat vir beatus pagum Petravinum in tractu Lublinensi a Petro quodam equite, unico ejus pagi haerede, atque cum Ecclesiae Cracoviensi adjunxerat, integre ejus pretio persoluto, et certis quoque testibus adhibitis, ne quisquam inficiari posset: jamque in ejus pagi possessionem a rege missus fuerat, et triennio prope absque ejusquam infestatione illum possedissee constabat. Sed cum post eam emptionem non diu supervivisset Petrus ille, Episcopus non satis sibi caverat actorum publicorum instrumentis. Id ubi comperit rex, nepotes Petri, Jacobum, Petrum et Sulislaum, ad quos ille pagus jure haereditario devolutus esset, ni illum Petrus vendidisset, in sanctum virum inmittit, suam illis opem pollicetur, si de interversa haereditate sua illum apud se deferant et in jus vocent: facile se minis absteritutum dicit testes, quorum fide maxime nitebatur Stanislaus, ne ausint pro illo dicere testimonium. Hac illi spe animati, et praedâ illecti, negotium facessunt viro Dei, eique apud regem litem intentant prorsus injustam.

§ 18. Appetebat tum judicii generalis dies quod Poloni Colloquium vocant, ad quem diem jussus est adesse Stanislaus, et causam suam adversus Petri nepotes tueri. Ejus Colloquii tanta olim fuit auctoritas, ut ab ejus sententia, etiam injusta, nulli provocare liceret. Fiebat autem in pratis atque sub papilionibus, non intra urbes: solusque princeps ei praesidebat, solus litigantium decidebat causas: qui tamen mos postea abolitus est apud Polonos. Ad ejusmodi ergo Colloquium citatus Stanislaus Episcopus, omnis doli expertus, eo se contulit quod locus non procul a pago Petravino abesset. Putabat se haud difficulter probaturum bona fide se solvisse pretium, quandòquidem testes promiserant, se ei non defuturos. Judicio rex ipse Boleslaus praesidebat, ut tum erat more receptum. Primo autem loco causa Stanislai ventilata est. Accusant adversarii quod praeter jus in eorum haereditatem invaserit: Stanislaus respondet, se optimo jure eam sibi vindicare, pecuniâ numerata Petro illorum patruo. Negant id illi: Promittit vir Dei se testes producturum: nec id recusatur, sed ecce cum est ab illis dicendum testimonium, praeforimidine obmutescunt, sanctumque virum, ne male a rege mulerentur, destituunt. Jam dies ad occasum vergebat, et Episcopi res in periculo versabatur. Laetabatur rex, laetabantur adversarii qui optimam praedam jam spe devoraverant. Anxius interim vir Dei, tacitus orabat Deum, multa fiduciâ illi inuitens. Tandem ejus instinctu animatus, coram rege et toto illo conventu promittit se post triiduum testem veritatis producturum ipsum Petrum, licet jam triennio vitâ functum: quae res miraculi et stuporis plena, apud posteros ob credentium imbecillitatem plus admirationis fortasse, quam fidei habitura est. Iis vero auditis, primo quidem stupent

omnes, sed postea rei, ut ipsi putabant, impossibilitate melius pensata, in risum vertuntur, sibilis et sannis excipiunt virum Dei, tanquam parum mentis suae compotem: quanquam non deerant homines cordati et religiosi qui sentirent Stanislaum Episcopum, cujus tanta esset vitae gravitas, nec fallere, nec leviter quicquam affirmare consuevisse, nec tanta constantiâ rem incredibilem promissurum fuisse, nisi etiam praestare posset. Tandem a Boleslao rege, nihil minus quam Petri excitationem suspicante, triduanæ ei induciæ dantur, quas petierat.

§ 19. Itaque sanctus vir cum clericis et paucis laicis in Petravinum pagum qui ab eo loco centum plus minus passibus aberat, discedit, triduanum omnibus suis indicit jejunium, veste cilicina se induit, coram altari se prosternens, cum multis lacrymis continenter Dei implorat opem. Ubi sponsionis illuxit dies, re divina ex more peracta, accedit ad sepulcrum Petri, a quo pagum emerat, multis eum e Clero et populo, ita ut in processionibus sit, antecedentibus, pontificali veste indutus. Jubet a sepulcro removeri humum usque ad cadaver putrefactum, et fere jam in pulverem redactum: submittit se in genua, et cum fiducia ad Deum erecto animo, prolixè illum cum lacrymis deprecatur. Absoluta prece, contingit Petri cadaver, jubetque illum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti surgere a mortuis, et dicere testimonium veritati, a filiis hominum prostitutæ et desertæ. Confestim reviviscit homo, et integro corpore prodit e monumento, tanquam a suavi excitatus somno. Ejus vero apprehensa manu, omnibus rei novitate valde attonitis, et ingenti clamore divinum miraculum collaudantibus, ad conventum in regis praesentiam illum adducit, ehlamyde circumdatum. Non tamen credebatur rex Petrum illum esse redivivum, cum id illi equites qui adfuerant ejus excitationi, referrent, donec suis eum oculis conspiceret. Magnus ibi fiebat hominum concursus, Petrum certatim intuèri cupientium. At sanctus Stanislaus stans coram rege, « En, inquit, Boleslaë rex, hunc ego testem adduco venditionis et emptionis, persoluti quoque pretii quod ille pro pago suo exègit. »

§ 20. Tacebat aliquandiu rex et pròceres ejus, tam insigni miraculo adeo eos comprimente, ut nemo vel mutire contra auderet. Tum vero Petrus ille in vitam restitutus, sic compellavit regem: « Ego ad preces beati Stanislai jussus a Deo redire ad vos, ad tuum hic tribunal, Rex, assisto testis et evictor, palamque confirmo me pagum Petravinum vendidisse Stanislaò Episcopo et ecclesiae ejus, accepisse ab illo argentum, de quo inter nos convenerat, porro nepotes istos meos nihil in eo juris sibi posse vendicare, sed Stanislaò ab illis malo dolo calumniam adhiberi. Mox conversus ad nepotes suos et testes illos qui Stanislaò adesse noluerunt, « Quis, inquit, vos huc furor adegit, ut alii

calumniando, alii veritatem celando tanto vos scelere obstringeretis? quod nisi digna poenitentia dilutum fuerit, et in praesenti et in futura vita Deus gravissime ulturus est.» Obmutescabant illi, et circumstantes mussitare coeperunt, indigne ferentes injuriam sancto Episcopo irrogatam, illos vero dignos asserentes qui calumniae poenas darent. Rex autem, quamvis non absque multo animi felle et molestia, pagum adjudicavit Stanislao, tam evidenti miraculo, et ipsius rei certissima, cujus ipse conscius erat, veritate compulsus. Cum vero multi ei olim magis familiares multas Petro excitato proponerent de variis rebus quaestiones, parco et castigato respondit sermone, nec nisi permissu beati Stanislai, cujus injussu aiebat sibi fas non esse quicquam referre.

§ 21. His ita gestis, beatus Episcopus ad pagum Petravinum abiit cum Petro, pene omnibus eos sequentibus qui in illo conventu fuere. Ubi autem ad sepulcrum ejus rediit, sic ait ad Petrum: «Vis ne Petre, ut gratitudinis ergo petam a Domino, ut liceat tibi nobiscum ad annos aliquot in terris commorari?» Respondit Petrus: «Ego, pater sancte, nolim in hac permanere vita, quam ego rectius mortem appellandam sentio: sed illam peto vere beatam, in qua videtur praesens Dei vultus. Nam tametsi justo Dei judicio haecenus Purgatorii poenas perpersus sum, attamen spero me brevi ad superos commigraturum. Tu, quaeso, mi pater, ora pro me ut id cito fiat, aut si justitia non permittit, aliquid de supplicii tempore diminuatur.» Promisit Stanislaus se curaturum quod petebat, et ille rediens in sepulcrum, animam rursus expiravit, Stanislao cum Clero et populo, ita ut Catholica habet traditio, eum psalmis et orationibus Domino obnix commedante, et sepulcrum humo implente.

§ 22. Hujus tam illustris et praeclari miraculi fama, non solum apud Polonos, sed etiam in vicinis regionibus celeberrimum Stanislai nomen et existimationem mire auxit, ita ut plane Apostolici viri loco haberetur. Ipse etiam regis furor nonnihil conquievit: sed cum postea feliciter adversus Russos bella gessisset, et apud Russiae metropolim Kioviam, omnium rerum copia affluentem cum exercitu haereret, in foedissimas cum suis militibus libidines prolapsus est. Cum enim ab externis vacarent praeliis, in voluptates et vitia effusi, scortationibus, comessationibus, unguentis et balneis vacabant, Russorum, quos domuerant, sese flagitiis contaminantes. Id ubi in Poloniam ad eorum conjuges filias et sorores allatum est, dictumque Polonorum procures et equites Russiae foeminarum amoribus deditos, et implicatos, omni abjecto pudore, illae quoque aliis se prostituere non dubitarunt, et tanquam conjuges redituri non essent, illis nubere ausae sunt, atque in eos maritorum ornamenta et opes transferre. Non latuit ea res exercitum: petunt a rege copiam domum revertendi, sed cum assentiri nollet, maxima pars deserto rege

abscessit. Id vero indignissime ferens Boleslaus, relicta Russiâ, ad sua redit, et severiter in eos qui discesserant, animadvertit, singulariter etiam crudelitate in eorum conjuges saeviens, pro infantibus ex adulterio natis ad ubera earum admotis catellis. Denique in suos quam in hostes truculentior se praebuit. Accedebant multa alia foeda et abominanda turpissimarum libidinum exempla, quibus rex ille etiam alios ad consimilia perpetranda incitabat.

§ 23. Sentiens ergo beatus Stanislaus, quando Archiepiscopus Gnesnensis et caeteri antistites ad ea regis flagitia castiganda accedere non auderent, sibi minime ea ferenda esse, coërcendamque petulantiam et crudelitatem regis, omnibus jam ordinibus invisi, divites opprimendis, pauperes conculcantis, nobiles e suo gradu dejicientis, subditos non ferendis exactionibus et caedibus divexantis, multaque alia plane tyrannica designantis. Haec enim ab illis, quos rex affligebat, saepe ad illum perferebantur. Itaque solus iterum se confert ad regem (nemo enim se illi socium ad illum reprehendendum adungere ausus erat) blande primum eum admonet officii sui, inde modesta objurgatione nimiam ejus peccandi licentiam castigat, sperans animum regium hac viâ melius posse sanari. Primum rex purgare sese, et quaedam crudelitatis exempla tueri coepit: sed Stanislao eam excusationem haud admittente, gravissime commotus, multa in sanctum virum maledicta et convicia jactavit, nequiores etiam se exhibiturus, si non vir Dei incredibili lenitate et patientiâ ea omnia excepisset, planeque retudisset, saepe illius furori et livori cedens, ut sua humilitate et modestiâ regiae acerbitati facilius mederetur. At vero eo jam usque impietas, crudelitas et nefandorum libidinum effrênis turpitudine progressa erat, ut rex seipso semper deterior fieret, nec ullis vel precibus, vel blandis adhortationibus, vel severis et acerbis increpationibus ad sanitatem se reduci pateretur.

§ 24. Tum vero justitiae zelo egregie inflammatus Stanislaus, omni formidine prorsus calcata, ad regem revertitur, multa procerum et militum stipatum catervâ, proluxa oratione ejus animum flectere nititur ad resipiscentiam, promittit Dei amplissima si se corrigat beneficia: minatur et temporarias et aeternas poenas, si pergat esse pervicax et obstinatus. Sed laterem lavabat vir sanctissimus, cum et rex et quidam proceres ejus atque equites in deteriora propensi essent, in suam et regni perniciem. Immo vero rex optimi praesulis sanissima oratione etiam efferatior effectus, omnem animi medicinam, prava scelerum consuetudine dementatus respuebat, et in ipsum medicum majori irae impotentiâ excandescebat, ita ut etiam caedem ei minaretur, ni deinceps ab ejusmodi reprehensione abstineret, multa interim contumeliose in eum et petulanter evomens. Sed Stanislaus iis contumeliis et maledictis etiam constantior reddebatur, acriusque insistens, hortabatur furibundum regem, ut posita animi feritate, ageret ob

admissa facinora poenitentiam, et gehennae ultrices flammās lacrymis exstingueret. Mirabantur interim illi qui aderant, alacritatem et constantiam vultus et sermonum in viro Dei: nec deerant qui taciti gratularentur existere inter episcopos Poloniae Stanislaum qui regi impio in faciem resistere non vereretur, pugnetque pro justitia et republica, et omnibus praeter jus fasque afflictis se portum exhiberet. At Boleslaus rex sui manebat similis, omni saxo durior. Id vero plus satis expertus jam vir sanctus, ait se deinceps non admonitionibus usurum apud illum, sed fulmen ecclesiasticum in pertinacem vibraturum. Quod sane usqueadeo indigne tulit rex, ut cum fremitu quodam et indignis verborum injuriis repentinum ei interitum minaretur, ni desisteret. Sed ille vir Dei qui jampridem magno flagraret obeundi martyrii desiderio, nihil penitus ejus permotus minis, sed eas potius irridens, «Utinam, inquit, tam mihi merear propitium habere Deum, ut licet indignus ei corpus meum sacrificium offerre possim.» Etsi autem magna in eum cernebatur regis indignatio, non tamen ausus fuit quisquam ex satellitibus ejus vel verbo uno illum offendere: immo vero non deerant ex proceribus et consiliariis nonnulli qui recedente Stanislao, admonerent et obsecrarent regem, ut sancti viri reprehensionem haud secus atque e coelo transmissam in pectus animunque demitteret, prospiceretque et sibi et regno suo. Plus autem apud regem valuerunt malignorum quorundam suggestiones qui furibundum regem magis etiam in beatum antistitem incitabant.

§ 25. Deliberante post haec beato Stanislao, quo ordine adversus regem procederet, quidam e Clero Cracoviensi eum obsecrarunt, ut regis furem et tyrannidem declinaret, remissa severiori reprehensione, parceret sibi, populo suo ipsius nece misere orbando consuleret, regem leniendum potius quem exacerbandum statueret. Sed his ille verbis, martyrii sitientissimus, magis etiam accendebatur ad procurandam regis salutem, et Polonicae gentis libertatem tuendam. Tantus illi justitiae amor, tantum iniquitatis odium inerat, ut periculi omnis facile oblivisceretur. Orabat jugiter Deum, ut se dignum redderet qui pro ipsius honore sanguinem profunderet: hinc illi frequens cum viris ecclesiasticis sermo, haec ei perpetua meditatio. Aiebat Ecclesiae et plebis Polonicae libertatem non nisi suo sanguine et nece vindicatum iri: addebat etiam vitam suam omnibus ceu speculum propositam esse, nec sine gravi multorum offensione et scandalo posse se officium deserere, et regis tam justam et necessariam castigationem remittere. Mercenarii id esse et proditoris, non pastoris: nec se Dei evasurum judicium, si se adversus tyrannidem regis murum non opponat pro commissa sibi plebe. Inde ad obsecrandum pro rege Dominum se conferens, nonnunquam integras noctes precibus, lacrymis et suspiriis impendit,

imitans sanctum Samuelem, pro Saule a Deo projecto multa instantiâ deprecantem: saepe sanctissimum obtulit sacrificium pro illius conversione, et ut regni Polonici ruinam impendentem averteret: quantoque regem sensit inolescere magis atque saevire, tanto majori contentione pro illo rogabat Dominum, ab oculis suis lacrymarum imbres profundens: crebro ad imaginem Crucifixi attollebat oculos, orans ut afflictorum miseriis permoveretur, nec regis ulcisceretur flagitia. Ad preces et lacrymas addebat jejunia et zonam cilicinam, quibus corpus affligebat: vitabat etiam congressus regis et ei faventium, si forte possent ulla ratione in viam reduci.

§ 26. Sed cum nullum rex neque suorum oppressionibus, neque execrandis libidinibus finem impositurus videretur, non sibi ultra cunctandum censuit Episcopus, nec semper lenitate et mansuetudine in contumacem et obstinatum utendum. Itaque ab Ecclesiae corpore illum separavit et praecidit, mandatque subditis suis, ut ab eo, ceu excommunicato, sese abjungant: regemque ipsum a templi ingressu excludit. Ea res cum soleat medicinae faciendae causâ id genus deploratis hominibus adhiberi, crudeli et libidinoso regi adeo furorem auxit, ut plane deliberarit crudelissimo supplicii genere e medio tollere sanctissimum Episcopum. Multas proinde ei struxit insidias, sed Deo bene illum juvante, eas omnes evasit, et tum minas illius saepe ipsi denunciatas, tum ecclesiasticorum virorum persuasiones, aliorumque blandimenta ipsum ut fugae se mandaret, aut regis irati animum sibi conciliaret hortantium, magno animo neglexit, atque ex ipsis adversis rebus praesentibusque periculis majores accepit vires, sciens tanto auctiorem sibi in coelis repositam gloriam et beatitudinem, quanto esset hic acrius et infestius oppugnatus: nec mediocrem animo concipiens voluptatem quod videret oblata sibi occasionem pro justitiae et oppressae plebis defensione martyrium obeundi. Nec ejus constantiam minuit quod se hac in causa ab omnibus destitutum animadverteret.

§ 27. Augebat vero regis impietatem quod etiam anathemate percussus a sancto viro, nihilo minus impudenter se divinis ingerebat officiis, Stanislae ejus caecitatem valde miserante et plangente, et Domino juges pro illo preces offerente. Et jam palam in odium et contemptum Stanislai singularem quamdam turpitudinem suam, quam humanae aures ferre non sustineant, in omnium oculos ingerebat, non contentus infando et nimis execrando flagitio privatum sese contaminare, nisi id etiam publicitus ostentaret. Non illum pudor a turpitudine, non metus a periculo, non ratio ulla ab amentia revocabat. Vidit hoc et indoluit Stanislaus, et contremuerunt renes ejus, et accensus est furor ejus secundum judicium legis Apostolicae, nec zelus illius tantam nequitiam dissimulare potuit. Jussit igitur, ut quoties rex

ausus esset in templum ingredi, divina officia cessarent: et iumento, quo ille impurus abutebatur, ornatum omnem suis manibus ipse detraxit et decerpit, naresque et aures amputavit. Non deerant qui id temeritati adscriberent, non zelo religionis, aut prudentiae, egregiamque sancti viri virtutem insolentiam interpretarentur, simul etiam illum culparent quod incitatum in se regis animum, magis etiam in suam perniciem inflammaret. At qui sano erant animi iudicio, Episcopo et Christiano homine dignum pectus in eo admirabantur et extollebant, quod omnibus posthabitis periculis, nefariam regis libidinem palam comprimere et coercere non dubitaret, hocipso satis declarans, nihil charitate imperiosius. Inde vero usqueadeo incensus est furor regis adversus hominem Dei, ut quamprimum illum trucidare conatus sit, cum interim non tam sua voluntate, quam amicorum et ecclesiasticorum virorum studio servatus ille, cedens regis insaniae, in abdita se loca reciperet. Sed rex noctes atque dies totus in eo versabatur, ut illum enecaret: nec deerant aulicorum fomenta, regi suo assentantium, cum tamen ejusmodi adulationes non paulo perniciosius, quam hostilis rabies, principum opes et animos evertant. Impellebat miseros spes alicujus obtinendi magistratus, et regii favoris conciliandi, tum etiam sanctissimi praesulis odium: quinquam etiam aderant illi consultores fideles, licet pauci qui cum a caede sancti viri avertere niterentur, obscerarentque ne regias manus Episcopi sanguine pollueret, sed salutem tum suam tum suorum irae anteponeret: at vero animus libidine et furore oppressus, nulla sana consilia admittebat.

§ 28. Jam enim cum quibusdam equitibus, ipsi in scelere faventibus, serio tractabat de via et ratione beatum Antistitem ocyus perdendi, sibi persuadens illo sublato, se omnia pro voto habiturum. Est vero haud procul Cracoviâ, in editiori rupella, aedes S. Michaëlis Archangeli et omnium Angelorum, ubi olim ante Christianismi professionem idolis suis sacrificabant Poloni. In eam nihil sibi metuendum statuens sanctus Antistes se recipit, divinum illic peracturus sacrificium, adjunctis sibi quibusdam e Clero. Non latuit id Boleslaum, accurate omnia ejus vestigia per suos satellites explorantem. Itaque laetatus jam adesse opportunitatem patrandae caedis, jubet suos se sequi satellites, itque celeri gradu, veritus ne Stanislaus fugâ elabatur. Ubi eum adventare sensit beatus Episcopus, in coelum erectis luminibus, nullam vel tenuis formidinis significationem dedit, sed Missarum solemniam prosecutus est. Non enim ausus fuit rex in eum incurere, necdum peracto sacrificio: sed tamen morae impatiens, praecipiti actus amentia, mittit armatos milites, qui eum etiam sacrificantem interimant. Parent illi, irruunt feroces in templum, sed mox expallescunt, tremunt artus et genua, immodico terrore animus consternatur, et dum strictis ensibus nituntur ferire

Episcopum, cadunt supini in terram, humique reptantes e templo se evolvunt. Rex illorum increpat ignaviam, jubet redire ad facinus, edendum; redeunt intro, sed rursus humi prosternuntur. Iterum exeuntes tertio cogit rex intro se recipere, nec audent resistere, reversi obrigescunt omnes, et majori quam antea impetu collabuntur. Tertio egressi ad regem; indicant quid sibi acciderit, ajunt Stanislaum divina virtute servari. Boleslaus scelerum suorum stimulis agitated, nulliusque pensi habens ea quae a militibus dicebantur, sed eos etiam ignaviae insimulans, ferociter irruit in aedem cum turba carnificum, beatissimum virum altari assistentem in capite quanta maxima vi potest gladio percutit et occidit, adhuc palpitanti nasum et genas orisque partes, ut appareret deformior, suis manibus amputat, ulturus jumentum suum homo nefarius, cui similia essent ab Episcopo illata. Deinde corpus ejus exanime e templo extractum militibus concidendum tradit. Illi priorem ignaviae, ut putabant, maculam expiaturi, certatim in illud sacrum corpus gladiis et pugionibus saeviunt, creberrimis ictibus conficiunt, dexteram amputant, caput truncant, coronam capitis, quam raso capite referunt sacerdotes, gladiis excindunt, deinde reliquum corpus in sexcentas dissecant partes. Non tamen permisit Deus, ut in ejus Archidiaconum et canonicos aliosque sacris initiatos, qui ei ministraverant, manus eruentas immitterent.

§ 29. Atqui hac totius corporis beati viri dissipatione crudeli non contentus impius rex, jubet membra secta in varias dispergi partes, ut a bestiis et avibus devorentur. Non cunctantur ad jussa capessenda milites, longe lateque sacros artus disjiciunt, et ecce unius digiti articulus dum cadit in stagnum, aedi S. Michaëlis propinquum, deglutitur a pisce. Redit rex ad palatium, gloriatur tam praeclarum se edidisse facinus, applaudunt assentatores execrabiles, ajunt regem fecisse ita ut oportuit, laudant peccatorem in desideriis animae ejus: eam vero referunt mercedem a rege, qui talibus delectabatur, ut ejus jussu in aedes Episcopi ocyus invadant, illius et sacerdotum atque familiarium bona diripiant. Hunc in modum vir tantus excessit e vita, crudelissime pro justitia interemptus sub Gregorio VII aetatis suae anno fere quinquagesimo (a Chr. n. MLXXIX).

§ 30. Caedes ejus initio maximum attulit luctum universae ecclesiae Cracoviensi, quod tam egregio pastore orbatam se cerneret: postea vero immensae cujusdam exultationis materiam uberem ei praebuit, cogitanti invictam animi ejus fortitudinem. Id vero summopere ejus augebat dolorem, quod neque ex Clero, neque ex laicis atque etiam sanguine propinquis quisquam reperiretur, qui aut publice luctum prae se ferre, aut justa funeri persolvere, aut disjectas corporis partes colligere, et sepulturae mandare auderet. Id enim rex impius gravi proposita poenâ

vetuerat, ne quis aliquam doloris significationem daret, ne sacrum corpus colligeret et humaret, neque ullo vel publico vel privato officio illud curaret, scilicet ut a canibus et volueribus et feris belluis devoraretur. Ad elevandum etiam tam immane regis facinus, quidam proceres, et satellites regis ausi sunt gravia sanctissimo viro crimina asingere, ejus facta et virtutes calumniari et pervertere, eum non praesulem sed pressorem, non episcopum sed opiscopum et opibus inhiantem, postorem non pastorem, spiculatorum non speculatorem, non mentium sed renum scrutatorem, atque id genus multa alia scelerata dicitare: quae quidem Boleslaus jussit in vulgus efferrī et propalari, ut celebritatem nominis ejus et sanctitatis famam modis omnibus aut aboleret penitus, aut saltem obscuraret, invidens ei martyris nomen et gloriam. Atque id sane consecutus est, ut jam tantus tamquam praecellens vir passim ludibrio haberetur, et mensarum ludus esset. Sed non passus est ille omnia circumspectans divinae providentiae oculus tam foede lacerari existimationem martyris sui.

§ 31. Nam aliter ab ejus caede die, cum rex et impii administri crudelitatis ejus putarent jam corpus omne a canibus et avibus absumtum, a quatuor mundi partibus totidem rarae formae et magnitudinis adtolarent aquilae, magnoque studio loca in quibus dissipata erant sancti Praesulis membra circumvolitantes, non sinebant ab ullis vel feris vel volueribus ea attingi. Viderunt etiam viri religiosi nocte, quae necem ejus secuta est, miri splendoris radios in omnes corporis dissecti partes caelitus effundi, totidemque singulis locis ardere lampades, quot illae partes corporis haberentur. Haec vero triduo non solum rumore vulgata, sed crebro etiam a fidelibus conspecta, quosdam Ecclesiae Cracoviensis Canonicos et primores, nonnullos etiam fide integros et constantiores laicos animarunt, ut neglectis regis iniis, sacras partes illas accurate colligerent, singulasque apto naturae ordine inter se conjungerent. Ubi tum contigit miraculum omni admiratione dignissimum. Nam simulatque id ita factum fuit, corpus adeo integrum, conspectum est, ut nulla uspiam vel cicatricum vestigia apparerent. Longe igitur secus evenit, atque rex et sui putarant. Corpus vel mille sectionibus antea lacerum, repente pristinae integritati, nullo humano studio vel arte, sed divina virtute restitutum est. Tanta vero odoris suavisitas inde prodit, ut omnium nares ea complerentur. Inde translatum est honorifice ad aedem S. Michaëlis, quod rex omni saxo durior non sineret in summum templum illud inferri, et ante fores ejus aedis sub divo sepultum, nullo luctu aut caeremoniis palam adhibitis, quod vererentur fideles, ne rex barbarus illud extra templum ejiciendum mandaret. Conditum tamen fuit pro more in tumba aromatibus referta. Unus solus digiti articulus

ille, quem antea a pisce deglutitum diximus, integritati corporis adhuc deerat : sed ille quoque facile repertus est, lumine quodam piscem illum mirifice prodente. Qui articulus postea corpori adjunctus, auxit miraculi magnitudinem. Porro aqua lacus illius deinceps curandis variis morbis ex digiti sacri contactu vim idoneam percepit : et si ad humanos usus accommodaretur, nocere potius quam prodesse visa est. Ipsum autem sepulcrum beatissimi Antistitis assiduis noctibus caelica luminaria et lampades illustrarunt : id quod non solum religiosi et pii viri, sed praeter caeteros etiam ipsi carnifices viderunt.

§ 32. Postquam vero tristis nuncius tam immaniter occisi Stanislai ad aures Gregorii VII Pontificis Maximi pervenit, diu pro ambiguo habitus est, quod Pontifex et Cardinales facile sibi persuadere non possent, tantum scelus a rege susceptum. At ubi multorum et literis et relatione confirmatus est, multum luxit Pontifex, et qua poenâ tanti viri caedes mulctanda foret, deliberare coepit. Tandem in regem et sceleris administros atque fautores excommunicationis pronunciavit sententiam : scripsitque Gnesnensi Archiepiscopo Petro aliisque Poloniae Episcopis, ut in ultionem tam immanis parricidii universa Gnesnensis provincia interdicto subjaceret, et tam rex Boleslaus quam necis horrendae participes satellites Dominicis et festis diebus pulsatis campanis et accensis cereis publice et solemniter nominatim interdicto et anathemate plexi denunciarentur, et simul universum Poloniae regnum interdicto teneri : quas poenas extendi voluit etiam in exterarum regiones, ad quas rex vel complices ejus pervenirent, quamdiu illic morati essent. Praeterea regem Boleslaum et universam Poloniam regio honore privavit, omnes principes, barones et subditos ab obedientia illi praestanda absolvit, multasque alias poenas inflixit filiis et haeredibus equitum qui necem intulerant viro innocentissimo. Pontificis hac sententiâ, etsi magnum allatura periculum videretur, si ab Archiepiscopo et Episcopis publicata foret, non tamen illi ausi fuere Pontificis negligere voluntatem. Itaque sicut ille jusserat, ita fecere ; clausaque sunt templa omnia, cultus omnis divinus, non sine multo Cleri et populi luctu, publice intermissus est. Revelatum etiam divinitus fuit quibusdam religiosi viris, in ultionem necis Stanislai regnum Poloniae in tot factiones distractum iri, in quot fuisset partes ejus corpus dilaniatum. Quod sane verissimum fuisse, rerum successus postea comprobavit.

§ 33. At vero Boleslaus rex triennio mansit pervicax, Pontificisque anathema pro nihilo putavit, licet eum hortarentur et Archiepiscopus et Episcopi, ut missis Romam legatis, Pontificis animum placaret, et congrua poenitentiâ facinus admissum expiaret : quae omnia surdo narrabantur. *Impius enim cum in profundum malorum venerit, contemnit* (Prov. xviii). Sed illud contemptum

multiplex Dei vindicta consecuta est. Qui enim antea saepe omnium ore celebratus fuit, postea in summum contemptum adductus est, non apud suos dumtaxat, sed etiam externos, prosperique successus in diversum mutati sunt. Etsi autem molestissime tulit anathema Pontificium, plus tamen torqueri visus est luminaribus et lampadibus, ad beati Stanislai monumentum caelitus submissis, itemque miraculis, quae ad ejus invocationem fiebant. Existimans autem vano rumore isthaec spargi in vulgus, ut certius omnia cognosceret, de specula arcis Cracoviensis suis ipse oculis vidit ea luminaria et lampades e coelo descendere supra sepulcrum ejus. Tum vero nonnihil ejus audacia compressa est, coepitque timere sibi ob parricidium, praesertim cum et apud suos in dies vilesceret, et eum exterius plus plusque execrarentur. Accedebant huc horridae animorum inter se in regno Poloniae dissidentium tempestates, bella intestina, multitudo principum, regius honor creptus Poloniae supra ducentos deinceps annos, multaeque aliae clades et calamitates.

§ 34. Jam tertius ab interfecto sanctissimo Praesule volebatur annus, nec tamen in locum ejus alius subrogatus fuit Antistes varias ob causas. Valde autem Polonos affligebat Pontificis interdictum, quod toto regno observabatur, accendebatque multorum animos, ut Boleslaum parricidam conviciis proscinderent, tamquam tanti mali causam. Interim miser ille diris conscientiae stimulis adeo noctes atque dies exagitabatur, ut nec cibum nec somnum commodè capere posset. Consolabantur illum amici, et animum ejus erigere nitebantur, sed ad superiora flagitia etiam desperationem quandam adjiciebat. Russiae quaedam provinciae ab illo bello victae, parere illi noluerunt nec tributa pendere: proceres ejus in dies majori odio et contemptu eum prosequabantur. Accessit tumultus regni et discordia civilis, nec quisquam fere erat ex nobilitate, qui non dira regi imprecaretur. Omnes tamquam pestem eum vitabant et oderant. Crevit tandem eoque in illum et procerum et popularium odium, ut permulti inter se in ejus necem aut certe captivitatem conspirarint. Atque ipse solebat non raro conqueri amicis, se tamquam umbris et phantasmatibus quibusdam perpetrati parricidii misere agitari.

§ 35. Hinc factum est, ut cum sibi a suis metueret, fugâ salutem quaerere deliberarit. Itaque cum filio Miescone et quibusdam aliis in Hungariam se recepit ad Ladislaum regem, apud quem sibi omnia tuta pollicebatur, quod eum in regnum restituisset. Et ab illo sane honorifice exceptus, et humaniter aliquamdiu tractatus est: sed divina illum persequente ultione, secundo exilii anno subito languore correptus et amentia percussus, sylvas et loca avia petebat, ubi a propriis canibus eum repentina morte extinctus esset, fertur devoratus. Ita quod beato Stanislao ille struxerat, in suo cadavere, stupendo Dei judicio perpressus est. Plexi

sunt etiam divinitus variis modis qui ei in sancti viri nece socii fuere. Successit ei Wladislaus frater ejus, sed regium nomen sibi usurpare ausus non fuit, dominum et haeredem regni Polonici se appellans, uti testantur literae ejus, quas nos vidimus. Neque Archiepiscopus Gnesnensis, Pontificis Maximi interdicto absterritus, eum regem ungere voluit. Inde multo tempore in multis principes scissum est Poloniae regnum. Wladislaus autem spectata religione et in Deum pietate princeps, missis Romam legatis, tandem a Pontifice Gregorio VII impetravit, ut interdicto Polonia absolveretur, et Cracoviensi Ecclesiae Lampertus Pontifici ex ea legatione probe cognitus, Episcopus praeficeretur. Est autem hoc sane memorabile, quod toto decennio ab interfectione beati Stanislai super ejus sepulcrum singulis noctibus luminaria et lampades caelitus demissae ardere visae sunt: visus est et ipse beatus vir a multis piis viris in aede S. Michaëlis, ad cujus fores tumultatus fuerat, collucentibus lampadibus et universum templum luce mirabili illustrantibus stare ad aram pontificalibus indutus, et benedictionem impertiri iis qui eo advenerant, duobus illum venerabilium personarum choris circumstantibus, et cum illo psalmos suavissime concinentibus. Quod si qui cineres aut lapilli ab ejus sepulcro ad aegros allati essent, morbi pellebantur.

§ 36. Postquam autem anni decem lapsi sunt ab ejus martyrio, cuidam nobili matronae S. Stanislaus per visum imperavit, ut diceret Lamperto Episcopo Cracoviensi et Canonicis ejus, ne ipsius corpus diutius paterentur tam vili loco et sepulcro contineri, sed illud in primariam aedem Cracoviensem transferrent. Creditum est illi matronae, quod ejus dicta etiam aliis testimoniis fulcirentur, apertumque est monumentum ejus, unde mox multa odoris suavitas effusa est, levatumque inde sacrum corpus, honestissimae arcae impositum, et in summam aedem Cracoviensem Lamperti Episcopi et Canonicorum humeris importatum est anno salutis millesimo octogesimo octavo, quinto Calendas Octobris: conditumque est in sarcophago elegantissimo, e petra confecto, et laminâ aurea contexto, cui laminae series martyrii ejus insculpta erat.

§ 37. Plurima deinde meritis beatissimi viri edita sunt miracula, quae prolixè partim commemorat auctor historiae hujus, sed more nostro ob nimiam multitudinem cogimur ea omittere, ne moles operis crescat in immensum. Id unum tamen praeterire nolumus, quod cum diu laboratum tandem esset sub Innocentio IV Romano Pontifice, ut in sanctos referretur, et Cardinali Ostiensi Rainaldo, qui postea Innocentio succedens, Alexander dictus est, admodum repugnante, res effectum obtinere non posset, idem Cardinalis in gravem morbum incidit, qui non solum ipsi, sed etiam medicis vitae ejus desperationem afferret. Hoc morbo ad dies aliquot laboranti, apparuit S. Stanislaus vigilanti et

decumbenti cum multo splendore et gloria, cumque comiter reprehendit, quod temere ausus esset ipsius impedire in sanctos relationem: sed veniam ignorantiae petenti libens ignovit, at ita tamen, ut minaretur graviter simile quippiam deinceps tentaturo: jussit autem, ut in signum sanctitatis suae quamprimum sanus e lecto surgeret. Quod ita factum est, adeoque permovit Cardinalem illum, ut cunctis mirantibus repentinam ejus sanitatem, mox ad Pontificem Innocentium se conferret, et summo opere hortaretur eum, ut sine haesitatione in Sanctorum catalogo illum adscriberet. Itaque Pontifex in eam curam intentus, cum jam coram infinita hominum frequentia Assisii in hoc opere versaretur, vidit in templum inferri cadaver juvenis extincti. Ibi tum humi se prosternit coram altari, cui assistebat, orat Dominum, ut praesenti miraculo confirmet vera esse, quae de Stanislai sanctitate dicerentur. Vix precem absolverat, cum ecce defunctus redit ad vitam, et Pontifex tam insigni viso miraculo, pergit in offerendo sacrificio, pronunciatque S. Stanislauum in Sanctis deinceps numerandum, diemque festum ei celebrandum octavo die Maji, quo oreisus fuit. Incidit haec res in annum Christi mclm. Permulta inde secuta sunt miracula, quibus Deus cohonestavit sanctum martyrem suum in laudem et gloriam nominis sui, quod est benedictum in secula, Amen (a).

DE CRUCIS SIGNO QUOD IN COELO APPARUIT

EPISTOLA *

S. CYRILLI JEROSOL. EPISC.

AD CONSTANTIUM IMPERATOREM

HABETUR IN SIMEONE METAPHRASTE

Anno 351.

§ 1. Imperatori religiosissimo, et pietatis amantissimo (b) Constantio Augusto, Cyrillus Jerosolymorum episcopus in Domino salutem. Hanc primam ex urbe Jerosolyma epistolam ad te mitto, religiosissime Imperator, quam et tibi accipere, et mihi

(a) Clemens Pp. VIII Festum S. Ep. et Mart. Stanislai (totius Poloniae Patroni) in Missali et Breviario Rom. jussit inseribi pro Univ. Ecclesia ad diem vii maji, cum crastina martyrii dies officio sit occupata Apparit. S. Michaëlis.

(b) His conceptis verbis Litterae ad Augustos inscribebantur. Laudes igitur *religiosissimi et pietatis amantissimi*, quibus Constantius Orthodoxorum persecutor indignissimus erat, accipe ut meram formulam qua non ad assentationem, sed ad delibendum, si heri posset, Ariani Principis animum, B. Patriarcha censuit non abstinendum. Colitur hic S. Cyrillus xviii mart. V. Sur. vol. III, p. 346.

convenientissimum fuit ad te mittere, non assentationis alicujus sermonibus refertam, sed coelestium signorum, et divinae visionis nunciam: neque confictas rethoricae dictionis probabilitates continentem, sed sanctorum Evangeliorum praedictionem ac veritatem ex ipsarum rerum eventu testantem. Alii quidem his quae habent, te saepissime honorant, et coronas auro ac pellucetibus gemmis compositas capiti tuo imponentes, prout te adorant: nos vero non terrenis rebus te coronamus (terrena enim dona terram ipsam finem habent) sed coelestium rerum divinum opus, quod, te Imperatore, in urbe Jerosolyma perfectum fuit, pietati tuae studiose nunciamus: non ut nunc, tamquam inscius, ad Dei notitiam venias, cum longe antea hanc acceperis, et pietate praeditus, alios eam doceas: sed ut quae nosti, in illis ipsis confirmeris, cumque Imperii paternam haereditatem acceperis, et a Deo ipso majoribus ac coelestibus coronis honoratus fueris, Deo nostro omnium Imperatori etiam nunc dignas gratias agas. Majore autem fiducia Imperium tuum adversus hostes ipsos afficies ex iis miraculis quae temporibus tuis Deus ostendit, te ab ipso diligi cognoscens.

§ 2. Quo quidem tempore Divinae pietatis amantissimus, et beatae memoriae Constantinus pater tuus imperabat, salutare Crucis signum Jerosolymis inventum fuit, divina gratia ei viro qui pietatis erat studiosus, quique res ad pietatem spectantes diligenter exquirebat, occultam antea sanctorum locorum notitiam aperiente. Te autem imperante, religiosissime Domine, propter tuam in Deum pietatem coelestia etiam miracula sunt edita, ipsius, inquam, Domini et Salvatoris Jesu Christi Unigeniti Filii Dei trophaeum, contra mortis victoriam erectum, beata scilicet illa Crux, lucis multae splendoribus effulgens, Jerosolymis apparuit.

§ 3. His enim sanctis diebus sanctae Pentecostes Nonis Maji circa tertiam diei horam, ingentis magnitudinis Crux, quae tota ex luce constabat, supra sanctissimum Golgothae locum, usque ad sanctum montem olivarum extensa in coelo apparuit, non uni aut duobus hominibus, sed ab universa urbis illius multitudine manifestissime visa: neque, ut aliquis putaret, repente apparens statim evanuit, sed pluribus horis supra terram spectantium oculis visa est, splendoris fulgore Solis radios vincens. Nisi enim splendorem suum his, qui Crucem illam aspiciebant, Solis ipsius radiis efficaciorum praeberisset, Solis splendore superata et connecta fuisset. Quamobrem universa Jerosolymorum multitudo, prae divinae illius visionis terrore ac lactitia, repente ad sanctam ecclesiam cucurrit. Itaque senes, mulieres, ipsae etiam puellae quae in thalamis a dea servabantur, et cujusvis aetatis homines, tam indigenae, quam peregrini, tam Christiani, quam qui ex diversis nationibus illic erant, concordi animo, et tanquam ex uno

ore, cuncti Christum Jesum nostrum Dominum Dei Filium Unigenitum miraculorum effectorem collaudabant, cum re ipsa et experienciâ edocti essent. Christianorum dogma omni pietate refertum, non probabilibus humanae sapientiae verbis, sed Spiritus Sancti demonstratione ac potentiâ constare: neque ab hominibus solum praedicari, sed e coelo ipso divinis testimoniis confirmari.

§ 4. Nos igitur, qui urbem Jerosolymam incolimus, et miraculum valde magnum nostris oculis vidimus atque comprehendimus, Deo ipsi universorum regi, et Unigenito Dei Filio, ut decebat, gratias egimus atque agemus, quem adoramus et adorabimus, assiduasque pro religioso Imperio tuo in iis sanctis locis preces ad illum ipsum mittimus ac mittemus. Decuit autem hujusmodi visiones coelestes non silentio praeterire, sed pietati tuae, recenti adhuc ejus rei memoriâ, significare, ut ad fidei, quae in te inest, bona fundamenta, earum rerum, quae nuper ostensae sunt, cognitionem adjungens, firmiorem in Dominum nostrum Jesum Christum fiduciam assumas, simulque omni fortitudine consueta undique roboratus, ut Deum ipsum adiutorem habens, Crucis trophaeum salutare, et omni gloriâ sublimius praeferas, Signum, inquam, illud, cujus figuram coelum ipsum hominibus ostendens, maxime gloriosum esse docuit.

§ 5. Miraculum quidem ipsum, Imperator religiosissime, Prophetarum testimoniis et sanctis Christi vocibus in Evangeliiis ipsis praedictum, jure ac rite et nunc ostensum est, et iterum majore quodam modo ostendetur. Cum enim in Evangelio, quod a beato Matthaeo scriptum est, futurarum rerum notitiam Salvator ipse beatis Apostolis suis, ac per illôs iis qui postea futuri erant, clarissime impertiret, haec praedixit: *Tunc apparebit signum Filii hominis in coelo*: Hunc divinum Evangelii librum consueto more in manum sumens, quae de hac ipsa re testimonia illic sunt, scripta invenies. Quibus maxime te hortor, ut crebro mentem adhibeas, eo quod reliqua eodem ordine contenta, et a Salvatore nostro praenunciata, multam pietatem atque observantiam requirant, ut ab adversariis daemonum potentiis damno aliquo non afficiamur.

§ 6. Has, Imperator pietatis studiosissime, nostrorum sermonum primitias tibi affero, has primas voces ex urbe Jerosolyma ad te pronuncio, qui nobiscum una verissime, et omni cum pietate Christum Unigenitum Dei Filium, et Salvatorem nostrum colis, qui, ut divinis literis scriptum est, ex urbe Jerosolyma orbi terrarum salutem dedit: quique mortem ipsam in hac regione conculeavit, et proprio certoque loco hominum peccata multo suo sanguine delevit, et iis omnibus qui fidem ipsius acceperunt, vitam, immortalitatem, et coelestem ac divinam gratiam elargitus est: cujus potentiâ et gratiâ te servari cupimus, illustrioribus

ac majoribus pietatis operibus decoratum, et legitimo filio actum, quem etiam ipsum Caesarem laetus videas. Ultrique autem ipse omnium rex et Dominus Deus, omnis benignitatis largitor, multos annorum circuitus, eosque pacatos concedat, et in Christianorum gloriam te universo terrarum orbi prosperis rebus utentem ac valentem, omnique virtute ornatum conservet, consuetam in sanctas Dei Ecclesias, et Romanorum Imperium humanitatem exercentem, ac majoribus pietatis divinae factis gloriantem: per multos, inquam, annorum ambitus, tranquillos atque pacatos, ipse universarum rerum Dominus Deus, Auguste Imperator religiosissime, te cum tota familia tua nobis incolumem servet.

VITA S. JOANNIS . . .

HAGUSTALDENSIS ECCLES. I, DEINDE EBORACENSIS EPISC.

PER VENERABILEM BEDAM PRESBYTERUM SCRIPTA
(*Ecccl. Hist. Angl. lib. 5, cap. 2, etc.*)

Obiit anno 721. — Anglus.

§ 1. Principio regni Alfridi, qui post fratrem suum Eefridum genti Nordanhimbrorum praefuit, defuncto Eatâ episcopo, Joannes vir sanctus Hagustaldensis Ecclesiae praesulatum suscepit, de quo plura virtutum miracula, qui cum familiariter noverant, dicere solent, et maxime vir reverendissimus ac veracissimus Berrechtus, diaconus quondam ejus, nunc autem Abbas monasterii quod vocatur Inderawda, id est: In sylva Deirorum: ex quibus aliqua memoriae tradere commodum duximus.

§ 2. Est mansio quaedam secretior, nòmre raro et vallo circumdata, non longe ab Hagustaldensis Ecclesiae dioccesi, id est, unius ferme milliarii et dimidii spatio, interfluente Thino amne separata, habens coemeterium sancti Michaëlis Archangeli, in qua vir Dei saepius, ubi opportunitas arridebat temporis, et maxime in Quadragesima, manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietius operam dare consueverat. Cumque tempore quodam, incipiente Quadragesimâ, ibidem mansurus adveniret, jussit suos quaerere pauperem aliquem majore infirmitate vel inopiâ gravatum, quem secum habere illis diebus ad faciendum eleemosynam possent. Sic enim semper facere solebat. Erat autem in villa non longe posita quidam adolescens mutus, Episcopo notus (nam saepius ante illum percipiendae eleemosynae gratiâ

venire consueverat) qui ne unum quidem sermonem unquam profari poterat. Sed et scabiem tantam ac furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorum ei in superiori parte capitis nasci valeret: tantum in circuitu horridi crines stare videbantur. Hunc ergo adduci praecepit Episcopus, et ei in conseptis ejusdem mansionis parvum tugurium fieri, in quo manens, quotidianam ab eo stipem acciperet. Cumque una Quadragesimae esset impleta septimana, sequenti Dominicâ jussit ad se intrare pauperem. Ingresso linguam proferre ex ore, ac sibi ostendere jussit: et apprehendens eum, signum sanctae Crucis linguae ejus impressit, quam signatam revocare in os, et loqui illum praecepit: Dicito, inquit, aliquod verbum: dicito, *Gege*: quod est, linguâ Anglorum, verbum affirmandi et consentiendi, id est: Etiam. Dixit ille statim soluto vinculo linguae, quod jusserat. Addidit Episcopus nomina literarum. Dicito, A: dixit ille, A. Dicito, B: dixit ille, B. Cumque singula literarum nomina dicente Episcopo responderet, addidit et syllabas et verba illi dicenda proponere. Et cum omnibus consequenter responderet, praecepit eum sententias longiores dicere, et fecit. Neque ultra cessavit tota die illa et nocte sequente, quantum vigilare potuit, ut feruit, qui praesentes fuere, loqui aliquid, et arcana suae cogitationis ac voluntatis, quod nunquam antea potuit, aliis ostendere: in similitudinem illius diu claudi, qui curatus ab Apostolis Petro et Joanne, exiliens stetit, et ambulabat, et intravit cum illis in templum, ambulans, et exiliens, et laudans Dominum, gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto tempore erat destitutus. Cujus sanitati congaudens Episcopus, praecepit medico etiam sanandae scabredini capitis ejus curam adhibere. Fecit ut jusserat: et juvante benedictione ac precibus Antistitis, nata est cum sanitate cutis, venusta species capillorum. Factusque est juvenis limpidus vultu et loquelâ promptus, capillis pulcherrime crispis, qui ante fuerat deformis, pauper et mutus. Sicque de percepta lactatus sospitate, offerente ei etiam Episcopo, ut in sua familia manendi locum acciperet, maluit domum reverti.

§ 3. Narravit idem Berechtus et aliud de praefato Antistite miraculum: quia cum reverendissimus vir Wilfridus post longum exilium in episcopatum esset Hagustaldensis Ecclesiae receptus, et idem Joannes, defuncto Bosâ viro multae sanctitatis et humilitatis, episcopus pro eo Eboraci (*York*) substitutus, venerat ipse tempore quodam ad monasterium virginum, in loco qui vocatur Vetadun, cui tunc Hereburg Abbatissa praefuit. Ubi cum venissemus, inquit, et magno universorum gaudio suscepti essemus, indicavit nobis Abbatissa, quia quaedam de numero virginum, quae erat filia ipsius carnalis, gravissimo languore teneretur, quod phlebotomata erat nuper in brachio, et cum adhuc esset in studio, tacta erat infirmitate repentini doloris: quo mox

incresciente, gravatum est magis brachium illud vulneratum, ac versum in tumorem, adeo ut vix duabus manibus circumplecti posset. Itaque cum jacens in lecto, prae nimietate doloris jam moritura videretur, rogavit Episcopum Abbatissa, ut intraret ad eam, ac benedicere illam dignaretur: quia crederet eam ad benedictionem vel tactum illius mox melius habituram. Interrogans autem ille, quando phlebotomata esset puella: et ut cognovit quia in luna quarta, dixit: Multum insipienter et indocte fecistis in luna quarta phlebotomando: Memini beatae memoriae Theodorum archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satis illius temporis phlebotomia, quando et lumen lunae, et rheuma Oceani in cremento est. Et quid ego possum puellae, si moritura est, facere? At illa instantius obsecrans pro filia, quam oppido (*valde*) diligebat (nam et Abbatissam eam pro se facere disposuerat) tandem obtinuit, ut languentem intraret. Intravit ergo, me secum assumpto, ad virginem, quae jacebat multo (ut dixi) dolore constricta, et brachio intantum grossescente, ut nihil prorsus in cubito flexionis haberet. Et astans dixit orationem super illam, ac benedicens, egressus est. Cumque post haec horâ competente consederemus ad mensam, adveniens quidam clamavit, me ducens foras, et ait: Postulat Coënburg (hoc enim erat nomen virginis) ut ocyus regrediaris ad eam. Quod dum facerem, reperi illam ingrediens vultu hilariorem, et velut sospiti similem. Et dum assiderem illi, dixit: Vis petamus bibere? et ego: Volo, inquam, et multum delector, si potes. Cumque oblato poculo biberemus ambo, coepit mihi dicere, quod «ex quo Episcopus, oratione pro me et benedictione completa egressus est, statim melius habere incipio: Etsi necdum vires pristinas recepi, dolor tamen omnis et de brachio ubi ardentior inerat, et de toto meo corpore, velut ipso Episcopo foras eum exportante, funditus ablatum est: tametsi tumor adhuc brachii manere videtur.» Abeuntibus autem nobis inde, continuo fugatum dolorem, fuga quoque tumoris horrendi, sanitasque sequuta est: et erepta morti ac doloribus virgo, laudes Domino Salvatori, una cum caeteris qui ibi erant servis illius, referebat.

§ 4. Aliud quoque non multum huic dissimile miraculum de praefato Antistite narravit idem Abbas, dicens: Villa erat Comitis cujusdam, quae vocabatur Huch, non longe a monasterio, id est, duorum ferme milliarium spatio separata, cujus conjux quadraginta ferme diebus erat acerbissimo languore detenta, ita ut tribus septimanis non posset de cubiculo, in quo jacebat, foras efferri. Contigit autem eo tempore Virum Dei illo ad dedicandam ecclesiam ab eodem Comite vocari. Cumque dedicata esset ecclesia, rogavit Comes eum ad prandendum domum suam ingredi, sed renuit Episcopus, dicens se ad monasterium, quod proximum erat, reverti debere. At ille obnixius precibus instans, vovit etiam se eleemosynas pauperibus daturum,

dummodo ille dignaretur ea die domum suam ingrediens, jejunium solvere. Rogavi et ego una cum illo promittens etiam me elemosynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum Comitis pransurus, ac benedictionem daturus intraret. Cumque hoc tarde ac difficulter impetrarem, intravimus ad reficiendum. Miserat autem Episcopus mulieri quae infirma jacebat, de aqua benedicta, quam in dedicationem ecclesiae consecraverat, per unum de his qui mecum venerant fratribus, praecipiens ut gustandam illi daret, et ubicumque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsa eam aqua lavaret. Quod ut factum est, surrexit statim mulier sana, et non solum se infirmitate longa carere, sed et perditas dudum vires recepissee sentiens, obtulit poculum Episcopo ac nobis: coeptumque ministerium nobis omnibus propinandi usque ad prandium completum non omisit, imitata socrum beati Petri, quae cum fuisset ardoribus fatigata, ad tactum manus Dominicae surrexit, et sanitate simul ac virtute recepta ministrabat.

§ 5. Alio item tempore vocatus ad dedicandam ecclesiam Comitis vocabulo Addi, cum postulatum complesset ministerium, rogatus est ab eodem Comite intrare ad unum de pueris ejus, qui acerrima aegritudine premebatur, ita ut deficiente penitus omnium membrorum officio, jamjam moriturus esse videretur. Cui etiam locus jam tunc erat praeparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lacrymas precibus, diligenter obsecrans, ut intraret oraturus pro illo, quia multum necessaria sibi esset vita ipsius: Crederet vero, quia si ei manus imponeret, atque eum benedicere voluisset, statim melius haberet. Intravit ergo illo Episcopus, et vidit eum moestis omnibus jam morti proximum, positumque loculum juxta eum, in quo sepeliendus poni deberet. Dixitque orationem ac benedixit eum: et egrediens, dixit solitum consolantibus sermonem: Bene convalescas, et cito. Cumque sederent post haec ad mensam, misit puer ad dominum suum, rogans sibi poculum vini mittere, quia sitiret. Gavisus est ille multum, quod bibere posset, et misit ei calicem vini benedictum ab Episcopo: quem ut bibit, surrexit continuo et veterno infirmitatis discusso, induit se ipse vestimentis suis, et egressus inde, intravit et salutavit Episcopum et convivas, dicens quod ipse quoque delectaretur manducare et bibere cum eis. Itaque jusserunt eum sedere secum ad epulas, multum gaudentes de sospitate illius. Residebat, vescebatur, bibebat laetabatur, quasi unus de convivis agebat: et multis post haec annis vivens, in eadem quam acceperat, salute permansit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non se praesente factum, sed ab his, qui praesentes fuerunt, sibi perhibet esse relatum.

§ 6. Neque hoc silentio praetereundum, quod famulus Christi Herebaldus in seipso ab eo factum solet narrare miraculum: qui

tunc quidem in clero illius conversatus, nunc in monasterio, quod est juxta ostium Thini fluminis, Abbatis jure praeest. Vitam, inquit, illius quantum hominibus aestimare fas est, quam praesens optime cognovi, per omnia Episcopo dignam esse comperi. Sed et cujus meriti apud internum judicem habitus sit, et in multis aliis, et in meipso maxime expertus sum, quippe quem ab ipso (ut ita dicam) mortis limite revocans ad viam vitae sua oratione ac benedictione reduxit. Nam cum primaevo adolescentiae tempore in clero illius degerem, legendi quidem canendique studiis traditus, sed non adhuc animum perfecte a juvenilibus cohibens illecebris, contigit die quadam nos iter agentes cum illo, devenisse in viam planam et amplam, atque cursui equorum aptam. Coeperuntque juvenes qui cum ipso erant, maxime laici, postulare Episcopum, ut cursu majore equos suos invicem probare liceret. At ille primo negavit, otiosum esse dicens quod desiderabant. Sed ad ultimum multorum unanima intentione devictus: Facite, inquit, si vultis: ita tamen ut Herebaldus ab illo se certamine abstineat. Porro ipse diligentius obsecrans, ut mihi certandi cum illis copia daretur (sildebam namque equo, quem mihi ipse optimum donaverat), nequaquam impetrare potui. At cum saepius huc atque illuc, spectante Episcopo, concitatis in cursum equis, reverterentur, et ipse lascivo superatus animo, non me potui cohibere, sed, prohibente licet illo, ludentibus me miscui, et simul cursu equi contendere coepi. Quod dum agerem, audivi illum post tergum mihi cum gemitu dicentem: O quam magnum vae facis mihi sic equitando. Et ego audiens, nihilo minus coeptis institi veltis. Nec mora, dum fervens equus quoddam itineris concavum valentiore impetu transiliret, lapsus decidi et mox velut emoriens, sensum penitus motumque omnem perdidi. Erat namque in loco illo lapis terrae aequalis, obtectus caespite tenui, neque ullus aliter in tota illa campi planitie lapis inveniri poterat. Casuque evenit, vel potius divina provisione, ad puniendam inobedientiae meae culpam, ut hunc capite ac manu, quam capiti ruens supposueram, tangerem, atque fracto pollice, capitis quoque junctura solveretur, et ego, ut dixi, similinus mortuo fierem. Et quia moveri non poteram, retenderunt ibidem papilionem, in quo jacèrem,

§ 7. Erat autem hora diei circiter septima, a qua ad vesperam usque quietus et quasi mortuus permanens, tunc paululum revivisco, ferorque domum a sociis, ac tacitus tota nocte perduro. Vomebam autem sanguinem, eo quod et intranea essent ruendo convulsa. At Episcopus gravissime de casu et interitu meo dolebat eo quod me speciali diligeret affectu. Nec voluit nocte illa juxta morem cum clericis suis manere, verum solus in oratione persistens, noctem ducebat pervigilem, pro mea (ut reor) sospitate supernam pietatem supplicans. Et mane primo ingressus ad me,

et dicta super me oratione, vocavit me nomine meo, et quasi de gravi somno excitatum interrogavit, si nossem quis esset qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos, aio, Etiam: Tu es Antistes meus amatus. Potes, inquit, vivere? Et ego, Possum, inquam, per orationes vestras, si voluerit Dominus. Qui imponens capiti meo manum cum verbis benedictionis, redit ad orandum. Et post pusillum me revisens, invenit sedentem, et jam loqui valentem. Coepitque me interrogare, divino (ut mox patuit) admonitus instinctu, an me esse baptizatum absque scrupulo nossem. Cui ego absque ulla me hoc dubietate scire respondi quod salutari fonte in remissionem peccatorum essem ablutus, et nomen presbyteri, a quo me baptizatum noveram, dixi. At ille: Si ab hoc, inquit, sacerdote baptizatus es, non es recte baptizatus: Novi namque eum, et quia cum esset presbyter ordinatus, nullatenus, propter ingenii tarditatem, potuit catechizandi vel baptizandi ministerium discere. Propter quod et ipse illum ab hujus praesumptione ministerii quod regulariter implere nequibat, omnino cessare praecepi. Quibus dictis, eadem horâ me catechizare ipse curavit. Factumque est, ut exufflante illo in faciem meam, confestim me melius habere sentirem. Vocavit autem medicum, et dissolutam mei cranei juncturam componere atque alligare jussit: tantumque mox accepta ejus benedictione convalui, ut in crastinum ascendens equum, cum ipso iter in alium locum facerem. Nec multo post plene curatus, vitali etiam undâ perfusus sum.

§ S. Mansit autem in episcopatu annis trigintatribus, et sic coelestia regna conscendens, sepultus est in porticu S. Petri in monasterio suo quod dicitur, In sylva Deirorum, anno ab incarnatione Domini septingentesimo vigesimoprimo. Nam cum prae majori senectute minus episcopatu administrando sufficeret, ordinato in episcopatum Eboracensis Ecclesiae Wilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium praefatum, ibique vitam Deo digna conversatione complevit.

MARTYRIUM S. ACACII CENTURIONIS

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE.

Ineunte IV Saeculo.

§ 1. Cum tertio bonorum omnium hostis, et omni ex parte improbissimus draco diabolus, adversus Dei servos turbinem commovisset sub Maximiano Diocletiani genero, et ipsius satanae filio ac propugnatore, statim impia ejus edicta per omnes regiones missa sunt. Edictis autem illis id praecipiebatur, ut in omni urbe,

si quis esset qui nollet deorum culturam obire, sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subiceretur. Edicta vero ipsa omni terrore et regalibus minis ac periculis referta erant. Ad haec et exercitus ducibus praeceptum fuit, ut si quis e militibus Imperatoris edicto quod ad deorum vel ad daemonum potius culturam pertinèret, non obediret, ille vinculis astrictus, tribunalibus ad supplicia perferenda traderetur.

§ 2. Tempore illo sancti Acacii martyris facta effloruerunt qui re ipsa nomen suum comprobavit, cum nihil omnino malorum daemonum particeps fuerit, neque quicquam egerit quod cum malitiosi diaboli machinis conveniret. Hic vir sanctissimus fuit genere Cappadox, et conditione quidem miles, at proposito et voluntate, Christi athleta: itaque et genus, et ordinis dignitatem exornavit. Ejus factum hoc modo se habuit: Cum Firmus quidam militaris ordinis esset Tribunus eorum qui Romanorum linguâ Martii, et sub eo Tribuno centurio esset Acacius, Firmus ipse singulos milites ad se accersitos tentabat, ut quem animum quisque haberet, experiri ac scire posset. Cumque multos partim assentationibus, partim minis ad idolorum superstitionem atque interitum allexisset, posteaquam Tribuni tentatio ad Acacium pervenit, tunc beatus ille clara voce: « Christianus, inquit, ego natus fui: itaque Christianus et sum, et ero, Domino meo Jesu Christo hoc approbante: nam et ex parentibus, et ex majoribus Christianis natus sum. » Hoc cum ille dixisset, et Firmus tertio eum tentaret, ac modo gravibus minis, modo promissis ingentibus promptam animi alacritatem et ejus constantiam debilitare, et illum ad se trahere conaretur, ita constans et immobilis in Christi confessione beatus ille perstitit, ut deinceps Firmus coactus fuerit, prout edicto regio jubebatur, virum sanctum Acacium vinculis astrictum, ad Bibianum quemdam mittere qui totius exercitus imperium administrabat.

§ 3. Cum igitur hic pro tribunali sederet, et eos interrogaturus esset qui Dei confessionem profitebantur, Antoninus scriba ad Bibianum haec detulit: « Pridie hujus diei, Bibiane Praeses, Firmus eorum qui Martii dicuntur, tribunatum gerens, Acacium Centurionem vinctum Augustorum misit ad potestatem tuam, quippe qui dominorum nostrorum et invictorum edicto parere noluisset, eo quod Christianorum religionem sequatur. Diligenter quoque causam ipsius ad te scripsit. » Bibianus tunc dixit: « Recitentur quae ad me scripta sunt ab optimo viro Firmo Tribuno. » Recitata autem sunt quae scripta erant in hanc sententiam: « Flavius Firmus Bibiano Duci salutem: Acacium Centurionem sub me Tribuno militantem, multumque a nobis partim illecebris, partim promissis, partim etiam minis provocatum, ut a Christianorum secta discederet, cum se Christianum esse asseveraret, et in ea confessione constanter permaneret, ego invictorum ac triumphantium Imperatorum

nostrorum jussis obediens, illum vinctum ad te misi, qui tormentis ac suppliciis subijci debet, ut legibus ipsis obediat.»

§ 4. Hac epistolâ recitata, Bibianus dixit: «Adducatur Acacius, quem Tribunus dicit.» — «Adest ille,» inquit Antoninus Commentariorum praefectus. Acacius vero tunc illic stetit ridenti vultu: quae res futurum ejus viri gaudium figurabat. Judex igitur illi dixit: «Quodnam tibi nomen est?» Respondit ille: «Optabile et mihi et toti generi meo nomen est a Christo derivatum: illud vero, quo humano usu appellor, Acacius est.» Ad haec Judex: «Quare, inquit, *Acacius* nominatus *, ut ipse dicis, malus nunc es, non obediens edictis Imperatorum? Hoc enim significant quae nobis a Firmo Tribuno scripta sunt.» Tum Acacius: «Captiosis sermonibus mecum agis, o Judex: Verum ego tibi affirmo ob eam rem justius me Acacium nominari quod nolim daemonum istorum sanguinem vorantium malitiae particeps fieri, neque cum Graecis communicare qui talibus obtemperant.» At Judex dixit: «Undenam tu es qui tam temerario sermone te jactas?» — «Quorum, inquit Acacius, de patria me interrogas?» Cui Judex: «Quoniam rerum usum habemus, et patriarum mores recte novimus, propterea hoc a te quaesivi, ut pro ejus patriae, ex qua tu es, moribus ac dignitate me in hac quaestione praestem.» Tum Acacius: «Genere, inquit, Achivus sum, in Cappadocia vero natus: quo loco cum parentes mei habitarent, ad exercitum veni, ubi et multos ex meis commilitonibus ante me Christi martyres fuisse accepi: quinetiam vicinos et aequales meos, tales fuisse cognovi: quibus et signorum gratiam post ipsorum mortem a Deo ipso impartitam vidimus. Illos igitur sequi malui, quam eas quas vos leges dicitis, cum humanae illae sint, et una cum hominibus post vitae hujus excessum corrumpantur.»

§ 5. Ad haec Judex: «Ne putes mediocres cruciatus tibi parandos esse: etenim ista patria tua nugacitas et mira temeritas hoc expostulat. Ne igitur haec patiaris, abjice omnes istas cogitationes, et Imperatorum legibus obtempera, deorum cultui serviens, quorum nutu omnium victores ac rectores Augusti rerum potiuntur: nos etiam et tribunal hoc nostrum reverere, neque putes te omnium esse prudentissimum, temeritate ista importuna nunc abutentem, et in homine illo, quem poenis secundum legem decretis subjectum fuisse ajunt, spes tuas collocantem.» — «Erras, inquit Acacius, o Judex, gravissimis satanae fallaciis deceptus: non enim propter eorum deorum, quos tu dicis, cultum, Imperio Caesares Augusti potiuntur, sed benigni Dei omnia gubernantis concessione hoc efficitur. Quod autem dicis, in homine condemnato (ut ipse ais) me spem collocasse, scito Jesum Dominum nostrum hominem nostri causâ factum, in mundum

* Alludit ad nomen *Acacii*, a voce *κακός*, *malus*, per *alpha* privativum, ut vocant, in *bonus* conversam.

hunc venisse, ut nobis salutem daret: qui cum idem esset verus Deus, mira quadam et immensa providentiâ humanam suscepit naturam, et eam in se habuit. Id vero tu neque cognoscere, neque audire poteris, nisi prius teipsum fidei Christianae accommodaveris. Cum enim naturâ, ut dixi, esset verus Deus, et Verbum a Patre non divisum, sed cum illo semper coaeternum, propriis, quibus ipse voluit, temporibus nostrae salutis opus perfecit, et a satanae ipsius qui ab initio nobis inviderat, condemnatione ac servitute nos liberavit.»

§ 6. Ad haec Judex dixit: «Si Imperatores ipsi contra eum faciunt, cur et illos non punit Christus iste tuus qui, ut ipse dicis, humanam naturam nostri causâ suscepit? Facile enim Imperatores punire potest, si est Deus vere potens.»—«Ex hoc ipso, inquit Acacius, eum, ac ejus bonitatem et potentiam cognoscere potes, quod cum injuriae illi fiant, non statim poenas vobis refert, sed diutius expectat, ut vos Graecos poeniteat qui cultum et venerationem Deo congruentem, daemonibus affertis. Ad haec et servorum qui ei grati sunt, electionem ac progressum hoc modo complere vult. Itaque hac providentiâ utitur. Nam si statim vobis poenas inferre vellet, et vos ipsi in perpetuum periissetis, et ipsius servi manifesti non fierent: quinetiam gratiae ipsius potentia otiosa permansisset. Quomodo enim Dominus noster gloriose laudari posset, nisi diuturna in vestris sceleribus puniendis patientiâ uteretur? Nunc vero haec ita fieri permittit, ut et vos qui non respiscitis, sed diuturnam ipsius patientiam respuentes, in vestra saevitia persistitis, et ab eo magis magisque desciscentes, ad interitum properatis, vestra culpâ condemnemini: et nos qui ejus imperium agnovimus, perpetuo cum illo vivamus. Quinetiam ipsius gloria in illis hominibus manifestior fiet qui scelera sua recognoscentes, vitam emendaverint.»

§ 7. Tunc Bibianus: «Literas forsân didicisti, ob idque sic diserte respondes. Nam per deos ipsos sermonem rationi consentaneum habuisti, ut hominum salutem sub Dei potentia esse ostenderes.»—«Ex hoc ipso, inquit Acacius, Dei omnium dominatoris potentiam et gratiam agnoscere potes quod cum non didicerim literas illas quae vobis valde optabiles videntur, nisi tantum pauca quaedam ad divinarum literarum lectionem necessaria, ipse Deus pro nobis miserabilibus suis servis respondet, facitque ut ab omnibus hominibus, quinetiam ut et a vobis ipsis qui eruditi estis, laudemur. Nam et ab initio cum dispensationis divinae opus perficeret, et suum ipsius Regnum orbi terrarum praedicandum curaret, non hominibus genere aut divitiis, orationisve aut literarum facultate praestantibus ad Evangelii sui praedicationem, sed piscatoribus et publicanis, ac pauperibus quibusdam usus est. Hoc autem fecit, ut ejus potentia quae mentem omnem

exuperat, cognosceretur, sancto ac divino Spiritu ejus discipulos adjuvante.»

§ 8. Post haec Judex: « Omittens ego quod opportune mihi faciendum est, tecum nugor qui talia disseris. Tu scis Imperatorum edicta omni terrore plena vobis proposita esse, ut vos Christiani homines vel sacrificetis, et deos ipsos colatis, in omnibus rebus vos illis subjicientes, atque eo modo honores ab illis reportetis: vel, si sacrificare nolueritis, condemnemini, et suppliciis ac poenis subjiciamini. Velim igitur dicas, num diis ipsis sacrifices, et legibus obtemperes, an te id facturum neges. » Respondit Acacius: « Saepe et a Firmo interrogatus, Christianum me esse confessus sum. Quod ergo dixi, iterum dico, me Christianum esse, et impuris daemonibus non sacrificare. » — « Ego, inquit Judex, etiam nunc aetatem istam tuam misericordiâ prosequor. Video enim te non amplius quam vigintiquinque annos natum. Quinetiam militarem dignitatem revêritus, nolui te statim tormentis subicere. At si diutius in ista tua insania persistes, coges me inevitabilibus tormentis te subicere. » Ad haec Acacius: « Quod volo facere, non stultum, sed valde prudens et Deo gratum opus est, ut eum qui me creavit, et ad hunc usque diem providentiâ sua persecutus est, non deseram: illum, inquam, ipsum qui solus est verus Deus. » — « Quomodo, inquit Judex, dixisti solum esse verum Deum, cum dicas Christum Dei Filium esse? Omnino enim necesse est, ut si Filius est, et Patri par sit; et ita non unus sed duo sint dii. Cum igitur et ipsi duos deos dicatis, quare nunc unum Deum profers? Cogis enim me tecum nugari, cum ista tu nunc absurda et inconcinna dicas. »

§ 9. Tum Acacius: « Ego credo, et in Jesu qui sub Pontio Pilato crucifixus fuit, spem habeo, futurum, ut mihi per sanctum ejus Spiritum sermonis facultas suggeratur, qua interrogationi tuae respondere, et quaestionem tuam explicare possim. Non vulgaris quaestio haec est, quare cum duos nominemus, unum Deum a nobis coli profiteamur. Dico igitur tibi et Spiritum Sanctum a Patre et Filio esse inseparabilem, ac tres quidem personas esse in tribus appellationibus, sed unam tamen horum nominum potentiam esse ac divinitatem. Unum autem dicimus Deum. habentem et Verbum, et Spiritum Sanctum. Absurdissimum enim esset, Deum sine Verbo, et sine vitali Spiritu dicere. Idque exemplo tibi ostendam, ad hanc ipsam rem explicandam accommodato, quatenus humanae facultatis conditio patitur. Quemadmodum Imperator qui nunc est, quem tu dominum, ego vero hominem dico, et majori judicio subjectum, et filius ejus (quorum qui pater est, Maximianus dicitur, filius autem Maxentius appellatur) duo quidem illi sunt, sed ipsorum tamen naturae, humanae, inquam conditionis ratio una est, Imperiumque patris et filii unum et inseparabile: honoratur enim filius per patrem, et pater per

filium : eodem modo et Deus consideratur : nam cum divina Patris, Verbi, et Spiritus Sancti essentia, una eademque sit immutabilis, propterea unus, et vere Deus est qui a nobis colitur. »

§ 10. Ad haec Judex : « Saepe, inquit, te hortatus sum, ut ad rem propositam redeas, at tu istis tuis sermonibus nullam tibi utilitatem afferentibus, studes me a proposito abducere. Fac igitur quod ipse dico, et sacrificium offeras, ac patrios deos agnoscas, per quos omnia haec constiterunt. Diutius enim tibi peperci. » Cui Acacius : « Ne putes, terroribus istis me perculsum iri. En habes corpus meum ad flagella excipienda paratissimum : utere illo, ut libet : mentem vero et animi mei propositum neque tu, neque Imperator tuus, neque daemonum tuorum praesentia unquam pervertere, et ad scelus compellere poterit. » Tunc illi Judex : « Ergo, quando tu ita vis, omnino necesse est verberibus ac tormentis te subdicere, et Imperatoris edictum exequi. Nam fieri non potest, ut tali quaestioni subjectus, sic redeas, iudicium nostrum illudens. » Tunc Praeses furore percitus, et cohortem affatus : « Figite, inquit, quatuor vectes, et in illis Acacium alligate, crudisque nervis ipsius terga et ventrem verberate, ut discat talia non nugari, neque putet se aliquid scire, cum nihil sciat. Videamus an ipsius Deus auxilium ei afferat : ejusque mens ac propositum quam firmum et immutabile sit, experiamur. » Cum igitur Acacius in illis vectibus alligatus esset, et ejus terga undique verberarentur, hanc solam vocem emittebat : Christe, opem feras mihi humili servo tuo. Domine Deus, ne me derelinquas.

§ 11. Cum vero sex carnifices vicissim illum verberarent, et ejus sanguis in terram abunde diffunderetur, totumque corpus vulneribus acerbissimis laniatum esset, Judex ipse cum miserabiles illas plagas videret, et martyris mentem ac voluntatem constantem atque immobilem esse animadverteret : « Num, inquit, nunc sacrificabis ? Itane miser dici, quam amicus Imperatorum esse maluisti ? » Ad haec dixit Acacius : « Nequaquam ego sacrifico : habeo enim Dominum meum Jesum Christum opem mihi ferentem : itaque istis tuis cruciatibus robustiorem ac promptiorem me reddidisti. Hactenus enim tormentorum expectatio aliqua ex parte cogitationes meas perturbabat : cum vero vis illata est, et haec pati coepi, per Jesum Christum mihi potentiam suggerentem, robustissimus factus sum, et ad omnia tormenta suscipienda paratissimus, Deo ipso sine dubitatione aliqua confisus. » Tum Judex : « Ista, inquit, dicis, quoniam majora tormenta tibi non intuli. Sed ego temeritatem istam tuam dejiciam. Eo enim quod hactenus tibi peperci, audacem, ut dicis, te reddidi. » Cui Acacius : « Fac celerrime quicquid vis. Quos enim cruciatus mihi afferre cogitas, illi utilitatem mihi afferent : et quo majora tormenta adhibebis, eo majorem Domini mei gratiam invitus mihi conciliabis. » — « Haec, inquit Judex, loqueris, quoniam corpus tuum

nondum verberibus laceratum est.» Tum Acacius: «Jam dixi, ut faceres, quicquid vis, non enim impuris daemonibus sacrifico, neque voluntati tuae, aut patris tui satanae morem gero.» His auditis, Judex commotus dixit: «Plumbeis laminis ejus maxillas contundite, ne iste nostra diuturna in eum patientiâ temerario modo abutatur.» Post haec Acacius: «En factum est quod voluisti, neque quicquam amplius profecisti: non enim malae artes tuae meam in Christum charitatem superabunt.» — «Sacrifica, inquit Judex, et ab imminetibus reliquis tormentis liber esto.» Respondit Acacius: « Nunquam (ut dixi) sacrificabo: tantum enim imminentes cruciatus despicio, quantum et antecedentes non curavi, Deo ipso mihi animos suggerente. »

§ 12. Ad haec Judex: «Quomodo, inquit, tu miles atque illiteratus, ita causam tuam agis?» Cui Acacius: «Putasne propria virtute nos haec respondere? Minime, inquam, nos haec facimus, sed locuples et sanctus Dei Spiritus servis suis liberam orationem et patientiam suppeditat, illis providens, quemadmodum Salvator ipse discipulos suos docuit, cum sic dixit: *Quando vos tradiderint Principibus propter nomen meum, ne solliciti sitis, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x).*» Antoninus scriba dixit sancto Martyri: «Et quaenam tibi, miser, utilitas futura est, si de talibus rebus admonitus persuaderi non vis, ac postea gravioribus tormentis adductus, Imperatorum edicto parebis?» — «Abi, et teipsum admoneas, inquit Acacius: nam si neque Praesidem ipsum, neque minas illius, neque cruciatus in me illatos, Dei ope adjutus curavi, putasne me talem esse qui te audiam?» Tum Judex ministris dixit: «Acacium impium hominem olim militem, in carcere interiore tribus lignis alligatum custodite, et gravibus catenis ejus collum ac totum corpus circumdate, sequentis diei judicio reservandum: neque a suae gentis hominibus illum videre permittite, ne forte ab ipsis beatus praedicetur, et ad futuras quaestiones constantior inveniatur.»

§ 13. Ductus igitur fuit beatus Acacius in carcerem, tum praeterita confessione, quam professus fuerat, tum futuris bonis, quae a Deo vero accepturus erat, valde laetus: mansitque in carcere in urbe Perintho septem dies. Interea Bibianus accepit litteras a Flaccino, ut Byzantium se conferret. Jussit autem et eos qui erant in carcere, illum sequi. Beatus igitur martyr Acacius, et vulnerrum tumore, et corporis labore afflictus, ad haec et illis multis ferreis catenis gravatus, militumque in via urgentium importunitate et itineris lassitudine, ac ciborum inopiâ, denique notorum hominum, e quibus neminem videre permittebatur, absentiam, valde moerens erat, et de vita ipsa desperans. Tunc una cum illis iter faciens: «Ego, inquit, paulum temporis miles fui, sed apud

sacerdotes educatus, quinetiam genus e sacerdotibus ducens, memini audire ipsos haec docentes, quemadmodum Deus ipse, cum homini, qui e Paradiso exciderat, salutem dare, et ab inferis eum educere vellet, misit in hunc mundum coaeternum Verbum suum. Veniens igitur filius Dei, carnem suscepit ex sancta virgine Maria, et figurâ appàrens ut homo Crucem sustinuit, ut Adami, qui Deo non obediverat, peccatum per Crucis lignum emendaret, et condemnationis remissionem ei condonaret, ipse pro nobis noster Dominus debitum solvens: nam eo quod in Cruce fixus fuit, chirographum, quod contra nos erat, discidit, et peccatum dissolvit, et propria morte delevit mortem, et inferos expoliavit, omnemque diaboli potestatem confudit atque infirmavit. Cumque totum diaboli exercitum profligasset, portasque aereas confregisset, ac vectes ferreos contrivisset, triduo e mortuis resurgens, humano generi resurgendi facultatem praebeuit, ut omnes omnibus futuris seculis viveremus. Hic enim mundus ad breve tempus manet, et nihil est. » Haec omnia cum illi audivissent, ad Christi fidem conversi sunt.

§ 14. Postridie vero noctis tempore eo in loco, in quo erant, viderunt quosdam splendida veste indutos, et militari habitu ornatos cum Acacio ipso loquentes. Quidam autem ex his, qui eos viderant, existimabant Acacii commilitones atque amicos esse, qui metuentes Imperatorem, noctis tempore Acacium viserent. Alii vero visionem aliquam divinam eam fuisse dicebant. Cum autem postera nocte Byzantium venissent, et simul in unam domum conjecti essent, rursus viderunt eosdem Angelos cum Acacio loquentes, et vulnera, quae erant in illius corpore, aquâ ferventi abluentes, eumque curant, ita ut omnes, qui et nunc, et superiore nocte illos viderant, dicerent, vere sanctorum Angelorum visionem Martyri oblatam fuisse. Postridie vero cum Martyr in carcerem interiorem conjectus, et Iudicis jussu ligno ac ferreis vinculis ligatus fuisset, aliique vincti in exteriori carcere servarentur, rursus multa lumina nocte accensa apud Martyrem ipsum et viros alios viderunt, e vinculis eum solventes atque curantes, alios vero cibum ipsi afferentes: idque cum saepius viderissent, carceris custodem adduxerunt, ut ipse quoque propriis oculis factum videns, de re illa certior fieret. Eam rem cum custos carceris visam obstupisset, multis amicis narravit.

§ 15. Praeses vero septimo die postquam Byzantium venit, Martyrem ad se duci iubens: « Vocetur, inquit Acacius: impiae Galilaeorum religionis patronus. » Cui Antoninus scriba: « En praesto est ille, quem quaeris. » Cum igitur ante tribunal Martyr constitisset, ejusque vultum hilarem velut Angeli alicujus aspectum Praeses vidisset, obstupuit: sperabat enim futurum, ut tum vulneribus corporis, tum vinculorum aerumnis, ac ciborum penuriâ corpore consumptum, et de via multa fessum videret. Cum

igitur aliter se habentem vidisset, ejus pulchritudinem atque hilaritatem sic admiratus est, ut cohorti diceret: « An non vobis, milites pessimi, praecepi, ut hominem istum in interiorem carcerem conjectum in ligno ligaretis, ferreisque et gravissimis ac multis vinculis ejus collum et totum corpus constringeretis, ita ut ipsius florens aetas iis ligaminibus angeretur ac languesceret, neque sineretis aliquem ipsum visere, nisi qui cibum illi afferret? Quomodo igitur ipsum, velut athletam quemdam pinguem factum video: quin etiam longe pulchriorem ac venustiore, quam antea fuerat? »

§ 16. Tum Antoninus scriba: « Ita quidem factum est, ut jussisti: in omnes enim aerumnas illas, quas dixisti, conjectus, et ex urbe Perintho hucusque per totam viam ferreis vinculis astrictus fuit. Quod si amplitudini tuae visum fuerit vincula ipsa ferrea videre, eaque ponderare, en illa hic sunt. Nam usque ad hoc tribunal homo iste his ferreis vinculis exutus non fuit. Quaere a carceris custode minas adhibens, et vide, an ita illi jussum sit, quemadmodum tu praecepisti. » Tum Judex: « Veniat, inquit, huc custos carceris. » Cum venisset ille, Judex ita eum interrogavit: « Quare, scelestissime custos, facere noluisti, quod jussus es, sed ita nutritum atque instauratum istum ad nos duxisti, quasi bellator quidam futurus nobis esset? » Ad haec Acacius: « Mea, inquit, pugnandi virtus e coelo a vero illo certaminis Praefecto Jesu Christo servata est, qui et robur mihi attulit. Dominus enim meus ita curat servos suos solo verbo. » Tum Judex: « Confringe ejus dentes, ut non loquatur, nisi cum interrogatus fuerit. » Iterum autem custodem carceris interrogans: « Quidnam, inquit, scelestissime respondes? »

§ 17. Tum Cassius custos carceris respondit: « Per tuam amplitudinem juro, executum me fuisse, quaecumque tu jussisti, et insuper alia mala his addidisse: sed fuere alii, qui hunc hominem curaverunt, ut sciunt omnes, qui una cum ipso vineti erant. Quod si rem aliter se habere cognoveris, en caput meum praesto est: potestatem habes: quaeso facias quicquid vis. Videbamus enim saepius quosdam veste splendida ornatos milites, aliosque urbanis viris, alios Medis quibusdam similes esse censebamus, qui una cum ipso versabantur, quique ejus vulnera curabant et diligenter abstergebant, multisque cibariis propositis, una cum eo vescebantur. Haec omnia homines qui ex urbe Perintho una cum eo vineti ducti sunt, tum in via, tum hic cum saepius vidissent, mihi retulerunt: ita ut ego, cum ipsis non crederem, et verum scire cuperem, meis oculis videns id cognoverim. At si quando repente, cum haec spectarem, ingredi ad eum voluissem, et ab illis quaerere, undenam illuc ingressi essent, aut quinam forent illi, quos una cum ipso vidissem, saepius ad eum ingressus, neque quemdam illorum, neque quicquam

e cibariis illis videbam, sed hunc solum ligno alligatum, preces ad Deum fundentem, et divinam gloriam laudantem, interdum vero dormientem. »

§ 18. Tum Judex : « Pecunias, inquit, ab Acacii consanguineis accepisti, ob idque judicium vis eludere. » Ac statim furore percitus, plumbeis virgis ejus terga pulsari jussit. Qui cum cruciaretur, vociferans dicebat : « Quaeso, Judex, ut si res aliter se habet, quam dixi, me interficias. » Tum ille : « Veneficum igitur hominem hunc esse affirmes opus est. » Cui carceris custos : « Ego, inquit, quod vidi dico, neque scio veneficus ne sit, an non. » Haec cum beatus Acacius audiret, illorum stultitiam irridebat, quamvis fractis esset maxillis. Itaque Judex ipse rursus furore accensus, Acacio dixit : « Tu venisti, ut nos derideres, praestigiis ac veneficiis tuis confisus ? » — « Ego, inquit Acacius, non rideo, quod vestra pernicië gaudeam : immo sempiternam vestram condemnationem multum doleo. Vos autem ipsi vestram vitam irridetis, qui verum illum Deum coeli et terrae, maris et omnium quae in eis sunt, effectorem dereliquistis, et lapides ipsos adoratis. » Tum Judex ei dixit : « Ne putes ista tua constantiâ me victum iri : non sinam te vivere, nisi diis sacrifices, et invictorum Imperatorum edictis obedias. » Cui Acacius : « Si timerem minas tuas, statim tibi obtemperans, fecissem quod jubes : quoniam vero sententia mea melior est quam tua, minas istas nihil timeo : fac quod lubet. »

§ 19. Tunc Judex furore percitus : « Sacrificasne, inquit, an adhuc pergis insanire ? » Respondit Acacius : « Tu pergis id facere, quia homines, a quibus nihil mali commissum est, neque aliquid in te peccatum fuit, sic injuste consumis. » Haec cum audisset Judex, jussit virgas quernas afferri, et ejus terga ac ventrem verberari. Postea sanctum martyrem Acacium ad majora judicia, hoc est, ad Flaccinum Proconsulem Thraciae mittens relationem ad eum scripsit. Cum igitur Flaccinus Bibiani litteras accepisset, jussit Martyrem in carcere quidem concludi, sed servari tamen sine vinculis, et remota custodiâ illa tam atroci. Uxorem enim Christianam Flaccinus habebat, a qua rogatus, et jurejurando clam astrictus fuerat, ut qui propter Christi fidem ab ipso inquirebantur, non diu, neque multum ab eo cruciarentur. Jussit igitur Flaccinus post quinque dies Acacium martyrem ad se duci, et ejus acta recitari, quae Bibianus confecerat. Quibus recitatis, inquisitionis, quae a Bibiano facta fuerat, austeritatem et Martyris constantiam, stabilem confessionem, et miracula per ipsum facta cognovit, Bibianumque accusavit, quod non celeriter eum interfecerat, sed tam exquisitè adversus militarem hominem se gesserat : jussitque Martyris caput abscindi ante urbem Byzantium, ita pronuncians : « Acacium Galilaeorum adiutorem et nostrorum Imperatorum trophaeis insignium desertorem,

qui operam dedit, ut quamprimum vitae suae finem talem videret, sicut quaestiones de eo factae docuerunt: hunc, inquam, hominem legibus non obedientem, tribunal nostrum jubet gladio percuti, et capite privari.»

§ 20. Postea vero quam beatus Acacius vocationis suae opus jamjam perficiendum cognovit, Spiritu Sancto ita decernente, clam sic ait: « Quam multis linguis te laudare vellem, Christe Dux vitae et Fili Dei, quoniam ita misericors et benignus es in me peccatis obnoxium, qui et tali sorte me dignatus fuisti. » Cumque ductus fuisset extra urbem Byzantium in eum locum, ubi martyrium obeundum illi erat, rogavit carnifices ut paulisper Dei orandi facultatem ei concederent. Itaque positus in terra genibus, has preces ad Deum misit: « Gloria tibi Deus, et immensae tuae magnificentiae convenit laudatio, qui sic gloriosum in nobis peccatorum onere gravatis te ostendis. Quo enim majora beneficia nobis largiris, et quo magis iniquitates nostras remittis, eo abundantius benignitatis tuae gloria relucet. Benedictum sit nomen gloriae tuae, quod ita faciendum probasti, ut in Filio tuo unigenito et Spiritu Sancto hominem ipsum honores, et nunc me tantis beneficiis indignum propter bonitatem tuam ad talem gloriam invitasti, non propter mea opera. Benedico igitur tibi, Domine Deus sanctus Israël, cum unigenito Filio tuo et Sancto Spiritu, quoniam tua est gloria, tuus honor, nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen.» Haec cum dixisset, gladio percussus fuit, et capite truncatus.

§ 21. Itaque martyrium perfecit sanctus Acacius octavo die mensis Maji, Imperatore Maximiano. Ejus autem corpus viri pii ac religiosi collegerunt, et omni studio ac diligentia funus ipsius curaverunt eo in loco, qui Staurius appellatur, regnante Domino nostro Jesu Christo: Cui gloria sit et Imperium in saecula saeculorum, Amen.

MARTYRIUM S. VICTORIS MAURI

EX VETUSTO MS. CODICE DESCRIPTUM ET A MAXIMIANO NOTARIO EXARATUM: FULTUMQUE PRAECLARIS TESTIMONIIS ANTIQ. MARTYROLOGIORUM. STYLUS HINC INDE PER LAURENTIUM SURIUM NONNIHIL EXPOLITUS EST.

Anno 286.*

§ 1. Regnante impio Maximiano Imperatore in civitate Mediolanensi ingens fuit persecutio Christianorum. Erat autem illic

* Ex musivis epigraphis, saeculi v, existentibus in sacello S. Victoris *in coelo aureo* olim Aedium Faustae, intra Basilicam Ambrosianam Mediolani, aetatem Martyrii hujus egregie illustravit clarissimus Biraghi in HIST. DATIANA. Il propterea refellendi qui hoc Martyrium anno ccciii consignant.

quidam miles, natione Maurus, Victor nomine *, Imperatori notissimus, apud quem delatus est a quibusdam, ita dicentibus : « Clementissime Imperator, Victor Maurus, Christianus effectus est, et blasphematur deos nostros, dicens eos daemones esse. » Indignatus itaque Imperator, jussit eum comprehendi et ad se adduci, eique dixit : « Ecquid vero tibi deesse putasti Victor, ut Christianus fieres ? » Victor respondit : « Non ego nuper Christianus effectus sum, sed ab ineunte aetate mea fui. » Imperator ait : « Ergo, ut asseris, manifesto Christianus es ? » Victor respondit : « Christianus plane sum, et Christum Jesum filium Dei vivi, de Maria Virgine per Spiritum Sanctum natum, adoro, corde credo, et ore laudare non cessabo. » Tunc Maximianus irâ percitus, jussit eum trudi in carcerem, et diligenter custodiri, dicens ad eum : « Tecum ipse Victor pertracta, quemadmodum possis horrenda lucrifacere tormenta, quae te atrociter laniabunt, si sacrificare nolueris. » Missus itaque in carcerem, mansit ibi sex dies, nihil interim neque edens, neque bibens.

§ 2. Septimo autem die jussit Imperator sibi tribunal apparari in hippòdromo circi, sanctumque Victorem adduci; cui dixit : « Ecquid Victor de tua salute cogitasti ? » S. Victor respondit : « Salus et virtus mea Christus est, cujus Spiritu nutrior, quem in visceribus meis accepi. » Tum Imperator praecepit adferri fustes, et in conspectu suo illum extendi et caedi, praecone sic clamante : « Sacrifica diis, quos Imperator et omnes adorant. » Caeso autem Maximianus : « Victor, audi consilium meum, et accedens cole deos istos, quos nemo dignius te colere potest, praesertim cum canities te exornet. » Victor respondit : « Beatus rex et propheta David Christianos omnes instituens, ita dicit : *Omnes dii gentium daemonia* (Psal. 95). Si ergo ab initio illi daemones dicuntur, quo pacto ego eos adorabo ? » Imperator ait : « Ego tibi deferam honorem magistri militum, dabo aurum et argentum et possessiones multas, si velis sacrificare diis. » Sanctus Victor respondit : « Jam dixi tibi, iterumque dico, me non sacrificare daemoniis : offero autem meipsum Deo sacrificium laudis : quia scriptum est : *Omnis sacrificans daemoniis, et non Deo, eradicabitur* (Exodi xxii). »

§ 3. Anolinus consiliarius Imperatoris dixit : « Oblati sunt tibi honores a clementissimo Imperatore : quare non sacrificas diis, quos Imperator adorat ? » Sanctus Victor respondit : « Ego praemia a vobis promissa non accipio, sed a Deo quotidie accipio vires et robur. » Tunc Imperator jussit eum iterum abduci in carcerem ad portam, quae dicitur Romana, et illum custodiri. Ubi cum fuisset diebus tribus inclusus, jubente Imperatore eductus est, dixitque ei Imperator : « Immola diis nostris, quos vera

* Victor, militare sacramentum juraverat Lugduni (in Gallia) primoque militiae mens exul Mediolani est comprehensus. (Ex ead. Hist. Dat.).

commendat divinitas. » Sanctus Victor respondit : « Ego diis paganorum non immolo. Turpe est mihi, ut quod in baptismatis sanctificatione percepi, id, a te homine corruptibili, et nulli non calamitati obnoxio coactus deseram. Non sacrifico : tu porro fac, quod facturus es ; certus enim sum, te fortiozem illum esse, qui pugnat pro me. » Tunc Imperator et Anolinus jusserunt fustes apportari, extensumque martyrem verberari, eique acclamari : « Sacrifica diis, quos Imperator et omnes adorant. » Sanctus autem Victor iis poenis subjectus, dolores non sensit, sicque Dominum precatus est : « Domine Jesu Christe, cujus annonâ quotidie nutrior, adjuva me in poenis. » Imperator dixit : « Victor, consule sanguini tuo, et immola diis, quos alii adorant. Nam per deos, et per salutem et statum Reipublicae, mortalibus omnibus exemplum te statuam. Nec est, quod speres, ubi a me punitus fueris, Christianos servum meum martyris loco habituros. Nam eum in locum cadaver tuum pròjici jubebo, ubi nunquam possit inveniri. » Victor ait : « Ego non sacrifico : tu fac quod tibi visum est. Non enim servo tuo id facis, sicut dixisti, sed servo Jesu Christi. »

§ 4. Tum irâ incensus Imperator, rursus eum praecepit conjici in carcerem ad portam Romanam, et pedes ejus in cippo colligari. Misit autem ad eum Anolinus consiliarius Imperatoris qui ei dicerent : « Homo, consule sanguini tuo, et vide ne amplius in te concites iram Imperatoris : sed audi consilium meum, diisque sacrificia, accepturus ab eo honores, quos volueris, nam alioqui multa tibi tormenta parantur. » S. Victor ait illis qui ad ipsum missi erant : « Ite, dicite Anolino : Ego diis paganorum non immolo, cum Scriptura dicat : *Confundantur omnes qui adorant sculptilia* (Psal. 96). Ego Deum vivum et verum adoro, ut non confundar in aeternum. » Altera die jussit eum Imperator produci e custodia, et omnia genera tormentorum coram illo adduci, aitque illi : « Vides Victor quae te tormenta maneant, quibus subjiendus es, nisi sacrifices? » Sanctus Victor respondit : « Tormenta quae tu mihi minaris, longe tibi majora parantur a Deo meo in illo justi judicii die. » Imperator non ferens se palam ab illo, ut ipse quidem putabat, contumeliâ afflci, praecepit buliens adferri plumbum, eoque totum martyris corpus perfundi. Cumque perfunderetur, oravit Dominum, ita dicens : « Domine Jesu Christe, propter cujus nomen hoc patior, adjuva me et libera me : sicut liberasti tres pueros immaculatos de camino ignis, et confudisti tyrannum : ita et me quoque nunc libera, ut erubescat Maximianus cum satellitibus suis. » Mox autem adfuit angelus Domini, plumbumque ita refrigeravit, ut esset instar aquae e fonte manantis, nec ulla in parte corpus martyris adustum est.

§ 5. At Imperator valde admirans, jussit eum duci ad portam Vercellinam. Milites autem expectantes, quid fieri mandaret

Imperator, somno se dederunt. Exurgens igitur sanctus Victor aufugit, et abscondit se in stabulo ante theatrum. Expergefacti vero milites insecuti sunt eum, et cum invenissent mulierculam quamdam, sciscitabantur ex ea, num vidisset hominem canum, scissa veste. Illa respondente, vidisse se canum hominem, eumque fulgentem: perquisierunt sanctum martyrem in via quae dicitur stabuli: cumque ad theatrum venissent, ingressi stabulum, invenerunt eum ante ora equorum latitantem. Tum vero injuriâ eum afficientes, foras eduxerunt. Ut autem rescivit Imperator eum fugam iniisse, irâ commotus in milites, jussit ab aliis eum duci extra civitatem ad hortum qui Lysippi appellatur. Ipse vero inambulans in hippòdromo circi, misit ad eum cursores qui ei dicerent: « Desperasti vitam tuam, nec vis sacrificare? Per deos, si non feceris sacrificium, capitalem sententiam excipies. » Sanctus Victor ei remandavit: « Quod factururus es, fac ocyus, jam enim desidero adipisci mercedem meam a Deo meo; tempus enim est, si tamen illi sic visum est qui dedit mihi corpus et spiritum. » Tunc Imperator praecepit acciri carnifices, iisque S. Victorem tradidit educendum ad sylvam quae Dunlinus vocabatur, ubi viridarium habebat Imperator, illicque capite truncandum. Ventum est deinde ad locum destinatum caedi ejus, et cum dixisset, « Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quod me non separasti a sanctis tuis, et Nabore ac Felice civibus meis, » caput ei a carnifice amputatum est.

§ 6. Vetuit autem Imperator, ne quis corpus ejus humaret, sed bestiis vorandum relinqueretur. Post dies sex misit Quaestorem suum cum militibus, ut viderent num a feris belluis aut serpentibus esset devoratum. Venerunt illi, et corpus ejus prorsus intactum et inviolatum invenerunt, simulque duas bestias, alteram ad caput, ad pedes alteram, corpus conservantes: regressique ad Imperatorem, id illi indicarunt. Tum vero jussit sepeliri. Abiens igitur sanctus Maternus * episcopus, invenit illas bestias corpus servantes, non aliter affectum, ac si horâ eadem fuisset truncatum. Ut autem viderunt belluae S. Episcopum, cesserunt loco, et tam diu illic haeserunt, donec ablutum esset corpus, et non longe ab ea sylva humatum in pace. Per id tempus Anolinus jussit comprehendi omnes exceptores palatii, eosque jurare per deos suos, si quis eorum haberet chartam aliquam aut scripturam, non se idipsum celaturum. Cumque ad eum allatae essent chartae omnes, jussit eas coram se incendi et cremari. Eam rem probavit etiam Imperator. Ego vero Maximianus notarius, ab infantia Christianus, juravi quidem per paganismum eorum, et tamen noctu ad luminaria scripsi in circi hippòdromo, prout memoriâ complecti potui. Illic enim manebam, et adjuravi, si quis inveniret, ne homini Christiano negaret. Haec autem

* Colitur S. Maternus, Mediolanensis Episc., die xviii jul.

omnia oculis meis inspexi, Deo teste et sancta Trinitate. Passus est igitur sanctus Victor in urbe Mediolanensi, 8 Idus Maji, et sepulturae mandatus est a S. Materno episcopo (a) pridie Idus Maji, sub Maximiano Imperatore *, regnante Domino nostro Jesu Christo sine fine, Amen.

VITA S. WIRONIS EPISC. SCOTIAE

EX QUODAM EGREGIO MS. CODICE DESCRIPTA, SED IN GRATIAM LECTORIS
MUTATO STYLO PER LAURENTIUM SURIUM. UTRUM AUTEM HAEC INTEGRA
SIT HISTORIA, AUT POTIUS INTEGRAE HISTORIAE EPITOME, INCERTUM
HABEO.

Flor. saec. VII.

§ 1. Sanctorum patrum memoriam oratione sive sermone et literarum monumentis celebrare, eosque ita, ut par est, laude et praedicatione efferre, illum proculdubio laudare est qui in Sanctis suis est mirabilis. Ille enim sanctitatis eorum auctor est, in quo et per quem, quicquid sanctum est, sanctificatur: et sine quo nihil sanctum, nihil laude dignum esse, certa fide tenendum est. Nos itaque vitam et conversationem beati Wironis succincte exponendam suscipimus, pauca e pluribus commemoraturi; nec dubitamus Christo, a quo sanctitas ei collata est, rem gratam nos facere. Non enim quicquam derogat principi qui militis ejus res praeclare et fortiter gestas, post victoriam, decantat.

§ 2. Scotia, fertilis sanctorum virorum insula, et stellarum numerum prope aequans patrociniis sanctorum, in multorum salutem produxit beatum Wironem **, non infimae sane conditionis parentibus ortum. Is postquam ablactatus est, literis discendis adhibitus, et coelestis gratiae aspiratione praeventus, ante aetatem animo et moribus plane virilis esse coepit, puerulusque jam majorum exempla sibi proponens, longe ante praesignificare videbatur, quis postea futurus esset. Crevit interim annis, sed plus animo, nullis unquam cedens illecebris, nec pedem semel positum in virtutum vestigiis, inde retrahens, pro nihilo ducens

(a) Ad Aedem Faustae (vide * sub init. huj. hist.) in horto Philippi, *Polyandron* dicto (e graeco scilicet *multorum hominum*). Philippus exemplo SS. Vitalis et Valeriae eorumque filiorum Gervasii et Protasii ad fidem conversus, Ecclesiae donaverat latissimum hortum in quo pie multos Martyres sepelierat; hunc S. Cajus tunc Mediolan. Ep., qui obiit anno LXXXV, commune Christianor. Coemeterium fecerat. Complectebatur aream, ad urbis moenia, ubi Basilica Faustae sive S. Satyri, et continens Basil. Ambrosiana sunt aedificatae, Philippi filii fuere haec Faustae, ac Portius a quo Basilica S. Victoris Portiana dicta fuerat.

* Maximianus (quod horum Actorum fidem adstruit), ineunte Occidentalis imperii regimine Mediolani diu constitit, quam urbem valde dilexit, fovit et auxit, ac plurimorum purpuravit martyrum sanguine.

** Vulg. Gall. *Guiron*.

terrena caducaque omnia, porro ad coelestia totis viribus ferventer anhelans. Haec etsi brevius dicantur, quam pro tantae sanctitatis merito, qua floruit adhuc adolescentulus, tamen cum nobis propositum sit brevitati operam dare, prolixius haec prosequi nolimus, maxime quod et sermo incultior facile possit fastidium adferre lectori, et rerum magnitudo omnem superet dicendi facultatem.

§ 3. Porro cum aetate pariter crescente in dies vitae sanctitate, coram Deo ut palma floruit, et ut cedrus Libani in domo Domini multiplicatus est, et Deo et hominibus charus et amabilis. Coepit autem mox in lucem proferre re ipsa et opere quod puerulus clam mortalibus, Deo, secretorum inspectori, multa animi sedulitate impenderat. Itaque nihil de proposito remisit, sed in virtutum itinere fortiter progrediens, nec frangebatur adversis, nec efferebatur prosperis, sacris non fatigabatur vigiliis, pascebatur precibus, jejuniis laetabatur, denique nullo rerum eventu a virtutum studio retrahebatur. Proponebat sibi sanctos Patres, praesertim admiranda virtutum ac meritorum sublimitate eminentes, Patritium, Cuthbertum, Columbam egregias patriae columbas, orbis luminaria: eorumque vestigiis cupiebat insistere, religionemque et sanctimoniam imitari, idque non lento gradu et segniter: immo vero, divino incitante amore, etiam peregrinandi laborem alacriter eorum exemplo suscipere volebat. Sed hanc ejus voluntatem non absque nutu divino res quaedam incidentes retardarunt. Et ille quidem noctes impendebat precibus et psalmodiis, dies jejunos exigebat, sanctorum ambebat patrocinia, sibi que e coelis opem implorabat pervigil, ne malignorum hostium machinamenti irretiretur, aut a prosequendo animi sui desiderio carnis aliquo impedimento distineretur.

§ 4. Non longe post Ecclesia regionis illius pastore orbata fuit. Uno omnes animo Wironem sibi pastorem deposcunt: idem clerus, idem populus postulat: clamant universi, illum solum cognatae genti e coelo destinatum antistitem. At vir sanctus longe alienus ab terreni moxque perituri honoris ambitu, in humilitate fortiter persistens, prorsus reclamatur, ait discipuli partes sibi potius, quam doctoris, tribui oportere. Erat vero ejus insulae consuetudo, ut primo eligerent incolae episcopum, deinde electum Romam mitterent, summi Pontificis manibus consecrandum, atque ita demum rediturum ad sedem suam. Itaque licet multum refragaretur S. Wiro, non tamen a sua sententia discessit plebs fidelis, sed etiam invitum illum eligens, compulit tandem assentiri. At ille hac occasione nactus opportunitatem e patria emigrandi piae peregrinationis amore, urgentis populi ad tempus cessit voluntati, licet coram Deo longe alia esset animi ejus intentio quae tandem etiam non est voto frustrata suo. Abit igitur

Romam, non terrenae dignitatis ambitione, sed diu cupitae peregrinationis desiderio impulsus. Comes autem illi et itineris et voti accedit Plechelmus sacerdos, virtute venerabilis nec aetate major, nec meritis multo minor. Erat ambobus cor unum et anima una in omnibus. Cum autem per Angliam iter facerent, divinitus illis adjunctus est Otgerus Levita qui prae ferventi coelestis patriae desiderio terrena contemnens, beato viro adhaesit. Tum vero iter optatum securius vir sanctus cum sociis pròsequens, Christo duce prospero cursu mare emensus, tandem Romam pervenit: ubi beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli limina labris tres illi premunt, pavementum lacrymis rigant, precibus et votis altaria cumulant, in coelum preces transmittunt, loca sancta crebro invisunt. Nec despicit Christus gemitus servorum suorum: quod quaerunt, divinitus illis non negatur.

§ 5. Ubi autem Romanus Pontifex eos advenisse cognovit, beatum Wironem ad se accivit. Ille vero sine dilatione cum sociis ad Pontificem accessit. Intuitus autem illum Pontifex, ex vultu animum ejus cognovit, moxque in ejus ruens amplexus, osculatus est eum non sine lacrymis. Deinde oblata colloquendi opportunitate, Pontifex nomen et patriam animique propositum ex illo perconclatus est. Ille vero osor falsi, tenaxque veri, primo exposuit causam adventus sui, et cur a suae regionis hominibus eo missus sit: deinde animi sui votum tantae sanctitatis Pontifici expròmens, ejus pedibus advolutus, quanta potest instantiâ petit, ut suum velit praebere assensum. At Pontifex nihil motus ejus precibus, populo Dei potius consulere voluit et ejus electioni suffragari. Invitum igitur diuque reluctantem, Episcopum illum ordinat, eundem honorem etiam impertiens Plechelmo sancti viri socio, ambosque complexus, multis auctos muneribus remisit in patriam, sua auctoritate praecipiens beato Wironi, ne se ulli peregrinationi daret, donec esset reversus ad suos. Cujus praecepto vir sanctus obtemperans, rēpetit Alpium juga, et trajecto demum mari, in patriam incolumis magna suorum gratulatione pervenit.

§ 6. Claruit inde bonorum operum et optimae conversationis egregiis exemplis, respondebantque ejus mores et vita doctrinae. Et quamvis non segniter vitae semina spargeret in populos, manebat tamen semper illi pègre proficiscendi desiderium, hominibus quidem occultum, sed notum Deo qui etiam sua gratiâ illi praesto fuit, ut posset quandoque voto potiri suo. Nam oblata opportunitate, rursus assumens Plechelmum coëpiscopum et Otgerum diaconum valde religiosum, posthabitis parentum blandimentis, deliciis, opibus, neglecta populari gloriâ, iter ingressus est quod diu animo erat meditatus, jam in opus collaturus. Peragratis autem vicinarum regionum finibus, ad mare Gallicum pervenit, ibique navem offendens, prospero cursu sulcans maris furentis undas in oppositum evasit litus. In portum autem

egrediens, cum reflexisset oculos ad pèlagus, gratias egit Deo quod tumentes illas procellas citra periculum penetrasset, fluctus illos marinos comparans animarum naufragiis, litoris soliditatem quietis aeternae tranquillissimae firmitati.

§ 7. Porro ulterius proficiscens, cum incertus adhuc esset, quo potissimum se conferret, licet divinum sibi nihil ambigeret adfuturum auxilium, certus non derelinqui a Deo sperantes in illum; jam tamen apud se plane decreverat non redire ad patriam solum, sed libenter exilii quoscumque tolerare labores. Malebat enim inter alienos et externos pauper et vilis haberi, quam inter suos dives et gloriosus. Venit interim in Franciam, et a Pipino duce Francorum, cum is didicisset Wironem et Plechelmum insignes viros, in regno Franciae peregrinari velle, illorumque sanctitate totam patriam illustratam, celeriter accitus est, et una cum sociis honorifice susceptus. Cognita inde causâ adventus eorum, B. Wironem mox inter suos habere voluit, quem omnes imprimis colerent ac revererentur: ejusque sanctitati se suosque commendans, summa veneratione ut patronum illum prosecutus est. Locum etiam a mundi strepitu et turbis remotum illi attribuit, quo liberius cum suis illic posset rerum coelestium contemplationi vacare. Is locus vulgo Mons Petri dictus est, in quo oratorium in honorem beatissimae et perpetuae virginis Mariae constructum et consecratum est, itemque S. Petri monasterium praeclaro opere quod usque in praesens perdurat. In hunc ergo locum, qualem diu concupierat, vir sanctus ingressus, se suosque multis imitandos exhibuit. Non oculos voluptati, non aures ludibriis, non animum levitati adhibuit: sed semper gravitate quadam et morum honestate extitit venerabilis. Christus illi in corde, Christus in ore: nec alium praeter Christum diligens, quotidie in ara cordis sui illi se mactabat, vigiliis, precibus, jejuniis sese macerans: pauper quidem rebus, sed meritorum opibus locuples: fortis adversum vitia et peccata, ne illis succumberet: facilis autem ad veniam, si qui in vitia lapsi essent: sibi parcus, aliis largus et benignus, ubique humilitatis et charitatis de se praebens exempla. Populo tum doctrinâ, tum vitâ praeluxit. Et cum multis esset ornatus virtutibus, corpore quidem degebat in terris, sed animo totus versabatur in coelis. Denique sanctae Crucis munitus clypeo, nihil formidabat rerum labentium varios casus: hostis antiqui noverat machinamenta conterere, subditis et sociis optima in se vivendi exhibebat exempla, sauciis peccati morbis manum medicam adhibebat: damnis aliorum magis quam suis dolebat.

§ 8. Dux autem Pipinus tantae eum venerationi habuit, ut tanquam praesuli animae suae, vitaeque patrono, propter eximiam sanctitatem, sua illi peccata confiteri solitus sit, nec erubuerit ad faciendam confessionem detractis calceis eum adire, ejusque oris

imperio parère. Saepius etiam volebat eum interesse communibus consultationibus majorum. Erat enim consilio maturus, nec futilis eloquio: non accipiebat personam, sed veritatem palam enunciabat. Nunquam visus est prae indignatione aut livore corrugasse frontem: nec adulationi umquam studuit, soli Deo placere desiderans. His atque aliis virtutum ornamentis in dies auctus, ad multam pervenit aetatem; nec eum poenituit ultro suscepti exilii ad veram illam patriam coelestis Jerusalem propèdiem abiturum, nec laboris exacti piguit quiete fruiturum sempiterna; frangebatur senio, sed animi virtute convalescebat. Adventabat diu expectatus dies, laborum propinquabat terminus, gaudium instabat praemiorum. Modica igitur febre corripitur, et carnis ocubitum cum vitae sempiternae ortu commutans, felicem Christo reddidit spiritum. Ad exequias autem beati viri non parva religiosorum turba confluit, dolentium se patre destitutos. Sacrum vero corpus ejus intra oratorium supradictum beatiss. Matris Dei a fidelibus cum hymnis et psalmodiis digne conditum est, odorque mirae suavitatis hominibus incompertus, qui tum ab astantibus hauriebatur, declaravit adesse ejus sepulturae spiritus coelestes. Celebratur ejus solemnitates octavo Idus Maji. Ad sepulcrum quoque ejus plurima divinitus conferuntur beneficia, nec absque consolatione hodieque recedit quisquis, digne ejus poscens suffragia, veniam suis peccatis et gratiam a Deo implorat, praestante D. N. Jesu Christo qui cum Patre et Sancto Spiritu vivit et regnat per infinita saecula. Amen.

VITA S. PETRI TARENTAS. EPISC.

AUCTORE GAUFRIDO ALTAECUMBAE ABBATE

Natus ano 1102 — Ob. 1174 — Francus.

§ 1. Venerabilis hujus Petri parentes, praedium proprium in Viennensi incoluere dioecesi quod postmodum idemipse, priori mutato nomine, S. Mauritii nuncupavit. Illic et justis suis laboribus victu mediocri vitam sobriam transigebant, secundum seculum praesens humiles, sed erga pauperes eleemosynis et compassione, erga viros religiosos obsequiis et affectione devota, apud Deum ingenui et sublimes. Eo tempore Cisterciensis monasterii vinea jam fructificans, ad illas etiam partes dilatavit palmites suos. Quos reverendissimus Archiepiscopus Guido, in summum pontificem Calixtum, secundum mutationem dexteræ Excelsi postmodum assumendus, feliciter plantavit in monasterio Bonaevallis, fidelium multitudo rigavit, ad benedictionem suam dedit Dominus

incrementum. Hujus coenobii primus abbas Joannes, multiplici praeditus sanctitate, pontifex demum factus est Valentinus, et maxime post gloriosum ab hac vita discessum miraculis clauit quam multiplicibus et immensis. Parentes quoque praedicti Petri, a primordiis monasterii multimoda eum devotione colebant. Quorum primogenitus, Lambertus nomine, literarum studiis traditus, in puerili erudiebatur aetate; Petrus vero secundus natu, officio fuerat alteri deputatus: fraterna tamen aemulatione, vel potius inspiratione divina, ipse quoque ad eadem studia vehementer aspirans, proficiebat eatenus, unctione magis quam eruditione magistra, ut mirari inciperent qui videbant puerum, literas rapientem, amplius discere quam doceri. Nec ingenio memoria, immo neutri gratia defuit. Denique psalmos omnes Davidicos sic apprehendit, sic tenuit, ut anno primo cordetenus una die psalleret universos. Praeventus in benedictione dulcedinis, a pueritia grandiusculam sibi induit gravitatem lectionis amator, ludorum fugitans, quibus illa consuevit aetas potissimum delectari.

§ 2. Jam Petrus junior (nam et genitor ipso nomine vocabatur, Apostoli proinde Petri cultor officiosus et affectuosus amator) Pythagoricae literae bivium et ambiguum adolescentiae tempus attigerat. Jam pro aetate et religione sua in ea quidem literalis doctrina quae competere utrique videbatur, fructum potius conscientiae eligens, quam infantis scientiae folia vana sectari suadente abbate Joanne, ad quem pater propter hoc ipsum, sed alia occasione, accedere eum fecerat, praedicto Bonaevallis coenobio sese contulit, ibi sese offerens Deo sub regula et Abbate fideliter servituum. Votum vovit, et votum solvit, supplicem Deo et misentem animae suae, corpori durum castigatorem, praelatis obedientissimum, humilem cunctis fratribus, cunctis amabilem, nec multo post etiam utilem, imitabilem, venerabilem, raptim potius, quam paulatim, proficiendo, incipiens exhibere. Jam tunc firmiter locabantur in eo sublimium solida fundamenta virtutum, et radices deorsum mittebant, sursum fructificatura genimina gratiarum. Lambertum quoque germanum suum ab eodem conversionis suae initio secum traxit. Qui nimirum et ipse laudabiliter conversatus, in coenobio quod Casiriacum dicitur, Abbatis officio strenue functus est, et defunctus in eo. Nec longe post, quam Petrus noster tyrocini sui tempus expleverat, reverendissimus Abbas Joannes intelligens quoniam vas electionis est iste, per diversos eum gradus ad officia diversa promovit, semper seipso inveniens, quanto perfectiorem, tanto humiliorem.

§ 3. Interea tempus affuit, ut novus eligeretur Abbas, cum novo fratrum examine in novo Stamedii monasterio ordinandus. Dicitur vero Stamedium*, quasi stans medium, quod circa eundem

* Gall. vulg. *Tamé*.

locum, provinciae duae et duo convenient comitatus. Votis communibus et Abbatis Joannis arbitrio Petrus eligitur, ut supra illam petram, illam fundaret Dominus, illam aedificaret Ecclesiam. Ad locum mittitur arduum, locum aridum, et arctum, et quod majus incommodum videbatur, juxta publicam viam pene jugiter a multitudine commeantium frequentatam. Sic certamen fortiori datum, ut vinceret et sciret, quoniam sit fortior omnium sapientia. Quantis humanitatem jejunos hospes exhibuit, quantos seminudus et algens ipse vestivit? Inter excelsas rupium fauces, sicut cernere est, sibi suisque coenobium, xenodochium aliis construebat. Sed exteriora gravamina parvipendens, secum gravius luctabatur, admirans quod tale sibi officium Dominus et tantum nomen permisisset imponi, nullum sese aestimans, nullum profitens, nullum gerens. Obsequiis potius, quam injuriis movebatur. Pedes ibat ad longius posita tuguriola fratrum, et ad remotos in Alpibus reptitabat agellos. Pane arcto et aquâ brevi, incondito et vix salso olere vescebatur. Dedit tamen Dominus benedictionem, et illustratus est aedificiis, donatus pascuis, agris, vineis locus, licet remotis, et unde ad monasterium non sine multo labore vel nunc queant cibaria qualiacumque deferri. Nihilominus etiam humanitatis et compassionis erga pauperes et peregrinos haereditariam gratiam ejusdem coenobii fratribus dereliquit, ut celebris hodieque fama pronunciet, Stamedienses, supra multos abundantiores, magis humanos, amplius liberales. Jam tunc panes et casei frusta circumferens, in sinu miserabilium personarum, dum occurrerent, abscondebat. Quod in episcopatu magis exercuit, sociis etiam suis onera pia communicans. Si prandendum foret iter agenti, ut fit aliquando, diverticula declinabat, juxta callem publicum residens, ut mensa ejus etiam tunc cum pauperibus foret et peregrinis. Illuc quanto pauperior, tanto acceptior hospes vel infirmior adventabat.

§ 4. Providerat autem Dominus ulmum congruam huic viti et aliis, in eadem tunc fructificantibus regione, illustrem principem et bonorum memoriâ dignum Marchionem Italiae, Sabaudiae et Mauriennae comitem Amedeum (a). Hic devotus admodum viro Dei, praeter alia beneficia, horreum quoque cum vineis quod Montem Melioracum vocant, ejus coenobio contulit, ut infra arduos montes haberet quo diverteret, quando eum, in quo sibi plurimum complacebat, consilii gratiâ accersiret. Jam mundo coeperat innotescere, jam lucere in operibus suis, ut glorificaretur Pater coelestis in eo, cujus cor ardens erat in semetipso ex ignito eloquio sapientiae, de qua legitur, quoniam *cum simplicibus sermocinatio ejus* (Prov. III). Ad meditandum enim, cum Isaac

(a) Hic est Amedeus, ex Comitibus Allobrogum sive Sabaudiae Tertius, qui Humberto II successit anno MCIII et obiit MCXLIX.

Patriarcha egrediebatur in agrum: et sapientiam concupiscens, mandata servabat, ut daret illam Dominus sibi, et intelligeret a mandatis, piaē deditus actioni, sacrae contemplationis obtentu.

§ 5. Interea Tarentasiensis Ecclesia virum sibi a Domino prae-paratum et praedestinatum considerans, ab Idraële quodam, moribus magis quam nomine barbaro, de priore errore confusa, recessit. Ille enim praedictam Ecclesiam nequiter occuparat, nequius detinuerat, ambitiose ingrediens, et perniciose progrediens, ut pravo inchoata principio, similis exitus consummaret. Hunc praecesserat cum reverentia nominandus alter Petrus, ex Abbate primi monasterii quod ex Cistercio prodiit, Firmitas nomen illi: et ex eodem ordine ad Pontificium primus assumptus, vir Deo dignus, in vita sua optimis praeditus studiis, et post obitum, sicut ajunt, pluribus usque hodie fideliter accedentibus, ad memoriam suam aegrotantibus conferens sanitatem. Hunc secutus est hydrae soboles Idraël supradictus, sed temporis sorte, non imitatione virtutis. Quod enim ille correxit in moribus quod acquisivit in possessionibus quod ecclesiasticis addidit ornamentis hic corripuit, distraxit, dilapidavit in brevi. Propter haec et similia arbor inutilis Apostolica falce praecisa, et Dominus Petrus Stamediensis ad regimen Ecclesiae Tarentasiensis (a) electus est, caeterorum omnium votis convenientibus, sed non suis. Nullatenus enim potuit ad consensum electionis induci, donec conventum Cistertii Capituli generalis ejusdem ecclesiae clerici praestolantes, illic eum intercepere, ubi subterfugium deinceps non haberet. Ibi auctoritate totius Ordinis est oppressus, maxime vero sancti Bernardi Claraevallis, cui reverentiam semper exhibuit singularem, et venerabilium patrum suorum Cisterciensis et Bonavallensis Abbatum. Ab iis angariatus, et manualiter clericis assignatus, obtemperavit invitus.

§ 6. Sic promotus est in Tarentasiensem archiepiscopum venerabilis Petrus, sed parum motus a forma vitae, in qua fuerat conversatus: mansit habitus humilis, victus tenuis, somnus brevis. Si meliusculam vestem quaecumque persona attulit, non longam fecit cum eo moram: sed ad alterum transiit possessorem. Victus ejus, panis cibarius cum legumine, et talibus erat oleribus, ut ex eadem olla ministraretur egenis: nisi quod melius condita frequenter illis praecipiebat offerri. Id dico quod mihi saepius datum est experiri. Ad Romanam curiam cum eo aliquando profectus sum: et quia jejunantibus nobis pauperes prius prandere volebat, et iterum atque iterum supervenientibus erogari, pluries accidebat, in superfusa aqua et jure secundo vix modicum oleris aut leguminis inveniri. Et licet plurimum mihi sanctus ille deferret indiguo, saepius tamen cum sua prius cibaria supervenientibus

(a) Est TARANTASIA provincia Sabaudiae, et urbs Episcopalis olim Metropolitana ad Isaram fluvium (*Iser*); dicitur vulgo *Moutier* — Monasterium.

porrexisset, vel clamitantibus misisset egenis, nostra quoque tollebat quasi murmuranti, sed ut satis cognoverat, super hujusmodi rapina potius gratulanti. Pro vigiliis prolixioribus monasterii, a quibus se deplorabat avulsum, secretis orationibus insistebat. Opera manuum, labore compensabat itinerum: sed et manus impositionis, id est Confirmationis non modo infantum, sed et personarum cujuscumque aetatis, ubique ad eum et undique confluentium, aliquando de mane usque ad crepusculum noctis et ultra protrahebat: disciplinam silentii, praedicationis instantiâ redimebat. Subtilioribus tamen eloquiis animum minus apponens, personis potius aliis imponebat, quoties auditoribus disertis competere talia viderentur. Ipse magis doctrinam simplicem sectabatur, studens eruditioni, consolationi, exhortationi, obsecrationi, et quamvis minus libenter et minus frequenter, interdum tamen increpationi. Volebat enim et ipse quinque verba magis in sensu, quam in lingua decem millia, loqui. De mandatis Dei erudiebat ignaros, et fidei sacramenta ad discussionem minus idoneis, sermonibus paucis involuta tradebat: quemadmodum olim filii Caath utensilia tabernaculi non licuit, nisi tecta, deferre.*

§ 7. Consolabatur magnifice poenitentes, non modo in locutione communi, sed multo magis in collocatione secreta: flere ipse cum flentibus, et praevenire minus adhuc sua crimina, sua discrimina sentientes, monitis excitare viam salutis ingressos, nunc parata fidelibus praemia, nunc priorum exempla proponens: obsecrare devotionis capaces animos, divinam erga homines charitate affectuose commendans, et commemorans beneficia, vel singulariter aliquibus personis, vel communiter universis exhibita. Improbos etiam durius arguens, increpare, horrorem malitiae, flagitiorum maculas execrans, et futura velut sub oculis ponens supplicia, terribili prosecutione depicta. In colloquiis etiam familiaribus, quemadmodum ventus Aquilo dissipat nubes, sic verba detractoria, noxia, otiosa, non modo facie tristi, sed et reprehensione congrua praecidebat. Sed ut verborum fructus ex operibus innotescat, ad ea deinceps accedendum.

§ 8. In Ecclesia sua residens novus pontifex, invenit quod vehementer doluit, negligenter in ea fieri opus Dei, ut non tam remuneratio praestolanda, quam metuenda maledictio videretur. In moribus clericorum non satis ei placuit, quia nec Deo credidit complacere. Episcopii et clericorum incultae vel ruinosae domus, pristinos habitatores negligentiae arguebant. Parochiales ecclesias et decimationes dioecesis ex magna parte viri potentes laici, vel ab eis alii possessione sacrilega detinebant. Sacerdotum vita minus probabilis, et sibiipsis plurimum noxia, et plebibus pernicioosa existebat. His et hujusmodi rebus intendit et superintendit Episcopus, suum sibi nomen interpretans. Orationi institit

* Vide L. Numer., C. IV.

devotione fideli, et praelatus in sollicitudine subditis operam sedulus et circumspectus impendit. Super omnibus tamen confisus est magis orationi, quam industriae propriae vel labori.

§ 9. Denique quod vix aggrediendum fuerat, vix sperandum, de Ecclesia sua magnos et nobiles viros amovit clericos seculares et pro eis regulares canonicos introduxit: neutrum sibi imputans, sed divinae sapientiae fortiter et suaviter omnia disponenti, sine gravi scandalo utrumque opus perfecit. Ordinatos quoque canonicos, in disciplina morum diligenter instituens, egit ut divina officia dignius et honestius celebrarent, ut eorum conversatio regularis et opinio acceptabilis, ad salutaria studia caeteros quoque tam clericos quam laicos excitaret. Cum quibus intrans et exiens fidelis antistes, psallebat in choro: in claustro vel capitulo residens, de spiritalibus studiis sive etiam temporalibus conferebat agendis, quemadmodum magister discipulos erudit, nutrix fovet parvulos suos. Necnon providit eis ad tempus, sed in posterum quoque de redditibus episcopii non modicam contulit portionem: ut merito simul et numero clerus Domino serviens augetur. Et suae tamen domui restituit ampliora, praesertim ex parochiarum stipendiis et ex decimis, quas de manibus tyrannorum per censuram Ecclesiasticam potenter eruit, vel liberaliter pecuniarum collatione redemit. Caeteros etiam sacerdotes et corripuit et correxit, ecclesias necessariis utensilibus, palliis, libris et vestibus competentem ornavit: nullam pene capellam in toto episcopatu sine argenteo calice dereliquit. Ubi aliam comperit non suppetere facultatem (siquidem valde inops est regio), ex singulis domibus ova singula per hebdomadam colligi et venundari fecit, donec ad pretium calicis pervenirent. Pecunias non reposuit, avaritiae idolum detestans. Annonas annonas esse, et suis annis voluit deservire. Debita grandia non contraxit, nec qualibet occasione servus fieri voluit foenerantis, sua semper mediocritate contentus. Comites religiosos et paucos, in sua praesertim dioecesi, circumducens, ecclesiis fieri noluit onerosus, obsecrans hospites suos, ut quod minus in familia vel equitaturis consumerent, fratribus suis qui nusquam illi deerant, erogare pauperibus non pigèret.

§ 10. Cathedralem basilicam texit lapidibus, caput et campanaria plumbo operuit. Quam multipliciter pro qualitate provinciae decoratam, ornamentis etiam competentibus illustravit. Exteriorem quoque decorem, ut decuit, domus Dei diligens et procurans, suas et clericorum domos vel renovavit, vel novas condidit, non admirationem intuentium captans, sed moderata inhabitantium commoditate, vel mediocri amoenitate contentus. Specialis siquidem cura extitit praesuli et sollicitudo permaxima super egenis et aegris utriuslibet sexus et cujuscumque aetatis. Domus ejus omni tempore xenodochium fuit. Maxime tamen ante

messem mensibus tribus, quando maxime solent, illis praesertim in montibus, illis in rupibus, alimenta deficere, singulis annis statuerat agapen fieri generalem, et quotidie multitudinem undique concurrentium pane refici et pulmento. Nihilominus quoque per universam dioecesim suam invalidos et desperata aegritudine decubantes studiose perquirens, in victu et vestitu necessaria providebat, per seipsum, quos poterat: quos non poterat, per fideles nuncios saepius visitans, et erga eorum curam ex contingentibus nihil omittens. Quibus cubacula propria vel suorum solatia deerant, dabat operam, ut personis committerentur fidelibus et devolis, apud quos humanitatem eis faceret idoneam exhiberi. Ipse vero, quacumque pergeret, tanta libertate, tanta affectione curam gerebat huiusmodi miserabilium personarum, ut nummos, cibos et vestimenta non postulantium importunitas extorqueret, sed charitas ultro porrigeret. Pluris etiam aestimabat occasionem sibi praestitam miserendi, quam exhibitum a se beneficium quodlibet indigenti. Quoties ejus munera lacrymae praevenierunt, ut pietatis adeps holocausto pontificis non deesset? Furabatur quae sua erant, etiam quae suorum, vel sibi adeo familiarium, ut certus foret, in suo eis damno fore complacitum.

§ 11. Alpem quandoque gravissimam, cui nomen Columna * Jovis, tempore hyemis pertransibat. Occurrit anicula seminuda, debilis, albens, et lacrymis usquequaque respersa. Videns sacerdos, immo Samarites, non transiit: substitit et convenit socios suos, dicens: En mater mea. Nec sine singultu et lacrymis compassionis adjecit: Me miserum: perit frigore mater mea. Quid faciemus ei? Si damus nummos, nihil proderunt morienti. Quis nostrum potest sibi subtrahere, unde possit ista vitam protrahere? Quaesivit, et non invenit, quod omnes sibi in periculo positi viderentur, vix a facie frigoris sustinentes. Hierno siquidem tempore loca pessima pertransibant, ubi frigus vix tolerabile invenitur aestivo. Sed non fuit, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum: dissimulante eo, jussi praecedunt caeteri: ipse non subsequitur, sed subsistit. Descendit, unicam exuit tunicam, qua super cilicium induebatur: et cucullam resumens, miserabilem induit foeminam, et procedit. Attamen pedes graditur viam difficilem, inter frigoris et laboris molestias constitutus. Sed in eadem Alpe tam gravi xenodochium inops ac pene nullum repiciens, efficacem adhibuit operam et impensam, ut aedificiis dilatatum, praediis et animalibus locuples, transeuntium necessitati subsidia opportuna ministret **. Sic in monte, qui merito dicitur Laesionis, licet extra provinciam suam constituto, viam vix commcabilem, multo labore rupibus scissis, ex magna parte

* Gallis *Mont-Jou*, aliter *Monts S. Bernardus*, ubi perlusigne est Hospitium à S. Bernardo Mentonensi fundatum: antiquis *Monts Penninus*, inter *Sedunum* (*Sion*) et *Augustam* Praetorium (*Aosta*).

** Hospitium hoc ad *Pardi* ut ajunt *S. Bernardi* in faucibus Alpium ad extremum, Sabaudiam versus, Augustanae vallis. Tertium praeterea constituit in Jurensibus locis.

correxuit, et hospitalem in eo domum cum fratribus religiosis instituit.

§ 12. Altera hyeme nimis horrida similem supradictae mulierculam, in una tantum veste lutea tremulam et lacrymosam, idem Sanctus invenit. Huic etiam, alio non occurrente solatio, quod impenderet, non sine corporis sui periculo vestem similiter propriam, occulte sibi detractam, misericulae tradidit, et celerius declinare praecepit. Ipse vero pro ea durius alguit, expalluit, tremuit: et ignorantibus suis, inter eos dissimulans, incommodum pariter et periculum toleravit. Ventum est ad hospitium, et intuitus eum frater, expavit: Et heu, inquit, pater quid accidit? Considerans denique frigidis acerbitate confectum, et inveniens sub cuculla tunicam non habere, suam tradidit illi, et operuit pannis in lectulo collocatum. Ibi demum refocillatus, recaluit et surrexit. Ipso fratre narrante, hoc didici, et quod sequitur alterum pietatis opus, cum virtutibus etiam multis, quibus praesens interfuit, et diligentius exploravit. Plurimis enim annis ejus obsequiis deservivit.

§ 13. In regione Provinciae per Nemansense * territorium pater sanctus iter agebat. Cui obviam puer seminudus, immo etiam semivivus exiit ex tugurio vili, et intuitus eum, interius se recepit. Intelligens itaque vir misericors oblatam sibi divinitus misericordiae facultatem, puerum sequitur, intrat tugurium, miseram invenit et miserabilem foeminam, aegritudine et inedia laborantem. In palea modica recubabat, uno tecta panniculo, non tam vilis pretii, quam nullius. Universa supellex, olla una non grandis erat. Lacrymae verba praeveniunt. Accedit tamen, alloquitur, audit septimam diem esse, ex quo panem misella non novit. Ibi suis ille non parcens, vestes alias atque alias tollit: vestit foeminam, vestit et puerum, pecuniam sufficientem ad totius mensis victualia coemenda largitur. De sacratissimo patriarcha ** Joanne legimus, multas ei pecunias quam frequenter oblatas, et ab eo quam liberaliter resignatas esse pauperibus. Qui juxta illud Cantici Canticorum, *Dilectus meus mihi, et ego illi*, factis implebat, quod quidam ex ministris ejus post ipsius transitum non est veritus dicere de eo: Sic, sic: Tu mittendo, et ego dispergendo: videbimus vero, quis vincat. Sic noster quoque eleemosynator canalem sese exhibuit, influentem jugiter aquam, jugiter refundentem, nil retinentem sibi de plenitudine sua.

§ 14. Descendente eo aliquando ad partes Galliae, religiosus quidam frater, oeconomus Episcopi, per nuntium supplicabat, aliquatenus sibi quoque super quibusdam agendis anxio subveniri, et de his quae tribuerentur, aliquam reservari benedictionem.

* Urbis Nîmes.

** Alexandrino per cognomento *Eleemosynario*. (Sur., V. I, p. 591).

Subrisit pontifex ad hoc verbum, propositum gerens aliud, aliam voluntatem. Ipso denique firmiter asseverante cognovi, per ejus manum pecunia pene tota transivit, quod erogatis in eodem itinere duobus millibus solidorum, ne unum quidem reservavit, ne unum misit vel attulit ad domum suam.

§ 15. Undique jam ad eum et ubique confluere coeperat innumerabilis et intolerabilis multitudo, animarum et corporum remedia quaeritans, tangi postulans, flagitans benedici. Interea causa extitit, ut in monasterio sancti Eugendi in locis * Jurensibus moram faceret mensibus duobus et ultra: ubi tantas per eum praestitas sanitates regio tota cognovit, ut incredibilis turba concurrens, ac si jurata foret in ejus necem, non modo comprimeret, sed opprimeret imbecillum. Vix tandem locus idoneus, locus tutus potuit inveniri, turris basilicae sancti Eugendi, per duas hincinde cochleas ascendenda. Illic posita sedes, lignis fortioribus circumsepta, ut solam manus impositionem, vel auditum et responsa perciperent, qui per alteram seriatiim cochleam ascendentes, per alteram exinde descendebant, ut nec illi, nec sibi invicem possent esse molesti. Tam multis inibi caecis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, et incommodis variis laborantibus contulit desiderata remedia, ut difficile quis dinumerare, nedum scribenda servare potuerit signa virtutum, quibus in servo suo glorificatus est Deus. Omnes tamen ad sacram Eugendi beati memoriam trans mittebat, ut gratiarum actionem Deo et venerabili solverent confessori.

§ 16. Inter crebras adventantium multitudines, horribilis quaedam matrona praegnans, super equum minus quietum, minus domitum properabat. Offendens equus in via, et exacerbatus ad mulieris ruinam, graviter fremere et calcitrare coepit atrociter circa eam. Adhaerentem denique carni interulam multis in locis pedibus scindens, nihil nocuit nomen Praesulis invocanti. Cui demum exhibita gratias egit, periculum referens quod evaserat, et ostendens omnibus vestem laceratam, corpus illaesum.

§ 17. Affuerunt tres viri de civitate Lausanna, sub obtestatione divini nominis firmiter asserentes verbum dignum memoria, dignum reverentia, dignum admiratione, sed quod in ore trium testium stare debeat. Clausos siquidem in ergastulo perhibebant aliquamdiu sese fuisse detentos. Interim coepit, in civitate illa, virtutum, quas per beatum Petrum Dominus actitabat crebrius, fama crebrescere. Ad ejus nominis invocationem fideli supplicatione conversi sunt, ejus sibi meritis postulantes divinitus subveniri. Contigit igitur die clara custodes suos ludere aleam ante ostium carceris obseratum, illos clausos et compeditos interius lamentari suae calamitatis aerumnas. Adest interea pontifex invocatus, solvit compeditos, manum porrigit, aperit ostium,

* Vide in SuriJ, Januario, p. 59.

jubet ut exeant. Sic manifestus apparens, viros extrahit et educit. Et cum nulla foret mora vel opportunitas divertendi, sequentes praeivium ducem suum super tabulas, quibus ludebant, inter medios transire custodes. Nec mirum si videri ab hostibus praesentes ipsi non poterant, qui sic sibi videre videbantur absentes. Nec ab eis pontifex ante disparuit, quam evasisse pericula, et ad locum sese cognoscerent pervenisse securum. Unde etiam voto sese obligantes, non gustavere cibum, donec ad sui praesentiam liberatoris accederent, nova et mira Dei magnalia praedicantes.

§ 18. Verumtamen sicut multis innotuit, locus ille admodum sterilis est, et nihilominus gravis accessu, ut cibaria vix ex se proferat, vix aliunde recipiat. Compatiens proinde vir misericors multitudini confluenti, quae a domo vel a diocesi sua per fideles nuncios poterat obtinere, quicquid ab adventantibus suscipiebat oblatum, in cibos pauperum erogabat. Accidit autem, ut die quadam sabbati propter aëris intemperiem ad venundandum convehere solitis negaretur accessus, et ministri suggererent nullam penitus facultatem, consilium nullum suppeteret, ut instanti Dominicâ posset refectio consueta pauperibus exhiberi. Erant enim plura millia, et una tantum porcina sibi perna cum modica vitiarum quantitate remanserat, ut totum simul caperet olla una grandis quidem, sed haec quid inter tantos? Imperat tamen, ut quod possunt, id faciant: quod habent, hoc praebeant, quandoquidem spes nulla suppeteret aut facultas ampliora quaerendi. Mane facto, coctis cibariis, in atrium introducta pauperum multitudo, cui viderentur praeparata posse sufficere. Refectis illis, cum adhuc escae suppeterent, alii sunt introducti: et ipsis itidem satiatis, mirabantur quod cibus adhuc superesset. Nec prius cessavere, quam dies cum escis simul et pauperum numerositate deficeret. Nec mihi fateor mirum videri debet, lectorem meum non mediocri super hoc admiratione moveri. Aliòqui si sic factum credere quis detrectat, sic creditum non discredat. Videat tamen, cui potius sit credendum, praepudio suae negationis, an illorum narrationi, qui praesentes fuerunt, viderunt oculis, manibus tractaverunt. Sed transeundum nobis ad alia, ne super miserationibus hujus viri misericordiae parturire incipiat copia congesta fastidium.

§ 19. Coepit inter haec vir Domini fidelis ad tantum sibi a tot et tantis exhibitum favorem pavere et taedè, coepit contristari et talia meditari, ac convenire seipsum: « Quid est, quod actitas? Nullum tibi lucrum, lucrari mundum, et animae tuae facere detrimentum. O gloria mundi, inflatio aurium, quam perniciose miseris, cum quibus ludis, illudis? Risui tuo dicerem, si non desiperem, quid frustra deciperis? Immo quid decipis? In errorem inducis, quos beatificas: allidis quos elevas: dejicis,

quos exaltas. » His et similibus longe affectuosius et efficacius, quam nostra queat imperitia capere vel effari, futurum judicium, dijudicando seipsum, praeveniens et declinans, quasi de novo statuit mundum fugere, sibi gravius imminentem. Per vias igitur difficiles, per loca potius invia sub medio noctis silentio cum uno tantum comite, caeteris ignorantibus, exiit fugiens sacculum et ipsius honores. Perveniens denique ad coenobium quoddam sui ordinis Cisterciensis, in Germania constitutum, ubi quodammodo surdus esset et mutus, nec intelligens caeterorum verba, nec intellectus ab eis, quam diu licuit, inter eos intrans et exiens, ut simplex Monachus habitavit. Mutaverat enim in via socios, unum post alterum, occasione quaesita, donec haberet cui esset ignotus. Quis illas cogitet ferias, illud gaudium, illam sollemnitatem? Sabbatizabat Deo juxta desiderium cordis sui, et in suo sibi sabbato complacebat. Sed interim ille sic maneat, cui bonum est ibi esse: ad eos potius redeundum, quos clandestinus desolatur et vehementer affligit abscessus:

§ 20. Mane facto, cum minime apparet repleti sunt domestici ejus stupore et ecstasi in eo quod configerat illis. Quaesitus in cubiculo nec inventus quem merito diligebant; per ecclesias, vicos et plateas quaeritur, et minime reperitur. Passim interrogant occurrentes, et non est, qui indicet, qui viderit eum, qui audierit verbum quodeunque de eo. Non est qui dicat. Descendit in hortum aromaturni, ut pascatur deliciis spiritualibus et gratissima coelestium colligat lilia gaudiorum. Egreditur sermo in populum, quod recesserit pastor bonus, lumen oculorum suorum dereliquerit eos, et sublatus sit, in quo erat thesaurus suus et cor suum. Sollemnis illa frequentia in moerorem et universa devotio vertitur in lamentum. Exeunt qui perquirant, circumneant regionem, ad loca etiam remotiora procedant. Sed quis unam in toto reperiat orbe personam, tam studiose foventem latebras et secreta captantem? Veruntamen disponente eo, a cujus facie in immensitate creaturae nullus absconditur, inventus est, agnitus est: tandem aliquando Ecclesiae suae redditus est et reductus ad suos. Siquidem inter caeteros undique quaeritantes, juvenis quidam, quem a puero ipse nutrierat, ad monasterium illud adveniens, egredientibus fratribus ad laborem, dum singulos intuetur, in eum repente injecit oculos, et agnitum protinus apprehendit, tenuit et exclamavit. Mirari omnes, et nomine ejus audito conqueri, quod lucerna sub modio tandiu latitasset. Sacris ejus vestigiis congregatio tota prosternitur, et sibi postulat indulgeri, quod nullam ei reverentiam exhibuisset ignara. Flevere singuli, et dignis magnificare praeconis obedientiae ejus et humilitatis exempla coeperunt. Flere et ipse prae caeteris, quod indignus foret frui diutius jucunditate concessa, et quod gustatam dulcedinem sapientiae magis esuriens magisque sitiens, retraheretur ad negotiosae vitae

pericula et labores. Auditum est in terra illa, et celebri sermone vulgatum, quod apparuit vir propheta, potens in opere et sermone. Iterum turba ruit et irruit: iterum sit concursus molestior ab uberibus desideratae quietis avulso. Jam vero enarrari non potest, et superfluum est conari cum quanta devotione et exultatione universae terrae tanquam redivivus apparuit, quoniam sicut discipuli viso Domino gavisi sunt. Nec minus uberes, et si magis breves, lacrymas succedens gaudium, quam praecedens moestitia parturivit.

§ 21. Beatitudinum causas et praemia in Evangelio Veritas sermone commendans, inter caetera ait: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Quod huic sacro praesuli exercitium seu meritum quia non defuit, sine ulla ambiguitate asserimus, quod in spiritu adoptionis, filii Dei nomen haereditavit. Implacabiles siquidem inimicitias et odia inveterata frequenter extinxit, gravia admodum bella compescuit, desperatas reconciliationes inter maximos etiam principes, Domino cooperante et sermonem ejus confirmante sequentibus signis effecit. Inter principem suum Comitem Humbertum et Hildesum Comitem Tolosanum, in regione Gratianopolitana (*Grenoble*) eo tempore dominantem, non solum multis incendiis, sed et homicidiis guerram diutius agitatam, multo labore sedavit. Cujus occasione negotii ad illustrem Anglorum regem Henricum vehementer desideratus accessit, et tam reverenter exceptus est, ut excedere modum omnem humanum devotio videretur.

§ 22. In diebus ejusdem praesulis, vicinas provincias et Romani Imperii ex maxima parte Ecclesias schismatica rabies occupavit. Solus ipse ex metropolitanis vel prope solus regionum illarum et schismaticis palam restitit, et immunis perstitit in Ecclesia sua. Sed plurimos ex circumpositis revocavit ad catholicam unitatem, vicinas undique provincias libere penetrans, libere praedicans clericis et populis, plenis auctoritate sermonibus improbos et obstinatos haereticae arguens pravitatis. Nihilominus tamen devotis cum colebat Imperator officiis, non minori ei reverentia obsequens, quam saevitia catholicos persequens caeteros circumquaque. Nec deerant, qui indignarentur, qui causarentur, qui conarentur animum principis adversus eum potius exacerbare, dicentes: Quid sibi vult, Imperator bone, quod actitas? Numquid destruere est causam tuam, sic colere, sic honorare eum, qui sic impugnat, qui sic impetit eam? Ille nos detestatur, nos execratur, haereticos nos denunciat, nos anathematizat: et tu velut angelum Domini eum suscipis, publice et privatim ejus praedicans sanctitatem? His et hujusmodi verbis, quantum tamen audebant, crebro pulsabant ariete imperatorii robor pectoris filii diffidentiae, filii scelerati. Cui suggestioni Herbertus quidam, Chrysopolitanae incubator Ecclesiae, praec caeteris insistebat,

iterum atque iterum asseverans, non sese satis mirari posse, quibus ille praestigiis Imperatorem, tanta praeditum ratione, taliter dementasset. Multos enim Archiepiscopos, Episcopos et Abbates, etiam sibi quondam charissimos, pro eadem causa idem Imperator in exilium egerat. Cisterciensis Ordinis fratrum non modo personas aliquas, sed numerosa collegia ab eodem Herberto et similibus, si quos tamen similes habuit, sui extrudi coenobiis non prohibuerat, et hujus unius sese suffragiis quam suppliciter commendabat. Fertur etiam, quod eidem nequissimo, monita pessima suggerenti, dignum memoriâ, dignum dederit admiratione responsum: Si hominibus, ut merentur, contrarium me exhibeo, tunc velis, ut evidenter opponere me incipiam Deo?

§ 33. Extat in dioecesi Chrysopolitana * coenobium, quod Bethania nominatur. Illo venturum Tarentasiensem archiepiscopum Herbertus audiens, praemisit, nuncians eadem die sese venturum. Expavit Abbas, et cum multa anxietate in occursum properans viri sancti, ignorare sese, quid ageret, causabatur. Cui ille: Angulus, ait, nobis quantuluscumque sufficiet: ne turberis. Verumtamen divina pro eo ultio militavit, et aegritudine occupatus, apostata, quod disposuerat, non implevit. Exinde vir beatus ad Imperatorem accessit, in civitate Chrysopoli constitutum. Ubi etiam ab oppressione Catholicorum, maxime religiosorum, quantum potuit, ejus animum revocavit, regis iram, rugitui similem leonino, monitis simul et intercessione compescens.

§ 34. Convenit autem solita devotione populus civitatis ad eum, et innumera etiam de vicinis locis undique multitudo confluit. Quibus inter caetera de praedicto haeretico (Herberto) verbum faciens, nec ipsius malitiam veritus, nec praesentiam Imperatoris, per quem erat intrusus, orationem indixit omnibus generaliter, ut manus Domini acceleraret ab illius tyrannide Ecclesiam liberare, vel mutando hominem, vel mulcendo: ut converteretur ad poenitentiam, vel de medio tolleretur. Oratum est, et intra quatuor aut quinque dies miseram idem schismaticus animam exhalavit. Accidit tamen, ut interea visitatus a reverendo Bellevallensi Abbate, ad primum gratulari videretur adventum. Conventus autem de confessione peccatorum, et admonitus de poenitentia, pugillum strinxit, et applicans ori, buccinabat in eo. Post modicum vero deponens manum quam strinxerat, ore canebat. Erubuit Abbas, quod non posset aliud obtinere responsum: et agnoscens judicium Dei, non sine multa confusione recessit. Necdum vir sanctus de civitate exierat, et jam in plaustro Herberti cadaver afferebatur infaustum, clamante populo et dicente: Benedictus Deus, qui tradidit impium.

§ 35. Idem quoque vir sanctus, ab Alexandro Papa III accersitus, per Italiam et Tusciam magnifice consolabatur catholicos,

*. Seu Vesontionensi (*Besangon*).

et schismaticorum facies ignominiâ et confusione replebat, cum in ipsis urbibus, ubi pseudoepiscopi praesidebant, palam et publice eandem haeresim condemnaret, universo populo devotissimis illum obsequiis prosequente, immo etiam Domino signis variis sermonem confirmante. Nec personae alterius summus Pontifex tantum honorem exhibuit, nec Romana Ecclesia eo tempore Episcoporum aliquem sic admirata est, sic revêrita, sic amplexa. Soli respiciebant ad manus ejus, ut munera consequerentur egeni. Nam spiritalis gratiam muneris omnes pariter affectabant. Et quemadmodum multo tempore per Burgundiam et Lotharingiam * actitarat, per regiones Italiae, Tusciae et Campaniae in adventu, in statu, in reditu suo celeberrimae sanctitatis ejus auctoritas in conscientiis propriis coram Deo fiduciam maximam, coram hominibus reverentiam et constantiam praebens catholicis, schismaticos nihilominus confundebat intus et foris. Ausus est tamen tyrannus quidam persequi redeuntem, personam ejus injuriis affligere cogitans, vel de equitaturis circiter quinque, vel de suppellectili tenuissima facere praedam. Cujus inter eurrendum ruit equus in praecipitium, et fracto crure, solo decubuit. Expavit homo, et in se rediens, gratias egit pro damnatione, quam meruit, damno sese potius esse mulctatum, non minori devotione procedens ad prosequendum et obsequendum, quam furore prius ad persequendum fuerat animatus. Secutus denique, et tunc primum consecutus est. Pedibus ejus advolvitur, humiliter satisfacit, nec satis illi, quicquid facit, misericordiae ejus tribuens, quod pro sessore equus occubuit.

§ 26. Ex petitione Lingonensis episcopi, et venerabilis Abbatís ac totius Congregationis instantiâ, ad praedictum monasterium, ut in memoria sancti Bernardi Claraevallis novum dedicaret altare et coemeterium benediceret, vir beatus accessit. Summis etenim expetebatur votis, a quibuscumque ejus praesentia poterat obtineri, et accersiebatur undique, undique trahebatur ad celebranda ejusmodi sacramenta. Affluit certa die pontifex expectatus, et multitudo tanta convenit, ut negarent viri, grandaevi, similem uspiam se vidisse. Verumtamen affluit tentator, opportunitate inventa, cuidam persuadens argenteam furari crucem, modice quidem ponderis, sed particulam Ligni Domini continentem. Advertitur a fratribus sacrilegium, et sacro praesuli sine dilatione suggeritur. Nec cunctatur anathematizare sacrilegum, in virtute Christi praecipiens, ne prius liceat homini monasterii egredi fines, quam restituerit signum Crucis, firmiter contestatus, quod nullatenus posset auferri. Perstitit tamen improbus usque in diem alteram, donec Episcopus recessisset. Sed nec tunc egredi potuit, nisi prius reddita Cruce, et altari sacro, ubi fuerat, imposita. Viderat mulier scyphum ligneum,

* *Lorena.*

concupivit visum, tulerat et absconderat concupitum, absconditum asportabat infelix. Nec mora: punitur in oculis, per quorum fenestras mors introierat. Expetit unum e fratribus, necdum penitus, sed pene caeca vaseculum proferit, cum satisfactione restituit, et ultricam criminis caliginem mox evadit.

§ 27. Sic accedens unusquispiam ad monasterii janitorem, coram eo cucullam, quam male tulerat, in haec verba projecit: Tolle tibi cappam hanc manicam, quam frequenter attentans efferre non potui, nescio qua virtute prohibitus. Phreneticum juvenem, vel potius energumenum, sicut creditum est, et credibile erat, plurimi bajulabant, a die jam septima nec sumentem cibum, nec verbum aliquod proferentem. Jussus quiescere, jussus loqui, in neutro obtemperabat sacerdoti. At ille sub pectore pulsat hominem, contra daemonem indignatus. Nec mora, per fluxum ventris obscoenum, ut visum est, alter daemonum exiit, et alter mansit, quod miserum non omnino talis egestio liberavit. Nec moram fecit Episcopus propter populum comprimentem: sed cum foris staret, oratorium introivit, ubi rursus exhibito juveni imposuit manus: et odoris dirissimi vomitu repurgatus, ad modicum requievit, ac deinceps loqui coepit, cibum sumpsit, et officia reliqua sanae mentis implevit. In ejusdem basilica monasterii jam tribus annis surdum et mutum filium mater afferens viro Dei, ad ipsius benedictionem sine mora loquentem libere et audientem gratulabunda recepit.

§ 28. Monasterium Albae Ripae a proximo flumine nomen accepit. Hujus vicinum oppidum Bairum * nuncupatur. Cujus praepositi uxor sterilis cohabitabat annis quindecim viro suo. Adveniente demum Archiepiscopo, lacrymabiliter obsecrabat, ut auferret sterilitatis opprobrium ab ea. Cui solita pietate compassus, post orationem et conceptum promisit et partum. Concepit itaque mulier, et peperit filium, et juxta verba Archiepiscopi, Joannes est nomen illi. Siquidem adhuc hodie mater et filius ambo superstites, ambo testes virtutis existunt. Claudum etiam virum, nec suis pedibus accedentem, sed oblatum manibus alienis, ibidem sanctus crexit: et ea sibi nunc usque perseverat gratia, ut libere gradiatur. Interea caecus clamans ad eum, ut illuminaretur orabat. Cui ille: Noli, inquit, desiderare, ut videas: vacares latrociniiis, si videres. Quod de homine prorsus sibi ignoto, non ab homine, neque per hominem, sed spiritu suggerente cognovit. Qui licet non videat, quantum valet, in latrociniiis hodie perseverat. Oblationes fidelium in ecclesia quadam inter Missarum solemnia suscipiens, distribuebat egenis, more suo restituens plura pauperibus, quam offerrent. Interea quidam improbus vehementer instabat, et saepe rediens, nihil poterat obtinere, solus referens solam oblatione repulsam. Et dum sese famelicum carere cibariis

* Gallico idiom.: *Bar-sur-l'Aube*,

clamitaret, chilamye revoluta, placentam integram, quam ferebat, sanctus ostendit, dicens: Hanc còmede, et ab hujusmodi petitione desiste. De cujus vita et pessimis actibus corripiens hominem, tanta proposuit, ut mirarentur qui aderant et cognoverant eum, quod non esset opus ut quis ei testimonium perhiberet.

§ 29. In dedicatione oratorii de Buseria, quod est coenobium Cisterciensis Ordinis in Edvensi dioecesi constitutum, puer annorum circiter novem surdus et mutus, ad orationem viri Dei et manus impositionem, auditum pariter et loquelam recepit. Duo etiam fratres, alter surdus, alter surdus et mutus, ab eisdem incommodis ambo liberati sunt. Sed et monachus ejusdem monasterii, per annos septem oculos habens opertos albugine, et omnino caecus audivit: Ne timeas fili: in proximo est, ut a Deo cureris. Et factum est ita. Siquidem intra dies viginti advenit clericus, qui eandem detraxit albuginem: et deinceps clare vidit. Alsatia dicitur regio prope Rhenum, populosos admodum vicos habens. Hanc ingressus aliquando pontifex reverendus, in villa, cui nomen Ruffejum (*Ruffach*) est, Missarum solennia celebrabat. Cui mulier est oblata, ex gravi praecipitio juncturis ossium dissipatis, per annos circiter novem vix duobus baculis sustentata procedens. Post orationem et manus impositionem, modicum substitit, et virtutem sentiens, exclamavit. Nec mòra: baculos in sublime porrectos bajulans, incolumis facta est, et libere gradiebatur: populusque vociferans, Kyrie eleison, suspensis inter lapides baculis, Dominum collaudabat. Ibi etiam claudi duo protinus sunt erecti: prior, ad tactum ejus: posterior, priusquam obtinere posset accessum in medio plebis, divina unctione praeventus. Post oblationem hostiae salutaris, sacerdos oblatum sibi per signum Crucis caecum illuminavit, oculos ejus liniens ex aqua aspersionis digitorum suorum.

§ 30. Ex relatione Stamediensis Abbatis accepi, quod aliquando patrem sanctum familiari suggestione conveniens, ait illi: «Nonnullos movet, ut comperi, pater sancte, quod ita passim et incunctanter super aegros manus imponis. Arbitrantur enim et asserunt, quod jam olim tempora miraculosa transierint.» Cui tale dedit sanctus ille solita benignitate responsum: «Multorum jam non modo charitas refrigescit, sed fides etiam infirmatur. Exigit proinde velut de novo rigari miraculis, foveri beneficiis fides marcida, fides aegra.» Crusillae deinde, quod est oppidum Comitum Gebennensis, ubi vir sanctus cum Comite ipso, et pluribus ex eadem regione personis super quibusdam negotiis conferebat, tres epilepticae mulieres miserabiliter corruentes, altera quidem post alteram, palpitabant et elidebantur in terra. Ad supplicationem astantium per singulas orationem fecit, et incunctanter erectas restituit sanitati. Quanto miserior et miserabilior talis

aegritudo videtur, tanto specialior viro misericordiae adversus eam efficacia suppetebat, ut multos ab ea curaverit, etiam quos non vidit, et vix persona aliqua, post impositionem manus ejusdem, eandem miseriam sit experta.

§ 31. Est locus in Alsatia regione, cui nomen Aquevillare, ubi signatam epilepticam sub celeritate pertransiit, et tam crudeliter misera vexabatur, ut continuo videretur animam redditura. Conversus pontifex et mulierculam erigens, in aurem ejus submissa voce dicebat: Necesse est, ut egrediaris ab ea. Sanata est ergo mulier ab illa hora, et deinceps nihil tale perpessa. Contigit altera vice, Missarum solemniam celebrante viro Dei, vexatum hominem epilepticum exclamare. Compassus ille, et vice sua sacellanum dirigens suum, erigi illum praecepit et sanari. Quod utrumque effectui mancipatum est ipsa horâ. Visitavit aliquando sanctus monasterium Bellaevallis in abundantia suavitatis et gratiae, devotam sibi congregationem sua benedictione laetificans. Oblatum etiam puerum, qui languore corporis diuturno debilitatus, et maxime pedum destitutus erat officio, orando et manus imponendo sanavit, ut libere gradiens exultaret, videntibus etiam cacteris gaudia sua communicans.

§ 32. Quanto magis virum Dei mundus prosequabatur obsequiis, praeconiis extollebat, tanto magis metuebat ipse quod legerat: *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret* (Joan. xv). Coepit ergo cum viris perfectioribus spiritualis collationis habere tractatum, utilius fore existimans, pauculos, quos habebat, equos venundari, et pretium dari pauperibus, ut pedes gradiens, quod consumere illi cum suis custodibus consueverant, misericordiae magis operibus deputaret. Fecissetque voto satis, nisi suggestio rationalis et confestim occurrens necessitas obstitisset. Siquidem persuasum est ei, in sua quidem provincia id observari posse: sed excipiendum ab ejusmodi professione propositi, ut solito uteretur animalium vehiculo, si remotas adire provincias pro causa inevitabili cogeretur. Nec sine divino nutu exceptionem ejusmodi sacro praesuli persuasisse videtur vir eximius, et inter amicos charissimus, tunc Altaecumbae, postmodum Claraevallis Abbas Hënricus, nunc Albanensis episcopus, inter insignes columnas Romanae Ecclesiae loco celebri constitutus. Adhuc enim sermo manebat in ejusdem deliberationis ambiguitate suspensus, et ecce nuncius Domini Papae, ecce literae, ecce mandatum, ut ad reges Francorum et Anglorum sibi reconciliandos sub quanta poterit acceleratione festinet; ex quorum inimicitiis ecclesiarum destructio, depopulatio regionum, et innumera-bilium strages hominum procedebat. Nec videbatur aliud praestolandum, quam quod dicitur *Fortis impegit in fortem, et ambo pariter corruerunt* (Jerem. XLVI).

§ 33. Hujus necessitatis intuitus, et Apostolicae auctoritatis

reverentiâ, cui in omnibus et per omnia semper obtemperavit. praesulem sanctum descendere fecit in Gallias. Ingressus itaque monasterium Senonensis dioecesi quod Pruliacum dicitur, et in eo circa spatium mensis unius infirmitate detentus, plurimis tamen aegrotis beneficia praestitit sanitarum. Et cum maximus undique et ubique ad eum concursus fieret populorum: «Nolite, ait sanctus ad fratres, de victualium distributione moveri. Dabit Dominus horreis vestris benedictionem, ut cognoscatis ejus virtutem qui pro beneplacito suo multiplicat quae pro sui nominis gloria erogantur.» Sic audisse, sic credidisse, sic experimentum probasse sese testati sunt, per quorum manus conficiebantur panes et distribuebantur: ut cum vix viderentur duplicati posse sufficere, minor solito numerus abundaret. Semel siquidem in hebdomada minus coquebant in clibano, quam caeteris mensibus ante solebant.

§ 34. Miles quidam regionis illius, impetrandae benedictionis obtentu et signorum gratiâ, ad hominem Dei multos concurrere videns, compassus filio non videnti, optat, ut ejus suffragantibus meritis, videns fiat, qui suis, ut verebatur, promerentibus culpis, caecus factus erat. Caecum itaque filium extulit domo sua, sed Pruliacensi coenobio intulit jam videntem. Obvius enim factus est vir fidelis eunti, panem referens a beato praesule benedictum. Nec moras tulit, magnanimus factus in fide: sed de mica panis collyrium novum conficiens, oculos filii cum divini nominis et ejusdem praesulis invocatione linivit. Cooperantibus ergo sibi virtute fidei et benedictionis effectui, ad unctionem primam sacri collyrii aperti sunt oculi ejus; et vidit, et gavisus est. Sic gratulabundus illuminatum filium pater ostendit, quem speravit illuminandum fore; et qui veniebat oblaturus preces, exhibiturus pervenit gratiarum potius actiones.

§ 35. Corbolum * dicitur oppidum regis Franciae quod Sequana fluvius alluit, in Parisiacensi dioecesi constitutum. Hujus praeposito grandis erat non modo gratia apud dominum suum, sed et in palatio locus. Quem in occursum praesulis sancti mittere studuit rex devotus, praecipiens non modo humanitatis officia, sed debitam reverentiam a suis omnibus ei in locis omnibus, quantum pateretur, impendi. Sic in oppido supradicto humilis servus Christi de mandato regis in regia domo suscipitur. Nec poterat uspiam, licet debili, prae multitudine concurrentium, necessaria requies exhiberi. Erat autem spiritus fortis, spiritus promptus in infirma carne, et aetate jam pigra. Eidem sane praeposito erat clauda a nativitate filia, jam quinquennis, sicut apparuisse videtur. Sic nata fuerat ad gloriam Dei, et servi fidelis honorem. Cujus sacris oblata vestigiis, post orationem et manus impositionem erecta est, et novos faciens gressus pedibus suis,

* Vulgo *Corbeil*, in insula quam vocant Franciae.

ambulavit, pro aetate magnificans Deum, et suo gratias referens erectori. Sic devotos hospites exhilaravit dupliciter hospes bonus: nec modo subiit admiratio pro virtute, sed familiarius gaudium pro persona.

§ 36. Transeamus Parisiensium vota permaxima, concursus intolerabiles, et molestos, qui exhibebantur, honores. Expectant Reges, expectant principes, multitudo incredibilis praestolatur pro verbo pacis, et adventu tanti praesulis, juxta Calvum montem in confinio Franciae et Normanniae congregata. In cujus occursum non tam currit, quam advolat, rex Anglorum (a), et ad conspectum longius positi equo desilit, immo ruit, amplectitur pedes, cappam detrahit undique laceratam, undique decurtatam. Nec particulas tollit, ut caeteri consueverant, quamvis aegre ferre antistes. In hoc solo nil sua sibi auctoritas poterat suffragari, nil prohibitio, nil indignationis ostensio, nil intentatio maledicti. Causari fratres qui simul venerant, et dicere (siquidem animum regis exploratum ire volebant). Inter regias gazas semicinctia quid facient vetusta? Quibus ille tale dedit non sine multorum attestatione responsum: Aliter vobis loquendum fuerat, si sciretis de ipsius cingulo quod praeteritis annis accepi, quantis aegrotantibus remedia, quanta provenerint beneficia sanitarum.

§ 37. Circa eadem loca consederat Archiepiscopus, cum personis magnis habens de reformanda pace tractatum. Et ecce vidua pauper, suum magis et suae filiae incommodum sentiens, quam regum inimicitias, vel pericula reputans regionum, increpantibus aliis, aliis prohibentibus, irruit, mutat a nativitate filiam secum trahens. Nec in tanta frequentia personam humilem Archiepiscopus aspernatur, non altum sapiens nec in alto. Inclinator ad supplicem, et oratione praemissa, infusum proprio sputo pollicem mittit in os puellae, linguae ejus et labiis imprimens signum crucis. Sic praecipiente eo, verba, quaecumque praediceret, post eum similiter resonabat: sic deinceps est locuta, sic loquens, reddita matri suae. Nec mora, necessitudinem matri redhibens alteri filius, claudam attulit in asello. Cujus ille renes et debilia membra consignans, in partem secedere fecit, et divinam misericordiam praestolari. Post paululum, filio suadente, ut ascenderet asinum et rediret: Mina, ait, potius, mina asinum, et praecede. Sic praecessit ille, et sanata illa secuta est, multis cum multa admiratione prosequentibus eam.

§ 38. Altera die cum rege Francorum Ludovico et Anglorum juniore rege, et Flandrensi Comite, multis undique circumstantibus, super eodem negotio, pro quo venerat, familiariter conferebat. Interim mater filii jam duodennis, sed ab annis septem caeci ad cuneum illum cum filio supplex et gemebunda pervenit. Videns autem vir sanctus quod a ministris regum miserae mulierculae

(a) Henricus Junior, Henrici II filius, Angliae rex coronatus anno MCLXXII.

negaretur accessus. ab eisdem potius eam sibi cum filio praecepit exhiberi. Cujus necessitate comperta, tenens pueri crinem, ei misericorditer blandiens, quid optaret, interrogabat. Cui ille: Domine, ut videam. Protulit nummum pontifex, et in manum pueri dedit illum. Intinetis etiam digitis in saliva oris sui, super oculos ejus et verticem capitis signum crucis edidit et paulisper oravit. Intuebantur reges cum caeteris, et mirabantur, invicem colloquentes, invicem conquirentes, an jocus foret quod vir sanctus serius actitabat. Interea coepit puer paulatim visum recipere, coepit nummum, quem tenebat, coepit homines intueri, coepit gratulabundus et laudans dicere matri suae: Video mater, video, video arbores, video omnes et omnia quae circumstant. Ad haec illa velut ad altare sacrosanctum conversa ad praesulem flexis genibus, porrectis manibus et directis in eum oculis, orationi studiosius insistebat. Auditum est et compertum, quia caecus visum recepit. Ipse quoque Francorum rex, diligentius inquisita et cognita certius veritate, non dissimulavit flexo genu virtutem in puero adorare divinam, caput ejus oculosque deosculans, et honorans oblatione propria manum ejus. Nec mirum quod mira devotio in caeteris etiam secuta est tanti regis exemplum, tantum miraculum prosecuta.

§ 39. Advenit interea caput jejunii Quadragesimalis, et in coenobio Mortui-marⁱ * officium illud solemne reverendissimus celebravit antistes. Imposuit etiam cineres capiti regis Angliae benedictos, et suorum qui propter hoc ad monasterium illud advenerat ipso die. Caeterum miles quidam, ante multum tempus balistae jaculo in tempore vulneratus, et extunc altero oculo nihil penitus videns, multa precum instantiâ postulabat ejus restitutionem. Excusare coepit vir Dei, et gravius solito homini dissuadere, ne supra vires suas vel merita sua exigeret tale aliquid ab humilitate sua. Institit tamen et perstitit, nulla dissuasione desperans, sed magnanimior factus in fide. Itaque tangitur, benedicatur et emittitur, praestolaturus misericordiam Dei. Exiit, expectavit, advertit, et paulatim luce reddita, utroque vidit oculo, sicut olim. Festinavit quoque ad regem, gaudium suum domino suo sine dilatione communicans. Sermo procedit in publicum, et opus bonum pulchrius elucescit in commune deductum: ex multorum denique ore devota resonat et solemnis gratiarum actio et vox laudis.

§ 40. Dum venisset Archiepiscopus ad oppidum primum Normanniae quod Gisorium nuncupatur, praedictus Hugo, sub rege Francorum militans, a janitoribus et custodibus oppidi vix impetravit ingressum. Eadem horâ vidit oblatum Archiepiscopo puerum, ab imminentis mortis periculo liberari. Fluxu siquidem narium totus videbatur corporis ejus cruor exhaustus, ut vix vitalis

** *Mortuum-mare* Coenobium fuit Ord. Cisterciensis in Normannia.

coloris aut coloris aliquid appareret in eo. Sic non erat vox neque sensus, non motus aliquis, nisi quantum movebatur a suis. Oravit homo Dei super exanguem puerum, cui solum videbatur superesse sepulcrum, et ex sputo suo tetigit labia vix tenuiter respirantis. Nec mora: aperuit labia, aperuit oculos, et tanquam redivivus apparuit in momento. In pago^o Parisiacensi coenobio quidam Edera nomen dedit, ubi multae sanctimoniales habitant mulieres. Ibi quoque per sanctum praesulem duobus reddidit Dominus surdis auditum, et viro media corporis parte praemortuo, aridae manus et pedis restituit sospitatem. Alta quoque Brueria monasterium dicitur alterum, religiosi admodum ordinis fontis Ebrandi, ducentas circiter sanctimoniales foeminas Domino devotissimas habens. Illic aliae poenitentes velut in ergastulo praeteriti temporis commissa deplorant, aliae virginis implorant in thalamo sponsi sui gratiam, modis omnibus contendentes, ut sive praesentes, sive absentes, placeant ei. Ad petitionem ergo Reginae Francorum visitat ancillas Christi, merito desiderabilis et plurimum desideratus Antistes, ubi etiam novum consecravit altare, et ibidem per signum Crucis puellam caecam illuminavit.

§ 11. Tricesimumtertium annum, in pontificatu vir beatus implebat, et transferre disponebat ad Patris dexteram divina vocatio. Nam et numerum ipsum creditur consecrasse Salvatoris aetas in carne. Accedentem igitur ad coenobium Bellaevallis, in Chrysopolitana diocesi constitutum, ardor febrium violentus lavasit, et iuxta vicum proximum qui domini Martini dicitur, aliquanctum requievit. Ubi postmodum ab incolis signum Crucis erectum, et fideliter quamplurimis implorantibus aegris praestita praedicantur remedia sanitarum. Perveniente demum Antistite sacro ad monasterium, congregatio omnis exultavit in gaudio, et per loca vicina de ipsius adventu celebris et jucunda admodum fama percrebuit. Aegritudine tamen ejus audita qui multorum aegritudines suis orationibus depellebat, metus ingens et moeror subiit, omnes pariter occupans intus et foris. Quos supra vires jam jamque deficientis corpusculi animus consolabatur invictus, solitae benignitatis et hilaritatis gratiam singulis exhibens, suam dissimulans ipse frixuram. Cujus omnis semper actio, omnis affectio, et ipse totus humilitas et devotio, totus charitas et compassio fuit.

§ 12. Interea solemnitas Inventionis sanctae Crucis advenit, in qua Dominus disposuerat ejusdem Crucis fidelissimum adoratorem, ferventissimum amatorem, praekonem sedulum exaltare. Praevenerat autem Dominicis Sacramentis exitum praemunire, quorum fuerat multo tempore devotissimus executor. Omnibus tandem rite completis, in medio psallentium et orantium filiorum, quibus paternae benedictionis haereditatem legaverat locupletem, feliciter est appositus ad patres suos. Ad

quem multae prius ecclesiasticae et seculares personae, humiles et honorabiles, ex eadem regione convenerant: sed ad ejus praesertim exequias innumerosior, si tamen numerabilis, multitudo concurrit. Exeubias ergo pervigiles circa sacratissimum corpus diebus noctibusque duabus, in psalmis et canticis spiritualibus celebrarunt. Tertio demum die ab Archiepiscopo Chrysostoliano, per ipsius opem et operam jam catholico, cum Abbatibus plurimis coram sacro altari, in honore beatae Mariae semper Virginis dedicato, sepultus corpore, virtutibus vivere comprobatur. Et quoniam annos natus ferme viginti, ad monasterium sese contulit Bonaevallis, ubi circiter decem annos, et tandem in Stamedio consummavit, additis trigintatribus in episcopatu completis, ad septuagintatres circiter numerus annorum vitae ejus assurgit. In cujus transitu annus erat millesimus centesimus septuagesimus quartus ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu Sancto unus est super omnia Deus benedictus in secula, Amen. Octavo Idus Maji, dies natalis ejus: tertio Idus Septembris, ejus Translatio.

VITA S. GREGORII NAZIANZENI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOP.

COGNOMENTO THEOLOGI

PATRIS CELEBERRIMI ATQUE DOCTISSIMI

GRAECE CONSCRIPTA A GREGORIO PRESBYTERO, LATINE CONVERSA PER
JACOBUM BILLIUM PRUNAEUM, S. MICHAELIS IN EREMO ABBATEM ADMO-
DUM ERUDITUM.

Floruit saec. IV.

§ 1. Ad spirituale sermonum convivium, viri auditores, egregius ille Gregorius, cognomentum a Theologia consecutus, vocat, invitatur, atque ipse in cibum materiae expertem offertur, epulumque corruptione omni sublimius. Nec vero mirum vobis videatur me eo audaciae progressum esse, ut et meae imbecillitatis, et excellentis illius ingenii animique magnitudinis memoriam abjecerim: qui propter incomparabilem virtutis praestantiam, ad hunc ferme diem silentii honore apud omnes ornatus est, ne quisquam adhuc extitit qui vitam ipsius exposuerit, ac serie quadam et ordine praeclara illius facinora ad posteros transmiserit.

quemadmodum ipse et in Basilio Magno, et in aliis beatis Episcopis et Martyribus fecit, vitam ipsorum argumento integro prosecutus. Primum enim nulla ratione venerando huic patri vobisum considenti adversari poteram: qui orationem velut aliud quoddam debitum exigebat, meque ad praedicandas divi Gregorii laudes admodum paterna et herili auctoritate concitabat, sibi quod et morem gererem imperabat, seque alioqui nullum me urgendi nem facturum minabatur, atque hanc procreationis educationisque mercedem efflagitabat. Deinde ne pium quidem et fas mihi visse videbatur, nullam tantae virtutis rationem habere: quae si ita humanae ad imitandum proponeretur, multos fortasse ad emulationem cohortari atque excitare posset, nec honestum ipsum vilari atque evanescere sineret, quotidianis nimirum sermonibus ubinde efflorescens. Age igitur, cunctatione omni abjecta, sermonum meorum primitiis, quasi fructibus quibusdam recens excerptis, coronam Theologo nectam, siquidem illius merito ac ignitati imparem, at certe viribus nostris animique alacritate audquaquam inferiorem.

§ 2. Ac futurum opinor, ut vir ille, quemadmodum in omni rebus undique perfectus et absolutus erat, ita quoque laudationem hanc nostram aequo animo accipiat: quandoquidem et albutientium infantium sermunculi, praesertim a simplici animo rodeunt, parentibus jucundiores esse solent, quam robustiores dultorum sermones, et fastuosae ac phaleratae orationes. Quin et osi quoque verborum honor pulcherrime congruet. Quibus enim rebus quisque delectatur, iisdem quoque profecto honorari mirifice gaudet. Cumque corpoream adhuc vitam agens, doctrinae et eloquentiae studia omnibus opibus facultatibusque praetulit, sapientiamque complexus atque amore prosecutus, ab eaque, ut est in Proverbiis, conservatus fuerit: eccui tandem dubium esse potest, quin nunc quoque, cum res humanas reliquerit, ac praesentem vitam cum pura illa prudentiaeque propinqua commutavit, orationibus impensius gestiat et exultet? A vobis autem peto, sacrosancte coetus, ne virtutum illius multitudinem accuratius exactiusque perscrutandam atque indagandam putetis. Primum, quia non eae sunt vires meae, ut vel ipse hoc polliceri queam, ut vos a me exigere debeatis. Deinde, quia nec illius vitam quisquam literis consignatam nobis reliquit: verum mihi res ipsius ex ipsius scriptis sparsim colligere necesse est, latomosque imitari qui posteaquam lapides paulatim aggresserunt, ita demum ad unam eandemque domum construendam et absolvendam eos omnes accommodant. Orationis porro initium hinc ducimus, unde iam auspicari maxime decet.

§ 3. Patriam igitur ipse secundam Cappadocum provinciam habuit, urbem Nazianzum quae quidem ab eo adeo nobilitata est, ut apud extremos etiam orbis terrarum fines propter eum clara

atque illustris extiterit. Neque enim Pella ob Alexandrum celebrior est, aut Persae propter Cyrum ad tantam gloriae splendorisque magnitudinem evecti sunt, quantam haec propter magni Gregorium assecuta est. Quo circa ipsi quoque ob educatum Gregorium abunde persolutam esse mercedem existimo, quippe quae et Indis et Britannis, ex diametro inter se oppositis, aequae incluserit. Parentibus ortus est nobilibus, justitiisque praeditis, animorumque puritate, quam corporum nexu, arctius inter se conjunctis. Ac pater quidem, Abrahae cujuspiam instar, paternam terram idolisque relictis, ad pietatis cultum migravit: excussaque Hypsistariorum (a) superstitione atque impostura, sincerus divinae gratiae discipulus eluxit, ovis quidem primum, postea verus peritus quoque Ecclesiae Nazianzenae pastor institutus. Mater autem et ipsa sacra, et a progenitoribus sacris originem traxit, atque ut aliorum bonorum, ita pietatis quoque patrimonium haereditate accepit. Quae cum masculae prolis cupiditate flagraret, supplex Deum hujusmodi beneficiorum auctorem precata est, ut se desiderii compotem faceret, eique ante conceptionem (o fides incredibilem! o praedicandum animi fervorem!) se nasciturum filium oblaturam pollicetur, quemadmodum Anna Samuelem. Quid igitur ille qui voluntatem timentium se facit? Per nocturnum visum ei filium nondum procreatum ostendit, puerique vultum et nomen indicat. Haec vero ipsum haud ita multo post, quando in lucem editus fuerat, Deo consecravit, maternos partus dolores fidei alacritate, et mulierum socordiam largiendi liberalitate superans. At puer cum parentum moribus imbueretur, egregiae naturae indole ingenique dexteritate aequales omnes adeo praecedebat, ut immatura aetas nullo ipsi ad eorum qui adulta aetate erant, mores disciplinasque percipiendas impedimento esset. Ac ludos quidem et pueriles lascivias, cursusque et saltationes ut inutiles, et meliorum rerum studio moram afferentes, prorsus contempsit. Ut enim praesens foetor unguenti suavitatem inficit et obscurat, ita vitium quoque Virtutis adeptionem interscindit.

§ 4. Cum autem aetate jam adolevisset, literarum amore succensus, Caesarëam profectus est, illicque cum praestantissimisque quibusque magistris consuetudine habita, doctrinaque non exigua collecta, in Palaestinam migravit: non ille quidem, ut Rhëtorum mores, sed ut verborum elegantiam dicendique artem addisceret. Hinc Alexandriam, quae ad Pharum sita est, perrexit, ut multas urbes multorumque hominum prudentiam, sapientiae doctrinaeque colligendae causâ, cognosceret. Qua etiam ex urbe cum plurimum utilitatis percepisset, Athenas tandem, literarum parentem petit navi Aeginaea vectus. Itaque Parthenium mare turbulentum

(a) *Hypsistariorum* nomen sibi tribuerunt, vocabulo e graecis vocibus confato quod significat *solus Altissimi adoratores*, qui Gentilium quidem idola et sacrificia rejiciebant, ignem tamen solem ut Persae venerabantur, et Judaeorum more sabbatum custodiebant, abstinebantque a quibusdam cibis.

tempore atque ad navigandum incommodo, naviganti coortus repente gravissimus ventus summum vitae periculum intulit, atque et mare et aethera et coelum obducere caligo coepit, nona illa Aegyptiorum plagâ nihilo lenior. Omnibus igitur corporis mortem deflentibus, ipse animae exitium atque internerationem extimescebat. Nondum enim baptismo obsignatus erat.

§ 5. Quid igitur facit magnus ille vir, quique etiam ante regenerationem sese ad veritatem informarat? Vestem lacerat, tantisque clamoribus et querelis vectores omnes exterret, ut nemo esset, qui non, omni sui ipsius curâ abjecta, illius luctui socium sese adjungeret. Ipse autem Deo miracula ea omnia in memoriam revocans, quae tam in Aegypto, quam in deserto, ac plerisque aliis terrae vel maris locis ediderat (velut rubri maris divisionem, ejusdemque rursus eluviam, quoquo modo aquam ex petra velut ex fonte expressisset, et Maram edulcasset, Amalecitas inermibus manibus crucem indicantibus oppressisset, muros Jericho nullis etiam admotis tormentis evertisset*, Prophetam ex celi visceribus salvum et incolumem extraxisset, caeteraque omnia, quae sacrosanctis libris continentur) simulque se facturum recipiens, ut si maris periculo liberaretur, atque expetito baptismo frueretur, ei, a quo salutem accepisset, seipsum consecraret: precibus ipsum flectit, quippe benignum et facilem, precesque nostras naturae suae suavitate praevententem. Ita tempestas statim conquivit, et procella in auram commutata est, et mare prius ferum et truculentum, consopitur. Atque hic eo rerum statu erat.

§ 6. Parentes autem ipsius, quem in casum adductus esset filius, per somnum certiores facti fuerunt, atque ut parentes (quid enim pluribus verbis opus est?) orationibus et lacrymis Deum obsecrabant, ut filio in mari periclitanti opem ferret. Confestim itaque post orationem filium in somnis videbant Erinnyem (a) quamdam ac daemonem pestiferum, qui ipsi perniciem intentabat, subactum tenentem. Quae cum ipse domum reversus ex eorum commemoratione intellexisset, laudes et gratias Servatori agebat. Sed haec posterius. Ex iis autem, qui eadem navi vehebantur, adolescens quidam ipsi charissimus, in ipsa periculi flamma beati viri matrem conspiciebat mare conscendentem, arreptamque navem in terram pertrahentem. Qua visione perspecta et narrata, tranquillitas statim consecuta est, vectoresque omnes fide ad Gregorii Deum accurrerunt, periculi tanti depulsorem cum agnoscentes atque confitentes. Hoc vero quid magni illius Eliae miraculo cedit, qui Sidoniae reginae, vesanae idolorum cultrici, obsistens, sacrificio nova et coelesti flammâ consumpto, Israëlitas ad veri Dei fidem induxit, ita ut admiratione correptus populus, diceret: Vere *Dominus ipse est Deus: ipse*

* Exodi CC. xv et xvii; Jos. vi.

(a) ERINNYs e Furis quas Gentilium somnia effinxerunt, pro exitiali calamitate usurpatur.

est Deus (1. Reg. xviii). Talis fere Gregorius erat, per insperatam ex tempestate salutem, eos qui variis et multifidis erroribus tenebantur, ad unam fidei semitam ducens.

§ 7. Posteaquam autem in Graeciam, ac nobilem et florentem Athenarum urbem se contulit, quid referre necesse est, qua hominum laetitiâ exceptus fuerit. praestantissimus statim in literis, et a praeceptoribus et a discipulis judicatus? Non multum tempus fluxerat, quum Basilius Magnus Byzantio, ejusdem eruditionis gratiâ, Athenas appulit. Itaque et vitae consuetudinem et contubernii necessitudinem inter se contraxerunt. Ex mutua porro eorum conjunctione animorumque concordia, ne exprimi quidem oratione facile potest, quantum emolumenti ad utrumque redierit. Etenim is qui solus est, quamvis acutius quiddam animo perspexerit, sibi tamen ipsi minime fidit, ac proinde circumiens aliquem quærit, quo fulciatur et confirmetur. At cum duo ad unam eruditionis cupiditatem conjunguntur ac velut coalescunt, tum vero mutuo adminiculo nituntur, duas nimirum personas in sese complexi, nempe et ejus qui veritatem invenit, et ejus qui eandem confirmat. Atque ut multâ brevi sermone contraham, praeclarum quoddam amicorum par efficitur. Nam et una eademque fide collustrati erant, et pari virtutis amore flagrabant, concordî motu currentes, et quemadmodum aratores aut agricolae, pari animi promptitudine sapientiae arvum proscindentes et serentes, multiplicemque messem colligentes. Fortitudine quidem et in adversis rebus perferendis constantiâ, omnes ferme aequales suos anteibant. Hoc enim fere juventutis vitium est, ut quemadmodum equulei strepitus et umbras, sic ipsa quoque ingruentes adversos casus aegre ac moleste ferat. Ipsi contra ea firmitate erant, ut ea quae repente plerumque ac praeter morem accidebant, tranquillis atque immotis animis exciperent: adeo ut etiam terrae motu Graeciam invadente, fortes animique magnitudine praestantes apud omnes inventi sint, dignique qui propheticiis verbis uterentur: *Propterea non timebimus dum turbabitur terra* (Psal. 45). Frugalitatem porro jam inde ab ineunte aetate coluerunt, necessario victu contenti, quemadmodum Elias et Joannes locustis victitantes, atque omnia, quae ad luxum ventrisque lenocinium spectabant, respuentes, voluptatesque longum valere jubentes.

§ 8. Nam quid de castitate dicam, quae toto vitae curriculo eos puros et sanctos Deo conservavit? Ut propèmodum hac parte Xenocrates ille et Pölemon ipsis cedere cogantur: quorum alter scorto ad latus illius cubante, nullis libidinis stimulis ad venerem incitatus est: alter vitae asperitate ita meretrices perterrefaciebat, ut vix etiam ad eum propius accedere auderent. Verum his quidem fortasse virtutibus illi tantopere floruerunt, cacterum justitiae et paupertatis curam non perinde habuerunt.

Minime vero. Nam hic quoque, quod de Aristide memoriae proditum est, non virtutem pecuniâ commutabant, nec philosophiâ ad quaestum abutebantur: sed gratuitam omnibus probitatem suam benignitatemque proponebant, putidam submissionem, improbamque plus habendi cupiditatem aequè fugientes, atque intra virtutis fines consistentes. Inopiâ autem ita excellebant, tantoque Antisthenem, et Diogenem, et Cratetem intervallo praecedebant, ut eorum laudes magnificique tituli pro meris nugis haberentur. Neque enim minus, quam illi, opes aspernebantur, et ostentationem interim inanisque gloriae studium procul ablegabant: quo vitio admirandi illi canes tenebantur, publicis praeconiis reliquorumque hominum contemptione, philosophiae gravitatem labefactantes atque obterentes.

§ 9. Jam de prudentiâ quid dicere attinet, cum ipsi toto vitae curriculo nihil aliud meditati sint, cupiditatemque omnem suam in ejus adeptione noctu atque interdiu defixam habuerint, non secus atque ii, qui thesaurum effodiunt? ut verbis Job utar. Probe etenim norant egregii viri laborem in meditatione prius impensum, in perseverantia scientiaeque ubertate et copia vim suam proferre. Ex quo hoc assequebantur, ut non modo aequales suos, sed etiam natu multo majores nominis splendore superarent, tum propter laborem et industriam, naturaeque bonitatem, tum etiam, quia in honestarum tantum laudabiliumque rerum studium incubebant.

§ 10. Atque in tota quidem Grammatica nihil omnino eos fugit: non metrorum scientia, non poëtici scopi et tropi, non historiae copia, non forensis dictionis puritas. In Rhetorica autem eam rationem habuerunt, ut verborum elegantiam decerpta atque collecta, falsitatem ipsius mentiendique libidinem evitarent. Philosophiam porro tam eam, quae in moribus, quam quae in placitis et doctrinâ, medicinaeque indicatione et ratiocinatione versatur, non liberali tantum eruditione tenus perceperunt, ne indocilis dumtaxat superiores esse viderentur: verum quemadmodum praeceptores quidam, praestantissimique doctores. Jam in Musica ita se compararunt, ut quicquid in ea antiqui et concinni est addiscentes, eam animae partem, in qua irarum existit ardor effrenatusque impetus, emollirent. Quicquid autem ad voluptatem impellit, ad theatra relegarent. Quinetiam numerorum supputationes, et Geometriae aequitatem, astrorumque situm ac motum velut novi Moyses et Danieles edocti sunt? ita tamen, ut non tam ab illis dicerentur, quam quod ait Scriptura, intellectum omnem in captivitatem redigerent in obsequium Christi, atque hanc primariae sapientiae pulchritudinem tegumentumque statuerent. Ac per omnia, ut ita loquar, tam meliora quam deteriora grassati sunt, ut cum judicio ea partim fugere, partim amplexari possent. Mihi enim magnopere probatur, quod quidam, licet a nostra causa et

religione alienus, dixit, minime turpe atque ignominiosum esse, aliquid eorum, quae minus honesta sunt, cognitum habere: quin potius curationem ex eo contingere, iis utique, qui non invido, sed candido ac benevolo, ea quae dicuntur accipiunt. Sed quid mihi accidit, o amici? Interea enim progrediens oratio, ut equus sessorem, sic me haec dicentem abripuit, atque in beati Basilii laudibus collocavit. Quocirca me reprimam, ac velut quibusdam habènis orationem restringam, temeritatemque compescam, ne ulterius praeceps feratur. Etenim qui viribus majora concupiscunt, ne mediocria quidem assequuntur.

§ 11. Ergo Basiliius praeclare negotiatus, domum se recepit: Gregorius autem a studiosa Atheniensium juventute consortis, ut dici solet, manibus retinebatur, ne discedendi quidem potestatem ipsi faciente, et ut docendi provinciam subiret, ac sophisticam cathedram acciperet, obnixè rogante atque obsecrante. Ille vero, ne in ipsorum gratiam nihil facere velle videretur, aliquantisper mansit. Verum haud multo interjecto tempore, cum omnes amicos, quos in ea urbe habebat, exorasset, suaeque ad parentes profectionis necessitatem ipsis probasset, ita demum tricesimo jam anno in artium studiis exacto, patriae sese restituit. Ac primum divino baptismo tingitur, vi et facultate jam ante colostratus, legemque sibi indicit numquam jurandi, quamdiu in hac vita versaretur: quam etiam ad extremum usque diem servavit. Deinde ut parentum et amicorum, qui ipsum verba facientem audire gestiebant, cupiditati satisfaceret (neque enim id ipse ambitiose affectabat) hoc quoque munere defungitur. Verum cum iidem auctores ipsi essent, ut publicis domesticisque malis (sic enim rerum terrenarum splendorem amplitudinemque voco) seipsum involveret, ipse contra sibi consulebat, ut, quemadmodum in vitae discrimen adductus promiserat, Deo sese offerret, et a mundo separatus, cum eo, qui solus purissimus est, vitae consuetudine jungeretur, atque ex librorum sacrorum familiari lectione veritatis splendorem hauriret. Id quod etiam per omnem vitam facere non destitit, monachus esse potius habens, quam mundanus, et pauper, quam quaestuarius. Ac saepenumero ipsi accidit, ut Christum quoque perspicue in somnis, nocturnaue, ut Scriptura loquitur, meditatione intueretur, eamque puritatis mercedem ferret. *Beati* enim, inquit, *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth.* v). Purum enim cum dicit Dominus, qualis erat magnus ille Gregorius, qui urbes, forum, theatra, sophistarum fastum, principum et magistratuum amentiam, iudicum iniquas causarum inflexiones, litigantium rixas et contentiones, Rhètorum mendacia, furum insidias, inexplabilem negotiatorum avaritiam, divitum arrogantiam, pauperum fraudes et facinora, ingluviem, temulentiam, gloriam fluxam et fragilem, vestes magnificas, egregiam suppellectilem auro et argento confectam, domos pictura et

marmoreis tabulis insignes ac gemmis exornatas, aliaque omnia reliquerat, quae animi puritatem turbant, purissimaeque luci aditum omnem intercludunt. Atque in juvenili aetate hujusmodi erat Gregorius.

§ 12. Posteaquam autem pater filium, quem invitum et repugnantem aegreque cedentem presbyterum creaverat, praesulem quoque instituere aggressus est; quid fecerit, audite. Ab ecclesia clam se pròripit, ut curas mentem humi detorquentes ac deprimentes effugiat; atque in Pontum profectus, cum egregio illo Basilio philosophatur. Nam cum simul in literis instituti, atque ad breve tempus alter ab altero distracti fuissent, inter se rursus mira celeritate juncti sunt: nempe et morum concordia, et mutua pollicitatione impulsus atque incitati, adeo ut in ipsis dictum illud impleretur: *Ubi cumque duo vel tres in nomine meo congregati fuerint, illic sum in medio eorum* (Matth. xviii). Hic porro commorantes, et mutua extimulatione virtutem augebant, et vitae monasticae leges piis Deoque devotis hominibus, atque a mundi societate disjunctis, ferebant, Lyeurgi legibus paciores. Solonis graviore, Minòjis aequiores. Immo vero, ut de his viris sublimius aliquid dicam, Mosem imitantur, nubeque obtecti, atque ut a tumultuaria et turbulenta hac vita procul se removèrent, in montem secedentes, legislatoris officio fungebantur.

§ 13. At vero pater et canitie et curis gravis, ac praeterea Caesarii filii * interitu moestus, et luctu profligatus, orbitatemque suam et solitudinem aegerrime ferens, eas ad Gregorium epistolas scripsit, quibus ipsum pudore quodam et reverentiâ ad reditum impelleret. Ipse igitur horrendum esse censens patri non obsequi, praesertim sacerdoti et natu grandi, ad reditum se accingit, partim invitus, partim aequo animo ac lubenti. Ut enim tranquillae vitae amor eum, ut in Ponto maneret, hortabatur: ita eundem altera ex parte pietas trahebat, inserviendum patri esse praescribens. Cum autem Caesarius, cui provincia maxima commissa, ac thesaurorum cura, publicarumque pecuniarum quaestura mandata fuerat, magistratus sui tempore vitam cum morte commutasset, ac patrem, ut leges ferebant, simul et filii haeredem declarari, et actiones eorum, qui litem defuncto movebant, exciperet atque in se transferre necesse esset, magnis gravibusque tumultibus Gregorio involvi contigit, permultis videlicet instar canum ad praedam accurrentibus, ac mortui facultates, nullo obsistente, se arrepturos existimantibus. Nam pater et senectute et morbo fractus (nonaginta enim jam vitae annos expleverat) judiciorum turbas molestiasque perferre non volebat, ob idque ad hunc tota curarum moles devolvebatur. Caeterum parentum cultus molestias levabat, spem eorum

* Vide MARTYROL. ILLUSTR., xxv febr., p. 173*.

praemiorum afferens. quae filiis parentes officiose pieque colentibus promissa sunt.

§ 14. Hic quoque hujusmodi quiddam ab Arriana haeresi, quae per nequitiae spiritus Ecclesiam obruebat, accidit. Plerique Antistites civitatibus pulsati sunt, multiplicibusque tormentis calumniisque vexati: sacerdotes ac numerosissimi populi coetus sub dio afflictabantur, ne domos quidem orationis habentes, nec legum aequitate cum impiis ex aequo fruentes, haeresi nimirum omnes fere orbis fines peragrante, impiique Imperatoris ope atque auxilio subnitente ac ferociente. Concessa est itaque licentia perniciosi pastoribus, et sub Orthodoxorum pelle lupum tegentibus, fideles Episcopos et Christo primo pastore dignos exturbandi. Quo factum est, ut alii metu perculsi, alii verborum illecebris delinīti, aut pecuniis expugnati, alii morum simplicitate decepti, haeresis escam susceperint, chirographo suo et communione cum adversariis conjuncti. Quo in numero beati quoque hujus viri pater erat, animi simplicitate in hamum prolapsus. Quod illius factum cum provinciales monachi ferre non possent, ab ipsius coetu et consortio sese abstraxerunt, simulque abcessit pars populi haud exigua, monachorum auctoritatem aperte secuta. Quid igitur hic consilii capit Dei servus? Primum orationibus et pervigiiliis Deum placare studet, ab eoque impetrare, ut hoc malum extinguat, dissidiumque exortum cicatrice obducatur: silentiumque sibi indicit, ut animi moestitiam hac ratione declararet. Postea patrem ad veniam culpae petendam, veritatemque pure et sincere profitendam hortatur, atque eos, qui secesserant, ad consensum et concordiam adducit: sicque suum Ecclesiae ornatum reddit, veneratione nimirum sui utroque permovens, patrem nempe ac pium gregem. Quinetiam orationibus de pace habitis collectam multitudinem exhilarat, distracta ac divulsa membra conglutinans, et medendi celeritate oblivionem morbi afferens. Crates quidam Thebanus solitus esse fertur dissidentes domos adire, controversiasque lenibus et pacificis verbis disceptare. At hic noster longe superior, non enim privatim quibusdam, ut ille, sed universae patriae concordiam reduxit: quodque maximum est, non de pecuniis aut injuriis contententibus judicem se interposuit, ubi persaepe vel levis cohortatio facile prodest: sed de fide pugnantis, ubi rei magnitudinem rixandi studium aequare solet, ac proinde quantumvis prudens et erudita oratio, ad componenda dissidia parum aegreque proficit.

§ 15. Enimvero postquam Christianorum perversitas ac dissoluta ignavia, Dei mandatorumque ipsius contemptu, quasi morbo quodam laborans, Imperatorem Christi hostem nobis incitavit (tyrannum Julianum dico, qui avitam Constantini Magni fidem virtutemque contrariis vitiis superare obnixe laboravit, eamque ob causam Christianos omnibus juris praesidiis spoliare instituit,

non quidem publico edicto Christianorum insectationem promulgans, sed voluntate, iisque rebus, quas tacitus adversus eos perpetrabat, profana cruditione atque doctrinâ ipsis interdicens): ac Dei aequanimitas, quae nefarium et execrandum hominem diutius efferrî atque insolescere permiserat, postquam ipsius improbitatem nulla omnino poenitentiâ frangi perspexit, exacuto gladio, quas ipsius impietas merebatur, poenas exegit, in Barbarorum finibus barbaram ipsius et belluinam vitam abruptens: tum vero magnus Gregorius ipsius scelus et impietatem invectiva oratione proscindit, ac Sybariticas Graecorum obscenitates veteresque fabulas, multiplicisque divinitatis errorem detegens, atque omnibus ob oculos ponens, commune ludibrium cordatis viris proposuit. Sed egregiam illam tyranni legem, qua Christianos Graecorum disciplinis imbui vetuerat, videte quaeso, quam scite et prudenter vir beatus eluserit. Heroicis, et jambicis, et elegiacis, et trimetris, aliisque multis versibus, et tragoediae et comoediae charactère, atque omni conscriptionis genere usus est, in eoque labore ita se gessit, ut vix ullum doctrinae sit genus, quod non libris suis expresserit, pia argumenta ubique instituens, vel laudem virtutis, vel animi et corporis purgationem, vel Theologiam, vel precationem, vel alia ejusmodi versibus complexus, obscenitates et fabularum deliramenta, Deorumque praestigias omnino, ut par erat, fugiens, ac sapientissimam doctrinam Christianis proponens. Itâ impius homo, Christianis doctrinae nomine invidens, ex scelerata lege nihil utilitatis est consecutus: quin potius ipse superatus est, graviorque damno affectus. Hujusmodi enim est invidia: parum aut nihil eos laedit, quos lacessit: gravem autem noxam parentibus affert.

§ 16. Gregorius porro, Athenis adhuc agens cum Juliano admodum adolescente, needum ad imperium evecto, sed ludimagistris operam dante congressus, qualis aliquando futurus esset, amicis tanto ante significavit, subdolum videlicet et impium et infidum, atque ad omne scelus proclivem cum fore praedicens: conjecturam hujus rei faciens ex perturbatis oris lineamentis, et risu petulante, et ferino aspectu, et toto corpore vago temereque subsillante, et progressibus vecordiae plenis, et disputationibus impietate, etiamsi illae exercitationis disputationisque praetextu tegerentur: ex eo denique quod improbos complecteretur, et virtutis laudatores cultoresque contemneret, ac pro nihilo putaret. Haec ille perspiciebat, omnibus fore praedicebat, ut in gravissimum scelus tandem erumperet, atque in apertum prodiret. Purae enim naturae, mira futuri conficiendi facultate valent: ingenique sagacitate atque solertiâ, ex obscuris etiam indicis id quod eventurum est, conjecturâ assequuntur. Ac sceleratus quidem ille deprehensus est, frustra inique ac scelerate se gessit,

nihilque aliud profecit, quam ut poenarum materiam sibi ipse congereret.

§ 17. Gregorius autem haud multo post tempore, haereticorum agmine Caesareensem Ecclesiam populante, Eusebio quidem pio viro adhuc Metropolis clavum gubernante, caeterum cum magno Basilio, presbyteri dignitate ornato, atque in Ponto philosophante, inimicitias gerente, haereticorum conjurata arma inpetumque reformidans quod Antistes aciem contra educere non posset (quanquam enim ille vitae integritate praestabat, Theologiae tamen rudis erat et imperitus), ad Basilium, illustre, inquam, illud sidus scribit, eumque obtestatur, ne ullam inimicitiarum rationem habeat, sed animarum periculum animo et mente perpendens, metropolitanae ecclesiae sine ulla mora suppetias ferat simul etiam se affuturum, bellicae societatem cum eo coitutum pollicetur. Qua oratione eximium ducem ad bellum suscipiendum impellit. Profectus igitur ipse quoque, susceptaque cum eo expeditione, in haereticorum praesidium et arcem irrumpit, concisisque impiorum hominum ac profligatis dogmatibus, trophaeum simul cum Basilio erigit, hostibus ignaviae suae imbecillitatisque conscientiam in fugam versis. Ac talia Deus per suos efficit: quicum immodice excrescentem atque exundantem hominum iniquitatem videt, praestantissimi figmenti miseratione permotus, viros omnibus virtutis numeris absolutos excitat, auxilium quoddam disciplinamque iis, quorum salus periclitatur, procurans, ne futurae atque adminiculi penuriam humanum genus labefactetur et opprimatur: quemadmodum tum quoque fecit, hos viros excitans, ac coagulum quoddam lacti injectum in medium ponens, atque ita eos qui multifida improbitate et impietate plurimum inter se dissiti erant, in unam amicitiam concordiamque constringens.

§ 18. Non multum temporis intercesserat, cum praedictus Ecclesiae Caesareensis Antistes ad meliorem vitam migravit. Magnus porro labor Gregorio subeundus fuit, tum privatim quibusdam, tum publice universis urbis civibus scribenti, atque et patris et suo nomine suadenti, ut Basilium in Archiepiscopatus throno collocarent. Praeclare id quoque atque perfecte. Neque enim ut amici commodis inserviret, hanc operam suscipiebat, sed ut publicae utilitati prospiceret. Norat eum perspicue, norat opitulatorem Spiritu Sancto dignum. Ob eamque causam non ante conquievit, quam quod recte proposuerat, ad exitum perduxisset. quemadmodum etiam perduxit. Ac Basilius quidem Caesareensium gubernacula tenebat. Invidiam autem dominandique cupiditate gliscentibus, Cappadocia quae ante id tempus pro una agnoscebatur, in duas partes divisa est, ac Tyanensis civitas a Caesarea distrahitur, eique opponitur, adeo ut deinceps de oppidis quoque inter eas controversia moveretur, inter se contententes, utr

potius metropoli ea asserenda essent. Atque hinc magna contentio exorta est, hoc quidem obtentu et praetextu, quasi fidei negotio atque animarum curâ inovertentur: re autem ipsa propter avaritiam dominandique libidinem, hominibus nimirum res turpes et foedas honestis nominibus obvelare conantibus. At vero magnus Basilius novo atque inusitato exemplo suis oppidis spoliatus, episcopum Sasimis constituere proponit, ut communi facto segmento, detrimentum aliunde acceptum hac ratione sarciret, simulque regione Episcopis obfirmata, Ecclesiarum administrationi melius consuleret. Nemo porro ei ad moderandas episcopatus recens creati habenas Gregorio commodior ac fortior videbatur. Ac proinde, consilio cum ipsius patre habito, invitum hominem ac repugnantem electioni admovet, negotiumque conficit. Caeterum ille, ut saepe diximus, tranquillitatem negotiorumque immunitatem sibi propositam habens, angebatur animo, permolestique rem hujusmodi ferebat, sibiipsi animum attentum habere ac privatam vitam colere necessarium esse existimans. Huc accedebat, loci incommoditas, utpote procellis urbicisque tumultibus pleni. Sasimorum enim oppidum in regiae et militaris viae medio situm, ac veredariorum equorum stationes habens, praetereuntium tumultibus undique perstrepat, et agitur: atque ingentem quidem molestiam hominibus tranquillae vitae studiosis gignit, fructum autem atque utilitatem ne minimam quidem propemodum affert. Quod cum ille perspiceret, ad aegrotorum domicilium confugit, ministerio suo paternaue oratione morbi difficultatem gravitatemque leniens: ac philosophiae exercitamentum tempus illud sibi constituit. Ferunt autem eum nec oblationem, nec ordinationem, nec quicquam aliud eorum quae apud Episcopos in more et instituto posita sunt, Sasimis peregrisse, verum simulatque episcopus designatus est, fugam animo concepissee. Hic vero pater multum quidem diuque eum, ut Sasima teneret, obsecravit.

§ 19. Cum autem quod proponebat, assequi nequiret, hoc secundo egit, ut pro se ille Ecclesiae Nazianzenae curam administrationemque susciperet. Ad eamque rem non admonitionem tantum et cohortationem afferebat, sed jam etiam imprecationem quamdam admiscebat, ex senectutis contemptu nascentem. Hic autem simul et quietem nullis occupationibus interpellatam sibi procurans, et magni momenti esse censens morem patri gerere, his verbis eum alloquitur: « Pater, tametsi mihi molesta sunt quae imperas, in gratiam tamen tui haudquaquam recuso: Nazianzi curam suscipio. Hoc tamen velim sacrosancta tua et pia prudentia cognoscat, nulla ratione fieri posse, ut te ex hac vita egresso, Ecclesiam retineam. » Subjungens igitur pater: « Ita sane, inquit, o fili, mihi viventi scipionis vice esto, senectutem meam fulciens, paternisque precibus vicissim fultus. Cum autem e vita excessero, pro animi arbitratu res tuas constitue. » His

auditis, assiduus ipsi adhaerebat, praeclarissime curans, tum ipsius canitiem, jam ad centesimum annum accedentis, tum matris senectutem, non multum ab ea aetate distantis: quorum uterque, ut probabile est, magna curâ et refocillatione opus habebat, praesertim jam mortuo Caesario et Gorgoniâ sorore *, sanctissima muliere, atque ambobus ad vitam senii expertem aeternamque beatitudinem translatis, quos etiam funebribus orationibus decoravit, solus relictus senectutis solatium, infirmitatis medicina, piorum parentum, si ita loqui fas est, melior haeres, abundeque ampla majoribus suis gloria ad propagandam eorum memoriam, simulque cum orbis incolumi statu porrigendam. Ecquis autem majori pietatis laude domesticis praefuit, scientiâ et pietate domum moderans, velut optimus quispiam dispensator, quae cuique commoda erant, distribuens, cognatis, amicis, famulis, hospitibus: atque ita rursus Ecclesiae negotia administrans, ut ejus pascendi gregis ratio omnibus, velut recta amussis, proposita esset? Commode autem a Paulo dictum est: *Si quis domesticis praeesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei curam habebit?* (1. Tim. III). Etenim qui unum prudenter rexit, hic utique et domum servare queat: qui autem domum, idem et Ecclesiam: qui rursus Ecclesiam, is et civitatem. Nam et domus, contracta quaedam respublica est: et civitas, perfectior quaedam domus descriptio. Ejusdem enim scientiae est, et multos, et paucos, aut unum servare: nec in totum et universum, sed sola quantitatis ratione hujusmodi res inter se differunt.

§ 20. Enimvero cum Gregorius pater ** (sic enim ipse quoque vocabatur) ex hac vita migrasset, funebris orationis eum honore affecit, Deoque dilectam matrem Nonnam *** adhuc viventem laudibus prosecutus est: pie id quidem faciens, atque ut hominem decebat, et patris et matris et Dei amantem, ipsiusque curam amplectens, in viduitate et profunda canitie summa ope et quiete opus habentis (a). Quâ fato perfunctâ, ex Ecclesia se proripuit, Seleuciamque profectus, in virgineo sanctissimae Teclae coenobio commoratus est: ut videlicet interim, dum ipse abesset, Episcopus quidam Nazianzenae urbi praeficeretur. Ut autem Nazianzum reversus, eodem statu omnia reperit, nec pastorem ullum

* Colitur S. Gorgonia ix dec.

** Et hic sanctitatis laude ac cultu apud Graecos honoratur.

*** S. Nonna v aug.

(a) Absurdissime in versione latina Carminis Gregorii de *Vita sua*, nisi cum Baronio hyperbolice dicta intelligamus verba a sene Gregorio Nazianz. Praesule hic prolata feruntur: " — Nondum tot annos in vita explesti tua — Quot ipse in sacro jam consumpsi in munere. „ Ex quibus conjiendum videretur Gregorium nostrum patre jam Antistite natum esse. At S. Hieronymus, beati Gregorii coaevus, in L. I adversus Jovinianum: " Certe confiteris non posse esse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat; alioquin, si deprehensus, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur; ⁊ proinde et liberi post sacram Ordinationem procreati, ut spurii habebantur; quod si in Gregorio Theologo contigisset, quantum, in utrumque Gregorium, excitassent rumorem Ariani! Adde, Gregorium Theologum non minimum natu inter Gregorii et Nonnae filios, sed majorem fuisse. Haec, praeter causam aetatis sancti de quo agimus, adnotanda censuimus, ut praeclarum continentiae Sacerdotalis, etiam in veteri et apud Graecos disciplina ecclesiastica, testimonium.

institutum, tametsi plebs cum lacrymis ipsum obsecraret, precibus tamen minime flectitur: sed firmus et immobilis manet, non secus ac quereus, ventorum impetus inconcussa excipiens. Quod autem mihi pene memoria effluxit, hoc jam commemorabo, ut-pote maximum momentum habens tam illi ad laudem, quam vobis ad utilitatem. Quicquid enim honestum et praeclarum est, id quoque aemulationem gignit: quicquid autem aemulationis studium affert, idem virtutis quoque comparandae facultatem affert. Virtus porro sui studiosos ad Deum ducit. Magnus itaque Basilius fratres leprae lue infectos, licet admodum calamitosos et commiseratione dignos, minima tamen miseratione animos hominum perinoveri, immo etiam plerisque, qua erant stoliditate et immanitate, velut nefas quoddam et piaculum horrendumque spectaculum haberi perspiciebat, naturaeque humanae conditionem animo volvens, pium consilium, dignumque ipsius charitate in medium praefert. Amplissimis enim aedibus extractis, atque annuis proventibus constitutis, quos a divitibus et copiosis hominibus, prudenti oratione ad largitionem impulsis, collegerat, aegrotos omnes in unum coëgit, pauperum gymnasia haec loca appellans. Huic in ea re adjutor laborisque particeps fuit Gregorius. Ex ea quippe, quam de pauperum amore habuit, oratione liquido patet, quanto studio in eam rem cum Basilio incubuerit, maximum omnium mandatorum esse ostendens, alendorum pauperum studium, Deique magnificentia et benignitate dignum. Atque haec quidem haecenus, ne adeo praeclarum facinus prae-terminissemus videamur.

§ 21. Arriana vero haeresi jampridem Ecclesiam opprimente, imperatoriaeque manus ope, Dei praesidia subvertente (simplicioribus nimirum animis ad impietatem furtim abstractis) magnumque Deum Patrem, et parvum Filium, et creaturam Spiritum Sanctum affirmante: exortum est velut ex hydra quadam novum caput, hostium Spiritus Sancti haeresis, de Filio quidem candide sentiens, eumque Patri aequalem statuens: caeterum Spiritum Sanctum blasphemis verbis impetens, idque bifariam. Alii enim meram creaturam esse, aperte asserebant: alii nec creaturam, nec Deum, sed liberum: quos proinde Semiarianos ille vocabat, nomen scilicet eorum dogmati congruum et appositum ipsis imponens: quippe qui ita Filium honorarent, ut interim Spiritum Sanctum aspernarentur. Igitur hujusmodi contentione per totam Romanorum ditionem gliscente, magisque etiam Byzantii vigente ac dominante, Deus eos qui pestifera hac doctrinâ extinguebantur, miseratus, sanctum Gregorii Theologi spiritum excitat, ac velut ad Moysen ait: *Videns vidi afflictionem populi mei qui in Aegypto est* (Aegyptus autem Hebraeorum quidem linguâ tenebras sonat: nunc vero suffusam ab haeresibus caliginem significat): *et gemitum eorum audivi, atque ad eos liberandos descendi.*

Quocirca nunc veni: in Aegyptum te mittam (Exodi III). Atque hac cohortatione permotum, Spiritusque Sancti numine impletum, Byzantium mittit, ut pro Spiritu certamen iniret.

§ 22. Protinus igitur ille, Basilio, luminari magno, ipsius cupiditati alacritatique quasi faces quasdam subdente, atque ad spiritus certamina ipsum inungente, aliisque compluribus Episcopis, principisque urbis civibus, fidei pietate praeditis, ab eo obnixae contendentibus, ut ipsis auxilio egentibus quasi Herculem quemdam se praeberet, Constantinopoli statim affuit, terrena quidem omni materiâ et luxu ac divitiis carens, caeterum spiritu plenus. Exceptus autem a quibusdam, et generis et pietatis cognatione cum eo conjunctis, Ecclesiam offendit, *quasi malum navis in monte, aut quasi signum in colle*, ut Prophetarum verbis utatur (Is. xxx): hoc est, numero perexiguam atque obscuram (quod videlicet piis viris libertas omnis ob temporis tyrannidem erepta esset), sacros etiam omnes domos spoliatas ac per vim occupatas. Unum sanctae Anastasiae templum * orthodoxis patebat, fortasse etiam quia propter ambitus et circumscriptionis angustiam contemptui habebatur, quemadmodum norunt qui vetus hoc templum perspexerunt. Confestim itaque ipse Davidis ejusdam more ad praelium se comparat, atque argumentis firmis ac solidis Philisthaea dogmata fundit, libertatemque piis hominibus pie reducit, quotidie novam aliquam copiarum accessionem faciens. Deoque eos qui adversus veritatem scelerate insurrexerant, captivos adducens. Perexiguo itaque temporis curriculo exacto, tantum multitudini incrementum attulit, ut nulla jam cum priorum statu comparatio relinqueretur, atque hic illud Scripturae impleretur: Domus David ibat, et increfcebat: domus autem Saul ibat, et viribus minuebatur. Ac varium quemdam eorum qui salutarem doctrinam amplectebantur, ordinem cernere erat. Alii enim jam everriculo tenebantur, alii jamjam capiendi erant: alii etiam jam perfecti et absoluti, aliorum piscatores magistrosque se profitebantur. Verumenimvero quis alius hinc Arrianorum iram, hinc propinquorum invidiam perferre potuisset: qui quidem quum ipsi opem ferre ac decertantem adjuvare deberent ipsius recte factis offendeantur, Ecclesiae incrementum livoris faciem et incentivum facientes: et quum iisdem rebus superiores ipse esse vel nequirent, vel nollent, virtutem scelere superare contendebant.

§ 23. Nondum hoc malum sedatum erat, cum exortus Apollinarius Syrus, propriam quandam et novam haeresim in lucem effert **. Humanitatem enim Christi nequaquam veram esse sentiens, carnem tantum animamque rationis expertem ab eo assumptam esse docebat, animam ratione atque intelligentiâ praeditam

* De Anastasia, in Sur., vol. I, p. 177.

** Supra, § 21 de Semiarianis verba hñnt; hic de haeresi Apollinaris; (vide Sur., vol. I, p. 849).

ab ipsius humanitate abscindens. Cumque profana eruditione excelleret, multos verborum lenocinio in fraudem inducebat. Aderant ubique terrarum haeresis discipuli, indoctos homines quasi hamis quibusdam in exitium pertrahentes. Rursus igitur difficili certamine constrictus tenebatur Gregorius, arguens, increpans, obsecrans, alios in fide retinens, alios eo, unde exciderant, reducens. Ut autem in hujusmodi rebus accidere solet, perfectae incarnationis confessio ab imperitis ita accepta est, quasi Christus in duos filios divideretur. Ac proinde Apollinarii discipulis, plebi nunquam non assidentibus, primumque virum accusantibus, vim habuit calumnia. Gutta enim continenter fluens, petram tandem excavat. Et quoniam hujusmodi disputationes multitudinis captu sublimiores erant, quippe quae Incarnationis divinae profunditatem assequi non posset, idcirco lupi fide et auctoritate apud vulgus valebant, pastor contra veritatem docens, suspicione laborabat. Quocirca Arrianæ sententiæ propugnatores qui velut apri truculenti iram suam jampridem adversus sanctum acue- rant, accedente jam eo tumultu et calumniâ, quae ipsi ab Apollinarii studiosis conflata erat, falsis sermonibus inflammata plebe, lapidibus hominem, quemadmodum olim Judaei Stephanum, insectantur. Verum Deo militem suum causaeque suae defensore- rem tegente, frustra in eum saxa conjecerunt. Tum vero correptum ipsum consulari judici sistunt, velut quemdam tumultuum et seditionum auctorem. O stuporem admirandum: o vim mendacii insignem, si Gregorius de his rebus causam dicendam habebat: ille, inquam, etiam alienae irae et perturbationis lenissimus medicus, ille pacis arbiter, ille Christi mansueti et humilis, mansuetudinemque nobis lata lege promulgantis, discipulus. At vero ipse, tametsi tot tantisque rerum acerbitatibus premeretur, haec tamen sentiebat ac proloquebatur: Propter nomen tuum Christe, *etiamsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Psal. 22). Atque a judice sine verberibus et tormentis inissus factus est, martyr sine periculis, et sine vibicibus laureatus, quum hoc unum praestitisset, ut ea animo et voluntate perferret quae ipsum pati Christus minime permisit.

§ 21. Hujusmodi porro certaminibus clarissime perfunctus, jam apud omnes clarus erat, beatusque tum ob liberam verae doctrinae promulgationem, tum ob virtutem, totque exantlatos labores censebatur: illustris etiam et conspicuus, ob Ecclesiae multitudinem. Quo factum est, ut Petrus, magnae urbis Alexandrinae episcopus, egregiiue illius Athanasii in pastoralis munere successor, ad Gregorium magnum scripserit, Constantinopolitanae Ecclesiae praefecturam ei confirmans. Et quidem rectissime et aequissime eum Episcopum esse voluit qui labores ante impenderat, quam ad dignitatem perveniret, thronumque non

humano favore, sed pro sudorum praemio et mercede acceperat. Quamquam autem rerum ab eo gestarum copia, repente in animum subiens, orationis seriem perturbat, ac velut in reciproca fluctuum agitatione, sequentium impetus priora obruit: quoniam tamen ad dicendum semel aggressus sum, non prius abscedam, quam ad finem pervenero, Gregorii Deum in infirmitatis meae subsidium assumens, vestraque humanitate facilitateque subnixus.

§ 25. Erat in regia civitate Maximus quidam, genere Aegyptius, moribus barbarus, novus quispiam Jamnes adversus Gregorium, velut adversus Mosem, aciem instruens. Hic quum Cynicam philosophiam amplexus esset, baculoque et comâ et pallio gravitatis speciem prae se ferret, hactenusque philosopharetur, cacterum ingluvie et cupiditate atque impudentiâ canis potius *, quam Cynicus esset, Antisthenisque sectatoribus contrarius, talisque, qualem Scriptura Nabal describit (*Vide 1. Reg. xxv*): ad sacrum pastorem accedit, atque ab eo fidei Christianae rudimentis imbutus atque institutus, impietatem dediscit, baptismoque regenitus, pars Ecclesiae efficitur: fictaque pietatis specie ita Episcopum cepit, ut eadem cum eo domo, eademque mensâ uteretur, atque ipsi quidvis esse censeretur, fidissimus minister, doctrinae sermonumque laudator, nec vulgari benevolentia erga Christianos affectus. Ut autem progressu temporis experimento sui dato dignus jam judicatus est qui in Ecclesiasticum ordinem cooptaretur, tum vero in clerum ascribitur, ac Judam aemulatus a praeceptore suo perfide deficere, atque adversus eum expeditionem suscipere in animum inducit: ac cujusdam Ecclesiae presbyteri operâ utens, qui cum non modo nunquam a Gregorio objurgatus, duriusque appellatus, verum etiam inter singulares amicos habitus fuisset, fabulam hanc cum Maximo eudebat, hoc videlicet agens, ut Maximus Byzantii Episcopus constitueretur. Ac quoniam ad ejusmodi res auro opus erat, unde id suppeditatum fuerit, audite.

§ 26. Presbyter quidam insulanus Thasso Byzantium appulsus, pecunias ferebat, ut marmoreas tabulas Proconesias emeret. Hoc arrepto, ac pollicitationum illecebris delinito (leves enim homines credulitate facile in fraudem impelluntur), aurum sceleris adminiculum accipiant, atque Alexandriam mittentes, Petrum eo adducunt, ut certos homines ad Maximum Episcopum creandum Constantinopolim mittat. Et quidem haec citius, quam quisquam verbis ullis exprimere queat, gerebantur. Aderant ab Aegypto qui Episcopatum Maximo darent. Talis Petrus ille erat: qui cum prius Gregorium in throno collocasset, postea Maximum episcopum instituebat, ne literas quidem eas quas ad

* Quum *Cynicus* graece, *caninum* sonet, ludit hic auctor circa appellationem sectae cui adhaerebat Maximus.

Gregorium scripserat veritus, nedum ipsius virtutem nominisque splendorem. Postquam igitur advenere qui ab eo missi fuerant, sub exortum diei ecclesiam ingrediuntur: reque nec pastori nec presbyteris nec clero nec cuiquam ex magistratibus, nec denique piaë plebi patefacta, statim in electionem incumbunt. Verum hujus rei famâ per urbem sparsa, repente adfuere sacerdotes, clerus, plebs selecta et orthodoxa, haereticorum etiam examen. Omnes enim, amici juxta et inimici, prae animi furore exarserant, temeritate eorum perversitateque obstupefacti. Perdita enim et profligata perversitas, hostes etiam persaepe ejus qui injuriâ afficitur, ad ultionem excitat. Ut autem consilia sua infecta relinquere coacti sunt (petulantia enim sua populi favorem sibi praecluserant), quid faciunt? ecclesiâ egressi, in choraulae cujusdam domum se conferunt, illicque Maximum episcopum creant, plebeji ordinis quosdam qui ob perturbatum ordinem ab Ecclesia proscripti fuerant, socios habentes, facinorisque participes. Hujus enim generis homines repentinis mutationibus delectantur, tranquillum compositumque rerum statum aegre ferentes, perpetuoque novarum rerum studio flagrant.

§ 27. Urbs porro irâ aestuans, dici non potest, quot conviciorum plaustra in Maximum effuderit, ipsi quoque Gregorio succensens qui tanta benevolentia et familiaritate nefarium hominem complexus fuisset. Itaque jam eo res ipsi reciderat, ut facti sui purgationem quaerendam haberet. Ac proinde, ut exulceratos plebis animos orationis medicamento leniret, ita eos affatus est: «Nolite, o viri, mihi patri vestro succensere. Si enim ego qui me benignum illi ac liberalem prae bui, ideo culpae obnoxius sum, quia malitiam non praesensi: quid tandem ille fuerit qui benignitate mea et beneficio usus, hanc mihi gratiam rependit, ut vitae meae insidias strueret? Neque enim fraudem non praevidissem, criminari dari debet, hoc enim solius Dei est. Ac praeterea legis praescripto viscera omnibus aperire jubemur, paternoque affectu et benevolentia eos qui fide praediti sunt, amplecti ac tueri. *Eum enim qui venit ad me*, ait Christus, *non ejiciam foras*. Magnum quiddam mihi et plaudendum videbatur, Maximus, a Graecorum superstitione ad baptismum accedens, et Trinitatem loco Herculis adorans. Amplum ac praeclarum videbatur, homo virtutem capessens, etiamsi in postremis rebus prioris vitae hypocrisis luculenter ostendit. Sed nostrum non est haec explorare. Non enim in hominum cogitationes penetramus, nec futuros eventus perspectos habemus, nisi Dei prudentia et beneficio hoc nobis concessum fuerit. Nos enim videmus in faciem, Deus autem cor ipsum intuetur, quemadmodum a Scriptura audiistis.» Hac oratione multitudinis iracundia sedata atque repressa est, majorque benevolentia Pontifici adjuncta.

§ 28. Jam vero Imperatore Theodosio qui genus ex Hispania

ducebat, in Macedoniam cum exercitu profecto, bellumque cum occidentalibus quibusdam barbaris gerente, Maximus Aegyptiorum praesulum, a quibus Episcopus designatus fuerat, agmen accipiens, ac Thessalonicam profectus, Imperatorem adit, regiaeque urbis Episcopatum ab eo petit. Quoniam enim in legibus sanctionibusque Ecclesiasticis nihil habebat quo niteretur, imperatorio edicto sacerdotium vendicare cogitabat: ut qui non sacerdotem, sed tyrannum agere decrevisset. Verum illinc ejiciuntur, Imperatore eos irâ minisque vehementibus insectante. Quid igitur Maximus? (vix enim frangi et expugnari potest ambitio) Alexandriam navi petit, cumque iisdem technis quosdam Petri familiares auro pellexisset, ipsum quoque pari improbitate aggreditur. Aut enim mihi, inquit, principis civitatis Episcopatum assere, aut a tuo non abstinebo. Et quidem in perspicuum malum audax hominis facinus desiisset, nisi Alexandriae Praefectus, seditionis et caedum metu, Maximum urbe exturbasset. Atque ille quidem praemia temeritate digna tulit. Gregorius autem laborum multitudine fractus, curis confectus atque obrutus, in patriam reditum parabat, plebem extremum allocutus atque hortatus, ut fidem, quam acceperat, conservaret: virtutem, quam et re et sermone ipsis ostenderat, coleret. Quae cum et clerus et populus audiissent, unus clamor ab omnibus excitatus est. Pastoris discessum deplorantibus: ac triste spectaculum cernere erat, viros et mulieres, juvenes et aetate provectos, eruditos et indoctos, principes et privatos omnes concordî fletu detentos, orbitatemque adeo aegre atque acerbe ferentes, ut quispiam sublata voce dicere non dubitaret: O pater, Trinitatem tecum ejicis. Qua voce audita, vir egregius discedendi cupiditatem repressit, tantisperque se apud eos mansurum recepit, quoad Episcopi, quorum adventus in spe et expectatione erat, aliquem Episcopatu dignum elegissent, sibi curis liberato potestatem abeundi fecissent. Atque ita dimissi sunt, nihil omnino dubitantes, quin ille pro sua gravitate morumque constantia promissi sui fidem, licet nullo jurejurando confirmatam, expleret.

§ 29. Depulsis itaque periculis, et quiete rebus restituta, Trinitatis dogma rursus effulgebat, ac beati viri doctrinâ et laboribus fides ad omnes porrigebatur: quam pulcherrime excolebat, praestantiusque quam ut agricultura Noë cum ea comparari possit. Ecclesiae enim arvum excolens, animas quasdam velut aratro perstringebat, impietatis spinis eas liberans: alias, ut Prophetae verbo utar, complanabat, aliis divinum verbum inserebat: aliae recens enascebantur, radicesque agebant, aliae jam herbescebant, ac velut geniculis discingebantur, aliae ad culmum informabantur, aliae maturescebant atque ad messem paratiores erant, aliae in area erant, aliae in acervo quodam, aliae viles et contemnendas dogmatum paleas per ventilationem excutiebant, Christoque

purgabantur: aliae jam domi erant, horreoque condebantur, aliae denique in panes jam elaboratae erant. Hic enim agriculturae finis est, quippe quae alimoniae perceptionem pro scopo habeat, ob idque labores suscipiat, messemque prompte et alacriter colligat.

§ 30. Ac labor quidem hominis Dei tantus erat, tantaque multitudinis salutem sibi proponebat: caeterum fructus nequaquam labori respondebat. Non enim agricolae more fructus percipiebat, sed gratuito benignus erat: labores quidem serens, verum sine sumtibus Evangelium sibi constituens. Ex quo hoc assequabatur, ut ardentius amaretur, atque ex ardentiori amore libentius audiretur, pluresque ad Deum adduceret, non iracunde feriens, sed lenitate sua ignorantiam et rusticitatem evellens, animisque plenam sanitatem oratione afferens. Alii enim verborum suavitate capiebantur, alii accuratam et exactam dogmatum pertractationem amplectebantur, alii ob simplicem et inelaboratam philosophicamque vitae rationem acrius ipsi adjungebantur: alii quod ipsum acrivissent, velut praedam suam consertis manibus retinebant, eoque tuendo iudicium suum fovebant. In hoc porro clarius lucebat ipsius solertia animique perspicacia, quod non omnibus omnia committebat: verum uniuscujusque vires, non secus ac praestantissimus medicus aegrotantium habitudinem, explorabat, congruentem ejusque morbo medicinam distribuens, eamque rationem tenens, ut nec profanis aut infirmis auribus perfectissima mysteria concederet, nec perfectis quicquam occultum haberet, quasi ipsorum utilitati invidens. Alios publice arguebat, nimirum quibus poenitentiam pudor exprimebat: aliis rursus privatim errata commonstrabat. Alios objurgabat, cum id e re ipsorum esse arbitrabatur: alios contra, quos officio fungi videbat, paterne consulteque laudabat. Nec enim hoc agebat, ut eos adulatione permulcèret, sed ut viam virtuti strueret, ac recte factorum approbatione virtutem eorum proveheret. Hoc quippe nomine Rhetorica a Philosophia differt. Illa enim sordida et cauponaria assentatione ac laudatione ad benevolentiam hominum irreperere solet: haec contra eorum utilitatem spectans, laudibus quasi melle sermonem edulcat, ac laudum voluptate ad virtutem auditores trahit.

§ 31. Dogmatum porro sublimitate ac Theologiâ usque adeo excelebat, ut quamvis permulti viri, doctrinae laude celebres, variis saeculis Divinitatis doctrinam explicarint, hic tamen solus post Joannem Evangelistam Theologi nomine insignitus sit, atque hoc cognomentum ipsi velut proprium et peculiare attributum. Eninvero quemadmodum alias omnes laudes atque virtutes animi complexu tenebat, ita ne a Prophetiae quidem gratia deserebatur. Nec vero dubito quin apud vos qui ipsius sapientiâ majorem in modum oblectamini, fidem haec oratio inveniat. Sed tamen operae

pretium fuerit, hanc laudem ipsiusmet verbis, rerumque ab eo gestarum conscriptione ornari. Sic autem ad verbum habetur in ea oratione, quam in praesentia centum quinquaginta Episcoporum pronunciavit: Talis ante hic grex noster erat, talisque in praesentia tamque succulentus lateque porrectus, ac si nondum perfectionem assecutus, ad eam tamen quotidianis incrementis progrediens, atque etiam, ut auguror, progressurus. Hoc mihi vaticinatur Spiritus Sanctus, si quid vaticinandi arte valeo, futuraeque prospicio. Nec vero longo post tempore quod praedixerat, explebatur, Ecclesia nimirum arenae maris multitudinem propèmodum aequante: Propheticaeque fidem pene excedentem, eventus miraculum comprobabat.

§ 32. Cum autem pio Theodosio, cujus jam a nobis mentio facta est, Imperatore creato liberam Ecclesiae lumen affulsisset, quid commemorem, quot publicos conventus orationibus suis exultararit, quot orthodoxorum mitigarit iracundiam, qui veterem haereticis perversitatem injuriamque rependere, atque eos, a quibus, cum rerum potirentur, afflicti et exeruciati fuerant, conversis jam temporis vicibus, iisdem acerbitatibus calamitatibusque muletare contendebant. Qua igitur oratione vir beatus utebatur? « Non haec, o grex, Christus postulat: non ita nos Evangelium docet. Hoc tempore aberrantes in viam reducere convenit *. Curandum, ut peccata sua intelligant, Domini pedibus advolvantur, impietatem prodant, gregique admisceantur. Hoc ego pro ultione habeo, ut ii, a quibus injuriâ lacessiti fuimus, salutem consequantur, praeclearaque ea esse confiteantur, quae non ita pridem insectabantur. Aequanimis estote, filii. Vir aequanimis affluit prudentiâ. Beneficio afflicte eos qui vos odèrunt, iisque omnia delicta condonate. Quod si nimium ira infervescit, nec coërceri ulla ratione potest, quod secundum est, praestate: Christo haec relinquit, atque ad futurum tribunal transmittite. *Mihi enim vindicta, ego retribuam*, dicit Dominus (*Hebr. x*). » Hac illi oratione permoti, conquieverunt.

§ 33. Cum autem bellum illud, quod cum occidentalibus barbaris gestum fuerat, sopitum atque Imperatori ex animi sententia confectum fuisset ab iisque ille, quas eorum audacia merebatur, poenas expetiisset, captivosque cepisset, et victis tributa imposuisset, ad imperatoriam urbem adfuit, triumphis elatus et gestiens. Ac tum pontificem Gregorium, pro eo ac laboribus illius dignum erat, honorifice accepit, prolixiorique alloquio suam erga eum benevolentiam animique alacritatem declaravit, ac postremo haec ad eum verba habuit: O pater, Deus tibi tuisque sudoribus per me Ecclesiam committit. En sacram aedem et thronum tibi trado. At beatus Gregorius mirifica laetitiâ perfusus,

* In eos qui Ecclesiam Dei divexant et bonos opprimunt quae sit ultio Christianos decens optanda.

cum Imperatorem salutasset, ac votis precibusque remuneratus esset, pedem aulâ extulit. Arriani autem, qui ad hoc usque tempus sacrosanctam domum tenuerant, sicariorum manum parabant, pro ea cum beato viro armis decernere constituentes. Itaque ab Imperatore quidem precibus contendebant ne templum sibi eripi sineret, quod videlicet ipsius imperio resistere vererentur: caeterum pio viro, iisque, qui partibus ipsius studebant, mortis metum intentabant, tum publice armis instructi, tum privatim subornato quodam, qui ad pontificem accederet, ejusque pectus ense traiceret. Atque haec erat hostium conspiratio.

§ 34. Postero itaque die, cum illucescente die populus Dei simul cum pastore ad sacram domum recipiendam perrexisset, non minus gravis, quam si civitas hostili impetu expugnaretur, tumultus excitatus est, plerisque hominibus in vicis tectisque cum armis stantibus, mulieribusque et pueris gravem ejulatum permixtum edentibus. Ipse quoque Imperator templum una cum beato Gregorio ingressus est. Ut autem multa in rebus humanis casu evenire solent, nubibus Solis orbem sub diluculum subeuntibus, tenebrae repente coortae sunt. Quae res, ut a festo atque hujusmodi laetitia aliena, Arrianos non parva laetitiâ affliciebat, perinde acsi Deus templi translationem minus gratam haberet: pias contra animas intolerabili dolore cruciabat. Verum simul atque Episcopus et Imperator sacras valvas ingressi sunt, atque omnes unam eandemque laudationis vocem substulerunt, manusque cum lacrymis extenderunt, confestim Dei providentiâ subducta nube, fulgentis Solis radii sacrosanctam domum splendore perfuderunt, aëreque collustrato, homines animi moerorem in laetitiam commutarunt, principemque obsecrare atque obtestari coeperunt, ut Episcopum in throno collocaret. At Gregorius cum ab illa sede abhorreret, nec prae vitae continentia et corporis infirmitate vocem in tanto hominum numero mittere posset, per quemdam his verbis multitudinem affatur: « O filii, nunc tempus est, ut beneficium a Trinitate acceptum agnoscamus, gratiasque ipsi agamus. De throno alias agemus. » Haec verba audiens populus, mitescebat: Imperator vero hominis modestiam ad stuporem usque mirabatur. Sic concio soluta est, Christo laetitiam summam securitatemque afferente, ita ut et armorum apparatus consopitus fuerit, et furoris ardor extinctus, atque unus dumtaxat ensis exertus, sine ulla cruoris effusione rursus vaginâ conditus. Caeterum ei ad extremum usque obsistere non licuit, quo minus throno insideret. Pontificum enim multitudo eum, quamvis nolentem vehementerque recusantem, in Archiepiscopali sede collocavit: sed haec aliquanto posterius.

§ 35. Interea Imperator hominis consuetudine delectabatur, cumque pro parente colebat. Quamvis enim doctrinae expertus esset, pius tamen vir erat, morumque lenitate praeditus, ut si

quispiam alius. Verum Gregorius Deo quam Imperatori operam dare praeclarius existimans, haud frequenter in aula versabatur, eos, qui principis latus cingebant, avaritiae morbo teneri, atque ut eos, qui munera afferebant, charos habere, ita sui similes admodum aspernari perspiciebat. Quocirca precationibus et pervigiliis, aegrotisque curandis et invisendis incumberebat, Deo sese his rebus gregemque purgans: interdum etiam ex urbe in agros secedebat, solitudinem expetens, eaque perpetuis laboribus afflictum corpus recreans, ne ad sequentes labores fatisceret. Ad aulam autem raro commeabat, illud Proverbiorum recte congrueque permeditatus: *Raro pedem tuum infer ad amicum, ne forte satiat, oderit te* (Proverb. xxv). Amplissimae porro Ecclesiae Praesul institutus, proventusque et infinitam omnis generis exiniamque suppellectilem consecutus, ne unica quidem drachmâ hinc facultates suas auxit, cum tamen maximam talentorum copiam, si ita ipsius voluntas tulisset, colligere potuisset. Ne reddituum quidem et administrationis rationem, ab iis qui Ecclesiae negotia procuravissent, repetivit, nec suppellectilis sacrae descriptionem: cauponum verius, quam Ecclesiasticorum virorum id esse statuens, ac praefectorum, non Episcoporum: atque his rebus omnes erudiens, ut conscientiae puritatem potius Deo offerrent, quam ut rationibus referendis, muneris sui administrationem hominibus probare niterentur.

§ 36. Tandem assiduis laboribus et senio, corporisque imbecillitate fractus, urgente vi morbi, grabato se tenebat. Ac multitudo populi ingens cubiculum, in quo jacebat, repente ingressa est. Ipse igitur, ut solent, qui strepitu aliquo commovetur, conversis in sella pedibus, in pavimento sedebat, quid sibi eorum adventus vellet, percontans. Illi autem cum et ob ea quae acciderant, gratiam Deo egissent, ac pro Imperatoris salute, ob receptum templum aliasque aedes sacras, orthodoxorumque Ecclesiam vota fecissent, ipsumque omnium harum rerum auctorem et architectum professi fuissent, laeti cubiculo excesserunt. Adolescens vero quidam relictus, manibusque suis beati viri pedes comprimens, ab eo cum lacrymis et lamentationibus sceleris veniam suppliciter postulabat. Gregorio autem seiscitante, quid sibi hoc sermone vellet, nihil responsi dabat, sed tantum lugebat, ac veniam petebat. Tum quidam ex iis qui astabant, ita locutus est: Ille est ille carnifex tuus, o pater, qui a nonnullis subornatus, ferrum tibi in praecordia defixurus erat, nisi Christus perspicue tibi auxilio fuisset. Quod autem ad eorum voluntatem attinebat, facinus perpetratum est. Proinde nunc ad pedes tibi procumbens, clamat, susepti sceleris poenitudine affectus. Confestim ille, ut patrem aequum erat, adolescentem ita alloquitur: « Propitius tibi Christus sit, juvenis charissime, tibi ipse ignoscat, qui me quoque servavit. Hoc solum ad facinoris excusationem

et purgationem a te peto, ut haeresim execrèris, meusque fias, atque ad Deum accedas. ipsique sinceram et voluntariam servitutem servias. » Cujus tam lenis responsi quum certior facta esset civitas, ardentiori erga eum amore incensa est.

§ 37. Sub id vero tempus ex omni Romanorum imperio, praeterquam ex Aegypto et Occiduis partibus, sancta Episcoporum centum et quinquaginta Synodus coacta est *, tum ut pium Praesulem imperatrici civitati praeficerent, tum ut haereses, quae interim, dum Arriani rerum potirentur, exortae fuerant, oecumenici concilii decreto ab Ecclesia extruderentur. Enimvero quae ad haereses profligandas pertinebant, multo ante Gregorius praestruxerat, velut insidiosas bestias ab Ecclesiae ovili arcens: atque in ipsa etiam sacrosancta Synodo pari animi contentione cum aliis decertavit. Sancta autem Synodus eum Episcopum constituit, sententiae suae ducem et antesignanum habens magnum illum Anthiochensium pastorem Meletium **, virum fidei probitate insignem, quique florentibus Arrianorum rebus Ecclesiâ pulsus fuerat, multisque calamitatibus exhaustis, diuturno exilio muletatus. Quibus autem moribus praeditus esset, quid referre necesse est? Idem enim et mansuetus erat et industrius, moderatus, justus, fortis, sapiens, atque omni virtutum genere perpolitus. Hujus consilio atque hortatu, Gregorio regiae urbis Episcopatus Concilii decreto confirmatus est. Ipse autem, quamvis alioqui ab Episcopatu alienum animum haberet, gregis tamen amore, et quia futurum existimabat, ut si imperatricem civitatem teneret, contentiones, per orbem terrarum oborientes, velut e specula quadam perspectas extingueret, dissidentesque Ecclesias ambabus, ut dicitur, manibus ad unionem concordiamque adduceret, Episcopatum accipere non recusavit. At vero Meletius extremo vitae die Constantinopoli perfunctus, adeo celebri atque honorifico funere effertur, ut ad ipsum urbs tota sese effunderet, maximamque lacrymarum vim profunderet, ac tum inprimis, quanta civium multitudo esset, agnosceretur.

§ 38. Rursus itaque de throno contentio excitata est, atque inter se pugnabant Episcopi. Alii enim, quae suffragiis statuta fuerant, justa esse judicantes, firma ea manere volebant. Alii, iis quae jam recte decreta fuerant, adversabantur. At Gregorius, ut qui semel cathedram admisisset, eam vendicabat, atque hujusmodi oratione utebatur: « Ego, pastores sacri et venerabiles, primum regiae urbis praefecturam accipere recusabam, ac licet haec Ecclesia laboribus sudoribusque meis coagmentata atque amplificata fuisset, mihi tamen satis superque erat haec Deo thesaurizare, atque ab eo mercedem expectare. Postquam autem et

* Concilium Constantinopolit. I, Oecumenicum II, anno cccclxxxv, in Macedonia viros ad tuendum fidem Divinitatis Spiritus Sancti.

** Col. xii febr.; vide Sur., vol. II, p. 304.

gregis amore, et communibus vestris calculis cathedram accipere coactus sum, mihi haudquaquam recte agere videmini, qui quod ipsi fecistis, convellitis atque abrogatis: ut interim taceam, quod ne inter omnes quidem satis convenit: verum alii ea, quae jam constituta sunt, rata esse debere censent: aliis secus videtur. Nec vero haec eo a me dicuntur, quod vel opes vel sublimem cathedram expetam, vel imperatricis urbis Episcopus nominari concupiscam: sed primum filiorum orbitatem tranquillo animo ferre difficillimum est, nec nisi vecordis cujuscumque hominis planeque stupidi. Deinde illud metuendum, ne invidiâ quadam aut levitate res nuper decretas immutare videamini. Quod si vobis praesentia magis cordi sunt, ac res haud pridem constitutas velut obsoletas et frivolas contemnitis, haud moesto animo Episcopatu me abdicō. Consilium inite, res vestras agite, et quicquid vobis in mentem venerit. Mihi quidem solitudo et olim chara fuit, et nunc est. Non enim a Deo quoque nos arcebunt, qui thronum eripuerint. »

§ 39. Hac oratione habita, cum plerosque in alius Episcopi creationem studiose incumbere sensisset, ipse domo ea, in qua manebat, deserta, aliam ab ecclesia procul dissitam circumspexit, ut tumultus molestosque et importunos hominum congressus effugeret. Permulti quippe ex plebejo ordine illuc confluebant, cum lacrymis eum orantes atque obtestantes, ut gregem, quem tot tantisque laboribus ac sudoribus aluerat atque provexerat, miseraretur. Da hoc charissimis tibi hominibus, inquebant, et quibus vitae florem prius impendisti, iisdem quoque, quod temporis superest largire: ut qui doctrinâ tua collustrati sumus, tui etiam corporis reliquias habeamus. His verbis mollebatur quidem indulgentissimus pater, caeterum ancipitis erat animi quid ageret, Deumque supplex orabat, ut quod sibi maxime conveniret, procuraret. Quae cum ita se haberent, affuere Episcopi tum ex Aegypto, tum ex Macedonia Byzantium vocati, cum adhuc supradicta Synodus in urbe esset. Et quidem illi, quoniam Gregorius citra eorum sententiam throno impositus fuerat, humano affectu obsessi, electioni obsistebant: non quod eum odio haberent (quemadmodum ei occultis significationibus confirmabant) sed ut eos, a quibus creatus fuerat, ulciscerentur, ut qui, sine eorum sententia, Archiepiscopali sede Gregorium donassent.

§ 40. At vir beatus omnibus Episcopis in unum coactis, in medio concilio stans, ad hunc modum verba facit: « Viri collegae et compastores sacrosancti gregis Christi, turpe fuerit, prorsusque a vobis alienum, si qui pacis documentum aliis praebetis, intestinum ipsi bellum inter vos excitetis. Quoniam enim modo alios ad concordiam adduxeritis, ipsi circa sententias vestras et decreta discrepantes? Ac vos per Trinitatem etiam ipsam obsecro, ut mutua vestra negotia praeclare et pacifice

constituatis. Quod si vobis ullo modo dissidii causa sum, Jonam Prophetam vitae integritate non supero: projicite me in mare, et tumultuum tempestate agitari desinetis. Quicquid vobis visum fuerit tametsi a culpa immunis, libenter perpetiar, si quidem hac ratione concordia vestra repraesentari ac resarciri possit. Throno exturbate, urbe ejicite: tantum veritatem et pacem, ut eum Zacharia loquar, amate. Valet sacri Pastores, meorumque laborum memoriam perpetuam conservate. » Haec eo prolocuto, pudore quodam ipsi tenebantur, ejus oratione compuncti. Tum ipse in Cappadociam perrecturus, e Concilio excessit, voluptate simul et moerore affectus: illud, quod laborum requiem invenisset: hoc, propter gregem, quem quo modo relinqueret, incertus erat. In aulam autem profectus, beneficium ab Imperatore postulabat, his verbis prius eum affatus: « Tibi quidem, o Imperator, pro tuis erga Ecclesiam meritis retribuatur Christus in die retributionis: beneficium autem, quod nunc a te peto, potentissime Princeps, dare ne gravèris. Non pro pecuniis tibi sum supplex, non pretiosa altarium tegumenta concupisco, non cognatis dignitates ambio, sed ut laboribus liberer, obsecro. Cesset etiam invidia, pacem colant Episcopi: tu maxime in eam rem adnitere: sacerdotum bellum comprime, qui Barbarorum audaciam compescuisti: maxima imperii tui trophaea una re exorna, nimirum Episcoporum concordia. Hoc ego donum a te peto, hoc beneficium ultimum porrige. » Hac oratione Imperator, et qui senatorii ordinis erant, in admirationem rapti, utpote acerrimo ipsius amore contabescentes, vix discedendi potestatem ipsi fecerunt.

§ III. Caeterum eo adhuc Constantinopoli agente, Nectarius quidam, Tarso Ciliciae civitate ortus, Ecclesiae ipsius a Synodo Episcopus constituitur. Ipse autem cum clerum ac praestantissimum quemque ex populari multitudine advocasset, eosque ut fidei depositum servarent, Deique praecepta exequerentur admonuisset, complexusque fuisset, multasque omnibus lacrymas extorsisset, itineri se dedit, tandemque Arianzum pervenit. Cappadociae autem is locus est, quem ex paterna haereditate ad se devolutum possidebat. Cum autem multum temporis fluxisset, ex quo Basilius Magnus ex hac vita ad Deum evolarat, ac praesentia cum sublimiore vita commutarat, funebri oratione in ipsius laudem conscripta, sacram Caesarensium metropolim adiit, Ecclesiaeque nuncupata ac dicata ea oratione, domum se recepit. Sed cum per diu ipse a patria propter Constantinopolitanam commotionem abfuisset (duodecim namque ipsum Byzantii annos egisse ferunt) accidit, ut quidam Apollinarii discipuli in secunda Cappadocum praefectura sermonibus suis multos in fraudem inducerent, eoque audaciae progredierentur, ut ad hunc quoque accederent, atque Episcopos in ea regione crearent, ne ipsi quidem Nazianzo parcentes. Ipse vero Nazianzum hoc piaculo quam

celerrime purgavit. Cumque obnixis precibus rogaretur, ut patriae Antistes esse vellet, adduci non potuit, ut Episcopatum acciperet (tranquillam enim vitam mirifice consecrabatur) verum Eulalium quemdam, quem, ut sui cultorem moderatumque hominem, imprimis charum habebat, Nazianzi Episcopum constituit.

§ 42. Ipse autem infirmitate pressus, Arianzi corpus refocillabat. Cumque jam iter facere non valeret, Cledonium presbyterum, pium virum minimeque fictum Dei cultorem, aliosque nonnullos per literas admonuit, ne haeresis pestem susciperent, verum Apollinaristarum electiones, ut nefarias et ab Ecclesia Catholica alienas, pro irritis haberent. Nec vero satis habebat nuda et simplici contestatione ad eos uti, verum plenius uberiusque scribebat, singula abortivae Apollinari haeresis impietatisque capita evertens atque opprimens: quemadmodum liquido ostendunt tum duae illae ad Cledonium epistolae, tum praecipue tractatus poëtici, quos reliquit. Porro in poëticiis lucubrationibus, quarum etiam ante memini, duplex illi scopus propositus erat: alter, ut impiam tyranni Juliani legem, qua Christiani a profanis disciplinis arcebantur, puerilem atque infirmam et ridiculam esse ostenderet: alter, quoniam Apollinarium multos libros variis carminum generibus perscripsisse, iisque, utpote eruditum hominem dicendique facultate praestantem, multos ad haeresim suam illexisse perspiciebat, necessario sibi faciendum putavit, ut Arianzi post reditum suum quiescens, atque ab omnibus negotiis occupationibusque feriat, cudendis versibus animum adjiceret. Atque hinc uberrima mihi hujus orationis materia collecta est. Cum autem nonnihil temporis illic quietus egisset, vitamque philosophiae operâ purgasset, speculationique animum impensius addixisset, in extrema tandem senectute caducam hanc vitam cum meliori et praestantiori rerum statu, cujus hic pertenuis etiam species vix reperiri queant, permutavit (a).

§ 43. Ac commendationis quidem Gregorianae munere pro virili mea perfunctus sum, ut exiguam quamdam vitae descriptionem breviter comprehensam haberemus. Nam omnes illius laudes vitaeque ornamenta exponere, aut pro rei dignitate tractare, adeo difficile atque arduum fuerit, ut haud sciam, an quisquam eorum etiam, qui summam eruditionis laudem consecuti sunt, hoc praestare possit. Tu vero Pater beate, verique illius tabernaculi spectator et conscie, in quo exultationis et

(a) Ex Cappadocia Constantinopolim, in templum SS. XII Apostolorum, delatum est anno DCCCCL hujus S. Gregorii venerandum corpus, jussu Imp. Constantini VI, Porphyrogeniti. Romam inde translatum narrat Baronius a quibusdam sacris virginibus, barbarorum in regia Orientis civitate grassantium feritate et impietate se subducentibus, quae in aliam Urbem confugientes, ecclesias S. Mariae in Campo Martio obtinentes, Monasterium a S. Maria et S. Gregorio (cujus ibi exuviae collocaverant) nuncuparunt. Verosimilius, cum, Constantinopoli ab Crucigeris subacta, quamplurimae SS. Reliquiae illinc in Occidentem deferendae surriperentur, Sanctimoniales Graecae in dicto monasterio antiquitus degentes, tanti Graeci Patris pignore se ditandas curarunt. Denum Gregorius Pp. XIII, in Sacellum a se in Basilica Vaticana magnifice decoratum, solemni celebritate transtulit S. Doctoris corpus, et sub altari honorificentissime collocavit xi jun. (quo die in Martirol. Romano memoratur) anni MDLXXX.

salutis voce angeli ac sancti divinas laudes canunt, Gregorii tui, qui exiguam hanc oratiunculam tibi elaboravit, memor esto. Quamvis enim ob virium imbecillitatem virtutibus tuis parem orationem non attulerim, idque de te verba faciens, promptitudinem tamen animi haudquaquam accusabis. Tua enim vox illa sacra est, Deo id gratum esse quod viribus respondet.

VITA S. ANTONINI ARCHIEPISC. FLORENTINI

AUCTORE F. VINCENTIO MAINARDO GEMINIANENSI,

PROCURATORE ORDINIS PRAEDICATORUM.

Anno obiit 1459 — Italus.

§ 1. Antonius sive Antoninus (ita enim quod staturâ pusillus esset, vocabatur) Florentiae honestis parentibus Nicolao et Thomasi natus est, anno salutis millesimo trecentesimo et octogesimono, Urbano VI Pontifice. Nicolaus pater, vir probatis moribus, Tabellionatus collegio quod in urbe Florentina non contemnendo loco habetur, quater praefuit. Ut primum infantiam excessit, visus est longe plus sapere, quam puerilis aetas pateretur. Nam ludos fugere, garrulitates odisse, excursus vitare: contra, seriis incumbere, taciturnitatem amare, se ad se colligere solebat. Imprimis vero templa ac religiosas aedes frequentans, ad sanctas conciones cor aequè ut aures arrigebat, tantus adhuc puer in orationibus, ut divertens quotidie ad angeli Michaëlis templum, cognomento Ad Hortum. atque ad Crucifixi imaginem procumbens, totius pene civitatis ora in se convertit quod tam diu ac tam calenter in orationis studio persisteret. Si quando supplicationes per urbem haberentur, Praedicatores pone sequebatur: quos jam tum videbatur prae caeteris amare. Annos natum quindecim cupido incessit Christi se iugo inter Praedicatores addicendi, sacris allectum concionibus integerrimi viri ac plane docti Joannis Dominici Florentini ex eodem Ordine: cujus laudum praeconium nunc carptim exprimendum.

§ 2. Is enim ille est qui primus collapsas vitae regularis observationes quae absumptis patribus in vasto illo infandae luis incendio ac pestilentissima contagione quae sub annum salutis mccccxlviii contigit, prorsus conciderant, in aliquam spem ac lucem dicendo et agendo revocavit: tanti a Gregorio duodecimo habitus, ut Ragusinam illi primum Ecclesiam crediderit: inde etiam in Cardinalium numerum cooptaverit: mox apud Constantiam (ubi de tollendo schismate quod tres Pontifices ducere

videbantur, totius Ecclesiae et Christianorum Principum consensu agebatur), egregiam laudem reportavit, dum summopere contendit, ut Gregorius, cujus ille partes tuebatur, Pontificatui cederet: tandem a Martino Quinto qui depositis vel cedentibus caeteris, summa orbis consensione Pontifex in ea synodo declaratus fuerat, ad convellendam Boëmorum haeresim quae tunc serpere incipiebat, legatus in Pannoniam missus, Budae diem obiit. Ad hunc Antoninus (ita enim deinceps appellabitur) ad radices Fesulanae civitatis quae jam funditus interiit, coenobium divi Dominici a fundamentis excitantem profectus est, ut in contubernium fratrum, divinum quiddam jam spirans, admitteretur. Sed Joannis Dominicus quanquam adolescentis indolem, acutumque ac vivax ingenium perspexisset: teneram tamen aetatulam causatus, praesertim cum gracili esset corpusculo, et magis nervis et ossibus quam carne suffulto, jubet expectare, dum adolesceret, et regularibus institutis quae supra aetatem illam videbantur esse, sufficere valeret.

§ 3. Fando autem, ut fit, num literarum studiis operam daret, et quanam illa essent, cum ex eo quaereret, audiretque Pontificis sanctionibus, quas in volumen digestas, Decretum vocitant, maxime delectari: Heus, inquit, fili, revertere nunc ad paternos lares, mox inter nostros admittendus, cum Decretum totum ita excusseris, ut plane videaris imbibisse. Putavit enim se pater pueri petentis vehementiam tantisper temperasse quod non tam propere tot canonum posset immensitatem et volumina devorare. Sed puerilis ardor, Joannis Dominici cogitatus si non elusit, superavit. Recessit Antoninus, atque ita se totum ad studia contulit, diurna Decretum ac nocturna manu versans, ut elapso statim anno propositi sui tenax, Fesulas reversus, quacumque voluminis parte quaesitus, prompte ac memoriter ad omnia, summa facilitate responderet. Tum vero jam non exclusus, sed injecto regulari habitu attonsus, annum agens sextumdecimum, intra Praedicatorum Ordinem est admissus. Domi vero jussus cum fuerat adhuc paululum expectare, quanti esset, et an carnibus abstinere posset (quod Praedicatoribus de more est), volens experiri, acceptas de mensa carnes, quibus quod vesceretur, videri parentibus volebat scitus puer, clam felibus et catulis porrigebat.

§ 4. Cucullatus tandem, Cortonam, regularibus disciplinis imbuendus, mox mittitur, cum novum coenobium Fesulanum nondum esset absolutum: ubi sub viro integerrimo Laurentio Ripafracta (id viculi nomen est in agro Pisano, unde oriundus erat) omnium opinione celerius ita profecit, ut jam tum radios quosdam doctrinae ac sanctitatis emittere videretur: quibus postea, procedentibus annis, quasi jubar splendidissimum tenebricosas hominum mentes illustravit. Laurentius ipse, de quo nunc loquimur, vel testimonio ejusdem Antonini vir longe sanctissimus

fuit, Pistorii ad Praedicatores conditus, ubi poscentibus opem non denegat salutarem. Quod si bona arbor fructus bonos facit, quid aliud ex Antonino sperandum erat, quam absoluta quaedam et numeris omnibus doctrinae ac probitatis forma, cum, si Joannis Dominicum et Laurentium spectemus, quos ipse auctores et institutores ejus vitae quae est in Christo, habuit, nihil non sanctum, absolutum, consummatissimum, ex ejusmodi formatoribus et initiis provenire potuerit?

§ 5. Exacto anno, juravit (quod religiosi solent) in Praedicatorum instituta, Fesulani coenobii nomine, quamquam Cortonae constitutus, unde demum Fesulas reversus est. Quanta vero sedulitate quod Deo promiserat, reddere niteretur, ut in obedientiam castitatem, paupertatem incumberet, ut reliqua omnia quae religiosum decent ordinem diligenter obiret, non est nostri propositi dicere: in virginitatem quidem etiam adhuc puerulus ita exarsit, ut in eo templo quod D. Michaëlis ad hortum diximus appellari, cum assiduis Deum precibus pulsaret, illud imprimis propemodum extorqueret, ut quo similior Agno sponso virginum redderetur, virgo sine tabe aliqua corruptionis duraret. Id quod cum se assecutum coelitus intelligeret, ne qua daretur ansa tantum thesaurum praedonibus rapiendi, muliebres congressus fugiendos sibi esse penitus persuasit. Itaque nullam omnino foeminarum, aut quam rarissime fieri poterat, ad colloquium admittebat: nisi forsitan aut peccatorum confessio, aut arcanum aliquod inagni ponderis exegisset. Nam pueros et comatulos adolescentes ita sibi esse cavendos censuit, ut ne pontifex quidem, atque adeo senex, juniores diaconos et ministros, sed adulta jam aetate viros et sacerdotes domi habuerit: ut abunde in ea epistola, quam ad Laurentium Ripafractam scripsit, quaeque adhuc extat, plane perspicitur. Quod autem ad summam usque diem in eadem integritate perstiterit, non vulgare fuerit illud indicium, quod quo tempore animam efflabat, crebriter illud suavissime repetebat: Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam, nescio.

§ 6. Otio perpetuum bellum indixerat, studio literarum et orationibus ultra etiam, quam valetudo corporis permetteret, deditissimus. Somni ac cibi parcissimus: primus inter psallentium choros, ita vigilias adamabat, ut persolutis nocturnis laudibus (quas nunquam cum licuit, intermisit) ne tunc quidem quod plerique omnes faciunt, defessos artus lecto componeret: sed si somnus irruisset, postquam non jacens, sed sic sedens in parietem paululum caput inclinasset: aut in orationibus pernoctaret, aut certe lectioni, aut conscribendis (quos nobis tanta omnium ordinum atque adeo totius orbis utilitate reliquit), libris incumberet. Illud certe posse mihi videor affirmare, scripsisse multos acutius, nullum Antonino utilius sua scripta digessisse. Quis

enim se in ejus libris velut in speculo non perspiciat, ad quod sui vultus id est, animae lapsus et vitia non emendet? Quis tam sublimi ingenio, quis tam obtusa acie, ut non possit uterque pro suo captu satur abire? Monet ut nemo alius, delectat ut quivis, docet ut alium non desideres. Nusquam levis, semper tutus, ubique incorruptus, et ne suis quidem, sicubi labuntur, parcens. Ac mirum profecto est, ut tantulus homo, et gravissimis morbis crebro ad mortem quoque confectus, herniosus, in phthisim ineunte aetate inclinans, potuerit non dicam tot conscribere, sed tot omnino perlegere: praesertim cum praefecturae plerumque fungeretur quae solum hominem et curarum vacuum videntur exigere. Nam ut primum viri virtus illuxit, non permissus est intra cellulam latitare, sed modo haec est illi, modo illa administratio domorum concredita. Romae enim, Neapoli, Florentiae, Senis, Cajetae, Cortonae, Fesulis Priorem egit. Mox etiam Romanae provinciae ac Neapolitanae Vicarium generalem quod illi munus demandatum fuerat, ut collapsas a regulari observatione domos in pristinum vitae candorem revocaret: quod multis ille laboribus annixus est, pedibus ut plurimum provinciam peragrans: aut asello insidens, aetate jam et mala valetudine confectus: aut certe si quando longiora ac salebrosa itinera, vel hyemis asperitas aselli usum adimeret, valentiore jumento, sed tamen quod religiosum virum deceret, vehebatur.

§ 7. Institutorum sui Ordinis erat servantissimus, ut ad lineam, ad apicem minima quaeque tum in se, tum in iis, quos regendos susceperat, obiri vellet. Carnium edulio semper abstinuit, nisi ob adversas valetudines, quas multas et gravissimas passus est, interdum a medicis cogeretur. Cilicio semper est usus: sed et zonâ interdum ferrea ad vivam cutem incinctus. Humi accubans, aut tabulato illisus dormivit. Si quando molliuscule recubasset, eas delicias saccus paleis infertus exhibuerat: sed et frequenter intorto semet funiculo verberavit. Ut sacerdotio initiatus est, quotidie et ipse sacrificabat, et sacrificio etiam alteri devotus astabat. Eo se humilitatis abjecit, ut praefectus etiam coenobiis et provinciis, culinam adiret, caccabos, ollas, ahena mundaret, verriculo accepto domum purgaret, famulis etiam serviret. Quod ipsum dum pontificem ageret, constat etiam fecisse. Jam vero quo charitatis ardore flagrabat? quo incendio fraternae salutis aestuabat? Quanto usui monita illius non solum suis fratribus, sed passim omnibus extitere? Et consulendo enim, tum poenitentes, auditis eorum confessionibus, expiando, sed et conciones ad populum habendo, in vinea Domini cultor indefessus supra fidem desudavit.

§ 8. Misericordiâ vero tanta agebatur, ut initium illi virtutum extiterit: quod quo pacto gestum sit, brevissime narro, ut jam ad ejus pontificatum transeamus. Distat coenobium Fesulanum,

quod ad dirutae urbis radices, loco tamen edito situm est, quingentos supra mille amplius a Florentina urbe passus. Hinc dum in civitatem descenderet, aut ex Florentia illuc exiret (non enim perspicue constat) eo itinere quod ad ripam est Munionis fluminis, in torrentis versus morem praeterlabentis, puellam immane lacrymantem et querulas voces edentem conspicatur. Cognita ejulatus causâ quod scilicet a matre missa lotum lintea, capisterium quod capiti cum linteis jam lotis impositum ceciderat, diffregisset, ac propterea maternam iram (biliosa enim erat et difficilis, et quae ob leviores culpas de se supplicia sumpsisset) maxime timeret: affari blande illam Antoninus coepit, et ut domum ad matrem reverteretur, suadere. Quod cum illa in proposito pertinax non admitteret, sed potius fugam meditari se diceret, misericordiâ motus, ne quid labis misella contraheret ac periret, acceptas capisterii partes, cum Jesu nomen invocasset, facto signo crucis ita coagmentavit, ut discissum fuisse nunquam credidisses. Haec illi ante initum pontificatum prima virtutum tyrocinia fuere, magno illi monachorum patri Benedicto nequaquam dissimilia: quibus etiam in hoc convenit, ut quamvis uterque jussu, ne cui proderentur, consultius tamen, ita Deo providente, fuit, ut passim res gesta vulgaretur: ut quando unus ad formandos monachos, alter ad regendos populos destinatus erat, auctoritate quadam supra hominem majore in publicum prodirent.

§ 9. Interea Bartholomaeo Zabarella humanis rebus exempto, complures tum Florentini, tum exteri qui Romae versabantur, ut quisque pecuniis, favore, gratiâ pollebat, in Florentinam Ecclesiam inhiabant: ut longe major esset candidatorum numerus, quam esse debuisset. Itaque certatim Eugenii Quarti aures tundeant, rati se posse pollicitis ac precibus in suas partes ejus animum inclinare. Poscebant Florentini unum aliquem ex suis praeici qui literaturâ et moribus insignis esset: Pontifex, ne justa petentibus videretur reluctari, extero eam sedem credere non audebat. Cui autem e civibus ea provincia demandari tunc posset, non videbat. Quanquam enim foecunda ingeniis et culta moribus Florentina civitas, ut quaevis alia Italarum, sit: qui tamen eo cumulo eruditionis et probitatis splenderet, ut instabant, Eugenium latebat. Ita factum est, ut novem totos menses animi pendèret: cum tandem probatis viris Antonini peritiam, integritatem, usumque rerum ad memoriam revocantibus (noverat enim probe illum Pontifex), Archiepiscopum Florentinum, senatu Cardinalium mirante quidem, sed tamen maxime probante, declaravit. Iter tum forte Antoninus arripuerat, ut de more coenobia visitaturus Neapolim se conferret, cum in ipso itinere de pontificatu intellexit: quod graviter accipiens, fugam statim coepit animo volutare, ne se hujus mundi curis implicaret. Primum itaque a recto itinere divertere, in aliquem se terrae angulum

abdere: mox et sese ad Inferum * decrevit mare recipere, ut inde in Sardiniam navigaret, quo intrā insulam tandiu posset delitescere quoad Florentinae sedi Antistes alius daretur. Haec ex sororis filio Petro postea sunt accepta qui avunculum quaeritans, ea parantem reperit. Petrus vero cum evectum illum ad id fastigii nunciaret, ac moliretur, qua poterat arte, in patriam revocare: ille contra reniti, ac nunquam se id oneris subiturum affirmare: quin uti domum rediret, et terrere minis, et precibus adhortari. Quod cum ille (ut sunt hominum ingenia qui in aliena plerumque laude gloriantur) non admitteret, expugnatus tandem, quod haerentem nepotem et obfirmato animo perspiceret, Senas deduci se passus est, alias contra delati honoris molem machinas paraturus.

§ 10. Itaque tanta animi constantiâ ac fere pertinaciâ seipsum adversus oblatam dignitatem comparavit, ut obstructis ad blandientum suorumque voces auribus, quavis firmissima turri (nisi divina quaedam vis intercederet, cui demum parère cōgimur) constantior extitisset. Non esse eum se dicebat qui tanto posset oneri succedere, non posse partes Pontificis adimplere, validioribus humeris esse sarcinam imponendam, se perexiguis viribus et imbecillioribus, quam ut posset tantae moli sufficere: doctioribus, sanctoribus id muneris tribuendum. Cum ecce Apostolicae literae, dum adhuc Senis esset, perferuntur: quibus de Pontificis voluntate in accipienda dignitate monebatur, et quod ad Fesulanum statim coenobium se reciperet. Quo cum tandem pervenisset, quasi nunquam repugnasset, renasci ad bellum ac propemodum revirescere vidisses. Civium qui ad eum frequentes novam dignitatem gratulatum venerant, alios rogare, prensare alios, monere, hortari, ut se ea molestiâ liberum esse paterentur: denique nihil non dicere, facere, quo ejusmodi se jugum a cervice excutere permetterent: tum scribere ad Eugenium literas acres et vehementes, utque a primoribus, atque imprimis a Cosmo Medice, ut scriberetur, sedulo curare: se multis rationibus impediri, quo minus in Summi Pontificis sententiam inclinaret: difficilem esse curam animarum: arduum, liberam civitatem, ac laxam, ad formam bene vivendi redigere: deinde, assuetum se placido vivendi generi, non posse ad fori strepitus atque ad turbulentas actiones, praesertim annis vergentibus, prosilire. Sed frustra fit omne quod adverso divino numine molimur, et irritos demum necesse est habeat conatus. Romanus Pontifex, conscius virum se optimum delegisse, pertinacissime in sententia perstitit. Cumque illum non flecti suavoriis litteris, quas complures dederat, perspexisset: jam incalescens et commoto propior, jubet quosdam ex praesulum ordine, et imprimis gravissimum virum Dominicum

* Mare inferum, Tyrrhenum vel Thuscum ad Hetruriae oras; Superum autem quod Adriaticum dicimus, nec non Jonium qua ad Austrum et Orientem vergit.

Cardinalem Firmanum, ad Antoninum scribere, uti se tandem, quo divina vis vellet, trahi sineret: ita enim semel placuisse, nullaue ratione futurum, ut quod Pontifex statuisset et senatus approbasset, humanis viribus convelli posset. Quo plus reniteretur, eo se magis sciret praeceptis Apostolicis atque censuris alligandum. Ad haec misit diplomata pontificia, ut mos est, ad ineundos praesulatus, gratuita et omni fere pecuniaria mercede libera.

§ 111. Tum vero Antoninus, nullum esse reliquum perflugium, ad evadendum videns, praereptumque fugae ac precibus locum, intelligensque non posse jam sine piaculo reluctari: quandoquidem id demum placere Deo existimandum esset, quod Summo Pontifici quod omni sexui atque omni ordini probaretur: veritus praeterea, ne Servatorem Christum parum diligere videretur, cui ut oves suas pasceret jubenti, non parèret: tandem licet invitus et ferme ejulans, manus dedit. Ac ne tunc quidem pede libero cucurrit. Nam antequam omnino in pontificatum consentiret, quosdam verendos sacerdotes et Abbates, tum fere omnes totius civitatis ecclesiasticos ac religiosos praesides, nonnullos etiam civium qui auctoritate, prudentiâ et consilio pollerent, ad se Fesulas vocavit: quos cum propositum et obfirmatum animum Pontificis docuisset, ac singulos uti sententiam dicerent, rogasset, viderentque num salvo capite repugnare posset, an praesulatum inire: ad unum omnes, non posse absque piaculo respuere demandatam sibi provinciam, acclamarunt. Quod ubi ex eis accepit, expenso jam hominum judicio, ut exactius quoque Dei voluntatem cognosceret, voluit ut una secum, quo loco consederant, procumbentes humi, Dominum precarentur: probe noscens, ubi duo vel tres fuerint in Dei nomine congregati, ipsum in medio pro evangelico elogio constitutum. Exactis precibus cum assurgerent, Deum, coelites, hominesque testatus, invitum se ac nihil ejusmodi cupientem, quin toto pectore ac viribus reluctantem, violenter (ob inconcussam Pontificis voluntatem, et ne diutius quam par esset, divinis nutibus resistere videretur) ad praesulatus molam, velut in pistrinum trahi: in faciem præcidens, ac toto corpore prostratus, passis manibus et collacrymans, pastoralementem demum sarcinam in humeros reclinavit. Vidisses hic astantium lacrymis ora conspersa. Illustre enim ac rarum nostra tempestate facinus, suaves quasdam et dulces lacrymas cunctis expresserat, animo reputantibus illa olim tempora, quibus Gregorius, Martinus, Ambrosius ac Nicolaus easdem pugnas pro fugiendis, tantopere nunc concupitis cathedris, commoverant: revixisseque in Antonino tam celebria sanctorum pectora demirantibus: quos profecto noster hic Praesul, ut in dignitate declinanda, ita ne quod charitatis Christi dissidium pareret, in adeunda fuerat aemulatus. Gesta haec esse constat ad Calendas Martias anni MCCCXLVI.

§ 12. Interjectis mox diebus aliquot, dum ea quae ad ineundum praesulatum comparantur, profectus Fesulis, ad D. Galli aedem quae portae civitatis accubat, bene mane venit: ubi cum diluculo sacrificasset, prodeunte obviam clero in solemnis pompae morem, effusoque populo, cymbalis per turres resonantibus, non equo invectus (quod alii solent), sed pedes et humilis Florentiam ingressus, ad divi Petri cognomento Majoris, ecclesiam processit: ubi peractis quae episcopali ritu peragenda erant, inde ad primarium civitatis templum, augusta facie conspicuum et admirando fornice celebratum, non inodo pedes, sed nudipes collacrymans identidem profectus est. Quae res ipsis etiam prope modum duris cautibus, nedum hominibus, lacrymas excussisset. Id autem propterea ab Antonino factum conjectare licet quod ea viâ quae ab Albitiis illic habitantibus Albitia nuncupatur, qua tunc iter faciebat, D. Zenobium Florentinum praesulem, filium mulieris Gallicae ab inferis olim revocasse, secum animo reputaret. Ad transeuntem magna vis populi egressa domibus currebat, ut novi Antistitis, cujus jam sanctitatis (quanquam antea perspectae) major tunc fama volitaverat, benedictione muniretur: ad quam posito genu ac junctis manibus ardentius, quam si Romanus Pontifex illac praeteriret, inhiabat. Persolutis in maximo templo quae ritus exigere videbatur, ad vesperam demum a praelatis aliquot et civibus, praesertim qui praesulatus custodes appellantur, adhuc jejunos et lassos ad Episcopium distans aliquantulum deductus est: ubi tandem peracta coenâ pro deducentium dignitate, conquievit.

§ 13. Ad pontificatum evectus, qualem se praestiterit, quantumque sui temporis praelatos vigilantiae, prudentiae, mansuetudinis, justitiae ac caeterarum sole virtutum obscuraverit, non est nostrae facultatis exponere. Maximam primum in familia modestiam prae se tulit. Plures enim, quam sex, eosque frugi ac temperatos, domi non habuit qui vix obeundis negotiis praepositi possent sufficere, omni luxu tam in victu suo suorumque quam in amictu resecato. Supellex aut instrumentum aliquod quid esset, nescivit. Lautitias et munditias ignoravit: aurea et argentea vasa, patinas, calices, et pretiosum abacum non possedit. Canes et equos non pavit. Monstrum denique aliquod domi non aluit: unum tantum mulum, eumque parvulum ac ne coemptum putes, dono acceptum, ad extremas necessitates ad praesepe habuit: quo non intra civitatem, sed cum aliquo proficiscendum esset, jam senex et occulta aegritudine confectus, vehabatur. Dicebat enim, bona pauperum non esse ad alendas bestias aut alios luxus eroganda. Familiam tamen, quam crebro ad Dei cultum et observantiam hortabatur, ali, etsi non splendide, non parce tamen imperabat. Ipse parabili facilique cibo vescebatur, ganeas et caetera gulae iritamenta non amans: tum nulla ad

mensam voluptate raptus, sed ut vectigali hoc persoluto, durum exactorem et inexorabilem placaret. In prandio brevis et parcus: in coena tenuissimus et rarus. Semper quid inferendum esset in mensam, ignoravit: contentus iis quae apparassent, quasi nil minus quam esculenta cogitaret. Cum discumberet, lectorem adhibuit: in quem, cum esitare crederes, ita utramque aurem surrigebat, ut vel minimum labentem, emendationis statim baculo castigaret. Quibus diebus jejunia observantur, semper, nisi gravissimus morbus intercederet, abstinuit. Adventum quoque Salvatoris religioso cultu jejuniorum tenuit: ovis tamen interdum tunc tantum adhibitis, cum jam aetate ingravescente premeretur. Sed et sexta feriâ non ipse modo, sed familia quoque in necis Christi memoriam abstinebat.

§ 14. Splendidiorem nullum in vestitu cultum, quam soleret, factus jam pontifex, non solum non admisit, sed laneas intèrulas et caligas vix post multos menses, uti jam sordidas et squalore obsitas exueret, compelli potuit. Vitae regularis instituta, quatenus praesulatus cura permetteret, non rejecit. Cum primum pontificatum iniit, duos ad dicendum jus vicarios statuit: quos cum aliquando inter se dissidere comperisset, satius duxit uni eam provinciam demandare qui et probatis esset moribus, et juris pontificii consultissimus. Gratuito famulatu nullum domi esse voluit: pro laboris modo singulis mercedem statuit. Nam et vicario nummos centum aureos in annum stipendium, oeconomus triginta assignavit: in quem proventuum colligendorum curam et rei familiaris strepitum, ipse vacaturus altioribus, rejecerat. Quod convenerat, ita ad obolum repraesentari statim voluit, ut nullas ulorum querimonias auditas constet quod imminutius, aut praefixo jam tempore serius satis unicuique fecisset. Sed longum est ire per singula: illud dixisse satis esto, domum Antonini, domum fuisse totius sanctitatis, inter quam et regulare monasterium nihil propèmodum interesset, nisi quod illa tanto capitis jùbare splendidius radiabat. Et cum talem domi et erga familiam se gereret, Deo semper haesit, et nunquam non pastoralis muneris partes adimplevit.

§ 15. Putant complures, cum ad gradum aliquem dignitatis ascenderint, posse jam ventri ac plumis partem sui aliquam dedicare, atque in opulento sacerdotio securos, velut in molli lectulo, somnos stertere: qui quantopere a recto itinere labatur, vel nostri pontificis exemplo poterunt admoneri. Is enim se ad otia intelligens non vocatum, noctu semper ante etiam, quam cymbala principis templi reliquos excitassent, ad matutinas laudes vigilavit: quas cum una cum suis sacerdotibus, collectissimus in Deum, persolvisset, reliquum quod supererat temporis ad horam diei tertiam aut lectioni sacrae, aut cudendis libris impendebat. Hora tertiâ sacrificabat: quod nunquam, nisi

coactissimus, intermisit. Peracto sacrificio quod totum diei erat reliquum, in obeundo pastoralis munere atque audiendis iis qui multi, alius aliam ob causam, accessissent, absumebat, idque ferme ad crepusculum: tantum quod denegari corporis non dico commodo, sed necessitati non potest, spatium demebatur. Nemo erat tam vulgaris, cui ad eum non patèret auditus. Si missus re poterat, vel ipsa in audiendo patientiâ, vel in respondendo comitate, omnibus faciebat satis. Ingenio namque fuit humanissimo, ut nullum unquam ne domesticos quidem qui ob oculos quotidie versantur, quamvis ob culpam acerbior verbo prosciderit, sic ut ne paululum quid commoveri, ne dicam excandescere, etiam si maxime id vellet, posse videretur. Constat, cum adhuc inter Praedicatores viveret, eum cuiuspiam ex fratribus, quo utebatur familiariter, dixisse, si quando in aliquem ob culpam, uti fit, aliquam commeritum acrius invecus esset, non aliqua commotione animi, sed ex vi, quam sibi intulerat, effecisse. Denique si quibus eum injuriis affecisses, si quas contumelias aut convicia irrogasses, addam, et si quid ex te iacturae reportasset: facilius vidisses gelidum marmor, quam patrem mitissimum, incalescere.

§ 16. Omnes omnium causae, non sacerdotum tantum, sed prophanorum quoque, ad eum vertebantur: quas unanimi consensu ad eum ex agro et civitate, quasi ad aequilibrium et iustissimum cognitorem, afferebant. Aedes assiduo religiosorum usu terebantur: qui frequentissimi aut eleemosynas accepturi (cuncta enim in pauperes, pater pauperum erogabat), vel de rebus dubiis consulturi, quasi ad coeleste oraculum confluebant. Undecumque enim erat peritissimus, atque omnifaria sacrarum literarum copiâ instructissimus. Tanta vero prudentiâ et mentis acumine atque adeo consilio pollebat, ut passim cives, exteri, privati, principes de rebus gravissimis consulentes, ejus sententiam, ut qua nihil esset exactius ac tutius, maxime probarent, ita ut novum cognomen indiderint: nam quod consultor esset optimus, etiam ante pontificatum *Antoninus Consiliorum* vocabatur.

§ 17. Sicubi vero ab illis negotiorum fluctibus esset feriat, mirum quanto ardore ad literarum studia sacrarum, atque ad orationis ancoram recurrebat. Mitto nunc quod praeter horarum munus, quo septies Deus quotidie laudatur, eos etiam psalmos qui poenitentiae dedicantur, tum litanias ac Deiparae Virginis horas, cum etiam liceret, nullo unquam die destitit, quin sedulo recitaret. Mitto nunc quod recurrentibus hebdomadis, bis semper defunctorum animas usitato illo psalmorum, quo passim utimur, officio expiabat: quod integrum psalterium, si qua solemnis celebritas incurrisset, ad calcem usque ac memoriter (quod mirè etiam magis) repetebat. Haec enim quanquam maxima in illo nobis et ardua videri possent, illi tamen exilia et ferme, ut ita dicam, minima fuere. Illum mentis ascensum qui nullo labiorum

motu, nulla genuum flexurâ eget, quis (quaeso) satis explicabit? Nulla fuit unquam tanta negotiorum moles et incurrentium causarum implicatio, ut vel tantillum hominem Deo plenum retinere posset, quin in sublime totus speculatum coelestia raperetur, atque ita etiam raperetur, ut corporis moles non modo mentem sublatam non turbaret, sed simul rapta in aëre pendula maneret. Quod quidem contigisse constat, dum noctu ad imaginem crucifixi intra cubiculum abditus oraret. Quin idipsum cubiculum splendore quodam solari, dum oraret, quidam ex ministris intempesta adhuc et atra nocte non sine lacrymis referebat illustrari. Ad haec nocte quadam ad quamdam vocem, ut videbatur quod putasset se a praesule vocatum, lecto repente prosilisse: cum accurrisset, sublatus eum longe a terra, ac multo illustratum lumine vidisse: expectasseque dum orare (orare namque existimavit qui sensibus excesserat) desilisse. Quaerenti mox quid vellet, et cur se advocasset: respondit, non modo non vocasse: sed quod venerat, moleste nimium tulisse: in posterum cubiculum irrumpere, cum se ad orationis secreta conferret, aut quippiam eorum, quae vidisset, prodere non auderet. Quod ipsum tamen post, cum humanis rebus excesserat, invulgavit. Tum illud etiam adjecit, inspectum fuisse interdum sublimem ad Crucifixi simulacrum raptum: quod dulciter alloquens, amplexibus stringeret, et oscula lateri defosso figeret.

§ 18. Hinc illa inter tot rerum fluctus animi tranquillitas: qua usqueadeo praestabat, ut nulla unquam tanta posset perturbatione ac mundi triceis irretiri, ut quoties vellet, ad divinarum rerum theoremata statim non rediret, et interna quadam mentis dulcedine frueretur. Conquerenti semel Francisco Castilione qui nostri praesulis fuit a secretis, ad tot rerum molestias, quas cura secum pastoralis trahit, et quibus ipse Antoninus imprimis premebatur, ut nunquam in otio, semper in negotio sit vivendum: nunquam sui, semper aliorum futuri sint qui ad episcopales cathedras eveci fuerint: «Fieri, inquit, fili non potest, ut inter tot hujus seculi sollicitudines pacato animo consistamus, nisi reconditum quemdam et occultum mentis angulum intactum habeamus ad quem negotiorum strepitus et curarum anxietas non irrepât: ut ubi ab actitandis causis destiterimus, eo tanquam ad asylum tutissimum, et ab hoc exteriore homine ad eum, quem Paulus interiorem appellat, recurramus.»

§ 19. Antoninus vero cum tanta cordis serenitate frueretur, non commisit tamen, ut pastoralis muneris partes vel exiguas minus adimpleret: tametsi convelli ab altissimarum rerum speculatione, atque ad mundi hujus molestias revocari, longe esse durissimum intelligeret. Nulla non templorum ac sacrarum virginum collegia visitavit, nulla sacrificii solemnia, nullas altarium aut calicum consecrationes praetermisit. Cum usus posceret,

sacros omnes amictus ac vestes benedixit. Quae munia dum obiret, nullam non diligentiam semper adhibuit. Quoties initiandi ad eum convenissent, quoties sacerdotia contulisset, aut collata ab aliis probaturus esset, ne obolum quidem: quid obolum? ne flosculos quidem, ut ita dicam, in domum intulit, aut quod caperentur a suorum quopiam, permisit. Quam quoque ab continentiam ita in caeteris rebus praestitit, ut nullis posset machinis ac pollicitis adversus integritatem ac justitiam expugnari. Severitati tamen summam humanitatem et misericordiam copulavit: qua imprimis in erratis sacerdotum utebatur. Ita factum est, ut neque ad delicta prorsus connivèret, neque etiam ad vivum vulnera rescicaret. Quo temperamento peritus artifex usus, Clerum, quem in omne flagitiorum genus fere prolapsus acceperat, resumpto quodam probitatis ac modestiae nitore, in meliorem formam restituit. Id quod complures quoque civium, ad foenorum voraginem praecipites (Mercaturâ enim qui ex Florentinis in literarum studia non incumbunt, imprimis delectantur) ad salubriora et probata commercia revocavit. Et quando huc venimus, ut diligentiam illius et invictum in laboribus pectus ostendamus, non supprimam, cum primum pontificatum iniit, solitum Dominicis diebus nunc hoc, nunc illud civitatis templum adire ad sacras conciones ad populum habere. Quod ubi vilescere intellexit quod egregii concionatores erudiendae civitati non deessent: id totum in alios rejecit, privatis ipse hortamentis et colloquiis usus.

§ 20. Non frigora, non aestus, non pluviae, non turbines, nulla denique pericula Praesulem morabantur, quo minus omnia sedulo et statim obiret: ita ut robustissimos juvenes in perferendis laboribus senex ipse et tenui valitudine superaret. Rurales ecclesias visitantem, cum sub ardentem crebro solem iter arriperet, constat in ascensu jumentum semisepultos quosdam gemitus frequenter edidisse, quos tabefactus comprimere non potuerit: cumque subsistere et tantisper quiescere rogaretur: Sine modo, agebat: iter quod coepimus, prosequamur. Triennio fere, antequam mundo excederet, cum comperisset in maximo templo matutinas laudes implicatius, quam par esset, et confusius celebrari: statuit eo singulis noctibus, ad modestiam, exemplo magis quam edicto docendam, se conferre. In proposito persistentem, nullis precibus et hortatibus potuerunt duo ex domesticis sacerdotibus avocare, quin nocte quadam quae ventorum turbine ac pluviis solito asperius inhorruerat, ad ecclesiam quae non parum ab Episcopio distat, fidei zelo et charitatis igne fervidus properaret. Omnia sui episcopatus templa, non per vicarios, sed ipse visitavit. Fesulanam quoque ac Pistoriensem dioecesim adjecit, quibus ut Metropolitanus praesidebat. Quas omnes dum obiret, signis numero non paucis ac magnitudine praestantibus illustravit.

§ 21. Ad Mugellanam vallem cum venisset (ea Bononiam versus

ad radices Apennini jacet) cognito plebanum quemdam gravi aegritudine conflictari, accessit: lectulo innixus, quoddam evangelium legit, ac certas preces fudit, et sanavit. Trajicientem Sevam fluvium (is ex Apeninno incurrentibus rivis jam factus auctior, Arnum influit) Boninsegna Canonicus Florentinus sequebatur: qui mulae, cui insidebat, vitio in flumen lapsus (ea enim in altum se gurgitem conjecerat) cum sancti Praesulis jam sum mergendus praesidium implorasset, mox paterna benedictione communitus, mortis periculo est exemptus, aridis omnino ac ne minimum quidem madefactis vestibis: quae res signo majestatem addit. Nondum agro Mugellano excesserat, cum ecce querulis vocibus pauper occurrit: narrat aquarium pistrinum, vitae scilicet praesidium aquae impetu fuisse dissipatum: non esse, quo pacto restituat, nisi vir sanctus opem tulerit. Miseratus pauperem Antoninus, Confide, ait: parvo negotio pistrinum concinabitur. Reversus domum, quasi nihil unquam detrimenti cepisset, reperit nulla humana ope reparatum.

§ 22. Ad Cornicariam (id viculi nomen est) profectum, cum plebanus torqueretur animo, quod pro voto ac dignitate tantum non posset praesulem accipere, reticulum statim in proximum fontem jecit: ubi paucos cosque minimos pisciculos noverat lusi-tare. Paulopost reversus, cum vidisset magna vi piscium de-gravari, gratias Deo egit, quod tantum hospitem jam posset commodius accipere. Pistoriensis civitas fertilissimo et amoeno agro gaudet, sed et lactissimis montibus, qui urbi prominent, quasi Apennini brachiis ad plagam Borealem cingitur. Hue Antoninus cum visitatum ascendisset, in officinam ferrariam, ubi liquescens ferrum fundebatur, una cum sociis rei novitate ductus penetra-vit. Quos cum quidam ex fusoribus tecto succedentes inspiceret, (ambiguum calorene fornacis igneus, an labore diutino affectus, aut certe suoapte ingenio rabie succensus) coepit statim virulento ore in eos blasphemias jaculari. Vix ea immanium verborum pro-cella in Antistitem cessaverat, cum repente ferrum, quod antea in aquae morem fluere solebat, coepit congelascere, sic ut nullis ignibus, nullis foliis possent per insequentis noctis spatium ad fluxum revocare, quoadusque praefectus fabrorum postridie sanctum Praesulem adiret, atque uti ad ferrariam rediens, benedictionis signum adhiberet, multis ex eo precibus impetraret. Id ubi factum est, ilico ferrum fundi et liquescere, quasi concretam glaciem, ubi sol incaluerit, vidisses.

§ 23. Quaedam Elisabeth, tertium divi Dominici ordinem pro-fessa, quae per sexennium morbo intereuntis laboraverat, ad Anto-nini pedes provoluta, ejus benedictionem flagitavit. Accepit, ac dubium, utra prior in eam, salus an benedictio descenderit. Quae namque tumido corpore procubuerat degravata, surrexit erecta cute levissima. Ea postea sacrarum virginum collegio in divae

Luciae aede diu praefuit, cum nondum numerosus coetus velatarum virginum, ut nunc est, intra monasterium abderetur. Vicus Florentiae est, praeterfluenti Arno prominens, incertum cur Ricorholus appellatus. Hac cum forte Antoninus praeteriret, quosdam videt lintre convehi, quā aquarum impetu ab ultimo periculo longius non abessent. Ejulantes ac benedictionis praesidio muniri cupientes, jubet, bono essent animo et confiderent. Ad salutare sinum fluctus stetit: mox linter, salvis omnibus ad ripam placide annavit.

§ 24. Benedicto Tempore Florentino filius erat adhuc e maternis uberibus pendens: quo morbo conflictaretur, ne ipsis quidem medicis satis compertum: ut complures sentiebant, quem striges compressum fascinaverant. Nunc enim ē lectulo, nunc ē cunis raptus, interdum a nutricis complexibus avulsus, nudo in pavimento locabatur: quae quis faceret, nullus unquam potuit explorare. In hunc adusque fere medullas arefactum cum frustra medicorum tentata remedia vidisset, Antonini curatoris optimi orationum praesidia mater imploravit. Ea enim cum daemonum et magorum artes, ad quas et muliebri levitate, et plusquam materno affectu ducta fugerat, inanes invenisset, jam tandem resipiscens, ad Antoninum, a quo solita erat, dum sua crimina fateretur, expiari, rubore posito properavit. Ex eo cum acceptum linteolum, quo ad emungendas nares utebatur, oratione fusa super cubantem filium injecisset, statim restituta salute, omnes illae demonum praestigiae diffugerunt. Infantili signo puerile illud adjungatur. Aridum puerum, maternis precibus et genuina pietate victus, benedictione illa, qua plerumque potenter quasi praesentissimo remedio ad curas indigorum utebatur, ita tenacibus morbi nexibus solvit, ut posset et libere ingredi, et statim. Comprimam tantisper stylum a signorum numero, si vel unum tantum enarravero.

§ 25. Non contemnenda nobilitate sunt in Florentina urbe Filicarii. Ex iis cuidam filiulus erat unigenitus dilectissimus. Is dubium quo morbi genere correptus, misellus tandem expiravit. Pater quamquam paternis affectibus victus, dolori et lacrymis indulgeret, non tamen usque adeo insaniit, ut se non mollem foeminam, sed debere constantem esse virum intelligeret. Itaque in cubiculo cadavere relicto, armatus fide, ad Antoninum advolat qui tunc in divi Marci coenobio nondum pontifex habitabat. Ubi accessit, ac virum Dei vidit, conatus eloqui (quod solent maximo dolore perciti) miser haesit. Immensa enim vi doloris tenebatur, quo minus suam patri calamitatem aperiret. Itaque totus in suspiria, totus in lacrymas vertebatur. Jussus eloqui statim ad gemitus recidebat. Rursum rogatus ad quid venisset, lacrymas ejulatibus augebat. Denique quo plus taceret, eo magis quod intra pectus dolor serperet torquebatur. Vix tandem potuit interitum

filius et unigenitus filius, pietissimo patri delegere, quem ut sibi vivum restitueret flagitabat. Quid hic quaeso, faceret Antoninus, qui rem tantam et paucis Deo dilectis datam, supra naturae leges peteretur? Num tantum sibi arrogaret, ut naturae posset iura dissolvere? Contra ferreusne ac tam severus esset, ut ad paternas lacrymas et ejulatus non mollesceret? Itaque miseratus hominem, obortis lacrymis oravit: mox blande affatus patrem: « Ne te, ait, plangore amplius conficias, ne te maceres. I domum, ini cubiculum, filium ad vitam jam revocatum amplexare. » Affuit dicto fides. Rediit, iniit, viventem est filium amplexatus.

§ 26. A teneris unguiculis, immo a matris alvo cum Antonino crevit miseratio. Si quis enim voluerit vitae illius cursum diligentius contemplari, per aetatis incrementa majores semper inspiciet ad misericordiam cumulos auxisse. Id quod etiam cumulatus in pontificatus dignitate fecit. Florentina civitas, tametsi multas Italiae urbes ingeniis, nobilitate, religioso cultu, opibus, pecuniis vel aequet, vel superet: fieri tamen non potest, ut quamquam late dominetur, inter tot Italiae principes et populos constituta, tum Apennino propemodum conclusa, ob confertam populi multitudinem agri angustiam non prematur. Hinc fit, ut qui mercaturae studio non juvantur (quae pars est populi multo maxima), aut nullis omnino, aut exiguis agrorum proventibus fulti, possint pro splendore natalium vitam agere: praesertim si quae fuerint filiae jam maturae viro, maritis collocandae. Huic urbis incommodo Antoninus inprimis esse putavit occurrendum. Itaque duodecim viros statuit, quos divi Martini collegium nuncupavit. Il quod ex collatione civium non pauca et exilia in opus piissimum erogantium acervassent, totum in pauperes, ut quisque plus minus rerum inopiâ premeretur, sine dolo, sine fraude, nulla carnis et sanguinis, sed necessitatis habita ratione dividebant: in eos praesertim, qui nobili prognati sanguine, emendicare stipem per urbem erubescerent. Hoc institutum, mirum, quantum labentibus annis coaluit, ut eo sexcentis etiam familiis in totum vel ex parte succurratur: in quod et bonam proventus sui partem ipse contulit, et magistratum, tum alios, tam cives, quam exteros, ut conferrent, suis hortatibus excitavit. Ipse praeterea si quando aliquid Christi nomine adjecto peteretur, nunquam denegebat. Si domi non haberet, a proximis mutuo capiebat: qui si recusassent, vestes caligas, calceos, domesticam suppellectilem, ocularia demum sua specilla tribuebat.

§ 27. Orator gratulatum Pontifici Romano a Florentino populo missus, cum propinquus jam esset Urbi, Martinum superavit: neque enim dimidiam chlamydem, sed totam ependytem (ea nostris cappa dicitur) petenti pauperi, Christi nomine adactus, dedit. Mox priusquam ad Urbis portas advenisset, incertum quomodo, sed tamen constat aliam, nulla humana arte

conquisitam, Praesuli fuisse datam. Si quando in civitatem pestilentia grassaretur, non relictâ urbe, ad salubriora loca fugiebat: sed vere bonus pastor, animam pro suis ovibus positurus, affectos morbo, non per alios, sed ipse intrepidus, instrato asino et onusto munusculis, adibat: ne qua ex ovibus sibi creditis, destituta corporis adminiculis, aut certe sacrâ minus armata, moreretur. Cum annonae caritas desaevisset, tunc omnes liberalitatis sinus explicabat. Cum egentissimus civis pro foribus astare, et vel unum panem petere quadam die nunciaretur, refert unus ex ministris, tres tantum esse domi, neque tunc esse commodum, ut alios pararet. Antoninus uti petenti satis fieret, imperavit: duobus quoque, qui mendicatum venerant, subinde alios, qui reliqui erant, dari: sic ut praefectus panariae cellae, mirum in modum bile actus, seu tunc non posset, aut verius iratus mollet, panem in prandium non pararet. Tonsorem qui aderat tunc Antoninus ad prandium invitavit. Is, Ecquid me, ait, detines, qui pane cares? Admonitus tunc est a Praesule, ne diffideret: futurum, ut qui dat escam jumentis, homines quoque pasceret. Mox cum mensam apponi juberet, contra id futurum frustra, deficiente pane, minister affirmaret: Antoninus vero uti faceret, quod jubebatur, indomitus instaret, panariam arcam, accepta tandem clave, adiens, mirum dictu, candido refertam pane reperit, quem angelico ministerio misericors et miserator Dominus, qui dat escam se timentibus, collocarat. Praeter quotidianas eleemosynas, nummos aureos centum in paschalibus celebritatibus in subsidia pauperum et pietatis usus erogabat, usqueadeo cavens, ne quid intra arculas reconditum, ad futuri temporis usum custodiret, ut vitâ functo nihil omnino, praeter tenuem reculam, sine qua omnino vivi non potest, superesset: quin funeri sumptus etiam deesset. Aedificandi curam omnem successuris praesulibus dereliquit. Concussam tamen et hiantem domum, quod terra supra famam moverat, resarcivit, et nova quaedam habitacula, condidit.

§ 28. Ac ne prodegissee fortunas Antoninum, sed pauperes recreasse cognoscamus, brevibus rem gestam enarrabo. Ambrosianâ forte viâ solemni die de more iter faciens, in pauperis tecti culmine adesse angelos contemplatur. Rei admiratione percussus, cum domum introisset, viduam ac tres unâ filias reperit, nudis omnes pedibus et laceras: quae ut paupertatis extremam injuriam propulsarent, lanificio, seu textrinae, certe operi, nescio cui, honestae virgines incumbabant. Antoninus, qui totus misericordiâ redundabat, ne celebri die operam lanificio cogerentur dare, simul ex proxime commorantibus edoctus, esse probis moribus et ingenuis, statim jubet quantum sat esset, non modo ad inopiam fugandam, sed ad commodos quoque usus erogari. Labente tempore cum illac rursus iter faceret, jam non angelos, sed daemonem vidit fastigio domus insidere: ac tum subesse mali

aliquid suspicatus, quaerit quid id esset, num prolapsae in scelus aliquod, florem virgineum delibassent, aut dedecorosum quippiam admisissent. Cognito, quod refertae eleemosynis, jam cum inopia non pugnarent, quod lanificio non intenderent, quod multum a religioso illo vivendi more concidissent, quod delicias demum in vestibus, tum reliquos ornatus corporis adamarent: ingratiitudinis maximae coarguit, quod in muliebres luxus, quae ad fugandam inopiam dederat, convertissent. Tum quod angelos primum, mox daemonem vidisset explicuit: malam esse rerum conversionem factam: nempe, quod simplici cultu, amico angelis, antea vixissent: nunc insolentiores factae, ad luxus et illecebras daemoni aures praeberent: redirent itaque ad se, antiqua vivendi instituta resumerent, et nullum ocio, nullum daemoni locum darent. Ex illo peritus artifex, tametsi nunquam non inopiam sublevavit, non commisit tamen, ut alerentur pinguius, et vestirentur cultius quam par esset.

§ 29. Florentino civi pauperi complures erant filiae jam nubiles et natu grandes. Is Antonini monitis, Annunciatae templum, in urbem atque adeo tota in Italia celebratum, petiturus opem filiabus a Deipara Virgine, ante lucem plerumque properabat. Dum quotidianus in officio duraret, duos forte captos luminibus de quaestu plusquam maximo colloquentes (dum se latere putant) audiit, uter majora luera reportasset. Cum vero alter in capitis assutos sibi esse ducentos nummos aureos, alter in galero trecentos affirmaret: bonus ille vir, utroque arrepto, ad Antoninum statim convolvavit. Is ilico advocatos caecos ut mendaces ac fures increpavit, quod inopes se esse simulantes, eas pecunias egentioribus abstulissent: non posse tuto eam summam retinere. Ita factum est, ut tota, consentientibus caecis, ad praesulis arbitrium causa verteretur: qui viginti et quinque uni, triginta alteri nummos aureos: quod erat reliquum, pauperi civi ad filiarum dotes fidelis dispensator assignavit.

§ 30. Pene fugerat, quod ejus etiam nuda verba, divina quadam liberalitate redundabant. Fiscellam pomis refertam sancto Antistiti vir forte pauper donavit, sperans pingue aliquod se munus relaturum. Antoninus hilari vultu et verbis dulcibus gratias agens, cum poma et donantis animum laudasset. Retribuit, inquit, tibi Deus. Ille autem tam angustus animo, quam fortunis tenuis, amisisse se et oleum et operam putans, moerens et quaelulus abiit, quod nihil plus quam verba reportasset. Id ubi praesuli renunciarunt, revocari ad se hominem, tum atramentum, papyrus, calamum, et praeter haec trutinam afferri jussit. Mirantibus cunctis, quid ageret: tria illa verba papyro perexigua inscripsit *: tum in altera lancium, papyrus, in altera, poma omnia composuit: ac sublata trutinâ, statim papyrus, tanquam

* Nota mirum verborum S. Praesulis pondus!

si ferri massam adjecisses, descendens, pomis in sublime assurgentibus praeponderavit. Perculsum rei admiratione hominem blande Antoninus consolatur: Ne me, inquit, ingratitude argue. Disce vel sero, divina tuis munera praegravare.

§ 31. Neque vero inter tot miserantis dulcedines defuit animi magnitudo, ut cum res posceret, et ire obviam magistratibus, et intrepidus iniqua consilia et conatus evertere non auderet. Nulla enim tanta vi perterrebatur, quam zelo justitiae non contemneret. Inprimis vero Ecclesiasticam libertatem ad usque dignitatis et vitae pericula tutatus est. * Octoviri (is magistratus Florentiae, quamquam non supremus, vitae et necis imperium habet) duos forte sacerdotes in crimine deprehensos, ac noctu a satellitibus captos, cum diluxisset, ad episcopium, clangentibus tubis, deduci ad praesulem imperarunt: satis esse poenarum sumptum rati, quod eos publica ignominia affecissent: si quid acrius essent commeriti, esse ab Antistite castigandos. Antoninus mirum quam moleste tulerit. Dimissis vero sacerdotibus, quos tunc puniri non esse commodum putavit, statim ad publicas supremi magistratus aedes proficiscitur. Cum ubi assederant, igne quodam justitiae percitus, ad eos irrupisset, temeritatis gravissime coarguit, tum esse illos anathemate illaqueatos, seque nexibus, quibus se irretissent, non expediturum. Irent Romam, summum Pontificem adirent: ad eum esse rem totam devolutam. Discerent in posterum aut nullo pacto, aut certe consideratius alienas causas tractare. Erant Octoviri, quamquam lapsi fuerant, non tamen ingenio perditio et complorato. Ubi Antistitis constantiam cognoverunt, conscientia ducti, supplices litteras, quibus expediri se petebant, ad Pontificem dedere. Qui cum se totum relatueros ex curia putarent, ecce Pontificiis literis jubentur, uti Antoninum convenirent, ac ultro supplices fassi culpam, pro canonum institutis, anathemate solverentur. Antistes, quoniam publice peccaverant, zona collo indita, ad fores templi jussit procedere: atque ibi, spectante populo, converberatos terga, vinculo excommunicationis liberavit. Ea res, vix dici potest, quantum omni sexui, omni ordini terrorem prae sui magnitudine incusserit.

§ 32. Sed neque supremum illum magistratum, a quo nulla est provocatio, quamquam pusillus, timuit. Franciscus Patavinus, quaestor Pontificius, Florentiam ab Eugenio missus ad componendas res, quod cives quidam Romae in custodia tenebantur, magistratus imperio veluti obses capitur. Aberat tum forte Antoninus: qui ubi captum esse legatum Pontificium rescivit, prope Florentiam reversus, Magistratum verbis acerbis terravit: nisi coepto absisterent, excommunicationis se illos gladio percussurum. Alias etiam, cum contra jus aliquid tentasset,

* Praeclaram in hoc et seq. § vide Episcopalem fortitudinem in tuenda adversus saeculi potestates ecclesiastica libertate.

anathematis erat vinculis irretitus. Quod cum contemnerent, vel ita esse non putarent, solenni die in publicum ad aedem sacram sub ipsa sacrificii primordia processere. Antoninus cum primum eos astare sacrificio intellexit, statim in templum proficiscens, jubet sacerdotem sacris abstinere: tum clerum omnem choro protinus abscedere. Magistratus tanta ignominiâ affectus, sero tandem erratum intelligens, in aedes publicas se recepit. Sed neque tunc Praesul contentus sacris exclusisse, armatus zelo, ad eos progreditur, ostendit quantopere Deum et Pontificem laeserant, ut jura Ecclesiae violarent: non licere ecclesiasticis vim inferri: nisi ab incepto desisterent, majora se in eos fulmina perstricturum. Carpentii acrius quidam e magistratu minuitur: videret, ne se doleat quandoque summotum praesulatu: ac nisi jam latrare cesset, abreptum e praetoriis fenestris praecipitem in forum dandum. Ad ea Antoninus, tanti non esse se, ut cum martyribus mereatur laureâ coronari. Nam si dignitate, quam invitus inierat, amoverent, nihil sibi gratius effecturos: habere angulum, quo confugiat: ac simul clavim cellulae, quae sibi in coenobio divi Marci patèret, ostentabat.

§ 33. Sed haec verbotenus Praesulem pupugere. Sacerdos Ciardus, vir famâ et moribus perditissimus, cum ad tribunal praesulis citaretur, arreptus furiis, falcato gladio se accinxit: mox in episcopium profectus, exerto ferro, Antonini caput, qui solus tunc in sella quiescebat, petiit, ut discissum bifariam adusque dentes aperiret, sed flexu capitis dum ictum vitat, sellae tergo gladius inhaesit. Ciardus furore ebrius, ob id impressum capiti vulnus putans, ex episcopio in proximam se domum proripuit, ex muliercula latibulum ad praesentem casum rogans, necubi occiso praesule caperetur. Foemina ad scelus facinus inardescens, furore muliebri, accepto subsellio perfregit caput sacerdotis et expulit. Qui statim fugâ versus Fesulas arrepta, seu metu actus, seu post culpam resipiscens, ad Ducciam in D. Michaëlis coenobiolo, accepto habitu Minorum, vixit innocentius. Antoninus tantum abest, ut in Ciardum quoquomodo desaevierit, ut etiam maxime exhilaratus sit, occasionem illi praestitam ad ineundam vitae melioris formam.

§ 34. Ut vero anathematis gladium in rebus maxime arduis, et quibus non aliter occurri poterat, distrinxit: sic ad levissimos casus, cum sit excommunicatio poenarum maxima, condebat. Ad ea enim jam tempora devenimus, ut si quis rastros, marram vel bidentem amiserit, putet se non posse commodius, quam a sacris exclusione, reperturum. Quibusdam forte jacturam, nescio quam, omnino levem passis, atque in auctores damni anathematis arma flagitantibus, constanti pectore Praesul facturum se negavit. Tum instantibus ac maxime commotis, quod despici se putarent, quantum a recto itinere deviarent, qui ad minima

censuris uterentur, hujusmodi voluit exemplo declarare *. Candidus panis in medium allatus, cum anathematis verba in eum majestate illa sua protulisset, statim, spectantibus illis, in carbonis atredinem est conversus. Equis est, inquit, quantumlibet famelicus, qui panem hunc non dicam deglutire, sed vel dentibus audeat tentare? Quis statim vel inspectum non projiciat? Quanto pejore conditione animas, censurae laqueo detentas, Deus, coelites atque homines stomachantur? Abite jam, ac nolite candorem animarum pro tenui lucello in tantas sordes ac nigredinem transformare. Mox nondum profectis, conversus ad panem: Heus, ait, isthoc nexu anathematis te libero: ac statim, quasi excussisset atredinem, candore viderunt pristino renidère.

§ 35. Nullus fuit locus, in quo se fortem et intrepidum non ostenderet. E templis, in quibus maxime munditiam et sanctitatem diligebat, non dico semel, sed saepe foeminas impudico ac meretricio habitu, quasi instrumenta daemonum ad perdendas animas, effugavit. Juvenes, qui spectatum venerant, quantacumque nobilitate et gratiâ pollerent, castigatos verbis acriter extrusit. Tum urbem inambulans cruce praevia, aleatores, vel solo aspectu perterritos, ad fugam compulit. Ad Bondelmontum porticum, quo nobiles, dum fervet aestas, ad remittendos animos conveniunt, dum maxime incalescere aleam vidisset, spiritu majore supra hominem instinctus, non splendidos natales, non potestatem veritus, alveolos, tesseras, chartas, nummos, admotis ipse manibus, evertit, quod liberis tantundem audendi suo exemplo ansam darent, graviter increpuit. Dardanum Acciajolum, nobilissimo sanguine ortum, invectum acrius et contumeliis furentem, patienter sustinuit. Eundem paulo post, dedisse impudentiae poenas intellexit. Anginâ namque suffocatus, amisso usu linguae, qua Praesulem pupugerat, diem obiit. Novum ludi genus, in urbe tunc exortum, quod usqueadeo brevissimo tempore coaluit, ut turmatim, occlusis tabernis, ad perdendam pecuniam curreretur, quam celeriter advenerat, tam propere explosit. Mille nummos aureos, qui ex eo ludi genere sacerdoti cuidam obvenierant, interceptit: quos pauperibus commodissime (nam tunc quoque fames saeviebat) erogavit. His nulla in re non vigil illa addidit: Joannem Caninum medicum, exterum quidem, sed Florentiae commorantem, necromanticum, in Deiparam Virginem latrantem, tum haereticorum erroribus pertinaciter inquinatum, quamquam reclamantibus multis ex civibus, concremavit. Tonsoris Petri liberi, nocte, nemine vidente, e lectulo ad varios domus angulos non sine magno discrimine ac terrore omnium ferebantur. Cognito hoc Antoninus, preces quasdam et exorcismos membranulâ inscripsit, atque in cubiculo ante Deiparae Virginis imagunculam affigi jussit: ex illo non sunt infantuli vexati. Mox

* Egregio portento S. Antoninus anathematis efficaciam declarat.

cum rem totam oriri conjectaret, quod Petrus libro quodam, ubi erant bonis remediis incantationes et carmina daemonum permixta, quamquam ut imperitus, nihil subesse mali putans, utebatur: eundem librum in divi Marci peristyllo, cum eo pransum accessisset, astantibus aliquot civibus, edacibus flammis tradidit.

§ 36. Jam quanto splendore tantam in caeteris viri praestantiam immensa illa doctrinarum lux et fulgor illustravit? Egregium quiddam est, vitae innocentiam et morum integritatem in vitae cursu retinere: sed si ad morum sanctimoniam fax literarum adjungatur: quid, quaeso, absolutius, quid consummatius omni ex parte potest cogitari? Praestitit utrumque Antoninus tam egregie, ut omnes aequaverit, multos etiam excesserit. Scripta illius quod a veritate non cadant, fidem faciunt tam frugifera, tam omnibus expetita, ut jam nullo in pretio bibliotheca quantumvis nobilis habeatur, quae Antonini vigilias non habuerit: nullus, quantamcumque congeriem librorum acervarit, putet se aliquid absque illius lucubrationibus possidere. His paulo ante quam vitâ excederet, extremam manum imposuerat. Nam quamquam maximam eorum partem ante Pontificatum contexuerat, praesul tamen, si quando posset otium suffurari, et expungendo quaedam et addendo alia, recoxerat. Quod maxime est in homine mirandum, cum omne genus doctrinarum adyta penetrarit, nullius fuit praeceptis institutus: tantum puer grammatico est traditus: mox aliquandiu, interrupto tempore, sub praeceptore dialecticis incubuit. Caetera per se, nullo hominum tradente, hausit. Quae quidem quamquam in ejus diligentiam et operas ad studia literarum assiduas conferamus, nihil tamen absurdum fuerit, si instillatam quoque coelitus bonam eorum partem crediderimus. Superno enim lumine collustratus, multa potuit cognoscere, quae aut nullo modo, aut certe monstrante aliquo necesse est ut capiantur. Nil vero mirum videri in Antonino debet, qui adusque etiam arcana, quae soli Deo sunt cognita, et quo multo post tempore futura erant, penetravit: quod ne longum faciam, paucissimis expedio, cum quae digna sint, non prorsus omittantur.

§ 37. Amicum mercaturae deditum blande monuit, ne se tanta lucri cupiditate trahi pateretur, tantove animi angore in parandis opibus vexaret: partis, quibus abundabat, divitiis acquiesceret: ingens enim illi periculum ob eam solitudinem aliquando in aquis imminere. Paulo post cum inter Venetias et Patavium navigio veheretur, subita procellâ facto naufragio, jam submergendus pelago ferebatur: cum statim Antonini monita memoriâ repetens, ejus praesidium imploravit: Vix votum nuncuparat, et ecce Antoninus celer astans, capillamento eductum ex aquis liberavit. Cum Prior divi Marci coenobio praesset, quemdam

Antonium * oriundum ex Ripulis (qui viculus est ad Alpium radices ultra Taurinum) ad divi Dominici habitum admisit: qui mox inconstantiae spiritu agitatus, trajectum in Siciliam cogitavit. Antoninum tamen ea de re consulens, ne faceret, ab eo est maxime dissuasus. Nam si in proposito perstans transfretaret, futurum, ut gravi corporis et animi periculo premeretur. Sed frustra ille consilium poposcit, qui contra patris monita in insulam trajecit; at cum mox ex Sicilia levitate animi Neapolim navigaret, a Saracenis captus et Tunetum in Africam ductus, exutus regularem habitum, accepta etiam uxore, Christi fidem abjuravit: quamquam paulo post, cum Antoninum vitâ esse functum non sine sanctitatis testimonio Itali mercatores nunciarent, memor eorum quae sibi praedixisset, collecto animo ac forti pectore, mortem pro Christi nomine lapidibus obrutus toleravit.

§ 38. Erant Neapoli sorores duae, quas Antoninus, D. Petri martyris coenobio praefectus, calore suarum concionum ductas, ad quamdam vitae sanctioris formam in religioso habitu, intra domum tamen, excitaverat. Has rogat, uti hospitibus qui Florentiâ venerant, et quos acceptos mensâ hilarius volebat recreare, placentam, farinâ et oleo subactam, tum melle illitam pararent. Negantibus, non quod non cuperent patri gratum facere, sed quod nil fere olei, nil mellis, et quod ad parandam placentam sufficeret, in vasis esset: mandavit, bono essent animo, atque id tantillum sumerent: scirent abunde habituras se ad praesentem usum, et in posterum manantium liquorum in eisdem vasis copiam futuram. Quid plura? Paruerunt sororculae. Oleum vero in lecytho, mel in dolio divina quadam scaturigine sic excrevit, ut integrum septennium ad usus domesticos non deesset. In earum hortulis cum rigente coelo mali citreae ad unam omnes stirpitibus aruissent, limonem quam suis praesul manibus panxerat, proditum est, solam ab illa uredine atque intemperie servatam. Injurius essem, si a suis sororibus tertiam separarem. Huic, cum jam orbatam viro consolaturus visitasset, divino Spiritu afflatus, praedixit filiarum duas Christi jugum in monasterio subituras, tres ante exactum annum vitâ excessuras: mares in viros magnos, doctos ac locuplètes evasuros, Quid multis morer? Foeminarum duabus Christi se famulatu addicentibus, tres ad conditum obiere: ex maribus unus Archiepiscopus, duo reliqui ad confertas opes, juris quoque peritiam addiderunt.

§ 39. Antoninus igitur, non potuit inter tot prodigia virtutum et praeclaros doctrinae ac morum radios non splendere. Jam fama sanctitatis se non poterat intra Florentiae muros cohibere. Totam est late Italiam pervagata. Ad Principes, Episcopos, Cardinales, ad ipsos Pontifices penetravit. Ea est enim natura sanctitatis, ut quo plus occulitur, eo latius delata ad

* ANTONIUS NEYROTH hic est, beatus Martyr, qui in Taurinensi Archidioecesi colitur x aprilis.

conspectum hominum, ipsa sibi viam aperiens elucescat. Tanta sanctitatis ejus mentes hominum ac tam constans opinio pervaserat, ut quaecumque transeuntem illum cognovissent, passim currerent, ac flexo poplite mares, foeminae, divites, inopes, senes, parvuli, plebeji, nobiles, ad benedictionem Praesulis curvarentur. Atque in tam pervulgata sanctitatis fama dici non potest quam se intra se, hoc est, intra humanae conditionis limites coërcuerit. Cum quidam sanctum eum appellasset: «Sancti, ait, in coelo commorantur: nos peccatores terram colimus.» A Romanis Pontificibus non solum amabatur, sed etiam summa quadam observantiâ colebatur. Eugenius quidem qui eum ad praesulatum Florentinum, ratione tantum virtutis habita, evexerat, paulo post Florentiâ ad se Romam convocavit, ut uberius posset ejus familiaritate recreari. Statuerat enim, ut fama erat, ampliore eum gradu dignitatis honestare, nisi obitus consilium interrupisset. In gravi illa quidem aegritudine, qua decessit, cubanti sibi eum semper assidere voluit: mox etiam ad mortem properanti ab Antonino tantum sacramenta poenitentiae, Eucharistiae, atque extremae Unctionis exhiberi. Non minoris est a Nicolao Quinto, qui Eugenio successit, habitus: cui non sat fuit coluisse Antoninum, nisi etiam sanctitatem ejus caeteris amplo laudum cumulo praedicasset. Illud enim constat eruditum gravemque Pontificem protulisse: Non minus, ait, archiepiscopum Florentinum in divorum catalogum adhuc viventem referendum esse censeo, quam Bernardinum mortuum: quem compluribus ac probatis testibus, consensu totius Ecclesiae, ejusmodi honore decoravit. Id quod non ad D. Bernardini taxationem aliquam, sed totum est ad nostri Praesulis celebre praeconium conferendum. Idem expenso et acri judicio Pontifex tantam esse Antonini integritatem et exactam peritiam conspicatus, audiendos nullo esse pacto statuit, quicumque a judiciis et causis, ab Antonino jam cognitis, ad curiam Romanam provocassent. Immutata enim esse voluit, quaecumque absolvendo vel damnando vir integerrimus, et qui nec falli nec fallere posset, peregisset. Nihil vero unquam ex Nicolao ad sua vel aliorum commoda quaesivit quod non facile ac statim reportaret. Cum annonae caritate civitas laboraret, ac saepius a summo magistratu pecunias in pauperes erogandas accepisset, et mox, invalescente malo, suis non posset proventibus, tenuibus admodum, pauperes, qui loco filiorum erant, recreare, ex eodem Pontifice magnam pecuniae summam impetravit.

§ 40. Quemadmodum Pontifices maxima benevolentia eum complectebantur Rom. Ecclesiae Cardinales, Dominicus praecipue Firmanus, vir virtute praestans et auctoritate magnus, qui celebre sanctitudinis et integritatis nomen posteris reliquit. Petrus quoque Barbus Eugenii nepos, in pontificatu Paulus. Tum Joannes ille Turrecremata, tot ingenii et scriptorum monimentis clarus:

omnes praeterea galeriti Patres, tenera sunt quadam dulcedine ac benevolentia Praesulem persecuti. Id vero nullis sibi artibus aut ambitu parabat, cum nullus esset hominum qui minus ad gloriam, aut ambiendos dignitatum gradus duceretur. Non auri sacra vis hominem expugnavit, non voluptatibus est raptus, non contumeliis incensus, non humanarum laudum illecebris enervatus. Ut enim habitum sui Ordinis, ita ne vultum quidem, nedum animum atque illam in retinenda virtute constantiam, factus pontifex immutavit. Tantum vero abest, ut aucupandae majori dignitati operam daret, ut etiam ad suam cellulam, in qua honesto illo et literario otio fruebatur, frequenter inhiaret. Cardinalem brevi futurum adulatori cuidam impudenter blandienti: «De sepulcro, respondit, nobis est ac propinquo interitu, non de sublimiore gradu, cogitandum.» His ille sibi artibus omnium gratiam conciliabat: miseratione, iustitia, rectitudine ad aucupandos homines utebatur: quibus ita suorum civium sibi animos colligavit, ut beatos se quod talem acceperissent Praesulem, acclamarent. Cosmum quidem Medicem, ut caetera omnia prudenter, illud etiam sapientissime dixisse constat: Magnis sua tempestate Florentiam urbem calamitatibus, majoribus tumultus bellici periculis, tum pestilentia, annonae caritate, terraemotibus, atque imprimis fuisse intestinis seditionibus vexatam quae nobilem potuerant evertere civitatem: Ea omnia sanctitate ac precibus Antistitem summovisse.

§ 41. Neque in Antonino facundiam, ut illa ferebant tempora desideramus. Tunc enim exeruisse caput videntur cultiores literae quae tot seculis obrutae ac sepultae propemodum jacuerant: quod ipsum magna ex parte Cosmo, magno ingeniorum fautori, referre acceptum, si grati esse volumus, debemus. Itaque Nicolao Quinto vita functo, et in demortui locum Calixto Tertio suffecto, Florentinus populus legatos qui de more gratulatum Romam profecturi essent, deligit; viros proculdubio praestantes. Quo tamen legationi major auctoritas inesset, Antoninum primo esse loco voluerunt. Admissis in consistorium publicum certa die, in consessu illo totius orbis celeberrimo eum se Antoninus orando praestitit, tanto sententiarum pondere, tanta verborum copia redundavit, adjecta actionis gratia, tum dulci quodam vocis sono ac totius oris venustate: ut stupore omnes maximo percellerentur quod non theologus aut orator, sed missus e coelo quidam fuisse angelus videretur. Quae res alterum subinde illi laborem jam confecto senio conflavit. Cum enim celebre per se civitatis nomen, celebrius sua legatione reddidisset, mox ad Pium Secundum qui Calixto successerat, collegis additis gratulatum misit. Neque vero sibiipsi nunc etiam orando cessit, sed pari est etiam cunctorum plausu celebratus. Pius vero quanti illum fecerit, vel ex eo licet conjectare quod cum ad Pontificatum evectus, vellet

convulsis quibusdam quae paulatim ad publicam jacturam et morum lapsum irrepserant, Romanam curiam in antiquum candorem ac formam revocare, mandassetque eam provinciam gravibus aliquot Cardinalibus, Antoninum quoque, ut peritum rerum et integrum, illis esse addendum judicavit: quamquam ea res, urgente tunc bellico strepitu, in pacatiora tempora sit dilata. Ad Fridericum quoque Caesarem in itinere excipiendum, quem in Italiam rumor erat adventare, legatus est a supremo magistratu designatus. Quod ille munus, fractus senio recusavit.

§ 42. Jam tempus appetebat, ut quod in hoc vitae curriculo in lacrymis seminarat, in exultatione, ad coelestem vitam translatus, tandem meteret. Itaque cum annos tredecim ac menses duos Florentinae Ecclesiae praefuisset, ad quam quinquagesimo et septimo aetatis anno fuerat evectus, in morbum incidit, correptus febriculâ quadam quae phlegmatica a physicis vocatur: ita ut non ignea et acri, sed lenta, ac propterea longa aegritudine laboraret. Erat in suburbano Antoniano quod episcopale haerediolum portae divi Galli adjacens, a civitate mille circiter passus abest, quo solent praesules secedere, si quando animum remittere, atque urbanos placeat strepitus vitare. Cum jam coeperat morbus augeri, ac febris facta vivacior, medullas senis et artus tenuis corpusculi depasci, forte Franciscus Castilonus accesserat. Is, uti fit, cubantem solabatur: bene sperandum esse: nihil subesse discriminis: postremo redituram valetudinem bonam et celerem promittebat. Vir vero intrepidus ac Martino similis, utra sibi et ovibus tunc vita esset commodior, non deliberans: Fiat, inquit, voluntas Dei: ac statim divino quodam spiritu illustratus: Dies, ait, annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: quasi summam vitae diem praecinens, cum jam septuagesimum aetatis annum attigisset. Sacro itaque Euchari-stiae, mox etiam, morbo ingravescente, Calendis Majis paulo ante quam obtenebresceret, extrema Uctione munitus, integram illam peccatorum condonationem, quam indulgentiam vocamus, liberalitate Pontificia acceptam, legi sibi et impendi petiit: astantibus sui Ordinis coenobitis qui frequentes, et quamdiu laboravit, certatim omnibus charitatis officiis lateri paterno haeserant. His rite ac sedulo peractis, circumfusi lecto fratres, matutinum officium decantarunt: jamque ad eum locum venerant, quem, persoluto triplici nocturno, Laudes appellamus, cum vir sanctus jam cum morte luctans, fervore quodam actus, quo potuit conatu in ea verba quae praecinuntur Laudibus, erupit: *Deus*, ait, *in adjutorium meum intende*. Id quod assidentes qui luctui ac gemitibus vacabant, ad novas subinde lacrymas excitavit. Cum vero modicus jam calor tepèret in corpore, atque ad ipsum jam fere limen vitae processisset, nihilque posset nisi forte truncatum quiddam eloqui, illud tamen moribundus defecta, ut poterat,

vocula crebro repetebat: *Servire Deo, regnare est*: quasi jam laborum praemium ob oculos videret. Tum illud quoque (quod mihi est initio dictum) frequenter iterabat: *Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam, nescio*: incertum, an ad Deiparam Virginem conversus quae se luctantem cum morte visitasset, an hilaratus quod inviolatum ad illum usque diem corpus virgo ab omni obscoenitatis putredine servasset.

§ 43. Inter haec fratres post matutinas Laudes cum totum psalterium percurrissent, eosdem psalmos a capite resumpserant: jamque ad eum vigesimi et quarti locum venerant, quo dicitur: *Oculi mei semper ad Dominum, ipse tunc, sublatis in coelum oculis ac manibus, eadem verba repetens: Oculi mei, ait, semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos (Ps. 24)*. Vix deinde percipi aliquid potuit: tantum ex continuo labiorum motu, tum ex perceptis paucis, intellectum est in psalmodia quadam sic agentem animam versari. Imprimis vero postremum psalmum, *Laudate Dominum de coelis*, crebro videbatur iterare: quo in omni vitae cursu, ut coenobitae asserebant, erat solitus oblectari. Si quid a psallendo cessasset, complexus crucifixi effigiem, quam fratres obtulerant, tanto ardore osculabatur, ut qui aderant, non possent a lacrymis temperare. Sexto itaque Nonas Maji, pridie quam tunc Ascensio Domini coleretur, anno a natali Christiano MCCCCLIX, sub auroram, amicus ille Deo spiritus, effracto corporis claustrum, ad vitam perennem evolavit.

§ 44. Qua horâ ad coelum emigravit, Florentiae in monasterio Cistertiensi religiosus vir Tuttius, ex eo monachorum genere qui sacris non initiantur, cum esset in peristyllo quod nunc claustrum vocamus, nubeculam vidit splendidam pyramidaliformam, intraque illam infantulum liquido in aëre pendere: quae Antoniano suburbano, ubi sanctus praesul obierat, astans, paulatim ad sidera tollebatur. Intellexit vir Deo plenus, Antoninum humanis rebus excessisse: ac statim Abbati Septimiano re soli ac silenter patefacta, uterque cum jam diluxerat, cognovit in eodem suburbano ea ipsa horâ Praesulem obiisse. Asculi Constantius Fabriensis ex Praedicatorum Ordine, vir magnae sanctitatis, eadem horâ, dum orans in templo vigilaret, Antonini animam vidit multo gloriae lumine vestitam, coelum scandere: quo etiam temporis articulo, alterius coenobitae ad ignes purgatorios descendere: inspectae rei diem et horam annotavit: compertum est, eodem momento temporis utrumque decessisse. Florentiae duae mulierculae, tertium S. Dominici Ordinem professae, in eodem simul contubernio vivebant. Harum junior ut e lectulo surgeret, quo possent parata domo ad ecclesiam procedere, a seniore excitatur. Cum id parat, in latus, ut fit, recidens, a levi somno iterum occupatur: dormiens videre visa est apertos coelos, ac Salvatorem sublimi solio considere: hincinde angelorum ac

divorum hominum magna copiâ, in quibus Thomas Aquinas, institutum: tum proxime ad Aquinatem sellam inanem, astantibus tamen angelis, collocatam. Ad haec ministros quosdam qui pararent viam, ac dicerent: Heus vos, aperite viam, accedite. Antoninus namque antistes Florentinus, ima deserens, nunc coelos ascendit, in sede hac instrata consessurus. Dum haec muliercula junior spectat, atque ab importuna seniore rursus excitatur, tota illa simulacri series evanuit. Paulo post cum ad ecclesiam processissent, qua horâ junior ea viderat, fato esse functum cognovere. Res profecto rationi consentanea, ut doctori et virgini Thomae Aquirati, Antoninus quoque doctor, et virgo jungeretur.

§ 45. Quo tempore sanctus Praesul animam efflavit, Pius Secundus Romanus Pontifex Florentiam appulerat, ad Mantuanum conventum, quem de communi re adversus Turcas indixerat, profecturus. Is maxime Antoninum, uti diximus, observans, nihil non sibi de viri integritate ac literis pollicitus, quantopere viventem coluisset, officiis in defunctum praestitis declaravit. Funus itaque diligenter ac magnifice pro viri ac civitatis dignitate voluit curari. Neque enim quicquam ea de re statuerat Antoninus. Tantum dum morbus ingravesceret, si quid domi fuerat, dividi pauperibus imperaverat: sic ut quae elato jam funere in episcopo resederant, nummis quatuor aureis redemisses: atque ea quidem, si cochlear demas argenteum, quo ad potiunculas aeger utebatur, erant omnia vilissima. Voluit itaque complures Episcopos et aliqua insignes dignitate, dum deduceretur, funus sequi. Ad haec defuncti Antistitis familiares, longas pullasque indutos vestes, interesse. Hos pone magna est pars clarissimorum civium, et qui plurimum auctoritate poterant, ut honestarent viri sancti funus, insecuta. Primum itaque ad primarium templum civitatis cadaver extulere: ubi in conspectu Cardinalis sancti Marci, mox Pauli Secundi, qui extremo illo officio noluit amicissimo Praesuli deesse, quae de more ad funerales pompas adhiberi solent persolutis: inde vesperi ad divi Marci templum, ubi Praedicatores habitant, magna vi populi circumfusa, deduxerunt. Ita enim testamento Antoninus caverat, uti non operoso monumento, sed humi proxime suos fratres conderetur.

§ 46. Jam vero hic universam vidisses commotam civitatem. Tota enim, veluti in publico luctu, justitio indicto, ad ducendum sancti funus properabat. Non senes, non parvuli, non mares, non foeminae domi constiterunt. Ad unum omnes ad divum Marcum currere: ibi sancti viri manus lambere, ac pedes certatim osculari: pars gemere, quidam lacrymari, nonnulli ex alto pectore suspiria trahere, multi etiam querulis vocibus ejulari. Neque vero civitas ac suburbana tantum, concursu frequentissimo ad rei famam convolarunt: sed ipsi se non potuerunt montes ac remota loca coërcere. Passim itaque ruebatur ex vicinis urbibus, oppidis,

vicis, locis campestribus et montanis, turmatim confluebant, quo possent, antequam sepulcro inderetur, osculari. Condonavit Pius, ad ejus sanctitatis testimonium, septem annorum ac totidem quadragenarum poenam iis qui sanctum cadaver et manus osculatum accessissent. Hinc factum est, ut aliis super alios acervatim ad cadaver osculandum confluentibus, non nisi octavo ab interitu die conderetur: quo toto temporis spatio non modo grave aliquid ac foetulentum non oluit, sed suavam quamdam fragrantiam spirans, populos recreabat. Ore autem venustior et hilarior defunctus, quam vivus fuerat, videbatur. Quin manus ac pedes adhuc mobiles et tractabiles, quasi tunc recens expirasset, rigor nullus contraxerat, sicuti nullus quoque livor reliquum corpus inquinaverat. Quae vel sola magnam poterant ostendere sanctitatem: quam tamen majoribus indiciis adhuc inconditum declaravit.

47. Nam quo die sunt in divi Marci templo exequiae celebratae, foemina invalido latere, et quo non utebatur, Sancti corpus attigit. Nondum templi limine pedem extulerat, cum redeuntibus viribus, usum quoque lateris integrum redisse praedicavit. Matthaeus quoque Ciachus multos jam annos altero brachio impeditus, quod ne movere quidem poterat, nedum sublime tollere, omni medicorum subsidio desperato, sanctum cadaver adiit. Postquam oscula manibus impressisset, timore posito, earum alteram arenti brachio admovit: ilico salute reddita, ad lanificium, in quod incumbere solebat, incolumis remeavit. Laurentiae quoque, cujus manus et pedes excrescens tumor deturpaverat, saluti fuit Sancti manuum cum suis confricatio. Ut autem ardor ille currentium populorum paulum refrixit, sepulcro tandem intulerunt. Ne vero ultimam illius voluntatem infringerent, qui testamento caverat, uti eodem conditorio, quo coenobitae, clauderetur: aliud choro assidens, temporarium ac paulo eminentius, ad laevam extruxerunt: ita factum est, ut voluntati ejus obviam non iretur, et sanctitatis aliqua ratio ac dignitatis haberetur. Occlusus tumulto, quot signis fulserit, non est nostri consilii recensere. Plura enim sunt, quam ut eorum nunc numerus iniri possit: praesertim cum in rebus Antonini, quantula sit ista laudatio, viri prudentes non ignorent: qui caeteras justitiae, mansuetudinis, pietatis ac totius sanctimoniae virtutes, ac demum coelestem illam conversationem signorum prodigiis atponunt. Quia tamen curiosis quoque est auribus consulendum, appingam pauca de multis, quae fuisse constantissima comperero.

48. Fabrianum oppidum est in Piceno, quamquam novum, non ignobile. Hic foeminae cuidam tota facies et caput intumuerat, ut pene orbes oculorum, adempto ferme cernendi usu, viderentur. Quasi vero hoc morbi genere, quo diu laboravit, non satis vexaretur, accessit contractio totius corporis, ut esset officio

membrorum omnium destituta. Non stare, non jacere poterat: non unde semel collocata fuerat, moveri. Sedebat tantum, oborto toto corpore, et in seipsum velut in spiram misero quodam membrorum flexu redeunte. Tota erat in angoribus et aerumnis: non interdiu, non noctu quiescebat. Habebat haec germanum Andream, qui ex Praedicatorum Ordine apud beatum Praesulem diu adusque obitum perstiterat. Is paucis mensibus, postquam excesserat, visum matrem ac sororculam hanc aegrotantem, utramque mendicissimam, perrexerat Fabrianum. Ne vero solo aspectu miseris, sed aliquo munusculo recrearet, Antonini tunicâ donavit. Conversus deinde ad sororem, dum blandis verbis ad patientiam hortatur, in Antoninum incidit: atque ut humanis excesserat, ut plures saluti restituerat, ut quotidie signis emicabat, longa oratione declaravit. Ad eum, quando hominum auxilia deerant, se converteret, illius praesidium imploraret: futurum, ut sancti misericordiam praesenti remedio experiretur. Misera muliercula, quae se destitutam omni humana ope videbat, quid non faceret? incensa fratris adhortatione, Deum, se Sancti meritis juvaret, maxime precabatur. Cum advesperasceret, fide jam incalescens, acceptam ex matre tunicam, materno adminiculo ad carnem induit, ac insequente nocte tota etiam gestavit. Ubi diluxit, detumuerat facies, membris ac nervis vigor redierat. Quid plura? Eo ipso die, ne putes paulatim valetudinem redisse, quae antea non stare, non jacere poterat, ad flumen ad lavanda lintea, integra valetudine atque in totum libera, cucurrit.

§ 49. Relicta Florentiâ, quamquam Senensem urbem adeamus, circa eundem tamen sexum consistamus. Joanna Petri Libri filia, usque ab incunabulis morbo comitiali vexabatur. Cum deinde in monasterio Paradisi ad campum regium virgo habitaret, bis fere singulis mensibus ejusdem morbi furiis immaniter agebatur: sic, ut insaniens ac bene stulta, cogeretur per dies aliquot, quousque resipisceret, compedibus et vinculis coërceri. Cum resipuisset, et de referendo inter sanctos Antonino (quae res tunc agebatur) cognovisset: audito etiam, quod signis coruscaret, confessoris hortatu, ejus praesidium, pollicita ceream statuam, imploravit. Brevibus rem claudio. Vidit virgo praesulem in Praedicatorum habitu, angelis compluribus stipatum, qui se non conflictandam in posterum eo morbo pollicebatur: tum ut Florentiam iret, atque ad sepulcrum statuam erigeret, admonerat. Saluti reddita, ac mox, cum licuit, Florentiam profecta, statuam ac tabellam pro sepulcro, reportatae valetudinis indicium, appendit.

§ 50. Placet, ut antequam Florentiam remigremus, Pisas etiam accedamus. Ubi praefectus erat arcis veteris, Matthias Fedinus Florentinus. Huic erat filius Raphaël, adhuc puer, qui cum ad cacumen arcis ascendisset, pede lapsus, ad solum spatio

cubitorum quinquaginta cecidit, et quod magis miserandum fuit, impexit in acervum lapidum, seu verius globorum, qui tormentis aeneis seu bombardis emittuntur. Ilico mater, ilico ad famam complures advolarunt: omnes puerum, in quo vitales spiritus introrsum recesserant, aut mortuum, aut moribundo proximum putarunt. Meliorus Crescius, qui et ipse, nescio quam, in ea arce personam publicam gerebat, illuc capitis accepto seu birreto quod divi Antonini fuerat, accurrit: quod ubi capiti pueri exanguis indiderunt, statim reviviscere, et collecto spiritu visus est melius habere, integram salutem diebus post paucis adeptus. Florentiae Jacobus Hieronymi, quatuordecim annis morbo elephantino correptus, frustra admotis medicorum praesidiis, convaleuit post octavum ab emissio voto diem. Ibidem Simoni Perozio non paucis annis intestina non absque dolore defluebant; hoc olim familiariter utebatur Antoninus, qui et ipse eo morbi genere fuerat affectus. Humana itaque videns adminicula deesse, spe plenus, sepulcrum adiit: postea quam flexo poplite, quanto ardore potuit, orasset (mirum), adhuc sepulcro incubanti intestina steterunt, quasi jam certo loco consueta essent ac prorsus deligata. In eadem civitate Paulus Operanus ad caetera in hanc lucem prodeuntium incommoda illud etiam adjecit, quod surdus et mutus a matris alvo, nihil omnino est usque in septennium locutus. Cum suos omnes conatus medici ad aperiendum os et aures adhibuissent, Laurentius pater ad Antoninum, quem dum viveret, intima amicitia coluerat, nuncupatis votis, filii calamitatem miserans, confugit. Brevi dicam: statim reseratae sunt aures, et soluta lingua.

§ 51. Joannes Marigriollus ex Ordine Praedicatorum, in divi Marci coenobio sarciendis vestibis praefectus, integrum diem dexteriore oculo laborans, ut quasi subularum cuspide vellicari se putaret, nocte insequente ocluso oculo (non enim tum dolor sinebat aperiri) ad matutinas vigilias profectus, ac pro sepulcro Praesulis in orationem toto ardore animi collectus: «Pater, ait, ne (quaeso) obliviscere, te nunquam denegasse mihi aliquid, cum viveres, seu quid ad matrem meam inopem et senio confectam sublevandam, seu ad meos usus poposcissem. Et nunc obsecro, affecto oculo tuae clementiae collarium adhibe, tantum de tua mihi misericordia polliceor, ut nunquam nisi voti compos sim ab hoc tuo sepulcro recessurus.» Mox cum se dicturum quotidie quasdam ejus nomini preculas, voto alligasset, ac pene loqui desiisset, omnis, aperto statim oculo morbus et dolor aufugit. Nicolaus Biliotus, diu formandis novitiis in D. Marci coenobio praefectus, quod est numero Fratrum et vitae sanctimoniâ conspicuum, e sublimi scala, dum in D. Marci natalitio festo fronde templum ornat, ad solum deturbatur. Territus, quod se videbat in vitae periculo versari, adhuc sui compos, Antonini se muniri

praesidio rogavit. Accurrunt fratres, et exanimem putantes, volebant ad valetudinarium portare: cum subito resumpto spiritu, petiit uti se sancto praesuli ad sepulcrum praesentarent. Ibidem cum orasset, tam celerem, quam integram salutem reportavit. Marcus Pechius forte cum jam annis auctus equitaret, in foveam devolutus, equi etiam superstantis pondere premebatur. Antonini praesidio, quem, dum ille in praeceps rotaretur, invocarat, utroque periculo est exemptus.

§ 52. Neque vero, quamquam ad suscepti operis finem properemus, silentio involvendum est, et nobiles foeminas et nuptas, paterna pietate sanctum praesulem sublevasse. Feus Belcarus, boni vir nominis, et Hetrusca Linguâ poeta non vulgaris, cujus hodieque nonnulla monumenta extant respersa pietate Christiana, ex uxore filias complures tulerat: quas, quamquam rerum inops, suis maritis singulas honeste collocavit. Defuncto Antonino, una adhuc domi, matura jam viro, superabat: quam miser, quod fortunis destitutus esset, viro non poterat perinde, ac alias, copulare. Secesserat forte ad monasterium suburbanum, cognomento Campora (Religiosas enim aedes frequentabat): cum absoluto prandio de rebus salutaribus cum monachis suavi colloquio tractasset, intra cubiculum, uti aliquantulum conquiesceret, est deductus. Hic cum obdormisceret, videbatur sibi esse in ecclesia divi Marci, atque Antoninum, quasi tunc viveret, intueri. Tum vero maxime instare, ne filiae causam posthaberet: postremo, an se voti compotem faceret, rogasse: Antoninum vero inclinato capite, se facturum annuisse. Reversus intra urbem, et jam agens hilarius, paucis post diebus filiam despondit viro nobili: qui eas ultro nuptias petens, in exigua dote quiescebat.

§ 53. Jam quis minuta illa et quotidiana, depulsas dico febres, dolores capitis sedatos, oculorum aciem et usum restitutum, doloris dentium rabiem placatam, phthisim radicitus convulsam, eruptiones ex tussi sanguinis compressas, plures a naufragio servatos: energumenum, cilicio imposito, occupantis daemonis tyrannide liberatum: tum libidinis incendia restincta, ac desperatas mentes ad animi tranquillitatem revocatas: postremo tot quotidie petentium, qui sibi satisfactum esse praedicant, hilaritates: haec, inquam, et id genus infinita quis narrabit? Si quis haec haecius nosse voluerit, ex eis commentariis petat, quos, dum de aggregando eo Sanctis tractabatur, conscripserunt: aut certe ad divi Marci templum Florentiam contendat: ubi quot tabellas ac statuas (quarum numerus est multo maximus) inveniet, tot se putet signis Praesulis virtute factis interesse. Quod si quis ea animi malignitate fuerit, ut non modo his fidem non adhibeat, sed voluerit etiam sancti virtutibus obtrectare: caveat ne duriore aliquo supplicii baculo quatiatur, sicuti contigisse cuidam nostra tempestate non ignoro. Nam quo tempore Carolus

Octavus Gallorum rex tanta felicitate Italiam ad repetendum Neapolitanum peragravit, totis copiis Florentiam advenit (ea enim jam ab Ferdinando Aragone desciverat ad Gallum): rustica plebs, ne quid in tanto belli strepitu detrimenti pateretur, intra urbem omnia convexerat. In suburbano Antoniano lecticae pars, in qua Antoninus et dormierat vivens, et etiam decesserat, maxime cultu ad memoriam sancti Antistitis servabatur: quam et ipsam, ob adventantem Gallum, cum aliis alio deportarant. Ac nescio qui factum sit, ut in caupōnam, quae est ad portam S. Galli, transmigraret. Super hanc Laurentius caupo crudam carnem, nulla sancti ratione habita, in frusta concidebat. Quod intuitus Marcus Radda, ex eo voluit pensa pecuniā redimere, quo reverentius haberetur. Nolentem graviter contempti Praesulis increpuit. Laurentius vero commota bile in furorem actus, infandum morbum canceris non modo est in Marcum, sed in Antistitem, plusquam bellua factus, contemptim imprecatus: « Ecquibus, ait, signis tuus iste Antoninus unquam enituit, ut sit sanctus? » Tum Marcus: « Etsi signa, inquit, quibus effulserit, me lateant, publico tamen consensu et famā omnium, vir magnus vitae sanctimoniā celebratur. » Ubi haec dixit, Marcus abiit. Triduo post eo carcinomate, quod sibi et sancto fuerat imprecatus, affectum esse in ore miserum, accepit: quo brevi etiam afflictus, expiravit.

§ 54. Recentius adhuc illud, quod, cum de consecrando agebatur, Romae contigisse, est ad me perlatum. Episcopus (et cuius ordinis, et quod nomen illi esset, ne cui forsā molestias ingeram, non prodo) operā unius Cardinalium, quos trutinandae Antonini vitae Leo Pp. X praefecerat, cuius in contubernio etiam vivebat, tam pio operi, livore, ut puto, ductus, subdolis rationum nodis repugnabat. Erat enim vir doctrinā singulari, qui et commentarios in theologiam jam ediderat, et tunc etiam in dialecticē scribebat. Miser oblitus illud Davidicum, non esse tangendos Christos Dei, cum extremam jam manum vellet dialecticis imponere, fessus, ut sit, cubitum processit. Ea ipsa nocte, paulum abfuit, quin repentino, sed tamen accelerato interitu sublatus: antequam tamen extremum spiritum efflasset, mandavit Cardinali, ne suo vellet suasu et consilio rem inturbare: debitis Antoninum honoribus ne fraudaret: errati se nunc, quod reluctatus esset, et ipsum quoque ad id sua garrulitate flexisset, poenas dare. Et ille quidem extremum diem clausit: Cardinalis vero ejus obitu terrefactus, quanto antea studio consecrationem ejus impugnarat, tanto mox ardore impendendis illi honoribus insudavit. Aiebat enim, etsi nulla constarent alia indicia sanctitatis, vel uno hoc sibi esse magnitudinem ejus exploratam (a).

(a) Retulit S. Antoninum solemniter in coelitum album Adrianus Pp. VI, anno MDXXXIII, ab obitu S. Episcopi 64.

VITA S. JOB PROPHETAE

PER S. ZENONEM EPISCOPUM VERONENSEM SCRIPTA

(Libri II, Sermonum 46us)

Aetate ante Christum incerta.

§ 1. Sacrae historiae, fratres dilectissimi, ad hoc nobis est tradita legenda narratio, ut majorum, si fieri potest, saltem aliqua ex parte mores imitemur, si non possumus imitari virtutes. Tanta enim probitate vixerunt, ut pars felicitatis sit nosse quid fecerint. Job vir fuit justus et verax, ab universis concupiscentiis hujus mundi segregatus: conversatione limpidus, mente limpidior, usqueadeo circumspectus atque irreprehensibilis, ut Dei sit testimonio collaudatus. Unde non immerito beatus beata vitâ fruebatur. Namque erat illi splendidissima domus, dives census, dives quoque numerus liberorum, et, quod est parentibus gratum, utriusque sexus, et invicem se amantium: quorum pro numero Deo diuturnas hostias offerebat. Tanto autem puritatis et fidei erat muro munitus, ut non auderet eum attentare diabolus, nisi a Deo jussus.

§ 2. Jam hic considerate, fratres, quemadmodum saevierit incitatus, qui ferri non potest blandus. Igitur famigerabile committitur praelium, illinc diabolus horrendum totis intonans armis, ministrisque insuper suis in auxilium concitatis, terribili increpans tubâ praedonum, quae corda face furiali succensa, impetibus crebris passim totas hominis Dei facultates invadit. Subito rapinâ, igne, ferroque universa uno momento disperdit. Hinc Job alta fidei radice robustus, tot nunciis lugubribus tunditur, nec movetur, sed tantum benedicit Deum, facultatesque suas contemnendo custodit.

§ 3. At ubi diabolus aggressuris tantis nihil se profecisse cognoscit, omnem impietatis suae rabiem in filios ejus effundit. Nam cum solito more unanimes una epularentur in domo, subito concussis toto nexu quatuor angulis ejus, in confusam molem parietibus tectisque labentibus, illam sanctissimam fratrum cohortem sepelit antequam jugulet. Taleque est commentus pietatis excidium, ut in illa unius funeris turba, paternus dolor non sufficeret orbitati. Cum nescit quem primum plangat, quem priorem inveniat, cui primum justitiam crudi funeris solvat. Quo nuncio accepto, Dei servus scidit vestimenta sua, non ut Deo invidiam faceret, sed ut expeditius cum hoste pugnaret. Contempsit denique in perditis facultatibus divitem, dissimulavit in

amissis liberis patrem, in poena sui corporis justum. Namque summo capitis a vertice usque ad imos unguis pedum, plagâ inimici percussus, populosus ulceribus non distinctum, sed totus unum vulnus est factus. Verumtamen in his omnibus nihil adversus Deum improbe loquitur. Non uxori illicita suadenti succumbit. Non amicis insultantibus cedit, sed victor crudelitatis et impietatis, in sterquilinio foetido scaturiente vermibus sedet, quasi nihil passus, sed solo Dei timore contentus. O felix vir, qui mirâ patientiâ Deum promeruit, diabolum vicit, sanitatem recepit, facultates liberosque suos non perdidit, sed mutavit. Job, quantum intelligi datur, fratres charissimi, Christi imaginem praeferbat. Denique comparatio inducat veritatem.

§ 4. Job justus dictus a Deo est: ipse justitia, de cujus fonte omnes qui beati sunt gustant. Ecce enim de ipso dictum est: Orietur vobis sol justitiae. Job verax est appellatus. Adest vera veritas Dominus, qui ait in Evangelio: Ego sum via et veritas. Job dives fuit. Et quid ditius Domino, cujus sunt omnes divites servi, cujus est orbis totus, omnisque natura, beatissimo David dicente: *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo* (Ps. 23). Job diabolus ter tentavit. Similiter Evangelista perhibente, et Dominum ter est tentare conatus. Job facultates quas habuit, amisit: et Dominus coelestia sua bona, amore nostro neglexit: pauperemque se fecit, ut nos divites faceret. Job filios furens diabolus interemit: et Domini filios prophetas insanus populus pharisaeus occidit. Job ulceribus maculatus est: et Dominus sumendo carnem, totius humani generis peccatorum est sordibus obsoletatus.

§ 5. Job uxor sua hortatur, ut peccet: et Dominum, ut corruptelam seniorum sequatur, synagoga compellit. Job amici sui insultasse perhibentur: et Domino sui sacerdotes, sui insultavere cultores. Job in sterquilinio pleno vermibus sedet: Dominus quoque in vero sterquilinio, id est, in hujus mundi coeno versatus est, inter ebullientes diversis sceleribus ac libidinibus homines qui veri sunt vermes. Job et sanitatem recepit et facultatem: et Dominus resurgens non sanitatem tantum, sed immortalitatem in se credentibus praestitit, dominiumque totius naturae recuperavit, sicut est ipse testatus dicens: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*. Job vicarios filios genuit: Dominus quoque post prophetas filios, sanctos apostolos procreavit. Job beatus quievit in pace: Dominus autem manet benedictus in aeternum.

ITEM DE SANCTO JOB

PER DIVUM AMBROSIUM EPISC. MEDIOLANENS.

(Ex libro primo Officiorum ejus, Cap. 39.)

Quid sancto Job, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepfit? Quomodo laborem aegritudinis, frigoris, famis, pertulit? Quomodo despexit salutis periculum? Numquid rapinis divitiae coaccervatae, de quibus tanta inopibus affluebant? Numquid avaritia, census, aut voluptatis studia, cupiditatesque excitavit? Numquid trium Regum injuriosa contentio, vel servorum contumelia in iram excussit? Numquid gloria sicut levem extulit, qui imprecabatur gravia sibi, si unquam vel non voluntariam celavisset culpam, vel revêritus esset multitudinem plebis, quo minus annuntiaret eam in conspectu omnium? Neque enim consentaneae sunt vitiis virtutes, sed sibi constant. Quis igitur tam fortis, quam sanctus Job? Cui secundus adjudicari potest, qui parem vix reperit?

VITA S. JOB

PER D. ISIDORUM EPISC. HISP. SCRIPTA.

HABETUR IN LIBRO EJUS DE PATRIBUS VETERIS TESTAMENTI

§ 1. Job filius Zaræ de Bosra, rex Idumaeorum quartus post Esau, successor Bale filii Beor, homo gentilis, fidelis, stabilis, humilitate summus, hospitalitate praecipuus, in disciplina mansuetus, in eleemosynis largus, dives in censu, exemplum factus egeñis, locuples in liberis.

§ 2. Quibus repente orbatus, tentationi traditur, sed contra tentationem fide religionis armatus, fit gloriosus in certamine, aequanimis in dolore: damna rerum pertulit, funera pignorum doluit, corporisque vulnera patienter excepit, et inter supplicia semper Deum glorificavit, mala sua sapienter sustinuit, conjugis verba et amicorum ratione superavit. Pro tanta virtute sapientiae, duplici in fine sublevatur remuneratione, et post rerum casum multiplici claritate donorum. Nam post noctis tristitiam diem genuit. Post foetorem ulcerum cassiae odore fragravit: sed et post abjectionem eorum inunctionem Regni promeruit, et stibium in acceptum laudis assumpsit. Vixit autem post plagam centum septuaginta et octo annis, et mortuus est, atque sepultus in regione sua. Hunc vero Hebraei asserunt non fuisse de genere Esau, sed de Nachor fratris Abrahae descendisse stirpe, et fuisse eum temporibus Patriarcharum. Nachor enim genuit Hus, de cujus stirpe Job creditur generatus.

VITA ET MARTYRIUM S. EPIMACHI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE
HABETUR IN TOMIS ALOISII LIPOMANI

Anno 362. — Aegyptius.

§ 1. Olim profecto impietatis caligo per totum orbem terrarum diffusa erat, hominesque universi ad sacrificium diis offerendum compellebantur, imperantium minas, et iudicium saevitiam atque impetum formidantes. Quamobrem natura seipsam denegabat: tunc enim cognationis jura conculcata omnino evertebantur. Quinetiam veteris benevolentiae conjunctio in dissidium convertebatur.

§ 2. Interea vero tamquam stella quaedam inter Christi milites magnus effulgebat Epimachus: qui vivus quidem Aegypto tantum cognitus fuit: post martyrium autem toti mundo evasit manifestus. Eum enim tunc Aegyptus, velut lucernam quamdam sub modio latentem, occultabat. Nam regio illa, ejus viri educationis atque optima institutionis particeps facta fuit: quippe quae virtutis et aetatis ipsius progressum atque incrementa perspexit. Is non solum cum aetate virtute quoque crescebat, sed etiam virtus ipsa in eo perspiciebatur longe major quam ejus aetas postulabat: idque cum nullo vitae magistro atque duce usus fuisset, sed ipse sibi tamquam regula quaedam et forma extitisset, animum simul atque mores componens, illum videlicet mitem et tranquillum efficiens, hos prudentes semper, attentos et sobrios. Hinc Pelusius mons incolam eum virum suscepit, quemadmodum eremus olim Joannem Baptistam, et Carmelus Eliam habuit.

§ 3. Cum igitur Epimachus ipse in monte Pelusio versaretur, et in omni philosophia se exerceret, omnemque victus duritiem amplexaretur, vitam denique propter Christum asperam ac laboriosam viveret, Judex quidam saevitiâ et ferocitate insignis Alexandriam venit. Judex autem ille caetera quidem omnia pro nihilo faciebat: sed omne tantum studium, industriam et artes adhibebat, quibus totam urbem illam suis retibus caperet, et acerbam impietatis praedam colligeret: idque ut assequi posset, nullis machinis abstinebat. Quamobrem Christiani omnes illius judicis minas extimescentes, alii in solitudinem aufugiebant, alii se Christianos esse dissimulantes, impietatem simulabant, quicumque vero pietatem profiteri volebant, acerbissimis cruciatibus trahebantur.

§ 4. Tunc igitur Epimacho solitudo ipsa non amplius fuit optabilis, neque illa vitae ratio grata erat, qua consuetudinem et hominum impietatem vitabat: sed amoris ardore in Dei pietatem vehementissime accensus, et zelo quodam magno excitatus, vitam simul, solitudinem et quietem illam contempsit, et ab eremo in mediam urbem descendit: quinimmo adiit ad tribunal Tyranni, nihil eorum metuens, quae corporeis oculis cernuntur, neque his rebus quae terrorem injiciunt perterrefactus. Qua re admirabilem animi fortitudinem indicavit. Deinceps idolorum aram evertit, eamque solo adaequavit, partim generosa et forti manu, partim potentiâ quadam non humana sed divina usus. Ad haec et adversus Judicem impetum fecit, justo quodam furore illum ulciscens, qui Deum et ejus sacras leges violabat. Ac nisi ab ipsius satellitibus martyris impetus detentus fuisset, Tyrannus ille miserabili casu jacuisset.

§ 5. Quae omnia cum Judex non ferret, sed irâ excaecesceret quod homo tam vilis et abjectus, comâ squalidus, togâ miser, tanto impetu in eum irruere ausus esset, in carcerem et vincula virum illum sanctissimum jussit conjici, propterea quod audaciam et temeritatem magnam prae se tulerat: quamobrem et justas poenas ei persolvendas esse decrevit. Multi quidem alii, et ipsi pietatis causâ conclusi, carcere illo detinebantur. Sed illis omnibus multum adjumenti, magnaue ad martyrium libenter perferendum adhortatio, erat Epimachi oratio atque alacritas, quippe quod omnes cruciatus, quos sibi paratos ac propositos videbat, negligens, de illorum salute tantum erat sollicitus. Ad haec admonitionibus et doctrinâ multa eos instruebat atque confirmabat undique ipsos muniens, eisque persuadens, ut vigilantes ac tales esse studerent qui omnino ab hostis diaboli machinis expugnari non possent.

§ 6. Cum vero Judex illos ad se duci jussisset, eosque multo constantius, quam antea, Christi confessionem profiteri vidisset, ejusque rei causam Epimachi consilia et adhortationes fuisse cognovisset, illorum omnium, post multos et intolerabiles cruciatus, linguas excindi jussit (his enim utebantur martyres ad veritatem defendendam quae res judicis animum maxime cruciabat), deinde eorundem capita gladio amputari. Post haec vinctum ad se duci jussit generosum Epimachum, quem intuens: « Quare, inquit, tu vir ita gravis, et formâ spectabili, ad eam impietatem prolapsus es, ut non solum nos, sed deos etiam ipsos et Imperatores contemneres? Homines quidem saepe ab officio aberrare necesse est: at non decet tamen in erratis permanere, sed consilium mutare, et corrigere quae non recte a nobis facta fuerint. Quamobrem et tu, cum humano more peccaveris, tandem resipiscas, et nostris jussis obedias, nobiscum una diis sacrificans, et in illos benevolentiam ostendens: ne, si deos ipsos omnium

dominos colere nolueris, tu quoque sceleratorum hominum mortem patiaris. »

§ 7. Ad haec ardentissimus ille veritatis propugnator Epimachus, apertam illius temeritatem redarguens quod admonitionibus et doctrinâ sua eum ad impietatem impellere conatus esset, ab exordio orationis suae fecit, ut Tyrannus ipse statim ejus animum perspiceret, et ab omni spe decideret. « Me, inquit, o Judex, nunquam ab ea pietate, cujus ego alumnus et amicus sum, tu avertere poteris. Ne igitur ad negandam Christi confessionem dehinc provoces, neque aliud quippiam me facturum, aut dicturum speres quod animi aut mentis imbecillitatem significet. Christum enim confiteor, Christum praedico, per quem creata sunt omnia: per quem homo formatus, et lex data est: qui mentem nobis dedit omnium ducem ac magistram: qui pro nostra omnium salute quae jam perierat, humana carne se induit, et crucifixus ac sepultus fuit, resurrexit, et in coelos assumptus est, atque iterum venturus cum gloria creditur. Utinam et tu istam idolorum caecitatem ab oculis animae abjiceres, et suavem ac salutarem Christi lucem aspiceres. Nolim enim putet aliquis, temere ac frustra nos corpora nostra cruciatibus libenter tradere. Non ita sumus nobisipsis inimici et insidiatores. Verum quoniam altera quaedam vita est multo praestantior hac quae videtur: alter quidam mundus, et sempiterna rerum bonarum delectatio, nullo tempore circumscripta, sed perennem jucunditatem afferens: propterea mundum hunc spectabilem, et carnem hanc fragilem atque caducam despiciamus. Talis est nostra confessio. In hac firmi et stabiles consistimus. Pro hac et ego quemvis cruciatum sustinere paratus sum. Tu vero si celerem mortem attuleris, pergratum mihi facies, et teipsum dedecore liberabis. Quo enim diuturniore cruciatu me affliges, eo promptior ad jussa tua contemnenda inveniar. Nam si nihil aliud esset, certe et martyres illos revereor qui ante nos certamen subierunt, et reliquos istos qui nobiscum una carcerem rursus habitant: ob idque et ipse illud studeo, ne sine corona discedam: sed ut postquam in illorum choro enumeratus fuero, istis optabilem certaminis mei cursum ostendam. »

§ 8. Haec martyris verba dubitationem magnam Tyranno attulerunt: qui cum Epimacho persuadere non posset, eum in liguo suspendi jussit, ac ferreis unguibus lacerari. Ille vero eo magis ejusmodi tormento laetabatur, quo se ob eam rem beatior existimabat: quippe quod imitator esset eorum quae Dominus Jesus passus fuerat. Itaque agebat: « Si Dominus noster Jesus Christus propter nos crucifixus est, et fellis atque aceti potionem accepit: si ejus latus lanceâ percussus fuit, si palmae clavis perforatae sunt: quare non debeo et ego illius servus, magna cum voluptate in hisipsis cum Christo Domino meo

communicare?» Certe martyr ille etiam lanceâ percuti cupiebat: quinimmo fel ipsum appetebat: et, « Veniant in me alapae, dicebat: injiciantur sputa: circumdetur caput meum coronâ spinea: detur in manus et arundo. Ubinam sunt dedecora et irrisiones? ubi alapae? Omnia enim praesentia haec mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti, videntur parva quaedam esse, ac pro nihilo faciendâ. »

§ 9. Haec cum diceret martyr, prioribus tormentis nova quaedam adiciebantur: et acutis lapidibus generosus ille athleta, Tyranni jussu, feriebatur. Instabat enim ac urgebat: Ita, inquit, hominem percutite, ut ejus corpore crebris ictibus perfracto, celerime animam ipsam abrumpat. Sed non videbat Tyrannus ille, martyrem ea re illustriorem effici, majoremque apud Deum fiduciam ipsi conciliari. Caeterum eorum quae dicenda sunt, narrationem sequamur. Deinceps enim planum fiet, quemadmodum Epimachus manifestiorem Dei gratiam et miracula consecutus est.

§ 10. Lacerabatur ille quidem in ligno, et lapidibus ita feriebatur, ut ejus ossa etiam ipsa frangerentur. Puella vero quaedam illic astabat, et ipsa, una ex eorum numero qui spectaculo aderant. Erat autem oculo altero excaecata. Illa cum ad martyrem intenta esset, et gravissimos ejus cruciatus lamentaretur, pars quaedam e martyris carnibus abstracta, et per aërem perlata, in illius puellae oculum sanguinis guttam instillavit quae quidem (o miraculum singulare, o Dei benignitatem omni oratione majorem) in lumen statim conversa est, et puellae oculum sanum effecit. Hoc Epimachi martyris miraculum quasi pertranseuntes diximus, ut ostenderemus unam ejus viri sanguinis guttam subito tantam curationem afferre potuisse.

§ 11. Cum vero martyr in diversam sententiam flecti non posset, et Dei religionem nequaquam negare vellet, ultima in eum sententia lata est, et sacrum illud martyris caput securi percussum fuit: et ejus quidem venerandum corpus, fidelium hominum manibus religiose curatum illic conditum est, ubi et martyrii sustinuit consummationem (a). Ejus viri certamen non Alexandrinus tantum populus, quique finitimas ac feracissimas Aegypti regiones colunt, valde admirati ac revèriti sunt: sed illud mundus nunc celebrat universus. Eundem quoque certaminum auctor et Judex Deus e coelo illustri coronâ donavit, propter quem Epimachus cruciatus omnes perpressus est: ejusque imitator esse in tormentis perferendis maxime concupivit ac studuit. Ipsi Creatori et Salvatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor et adoratio in secula seculorum, Amen.

(a) Constantinopolim Alexandria translatus asserunt Graecorum Menaea: Roman vero hinc immediate delatum legimus in latinis Tabulis. Dubium proinde, ait Ruinartius, an idem sit Epimachus cum Gordiano (de quo infra) a nostro Martyrologio hodie sociatus, utpote eadem in crypta Romae sepultus, ac Epimachus Constantinopolim devectus de quo, cum Sociis gloriosi certaminis, mentio in Martyrologio nostro ad diem xii dec. (Vide adnotatiunculam in calce historiae de S. Gordiano).

DE S. CALEPODIO PRESBYT. MART.

ET COMPLURIBUS PER EUM AD FIDEM CONVERSIS

EX ADONIS EPISC. TREVIR. MARTYROLOGIO.

Anno 222.

Item Romae, natalis S. Calepodii senis Presbyteri, sub Alexandro Imperatore. Qui eum fecit occidi a Laodio, et corpus trahi per civitatem, atque in Tiberim jactari, die Calendarum Maji. Quod inventum piscatores levaverunt, et narraverunt hoc Calixto Episcopo. Acceptum itaque condivit illud aromatibus, et lintheaminibus, et sepelivit in coemeterio ejus, miliario ab Urbe tertio, in crypta, vi Idus Maji. Tunc decollatus est ab Alexandro Palmatius consul cum uxore, et filiis, et aliis promiscui sexus de domo sua 42. Cum quibus et Simplicius senator cum uxore et filiis suis, et familia sua, fere promiscui sexus, 68, et Felix similiter cum uxore sua Blanda qui per doctrinam Calixti Papae, et Calepodii presbyteri, nuper fuerant baptizati. Hic enim Palmatius consul Alexandro Imperatori adeo charus erat quod acceperat ab eo potestatem, ut Christianos cogeret sacrificare. Erat autem multitudo Christianorum collecta in quodam loco trans Tiberim, inter quos beatus Calixtus Episcopus Urbis cum clero suo, et senex presbyter beatus Calepodius, ad quos tenendum Palmatius consul milites direxit. Qui ingressi ubi erat sanctorum multitudo, subito caeci facti sunt. Palmatius hoc videns, timore perterritus, nunciavit Alexandro, atque milites in conspectu ejus exhibuit. Tunc coepit Alexander clamare, «O cives optimi, videtis artem magicam?» Respondit Palmatius: «Si per magiam istud factum est, ubi sunt virtutes deorum nostrorum? Jubeat itaque pietas vestra offerri et immolari diis, ne pereat Respublica per eorum incantationes.» Statuitur itaque dies, et praeconis voce jubentur omnes immolare Mercurio qui in urbe Roma erant. Factum est autem, dum funderetur sanguis porcinus, et vitulinus, et sacerdotes virginesque baccharentur per templum daemonis, una ex illis Juliana nomine, spiritu arrepta coepit clamare: «Deus Calixti, vivus et verus, ipse indignatus est pro pollutionibus Reipublicae vestrae, et conteret Regem mortalem vestrum, quia non adoratis veritatem.» Audiens hoc Palmatius, cucurrit ad beatum Calixtum trans Tiberim, ubi erat multitudo Christianorum, et cecidit ad pedes ejus. «Cognovi, inquit, Dominum Christum Deum esse verum, quem daemones confessi sunt hodie. Per ipsum te conjuro, ut liberes me a cultura daemonum, et baptizes me sicut

praedicat. » Quem beatus Calixtus indicto jejunio, catechizavit, et allata aquâ baptizavit. Qui baptizatus coepit clamare: « Vere vidi Dominum Jesum Christum, lumen verum qui me illuminavit. » Baptizata autem est et omnis domus ejus. Ab eadem die omnem facultatem suam coepit pauperibus Christianis erogare, ubicumque invenirentur, ministrans eis victum et tegumentum. Post dies triginta requiritur ab Alexandro. Nunciatum enim est ei quod Christianus esset. Tentus igitur a quodam Tribuno Torquato, missus est per triduum in custodia Mamertini, et vinctus praesentatur Alexandro. Quem videns Alexander jussit solvi, cui et dixit: « Sic amens es Palmati, ut deseras deos, et quaeras hominem mortuum? » Inter alia respondit Palmatius: « Feci quasi infelix, modo autem cognovi quod verum est. » Tunc Alexander tradidit eum cuidam senatori Simplicio, ut revocaret eum ad culturam deorum mollioribus verbis. Sed Palmatius jejunii, orationibus et vigiliis studens, non cessabat lacrymis Deum Patrem omnipotentem et Dominum Jesum Christum filium ejus deprecari. Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, rogabat eum pro uxore sua quae a quatuor annis jacebat clinica. Beatus Palmatius praesente uxore Simplicii et omni familiâ, cecidit in terram, et cum lacrymis orare coepit: « Domine Deus, qui illuminasti servum tuum, et donasti mihi lumen aeternum Dominum Jesum Christum, salva ancillam tuam Blandam, et alleva eam de lecto doloris; ut cognoscant omnes, quia tu es Creator omnium rerum. » Quae ilico sana surrexit. Quod videntes Simplicius et Felix, et reliqui qui in domo Simplicii erant, coeperunt urgere B. Palmatium ut baptizarentur. Qui mittens vocavit S. Calixtum, et baptizati sunt omnes in nomine Domini Jesu Christi.

MARTYRIUM S. GORDIANI .

CLARISSIMI VIRI

EX MANUSCRIPTO EGREGIO CODICE DESCRIPTUM. CONSENTIUNT AUTEM ANTIQUISSIMA MARTYROLOGIA. DICTIO IN GRATIAM LECTORIS PASSIM NON-NIHIL EXPOLITA EST PER LAUR. SURIUM.

Anno 362 — Probab. Romanus.

§ 1. Temporibus Juliani impiissimi Imperatoris multorum Christianorum delata sunt nomina. Furore autem percitus Julianus, jussit eos comprehensos in publicam custodiam abduci. Inter eos fuit etiam Januarius presbyter senex. Post diem tertium

impiissimus Julianus (a) vocavit ad se Gordianum vicarium, jussitque ei, ut Januarium presbyterum sibi sistendum curaret. Itaque Gordianus Januarium presbyterum e carcere evocatum, sibi jussit praesentari, aitque ad illum: «Quis vocaris, aut cujas es facundissime orator?» Respondit S. Januarius: «Si quidem patriam nosse cupis, Antiochenus sum: si vero genus, ex Christianis parentibus Christianus.» Gordianus vicarius ait: «Quid nos multis verbis in fraudem impellere conaris? Audi me, et e duobus alterum elige: aut sacrificia diis immortalibus, et esto amicus invictissimi principis nostri Juliani: aut excipe sententiam nefandorum criminum.» Januarius dixit: «Si mihi id praestiteris, ego quidem meipsum opto offerre Deo meo sacrificium. Alioqui quicquid propter peccata mea mihi intuleris, merito id patiar: propter peccata, inquam, mea, non propter justitiam.» Gordianus ait: «Si pro maleficiis tuis, ut ipse fateris, omnibus suppliciis affici dignus es, funde diis libamina, ut dignus fias expiatione, atque a nobis conserveris.» Januarius presbyter dixit: «Ego quidem in nomine Domini mei Jesu Christi salvus fui, semperque salvus ero: atque insuper etiam alios per baptismum salvos feci qui salutis adipiscendae desiderio tenebantur. Tu vero si saperes, toto corde illum expeteres, optaresque requiem invenire animae tuae post tantas hujus vitae tempestates, et ad vitam pervenire sempiternam.»

§ 2. Tunc Gordianus praecepit eum domi suae in custodia haberi, noctuque eum ad se accersiens, dicebat se ejus velle sermonibus oblectari. Cui dixit sanctus Januarius presbyter: «Fili, noli perdere tempus tuum, sed potius age poenitentiam propter trucidata corpora sanctorum quos interfecisti, et baptizare, ut possis frui requie aeterna, et immunis esse a tormentis ignis aeterni.» Gordianus vicarius dixit: «Itane certus ero, si dictis tuis obtemperavero, immunem me fore a suppliciis illis sempiternis?» S. Januarius presbyter respondit: «Ego tibi polliceor in nomine Domini mei Jesu Christi, si toto corde credideris, et baptizatus fueris, omnium facinorum tuorum sordes expiatum iri, adeo ut teipsum quoque Domino Jesu Christo sacrificium offeras.» Gordianus vicarius dixit: «Praescribe ergo mihi credendi formam quamdam sive modum.» Januarius presbyter ait: «Confitearis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem, et agens poenitentiam, ostendas te agnoscere peccata tua.» Tum Gordianus vicarius lacrymans abiit ad uxorem suam nomine Marinam, dixitque ei omnia quae S. Januarius cum hortatus esset facere. Eadem itaque noctis horâ uxor Gordiani, tenens manum ejus, ivit cum illo ad S. Januarium presbyterum,

(a) Admonet opportune lectorem Baronius, Apronianum Praefectum hic esse legendum, non Julianum: hunc enim Romae aliquando post susceptum imperium fuisse, nullius probati scriptoris testimonio affirmatur. Sed eximium ipsum Anualium Eccles. parentem adeas in Notis ad Martyrol. hac die.

pariterque se in terram abjecerunt ad pedes ejus, rogantes ut ipsos baptizaret, seque peccasse clamantes, et ei dicentes: « Effice, ut liberemur a peccatis nostris. » S. Januarius presbyter respondit: « Etiam atque etiam videte, num toto corde credatis, num quod tegumentum intus retineatis. Scio enim vos ab Imperatore haberi in honore. » Respondit Marina: « Unam Jovis effigiem habemus reconditam, ab Imperatore nobis datam, propter quam sancti cruciabantur. De ea vero quid faciemus? Neque enim id te dominum meum celatum volui, ut mereamur adipisci coronam vitae, ubi a nobis conflagrata fuerit. » Eadem horâ adduxit Marina S. Januarius presbyterum in cubiculum suum, et ostendit ei Jovis simulacrum aereum, sed inauratum, et tripodem aereum. Sanctus autem Januarius presbyter simulacrum cum ara accenso igne conflagavit, projecitque in cloacam: atque deinde cum ingenti gaudio catechizavit Gordianum et Marinam uxorem ejus, atque e familia promiscui sexus quinquagintatres, quos etiam omnes baptizavit.

§ 3. Eodem tempore post dies quatuordecim Julianus impiissimus ad Gordianum vicarium misit Clementianum tribunum, dicens ei: « Abi visum, num tandem appulerit animum Januarius presbyter ad offerendum sacrificium magno deo Jovi. Quod si id facere detrectat, sub praeconis voce in Trajani foro fustibus cadatur. Et ita quidem factum est, ut jussit Imperator. » Dixit autem Gordianus ad Clementianum: « O Clementiane, si cognoscas esse Dominum Jesum Christum, minas et terrores hominis mortalis non timebis, sed potius vitam contempleris sempiternam, quam et ego mihi paratam intueor. Porro sanctum hunc presbyterum ego non solum non affliciam injuriâ, sed honore etiam prosequar. Cujus ego utinam vel pedes osculari merear, per quem me sentio salutem assecutum. » His auditis, Clementianus ad palatium se confereas, vociferabatur: « O magum illum omnium deterrimum, qui tuum Imperator vicarium Gordianum suis magicis artibus dementavit, illumque et uxorem ejus baptizavit, deosque nostros publice conflatos et in massam redactos abscondit. » Tum vero Julianus impiissimus, iracundiâ inflammatus, jussit in scriptis damnari S. Januarium presbyterum et beatum Gordianum, cui etiam successorem dedit Clementianum, ut is loco ejus esset vicarius: ipsumque Gordianum in publicam tradi custodiam, et uxorem ejus Marinam in pago quodam, quem Aquas Salvias vocant, rusticorum servituti addici praecepit, ut ea servitute opprimeretur: denique Gordianum Judici Clementiano sistendum mandavit. Jussit igitur Clementianus in tellure templi tribunal apparari, et B. Gordianum catenis vinctum sibi exhiberi, cui sic dixit: « Adeone Gordiane contemnens praecepta principis nostri semper Augusti, qui te dignitatis functione cohonestavit, ut magicis artibus imbutus, contra Reipublicae et

invictissimi principis nostri salutem deos confles et abscondas? » B. Gordianus respondit: « Immo vero pro salute Reip. potius id feci: et certe si in mea potestate haberem idola omnia, itidem ea confringerem et conflarem. Et tamen dic, oro, quemnam potius adorandum tu censes, cum ne qui fecit, an eum qui fingitur? Ego plane illum adoro, per quem facta sunt omnia. » Clementianus vicarius dixit: « Et quisnam ille est, per quem facta sunt omnia? » B. Gordianus respondit: « Christus filius Dei vivi. » Clementianus vicarius dixit: « Si ille fecit omnia, cur a principe Reip. Juliano semper Augusto projectus est? » B. Gordianus ait: « Immo vero Julianus potius a Deo projectus est, qui Dei timore contempto, adorat daemonum idola, cum quibus periturus est. »

§ 4. Clementianus dixit: « Sacrifica diis immortalibus: alioqui jubebo tibi caput amputari. » B. Gordianus ait: « Nunquam bene sit tibi miser, nec principi tuo Juliano, qui ad tenebras damnatus est. » Tum irâ incensus Clementianus, jussit eum plumbatis caedi: cumque diu caederetur, B. Gordianus alta voce dicebat: Gratias tibi ago Domine Jesu Christe. Quod ut audivit impiissimus Clementianus, praecepit ei caput amputari ante templum in tellure, corpusque ejus projici ante Palladis aedem in locum supradictum, vetuitque illud sepeliri intra dies quinque, ut a canibus devoraretur. Cum autem accurrissent canes, ululatus edebant, nec ausi erant illud attingere, sed potius custodiebant. Venit itaque unus ex familia ejus noctu cum aliis Christianis, corpusque venerandum sancti martyris abstulit, et non longe ab urbe Roma, plus minus milliario uno, viâ Latina id condidit in Crypta, 6 Idus Majas, ubi jampridem S. Epimachus sepultus fuerat. Quo in loco beneficia eorum ac virtutes florent usque in hodiernum diem, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi (a).

MARTYRIUM

SS. GLYCERIAE ET LAODICII

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE.

Anno 162.

§ 1. Anno primo Imperatoris Antonini, Praeside Graeciae Sabino, multa erat consensio Christianorum, qui habitabant in urbe Trajanopoli: per singulos autem dies in unum locum

(a) SS. Gordiani et Epimachi corpora (vel saltem eorum egregia pars) anno DCCLXXIV in Germaniam ad Campidonense Monasterium sunt delata. Basilicam SS. Gordiani et Epimachi olim inter viam Appiam et Latinam extractam, ab Adriano Pp. I funditus restauratam fuisse scribit Anastasius Bibliothec. in hujus Pont. Vita.

conveniebant, et multo labore ac studio a Deo pacem petebant : pauci enim erant Deum metuentes. Antoninus vero Imperator, cum Graecorum superstitionem sequeretur, omnibus idolis sacrificabat, iis videlicet, qui falso nomine dii appellabantur : sed multo diligentius ac frequentius Jovi sacra faciebat, et in ejus superstitionis errore assidue versari videbatur.

§ 2. Quodam autem die in templo ipsius Jovis cum execrandis illis sacerdotibus consultavit, et in omnes urbes, regiones ac provincias misit, ut universi homines accederent, et diis sacrificarent. Jovi praesertim : ac quicumque diis ipsis sacrificia offerre nollet, is acerba morte interfici deberet. Cum edictum illud tam iniquum ubique divulgaretur, in Graeciam quoque perlatum est. Quod cum Praeses accepisset, primum sacrificium in templo apud Maximianopolim offerebat, Imperatoris legem ostendens, neminem vero adhuc cogens. Postero autem die mane Trajanopolim profectus, similiter et iis qui illic erant, legem ostendit, et hoc edictum proposuit : Sabinus fortissimus Praeses, et valde illustris, omnibus populis et regionibus illustribus salutem. Una mente ac sententiâ omnes convenientes, intra tres dies nosipsos purgemus, et in Jovis templum ingrediamur, atque Imperatoris natalem diem agentes, magno deo Jovi sacrificium offeramus. Qui vero non obtemperaverit, neque lampadem tenens sacrificium obtulerit, gravibus suppliciis cruciatus moriatur.

§ 3. Tunc omnes in urbe illa Christiani homines Deum precabantur, pacem petentes. Glyceria vero quaedam Romana foemina, filia Macarii ter Consulis (a), cum esset in urbe illa, et singulis diebus atque horis in eam parvam domum ingrederetur, in quam homines Christiani congregabantur, seipsam Deo et Christo ejus purgabat.

§ 4. Postea vero, quam tres dies praeterierunt, cives omnes cum lampadibus insanientes concurrebant. Venit autem et Glyceria, quae Crucis Christi signum in fronte inscriptum habebat, quo animam illuminare posset. Ad Praesidem igitur cucurrit : cumque ante illum stetisset, sic est locuta : « Clarissime Praeses, en sacrificiorum, quae Deo ipsi offerenda sunt, ipsa initium faciam. Prima enim sum, et eo patre nata, qui fuit tertio Romanus Consul. » — « Et ubinam, inquit Praeses, lampas tua est, qua te id facturam significes ? » Cui Glyceria : « In fronte scriptam habeo lampadem meam, quae cum extingui non possit, sincera nostra, quae Deo ipsi offerimus, sacrificia illuminat, et aeterno Regi offert. » Tum Praeses dixit : « Age, lampadem sumens Jovi sacrificia : » — « Minime (inquit Glyceria), aeterno Regi et Deo lampadibus fumum emittentibus opus est : sed jube ipsas extingui, ut sacrificium meum non labefactetur. » Jussit igitur Praeses, et

(a) Unde Macarium hunc ter Consulem Metaphrastes eduxerit probe ignoratur. Romanam autem fuisse Glyceriam vel ipsum nomen videtur infirmari.

extinctae sunt lampades. Quibus extinctis, sancta illa foemina Glyceria, pectus temperantiâ et fortitudine praecinctum habens, oculos ad coelum intendit, et manu ad populum extensa, « Videtis ne, inquit, illustrem hanc lampadem in fronte mea inscriptam. » Cumque haec diceret, Crucem Christi ostendit, ac dixit: « Deus omnipotens, qui per Christi tui Crucem a servis tuis gloriose collaudaris, qui sanctis illis tribus pueris te ostendisti, eosque ab ignis fornace liberasti, qui leonum ora clausisti, et servum tuum Danielelem victorem effecisti, Jesu Christe, purissimus Dei Agnus, veni, quaeso, et mihi humili atque abjectae foeminae opitulare, et daemonem hunc, arte humana erectum, comminue, novaque et inania istorum sacrificia disperge ac dissipa. »

§ 5. Cum sancta illa foemina Glyceria hujusmodi preces ad Deum misisset, repente Jupiter ipse corruit atque comminutus est: erat enim lapideus. Haec cum vidisset Praeses, furore percitus una cum iis sacerdotibus qui cum illo erant, jussit Glyceriam lapidibus in eam jactis interfici. Itaque nefariorum hominum multitudo descendit, et lapides in Glyceriam conjecit. Lapidēs vero ipsi, tanquam in locum quemdam repositi, eam circumdabant quidem, sed non tangebant. Cum vero Dei beneficium hoc esse illi non intelligerent, pharmaceutriam, hoc est, veneficam mulierem eam esse dicebant, ob idque lapidibus non percuti. Tum Glyceria: « Recte, inquit, dicitis me pharmaceutriam esse: Christi enim pharmaca, per me vim suam operantia, vestrum errorem redarguunt, ejusque auxilium injurias vestras dispergit. » His auditis, Praeses dixit: « Ad crastinum usque diem in carcere custodiatur mulier ista, ne forte veneficiis suis utens effugiat, et a Deo suo se adjutam fuisse dicat, et ita multos decipiat. » Tum Glyceria: « Stulte, inquit, excaecate atque impurissime homo, non animadvertis me praeceptis Dei ligatam esse, et ejus legi affixam, e quibus solvi non possum? Ipsius enim vinculum est indissolubile, quo superborum vincula dissolvuntur, et eorum, qui Deo ipsi resistunt, consilia dissipantur. »

§ 6. Haec cum dixisset, in carcerem abiit. Ad quam Philocrates presbyter accessit. Illi autem dixit Glyceria: « Signa me Christi signo, et pretioso veritatis Chrismate me ipsam exorna, et Deo illi atque Imperatori, cui tu militas, et cujus arma ipse geris, me commenda, ut eo signo munita, pravissimi daemonis malitiam superem. » Ad haec Philocrates presbyter: « Signum, inquit, Christi vota tua expleat, et pretiosum Christi unguentum faciat, ut, quod cupis, id assequaris. » Haec cum dixisset, pacem ei precatus, discessit. Eo autem die, qui consecutus est, Praeses ipse mane ad domum regiam venit, ut Glyceriam sanctam illam foeminam ad se duci faceret, eamque interrogaret, an diis sacrificare vellet. Quod si facere nolisset, pluribus tormentis

afficiendam, ac morte denique condemnandam esse censuit. Ducta igitur fuit, et ante Praesidem stetit hilari vultu. Cui Praeses: «Dic, inquit, Glyceria: Num adhuc persuasum non habes, ut magno deo Jovi sacrifices, cui et Imperator ipse sacrificat?» — «Quomodo, inquit Glyceria, illi sacrificem, qui fractus est, et in multas partes comminutus? Quique sibi ipse opem ferre non potuit, huic ne me vis sacrificium offerre? Habeo notitiam illius magni Dei, qui sedet in coelis, quique mihi opem tulit, et nefariam vestram potentiam dissolvit. Illi me sacrificia offerre decet, illi me gratam esse convenit.»

§ 7. Cum haec audisset Praeses: «Sacrifica, inquit, antequam te cruciem.» Tum Glyceria: «At cruciabit me Deus meus, si te audiam.» — «Equisnam, inquit Praeses, te a morte liberabit?» Respondit Glyceria: «Ego studeo et pròpero corporis mei labore animae vulneribus mederi.» Tunc Praeses jussit Glyceriam crinibus suspensam ac dilaniatam interfici. Illa vero suspensa dicebat: «Gloria tibi sit, Deus omnipotens, qui stolido huic Praesidi ostendisti, non alia illi esse tormenta, nisi crines illos a tua benignitate mihi datos, quibus caput meum circumdatur. Iis, inquam, crinibus, per quos Praeses me cruciat, ipse redarguitur. Illi enim pro corporis tegumento, et gloria tua mihi a te adjutore meo dati sunt, et illi ipsi nunc adversus bonarum rerum inimicum Praesidem hunc adjumento mihi sunt.» Haec cum illa dixisset, jussit Praeses eam laniari. Quae dum laniaretur: «Nefarie, inquit, et omni malitià referte minister diaboli, nihil sunt ista tua tormenta, quae ipsa non sentio. Habeo enim omnium Dominum Deum, qui per Jesum Christum me servavit, qui et nunc mihi opitulatur. Para igitur majora aliqua tormenta: haec enim nulla sunt.»

§ 8. Talia dicebat Glyceria, et carnificum manus ipsam laniando defatigatae jam erant. Praeses vero cum se a foemina illa superatum videret, eam deponi jussit, et ejus oculos contundi. Tum Glyceria: «Lux mea, inquit, Deus, et firmamentum meum Christus est, qui sua bonitate ancillae suae cogitationes confirmat. Te precor, Domine, ut vultum meum illumines, et ad injurias quae propter divinitatis tuae confessionem mihi afferuntur excipiendas paratiorem me reddas. Tu, Domine, in patientia tua me corrobora: tu enim es Deus, qui per Dominum nostrum Jesum Christum sancti Spiritus tui thesauros iis conferre soles, qui nominis tui confessionem oratione firma ac stabili profitentur. Qui omnibus tuis viris sanctis opem tulisti, per quos et ipsa tui notitiam accepi, eamque amplexa sum, exaudi nunc ancillam tuam: quoniam nominis tui causâ studeo e laqueis diaboli et ab ore serpentis liberari.» Haec cum diceret, a carnificibus verberabatur. Angelus autem Domini Dei repente illic astitit, et carnifices illos ita prostravit, ut mortui viderentur. Jussit autem Praeses ipsam in carcerem duci, neque cibos ab aliquo ad eam ferri.

§ 9. Abiit igitur illa valde laeta, et divinam gloriam celebrans, in carcerem ingressa est. Custos autem ipse multo timore illam in carcere custodiebat. Cumque tres dies praeteriissent, dixit Praeses Praetori, ut annulum ipsius caperet, et carcerem sigillo muniret, in quo maga illa foemina servabatur: sic enim eam vocabat. Praetor igitur abiit, et in carcerem ingressus, Glyceriam ipsam invenit diligenter custoditam, et Deum laudantem. Sigillo igitur claustris impresso, jussit et exteriora carceris loca custodiri. Cum autem illa intus esset, et Deum laudaret, Angeli cibum ei afferebant. Praeses vero cum post aliquot dies in urbem Heracleam profecturus esset, carcerem visere voluit, ut si vivam Glyceriam invenisset, eam post se duci juberet. Cum autem ad carcerem venisset, licet januam sigillo munitam, ut jusserat, videret, neque ad eam quemquam ingressum fuisse certo sciret: patefactis tamen foribus, eam vinculis solutam vidit, et lancem ipsi appositam, in qua erant panis, atque lac, et aqua in cratère. Itaque stupore affectus illam eduxit, non intelligens, Deum esse, qui eam nutriebat.

§ 10. Cum igitur Praeses Heracleae esset, in templo Jovis immolabat. Christiani autem, qui erant in illa urbe, audiverunt de muliere, quae propter Christi confessionem tam fortiter certaverat, omnesque una cum venerando Episcopo Dometio ei obviam venerunt tribus milliaribus longe ab urbe. Postero autem die jussit Praeses sanctam mulierem ad se duci, et si diis sacrificare nolisset, igne comburi. Ducta igitur illa est. Cui Praeses dixit: «Num, Glyceria, certum aliquid deliberasti?» Tum illa: «Dixi jam tibi, me Deo meo adjunctam esse, et diabolo, cui tu servis, renunciasse. Quomodo igitur Christo adjuncta, possum aliquando ab eo segregari, et pro vita mortem eligere? Fac igitur quicquid lubet: ego enim parata sum brevia ista et caduca despicere, ut bona illa coelestia consequar.» Tunc Praeses eam in fornacem ignis conjici jussit. Accensa igitur fornace, sancta mulier Crucis signo seipsam munivit, et cum in fornacem coniecta esset, repente ros e coelo demissus, ignis flammam extinxit, et sancta mulier in fornace ipsa, velut pura quaedam agna, stetit canens et laudans Deum; et paullo post exiit e fornace sine laesione aliqua. Tum Praeses jussit capitis ejus pellem a vertice usque ad frontem detrahi. Itaque satellites cum manibus ac pedibus mulierem vinctam tenerent, fecerunt quod a Praeside jussi fuerant. Sancta vero Glyceria, dum pellis ei secaretur, serena fronte Deum orabat. Tunc hujus mulieris constantiam non ferens Praeses (putabat enim sibi injuriam ab ea fieri), jussit eam in carcerem duci, ut usque ad crastinum diem manibus et pedibus vincta servaretur, et super acutos lapides prosterneretur, quo super illos agitata, aerumnose ac pessime interiret. Fecerunt ministri quod jussi fuerant, et ita eam disposuerunt. Media vero nocte Angelus Domini venit, et a

vinculis Glyceriam dissolvit, et illam faciei speciem, propter pellem detractam inhonestiorem factam, ita curavit, ut talis esset facies ipsa, qualem Deus effecerat.

§ 11. Postridie vero mane Praeses, cum progressus esset, jussit ad se duci sanctam mulierem Glyceriam. Itaque custos carceris, nomine Laodicius, cum, patefactis foribus, eam solutam vidisset, neque agnovisset, in desperationem venit, et seipsum interficere voluit. Illa vero: « Cave, inquit, istud facias, sed tibi ipsi parcas: ego enim sum illa, quam tu quaeris. » Tum custos tremens, dixit: « Miserere, quaeso, mei, ne moriar. Credo in Deum illum, qui tibi opem tulit. » At illa: « Sequere igitur Christum, qui salutem affert. » Tunc Laodicius Glyceriam eduxit, et ejus vinculis ipse alligatus eam sequebatur. Id cum Praeses vidisset: « Quidnam, inquit, istud est, quod fecisti, Laodici? Ubi est mulier illa quae devincta tibi commissa fuit? » Tunc Laodicius: « En tribunali assistit, quae proxima nocte divino lumine illustrata, insignem ac splendidam faciei speciem per manum Angeli a Deo missi recepit, et ab eodem vinculis exoluta fuit. Ejus autem vincula, cum Dei miracula perspexerim, ipse accepi. Credo igitur id, quod ipsa credit, et ejusdem mortis volo fieri particeps. »

§ 12. Tum Praeses: « Feriatur, inquit, iste, et capite privetur. Sine, videamus, an illi Christus opem ferat. » Ille vero cum securi feriendus esset, haec verba protulit: « Tu Christianorum Deus, connumera me, quaeso, cum serva tua Glyceria. » Cumque hoc dixisset, securi percussus est, et ejus corpus a Christianis sublatum fuit. Tum Praeses ad Glyceriam conversus: « Dic igitur: Quisnam est iste, qui tibi opem affert? » — « Christus, inquit Glyceria, mundi Salvator, et Deus totius consolationis, qui mihi prandium misit in carcerem, et a vinculis me liberavit, et faciei meae honestam speciem restituit: is, inquam, est adjutor meus. » Haec cum audisset Praeses, jussit ipsam feris objici, et cum eis pugnare. Illa vero ad feras quasi ad jucundissimas aliquas epulas, accessit.

§ 13. Sedente igitur Praeside, ingressa est Glyceria composito incessu, et hilari vultu, et stetit in medio stadio, Christum adiutorem suum expectans. Cumque illa sic stetisset, ferarum praefectus repagula sustulit, et leaena ingenti corpore fremens exiit, quae ad Glyceriam accurrit, et ad ejus pedes revoluta est. Tunc illa cum oculos suos ad coelum erexisset: « Gratias, inquit, tibi ago Deus omnipotens, Deus patrum, Deus misericordiarum, qui agrestes feras mansuetiores effecisti ad divinitatis tuae potentiam comprobendam: qui aspera et difficilia, mihi lenia et plana reddidisti: da, quaeso, mihi, ut venerandam coronam cum sanctis patribus assequar. » Haec cum dixisset, vox e coelo demissa est, quae dixit: « Exaudivi orationem tuam: veni cum pace: patefactae sunt tibi fores regni coelorum. » Tunc alia

quaedam leaena in Glyceriam immissa fuit: quae cum egressa esset, ipsam momordit, neque morsus vestigium aliquod reliquit. Itaque sancta illa bellatrix Glyceria, in veritatis confessione perfecta, obiit, leaenae illius morsu tacta. Tunc ferarum praefectus atque educator repagulum sustulit, et ferae illae tristes in stabulum suum redierunt. Praeses vero illa ipsa hora hydropicus effectus, et in platea, omnibus rebus indigens, et aliis exemplo propositus, mortuus est.

§ 11. Cum vero beata Glyceria, beati martyrii confessione perfecta, obiisset, ejus corpus Dometius episcopus accepit, et in loco quodam venerando prope urbem reposuit. Cujus memoriam pie ac religiose agimus decimotertio die mensis Maji, Deum precantes, ut ejus socii esse cum gloria mereamur*.

GESTA

S. ANTHIMI PRESBYT., SISINNII DIAC.

ET ALIORUM SS. MARTYRUM

UT IN ANTIQUIS MSS. CODICIBUS HABENTUR.

STYLUS HINC INDE NONNIHIL CASTIGATUS EST PER LAUR. SURIUM.

Sub finem III saeculi.

§ 1. Sergius Terentianus, illustris vir, secundo Urbis Praefectus, neptem Gallieni Augusti accepit uxorem ex eaque habuit Lucinam quam voluit nubere Falconi Piniano. Is vero Pinianus cum Lucinam duxisset uxorem, missus est, acceptis a Diocletiano et Maximiano codicillis ut ageret Asiae Proconsulem. Habuit vero a consiliis Cherèmonem quemdam, hominem mente sacrilega et valde perversum; qui cum multivariis tormentorum generibus interimeret Christianos, a malo daemone arreptus, de carruca publice corruens, per multa horarum spatia vexatus est a nequam spiritu, et tandem sanctos invocans, quos interfecerat, expiravit. Quod ut vidit Pinianus, nimio terrore correptus, in morbum incidit, quem medici dicerent nullam prorsus admittere curationem. Cernens autem Lucina prudentissima matrona hunc ei morbum accidisse, quod Christianorum caedibus esset pollutus, et aditum in se patefecisset inimico, perquisivit

* Licet S. Glyceriam Martyrologium die xiii commemoret, qua tumultata ab Episc. Heraclensi Dometio est, cum tamen martyri dies haec fuisse videatur, ejus historiam e loco quem in Suriana serie obtinet duximus non deturbandam.

Confessores Christi, qui tenebantur in vinculis, curavitque eos ad se clam adduci: in quibus erant S. Anthimus presbyter et Sisinnius diaconus, alique religiosi viri, Maximus, Bassus, Fabius, Diocletius et Florentius: iisque dixit Lucina: « Detis operam, ut maritus meus liberetur hac aegritudine, et ego vobis amplissimo munere honoratis, libere hinc abscedendi faciam potestatem. » Ait ad eam Anthimus: « Si vis virum tuum salvum et incolumem, hortare eum ut fiat Christianus, et continuo sospitem videbis. » Illa mox ingressa ad Pinianum, dixit ei: « Quotquot te hactenus non solum medici, sed etiam archiatri viderunt, omnes uno ore testati sunt, nulla te ratione posse evadere. Ego vero quosdam inveni viros, qui se quidem nihil abs te accepturos affirmant, sed hoc tantum asserant, si velis fieri Christianus, ilico te posse optata gaudere salute. » Pinianus his auditis: « Oportet, inquit, valde illum desipere, qui non credat eum verum esse Deum, qui potest desperatam reddere salutem, et ad vitam illos revocare, quibus jam sepultura parata est. »

§ 2. Lucina itaque egressa, introduxit Anthimum presbyterum et Sisinnium diaconum, hortabaturque eos sedere in cubiculo, ubi jam semianimis decumbebat Pinianus. At illi dixere Piniano: « Non huc sedendi causâ ingressi sumus, sed aliquid faciendi, unde cureris. » Ait Pinianus: « Detis ergo operam, ut possim his febrium doloribus liberari. » Anthimus presbyter dixit: « Facessant hinc artes medicorum, ubi sola Christi virtus operabitur. » Pinianus ait: « Succurrat ille mihi per vos, ut possim credere, eum solum esse omnipotentem Deum. » Anthimus dixit: « Praepara pectus tuum, ut credas ea quae dicturus sum tibi: et ubi credideris, salvus eris. » Pinianus ait: « Ego si non toto corde credidissem, non vos ad me ingredi passus essem. » Anthimus dixit: « Audi ergo, quid credere debeas. Is, quem nos colimus, unus Deus est, qui fecit coelum et terram, et omnia quae in eis sunt. Et hic Deus, Verbum ex ore suo protulit virtute plenum, quo *verbo coeli firmati sunt, sicut Spiritu oris ejus omnis virtus eorum: a quo congregatae sunt sicut in utre aquae maris, et positae quasi in thesauris abyssi (ex Ps. 32)*. Cum sit autem trinus Deus, in quem oportet credere, tamen unus est: Pater, qui eructavit ex corde Verbum bonum: Filius, qui est Verbum, per quem facta sunt omnia: sanctus quoque Spiritus, a quo universa animantur. Ex omnibus autem creaturis Deus hominem creavit ad similitudinem suam, cui etiam legem praefixit, quam si servaret, vitâ frueretur sempiterna. Sed invidus daemon pestifera suasionem effecit, ut legem illam transgrederetur: quae res mortem ei attulit. Itaque Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, id est, Filius Dei, dignatus est humanam naturam suscipere, et nasci ex virgine: et cum esset ei par omnino cum Patre potestas et virtus, omnes diaboli tentationes vicit, et tandem ad Crucis

usque lignum perduci et in illud suffigi se passus est, ut lignum praevaricationis lignum passionis excluderet, et vitam, quam homo peccando amiserat, pro peccatoribus moriendo repararet. Surrexit autem tertia die a mortuis, et discipulis suis per dies quadraginta apparens, dedit eis potestatem in ipsius nomine pellendi daemonia, aegris manuum impositione reformandi salutem, dolores et morbos omnes curandi, mortuos quoque ad vitam revocandi. Ad extremum cum illos ad montem perduxisset, videntibus illis ascendit in coelum. Stupentibus autem eis, apparuere angeli, qui et dixerunt: Quid statis aspicientes in coelum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum. In ejus ergo nomine manum tibi imponimus, credentes completurum eum promissa sua. »

§ 3. Tum vero Pinianus, extendens manus suas in coelum, ita dixit: « Christe, quem hactenus ignoravi quis esses, quem nunc demum cognovi ex horum sermonem, qui te noverunt: en etiam antequam fiam Christianus, te confiteor, et credo te mihi redditurum sanitatem, quam medici omnes asseverant nullo pacto mihi posse restitui. » Prostraverunt autem se Anthimus presbyter et Sisinnius diaconus, et unanimiter in preces incubuere. Atque ecce illis orantibus, subito fulgor luculentus emicuit, et dimidia fere horâ illic permanens, paulatim abcessit. Surgentes autem Anthimus et Sisinnius, dixerunt Piniano: « Exurge. Visitavit enim te Christus Filius Dei, cui credidisti. » Et statim erigens se, sedit in lecto suo, et quasi pede tentans, descendit ex illo, coepit stans movere sese: cumque incolumem se sentiret, voce clarissima dixit: « Verus Deus tu es Christe, qui me desperatum saluti integrae restituisti. » Acciti sunt autem etiam illi, qui in carcere adhuc erant, Maximus, Bassus, Diocletius et Florentius: simulque orantes, Pinianum et Lucinam conjugem ejus sermone veritatis et perfectionis imbuerunt. Exactisque septem diebus, quibus eos docuerunt mysterium Christi, baptizaverunt eos et omnes eis familiaritate conjunctos. Mansit autem Pinianus post recuperatam sanitatem in functione sua annum unum: atque interim Christianos omnes a metallis et ergastulis atque custodiis ad se curavit adduci, eorumque ex Anthimi et Sisinnii institutione pedes lavit, manus osculatus est, et suppeditato sumptu atque vehiculis, ad propria dimisit eos gratulabundos.

§ 4. Jam autem famâ ejus in vulgus sese diffundente, in urbe dicebatur: Pinianus huc secum Christianos adduxit. Et quia multi erant, et simul uno in loco degere non poterant, distribuit eis mansiones per praedia sua et vicinam provinciam, ubi amplissimas habebat possessiones apud Auximum * oppidum. Et

* Italice *Ostimo*, Urbs Episcop. in Piceno.

praedium quidem unum attribuit Sisinnio diacono, Diocletio et Florentio, quibus permulti alii aderant, pariter vacantes Deo, et sine ulla molestia in Christi laudibus triennio versantes. Hoc autem ordine Sisinnius, Diocletius et Florentius ad palmam martyrii pervenere. Erat ibi conventus hominum eorum, qui sacrificantes semel post annos tres, dicebant sibi reddi responsa. Cum ergo illi convenissent, et solitas impietates sceleratis offerendis sacrificiis exercerent, talia feruntur accepisse responsa: Nisi sacrificarent Sisinnius, Diocletius et Florentius, non posse illo solito more oracula edere. Itaque a populo tracti violenter, cum sacrificare contemnerent, lapidibus interfecti sunt, et sub ipso monte, sic ut erant lapidibus obruti, derelicti. Eum autem locum post discessum malignae plebis repurgarunt Christiani, et sanctos martyres illic condiderunt: ubi sane orationes eorum exuberant beneficiis suis usque in praesentem diem.

§ 5. Porro Anthimus presbyter non longe ab Urbe, viâ Salaria, latitabat apud praedia Piniani. Accidit autem, ut rusticis Sylvano sacrificantibus, is, qui erat eorum sacrificiorum auctor, a diabolo arreptus fureret, omnesque ipsi occurrentes gladio caederet. Cumque omnes fugerent, perlatum est ad Anthimum, jam multos ab illo homine furioso peremptos et caesos esse. Anthimus itaque orans et commendans se Deo, occurrit ei et dixit: In nomine Domini mei Jesu Christi sta vinctus catenis spiritalibus, et abjice gladium, quem ad hominum faciendas caedes corripuisti. Ad hanc vocem stetit ille fixus, statimque tenuit eum Anthimus presbyter, et duxit ad suum domicilium, precibusque et jejuniis vacans, intra tres dies ita eum menti suae restituit, ut etiam Christianum efficeret. Credidit autem etiam uxor ejus et filii, multique alii ejus operâ conversi crediderunt, adeo ut lucum illum Sylvano dicatum securibus caederent, et aras ejus subverterent, hanc ei vicem reddentes, quod daemone infestante homines innoxii fuissent jugulati. At vero populus incredulus illac transeuntem Priscum consularem tenuit, indicavitque ei ab Anthimo presbytero eversa esse simulacra omnia, lucosque omnes incensos. Jussit igitur Priscus eum comprehensum ad sacrificandum compelli. Sed cum importunitatem et minas eorum contemneret, ligato ad collum ejus saxo, in medium Tiberim eum jactaverunt. Angelus autem Domini apparuit ei, et ruptis vinculis, reduxit eum in cellam oratorii sui. Altero mane viderunt gentiles more solito venire Christianos ad eum, illisque insultantes et illudentes, dixerunt: « Ite ad Anthimum vestrum: jacet enim mersus in profundo Tiberi. » Respondebant Christiani: « Nos Anthimum Christi servum sanum vidimus, nobisque pro more bene precatus est prorsus incolumis et illaesus. » Dixerunt ergo ethnici illi intra se: « Nos eum ita traximus, ut membris omnibus attritus sit, nostrisque manibus ligato ad collum saxo in

Tiberim cum praecipitem egimus: quid est igitur, quod haec isti affirmant? » Ingressi vero ad eum, viderunt eum saluum et ad populum concionantem. Eo spectaculo attoniti plerique omnes, qui eum in Tiberim demerserant, ad genua ejus sese abjiciunt, ductique poenitentiam, baptizantur. Cum autem revertisset Priscus consularis, delatus est apud illum Anthimus presbyter, quod non modo non potuerit interfici, sed etiam omnes illos, qui eum extinguere conati essent, ad Christi religionem traduxerit. Jussit ergo Priscus illum sibi sisti, et cum triduo vinculis et minis atque terroribus illum pertentasset, nec ulla posset ratione eo permovere, ut idolis immolaret, jussit eum capite caedi. Tulerunt autem corpus ejus illi quos converterat ad Dominum, et in oratorio ipsius condiderunt.

§ 6. Eo vita functo, Maximum venerari coeperunt, qui Anthimi fuerat amicus perquamfamiliaris, dixeruntque Prisco consulari: « Inimice Dei et Christianorum, ecquid inde lucri nactus es, quod Anthimum peremisti? En plures ad se invitat Maximus, ejus amicus. » Misit ergo Priscus apparitores, qui Maximum comprehenderent. Resistente autem populo et prohibere volente, dixit ei Maximus: « Nolite filioli impedire profectionem meam; » sicque constanter et intrepidus abiit ad Priscum, qui hunc in modum ei locutus est: « Tunc es ille, qui Principum caeremonias evertis, et provinciales omnes a deorum cultu abstractos, ad tuum Deum adducis? » simulque irâ commotus, jussit eum fustibus caedi et ad sacrificia compelli. Sed ut vidit eum in Dei timore fixum permanere, itidem capite damnavit. Rapuerunt autem Christiani corpus ejus, et in loco, ubi orare consueverat, tumularunt. In eodem vero loco Bassus permanens, hortabatur Christianos, ut in Sanctorum passionibus laetarentur potius quam lugerent. Accidit inde, ut multi confluerent ad mercatum, qui tum habebatur eo loco quem Forum novum vocant, fierentque sacrificia Baccho. Quidam igitur Bassum apprehendentes, dixerunt ei: « Sacrifica deo Libero, qui nobis dat uberes vineas, et deae Cereri, quae messes fertiles largitur. » Quibus Bassus respondit: « In coelo Deus est, qui dat pluviam matutinam et serotinam, idemque ipse suppeditat nobis omnia, vitae degendae necessaria. Haec autem simulacra prorsus inanima et muta sunt, et neque sibi possunt, neque aliis opitulari. » Atque haec dicens, insufflavit in illa, et mox ceciderunt et confracta sunt. Id ut populus vidit, irruerunt in eum, et pugnibus, calcibus, fustibus tam diu eum ceciderunt, donec exhalaret spiritum. Fabium vero tradiderunt Prisco, a quo diuturna maceratus custodiâ, cum omnino respueret sacrificia daemoniorum, item capite punitus est. Atque ita omnes isti, Anthimus, Maximus, Bassus et Fabius illis locis caesi sunt, in quibus orare consueverant viâ Salaria, quae mittit ad Picenum. Porro Sisinnius et Diocletius et Florentius eo in loco humati sunt, quo

lapidibus obruti fuere, juxta Auximum oppidum. Eorum autem martyrio multum gratulabatur Pinianus illustrissimus et Christianissimus, qui cum bona fide migravit ad Dominum.

§ 7. Lucina autem conjux ejus, jam marito orbata, diu noctuque in precibus et lectione perdurans, castissimum Deo exhibuit famulatum. Et erat illa quidem elegans corpore, sed elegantior sanctitate. Cum autem supra vires se afficeret inedia, et triduanis jejuniis maceraret, apparuit ei S. Sebastianus martyr Domini, indicavitque ei locum, in quem ipsius corpus sacrilegi abjecerant. Quod ubi illa ex eo loco extractum sepelivit, referebat se a S. Sebastiano admonitam, ut juxta Apostolicam praeceptionem vino modico uteretur, et quotidiano esset contenta jejunio, tumque cibum sumeret, quando ad eam venientes sacerdotes Domini, qui causâ persecutionis latitabant, Missas facerent, et ipsa ab eis benedictionem percepisset. Cum autem caesi essent Simplicius et Faustinus via Portuensi, soror eorum Beatrix eos sepelivit, atque deinde se contulit ad venerabilem Lucinam, mansitque cum ea mensibus septem.

§ 8. Interea praedium quoddam Beatricis hujus et fratrum ejus Simplicii et Faustini, vicinus quidam possessor Lucretius nomine, concupivit. Curavit igitur comprehendi Beatricem, et duci ad sacrificandum. Cum autem illa constanti animo recusaret, jussit eam noctu a servis suis praefocari*: eam vero S. Lucina apud fratres ejus sepelivit. Porro Lucretius occupato illo praedio, fecit in eo convivium amicis suis, insultans sanctis martyribus. Ecce autem inter epulas cujusdam foeminae infans in has voces erumpit: Audi Lucreti. Occidisti, et invasisti: inaque datus es in manus inimici. Ad quae verba expalluit Lucretius, et tremore correptus est: moxque satanas in eum ingressus in ipso convivio, per tres horas vexavit eum, donec impium exhalaret spiritum. Tantus autem timor invasit eos qui illi convivio intererant, ut simul omnes ad Christianos confugerent, et fierent etiam ipsi Christiani, passimque omnibus narrarent, caedem S. Beatricis in convivio vindicatam.

§ 9. Lucinâ autem fugam meditante propter persecutionis acerbiter, apparuit ei sancta Beatrix, hortataque est ne fugeret, dicens illo ipso mense pacem Ecclesiae Dei restitutum iri, quod etiam factum est. Vixit autem S. Lucina ad annos nonagintaquinque, semper eleemosynis, precibus, jejuniis, hymnis et canticis vacans, in fide, castitate et omni sanctitate perseverans, praestante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

* Coluntur MM. SS. Faustinus, Simplicius et Beatrix xxix jul.

IN FESTO

EJUSDEM B. ANTHIMI MARTYRIS

SERMO B. PETRI DAMIANI

§ 1. Cum beati Anthimi, fratres charissimi, triumphalia gesta recolimus, triumphantis in eo Christi victorias celebramus. Ille siquidem in eo pugnabat, ille superabat, qui et fidei constantiam praebebat animo, ne suppliciis cederet, et verba vitae labiis suggererat, ut infideles et perditos ab errore veteris perfidiae revocaret. Non enim, inquit, vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Stringebatur corpus loris nexum, sed verbum Dei non erat alligatum. Horrebat tenebris carcer angustus, sed mens, atria supernae claritatis inhabitans, beato lumine fruebatur, dicens cum Paulo: Quos resuscitavit, consedere fecit secum in coelestibus. Livebant membra plagis verberum, sed agebat: Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, sed is qui intus est, renovatur de die in diem. Cum talibus armatis noster Jesus ascendit in praelium, defuncto Moyse, et Jordane transmissio, cessante veteris legis observantia, et percepto baptismatis sacramento. Lex enim et Prophetiae usque ad Joannem, ut videlicet illie legi veteris Testamenti finis occurreret, unde novae gratiae lavacrum profluendi ad salutem hominum originem inveniret. Jesus itaque ille Israëliticae plebis dux, nostrum verum Jesum humani generis Salvatorem, et vocabulo praefiguravit, et facto. Mittitur ille ad perdendas gentium nationes: venit hic ad debellandas aëreas potestates. Mittit ille Jericho duos exploratores: dirigit iste in hunc mundum sub ejusdem numeri sacramento suos praedicatores. Misit enim (testante Evangelio) binos et binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. Mittebantur illi, ut locorum situs sollicita curiositate perquirerent: missi sunt isti, ut venienti Jesu viam fidei in humanis cordibus praepararent. Illi in Rahab meretricis hospitio recipiuntur: isti apud Ecclesiam Gentium, quae cum idolis fornicata erat, requiescunt. Porro Rahab coccineum funiculum, sanguinei videlicet coloris, in fenestra propriae domus appendit: et sancta Ecclesia in fenestra suae domus quodammodo ruborem sanguinis ponit, dum et passionem Christi publice confitetur in voce, et signum Crucis palam portat in fronte.

§ 2. Unde bene sponsus ad sponsam dicit in Canticis: Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce. Quid enim labia sponsae, nisi doctores intelliguntur Ecclesiae? Coccus

autem sanguinis habet ruborem, vel ignis speciem, quod significat charitatem. Labia ergo Ecclesiae, hoc est, praedicatores sancti, coccineae villae sunt similes, quia mortem Christi jugiter praedicant, eumque pro charitate generis humani Crucis subiisse patibulum constanter affirmant. Et bene per villam coccineam, praedicatorum ordo signatur. Villa siquidem capillos ligat, in unumque constringit: et sancti Doctores in unitatem fidei praedicatione sua fidelium colligunt multitudinem, atque in unum redigunt sub mutuae charitatis compage decorem. Postremo quisquis extra domum illam inventus est, gladios non vitavit: quicumque etiam ab Ecclesiae limite, qui fides est, exterior fuerit, periculum proculdubio mortis incurrit.

§ 3. Extra hanc domum sacrilegus ille Chaeremon intentus est, qui acceptis ab imperiali tyrannide codicillis, dum contra Christianos vesana rabie fureret, eorumque necem cruentis dentibus esuriret, a daemonio repente correptus, de vehiculo corruit, diuque vexatus, dum sanctos invocaret, quos ipse laniaverat, expiravit. Ad hanc domum Pinianus confugium fecit, qui mox ut per beatum Anthimum verbum salutis audivit, credens in Christum, omnem molestiam desperati languoris, quem patiebatur, evasit. Et bene factus transfuga, dum victoris Jesu castris applicuit, peregrinus in domesticum transiit, et Israeliticam dignitatem alienigena subintravit. In ore quippe beati martyris Anthimi, tanquam ex fenestra domus, coccineus quodammodo funiculus dependebat, quia trophaeum Crucis Christi omnibus notum facere non cessabat. Praeterea beatus Anthimus, cujus jam per multa certamina testabatur terra victorias, ut et in alio elemento nobilis ejus palma claresceret, in Tiberini gurgitis fluentia demersus est. Et ut artifex carnificum rabies nihil dimitteret intentatum, saxea corda gestantes, pondus alligant saxi, minus fidentes corporeae gravitati. Sed frustra lapidea moles aggravat, quem penna meritorum levat. Aliena perversitas inaniter deprimat, quem sublimia petens sanctitatis propriae virtus extollit. Felix ille vinetus, qui dum humano solatio destituitur, ne pusillanimis fiat, Angelitus visitatur. Felix, inquam, naufragus, qui ut de voragine pelagi ad stationem litoris reportetur, non terreni remigis officio fruitur, sed coelestis nuncii vehiculo bajulatur. Angelus enim Domini veniens (ut in ipsa passionis ejus narratur historia) et vinculum solvit, et beatum martyrem ad orationis suae cellulam revocavit.

§ 4. Imitemur hunc egregium virum, dilectissimi, sancte vivendo, carnis incentiva frenando, mundi gloriam contemnendo. Beati nos martyres in operatione praecedant, ut sancti Angeli nobis in tribulatione succurrant. Delicatus siquidem miles est, qui ante vult triumphare, quam arma conserere: prius triturare, quam rura proscindere. Inter hos sane principes et coelestis

militiae bellatores beatus Anthimus insignis enituit, quod et cruentis impiorum manibus in persecutione non cessit, et in pace positus, insurgentium portenta vitiorum spiritali virtutum mucrone truncavit. Carnis suae membra tormentis exposuit, interioris hominis viscera illaesa servavit. Caput non timuit ferventi gladio subdere, ut Christo capiti mereretur inseparabiliter adhaerere.

§ 5. Imitemur, dilectissimi, fidem martyrum, per quam vincentes regna terrarum, adepti sunt praemia promissa coelorum. Sit ergo fides nostra solida, sit vera, sit robusta, ut nunc eundo per fidem, perveniamus ad speciem: nunc videndo per aenigmati speculum, quandoque perducamur ad ipsius summae veritatis obtutum, ubi nunc beatus martyr Anthimus, deposita sarcinâ corruptibilis carnis, stolam adeptus est Angelicae claritatis. Ecce enim inter ignitos supernae Jerusalem lapides emicat. Ecce inter purpuratas martyrum legiones victor et coronatus exultat. Consummato quippe gloriosi certaminis cursu, eundem ipsum in praemio remunerationis accepit, qui factus est et pretium cum redemit, Jesum Christum Dominum nostrum, Amen.

DE S. MAMERTO VIENNENSI EPISCOPO

EX ADONE AEQUE VIENNEN. EPISC. ET GREGORIO TURON. NON EST AUTEM QUOD PUTET LECTOR, NOS HIC VITAM EJUS EDERE, SED PROPTER LITANIAS ILLAS SOLEMNES, QUAE ANTE CHRISTI ASCENSIONEM FIUNT IN DEI ECCLESIA, PAUCA HAEC EX MEMORATIS PATRIBUS DESCRIPSIMUS, QUAE TUM AD EJUS DECLARANDAM SANCTITATEM FACIUNT, TUM ETIAM AD LITANiarum HARUM OSTENDENDAM ANTIQUITATEM.

Floruit saeculo V.

§ 1. Mamertus Viennensis * episcopus insignissimus habetur. Qui inter alia mirifica, ob imminentem, cladem ante Ascensionem Domini solemnes instituit Litanias **. Sic Ado in Chronicis Aetate 6. Idem rursus ad annum cccclii Clodoveus rex post victoriam Alemannorum, 43 anno regni sui credens baptizatur. Inde Burgundiam sibi subegit, et Gundobaldum atque Gundegisilum fratrem ejus ad tributa coëgit. Hoc tempore beatissimus Mamertus Viennensis Episcopus cladem imminentem lacrymis et precibus suis a Viennensium urbe removit. Siquidem incendia

* De hac Viennensi Urbe in Gallia, vide MARTYROL. ILLUSTR. jan. p. 10*.

** Nota praeclarum de institutione et sancto ritu Solemnis Supplicationis quam ROGATIONES vel LITANIAS MINORES vocant.

crebra, terraemotus assidui, nocturni sonitus cuidam totius urbis funeri prodigiosum quiddam ac ferale minantes: populosus hominum conventibus domestica sylvestrium ferarum species obversabatur: lupi, ursi, ac cervi naturaliter pavidi, per angusta portarum usque ad fori lata penetrabant. Quid multis? Imminente solemnitate vigiliarum, qua celebrari festum Dominicae Resurrectionis annua consuetudo poscebat, aedes publica, quam praecelso civitatis Viennensium vertici sublimitas in immensum fastigiata sustulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo coepit. Interpolatur nunciis discriminis jucunditas sublimitatis: pleno timoribus populo, ecclesia vacuatur. Omnes namque similem facultatibus vel domibus propriis casum de quadam praeminentis incendii arce metuebant. Perstitit tamen coram festivis altaribus invictus antistes S. Mamertus, et calorem fidei suae accendens, flumine lacrymarum permissam ignibus potestatem incendio abscedente compescuit. Desperatione deposita, reditur ad ecclesiam, in eaque vigiliarum nocte sancti Paschae concepit animo Rogationes, atque ibi cum Deo tacitus definivit, quicquid hodie psalmis ac precibus mundus inclamat. Haec Ado, cui valde consentanea scribit Gregorius Turonensis lib. 2 Historiae Francorum, cap. 34 in haec verba:

§ 2. «Magnae facundiae beatus Avitus refert in quadam Homilia, quam de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes quas ante Ascensionis Dominicae triumphum celebramus, a Mamerto, ipsius Viennensis urbis Episcopo, cui et hic eo tempore praeerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terretur prodigiis. Nam terraemotu frequenti quatiebatur: sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa, totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Cumque haec per anni circulum gererentur, advenientibus Paschalis solemnitatis diebus, expectabat misericordiam Dei plebs tota devote, ut vel hic magnae solemnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosae noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solemnia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur. Pavore omnibus perterritis, et ecclesiâ egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur, aut certe disrupta tellure debisceret: sanctus sacerdos prostratus ante altare, cum gemitu et lacrymis Domini misericordiam imprecatur. Quid plura? Penetravit excelsa poli oratio Pontificis inclyti, restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrymarum. Cumque haec agerentur, appropinquante Ascensione, ut jam diximus, majestatis Dominicae, indixit populis jejunium, ostendit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus, per cunctas provincias dispersa facti fama, cunctos sacerdotes imitari commonuit, quod sacerdos fecit in fide. Quae usque nunc in Christi nomine per omnes ecclesias

in compunctione cordis et contritione spiritus celebrantur. » Ita Gregorius Turonensis. Meminit harum Rogationum etiam Sidonius lib. 5, Epist. 44, inter cætera dicens: «Rogationum sollemnitate primus Mamertus pater et pontifex reverendissimo exemplo, utilissimo experimento invenit, instituit, invexit, in quibus jejunatur, oratur, psallitur, fletur. » Vide plura apud eundem lib. 7, Epist. 4. *Vide et hist. S. Leonis Pp. III, ad XII jun. prope fin.*

VITA S. GANGULPHI MARTYRIS

SCRIPTA EX FIDELI RELATIONE, SED INTERDUM VERBOSIUS. ITAQUE ET STYLUS PASSIM NONNIHIL MUTATUS EST, ET PLERAQUE COMPREHENSIVUS REDDITA PER LAUR. SURIUM. EXTAT IN ANTIQUIS IISQUE EGREGIIS MSS. CODICIBUS.

Circa 760.

§ 1. Vir Domini Gangulphus *, praeclaris in Burgundia ortus natalibus, a parentibus adhuc puer disciplinis Christianae religionis apprimè eruditus est: et in tenera illa aetate, cum esset egregia indole, et formâ eleganti, consuescebat crebris interesse piorum conventibus, favosque divinatorum eloquiorum suscipiens ab ore illorum, catholicas sententias mandabat memoriae, ita ut in fragili pectusculo impressam jam liceret cernere effigiem et exemplar sanctitatis.

§ 2. Crescente aetate fuit vultu reverendus, sermone affabilis, prudens in opere, facundus ore, denique nulla non morum honestate praeditus. Ludicra hominum male otiosorum spectacula tanquam voraginem quamdam devitabat, et petulantium juvenum lubrica consortia et obscoena colloquia, quae animi puritati vehementer officiunt, respuebât: Evangelicaeque praeceptionis non surdus auditor, cum serpentis prudentia columbinae simplicitatis mansuetudinem conjungebat. Postquam autem amplissimae opulenti patrimonii possessiones et facultates ad eum devolutae sunt, quam liberalis et benignus in egenos fuerit, dici vix queat. Potuit dicere ex sententia cum B. Job: *Oculus fui caeco et pes claudò, pater eram pauperum (Job xxix).*

§ 3. Ubi autem ad virilem pervenit aetatem, uxorem duxit generis quidem nobilitate ipsi non imparem, sed moribus longe dissimilem. Permisit hoc fortassis idcirco praepotens Deus, ut per illam beati viri probaretur patientia et innocentis vitae simplicitas: qua usqueadeo studuit virtutum suarum merita oculare,

* Gallico vulgari *Gengoul*.

ut ab invidis inertiâ quadam torpère diceretur. Solebat vero etiam venationi operam dare quod praedia illius, in quibus demorabatur, densis essent cincta nemoribus quae diversis ferarum generibus abundabant: id quod hodieque testatur locus, in quo sacrae ejus corporis exuviae asservantur. Vacabat autem plerumque venationi, ne otio torperet quod ut virtutes enervat, ita vitiiis alimenta ministrat: et ut hac ratione sese exerceret. Ea namque tempestate regnum Francorum Pipinus praeclare gubernabat, cui hic sanctus vir militari officio conjunctus, strenuam navabat operam, atque inter fortissimos ejus exercitus viros numerabatur. Erat enim acer animo, fortis viribus, in armis strenuus, et in omni denique re militari exercitissimus. Cui rei argumento est insignis ejus armatura quae hodieque asservatur in ecclesia, ejus honori et nomini dicata, quam sacratissima Reliquiarum ejus praesentia illustrat, ubi habetur ejus galea, lorica, gladius et brachialia: quibus ille quidem forinsecus sese communiebat, sed intus longe potioribus splendebat armis, galeâ fidei, thorace justitiae, clypeo inexpugnabilis aequitatis, et gladio verbi Dei, quo mentis ejus penetralia mirifice erant illustrata.

§ 4. Cum autem quodam tempore, perfunctus regio ministerio, in patriam redire vellet, iter habuit per Campaniam. Ubi sumpturus jentaculum, et equis pabulum praebiturus, nonnihil ab itinere deflexit, inciditque in locum perspicuo fonte irriguum et leto gramine amoenum: in quo postquam consedit cum suis, is, cujus erat locus ille, supervenit, cumque vir beatus, ut erat humanissimus, ad pariter sumendum cibum invitavit. Inter edendum autem agere coepit cum eo de fonte ipsi vendendo. Id vero ut ille audivit, intra se tacitus risit sanctum virum, non id ab animi puritate et innocentia, sed quadam stoliditate proficisci existimans. At tamen facile sibi persuadens, et pecuniam se posse adipisci, et nihilo minus fontem retinere quod fieri non posset, ut alio transferretur fons, neque cogitans dixisse Dominum, *Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non haesitaveritis, si monti huic dixeritis: Tolle, et jacta te in mare, fiet (ex Matth. xxi):* indicat pretium fontis, nempe solidos centum, eosque vir beatus ei jussit numerari. Inde sumpto cibo, equis ascensis coeptum cum suis prosequitur iter, tandemque Varennas* venit, ubi tum quidem morabatur, et ubi basilica extructa est in ejus honorem.

§ 5. Narravit autem uxori, quid egisset. At illa maligne ejus facta omnia interpretans, clam illum et hebetem atque vecordem et rerum suarum prodigum dicere coepit. Non diu post exiit vir sanctus visurus loca domui suae propinqua, scipionemque manu tenens solo infixit, domumque rediit. Altera die cum surrexisset inane, aqua manibus et faciei abluendae deerat. Tum ille plenus fide, jussit famulum propere ire ad eum locum, ubi defixus erat

* In Burgundia.

scipio, coque extracto haurire aquam quae illic esset emersura. Fecit famulus quod erat jussus: et mox evulsum e terra scipionem magna aquarum vis secuta est, ex imis terrae visceribus scaturiens. Atque ita avarus ille venditor fonte suo privatus est, nec unquam postea illic aqua manare visa est. Translatus autem fons divina virtute, hodieque saluberrime exundat, et per beati Gangulphi suffragia multis adfert sanitatem.

§ 6. Uxor autem beati viri, rupta conjugii fide, cum quodam e Clero nefaria commixtione sese polluit. Et ille quidem clericus dicendus non est, sed perfidiosus potius apostata, qui a justitiae viâ et sorte Domini deflectens, non erubuit tantum scelus in se admittere mente obstinata. Et primo quidem istuc clanculo gerebatur: deinde multorum ore jactatum, tandem, ad aures Gangulphi perlatum est. Ille rei indignitate permotus, aliquandiu varia animo volutabat, nec raro in ea sententia fuit, ut meritas ab ea poenas exigeret, ne ad generis sui ignominiam, in tali turpitudine diutius haereret. Sed rursus verebatur, si illi causa necis esset, ne superioris vitae innocentiam alieni sceleris naevo obscuraret. Memor itaque sententiae illius, *Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus* (Deuter. xxxii): tandem statuit rem totam divino judicio permittere.

§ 7. Cum autem die quodam familia ejus diversis esset ministeriis occupata, cum sola conjuge praedii sui fines lustrando circuivit. Interim ad quemdam veniunt fontem, ubi his uxorem vocibus compellat: « Multa quidem de te, conjux, passim feruntur foeda et indigna natalibus tuis, et adhuc mihi quidem certo non constat, verene an falso illa dicantur. » Tum illa, etiam intrepide jurando, falsos de se rumores sparsos ait, nec se unquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus: « Divina, inquit, providentia, quam nihil fugit, ut se res habeat, jam certis declarabit indiciis. En fons hic propositus est, nec frigidus valde, nec immodice calidus. In hunc igitur immitte manum, et e fundo lapillum extrahe: et si quidem a culpa es aliena, nihil mali patieris: sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. » Illa beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordiae ascribens, incunctanter manum injecit in fontem. Ecce autem, simul atque lapillum ad se retrahere conata est, membris fere omnibus obrigescit, et in digitis et brachio, quousque aqua pertigit, abstracta cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud misera illa nisi repentinum interitum expectat. Tum Gangulphus ad eam: « Optaram quidem, inquit, si fidem servasses, et legi divinae convenienter te gessisses, omnia tecum vitae hujus discrimina perpeti, et prospera atque adversa omnia, utcumque sors tulisset, aequo animo pariter suscipere, simul aequabiliter vivere, simul jucunde ab hac vita emigrare. Sed quando hoc te scelere obstrinxisti, morte quidem digna es, sed meis manibus nolim

tibi necem adferre: divino potius te iudicio relinquo. Et si quidem dignos poenitentiae fructus egeris, veniam a Deo impetrabis. Si autem tantae nequitiae finem non imposueris, cum auctore ejus diabolo flammis gehennae inextinguibilibus concremaberis. Meo sane deinceps contubernio nequaquam fruëris: habeas autem tibi, unde possis vitam sustentare, meam propter nuptias donationem.» His dictis, cum suos convocasset, ascenso curru, ad praedia sua, procul in Avalensi territorio sita, profectus est, pietatis illic et misericordiae vacans operibus, nullumque tempus solitis virtutum studiis vacuum abire sinens. At mulier infelix, datam a viro possessionem adiit, et jam suae relictæ libertati, cum detestando illo Clerico solitæ libidini indulsit. Interim veneri coeperunt, ne fortassis zelo inflammatus Gangulphus, ambos repente interficeret. Valde igitur in eam curam et cogitationem incubuere, quomodo illum possent e medio tollere.

§ 8. Totus igitur jam malo daemone obsessus Clericus, cum optime nosset secreta omnia illarum aedium, in quibus vir beatus degebat, diligenter exploravit tempus, quo posset illum solum invenire, et famulorum ministerio destitutum. Tandem opportunum nactus tempus, clam in ejus cubiculum ingreditur, gladium ad ejus caput pendentem corripit: sed dum e vagina illum educit, Gangulphus exergiscitur, ictumque, quo cervicem homo nefarius ferire instituerat, declinans, in coxam accepit. Tum profanus ille, projecto gladio, et equo conscenso, ne caperetur, aufugit. Gangulphus autem atrociter vulneratus, aliquot dies supervixit, et ut sensit adesse vivendi finem, Dominici corporis et sanguinis perceptione suum munivit exitum, feliciterque migrans a corpore, ad Dominum, uti diu optaverat, profectus est. Porro duae amitæ ejus, religiosas foeminae, eo in loco qui Varennas dicitur, sanctitatis et castitatis studiis vacantes, Wildetrudis et Willegosa, comperto ejus obitu, multis e clero et populo convocatis, ad funus accesserunt, ablatumque corpus cum crucibus et cereis, divinatorumque hymnorum melodia ad eum quem diximus locum non sine miraculorum gloria deportarunt, atque in basilica condiderunt, quam vir sanctus in S. Petri Apostolorum Principis honorem construxerat: in quem sane locum ante obitum suum admodum benignum, benevolum ac liberalem sese declararat, et necessarios redditus illic Deo servituris suppeditarat. Ut autem de ejus sanctitate et beatitudine certiores fierent mortales, ad communem omnium utilitatem et profectum virtutibus et signis Dominus eum celebrem reddidit, et mirabiliter illustravit.

§ 9. Quae vero poena sit consecuta auctores caedis ejus, non est silentio praetereundum. Itaque Clericus cum pròpere tam atrox facinus suum detestabili mulieri tanquam nuncium laetissimum indicasset, et mutuo sese ea immanitate oblectassent, miser abiit ventrem exoneraturus. Mox adest coelestis vindicta, et

cum faecibus corporis viscera quoque in cloacam deponit, negatque ipsi poenitendi spatio, infelicem animam in tartarum praemittit. Foemina autem, ut audivit ex quadam puella sua multa divinitus collata esse beneficia iis in locis, per quae S. Gangulphi exanime corpus fuisset deportatum, furore et amentia percita, dixit: Perinde efficit virtutes et signa corpus Gangulphi, atque anus meus. Dixit illa, et nefariam impuri oris vocem mox obscenus quidam ani crepitus consecutus est. Erat autem dies Veneris, quem Christiani sextam dicunt feriam, quo id accidit: semperque deinceps quoad vixit, quot illo die verba protulit, totidem a parte corporis posteriori foedos reddidit sonos, inaudito quodam divinae animadversionis exemplo. Cujus rei tam celebris fama toto regno diffusa est, ut is, quem diximus, rex Pipinus illac iter faciens, aliquos miserit percontatum, num haec ita se haberent. Illi autem ad regem et proceres quae auditione et oculis compererant, bona fide retulerunt.

VITA S MAJOLI ABBATIS CLUNIACEN.

AB ODILONE PRESBYTERO CONSCRIPTA. SERMO INTERDUM NONNIHIL EXPOLITUS EST PER LAUR. SURIUM: QUAEDAM ETIAM COMPREHENSIVUS REDDITA SUNT, OMISSIS NONNULLIS, QUAE AD HISTORIAM PARUM ATTINERE VIDEBANTUR.

Obiit 994 — annos natus 88.

§ 1. Post Apostolorum et Evangelistarum sacrosanctas, divinas et salutare institutiones et doctrinam, invictissimaeque et gloriosissima beatorum martyrum certamina, tertio, ut ita dicam, loco praestitit divina dignatio Ecclesiae suae nova solatia, nempe luminaria amore ardentia, sermone radiantia et lucentia: Apostolicos dico sacerdotes, et illustrissimos viros, humana scientia non vane, sed salubriter eruditos, divina sapientia refertos, per quorum spiritalem intelligentiam et divinarum scripturarum perspicacissimam indagationem legis umbra luceceret, et tum sermo propheticus, sui profunditate altissimus, spiritualiter intellectus, tum Evangelici quoque luminis gloria, virtus ac majestas totius mundi densissimas profligaret tenebras. Horum enim sincerissima industriam Apostolici actus exponuntur praedicanturque fidelibus. Horum devotissima opera beatorum martyrum triumphus, et merita sanctae Ecclesiae commendantur. Horum fide et sapientia contra fidem Catholicam deblaterantium et oblateralium murmur et susurrations compescuntur et opprimuntur,

schismaticorum strepitus sedantur, et os vana loquentium obstruitur, idolorum potestas destruitur, gentilium crudelitas proculcatur, philosophorum insana commenta proteruntur, exhibantur et exploduntur, haereticorum vanitas, perfidia, errores, rabies tanquam foetor turbidus et fumus putidissimus, ita ut nec unquam possint apparere, dissipantur et rediguntur in nihilum.

§ 2. Postquam autem tales et tantos viros, utpote cives suos et domesticos regis sui, aula coelestis laetabunda suscepit, et e superna illa coelestique republica divina providentia congruo ordine parvulis Ecclesiae consulere voluit, ita ut gratiam, quam praestare dignatus erat per sublimes et fortes, deinde praestaret per humiles, innocentes et simplices: quarto loco monasticus ordo pullulare, aut, ut verius dicamus, reflorescere et reviviscere coepit, quippe quem beatos Eliam et Joannem Baptistam auctores habuisse cognovimus, et ita deinceps per Apostolicam conversationem et vitam, incrementaque virtutum et exercitia spiritualium Patrum ad nos usque pervenisse laetamur. Per istos enim et ab istis perfectissime impleta est singularis illius ac specialis Evangelici praecepti perfectio, a qua longe aberat adolescens ille, de possessione vitae aeternae Dominum Salvatorem interrogans, cui ille sic respondit: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo: et veni, sequere me (Matth. xix).*

§ 3. Inter cujus quidem salutiferi praecepti intentissimos auditores, et strenuissimos executores, beatissimus pater et merito Benedictus et nomine, quasi quoddam sidus coeleste, praeclare enituit: qui talis et tantus vitam, moribus et miraculis extitit, ut ejus ortum, vitam et obitum describendo, sanctissimus Gregorius, per omnia vir Apostolicus, et Apostolicae sedis Pontifex, atque inter praecipuos Ecclesiae primates insigne quoddam privilegium vitam et doctrinam obtinens, testimonium ei perhibuerit. Post ejus autem piissimi patris ex hac vita migrationem, per beatum Maurum illius discipulum omnis pene Gallia ejus institutiones et religionis instituta suscepit, atque per eundem Maurum, eosque, quos ille ad justitiam erudit, per longa temporum spatia eadem religio ad perfectionis cumulum excrevit. Illis autem ab hac luce subtractis, rarescente jam justitia, nequitia crebrescente, et matre virtutum omnium disciplinam tepescente, priorum patrum studia in posteris deficere coeperunt: et sicut per religiosos viros sanctique Spiritus fervore plenos, sanctae institutionis professio gradatim ad perfectionis fastigia excreverat: ita per negligentes et desidiosos paulatim prolapsa est atque defecit.

§ 4. Salutaris igitur propositi perniciose remissio atque prolapsio ad illud usque tempus latenter irreperat, quo favente Guilelmo, Christianissimo Aquitanorum principe, beatae memoriae Abbas Berno in Burgundiae regione, Maticensi caespite,

pago, quem Cluniacum * vocant, monasterium coepit extruere, atque in ea structura quantum potuit operae et studii posuit, tandemque piae devotionis affectu et multo labore ad laudabilem perduxit exitum. Ejus enim et merito et exemplo complures invitati, tranquillum vitae monasticae portum expetunt, et ad Deum, contempto seculo, convertuntur. E quibus unum nobis commemorandum suscipimus, quem multorum saluti destinatum fuisse compertum est.

§ 5. Fuit autem beatissimus Majolus praeclaro stemmate ortus, et a nobilibus parentibus ab ipsa infantia pervigili curâ nobiliter educatus. Deinde accedente pueritia studii ecclesiasticis traditus est, literis spiritalibus religiose imbuendus. Factumque est nutu et providentiâ Dei, ut optimae spei puer divinis actionibus accurate intentus, totum adolescentiae tempus sine castitatis dispendio transegerit: atque ita deinceps toto vitae spatio virgineum decus in suo retinuerit corpore. Juvenili autem accedente aetate, altiora et praestantiora in divinis, acriora atque majora et difficiliora in humanis studiis attentans, cum in utraque literatura esset exercitatus, Lugdunum profectus est: ubi Antonio, viro sapiente et erudito, voluit praeceptore uti, postea magni illius Antonii eremitaе et Christi discipuli exempla longe acrius sectaturus, quam hujus Antonii, mundana professione philosophi, studia et disciplinam. Postea vero Lugduno ad civitatem Maticensem a proceribus patriae et civibus suis, nempe cognatis et amicis revocatus, ut erat vir religiosus, religiose aliquandiu apud illos versatus est: nec potuit ejus laudabilis vita et studium admirabile ejus civitatis latere episcopum: quo hortante, cum id clerici et cives consuluissent, ejus ecclesiae se passus est archidiaconum constitui. Humilitatis enim gratiâ praeditus, noluit esse immorigerus jubenti Episcopo, per cujus ministerium id sibi divinitus sentiebat imperari. Ut autem res ipsa postea declaravit, erat hoc majoris cujusdam utilitatis causâ ita a Domino ordinatum.

§ 6. Habet enim ea quam diximus urbs vicinum monasterium, multis spiritalibus studiis decentissime ornatum, cujus praefectus et fratres crebro eum ad se invitabant, eratque ei cum illis frequens colloquium et spirituale contubernium. Inter ipsa autem dulcissima colloquia, et mutua sincerissimae charitatis officia et obsequia, videntes fratres interioris hominis obtutibus angelicam ejus faciem, et cordis auribus haurientes mellifluam facundiam, valde eum cupiebant sibi fratrem adsciscere, quem postea etiam patrem habere mererentur. Et huc quidem intentus erat omnis ille Domini grex, sed imprimis senior Hildebrandus, ut id eveniret, ardentiori studio connitebatur. Jam vero gratia Dei pariebat in ejus animo contemptum seculi. Quid multa? Posito ecclesiasticae dignitatis officio, spreto mundanae nobilitatis fastu et

* De Cluniaco in Suril, vol. I, p. 46.

supercilio, posthabito blandissimo illo parentum et amicorum consortio, ut libere posset servire vero regi Christo, totum se subdidit coelesti magisterio. Nec enim multo post, certo die ad monasterium veniens, officiosissime suscipitur, ex canonis monastici praescripto introducitur, et ut moris est, honorifice et amanter habetur. Quam vero gaudium ingens ejus adventus fratribus attulerit, nos nullis verbis satis explicare valemus. Adfuit autem illi ad contemnendum mundum prompta voluntas, ad amandum Deum invicta charitas, ad diligendos proximos fraterna benevolentia, ad exequenda vitae monasticae instituta non difficilis promptitudo, ad exhibendam non solum Abbati, sed etiam fratribus obedientiam impigra alacritas, denique ad praestandum omnibus de se virtutum exemplum pura simplicitas.

§ 7. Qualis autem fuerit ejus inter fratres in ipsis conversionis initiis conversatio, satis docere potest vel solus fratrum affectus, quem erga eum tempore celeberrimae electionis ejus haud obscure declararunt. Nec erat necesse, ut in iis quae ad regularem observantiam attinent, quispiam eum instrueret, quem, ut sanctus Evangelista Joannes dicit, unctio gratiae coelestis de omnibus docebat. Coepit interea vitâ et doctrinâ tam praeclare celebris haberi, ut in domo Dei in fidelium omnium laudibus primum et praecipuum locum facile sibi vendicaret. Sic enim placuit omnipotenti Deo, ut per diversos humilitatis gradus ascenderet ad culmen monasticae perfectionis, ut jam non unus e caeteris, sed inter caeteros praecipuus videretur. Sexto namque, ut fertur, anno conversionis suae, supradictus felicitis memoriae Abbas et pius pater Adamarus, cujus monachus erat beatus Majolus, cujusque monitis et jussis tota animi intentione et pro virium corporis facultate parebat, semperque parère decreverat, adversa correptus valetudine, non solum viribus destitutus, sed etiam luminibus orbatus est. Cumque se non ignoraret tendere ad hujus vitae occasum, nec posse diu tanti coenobii tantarumque tum spiritalium tum temporalium rerum curam sustinere, de monasterii gubernatione et successoris electione cum spiritalibus fratribus tractare, et animo tranquillo patienter disponere coepit. Facta autem ex omnibus inquisitione, ad Majolum, quem fratres omnes cupiebant, pervenit electio: de qua quidem electione pro illius excellentia et dignitate dicere non sufficio, sed ut sermone utar brevissimo, ad illam functionem nec ibi, nec alibi beato Majolo quisquam potuisset magis idoneus inveniri.

§ 8. Electus igitur accitur, invitatus ut assentiat, resistit, rogatus contradicit, adjuratus contremiscit: tandemque interdicto adactus, acquiescit. Itaque Deo laudes gratesque agimus, quod contradicendi decretum vicit obedientiae praedicandum exemplum. Eligitur ergo a fratribus, a populo acclamatur, a pontificibus benedicitur, a supradicto patre monasterii in loco

sublimi celeberrime collocatur, a fratribus officiosissime salutatur, atque ab omnibus ut Abbas et dominus honoratur et colitur. Neque eum sui dumtaxat, sed etiam alii omnes, qui eum videre et nosse potuerunt, ultra mortales omnes sui temporis honore et veneratione prosecuti sunt. De cujus sane ortu et vita, moribus, miraculis et obitu, quae a majoribus nostris praeclara oratione dicta sunt, possunt sufficere. Qui enim de magnis maxima dicere potuerunt, clarissimos ejus actus et merita, a Domino illi collata, magnifice conscripserunt. Ego vero ultimus servorum ejus servulus, non quidem alia, sed quae ab illis dicta sunt, humili stylo succincte annotavi.

§ 9. Fuit igitur ille, sicut jam antea diximus, clarissimis ortus natalibus, et ex utroque parente gemina nobilitate conspicuus. Ut autem multi per eum illuminarentur, agente ipso aeterno lumine luminum, velut sidus lucidissimum, in hanc lucem editus est, ac deinde ut erat genere nobilis, ita quoque nobiliter enutritus et solerter ac praeclare institutus et eruditus est. Atque ut ab inferioribus ad altiora scandere queamus, erat is vir incessu gravis, voce sublimis, ore facundus, aspectu jucundus, vultu angelicus, facie serenus, in omni motu, incessu, actu corporis ipsam honestatem repraesentans. Omnium membrorum convenienti dispositione decentissime comptus, mortalium omnium mihi facile videbatur pulcherrimus. Erat fide firmus, spe certus, gemina charitate refertus, clarus sapientiâ, intellectu admirandus, consilio providus, animi fortitudine robustus, spiritualis scientiae cultor assiduus, et pietatis amator egregius: repleveratque eum spiritus timoris Domini, qui, teste Propheta Davide, initium sapientiae est, illius, inquam, sapientiae, ejus splendoribus perfusus beatus Majolus. coelestium beatitudinum munus adeptus est. Cujus muneris lumine accensus noster Majolus, cum pauperibus spiritu voluit etiam ipse pauper fieri, ut a Rege coelorum coelesti regno donari mereretur. Cum beatis mitibus studuit esse mitis, ut cum illis posset terram viventium possidere. Cum beatis lugentibus cupiebat filiorum suorum culpas, et totius mundi crimina atque discrimina plangere, ut ad aeternam consolationem cum suis omnibus posset pervenire. Esurientibus et sitientibus justitiam, eandem esuriendo et sitiendo justitiam, studuit sociari. Erga miseros semper se conatus est exhibere misericordem, ut cum beatis misericordiis posset divinam experiri misericordiam. Quantum humana sinebat fragilitas, coelestibus jugiter inhians desideriiis, justis meritis et oratione assidua divinae contemplationis obtinuit gratiam, ut cum beatis mundo corde praeditis dignus fieret summi Dei beatissima visione: atque ut ejus verissime et dici et esse mereretur filius, pacificus esse didicit: ut non modo ad suam possidendam animam instructus esset patientiâ, sed ut etiam discordantes omnes ad pacem et concordiam pro viribus revocaret.

Propter justitiam persecutiones et afflictiones, ab hoste antiquo et malis hominibus illatas, aequo tulit animo, ut beatis propter justitiam patientibus et pauperibus spiritu ad percipiendum et possidendum regnum coelorum posset adjungi.

§ 100. Ita ergo tribus supradictis virtutibus, fide, spe et charitate ornatus beatissimus pater Majolus, et octo evangelicis benedictionibus circumseptus undique, etiam quatuor illas virtutes, quas Cardinales vocant, ferventi desiderio adipisci conatus est. adeptasque sanctis operibus excolere non destitit: ut per prudentiam suae suorumque in posterum salutem prospiceret, per temperantiam justae discretionis moderamine negotia spiritalia curaret, per fortitudinem diabolo et vitiis resisteret, resistendoque et viriliter decertando vitiorum satorem satanam superaret: per justitiam, quae se per virtutes omnes diffundit, et virtutum quasi quoddam condimentum esse videtur, sobrie, pie, et juste vivendo, bonum certamen certando, cursum consummando, fidem servando, repositam sibi justitiae coronam ab illo mereretur percipere, qui est virtutum omnium largitor et auctor. Cujus benedictionis largitas et clemens benignitas contulit nobis, ut tanto ac tali frueremur pastore, in quo habemus exemplum, quod sequamur, et in quo apposita nobis forma est, cui imprimamur.

§ 101. Erunt autem fortassis, qui cum tam multas ejus virtutes commemorari audiunt, etiam miracula ejus nosse velint. Miraculis enim confirmatur eorum fides, qui de sanctorum hominum meritis et praemiis dubitare solent. Sed ne quis de hujus beati viri sanctitate et gloria ambigat, discat ab eis qui ejus res gestas et visu et auditione habuere compertas, quemadmodum vixerit, docuerit, et ut plenus dierum, virtutibus praeclare instructus, ab hac luce migrarit. Et cum cognoverit eum fidelium hominum attestatione, et sancte vixisse, et recte docuisse, credat eum proculdubio ad sanctorum gloriam, Christo duce, pervenisse. Quanta autem per eum Dominus et ante et post obitum ejus miracula patrarit, satis testantur a doctissimis viris conscripta volumina, sensu catholico, sermone rethorico, partim etiam carmine. Et quia Deus omnipotens nullum tempus abire patitur sine testimonio suae benignitatis, ad corrigenda errata et teporem nostrae fragilitatis, saepe renovat exempla sanctitatis. Et in iis quidem, qui nostra aetate virtutibus conspicui extitere, beatus Majolus praecipuus esse visus est, in cujus actione honestas, in consuetudine sobrietas, in secundis rebus modestia et humilitas, in adversis patientia reluxit. Mitibus et mansuetis affabilem, superbis et elatis terribilem se exhibuit: itemque parcum, ubi debuit: liberalem, ubi decuit. Non habitu varius, non actione confusus fuit. Unus idemque semper permanens, devotus esse studuit imitator sanctorum, et eorum imprimis intentus auditor, quorum disciplinis et imperio sese ultro addixerat. Septenarium illud

climax, ab Apostolo Petro in ternario et quaternario numero ordine mirifico luculenter dispositum, non aure surda audiens, audiendo perdidicit, et ut alii quoque discerent, linguâ ac manu eos perdocuit: ministrans in fide virtutem, in virtute scientiam, in scientia abstinenciam, in abstinentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate amorem fraternitatis, in amore fraternitatis charitatem. Praeferebat autem dialecticorum syllogismis, argumentis rethorum, atque omnibus philosophorum argutiis illam Apostolicae simplicitatis insignem doctrinam, dicens cum eodem Apostolo: *Ego enim didici in quibus sum, sufficiens esse. Scio et humiliari, scio et abundare: ubique et in omnibus institutus sum, et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat (ex Philipp. iv).*

§ 12. Praeterea sanctorum Patrum divinatorumque nostrae religionis philosophorum sapientiâ imbutus, totiusque Ecclesiasticae disciplinae eruditionibus et virtutibus illustratus, quemadmodum de Moyse dicit Ecclesiasticus: *Dilectus fuit Deo et hominibus, atque idcirco ejus memoria in benedictione est (Eccl. xlv).* Verum enimvero sic ille studuit charus esse et placere hominibus, ut Deo non displiceret: ita Deo, ut hominibus prodesset: placere Deo, bene et sancte vivendo recteque docendo: placere hominibus, spiritalia et temporaria beneficia in eos pro viribus conferendo. Et sane esse in benedictione memoriam ejus res ipsa declarat, quando perspicue cernimus in praesenti, et de praeterito recordamur, quomodo per eum et per illos, quos in Christo genuit, aedificia coelestis structurae excreverint, hodieque excrescant. Quam sit, inquam, beatissimi Majoli, ejusque discipulorum memoria in benedictione, testantur monasteria, ab ipsis partim a fundamentis extructa, partim ab interitu vindicata, et cum virtutum incremento ad meliorem statum revocata. Quantum autem vir sanctus Deo placuerit, docere possunt signa et miracula, quae ejus meritis Dominus effecit: quando, ut multorum fidelium fidissima affirmat relatio, multi diversis affecti morbis, plerique etiam, quorum jam desperata erat vita, ab eo visitati, per gratiam Dei pristinae sunt incolumitati restituti: complures, oculorum deterga caligine, lumen recuperarunt: non pauci multivariis vexati febribus, ejus precibus sunt liberati: multi, ut ferunt, serpentum, luporum, canum morsibus infestati, daemonum quoque ludibriis exagitati, Dominicae Crucis signo ejus dexterâ expresso, salutis remedia perceperunt. Multi in periculis fluminum, ictibus fulminum, aliisque incommodis, ejus orationibus sunt servati. Numquam candelae vel negligentia cubicularii, vel eventu aliquo ante ejus lectum extinctae, divinitus accensae sunt, sicuti testantur, qui praesentes adfuere.

§ 13. Cum esset aliquando in monasterio sanctissimi martyris Dionysii, et pro consuetudine nocturnis horis legeret ejusdem

martyris et admirabilis philosophi librum de Jerarchia coelesti, gravi in eum incidente somno, cereus e manu ejus in libri paginam decidit: et ecce rem stupendam: ignis naturae suae officium persequens, ellychnium et ceram consumpsit, paginam violare non est ausus. Etsi autem non excitavit corpore mortuos, alia certe potiora praestantioraque per eum Dominus miracula edidit. Quod si vero anima plus est, quam corpus, multo excellentius est animas semper victuras a peccatis morte excitasse, quam extincta corpora ad vitae hujus pericula et aerumnas revocasse. Porro eorum, quos ab animae horrenda morte et immani vitiorum voragine ad vitam reduxit, et suis exemplis in vitae vias perduxit B. Majolus, tantus est numerus, ut soli Deo cognitus sit. His ergo atque id genus aliis clarus virtutibus, Deo et hominibus charus fuit. Multi catholici et venerabiles clerici, religiosi monachi, reverendi Abbates venerabantur illum ut sanctissimum Patrem: sancti et sapientes Episcopi tractabant illum ut charissimum fratrem: Imperatores, Imperatrices, Reges, Principes, seniores illum appellabant et dominum. Honorabant illum Apostolicae sedis Pontifices, ut qui revera esset eo tempore monasticae religionis princeps.

§ 11. Ita nimirum glorificatus et magnificatus est beatus Majolus, Christi eum gratiâ praeveniente, in conspectu regum et principum et coram omni populo, ut possit etiam in ipsum quadrare, quod de Moyse dicit Ecclesiasticus: *Glorificavit illum in conspectu Regum, et ostendit illi gloriam suam* (Eccl. XLV). Hugo quoque Gallorum rex, quoties illum vidit, humiliter ac devote eum suscepit, et valde honorifice tractavit: idemque quodam tempore rogavit eum, ut ad ipsum veniret, idque eo animo, ut sancti Dionysii monasterium ejus consilio et ope rectius posset constitui. Non recusavit vir sanctus, iterque laetus suscepit, regiae voluntati obsecundans, sed cum Sylviniacum pervenisset, Deo vocante, plenus dierum et sanctitatis, ex hac vita migravit quinto Idus Maji, sexta feriâ illucescente post sacratissimam solemnitatem, qua Christus ascendit in coelum, et fidei servo suo Majolo post se scandendi viam ostendit. Quod ubi comperit Hugo rex, sua praesentiâ et regiis muneribus ejus exequias cohonestavit et tumulum, ubi praestante Domino, multa facta sunt et fiunt miracula, permultisque plurima et praestita sunt et praestantur beneficia, quae prae nimia et multitudine et magnitudine commemorari non possunt. Sanantur illic morbidus omnes, paralytici, claudi, febricitantes, caeci, daemoniaci, et incerto quodam igne terribiliter et miserabiliter inflammati. Quisquis etiam cum devotione in quacumque afflictione et necessitate opem illic poscit fideliter, voti sui compos effectus, redit ad sua sopes et gaudens, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat, etc.

SS. NEREI ET ACHILLEI

ITEMQUE

S. DOMITILLAE ET QUORUNDAM ALIORUM

ILLUSTRE MARTYRIUM

QUOD QUIDAM ANONYMUS SE SCRIBIT DE GRAECIS CONVERTISSE, PROBATURQUE ETIAM DOCTISSIMIS VIRIS, ET CONSENTIUNT VETUSTISSIMA MARTYROLOGIA, QVAE NON PAUCIS LOCIS ETIAM AD VERBUM QVAEDAM HINC MUTUATA SUNT. DICTIO PLERUMQUE IN GRATIAM LECTORIS NONNIHIL EXPOLITA EST PER LAUR. SURIUM.

I saeculo exeunte.

§ 1. Nisi studia Catholicorum securitatis suae somno quiescerent, nulla posset ratione impietas haereseos, limites invadere pietatis. Sed ad evigilandum nos stimulis suis illi excitant: et tamen fastidiosi, dum strenue et solícite illis obviare non curamus, agnos negligimus, et ex ovili amittimus, luporum morsibus sine dubio lacerandos et devorandos. Itaque solícitudinem orthodoxorum, qui ante nos fuerunt, imitari cupiens, aliquot provinciae nostrae martyria collegi, et ex Graecis Latina feci, exemplum proponens aliarum provinciarum studiosis, ut sicut nos in nostra, ita illi in suis provinciis transferant peracta martyria: ut populi excolentes et venerantes eos, quos pro nomine Domini nostri Jesu Christi passos cognoscunt, discant, quo bellandi studio victoriarum triumphos agentes, ad regem suum laetantes atque ovantes pervenire meruerint. Primam itaque ad aedificationem omnium, qui cupiunt placere Deo, sumamus Domitillam nobilissimam virginem, neptem Domitiani Imperatoris.

§ 2. Haec Domitilla habuit Nereum et Achilleum eunuchos cubicularios, quos beatissimus Petrus Apostolus Christo lucratus fuerat. Cum viderent autem illi dominam suam gemmis ornari, et purpureis atque auro textis vestibus indui, dixerunt ei: « Si id studii et operae, quod ponis in ornando corpore, ut filium consulis Aurelianus maritum accipias, ad animae ornatum transferres, immortalẽ Dei Filium Regem omnium seculorum posses sponsum et maritum habere, qui te quoque efficeret immortalem, et neque tibi, neque ornamentis tuis quicquam unquam de

perpetuitate decedere pateretur. » Respondit Domitilla: « Ecqua vero hominis potest esse major charitas, quam complecti matrimonium, suscipere liberos, per quos dulcissima posteritas propagetur, et tam generis dignitas, quam nominis memoria conservetur? Contra autem, quam asperum et immane est, delectationes contemnere, vitae suavitate non perfrui, et perinde quasi non sis editus in hanc lucem, quae corpori jucunda et plausibilia sunt, fastidire? » Nereus dixit: « Tu quidem momentaneas delectationes vides: quae vero postea sequuntur, diuturna pericula non vides *. Primo enim, cum integritatem, cum qua nata es, tibi eripuerint, amisso nomine virginis, mulier vocaris: et quae numquam ingenuitati tuae ne ipsos quidem parentes dominari passa es, corporis tui dominum patiëris hominem extraneum, qui te ceu vilissimo mancipio abutatur, nec aequo ferat animo ullius unquam te colloquio perfrui, ne ipsos quidem notos, non affines, non nutrices, non vernaculos tecum nutritos, tibi sinat esse affabiles. Periclitabitur visus, itemque auditus, et quicquid etiam simplici et candido animo feceris, suspicioni erit obnoxium. » Respondit Domitilla: « Scio matrem meam habuisse patrem meum virum zelotypum, et his injuriis longo tempore esse exagitatam. Sed num ego propterea quoque talem sum habitura maritum? » Achilleus dixit: « Sponsi plerique omnes ante nuptias modestos et perquam humanos se simulant: at postea totos sese produnt: et si sint libidinosi, ancillas amant, easque etiam tum, cum dominas suas contemnunt et ducunt pro nihilo, superba et iracunda contentione defendunt, et non verbis dumtaxat, sed etiam verberibus ulciscuntur: cumque injurius sermo, etiam a pia parente dictus, vix acquabiliter toleretur, horum et pugnos durissimos et truces calcium ictus ferre oportet.

§ 3. « Sed esto, neque libidinibus deditus, neque zelotypus sit sponsus, sed blandus etiam et commodus: verum etiam tum, quae sint conjugii expectanda incommoda, videamus. Conceptum uteri pondus diè noctuque gestabit invita: quo pondere fit, ut sit meticulosa, aegra, pallida, vix suis pedibus valens ingredi, cibosque salubres fastidians, noxiis delectetur. Jam si sinus ipse interior aut calore immodico, aut nimio frigore, sive et jam macie aut pinguedine plus aequo affectus sit, inde tot morbi existunt, cum quibus solent multi edi in hanc lucem, quales sunt incurvi, claudi, strabi, muti, ulcerosi, daemoniaci, quibus plerumque prius adhibendus sit exorcista, quam nutrix: ut nihil dicamus de partibus illis, qui suas matres necdum editi pèrimunt: ubi non solum obstetricibus, sed etiam viris ignotis, puta medicis, saepe ejusmodi naturae secreta incommoda, cum multa verecundia detegi necesse est. » His ab Achilleo dictis, Nereus

* Feminis communia Conjugii incommoda, hoc et seq. § expenduntur. Virginitatis laudes; ejus jactura lacrymabilis. (De his vide aequè ad § 5).

subjunxit : « O quam beata est sancta virginitas, harum calamitatum expers, amabilis Deo, chara spiritibus angelicis : quam qui obtinet, similis Deo est : ea autem destitutus, hactenus Dei perdidit similitudinem, quatenus integritatem perdidit, et corruptioni obnoxius est. Et potest quidem mulier, si corrupta sit, culpam poenitentia abolere, integritatem vero recuperare nunquam potest. Quantae igitur amentiae est, alienae velle subdili libidini : quantae imprudentiae, qui possit cum gaudio, angelorumque et hominum applausu expectare integritatis praemia et coronam sempiternam, eum per lamenta poenitentiae postea eo conitti debere, ut possit pollutionis obtinere veniam ? Et quidem sanctitas omnis, si vel voluntate vel necessitate aliqua amissa sit, ad statum suum et pristinam gloriam per poenitentiam revocari potest : sola virginitas, si semel prodita sit, manet irreparabilis. Culpa ejus amissae, lacrymis poenitentiae potest elui : ipsa vero in pristinum gradum restitui non potest. Denique perdita omnia recuperare licet : virginitas, si prostituta sit, nullam admittit instaurationem. Nam etiamsi mulier corrupta, per poenitentiam potest ad culpae indulgentiam pervenire, nulla tamen ratione consequi id potest, ut virgo sit, sicut creata est, semel amissa integritate, in qua nata fuit. Est autem certe sancta virginitas grata inprimis et familiaris Deo Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Ut enim regina, omnium nobilium et illustrium matronarum personis antefertur : ita virginitas caeteras virtutes antecellit, proximumque a martyrio locum obtinet. Blanditur ei fides, amplectitur eam spes, osculatur charitas : patientia, mundi contemptus, perseverantia, vigilantia, constantia, hospitalitas, misericordia, pia sollicitudo, scientia, probitas ei obsequuntur : quae sunt paradisi flores immarcescibiles, et in angelicis pratis atque nemoribus sanctos spirant odores, ubi vita aeterna naribus hauritur, ubi aër ipse tantam ex se diffundit odoris suavitatem, ut quisquis eum naribus attraxerit, deinceps non possit moerore affici, non morbo ullo corripì, sed laetus semper sit, de vitae immortalitate securus. »

§ 4. Cum haec essent a Nereo dicta, Achilleus ait : « Quae frater meus jam commemoravit, perexigua sunt, tanquam si quis ex immenso flumine sextarium urum hauriat, qui potest quidem copiosissimi fluminis esse quaedam delibatio, sed nullo pacto aquarum ejus copiam omnem comprehendere potest. Ita etiam vitae illius infinita gaudia et voluptates sermo nullus explicat, nulla capit cogitatio, nulla disputatio complectitur. At vero neque in hoc seculo virginitas perdit decus et ingenuitatem suam. Non timet viri insultus, non est subdita homini corruptori, qui mundam contaminat, resignat obsignatam, violat integram, liberam rēdit in servitutem, et quae a Deo condita est ingenua, eidemque et sanctis omnibus chara est, eam violenter cogit esse suae

libidinis ancillam : deinde intra domesticos parietes, haud aliter atque in privata custodia, servat inclusam, non patitur ab aliis saluari, nec parentibus eam invisendi facit copiam: nutritores, nutrices, affines velut hostes quosdam ab ejus consolatione et colloquio excludit, et ne ipsis quidem infantibus liberam facit cum ea loquendi potestatem, veritus ne illi parentibus ejus prodant, quibus ea ab ipso afficiatur injuriis, qui cum adhuc esset sponsus, virgini fallacissime blandiri consueverat. Mentior, si non haec ita acciderint, et non minora etiam a me dicta sint, quam soleat exercere in conjuges maritorum superbia, agente partim angelo Dei sancto, virginitatis patrono, quod hanc prostituere voluerit, atque e suo excludere praedio eam quae una cum ipsa nata fuit, in ejusque locum succedere permiserit inimicam corruptionem, quae ad id usque temporis nunquam ibi locum habuit.

§ 5. «Faciamus autem angelum Dei ita eam compellantem: Dic mihi mulier, in quo te laesit virginitas, ut illam a te ejicias, et ejus inimicam corruptionem admittas? Cum e matris utero prodires, tecum perpetuo permansit, tecum lactata est, tecum inter infantiae vagitus, inter blandimenta et nutrimenta, inter taedia et molestias perseveravit: Cum aegrotares, cum vigilares, dormires, surgeres, assideres, vestireris, ornareris, esurires, epulaberis, semper tibi praesto fuit. Non deseruit operam literis dantem, non catechumenam, non baptisinate ablutam, non Christi sanguine consecratam. Tecum venit ad nuptias Christi et Ecclesiae, ubi thalamus ejus, gemmis virtutum instructus, mundarum mentium ornamentis quotidie decoratur. Ex quibus nuptiis quotidie nascuntur innumeri, patre Christo, matre Ecclesiâ: nec tamen amovetur thalamus, quando quidem Christus pater nunquam desinit sponsus esse, nunquam mater Ecclesia sponsa. Semper enim Christus et pater et sponsus est: semper Ecclesia et mater et sponsa est, nec parere cessans, nec immaculatae virginitatis ulla sentiens dispendia. Ex Christi enim castissimis amplexibus integritas non minuitur, sed augetur: et Ecclesia pariens, augmenta potius capit, quam ulla detrimenta virginitatis: cujus ornamenta vario gemmarum splendore coruscant: ex cujus ore mellita divinae legis eloquia manant, et perpetua profluent virginibus blandimenta. O felix et sancta virginitas, quae etiam in terris degens inter homines peccatores, magnis frueris gaudiis: quibus tandem potiëris inter angelos in coelis? qua te illi complectentur benevolentia? quis illic erit decor tuus, gemmas vincens omnes quamvis pretiosissimas? Semper illic aderit tibi juvenis speciosissimus, Christus rex, regis omnipotentis Filius, splendidus, auricomus, diadematus, solis radios suo fulgore obscurans, tibi perpetuo blandiens, et gaudia sempiterna concilians. Elige nunc igitur Domitilla, quem velis: vel hunc aeternum,

perpetuas adferentem delicias et bona sempiterna : vel hominem mortalem, cum quo ejus pariter deliciae sint interiturae. »

§ 6. Haec et id genus alia multa prosequentibus Nereo et Achilleo, Domitilla virgo prudentissima dixit : « Utinam jam olim divina haec scientia mihi obtigisset : certe nunquam sponsae nomen suscepissem, et sine labore mihi hunc titulum sumerem : et sicut baptizata idolorum cultui valefeci, ita hac ratione instructa, carnale hoc commercium respuissem. At nunc quando Deus sermone oris vestri voluit lucrari animam meam, non dubito quin etiam rationem vobis indicaturus sit, qua possit per vos effici, quod pro ejus amore optamus. » Deinde Nereus et Achilleus abierunt ad S. Clementem Episcopum, eique dixerunt : « Licet gloria tua sit omnis in Domino Jesu Christo, nec humana dignitate glories, at tamen non ignoramus, Clementem Consulem, patris tui germanum fratrem fuisse. Cujus soror Plautilla nos infantulos emit : et quando a Petro Apostolo verbum vitae audiens credidit et baptizata est, nos una cum filia sua Domitilla sacro baptismo voluit initiari. Eodem autem anno Petrus Apostolus per martyrium migravit ad Christum, et Plautilla quoque diem suum obiit. Porro Domitilla filia ejus, cum Aurelianum illustrem haberet sponsum, a nostra parvitate didicit sermonem, quem nos ab ore Apostoli accepimus, quod virgo, Christi amore, in virginitate perseverans, ipsum habeat sponsum, et cum illo deliciis et gaudiis fruatur sempiternis. His itaque et ejus generis aliis a nobis acceptis, cupit virginitatis suae votum manus tuae velamento sacrari. » Respondit Clemens Pontifex : « Tempus adest, ut video, quo et mea, et vestra, et illius vocatio ad martyrii palmam pertingat. Sed quia praeceptum Domini est, ne timeamus eos, qui corpus occidunt : contemnamus hominem mortalem, et principi vitae sempiternae modis omnibus parere nitamur. » His dictis, abiit ad Domitillam, eamque consecravit. At quia longum est ordine commemorare, quae mala passa sit a sponso Aureliano furiis exagitato, ad hujus historiae calcem ea rejicimus. Impetravit autem a Domitiano principe, ut si sacrificare nollet, in Pontiam insulam relegaretur, sperans se illo in exilio animum virginis a perseverantiae proposito deducturum.

§ 7. Cum igitur in ea insula exularet, adessentque ei Nereus et Achilleus, erant illic etiam duo malefici, Simonis Magi discipuli, Furius et Priscus, propter artes magicas eo relegati. Hi magicis praestigiis pene omnes insulae incolas eo adduxerant, ut Simonem Magum ceu Dei filium colerent, Petrum autem Apostolum praeter meritum inimico in illum animo fuisse sentirent. Opponebant autem se illis Nereus et Achilleus, dixeruntque hominibus in insula illa degentibus : « Marcellum nostis, Marci praefecti Urbis filium? » Responderunt illi : « Equis vero illum ignoret? » Nereo rursus et Achilleo dicentibus, « Admittitis ne hujus de

Simone et Petro testimonium ? » ajebant : « Nimis ille delirat, qui tanto viro fidem adhibere non vult. » Nereus et Achilleus dixerunt : « Date ergo hoc saluti vestrae, ut donec illi nos scribamus, et ille nobis respondeat, ab horum vos doctrinâ subducatis. Ubi autem nos scripserimus, eligatis unum ex vobis, qui epistolam nostram ad eum perferat, quam nos quidem vobis praesentibus cupimus recitari, sicut et illius responsum. » Nerei autem et Achillei epistola haec est :

§ 8. « Nereus et Achilleus servi Christi Jesu, fratri et condiscipulo Marcello aeternam salutem. In Pontiae insulae ergastulum relegati propter nomen Domini nostri Jesu Christi, gaudemus quidem, sed gaudium nostrum perturbant Furius et Priscus, discipuli Simonis, qui propter artes magicas huc in exilium deportati sunt. Ajunt illi a culpa alienum fuisse Simonem, porro Apostolum Petrum sine causa eum execratum esse. Cumque diceremus nos insulae habitatoribus, ne commodarent eis fidem, memoravimus illustrem et idoneam personam tuam, quae possit scriptis ipsos efficere certiores, cujusmodi fuerit Simonis Magi vita, et quemadmodum, cum ejus fueris discipulus, res ejus omnes bene cognitae et exploratae habeas : quas oramus ut perscribere ne graveris, ut homines innoxii ab horum fraudibus et imposturis liberentur. Gratia Domini nostri Jesu Christi tecum. »

§ 9. « Marcellus servus Christi, sanctis confessoribus Nereo et Achilleo : Lectis literis vestris, gaudio sum repletus, quod intelligerem vos in fide constantes esse, et pro veritate certare viriliter. Et quia scribitis objectam vobis Simonis innocentiam, retexam partim vitam illius, ut ex paucis caetera colligantur. Ego quidem, cum in ejus me disciplinam tradidissem, posteaquam animadverti hominem esse malignum, et infantium trucidatorem, itemque maleficum et perfractorem, discessi ab illo, et me ad dominum meum S. Petrum Apostolum adjunxi* : quem cum Simon magum diceret, et populum Romanum ejus odio inflammaret, derepente eo loco, ubi Petrum Simon insimulabat, vidua transiit cum multa populi frequentia, filium unicum efferens tristissima. Id ut vidit S. Petrus, ait ad populum Simoni credentem : Deponatis e feretro defunctum hominem, et qui eum excitavit, ejus veram esse fidem sentiat. Cum populus ita fecisset, Simon dixit : Si ego hunc vitae reddidero, num vos Petrum interficietis ? Respondit omnis turba : Vivum eum concremabimus. Mox Simon daemonum operâ id effecit, ut nonnihil moveretur cadaver. Eo viso, sublati vocibus populus Simonem praedicat, Petro exitium minatur. At Petrus vix impetrato silentio, ait : Si vivit, loquatur, ambulet, cibum capiat, revertatur ad aedes suas. Si id non fecerit, non dubitetis fallacem esse Simonem. Tum una voce clamavit populus : Nisi id effecerit Simon,

* Nonnulla de SIMONE MAGO et ejus in Urbe congressione cum S. Petro Apostolo.

poenam, qua voluit affligi Petrum, ipse luat. Simon vero iram simulans, fugere voluit: sed populus cum multa exprobratione eum detinuit. Porro Apostolus Petrus ad coelum manus tollens, ait: Domine Jesu Christe, qui nobis dixisti: In nomine meo daemonia ejicite, infirmos curate, mortuos suscite: excita puerum hunc, ut omnis haec turba cognoscat te esse Deum, nec alium praeter te: qui cum Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas in secula seculorum. Mox puer exurgens, et ad Petri Apostoli pedes se abiciens, ait: Vidi Dominum Jesum Christum jubentem angelis, ut propter preces tuas me orphanum restituerent viduae matri meae. Tunc populus exclamans, Unus, inquit, est Deus, quem Petrus praedicat. Simon autem per praestigias caput canis sibi fingens, fugam capessebat, sed eum retentum cum populus vellet flammis comburere, Petrus ita dixit: Praeceptor noster docuit nos pro malis bona reddere: effecitque, ut Simon dimitteretur.

§ 10. « Is vero ut ad me venit, putans me quid actum esset, nescire, canem ingentem ligavit ad aditum domus meae, dicens: Videamus, num sit pro more ad te ingressurus Petrus. Post horam unam veniens Petrus, signo crucis edito solvit canem, iussitque eum dicere Simoni, ut cessaret daemonum operâ fallere populum, pro quo Christus sanguinem suum fudisset. His ego visis, accurri ad Petrum, eumque reverenter excepi in domum meam; porro Simonem cum cane expuli. Et canis quidem omnibus se blandum exhibens, solum Simonem persequabatur: cumque eum prostravisset, Petrus in Christi nomine praecepit ei, ne ullum corpori ejus morsum inferret. Et corpus quidem non attingit, sed vestes adeo laceravit, ut nulla pars corporis tecta maneret. Populus vero, et inprimis pueri una cum cane cum insectantes, extra urbis moenia ceu lupum expulerunt: quam ille ignominiam non ferens, toto anno delituit. Postea Neroni commendatus est, qui cum in suam amicitiam admisit, homo improbus seipso nequiores. Apparuit autem in visione Dominus Petro Apostolo, dicens: Simon et Nero, pleni malo daemone, adversum te cogitant: sed ne timeas: ego tecum sum, adjungamque tibi Paulum Apostolum, cras urbem ingressurum, pariterque post menses septem cum Simone confligetis, coque superato et in tartarum detruso, simul ad me victores pervenietis. Altera die venit Paulus Romam: quo autem pacto cum Simone congressi sint, cum vos ipsi coram sitis intuiti, superfluo mihi visus sum apud vos velle referre: maxime cum S. Linus ad Orientis Ecclesias omnem passionis eorum seriem Graece perscripserit. De Petronilla vero, filia Petri Apostoli, domini mei, quando sollicite perquiritis, qui ejus vitae finis fuerit, paucis annotabo *.

* In hac (sincera) historia praeter SS. NEREGM et ACHILLEUM, agitur de BB. DOMITILLA §§ 2, 5, 13, 14, 15, 16, 17; PETRONILLA, FELICULA, NICOMEDE Presbyt. §§ 11 et 12; EUPHYCH, VICTORINO et MARONE §§ 13 et 14; Sulpitio et Serviliano § 17.

§ 11. « Petronillam itaque bene nostis voluntate Petri Apostoli clinicam factam. Memini enim interfuisse vos, cum permulti ejus discipuli apud illum ederemus, et Titus diceret ad eum: Quando omnes a te curantur, cur Petronillam pateris ex paralyisi decumbere? Cui tum Petrus respondit: Sic enim ei expedit. Ne quis tamen putet me his verbis indicare voluisse, fieri non posse ut sanetur, volo ut surgat et ministret nobis. Et mox illa surrexit incolumis: expleto autem ministerio, jussit eam Apostolus redire ad lectum suum. Postquam autem in Dei timore coepit esse perfecta, non modo ipsa curata est, sed etiam permultis aliis suis precibus obtinuit sanitatem. Cum autem esset praestanti formâ corporis, Flaccus Comes venit ad eam cum militibus suis, sibi eam conjugem asciturus. Dixit vero illi Petronilla: Itane ad puellam inermem cum armato milite venis? Si me vis habere conjugem, da operam, ut matronae et virgines honestae post triduum ad me veniant, ut ego cum illis pariter accedam ad aedes tuas. Trium itaque spatio impetrato, sancta virgo jejuniis et orationibus vacavit, habens apud se sanctam virginem Feliculam in Dei timore perfectam. Tertio inde die venit ad eam S. Nicomèdes presbyter, Christique mysteria celebravit: cumque virgo sacratissima Christi Sacramentum accepisset, reclinans se in lectulum, emisit spiritum. Matronae autem et virgines, quas Flaccus ad eam miserat, exequias funeris ejus celebrarunt. »

§ 12. Porro Flaccus animum alio transferens, dixit ad Feliculam: « Unum e duobus elige, ut aut sis mea conjux, aut diis sacrifices. » S. Felicula respondit: « Nec uxor tua ero, quia Christo sacrata sum: nec immolabo idôlis, quia Christiana sum. » Tunc Flaccus tradidit eam cuidam Vicario, inclusaque est in obscuro quodam cubiculo, et mansit illic dies septem absque cibo. Dicebant autem ei uxores custodum: « Cur vis mala morte perire? Accipe virum hunc nobilem, divitem, formosum, florente aetate, Imperatoris amicum et Comitem. » At Felicula nihil iis respondit, nisi hoc solum: « Virgo Christi sum, et praeter eum nullum alium accipio. » Post dies septem ducta est ad Vestae virgines, ubi rursus totius hebdomadae inediâ se affecit. Nulla enim ratione eo potuit adduci, ut ex illarum manibus cibum caperet. Deinde sublata in eculeum, dicebat alta voce: « Jam coepi videre Christum amatorem meum, in quem totus amor meus delixus est. » Cunque dicerent ei tum alii omnes, tum etiam tortores ejus: « Nega te Christianam, et dimitteris: » illa clamabat: « Ego amatorem meum non nego, qui mea causâ fel edit, acetum gustavit, spinis coronatus et cruci affixus est. » Post haec ab eculeo deposita, et in cloacam projecta est. Sanctus autem Nicomedes presbyter in spelunca degens, clam abstulit corpus ejus, noctu in biroto vehens illud ad casulam suam septimo milliaro ab urbe Roma viâ Ardeatinâ, ibique eam sepelivit: quo in loco

fructificant orationes ejus usque in hodiernum diem. Pervenit autem ad Flaccum, quid egisset Nicomedes presbyter, jussitque eum comprehensum duci ad sacrificandum. Sed dicente illo: «Ego non sacrifico, nisi Deo omnipotenti, qui regnat in coelis: non istis saxeis diis, qui in templis quasi in carceribus custodiuntur:» plumbatis diutissime caesus, migravit ad Dominum. Corpus autem ejus in Tiberim demersum est, quod quidam ejus clericus, re et nomine Justus, collegit, birotique impositum, transtulit ad hortulum suum juxta muros viâ Numentanâ, atque illic humo condidit: ubi Dominum orantes, ea quae petunt assequuntur ejus martyrii interventu.

§ 13. «Eutyches, Victorinus et Maro, servi Domini nostri Jesu Christi, Marcellô: Quando venerunt literae tuae, ad sanctos Nereum et Achilleum scriptae, illi jam ante dies triginta pervenerant ad coronam. Cum enim Flavia Domitilla, virgo illustrissima, immo Christianissima, ab ipsis ejus eunuchis docta virginitatem suam Christo conservare, Aurelianum sponsum suum contemneret, is propter Christi professionem in hanc insulam fecit eam relegari, atque etiam huc veniens, Nerei et Achillei animos coepit muneribus pertentare. At illi dona ejus execrantes, Domitillaeque fidem magis magisque in Domino confirmantes, gravissimis verberibus sunt attriectati, et Taracinam missi, Memmio Rufo consulari traditi sunt: qui cum eos eculeo et flammis ad immolandum idolis compelleret, responderunt se a beato Petro baptizatos, nulla ratione posse idolis immolare: sicque capite caesi sunt. Eorum autem corpora rapuit Auspicius discipulus eorum, nutritor sanctae virginis Domitillae, et in crypta arenaria sepelivit viâ Ardeatina, milliario uno et dimidio ab Urbis muro, juxta monumentum, quo condita fuerat Petronilla, Apostoli Petri filia, quemadmodum Auspicius ipse nobis retulit. Erit igitur charitatis tuae, sollicite curam nostri gerere, et ejusmodi aliquem ad nos mittere, qui et tua et nostra sospitate nos exhilaret. Dies natalis martyrum horum est 4 Idus Majas.»

§ 14. His literis acceptis, Marcellus misit germanum suum ad insulam, qui cum his Christi confessoribus egit illic annum unum: ac deinde reversus ad Marcellum, haec ei narravit. Cum Aurelianus, caesis Nereo et Achilleo, Domitilla ad sibi consentiendum inducere moliretur, dictum est illi a quodam, majorem ei intercedere amicitiam cum Eutyche, Victorino et Marone, quam cum Nereo et Achilleo intercessisset. Itaque a Nerva principe impetravit eos sibi donari, si sacrificare nollent. Sed illis viriliter agentibus, et minas Aureliani contemnentibus, ex insula amotos, tanquam servos suos per sua praedia divisit, Eutychem decimo et sexto milliario ab Urbe viâ Numentana, Victorinum milliario sexagesimo viâ Salariâ, Maronem centesimotrigesimo eadem Salaria viâ: jussitque eos tota die terram fodere, et cantabrum edere ad

vesperam. (Sic enim habet historia : quid autem cantabrum vocet, ignoro, nisi forte Cantabricam herbam velit accipi, ejus meminit Plinius lib. 25, cap. 8). Sed Deus omnipotens fecit illos gratiosos in locis peregrinis. Eutyches enim filiam conductoris loci Plii a daemone liberavit : Victorinus loci vicedominum, triennio ex paralyti decumbentem, precibus sanavit : Maro hydrôpe vexatum curavit. Loquebantur interea populis, multosque ad Christi religionem traduxere, ornatique presbyterio, credentium numerum egregie auxerunt. Id non ferens satan, Aureliani animum irâ inflammavit, isque multos eo misit, qui multiplici poenarum genere illos interficerent : et Eutychem quidem mediâ viâ caedi jussit, donec exhalaret spiritum : ejus corpus Christiani cum multo honore sepelierunt, et super illud basilicam in Christi nomine extruxerunt. Victorinum autem apud Cotilias, ubi putentes et sulphureae emânant aquae, in ipsas aquas capite deorsum verso trium horarum spatio deprimi mandavit, iterumque sustolli. Quod cum triduo vir sanctus pro Christi nomine pertulisset, migravit ad Dominum. Elsi autem Aurelianus vetuerit, ne quis illud terrâ conderet, at tamen postridie venerunt Amiternenses, raptumque in suum territorium transtulere, mandaruntque sepulturae. Denique Maronem voluit ab amico suo Turgio ingenti saxo opprimi. Itaque in ejus humeros imposita est petra immanissima, quam homines septuaginta aegre possent trochleâ adducere. Eam autem vir sanctus tanquam leves paleas ad duo milliaria portavit illaesus, coque loci eam reposuit, ubi solitus erat Domino preces offerre : ejus sane facti admiratione ejus provinciae populus adductus est ad fidem Christi, et sacro baptismo expiatus. Porro Consularis, acceptis ab Aureliano muneribus, S. Maronem occidit. Populus vero in ea petra, quam humeris suis gestarat, excolit sepulcrum, ibique eum condidit, et in ejus nomine Christo ecclesiam fabricavit, in qua praestantur beneficia Domini usque in praesens in sui nominis gloriam.

§ 15. Postquam igitur sanctos omnes, qui sanctae Domitillae erant solatio, e medio sustulit Aurelianus, dixit ad Sulpitium et Servilianum illustres juvenes : « Scio collactaneas Domitillae Euphrosynam et Theodoram vos habere sponsas, virgines sapientissimas. Ubi ergo Domitillam ego ex insula in Campaniam revocavero, illae invisendi gratiâ ad eam accedant, ut sua persuasione inducant eam ad obsequendum mihi. » Itaque Domitilla ex Pontia insula Taracinas perducta, Euphrosyna et Theodora venerunt ad eam, pariterque magno sunt gaudio affectae. Cum autem ventum esset ad epulas, illis prandentibus, Domitilla jejuniis et precibus dabat operam. Dixerunt autem ei Euphrosyna et Theodora : « Dum prandemus nos et viris nubimus, non possumus colere Deum tuum ? » Respondit Domitilla : « Vos quidem sponso habetis, viros nobiles. Quod si vero alii ignobiles

et humili loco nati, ab illis avocare vos vellent, sibi que matrimonio jungere, num vos illis pareretur?» Euphrosyna et Theodora dixerunt: «Avertat hoc Deus a mentibus nostris.» Tum Domitilla: «Avertat, inquit, et a mente mea. Magnum enim ego sponsum habeo Filium Dei, qui de coelo descendens, promisit se illarum fore sponsum, quae virginitatem ament, suique amore in virginitate permanentibus daturum se vitam aeternam, et e corpore abeuntes ducturum in coelos, in thalamum suum sempiternam, ubi cum angelis exultent, et inter flores aromatum in medio paradisi vitam vivant jucundissimam, et sine fine splendidissime epulentur. Cum autem ille haec promitteret, et dictis ejus fides non haberetur, caecis visum reformavit, leprosos curavit, morbos omnes depulit, mortuos excitavit. Atque hunc in modum verum se Dei Filium declaravit, et multi in eum crediderunt.»

§ 16. Ait autem ad illam Theodora: «Fratrem habeo juvenem, Herodem, jam annum unum oculorum lumine orbatum. Si ergo vera loqueris, sana illum in Dei tui nomine.» Ait vero etiam Euphrosyna: «Tu quidem Romae habes fratrem caecum: ego autem hic habeo filiolum nutricis meae, quae, ex morbo, loquendi beneficium perdidit. Auditus quidem integer est, sed lingua voces et verba formare non potest.» Et haec dicens, curavit puellam eo acciri. Domitilla igitur prosternens se in orationem, flevit diutissime. Deinde surgens, et manus expandens in coelum, dixit: «Domine Jesu Christe, qui dixisti: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*, ostende me verum tibi dixisse testimonium.» His dictis, signum Crucis in os mutae expressit, et ait: «In nomine Domini mei Jesu Christi, loquere.» Mox puella in has erupit voces: «Verus est Deus tuus, Domitilla, et vera sunt omnia, quae tuo ore deprompsisti.» Tum ambae se abjecerunt ad pedes Domitillae, et credentes, mysteriis Christi initiatae sunt. Frater etiam Theodorae caecus eo adductus, Domitillae precibus et mentis et corporis lumen obtinuit. Porro omnes utriusque sexus homines, tum servi, tum ingenui, qui ex urbe eo advenerant, visis his signis, in Christum crediderunt, et baptizati sunt: domusque illa, in qua manebant, instar ecclesiae cujusdam erat.

§ 17. His ita gestis, Aurelianus cum duobus sponsis, quos diximus, venit, adducens secum tres, qui organa canerent, tamquam uno die triplices nuptias celebraturus. Sulpitius autem et Servilianus ut viderunt mutam loqui, et Herodem Theodorae fratrem visum recuperasse, cognitis etiam omnibus, quae dicta factaque fuerant, crediderunt: cumque Aurelianus multa instantia hortaretur eos, ut uno die nuptias celebrarent, illi ut homines sapientissimi, dixerunt ei: «Da honorem Deo, cujus virtute et muta loquitur, et caecus videt.» At ille neglectis iis quae ab eis dicebantur, per vim jussit includi Domitillam intra cubiculum, ut posset securus facere, quod ei libitum esset, positisque organis,

a coena coepit lactus saltare inter eos, ut est moris in nuptiis. Porro caeteris saltando defatigatis, ille sine intermissione duos dies et noctes totidem saltavit, donec corruens expiraret. Ea re perterriti omnes, in Dominum crediderunt. Frater autem Aureliani Luxurius petiit ab Imperatore Trajano, ut liceret ipsi omnes hos ad sacrificandum compellere, nolentesque quibus vellet poenis affectos interimere. Itaque Sulpitium et Servilianum Praefecto urbis Aniano tradidit, qui non ignorans eos nuper Christiana religione initiatos, cum nullo pacto vellent deinceps idolis immolare, eos decollari praecepit: quorum corpora Christiani posuerunt in praedio eorum viâ Latinâ milliario secundo: quo in loco exuberat virtus martyrii eorum usque in praesentem diem. Post haec Luxurius abiit Taracinas ad virgines Christi, et ut vidit prorsus eas ad sacrificandum induci non posse, ablatis omnibus, quae habebant, in eo cubiculo, in quo pariter morabantur, eas inclusit, igneque supposito combussit. Altero die sanctus Caesarius diaconus eo veniens, sanctarum virginum corpora nihil laesa reperit. In facies enim suas prostratae, orantes Dominum decesserunt. Ea igitur novo sarcophago condens, in humo altius effossa sepelivit (a).

MARTYRIUM S. PANCRATII

EX PERVETUSTO MS. CODICE DESCRIPTUM:

CUI SUFFRAGANTUR ANTIQUISSIMA MARTYROLOGIA.

STYLUM NONNUMQUAM MODICE ELIMAVIMUS.

Passus est annos natus 14 — Anno 304 — Phrygius.

§ 1. Temporibus illis immanis fuit persecutio Christianorum, quos diis thura ponere volebant Diocletianus et Maximianus sceleratissimi Imperatores. Fuit tum apud provinciam Phrygiam Cledonius quidam vir nobilissimus. Is habuit filium nomine Pancratium ex amissa conjugē. Vocavit autem ad se fratrem suum Dionysium, commendavitque ei filium Pancratium, dicens: «Conjuro te, frater charissime, per omnipotentem Deum et per magnam virtutem ejus, ut omne patrimonium meum, quod sive hic, sive in urbe Roma videor habere, nepoti tuo Pancratio fideliter et accurate conserves.» Ita mortuo Cledonio, Dionysius erga

(a) Vetustissimum Romae Titulum SS. Nerei et Achillei instauravit sexto saeculo S. Joannes Pp. I: ejus Basilicae habetur mentio apud S. Gregorium M., Epist. L. IV, 44, ubi idem Pontifex Homiliam dixit 28.am in Evang. Ibidem sepulta erant eorundem MM. et S. Domitillae corpora: sed regnante Gregorio Pp. IX translata fuerant in Diaconiam S. Adriani. Inde vero, curante Eminentissimo Caesare Baronio SS. Nerei et Achillei tituli Cardinale, in pristinum locum, restaurato templo, celebri pompâ reducta sunt, trium SS. MM. Capitibus seorsim auratis thecis inclusis.

Pancratium piissimum semper animum declaravit, adeoque eum dilexit, ut in nullo eum offendere videretur. Post triennii autem tempus Romam cum Pancratio profectus, in monte Coelio cum omni familia et cum diis suis mansit. Propter nimiam vero persecutionem, Pontifex Romanus in vico Dionysii et Pancratii latitabat: cujus egregias virtutes cum Dionysius cognovisset, et ut omnem populum a cultu idolorum revocaret, et ad viam rectam aeternamque vitam perduceret, cum Pancratio nepote ad ejus notitiam studuit pervenire. Itaque quadam die venerunt ad ostium Pontificis, et sciscitante Eusebio ostiario, totius sanctitatis viro, quidnam vellent, illi ejus genibus advoluti rogarunt, ut ad Pontificis conspectum adduci mererentur. Eusebius nunciavit hoc Pontifici, ita dicens: «Domine pater, quidam clarissimi viri pro foribus stant, orantes ut tuae beatitudini praesentari mercantur.» Iis auditis, sanctus Pontifex, magno affectus gaudio, in orationem se prosternens, dixit: «Domine Jesu Christe, Rex regum et Domine dominantium, qui mihi ultimo servorum tuorum adventum eorum revelare dignatus es, confirma in eis opus tuae misericordiae.» Deinde jussit eos quamprimum ad se introduci. Illi vero miserunt se ad pedes sancti Pontificis, rogantes, ut Christum ipsis indicaret, quem hactenus ignorassent.

§ 2. At sanctus Pontifex eos complexans, declaravit eis coelestem divinitatem: porro post dies viginti baptizavit eos. Facti igitur Christiani, adeo coepere ferventes esse in timore Dei, ut etiam ultro persecutoribus sese offerrent. Non post multos dies migravit ad Dominum Dionysius cum praemiis coelestibus, charus et dignus Deo. Cum autem nimius esset paganorum in Christianos furor et insania, debacchantes vociferabantur: «Invictissimi et piissimi Imperatores, tollite ex hac urbe magos et crudeles Christianos, per quos universo mundo, et omni regno vestro imponitur.» Tunc irâ incensus Diocletianus Imperator, legem tulit, ut si quis hujus sectae cultor inveniretur, etiam inauditus subderetur poenis. Inter alios ergo comprehensus mox est Pancrati-
us: cumque didicissent persecutores, qui eum tenebant, magnis esse natalibus ortum, nunciarunt Diocletiano Augusto, qui jussit eum cum omni celeritate duci ad palatium suum: utque vidit faciem Pancratii, obstupuit ad tantam pulchritudinem, et quod in tantilla aetate modis omnibus paratus esset mori pro Christo: aitque ad eum: «Infantule, ego consulo tibi, ut omissa vanitate qua tenèris, mihi consentias, ne mala morte pereas. Video enim aetatem tuam non excedere quindecim annos. Et quia nobili genere natus es ex patre Cledonio, mihi amicissimo et charissimo, volo hoc a te extorquere, ut ab hac Christianorum insania discedas, reddasque te natalibus tuis: et ego te honoribus et divitiis auctum, loco filii habebò, meoque semper làteri adhaerebis. Quod si vero pietatis meae monita contempseris, jubebo te

interfici, et corpus tuum flammis exuri; ne forte veniant Christiani, et illud cum honore sepeliant, teque pro martyre colant.»

§ 3. Beatus Pancratius respondit: «Noli frustra errare, domine Imperator, ut dum me vides puerum annorum quatuordecim, credas mihi minus aut sensus aut scientiae suppetere. Dominus enim noster Jesus Christus eam nobis mentem et intelligentiam contulit, ut nullos prorsus aut principum aut iudicum terrores timeamus. Porro dii tui, quos me hortaris colere, impii et foedissimi fuere qui nec suis pepercere parentibus, et fratrum suorum se stupris contaminarunt: ita ut ego satis mirari non possim, quomodo non foedum et turpe sit apud te illos colere, quorum si similes esse scires famulos tuos, jure in eos animadverteres.» Diocletianus his auditis, jussit eum duci in viam Aureliam, atque illic capite plecti. Turpe enim ipsi videbatur, ut a puero victus, ignominia notaretur. Itaque ministri Pancratium ab ejus conspectu auferentes, duxerunt eum ad locum designatum, moxque illi caput amputarunt. Octavilla autem corpus ejus sublatum noctu occulte, cum aromatibus et dignissimis linteaminibus condidit in sepulcro novo 4 Idus Majas. Eodem tempore passa est sacratissima virgo Soteris, nobili genere orta, Diocletiani IX et Maximiani VIII (Incertum, utrum Imperii anno, vel Consulatu) regnante Domino nostro Jesu Christo qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum, Amen. Gregorius Turonens. De gloria martyrum lib. I, cap. xxxix ita scribit de hoc martyre: «Ad sepulcrum Pancratii martyris si cuiusquam mens insana juramentum inane proferre voluerit, prius quam sepulcrum ejus adeat, hoc est, ante quam usque ad cancellos qui sub arcu habentur, ubi clericorum psallentium stare mos est, accedat, statim aut arripitur a daemone, aut cadens in pavimento, amittit spiritum.»

VITA S. EPIPHANII

CONSTANTIAE EPISCOPI

EXCERPTA EX VOCE JOANNIS, UNIUS EX EJUS DISCIPULIS.

HABETUR AUTEM IN SIMEONE METAPHRASTE.*

Obiit anno 403.

§ 1. Epiphanius erat quidem* genere Phoenix, ex ea regione quae est circa Eleutheropolim: distat vero a civitate ad tria milliaria. Fuit autem pater ejus agricola: matris vero ejus

* Dubia in multis, nulla in quibusdam est fide apud criticae cultores haec historia: Fingenta prolixiora eliminavimus.

studium erat se in lino exercere. Iis autem fuere duo filii, Epiphanius, et una filia Calitropes. Accidit autem ut eorum pater e vita excederet. Mansit vero Epiphanius decem annos natus matri suae, quando mortuus est pater ejus. Cruciabatur autem animo ejus mater, dum sollicita esset, quomodo Epiphanium aleret, et ejus sororem, quandoquidem erant modicae eorum facultates. Cum unum vero jumentum haberent ad usum suum, dixit mater Epiphanio: «Fili, quoniam familia nostra in iis quae ad corporis usum pertinent, nobis praebet angustias, et cibo indigemus. accipe jumentum quod est intra domum nostram, et vade ad nundinas, et vende: et ita id quod erit ad nos alendos usui, supeditabimus.» Epiphanius autem dixit matri suae: «Scis jumentum nostrum adhuc esse indomitum, fietque, ut si eam ad id vendendum qui circa ipsum congregati erunt, videntes ejus insolentiam, me poenâ afficiant, dicentes: Cum malum habeas, male patiëris ex lege.» Dixit ei mater: «Abi, fili. Deus patrum nostrorum Abrahæ, Isaac et Jacob, jumento dabit intelligentiam: ut per ejus pretium nos nostro usui serviamus.» Epiphanius autem, Deo invocato qui dedit Mosi gratiam, ut maxima signa faceret coram Pharaone, profectus est, volens obedire matri suae.

§ 2. Cum ad nundinas autem esset ingressus, accidit ut jumentum indomitum fieret placidum, et valde mansuetum. Affuit autem quidam Judaeus negotiator, nomine Jacob, qui dixit Epiphanio: «Vis, o fili, vendere hoc jumentum?» Dixit Epiphanius: «Maxime, pater: ea enim de causâ id adduxi.» Respondens autem dixit Epiphanio: «Cujusnam es religionis?» Dixit Epiphanius: «Judaeus.» Dixit ei Jacob: «Cum simus ejusdem gentis, non debet inter nos peccatum intercedere: sed cum sit Deus noster justus, constituamus justum jumenti pretium, ut neque tu injuriâ afficiaris, nec ego damnum patiar: ne maledicta postea nobis inferamus, et Deus nobis irascatur: sed potius benedictiones. Quoniam dixit: *Qui benedicit, benedicetur: et qui maledicit, est maledictus*» (Num. xxiv). His autem auditis, Epiphanius valde timuit condemnationem Jacobi, et dixit ei: «Nolo tibi amplius vendere hoc jumentum.» Jacob vero dixit Epiphanio: «Quanam de causa, o fili?» Epiphanius dixit ei: «Hoc jumentum, o pater, est insolens et indomitum: acerbissimae vero famis angustiae subiere domum meam. Est autem mihi mater et soror: pater enim meus excessit e vita humana. Mater mea jussit, ut venderem hoc jumentum, propterea quod cibo indigeremus. Nunc autem audivi ex te, pater, quod malum sit damnum afferre: et Deum timui, ne forte tu mihi maledicas, et ille me puniat propter tuam in me maledictionem.»

§ 3. Cum haec autem audiisset Jacob, miratus est responsum pueri: accepitque tres nummos, et dedit Epiphanio, simul etiam eum docens verbis hujusmodi: «Fili, hanc accipe benedictionem,

et vade ad matrem tuam, et inferes panes in domum tuam. Tecum quoque accipe hoc jumentum: et si suum quidem mutet vitium, et mores insolentes ac protervos, maneat domi tuae. Sin autem in hac perseveret insolentia, ejice e tuis aedibus, ne alicui ex tuis mortem afferat.» Cum haec audisset Epiphanius, et a Jacobo tres nummos accepisset, accepto jumento, profectus est in vicum ad matrem suam. Priusquam autem ipse ingrederetur in vicum circiter mille passus, occurrit ei homo Christianus, nomine Cleobius, qui ei dixit: «Vis vendere jumentum, o fili?» Respondens dixit Epiphanius: «Nolo, pater.» Dixit autem Cleobius: «Si vis eum vendere, cape ejus pretium, et ipsum mihi relinque.» Cum haec autem Epiphanio diceret Cleobius, animal insolenter irruens et impetum faciens, Epiphanium excussit, humique alisit, et abiit extra semitam. Epiphanius autem ex jumenti insolentia gravem accepit dolorem, humique jacebat, flens amare, et non valens surgere. Cleobius vero accedens ad Epiphanium, et femur ejus tenens in eo loco, in quo affectus fuerat ab insolenti bestia, cum eum ter signasset, statim erexit nihil mali in se habentem. Cleobius autem dixit jumento: «Tibi dico, jumentum plenum omni insolentiâ, quoniam voluisti tuum dominum occidere, in nomine Jesu Christi crucifixi, non amplius excedas ex hoc loco.» Quod postquam dixisset Cleobius, jumentum statim cecidit in terram mortuum. Cleobium autem interrogavit Epiphanius, dicens: «Quis est, o pater, Jesus crucifixus quod talia fiunt per ejus nomen?» Respondit Cleobius, et dixit Epiphanio: «Hic Jesus est filius Dei, quem crucifixerunt Judaei.» Epiphanius vero timuit significare Cleobio se esse Judaeum. Cleobius autem perrexit suum iter ingredi, et Epiphanius in vicum venit ad matrem suam. Quem videns mater, excepit cum gaudio. Matri vero suae exposuit Epiphanius omnia quae sibi evenierant propter insolentem et pessimam bestiam. Aliquanto autem post tempore dixit mater Epiphanio: «Ecce, fili, terra inculta nihil producit, neque nobis ex ea est aliquid solatii.» Erat autem eis quoddam praediolum quod pater ejus diligenter colens, ex eo habebat aliquid solatii. Dixit ergo ei mater: «Vendamus praediolum nostrum homini agricolae: et tu vade ad aliquem hominem Deum timentem, et disce artem, qua possis et te alere, mihi que et tuae sorori panem suppeditare.»

§ 4. Erat autem quidam Judaeus legisperitus in civitate Eleutheropoli, vir admirandus et religiosus congruenter legi Moysis. Is habebat possessionem in vico, in quo natus erat Epiphanius, qui jam cognoscebat ejus patrem et matrem, similiter autem Epiphanium, et ejus sororem. Is cum venisset ad visendas suas possessiones, dixit matri Epiphanii: «Mulier, vis dare mihi filium tuum in filium? tuque et tua filia parabitis e domo nostra quae erunt vobis usui.» Mater autem Epiphanii, cum haec audisset a

legisperito, valde laetata est, et cum accepisset Epiphanium, eum legisperito statim dedit in filium. Erat legisperito illi nomen. Tryphon qui habuit filiam unigenitam, volebatque eam jungere Epiphanio.

§ 5. Cum itaque Tryphon Epiphanium accepisset in filium, quaecumque sunt legis, eum diligenter docuit, et elementa Hebraica accurate. Mortua est autem filia Tryphonis, solusque Epiphanius erat in domo ejus, proficiens aetate et sapientiâ Hebraica. Accidit vero, ut Tryphon quoque decederet: omnesque facultates suas reliquit Epiphanio. Mortua est autem mater quoque Epiphanii. Qui accepit sororem suam in domo quae a Tryphone sibi relicta fuerat. Erantque ambo domi in magna vitae tranquillitate, convenienter doctrinae quam acceperant a Tryphone. Egresso autem Epiphanio in vicum, in quo natus fuerat, in quo etiam habebat possessiones relictas a Tryphone, occurrit ei vir quidam Christianus, nomine Lucianus, admirandus et eruditus, qui vitam exercebat monasticam, et elegantis librarii artem apprime tenebat, eique strenue navans operam, ex ea panem quaerebat quotidianum: et quod supererat, impartiebat egentibus. Atque Epiphanius quidem jumentum conscenderat: beatus autem Lucianus in via ambulabat, et ambo sibi invicem occurrerunt. Accidit vero, ut pauper quidam pedes Luciani prehenderet, et ei diceret: «Homo Dei, miserere mei: jam enim tres dies permaneo jejunos, ut qui nihil habeam.» Beatus autem Lucianus, cum nihil aliud posset dare pauperi, se amictu exuens, eum illi donat, dicens: «Ingredere civitatem, et vende, et eme tibi panes.»

§ 6. Advertit autem Epiphanius quod cum se exuisset Lucianus, et dedisset pauperi, vestis candida de coelo descendens eum texerat. Magno itaque timore fuit affectus Epiphanius, pronusque in faciem cadens e jumento, dixit Luciano: «Rogo te, o homo, dic mihi: quisnam es?» Beatus autem Lucianus dixit Epiphanio: «Dic mihi tu, cujusnam sis religionis, et ego meam tibi referam.» Respondit Epiphanius, et dixit: «Sum Judaeus.» Novit itaque Lucianus gratiam Dei cecidisse super Epiphanium. Nam praescientiam quoque habebat Lucianus. Respondit ergo Lucianus, et dixit Epiphanio: «Et quomodo tu cum sis Judaeus, rogas Christianum, quisnam sit? Abhorrent enim Christiani Judaeos, et Judaei Christianos. Ecce audivisti me esse Christianum. Non licet tibi audire ex me aliquid aliud.» Epiphanius autem dixit Luciano: «Et quid obstat, quo minus ego quoque sim Christianus?» Respondit Lucianus, et dixit: «Id unum obstat, quod nolis: licet enim, si velis.» Luciani autem verbis compunctus Epiphanius, non perrexerat amplius ad videndam suam possessionem: sed accepit Lucianum, et introduxit in domum suam quae ei relicta fuerat, et ostendit ei omnia quae domi erant, dicens: «Hae sunt meae facultates, o pater. Volo autem fieri

Christianus, et vitam exigere monasticam. Est vero mihi quoque haec soror. Quid de his jubes? » Beatus autem Lucianus dixit Epiphanio: « Non potes, o fili, si has habeas terrenas divitias, vitam exigere monasticam: sed prius sororem quidem tuam da nuptum, et da ei quae sunt necessaria. Deinde sic pulchre poteris esse monachus. » Dixit Epiphanius Luciano: « Primum, pater, fac me Christianum. Deinde sic faciam quaecumque tu me jusseris. » Dixit autem ei Lucianus: « Non licet mihi absque Episcopo facere Christianum: sed esto in iis quae ad Deum pertinent, et ego annuntiabo Episcopo qui te faciet Christianum. »

§ 7. Cumque haec dixisset Lucianus, egressus est e domo Epiphanii, et ivit ad Episcopum. Epiphanius autem non cunctatus, statim dixit suae sorori: « Volo fieri Christianus, et vitam agere monasticam. » Cui dixit soror ejus: « Volo quod tu vis, et faciam ut tu facis. » Lucianus autem renunciavit Episcopo de Epiphanio. Episcopus vero dixit Luciano: « Vade, et eum catechiza, hoc est, institue. Cumque nos ingrediemur in ecclesiam, fac, ut ipse præcidat benigno et misericordi Deo. » Ivit Lucianus in domum Epiphanii. Eum autem videntes Epiphanius et ejus soror, ceciderunt proni in faciem, et Luciani pedes prehenderunt, clamantes et dicentes: « Rogamus te, pater, fac nos fieri Christianos. » Divinis autem acceptis scripturis, Lucianus eos satis instituit. Et ipsi instabant, rogantes et dicentes: « Fac nos Christianos. » Cum autem Lucianus ambos simul accepisset, ivit una cum ipsis in ecclesiam. Et cum ingrederetur Episcopus, ceciderunt proni in faciem, et rogaverunt confidenter, ut ipsi illuminarentur. Qui jussit ipsos surgere. Ingrediente vero Episcopo in ecclesiam, ambulabant ipsi quoque post Lucianum, ut audirent divinas scripturas.

§ 8. Cum autem appropinquasset Epiphanius portis quae sunt extra ecclesiam, ubi aedis primum gradum ascendit, cecidit ei calceus sinistri pedis. Qui cum sinistro ascendisset ut figeret dexterum, cecidit quoque dexter calceus: et inventi sunt ambo extra gradus ecclesiae: et ea de causa miratus est Lucianus. Non amplius itaque proposuit Epiphanius apprehendere calceos qui ei e pedibus ceciderant, sed neque ullos alios calceos sustinuit induere suis pedibus toto vitae tempore. Cum ergo starent, et divinas audirent scripturas, advertit Episcopus, ita ut in throno sedebat, glorificatum esse vultum Epiphanii, et coronam esse ejus capiti impositam. Post absolutum itaque Evangelium, ingressus est Episcopus in baptisterium, et jussit Epiphanium ingredi, et ejus sororem, et cum ipsis Lucianum: qui etiam fuit pater ejus in sancto baptismo. Episcopus autem cum eos totam docuisset consequentiam, baptizavit. Cum ii vero essent participes divinorum et immortalium Sacramentorum, jussit Episcopus eos prandere, similiter et manere septem dies in episcopatu. Post

septem autem dies accepit Epiphanius Lucianum, et Veronicam sanctam virginem quae quidem fuit soror matris ipsius Epiphanii, et introduxit eos in domum suam. Accepitque mille nummos, et dedit ei, et sororem suam (nam ea quoque aliis praeerat virginibus) misit cum ea. Epiphanius autem, cum omnia vendidisset dedit indigentibus, relictis sibi quadraginta nummis ad divinos vitalesque libros comparandos: et e civitate egressus est cum Luciano, quoniam is construxerat sibi monasterium. Habebat autem secum decem monachos qui quidem libros diligenter scribentes, ex iis sibi victum parabant. Erat vero Epiphanius, quando fuit monachus, sexdecim annos natus.

§ 9. Erat autem in monasterio Luciani quidam monachus, nomine Hilarion, secundus a Luciano, aetate juvenis, et omnibus signis ornatus. Ad cujus imitationem sequebatur etiam alius nomine Claudius. Eos cum vidisset Epiphanius, pulchre est aemulatus. Magnus enim Lucianus dedit Epiphanium maximo Hilarioni, ut doceret eum scribere divinas scripturas. Epiphanius autem laborioso studio deditus, et bonos mores Hilarionis effingens traditione, proficiebat in Dei gratia et arte pulcherrima. Contigit vero, ut magnus Lucianus e vita humana excederet. Praefuit autem Hilarion choro fratrum, vereque licebat videre eum locum, non tanquam in eo homines habitarent, sed tanquam sancti Angeli ministrarent sanctissimo et misericordiae Deo. Erat enim beati Hilarionis cibus, panis et sal, et modicum aquae. Comedebat autem post duos dies: saepe etiam post tres: saepissime vero post quatuor, vel post hebdomadam. Hoc vitae institutum elegit Epiphanius toto tempore vitae suae. Erat autem ille locus sine aqua.

§ 10. Cum autem aliquando viatores ingressi essent monasterium, vinum afferentes, quo tempore erat aestus vehementissimus, siti fere enecabantur, et petierunt aquam ad bibendum, nec inventa est aqua in illo loco. Aberat enim aqua ad quinque milliaria. Ibant vero noctu, et aquabantur fratres. Cum autem viatores propter sitim deficerent, fratres propter eos lugebant. Epiphanius autem cum manum extendisset, et utrem prehendisset, ubi erat vinum: «Credite, inquit, fratres, quod qui aquam fecit vinum, vinum quoque aquam faciet.» Et propter sermonem Epiphanii, utres qui vino pleni erant, inventi sunt aqua pleni. Quam cum accepissent viatores, biberunt, et etiam jumenta eorum: stetitque anima eorum in ipsis. Omnes autem obstupuerunt, et viatores, et fratres. Ab illo vero die noluit Epiphanius habitare amplius in illo loco, eo quod de ipso audiissent viatores. Subripiens autem seipsum a fratribus, profectus est in locum magis agrestem. Qui cum nescirent, in quo loco habitaret, omnes fratres lugebant Epiphanium. Permansit autem in illo loco jejunus tribus diebus. Et ille quoque locus aridus erat, et sine aqua.

§ 11. Accidit autem, ut per illum locum transirent quadraginta Saraceni. Qui cum in eo loco, et in eo statu vidissent Epiphanium, omnes eum ducentes esse ridiculum, irridebant. Unus autem ex ipsis qui unum habebat oculum (erat enim alter clausus) cum ferinis esset moribus, ense stricto e vagina, venit ad Epiphanium: cumque eum sustulisset, ut percuteret Epiphanium apertus est ejus qui clausus erat oculus. Ille vero perterritus, ense in terram projecto, constitit immobilis. Alii autem cum vidissent esse apertum oculum qui clausus fuerat, coeperunt stupore affici. Cumque vidisset Epiphanius eos esse anxios, sermones cum eis contulit. Illi vero cum verbis Epiphanii evasisissent sedato et tranquillo animo mutati, eum dicebant esse Deum: vimque ei afferentes, trahebant eum secum, dicentes: «Tu es Deus noster: sequere nos, et serva nos ab omni vi eorum qui in nos irruent.» Epiphanius autem eos sequens tempore trium mensium, prohibebat eis omnem insolentiam et immoderationem. Cum vidissent vero se ejus admonitionibus adduci in angustias, omnes uno animo ejus pedibus devoluti, petierunt, ut in suum locum reverteretur. Qui cum eorum auribus maximas ingereret admonitiones, dicens: Nisi ab iis abstinueritis, non eritis in hac vita felices, acceperunt eum, et deduxerunt in locum in quo habitabat. Cumque ei sua operâ et ministerio domum aedificassent, et eum valere jussissent, omnes abierunt in pace. Ego autem qui eram unus ex ipsis, mansi cum Epiphanio, ab eo institutus in verbo veritatis. Cum autem praeterisset tempus sex mensium, me accepit ille, et ivinus in monasterium magni Hilarionis *. Cum vero vidissent Epiphanium omnes fratres, magno sunt affecti gaudio. Et mansimus quidem tres dies in monasterio: rogavitque Epiphanius magnum Hilarionem, ut mihi daret in Christo signaculum, quandoquidem acceperat Hilarion gradum presbyteratus. Cum me autem magnus accepisset Hilarion, et omnem docuisset consequentiam, baptizavit me in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: et transegitur deinde apud ipsos decem dies. Fratresque rogabant Epiphanium, ut nos in eo loco habitaremus. Ipse autem noluit, sed voluit habitare, ubi habitabat antea.

§ 12. Cum autem nos egressi essemus e monasterio, viam nostram inivimus. Ad secundum vero lapidem a monasterio, occurrit nobis quidam adolescens, qui habebat daemonem ei imperantem: et in solitudine ab eo discerpebatur. Cum eum vidisset Epiphanius nudum insolenti et incomposito cursu vexari ab immundo spiritu, clamavit magna voce: «Praecipio tibi in nomine Jesu Christi crucifixi, ut a Dei figmento exeas.» Statim autem eum exagitavit immundus spiritus, et humi affixit: atque ab eo est egressus. Immundus autem daemon clamavit magna voce: «O Epiphani, tu me expellis e loco meo post spatium vigintiduorum

* Qui col. xxi octobris.

annorum : ego ibo ad Regem Persarum, et movebo eum contra te: et faciam, ut cum magna afflictione coram eo sistaris.» Adollescens autem venit modestus, et procidit ad pedes Epiphanii. Qui eum erexit, dicens: « Surge, fili, et in pace vade in domum tuam.» Et surrexit protinus.

§ 13. Cum reversi fuisset ad nostrum Spandyrion (Phoeniciae locum) ex Perside, ubi Epiphanius, magna cum magorum admiratione, Regis filiam daemoniacam liberaverat, aquam non reperivimus ad bibendum. Stans autem Epiphanius aspiciendo ad Orientem, oravit Deum, qui est in coelis, dicens: « O tu, qui petram praeruptam impressisti, et ex ea aquam scaturire fecisti, et populum, qui deficiebat, aquâ potasti, hanc quoque terram imprime, et fac, ut aquâ ex ea scaturiat propter fidelium hominum habitationem.» Cum haec dixisset Epiphanius, bonus quidam odor fuit in illo loco. Cumque se rursus ter super terram inclinasset, et orasset Epiphanius, accepto ligône turbavit terram, et ecce parum aquae scaturiit. Deinde cum rursus turbasset, uberibus fluvii aquis nostra abundavit habitatio. Eramus autem in eo loco quietem agentes, ipse et ego. Deus vero, qui producit foenum jumentis, et herbam servituti hominum, irrigante aquâ totam illam terram, jussu ejus, qui semper curam gerit humani generis, produxit e terra multitudinem olerum, quibus nos frueremur et aleremur. Cum quaedam autem fera ad ea venirent animalia, et virorem omnem earum tollerent, Epiphanius stetit supra olera, et disseruit cum feris tanquam cum hominibus, dicens: « Nolite mihi exhibere molestiam: sum enim homo peccator et pauper. Propter multitudinem autem meorum peccatorum sum lugens in hoc loco, si forte mihi Deus mea peccata condonet. Ipse, qui hoc mihi olerum praebeuit solatium ad alimentum, vobis praecipit, ne amplius veniatis in hunc locum, nec meas herbas laedatis.» Agrestes autem ferae cum haec audiissent ab Epiphanio, protinus recesserunt, et ex illo die non appropinquarunt amplius loco nostro. Audierunt vero Saraceni, qui cellam nobis extruxerant, venisse Epiphanium ex Perside, et accesserunt, ut benedictionem ab eo acciperent. Aedificaverunt autem nobis tres alias domos, quippe qui nobiscum versati sunt quatuor menses, et recesserunt in sua loca. Auditum est autem in tota Phoenicia, Epiphanium habitare in Spandyrio. Congregati sunt itaque alii quoque fratres in monasterio. Eramus vero omnes numero quinquaginta.

§ 14. Quodam autem die ivit Epiphanius in monasterium magni Hilarionis ad visendos fratres, et ego sum cum eo profectus. Exceperuntque nos fratres cum magno gaudio, et nos multos dies retinuerunt. Diabolus autem, qui ab initio est Dei servorum adversarius, accepit habitum Epiphanii, et venit in monasterium, quod vocatur Spandyrion. Cui factus obviam frater ex

iis qui erant paulo negligentiores, cucurrit ad eum adorandum : neque poterat ferri a fratribus. Dixit autem Epiphanius magno Hilarioni : « Pater, lupus ingressus est monasterium , et turbavit fratres. » Cum haec autem dixisset Epiphanius, et omnes esset amplexus, viam iniimus Nobis vero ingressis monasterium, daemone immundum unus habuit. Duo autem rogabant pro eo, qui habebat immundum spiritum, dicentes : « Fer opem fratri nostro. » Tunc Epiphanius dixit eis : « Accipite, filii, vestrum amicum, et ite in pace. In nomine enim Jesu Christi nihil est in eo mali. » Cum ipsi autem credidissent ei quod dixerat Epiphanius, abiit homo sanus in locum suum.

§ 45. Cum esset autem aliquando leo in solitudine ad sexaginta lapides a nostro monasterio, latebat in sylva, et occidebat multos ex iis qui praeteribant. Eratque hic locus aptus viatoribus. Coacti omnes, qui solebant per illum locum ingredi, venerunt ad Epiphanium in monasterium, dicentes ei de animali, et de ejus saevitia, et quod locus evaserit inhabitabilis, et quod nemo per eum possit transire propter metum leonis, et quod cum ipse multos homines perdidit, reliqui perterriti, non audent amplius per locum transire. Qui cum de leonis insolentia audiisset, dixit omnibus, qui aderant : « Eamus in nomine Domini, et videamus leonem. » Me autem accepto, Epiphanius quidem profectus est cum hominibus. Et cum venissemus ad locum, incidit magnus timor in omnes, qui erant nobiscum. Eis autem dixit Epiphanius : « Ubi est, o filii, leonis habitatio ? » Cumque locum ostendissent, ivit primus Epiphanius ad locum. Et cum leo nondum videretur, dixit magna voce Epiphanius : « Ubi est leonis habitaculum ? » Leo vero exiit e sylva, ut iret obviam Epiphanio. Is autem cum vidisset Epiphanium, statim in terram cecidit, et mansit mortuus. Cadaveri vero appropinquavit Epiphanius : sed reliqui omnes effugerunt, magno metu affecti. Epiphanius autem magna voce dixit eis : « Venite secure, filii, et videbitis cadaver ferae. Si itaque fidem habueritis in Salvatorem Christum, sic cadent omnes vestri insidiatores. » Cum nos autem omnes accepissent homines, restituerunt monasterio. Ipsique benedictionem assecuti ab Epiphanio, ingressi sunt viam suam.

§ 46. Gloriâ autem insignis fuit locus, qui prius vocabatur Spanydrion, propter Epiphanium. Fuit enim aliquando locus invius, et inhabitabilis, et aquae carens. Quamobrem cognominatus quoque fuit Spanydrion, eo quod aquam non haberet. Effectus est autem Paradisus, in quo erant bona omnia. In eoque abundabant aquae, et esculenta diversi generis. Cum iis ergo omnibus, quibus a Deo dignus fuit habitus Epiphanius, hoc quoque magnum et admirabile donum ei Deus est largitus, quod cum omni veritate divinas interpretaretur scripturas. Divinos enim libros sumens, et legens fratribus, eorum vim quoque declarabat.

§ 17. *Inredientes autem multi monasterium, non sinebant quiescere Epiphanium. Cum itaque in animo haberet locum relinquere, proficisci vero in partes Aegypti, dixit mihi: «Sequerisne me, fili?» Ego vero dixi ei: «Sequar te, quocumque ieris, Pater.» Cum omnes autem fratres advocasset, et eis vale dixisset dixit: «Vado, o fili, ad videndum fratres qui sunt in monasterio magni Hilarionis.» Cum ii autem intellexissent eum velle recedere propter magnam molestiam eorum qui accedebant, omnes cadentes in faciem, eum fletu et planctu eum rogabant, ne exiret. Epiphanius vero ipse quoque magna ductus misericordiâ, persuasit eis, dicens se non esse amplius recessurum. Cum decem autem dies praeteriissent, accepit me noctu, egressique sumus, et ivimus Jerosolymam nostramque Vitam adoravimus, nempe venerandam Domini Crucem. Fuimusque in civitate, loca obeuntes et orantes, decem dies. Cumque nos egredieremur e civitate, ut veniremus Joppen, et navigaremus in Aegyptum, occurrit nobis quaedam mulier insana, ut quae vexaretur a spiritu immundo. Ipsa autem cum Epiphanii accepisset diplodem, eam dilaceravit, et ex ea exiit immundus spiritus. Quae prœciciens ad pedes Epiphanii, eum rogabat, dicens: «Agnosceas mihi, Pater, et ne succenseas.» Is autem dixit ei: «Vade sana in domum tuam. Ruptus enim est, qui te ruperat.» Et ivit mulier in pace. Et cum nos descendissemus in Joppen, invenimus navem paratam, quae volebat ire Alexandriam. Cumque navigassemus ab Joppe, post tres dies ingressi sumus Alexandriam. Nobis autem nave egressis, et ingredientibus civitatem, occurrit quidam Judaeus nomine Aquila, legisperitus ac magister. Coepit vero Epiphanius quoque eum eo de lege disserere. Toto ergo illo die plurimum contenderunt. Rursusque die sequenti cum venissent ad congressionem, diu disseruerunt. Credensque Aquila interpretationi Epiphanii, desideravit fieri Christianus. Epiphanius autem deduxit eum ad Athanasium Episcopum, et nos egressi sumus Alexandriâ. Cum iremus autem nos in partes superioris Thebaidis, occurrit nobis quidam monachus, discipulus magni Antonii, nomine Paphnutius. Cui dixit Epiphanius: «Benedic nobis, Pater.» Dixit autem Paphnutius: «Benedicti vos a Domino.» Cumque orationem fecisset Paphnutius, nos invicem salutavimus, et nos in eo loco parum refrigeravimus. Epiphanius vero interrogavit Paphnutium de omnibus quae fecit magnus Antonius, ipseque ei narravit omnia. Dixit autem Epiphanius Paphnutio: «Volo habitare in eo loco, qui dicitur Nitria.» Paphnutius vero dixit Epiphanio: «Vade sanus, fructu patribus, et collige foenum aestivum, et vade in insulam Cypriorum, et ale oves ad vestimenta, et honora pueros, ut tibi sint agni.» Haec autem cum dixisset Paphnutius, facta rursus oratione, et nos mutuo complexi, inivimus singuli suum iter.*

§ 18. *In locis autem, quae sunt circa Leontopolim, erat vir*

quidam, qui apud aliquot existimabatur bonus, et Dei habere praescientiam: vocabatur vero nomine, Hierax. De eo in Palaestina audivit Epiphanius, et cum desideravit videre. Similiter Hierax quoque audivit de Epiphanio. Erat autem ejus domus ad unum lapidem extra Leontopolim. Is docebat hanc carnem non resurgere, sed pro ea aliam, et hanc in terram dissolvi. Scriptum est enim, inquit: Terra es, et in terram revertèris. Rursusque dicebat, infantes non futuros perfectos in futuro seculo. Ingressis autem nobis in ejus monasterium, invenimus magnam multitudinem, quae ab eo docebatur. Etenim a cibo quoque et potu abstinebat. Neque enim oleum sumpsit, nec vinum bibit, ex quo mundo renunciavit. Postquam ergo vidit Epiphanium, rogavit cujasnam esset. Cumque scivisset eum esse Palaestinum, nomen quoque rogavit. Cum autem didicisset eum vocari Epiphanium, fuit valde anxius. In Aegypto enim dicebatur Epiphanius esse vir doctus, et habere praescientiam. Postquam vero rogavit Epiphanium, cujasnam sit, et qui vocetur, turbam rursus docebat. Cum autem venisset ad exponendum de resurrectione, de carne dixit, eam non resurgere. Quibus auditis, aegre ferens Epiphanius, dixit Hieraci: « Ori tuo committe repagulum, et disce spem nostram non blasphemare. » Quod cum dixisset Epiphanius, mansit Hierax in loco mutus et immobilis. Cum vero omnes, qui ab ipso docebantur, vidissent miraculum quod in ipsum fecit Epiphanius, obstupuerunt. Ex divinis autem scripturis accipiens Epiphanius, coepit omnes docere de resurrectione. Praeteriit igitur aliquot horarum spatium, et mutus permanebat Hierax. Post haec autem dixit ei Epiphanius: « Loquere verum sermonem, et audi firmam ac stabilem fidem. » Tunc se excusavit Hierax, dicens se esse lapsum: poenitere autem protervae illius sententiae.

§ 19. Fuitque Epiphanius magni nominis in tota Aegypto. Quaerebant enim Episcopi eum tenere, et facere Episcopum. Et jam a quodam ducebatur Epiphanius. Id ille animadvertens, dixit mihi: « Agedum fili, revertamur in patriam. » Et rursus in nostram sumus profecti regionem, et ingressi sumus in monasterium magni Hilarionis. Recesserat autem magnus Hilarion e monasterio propter magnam, quae ei exhibebatur, molestiam. Cumque in Cypriorum navigasset regionem, versabatur in iis locis, quae sunt circa Paphum. Cum autem fratres vidissent Epiphanium, magno sunt affecti gaudio. Lugebant enim propter magnum Hilarionem. Fuimus vero quadraginta dies in monasterio. Inde egressi fuimus in nostrum Spanydrium. Cum autem vidissent et Praefectus Edesinus et fratres Epiphanium, magnam accepere laetitiam. Tres vero dies fuimus illic in hospitio ego et ipse. Quarto autem dixit mihi: « Fili, accipe cellam, et in ea quietem age: » et sic feci, et quietem agebamus in monasterio. Hospitis autem locum obtinebat Epiphanius.

§ 20. Cum vero in regione Phoenicum esset fames in illo anno, magna multitudo congregata est ad Epiphanium, quae eum rogabat, dicens: « Fer nobis opem, Pater, ne pereamus: et roga Deum, ut det nobis pluviam super terram, et terra fructus producat.» Dixit autem hominibus Epiphanius: «Quid mihi, inquit, exhibetis molestiam? Sum enim homo peccator.» Rursus eum rogabant, ut benignum et clementem Deum oraret. Is autem dixit eis: «Dixi jam vobis me esse peccatorem.» Iis magis rogantibus, venit hora nona diei. Dixit autem Epiphanius Praefecto: «Permitte, ut mensa apponatur his hominibus, comedantque et bibant, et laetentur, et rursus abeant.» Apposuitque mensam. Et ingressus est in suam cellam. Ipsis autem comedentibus, Sol suum emittebat splendorem, ut in aestate: et repente factae sunt tenebrae, fulgura et tonitrua, et magnus imber cecidit in terram. Prae metu vero omnes ceciderunt a mensa. Non fuit autem locus in tota Phoenicia qui non acceperit benedictionem. Mansitque pluvia tres dies continuos. Accedentes autem viri in domum Epiphanii, rogabant eum, ut sisteret pluviam quae cadebat de coelo. Tunc dixit eis Epiphanius: «Quid me esse existimatis, o filii? Nam ego quoque homo sum, sicut vos. Scit autem benefactor, quidnam vobis opus sit. Vultisne vestram viam redire?» Illi vero dicunt: «Certe, Pater.» Eo autem e cella egresso, omnes congregati eum circumsteterunt. Dixit autem rursus Praefecto: «Apponatur eis mensa.» Cumque consedisent, ab Epiphanio petebant, ut benediceret. Cum autem dixisset Epiphanius: Benedictus Deus, statim a terra repressa est pluvia. Vidit vero Epiphanius magnam perturbationem, et rursus quaesiit recedere.

§ 21. Erant autem congregati omnes insulae Episcopi ad ordinandum eum, qui posset pascere gregem Christi. E vita enim humana excesserat illius loci Episcopus, civitatis, inquam, Salaminiorum. Jamque aliquot dies precabantur, et Deum orabant, ut vellet eis revelare, quisnam ad hoc futurus esset utilis. Erat ex Episcopis quidam vir sanctus, qui fuerat ordinatus in miserabili quadam civitate, quae vocabatur Cytria: distabat autem Salaminâ ad quintum lapidem. Eum dicebant fuisse quinquaginta annos in Episcopatu. Fuerat vero is quoque dignatus martyrio: et cum multa passus fuisset propter Christum, absolutus fuit in confessione filii Dei. Eum dicebant fuisse captum cum Gelasio Episcopo civitatis Salaminiorum ad hoc, ut essent martyres. Erat autem ei nomen ab ortu Pappus, qui ipse quoque erat cum Episcopis. Eum Episcopi omnes habebant ut patrem, propter confessionem in Christo, et propter annos Episcopatus. Porro is habebat etiam Dei praescientiam. Eî revelatum fuerat de Epiphanio (qui se celebritati subducens in Cyprum insulam fugerat), ut ordinaretur Salaminiorum Ecclesiae Episcopus.

§ 22. Erat autem tempus aestivum, quod uvas maturas jam

perirebat. Cum ergo statuisset Epiphanius navigare a civitate Salaminiorum, dixit mihi et Polybio: «Eamus, filii, in forum, et emamus uvas» Cumque e navi in forum abiissemus, et venditorem conveniremus, Epiphanius, acceptis duobus botris pulcherrimis, dixit venditori: «Quid vis tibi dem pro his duobus botris?» Epiphanio autem mos erat non contradicere. Cum venditor dixisset pretium uvarum, Epiphanius accepit pecuniam, ut solveret venditori. Tunc accedit sanctus Pappus, suffultus a duobus Diaconis. Erant autem tres quoque cum ipso Episcopi. Qui cum appropinquassent Epiphanio, Epiphanius botros habebat in manibus, et eorum pretium. Dixerunt autem quidam ex astantibus: «Ecce hic adsunt Episcopi.» Incipiens autem Pappus, dixit Epiphanio: «Dimitte, o Abba, botros apud venditorem, et sequere nos in ecclesiam.» Recordatus vero verbi divini, quod dicit, et eloquitur: *Laetatus sum in iis quae dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus:* secutus est in ecclesiam. Pappus autem dixit Epiphanio: «Fac orationem, o Pater.» Quod dicebat Pappus Epiphanio, ut se significaret clericum. Pappo autem dixit Epiphanius: «Ignosce mihi, Pater: Non sum enim in clero.» Dixit Pappus Epiphanio: «Vide, o fili, ne neges coram tot sanctis patribus, et condemneris, ut qui abscondit talentum.» Dixitque Epiphanius: «Non, Pater, non sum clericus.» Haec autem cum dixisset Epiphanius, Pappus dedit pacem. Unus vero ex Diaconis, capite apprehenso Epiphanio, eum vi duxit ad Pappum ad altare, adeo ut multi quoque alii convenerint, ut eum servarent ad altare. Eum itaque ordinat Diaconum: et rursus dat ei pacem, et ipsum ordinat Presbyterum. Rursusque fit consequentia, et eum ordinat Episcopum *. Post dimissionem autem ab ecclesia, ascendimus in Episcopatum.

§ 23. Porro autem hoc servabat Epiphanius. Tempore oblationis numquam perficiebat oblationem, donec vidisset visionem. Consueveratque beatus praefari verba quaedam, et ei statim revelabatur. Cum itaque aliquando ter dixisset sermonem, nulla ei se obtulit visio. Cum is autem lugeret et oraret, ut sibi causa significaretur, primus observat Diaconum, qui a sinistris tenebat ventilabrum ministratorium. Quem cum observaret, considerat Epiphanius in ejus fronte apparere lepram. Nulli autem erat manifestum, Diaconum eo morbo laborare. Epiphanius itaque manum extendit, et instrumentum levavit ministratorium, ei benigne dicens: «Vade, fili, in domum tuam, et ne modo sumas divina mysteria.» Ipse autem statim egressus est, et ivit in domum suam. Datque Epiphanius ventilabrum alii Diacono. Cumque divina verba incepisset cum metu et lacrymis, ubi perfecit, statim vidit

* *Constantiae urbis scripsit Surius in titulo: Salaminae Baronius in Martyrol. Unam eandemque dicunt his nominibus appellatam, si de Salamina Cypri, ab Salamina Atticae distincta, agatur, quae Epiphanii sedes fuit. Utroque extincto nomine, oppidulum superest quem incolae Veterem Famagostam vocant.*

visionem. Post ecclesiae autem dimissionem, accersito Diacono, ex eo sciscitatur causam. Cumque is diceret, quod illa nocte dormierat cum uxore: accersito toto ordine sacrato, eis benigne dixit Epiphanius: «Quicumque, o filii, cléro digni estis habiti, solvite calceamenta vestra, ut non in iis ingrediamini, et ut colatis virum sanctum, qui in Ecclesia praedicat et dicit: Et habentes uxores, tanquam non habentes.» Exhinc ergo non amplius ordinabat Epiphanius eos qui haberent uxorem, sed viros sanctos, qui vitam exercebant monasticam, et viduos viros probatos. Libebat enim vere videre Ecclesiam, tanquam pulchram sponsam ornatam sacerdotio.

§ 24. Cum autem Epiphanius aliquando cecidisset in faciem, ut Deum oraret, ut adjuvaret ad aedificandam domum nomini ejus (erat enim prima ecclesia parva pro multitudine eorum qui ingrediebantur) cum pronus, inquam, jacèret in faciem Deum orans, vox ad eum facta est: Epiphani, inquires. Eam autem vocem saepe erat solitus audire Epiphanius. Dixit itaque non conturbatus: Quid est, Deus mi? Rursusque dixit vox eadem: Incipe aedificare aedem. Epiphanius autem protinus id non negligens, exiit, et fecit orationem, et totam loci consequentiam designavit, et adhibuit artifices. Aedis vero aedificationi praeerant sexaginta, et magna multitudo, quae ei rei ministraret. Erant autem tunc in civitate gentiles viri divites et pecuniis et possessionibus.

§ 25. Quidam autem, nomine Synesius, qui erat dives, sed gentilis, habebat filium unigenam, tredecim annos natum. Eum morbus invasit, et collum eis circumdedit, et eum suffocavit, et est mortuus. Eratque magnus luctus et planctus in domo ejus. Quidam vero Hermeas nomine, Christianus, dixit matri pueri: «Domina, utinam adesset magnus Epiphanius: is puerum suscitarèt.» Ea autem credens, statim Hermeam misit ad Epiphanium. Erat enim Hermeas ei familiaris. Cumque venisset Hermeas, dixit Epiphanio: «Domine mi, dominus meus Synesius misit me ad te ut te ducam in domum suam, et roges Deum pro filio ejus, qui est mortuus, ut resurgat.» Tunc me accepit Epiphanius, et ivimus in domum Synesii. Cumque domum esset ingressus Epiphanius, cecidit huini uxor Synesii, haec verba dicens Epiphanio: «Venisti huc, qui es magnus medicus Christianorum: videamus artem tuam in filium, et accipiamus curati experientiam: et sic ad tuum Christum accedamus.» Cum haec dixisset mulier, dixit ei Epiphanius: «Si credideris Crucifixo, videbis filium tuum ambulantem.» Dixit autem muliercula: «Sed nihil aliud cogito in animo, nisi mentem adhibere Crucifixo.» Cum itaque Epiphanius ad lectum accessisset, et collum pueri contrectasset, et ejus cervicem fricasset, dixit ei vultu hilari: «Eustorgi, Eustorgi.» Is autem protinus aperuit oculos, et sedit super lectum: et admiratione

perculsi sunt, qui erant in domo. Cum vero vidisset mater Eustorgii id quod factum fuerat per Epiphanium in puero, accepit tria millia nummum et obtulit Epiphanio. Dixit autem ei Epiphanius: «Eis ego non utor, o mulier ingenua: sed maritus tuus eos accipiet, et ibit ad domum ejus qui tuum excitavit filium, et dabit iis, qui laborant.» Sic autem fecit Synesius. Fuitque illuminatus ipse, et uxor ejus, et filius, quem mortuum suscitavit Epiphanius.

§ 26. Cum aliquando, Constantinopoli redeuntes, navigarem in Cyprum, sedens Epiphanius in concavo navis, coepit flere et nobis dicere: «Si me diligitis, o filii, mandata mea servate, et dilectio Dei manebit in vobis. Scitis per quot afflictiones transivi in hac vita, et non reputavi esse ullam afflictionem, sed eram semper laetus in iis quae ad Deum pertinent, et Deus non me dereliquit, sed ipse me servavit ab omnibus maligni insidiis. *Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. viii)*. Aliquando autem, o filii mihi desiderati, cum ego essem in loco deserto, et Christo preces peragerem, ut liberarer ab omnibus insidiis adversarii, me invasit multitudo daemonum: qui cum me dilacerassent, et pedibus arripuissent, attraxerunt in terram. Nonnulli autem ex ipsis mihi plagas quoque intulerunt. Hoc vero fecerunt mihi decem diebus. Nec amplius vidi daemonem in propria persona omnibus diebus vitae meae, sed per homines in me suam exercere malitiam: cujusmodi mihi mala evenerunt in Phoenicia, in Aegypto et in Cypro. Advertite ergo animum, o filii mei, et audite verba Epiphanii peccatoris. Pecunias ne concupiscatis, et multae pecuniae adjicientur vobis. Nullum hominem odio habeatis, et a Deo diligemini. Nolite loqui adversus fratrem, et affectio diaboli vobis non dominabitur. Aversemini omnes haereses, tanquam feras plenas veneno mortifero. De quibus etiam vobis tradidi in libris qui appellantur Panaria Aversemini, et cavete a mundi voluptate quae corpus et mentem semper titillat. Experimenti eam esse satanae accessionem. Saepe autem vel carne quiescente, mens incautorum turpia apprehendit visione. Quando vero mens nostra est sobria et Dei semper habet memoriam, tunc facile inimicum possumus prosternere.»

§ 27. Cum haec et his plura dixisset Epiphanius, omnibus qui erant in navi accersitis, dixit eis: «Oportet nos, o fratres, totis viribus rogare benignum et clementem Deum, ut nos conservet, et nemo pereat ex iis qui sunt in nave. Est enim futura magna tempestas. Sed estote bono animo: nulla enim afflictio labore opprimet ullum ex iis qui sunt in navi.» Quae cum dixisset, dixit mihi: «Fili Polybi.» Dixi ei: «Quid est, Pater?» Dixit ille mihi: «Si navigaverimus usque Constantiam, mane septem dies in civitate, et naviga in Aegyptum, et ascende in superiorem Thebaidem, et pasce oves Christi. Sed attende tibi, fili: testor tibi coelum et

terram, ne aliter facias. Nam si mea verba neglexeris, et non perrexeris in superiorem Thebaidem, peribis: et frustra a te fient quaecumque aedificaveris: et eris inutilis coram quovis homine. Sed si mea verba audieris, et Domini mandatum custodieris quod mihi mandavit Jesus Christus filius Dei, eris benedictus coram ipso omnibus diebus.» Quae cum dixisset, me est amplexus.

§ 28. Nautas quoque omnes accersens, dixit eis: «Nolite conturbari, o filii. Magnum enim motum faciet mare, sed attendite Deo, et ipse vobis feret opem.» Erat autem hora diei undecima, quando haec nos docuit Epiphanius. Dixit vero uni ex nautis: «Noli tentare, ne tu tenteris.» Circa occasum autem solis fuit magna venti procella in mari. Epiphanius vero erat in infima parte navis passis manibus: et ejus pectori imposita erant Evangelia, et erant aperti ejus oculi, et vox ejus non audiebatur. Nos autem omnes magno metu affecti, existimabamus Epiphanium Deum orare propter tempestatem maris. Mansit autem illa tempestas duos dies et duas noctes. Tertio vero die dixit mihi Epiphanius: «Fili Polybi.» Respondi ego: «Quid est, Pater?» Et dixit mihi: «Dic nautis, ut accendant ligna, et faciant carbonem, et accipe suffitum, et affer huc.» Et sic feci. Qui dixit: «Fili, admove propius:» et admovi. Et dixit mihi: «Jace suffitum super carbonem:» et jeci. Et dixit: «Orate, filii.» Et fecit orationem ita ut recumbebat. Et post orationem nos est complexus, dicens: «Salvi estote, filii. Epiphanius enim non vos amplius videbit in hac vita.» Et statim tradidit spiritum. Statimque cessavit tempestas maris (a).

§ 29. Cadentes autem super collum ejus ego et Isaac, amare flevimus. Cecideruntque tenebrae in nostros oculos illo die. Unus vero ex nautis, cui dixerat Epiphanius adhuc vivus: Noli tentare, ne tenteris: currens ad pedes Epiphanii, voluit aperire vestem Epiphanii, et videre, an esset circumcisis. Epiphanius autem, ut jacebat mortuus, dextero pede sublato, eum impegit in faciem, et jecit eum usque ad puppem navis, et mansit mortuus. Tunc nautae qui eum portabant, tulerunt eum prope Epiphanium. Postquam autem posuerunt eum ad pedes ejus, et tetigit eos, statim surrexit. Et cecidit timor super omnes qui erant in navi. Cum nos autem navigassemus Constantiam ad locum qui dicitur Dianeuterium, egressi sunt nautae e navi, et circuierunt totam civitatem, et clamaverunt cum magnis vocibus: Viri fratres, qui habitatis Constantiensium civitatem, descendite ad mare in locum qui dicitur Dianeuterium, et accipite reliquias sancti et longe beatissimi patris nostri Epiphanii. Finiit enim vitam humanam. Tunc quidem ceciderunt tenebrae super universam civitatem, et se manibus tenentes descendunt ad mare, magnum planctum afferentes. Sed omnes quoque rustici veniebant in civitatem, per

(a) Vitā cessit annos natus 115; anno aetatis sexagesimo Episcopatum inierat; sanctitate, doctrinā, zelo et laboribus pro Fide Catholica apud ecclesiasticarum rerum scriptores celebratus.

totam viam fluentes lacrymis. Quocirca tres quoque caeci qui erant in Paroecia quae appellatur Torti, se sic in viam coniecerunt, nec ullus dabat eis manum, ut citius venirent in civitatem. Dixit autem unus ex eis nomine Proechius: Digne Dei sancte Epiphani, fac nos aspicere, ut nos quoque adoremus tuas venerabiles reliquias. Et statim aspexerunt: et ingressi in civitatem, adorarunt venerandas sancti patris reliquias: et annunciarunt id quod eis in via evenerat. Quicumque autem audierunt, Deum laudarunt qui iis qui se sunt digni talia praebebat.

§ 30. Honorifice ergo e navi tollentes reliquias, introduxerunt in ecclesiam. Ibiq̃ue mansit tres dies, neque sepeliebatur propter magnam contentionem. Quarto autem die ipsum in loculo, melle superfuso, composuerunt. Cogitabant enim eum sepelire in ecclesia. Mansi vero septem dies in ecclesia prope reliquias: et ne sic quidem est sepultus. Octavo itaque die, cum, ut jusserat sanctus pater, navem invenissem quae trajiciebat in Aegyptum, ascendi in superiorem Thebaidem, et mansi anno uno. Cum autem descenderet magnus Heracleon, Praeses totius Aegypti, Rhinocurura (eam enim urbem aedificarat), et audisset me fuisse discipulum magni Epiphanii, me nolentem rapuit per milites, impositumque camelodromadi detulit Rhinocurura. Accidit autem, ut Episcopus illorum decederet. Fecitque, ut ordinarer Episcopus Rhinocururorum.

VITA SANCTI MODOALDI

TREVIORUM EPISCOPI

EDITA A STEPHANO ABBATE LEODIENSI.

Obiit anno 645 — Patria Aquitanus.

§ 1. Inter praecipuos et praeclaros summa sanctitate et ingenuitate viros, quorum fide, doctrinâ et moribus, signis et virtutibus sancta fulget Ecclesia sicut sol et luna, vir venerandae memoriae Modoaldus, gemina ingenuitate non mediocriter insignitus, ex inclyta Aquitanorum prosapia, lunâ pulchrius, sole splendidius ad honorem Dei et Ecclesiae refulsit. Cujus generositatis linea quibus parentibus, quibus avis aut majoribus descenderit, vel quam digna radice tam insignis arbor prodierit, etsi nobis propter vetustatem aut scriptorum abolitionem minus sit compertum, tamen ex propinquis et cognatis, nomine et gloriâ terrâ marique celeberrimis, quorum virtute publica res floruit, quorum potentiam totus orbis extimuit, quorum pace Ecclesia

laetata, quorum triumphis exaltata est, tam chartâ quam famâ genus ejus incognitum non est.

§ 2. Nam sicut ex fideli antiquorum traditione, in quibus est sapientiâ, compertum habemus, fuit soror ejus, Ita nomine *, mulier admodum venerabilis, ac Deo devota in fide et operibus bonis. Quae quidem matrimonio juncta clarissimo duci Pipino, genere et opibus, et quod in potentibus tanto extat mirum, quanto rarum, sublimitate scilicet honorum et humilitate morum aequè nobilissimo, divina providentiâ in omni pietatis studio sibi unanimem sortiri meruit tori legalis consortem. Cujus exemplo ut discant potentes humiliari qui de inani solent potentiâ gloriari, non dedignentur quaeso audire quod de ipsius mariti laudibus repertum, huic operi non indignum duxi utiliter inserere. Tempore, quo Dux egregius ac verissimus pater patriae rebus humanis excessit, tanto Austrâsiam totam dolore perculit, ut planctui ejus planctus regum nequaquam conferri possit. Fuit namque probatissimae vitae ac purissimae famâe, sapientiae domicilium, consiliorum thesaurus, defensio legum, controversiarum finis, munimentum patriae, decus curiae, via ducum et disciplina regum. Audiant ergo nunc duces, serenissimi ducis Pipini tot praeclaras post finem ejus laudes, intelligant reges acquitatem ejus et prudentiam fortitudinem ac temperantiam: erudiantur hujus exemplo potentes qui judicant terram.

§ 3. Quod si uxores nobilium vel etiam regum, quibus familiaris solet esse elatio, venerabilis Ittae, uxoris praefati principis, exemplo dignarentur animum applicare, possent utique perpendere ex eo quod fortiter et sancte egit sub viduitate jam libera quod devota Deo vixerit sub tanti mariti disciplina. Namque dum post obitum pii consortis, tum propter morum elegantiam, tum propter generis excellentiam, aut etiam ob multiplices praediorum possessiones et numerosam familiam a multis nobilibusque prociis studiosissime peteretur, illa secundum vitans matrimonium quae alteram sanctae continentiae palmam assequi cupiebat, a sancto Amando Trajectensi episcopo, divinitus ad eam directo, sacram velum sanctaeque religionis habitum suscepit, spemque nuptiarum tot prociis insipientibus sapiens mulier abstulit. Mirantur omnes eam insperate propriae domus fastigia in ecclesiam commutasse, totamque illius speciem non in alicujus proci amorem, sed ad coelestis Sponsi honorem diversi generis ornamentis decorasse, ipsamque redactam in numerum sanctimoniarum, quas ibidem ad serviendum Deo exemplo suo collegerat, obedire magis humiliter, quam imperare. Discant matronae hujus nobilissimae mulieris exemplo, quid Deo, quid maritis debeant: discant et viduae quae cultu superbo delectatae, terna et

* Colitur B. ITTA, quae sub filiae suae S. Gertrudis disciplina, Pipino Duce viduata, religiosam vitam egit, in Brabantia viii maji. S. autem GERTRUDES, Modoaldi soror, ibidem xvii martii.

quaterna vel eo amplius matrimonia omni studio affectant, nec secundis quidem acquiescere, ut sexagesimum vidualis continentiae fructum cum ista Deo studeant referre.

§ 4. Jam vero genus et nobilitas beati Modoaldi, ut ex liberis et nepotibus venerandae sororis ejus quanto verius, tanto clarius elucescat, producantur in medium tres summa digni memoriâ liberi, quos ad laudem et honorem sanctae Trinitatis pio consorti Pipino feliciter edidit: Grimoaldus videlicet, paternae dignitatis ac pietatis haeres dignissimus ad totius regni firmamentum: tum duae sorores ejus Gertrudis et Begga, geminum quasi pretiosissimarum decorem gemmarum ad coelestis Sponsi gloriam et Ecclesiae sanctae decus et gratiam referentes. Quarum frater illustris Grimoaldus, dum in palatio Sigeberti paternam dignitatem sua probitate esset adeptus, propter illam, qua vixit domi militiaeque, industriam, magnum etiam erga Deum suae devotionis dedit indicium. Nam illa duo praeclara monasteria, Stabulaus et Malmundarium, ex proprio construxit: quae peracta pia solitudine, et exornata omni pulchritudine, facta quoque ibi legitima adjacentium terrarum aliarumque possessionum traditione, beato Remaclo, ad instituendam illic monasticam vitam, sub firma ad stipulatione et regii sigilli impressione contradidit.

§ 5. Quid autem de sorore ejus clarissima Deoque devotissima Gertrude dixerim? Laudem in ea pulchritudinem, divitias, nobilitatem, familiam, quae cuncta pro Christo ut stercora despexit? Ipse laus ejus est, quem in coelis sponsum elegit, quem in carne posita, tota devotione dilexit. Contempsit enim sponsum habere in terris, qui cam desereret cum moreretur: eumque sibi elegit, cum quo, quia mori non potest, semper laetaretur. Hunc amans ut sponsum, adorans ut Dominum, novas domos, alta palatia in terris construere non curabat, quia jucundum in sua virginitate habitaculum Christo jam praeparaverat. Unde cum generis sui nomen et gloriam magnifice auxerit, tum etiam beato avunculo suo Modoaldo ingens contulit gaudium, dum in Ecclesia dulci odore redolens, et ut monile pretiosum refulgens, virginitatis servandae coaevs tam nobile reliquit exemplum. Haec itaque cum illo, quem tanta charitate dilexit, sponso, tanto verius regnare jam creditur, quanto saepius cunctis, qui locum sepulturae ejus, quae apud nos floret, humili devotione requirunt, plurima per eam beneficia conferuntur.

§ 6. At vero soror ejus venerabilis Begga*, et si sponsum in terris, divina dispensante providentiâ, cum timore Dei consensit suscipere, bino tamen ordine sanctitatis, hinc tricesimum fructum pudicitiae matronalis, illinc sexagesimum referens continentiae vidualis, duplicem beatitudinis palmam meruit obtinere. Cujus etiam sanctitatis pia apud nos clarent monumenta in loco, in

* S. Beggam assignant Bollandistae diei XIX dec.

quo ex divina revelatione septem construxit ecclesias, ubi et corpus ejus a sacris virginum choris honoratur, quae ex tempore suo die noctuque Deo ibidem famulantur. Ibi quoque Dux egregius et conjux ejus piissimus, nomine Ansigisus, ab ea conditus est, qui ab alumno suo, quem idem Dux puerum forte inventum, et sacro fonte susceptum, aluit in filium et exaltavit, crudeliter in venatione peremptus est propter appetitum honoris sui, quem tamen impius ille consecutus non est. Sciendum est, istum Ansigisum fuisse filium beati Arnulphi ex Majore domus, Metensis episcopi: cui venerabilis Begga felici juncta matrimonio, generosae sobolis ei nobilissimorum regum mater extitit.

§ 7. Hujus siquidem filius, nomine Pipinus, quem praefato Duci peperit, sicut nomen avi, ita et virtutem cum dignitate referens, mortuo rege Childerico, sub quo beatus Lambertus eximia claruit sanctitate, eo magnitudinis excrevit et potentiae, ut in tota Austrasia etsi non regio nomine, regia tamen dominaretur potestate. Nam multa praeclara bella gerens, de omnibus fortiter triumphavit, ipsumque regem Francorum Theodoricum bello superans, in fugam vertit: sed et beatum Lambertum, factione iniquorum de episcopatu ejectum, in cathedra sua decentissime relocavit. Et ut tam gloriosae sobolis, quae hinc ex radice sancti Arnulphi, illinc ex cognatione beati Modoaldi prodiit, fortia et praeclara gesta liceat aliquatenus intueri, immo non parvo stupore admirari: videamus Carolum, quem idem Pipinus sibi superstitem, tam dignitatis quam et virtutis suae reliquit haereditem, quomodo patrios transiliens limites, antiquas patrum victorias novis excedens, mirabiles triumphos de ducibus ac regibus, de populis et barbaris nationibus reportavit. Nam et Saracenos, tribus eorum regibus peremptis, usque ad internecionem fudit, urbesque eorum famosissimas expugnans, usque ad fundamenta subvertit. Unde et cognomen Tudetes, a tundendo accepit, eo quod a Sclavis usque ad Hispanos, tot regna, tot urbes, tot castra et oppida tam Saracenorum, quam Christianorum, ferrei instar mallei tundens, propitio Deo, transvolasse dicitur potius, quam superasse.

§ 8. Quid vero de filiis ejusdem Caroli, Carlomanno scilicet ac Pipino, dixerim, e quibus Carlomannus post plurima bella et nobiles triumphos, secularem deserens militiam, factus monachus in monte Cassino, coelesti se militiae mancipavit: Pipinus vero, virtutum suarum meritis excrevens, primus in hac stirpe regum nomen obtinuit? Nam cum merito prudentiae suae et virtutis, acclamantibus ducibus et populis, primum a sancto Bonifacio Moguntinensi episcopo, auctoritate Zachariae Papae in regem esset consecratus, postmodum Stephanus Papa, successore Zachariae, quia Romanam rempublicam ab Aistulphi regis Longobardorum incursibus defendit, Apostolica benedictione tam ipse, quam uxor ejus ac liberi, in regnum perpetuo est confirmatus.

§ 9. Jam tandem, si placet, veniamus ad illum gloriosissimum Imperatorem Carolum Magnum, hujus Pipini filium, qui paternas virtutes caeteris magnificentius auxit, et regio nomini, quod pater ejus promeruit, Romani nomen imperii et dignitatem feliciter adjecit. Ipse est enim, cui in die natalis Domini Leo Papa cum Apostolica benedictione imperii coronam imposuit, et a cuncto Romanorum populo ter acclamatum est: Carolo Augusto, a Deo coronato, magno et pacifico Imperatori Romanorum, vita et victoria. Hujus nomen et gloria, virtus et victoria, per tanta tempora adhuc quasi recens, ore universorum cum tanto studio et admiratione celebratur, ut si litera sileat, sola famâ quasi vivere credatur.

§ 10. At vero de filio ejus Ludovico quid dignum referre valeam, qui post patris obitum imperialia sceptrâ, ut nullus dignius, suscipiens, praeter caetera, quae bello fortiter gessit, maxima suae pietatis monimenta exhibuit? Ad faciendas enim justitias, et oppressiones Ecclesiarum seu populorum relevandas, legatos idoneos in omnes regni sui provincias mittens, quaeque corrigenda invenire potuit, corrigere atque emendare sapienter curavit. Sed et, quod magis in imperatoria dignitate stupeas, de cunctis, quae publice perperam gessit, Theodosii Augusti exemplo, publicam egit poenitentiam.

§ 11. Quid etiam de Clotario, hujus Ludovici filio, dixerim, cujus potentiae fuerit, vel quale humilitatis exemplum posteris reliquerit? Ipse major natu, major virtute et imperio, dividens regnum cum duobus fratribus Carolo et Ludovico, regnum, quod hactenus ex ejus nomine nuncupatur, sortitus est, nec non et omnia Italiae regna cum ipsa Romana urbe Augustus Imperator obtinuit. Qui etiam paternae religionis haeres existens, post plurima tam sapienter quam et fortiter gesta, regnum filiis suis divisit, relictoque seculo ac sanctae conversationis habitu suscepto, in hac monastica professione cursum vitae feliciter consummavit*.

§ 12. Igitur gloriosus ac venerabilis Modoaldus, dum clarissimis ortus esset natalibus, nobilitatem ipsam carnis digniore mentis nobilitate sciens nesciebat, nec parentum divitias aut potentiam, sed humilitatem Christi et paupertatem evangelicam, quam imitaretur, jam a puero, sed non pueriliter, attendebat. Denique non lascivia puerilis, non vanitas aut ambitio secularis in ejus studiis aliquatenus apparebat: ita ut in puero divinam jam posesse admirari gratiam, quae eum vas electionis sibi futurum praevidebat. Nam cum liberalibus studiis et spiritualibus disciplinis erudiendus traditus esset a parentibus, qui eum tenere diligebant, tantam brevi tempore geminae consecutus est scientiae efficaciam, ut omnes gloriam anteiret, et tamen omnibus ex affectu charus

* A § 7 ad 11 verba fecit auctor de Pipino II, Carolo Martello, Carlomanno et Pipino Brevis, Carolo Magno et ejus filio Ludovico Pio, et postremo de rege Clotario.

esset. Nullum quippe per tumorem despiciens, immo per humilitatem cordis omnes sibi praeferens, obsequium, quod parit amicos, pie omnibus exhibere, nulli injuriam inferre: quin potius accepta injuriâ, ignoscere, quam persequi malle: sed et inferentem pro Christo diligere ut fratrem, amplecti ut amicum. Ita Christi tyrunculus invidiam virtute superabat. Et ne forte virtus concepta desidiâ aut otio tepèret, tenerae aetati nequaquam parcere, non membra quieti, non animum socordiae aut ignaviae dare, sed semper aut sacrae lectioni, aut pia meditationi inservire. Cum ludentibus non se admiscebat, sed vel tutorum disciplinae, vel majorum dictis sedulus adhaerebat, ut ab ore eorum pendens, quam suavis est Dominus, degustaret, ac postmodum memoriam abundantiae suavitatis ejus ad aedificationem multorum eructaret. Quippe qui secundum propositum vocationis Dei ad summum apicem gradus sacerdotalis et ad pastorem curam Dominici ovilis fuerat promovendus, jam talibus virtutum studiis, talibus sanctarum institutionum rudimentis sub coelesti magisterio adolescebat, jam digito Dei ad boni pastoris officium informabatur et proficiebat.

§ 13. At vero tam praeclara tyronis Christi adolescentia ubi in virile robur coepit excrecere, quando conversis studiis, aetas animusque virilis quaerit opes et amicitias, inservit honori, ipse a priori intentione animum nequaquam divertit: sed ad fortioris militiae studia sese viriliter accingens, gradus aetatis diversarum gradibus virtutum sublimiter transcendebat. Non seculares inire amicitias, aut opes aggregare quaerebat perituras. Non honoribus cum ambitioso, non sublimitate cum superbo, sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocuo simplicitate, cum mansueto patientiâ, cum abstinente parsimoniâ, cum pio charitate et misericordiâ certabat. Videres eum crebris jejuniis et vigiliis voluptatem carnis frangere, pro honoribus suimet abjectione delectari, paupertatem pro divitiis amplecti, conventui nobilium consortia servorum Christi et humilium praeponere. Unde animus ejus aut circa Ecclesiam, aut erga pauperum curam semper occupatus erat. Cumque in ejus pectore jam dudum accensa invalisset flamma coelestis desiderii, nihil otii, nihil quietis patiebatur, ut ad ocium et quietem divinae contemplationis perveniret. Quamobrem omnes carnis affectiones, omnes seculi occupationes funditus a se decernit extirpare, desiderans gloriari cum Apostolo dicente: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi). Solitudinem, quam Joannes et Paulus cum bestiis in deserto, iste deliberat exigere sibi in semetipso. Ibi secum proponit habitare, ibi calcato secularium curarum strepitu, remotis ab animo terrenarum phantasiarum cogitationum, illi soli, qui speciosus est formâ prae filiis hominum, in quem etiam desiderant angeli prospicere, libero mentis aspectu contendit jugiter inhaerere. Ipse

illum in sua, virtutum floribus adornata, tanquam in lectulo, praecipat suscipere amplectique conscientiam, ut possit cum sponsa jucundari et dicere: Ecce tu pulcher es dilecte mi et decorus. *Lectulus noster floridus.*

§ 14. Sed ecce velut ex insidiis plurima suae intentioni contraria videt ex hoc mundo sucerescere, hinc secularium curam negotiorum, illinc illustrium frequentiam proximorum: quae dum inopinate mentem ejus impugnant, ab hujus lectuli quiete et dilecti sui dulcedine nolentem suscitant. Quamobrem remotiora sibi loca quaerere, et ab horum tumultu sese occultare omnibus modis elaborat, ut quanto occultius, tanto liberius pulcherrimae sibi dilectae Rachelis amplexibus possit inhaerere. Cujus sororem, scilicet Liam, etsi foecundam, tamen lippam, minusque videntem despicit, ne mentem tanto in divinam contemplationem minus tendere valeret, quanto plures ex labore praedicationis filios generaret. Rachelem vero pulchram, bene videntem, licet infocundam, toto affectu concupiscit, in cujus amore tanto suavius sub silentio requiesceret, quanto ad generandos labore praedicationis filios minus exiret.

§ 15. Verum quia non est in hominis potestate via ejus, sed contra spem votumque saepe a Domino gressus ejus diriguntur beatus Modoaldus Liae laboriosae in nocte hujus vitae nolens jungitur, dum primoribus regni et majoribus palatii quasi utilis in verbo, providus in consilio, divina providentia, licet repugnans socius accitur. Clarebant tunc temporis in palatio viri strenuissimi iidemque religiosissimi: inter quos eminebat Pipinus, Carolomanni filius, Dux clarissimus et major domus sub Clotario, Dagoberto et Sigeberto potentissimis regibus: cujus laudum praefecta quia in superiori libello breviter perstrinximus, nunc ubi res exigit, deipsius consilio et aequitate, prudentia et fortitudine paulo latius disseramus.

§ 16. Ea tempestate Dagobertus rerum potiebatur, sub quo idem Dux dignitate, modicum a sublimitate regia differente, praeditus, omnia regni negotia prudentissima dispositione ordinabat, praestabatque tam in bello fortitudine, quam justitia in pace. Erat enim erga regem fidei servantissimus, erga populum vero tenacissimus aequitatis, et in disceptanda utrorumque causa fortissimo animi judicio persistens, nec munera populi ad subvertendum jus regium respiciebat, nec gratiam regis ad obruendam populi justitiam attendebat. Siquidem regem Deum regi homini praeferebat, cujus mandato prohibitum noverat, vultum potentis honorare, vel personam pauperis in judicio attendere. Tam ergo quae plebis erant, plebi defendebat: quam quae Caesaris, Caesari restituebat. Tali hujus Ducis industriâ et consilio Dagobertus eo celebritatis splendore enituit, ut liberalitate, justitia, mansuetudine aliisque artibus, quibus regem decebat, plures

ante se reges praecelleret. Sed hanc regiam viam, hanc virtutis lineam tenuit, quamdiu sanam doctrinam sapientissimi praeceptoris sustinuit, et non ad sua desideria coacervavit sibi magistros. Felix, si secundum viri sapientis monita, de mille pacificis suis unum hunc elegisset consiliarium. Sed demum Salomonis exemplo depravatum est cor ejus ad tempus per mulieres, utque solet in magna rerum copia ac soluta libertate prona esse in consensum peccati natura mortalium, ob divitiarum affluentiam ac secundos rerum successus a bono honestoque in pravam abstractus, salubribus monitis aures oclclisit. Coepit ergo tam avaritiâ quam libidine aestuare, rebus ecclesiarum novos thesauros implere. Cujus impudentiam dum Pipinus dolore permotus liberrimo ore increparet, exprobrans quod maximis Dei beneficiis ingratus existeret, ille obscœnis libidinibus potius, quam sanis obtemperans consiliis, tentabat magis more phrenetici medicum quolibet modo extinguere, quam a pravitate suae furore resipiscere. Sed benignus Dominus, qui quos salvare decrevit, nunc a malis liberat, nunc etiam innoxios servat, et pium Ducem a periculo mortis potenter eripuit, et malevolum regem ab effusione justi sanguinis misericorditer revocavit. Nam saniore consilio reputans dignitatis suae statum labefactari, si virum nobilem, potentem, fide ac justitiâ popularibus acceptum perimeret, paulatim animum reflexit, coepitque egregium Ducem intantum revereri, ut conceptam malitiam in pacem et gratiam commutaret.

§ 17. Quod sapientissimus Dux non suae industriae, sed divinae ascribens misericordiae, tanto magis in modum sancti animalis, oculos ante et retro habentis, studebat in cunctis se prudenter agere, et ad divinae justitiae lineam omnes judiciorum suorum sententias dirigere. Sed quia sanctarum scripturarum scientiâ minus eruditus erat, prudentes quosque viros, quos in timore ac dilectione Dei noverat excrevisse, omnium consiliorum vel negotiorum suorum socios assumebat. Nam et Arnulphum Metensium pontificem, qui ante pontificatum hanc eandem dignitatem irreprehensibiliter administraverat, et postmodum, eo defuncto, beatum Cunibertum Coloniensium antistitem, pari sanctitatis famâ illustrem, in hac negotiorum administratione curabat adhibere participem. Perpendere potes, quo aequitatis ardore succensus fuerit, qui tam circumspectos custodes, tamque incorruptos arbitros consiliis suis delegerit. Quia enim a pravitate aversus, rectis et honestis studiis attentissimus extitit, in exercitio boni operis sanctorum virorum semper usus est consiliis. In quorum numero dum beatum quoque Modoaldum, non tam quidem pro sororis affinitate, quam ipsius prudentia et eximiae virtutis claritate, divina praeunte gratiâ, sibi socium adscisset, tanto aequitatis et sanctimoniae decore aula illa regia ubique resplenduit,

quanta luce tenebris aurora fugatis terras omnes perfundit, dum Solis supervenientis radiis illustratur.

§ 18. Jam vero aestimari non potest, quanta laetitiâ ipsius regis et optimatum, quove honore susceptus, qua reverentiâ, quo affectu apud omnes aulicos velut angelus Dei Modoaldus habitus sit. Sed quid mirum, quem Deus ipse diligeret, si ab hominibus diligeretur: aut quem repleret gratiâ sua, si cunctis gratissimus haberetur? Quid mirum, qui aulae regiae causa laetitiae et honoris erat futurus, si ab omnibus aulicis cum laetitia et honore susciperetur? Juste enim honorabilem dixerim aulam regiam, jure felicem rem publicam, cui Deus tantum donaverit virum, cujus doctrinâ et exemplo rex et optimates cum sapientiae et religioni studerent, tum sapienter et religiose omnia regni negotia disponent. Qualiter autem eum promovere, vel ejus meritum declarare divina providentia decreverit, subsequenti narratione luce clarius patebit.

§ 19. Interea venerandus antistes Sebaudus ecclesiae Treverensis rebus humanis excessit. Cui successor non impar sanctitate dum ab omnibus cum omni affectione quaeritur, Dei gratiâ procurante, et certe indiciiis praesignante, haud longe dignissimus reperitur. Nam quocumque te veritas, Modoaldi fama celeberrime per ora omnium resonat, Modoaldi nomen ceu oleum effusum odore suavi passim rêdolet, Modoaldi sanctitas diffusis radiis longè lateque sole clarius relucet. Illum omnes videas intueri, attendere, admirari: illum alios aliis digito ostentare, illum omnes in commune pusillos cum majoribus sacerdotem exoptare. Quod quidem non fortuito casu, nec humani industriâ ingenii, sed occulto agebatur consilio dispositionis Dei: qui sicut quondam David, ita et hunc sibi juxta cor suum quaesierat, qui dux fieret super populum suum, et pasceret gregem ovium suarum.

§ 20. Itaque concurrunt pariter omnium vota, Rex et Dux ille aequissimus Pipinus, aliique optimates, Clerus et populus, omnis sexus et aetas unanimi exclamant consonantiâ: Modoaldum pontificem non tam eligunt, quam a Deo jam dudum electum, et sibi promissum exigunt. Quid faceret vir sanctissimus? Quid, nisi quod decebat imitatore[m] Christi? Quid, nisi quod fecerunt praedecessores, praesules sanctissimi, qui non aliunde, sed per ostium intraverunt in ovile Christi? Fugit Christus, cum eum vellent regem constituere: refugiebant illi humilitatis gratiâ, cum ad suscipiendum vocarentur pastoralis culmen regiminis. Quorum exemplo Modoaldus refugit, se indignum profiteretur: reclamat, cogique meretur. Nec tamen quisquam ita existimet virum sanctum declinasse, ut divinae voluntati, quam erga se intellexerat, obstinatius decreverit contraire: sed utrobique humilis, utrobique subjectus: et praesse, prius semetipsum metiendo noluit: et tamen de imperantis Dei viribus praesumendo, postmodum

consensit. Siquidem in uno ejus pectore quasi pugnabant duae virtutum maximae : hinc timor humilitatis, illinc dilectio charitatis. Ex humilitate, honorem illum et onus refugiebat : porro ex charitate, desolatis civibus subvenisse jam cupiebat. Istud dilectio suadet, illud timor prohibet. Inter haec duo sibimet repugnantia Christi miles primum cunctatus, ancipiti aliquatenus haesit sententiâ : at paulopost, ut aequum erat, et charitas vicit humilitatem, et dilectio foras misit timorem. Ita virum Dei victum rapiunt, abducunt, ut exaltent eum in ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudent eum. Induitur ergo stolâ gloriae, accingitur zonâ justitiae, divinis benedictionibus Archiepiscopus Trevirensis Ecclesiae consecratur.

§ 21. Considerare nunc libet, quale erat illud tempus, quam acceptabile quam serenum, quando regibus quidem regnantibus, sed Reges cum regno justis et timoratis viris regentibus, justitia, fides, veritas, modestia, caeteraeque artes bonae, tam in bello quam in pace, custodiebantur : quando ad lineam aequitatis divinae omnia regiae potestatis negotia dirigebantur. Quale, quam sanctum erat illum palatium, ex quo tam claros tamque illustres suscipiebat Ecclesia sacerdotes? ex quo procedebant sectatores non Simonis, sed Petri : non mercenarii, sed veri ministri Christi, et qui curias regum non quaererent, sed potius a regibus quaererentur : non ipsi honores per ambitionem appeterent, sed magis oblatos per humilitatem refugerent. Ex quorum numero (erant enim plurimi) fuit Arnulphus Metensis, Cunibertus Coloniensis, Tungrensis Remaclus, Trevirensis noster Modoaldus, istis et omnibus aliis omni virtutum genere conferendus. Isti sunt plane, isti sunt viri sancti et amici Dei, quorum fide et sanctimoniâ Ecclesia corroborata est, doctrinâ illustrata, humilitate sublimata, charitate fundata, virtutibus jucundata. Tunc certe reverentia impendebatur religioni, amor pudori, honor virtuti. Tunc ambitio caeca, lethali perfossa vulnere, moribunda jacebat : avaritia, cupida semper pecuniae, vires penitus amiserat : de injustitia autem, de libidine, caeterisque malis artibus jam conclamatum erat. At vero nostra tempestate hujusce facies serenitatis tota immutata est, cum, juxta veritatis eloquium, abundante iniquitate, refriguit charitas multorum. In qua perversis modis justitia, fides, veritas, leges, divina et humana omnia in manu, in gratia, in lingua sita sunt. Et ut breviter concludam secundum illius historici sententiam, nullus honor virtuti datur, sed omnia virtutis praemia ambitio possidet. Ex quibus quae mala consequantur, quales Ecclesiae rectores, quales provinciarum judices, quanta ecclesiarum calamitas, quae scelerum impunitas, nimium, nimium experti sumus. Itaque conquerendo compellimur exclamare : O tempora, o mores.

§ 22. Modoaldus igitur in domo Domini et in atriis Dei

nostri plantatus, tamquam palma floruit, et ut cedrus Libani multiplicatus est. Nam sicut palma virens et in altum tendens, fidei virore et vitae altitudine ad profectum Ecclesiae florebat, et sicut cedrus Libani multiplicabatur, dum odore sanctae conversationis omne virus serpentis antiqui a subjectis expelleret, dum etiam multo virtutum candore dealbatus, per altitudinem contemplationis ad coelestia evolare. Siquidem occasione pastoralis curae, multiplici bonorum operum exercitio adeo se studebat innovare, ut tunc primum putares eum incipere. Ad cujus laudem diceret alius, quicquid animo occurrisset, spiritum scilicet coelestibus jugiter inhaerentem, indefessis cum orationibus vacantem, dies jejuniis, noctes continuasse vigiliis dissereret, recte et composite de singulis virtutibus, de benignitate, de parsimonia, de animi puritate profunderet in laudando, quicquid ingenii, quicquid eloquentiae unquam hausisset. Sed hanc compositam narrationem praeripit nobis supereminens meritum excellentissimi Prae-sulis, qui ita universas virtutes habebat, ut in singulis emineret: ita in singulis eminebat, ut in omnibus aequae resplenderet.

§ 23. Sed interim omissis illis quae in interiori homine, Deo tantum teste et sanctis angelis ejus, operatus est: quis vel illam solitudinem, qua pater vigilantissimus suis praeerat subditis, digne valeat explicare? Quos tanta docendi perfectione, tanta magisterii arte informando instituebat, ut ad cor suum sermonem revocaret, quod loqueretur attenderet, operaretur quod praedicaret. Denique verbum doctrinae opere commendans misericordiae, sic erga interiora subditorum studia fervebat, quatenus eis exterioris vitae providentiam non negaret: ne si cura exterioris vitae ab eo negligeretur, quasi jure a percipienda praedicatione gregis animus frangeretur. Nam quia Petri vicarius Petro commissis ovibus invigilabat, generalem illam ejus exhortationem, tanquam sibi specialiter datam, sollicite attendebat: *Seniores qui in vobis sunt, obsecro consenior et testis passionum Christi, et futurae gloriae quae revelanda est, particeps: pascite qui in vobis est, gregem Dei, non ex necessitate, sed voluntate in Deum. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam (1. Petri v).*

§ 24. Interea cum domus ejus decorem diligeret, et ad referendas dignas Conditori laudes ardentissimo semper amore flagraret, super ripam Mosellae oratorium in honore beati Symphoriani martyris extruxit, opere quidem exiguum, et artificiosi schematis decore minus ambitiosum: sed quod nobilius est, clarissimis virtutum gemmis ac pulcherrimis virginei candoris margaritis, multo splendidius ac spectabilius, quam fuerit illud famosissimum Salomonis templum, auro et argento ac tot mirificis expolito argumentis. Ibi quippe congregationem sanctarum virginum, tanquam dulcisonos adolescentularum choros, in nuptiis

Christi et Ecclesiae jugiter laudes canentium, instituit, de quibus sponsa in laudibus Sponsi videtur illud in Canticis dicere: *Oleum effusum nomen tuum: ideo adolescentulae dilexerunt te (Cant. 1)*. Quibus etiam ad regularis vigorem disciplinae servandum, sororem suam praefecit, nomine Severam, quae secundum nominis sui praesagium et convenientiam digna praesidentis animi severitate nuptias, opes, gloriam et cuncta quae peritura noverat, cum ipsa sui nobilitate et corporis specie parvipendenda esse dijudicans, virginitatem suam Christo illibatam obtulerat. In cujus fide et amore virgineam aciem, quam Sponso collegerat, tam materna pietate, quam magistra severitate confirmans, omnem eis sanctae institutionis diligentiam exhibebat. Nihil illius severitate jucundius, nihil jucunditate severius. Laetitia illius tristis, tristitia suavis. Inculta vestis, oculi demissi, caput inclinaturn, incessus gravis, cibus tenuis, ita sane, ut cum omnia Deo digna faceret, nihil tamen dignum se fecisse crederet, comitesque suas plus exemplis doceret, quam verbis. Nec deerat ei venerandi fratris sui assidua consolatio qui in modum aeris candentis ardens desiderio, sonans verbo, per scintillas sacrae exhortationis animum virginis ad amorem Dei fortius accenderet, et, ut ajunt, oleum camino adderet. Benedictum et Scholasticam crederes: idem desiderium, non impar studium, eandem erga Dei cultum devotionem in istis videres. Illum non magistrum, sed discipulum putares: istam non dominam, sed ancillam humilem aestimares: nisi quod eo magis ille servus, haec ancilla Christi esset quod uterque subjectis non dominari, sed ministrare videretur. Quorum dignam fidei et laboris remunerationem quia jam tempus est enarrare, prudentissimae virginis vocationem, sicut tempore praecessit, ita nostra praecedere narratione faciamus.

§ 25. Quae dum vocem Sponsi vocantis audiret et dicentis, *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis (Cant. iv)*: ista nihil morata, pio respondit affectu: *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus (Cant. vii)*. Statimque secuta vocantem cum lampade accensa et ornata oleo optime nitentis conscientiae, digno est cum honore ab eo excepta, et in illum aethereum thalamum cum multa sanctorum exultatione introducta. In quo tandem quod diu optaverat, feliciter collocata, inter dulcissimos dilecti sibi Sponsi requiescit amplexus, atque splendidissimis filiarum Sion agminibus adjuncta, deliciis beatissima perennibus delectatur. Cujus sacratissimum corpus, virgineis stipatum choris, virgineis conclamatum lamentis, cum psalmis et hymnis spiritualibus multo honore in ecclesia supradicti martyris, cui summa strenuitate praefuit, officiosissime est reconditum. O vere beata et venerabilis virgo, quae pro mortali sponso mortalem elegit, quae pro lutea domo coelestem thalamum commutavit. Vere beata et gloriosa, quae pro brevi labore aeterna

beatitudine fruitur, pro vanis histrionum cantilenis dulci angelorum concentu jucundatur. Haec de vita et transitu clarissimae virginis paucis libavimus. Neque enim justum erat, tam pro ipsius meritis, quam pro honore et reverentia egregii fratris, memoriam et laudem ejus praeterire, de qua gaudent angeli, et collaudant filium Dei *. Nunc autem, qualiter beatissimus pontifex dilectissimam sororem ad bravium perpetuae claritatis postmodum subsecutus sit, pro styli modulo prosequamur.

§ 26. Post felicem sanctissimae sororis transitum insignis athleta Modoaldus, et aeterni Regis miles jam emeritus, cunctis justissimae vitae studiis optimo fine compositis, ad praemium et palmam felicitatis aeternae coepit ardentius anhelare, ad quam gervaniam cum exultatione angelorum translatam se noverat praecessisse. Gaudebat quidem de gloria et beatitudine sororis, sed de sua adhuc quasi imperfectione dolebat. Siquidem se imperfectum, se infelicem, se miserum, se tardum et tepidum judicabat, quem, puellis ad regnum praecedentibus, moles carnis adhuc in seculo retinebat. Quid nos, inquit, miseri, quid jam de nobis dicturi sumus qui in puellis tantam constantiam, tam increcibilem laborem, tam miram abstinentiam videmus? Nos membris corporis viri sumus, et tamen effoeminati nihil virile, nihil laude dignum patramus. Multa saepe fortia virili animo proponimus, sed parvo labore fracti, a proposito cito citius resilimus. Talia quidem vir sanctus referens, humilia de se sentiebat qui jure et absque ulla jactantia gloriari poterat cum Apostolo bonum se certamen certasse, cursum consummasse, fidem servasse: de reliquo repositam sibi coronam justitiae, quam in illa die a justo sibi iudice reddendam confideret. Unde cum ex fidei et operum securitate et spei certitudine dignam jam posset missionem petere, tamen quasi adhuc multa in se arguenda forent, novis et acrioribus tormentis exquisitis, de se supplicium sumebat, seque in se crudelis exactor persequabatur in illa jam quasi ultima aetate, quam profecto non tam natura, quam ipsemet continuis laboribus urgendo acceleraverat.

§ 27. Interea Christi miles indeficiens, suae jam impatiens quietis, mira arte militiae, recentem quotidie renovabatur ad pugnam: sed rex immortalis et summae aequitatis iudex dignam suo militi rectebat in coelestibus coronam. Cum ergo sub gravi corporis labore die noctuque desudaret, totoque mentis desiderio super se ad coelestia raperetur, jam desiderans in illam dilectissimam et inestimabilem supernae civitatis curiam intrare, illis hymnidicis angelorum choris interesse, et bis terque non sine admiratione inclamans, *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum: concipiscit et deficit anima mea in atria Domini* (Ps. 83): pia tandem consolatione divinitus refovetur, et de expectatione

* Inscripta est S. SEVERA Martyrol. Rom. xx jul.

vicini obitus et praemii securitate praemonitus certificatur. Tum vero repente mutatur in quamdam deificam et incredibilem exhilarati cordis laetitiam, convocatisque discipulis dum sui obitus diem laetum et horam jucundus exponit, animos omnium tristi moerore saucios reddit. Nec mirum sane, virum sanctum decertitudine sui transitus tantam concepissee laetitiam, cui pura felixque conscientia testimonium ferebat, Christi familiae mensuram tritici suo in tempore fideliter se erogasse, commissamque pecuniam gemino foenore multiplicatam, suo jam Domine reportare, quem pervigil expectans, paratus erat pulsanti protinus aperire.

§ 28. Qui cum jam desideraret dissolvi et cum eo esse, jam carnis oblitus et toto spiritu in coelum suspensus, fatiscentibus membris, quasi jam renovatis novos superaddere cruciatus, sese plus solito persequi, ipsumque modicum quod supererat, vitalis caloris extinguere. Cujus ardentissimo labori cum etiam molestia corporis ex voto animi accessisset, non spiritu, sed membris deficiens, fortis athleta lecto decubuit. Nec tamen ideo sibi magis parere, non mollibus stratis incumbere, morbo quam cibo magis delectari: quippe virtutem perfici in infirmitate, conteslari. Et cum assistentes discipuli flendo suggererent, ut fatiscenti corpuseculo aliquantulum misereretur: «Nolite, inquit, spiritum ad Deum iturum fomento carnis impedire, cui scilicet tunc major misericordia impenditur, cum spiritu superante mortificatur.» Tali spiritus fervore pater amantissimus languoris molestiam exuperans, animamque suo redemptori cum angelicis choris expectanti reddere gestiens, suos interim pie consolabatur, ipsumque residuum et vix in ore palpitantem vitae motum, doctrinae et admonitioni filiorum totum impertiebat. De fidei integritate, de mandatorum Dei sedula meditatione, de religionis amore, de memoria mortis, de adventu districti Iudicis quamdam vivae vocis efficaciam lingua moriens, aperte tamen, exprimebat. Et cum multos videret anhelantes concurrere, hinc clericos dolentes, illinc monachos lacrymantes, pauperes quoque, viduas et orphanos multo ejulatu clamantes, lacrymas omnium prohibens, dicebat eos gaudere magis debere, quippe qui patrem non amitterent, sed feliciter ad Deum praemitterent.

§ 29. Itaque propinquante hora, delatis vivificis Christi sacramentis, oratione praemissa, participat: dilectosque filios laeto vultu deosculans, supremo patri cum votiva pacis et salutis imprecatione saepius commendat. Tum vero a terrenis oculos rejiciens, et concives angelorum sanctorumque choros adesse sentiens toto corpuseculo obviam dilecto exercitui se erigit, manus et oculos in coelum protendit, crucisque signaculo bis terque se consignans, splendidum caput in manus Salvatoris reclinavit, atque inter verba orationis obdormiens, in pace requievit. O beatum

virum, quem coelestis illa Jerusalem gaudens suscepit, ad quem deducendum rex ipse regum Christus, angelico coetu stipatus, processit, cui Maria cum virginum choreis occurrit, Petrus quoque cum Apostolorum numero, Symphorianus cum Martyrum choro, Eucharis cum sanctis Confessoribus totaque coeli militia, in hymnis et laudibus benedicentes Dominum qui tali compare, tam claro pontifice eorum auxerit collegium.

§ 30. Interim sacrum funus de more componitur, et a circumstante psallentium choro nunc piis lacrymis desletur, nunc psalmis et hymnis honoratur. Cujus ad Christum felix et liber transitus, sicut festivo gaudio supernis civibus extitit, ita totam pene Austrasiam nimio quodam et inconsolabili moerore concussit. Unde tota pene provincia ad tanti patris exequias anhelavit, nec solum ex urbibus aut oppidis, sed etiam ex vicis turba rusticorum luctuosa funeri occurrit. Multitudo quidem pauperum maxime confluens, senes incurvi, debiles baculo sustentati, viduae sparsis crinibus, pupilli laceris vestibus, omnes aequae lugentes, et a feretro pendentes, suum patrem qui eos vestire, consolari, alere consueverat, voce lacrymabili querebantur, se amisisse. His familiaribus bajulis coelum suo clamore pulsantibus, charissimum corpus in dilectam sibi ecclesiam defertur, quam supra diximus ab eo fundatam, et in honore beati Symphoriani martyris dedicatam. In qua etiam non sine gravi gemitu multisque lacrymis suorum, prout decebat tantum Pontificem, cum dilecta sorore terrae mandatur. Quod quidem factum esse credimus divina praecordinante gratiâ, ut quos eadem devotio, eadem Christi charitas, idem affectus, non tam sanguinis quam spiritus conjunxerat, dum agerent in carne, idem etiam sepulturae locus, locus, inquam, quem iste devote construxit, illa fideliter rexit, conjungeret in morte. Ubi in testimonium sanctitatis ejus, tot et tanta miracula quotidie coruscare videntur, ut nunc demum verius cum Christo vivere credatur. Vivere, inquam, vivere certissime probatur, per cujus meritum ab ipso Deo, qui salus et vita est omnium, cunctis fideliter petentibus multa salutis et vitae beneficia praestantur. Atqui celeberrimum habetur hodieque Treviris, certisque indicii compertum, sanctitate et meritis Modoaldi omni circa regionem salutem frequenter a Deo concessam, si quando divinae ultionis animadversione, aut aëris inclementia, vel fame, aut gladio, vel cujusque adversitatis tribulatione incumbente, patrocinium ejus incolae fideliter implorarent. Unde pater et singulare refugium miserorum a civibus appellatur, ejusque depositio quarto Idus Majas cum maxima devotione et festiva totius regionis exultatione ad laudem et gloriam divinae majestatis celebratur. Obsecramus itaque, ut beati Modoaldi celeberrima apud homines pietas, et apud Deum omnipotentem efficax potentia, nostris quoque miseriis compatiatur,

peccatorum funes dirumpat, et in illo dilecto et desiderabili in coelis tabernaculo aeternam nobis mansionem obtineat, praestante Domino nostro Jesu Christo qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per immortalia secula seculorum, Amen.

§ 31. Verum ex quanta Barbarorum crudelitate, ex quantae praefatae urbis desolatione occasio illa suborta fuerit, qua viri Dei merita fidelibus primum innotuerint, paucis libet perstringere. Nortmannorum gens indomita, quasdam Galliae et Germaniae partes anno DCCCLXXXI occuparat; quae immanitate sui sceleris grassata, in cervices fidelium velut ursa raptis catulis efferata nulli sexui, nulli aetati parcere, senes reverendos necare, juvenes et adolescentes, pro viribus vel tempore se defendentes, confodere, parvulos matrum uberibus avulsos excerebrare, matronas castas, virgines pudicas dehonestare, urbes nobilissimas flammis edacibus concremare, sanctuaria Dei aut subvertere aut profanare, divina et humana pari contemptu pessundare. Erat in his omnibus miseriam videre, judiciumque Dei mentibus hominum tanto formidabile, quanto impenetrabile: nisi quia, ut datur intelligi, volens Dominus justam in reprobos exercere vindictam qui non custodierunt mandata ejus, iratus in populum suum. tradidit eos in manus gentium, et dominati sunt eorum qui odèrunt eos. Sed sicut in vasis irae, duplici contritione feriendis, ira justitiae Dei hic inchoat, ut ea in futuro irreparabiliter disperdat: ita misericordia ejus diligentes se plerumque per compendiosam martyrii viam migrare disponit ad illam inenarrabilem gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit: ut unde reprobi rapiuntur ad poenam, inde electorum alii ducantur ad palmam, alii castigationes reddantur ad vitam et conversationem bonam, juxta quod scriptum est: *Pestilente flagellato stultus sapientior erit* (Prov. xix, 25).

§ 32. Hujus horrendae tempestatis procella urbem invadente Treverensem, omnes pavere, trepidare, neque fugae, quam non paraverant, neque praesidii ullam spem habere, prae oculis omnium imago mortis volitare, jucundae populi urbanitates in planctum, chori psallentium in luctum, choreae puellarum in lamentationes migrare: totius civitatis faciem immutatam videres, divinae religionis vix aliquas tenues reliquias remanere. Porro Deo dicatae virgines, quas in oratorio beati Symphoriani martyris coenobiali conversatione Deo servire supra exposuimus, inter tot mortis genera ad consueta orationum arma confugientes, pro castitate servanda quam devoverant, non pro vita praesenti tuenda quam despexerant, supernum coepere auxilium ardentissima spiritus contritione invocare, ac beati Modoaldi sepulcro omnes advolatae, ut ejus patrocinio ab imminente eriperentur periculo, coelum precibus pulsare. ut S. Modoaldi precibus et meritis nulla Barbarorum violentia virginitati earum inferret corruptelam.

Hujusmodi precibus cum magna spiritus contritione, cum magno lacrymarum imbre profusis, non defuit operatio supernae exauditionis, non defuit exhibitio miraculorum beati Confessoris.

§ 33. Ne ergo Deo sacratae virgines mala viderent, quae pro sexus fragilitate metuebant, neve bona amitterent, quae pro castitatis observantia promeruerant, mirabile auditu, mirabilius visu: in pace lecto decubantes, intra dies triginta omnes praesenti decesserunt vitâ, tantoque feliciter, quanto perenniter victurae, cum ornatis lampadibus Sponso coelesti occurrentes, sempiternae jucunditatis thalamum cum illo ingressae sunt. Quarum corpora in eodem sunt oratorio recondita, in quo beati Modoaldi pignora: ut cujus patrocinantibus meritis animae illarum coelum cum suo possidebant patrono, ipsius exigentibus reliquiis, corpora in eodem humarentur loco: ubi florent orationes earum, et exuberant, ad memoriam virginum, Dei beneficia.

§ 34. Cum igitur ejusdem tempestatis adhuc residerent vestigia, longaque solitudo pleraque sanctorum cohiberet loca, fiebat nimirum, ut ille sancti familiaris angulus pro sui quidem dignitate parum obtineret reverentiae, neglectu vero civium omni custodiâ destitutus, etiam patèret injuriae. Sed ea mortalium incuria, nostro Pontifici auctoris gloriae facta est materia. Quidam enim viri, genere Franci, suae gentis haud ignobiles, animo et corpore quam maxime valentes, sanctae devotionis gratiâ urbem Treverim accesserant, quam suorum sanctorum numero superbam, tum vetustatis dignitate celebratam, omni Gallia magis clarere compererant. Ejus aliquandiu laribus obversati, religione delectati, sacra terebant limina, ex ignotis pene notissimi: cum interea viros naturâ sagaces flamma subiit pulcherrimi facinoris, ut quocumque modo, precibus aut pretio, tot sanctorum pignoribus cum maximo Trevirorum participarent beneficio. Quae ubi tardius procedunt, nihilque in illis bonae spei aut gratiae praesuntunt, die noctuque animum fatigare, omnibus locis opportunitatem quaerere, nec flagitium arbitrari quavis arte, dummodo ne inefficaces redeant, inceptum peragere.

§ 35. Itaque simulata devotione ecclesiam sancti Symphoriani subintrantes, ejusque omnia, quae sibi mox usui forent, explorantes, vident domum incultam, injuriae opportunam, ministris civibusque neglectam, rei familiaris inopiâ longe cacteris obscuriorem. Et quis, inquirunt, tuas Modoalde reliquias hoc totius urbis angulo coarctavit? Indignum certe sacrarium tuae dignitati comparavit. Ubi enim janitor frequens in limine? Ubi varia supellex tuae ornatus ecclesiae? Nihil hic dignum tanto contuemur nomine. Quam sancte, quam utiliter tuorum hospitem poteris iter comitari, ut arentem nostrae regionis erëmum larga benedictione paterèris irrigari, ubi nec decori tuo chori psallentium, nec optimis virtutibus laudes deessent celebrantium.

Audebimus tamen, si pace tua liceat, aliquid hujus negotii attentare, partemque vel exiguam tui corporis absportare: ex quo Treverensi quidem populo detrimenti minimum, nobis emolumenti plurimum, Deo propitio, poterit evenire. Hæc familiari colloctione velut in bonam frugem animati, simul quia nihil satis festinatur animo cupienti, optimum factu rati sunt noctem proximam huic operi dedicare, ne dum noctes diebus, moras dilatandis consultationibus innecterent, attentis civibus se cum suspectos, tum repulsâ dignos efficerent. Remotis ergo arbitris, noctis ingressi tempore, pia sed audaci violentiâ mausoleum effringunt, sanctissimo dives corpore: dehinc unus caeteris paratior, manum temere injiciens, et quicquid tenaci digitorum pectine concludere potuit, sibi recondens, fugam cum sociis maturat invadere. Quod facinus licet amore sancti licenter perpetratum sit, non tamen sancto placuisse, rerum sequentium documento comprobari potuit. Simul enim cum illius extractis artubus, mirum dictu, sanguis copiosus erupit. Qui dum abunde tanquam de patenti vulnere proflueret, tenebris tamen visum arcentibus, raptores ipsos nihil hujusmodi aut videntes aut sentientes ante prodidit, quam a coepto deterruit.

§ 36. Interea die terris reddito, cum matutina plebs ad orandum coepisset ex more concurrere, animadvertunt ecclesiae pavementum largo perfusum sanguine, nec statim re cognita, diu multumque incerta suspitione agitabantur, quænam illa essent caedis indicia, ubi nulla unquam mactari consuevisset victima. Sed exploratis diligenter omnibus, primo recentis fracturae indicia, tum nocturnæ temeritatis damna luce clarius patuere quaerentibus. Nec visus est labor difficilis fugitivos insequi, cum sanguis a direptis emânans ossibus, nusquam locorum reos suos desereret, donec illos conscientiâ trepidos, nec satis periculi securos, suis vestigiis, et quidem haud obscuris, manifestos efficeret. Mittuntur ergo expediti equites injuriam persequi, temeritatem corrigere: qui celerrime fugientium terga prementes, eosque facili negotio a fuga retrahentes, delicti quidem gratiam faciunt, omnibus tamen bonis adnitentibus, receptas integre summi pontificis reliquias ad urbem referunt. Quis enarrare sufficiat, relatis illis, quid gaudii, quid bonæ spei civibus attonitis redierit? quam benigne, quam exultanter beatæ memoriæ Archiepiscopus cum summo cleri plebisque tripudio obviam processerit, ac si tunc primum totus sibi sanctus obvenerit? Videres totam civitatem in occursum ruere, nullum in domibus, paucissimos in agris aut oppidis resedissee, ut coelo se proximum arbitraretur, quisquis exoccupatus, redeuntem salutatum ire mereretur.

§ 37. Caeterum hujus facinoris castigandi gratiâ, ne quid simile deinceps perniciose crearet licentia, decernunt in comune, corpus sancti in propatulo positum, ab ecclesia transferre,

coelestemque thesaurum firmioribus apothecis et tutiori aerario commendare. Itaque arcam ligneam, firmissimis tabulis compactam, ferreisque nexibus circumquaque munitam accelerant, eoque translata confessoris pignora, in oratorium sancti Paulini super altare sanctae Crucis summa cum veneratione deportant: consulte scilicet, ut par pari, sacerdos sacerdoti jungeretur, illoque adventantes duplici patrocinio solatiarentur. His additur ex Pario marmore tabula, ad extremam manum decoris mira sculptoris arte perducta, quae propter sepulcrum ejus repta, sepulti nomen et meritum praeferebat, hac serie exarata: Hoc est sanctuarium Deo dilecti Treverorum Archiepiscopi Modoaldi, cujus rex Dagobertus sanctitatem, sicuti in ejus praecepto de Treveri continetur, intra Ligerim et Rhenum magnifice extulit et dilatavit. Quod etiam in superioribus memoratum est.

§ 38. Igitur sancti Paulini ecclesia, novo illustrata hospite, in quantam brevi claritudinem pervenerit, quanto fidelium studio priorem neglectum correxerit, dum pauper cum divite eo suas necessitudines maturat deplorare, memoratu est incredibile. Sed postquam diuturna quies oculum, oculi vero securitas corruptos mores pepererat, totamque urbis faciem immutatam, pro religione divinorum contemptus incesserat, sustinenda erat necessario supernae correctionis sententia, quae pollutam licentiam sub freno distractionis coerceret. Itaque juxta sententiam prophetiae, *A sanctuario meo incipite* (*Ezech. ix*): intempestae noctis silentio idem oratorium subito conflagravit incendio, id scilicet agente divina censurâ, quo ne per diem accensum, facili concurrentium restingueretur industriâ. Ferebantur undique globi ignium ventis urgentibus, totisque habenis regnabat flammarum impetus, cum interea expergefacti custodes, vident res suas in extremo sitas, opes ad subveniendum ubivis imparatas. Itaque quod in tanto constrictis licebat articulo, festinare, concurrere, ingenti metu trepidare, nec contra niti, nec posse quiescere: postremo, manerent an fugerent incerti, malum improvisum, anceps periculum clamore testari. Quorum vocibus exciti licet admodum pauci, si qui tamen sub obscura nocte confluxerant, aurum et argentum, quae prima mortales putant, variamque sacri ministerii suppellectilem summa ope tueri satagebant: de sanctorum vero pignoribus eruendis immemores, nulli rerum minorem operam impendebant. Unde et contigit, ut ignis edax, dum nulli locorum parceret, non solum aurentem lignorum materiam penitus absumeret, sed tabulas quoque marmoreas, operis dignitate mirandas, circumquaque corrumperet.

§ 39. In tanta rerum difficultate quis tuas Sancte reliquias non aestimaret iri perditum? Ruebat undique moles aedificiorum, dissiliebat vi caloris soliditas marmorum, totaque sacrarum aedium facies, una favillarum erat congeries. Et quis omnium

apothecam ligneam, contra vim ignis tenerrimam, quae media templi testudine in edito posita, omnem ruentis fabricae excipiebat impetum, crederet periculum evasisse? Sed quod actu difficilimum aegris videbatur mortalibus, summo procuratori facillimum, rerum probavit exitus. Nam postera luce, cum plerique civium adventare, et nocturnae tempestatis spectaculum more humani ingenii prospectare coepissent, sedatis tandem incendiis, propius accessere, id maxime curantes, ut vel modicas sancti favillas colligentes, saluti posterorum reponerent. Quid enim aliud, quam usque ad cineres tam diuturna clade absumptum crederent? Res mira, et nostris seculis inusitata. Remota enim, quae omnem superficiem contexerat, incendiorum congerie, cuncta praeter spem, quae sancti erant, integra reperere, ipsumque loculum totius expertem injuriae, ut aurum crederes de fornace productum, purgatum, non corruptum. Quis ibi se a laudibus Christi continuit? Quis non gloriosum Deum in sanctis suis repetito clamore praedicavit? Tuum Modoalde nomen, tuum meritum omnis sexus et aetas super astra levavit. Sic Metensem quondam Stephanum * prodit antiquitas inter miserorum caedes, inter barbaricae depopulationis atrocissimas tempestates, solum oratoriolum, sui martyrii sanguine consecratum, ignium exemisse discrimini, ut hinc tam praesentes colligerent quam futuri, quantum reverentiae deberent protomartyri.

§ 40. Hujus opis capessendae gratiâ cum hodieque innumeros ex diversis mundi partibus videamus concurrere, nullumque frustra pii intercessoris suffragium desiderasse, unum tamen fide et religione praestantissimum silentio praeterire non est consilium. Moguntia, civitas totius Germaniae celeberrima, Rheni imminet litoribus, commercii patens, egestatis insolens, agrorum et vinearum fertilis, nulliusque necessariae rei indigens, viris et aedificiis satis exornata, sed multo beatius, quod pretiosissimum religionis genus est, reverendo monachorum Ordine illustrata. Horum in uno monasterio, quod longe caeteris nobilius, sancti Albani dicitur, nostra memoriâ quidam praepositus Severedus nomine, coelesti philosophiâ exercebatur, vir optimis artibus a tenero ungue imbutus, Deoque et hominibus ob multa ingenii bona charus et acceptus. Sed hos tam laetos successus praepediebat aegritudo continua, lentisque febrium vaporibus non lente premebatur: qua peste acerrima jam per triennium exhaustis viribus, nihil postremo credidit salubrius, quam inutili medicorum operâ cessante, coelestis manus suffragium quaeritasse. Nam edoctus claritudinem Treverensis ecclesiae, eo profectus intendit, parsque factus supplicantis populi, humilis precator, sed celeberrimus beneficiorum impetrator, tumultum Sancti accessit, potum

* S. Stephano Protomart. dicata est ecclesia Cathedr. Metensis (Metz). Vide seq. Vitam S. Servatii ad § 4.

abradi marmoris sincere participavit: nec fideli desiderio frustratus, brevi ex infirmo sanissimus, pallorem redivivo colore mutavit. Is non immemor beneficii, cum sanctis omnibus pure deserviret, tum suo curatorī familiarius inhaerebat, eoque devotionis circa illum profecerat, ut locum nostrum, quo ejus reliquias nuper translatas didicerat, speciali affectu multus et frequens expeteret, ante fraternitati nostrae acceptus, tum vero ex assiduitate commanendi acceptissimus fieret. Hujus relatu virtutem, quam expertus fuerat, fratribus sui studiosis compertam, haud injuriā nostrae narrationi credidimus inserendam, nihil verentes debili falsitatis calumniā pulsari, quae tam veracis viri patrociniō facile poterit enervari.

§ 41. Ne vero quibusque sui supplicibus et devotis semper ea incumbere videatur necessitas, ad obtinendum cujusvis incommodi suffragium et doloris, potum ire pulverem illius abradi marmoris, operae pretium erit praesenti exemplo animadvertere, quam facilis, quam paratus fuerit sibi famulantibus, se appellantibus nonnunquam sine hoc potu, solo virtutis obtentu respondere. Erat quaedam sanctimonialis Deo devota in eadem Treverensi civitate, quae psalmis, orationibus et vigiliis vacans, non discedebat de templo. ut Annam viduam crederes de evangelio. Sed cum illas atque illas sanctorum frequens circuiret reliquias, et in tabernaculo Dei, Deo plena mulier, suavissima laudis et compunctionis sacrificia offerret, tum ante omnes et super omnes excellentissimi praesulis Modoaldi sanctuarium venerabatur et frequentabat, amplexabatur et honorabat, atque coram eo affusa, immo affixa, quot preces devotas, quasi tot acceptabiles hostias in odorem suavitatis ante conspectum divinae majestatis dirigebat. Erga quem ex inspiratione divina tantam conceperat devotionem, ex devotione amorem, ex amore familiaritatem, ut quaecumque sibi ex humanarum rerum, ut assolet, varietate obtigisset necessitudo, ad eum specialiter causam suam expositura recurreret, utpote quem unum et solum, quodam ausu confidentiae dominum suum et crederet, et diceret. Haec aliquando vi febrium tacta, cum acrius fatigaretur et aestuaret, ad ejusdem domini sui memoriam se recepit, et causata cum eo de sui status, suae salutis incommodo, hujusmodi querelam apud eum deposuit: « Siccine, inquit, placitum est coram te, domine mi, et ita congruit, ut cum alii, tam externi quam domestici, te suarum infirmitatum adeo facilem et promptum obtineant adiutorem, me tuam singularem ancillam tam gravi dolore, sine ullo respectu clementiae, patiaris fatigari? Quin potius beneficium, quod aliis elargiris gratuito, mihi, ut confidentius caeteris loquar, famulae tuae dominus impendas ex debito. Nec reputaverim mihi necessarium esse marmoris tui salutarem illam rasuram cum aliis bibere, quando fideliter et vere apud animum meum constat, sine

hoc aut ullo exteriori adminiculo te mihi posse subvenire.» Haec et his similia ubi coram domino suo tam pia quam fideli peroravit querimoniâ, subito correpta sopore obdormivit. Unde paulo post expergefata, ita se incolumem factam, omnique dolore ac tremore carentem invenit, ac si tota illa febris cum somno pariter evanuerit. Jesu bone, qua exultatione, quo gaudio, quibus illa ad hoc laudibus resiliit, quo tripudio? Enimvero quae tam manifesto ipsius rei probaverit experimento, non se hactenus frustra servisse, neque quicquam frustra supplicasse Modoaldo. In spem proinde maximam animata, stabat tanta in hoc ipsum admiratione attonita, ut pene sui suarumque rerum immemor, ne librum quidem psalmorum, qui quasi comes individuus sibi semper adhaerebat, recedens a sanctuario, meminere secum tollere a loco, quo reposuerat.

§ 42. Interea illo deveniens quidam adolescens, speciëtenus clericus, corpore et mente vagus, actu indisciplinatus, inventum psalterium, nullius arbitri sollicitus, rapit: seseque inde celerius, nec tamen ab urbe remotius, abripit: sed quo minus deprehenderetur, in suburbio diversorium cujusdam subintrat pauperis. Quasi vero, hominum ineptissime, damnum famulae suae, Modoaldo inspiciente et jam insequente, ullus locus, ulla latebra, ulla humani ingenii industria possit vel abducere vel occulere. Ergo quia mens in malum obdurata, nihil unquam pensi, nihil habet moderati, iniquitatem super iniquitatem apponit, pannosque sui hospitis, quos uxor ipsius ad abluendum exposuerat, de nocte surgens et auferens, psalterio quasi lucro lucrum adjungit impatiensque morarum et quietis, duplicati mali conscientia perurgente, nihil sibi miser tutius ratus, noctis et fugae praesidium invadit. At muliercula somno mane excita, ubi neque supellectilem suam, neque fidelissimum illum suum hospitem invenit, marito damnum conqueritur, fugientem furem evestigio subsequi adhortatur. Ille vero nihil moratus, velocius furem insequitur et comprehendit, atque execratus foedum hominem, violenter quod suum erat, et etiam psalterium aufert et reportat. Interea devota sanctimonialis, ubi librum suum requirens non reperit, devotione, qua consueverat, ante sanctuarium Domini sui, dispendium suum causata, deplorat, etiam atque etiam eum precatur, ut sibi solita benignitate psalterium restituat, unde sacrificium laudis Deo et ei immolaret, ac redderet Altissimo vota sua. Nec fefellit affectum piae petitionis effectus justissimae exauditionis. Fit quaestio per totam urbem de psalterio: transit viritum ad alterum ab altero, donec rogatus pauper qui receperat, exponit, reddit, sanctimonialis recipit, Deo gratias dominoque suo Modoaldo, non sine magno animi fideique ardore, rependit.

§ 43. Ecce lucidissima miraculorum insignia, sed paucissima de plurimis libata sunt: quibus tamen, si ea recte animadvertitis,

sic vita Modoaldi gloriosa et merita praeclara splendidissime illustrantur, ac si aurea tabula gemmis vel lapidibus pretiosis distincta et decorata videatur. Quid enim ejus vitam, nisi auream recte dixerim tabulam, aureis videlicet operibus coruscam? Quid gemmas vel margaritas in tabula, nisi interlucentia gestis ejus miracula? Porro sicut nec virtutum ejus, ita nec hujus libri finem a nobis convenit expectari: quia dum quotidie, Deo militem suum glorificante, novis et praecipuis effulgeat miraculis, nova perinde materia novos quotidie et praecipuos expostulat scriptores: immo summa moles materiae Tullianis insultat ingeniis et eloquentiae. Sed facessat apud fidelium mentes indigna describendis sancti viri gestis sollicitudo et molestia. Atqui pretiosa ejus memoria aeternaliter viget, et super omnia redolet aromata, utpote qui gloriâ praeditus immarcescibili, semper multiplicatur ut palma et cedrus Libani, et germinat ut liliū, floretque ante Dominum per omnia secula seculorum, Amen.

§ 44. Post haec venit vir venerandae religionis, Abbas merito et nomine, de Saxoniae partibus, diuturno jam accensus desiderio, ut patroni alicujus probatae sanctitatis corpus integrum quod sibi largiri dignaretur Dominus, honorifice suis inferret sedibus. Hic namque, praelibatis suis suorumque jejuniis et orationibus, crebrisque vigiliarum singultibus, quasi praerogativis apud Deum obtinuerat legationibus, ne votis sui desiderii deberet frustrari. Quapropter ipsius gratiâ praeunte ac disponente, et venerandae memoriae Brunone Archiepiscopo annuente, totiusque Ecclesiae concordi voto aspirante, gloriosissimi pontificis Modoaldi corpus pretiosissimum meruit suscipere. Quod cum inaeestimabili gloria et solemni ornatu ac melodia, universo clero comitante, et promiscui sexus ac aetatis plebe circumfluente, de loco suae sedis eductum, in Saxoniam decentissime est translatum, et in oratorio beati Petri Apostoli in coenobio quod dicitur Helinwardeshuysen, honorifice locatum. Acta sunt haec anno Dominicae Incarnationis M. C. VII a venerabili Thietmaro, hujus nominis secundo, successione autem sexto ejusdem loci Abbate regnante Domino nostro Jesu Christo cum Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum, Amen.

DE S. SERVATIO TUNGRORUM EPISCOPO

EX GREGORII TURON. HIST. FRANCORUM

(Lib. 2, cap. 4, 5 et 6)

Floruit saeculo IV — Patria ignotâ.

§ 1. Rumor erat, Hunnos in Gallias velle prorumpere. Erat tunc temporis in Tungris (a) oppido Servatius, eximiae sanctitatis Episcopus qui vigiliis ac jejuniis vacans, crebro lacrymarum imbre perfusus, Dei misericordiam deprecabatur, ne unquam gentem hanc incredulam, seque semper indignam, in Gallias venire permetteret. Sed sentiens per Spiritum Sanctum, pro delictis populi hoc sibi non fuisse concessum, consilium habuit petendi urbem Romam, scilicet ut adjunctis sibi Apostolicae virtutis patrociniis quae humiliter a Deo flagitabat, facilius obtinere mereretur. Accedens ergo ad beati Petri Apostoli tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis ejus, in multa abstinencia, maxima inedia se consumens, ita ut biduo triduoque sine ullo cibo et potu permaneret, nec esset intervallum aliquod in quo ab oratione cessaret.

§ 2. Cumque ibidem per multorum dierum spatia in tali afflictione moraretur, fertur hoc a beato Petro Apostolo accepisse responsum: «Quid me vir sanctissime inquietas? Ecce enim apud Domini deliberationem prorsus sanctum est, Hunnos in Gallias advenire, easque maxima tempestate debere populari. Nunc igitur sume consilium meum, accelera velociter, ordina domum tuam, sepulturam compone, require lintheamina munda. Ecce enim migrabis a corpore, nec videbunt oculi tui mala quae facturi sunt Hunni in Galliis, sicut locutus est Dominus Deus noster.» Hoc a sancto Apostolo Pontifex responso suscepto, iter accelerat, Galliasque velociter repetit: veniensque ad urbem Tungrorum quae erant necessaria sepulturae, secum citius levat: valeque dicens clericis ac reliquis civibus urbis, denunciat cum fletu et lamentatione, quia non visuri essent ultra faciem illius. At illi cum ejulatu magno et lacrymis prosequentes, supplicabant humili prece, dicentes: «Ne derelinquas nos, pater sancte; ne obliviscaris nostri, pastor bone.» Sed cum eum fletibus revocare non possent, accepta benedictione cum osculis, redierunt. Hic vero ad Trajectensem * urbem accedens, modica pulsatus febre, recessit a corpore: ablutusque a fidelibus, juxta ipsum aggerem publicum est sepultus. Cujus beatum corpus qualiter post multorum temporum spatia sit translatum, in libro miraculorum scripsimus (nempe *de Confessorum gloria*, cap. 72).

(a) *Tungri* (jam *Eburones*) Galliae Belgicae populus urbi eorum principi nomen indidre, quae hodierno vulgari est *Tongres*.

* Maëstricht.

§ 3. Igitur Hunni, a Pannoniis egressi, ut quidam ferunt, in ipsa sancti Paschae vigilia ad Metensem urbem omnia depopulando perveniunt, tradentes urbem incendio, populum in ore gladii trucidantes, ipsosque sacerdotes Domini ante sacrosancta altaria perimentes. Nec mansit in ea locus inustus, praeter oratorium B. Stephani primi martyris ac Levitae *. De quo oratorio quae a quibusdam audiui, narrare non differo. Ajunt enim, quia priusquam hi hostes venirent, vidisse se virum fidelem in visu quasi conferentem cum sanctis Apostolis Petro ac Paulo beatum Levitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentem: «Oro domini mei, ut non permittatis obtentu vestro Metensem urbem ab inimicis exuri: quia locus est, in quo parvitas meae pignora continentur: sed potius sentiant populi aliquid me posse cum Domino. Quod si tantum facinus populi supercrevit, ut aliud fieri non possit, nisi civitas tradatur incendio, saltem vel hoc oratorium non cremetur.» Cui illi ajunt: «Vade in pace, dilectissime frater: oratorium tantum tuum carebit incendio: pro urbe vero non obtinebimus, quia Dominicae sanctionis sententiâ super eam jam processit. Invaluit enim peccatum populi, et clamor malitiae eorum ascendit coram Deo. Ideo civitas haec cremabitur incendio.» Unde proculdubio creditur, quia horum obtentu, urbe vastata, oratorium permansit illaesum. Haec de *Historia Francorum*. Jam quaedam subjiciemus ex ejusdem Gregorii Turonensis libro, *de Confessorum gloria*, capite 72:

§ 4. Servatius vero Tungrensis Episcopus tempore Hunnorum cum ad irrumpendas prorumperent Gallias, fuisse memoratur qui et sepultus refertur juxta ipsum pontem aggeris publici: circa ejus sepulcrum quamvis nix defluxisset, nunquam tamen marmor quod superpositum erat, humectabat; et cum loca illa nimii frigoris gelu ligentur, et nix usque in trium et quatuor pedum crassitudinem terram operiat, tumultum ullatenus non attingit. Datur enim intelligi, verum Israëlitam hunc esse. Nam illis inter muros aquarum, aquae non erant perniciiei, sed salutis: ita et circa justis hujus tumultum nix decedens, non humoris causa est, sed honoris. Videasque in circuitu montes niveos elevari, nec tamen attingere terminum monumenti. Et non miramur, si terra operiatur nive: sed admiramur quod attingere ausa non est locum beati sepulcri. Plerumque etiam devotio studiumque fidelium oratorium construebat de tabulis ligneis levigatisque, sed protinus aut rapiebantur a vento, aut sponte ruebant. Et credo idcirco ista facta esse, donec veniret qui dignam aedificaret fabricam in honorem Antistitis gloriosi. Procedente vero tempore adveniens in hanc urbem Monulphus episcopus, templum magnum in ejus honorem construxit, composuit ornavitque, in quod multo studio et veneratione translatum corpus, magnis virtutibus

* Vide supra de S. Modoaldo p. 382.

pollet. Haec Gregorius Turonensis. Praeclare autem Servatii Tungrorum episcopi meminit etiam Severus Sulpitius Historiae sacrae libro 2 *Servationem* eum vocans. Meminit etiam ejus Athanasius in Apologia ad Constantium: ad quae loca lectorem remittimus (a).

VITA S. JOANNIS SILENTIARII, EPISCOPI

SCRIPTA A CYRILLO MONACHO EJUS AEQUALI.

STYLUM AUTEM FORTASSIS METAPHRASTES EXPOLIVIT.

Obiit anno 558 — Annos natus 104.

§ 1. Primum mihi propono dicendum de Joanne Abbate Laurae beati Sabae, Silentario, ut qui et tempore et vitae splendore omnes alios antecedit. Hic ergo illuminatus pater noster Joannes, ducit quidem originem ex Nicopoli, quae est in Armenia, natus ex parentibus qui nominabantur Encratius et Euphemia. Erant autem insignes opibus et claritate generis, multosque praeclare magistratus gesserant, ducesque fuerant exercitus, et populi rectores, et in aula regia magnam habuerant potentiam. Quorum res plurimas pulchre gestas Byzantini narrant et Armeni, quas quidem lubens praeteribo, ne a prooemio afferam satietatem: illa sola de eo narrans quae sunt propèmodum nota omnibus qui illum novèrè.

§ 2. Natus est itaque, ut ipse mihi narravit, octavo mensis Januarii, septima indictione, quarto anno Imperii pii ac religiosi Martiani. Cumque essent Christiani qui eum genuerant, fuit christiane cum suis fratribus educatus. Cum autem praeteriisset aliquantum temporis, et essent consummati in Christo ejus parentes, et divisae essent parentum facultates, hic vir divinus Deo seipsum consecravit, et aedificavit in ipsa Nicopoli ecclesiam semper laudandae et semper virginis Mariae, et hujus vitae rebus renunciavit, octavodecimo anno suae aetatis. Assumptisque decem fratribus qui volebant esse salvi, illic construxit coenobium. Toto autem tempore suae juventutis multum posuit studii, ut ventri imperaret, et superbiam contemneret. Ut qui sciret quod ventris quidem satietas nesciat vigilare, neque esse temperans, et quietem minime patiatur superbia. Absque vigiliis autem, castitate et humilitate nihil potest recte gerere exercitatio. Sic ipse quidem in juvenili aetate contendebat, ut mentem servaret minime sublimem,

(a) Post S. Servatium, annos fere centum Tungrensium Ecclesia Pastore caruit; habuit tandem, curante S. Remigio Rhemensis Archiepisc. S. Agricolam qui in decessoris honorem ecclesiam excitavit, ejus sepulcri custodiam. Magnificentius autem extruxit S. Servatii templum S. Monulphus, eo venerabilibus translatis exuviis; qua in recognitione mire incolumes sunt repertae.

et sermonem nulli reprehensioni affinem, ut qui divino esset sale conditus. Eos autem qui erant ei subjecti, verbo et opere componebat, ac formabat ad se recte gerendum in excitatione: neque eos onerans iugo regulae, ut qui recenter compacti fuerant: nec permittens, ut manerent otiosi, et se nullo labore exercerent: sed eos paulatim ducens, et divinis fluentis irrigans, effecit ut fructus producerent pro dignitate suae vocationis.

§ 3. Cum autem intrasset trigesimus octavus annus suae aetatis quae in eo resplendebat, Sebastiae Metropolitanus a bona ejus famâ commotus, et a civitatis, quae dicitur Colonia, habitatoribus rogatus, cum eum tanquam ad rem aliam accersivisset ut qui ecclesiasticorum graduum jam omnem pervasisset consequentiam, ordinat Episcopum, dictae civitatis mortuo Episcopo. Cumque sic Pontificatum suscepisset invitus, monasticae disciplinae non mutavit regulam, sed decertabat in Episcopatu, tanquam in monasterio, ut qui maxime vitaret balnea, nec se unquam lavaret, non solum cavens ne videretur ab alio, sed etiam ne seipsum videret nudum: in animo cogitans Adae nuditatem, et ut semel dicam, omne studium ponebat, ut Deo placeret in jejuniis, et orationibus, et castitate corporis, et puritate cordis, cogitationes semper purgans, et omnem quae extollitur, altitudinem adversus Dei cognitionem. Quinetiam frater ejus Pergamius, qui apud utrumque Imperatorem, nempe Zenonem et Anastasium, magna fuit existimatione, et plurimos gessit magistratus, ab ejus virtute illustratus, omne adhibebat studium, ut Deo placeret. Itidem et ejus patruelis Theodorus scribe vel clarissimus, cum hujus sui patris qui in virtutibus consenuerat, famam audiret, et per auditionem suam illuminaret animam, Deo valde placuit cum tota sua familia. Qui quidem Theodorus nunc apud omnes, nempe Senatum, et imprimis pium nostrum Imperatorem Justinianum, propter prudentiam et vitae honestatem, rectamque fidem et misericordiam, habetur in admiratione. Atque haec quidem postea. Ego autem redeo ad temporis consequentiam.

§ 4. Cum hic ergo divinus Joannes transegisset jam decem annos in Episcopatu, accidit ut maritus sororis ejus, qui vocabatur Pasinicus, Armeniorum haberet administrationem: qui instinctu satanico incipit damno afficere et conturbare eam quae illi credita fuerat, Ecclesiam. Iis quidem qui eam administrabant, non permittens, ut ecclesiasticarum rerum curam gererent. Eos autem qui intra ejus fines confugiebant, vi avellens, et jus asyli solvens ac violans. Qui cum saepe rogaretur a Dei servo, evadebat deterior, Mariâ ejus sorore jam mortua. Cum autem ex eo vir justus in gravissimam incidisset afflictionem, cogitur venire Constantinopolim. Cum vero illic fuisset, et quae erant ejus Ecclesiae utilia peregisset circa finem Imperii Zenonis, Euphemio Archiepiscopo Constantinopolitano pro ipso decertante, Deo

gratum init consilium: nempe ut in sanctam secedat civitatem, et per se quiescat ab omnibus hujus vitae negotiis. Cumque dimisisset eos qui cum ipso erant, presbyteros et clericos, ac divinis jussis peractis, et omnibus inscientibus, solus navem ascendisset, venit Jerosolymam, et manet in primo sanctae civitatis gerocomio. In quo gerocomio est oratorium sancti Martyris Georgii. Cumque illic fuisset, et mundanam illic turbam aspexisset, magno animi dolore est affectus, Deumque rogavit cum lacrymis, ut deduceretur in locum sibi gratum, et quietum; et aptum ad salutem consequendam. Postquam autem in dicto gerocomio mansit venerandus pater noster Joannes, in fundendis noctu ad Deum precibus versans longo tempore, cum una nocte ex omnibus solus gerocomii impluvium et coelum suspexisset, aspicit repente stellam lucis quae habebat figuram crucis, et ad ipsum veniebat: et audit vocem ex illa luce dicentem: Si vis esse salvus, sequere hanc lucem. Is autem cum credidisset, protinus est egressus, et illam lucem secutus, venit in maximam Lauram sancti patris nostri Sabae, cum eo tempore esset Jerosolymitanae ecclesiae Pontifex Salustius, tricesimo octavo suae aetatis anno. Quo quidem tempore a Deo constructae maximae Laurae ecclesiae celebrata sunt encaenia; seu dedicatio. Anastasius autem, mortuo Zenone, suscepit Imperium, ut eum audivi sua lingua narrantem.

§ 5. Cum venisset ergo ad maximam Lauram, invenit beatum Sabam: qui habebat conventum centum et quinquaginta Anachoretarum qui degebant quidem in magna penuria eorum quae ad corpus pertinent, erant vero divites spiritualibus gratiis. Cum eum autem suscepisset beatus Sabas, tradit eum Laurae Oeconomo, ut ei mandaretur ministerium unius ex arcariis, ignorans thesaurum qui erat in eo reconditus. Ne miretur autem quispiam venerabilem senem Sabam latuisse thesaurum bonorum factorum Joannis: sed potius is reputet quod quando vult Deus suis sanctis revelare, ii sunt prophetae; quando vero noluerit revelare, vident ad omnium similitudinem. Fertque orationi testimonium propheta Eliseus, dicens de Sunamitide: *Tristis est anima ejus; et Deus id me celavit* (4. Reg. iv). Divinus autem Joannes omnem implebat obedientiam, Oeconomo et reliquis patribus inserviens cum omni humilitate, promptitudineque et alacritate animi, aquam ex torrente afferens, coquens iis qui aedificabant, eisque ministrans in lapidibus et caeteris ministeriis aedificationis, quando construebatur Laurae Xenodochium. Secundo autem anno ejus in Lauram adventus, purgato castello ab habitatione daemonum, ut jam a me dictum est in vita sancti Sabae, multum cum patre nostro Saba hic laboravit cum quibusdam aliis, ut ipse mihi narravit. Quo tempore sanctus quoque Abbas Marcianus per divinam revelationem ad eos misit alimenta, esurientes et nihil

habentes quod esset ad vitam necessarium. Cum vero tempus mutationis ministeriorum venisset, in prima indictione, qui creatus fuerat Oeconomus, hoc magnum lumen praeficit excipiendis hospitibus et culinae. Quod ministerium cum alacri et laeto animo suscepisset, omnium patrum curam gerebat, cum omni humilitate et mansuetudine unicuique ministrans et inserviens.

§ 6. Cumque is hoc obiret ministerium, accidit ut conderetur coenobium, quod vergit ad septentrionem extra Lauram: ut qui vitae mundanae renunciabant, in eo prius monasticam accurate docerentur disciplinam: deinde sic in Laura habitarent, cum vitam coenobiacam perfecte didicissent, beato Sabà affirmante et dicente, quod sicut flos fructum praecedat, ita vita coenobiaca vitam anachoreticam. Cum hoc ergo coenobium construeretur, cogebatur hic vir justus, qui hospitum excipiendorum curam gerebat, praeter alia Xenodochli ministeria, coquere artificibus, et secundo ferre onera, portareque cibaria, et reliqua ad eos qui laborabant, qui plusquam decem stadia aberant a Xenodochio. Cum autem hoc anni esset impletum ministerium, omnibus patribus aedificatis ex ejus moderatione et honestate, et spiritali prudentiâ, dat ei pater Sabas cellam ad silentium. Venerandus itaque Joannes, accepta cellâ, cum jussus esset silere, mansit tres annos per quinque dies hebdomadae a nullo omnino homine visus, neque aliquid sumens. Sabbato autem et Dominico ante omnes intrabat ecclesiam, et exhibat omnium ultimus, stans cum gravitate, et timore, et omni pietate ac reverentia, implensque psalmodiae regulam, prout dictum est in psalmis: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore* (Ps. 2). Tanta vero ei aderat compunctio, ut ipse vehementer lacrymaretur in tempore incruenti sacrificii, et non posset se continere: adeo ut patres, qui videbant gratiam lacrymarum, obstupescerent, et laudarent Deum datorem bonorum: impleto autem tempore triennii, praeficitur Laurae Oeconomiae, eumque Deus adjuvat in omnibus: benedictaque fuit Laura: crevitque valde conventus ejus ministerio.

§ 7. Cum autem suum implesset ministerium, voluit beatus Sabas eum ordinare, ut virtute praeditum et perfectum monachum. Cumque eum accepisset, et duxisset in sanctam civitatem, sexta indictione, adduxit ad beatum Eliam Archiepiscopum. Cumque narrasset ejus virtutes, rogavit, ut ordinaretur presbyter. Et Archiepiscopus quidem, cum haec de eo audivisset, procedit ad sanctum cranium, volens eum propriis ordinare manibus. Cum vero hic magnus pater sic teneretur, ut non posset effugere, cum ea, quae sibi ierat, sapientia, dixit Archiepiscopo: « Venerande pater, quoniam me quaedam oportet dicere, rogo, ut tuae beatitudini ea seorsum exponam: et si me dignum esse existimaveris, accipio ordinationem. » Cum eum autem assumpsisset

ad ascensum sancti Golgotha, dicit seorsum: « Parce vitae meae, rogo tuam sanctitatem, et nemini annuncies mysterium, ne ego ab hac recedam regione. » Cum is autem pollicitus esset, dixit: « Ego, pater, sum unius civitatis ordinatus Episcopus, sed propterea quod multiplicata esset mea iniquitas, procul aufugi, et habitavi in solitudine, expectans Dei visitationem. Justum autem esse putavi, dum sum adhuc robusto corpore, ministrare et servire patribus: ut quando ero imbecillus, minime condemner, si mihi ministrarent alii. » Cumque haec audiisset Archiepiscopus, et esset admiratus, vocat beatum Sabam, et dicit: « Quaedam mihi secreta confidenter aperuit, et fieri non potest, ut ipse ordinetur. Sed ab hodierno die silebit, ei nemine molestiam exhibente. » Et cum haec quidem solum dixisset Archiepiscopus, eos dimisit.

§ 8. Beatus vero Sabas magno animi dolore affectus, secessit circiter triginta stadia a maxima sua Laura, ab Occidente Castelli in speluncam, ubi postea construxit coenobium. Cumque se primum in terram dejecisset coram Deo, dixit cum lacrymis: « Cur, Domine, me tanto despexisti ut ego deciperer, et putarem sacerdotio dignum esse Joannem? Et nunc Domine de eo quid sit, mihi aperi: an vas, quod a me fuit existimatum sanctificatum et utile, et dignum quod divinum susciperet unguentum, sit inutile coram tua majestate. » In his et hujusmodi cum lacrymis sermonibus totam noctem traducens beato Abbate Saba, Angelica quaedam apparet forma, dicens: « Non est inutile vas Joannes, sed vas electionis. Episcopus autem jam ordinatus, non potest fieri presbyter. » Et eousque quidem fuit visio. Pater vero noster Sabas, ut qui Dei apparitioni et visioni Angelicae esset assuetus, non timuit, sed laetitia affectus, venit in cellam divini Joannis, et eum complexus, dixit: « O pater Joannes, tu quidem Dei in te donum me celasti, Dominus autem mihi aperuit. » Et divinus quidem dixit Joannes: « Tristitia afficior, o pater: Neminem enim volebam hoc scire mysterium. Nunc autem non potero habitare in hac regione. » Senex vero ei promisit per verbum Dei, se hoc nemini omnino enuntiaturum. Ab eo autem tempore siluit in cella, neque procedens ad ecclesiam, neque ullum omnino conveniens, spatio quatuor annorum, eo excepto, qui ei ministrabat, ac nisi solum die dedicationis venerabilis domus sanctissimae Deiparae et semper Virginis Mariae. Tunc enim solum ad Archiepiscopum Eliam, qui accesserat ad dedicationem, coactus est exire, et eum salutare. Qui quidem Patriarcha cum eum convenisset, et spiritalis ejus prudentiae, et suavis collocationis amore esset captus, eum in honore habuit toto tempore sui Pontificatus.

§ 9. Impleto vero tempore quadriennii, cum beatus Saba a Laura secessisset ad partes Scythopolis, propter insolentiam

eorum qui novam Lauram postea habitaverant, hic inprimis venerandus Joannes fugiens concilium insolentiae, secessit in desertum Rubae, quinquagesimo anno suae aetatis. Siluit autem illic novem annos, remotus ab omni humana consuetudine, cupiensque cum Deo quiete conversari, et mentis contemplandi facultatem longa purgare philosophiâ, ad hoc ut revelata facie Domini gloriam contempleretur: omne etiam studium adhibens, ut a gloria in gloriam proficeret, desiderio eorum quae sunt praestantiora. Post duos autem aut tres dies, se demittens ad naturalem usum corporis, exibat e spelunca, et obibat solitudinem ad colligenda melagria, quae sua sponte nascuntur, quibus aluntur Anachoretæ qui sunt in solitudine. Quodam vero die cum illic versaretur in principio, antequam esset eam expertus solitudinem, egressus ad ea colligenda melagria, aberrans incidit in invia quaedam praecipitia. Cumque non invenisset viam, per quam rediret in speluncam, neque posset ingredi, cecidit propèmodum exanimis. Ecce autem repente divinae virtutis visitatione in altum sublatus, non secus ac Propheta Abacuc, inventus est in sua spelunca. Procedente vero tempore, cum vastam illam expertus esset solitudinem, et locum didicisset, ex quo sublimis est evectus, invenit id spatium quinquies mille passuum.

§ 10. Frater quidam, qui venerat in Rubam, mansit apud eum parvo tempore, vitam cum eo exercens anachoreticam. Quem fratrem cum cepisset satietas talis philosophiae, dicit seni: « Paschali jam festo appropinquante, eamus ad Lauram, pater, et diem festum Paschae peragemus cum fratribus. Nam hic nihil habemus, quod edamus, praeter haec melagria. » Divinus autem Joannes nolebat illuc ire, cum non esset illic pater Saba, sed a Laura, ut dictum est, recessisset. Fratrem vero, qui ut eo iret urgebat, admonuit, dicens: « Quiescamus, frater, et credamus, quod qui sexcenta hominum millia quadraginta annos aluit in solitudine, ipse quoque nos non alet solum necessariis, sed etiam superfluis. Ipse enim sic dixit: *Non dimittam, nec derelinquam te* (Jos. 1). Et dicit in Evangelio: *Nolite solliciti esse, dicentes: Quid comedemus, aut quid bibemus, aut quo induemur? Novit enim Pater vester coelestis, quoniam ex his omnibus opus habeatis. Sed quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis* (Matth. vi). Sustine ergo, o fili, et angustam viam praeponere latae. Nam quae est hic relaxatio ac remissio, aeternum parit supplicium. Praesens autem afflictio praeparat bonorum perceptionem. » His et hujusmodi verbis frater minime persuasus, recessit et iniit viam, quae fert ad Lauram. Cum is vero recessisset, venit homo quidam omnino ignotus ad senem, qui habebat asinum multis bonis onustum. Habebat autem ejus sarcina panes mundos et calidos, vinum et oleum, et recentes caseos, et ova, et urnam mellis. Cumque eum exonerasset, recessit.

Et venerandus quidem pater noster Joannes exultavit spiritu propter Dei visitationem. Frater autem qui recesserat, cum a via aberrasset, valdeque factus fuisset et afflictus, tertio die rediit esuriens et resolutus, et fructum capiens suae inobedientiae. Cumque tot bona invenisset in spelunca, et se damnasset incredulitatis et inobedientiae, pudore affectus, prœcidit ad pedes senis, petens veniam. Senex autem misertus humanae imbecillitatis, et fratris motus misericordiâ, eum erexit et admonuit, dicens: « Plane scias Deum posse mensam parare in deserto. »

§ 11. Eodem vero tempore Alamundarus Sicices, qui accepit Regis auctoritatem in Saracenos subjectos Persis, invasit Arabiam et Palaestinam cum magna ira in Romanos, omnia diripiens, et multa hominum millia abducens in servitutem, et multa faciens nefaria, postquam capta fuerat Amine. Cumque multitudo Barbarorum dispersa esset per hanc solitudinem, iique, quibus mandata fuerat custodia solitudinis, denunciarent, ut caveretur barbarorum irruptio in monasteria, maximae Laurae patres significarunt venerando patri, ut desisteret quidem in Ruba vitam degere, veniret autem ad Lauram, et quiesceret in sua cella. Et divinus quidem Joannes, qui per quietem divinam gustarat dulcedinem, eam lubenter sequebatur, et non poterat in animum inducere, ut eam relinqueret, apud se hæc reputans et dicens: Si Deus mei curam non gerit, quid vivo? Et sic altissimum suum ponens refugium, mansit minime obstupefactus. Deus autem, qui semper curam gerit suorum famulorum, Angelis quidem suis mandavit (ut dicit Scriptura) ut sanctum suum conservarent. Volens autem eum securum reddere, ut qui paululum esset territus, misit sensilem custodem, leonem maximum et terribilissimum, qui eum diu et noctu custodiret ab immanium barbarorum insidiis. Atque prima quidem nocte, cum leonem aspexisset prope dormientem, parum extimuit, ut ipse mihi narravit. Cum autem vidisset diu noctuque sequentem leonem, et ab eo non avelli, et propulsare barbaros, quibus ageret gratias Deo, emisit cantica, qui *non relinquet virgam peccatorum super sortem justorum* (Ps. 124).

§ 12. Atque beatus quidem pater noster Saba cum venisset Nicopoli, et novam Lauram constituisset, et venisset ad speluncae aedificium, ut a me dictum est in secunda oratione, et in mentem revocasset eam, quae in ipso fuit aliquando, visionem de S. Joanne, ivit ad eum in Rubam, et dicit ei: « Ecce Deus te servavit ab incursione Barbarorum, teque reddidit securum, ad te misso sensili custode. Surge, et tu quoque fac quod est humanum, et fuge, sicut patres. » Multisque aliis ad eum usus admonitionibus, deduxit eum ad maximam Lauram, et inclusit eum in cella, cum ageret quinquagesimum sextum annum suae aetatis, nullo alio ex conventu cognoscente, eum esse Episcopum. Cum

autem plurimum temporis praeteriisset, providit Deus, ut aperiretur, qui occultus erat, Joannis thesaurus, hoc modo:

§ 13. Vir quidam, qui erat profectus ex regione Asiae, vocabatur autem Atherius, et Archiepiscopatus honorem consecutus, ut eum gradum decebat, vitam agebat: cum venisset Jerosolymam, et loca veneranda cum vivifico ligno Crucis adorasset, et inultas distribuisset pecunias pauperibus et monasteriis, egressus est e sancta civitate, properans redire in patriam. Qui cum navem conscendisset, et parum maris navigasset, propter quemdam ventum contrarium cum magno periculo reversus est Ascalonem. Cumque post duos dies vellet rursus navigare, ei in somnis apparet Angelus Domini, dicens: « Non licet tibi navigare, nisi reversus in sanctam civitatem, iveris in Lauram Abbatis Sabae, et conveneris Abbatem Joannem Silentiarium, virum justum et virtute praeditum, qui est Episcopus, et habet vim magnam opum spiritualium, et propter Dei metum et desiderium, omnia quae sunt hujus vitae, contempsit, et voluntaria paupertate et exercitatione seipsum humiliavit.» Tunc ergo cum a somno surrexisset Atherius, et esse visionem judicasset, diligentissime inquirens, venit in Lauram Abbatis Sabae. Cumque visionem renunciasset patribus, deductus est ad Silentiarium. Quem cum salutasset, et duos dies apud eum mansisset, et cum amplissime convenisset, jurejurando adigit, ut sua ei plane et libere narret et enunciet. Sicque compulsus, genus enunciavit, et patriam, et sacerdotium. Quae cum cognovisset Atherius, et supra modum esset admiratus, dixit: « Vere nunc quoque sancti lapides in terra volvuntur.» Cumque sic justo vale dixisset, ivit ad beatum Sabam, eique et patribus exposuit omnia de beato Joanne: et ab eo tempore cognitum fuit patribus Joannis genus, et Episcopatus, septuagesimo anno aetatis sancti Joannis, vigesimo autem quarto suae in cella inclusionis.

§ 14. Sanctus vero pater noster Sabas eodem anno (DXXXI) in pace dormiit, die quinto mensis Decembris decimae indictionis. Tunc magnum animo accepit dolorem pretiosissima haec margarita Joannes, quod non esset egressus e cella, et adfuisset consumptioni sancti Abbatis. Ei autem, cum esset adeo anxius animo, et se esse patre privatum defleret ac lugeret, in somnis apparet S. Sabas, dicens: « Ne sis de meo decessu tristis, o pater Joannes. Nam etsi sim a te carne separatus, sum tamen tecum spiritu.» Eo autem respondente: « Roga Dominum, ut me quoque assumat;» dicit beatus Sabas: « Hoc nunc non potest fieri. Gravis enim tentatio est invasura Lauram. Deus autem vult te esse in carne, ad eos consolandos et confirmandos, qui se pro fide fortiter gerunt et decertant.» Haec cum vidisset et audivisset divinus Joannes, evasit quidem laetus, ut qui de Patre aegritudinem animi excusisset: sed sollicitus erat de tentatione, quae ei fuerat significata.

Eum autem invasit desiderium videndi, quemadmodum anima separatur a corpore. Dumque de ea re Deum rogaret, mente raptus fuit in sanctam Bethlehem et videt in imis ambonis subselliis venerandae, quae illic est, ecclesiae jacentem virum sanctum hospitem, qui consummabatur, et assumebatur ejus anima ab Angelis, et cum divina quadam hymnodia et suaveolentia ferebatur in coelos: et petiit, ut ipsis oculis videret, an ita esset. Et surgens eaipsa horâ, ivit in sanctam Bethlehem, et invenit, quod eaipsa horâ homo decesserat: et ejus sancta amplexus reliquias, cum in eodem loco ei justa fecisset, in sanctis thecis ea deposuit: et sic in suam cellam est reversus.

§ 15. Illuminati hujus senis discipuli Theodorus et Joannes mihi narrarunt, dicentes: Postquam dormisset sanctus Sabas, misit nos senex, ut praeessemus responsis in Libiade. In via autem, cum transissemus Jordanem, occurrerunt nobis quidam, dicentes: Videte, leo est ante vos. Nos vero cogitavimus posse Deum nos per preces sancti Abbatis custodire. An non enim ejus voluntate hoc mandatum exequimur? Haec cogitantes, ambulavimus: et ecce venit nobis leo in occursum, et valde timuimus, nec nobis vires remanserunt: statimque aspicimus senem in medio nostri venientem, et jubentem nos esse bono animo. Tunc leo tanquam qui esset actus flagello, recessit fugiens a nobis: nosque sine damno ambulantes, venimus ad senem, qui prior dixit nobis: Videtis, quemadmodum inventus sim vobiscum in necessitate? Sed hic quoque multum pro vobis Deum rogavi, et ecce fecit misericordiam. Hoc autem mihi quoque dixit unus ex discipulis, eum multos annos vixisse solo pane vescentem, et ei admiscuisse cinerem thuribuli, et sic comedisse. Eum vero hoc facientem deprehendi hoc modo: Oblitus erat semel suam obsequere fenestram. Cumque vellem ei dare jentaculum, et tetigissem fenestram, ea aperta est, et invenio eum exinanientem thuribulum in calicem. Cum is propterea magno esset dolore affectus, volens ego ejus reprimere molestiam, dixi: Non tu solus hoc facis, o pater, sed plurimi quoque hujus Laurae, implentes Scripturam, quae dicit: *Cinerem tanquam panem manducabam* (Psal. 101): et vix potui his verbis mutare senem.

§ 16. Nonagesimo anno aetatis hujus sancti senis, mense Novembri egrediens ego e Metropoli Scythopolitanorum accepi mandata a mea matre Christi amante, ut nihil facerem ex iis quae ad meam pertinent animam, absque sententia et jussu divini Joannis, dicendo: Ne forte abductus ab errore Origenistarum, excidas ab initio a tua stabilitate. Cum itaque venissem Jerosolymam, et peregissem encaenia novae ecclesiae Deiparae semper Virginis Mariae, veni in Lauram beati Sabae, et conveni divinum Joannem, ei meipsum dedicans, et Deo gratum consilium volens ab eo accipere. Cumque ab eo audissem: Si vis esse salvus,

magni Euthymii habita monasterium: ego, utpote juvenis et stultus, contempto ejus mandato, descendi ad Jordanem: volensque habitare unum ex iis quae illic sunt, monasteriis, non solum iter non habui prosperum, sed etiam magna laboravi aegritudine in Laura arundineti. Cum autem fuisset in magno moerore et tristitia, tum quod essem externus, tum quod aegrotus, et quod conventus jugum nondum subiissem, apparet mihi in somnis hic illuminatus senex, dicens mihi: Quod meo mandato minime obedieris, fuisti satis castigatus: sed nunc surge, et ingredere Jericho, et invenies seniculum quemdam Monachum in Xenodochio Abbatis Euthymii. Sequere eum in monasterium, et eris salvus. E somno vero excitatus, et protinus confirmatus, cum fuisset intemeratorum particeps sacramentorum, et cibum sumpsissem, ascendi pedibus in Jericho, adeo ut mirarentur patres tantam mutationem. Cumque sic venissem in sancti Euthymii monasterium, ex eo tempore assidue ad eum veniebam, omnia mea offerens. Jamdiu enim ex Scythopoli habebam notitiam cum ejus discipulis, qui ad nostras aedes divertebant, tanquam ad proprium Xenodochium, et annuam quamdam benedictionem accipiebant a meis parentibus pro coenobio et patribus Laurae, ex quo praesentiâ sancti patris nostri Sabae dignata est nostra domus. Quocirca mihi recedenti mater mea haec dedit mandata. Quamobrem ego quoque ad eum vadens confidentius, admonitione ejus fruor et precibus, maxime nunc ab eo jussus sincere novae Laurae habitationem, et habitare maximam Lauram, quod quidem Deo quoque feci volente. Et hoc quidem postea.

§ 17. Aliquo autem ante tempore conveni hunc sanctum senem, gravatus a cogitatione aliqua satanica. Quam cum ei exposuissem, et preces ab eo accepissem, sum statim relaxationem ab ea consecutus. Me vero ejus fenestrae assidente, et divina fruente doctrinâ, quidam Georgius adduxit filium suum, qui vexabatur a daemone. Quem cum ante ejus fenestram projecisset, recessit. Puero autem jacente et lacrymante, cum cognovisset senex eum habere immundum spiritum, motus est misericordiâ, fuisque pro eo precibus, cum eum unxisset oleo sanctissimae Crucis, eum sanum reddidit. Nam cum malignus daemon statim recessisset, mundatus est puer ab illa hora.

§ 18. Mulier quaedam genere Cappadocissa, nomine Regina, Diaconissa vero magnae ecclesiae Constantinopolitanae, venit Jerosolyma, habens secum consobrinum qui locum obtinebat praefecti: qui erat quidem alioqui vir pius, catholicae autem minime communicabat Ecclesiae, ut qui Severi a recta diversam suscepisset opinionem. Atque Diaconissa quidem multum ponebat studii, ut mens illius mutaretur, et eum catholicae uniret Ecclesiae. Quamobrem unumquemque virum justum rogabat, ut pro eo oraret. Quae quidem mulier, cum audisset de gratia divini Joannis,

desideravit quidem cum adorare. Cum autem didicisset non licere mulieri in Lauram accedere, accersito Theodoro ejus discipulo, rogavit, ut eum acciperet, et ad sanctum senem deferret, credens fore, ut per ejus orationem Deus converteret ejus cordis duritiam, et dignum redderet, ut communicaret Ecclesiae catholicae. Quem quidem cum accepisset Theodorus discipulus, venit ad senem: et cum pro more pulsasset fenestram, et senex esset aperturus, injecit uterque poenitentiam. Cumque dixisset discipulus; Benedic nos pater: senex aperiens, dicit discipulo: «Tibi quidem benedico. hic autem non est benedictus.» Cum autem diceret discipulus, «Non sic, o pater,» respondit senex: «Revera ei non benedicam, donec a mala schismaticorum sententia destiterit, et se Catholicae Ecclesiae confessus fuerit communicare.» Haec cum ille audisset, obstupuit senis perspicacem gratiam, et miraculo mutatus, certo est pollicitus se communicaturum catholicae Ecclesiae. Tunc senex, cum ei benedixisset et eum erexisset, primus ei intemerata impertiit sacramenta, abstersa ex ejus corde omni dubitatione.

§ 19. Haec cum didicisset Regina, venit in majus desiderium senem videndi suis oculis, et in animo habuit se virili amictu induere, et ad eum venire in Lauram, suaeque ei exponere. Hoc cum ei ab Angelica esset apertum visione, ei significat, dicens: «Scias quod si venias, futurum sit ut me non videas. Noli ergo vexari: sed potius mane, et ubicumque degeris, apparebo tibi in somnis, et tua a te audiam, et quae mihi Deus in mentem immiserit, ea tibi renunciabo.» Illa cum audisset, et aperte credidisset visionem, ipse ei apparet in somnis, dicens: «Ecce Deus me misit ad te: enuncia mihi, an velis aliquid.» Ea vero cum dixisset quae ad se pertinebant, responsum accepit conveniens, et surrexit Deo agens gratias. Cumque senis venisset discipulus, tunc ei formam et figuram renunciavit. Ego qui haec ab illa audiui Diaconissa Regina, ea mando literis.

§ 20. Locus autem, in quo fuit inclusus hic sanctus senex, habuit altissimum ab Occidente praecipitium quod instar muri erat, in quo fixum erat cellae tectum. Praecipitii autem petra est adeo sicca et succo vacua, ut nullo modo possit cellae ingenerare humiditatem. Quodam vero die, cum hic sanctus senex accepisset semen unius caricae, dicit suis discipulis Theodoro et Joanni: «Audite me: Si Dei clementia donaverit huic semini et huic petrae virtutem, ut fructum ferat, cognoscetur quod mihi Deus dono largitur Regnum coelorum.» Cumque hoc dixisset, infractae illi petrae admovit caricam: Deus autem qui Aaronis virgam quae erat sicca, pullulare et germinare annuit, ipse quoque jussit hanc infractam et aridam petram germinare, ut ostenderet posteris, qualem ejus servus gratiam sit assecutus. Cumque senex vidisset germen, gratias egit cum lacrymis. Quod quidem

germen paulatim crescens in altum, pervenit usque ad tectum quod etiam operuit. et post aliquod tempus ecce tres ficus prodixit. Quos cum accepisset hic senex, et cum lacrymis esset deosculatus, comedit, Deo agens gratias qui eum certiores fecerat: ex eis quoque parum dans suis discipulis. Et ecce arbor clamat, testans virtutem senis. Ex quo autem comedit ficus hic divinus senex, se parabat ad exitum.

§ 21. Quoniam vero jam ad profundam processerat senectutem, aperuerunt discipuli locum ipsum, ut ei ministrarent. Ego itaque ad ipsum ingressus, et germinis terribile spectaculum contemplatus, diligenter considerabam, quemadmodum radices egerit, et an rimas fissurasve ullas habeat petra: nec potui invenire, adeo ut ego obstupefactus dixerim: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei: quam sunt imperscrutabilia iudicia ejus et investigabiles viæ ejus* (Rom. xi). Sciunt enim qui diuturnam Laurae hujus beati Sabae habent experientiam quod nulla in area aut horto ficus nascatur, aut ulla alia arbor, propter multam caliditatem et siccitatem aëris Laurae. Quod si quis adducat arbores parvi coenobii quae sunt in via, sciat eas quoque fuisse opus orationis beati Sabae. Cumque terram invenissent profundam, et pluviarum torrentis aquarum copiam, multique aggressi essent in profunda terra plantare juxta torrentem, et tota hyeme irrigarent, vix uno anno potuerunt tenere arbores propter multam, ut dictum est, aëris siccitatem, et aestus vehementiam.

§ 22. Haec quidem pauca ex multis selecta mandavi literis, mittens narrare ejus de fide certamina quae suscepit adversus Origènis et Theodori Mopsuestiae dogmata, et eorum qui ea defendebant, et persecutiones quas congruenter Evangelio pro decretis sustinuit Apostolicis. Sed quae ab eo in iis gesta sunt, relinquo narranda aliis. Scio enim fore, ut multi (sicuti est consentaneum) post ejus decessum studeant scribere ejus certamina et persecutiones et pericula quae sustinuit pro fide Orthodoxa, victoriasque et res ab eo gloriose gestas in tota nostra (ut semel dicam) vita: ut qui propter vitam et coruscantes ejus virtutes fuerit insignis et celebris.

§ 23. Ut autem audivi sanctam ejus linguam narrantem, trigesimooctavo suae aetatis anno fuit ordinatus Episcopus, ut superius dictum est, et transegit decem annos in Episcopatu. Mansit autem in Laura prius novem annis: et in cella sedens, in qua silet usque in hodiernum diem, implevit Dei gratiâ quadraginta-septem annos: et ecce jam pervenit ad centesimumquartum annum suae aetatis. Estque, licet valde senex, laeto vultu, promptoque et alacri animo, et divina plenus gratiâ. Oramus autem nos quoque humiles et abjecti, ut Deus cum adhuc magis confirmet et corroboret, et ejus cursum in pace consummet. Deo autem nostro gloria in secula seculorum, Amen.

HISTORIA S. PONTII MARTYRIS

EX QUODAM MS. CODICE A LAUR. SURIO, MUTATA PHRASI, DESCRIPTA,
ADSTIPULANTUR ANTIQUISSIMA MARTYROLOGIA.

Passus anno 257 — Patriâ Romanus.

§ 1. Beatus Pontius patrem habuit urbis Romanae Senatorem, Marcum nomine, matrem Juliam. Ea praegnans cum templa fal-sorum deorum munera oblatura una cum marito suo obiret, ad templum Jovis pervenit. Illud ipsâ ingrediente, forte stabat sacerdos velato capite infulâ ornatus ad aras. Is a daemone arreptus, velamen capitis et infulam apprehendit; eaque plane discerpsit, ejulansque mirum in modum, templum clamoribus implevit, ita dicens: «Haec mulier filium habet in utero qui grande hoc fanum funditus evertet, et deos illius comminuet.» Quas voces cum identidem repeteret, Marcus et Julia in vicinas aedes au-fugerunt, correptoque saxo Julia ventrem et latera sua tundebat, «Utinam, inquit, non concepissem eum qui hoc magnum delu-brum et ejus numina evertet. Satius profecto fuerit me cum illo pariter interire.»

§ 2. Post ubi advenit pariendi tempus, infantem formosum enixa est, nulla maculâ aspersum, existimantibus aliis abortum edituram matrem propter vim illatam crebris ictibus corpori ejus. Et illa quidem volebat etiam natum puerum perdere, sed pater noluit permittere, ajebat enim: «Non afferas manum infanti. Si vult Jupiter, ulciscatur hostem suum;» atque ita conservatus est parvulus, quem Pontium appellarunt: nolebant autem illum un-quam in templa idolorum introducere. Postquam crevit, doctis-simis praeceptoribus adhibitus, diversarum artium et philosophiae studiis imbutus est, tenaci memoriae omnia commendas. Cum autem aliquando mane surgens iret ad praeceptorem suum, au-divit Christianos, quibus Pontianus Romanus Pontifex praeerat, psallentes et dicentes: *Deus autem noster in coelo, omnia quae-cumque voluit fecit. Simulacra gentium argentum et aurum etc.* (Ps. 143). Id ille audiens, divinitus compunctus, suspirans flevit, sublatisque ad coelum manibus, «Deus, inquit, cujus laudes isti concelebrant, fac me quaeso ad tui notitiam pervenire:» moxque fores pulsare coepit. Ait autem sanctus Pontifex, Spiritu Sancto ei revelante, quis esset: «Ite, et foribus reseratis, sinite huc in-trare parvulum, talium est enim regnum coelorum.» Ingressus est igitur puer posthabitis magistris suis, cum adolescentulo Valerio condiscipulo suo: sciscitatusque de carmine quod audierat, ubi comperit quid esset, a Pontiano Pontifice cum Valerio de fide

instructus est. Inde laeti illi abscedunt, et quotidie ad hominem Dei revertuntur, verba salutis audituri.

§ 3. Interrogabat autem revertentem illum parens Marcus, quidnam e suis praeceptoribus didicisset: respondebat puer: Nunquam tam bene institutus fui a magistris meis, quam hoc biduo. Tandem eo progressus est, ut parenti suo demonstraret, daemonum idola nihil esse. Introducto deinde ad illum Pontiano Pontifice, ad Christi religionem eum traduxit, idque adeo, ut ipse una cum illis confringeret omnia simulacra sua, et cum filio totaque domo baptizaretur. Eo postea defuncto, filius Pontius a militibus in palatium perductus est, et licet invitus atque calcitrans, in patris sui locum substitutus est. Tanta autem ei divinitus gratia collata est, ut omnibus in palatio peculiariter charus haberetur. Per id tempus felici obitu Pontianus Pontifex decessit e vita, eique Anterus successit qui uno tantum mense et diebus decem Ecclesiae Dei praefuit. Ei subrogatus Fabianus, beatum Pontium haud secus atque suum filium dilexit. Ille vero jam perfectus, omnes facultates suas per manus S. Fabiani in pauperes erogavit.

§ 4. Erat autem etiam familiariter notus et amicus duobus Philippis Imperatoribus. Il vero anno conditae Urbis millesimo dixerunt ei: Eamus, et propitios nobis efficiamus deos magnos, quia nos in hunc Romanae urbis annum millesimum perduxerunt. Pontius autem multis modis subterfugere nitebatur, sed illi ut amicum cogeant eum facere sacrificium. Tum ille cernens sibi oblata a Domino occasionem. « O piissimi, inquit, Imperatores, cum a Deo collatum sit vobis augustum in homines imperium, cur non eum potius adoratis, a quo tanto aucti estis beneficio? » Philippus Imperator respondit: « Ego vero ea causâ magno deo Jovi sacrificare cupio quod ab illo haec mihi collata sit potestas. » At Pontius subridens, « Ne erres, inquit, Imperator. Est Deus praepotens in coelis qui omnia condidit verbo suo, et spiritus sui gratiâ animavit. » Quid plura? Imperatores his et aliis ejus sermonibus permoti crediderunt, et a S. Fabiano Papa baptizati sunt (a). Porro Fabianus et Pontius magni fani Jovis idola confregerunt, et ipsum templum funditus subruerunt: multique de populo conversi ad Dominum, undis salutaribus expiati sunt.

(a) Philippus, Arabs natione, post Gordiani III interfectionem, ejus passim insimulatur, inita cum Rege Persarum Sapore pace, imperium vaferissime invasurus, Romam venit. Ibi contracta necessitudine cum Pontio aulico viro nobilissimo et admodum docto, facundo et prudenti, ab eo, ut supra narratur, ad Fidem adducitur. Philippus igitur incunctanter Christianae Religionis rudimenta, cum filio Philippo tunc septenni quem postea imperio sociavit, edoceri voluit a Pontio deinde a S. Fabiano Pontifice; et idola quae domi haberet contractis, multisque hac illac dirutis domum delubris, per baptismum in Ecclesiae gremium uterque est admissus. Notant historici millenariam solemnitatem Urbis Conditae (anni Chr. juxta *Eckel* cccxviii), auspice Philippo sacrolegis sacrificiis expertem fuisse, atque Christianum Principem Christianis moribus repugnantes Gentilium turpitudines sapientibus legibus susculisse. Sed haec Ecclesiae Christi ac utrique Imperatori tam fausta perbrevia fuere. Anno etenim proximo sequenti, Philippus senior, Juniore in Urbe relicto, vel infirmo per aetatem corpore adversus Decium, belli civilis inceptorem, profectus, Veronae exercitum et vitam amisit; quibus Romae compertis, etiam Junior Philippus interficitur.

§ 5. Postea autem Valeriano et Gallieno imperantibus, et Christianos persequentibus, beatus Pontius Româ egressus, ad Cimeliam * urbem se contulit **. At Claudius praeses pro tribunali sedens, jussit eum coram se adduci, dixitque ei: «Tune es ille Pontius qui Romanam urbem nescio qua excitata seditione turbasti, atque etiam piorum principum animos abalienasti?» Respondit S. Pontius: «Ego vero neque turbavi quemquam, neque subverti, sed a malorum daemonum cultu et errore ad Deum verum converti.» Cumque non posset ad sacrificandum induci, Praeses jussit omnium tormentorum instrumenta produci, primoque eum in eculeo distendi, ut per omnia membra poenae diffunderentur, «Videbimus, inquit, num Deus ejus sit eum erpturus ex manibus meis.» At beatus Pontius ait: «Tametsi tu putas imbecillum esse Deum meum, mihi tamen plane persuasum habeo, poenas tuas in ejus nomine mihi nullum prorsus dolorem irrogaturas.» Cum ergo in eculeo tenderetur, et ministri cochleam impositis vectibus promovèrent, cum magno fragore ruptus est eculeus, adeoque in pulverem redactus, ut nusquam appareret: quique praesentes aderant, repentino fulgore exanimis reddebantur.

§ 6. Tum vero Pontius hilaris et nihil territus, ait ad Praesidem: «Vel nunc tandem disce incredule, posse Deum nostrum pios de tentatione eripere: vos autem iniquos et impios in die judicii aeternis ignibus cruciandos destinare.» Jussit autem Praeses apparari amphitheatrum, et beatum Pontium in arena deponi. Ubi tum ex consilio Anabii assessoris ejus duo venatores cum taureis ursos in eum incitarunt: sed illi e caveis egressis, ipsos venatores misere discerpserunt, ita ut humana formâ penitus destituti viderentur. Porro ad S. Pontium venientes ursi, non fuere ausi propius accedere, sed blandientes et applaudentes ei, nullam prorsus molestiam aut laesionem attulerunt. Id conspicatus populus, sublatis in coelum clamoribus dicebat: Unus est Deus Christianorum, quem Pontius colit. Iis vocibus efferatus Praeses, praecepit Christi martyrem, in ejus manus et pedes injectis catenis, in media arena statui, magnamque lignorum struem et omne genus fomitis circum illum comportari et incendi. Factum est ita, et ecce flamma lambens materiam omnem atque fomitem, nihil ejus relinquit non combustum et absumptum, at sancti martyris ne fimbriam quidem vestimenti laedit. Pudelfactus ea re Praeses, hortatur martyrem, ut Apollini sacrificet. Ille vero respondit: «Ego corpus meum sacrifico Deo meo qui me ab idolis vestris hactenus incontaminatum conservavit. Vobis autem et

* Vide MARTYROL. ILLUSTR. jan., p. 67*.

** Perperam nonnulli (quos inter Ughellius) S. Pontium Cimelensis Ecclesiae Episcopum dixerunt: in gravius autem mendum sunt lapsi qui autumarunt Imperatores Philippos Cimelae a S. Pontio fuisse baptizatos.

principibus vestris brevi aderit ultio coelestis qui injuste servos Christi persequimini.»

§ 7. Cernens Praeses ejus constantiam, jussit eum in saxo, quod rivulo imminabat, decollari, corpusque ejus deorsum projici(a). Non multo post completus est martyris sermo propheticus. Valerianus enim Imperator a Sapore Persarum rege captus ludibrio est habitus cunctis diebus vitae suae, ita ut quotiescumque rex Sapor equum conscendere vellet, in ejus curvatum dorsum et cervicem posito pede, pro scabello eo uteretur: Gallienus vero apud Mediolanum a militibus suis comprehensus et gladiis confossus est. Porro Claudius Praeses et Anabius assessor ejus eadem horâ qua capite caesus est S. Pontius, arrepti a daemonibus praefocati sunt. Claudius linguam suam morsibus particulatim discerpserat: Anabii oculi e suis sedibus prae nimio dolore extrusi, pellibus tenuissimis per ora pendeabant: denique momento temporis ambo animas expirarunt.

MARTYRIUM SS. VICTORIS ET CORONAE

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

CUI CONCORDANT ANTIQUI MSS. CODICES LATINI,
ET COMPLURES HISTORIAE.

Anno 176.

§ 1. Quo tempore Antoninus, gentium superstitionem sequens Romanum tenebat Imperium, Sebastiano Duce, persecutio adversus Christianos homines commota est. Erat autem miles quidam genere Italus et Christianus qui Deum valde reverebatur ac metuebat, huicque nomen erat Victor. Eum virum Dux ille, quem supra diximus, sic affatus est: «Venerunt ad nos literae ab Imperatore, quae jubent vos Christianos diis sacrificare: illos vero qui edicto non obediunt, suppliciis gravissimis subjici oportere. Sacrifica igitur, Victor, ne animae periculum subeas.» Tum sanctus Victor: «Ego, inquit, miles sum magni Regis Jesu Christi, immortalis, inquam, illius Imperatoris, neque mortali Regi obediam. Hujus enim imperium tempore circumscribitur, et caducum est: Dei autem mei et Salvatoris Jesu Christi Regnum, est immortale atque aeternum: cujus qui particeps efficitur, aeternae vitae sortem

(a) Haud procul ab urbe Nicia et Cimelae augustis ruderibus visitur, eminens in ora maritima, S. Pontii Monasterium, a Carolo Magno excitatum. S. Martyris ibidem asservantur nonnullae Reliquiae; earum aliquid Niciam, direpta Cimelâ (vide ** supra), delatum est: potiorum partem ajunt saeculo x in Monasterium Thomericiense Dioecesis Narbonensis, a se constructum, transferendam curasse Pontium Tolosae Comitum. Hinc vero pretiosa pignora, saeculo xvi a Calvinianis impie sunt projecta.

percipiet. » Tunc ait Dux: « Cum Imperatoris nostri miles sis, obtempera Imperatoris edicto, et diis sacrifica. » Ad haec respondit sanctus Victor: « Si ego quo tempore sub Imperatore militabam, tunc etiam Domino et Deo meo occulte serviebam: quomodo nunc committere possum, ut, illo derelicto, idolis vestris sacrificem? Itaque fac quicquid libet. En corpus meum in manu tua est: animae vero potestatem Deus habet qui salutem et ruinam afferre potest. »

§ 2. Tum Dux ille: « Video te multa sapientiâ ornatum, eaque in respondendo valde utentem. » — « Mea, inquit Victor, sapientia non est ex me, sed Deus meus illam mihi contulit. » Ad haec Praeses: « Libera teipsum a multis cruciatibus, et diis sacrifica. » — « Quinimmo libenter, inquit Victor, cruciatum quemvis patiar, ne sacrificia talia offeram: sed et illud affirmo, vehementer me gaudere quod dignus factus sim qui pro Christi nomine tormenta patiar, et coelesti illo Rege frui sperem. » Ad haec Dux ille: « Numquid Christianorum sacerdos es tu qui tam prudenter nobis respondes? » — « Hoc, inquit Victor, munere indignus sum ego: sed Christi mei gratiâ me talem effecit: haec enim his qui recto corde sunt, et Christi mandata observant, sapientiam et omnium bonarum rerum copiam ex suis illis immensis divitiis largitur. Quemadmodum enim agricola ipse cum terram colit, paratam eam reddit ad fructus ferendos: ita et Dei sapientia ac gratia eos, a quibus observatur, fortes, sapientes, ac tales reddit qui Deo ipsi fructum ferre possint: neque permittit, ut ab hostibus superari queant. »

§ 3. Tum Dux ait: « Num tu mori decrevisti? » Respondit Victor: « Huiusmodi mors his vitam conciliat, qui breviam haec tormenta fortiter ad extremum usque perferunt. » Ad haec Dux ille: « Sententiam ne istam firmam habes? » — « Maxime, inquit Victor. » Tum Dux digitorum Victoris compages eousque confringi iussit quoad e pelle ipsa exirent. Quo facto, Victor ait: « Gratias ago Deo meo, quod gratiam suam propiorem mihi ostendit. » Tunc quaesivit ab eo Dux, quare cibum non sumeret. Cui respondit Victor: « Habeo ipse spiritualem cibum, quo fit, ut non esuriam in aeternum. » Tum ille iussit fornacem accendi, et Victorem in eam coniectum, ad tertium usque diem servari. Factumque fuit quod Dux iussit. Tertio autem die cum ille opinaretur Victorem ab igne consumptum fuisse, iussit fornacem aperiri, et Martyris cineres in flumen demergi. Patefacta igitur fornace, invenerunt Victorem ipsum vivum, et Deum laudantem quod ignis ejus corpus non tetigerat. Mox iussit Dux venena pestifera cum carnibus commista edenda illi proponi. Quae cum a venefico quodam homine porrecta ei fuissent, sanctus martyr Victor ait: « Mihi quidem non liceret carnes gustare, sed ut cognoscas beneficia tua nihil esse, en istas carnes comedam. » Cumque illas e manibus

venefici hominis accepisset, Christum precatus, ejusmodi carnibus vesci coepit, neque quicquam mali passus est.

§ 2. Veneficus autem ille pro suis veneficiis erubescens, alia quaedam obtulit prioribus illis pejora: «Haec, inquit, accipe: quae cum comederis, si nihil mali passus fueris, statim artem magicam derelinquam, et credam etiam ipse Deo, quem tu colis.» Cum igitur beatus Victor venena illa comedisset, neque quicquam mali passus fuisset, veneficus ille magna voce clamans: «En, inquit, vicisti, et animam meam jamdiu perditam, ab inferis eduxisti. Sicut enim statua aerea, quae jam inveterata est, a fabro aliquo expolita renovatur: ita et me miserum, in malis inveteratum, Deus ipse sua gratiâ renovans convertit, et ad salutem traduxit.» Itaque veneficus ille omnes suos libros magicos igni combussit, et omnibus rebus renunciâns, Christianus factus est.

§ 3. Cum haec ita se haberent, Dux ad beatum Victorem conversus: «Sacrifica, inquit, diis maximis, et esto prudens.» Victor respondit: «Ego prudens semper sum, cum Deum cognoscam.» — «Non est, inquit Dux, prudentiae, sed stultitiae signum, nolle diis ipsis sacrificare.» Ad haec sanctus Victor: «*Stulta mundi elegit Deus, ut sapientes confundat*» (1. Cor. 1). Tunc ait Dux: «Et ubinam hoc scriptum legitur?» Cui respondit Victor: «Paulus Apostolus nos haec docuit.» — «Num, inquit ille, Deus erat Paulus?» Cui Victor: «Minime Paulus Deus est, sed Dei Apostolus, et sapiens architectus: aedificavit enim super fundamentum quod positum fuerat, et doctrinâ sua orbem terrarum replevit: qui cum sapientiam sibi a Deo traditam accepisset, divinarum literarum plenam perfectamque notitiam in se habuit, et his, qui salvi esse cupiunt, viam ostendit.» Tunc ait Dux: «Desine in posterum ab ista insania, et diis sacrificare: non enim tibi proderunt verba ista tua.» — «Minime, inquit Victor, insanus ego sum, sed valde prudens, cum Deum meum non negem. Insani et dementes sunt qui te audiunt, et daemonibus victimas offerunt. Etenim pater vester diabolus mendax est, et in veritate non stetit: sicut et vos, qui estis illius ministri. Quinetiam corda vestra excaecata sunt, veritatis notitiam non habentia.»

§ 4. Tunc furore accensus Dux ille, jussit totius corporis Martyris nervos divelli. Quo facto, dixit sanctus Victor: «Cum omnia haec a te patior, nullum omnino sensus dolorem percipio propter Dei gratiam, quae me corroborat. Quemadmodum enim aculeus a pede alicujus evulsus, secum una et dolorem omnem aufert, et corpori deinde requiem praebet: ita et ego, nervis meis divulsis, maxime recreatus sum, divina gratiâ me corroborante.» Tunc Dux magis magisque iratus, jussit oleum vehementer calefieri, et in occultas partes corporis infundi. Quo facto, beatus martyr ait: «Tam suave mihi fervens hoc oleum visum

est, quam gelida aqua, cum ei datur, qui propter nimium aestum siti laborat: cum eam enim biberit, valde recreatur.» Tunc Dux furore intolerabili correptus, jussit in ligno Martyrem suspendi, et igneas ejus corpori faces admoveri. Ille vero divina gratiâ magis corroboratus, earum lampadum faces non sentiebat. Mox ad illum Dux: «Sacrificia, inquit, diis, diu enim te pertuli.» Respondit Victor: «Minime faciam quod tu vis, sed quod vult Deus meus: quem precor, ut sacrificium purum atque castum meipsum illi offerre possim, in cujus potestate anima et corpus meum est.»

§ 7. Tunc jussit Dux venenum cum aceto mistum in ejus fauces injici. At beatus Victor ait: «Acetum et venenum hoc mihi videtur mel et savus esse. Id autem facit Christus ipse.» Cum autem Dux liberam ejus orationem non ferret, illius oculos compungi jussit. Cui dixit Victor: «Cum corporis mei visum excecaveris, tunc interiori animae sensu acutius videbo. Corporei enim oculi mundi hujus vanitatem aspiciunt: at cordis acies veram illam intuetur lucem.» — «Cogis me, inquit Dux, multa et magna tormenta tibi afferre.» Ille autem: «Et ego gratias ago Deo meo, qui facultatem et robur mihi praestat sustinendi tormenta tua. Ut igitur libet, me crucies, neque ulla in re mihi parcas: paratus enim sum omnes aerumnas, quascunque mihi attuleris, libenter perpeti, Deo ipso mihi vires suggerente.»

§ 8. Tunc ait Dux: «Suspendite hominem istum, capite in terram revolutum, quoad sanguis ex ejus naribus in terram defluat.» Illo igitur suspenso, milites discesserunt, eumque tres dies ita suspensum dereliquerunt. Cum vero tertius dies praeterisset, illuc reversi, eum vivum reperissent, quem mortuum fuisse crediderant, statim excecati sunt. Sed beatus Victor misericordiâ commotus, Deum orans: «In nomine, inquit, Domini mei Jesu Christi visum recipite.» Itaque restituta militibus videndi facultate, abierunt illi, et Duci omnia quae facta fuerant retulerunt. Tunc ille magis iratus est, et militibus praecepit, ut Victorem degluberent. Cui beatus martyr: «Licet, inquit, corporis pellem abstuleris, mentem tamen ipsam et cogitationes meas non superabis.» Tunc militis cujusdam uxor, Stephana nomine*, cum illie praesens esset, annos sexdecim nata, voce magna clamavit: «Beatus es, Victor, et beata sunt opera tua sancta. Sacrificium tuum Deo acceptum est, ut Abelis victima, quoniam teipsum obtulisti recto corde... Vidi duas coronas e coelo demissas, unam majorem, alteram minorem: et majorem quidem illam tibi allatam ab Angelis duodecim, minorem vero ad me missam audiui. Nam etsi vas infirmum ego sum, nihilominus tamen et ipsa parata sum certamen subire, ac coeleste Regnum assequi studeo.»

§ 9. Haec cum Dux ille audivisset, valde iratus est, et jussit

* Stephana Graeco, Latine Corona.

foeminam illam ad se duci, quam sic affatus est: Quenam es tu? Christiana, inquit illa, ego sum. Tum Dux ab ea quaesivit, quot annos nata esset. Cui Stephana, quindecim annos et menses octo se natam esse respondit. Quaesivit praeterea Dux, quandiu vixisset cum viro, quicum juncta fuerat. Cui respondit illa, se annum unum et menses quatuor cum eo vixisse. «Et quare, inquit Dux, tam cito mundum reliquisti?» Ad haec ita sancta Stephana: «Reliqui brevem et fragilem mundi hujus decorem, et terrenas ac fallaces corporis voluptates, ut fidenti animo Salvatori meo Jesu Christo, quem expectamus, occurrere valeam, illi videlicet divino et coelesti Sponso: terrestri enim sponsus ad tempus est et mortalis.» Tum Dux: «Desistas, inquit, ab ista nugacitate inutili, et ad deos accedens, illi sacrifices, ne novis et gravioribus tormentis te cruciatam consumam.» At illa dixit: «Ego vocor Stephana, cui corona in coelis reposita est. Quamobrem sacrificia ista vestra non offeram, ut a vero illo certaminum praeside Christo coronam recipere possim.»

§ 10. His auditis, Dux ille furore nimio accensus, jussit Stephanam duabus palmarum arboribus incurvatis alligari, et repente arbores illas dimitti. Quo facto, bellatrix et martyr Stephana duabus illis palmis in duas partes discerpta est: itaque in pace martyrium perfecte in Christo complevit. Sanctum vero Victorem jussit securi percuti. Qui cum ejusmodi sententiam de se latam audivisset, sic ait: «Gratias ago Deo meo, qui tali et tanto dono me prosequitur.» Cum igitur martyrium beatus Victor obiturus esset, haec dixit Quaestoribus: «Post septem dies vestri oratores morientur, et vosipsi post duodecim moriemini: Dux vero post vigintiquatuor ab adversariis captivus ducetur. Nostri autem homines post tres annos venient ad tollendum corpus meum: habeo enim et loculos jampridem mihi paratos. Vos igitur rogo, ne in alienis oculis me ponatis, neque reliquias meas detineatis, quo minus in proprium locum reportentur.» His dictis, securi percussus est, statimque sanguis et lac ex ejus vulneribus effluxit, ita ut omnes mirarentur. Multi vero ex Graecorum numero, cum factum illud vidissent, et Victoris martyris patientiam et constantem atque immobilem fidem animadvertissent, consilium et sententiam priorem mutaverunt. Itaque Christiani facti, ex iis quae vir ille sanctus praedixerat, magis confirmati sunt. Omnia enim quae a beato illo martyre praedicta fuerant, completa sunt, ita ut et alii complures ex ea re ad Christi fidem conversi fuerint. Martyrio autem functi sunt S. Victor et beata Stephana quartodecimo die mensis Novembris * in urbe Damasco, imperante Antonino, et Sebastiano Duce (a).

* Probabilius maji.

(a) Permulta, in Italia praesertim, loca Reliquiarum SS. Victoris et Coronae possessione gloriantur: nequeunt sane omnes eorumdem SS. Martyrum esse de quibus nuper legimus Acta. Nam et alii omyonimi Martyres extiterunt; et quaedam alioquin ignoti nominis sacra corpora, martyrii indicibus decorata, nullo hoc aptius cognomento patet potuisse insigniri; quot enim pro Christo pugnarunt, totidem *Victores* fuere, totidem *Coronati*.

VITA S. PATRIS PACHOMII

EX SIMEONE METAPHRASTE.

Natus anno 292 — Obiit 348 — Aegyptius.

§ 1. Dominus noster Jesus Christus fons sapientiae, vera lux cognitionis, verbum Dei qui creavit omnia, sciens nostram naturam semper inclinari ad lubrica barathra peccatorum, et ostendens suae clementiae multas in nos miserationes, in fine, quando ei placuit, Abraham in oblatione unigeniti filii, per seipsum iuravit, dicens: *Certe benedicens benedicam te, ut astra coeli*. Et rursus: *In semine tuo, inquit, benedicentur omnes gentes quae sunt super terram* (Gen. xii). Ut qui, ut Deus, sciret fore, ut hinc germinaret secundum carnem mysterium Christi. Hanc salutarem promissionem cum sciret unusquisque ex Prophetis, et nosset fieri non posse, ut Deus unquam mentiretur, ad humanos morbos et affectiones multifariam multisque modis eum vocabat qui solus est medicus. Ille autem nostras praeveniens petitiones qui nunquam eos repellit qui pure ac sincere eum requirunt, implevit promissum in diebus novissimis, natus ex sancta Maria virgine. Carne enim passus, cum per nostrae mortis similitudinem eum vicisset qui mortis habebat potestatem, ipse quidem mansit, quod erat, divinitate impatibilis. Nos autem a morte liberat, et a vinculis tyrannidis inferorum quae dissolvi nequeunt.

§ 2. Cum ergo susceptae carnis implesset oeconomiam, et per lavacrum regenerationis dedisset cuilibet genti remissionem peccatorum, omnibus ad ejus fidem per sanctos Apostolos, convenienter ejus mandato, accedentibus: Dicit enim: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti* (Matth. xviii): et in omni orbe terrarum crescente Evangelica praedicatione, multisque deductis ad filiorum adoptionem, est in nos vehementius irritatus efferatusque diabolus, gravioresque machinas adversus Dei servos adhibere studuit, nobis viam ad salutem moliens obstruere. Sed in hoc quoque iis qui sunt sobrii et attentii, irritus evasit multiplex ejus conatus: Dei enim permissione, ad fidei probationem et tolerantiam eorum decertationis qui volunt pro eo legitime certamen suscipere, gentilibus Imperatoribus maximam persecutionem in Christianos tyrannice excitantibus: multi quidem martyres statim per multa et varia tormenta permanserunt in Christi Servatoris nostri confessione, immortalesque et aeternas coronas sunt consecuti. In dies autem crevit et invaluit in eum fides in omni regione,

ecclesiaeque plurimae et templa oratoriorum in omni loco erigebantur: adeo ut deinceps consisterent etiam monasteria: et eorum qui se in eis exercebant castitate et possessionum renuntiatione, ornarentur solitudines.

§ 3. Nam cum qui erant fideles ex gentibus vidissent martyrum certamina, eorumque germanam ac sinceram in Christum confessionem, coeperunt ipsi quoque Domini gratiâ roborati, sequi vitam sanctorum Prophetarum. De quibus dicit Apostolus: *Circuierunt in melôtis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, verati, in solitudinibus errantes et montibus, et in speluncis, et foraminibus terrae latentes: quibus dignus non erat mundus* (Hebr. xi). Per sapientem enim quietem et secessum, et suae salutis fructum percipiebant, et multis aliis praebebant exemplum rerum meliorum ac praestantiorum quae ex Deo geruntur: omnibus quidem terrenis et quae praetereunt, seipsos nudantes, incorporeorum autem vitam in carne imitantes: per quam ad summum virtutum fastigium exercitatione et pietate, lenitateque et irae amotione seipsos provèhere sedulo sunt conati: adeo ut prioribus sanctis nulla in re visi sint inferiores: certaminibus vero ad eos quoque pertingerent qui pro nomine Domini nostri Jesu Christi legitime certaverunt. Nam ii quoque, cum adversus insolentes, et spirituales hostes fortiter stetissent in acie, et eorum vicissent copias, juxta cum qui dicit: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus potestates, adversus principes tenebrarum hujus seculi, adversus spiritualia nequitiæ in coelestibus* (Ephes. vi): aeterna et immortalia bona sunt consecuti.

§ 4. Erat enim re vera praestantissimi exercitatoris patris nostri Antonii vita ad imitationem magni Eliae et Elisaei, et Joannis Baptistae, qui erant cives solitudinis. De quo etiam singulatim fert testimonium sanctissimus Archiepiscopus Athanasius, ipse quoque dignus vitâ Antonii. In quibus scriptis meminit etiam sancti patris nostri Ammon qui ipse quoque per Domini gratiam fundavit exercitationem fratrum qui sunt in monte Nitriae. Facta etiam mentione viri qui cum ipso se praeclare exercuit, nomine Theodori qui egregie admodum et fortiter per fidem in Christum et summam exercitationem, expugnavit multiplices machinas inimici. In omnes ergo partes abunde diffusa fuit Dei gratia, convenienter ei quod scriptum est: *Visitasti terram, et inebriasti eam* (Psal. 64). Pacificus enim defensor nostrarum animarum pro gemitu dedit gaudium et lætitiâ, et pro cura quae fuit ad tempus, praebuilt aeternam exultationem iis qui ipsum quaerunt in veritate. Ex eo ergo tempore extiterunt Monachorum patres admirabiles: quorum sunt nomina in libro vitae. Cum autem in Aegypto et Thebaide nondum essent multi Monachi, tunc primum, cum Diocletiani et Maximiani persecutionibus impleta est gentium poenitentia, et plenitudo Ecclesiae, sanctis eas ad Deum

deducentibus Episcopis, convenienter doctrinae Apostolorum, plurimum fructum produxit. Inter quos quidam quoque Pachomius, qui erat gentilis a majoribus, et debebat in Thebaide, a Deo misericordiam et clementiam consecutus, factus est Christianus. Is ab ipsa juventute salit ad summum modum exercitationis. Necessesse est ergo ad gloriam Dei qui nos vocavit ex tenebris ad lucem suam admirabilem, et ad utilitatem eorum qui legunt hanc narrationem, a puero singulatim narrare ejus vitam.

§ 5. Accidit ut is, cum esset valde juvenis, veniret una cum suis parentibus ad ripam fluvii qui erat in eo loco, quod illic esset locus idolorum. Ibi autem solebant sacrificare visis daemonum. Et cum vellet quidem sacerdos peragere execrandum suum sacrificium, fuit irritum ejus hac in re studium, et daemonum effectu caruit operatio. Cum autem non secus, ac dii sui, diu merneret mutus, novumque et alienum ei videretur quod omnino evenerat, idoli silentium, animadvertit sacerdos non alia de causa ad fanum simulacri non accedere daemones, quam quod adesset juvenis. Coepit itaque clamare: «Cur inimicum deorum huc adduxistis? Expellite ipsum.» Parentes vero ejus cum haec audivissent, et eum expelli viderent, ex ea re magnum dolorem acceperunt: ut qui visus esset inimicus deorum. Disserentes autem et dubitantes, inter se dicebant: «Quid hoc fuerit quod cum etiam alias gustasset vinum libaminum, id statim evomit?» Cumque non potuissent id quod factum fuerat discernere, quieverunt, eum studiose erudientes in literis Aegyptiacis.

§ 6. Cum autem post persecutiones magnus imperasset Constantinus, et adversus tyrannum bellum gereret, jussi sunt in aliquibus provinciis plurimi juvenes referri in numerum tyrònum, inter quos fuit etiam ipse Pachomius, qui, ut ipse affirmavit, agebat annum vicesimum. Omnibus ergo uno animo navigantibus cum iis qui ipsos assumpserant militibus, appulerunt in quoddam oppidum Thebarum. Vespere autem cum cives vidissent eos in satis tuta esse custodia, et de eis audivissent viri Christiani et misericordes, attulerunt eis omnia quae erant ad usum necessaria, et valde eis magnum praebuere solatium, cum essent in maxima afflictione. Ego vero cum vidissem, inquit, quod ab eis factum fuerat, et hoc valde essem miratus, didici ab eis qui una mecum erant, Christianos erga omnes quidem, praecipue autem erga hospites, esse benignos et misericordes. Rogante me autem, inquit, quidnam esset appellatio Christianorum, dicebant: «Sunt homines pii, et Deum colentes, credentes in nomen unigeniti filii Dei sui Jesu Christi, et omnibus benefacientes, sperant ab eo mercedem remunerationis.» Ipsius autem haec ei dicentibus, mente illuminatus, et fidem Christianorum admiratus, et metu Dei corde inflammatus, et spiritu exultans, cum parum secessisset, et apud se fuisset, manus suas in coelum

extendit, et dixit: « Domine Deus, qui fecisti coelum et terram, si respiciens respexeris humilitatem meam, et mihi tuae divinitatis dederis cognitionem, et me liberaveris ex hac afflictione, tibi serviam omnes dies vitae meae, et convenienter tuis praeceptis vitam instituam. »

§ 7. Cum ergo esset precatus, et sic Deo esset pollicitus, uno die postea egressus e custodia cum iis qui cum ipso erant, et navem ingressus, navigavit ex illo oppido. Interea autem dum in aliena regione versaretur, si quando eum carnis voluptates, aut rerum aliquarum mundanarum vexarent cupiditates, valde aver-sabatur, precum memor, per quas mente illuminatus, Christum fuit professus, et ejus qui in ipsum extitit divinae gratiae adventus. Valde autem amabat castitatem vel ab ineunte aetate. Quamobrem cum magnus et pius Constantinus per fidem in Christum vicisset suos adversarios, missi fuerunt tyrones, inter quos fuit etiam ipse Pachomius. Qui statim profectus in superiorem Thebaidem, venit in ecclesiam vici, qui dicitur Chenoboscia. Cumque a sanctis patribus fuisset catechismo institutus, fuit illic baptizatus. Nocte vero, qua dignus fuit habitus ut esset particeps sanctorum mysteriorum, videt in somnis rorem descendentem coelitus, et implentem manum ejus dexteram. Qui cum concrevisset in mellis crassitudinem, audivit vocem ei dicentem: O Pachomi, id quod sit, intellige: erit enim hoc tibi indicium gratiae, quae tibi a Christo data est. Hinc ergo charitate in Deum magis sauciatus, et supra modum compunctus, prompto et alacri animo constituit fieri Monachus.

§ 8. Cum autem fuisset indicatus Anachoreta quidam, nomine Palamon *, qui seorsum habitabat, accessit ad eum, volens esse cum eo. Cumque pervenisset usque ad ejus cellam, quae erat propinqua solitudini, coepit pulsare ostium. Is autem ostio aperto dixit ei: « Quid vis, et quem quaeris? » eo enim, quod solus exerceretur, erat senex austerior. Respondens autem ei, dixit Pachomius: « Deus me misit ad te, ut me facias Monachum. » Dicit ei senex: « Non potes fieri Monachus: non est enim parva res Monachi officium. Quocirca cum huc multi venissent, ii claudicant, neque sustinuerunt. » Dicit ei Pachomius: « Non sunt omnium hominum similes sententiae. Suscipe me, et tempus te reddet certiorum. » Dixit vero ei senex: « Dixi te non posse. Vade in aliquem alium locum, et te exerce aliquanto tempore. Deinde sic accedes, et ego te accipiam. Etenim ego hic dego, me duriter exercens, nec Dei gratiâ aliquo alio vescor, nisi pane et sale. Ab oleo autem et vino omnino abstineo, et dimidium noctis vigilans, pèrago preces, et meditationem Dei eloquiorum, et nunquam etiam totam noctem. » Haec cum audiisset Pachomius et propter verborum gravitatem eum esset revèritus, non secus

* Vide MARTYROL. ILLUSTR. JAN., p. 36*.

atque magistrum novus discipulus majore fuit promptitudine et alacritate animi, divina gratiâ confirmatus. Cumque proposuisset animo omnem laborem ferre fortiter, ei dixit: « Credo fore, ut Deus mihi vires praebeat et tolerantiam, ut dignus habear, qui per tuas sanctas preces hic initier. » Tunc cum perspicaci oculo animadvertisset sanctus Palamon certam de salute fidem, et promptitudinem animi Pachonii, aperto ostio, eum introduxit indutum vestitu monachorum: et deinceps ambo simul degebant, se exercentes, et vacantes orationibus. Eorum autem opus erat nere pilos, et saccos contexere. Operantes vero, laborabant ex sententia Apostoli, non ut se recrearent ac reficerent, nec ut pecunias colligerent, sed ut pauperes alerent.

§ 9. Dum autem vigilarent, et preces nocturnas peragerent, si quando videbat somno gravari Pachonium, eum assumens, cum ipso egrediebatur, et montis arenam in corbes injicientes, sic de loco ad locum transferebant, eam exinanientes: et ex eo efficientes, ut et corpus et mens gravata, esset intenta orationibus. Dicebat autem ei senex: « Sis sobrius et attentus, Pachomi, ne te tentet, qui tentat: et sit inanis labor noster. » Videns vero Palamon ejus ad omnia obedientiam, et profectum exercitationis, valde exultabat, et Deum glorificabat. Sancto autem die Resurrectionis, nempe Paschatis, dicit ei: « Quoniam est hodie dies festus omnium Christianorum, nobis quoque para frater, quae sunt necessaria. » Is vero volens prompto et alacri animo facere, quod jussus fuerat, sumens oleum, injectit in tritum salem, quod quidem nequaquam solebat facere Palamon. Semper enim comedebat agrestia olea, absque oleo et aceto. Postquam autem paravit omnia, dixit Pachomius: « Ecce pater, feci ut jussisti. » Cum senex autem mensae appropinquasset, et vidisset oleum in sale, suum frontem pulsans, dixit cum lacrymis: « Dominus meus fuit crucifixus, contumeliis affectus, colaphis appetitus, et ego oleum comedam? » Eo autem rogante, ut vesceretur iis quae erant appositae, non sustinuit, donec sublatus esset sal, et alius esset positus. Cum sedissent vero, ut comederent, pro more Palamon fecit signum Crucis super cibos, Deo agens gratias, quem etiam corde humili sequebatur.

§ 10. Quodam autem die eis vigilantibus, cum ignem accendissent, quidam frater, qui foris advenerat, ut apud eos merneret, surgens dicit seni: « Si quis inter vos habet fidem, stet super hos carbones, et congruenter dicto Evangelico fundat preces. » Intellecta ejus arrogantia Palamon, eum increpavit, dicens: « Cessa, o frater, a tua insolentia, nec ea dicas: Falsus enim es. » Is autem majori elatus superbiâ, a nemine jussus, ascendit carbones. Videt vero daemonum operationem ei permissione divina concedentem, ut non combureretur. Ei itaque rursus facta est accessio insolentiae, prout scriptum est: Ad perversos perversas vias mittit

Dominus. Cum hoc autem factum esset, et is esset e cella reces-
surus, veluti exprobrans, eis dicebat: Ubi est fides vestra? Cum
itaque vidisset daemon eum plane esse deceptum, et sibi facile
fidem habere, suscepta figurâ formosae mulieris, indutae splendi-
dis vestibus, accedit, pulsans ostium ejus cellae. Cum aperuisset
autem, ei dicit daemon: « Quoniam mihi molestiam exhibent
foeneratores, et vereor, ne veniam in periculum (neque enim
possum solvere debitum) rogo te, ut me in tuam cellam suscipias.
Deus enim me misit ad te, ut salva flam. » Is vero eum propter
mentis suae caecitatem non potuisset discernere, quisnam allo-
queretur, ipsam excepit. Cum autem cognovisset daemon ejus ad
vitium propensionem, malam iniecit ei cupiditatem: victusque
cogitatione, peccare proposuit. Quando vero ei appropinquavit,
statim eum percussit: jacuitque mutus in terra tamquam mor-
tuis. Porro autem cum post aliquot dies suam sensisset amen-
tiam, accessit ad sanctum Palamonem, ita lamentans et dicens:
« Scias, pater, me fuisse causam mei interitus, nec te audisse.
Quamobrem rogo, ut tuis sanctis precibus mihi opem feras mi-
serabili, qui venio in periculum, ne interimar a daemone. » Eo
autem adhuc loquente, ipsisque ex commiseratione de eo lacry-
mantibus, repente a daemone invasus, e cella exiliit, currens
per montem: et a daemone agitatus, pervenit in urbem, quae
dicitur urbs Panis. Cumque aliquanto post tempore fuisset emo-
tae mentis, projecit se in fornacem balnei, et statim combus-
tus periit.

§ 11. Haec videns et audiens Pachomius, magis ac magis
studuit cor suum, ut scriptum est, conservare in exercitatione,
et omni custodia, adeo ut bonus senex eum admiraretur. Non
solum enim manifestam, et quam de more habebat intensam exer-
citationem, prompto et alacri animo peragebat: sed studebat et-
iam conscientiam semper habere puram, expectans magnam sibi
spem esse in coelis repositam. Neque enim legens, aut etiam
memoriter recitans divina eloquia, id inconsiderate ac temere
faciebat: sed unumquodque praeceptum diligenter et accurate
perscrutans, idque, ut Dei convenit majestati, proferens, ac cre-
scens quotidie virtutibus, decertabat, humilitate et mansuetu-
dine, et in Deum et in omnes charitate vel maxime insignis, si
ullus alius. Haec autem et multa alia nos cognovimus: ut qui ab
antiquis Patribus, qui longo tempore sunt cum eis versati, au-
dierimus. Saepe enim quaedam eis exponebat post divinas lectio-
nes ad aedificationem et eorum utilitatem. Quae quidem cum
sint multa, non potuimus mandare literis, propter nostram im-
becillitatem. Neque enim sumus idonei narrandis tot et talibus
rebus praëclare gestis.

§ 12. Circa illum autem montem erat solitudo plena spinis.
Cum itaque saepe mitteretur ad ligna colligenda, essetque nudis

pedibus, ei dolébant pedes, eos stimulis saepe penetrantibus. Sustinebat vero laetus, memor clavorum qui confixi fuerant in manibus et pedibus Domini. Amplectebatur autem secessum, et lubentius versabatur in solitudinibus, perseverans in precibus, et Deum rogans, ut liberaretur ipse et omnes homines ab omni fraude inimici. Sic autem hic vir pius semper lubenter versabatur in illa solitudine. Cumque aliquando processisset e cella satis magnum spatium, pervenit in vicum qui dicitur Tabenise. Cumque (ut solebat) longo tempore perseverasset in oratione, audit vocem ei dicentem : Mane hic, Pachomi, et fac monasterium. Ad te enim venient multi, volentes salvi fieri, quos deduces convenienter formae, quae tibi a me data fuerit. Protinus ergo illi apparet Angelus, et dat ei tabulam, in qua scripta erat tota vitae constitutio eorum qui erant ad ipsum venturi. Ex qua, ab eo accepta, in hodiernum usque diem vitam instituunt Tabennesiotae, eundem habitum gestantes, et eandem habentes conversationem. Neque enim mores habent mutatos vestimentorum, neque mutatas regulas.

§ 13. Cum ergo et puritate intelligentiae, et divinitus inspiratarum Scripturarum contemplatione, vocem quidem esse divinam judicasset Pachomius, et constitutiones admirabiles, reversus est ad suum Patrem, et ei narravit vocem quae ad se delata fuerat, rogans et supplicans, ut secum conveniret ad Dei implendam voluntatem. Is autem nolens ei afferre molestiam, ut qui esset germanus suus ex Deo filius, persuasus, cum eo accessit ad vicum locum definitum. Cumque aedificassent parvam cellam in formam et figuram monasterii, valde est laetatus Dei promissione. Dicit itaque sanctus senex Pachomio: « Quoniam persuasum habeo hanc gratiam esse tibi a Deo datam, et hic deinceps es vitam acturus, agendum ineamus pactum, nos non esse a nobis invicem separandos, quamdiu versamur in hac vita, sed semper et assidue nos invicem invisere. » Placuit hoc utrisque: sicque fecerunt, quamdiu fuit in vita superstes beatus Palamon. Interim autem cum splene laboraret senex, propter nimias exercitationes, haberetque totum corpus imbecillum (nam aliquando quidem comedebat, ne aquam quidem sumens: aliquando autem bibebat, nihil omnino comedens), rogatus ab aliquibus fratribus spiritalibus, qui ad ipsum venerant, ne corpus suum tantopere cruciaret, sed ejus aliquam curam gereret, ne si id nimis intenderet, afferret ei dolores, vix tandem est persuasus, ut aliquot dies ea sumeret, quae morbo convenirent. Cum autem cognovisset, quod sic quoque dolor magis augeretur, reliquit illos cibos, sic dicens: « Si martyres Christi, dum membra sunt eis amputata, et abscissa capita, dumque comburerentur, in fide in Christum permanserunt usque ad mortem: quomodo ego in minimo labore, ignavo et pusillo animo evadens, mihiipsi detrimentum afferam, et metu ejus, quae est

ad tempus, afflictionis ero effoeminatus, etsi fuerim persuasus? Rursus ergo utar priori exercitatione: in qua, ut ego quidem persuasum habeo, est omnis recreatio, per quam etiam sanabor. Non enim propter hominem me in ea exerceo, sed propter Deum decerto. » Cum sic ergo strenue exerceretur, post unum diem laboravit infirmitate: in qua eum etiam visitavit Deus. Cum autem ad eum venisset Pachomius, eum fovebat, ejus pedes deosculans, eumque complectens alloquebatur, tamquam jubens valere. Ipse vero, cum se honeste ac decore composuisset, quievit in bona senectute. Pachomius autem diligenter ei factis exequiis, terrae corpus mandavit, animâ in coelum evecta a choro angelorum. Sicque rursus rediit ad proprium locum habitationis.

§ 14. Aliquanto autem post tempore, ejus frater Joannes secundum carnem, cum de eo audivisset, illuc venit ad eum quaerendum. Cum vero eum vidisset, et esset amplexus, magna est affectus laetitiâ. Ex quo enim Christo illuminatus, mundo renunciavit, et vitam elegit solitariam, nunquam venit ad suos. Cumque ei idem fuisset scopus, qui Pachomio, ambo simul manserunt, Dei quidem legem perpetuo meditantes, omnium autem rerum terrenarum nullam ducentes rationem. Si quid enim eis supererat ex opere manuum suarum, distribuebant egentibus, confidentes, quoniam, ut est vox Domini, non oportet eos esse sollicitos de crastino. In vestimentis autem ea erat eorum paupertas, ut nunquam ferrent alium lebitonem, nisi forte eum vellent lavare, qui erat valde sordidus. Pachomius vero assidue induebatur cilicio, ut carnem redderet humilem. Qua de causa tempore quindecim annorum, post magnum exercitationis et vigiliarum laborem, sedebat etiam in medio cellae, ne parieti quidem dorsum suum inclinans. Cum autem affligeretur, id fortî ferebat et excelso animo, gaudens spe resurrectionis, quae manebat, et erat ei in coelo reposita. Cum vero videret etiam alia plura praeclara sanctorum facta, ea cum fratre suo studebat peragere, ad augendam virtutem et salutem suarum animarum. Post haec autem sibi quoque fecerunt quaedam sedilia. Unusquisque enim pro viribus se exercebat cum tolerantia et fide perfecta.

§ 15. Deinde recordatus Pachomius promissi, quod sibi factum fuerat de innumerabilibus animabus quae salvae erant futurae per ipsum, coepit una cum fratre aedificare latius monasterium, ad hoc, ut qui vellent vitae mundanae renunciare, et ad Deum accedere, ipse eos susciperet. Eis autem aedificantibus, Pachomius quidem hunc habens scopum, volebat dilatare formam domus, faciens majorem ambitum. Ejus autem frater meditans necessum, habitationem faciebat angustiores. Succensensque Joannes, qui erat eo major aetate secundum carnem, dixit ei: « Desine perperam agere et teipsum dilatare. » Is vero cum hoc audisset, fuit quidem commotus, ut qui fuisset inconsiderate

affectus contumeliâ: nihil tamen contradixit: sed cum esset mitis et mansuetus, se continuit. Sequenti autem nocte cum descendisset in habitaculum domus, ejus partem aedificaverat, coepit vehementer flere, et in oratione Deo confitens, dicere: «Hei mihi, adhuc est in me prudentia carnis, et adhuc secundum carnem ambulo. Tanta enim suscepta exercitatione, rursus me ira arripit, etiamsi propter bonum. Miserere mei, Domine, ne peream. Si enim me non confirmaveris in tua patientia, suarum autem actionum in me aliquid invenerit inimicus, ero ei subjectus: sicut scriptum est: *Si quis omnem legem impleverit, in uno autem ceciderit, factus est omnium reus* (Jac. II). Credo autem esse multas tuas miserationes, Domine: fer mihi auxilium, et docebor ambulare viam sanctorum tuorum, ad anteriora me semper extendens, posteriorum vero obliviscens. Qui enim tui sunt sancti a seculo, a tua adjuti gratia, pudore affecerunt inimicum, valdeque clari et insignes fuere. Ego autem quomodo docebo Domine eos, quos per me pollicitus es vocare ad vitam monasticam, nisi prius vicerô affectiones, quae per carnem cum mea luctantur anima, et tuam legem servavero citra reprehensionem? Sed credo, Domine, quod si tuum mihi adsit auxilium, faciam, quae sunt grata tuis oculis, et condonabis mihi omnia mea peccata. »

§ 16. Haec autem, et quae sunt hujusmodi, cum fletu confitens, totam noctem usque ad mane transegit lacrymans: et prae multo sudore (erat enim aestas, et locus calidissimus) sub plantis pedum ejus effectum erat veluti lutum. Consueverat enim stans in oratione extendere manus suas, et nullo modo eas demittere: sed in earum, tanquam crucis extensione persistens, et sic corpus affligens ad sobrietatem et attentionem animam deducere. Cum itaque talis esset et tantus, in magna quiete et mansuetudine vitam egit una cum fratre: qui haud ita multo post moritur. Cui cum, ut par erat, Pachomius fecisset exequias in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus, et etiam vigilasset, ejus quidem spiritum commendavit Domino. Cum autem ejus corpus mandasset sepulturae, rursus persecutus est laboriosam solitariae vitae exercitationem, contendens seipsum integrum conservare in omnibus, et expellere omnem irruentem turpem cogitationem. Meditabatur itaque semper habere timorem Domini in seipso, habens in memoria aeternum supplicium, et tormenta ignis aeterni.

§ 17. In his autem se exerceente Pachomio, et cum magna animi alacritate aedificante monasterium ad plurimam excipiendam fraternitatem, coeperunt daemones ei repugnare: dentibusque in eum stridens immanis diabolus, multas in eum movit tentationes, conans eum laedere, qui munitus erat clypeo fidei. Sed ipse fortiter ferens insultus adversarii, prolata ex Scripturis capita, memoriter perpetuo recitabat. Saepe certe eo orante, et genua Deo

inclinaturo, hoc agebant, ut ante eum apparentem cisternam, eorum objecta visione, apprehenderet. Se enim studebant conferre in tam vanas, et quae consistere non possunt, imagines, ut timore ac formidine retardatus, minime puras preces Deo perageret. Ipse autem eorum, qui ipsum tentabant, artes Dei gratiâ intelligens, cum fide genu flectebat, eos quidem probro et dedecore afficiens, Deo autem benedicens. Cum vero rursus soleret ultra monasterium ire ad partes magis solitarias, et sic rursus reverti ad monasterium, redeunti saepe veluti impedimentum afferentes, perversi isti praecedebant, se invicem adhortantes, tanquam sub duce aliquo, et dicentes: Date locum homini Dei. Pachomius autem fretus fide et spe in Christum Salvatorem, irridebat eos, tanquam canes ad latrandum inutiles, eorum visiones existimans ludibria, et in Deum habens amorem perpetuum.

§ 18. Videntes autem eum esse fortis et excelsi animi, et qui non posset perterreri, rursus cum magno tumultu in eum congregantur. Cumque domum apprehendissent, speciem praebuerunt, quod eam concuterent, adeo ut existimaret sanctus moveri domum ex fundamentis. Ipse vero minime conturbatus, rursus chordam pulsavit spiritalem, et cum voce cecinit, dicens: *Deus refugium nostrum et virtus, adjutor valde in afflictionibus: propterea non timebimus, dum turbatur terra (ex Psal. 45).* Haec autem cum is dixisset, repente fuit quies maxima. Ipsi vero tanquam funus defecerunt: et paulo post tanquam caues: qui abiguntur, recedunt, et rursus impudenter accedunt. Sic etiam post preces, beato illi ad opus sedenti, malignus, suscepta figurâ galli maximi, valde ante ipsum clamabat, continuas saevasque voces edens, et simul etiam in eum involans, et acerbè eum feriens unguibus. Is autem cum rursus in eum sufflasset, et signum Crucis in fronte fecisset, effecit, ut is statim evanesceret. Intelligebat ergo in omnibus daemonum insidias, et Dei timore erat confirmatus adversus eorum fraudes. Sed ne sic quidem a sancto abstinebant. Et quoniam erat valens in certaminibus, alia ratione rursus eum conabantur decipere. Videbantur enim uno consensu concutere multa folia arboris, allatisque (ajebat) funibus ea fortiter alligabant. Utrunque autem stantes, se invicem hortabantur trahere folia, tanquam maximum aliquem lapidem. Hoc vero faciebant, sic existimantes cor sancti ad risum dissolvere, ut vel in hoc possent de eo gloriari. Videns autem Pachomius eorum impudentiam, ingemuit in eos ad Dominum: statimque virtute Salvatoris nostri Jesu Christi evanuit ea phalaux.

§ 19. Eo autem saepe sedente ad comedendum, et Deo agente gratias, ad eum veniebat in habitu mulierum insignium pulchritudine quae impudenter volebant una cum eo sedere, et ea attingere quae erant apposita: et in eo molestiâ affliciebant egregium athletam. Ipse vero externos claudens oculos, mentis oculis

conveniebat Christum agonothetam: sicque efficiebat, ut immundi daemones evanescerent, nihil omnino adversus eum proficientes. Benignus enim est et clemens Dominus qui dicit rectis omnibus: Nolite timere: sum enim vobiscum usque ad consummationem. Porro autem cum aliquando plurimum ab eis tentaretur, et corpus ejus valde torqueretur, et dolore afficeretur a vespera usque ad mane, et nulla esset ei consolatio, nisi sola Dei recordatio, venit quidam monachus ad eum visitandum, nomine Hieracapollon. Quem cum esset complexus, et ea dixisset quae pertinent ad salutem, et quod essent multae diaboli insidiae, coepit ei quoque sua exponere, et narrare singulatim gravissima quae sibi ab eo inflicta fuerant, verbera. Cui dixit monachus: «Esto fortis et strenuus. Sciens enim diabolus quod si te propter negligentiam vicerit, fortasse nos quoque qui tua certamina pro viribus imitatur et ex te maximam accipimus utilitatem, sibi habebit subditos, ea de causa te vehementer invadit. Quo circa cum tibi Domini non desit auxilium: sustine, o pater, ne de nobis quoque des rationem: ut qui victus fueris a socordia, et nobis exemplum dederis negligentiae.» Cum haec autem audiisset Pachomius, evasit valentior adversus inimicum, et Deum laudans de praesentia fratris, rogavit eum, ne ipsi unquam inter se invicem separarentur. Assidue itaque ad eum veniebat.

§ 20. Aliquo autem post tempore, cum, ut solebat, ad ipsum accessisset Hieracapollon, et paucos dies una cum eo transegisset, decedit congruenter precibus Pachomii in bona senectute, et perfecta exercitatione: sepeliturque a sanctis Patris manibus, psalmis et hymnis et canticis spiritalibus unum Deum laudantis. Tanta autem erat ejus in Deum fiducia, et tam magnus erat in fide, ut saepe ambularet super serpentes et scorpiones, et permaneret illaesus. Crocodilis quoque saepe utebatur ad fluvium transmittendum, qui transvehebant eum quamecelerrime. Agens itaque gratias quod ipsum conservasset Dominus a contrariis potestatibus, orabat, dicens: «Benedictus es Domine, quoniam non despexisti humilitatem meam, neque permisisti, ut mea imbecillitas deciperetur ab inimico, te submittens ad meam ignoracionem, et me tuam docens voluntatem. Nam ego quidem sum humilis et insipiens: ipse autem me, Domine, prudentem fecisti ad tui timorem.» Cum autem in se videret daemonum insultus perpetuos, ut generosus et perfectus athleta veritatis, petivit a Domino, ut somnus a se discederet, ad hoc, ut noctu diuque, quoad ejus fieri posset, insomnis fugaret adversarios, convenienter ei quod scriptum est: *Non avertar, donec deficient: Opprimam ipsos, et non poterant stare: cadent sub pedes meos.* Et, *Accinxisti me virtute ad bellum* (Ex Ps. 17). Concessa ergo fuit ei haec petitio. Sicque perseverabat perpetuo veluti videre eum qui non cadit sub aspectum: et ejus meditans eloquia absque

intermissione, ad certamina quidem semper surgebat fortis et strenuus. Perpetuum autem erat ei votum, ut in ipso fieret Christi voluntas, et nulla rerum humanarum eum subiret cogitatio.

§ 21. Post aliquantum autem temporis ei vigilanti et eadem oranti, visus est angelus a Domino missus, ei dicens: «Pachomi.» Ille vero dixit: «Quid est, Domine mi?»—«Dei est (ait) voluntas, ut ipsi servias, et hominum genus Deo reconcilies.» Cum autem hoc ter dixisset, ab eo recessit. Cum Deo ergo gratias egisset Pachomius, et rursus factus esset certior de ea, quae illi apparuerat, visione, coepit eos excipere qui ex poenitentia per ipsum ad Deum veniebant, et cum magna probatione eis dabat monachorum habitum: eis quidem ea quae sunt mundanae vitae prohibens, singulatim autem pròvehens in exercitatione. Et primum quidem eis suadebat, ut toti mundo renunciarent: deinde etiam propriis: convenienter autem Evangelio, etiam sibiipsis, ut sic possent et suam crucem portantes, salutem consequi. Ipsi autem ex eo discentes, quotidie fructum ferebant, convenienter Scripturis, dignae eorum vocationis, videntes ipsum in maxime provecta senectute, non solum seipsum affligere laboriosa exercitatione, sed per se etiam studere omnem curam gerere monasterii. Licebat enim videre senem, eis qui certa hora conveniebant, prompto et alacri animo parautem mensam ad convivandum. Similiter autem in horto quoque seminantem òlera, et ea per se rigantem, et pulsanti ostium prompte respondentem, et aegrotis noctu diuque inservientem, eosque reficientem, et in his omnibus eum pulcherrimum exemplum praeberentem discipulis. Nam cum hoc magnopere cuperet, ut qui recenter venerant ad exercitationem, et nondum haberent discernendi potestatem, possent honeste, et, ut Dei servos convenit, sibi servire, eos primum removens ab omnium huiusmodi negotiorum solitudine, eis dicebat: «In quo vocati estis primum, fratres, decertate, psalmos meditantes: deinde doctrinam quae ex aliis libris discitur, praecipue autem sanctum Evangelium. Sic enim Deo serviens et vobis, congruenter divino praecepto, et ego recreabor, et vos eritis perfecti, divina discentes praecepta.»

§ 22. Discipulis ergo assidue loquens verbum Dei, multum eis proderat, eos inducens ad honorum operum aemulationem. Nam cum illi quoque ipsi viderent sancti silentium quod erat virtutis actio et oratio, admirabantur, dicentes inter se invicem: «Erramus nos, existimantes omnes sanctos immutabiles, et natos esse sanctos, et non a Deo esse factos, libera arbitrii potestate praeditos: et rursus non posse peccatores conversos vivere ex virtute: quoniam ii quoque sic sunt ab eo creati. Videmus autem Dei bonitatem nunc maxime in hoc sancto nostro patre quod cum ortus sit ex parentibus gentilibus, ad tantam pervenerit pietatem et religionem, ut omnia Dei praecepta pèragat.

Quamobrem aperte ostensum est quod et nos, et quicumque volumus eum sequi possumus, sicut ipse quoque secutus est sanctos patres qui eum praecesserunt. Hoc est enim quod scriptum est: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth, xi, 28): qui libera vestri arbitrii potestate quae sunt mala reliquistis, ut ad bonum accurratis. Una ergo commoriamur ut simul vivamus cum hoc homine: quoniam nos recte ducit ad vitam. »

§ 23. Voluntate autem Dei qui omnes vocat ad salutem, et dat eis incrementum, alii quoque ad ipsum convenerunt, una volentes exerceri. Inter quos fuit Pecusus, et Cornelius, et Paulus, et Joannes, et alii complures qui sanam scilicet et rectam ejus fidem et doctrinam audiverant. Eos itaque qui poterant sustinere, aperte praefecit curae monasterii, et brevi tempore usqueadeo crevit fratrum numerus, ut essent supra centum. Quando autem oportebat eos una cum ipso immortalia sumere sacramenta, accersebat unum ex iis qui in vicis erant propinquis, et sic spiritalem diem festum peragebat. Neque enim inter eos sustinebat esse aliquem qui ordinationem fuisset consecutus. Dicebat autem esse admodum bonum et valde utile monachis, non quaerere honorem, vel principatum, vel gloriam, et maxime in coenobio, ne forte propter hanc occasionem orirentur lites, aemulationes et dissensiones. Quomodo enim, inquit, minima ignis scintilla si in aream inciderit, nisi cito extinguatur, saepe perdidit fructus totius anni: ita etiam principatus, ambitionis aut cleri cogitatio, si inciderit in monachos, nec cito extinguatur, facile corrumpet universum laborem exercitationis. « Oportet autem, inquit, potius aequo animo Ecclesiis Dei communicare. Etenim hoc quoque conducit monachis. Quod si invenerimus aliquem ex monachis qui a sanctis Episcopis acceperit ordinationem, oportet eum accipere ministrum sacri hujus ministerii. Neque enim in veteri Testamento erat populus universus Levitae. Et alioqui eum qui foris constituitur, ut hic sacrificet, non rejiciemus, tanquam ambitiosum, aut qui vendicarit sibi sacerdotium. Quomodo enim, quem nos nostra sponte elegimus, aut etiam accersivimus? Sed potius eum tanquam patrem reputabimus: ut qui etiam in eo fuerit obediens, et imitator sanctorum: maxime si citra reprehensionem Deo sacrum peregit ministerium. Quod si alicujus etiam delicti, ut homo, fuerit apud nos suspectus, non est nostrum eum judicare. Deus enim, cum sit justus, eorum statuit iudices, imitatores sanctorum Apostolorum qui possunt justo judicio discernere spiritualia. Vult autem Dominus noster, nos esse inter nos elementes et misericordes, Deum semper orantes, et ab ipso potentes, ne incidamus in tentationem. » Cum haec ab eo sic pulchre dicerentur, et fierent, si quando contigisset aliquem clericum ad ipsum venire qui cum eo esse volebat, propter dignitatem quidem ex

regula ecclesiastica ei subijciebatur Pachomius. Ille vero cum rursus ex regulis exercitationis fratrum fuisset imitator, se sua sponte supra modum studebat demittere, humilemque reddere.

§ 24. Erat autem hic sanctus clemens et misericors, et amans fratrum, ut si quis alius. Miserebatur enim admodum senum, et eorum qui erant corpore imbecillo. His vero qui adhuc teneram agebant aetatem, se accommodans, et se demittens, eorum ducebatur misericordiâ, inter omnia maximam curam agens eorum animarum. Fide autem proficientibus, et in maximum numerum augescentibus fratribus, extiterunt multi boni sectatores. Rursus ergo praefecit aliquos curae suscipiendarum animarum quae congregabantur. Nam cum multi, ut dictum est, ad ipsum convenirent, et varie in spiritalibus proficere contenderent, magna erat differentia eorum vitae et instituti. Porro autem ipse Pater qui in omnibus ducebatur a gratia, dabat unicuique vitae instituto formas, mensuras et regulas. Nam aliis quidem operatio manuum suppeditabat alimentum. Alii vero ministrabant, et inserviebant communi fraternitati. Et unusquisque convenienter regulae quae sibi data fuerat. Non eadem autem horâ cibum sumebant, sed unusquisque se exercebat congruenter operi et abstinentiae. Atque praefecit quidem Oeconomum iis quae erant necessaria fratribus et hospitibus ad usum corporis: et constituit etiam alium qui secundum ab eo locum obtineret. Hortabatur vero eos ut essent prompti ad omnem obedientiam: jubebatque in nulla re habere propriam cordis voluntatem, ut sic potius Deo fructum ferrent, et non sibiipsis. Cum autem esset occupatus, vel saepe absens, qui secundum ab eo locum obtinebat, absque ulla superbia et arrogantia, ad ordinandum monasterium constituebat, et faciebat omnia ad fratrum utilitatem et aedificationem, donec rursus pater ad ipsos accessisset. Sic autem curam gerens fraternitatis, valde laetabatur de eorum profectu.

§ 25. Cum vero ei venisset in mentem pauperum qui prope pascebant, et cogitasset eos privari et communione et doctrinâ quae dabatur sabbato et Dominico, constituit ex sententia Aprionis, Tentyrorum Ecclesiae Episcopi, eis ecclesiam aedificare in ipso paupere et deserto eorum pago, ut in eam convenientes, divinam doctrinam acciperent. Cum nondum autem esset qui eos deberet congregare tempore synaxis, vadens ipse cum aliis fratribus, divinas eis legebat scripturas, propterea quod nondum esset eis Lector ordinatus. Porro autem ipse quoque dabat advenientibus hospitibus quae erant necessaria, donec constituit presbyterum in eadem ecclesia. In legendo vero tantam prae se ferebat pietatem et reverentiam, oculosque et cor habebat tam compositum, ut mundani qui videbant, putarent Dei Angelum, et non hominem versari in medio eorum. Quocirca multis aderat promptus et alacer animus, ut fierent Christiani et fideles. Tanto

enim fratrum tenebatur amore, et adeo erat clemens et benignus ut saepe respiceret homines qui satanam sequebantur, et eum nolebant qui solus est verus Deus, ingemisceretque et fletet propter eorum interitum, et eorum desideraret salutem.

§ 26. Hoc autem tempore venit ad Alexandrinum Episcopatum sanctissimus Athanasius: qui cum magno studio cuperet superioris Thebaidis et Syenes Dei Ecclesias videre, et eas per spiritalem suam doctrinam confirmare, praeternavigavit Tabernise. Cum hoc autem cognovisset Pachomius, egressus est cum fratribus in gaudio et exultatione animi cum psalmis et hymnis, ut susciperent Pontificem. Erat autem circa eum magna turba fratrum, Deum laudantium propter ejus adventum. Pachomius vero non aperiēbat seipsum, sed se subtrahebat et occultabat in fratrum multitudine. Tentyrorum enim Ecclesiae Episcopus pro ipso rogabat sanctum Athanasium, dicens: «Habeo patrem monachorum in locis mihi subjectis, virum admirabilem et magnum, et vere hominem Dei. Quamobrem rogo tuam sanctitatem, ut eum constituas patrem omnium monachorum, cum susceperis munus Pontificatus.» Et ideo se subtrahebat senex, et celabat inter fratres, donec venit Athanasius. Audiens autem ejus ex Deo zelum et vitam, quam agebat ex virtute, et persecutiones quas sustinuit pro Salvatore in fide confessionis, et ejus quidem charitatem in omnes, praecipue autem in fratres, valde gaudebat. Et eum quidem amplectebatur, Deum laudans.

§ 27. Origènem autem, ut blasphemum, et qui defecerat, valde abominabatur, ut Arrium, et Meletium qui ab Heracla Alexandriae Archiepiscopo fuerat ejectus ex Ecclesia. Is enim, cum in suis operibus ea quae videbantur probabilia rectis divinae scripturae verbis conjunxisset, tanquam quaedam venena, ad interitum simpliciorum, multos libros congegit. Et quomodo medici amarissima medicamenta melle miscentes, iis praebent qui cibum non ita facile capiunt: eodem modo ipse quoque suum errorem contegens, cum porrexit imbecillioribus. Fratribus itaque vehementer praecepit, ut non solum non legerent nugae Origènis, sed neque legentes alios auderent audire. Dicitur itaque aliquando ejus librum invenisse, et statim in aquam injecisse, sic dicendo: Nisi scirem nomen Dei in eo scriptum, ejus blasphemias et nugae combussissem. Sic erat bonorum quidem amator et laudator: aversabatur autem inimicos veritatis. Fideque et profectu Orthodoxorum semper gaudebat et laetabatur. Etenim ipsum Salvatorem in throno Ecclesiae pro ipsis videbatur videre.

§ 28. Si quando autem in aliquo sermone, aut negotio de eis aliquem audiisset male loquentem, non solum non patiebatur, sed etiam ab eis abalienabatur, tanquam a serpentibus, assidue eis cantans quae dicuntur a Psalmographo, et dicens: *Clam de proximo suo detrahentem, hunc persequer* (Psal. 100): Nullus

enim, inquit, bonus profert malum ex ore suo, maxime adversus patres sanctos: eis semper in memoriam revocans ex multis aliis Scripturis, Dei propter hoc indignationem, maxime autem ex obtreptione Mariae adversus Moysen. Eratque rectus et utilis omnibus qui eum conveniebant. Cum autem ejus quoque soror secundum carnem audivisset de ejus vita quam gerebat ex virtute, et desideraret videre fratrem suum, venit in monasterium. Cum vero eam adesse cognovisset, misit fratrem, cui januae monasterii cura erat credita, ut ei diceret: « Ecce audivisti me vivere: abi ergo, et ne tibi aegre sit quod te non videam. Quod si tu quoque velis hanc meam vitam imitari, ad hoc, ut inveniamus a Domino misericordiam, cellam tibi dabunt fratres, ut per te possis agere quietem et silentium. Fortasse autem alias quoque tecum vocabit Dominus: et illae per te salvae fient. Nullam enim aliam recreationem habet homo in terra, nisi hoc, ut faciat bonum et Deo placeat. » Hoc cum responsum accepisset, flevit: et compuncta, in cor suum immisit, ut salva fieret. Cum vero ejus animi promptitudinem didicisset Pachomius, Deo laudato, praecepit fratribus qui erant paulo religiosiores, ut aliquanto intervallo remotum a monasterio parvum facerent Asceterion, id est, locum in quo se exerceret. Ea autem, ut Deus postulat, se exercente, aliae quoque convenerunt: et crescente earum multitudine, fuit mater ipsarum, eas docens, et eis ostendens omnes vias ad salutem. Petrum autem quendam, virum pium et aetate valde proVectum, jussit eas visitare. Nam cum impatibilitate, erat etiam ejus sermo sale conditus. Erant autem cum animo ejus quoque venerandi oculi. Saepe itaque stans cum sororibus, sermocinabatur de iis quae pertinebant ad salutem ex divinis scripturis. Porro autem regulam quoque scriptam ad eas misit Pachomius: ut ex ipsa instructae et informatae, institutum vitae ex Deo sequerentur.

§ 29. Si quis vero ex fratribus habens in Asceterio aliquam quae ad eum attinebat, venisset ad eam visitandam, mittebat una cum eo quendam ex senibus et spiritalibus fratribus: et ita prius praefectam, deinde, ea praesente, et iis quae erant praeceptuae ex fraternitate, eam quae sibi erat nota, conveniebat frater cum honestate magna et reverentia, neque ad eam aliquid afferens, neque ab ea aliquid accipiens. Neque enim habebant aliquid proprium: sed utrisque sola sufficiebat memoria et spes bonorum futurorum. Quod si quando vel aedificandi, vel alicujus alterius gratiâ, opus haberent fratribus, scientem aliquem et pium inter alios, ad hoc mittebat similiter. Horâ autem comedendi revertentur ad monasterium, illic neque cibum, neque potum omnino sumentes. Quando autem consuminatur soror, usque ad hodiernum diem congregantur fratres in aliquo loco definito: et ita iis psallentibus, cacterae in alia parte, cum eam pulchre ad sepeliendum composuerint, ponunt in medio. Deinde sic eam accipientes

fratres, cum gravi et veneranda Psalmodia in monte sepeliunt cum magna pietate ac Dei metu, ut decet servos Christi.

§ 30. Cum haec vitae institutio in omnibus partibus sermone celebraretur, et nomen sancti Pachomii ad omnes perveniret, multi quidem laudabant nomen Christi. Non pauci autem rursus res mundi contempserunt, et ad vitam accesserunt monasticam. Inter quos fuit etiam quidam Theodorus *, quatuordecim annos natus, Christianis parentibus et valde illustribus. Is enim, cum esset dies festus undecimo mensis Tube, contemplatus domum suam quae erat admirabilis et magna, et cujus in mundo res erant prosperae, compunctus fuit corde divina gratiâ, et dicit apud seipsum: Quid mihi proderit, aut quid miser lucrifaciam, si cum hujus vitae momentaneis frui mihi licuerit voluptatibus, excidam ab aeternis? Nemo enim qui eas fuerit consecutus, aeternae gloriae poterit esse particeps. Cumque propter haec ingemisset, ingressus est in quamdam occultam partem domus: et cum in faciem cecidisset, cum lacrymis dicebat: «Domine, qui occulta cognoscis, scis me nihil eorum quae sunt in hoc mundo, tuo amoris praetulisse. Quamobrem rogo te Domine, deduc me ad tuam voluntatem: et illumina meam animam, ut te perpetuo laudem et glorificem.»

§ 31. Cum haec autem dixisset, advenit mater ejus, suisque in eum defixis oculis, videt ejus oculos lacrymantes, et dicit ei: «Quid tibi fuit molestum, o fili? et cur fuisti a nobis separatus? Nos autem te tristes quaerebamus.» Ille vero ei dixit: «Abi mater, et comedere: ego enim nolo nunc comedere.» Neque eam sustinebat. Recedens autem, in hac mora jejunabat usque ad vesperam. Saepe vero duas quoque conjungens vespervas. A sumptuosis autem cibus duos annos sua sponte abstinuit, seipsum assuefaciens ad perfectam exercitationem. Cum autem ei venisset in mentem, ut ingrederetur monasterium, recessit, omnium priorum oblitus. Cumque invenisset fratres, quorum erat honesta vitae conversatio, habitavit cum eis. Seditibus autem monachis post preces vespertinas, et divinas scripturas apud se meditantibus, audivit unum ex eis disserentem de tabernaculo quod erat in veteri Testamento, et de Sancto sanctorum, et inducentem solutionem in duobus populis, et dicentem: «Exterius quidem tabernaculum est primus populus Judaeorum: Sancta autem Sanctorum, est vocatio Gentium: quae habet magis mysticum, magis gloriosum ingressum. Nam pro sacrificio animalium, et thuribulo, et mensa, et arca, quae habebat panes mannae, et libros legis, et quaecumque illic erant, et pro candelabro, et propitiatorio, visus est nobis Deus Verbum qui in carne a se suscepta nos illuminavit, effectus lumen cognitionis, et propitiatio nostrorum peccatorum.» Cum haec autem solvisset frater fratribus qui cum ipso

* De eo Martyrologium xxviii dec.

sedebant, ipse rursus dixit: «Hanc solutionem didici a sancto patre nostro Pachomio qui congregavit in Tabenise fratres proficientes in Domino. Credo vero fore, ut nobis a Domino peccata condonentur quod viri justi hac horâ memini.» Cum haec autem audivisset Theodorus, corde fuit inflammatus, et dixit: «Domine Deus, si est hic vir sanctus super terram, dignare mihi concedere, ut eum videam, et sequar in omni praecepto: ut ego salvus fiam, et dignus evadam bonis quae promisisti iis qui te diligunt.» Haec dicens, fundebat lacrymas, ut cui divino amore vulnerata esset anima.

§ 32. Post aliquot autem dies venit ad ipsos Pecusius quidam vir pius, et maxime Christianus, senex admodum, ipsos visurus, et volens scire, quomodo agerent. Rogavit eum Theodorus, ut ipsum secum duceret. Is vero nihil cunctatus, ipsum accepit et duxit. Qui cum pervenisset ad locum, adoravit Dominum, dicens: «Benedictus es Deus, quoniam me peccatorem celeriter exaudiisti, et implevisti petitionem meam.» Cum autem cum Pachomio congressus esset Theodorus, coepit vehementer flere in foribus, et vultum irrigare lacrymis. Cum vero Pater eum vidisset, dicit ei: «Noli flere, fili. Nam ego quoque etsi sum peccator, suscepi opus Domini.» Cumque haec dixisset, introduxit eum in monasterium. Cum autem aspexisset fratres, fuit mente illuminatus, zelumque pietatis accepit ejus anima: procedensque abundabat iis quae sunt ex Deo virtutibus. Nam cum esset prudens et intelligens, magnam et admirabilem possidebat obedientiam: munificque Dei gratiâ in jejuniis et vigiliis et perpetua oratione perseverans, non cessabat semper majores desiderare gratias. Nam cum multi molestiâ afficerentur, fuit consolator et corrector eorum qui quomodocumque labeabantur. Videns autem insignem ejus exercitationem, eum valde amavit Pachomius, et eum in suo corde posuit.

§ 33. Cum vero audivisset ejus mater eum illic agere, venit in monasterium, afferens epistolas Episcoporum quae jubebant ei reddi suum filium. Ea vero hospitio accepta in mulierum ascerterio quod est prope monasterium, misit epistolas ad Pachomium, rogans ut ei permitteret videre suum filium. Tunc ipse, accersito Theodoro, dixit ei: «Audivimus, fili, matrem tuam huc venire, volentem te videre: et ecce ad nos attulit epistolas Episcoporum. Abi ergo, et imple ejus desiderium, et maxime propter sanctos viros qui ad nos scripserunt.» Dixit ei Theodorus: «Fidejubeas mihi, o pater, quod si eam videro post tantam cognitionem, non reddam rationem Domino in illo die quod ego reliquerim eam me convenire in fratrum offensionem. Si enim ante gratiam, filii Levi suos parentes et fratres ignoraverunt, ut servarent Dei justificationes: multo magis ego qui sum tanta dignatus gratiâ, non debeo praeferre genus et parentes Dei dilectioni. Dicit enim

Dominus: *Qui diligit patrem suum aut matrem plusquam me, non est me dignus* » (*Matth. x*). Dixit ei Pachomius: « Si tibi videatur, o fili, id tibi non expedire, ego non te cogo. Hoc autem est eorum qui perfecte mundo renunciarunt, et seipsos omnino abnegaverunt. Oportet enim monachos, inutiles quidem fugere mundanas congressiones: eos autem qui sunt membra Christi et credunt, omnes ex aequo diligere et admittere. Si quis autem qui mundana tenetur affectione, dicit: Caro mea sunt, et ego eos diligo: audiat Scripturam quae dicit: A quo quis est superatus, ejus est etiam servus.» Cum ipse ergo noluisset videri a matre, illa quoque constituit manere in asceterio apud sorores quae Christo servabant virginitatem, apud se cogitans: Omnino si Deus voluerit, videbo ipsum cum sororibus, et meam animam propter ipsum lucrificiam. Sic id quod est ex Deo acerbum, si fiat ad Dei gloriam, potest conciliare utilitatem iis qui in id incidunt, etiamsi aliquantisper molestum videatur.

§ 34. Quaedam autem mulier, ex iis quae illic vitam agebant, cum laboraret profluvio sanguinis, qui morbus eam longo tempore detinuerat: intellexisset autem de Pachomio, eum esse pium et religiosum, et vitam degere admirabilem: ejusque sincerum ac germanum esse amicum Dionysium Ecclesiae Tentyrorum Oeconomum, eum rogavit, ut ejus misereretur, et tanquam necessaria aliqua de causa, accerseret sanctum in ecclesiam. Ille vero adductus precibus mulieris, eum statim accersiit. Cum autem accessisset, et post orationem amplexus esset Dionysium in ecclesia, sedit cum ipso. Pauca vero cum sancto Pachomio disserente Dionysio, confirmata et roborata mulier animi promptitudine, et credens ei, qui dixit: Confide, filia, fides tua te salvam fecit: cum sensim ei a tergo appropinquasset et tetigisset cucullam quae erat in capite ejus, fuit statim curata: et cadens in faciem, flexis genibus, ipsum Deum laudabat propter beneficia quae per ejus servos fiunt in eos, qui credunt in ipsum. Ipse autem intellecta arte Dionysii, benedixit mulieri, et rursus rediit in suum monasterium.

§ 35. Cum autem postularet usus, ut ageretur fossa pro tutela monasterii, ipse quoque laborantibus fratribus opem ferebat lubentissime, et cum magna gratiarum actione. Aliquot vero post diebus quidam exercitator, Pater multorum fratrum, qui etiam solebat frequentius ad ipsum accedere, venit ad ipsum cum uno fratre, propterea quod talis exorta esset controversia in suo monasterio. Is frater, qui una cum eo aderat, urgebat et molestiam afferebat eidem Praefecto monasterii, ut assequeretur dignitatem clericatus. Praefectus autem cum videret eum esse indignum tali munere, varie differebat. Cum vero non posset amplius ferre fratris molestiam, accedit ad sanctum Pachomium, et ei narrat quemadmodum res se haberet, persuasum habens, eum

solum esse soluturum fratris contentionem. Ille autem postquam didicit causam, dicit presbytero: « Non venisti, ut a me exquirereres Dei voluntatem? Audi ergo me, et concede ei suam petitionem, ne despèret. Fortasse per id abstrahemus ejus animam ab inimico. Contingit enim virum quoque malum, si beneficio afficiatur, venire ad sensum boni. Meliorum enim rerum desiderium, solet animabus minime dissolutis et ignavis esse veluti certum pignus, quod se gerent ex virtute. Nobis quoque, frater, oportet hoc facere. Quae est enim ex Deo dilectio, in eo consistit, quod alter alterius moveatur misericordiâ. » Cum hoc responsum accepisset Praefectus, fecit quod fuerat jussus. Frater autem id quod petierat, assecutus, reversus ad sanctum cum lacrymis et multa compunctione, in faciemque cadens, confessus est, dicens: « Homo Dei, valde fuisti in altum sublatus a Domino, ut qui vincas in bono malum. Si enim non fuisses in me leni animo sed adversus me dixisses aliquid, reliquissem habitum, et a Deo fuissem alienatus. Nunc autem benedictus es tu a Domino, quoniam per te salva est anima mea. » Cum ille autem eum jussisset surgere, et hortatus esset ut ostenderet vitam dignam professione, ne deteriores poenas lueret in futuro, eum complexus dimisit, deducens usque ad ostium monasterii.

§ 36. Eo vero adhuc stante, ecce vir cursim procul adveniens, pròcidit ad ejus pedes, rogans et obsecrans, ut ejus filia, quae vexabatur a daemone, curaretur, a Christo ei data gratiâ. Ille autem eo relicto stante foris, ingressus est monasterium, misitque ad eum per janitorem, dicens: « Non est quidem mos nobis loqui cum mulieribus: sed mitte ad me unam ex vestibus tuae filiae: et cum in nomine Domini nostri Jesu Christi ei benedixerimus, eam rursus remitemus: et spero quidem fore, ut salva fiat puella. » Allatam autem tunicam torve intuens sanctus, dixit: « Non est ejus tunica. » Affirmante autem ejus patre, et dicente eam esse ejus, dixit ei: « Eam quidem illius ego quoque esse scio: sed non conservat suam castitatem, cum profiteatur se esse virginem. Et ideo cum eam aspexi, sensi illam non esse castam: et propterea dixi eam non esse ipsius. Promittat ergo tibi fore, ut deinceps se puram conservet coram Deo: ejusque misertus clemens et misericors Dominus, eam sanabit. » Cum autem cum ira et dolore pater interrogasset filiam, confessa est puella; et cum jurejurando dixit, se non amplius ea esse facturam. Deinde sic precatus sanctus, ad eam misit oleum: quo quidem cum usa fuisset in fide, statim fuit sanata, et Deum laudavit, quod cum saevo daemone vitâ quoque commutata, magnam castitatis curam gesserit in posterum.

§ 37. Cum haec fama in omnem partem pervasisset, alius rursus suum filium, qui immanem habebat daemonem, quotidie lugens, cum eum non posset ad sanctum deducere, venit ipse

genusflectens et rogans, ut pro eo oraret. Is vero cum esset precatus, et illi panem dedisset, praecepit, ut tempore vescendi eum comedendum praeberet laboranti. Ei itaque esurienti pater panem obtulit. Daemon autem id sentiens, non permisit ei, ut ipsum gustaret, nec ut tangeret: sed cum multa alia accepisset, explevit appetitum. Rursus ergo pater ejus, cum hunc panem accepisset, et minutatim fregisset cum minutissimis partibus casei, injectit fragmenta in medium dactylorum, eaque sola ei apposuit: ut actum ignorans, acciperet benedictionem. Ipse autem rursus ea aperiens, et humi jecit fragmenta, et dactylos abhorrens reliquit, volens nihil omnino gustare. Cum ergo pater ejus cum multis diebus reliquisset jejunum, nihil aliud praeter hunc panem reliquit in potestate. Is vero fame oppressus, ex eo sumpsit: et cum primum fuisset refectus, dormiit, et recessit ab eo malus spiritus. Tunc pater accepto, qui curatus erat, filio, rursus cum ipso accessit Deum laudans, qui per suos sanctos facit magna mirabilia, gloriosaque et insignia, quorum non est numerus.

§ 38. Porro autem cum plurimas quoque alias curationes per se videret hic beatus fieri virtute Sancti Spiritus, corde non efferebatur (habebat enim hanc quoque gratiam a Domino), sed manebat semper idem, cogitabundus et severus. Si quando autem precatus, petitionem non fuerat consecutus, hoc ei non videbatur novum et alienum: sed divinam illam et magnam quam didicerat doctrinam habebat semper in ore: *Fiat*, dicens, *Pater, voluntas tua*. Theodorus autem, de quo paulo ante dictum est, cum esset junior, confirmabatur spiritu, in omnibus imitans patrem, qui ipsum deducebat: qui quidem nulli erat culpae affinis, aut reprehensioni: et proficiebat virtutibus, magno illi viro se submittens et cedens in omnibus, propter Deum, tanquam ipsi Domino. Quoniam vero solet ut plurimum anima contrariis exerceri ad patientiam, saepenumero eum probabat in iis quae ipse praecipiebat, jubens quidem ei aliqua facere opera: deinde rursus eum jubens desistere, et vituperans ea quae ipse faciebat, cum magna alacritate animi transferebat ad alium, dicens non recte prius ab eo facta esse, et indicebat cogitationem vanae de se persuasionis, qua sibi nimium placebat, cum eo bellum gerere. Ipse autem paternam increpationem prudenter accipiens, manebat minime conturbatus, nihil audens omnino contradicere, aut se apud eum defendere. Aliis vero verbis sibi satisfaciens, dicebat: « Est optimus artifex et probus Christi servus. Multa autem, quae apud imperitos feruntur aliter, accipiunt a scientibus aliam correctionem. Ego itaque peccator meipsum debeo lugere, donec Dominus cor meum dirigat ad bonum, et evadam dignus sanctorum patrum obedientiam. Nam absque Domini auxilio, opera hominis et quae in se est maxime fiducia, est pulvis et cinis. »

§ 39. Cum autem fratres aliquando profecti essent in quamdam

insulam, nomine Thraeam, ad metendum, et eis Theodorus pararet quae comederent, quodam die venit Pater ex opere (erat enim cum eis) et laborabat morbo corporis. Ei vero horrenti injectit Theodorus stragulam vestem ex pilis contextam, nempe cilicium. Ille autem id valde aegre ferens: «Tolle, inquit, hoc a me, et stoream mihi injice, sicut mos est fratribus.» Eo autem facto, rursus veluti oblitus exacte illius et accurate vivendi formae senis, accepit pugillum daetylorum, et dedit ei, hortatusque est, ut eis vesceretur. Ille autem id videns, dixit ei lacrymans: «Itane igitur, frater, quoniam in fratrum labores habemus potestatem, et ea dispensamus, quae sunt eis necessaria, propterea debemus nos absolute et temere quibuslibet frui indiscriminatum: aut praeter id quod usus postulat, aut praeter tempus, aut praeter morem aliquid facere? Ubi est ergo timor Dei? Dic enim mihi frater: Pervasisti omnia tuguria, et tibi persuasisti, non esse in eis aliquos aegrotos? Ne fallaris, Theodore. Perinde enim est in re parva, atque in magna, se inique gerere. Illis enim, Deo opem ferente, lubenter sustinentibus afflictiones, quomodo nos non feremus?» Ea autem quae sibi data fuerat, gratiâ, morbos probabat, quinam essent. Aperte enim sciebat, daemones quavis ratione conari impedire fideles.

§ 40. Eum certe aliquando invasit vehementissima febris in monasterio, fuitque jejunos quinque dies. Cum autem intellexisset hanc esse artem maligni, qui semper vult sanctis afferre impedimentum, non intermisit surgere ad preces: sed Deo, quem desiderabat, vehementer supplicavit: statimque morbo levatus, in eorum, qui sani erant, fratrum mensae consedit, Deo agens gratias, qui ei concesserat, ut posset discernere quae sunt praestantiora. Cum vero talis esset, nullo modo curam negligebat aegrotorum: sed erat bonus et misericors in fratres, si ullus alius.

§ 41. Jam vero cum vidisset Dei providentiâ multiplicari fratres, et in arctum cogi monasterium, traduxit ex iis aliquos in vicum, qui dicitur Pibi: et extructo illic monasterio, eis praefecit oeconomum, ut dispensaret quae opus erant fratribus. Cum autem eis scripsisset regulas, et arrham dedisset orationem, et plurimas spirituales adhortationes, eisque accurate praecepisset, ut nullus eorum vel verbo, vel facto omnino laederet proximum, sed sequeretur unusquisque praescriptum exercitationis, quoniam et apud Deum et apud homines ordo est in honore: curam gerebat senex visitans assidue, noctuque diuque, haec duo monasteria, uti servus principis pastorum Christi Domini, et Servatoris animarum nostrarum. Rursus autem multiplicatis in secundo monasterio fratribus, post aliquod tempus ad eum venit senex aliquis, qui se maxime exercebat; nomine Eponychus. Qui ipse quoque erat praefectus alterius monasterii antiquissimorum fratrum et perfectorum. Is magnum rogabat Pachomium, ut ipsum

assumeret, et sibi conjungeret: et ejus monasterium, quod dicebatur Chenoboscia, ipsius quoque fratres acciperet, et suo conjungeret monasterio. Ille vero ei acquiescens, illuc quoque fratres adduxit ex proprio monasterio. Cumque Deum pro eis orasset, et praecepisset fratribus, qui prius illic erant, ut hi suas omnino regulas sequerentur: et eis quoque formās pro more praeberet, et eis constitueret, ut viverent convenienter regulis primi monasterii, ipse Domino agebat gratias propter salutem fratrum. Eodem modo rursus rogatus a fratribus, qui debebant in monasterio Muchonse, ut eorum curam post Deum susciperet, cessit pater: et cum eis quoque fecisset easdem constitutiones, et eos cooptasset inter proprios fratres, ipsos etiam commendavit Domino qui facit mirabilia, et eos qui volunt salvi fieri, tradit et committit suis sanctis.

§ 42. In hoc monasterio erat quidam antiquus et valde sanctus, diligens Dominum, nomine Jonas, exercitator perfectissimus, cujus etiam vivendi rationem ad multorum utilitatem, Deo adjuvante, narrabo. Nam cum magnus Pachomius studiose ac diligenter in unoquoque monasterio constitueret fratres potentes spiritu ad reliquos gubernandos, ipseque certis interjectis intervallis visitaret monasteria, et illuc quoque venisset: dum ipse ingrederetur in monasterium, stabat ficus alta admodum, in qua solebant quidam pueri clam ascendentes, ex ea sumere fructus et comedere. Cum hoc autem vidisset ille magnus, et ei appropinquasset, videt spiritum quemdam immundum, qui sedebat super ipsam. Cum vero cognovisset hunc esse daemōnem gulae, et exploratum habuisset hunc esse, qui maxime decipiebat juvenes, vocat praedictum fratrem, qui erat hortulanus monasterii, et dicit ei: «Exscinde frater hanc ficum. Est enim indecōrum eam stare in medio monasterii, propterea quod ea afferat offensionem iis qui cognitione nequaquam sunt stabiliti. » Is autem cum hoc audiisset, magno dolore est affectus, et dicit illi magno: « Nequaquam, o pater: magnum enim fructum solemus ex ea percipere. » Cum eum autem vidisset affectum molestiā, sciretque ejus vitam admirabilem et utilem, noluit quidem eum amplius cogere, ne afficeretur majori tristiā. Sequenti vero die visa est arbor adeo sicca, ut nec folium viride, neque fructus in ea omnino inveniretur. Cum ergo vidisset beatus Jonas (ita enim vocabatur senex) quod factum fuerat, majorem accepit dolorem ex inobedientia, quod cum dixisset sanctus, non eam statim omni studio et alacritate animi excidisset.

§ 43. Is cum octogintaquinque annos egisset in monasterio, et vitam exercuisset admodum honestam et venerandam, solusque horti curam gereret, et frugiferas ipse plantasset arbores, nullum unquam omnino fructum gustavit usque ad mortem, omnibus fratribus, hospitibus, et iis qui circumcirca incolebant,

vescentibus fructibus usque ad satietatem. Indumentum autem ejus erat hujusmodi: Cum tres solas ovis pelles conjunxisset, iis solis fuit contentus ad omnem amictum corporis, nihil aliud induens, nec hyeme nec aestate. Habebat vero unum lebitonem, quo induebatur temporum divinorum Sacramentorum: et cum primum communicasset, eum rursus exuebat et reponebat, mundum servans octogintaquinque annos. Quid sit autem corporis quies, nesciebat quidem, quod ipse lubenter semper operabatur, et cum magno studio et animi alacritate. Sed neque cocti aliquid unquam sumpsit: sed toto tempore vitae suae cruda olera comminuta comedebat cum aceto. Asserebant autem quidam ex fratribus, quod nec poterat quidem domum nosse nosocomii. Accedit his omnibus, quod nunquam recubuit supra dorsum usque ad mortem: sed interdum quidem hortum operabatur: circa occasum autem Solis, cum cibum sumpsisset, ingrediebatur in suam cellam, et sellae insidens, in medio cellae funes contexebat usque ad conventum nocturnum: et sic contingebat ei somnum parumper videre propter naturalem necessitatem corporis, sedenti et in manibus habenti juncos, qui ab eo texebantur. Hoc vero faciebat non ad lucernam, aut ad ignem aliquem, sed in obscuris sedens tenebris, et Scripturas memoriter recitans. Alia quoque plurima laude digna faciebat beatus senex Jonas, quae scribere non est praesentis temporis: ne si in infinitam longitudinem produxerimus orationem, negligentioribus auditoribus taedium afferamus. Hunc novo quodam modo fama est obdormisse. Sellae enim suae insidens, et juncos texens, ut solebat, sic requievit, ut ipso mortuo, invenirentur junci in ejus manibus. Narrant autem fratres de ejus sepultura rem vere admirabilem, et dignam quae mandetur scriptis. Nam cum ejus pedes non potuissent extendi, propterea quod instar ligni obduruissent in ea in qua decesserat figura: neque ejus manus possent contrahi, aut appropinquare reliquo corpori: neque rursus concederet, ut tunicâ exueretur pellicea, eum involventes perinde, ac lignorum sarcinam, sic coacti sunt eum mandare sepulturae. Sed revertamur ad propositum.

§ 44. Cum in hoc monasterio oratorium sanctus aedificasset Pachomius, porticusque et columnas numerose construxisset lapidibus, delectatus est opere, propterea quod id pulchre aedificasset. Cum autem apud se considerasset, non oportere hominum opera admirari, et delectari specie pulchrorum aedificiorum, recenti adhuc opere, acceptis funibus, et columnis alligatis, jussit fratribus, ut eas traherent totis viribus, donec inclinatae, non fuerunt amplius decorae. Deinde vero coepit dicere: « Nec vos quoque, fratres, multum contendatis jactare et magnificare opus manuumstrarum: sed orate potius, ut gratiâ Christi et dono Sancti Spiritus integra maneant vestra opera, et ne mens lapsa

propter laudem artis, fiat praeda diaboli: sunt enim multa ejus insidiae.» Ita in unumquodque veniens monasterium, eis proderat: et sedens, eis sanctas exponebat scripturas: et hortabatur, primum quidem, ut nulli essent affines reprehensioni: scirent autem et non ignorarent astutias inimicorum. Ipsi vero in eos pugnarent virtute Sancti Spiritus, et continenter dicerent: *In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum rediget inimicos nostros* (Ps. 107).

§ 45. Eum vero rogavit quidam ex fratribus, cur, cum ante adventum quidem molestiam exhibentis daemonis, salvum habentes sensum cogitationis, philosophemur de continentia, humilitateque et aliis virtutibus: tempore autem postulante, ut ostendamus opera, de quibus philosophamur: ut verbi causâ, in tempore irae, patientiam: in tempore odii, injuriae acceptae oblivionem: laude proposita, animum ab inani gloria alienum, et alia multa ejusmodi, non possumus? Cui sanctus sic respondit, dicens: «Quoniam virtutem perfecte non exercemus, propterea omnem daemonum habitum et tortuosos anfractus nescimus ad hoc, ut nos possimus ejus, qui nos vexat, adventum acriore contemplantis animae facultate amovere, et talium cogitationum circumsistentem repellere confusionem. Quocirca necesse est unoquoque die et horâ, contemplanti animae parti, tanquam oleum, infundere Dei metum: qui cum sit agendi facultatis efficiens, et lucerna ad contemplanda ea quae subjiciuntur, efficit quidem, ut mens nostra concuti et labefactari nequeat: ad iram autem, et odium, et injuriae acceptae recordationem, et aliquam aliam ex iis affectionibus, quae nos protrudunt ad vitium, nos non rapiat: contemplantemque et in sublime se extollentem ad regionem incorporeorum, ei, quem tales vexant daemones, addit animum, et eum incitat, ut contemnat, efficitque, ut (sicut scriptum est) ambulet super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici.»

§ 46. Haec cum ipse solveret fratribus, et inimici bella aperte describeret, haeretici quidam exercitatores, interna cilicio occultantes, venerunt, et fratribus, qui erant in foribus, dixerunt, a suo patre ad magnum illum missi: «Ingredimini, et ei dicite: Es ne vere homo Dei, et credis te a Deo exaudiri? Agedum communiter nostris pedibus fluvium hunc transmittamus, ut cognoscant omnes, quis ex nobis habeat majorem apud Deum fiduciam: nos, an tu.» Cum haec autem Pachomio fratres renunciassent, succensens, dixit eis: «An vos, inquit, omnino haec vestris auribus accepistis? Nescitis hujusmodi quaestiones esse plane a Deo alienas, et quae non solum abhorrent, non dico a nostrae vitae instituto, sed etiam a mundanis, qui recte sapiunt, et sunt vere Christiani? Quae enim lex nobis permittit haec dicere, vel proponere? Quid est autem miserius hac cogitatione, ut ego mittens lugere mea peccata, et animo esse instar pueri, quo aeternum

«Fugiam supplicium, talibus utar quaestionibus?» Il vero rursus dixerunt: «An cum isti sint haeretici, et a Deo alieni, te ad hoc vocare ausi sunt?» Is vero respondens, dixit eis: «Certe haec est quaestio haeticorum. Non legistis autem quod dicit Apostolus: *Secundum duritiam autem eorum, et impoenitens cor, tradidit eos Deus in reprobum sensum (ex Rom. 1 et 11)*, ut sint ipsi nexcusabiles? Et nunc hi forte Dei permissione potuissent fluvium trajicere, tanquam per aridam, opem eis ferente diabolo ad hoc, ut haeresis hujus impietas confirmetur iis qui ei inniuntur: et hoc astu fidem faciat aliquibus ex iis qui jam sunt ab eo decepti. Mihi vero non est nunc hoc necessarium. Ite ergo, et dicite iis qui hanc vobis vocem proponunt: Haec dicit homo Dei Pachomius: Meum certamen et totum meum studium est, non ut pedibus fluvium transmittam, aut feris imperem, quas ab initio Deus subiecit homini: sed ut Dei in me comprehendam judicium, et Domini virtute diabolicas transiliam insidias: qui me jussit ambulare super serpentes et scorpiones, et super omnem inimici potentiam.» Haec cum dixisset, rursus praecipit fratribus, de bonis suis operibus non sibi nimium placere, nec eo nomine praeclare de se sentire, neque Deum tentare per has petitiones. Inveniuntur enim multae machinae adversarii, suntque ea, quae sunt hujusmodi, et supervacanea, et periculosa, cum inimico dixerit verbum salutare: *Non tentabis Dominum Deum tuum (Matth. 4)*. Post hos omnes sermones, oravit surgens senex, et rogavit Dominum, ut ejus verbi semper meminisset ad salutem: et sic recessit unusquisque ex fratribus ad opus sibi constitutum, meditans divinas scripturas. Fieri enim non poterat, ut ullus eorum aliquod verbum loqueretur otiosum et mundanum: sed, prout scriptum est: *Os meum meditabitur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam (ex Ps. 36)*.

§ 47. Cum vero cum fratribus quibusdam navigaret ad monasterium, pervenire autem non potuisset quod jam dies inclinaret ad vespeream, dixit eis: «Vultis vigilemus hac nocte?» Il vero dicunt ei: «Ut tibi videtur, Pater.» Is rursus dicit eis: «Didici duas formas orationis a sancto Patre nostro Palamone: aut oremus usque ad mediam noctem, et deinde quiescamus usque ad matutinum: aut dormiamus usque ad dimidiam noctem, et sic orabimus usque ad matutinum.» Cum ii autem ultimum elegissent, mansit senex, horas sapienter conjectans somni et orationis. Erat enim senex peritus vigiliarum, et promptus apud socios. Ipsi vero cum ea in re longe ab eo abessent, in conventu officio minime satisfecerunt. Nam unus quidem omnino cum latuit. Erat enim defatigatus, et tota nocte dormiit. Alter autem cum se coniecisset in aedem, mansit diu, somno remedium afferens. Quem quidem cum mane vocasset ad preces, fecit, ut secum staret. Ipse autem cum, ut consueverat, tota nocte manus

in formam crucis extendisset, mansit immotus, donec peregit orationem. Cum vero rursus multa confecissent stadia, venerunt in monasterium.

§ 48. Cornelius autem oeconomus, cum audiisset magnum accessisse Pachomium, rogavit unum ex iis qui cum eo erant fratribus dicens: «Quid agit Pater noster, aut ubi versatus est iis diebus qui intercessere?» Dicit ei frater: «Virum quidem nosti, et ejus studium. Hac nocte autem satis nos erudiit.» Cum vero is narrasset omnia, dicit ei Cornelius: «O imbecillitas. Et permisisti, ut te senex vinceret qui es adolescens?» Ipsis autem loquentibus, audivit magnus Pachomius spiritu. Cum itaque fuisset vespera, dicit Cornelio: «Quoniam me heri quaedam invasit sociordia, vis hodie impleamus debitum, stantes ad orationem? Scriptum est enim: *Vovete, ac reddite Domino Deo nostro (Ps. 75)*. Sed vigila nobiscum.» Cum is autem dixisset, Ut vis pater: statim in cella peragit quod desiderabat, diu quidem trahens preces: Cornelium autem ad ea quae dicta sunt, satis erudiens, docensque commiserari, et antiquum ducere meliorem. Post generale enim fratrum officium, ejus qui simul fit conventus, cum is cessavisset a precibus, dixissetque ei frater: «Quid fecisti, Pater? Ne aquam quidem gustavi cum cibum sumpsissem vespere: et permisisti, o Corneli, ut senex imbecillus te vincat in oratione?» Tunc cum cognovisset se non latuisse, sed magnum Pachomium ejus verba attendisse quae fratri dixerat: «Peccavi, inquit, ignosce mihi. Neque enim recte cogitavi, nec recte sum locutus. Est enim in te Sanctus Spiritus, inhabitans, et Dei virtus est tecum.» Cum ergo eum quoque sic pulchre docuisset, dimisit.

§ 49. Fratres autem rursus coepit hortari, ne attendant pulchritudinem et speciem hujus seculi, non pulchrum cibum, aut indumentum. Eorum enim pulchritudinem ostendebat esse in mandatis Dei, convenienter Psalmographo qui dicit: Domine, in voluntate tua praebuisti pulchritudini meae virtutem. Sola ergo quaerenda virtutum pulchritudo quod etiam est utile. «Dicite enim mihi, inquit, Joseph non erat aspectu valde decorus? Verum non rex extitit ex ea quae videbatur, pulchritudine: sed ex eo qui et in eo habitabat splendore virtutum, evasitque ea quae erant gravia et aspera, turpeque ac vitandum vicit et fugit peccatum: cujus tenebras ac caliginem describere non est praesentis temporis. Sed non erant tales Amnon, aut Absalom qui solius corporis confidentes pulchritudini, se diversis malis omnino transfixerunt, et non divinam latuerunt justitiam. Verum nos nobisipsi attendamus, o dilecti, ab omni cupiditate carnis nosipsos removentes, ut sic aeternorum bonorum fiamus participes, rursus recipientes veram pulchritudinem.» Eo haec dicente, venit illuc Paphnutius, frater Theodori, qui ipse quoque petebat fieri Monachus. Cum eo

autem nollet omnino uti ut fratre (veterem enim hominem nondum plene exuerat), magno afficiebatur dolore Paphnutius, et perpetuo flebat. Cum vero hoc magnus intellexisset Pachomius, dicit ei: «Bonum est se demittere, et accommodare iis qui sunt huiusmodi in principio, o frater. Quomodo enim recenter plantatis arboribus convenit magnum adhibere studium et sollicitudinem, ita etiam ei qui incipit se exercere, donec ipse Dei gratiâ actis radicibus, fide fuerit confirmatus.» Cum haec audivisset Theodorus, cessit Patri, ut ei fuerat constitutum, fratrem in omnibus confirmans. Intelligebat enim ea quae dicebantur.

§ 50. Aegre ferente autem fratre aliquo quod frequentius a Patre reprehenderetur, et paratus esset ad fugam, simulans Theodorus, dicit ei: «Nosti frater, senis orationem esse supra modum asperam: nescio, an hic possim amplius sustinere.» Ille vero, veluti proprium onus deponens, et recte ad alium respiciens, ei dicit: «Et tu hoc pateris?» Dicit autem ei Theodorus: «Et valde quidem aegre patior. Sed si velis, simus una ad nosipsos consolandos, donec adhuc semel experiamur. Si in nos quidem evadat benignus, hic maneamus: sin minus, abeamus, et simus separati.» Haec cum audiisset frater, fuit confirmatus ex imbecillitate suarum cogitationum. Theodorus autem veniens ad Pachomium, rem ei narravit, ut potuit. Ille vero dixit ei: «Recte fecisti, fili. Sed adduc eum tecum, et ejus rursum consilium veluti reprehende. Quam dat ille admonitionem, plenius accipit frater.» Cumque ii simul venissent, et Theodorus convenienter doctrinae Patris eum reprehenderet, se inclinans Pater: Ignoscite mihi, inquit, fratres, nam ego peccavi. Debetis ipsi quoque tanquam germani filii ferre Patrem vestrum. Et sic callido invento eis profuit.

§ 51. Hujus Theodori prudentiam cum vidisset Pachomius, et quod posset confirmare et corroborare imbecilliores, eo valde laetabatur. Mos autem erat omnibus, ut singulis vesperis in unum monasterii locum convenientes, audirent magni Pachomii doctrinam. Simul vero congregatis omnibus, jubet Theodoro qui erat viginti annos natus, loqui fratribus verbum Dei. Is vero protinus citra ullam contradictionem aut inobedientiam os aperiens, locutus est eis multa quae pertinebant ad eorum utilitatem. Nonnulli autem ex senibus antiquioribus, cum vidissent quod factum fuerat, noluerunt eum audire, dicentes inter se invicem: «Quoniam hic rudis et ignarus nos docet, eum non audiemus.» Et relicta congregatione, recesserunt unusquisque in cellam suam. Cum docendo autem finem imposuisset, misit magnus Pachomius ad eos accersendos. Cum ipsi autem ad eum venissent, eos interrogavit, dicens: «Quanam de causa relicta auditione recessistis in cellas vestras?» Illi vero dicunt: «Tantillum puerum, senum et eorum qui sunt in monasterio proveci, doctorem constituisti?»

Haec cum audiisset, valde ingemuit: tristitiaque affectus, dicit eis: « Scitis, unde principium malorum in mundum introiit? » Cum ii autem dixissent, « Unde? » Respondens, dicit eis: « Ex superbia, propter quam Lucifer quoque qui mane oriebatur, cecidit e coelo, et fuit contritus super terram: propter quam cum feris quoque habitavit Nabuchodonosor Rex Babylonis. An non audiistis quod scriptum est, Abominatio est Domino vir omnis alto corde? et quod *omnis qui seipsum exaltat, humiliabitur? Qui autem seipsum humiliat, exaltabitur?* Vos ergo inscientes spoliavit diabolus, ut qui omnem vestram virtutem perdideritis. Mater enim et principium omnium malorum, est superbia. Non enim Theodoro relicto recessistis, sed cum verbum Dei effugeritis, separati estis a Sancto Spiritu. Vere digni estis omni commiseratione. Quomodo non intellexistis fuisse satanam qui vos impulit, ut eo recederetis? O magnum miraculum. Deus seipsum humiliavit, factus obediens propter nos usque ad mortem: et nos qui sumus secundum naturam humiles, effërimur? Qui est naturâ excelsus, et omnem superat magnitudinem, mundum acquisivit per humilitatem, cum posset vel solo aspectu omnia comburere: nos autem qui sumus revera terra et cinis, et si quid est his vilius, intumescimus, nescientes quod nos ex eo demittimus ad infimas terrae partes? Non vidistis me vel attentissime audientem? Dico autem vobis, me in eo audiendo magnam accepisse utilitatem. Non enim, ut qui vos probarem, permisi ei loqui vobiscum sed ut qui ipse quoque expectarem commodum. Quanto ergo magis oportuit vos eum cum magna audire humilitate? Vere dico quod ego qui sum vester Pater in Domino, ita audiivi, ut qui nescirem dexteram, vel sinistram. Vobis ergo dico coram Deo, quod nisi pro hoc magnam ostenderitis poenitentiam, ut vobis condonetur delictum, id vobis afferet interitum: et cum hoc in vobis pessimum fuerit initium, non cessabitis, donec perveneritis ad ultimam sententiam condemnationis. » Cumque his verbis superbiae vulnus satis astrinxisset, sedavit morbum, eos moderate corrigens. Erat enim et severus, quando oportebat: et rursus benignus, quando tempus postulabat. Reprehendebatque peccantes, ad id quod bonum est incitans.

§ 52. Fratrem certe quemdam non recte ambulanti, sed propriam sequentem voluntatem, cum seorsum accepisset, eum admonebat, dicens: « Frater, Dominus dicit: De coelo descendi, ut faciam voluntatem ejus qui me misit. Ipse quoque debes nos audire. Video enim te esse invisum inimico, eumque tuos labores per multa populari. Ingredere ergo sequens regulam, et quando te vocat ad cibum sumendum, ne perman eas jejunos: sed conveniens cum fratribus, pane vescere modice, et sume obsonium quod tibi apponitur. At neque valde satiëris, si sis admodum robustus corpore: neque rursus, si sis imbecillus, corpus valde

consumas: sed te rege pro viribus corporis, donec viceris daemone[m] gloriationis. Is enim tibi valde imminet.» Qui cum haec audiisset, in praesentia quidem paruit consilio, errorem autem rursus est secutus, dicens: Quid hoc? Ubi scriptum est: Noli jejunare, noli te exercere? Cum ergo sic sequeretur suam animi impulsione[m], dominatum in eum obtinuit inimicus. Et cum Theodorum vocasset ille magnus, dicit ei: «Scis hunc fratrem mihi magnam afferre molestiam? Vade ergo, visita illum, et fac ut scias quid agat.» Cum venisset autem, invenit illum tanquam orantem, sed verba emittentem immutata, et quae nihil omnino significarent. Reversus vero, narravit ejus nugas magno Pachomio. Considerans autem Theodorus diaboli operationem, ejusque varium et multiplex in nos bellum, admiratus est et valde timuit, cogitans cum quanta sobrietate oporteat Monachum decertare adversus infestos impetus adversarii. Cum autem venisset sanctus, et pro eo fecisset orationem, qui est omni ex parte misericors, Dominus noster Jesus Christus eum curavit. Ipseque castigatus deinceps se custodiit.

§ 53. Dicebat vero iis qui convenerant fratribus Pachomius: «Magna vigilantia et attentione opus est, o fratres, ad hoc ut salvi simus. Etenim saepe malos audio jactantes daemones quod decipiant eos qui se exercent; et alioqui ululantes: talis est assiduus in orationibus, et cum ardorem ferre non possemus, recessimus. Vos ergo semper custodite, et munite nomine Christi. Vobis enim ejus voluntatem sequentibus, adversus vos nihil poterunt inimici. Sunt enim cinis et fumus, et non est in eis status a facie timentium Dominum.» Haec cum dixisset, fuit veluti a Deo afflatus, stetitque satis magno tempore. Deinde vocat oeconomum monasterii, et dicit ei sensim: Vade in hanc cellam, et cognosce, quisnam sit qui illic suam negligit animam: et sis testis damni illius, aperte sciens quod ex eo evenerit. Iste enim non accessit ad audiendum verbum Dei, ut vires sumeret adversus eum qui ipsum affligit, et trahit in mundum: cur non illic precatur, sed dormit? Nescio, an is sit Monachus. Is autem paulo post separatus a fratribus, reversus est in mundum, ut qui non posset ferre leve jugum Domini.

§ 54. Adjiciens quoque pater, hoc rursus dicit: Dicite mihi, fratres: «Si sit domus habens centum mansiones, pertinens ad patremfamilias, emat autem alius ab eo interiorem mansionem, nonne prohibetur a suo habitaculo? Ita etiam fidelis, si habeat omnes fructus spiritus, sua autem negligentia et insidiis diaboli ab uno eorum abalienetur, virtute vendita per dolum, non erit imbecillus in ea parte, cui sua sponte cessit? Nisi enim surrexerit, vigilantemque et attentam habuerit animam, et se munierit ac diligenter custodierit, per parvum illum inimici ingressum perdit omnem suam virtutem. Ut qui in bello stant in praesidio

adversus adversarios, per minimam partem, quam neglexint, saepe certum vulnus accipiunt, et in magnum vitae veniunt periculum. Oportet ergo unumquemque nostrum se munire, et omnibus ornare virtutibus. Non est enim parvum damnum ei qui parvam despexit virtutem.»

§ 55. Aliquando autem contigit, ut cum ipse ageret cum fratribus, frondes ficuum secantibus, et ex eis jam semel, quantum portare possent, tulissent in navigium, ille factus esset repente in ecstasi, et omnes videret suos fratres, aliquos quidem igne ardente contineri, et non posse effugere: alios autem stare nudis pedibus supra spinas, et implicari palis, nec posse illinc omnino evadere: alios stare supra partem altissimi praecipitii, sub quo erat circumcirca fluvius latissimus, refertus crocodilis: ut nec possent recedere a praecipitio, nec seipsos jaccere in fluvium propter belluarum multitudinem. Eo autem adhuc sic stante, fratres qui onera deposuerant, ei assistebant in oratione. Cumque ipse dixisset, Amen, e via recesserunt. Cum ergo adventasset vespere, et ipse visionem narraret, ut poterat, omnes lacrymabantur. Rogatus autem a fratribus, quid esset hoc, dicit eis: «Novi post meum decessum hoc futurum in fratribus, adeo ut non possint invenire qui eos confirmet et corroboret, sicut eos oportet consolari in multis afflictionibus, et deducere ad id quod est melius ex veris praeceptis.» Tunc Theodorum, qui satis habebat spiritus, et poterat multis prodesse, constituit oeconomum monasterii quod est in Tabenise. Ipse autem habitavit in alio monasterio, ubi erat etiam oeconomia aliorum monasteriorum. Theodorus vero nulla in re propriam sequebatur voluntatem, quandoquidem eum inflammaverat verbum Dei et confirmaverat, ut ea quae supra sunt, animo agitaret, et proficiens fratribus proderat, ut solebat.

§ 56. Cum hanc pulchram in Christo vivendi rationem intellexisset etiam civitatis Episcopus, nomine Panuarius, in omnibus alioqui vir bonus, et rectae fidei amator vehemens, missis literis, eum ad se accersiit, pluribus verbis rogans, et divina adhortans persuasionem, ut in illa civitate extrueret monasteria. Cum ipse ergo esset ab eo multis de causis persuasus, et illuc esset venturus, aequum putavit primum visitare ea, quorum curam gerebat, monasteria. Cum esset autem prope unum ex iis, occurrit funeri cujusdam fratris mortui qui efferebatur (vixerat vero in otio et lascivia), et fratribus illius monasterii qui funus prosequerantur curâ multa et numerosa psalmodiâ, cum illic essent etiam parentes et cognati omnes, et amici defuncti. Qui cum vidissent sanctum, deposuerunt lectum, ut pro ipsis et fratre mortuo faceret orationem. Cum ergo obtulisset plus, quam rogatus fuerat, eam quae Deo debetur, supplicationem et adorationem, conversus ad eos jussit quidem eos cessare psallere. Cum autem

jussisset afferri vestimenta mortui, jussit ea comburi coram omnibus. Deinde sic rursus jussit tolli, et absque ea quae de more fit psalmodia sepeliri reliquias. Fratribus autem et parentibus, et omnibus cognatis ejus qui decesserat, hoc novo spectaculo obstupefactis, et rogantibus ut ei consueta fieret psalmodia, ipse non sustinuit. Ipsis vero rursus ejulantibus et dicentibus: Quodnam est hoc novum spectaculum, o Pater? Quis non jacentis mortui fuerit misertus, etsi sit inimicus? Neque hoc tuam decet sanctitatem, et nobis hoc maximum affert dèdecus, et multa alia. Et rursus: Utinam non progenuissemus: utinam non factus esset hic monachus. Non enim nobis reliquisset aeternum hunc dolorem. Rogamus ergo, ut mortui sancto funeri reddatur Psalmodia.

§ 57. Ille vero respondens, dixit eis: « Re vera, fratres, jacentis plus, quam vestri, misereor: quandoquidem vos quidem id curatis, quod videtur, tabernaculum: a me autem ratio habetur animae, cujus causâ, ut Pater, hoc praecepi. Et vos quidem majorem illi paratis dolorem per eum, qui existimatur, honorem: ego autem ei singularem defensionem et relaxationem comparo per ignominiam; ea de causa non curam gero mortui corporis, sed animae immortalis quae etiam id rursus recipiet incorruptum in resurrectione in extremo die. Alioqui autem si hoc fieri permisero, judicabor, tanquam qui studeam placere hominibus, et qui pro eo qui fit ad tempus, apparatu, contempserim utilitatem animae quae est examinanda in judicio. Deus enim qui est fons bonitatis, quaerit occasiones per quas possit efficere, ut abunde in nos suam derivet benignitatem, et remittat peccata: ut non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro veniam consequamur. Qui etiam nobis dedit tacite cogitandum quod si ulla deberet esse venia, post vitam praesentem eam daret. Si autem nos qui digni sumus habiti divinae ejus medicae scientiae accipere experientiam, non unicuique id quod convenit auxilium adhibeamus, merito tanquam contemptores audiemus id quod scriptum est: Venite contemptores, et admiremini admirabilia, et delebuntur. Propterea rogo vos, quo is qui decessit liberetur a malis imminetibus, et requiem consequatur, eum sepelite sine psalmis. Potest enim Deus, cum sit bonus et multae misericordiae, etiam praeter nostram rogaionem, eum qui ad ipsum recessit, suscipere. » Cumque is haec dixisset, abductus est in montem, sicut jussit sanctus, et fuit sepultus *.

§ 58. Cum autem illic moratus esset duos dies, et doceret unumquemque ex fratribus de timore Dei: et quemadmodum oporteat decertare adversus diabolum, ejusque insidias et dolos: et quemadmodum oporteat Christi virtute infirmare, quas in nos

* Hunc Pachomius vult sepeliri sine funeris sacri solemnitate ut per eam ignominiam ejus animae poenitentia consulatur.

magno studio parat, machinationes, fuit ei renunciatum quod quidam frater in monasterio quod vocatur Chenobosciorum qui in morbum inciderat, et eo tenebatur, desiderabat frui ab eo data benedictione. Haec cum vir Dei audiisset, surgens est eos secutus. Cum autem abesset sanctus ad duo aut tria milliaria a loco ad quem tendebat, auditiv sacram vocem in aëre. Cumque fixis suspexisset oculis, vidit animam fratris quae laeto cursu a psallentibus Angelis deducebatur in beatam Dei vitam. Cum vero fratres qui eum sequebantur, neque vocem sensissent, neque alium vidissent, ipse autem saepe fixis aspiceret ad Orientem oculis, dicunt ei: «Stas Pater? curramus, ut comprehendamus.» Is autem dixisset eis: «Illuc curramus. Eum enim ab eo tempore aspicio qui abducitur ad vitam beatam.» Cumque rogarent, ut diceret eis, quemadmodum viderat animam, eis omnia narravit, ut potuit. Atque nonnulli quidem ex eis qui ad ipsum accesserant, profecti ad eorum monasterium, cum diligenter quaesiissent horam in qua frater dormierat, cognoverunt esse vera quae a sancto eis dicta fuerant. Ego autem haec narraui, duo simul volens ostendere, et quod erat vir vi perspiciendi praeditus: et habebat donum prophetiae, et quaecumque procul fiebant, praevidebat purissimo mentis oculo: et quod oportet nos semper imitari ea quae sunt bona et honesta, et procul abesse a noxiis. Et haec quidem hactenus.

§ 59. Magnus autem ille cum viam confecisset, et ad antedictum venisset Episcopum cum iis qui erant cum ipso, fratribus, iussit Episcopus diem festum agi propter adventum ipsius. Qui cum eum esset complexus, et ei dedisset dexteram, dedit ei locum ad aedificandum maxime expetendum monasterium quod volebat. Cum autem sanctus prompto et alacri animo hoc excitaret, valloque et fossâ id tuto muniret extrinsecus, ne volentibus facile id videre liceret: quidam instinctu diabolico, cum noctu coactione facta eo venissent, dejecerunt aedificium. Sed non ita multo post audacis sui coepti dignas poenas dederunt. Nam cum ipse fratres quotidie hortatus esset ad patientiam, et quodam die illi advenientes, sceleri, ut solebant, instarent, statim adveniens Angelus Domini, eos omnes combussit, arcens eos decaetero ab illo audaci facinore. Sicut enim cera a facie ignis, sic sunt soluti. Constituit ergo illic quoque vir sanctus viros pios, et valde admirabiles.

§ 60. Eo ergo apud illos tandiu manente, donec confirmati essent gratiâ Domini, quidam Philosophus ejus civitatis, cum de eis audiisset, accessit illuc eos tentans, quinam essent. Cumque unum ex fratribus convenisset, dicit ei: «Vocate mihi Patrem vestrum, de rebus necessariis mecum disputaturum.» Cum autem intellexisset sanctus eum esse Philosophum, mittit ad ipsum Cornelium et Theodorum, promittens eos esse responsurôs ad ea

quae ab ipso dicerentur. Eis vero egressis, dicit Philosophus: «Magna fama est vos esse sapientes, quietemque et silentium agentes convenienter vestrae religioni: et praeterea vos sapienter respondere iis qui vobiscum congregiuntur. Vos ergo examinabo ex iis quas habetis Scripturis, syllogismos faciens.» Cui dicit Theodorus: «Dic quod vis.» Respondit Philosophus: «Si es nobiscum verba facturus, solve quod quaeritur.» — «Dic,» ait ei Theodorus. Philosophus vero dixit ei: «Quis est qui non natus, est mortuus: aut quis natus, non est mortuus? Quis autem mortuus, minime foetuit*?» Dixit autem ei Theodorus: «Non est magna tua interrogatio, o sapiens: dicam tamen. Qui non fuit quidem natus, sed est mortuus, ut dixisti, is est Adam. Qui autem natus est, et non mortuus, is est Enoch. Qui vero mortuus est, et non foetuit, est uxor Loti: quae quidem mutata fuit in columnam salis quae ad ostendendum infidelibus stat usque in hodiernum diem. Consulo autem tibi, o Philosopho, ut relictis his propositionibus et importunis syllogismis, accedas ad Christum cui servimus, et accipias peccatorum tuorum remissionem.» Ad haec cum mutus mansisset Philosophus, recessit, admirans acutam ejus responsionem, et obstupescens.

§ 61. Cum autem multis post diebus reversus esset Pater ex monasterio quod aedificaverat, venissetque in unum ex suis, et fratres ei processissent obviam, et eum salutassent: egressus puer ex eodem grege, coepit ad ipsum clamare: «Revera, Pater, ex quo hinc abiisti usque in hodiernum diem, neque olus, neque pultis nobis est cocta.» Ad quod lepide respondens, dicit sanctus: «Ne egre feras, o fili: ego efficiam, ut coquatur:» et cum venisset in monasterium, ingreditur etiam in culinam. Cumque invenisset illic fratrem, quem ei rei praefecerat, facientem stoream, dicit ei: «Dic mihi, frater: Quamdiu ab hinc fratribus non coxisti olera?» Is autem dixit: «Sunt jam duo menses.» Pater vero dixit ei: «Quanam de causa contempsisti mandatum?» Ille vero respondens, dixit ei: «Volebam, Pater, quotidie hoc facere: cum autem scirem, id quod coquitur, non consumi, propterea quod omnes fere fratres abstineant (soli enim pueri comedunt) ne sumptus qui fiebat cum tanto labore, foras ejiceretur, cum nullus esset ejus particeps: arbitratus id esse ineptum et intempestivum, propterea non coxi: et ne otii damner, facio stoream cum fratribus, sciens unum ex iis qui mecum sunt deputati, posse ad talem usum sufficere, et ad parandos paucos cibos qui sunt oleae et comminuta olera.» Cum haec autem sanctus audiisset, dicit ei: «Et quot sunt storeae, quas fecistis?» Is vero dixit: «Quingentae.» Dicit vero ei sanctus: «Afferte eas huc.» Eis autem allatis, jussit ipsas statim in ignem conjici, et dicit eis: «Sicut

* Otiosa ejusdam ethnici philosophi quaestio, quis fuerit non natus et mortuus; quis natus et minime mortuus; quis mortuus non foetuerit.

vos vobis datam contempsistis regulam de fratrum dispensatione, ita ego non peperci vestrum opus comburere: ut sciatis non esse honestum contemnere leges Patrum, datas ad salutem animarum. An nescitis quod cujus rei data est fruendae potestas, si ab ea abstinet quis, majorem a Deo mercedem percipit? Quod autem in suo non habet dominatu, coactus vero ab eo abstinet, propterea quod non habet, pro eo frustra mercedem postulat. Quando enim a pluribus et diversis ad vescendum appositis ipsi propter Deum abstinēt, tunc magnam habent mercedem. Cujus autem frui voluptate ne fuit quidem in potestate, quomodo censebitur esse ejus abstinentiam? Propter exiguum ergo olei sumptum, abstulistis a fratribus tantam utilitatem?»

§ 62. Cum haec eis referret, et ad eorum correctionem satis esset incitatus qui foribus praeerat frater, ingressus dixit ei: «Maximi quidam huc venerunt Anachoretæ, quaerentes vos convenire.» Is autem jussit eos quamprimum ingredi: qui cum accessissent, eos salutavit: et post preces eos assumens, deduxit ad eos omnes qui illic erant fratres, et postea ad loca, in quibus circumscriptum erat monasterium. Ii vero magnum rogarunt Pachomium, ut seorsum cum eis, de iis quae volebant, dissereret. Cumque eos accepisset in cella apta et quietâ, sedit una cum eis. Cum ii autem coepissent verbum propheticum, et habitum exercitatum in Scripturis, dubitabat apud se cogitans, undenam oriretur quidam foetor intolerabilis. Postquam autem et ipsi cum sancto plurima, et sanctus ex sanctis Scripturis cum eis disseruisset, et hora nona praeteriisset, ipsi quoque surrexerunt, ut viam suam inirent. Invitati vero a magno Pachomio ad convivium, non assensi sunt, dicentes se festinare, ut ante solis occasum venirent in locum suum. Et cum vale dixisset, ab eo recesserunt. Magnus autem Pachomius cum vellet scire causam tetri illius odoris, Deum rogavit: et statim cognovit quod erant dogmata impietatis quae ex eorum anima emissa, tantam afferebant molestiam: et non cunctatus, viros est persecutus. Quos cum esset assecutus, dixit eis: «Volo unum verbum ex vobis sciscitari.» Illi vero dixerunt: «Dic: Origenes qui dicitur vos opera legitis?» Ii vero, cum hoc audiissent, negarunt, dicentes: «Nequaquam.» Sanctus autem dixit: «Ecce testor vobis coram Deo, quod omnis homo qui legit Origenem, et suscipit ejus dogmata, descendet in profundum inferorum: et ejus haereditas erunt tenebrae exteriores. Ego autem vobis sum protestatus id quod est a Domino mihi significatum, et sum de ea re innocens: vos videbitis. Ecce audivistis veritatem. Si autem mihi credideritis, volentes vero Deum esse vobis propitium, accipite omnes libros Origenis, et projicite in fluvium.» Et cum haec dixisset, ipsos reliquit: et reversus in gymnasium veritatis, invenit quidem fratres congregatos ad preces, et stans cum ipsis, implevit hymnodiam.

§ 63. Cum illi autem convenissent ad comedendum, mansit ipse in quodam loco, in quo consueverat offerre preces Domino: et cum clausisset ostium, recordans visionis quae aliquando illi facta fuerat, Deum rogavit, ut ei rursus significaretur de statu fratrum qui erat postea futurus: et quatenam essent post ejus decessum eventura fratribus qui erant postea futuri. Produxit autem preces ab hora nona, donec frater vocaturus fecit fratres surgere ad hymnos nocturnos. Is vero vehementer orans, repente circa mediam noctem videt visionem quae ei significabat, juxta ejus petitionem, de statu fratrum qui erat postea futurus, et quod aliqui quidem ex iis se pie et religiose exercebunt, majusque et amplius evadet monasterium: claudicabunt autem non pauci, et suae salutis curam abjicient. Vidit vero (ut ipse dicebat) multitudinem fratrum in valle profundissima et sicca: et multos quidem ex iis volentes ex ipsa ascendere, et non posse, cum sibi invicem adversi occurrerent, neque profundissimas tenebras evadere. Alios autem lapsos prae imbecillitate, versari apud inferos. Alios clamantes voce miserabili: Paucos vero ex ipsis vix cum magno labore potuisse ascendere: quibus postquam ascendissent, lux occurrit. Cumque ad se rediisset, Domino egit gratias. Tunc cognovit beatus ea quae vere erant eventura fratribus in ultimis diebus, et quae in ipsis futura erat, negligentiam et magnam eorum caecitatem et errorem, et bonorum defectum, et quod vincent qui sunt negligentiores, propter inopiam ejus quae illis minime placeat, multitudinis: solusque erit locus in iis postea: adeo ut improbi imperent fratribus, et qui nesciunt cognitionem, in monasteriis dominatum obtineant, et de principatu decertent: et mali persequantur eos qui sunt meliores, et boni non habeant dicendi libertatem: et (ut dicitur) divina in humana convertantur. Et exclamans cum fletu, oravit ad Dominum.

§ 64. Cum autem fuisset aliquando fames, et fratres non haberent frumentum, vel potius frumentum non inveniretur in tota fere Aegypto, misit sanctus senex quemdam ex fratribus ad obeundas civitates et vicos, quaerentem emere frumentum, cum ei dedisset ad emendum frumentum centum nummos. Is autem, cui mandatum fuerat hoc negotium, cum multa loca obiisset, accessit in quemdam civitatem quae vocabatur Hermothen, et Dei providentiâ invenit illic degentem quemdam valde pium hominem et Deum timentem qui audierat de vita sancti Pachomii et ejus fratrum. Huic autem qui sic vitam agebat, frumentum publicum fuerat commissum. Ad eum itaque accedens frater, rogabat, ut ei venderet frumentum centum nummorum. Ille vero dixit ei: «Revera frater, si haberem meum frumentum, acciperem id ex meis filiis, et darem vobis. Audio enim de divina vestra vita, et quae a vobis ex virtute agitur. Audi autem quod sum tibi dicturus. Habeo frumentum publicum repositum, et hucusque non

petitur a praeside. Si vis ergo id accipere usque ad tempus triturae, possum differre publica. Si ergo scis te posse reddere frumentum illo tempore, accipe quantum velis. » Cum dixisset autem frater, « Nolo te sic mihi facere: non possumus enim restituere quantitatem, quam sum accepturus. Sed si velis dare mihi centum nummorum frumentum, aut cujusvis alterius pretii, si potes differre publica usque ad tempus triturae, recte facis. » Ille vero dixit ei: « Certe possum differre non solum pretium centum nummorum, sed si velis etiam accipere frumentum aliorum centum nummorum, gratum mihi facies, si solum pro me oraveris. » Cum autem dixisset frater, « Hoc aurum tantum habemus. » Ille hoc audito, « Ne sit, inquit, tibi curae: cape frumentum: et quando habueritis pretium, afferte ad me. »

§ 65. Cum hac ergo conditione impleisset navem frumento tredecim Artabarum, cum nusquam in tota Aegypto inveniretur frumentum pretii quinque Artabarum, navigavit frater in monasterium cum magna laetitia. Cum autem audiisset magnus Pachomius venisse navem frumento onustam, et quemadmodum emptum fuisset frumentum, statim mittit ad navem, dicens: « Unum hujus frumenti granum ne importaveritis in monasterium, neque qui emit frumentum, veniat in conspectum meum, donec in suum locum frumentum restituerit. Valde enim peccabit qui hoc fecerit. Nec hoc solum, sed etiam aliorum centum nummorum frumentum acceperit: quod quidem non jussi eum facere, sed suae serviens prudentiae, plura habendi amore laboravit, et inflammatus lucri cupiditate, nos redegit in servitutem, debitores constituens, et insatiabiliter quidem abutens ejus qui dedit, benignitate: avari autem instar se gerens, et plusquam nobis opus esset frumentum afferens, propriaque auctoritate ab eo commo-dato accipiens quod non habemus, ex quo reddamus. Jam vero si contigisset, ut inter veniendum ei humani aliquid accidisset, et navem fregisset, quid potuissemus facere? Non eramus omnes futuri servi? Quamobrem quantum attulit frumenti, vendatur mundanis qui sunt in his partibus, ut acceperit ab eo qui ei credidit, pretio tredecim Artabarum: et postquam id vendiderit, accipiat aurum, et referat ad eum qui ei credidit. Centum autem nostris nummis, ut ubique venditur, sic ipse quoque emens, afferat. » Sic autem fecit, ut dixerat illi magnus, et attulit frumentum quod emit pretio quinque Artabarum et dimidii. Ab illo autem tempore non sivit amplius eum egredi ex monasterio, ut serviret fratribus: sed sinens eum intus sedere, constituit alium qui praeesset administrationi eorum quae ad fratres pertinebant.

§ 66. Hic frater cum aliquando accepisset a Scytensi multa sandalia, et quasdam alias species ad vendendum, attulit majus pretium, quam Scytensis ei dixerat. Accepta autem pecuniâ,

Scytensis dimensus est pretium pellis: et cum laboris manuum ejus pretium constituisset quinquaginta minuta pro illo die quo eas laboravit species, triplam autem invenisset pecuniam, statim veniens ad magnum Pachomium, dixit ei: «Revera, o Pater, male fecisti qui hunc fratrem praeferis talibus negotiis monasterii. Habet adhuc in se mundanam prudentiam.» Cum autem magnus dixisset Pachomius: «Quidnam male facit?» Respondit Scytensis, et dixit: «Dedi ei sandalia, et quasdam alias species ad vendendum, dicens ei quantitatem pretii. Is vero pluris ea vendidit: et triplum mihi attulit pretium ejus quod illi dixeram.» Cum haec autem magnus audiisset Pachomius, vocavit fratrem, et dicit ei: «Cur sic fecisti?» Is vero dixit illi: «Pretium, o Pater, quod frater dixit, ut acciperem, dixi hominibus qui emebant. Illi vero dicebant mihi: Si non sunt furtiva, ea sunt majoris pretii. Ego vero conversus, dixi eis: Non sunt quidem furtiva, sed jussus sum ea tanti vendere: vos autem date quantum vultis dare. Illi vero tantum dederunt, quantum eis placuit, me minime dimittente eam quae dabatur pecuniam.» Magnus autem ille cum audiisset, dixit ei: «Valde peccasti, quem pluris habendi amor ceperit: sed curre cito, et redde id quod superat pretium iis qui dederunt: et veniens, age poenitentiam pro hoc tuo delicto: et sede in monasterio proprium tuum opus operans. Non enim tibi expedit hoc opus amplius facere.» Sic autem fecit frater, sicut Magnus ille dixerat. Praefecit vero deinceps senex ministerio omnium negotiorum monasterii sanctum Tachaeum, virum bonum, et omnem hominum laudem vincentem in bonis faciendis operibus.

§ 67. Quidam frater valde insignis se per se exercuerat. Is cum audiisset vitam sancti patris nostri Pachonii, rogavit eum, ut ipsum acciperet in coenobium. Cum cum autem magnus acceperet Pachomius, parvum tempus cum fratribus versatus, desideravit esse martyr, cum mundus in pace ageret, et Ecclesia proficeret, et gratia Dei esset in pace, beato Constantino et Christi amantissimo tunc imperante. Is ergo beatum Pachomium continenter orabat, dicens: «Roga pro me, Abba, ut fiam martyr.» Magnus autem ille eum admonabat, ne sineret hanc cogitationem in ejus subire animum. Dicebat vero ei: «Frater, Monachi certamen strenue et fortiter sustine, et cum vitam tuam nulli reprehensionis affinem ita gesseris, ut Christo placeas, habebis in coelis communionem martyrii.» Cum illius autem indies augeretur desiderium, et sancto exhiberet molestiam, rogando, ut pro eo precaretur: volens ille magnus hanc ejus importunam excutere vexationem: «Esto, inquit, ego orabo: sed si velis, hoc tibi eveniet. Sed cave, ne quando venerit hora, pro eo, quod te oporteret ferre testimonium, inveniaris negare Christum. Tu enim revera falleris, qui vis tua sponte fugere ad tentationem, cum Dominus noster et Salvator Jesus

Christus jubeat nos orare, ne incidamus in tentationem.» Cumque haec dixisset, jussit eum cavere, et non amplius hoc cogitare. Accidit autem post duos annos, ut mitterentur quidam ex fratribus a magno Pachomio in vicum superiorem, ad scirpos colligendos pro conficiendis monasterii storeis. Hic autem vicus est situs prope Barbaros, qui dicuntur Blemmyae. Cumque illic essent fratres in quadam insula, in qua erant multi scirpi, misit ad eos beatus frater, qui cupiebat esse martyr, ut paucos sumptus afferret fratribus, jubens ut sibi caveret, et se muniret, et dicens per aenigma quod scriptum est: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: nullam in aliquo demus offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum* (2. Cor. 6). Is autem cum accepisset asinum onustum iis quae erant ad sumptus necessaria, proficiscebatur ad fratres. Cum esset autem in solitudine, Barbari, qui de monte aquatum descenderant, ei occurrerunt. Quem cum ab asino demisissent, vinctum manibus, accepto asino cum vasis, abduxerunt in montem ad alios Barbaros *.

§ 68. Cum vero eum vidissent Barbari venientem cum asino, coeperunt eum irridere, dicentes: «Veni, monache, et adora deos nostros.» Cum ii autem mactassent animalia, fecerunt libamina suis simulacris, et adductum monachum cogebant libare una cum eis. Cum ipse autem hoc nollet facere, irati ad eum accesserunt, nudos enses tenentes, ac minantes se eum interfecturos, nisi vellet eorum diis sacrificare, et eis libare. Is autem cum vidisset nudos enses, et feros eorum mores, statim vino accepto, libavit eorum simulacris, et cum eis comedit de carnibus, quae fuerant immolatae idolis: et cum timuisset mori morte corporis, interemit animam, negans Deum Dominum. Cum hoc autem fecisset, eum demiserunt Blemmyae. Ille vero postquam descendit de monte et ad se rediit, cognovit suam iniquitatem, vel impietatem potius, quam fecerat: scissisque suis vestibus, postquam suam multum verberasset faciem, venit in monasterium. Cum autem cognovisset beatus quod ei evenerat, egressus est ei obviam, magna affectus tristitiâ. Ille vero cum eum vidisset venientem, se humi projecit in faciem, clamans cum lacrymis: «Peccavi Deo et tibi, o Pater, quod tuum non audiens consilium et admonitionem, hic non restiterim.»

§ 69. Magnus autem Pachomius cum hoc audisset, dixit ei: «Surge, miser: teipsum, o infelix; exclusisti a tantis bonis. Fuit revera tibi corona imposita, et eam a te abjecisti. Paratus fuisti cooptari in numerum SS. martyrum, et teipsum sejunxisti a beata eorum communione. Aderat Dominus Christus cum sanctis suis angelis, volens tuo capiti imponere diadema, et tu eum negasti propter horae momentum: et mortem ti mens, quam vel nolens

* Monachus temere ad martyrium adspirans, data occasione, ut S. Pachomius praedixerat, Deum abnegat.

es subiturus, a Deo excidisti, amittens vitam aeternam. Ubi sunt verba, quae tu ante dicebas? Ubi est tuum desiderium?» Cum ille autem dixisset: «Pater, peccavi in omnibus, nec possunt faciem meam amplius ad te attollere: perii Pater. Non est mihi amplius relictus locus agendi poenitentiam. Quid faciam, Pater? Non expectavi fore ut haec ita fierent. » Haec eo dicente et lacrymante, dixit ei Magnus: « Tu quidem, o miser, te omnino alienum a Deo constituisti *. Est autem bonus Dominus, et numquam iram suam continuit in testimonium, quod velit misericordiam, et peccata nostra possit obruere mari profundissimo. Quoniam quantum distat coelum a terra, tam procul a nobis nostra amandabit peccata. Non enim vult peccatoris mortem sed poenitentiam, et eum qui cecidit, non manere in delicto, sed resurgere: et eum qui est aversus, non diu perseverare, sed ad eum quamprimum converti. Propterea ne de te spem abjicias: est enim spes salutis. Si abscissa enim, inquit, fuerit arbor, rursus florebit. Si velis ergo me audire in omnibus quae tibi dixero, habebis a Deo veniam.» Ille vero flens dicebat: «Te decaetero, Pater, audiam in omnibus.» Jubet autem magnus Pachomius, ut in quietam cellam secedens, se includat, et neminem conveniat usque ad mortem suam, et ut, cum uno die abstinuerit, vescatur solo pane et sale, et aquam solummodo bibat toto vitae suae tempore. Duas vero parvas stareas faciat quotidie, et vigilet quantum potest: oret autem pro viribus a lacrymis vero non cesset penitus. Ille vero secedens, ut ei beatus jusserat Pachomius, conduplicavit omnia quae ei dixerat ut faceret. Nullum autem omnino conveniebat, nisi solum magnum Theodorum, et paucos ex magnis senibus. Cum sic autem decertasset decem annos, dormit, de ejus requie bonum Dei gratiâ ferente testimonium magno Pachomio.

§ 70. Veniens autem sanctus Pachomius in monasterium, quod dicitur Tabennise, cum Theodoro et Cornelio, et compluribus aliis fratribus, paululum stetit in via. Qui cum ab aliquo quamdam audiisset accusationem, et cognovisset a fratre fuisse neglectum, quod ei datum fuerat mandatum (mandarat enim, ut qui in panis officina operabantur oblationem, nunquam loquerentur superflua: sed quod decebat mandatum, per se meditarentur) vocat Theodorum (ipse enim curam gerebat illius monasterii) et dicit ei: « Vade, et paulatim diligenter intellige, an aliqui in panis officina noctu sint sermocinati. Et cum certa sciveris, fac mihi renuncies. » Ille autem sciscitatus, ita quidem esse invenit, et praefecto significavit. Dicit autem Pachomius: « Existimant fratres humanas esse traditiones, ignorantes quod vel pro minimis non parvum imminet periculum negligentibus. Cum septem dierum silentium Israël lubenter in Jericho suscepisset, deinde tempore terminato exclamasset, et urbem expugnavit, et Dei

* Peccatorum venia per poenitentiam speranda.

mandatum, quod ab homine datum fuerat, non est transgressus. Et nunc decaetero servant ipsi hoc nostrum mandatum, et peccatum eis condonabitur. Etenim nos quoque doctrinam, quae est utilis, tradidimus. » Ipse autem ingressus, assidebat operi stolarum, quae texebantur. Veniens autem puer, qui erat deputatus ministerio hebdomadae, videt Magnum operantem, et ei dicit: « Noli sic vertere texta, ut recte opereris. Abbas Theodorus textit alio modo. » Is vero surgens, dicit ei: « Doce me, quomodo, o fili, » et cum didicisset, sedit rursus cum magna alacritate, in hoc reprimens spiritum arrogantiae. Nam si carnis habuisset prudentiam, non ei paruisset, sed etiam reprehendisset puerum: ut qui in loquendo cum eo, pueri modum exuperasset.

§ 71. Fratrem quidem certe sectatorem et aemulatorem ejus, tolerantiae, cum staret in oratione, in pede pupugit scorpium, et cor ejus usqueadeo dolor tetigit, ut spiritum propèmodum emitteret. Ipse autem, licet ex ictu dolorem sensisset, non prius surrexit, quam finiisset orationem. Rursus vero quidam morbus, qui invaserat caput Theodori, ei gravissimos afferebat dolores, et ipse quidem petebat, ut sibi liceret decedere. Dicebat vero Pachomius: « Putasne, o frater, morbum, vel aliquid aliud ejusmodi evenire absque Dei permissione? Quamobrem patere, frater, et quando volet Dominus, te curabit. Ecce nunc probaris, ut Job perfectus: age gratias, et sustinens afflictiones, vide ut benedicas Domino, et habebis requiem majorem laboribus. Pulchra est enim exercitatori, quae est ex Deo, tolerantia in precibus et abstinentia. Potest autem, qui aegrotat, majorem accipere mercedem patientiâ et tolerantia. »

§ 72. Rursus autem accidit, ut cum beatus fratres visitaret in cellis, et sensum uniuscujusque corrigeret, accederet etiam ad quemdam Romanum, qui erat maximae auctoritatis: callebat vero pulchre quoque linguam Graecam. Cum ergo ad eum venisset Magnus, ut eorum admoneret quae futura erant ei utilia, et cognosceret motiones cordis ejus, allocutus est eum Aegyptiace. Nesciebat autem frater, quid ei magnus diceret Pachomius: neque sciebat Pachomius, quidnam diceret Romanus, propterea quod beatus Graece loqui nesciret. Necesse autem habuit magnus Pachomius vocare fratrem, qui posset interpretari quae dicebantur ab utrisque. Cum vero venisset frater ad interpretandum, nolebat Romanus magno dicere Pachomio cordis sui delicta per alium, et sic ei dicit: « Te solum volo post Deum esse cognitorem malorum cordis mei, neque volo ea tibi dicere per alium: sed neque ullum alium ea audire, praeter te. » Cum haec autem magnus audiisset Pachomius, jussit secedere fratrem, qui venerat ad interpretandum. Cum vero non posset ei ea verba dicere, quae afferrent utilitatem et salutem, quod omnino Graece nesciret, postquam ei manu annuisset ut expectaret, donec ad eum veniret, abiit beatus, ut per

se oraret: et extensis suis in coelum manibus, Deum precatus est, dicens: « Domine omnipotens, si non possum juvare homines, quos ad me misisti a finibus terrae, quod eorum linguas nesciam, quid opus est, ut ipsi veniant? Sin autem vis eos hic per me esse salvos, da mihi, Domine omnipotens, ad eorum corrigendas animas, ut sciam eorum sermonem. » Cumque ipse tres horas orasset, et Deum multum rogasset, et suae orationi finem imposuisset, repente de coelo in dexteram ejus manum missa est veluti epistola chartacea conscripta. Quam cum legisset, statim didicit sermones omnium linguarum: et cum gloriam Domino reddidisset magna cum laetitia venit ad illum fratrem, et citra ullum errorem coepit cum eo Graece et Romane disserere, adeo ut cum frater audiisset, coeperit de Magno dicere: Omnes scholasticos superat in elocutione. Cum eum ergo correxisset, ut oportuit, et ei pro peccatis constituisset poenitentiam, et eum commendasset Domino, ab eo abiit.

§ 73. Accidit, ut cum sederet aliquando Magnus in quodam loco monasterii cum quibusdam aliis magnis fratribus, quidam frater monasterii duas, quas eo die fecerat, parvas storeas poneret ante suam cellam, ex adverso ejus loci, in quo magnus Pachomius sedebat cum fratribus. Hoc autem fecerat elatus vanae gloriae cogitatione, existimans se in hoc esse laudandum a magno Pachomio, quod tali esset usus diligentia: cum regula hoc contineat, ut unusquisque frater unam in die faciat stoream. Cum autem vidisset magnus Pachomius eum fratrem hoc fecisse ad ostentationem, et animadvertisset illius eo tendere cogitationem, valde suspirans, dixit fratribus qui cum eo sedebant: « Videte hunc fratrem, qui a mane hucusque laboravit, diabolo totum suum donavit laborem, et sui operis nihil reliquit, quo suam recrearet animam quoniam magis amavit hominum gloriam, quam Dei: et labore quidem suum corpus consumpsit, fructu vero laborum vacuum reddidit animam. » Vocatumque illum fratrem increpavit, et praecepit, ut orantibus fratribus, duas tenens storeas pone eos, diceret: « Rogo vos, fratres, ut oretis pro infelici mea anima, ut summe misericors Deus vestris precibus ejus misereatur, quae has duas parvas storeas ejus regno praetulit. » Et rursus dum fratres comederent, jussit eum eodem modo stare in medio eorum cum storeis, donec fratres a mensa surgerent. Et postea jussit eum includi solum in cella, et tempore quinque mensium quotidie facere duas storeas, et vesci pane solo cum sale, et nullo fratre eum convenire.

§ 74. Post haec autem necesse est, antequam finiamus orationem, meminisse unius viri, qui vel omnem hominum laudem superabat, ad aedificationem et utilitatem eorum qui haec legent, nomine Zachaei. Is post longum tempus exercitationis corpore mutilatus, habebat quidem cellam separatam a fratribus,

in sale et pane totam vitam suam transigens. Quotidie autem conficiebat stoream, tantam sustinens contritionem, ut saepe, dum connecteret funes storearum, manus, quae pungebantur, sanguinis guttas emitterent, et in ipso opere ostenderent viri tolerantiam. Cum ergo esset in tanta imbecillitate corporis, nunquam abfuit a fratrum congregatione, nec interdum unquam dormiit usque ad suum decessum. Solebat autem noctu, antequam ipse dormiret, apta quaedam dicere memoriter ex Scripturis: et cum totum corpus suum signasset, et Deo dedisset gloriam, sic recumbere: deinde media nocte expergisci, et usque ad mane implere hymnodiam. Cum ejus manus vidisset aliquando frater cruentas propter vehementiam operis, dicit ei: « Frater, cur in operando sic laboras? et maxime cum tanto morbo vexeris? Nunquid est peccatum tuum ocium, et a Deo condemnaberis, si non opereris? Scit ipse te aegrotare, nec ullus sic afflictus opus unquam tetigerit maxime si non cogatur. Aliis, Deo volente, operi ferimus hospitibus et pauperibus: et tibi proprio nostro, et tanto patri non prompto et alacri animi studio serviemus? » Cum is autem rursus respondisset: « Fieri non potest, ut ego non operer:—Si tibi, inquit, sic videtur, unge saltem vespere oleo manus tuas, ut non tantum defatigèris, neve illae ex sanguinis profluvio arescant. » Ille vero persuasus quidem sic fecit, ut fuerat rogatus. A ramis autem punctae manus adeo laesae fuerant, ut non posset ille amplius ferre dolores, quos ex eo sentiebat.

§ 75. Veniens autem in ejus cellam Pachomius, cum de dolore audivisset, dicit ei: « Existimas, o frater, tibi prodesse oleum? Quis autem te sic coëgit laborare, ut praetextu operis, in sensili potius oleo, quam in Deo spem haberes sanitatis? Num fieri non poterat, ut Deus te curaret? Si ignorat nostras imbecillitates, opus etiam habet, ut admoneatur. Num nos despicit habens odio, qui naturâ est clemens et benignus in homines? Sed Deus utilitatem animae aedificans, permittit afflictiones, ut fortiter ferentes, ostendamus tolerantiam, ei omnia permittentes: quando scilicet velit, et ut velit, largiri quietem a malis. » Is autem respondens, dicit: « Condone mihi, Pater, et ora pro me, ut hoc et omnia peccata mea condonet Christus. » De eo autem affirmarunt nonnulli, quod anno integro seipsum luxit, post duos dies cibum sumens. Eum misit ad fratres beatus Pachomius, veluti archetypum et fundamentum bonorum operum. Erat enim admonendi et exhortandi potestate praeditus, ut si ullus alius. Qui cum usque ad finem legitime certasset, egregium finem et propter labores remunerationem, regnum coelorum meruit accipere.

§ 76. Cum ergo exploratum habuisset sanctus Pachomius se non abscondisse talentum, sed et hunc, et complures alios perfectos misisset ad Dominum, festum egit in ab ipso plantatis Salvatoris tabernaculis, in quibus horum sanctorum habitavit

caterva. Post sanctum autem et venerandum Paschae festum, cum multi fratres varie essent consummati, tandem ipse quoque aegrotavit. Ei vero ministrabat Theodorus, cujus saepe meminimus. Et evasit quidem corpore tenuissimus: mansit autem vultu admodum laetus, hinc puram animae conscientiam veluti exprimens iis qui ad ipsum aspiciebant. Duobus autem diebus ante suam consummationem, cum convocasset omnes discipulos, dixit eis: « Ego quidem, fratres, viam Patrum ingredior: Video enim me vocari a Domino: Vos autem semper recordantes earum, quas a me audiistis, exhortationum, estote in rebus omnibus sobrii et vigilantes: neque sit vobis ulla communio cum haeresi Origénis, aut Meletii, aut Arrii, aut reliquorum Christi adversariorum, aut aliorum, quos vobis mandavi ut vitaretis. Sit vero vobis curae cum iis versari, qui vestris pròderunt animis. Ego enim jam libor, et instat tempus meae resolutionis. Eligite aliquem, qui loco meo possit vobis prodesse. Ego quidem ad hoc non video Petronio probatorem. Vestrum autem est eligere quod est vobis conducibile. » Cum ii autem Patris accepissent consilium (erat enim Petronius fide potens, humilis spiritu, et bonus moribus) pro ipso fudit preces, propterea quod ipse quoque esset aegrotus in monasterio, quod dicitur Chenobosciorum. Et ei quidem, etsi absenti, tradidit eam, quae in Christo erat, fraternitatem: et cum misisset ad eum accersendum, se autem signasset, et hilariter in illum defixisset oculos qui mittebatur, sanctam illam emisit animam quartodecimo mensis Maji.

§ 77. Cum autem corpus accepissent discipuli, et ei fecissent exequias, et die sequenti peregissent vigilias, die consequenti eum sepelierunt in monte. Qui vero missus fuerat ad Petronium, adduxit eum adhuc aegrotantem. Cum autem ipse quoque paucos dies gubernasset fraternitatem, decessit in pace, relicto pro se viro justo et religioso, nomine Orsisio. Haec vero nos ex pluribus pauca scripsimus, et pro maximis ejus factis et operibus, minima: non ut laudem demus sanctis patribus parem, nostrum autem honorem, aut gloriam non appetunt. Sufficit enim eis aeterna laus, qua afficiuntur a Domino et Angelis, et erit perfectior. Fulgebunt enim sicut sol, Christi lumine perfusi. Nos igitur eos imitemur pro viribus, ex auditione inducti ad eorum imitationem, precibus et intercessionibus sanctorum Prophetarum, Apostolorum et Martyrum, per quos Dominus noster Christus gloriificatur: cui gloria et potentia in secula seculorum, Amen.

VITA S. BONIFACII EPISC. FERENTINI

A D. GREGORIO PAPA SCRIPTA

Lib. 1 Dialog. Cap. 9.

Floruit saec. VI — Italus.

§ 1. Fuit vir vitae venerabilis Bonifacius nomine: qui in ea civitate quae Ferentis * dicitur, episcopatus officium tenuit, et moribus implevit. Hujus multa miracula is qui adhuc superest Gaudentius presbyter narravit. Qui nutritus in ejus obsequio, tanto valet de illo veracius dicere, quanto ei contigit et interesse. Hujus Ecclesiae gravis valde paupertas inerat (quae bonis mentibus esse solet custodia humilitatis), nihilque aliud ad omne stipendium, nisi unam tantummodo vineam, habebat: quae quodam die ita grandine irruente vastata est, ut in ea paucis vitibus vix parvi rarique racemi remansissent. Quo cum Dei praedictus vir reverentissimus Bonifacius episcopus fuisset ingressus, magnas omnipotenti Deo gratias retulit: quia in ipsa sua adhuc inopia sese angustiarum cognovit. Sed cum jam tempus exigeret, ut ipsi quoque racemi qui remanserant, maturescere potuissent, custodem vineae ex more posuit, eamque solerti vigilantia servari praecepit.

§ 2. Quadam vero die mandavit Constantio presbytero nepoti suo, ut cuncta vini vascula in episcopio, omniaque dolia ut ante consueverat pice superfusa praepararet. Quod cum nepos illius presbyter audisset, valde admiratus est quod quasi insana mente praeciperet: quod vini vascula praeparare faceret qui vinum minime haberet: nec tamen praesumpsit inquirere, cur talia juberet: sed jussis obtemperans, omnia ex more praeparavit. Tunc vir Dei vineam ingressus, racemos collegit, ad calcatorium detulit, omnes exinde egredi praecepit, solusque ibi cum uno parvulo puero remansit, quem in eodem calcatorio deposuit, et calcari ipsos paucissimos racemos fecit. Cumque ex eisdem racemis parum aliquid vini deflueret, coepit hoc vir Dei suis manibus in parvo vase suscipere: et per cuncta dolia omniaque vasa quae parata fuerant, pro benedictione dividere, ut ex eodem vino omnia vascula vix infusa viderentur. Cum vero ex liquore vini parum aliquid in vasis omnibus misisset, vocavit protinus presbyterum, jussitque pauperes adesse. Tunc coepit vinum in calcatorio crescere, ita ut omnia quae allata fuerant, pauperum vascula

* Ferentum alia urbs est in Latio, alia fuit ad Etruriae fines, olim Episcopalis et Viterbio parum dissita. Hujus Praesul extitit S. Bonifacius.

impleret. Quibus cum se idonee satisfacisse conspiceret, ex calcatorio jussit puerum ascendere, apothecam clausit, atque impresso sigillo proprio, munitam reliquit: mox ad ecclesiam rediit. Die vero tertia praedictum Constantium presbyterum vocavit, et oratione facta, apothecam aperuit, et vasa, in quibus tenuissimum liquorem infuderat, ubertim vinum fundentia invenit: ita ut pavimentum omne excrescentia vina invaderent, si ad haec Episcopus tardius intrasset. Tunc terribiliter presbytero praecepit, ne quousque ipse in corpore viveret, hoc miraculum cuiquam indicaret: pertimescens videlicet, ne virtute facti, favore humano pulsatus, inde intus inanesceret, unde foris hominibus magnus appareret, exemplum etiam magistri sequens qui ut nos ad viam duceret humilitatis, de semetipso discipulis praecepit, dicens, ut ea quae vidissent, minime dicerent, quousque Filius hominis a mortuis resurgeret...

§ 3. Redemptor enim noster, per mortale corpus omne quod egit, hoc nobis in exemplum actionis praebuilt: ut pro nostrarum virium modulo ejus vestigia sequentes, inoffenso pede operis, praesentis vitae carpamus viam. Miraculum namque faciens, et taceri jussit, et tamen taceri non potuit: ut videlicet et electi ejus exempla doctrinae illius sequentes, in magnis quae faciunt, latere quidem in voluntate habeant, sed ut prosint aliis, prodantur inviti: quatenus et magnae humilitatis sit quod sua opera taceri appetunt: et magnae utilitatis sit quod eorum opera taceri non possunt. Non ergo voluit Dominus quicquam fieri, et minime potuit: sed quid velle ejus membra debeant, quidve de eis etiam nolentibus fiat, doctrinae ejus magisterio exemplum dedit.

§ 4. Sed adhuc pauca aliqua quae de Bonifacii episcopi opere supersunt, quia ejus memoriam fecimus, exequamur. Alio namque tempore beati Proculi martyris natalitius propinquabat dies quo in loco vir nobilis, Fortunatus nomine, manebat: qui magnis precibus ab eodem venerabili viro postulavit, ut cum apud beatum martyrem Missarum solennia ageret, ad benedictionem dandam in suam domum declinaret. Vir autem Dei negare non potuit quod ab eo ex Fortunati mente charitas poposcit. Peractis igitur Missarum solenniis, cum ad praedicti Fortunati venisset mensam, priusquam Deo hymnum diceret, sicut quidam ludendi arte solent victum quaerere, repente ante januam cum simia vir astitit, et cymbala percussit. Quem sanctus vir sonitum dedignatus: dixit: «Heu heu: mortuus est miser iste, mortuus est miser iste. Ego ad mensam refectionis veni, os adhuc ad laudem Dei non aperui: et ille cum simia veniens, percussit cymbala.» Subjunxit tamen et ait: «Ite, et pro charitate ei cibum potumque tribuite: scitote tamen quia mortuus est.» Qui infelix vir, dum panem ac vinum ex eadem domo percepisset, egredi januam

voluit: sed saxum ingens subito de tecto cecidit, eique in verticem venit. Ex qua percussione prostratus, in manibus jam semivivus levatus est. Die vero altera, secundum viri Dei sententiam, funditus finivit vitam...

§ 5. Alio quoque tempore praedictus Constantius presbyter nepos ejus, equum suum duodecim aureis vendidit: quos in propria arca ponens, ad exercendum opus aliquod discessit: cum subito ad Episcopum pauperes venerunt qui importune precabantur, ut eis sanctus Episcopus ad consolationem suae inopiae aliquid largiri debuisset. Sed vir Dei quia quid tribueret non habebat, aestuare coepit in cogitatione, ne ab eo pauperes vacui exirent. Cui repente ad memoriam rediit, quia Constantius presbyter nepos ejus equum, quem sedere consueverat, vendidisset, atque hocipsum in arca sua pretium haberet. Absente igitur eodem nepote suo, accessit ad arcam, et pie violentus, claustra arcae comminuit, duodecim aureos tulit, eosque indigentibus, ut placuit, divisit. Itaque Constantius presbyter reversus ex opere, arcam fractam reperit, et caballi sui pretium quod in eam posuerat, non invenit. Coepit itaque voce magna perstrepere, et cum furore nimio clamare: «Omnes hic vivunt: solus ego in domo hac vivere non possum.» Ad cujus nimirum voces venit Episcopus, omnesque qui in eodem episcopio aderant. Cumque eum locutione blanda vir Dei temperare voluisset, coepit ille cum jurgio respondere, dicens: «Omnes tecum vivunt: solus ego hic ante te vivere non possum: redde mihi solidos meos.» Quibus vocibus commotus Episcopus, beatæ Mariæ Virginis ecclesiam ingressus est, et expansis manibus stando coepit orare, ut ei redderet, unde presbyteri furentis insania mitigari potuisset. Cumque subito oculos ad vestimentum suum inter extensa brachia reduxisset, repente in sinu suo duodecim aureos invenit, ita fulgentes, tanquam si ex igne producti eadem horâ fuissent. Qui mox de ecclesia egressus, eos in sinum furentis presbyteri projecit, dicens: «Ecce habes solidos, quos quaesisti: sed hoc tibi notum sit, quia post mortem meam tu huic Ecclesiae episcopus non eris propter tuam avaritiam.» Ex qua sententia veritatis colligitur, quia eosdem solidos presbyter pro adipiscendo episcopatu praeparabat: sed viri Dei sermo praevaluit: nam idem Constantius in presbyteratus officio vitam finivit.

§ 6. Nuper quoque de ejusdem loci partibus senex quidam Clericus advenit, et qui ea de illo narrat quae silentio non sunt praetermittenda. Nam dicit quod quadam die ingressus hortum, magna hunc erucarum multitudine invenit esse coopertum: qui omne olus in eo deperire conspiciens, ad easdem erucas conversus, dixit: «Adjuro vos in nomine Domini nostri Jesu Christi, recedite hinc, atque haec ôlera comedere nolite.» Quae statim ad viri Dei verbum ita omnes egressae sunt, ut nec una quidem

intra spatium horti remaneret. Sed quid mirum quod haec de episcopatus ejus tempore narramus, quando jam apud omnipotentem Deum ordine simul et moribus creverat: dum illa magis miranda sint quae cum hic senex clericus adhuc puerulum fecisse testatur? Nam ait quod eo tempore, quo cum matre sua puer habitabat, egressus hospitio, nonnumquam sine linea, crebro etiam sine tunica revertebatur: quia mox ut nudum quempiam reperisset, vestiebat, hic se expolians, ut se ante Dei oculos illius mercede vestiret. Quem mater sua frequenter increpare consueverat, dicens quod justum non esset, ut ipse inops pauperibus vestimenta largiretur. Quae die quadam horreum ingressa, pene omne triticum quod sibi in stipendio totius anni paraverat, invenit a filio suo pauperibus erogatum: cumque semetipsam alapis pugnisque tunderet quod quasi anni subsidia perdidisset, supervenit Bonifacius puer Dei, eamque verbis, quibus valuit, consolari coepit. Quae cum nihil consolationis admitteret, hanc rogavit, ut ab horreo exire debuisset, in quo ex omnium tritico parum quid inventum est remansisse. Puer autem Dei sese illic protinus in orationem dedit. Qui post paululum egressus, ad horreum matrem reduxit: quod ita tritico plenum inventum est, sicut plenum antea non fuerat cum mater illius totius anni sumptus se congregasse gaudebat. Quo viso miraculo compuncta mater, jam ipsa coepit cogere ut daret, qui sic celeriter posset quae petiisset accipere.

§ 7. Haec itaque in hospitii sui vestibulo gallinas nutrire consueverat: sed eas ex vicino rure vulpes veniens auferbat. Quadam vero die, dum in eodem vestibulo puer Bonifacius staret, vulpes ex more veniens, gallinam abstulit. Ipse autem concitus ecclesiam intravit, et sese in orationem prosternens, apertis vocibus dixit: «Placet tibi Domine, ut de nutrimentis matris meae manducare non possim? Ecce enim gallinas, quas nutrit, vulpes comedit.» Qui ab oratione surgens, ecclesia est egressus. Mox autem vulpes rediens, gallinam, quam ore tenebat, dimisit, atque ipsa moriens, ante ejus oculos in terram decedit.

MARTYRIUM S. BONIFACII

EX SIMEONE METAPHIRASTE

Anno 290 * — Romanus.

§ 1. Sanctorum quidem Christi martyrum certamina magnum lucrum viris bonis afferunt: nam et communis naturae maxima et quae naturam superant, facta ostendunt: et vincentem quidem

* Juxta Ruinartium in *Actis Sincris* et Eckhel ac Bollandianos: falso multi hoc martyrium anno assignarunt 307. Optimae fidei Acta haec sunt.

Christum, aperte autem victum et probro ac dedecore affectum inimicum. Praeterea impios quidem manifestissime arguunt: pios vero magis confirmant et corroborant, et ad spiritalem decertationem acriores reddunt et vehementiores. Et haec quidem in illis, in quibus reliqua quoque vita congruit cum martyrio, et a pueris eis coaluit virtutis exercitatio. Si quis aut ab initio quidem ignaviam et dissolutam vitam egerit: postea vero bonis adeo resplenduerit, ut repente martyrii coronam arripuerit, quidnam potest esse hac gratiâ praestantius apud pios? Nam naturâ quoque id quod, praeter spem, boni evenit, est delectabilius eo quod est consuetum. Eo tendit ovis quoque perditae a Domino inventio. Talem ergo novimus quoque fuisse hunc inclytum Christi martyrem Bonifacium, cujus non aequum est despicere certationem: sed eam litterarum mandare monimentis. Sic autem habet:

§ 2. Erat Romae mulier quaedam nomine Aglais cui genus et species et divitiae, magnum splendorem et decus afferebant. Nam genus quidem erat patritiorum, et eorum qui proconsularem honorem sunt assecuti: species vero cum juventute, quae efficere possint, ut mulier sit amoris vehementius dedita: luculentae autem divitiae, et quae vel ad eis abutendum satis essent. His omnibus accedens libera vivendi potestas, ignem valide accendebat, et ad turpes amores incitabat. Cum esset ergo adeo dives Aglais, et terrae bonis floreret, et propterea incontinenter uteretur amoribus, ea cum quodam ex suorum bonorum procuratoribus (is erat pulcher Bonifacius, non ingenii solum solertiâ et in eam benevolentia, sed etiam specie alios longe superans) non honestis utebatur congressionibus, non erubesco enim haec dicere, cum paulo post possim ostendere vere divinam et admirabilem mutationem. Alioqui autem a vino quidem et amoribus vincebatur ab initio: sed et pecuniae erat contemptor magnificentissimus, et ad eas egentibus distribuendas longe liberalissimus, et hospitalitati deditus, si ullus alius. Si quando ergo vidisset aliquos ex viatoribus, aut aestu et siti eliquatos, aut nive et frigore concretos, aut alia ratione itinere gravatos, ipse festinans hilariter eis ibat obviam, et rogabat ut a labore requiescerent: et cum cessissent, in domum suam introductos hospitio benigne accipiebat, et verbis et factis eorum omnem propulsabat molestiam. Haec etiam ante martyrium ornabant Bonifacium. Neque est ille solummodo examinandus et spectandus ex aliis: sed ea sunt etiam conjungenda quae sunt meliora. Bonifacius enim aliquid quidem voluptati, plurimam vero partem tribuens virtuti, et pulcherrima genera virtutis accurate exercens, ne esset perfectus, ex hoc solo prohibebatur, quod non esset temperans.

§ 3. Caeterum non multo interjecto tempore, haec quoque labe, tanquam in toto mundo et pulchro corpore, eluitur, et quod

ex vitio suscipiebatur dedecus, tegitur longe majori gloriâ. Non sustinuit enim Dominus despicere animam, adeo omni ex parte pulchram, perpetuo inquinari unius vitii turpitudine: sed placuit omnino divinarum rationum dispensationi, martyrico etiam sanguine purpureum et regium ei colorem indere. Quonam modo autem hoc sit effectum, et quodnam sit jactum fundamentum martyrii, parata est docere oratio. Adhuc quidem vigeat persecutio in Christianos, et profunda illa caligo simulacrorum totum simul occupabat Orientem. Subit autem illius dominam salutaris cogitatio, et cor ejus penetrat vehemens quoddam et invictum desiderium reliquiarum Martyrum. Quoniam vero existimabat Bonifacio nullum esse fideliorum, aut ad in his serviendum diligentiorum, ei sicut carnalem et turpem, ita etiam laudabilem et beatum amorem communicat, et eum seorsum accipiens: «Scis, inquit, frater, qualibus simus coinquinati peccatis, nec nobis curae esse aliquid, quod expectamus futurum, ut sistamur ante Deum, et pro his gravia subeamus supplicia. Caeterum audivi a quodam viro pio, quod si quis eos qui propter Christum passi et affecti sunt martyrio, in honore habuerit et coluerit, magna quaedam et praeclara eum illinc ex eo manet remuneratio, et eadem, qua illi, fruatur beatitudine. Multi autem nunc quoque, ut ajunt, pro Christo pulchra adeunt certamina. Tu vero (etenim jam venit tempus, ut meus ostendat Bonifacius, qua sit in nos affectione) ad haec mihi inservi, et omni studio eo vadens, propera ad me afferre aliquid e sacris his Reliquiis: ut cum eas honorifice deposuerimus, et sacras aedes eis aedificaverimus, eos semper habeamus custodes et servatores. »

§ 4. Haec cum ei dixisset, et se lubenter id ministerium promptoque et alacri animo obitutum ostendisset, tradit ei multum auri. Neque enim licebat gratis accipere ulla Martyrum reliquias, sed Christianorum magnus in eas amor, erat inopiis causa lucri, et efficiebat, ut non nisi magni eas emptas praeberent. Ea de causa mittit multum auri, et ut etiam haberet, quod distribueret pauperibus. Mittit autem cum eo equos quoque duodecim, et unguentum, et sindonas, et quaecumque alia usui erant ad honorandos sanctos. Sed est attendendum; huc enim venimus, ubi est narratio jucundissima. Cum jam Bonifacius esset iter ingressurus, statim quasi graphice victoriam suam et coronam praesignificans: « Vidisti, inquit, o domina, quemadmodum contingit, ut hoc quidem coepto frustreris: secunda vero, ut ajunt, navigatio, meum ad te corpus afferat: fueritne hoc tibi mediocre tui instituti ac scopi solatium, et apud te habendum in honore? » Et haec quidem ille fortasse magis ludens apud dominam, quam agens serio: Deus autem id, quod erat futurum, praedixit per illius linguam. Aglais vero: « Non est, o Bonifaci, inquit, tempus ludendi, neque horum verborum: a quibus

abstinenter jubeo, ut pie et honeste te geras. Nam iis es inserviturus, quae nos non solum tangere, sed etiam aspicere, indignos, nimiae est audaciae et temeritatis.» Cum his satis increpasset, et pudore affecisset, et pro ludo intempestivo ad justum et rationi consentaneum metum illius animam traduxisset, et dixisset: « Deus qui servi formam propter nos accepit, et suum effudit sanguinem, ipse ad mea non aspiciat delicta, et mittat Angelum suum ante te, et dirigat gressus tuos, » deinde faustum ei precata redditum, eum emittit.

§ 5. Bonifacio vero non mediocriter quidem profuerunt verba dominae, et ut res divinas et religiosas revereretur, effecerunt. Hinc factum est, ut in itinere nec carnes tangeret, nec vino uteretur. Subibat autem ejus quoque mentem cogitatio, veluti quidam bonus paedagogus: Qualia sunt, quae feci: et qualia sum impuris manibus portaturus? Propter hunc vero metum, sensim negligebat pristinam suam in corpus affectionem, et ut sibi attenderet, sibi persuadebat. Nam metus quidem est pater attentionis, attentio autem est mater tranquillitatis et quietis: ea vero parit conscientiam: quae facit, ut anima tanquam in pura aliqua et non turbata aqua, sua intueatur dedecora: et sic nascuntur principia et radices poenitentiae. Jam tunc autem pulchre conceperat Bonifacius, et jam aperte ostendebat, se inclinare ad vitam perfectam et accuratam, ut qui a crassis quidem et supervacaneis, ut diximus, abstinere alimentis: assiduis vero precibus et jejuniis vacaret in itinere.

§ 6. Postquam autem ascendisset in Asiam, et ad celebratam in Cilicia pervenisset Tarsum, quo in loco etiam decertabant martyres, aliis quidem permisit, ut ipsi et equi quiescerent, apud quemdam illic hospitio excepti. Ipse vero ne viae quidem excusso pulvere, profectus est ad videndum desideratos Martyres: et cum venisset in stadium, videt populi quidem magnam collectam multitudinem ad ea videnda quae fiebant: sanctos autem variis affici tormentis, et unum quidem omnibus crimen objici, nempe pietatem ac veram religionem, non eosdem vero subire cruciatus: sed tam multos, ut nemo fere eodem damnaretur supplicio, etsi spiritu essent conjuncti, et ore nihilominus eadem loquerentur. Nam alius quidem pendebat capite, subter vero ignis erat substratus: alius autem erat extensus quatuor lignis. Alius serrâ secabatur. Alius discerpentium manibus comminuebatur: et illius quidem oculi effodiebantur, hujus autem manus amputabantur; et huic quidem per collum palus transactus, terrae erat affixus: illi vero manus pene circumagebantur, pedes autem contra improbe refrigebantur, et utrisque sic vinctis similiter ossa contegebantur. Alium (o magnam impiorum insaniam) licebat videre mutilatum manibus et pedibus, et humi instar globi devolutum. Sed etsi haec paterentur viri generosi et fortes, tanquam non

subirent aliquid violentum et molestum, sed perinde ac si eorum renovarentur corpora, et sustinerent quamdam in melius mutationem, sicut erat revera, laetabantur, eis divina virtute ferente auxilium, et confirmante ad certamen, non poterat enim aliter fieri, ut humana haec pateretur natura, idque cum gaudio, nisi superna eos manus tangeret.

§ 7. Haec videns Bonifacius, et non solum videns, sed etiam sedulo et diligenter singula considerans: et partim quidem stupens Martyrum constantiam, partim autem pares coronas consequi desiderans, totus Deo afflatus, descendit in theatrum: et cum se fecisset manifestum omnibus, Martyres, qui erant omnes viginti *, singulatim amplectitur. Deinde etiam omnibus audientibus magna voce, Magnus est, inquit, Deus Christianorum: Magnus est, qui athletas sua ope adjuvit. Haec cum dixisset, rursus laetus adhaerebat martyribus, cum magno desiderio prehensabat et amplectebatur pedes. Quibus autem deerant pedes eas quae restabant partes corporis: beatos quidem eos pronuncians propter animi fortitudinem, et propter ea quae passi fuerant, et quod breve sit quod est reliquum, et mox futura sit liberatio a laboribus et aeterna laetitia: pro se autem rogans, ut esset eis socius certaminum, et particeps coronarum quas sunt habituri a Christo.

§ 8. Cum autem fieri non posset, ut haec latèrent, maxime cum vocem altius sustulisset, Praeses per multitudinem acrius desigens oculos, et videns Bonifacium: « Quis hic est, inquit, qui nos usqueadeo negligit et magnos deos? Illeipse ergo dicat, accedens propius. » Postquam autem ille adfuit, rogatus, « Sum quidem, inquit, Christianus: Domini vero mei fretus virtute, ex conservis fideles quidem diligo, te autem et tuos tanquam ingratos despicio. » Praeses vero: « Haec quidem mitte dicere in praesentia. Dic autem nomen tuum et studium. » Bonifacius autem: « Primum quidem mihi nomen, et quo maxime vocari gaudio, Christianus. Quod si vis etiam scire nomen mihi impositum a parentibus, Bonifacius. » Praeses vero sancto adhuc loquente, eum interpellans: « Age ergo, inquit, o Bonifaci, priusquam tangam carnes tuas et ossa, pare et fac imperata, et accedens sacrificia diis propitiis: hoc enim tibi multa bona conciliabit: deorum amicitiam, a rebus gravibus et asperis liberationem, divitiarumque et maximorum bonorum suppeditationem. » Ad haec Martyr: « Ne tibi quidem, inquit, justum est respondere: hoc tamen, inquit, dicam, quod saepe dixi. Sum Christianus: hoc solum audi a nobis. Si haec autem non feras, fac quod tibi libuerit. »

§ 9. Haec cum dixisset, Praeses jubet eum suspendi praecipitem, et fortiter quidem caedi: tormentum autem extendi donec ossa fiant manifesta. Et haec quidem, sicut ille jussit, quamprimum facta sunt a lictoribus: Dei autem Martyr tanquam non

* Vide Martyrologium Rom., vi junii.

dolens, quod carnes distraherentur, sed potius, quod separaretur a sanctis, in illós quidem deligebat oculos, simul et ipsam desiderans visionem, et tanquam ad pulchrum exemplar, intuens ad illorum propter Christum certamina. Postquam ergo vidit eum Praeses hoc tormento nihil remisisse de suo scopo, jubet eum paululum relaxari: et rursus interjecto aliquo intervallo aggre- diens Martyrem, et hoc modo volens eum tentare: «Sint tibi, inquit, o Bonifaci, hae perpeffiones, documenta ejus quod est melius, et intolerabiles hos jam expertus dolores, tandem, o infelix, tui misertus, propter ea quae te manent supplicia, accede sacrificaturus.» Sanctus autem: «Mihi jubens sacrificare, o stolidè, existimas te ea aggredi quae possint fieri. Ego ad deos accedam, cum vel sola eorum appellatio sit auribus intolerabilis?» Ira rursus intoleranda invasit Praesidem, et acutae mox arundines ei transfixae sunt per ungues. Scio vos vel ad solum auditum exhorruisse: est enim tormentum longe gravissimum. Sed Martyr fixis oculis coelum intuens, pèrinde ac si totum sensum illic cum mente posuisset, ne minimum quidem curabat cruciatum: sed ferebat ipse facilius, quam Praeses imperabat.

§ 10. Postquam ergo impio hoc tormentum fuit inane et irritum, alium rursum excogitat acerbum cruciatum ex immanitate et ex improbitate: et jubet Martyris ore aperto plumbum valde candens ei infundi. Postquam ergo hoc cognovit athleta, manus simul et animum extollens ad Dominum: «Domine mi, inquit, Jesu Christe, qui me fecisti fortiorem iis, qui jam praecessere, cruciatibus, nunc quoque adsis mihi, qui es sola mea consolatio, me levans dolore: et aperte ostende te mihi opem ferre ad parandam victoriam adversus satanam et hunc Praesidem. Pro te enim et tuà gloria, ut scis, decerto.» Haec dixit, et sanctos simul rogavit, ut ei opem ferrent suis precibus ad decertationem. Atque illi quidem ei precabantur victoriam et finem martyrii: extitit autem tunc quoque Christi virtutis opus plane admirabile. Nam cum tormentum jam esset paratum, et Bonifacius tanquam quidam strenuus athleta staret, expectans adversarium: alii vero martyres, utpote non solum decertatores, sed eorum etiam quae in hoc fiebant, acres spectatores, et magis quam ille animo anxii, ei quidem, ut diximus, simul precarentur victoriam: tunc quae erat congregata populi multitudo, et alioqui ex iis quae praecesserant, mota erat misericordiâ Martyrum: partim autem aegre ferebat nimiam Praesidis crudelitatem, et propter utraque
* haec sanctorum in rebus asperis et gravibus non solum tolerantium, sed etiam laetitiam stupebat, et sic deducebatur ad fidem in Christum, universa repente simul tollit confusum clamorem, et mente, et voce consentientem: Magnus est Deus Christianorum: magnus es Rex Christe: omnes in te credimus. Haec et omnes clamabant, et simul aram quidem, quae illic est, evertabant:

Praesidem autem lapidibus appetebant. Ille vero timore affectus et suae vitae metuens, ut qui veniret in periculum, ne mox periret, fugâ suae salutis consulit, turpiter dimisso theatro.

§ 11. Haec alium quidem quamvis efferatum et immanem, irâ tamen placabilem, persuasissent eadem sentire quae alii, et effecissent ut ad Christum accederet. At non illum sceleratum et execrandum. Sed tantum abfuit, ut ipse ex timore et ex hac admirabili populi consensione, aliquam acceperit utilitatem, ut statuerit etiam rem agere majori contentione, et irâ eum incitante, certamen instaurare. Mane ergo praesidens in tribunali, cum curasset in suum conspectum produci Martyrem, et illius exprobrabat pietatem, et quo Dominus noster fuisset crucifixus, ridebat. Cum haec autem non ferens Martyr, pergeret gravioribus probris vicissim insectari Judicem, pro veris et justis verbis rursus luit supplicium: et statim lebes pice repletus et valde acensus suscepit Martyrem. Sed cum hoc quoque fieret, non neglexit Deus ex alto facere consueta miracula. Nam cum angelus e coelo descendisset, illius quidem corpus, sicut etiam corpora trium puerorum, conservavit illaesum: flamma autem repente in orbem circumfusa, cum apprehendisset quosdam ex iis qui astabant, infidelibus eadem fecit quae olim Babylone. Tunc impius timens quidem Christi virtutem, sed ne sic quidem quidquam de impietate remittens, sed tanquam ipse quoque mutari erubescens, aut amplius sanctum videre vivum, arguentem deorum illius imbecillitatem, eum morte condemnat, sic dicens: Bonifacio, qui non paruit quidem legibus Imperatorum, verbis autem nostris nequaquam cessit, et diis propitiis noluit sacrificare, sed crucifixum potius colere tanquam Deum, jubeo caput ense amputari. Et ita eum assumentes satellites, e judiciali educunt tribunali. Victoriâ autem insignis, Christi Martyr, gaudebat quidem tanquam non ad mortem, sed ad vitam potius, sicut etiam revera ita habebat, proficisceretur, cum petiisset ab iis qui ipsum adducebant ut ei parum temporis concederent, stans ad Orientem precatus est: « Domine mi, dicens, Domine Deus, cito me praeveniant miserationes tuae, et nunc adsis mihi adiutor, ne mihi malignus aliquid afferat impediementi propter ea quae in insipientia mihi praecesserunt peccata: sed suscipe animam meam in pace, et inter eos qui pro te sanguinem effuderunt, et fidem usque ad finem conservarunt, me quoque annumera. Libera autem tuo quoque pretioso sanguine acquisitum gregem, tuum populum, mi Christe, peculiarem, ab omni impietate et errore gentilium: quoniam es benedictus et manens in secula. » Haec est precatus, et preces statim ensis est consecutus, et amputatum fuit caput venerandum.

§ 12. Facit autem hic quoque Deus aliquod miraculum, et sanguinem cum lacte facit fluere ex vulnere: adeo ut ille quidem esset naturae, hoc vero piaefidei: et sic miraculum, quod magnum

visum erat ad stuporem, majus fuit ad utilitatem quod quingentis et quinquaginta viris infidelibus persuasit, ut Christum sequerentur, et errorem simulacrorum abominantes relinquerent. Hic fuit exitus vitae Bonifacii. Ita quod illi temere venerat in mentem, accepit eum finem, quem ipse praedixerat. Qui autem cum eo missi fuerant ad quaerendas reliquias, haec quidem ignorantes, totam vero civitatem obeuntes, quoniam quaerentes ipsum non inveniebant, putantes eum non pulchris, ut solebat, operam dare voluptatibus. Certe ille (dicebant apud se) modo vel omnino coit cum mulieribus, aut in iis locis desidet, ut id magna ex parte facit. Haec animo versantes, ut ipsi postremo explicarunt, occurrunt cuidam civi, qui erat frater Commentariensis, et eum interrogant, an vidisset aliquem hospitem illuc accedentem. Ille autem dicebat heri quemdam hospitem in stadio martyricum decertasse certamen, et ense fuisse consummatum: se vero non certo scire, an is sit, qui ab eis quaereretur. Sed dicite mihi, inquit, qualisnam est aspectu, et quae sunt ejus formae insignia? Cum autem illi hominem verbis describerent, nempe quod breve quidem esset ei corpus, flavi vero capilli, et alia quae satis erant ad exprimendam formam Bonifacii: Hic est ille, inquit, quem vos quaeritis. Illi autem in initio quidem non credebant, et eum putabant esse deceptum, dicentes: Non nosti Bonifacium, qualisnam sit ei vita, et quam propensa ac proclivis ad voluptates, et quam ex diametro vitae repugnet martyricae.

§ 13. Cum vero ille diceret, nihil obstare, quo minus ipsi accederent ad stadium et corpus ipsum aspicerent, illi cedentes, accedunt quidem in locum, viro illo eos ducente. Qui cum etiam eis corpus ostendisset, illi coniectis in corpus oculis, quod jacebat sine capite, vel ex hoc solo agnoscebant Bonifacium. Deinde etiam cum invenissent caput seorsum jacens, et ejus corpori conjunxissent, illum ipsum esse credentes, obstupuerunt: et timore contractus fuit eorum animus. Timebant enim, ne eis aliquid succenseret, quod ejus mentem accusassent, eum judicantes ex eo solo quod praecesserat: et nescientes, quali vitae principio qualem et quam jucundum finem imposuisset. Sed mox metum ademit Martyr, se placide et benigne in eos gerens. Nam postquam caput fuit conjunctum corpori, sensim quidem aperit oculos: eos autem intuetur amice et placide, loquentis speciem prae se ferens, et ostendens se eis bene velle, et probrorum, quae in eum ingesserant, minime meminisse. Illi vero acerbè flentes, et calidas lacrymas effundentes: Ne memineris, dicebant, serve Jesu, nostrarum iniquitatum, neque probrorum, quibus te divinum et sacrosanctum caput stulte sumus insectati. Cum sic sibi sanctum placassent, et ejus reliquias, corpus, inquam, et caput quingentis aureis emissent, et odoriferis aromatibus et unguentis unxissent, et candidis lineis involvissent, et in honorifica

capsa imposuissent, Romam reversi sunt, sua nihil interesse arbitrantes accipere alterius martyris reliquias, cum illum haberent, qui jam erat sibi notus, et qui eos germane et sincere amplectitur, et dat eis fidele testimonium supernae defensionis.

§ 14. Interim autem, dum isti domum proficiscebantur, advenit ad Aglaidem visio, nempe Angelus e coelo, dicens: Suscipe eum, qui aliquando quidem fuit tuus famulus, nunc autem est frater noster et comminister: suscipe eum qui prius quidem erat famulus, nunc autem est tuus dominus, et eum pie honora: ut qui sit tuae quidem servator animae, custos autem vitae. Illa autem surgens tremebunda et ex choro ecclesiastico aliquos insignes assumens, et cum magno honore procedens obviam corpori Martyris, id quidem suscipit, et valde honorifice deponit et magnifice, stadiis quinquaginta procul a Roma: sacram vero ei aedem instruit, materiâ insignem et pulchritudine, et talem, qualem omnino oportebat suscipere corpus talis animae: ut non spiritus solus haberet aeternum tabernaculum, sed illius quoque corpus frueretur domo conveniente: in qua in hodiernum usque diem fiunt multa admirabilia: et daemones quidem repente fugantur, morbi vero expelluntur nutibus, qui non cadunt sub aspectum. Sunt autem nonnulli, qui cum non sint sani animis, fide fiunt meliores.

§ 15. Porro autem beata Aglais, Martyre ejus informante animam, cum omnes suas facultates distribuisset, et divisisset pauperibus, de caetero honeste vixit et e virtute, non solum temperantem et castam vitam amplectens, sed etiam asperrimam eligens exercitationem adversus praecedentem nequitiam, ut etiam digna haberetur dono miraculorum, et daemones quos prius habebat ipsam supplantantes, expelleret ex hominibus. Monastica autem ejus vita duravit quindecim annis, et cum pulchrum sic somnum obdormisset, adjecta est Martyri. Talis fuit Aglaidis finis et Bonifacii. Sic fuit quidem pulchra eorum mutatio, ut qui carnis quidem affectionibus humanitus servierint: humanam vero superarint naturam patiendo pro Christo, et adversus vitia se viriliter et fortiter gerentes: ad gloriam Patris et Filii et Sancti Spiritus, quem decet honor et gloria nunc et semper et in secula seculorum, Amen (a).

(a) Delatum fuerat e loco primae sepulturae S. Martyris corpus in ecclesiam sub ejus nomine exaedicatam in Aventino Urbis colle, quae, inlato etiam postea S. Alexii corpore, utriusque Sancti appellationem accepit. Cum autem anno mdciii ipsius sacrae acdis ara maxima esset instauranda, inventa sunt SS. Bonifacii et Alexii corpora, et denuo ibidem honorifice tumulata sed capita seorsim helmis argenteis inclusa.

MARTYRIUM

SS. PETRI, ANDREAE, PAULI ET DIONYSIAE

EX ANTIQUIS MSS. CODICIBUS.

STYLUM MUTAVIT LAUR. SURIUS,

NONNULLIS ETIAM REDDITIS PARAPHRASTICOS.

Medio III Saeculo.

§ 1. Temporibus iniquis, quando servis Christi certamina excitabantur, et totus orbis beatissimo martyrum sanguine florebat, apud Lampsacum * comprehensus fuit Petrus quidam, egregie fortis in fide, animoque et corpore speciosus. Cumque oblatus esset Proconsuli, ait ad eum Proconsul: « Quis vocaris? » Ille respondit: « Petrus. » Proconsul dixit: « Christianus es? » Petrus respondit: « Plane Christianus ego sum. » Proconsul ait: « Non tibi venit in mentem quae decreta fecerint invictissimi Principes? Sacrifica igitur magnae deae Veneri. »

§ 2. Respondit Petrus: « Demiror equidem, optime Proconsul, te mihi id persuadere velle, ut turpissimae et impudicae mulieri sacrificem, cujus res gestae non possunt sine verecundia commemorari, cujus historia, quae apud vos est, ejus arguit impudicitiam. Quam cum vos publicum fuisse scortum non negetis, qua obsecro vel fronte vel mente eam me adorare, eique sacrificium facere compellitis, et non potius suasores et auctores mihi estis, ut Deo vivo et vero, Christo Regi omnium seculorum, sacrificia offeram sanctarum precum et laudis? » Audiens haec Proconsul, jussit adolescentulum in rotis extendi, et lignis in orbem circumpositis, ferreis vinculis totum corpus ejus astringi. Inde autem consecuta est corporis contritio et conquassatio, ossiumque dira comminutio. Sed quanto majoribus Dei servus afficiebatur tormentis, tanto robustior existebat. Itaque constanti et intrepido vultu, ridens Proconsulis stultitiam et suspiciens ad coelum, ita ait: « Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quod hanc mihi dare dignatus es tolerantiam, ut possim superare iniquissimum hunc tyrannum. » Ut vidit autem Proconsul ejus invictam animi constantiam, nec eum tam immanibus cedere aut succumbere cruciamentis, jussit eum gladio percuti.

§ 3. Abeunti autem Proconsuli Tròadem cum multa ambitione, tres alii oblatis sunt, Andreas, Paulus et Nicomachus: e quibus Nicomachus importune et impatienter exclamavit: « Christianus

* Urbs in Hellesponto, olim nobilis, *Lampsacus* est.

ego sum. » Proconsul vero dixit Andreae et Paulo: « Vos autem quinam estis? » Responderunt: « Nos quoque Christiani sumus. » Tum ad Nicomachum Proconsul: « Sacrifica, inquit, diis, quemadmodum jussere Principes. » Nicomachus respondit: « Christiana religione initiatus cum sim, non sacrifico daemonibus. » Jussit igitur Proconsul eum suspensum torqueri. Cumque tormentorum atrocitatem ferre non posset, et jam prope esset ut spiritum exhalaret, magna voce miser et perditus clamavit: « Ego Christianus nunquam fui, sed diis offero sacrificium. » Tum vero Proconsulis mandato depositus est. Cum autem sacrificasset, arreptus est a malo daemone, elisusque ab illo in terram, suis dentibus linguam suam manducans, expiravit. Turbis interim expectantibus, puella quaedam Dionysia nomine, annos nata sexdecim, in has prorupit voces: « Miseret me tui, homo infelicissime, qui propter unius horae spatium sempiternos eosque ineffabiles tibi cruciatus peperisti. » Quod cum audisset Proconsul, voluit eam coram se adduci, percontatusque est ex ea, num Christiana esset. Illa respondit: « Ea causâ etiam hunc miserum et infelicem lugeo. Cur enim ille non parumper sustinuit, ut posset ad requiem pervenire sempiternam? » Proconsul dixit: « Ille vero jam requie potitur, quando invictissimorum Principum voluntati, diis sacrificando, satisfecit. Quod autem celeriter abiit e vita, id fecit magna dea Venus, ne vestris impropriis et conviciis exagitaretur. Tu vero sacrifica, ne te turpiter illusam, flammis vivam concremem. » Dionysia respondit: « Major est Deus, quam tu sis: isque potest mihi in omnibus quae abs te illata erunt, praestare tolerantiam. » Proconsul dixit: « Tradatur haec puella duobus juvenibus, qui eâ ad suam libidinem abutantur. » Porro Andream et Paulum jussit duci in custodiam. Juvenes autem castissimam virginem Dionysiam ad suum abduxere hospitium, et cum de afferenda illi vi inter se certarent, viribus destituebantur, maxime quod tota nocte splendidus quidam illis appareret qui sua praesentiâ domum illam illustrabat. Quem ut illi viderunt, timore correpti, ad pedes purissimae virginis se abjecerunt. Illa autem manibus extensis, elevavit eos, dicens: « Nolite timere. Hic est enim Dominus et custos meus, propter quem a nequissimo Proconsule vobis tradita sum. » At illi rogabant eam, ut pro ipsis apud Dominum intercederet, ne quid mali paterentur.

§ 4. Mane facto, omnis turba Proconsulem magnis vocibus compellavit, ut Andream et Paulum ipsis traderet, Macedonio et socio ejus, Dianae sacerdotibus, in populo seditionem excitantibus. Cum autem Proconsule jubente producti essent, ait is ad eos: « Andrea et Paule, sacrificate admirabili deae Dianae. » Andreas et Paulus responderunt: « Nos neque Dianam, neque alios daemones, quos colitis, pro diis habemus, nec quemquam omnino, praeter unum Deum, adoramus. » Haec cum turba audivisset,

petierunt sibi eos tradi. Proconsul itaque frustra se conatus suos ad eos superandos intendere sentiens, flagellis caesos tradidit populo. Tracti igitur pedibus sunt extra oppidum, ut lapidarentur: cumque lapidibus opprimerentur, pervenit ejus rei fama ad aures Dionysiae: quae ex custodum manibus elabens, cucurrit ad eos, jactansque se super corpora eorum: « Vivam, inquit, et ego una vobiscum beatissimi servi Dei, ne ab hoc vestro certamine inveniar aliena. » Mox indicatum est Proconsuli, Dionysiam quae juvenum libidini fuisset addicta, a quodam splendidissimo esse servatam, seque jactasse super corpora Andreae et Pauli, ut cum illis lapidibus obruatur. Jussit igitur Proconsul eam gladio interfici, atque ita hi quatuor venerabiles Dei martyres, in uno agone decertantes diabolum cum Proconsule vincere meruerunt: Petrus quidem diversis poenis affectus, Andreas et Paulus lapidibus oppressi, Dionysia gladio perempta. Acta sunt haec Idibus Maji, Decio Imperatore. Optimo Proconsule, regnante Domino nostro Jesu Christo.

MARTYRIUM S. DYMNAE

REGIS HIBERNIAE FILIAE

EX EJUSDEM S. VIRGINIS HISTORIA DESCRIPTUM,

QUAM EDIDIT PETRUS CANONICUS S. AUTOBERTI CAMERACENSIS.

STYLUM NONNIHIL ALIQUOT LOCIS ELIMAVIT LAURENTIUS SURIUS.

Saeculo VII. •

§ 1. Post Resurrectionis et Ascensionis Domini completa mysteria, sicut ante praedixerat per prophetas, cum in toto terrarum orbe per Apostolos jam diffusa proficeret religio Christiana, fuit in Hybernia rex gentilis. Qui licet, timore Dei contempto, superstitionis ac vanis idolorum cultibus deserviret, tamen opum gloriâ et militiae secularis vigore potenti caeteros antecellens, omnibus gloriosior apparebat. Erat autem ei uxor ex illustri orta progenie, quam rex ipse vehementi diligebat affectu: quippe quae pro humanae carnis forma tanta esset pulchritudine, ut faciei et corporis elegantia mentes alliceret ipsam aspectantium. Hi vero filiam genuerant, decoris venustate matri valde consimilem, meritis et nomine Dymnam, ut ipso vocabuli praesagio postmodum Deo digna fore indicaretur. Quae in domo patris nobiliter educata, cum annos pueritiae transegisset, chorearum assultus et jocularias cantilenas, et quae illa aetas expetit, et poscit celsitudo regalis, mente despiciens, occulte

baptismum suscepit, et se corde et corpore Christo devovit perpetuo servitutam. Interea matre ejus reginâ defuncta, cum rex ea causâ supervacuis doloribus laboraret, tandem consilio sibi assistentium per singulas regni sui provincias, et eidem propinquas nationes legatos misit qui virginem adolescentulam, genere spectabilem, et decore jam defunctae similem, tanto regi matrimonio jungendam inquirerent, et ei cum honore adducerent. Milites ergo moribus et eloquentiâ præstantissimi iter arripiunt, patrias peragrantes et urbes, contemplantur nobilem facies puellarum. Cumque diu morando regiones plurimas circumissent, et quod optabant, minime reperissent, redierunt ad regem. Et ingressi palatium, salutato eo, sic fari coeperunt: O rex excellentissime, quod tua jussit majestas, longius profecti reperire nequivimus. Sed, si placet, ecce filiam tuam Dymnam decoram valde, et adeo matri suae consimilem, ut in ejus imagine propèmodum revixisse jam mortua videatur, jube tibi feliciter matrimonio copulari. Quid plura? Detestabile hoc verbum vix finierant, cum mox diabolus qui sanctam virginem ad idololatriam reducere volebat, regem amore incesto et impudicitiae facibus inflammavit.

§ 2. Itaque coepit rex molliter blandiendo puellae votum suum detegere, et omnem mundi gloriam promittere, si ejus matrimonio consentiret. Audiens autem hoc virgo Christi, respondit illud se nunquam facturam. Non est enim, inquit, neque justitiae, neque legibus consentaneum, immo abominabile prorsus est, ut filia maculet torum patris. Cumque ille vehementius instaret precibus, et illa fortius negaret, tandem rex iratus dixit, eam vel ingratum acquiescere oportere. Tunc illa quasi obtemperatura, quadraginta dierum petivit ad cautelam inducias. Interim ornamenta et cætera quae spectabant ad cultum puellarem, sibi dari deposcit perinde ac si nitidius accurata, patri vellet gratiosior apparere. Rex hoc audiens, laetus efficitur, et omni ambitione jussit quae virgo postulaverat, procurari.

§ 3. Interea virgo se Christo orationibus jugiter commendans, ut patris libidinem effugeret, patriam suam relinquere cogitabat. Erat tunc temporis in Hybernia eximiae sanctitatis et doctrinae sacerdos quidam, nomine Gerebernus, qui occulte in illa gentilitate, quos poterat, ad Dominum convertebat, reginaeque defunctae, Christum colentis in hac vita, genitricis sanctae Dymnae, confessarius fuerat, ipsam quoque Dymnam pridem baptizaverat, et eam fidem catholicam sacramque scripturam docuerat. Denique ab illo regina defuncta et Dymna ejus filia sacramentum Eucharistiae recipere consueverunt. Hunc accersiens secreta beata virgo, quemadmodum pater suus in horrendae turpitudinis barathrum ipsam demergere constituisset, ei cum multis lacrymis explicavit. Tunc vir sanctus consuluit virgini, ut ad partes fugeret alienas, et pauper spiritu Christum pauperem sequeretur.

Quid plura? Cum horam fugae opportunam nacta esset, virgo sancta, adjunctis sibi sancto Gereberno et joculari patris sui cum ejus uxore, ut sub jocularum specie secretius proficisci possent, propositum iter ingressa est: perveniensque ad portum, navem conscendit. et auris ac ventis prosperantibus ad quoddam castrum quod Antuerpia * dicitur, Cameracensis dioecesis, applicuit: ubi aliquantulum commorati, quaerebant locum, ubi possent secretius Domino famulari. Nam strepitus seculares ferrens Christo devota nequibat. Inde igitur abeuntes, per nemorosa devia ad pagum, cui nomen Ghele ** est antiquitus impositum, pervenere; atque illic locum vitae solitariae aptum invenerunt. Porro altera die pagum circumeuntes, unicam reppererunt ecclesiam, in honorem beati Martini pontificis dedicatam, in qua Dymnae sacrum corpus jam requiescit. Et non longe ab ea ecclesia in loco qui Zanimale appellatur, construendum sibi habitaculum elegerunt, in quo per contemplationis dulcedinem Deo debitum redderent famulatum. Extirpatis igitur arboribus et spinis, domicilium sibi congruum extruxerunt, in quo tribus mensibus commorantes, et jejuniis et orationibus vacantes, vitam quodammodo angelicam ducebant. In praedicta autem ecclesia beati Martini, sanctus sacerdos Gerebernus Missas celebrabat. Excolebatur enim tunc temporis pagus de Ghele raro inhabitatore: quia erant in eo non nisi quindecim domus, eaeque nemorum densitate fere per sex milliaria circumseptae.

§ 4. Interea rex pater virginis, qui filiae nuptias cum gaudio expectabat, audiens fugam ejus, turbatus est, et omnis aula cum illo: scissisque vestibus, post gemitus et dolores diu repetitos, ambitione militum stipatus, filiam suam per seipsum requirere deliberavit. Itaque perquirens eam per civitates et montium solitudines, cum non invenisset, mare adiit, et ad castrum quod Antuerpiam nominant, pervenit cum suo multiplici comitatu. Egrediente autem illo de navi, fit concursus populi, ut moris est, videre cupientis regem. Moram autem ibi faciens, legatos mittit per adjacentes provincias, si forte de filia sua rumore aliquem percipere posset. Proficiscentibus igitur diversis per loca diversa, quidam illorum ad pagum rurem, cui Westerlo nomen est, pervenerunt: et cum mane hospiti expensas solverent, ille nummos illorum inspicies, ait: «Habeo nummos istis valde consimiles, quorum pretium penitus ignoro.» Et requisitus ab eis, a quo talem pecuniam recepisset, ipse nesciens cur hoc peterent, respondit: «Virgo alienigena, aspectu et corpore pulcherrima, prope in deserto habitans quae de Hybernia huc advenit, venerandum sacerdotem valde senem, et joculari cum ejus uxore secum habens, pro emendis alimentis id genus nummos mihi semper mittit.» Cumque ille se eo adduci curassent, sanctam

* Anversa.

** In Brabantia.

virginem* protinus agnoverunt inter caeteros procul stantem. Et Antuerpiam statim regressi, visa et audita regi cum gaudio retulerunt.

§ 5. Tunc rex spiritu reviviscens, iter cum suis arripuit ad locum, in quo virgo sanctissima habitabat. Quam cum reperisset, et comiter salutasset, cernens ejus faciem nimis formosam libidinis igne accensus, eam affari coepit blandissime, dicens: « O unica filia mea Dymna, amor meus, desiderium meum et dulcedo: quae te compulit necessitas, ut regali dignitate contempta, inter gentes extranea habitares, et terram tuae nativitatis relinqueres, innataeque ab ipsa natura dilectionis oblita, patrem regem desereres, istique seni ac decrepito sacerdoti tanquam filia adhaereres, et ipsius in omnibus obtemperares mandatis? Cur regni Hyberniae unica haeres post patrem, aulam regiam sprevisi? Nostro igitur acquiesce consilio, et nobiscum ad Hyberniam revertere: quoniam si paternis affectibus assensum prae-bueris, diademate regali coronaberis, et super omnes principes, matronas ac virgines regni mei principatum obtinebis. Inter deas quoque tibi templum de marmoribus candidissimis aedificari prae-cipiam, et in eo ex auro et lapidibus pretiosis effectam statuam tibi collocari jubebo ab omnibus adorandam. » Ad haec cum vellet virgo respondere, beatissimus Gerebernus responsionem ejus antevertens, regem dura severitate redarguit, eum scelera-tissimum et abominabilem clamans, quippe qui propriam filiam foedare vellet, quod etiam impuri scortatores ne cogitare quidem sustinerent. Monuit insuper vir sanctus virginem, ne unquam regi consentiret, ne aeterni regis, Sponsi sui, cujus dulcedinem jam gustasset, indignationem incurreret. Tum vero rex et omnes, qui cum eo erant, sanctum Gerebernum morte dignum cla-maverunt, tanquam fugae virginis auctorem, et illius eversorem: amovesque eum a virgine, omnes in eum irruerunt, manus-que violentas ei attulerunt, et exagitatum injuriis, peremerunt. Sic gloriosus martyr Domini ex tyranno triumphum referens, vitae cursum capitis amputatione complevit, et coronam marty-rii a Domino accepit. Ita cultor Dei Gerebernus, forma justitiae, castitatis exemplum, incestas nuptias detestans, dum regem in-credulum de incestu reprehendit: non odio, sed amore, pro stu-dio castitatis regis iram et odium, et tandem mortem incurrit.

§ 6. Tunc rex iterum conversus ad virginem, roseo decore nitentem, ut sibi acquiesceret, acrius instare coepit, sic dicens ad eam: « O filia mea Dymna, cur pateris patrem tuum tantis angustia doloribus? misereri cur renuis, et illum spernis quem al-licit amor tui? Tantummodo consenti mihi, et quicquid petieris, dabo tibi. Insuper et nomen tuum inter deas sacratissimas per totius regni mei fines jubebo celebrari. » Tunc virgo Deo devo-tissima, quae potius eligebat affligi pro Domino, quam temporalis

peccati habere jucunditatem, patri cum indignatione respondit: « Cur infelix tyranne promissis fallacibus a pudoris proposito avertere me conaris? Putas miser, quod a stabilitate propositi resiliam, corpusque meum polluendo. Christum unicum amatorem meum offendam? Tuas regales delicias tota mente contemno, et illas promissiones Domini mei Jesu Christi, quae cuncta superant desideria, jam totis visceribus concupisco. Pro dea haberi respuo, et honorem statuae vilipendo. Talem mihi deinceps noli frustra adhibere sermonem. » Tunc rex animo ferus, libidini deditus, atque cultor idolorum praecipuus, quanto magis fidem Christi in ea fervere cognovit, tanto magis in eam totis viribus incurrit, dixitque ei: « Vide malitiosa, ne decaetero nos fatiges: statim exple quod opto, vel tui patris iram incurres, sicut ille malignus doctor tuus Gerebernus: cui propterea caput amputatum est. Flori igitur parce juventutis tuae, et mihi assensum praebe: etiam diis nostris sacrificia, aut certa sis te morituram, tuaeque mortis exemplo effecturam, ne regum filiae paternis imperiis contradicere ausint. » Tunc virgo Christo devotissima respondit: « Qua de causa, crudelis tyranne, occidisti egregium Domini sacerdotem, nulli crimini affluem? Dei omnipotentis iudicium non evades. Deos deasque tuas ego ut figmenta detestor, et Domino Jesu Christo tota me devotione committo. Ille Sponsus meus, gloria mea, salus mea et desiderium meum. Poenas omnes, quas inferre potes, laeta mente parata sum pro Domino meo perpeti. »

§ 7. Haec audiens rex, quasi demens effectus est, et nimio furore incensus, sui frustrationem et eorum suorum injurias vindicare volens, jussit eam celeriter decollari. Sed cum nullus eorum, qui erant in regis collegio, tam crudele praeceptum exequi auderet, ne regis, postea fortassis dolituri, iram incurreret: ipsemet crudelis rex, antiquae nobilitatis et regalis clementiae oblitus, gladio, quo fuerat accinctus, sacrum caput praeclaræ virginis, divinam implorantis misericordiam, amputavit. Eam vero Dominus Jesus Christus Sponsus ejus summa cum laetitia in coelis coronavit. Deinde rex impius, cum suo comitatu remeans ad propria, sanctorum corpora volatilibus coeli et bestiis terrae devoranda reliquit. Cumque ea dies aliquot a feris et avibus intacta in nuda humo jacuissent, a quibusdam juxta habitantibus, erga sanctos martyres pia gerentibus viscera, in specu condita sunt.

§ 8. Post multa vero annorum curricula pro stupenda signorum exhibitione, quae fiebant illic in morbidis et quibuscunque languoribus occupatis, Clerus et populus congregati in loco sepulturae sanctorum, eorum corpora quaesierunt. Res mira, et a nullo mortalium alias visa vel audita. Cum enim fodientes, terram ejecissent, angelicis manibus praeparatos nive candidiores sarcophagos duos, e petra excisos repererunt, cum tamen non

essent in regione illa tota, nisi petrae fuligine nigriores. Mirum in modum extractas sine difficultate tumbas circumquaque accuratius contemplantes, nullum in eis vel juncturae vel fracturae signum conspiciunt, immo vero sanas et integras comperiunt, sanctorum corpora continentes. Tunc ea re valde attoniti, conferebant inter se, quo pacto sine ulla dissipatione et lapidum laesione poni potuerint in eis reliquiae pretiosae. At tandem angelorum opus id esse cognoscentes, non hominum: per tumbas nive candidiores Sanctorum castitatem significari intelligunt. Ex eo tempore quisquis illuc devotus precator accessit, si quid mali patiebatur, protinus sanabatur.

§ 9. Igitur cum ad Xanthense oppidum, quod ad Rhenum situm est, fama virtutum et miraculorum hujusmodi pervenisset, ejus incolae quidam ad locum, ubi sanctorum corpora asservabantur, accesserunt. Factaque oratione, sub peregrinationis praetextu situm loci sagaciter explorantes, per aliquot dies coram sanctis corporibus excubant, et illis, qui sacras reliquias custodiebant, aliorum intentis, pretiosa corpora cum tumbis lapideis imponentes quadrigae, fugerunt. Quo comperto, incolae de Ghele vehementer commoti, mox ad arma concurrunt, accensisque animis, a tergo viriliter insequuntur. Sed ut sonum immensae multitudinis qui fugerant audierunt, exterriti martyrum gestatores, rem videntes illis esse pro vita: duas illas tumbas, quas assumpserant, de quadriga citius sustulerunt, easque deponentes in terram, unam solam redegerunt in frusta, sanam et integram relinquentes alteram, in qua erat corpus S. Dymnae, et cum beato corpore Gereberni effugerunt. Cumque ad Xanthense oppidum propius accessissent, tam ex via quam metu persequentium delassati steterunt, et civibus prosperum adventum suum per nuncium indicarunt. Qui confestim eis obviam exierunt, acceptisque luminaribus cereorum, thuribulis ac cruce cum ingenti multitudine populi, corpus sanctum, exultantes in Domino, cum hymnis et canticis spiritualibus ad ecclesiam deportaverunt, ibidemque honorifice collocantes, ad propria redierunt *.

§ 10. Tunc ruricolae Ghelenses, qui insecuti eos fuerant, accedentes ad locum, ubi jacebant reliquiae pretiosae, fracta tumba B. Gereberni, S. Dymnae tumbam lapideam absque ullo laesionis signo reppererunt. Quam cum vellent ad propriam ecclesiam reportare, corpus stetit immobile quasi lapis, nec ullo conamine potuit moveri, ac si fixum radicitus teneretur in terra. Et cum illi ignorarent, quid facto opus esset, nocte quadam vox facta est ad quandam anum de pago illo, praeciens, ut vitulum, quem habebat in stabulo, novellum jungeret bigae, et reduceret virginis corpus, quod multi, culpis eorum exigentibus, laborantes invanum, movere non poterant. Cumque expergefata esset mulier,

* Memoratur S. GEREBERNUS in Martyrol. gallico xv Maji.

et de his, quae audierat, miraretur, mane facto surrexit, et vocato filio, visionis seriem, quam in somnis didicerat, enarravit, jubens ei ut citius a Domino jussa compleret. Quod cum puer audisset, matrem suam delirare credens, ut sileret ea de re, illam deprecabatur, asserens, si hoc attentare velit, ipsos ambos in ridiculo fore apud omnes. Ei vero nolens obtemperare mater ejus, statim jussit vitulum novellum, nondum cornua producentem, applicari. Sicque viam aggredientes, quae ducebat ad locum, in quo Ghelenses ad corpus afflicti astabant, pervenit. Sequebantur autem eam et magni et parvi, delirare et desipere eam existimantes. Interim deridendo eam tacite, rei exitum sustinebant. Quid plura? Perveniens tandem ad locum, ubi tam suis quam equorum viribus diffusi, solam Dei clementiam invocabant: salutatis illis, cum gaudio, quam in visu noctis audierat, retulit, jussionem, orans, ut bigae suae impositum venerabile corpus, debitae venerationis ad locum celeriter reportarent. Ridebant nonnulli, atque eam despectui habentes, desipere credebant: sed tandem victi precibus ejus, sine ullo gravamine corpus beatissimum sustulerunt, et per vitulum, nulli aptum operi, cum magna levitate pondus ingens cum summa laetitia ad propriam ecclesiam reduxerunt. In qua per venerandae virginis et martyris Dymptnae merita quotidie innumerabilia coruscant miracula.

§ 11. Postea vero nobiliores et ditiores incolae Ghelenses in unum congregati, thecam ex auro et argento ac lapidibus pretiosis conficiendam curarunt, in qua corpus venerabilis virginis reponeretur. Itaque Episcopus Cameracensis cum Clero et caterva populorum, et cum nobilibus personis utriusque sexus atque cum immenso vulgi comitatu sacrum corpus sanctae Dymptnae de tumba lapidea in thecam illam, ex auro et argento fabrefactam transtulit. Cum autem aperiret tumbam Episcopus, inventus est in ea lapis ruber, jacens super pectus venerandae virginis, in quo scriptum erat, Dymptna. Per quem lapidem, ab Angelis Dei pectori sanctissimae virginis impositum, ejus martyrium designatur. Praedicta autem corporis venerandae virginis translatio facta est decimaquinta die maji, quo ejus festum celebratur. Decollata vero fuit ejusdem mensis die tricesimo. Et quoniam diversa conscripta miracula, omni admiratione digna, quae Dominus noster Jesus Christus per hanc gloriosam virginem et martyrem sponsamque suam dignatus est mundo ostendere, longum esset enarrare, brevitatis causâ omittuntur. Certe obsessi a daemonibus, quotidie per eam liberantur, cum ad ejus venerabile templum in Ghele afferuntur, ubi mortem perpessa est, et corpore requiescit. Porro suis devotis cultoribus alia infinita impetrat beneficia apud Dominum qui vivit et regnat in secula.

S. JOANNIS NEPOMUCENI

ECCL. METROPOLIT. PRÁGENSIS CANONICI

HISTORIA

VITAE, MARTYRII ET PRODIGIORUM
SCRIPTA A R. P. GABRIELE MARIA DE VALENZUELA
E CLERR. REGG. S. PAULLI (a)

Coronatus anno 1383 — Nat. Germanus.

§ 1. B. Joannes Nepomucenus, cujus vitam et gesta ad majorem Dei gloriam, Fideliumque juvamen hic evulgare aggredior, ortum habuit quodam in Bohemiae oppido Nepomuck nuncupato, vel (ut veteres appellant) Pomuck in Philsnensi regione, Pragâ distant, Bavariam versus, decem milliaria. Locus iste qui honorem patriae Joannis sortitus est, praeis in Historiis, quam maxime commendatur, tum argenti fodinis, tum quia veteris superstitionis quaedam in eo celebrantur vestigia; quodam ex monte viridi nuncupato qui oppido incumbit, hujusmodi nomini originem dedit S. Adalberti Pragensis Episcopi * illustre portentum. Qui Roma ad Bohemos gentiles suos rediens (ut Annales referunt Bohemici) negatam multis annis ex adamantino Coelo pluviam effusis precibus signo Crucis efformato in campos late jacentes, exiccataque super terram illico et abundanter deduxerit, atque primum montem hunc totum, deinde Bohemiam viridantium herbarum jucundo virore recreaverit, perlaudentibus undequaque populis, tanto suspiratarum aquarum beneficio. Et ex hoc (crediderim) vocatum etiam oppidum Pomock, vel Pomuck quod linguâ sonat Bohemica *madefactum*. Natalis annus Joannis nostri apud omnes latet, et tantummodo suspicari juvat circa annum mcccxx ortum habuisse. Utpote haereticorum furore et impietate undequaque bacchantibus, non tam praecipua urbe Pragâ quam viciniis locorum igne ferroque susdeque eversis, urbanis quoque antiquitatum monumentis perditis, vix miraculo quibusdam servatis codicibus, penes quosdam sensatos homines, fideque dignos, satis est haurire quae légenda exhibemus.

(a) P. De-Valenzuela, Missionum sui Ordinis (Barnabitarum) Procur. Gen., Episcopos. examinatore, Theol. S. Congregat. Visitationis Apost., hunc libellum, cui addidit piissimarum precum, ad implorandam S. Martyris opem, *Tributum*, edidit et Benedicto Pp. XIII dicavit in obsequium ob tunc peractam (anno mcccxxxix) ejusd. B. Nepomuceni solemnem Canonizationem.

* Col. xxiii Apr. Vide Sur. Vol. iv, p 544.

§ 2. Progenitores Joannis oppidani haud fortunis distincti, extitere pietate magis quam genere et opibus illustres, eaque praediti nobilitate, de qua scribit Hieronymus ad Eustochium, *Summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus*. Parentum virtutes pietatemque ex eo licet conjicere quod jam seniles, et absque liberis, precibus votisque ad Dei Matrem effusis (quae sub viridi monte in Coenobio Cisterciensis Familiae quadam in effigie lignea non procul a Nepomucko, religiose a populo colebatur) prolem hanc incomparabilem impetraverint: cui Joannis nomen inposuere, ut de amore erga Deiparam, ipso ex nomine admoneretur. Quae clementissima Virgo non satis contenta sterilibus parentibus filium dedisse, et ipsum placuit puerulum fere e vivis gravi aegritudine ereptum, iterum dare, votum ad ejusdem intemeratae Virginis simulacrum a progenitoribus edito, obsequiisque in reliquam aetatem pro incolumi protinus filio promissis. Neque hic silentio praetereundum est, futurae pueri sanctimoniae, et vitae coelestis auspiciu coelo comprobante. Nam in lucem Joanne veniente Nepomuci, quaedam nitidissimae in aëre visae sunt flammae circumquaque domum parientis matris stipantes. Hae videlicet in ortu pueri coruscantes, testes fuere illius ardentissimae charitatis erga Deum et proximum in vita sua sedulo exercendae illiusque lucis bonorum exemplorum, et verbi Dei, in eliminandis ab animabus culparum tenebris expandendae, uti postea comprobavit eventus; hae flammae, inquam, mortuo etiam Joanni in obsequium comites fuere super aquas Moldaviae splendide natantes, in quibus demersus, animam ipsam flammâ clariorem Deo reddidit, sicuti postremo legentibus, occurret.

§ 3. Prima aetate innocentissime jam exacta, optima piorum parentum educatione, cum ad perfectum rationis usum in timore Dei Christianisque disciplinis, domestica inter septa instructus, jam attigisset, non quidem adolescentulus, sed vir in virtutis palestra serio Joannes apparuit. Aurea ejus indole benignis gratiae influxibus respondente, visa est studiis disciplinae animi pietas copulari quae in dies cum annis augebatur, adeo ut reliquum quod supererat temporis studiorum, in extruendis exornandisque parvis altaribus, coram aequalibus de Deo ac de Virgine disserendo, senili gravitate et prudentiâ illud impenderet. Grandiusculum jam factum Joannem nostrum quidquid ad devotionem pietatemque exercitare posset, vidisses exercere; templa frequenter adire, Sacramento poenitentiae leves et minimas expiare labes, quas vel invitus et incautus, vel ignarus contrahebat, sacraque Eucharistiâ animam saepius reficere, asperitate poenitentiae, orationibus, sacris lectionibus, aliisque piis exercitationibus, ita ut in juventutis flore ejus vita esset omnibus exemplar, et nitidissimum speculum. Quo parvo quidem in speciem, sed non

plene futili ad extremum argumentum, magnum aliquid se jam tum in puero Joanne videre prudentes credebant.

§ 4. Florebant ea tempestate Zatheci * grammaticae, humanarumque litterarum scholae nec non Rethoricae. Hic egregio profectu, et rara ingenii commendatione, per singulas disciplinas mirabiliter gradiens, est edoctus. Vivido filii ingenio, magis ac magis parentibus satisfactorius, cum nihil superesset jam sibi Zathecii ediscendum, Pragam ad altiores scientias parentum consensu Joannes contendit. Illa paulo ante tempora universitatem studiorum Pragae excitarat Carolus IV Caesar, qui conquisitis omnibus ex litteratis urbibus, Parisiis, Bononiâ, Patavio, magistris, omnis doctrinae tum divinae tum humanae, Juris prudentiae omnis, scholas aperuerat. His sese Joannes noster applicuit, et primum Philosophiae discipulus, deinde Magister, inter primos, tum Theologiae, cum sacrorum Canonum creatus est Doctor; nec stupor invadat legentis animum de tanto juvenis in studiis et hujusmodi facultatibus litterariisque disciplinis profectu; siquidem ea oratione incipiebat, ea pariter oratione absolvebat, duas tantum vias tenere solitus quae ad templum, et scholas deducerent. Loqui parum, meditari multum, secum habitare, nec ideoque caeteros negligere, morosum aut iis sese praebere, et quoniam ludos et delicias, adolescentiae scopulos esse noverat, ab utrisque prorsus abstinuit; quare brevi inter omnes excelluit, magnamque inter omnes cum pertractantes de se expectationem excitavit.

§ 5. Cursu celeri per omnes virtutum gradus ad perfectionis Christianae pergebat apicem servus Dei venerabilis Joannes, cum suorum pietate parentum, Dei Beataeque Mariae Virginis famulatui se dicatum esse non oblitus (duplici quidem beneficio, et ob sterilitatis sublatae impedimentum in matre, et ob vehementis morbi incolumitatem sibi ipsi puerulo obtentam): statuit profanis vestibibus exui, magisque saecularium vanitatum affectibus, sacrisque vestiri. Quapropter ad Metropolitanam Ecclesiam sancti Viti Pragensis urbis se conferens, rem Divinam ad Dēiparae aram p̄râgi curat, ac Eucharisticum papem recepit, indeque humillime prostratus corde, ore, ad Matrem et Filium preces effundens, voto militiae Clericali se obstrinxit. Coelesti interea repletus animi consolatione ab oratione consurgens novus Christi miles egreditur templo, ad Archiepiscopum carpit iter, ad cujus pedes procumbens, exprimit cordis desideria et vota, quem libentissime audiens et amplectens consolaturum spondet Antistes.

§ 6. Per gradus ergo et per intervalla legibus statuta Joanni conferuntur Ordines, virtutum doctrinarumque famâ, ac pietate apud omnes insigni; quarum sp̄cimen dedit, cum integrum mensem ab omni profanis negotiis vacuum, Sacerdotio

* Bohem. Saaz sive Stauz.

inuncturus praemiseric: quem mensem totum in afflicto corpore, in repurganda conscientia vel a minimis labèculis, in coelestibus ad tantum munus impetrandis auxiliis, piisque commendationibus et consiliis in futurum ferventius traduxit. Paucis interim elapsis annis, quibus pius Sacerdos omnibus virtutis erat exemplo, non alia apud Praelatum suum commendatione, quam vitae sanctimoniâ et morum integritate, qua, veluti sol in medio coeli, ita in medio cleri Joannes, tanquam a celsiori fastigio emicabat, in Canonicorum Collegium, de communi sententiâ sanctae Metropolitanæ Pragensis Ecclesiae eligitur, simulque concionandi ante Reges deferitur illi provincia; urbe tota, et aula plaudentibus tanto incomparabilis probitatis et sapientiae viro summa omnium voluntate honore et amore excepto.

§ 7. Aliquot praeterierant menses, quibus in Canonicum adscitus erat B. Joannes, cum a Deo et ab Archipraesule suo ad concionatoris munus apostolicum vocatus, quamquam ipso repugnante ob singularem modestiam humilitatemque, obtemperare tamen placuit Praelato suo et Regi, onusque in Sacerdotio primum et maximum concionandi suscipere. Hoc igitur munere fungi coepit ea doctrinâ tantoque animarum salutis zelo, charitate et suavitate, ut ad se omnium ora audientium attraheret, et corda. Praecipua erant hæc concionum argumenta: patrum scelerum poenitentia, novissimorum memoria, ad peccata vitanda occasionum fuga, tali ac tanta nativi sermonis eloquentiâ, dicendique robore et suadela, ut in infinitam proinde multitudinem ad Christiana castra a perfidia atque obstinatae impietatis acie traduxerit, plurimosque Christiano nomine abutentes, vitis omnes implicatos ad meliorem frugem ex contritione cordis lacrymantes revocaverit.

§ 8. Ingens fructus erat qui colligebatur undique ex semine verbi Dei hujusmodi oratoris, a bonis qui profectiores in via salutis reddebantur, a malis qui convertebantur. Luxum et pompas a se eliminantibus matronibus illustribus, et insolentiam juvenibus, blasphemias et intemperantiam ebriis, scandalâ nobilibus, caeterosque corruptissimi illius saeculi mores, tanta coelorum laetitiâ, quanta inferorum rabie ex multorum conversione aetatis ejusque, conditionis et sexus, adeo ut novus concionator quotidianus in Basilica Beatissimæ Virginis ante latam curiam (vulgo Theinam appellant) in antiqua urbe Pragensi, duorum disertissimorum oratorum memoriam extinxerit, quibus succedebat Joannes noster; quibus e suggestu perorantibus inspexere Pragenses, multoties matronas omnes vestimentorum vanitatem abjicere, meretrices poenitentes magno numero coenobii se includere, et cives vitiorum coeno immersos, coelestis viri doctrinâ et sapientiâ captos, ejusque eloquentiâ devictos, vitia omnia deserere, auditoque Joanne in animae utilitatem (liceat mihi sacrae Scripturae

usurpare verba de Joanne Baptista *Marci* vi. 20) *et audito eo multa facere*, ut Herodes ipse audito Praecursore faciebat. Omnem igitur populi expectationem implevit Nepomucenus, superiorumque (ut dicebam) concionatorum famam superavit, summa omnium acclamatione *plenus Deo vocatus homo, donisque Spiritus Sancti ditatus*. Quare invectivis copulatam prudentissimam modestiam in-spexisses in ejus sermone, et eloquentissimam doctrinam. In re-darguendo totus zelus, sed discretionis comes, in consolando totus amor atque affabilitas, sed ordinata, in peccantes ample-xando totus pietas et humanitas, sed non a Sacerdotis divinis ministerii majestate sejuncta, in roborando bonos totus spiritus, atque consilium; ad ultimum hoc in viro ad Apostolatam assumpto nihil veri Apostoli deerat, ad majorem Dei gloriam, animarumque salutem.

§ 9. Jam tot labores, virtutes, et doctrina Beati nostri undique publicaverant meritum, quapropter tradunt vetera monumenta quod cum forte Litomislí in Bohemia Episcopalis sedes vacasset, Wenceslaus Rex ad eam ante omnes destinaverit Joannem, a qua cogitatione dimotus fuit Princeps, ob celebratam ingentem Nepomuceni humilitatem, quaelibet saeculi honoris et vanitatis invicto animo respuentem. Similiter peregit; quando magnus Regni Cancellarius illi praeposituram obtulit exemptae Ecclesiae Wissehadrensis (quae in Regno par erat dignitatibus primis, post Archiepiscopum Primatem) quamquam Rege instante, ejusque ut supra diximus, primario Ministro, nec non vin facientibus annis proventibus ad octoginta Florenorum Ungaricorum millia: sibi oblatam hanc praeposituram, magnamque illis temporibus dignitatem humillimus servus Dei constantissime recusavit. Gravissimum ducens a lucris animarum, sacrisque concionibus abstrahi, quibus incendebat omnes ad amorem Dei et proximi, virtutesque orthodoxas in cordibus inserebat.

§ 10. Non multum elapsam temporis, cum vocatus ad aulam, a Rege et Regina magno honore atque benignitate receptus, in Eleemosynarii munus seligitur. In animo illi fuerat, et hunc oblatum honorem dignitatemque in aula Regum gratiosam recusare; verum ne omnia videretur aspernari, et honorum contemptus superbia a nonnullis crederetur. Eleemosynarii officium tandem acceptavit: quo in munere ita laudabiliter se gessit Joannes, ut ejus scientiam et integritatem divites et nobiles, misericordiam et pietatem pauperes, prudentiam et justitiam in eleemosynis erogandis omnes admirarentur.

§ 11. Augebatur in dies sancti viri auctoritas, sibi omnium amorem et venerationem conciliantis; itaque Regina, Joanna nomine, Alberti Bavariae Ducis et Hollandiae Comitis filia, mulier candore animi, morum innocentia, et pietate supra omnes sui temporis reginas spectatissima, mirum in modum virtute beati

Joannis, et fervore in dicendo, animo devincta, et mediis in aulae, et regalis status deliciis ad eas despiciendas ad perfectiorem vitam divinamque charitatem incensa, ipsum sibi delegit conscientiae suae arbitrum et ducem, hunc vitae magistrum, hunc Patrem et Pastorem, et ut ita dicam, magni consilii Angelum; ad Reginae exemplar, quam plures, et ex nobilioribus utriusque sexus ad sacrum ejus Poenitentiae tribunal accessere. Inter quos Religiosae fuere Virgines ex monasterio S. Georgii in arce Praegensi sito, Joanne direttore et magistro, brevi ad religiosam perfectionem, non passibus sed volatu, delatae.

§ 12. Referunt aliqui ex antiquioribus scriptis Joannem eo tempore ad Metropolitanæ Ecclesiæ Decanatum transitum fecisse; verum cum totius ejus vitæ sincera et compendiosa sepulchralis inscriptio rem hanc nequaquam indicet, melioresque etiam id sileant codices, subesse creditur errori. Veritati quidem consonum est, ab urbe tota, et omni Ecclesiasticorum ordine, tanquam doctrinae oraculum, coli et haberi consuevisse. Ad Joannem Nepomucenum pro consilio accedebant omnes; ad ipsum tam in spiritualibus quam in temporalibus diu noctuque accurrebat; ipsius in manibus pervetusta litigia et controversiae omnes, necnon difficillimæ causae, quæ per sententiam Judicum compleri non poterant, Joannis judicio ponebantur et arbitrio: quod sine contradictione sequebantur partes, quæ ab ejus tantummodo rectitudine atque justitia pendebant, uti a veteribus colligitur scripturis.

§ 13. Quo magis ad virtutum moralium apicem de die in diem ferebatur Regina, et in amore Dei proximique vehementius incendebatur, eo magis ex adverso Rex Wenceslaus in libidine, in superbia, in ira et crudelitate, uno verbo dicam, in omnium scelerum genere grassabatur, et quemadmodum lubrica semper omnis nequitia est, et in descensum et casum praeceps, ita quotidie Princeps se ipso evadebat deterior. Annus agebatur a partu Immaculatae Virginis mcccxxxiii, quando Regina, Wenceslai quotidianis sceleribus et excessibus offensa, et corde intimo contorta, cum nullum amplius ex humanis rebus levamen caperet aut solatium, viri vitæ licentiam illacrymans, saevitiemque perhorrescens, sese totam pietatis operibus, orationi, ac sacramentorum frequentiae, licitis quoque vitæ conjugalis oblectamentis abjectis, donare et consecrare constituit. Quapropter frequentius sacrum Poenitentiae tribunal adire, confessarium Joannem alloqui, in fletu et planctu, minimas quasque labèculas confiteri et expiare sedulo insistens, modo in visendis aegrotis, modo suis manibus cibum et potum humanissime ipsis ministrans, modo in erogandis pauperibus eleemosynis abundanter. Hiscæ charitatis operibus afflictationes corporis conjungens, mente et ore assiduas preces ad Deum diu noctuque clamans et effundens pro

mariti Regis conversione, atque ut a tenebris, in quibus misere versabatur, ob scelestissimam perditamque vitam, in aeternarum veritatum lumen, et novitatem vitae aliquando revocaretur.

§ 14. Hoc equidem Wenceslao placere debuerat, bene hoc inspicienti, nec talia ignorantem de sua piissima uxore Joanna; sed e contrario omne vertit in odium, potius fera, quam homo. Quaedam impii Regis teterrima cor mentemque invadit curiositas; dicam melius, furiosa libido rescindi, quid ad sacerdotis aures tam frequenter deferret Regina: quas culpas haberet expiandas: quae nam essent de marito cogitata: nam fortasse si quem alium amaret, et alia hujusmodi, quae suggerit Satanas suis asseclis, et suspiciosus tyrannis potius quam hominibus. Haec stultissima interrogat; quae ut sciat, dulcibus tentat verbis constantiam Joannis, rationibus quoque pulsat, decere maritum scire, et praecipue Regem, de uxore ad bonum familiae regimen, aliquando etiam interna; cui si humaniter adhaereat invictus sacerdos, quid non pollicetur? Oh quot munera, quot honores, quam mercedem, quale regio cordi debitum in aevum, ex sibi allata consolatione in tanta curarum et regni molestiarum indagine; servaturum detegenti secretis! Ad haec horruit beatus vir, et, veluti percussus ejus animus fulmine, corruit. Wenceslao itaque respondit obsequiose quidem, sed libere, graviterque. Quantum crimen posceretur, quale scelus, ostendit. Damnat deinde impiam Regis curiositatem, precaturque ommittere hujusmodi desideria, sibi a daemone suggesta, impietatis. Equidem seriae divini hominis responsioni, nisi malim dicere, debitae objurgationi visus est acquiescere Princeps, sperans secundo vel tertio arcem expugnaturus, sicuti strenuis ducibus contigit bellicis in obsidionibus, perfectamque de invicto confessionis ministro reportaturus victoriam.

§ 15. Modicum intercesserat tempus; cum quid accidit Regis animum jam contaminatum magis exasperans. Forte enim aulicus coquus male assum caponem regiam ad mensam detulerat; tanta rabies et furor insanum Regem invasit, ut irā ex-candescens Wenceslaus humanitatis oblitus, imperaverit illico, infelicem coquum alligatum verubus igni torreri, et assari. Horruit totum aulae Ministerium, pallebant omnes, sese mutuo intuebatur quisque, ferali plusquam saevitiâ commotus animo. Nul-lus aderat, qui alloqueretur Regem, cum essent omnes timore percussi, et pro misero homine a crudelitate Regem averteret. Solus B. Joannes de impio jussu extemplo admonitus, doctus a Spiritu Sancto de tempore loquendi et tacendi, ad iratum Principem petito et impetrato aditu, suavis primis verbis obsequientissimus iram Regis mitigare aggreditur; salutem viri rogo jam damnati et rapti pertractans.

§ 16. Verum quia suavitas in dicendo sacri oratoris nil valebat apud barbarum Principem, altius loqui contendit, ejusque

inhumanitatem plusquam ferinam graviter objurgare. Parum dixerat, cum Wenceslaus magis furore et crudelitate insaniens, excubias inclamat ut satellites; nulloque servato honoris et reverentiae in Sacerdotalem virum ordine, catenis et funibus vinctum in obscurissimum horrendissimumque carcerem imperat detrudi. Ibi aliquot dies fame et siti vexatus, medius inter squalorem et loci foetorem transegit, exiguo pane, et vix aquae poculo depastus, et hoc ut ad majores poenas vita Nepomuceni nostri protraheretur. Cujus animus hilaris, et ad omnia imperterritus, divina virtute confortatus est. Sciebat enim Joannes, se talia pati ob amorem Dei, cui in genua procumbens grates rependere inspexisses pro hujusmodi sibi honore concesso, nec ignorabat facile posse e vinculis ac poenis egredi et e carcere, si Regiae indulgisset curiositati, et ita protinus iram ejus extinguendam. Hoc quoque male commiseratus carceris custos suadebat; hanc viam esse frangendi vincula, Regis gratiam magis et magis sibi comparandi. At catholicus haeros, divinusque Sacerdos coelitus armatus millies mori, ferisque omnibus dilaniari, igne devorari, altius animo stabilierat, quam unicum verbum ex auditis in confessione Reginae enarrare.

§ 17. Inter haec aliquantulum ab ira quiescens Wenceslaus, ex aulicis honoratum virum avocat, et jubet carcerem adire, a vinculis Joannem absolvere; Regem poenitere ex corde eorum quae in eum sunt gesta ex caecitate mentis, non malo ex animo derivata. Quem et sequenti die ad Regiam mensam invitat. Nuntiat is arridet Joannes, atque respondit, se jam omnium (more Sanctorum) oblitum, Wenceslaum regem suum fore invisurum, gratiasque daturum. Ita factum est ab hoc agno mansueto, Jesu Christi sectatore, cujus nomen et opera intus sculpta deportabat. Prandio expleto, aulicis hinc, et inde distractis, Rex iterum adamantinam hujus Viri arcem expugnare fortius aggreditur, sensum aperit, quare ipsum invitaverit, quiescere nequaquam posse, nisi tandem, quae Regina uxor ad aurem dixerit confitendo, patefaciat omnia. Pollicetur silentium, torquem auream, ut Danieli alter rex Baltassar, auri argentique pondera offert, et quidquid velit; modo blandus, modo saevus. Nunc praemia omnia aperienti offert, nunc carnificinas omnes minatur tacenti, regiaeque ejus voluntati obsistenti.

§ 18. Verum B. Joannes in cor suo ridet, oblata perinde ac minas contemnes, summo zelo sacrilegium ejus oris et animi ostendit secreti, interea sacrosanctam legem Confessionis exponit, Dei indignationem supra Regem imminentem, nisi ab impia curiositate desistat, exaggerat. Decaetero imperatis omnibus obsequentissimus, sed non huic, etiamsi omnes essent hujus mundi thesauri habendi, et mille mortes subeundae. Ad haec verba ecce secundo Wenceslaum irâ et furore concitum insanire, et furiae

bacchantis instar, regale cubiculum concursare, sine mora carnifice cum satellitibus suis (quem barbarus, et tyrannus improbus una secum semper habebat, vocatum etiam pro deliciis sibi Patrinum) accersito, jubet, Joannem catenis constringi, et ad pristinum horrendum carcerem trahi: mox equuleo torqueri imperat, in catasta extendi, facesque accensas lateribus admoveri sacerdotalis athletae.

§ 19. Ex nonnullis codicibus antiquis, Pragensi ab incendio servatis, haud multo post mortem Beati secuto, sicuti in primo capite hujus historiae adnotavimus, deduci videtur, ipsum Regem hisce suppliciis adfuisse. Nec extra probabilem conjecturam esse opinor, tum quia hujusmodi oblectabatur spectaculis, gaudebatque oculis spectare laniènas, tum etiam quia certissime speraret, vi tormentorum silentium infringere, secretumque sacri poenitentialis fori expandere. At Christi gloriosissimus Martyr inter cruciatus ad suum Deum corde et mente elatis, nonnisi Jesu et Mariae sacra ingeminat nomina; istisque, Laurentii Levitae instar, dolores, poenas, suaeque offert martyria, se, animam, corpus, vitam, suamque mortem soli Deo commendans. Nihil deficit in tortoribus diligentissimae crudelitatis, et praecipue ipso rege spectante et urgente, ac sperante collapsam inspicere et expugnatam divini Sacerdotis virtutem, fractumque confessionis secretum. Sed frustra. Ad ultimum defatigatis vieticisque carnificibus, rege furiosius abeunte, quam venerat: nonnulli scriptores asserunt, a laniena Joannem depositum coelesti consolatione recreatum; qualis tamen haec fuerit, vel intus vel foris angelorum ministerio, aut aliquo ex turba magna Sanctorum (quemadmodum in Ecclesiae Annalibus tot utriusque sexus Divis, ex divina legitur clementia collatum) ignoratur. Nec mirum est istud, nam Deus ipse, qui dat virtutem et gratiam patiendi, nobiscum et pugnat, nobiscum patitur et vincit. Teste regio Propheta dicente: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum (Psalm. 90).*

§ 20. Solutus ergo a vinculis B. noster Nepomucenus, et ope divina protinus a corporis vulneribus convalescens, a Wenceslao dimissus est, qui vèritus fuit, ne ejus evulgata crudelitas in virum innoxium, atque ita toti urbi carum, et selectum, urbem ipsam ad tumultum excitaret, et ne magis contristaret uxorem suam Joannam reginam, a familiaribus mariti admonitam de sui sancti Confessoris captivitate, quem uti tutelarem Angelum suum venerabatur, patrisque loco tenebat. Joannes, interea quasi nihil sibi aut injuriosum, aut excruciable corpori et animo evenisset, omnia intus servabat, nulli aperiens, curatisque vulneribus a poenis inflictis, ope divina ut superius tetigi, citissime convalescens, processit in publicum. Inde majori, quam unquam antea, spiritu, ad sua munia rediit, atque ad opera in gloriam Dei, et bonum proximi ferventius exercenda, choro frequens, Poenitentiae

tribunali, suggestui, morientium grabatis, xenodochiis, carceribus assiduissimus, tali ac tanto spiritus fervore, vitae exemplo, rerumque gestarum splendore, atque angelicarum virtutum, ut omnium corda raperet et obtutus, ita suos transigebat dies, et ad mortem, ut ajebat, parabat se; quae vel per visum coelitus ipsi revelata fuerat, vel monitus de dira inhumani regis Wenceslai natura, ejus sanguine inhiantis saturari, uti ille, qui rigidissimus custos secreti Confessionis reginae Joannae uxoris intrepide et constantissime impiae semper restiterat mariti Regis curiositati.

§ 21. Quadam igitur die inter argumenta concionum ea Christi Salvatoris verba auditoribus proposuit, suis discipulis enunciata: *Modicum videbitis me*, et alia, *jam non multa loquar vobiscum*; ea pluries summa rēpetens alacritate, mortem pro Christo, ejusque Ecclesiae sacrosanctis legibus custodiendis, prophētans. Inde Spiritu divino plenus, futurum (non sine lacrymis) Bohemiae statum praedixit, et calamitates; haeresis undequaque bacchantis furias ab inferis excitatas; quibus susque deque vertendum erat spirituale omne ac temporale, sacrum aequae ac profanum, incensis templis, coenobiisque, Ecclesiasticos, Monachos, aliosque Religiosos viros, cruciatibus et poenis affectos perituros, excidium denique universae Religionis instare prophetavit. Et Pauli instar, ut Acta Apostolorum notant hisce verbis: *Vocatis Paulus discipulis, et hortatus eos, vale dixit (Act. 11)*, ita et Joannes exhortatione auditoribus suis praemissa de divinae legis observantia, *valete*, omnibus dixit, ac praecipuae Ecclesiae Pragensis dignitatibus, ejusque collegis Canonicis, quibus humiliter, et veniam petere, se peccatorem dicere, se omnium piis orationibus commendare, non sine lacrymis ab oculis cadentibus alloquens, visus est admirantibus omnibus, et prae teneritudine deflentibus in rem tam nova, in verbis, in vaticiniis beati viri.

§ 22. Boleslaviā versus non multos post dies Nepomucenus iter aggressus est, antiquam Deiparae adoraturus Imaginem, a duobus illius gentis apostolis, Cyrillo et Methodio fidelibus donatam, maxima omnium pietate, cultu, beneficiorumque famā percelebrem. Illud sanctuarium ingressus, et in genua procumbens, sensibus pietatem et amorem erga communem sanctissimam omnium Matrem, praesidiumque, redolentibus; renovans vir factus, qualem a juventutis flore, se addixerat servum et filium, expetens denique apud divinam sobolem, media ipsa intercedente, fervorem, vicino certamini fortitudinem, completamque de visibilibus hostibus et invisibilibus victoriam.

§ 23. Sole occidente Boleslaviā Pragā revertebatur Joannes, preces ad Deum Virginemque matrem effundens, ipsisque spiritum suum commendans. Cum forte a rege Wenceslao, ad fenestram domus regiae otiose commoranti, moenia urbis introire visus fuit: extemplo in mentem Regis diabolica recurrit curiositas, tristesque

Joannae reginae conjugis veniunt suspiciosae imagines, atque phantasmata infirmam mentis aciem Principis occupantia. Venit etiam repetita constantia Sacerdotis repellentis inique conquisita ex confessione uxoris. sacrum poenitentiae tribunal frequentantis. Nova sciendi accenditur libidine, quid ad aures tam frequens dicat regina suo Confessario, et ita accenditur dolore et insaniâ, ut se ipsum amplius regere non valuerit. Mittit ergo ex familiaribus, qui Joannem advocet, quo pervento, ore spumans, et obtutu flammeus, paucis utitur verbis, beatum virum sic alloquens: « Audi, inquit, audi, sacerdos, nunc tibi est moriendum, nisi nunc protinus meae uxoris confessionem, et quidquid unquam tuis auribus dixit ordinatim modo exprimas; de te actum est. fata imminent, momentis vivis, jam jam crudelis te libetina rapit. Potabis aquam per Deum-vivum, potabis aquam » (intelligebat Rex ea voce virum sanctum in flumen projiciendum).

§ 24. Ad haec quid respondit strenuus Ecclesiae sanctae athleta? Quoad verba, nihil; respondit facies ejus angelica, ac severitate obducta, graviq[ue] supercilio, totumq[ue] caput sacrilegium aversans. Quod aegre ferens iratus et crudelis Princeps, vix ab eodem signo tradito, sanctissimum virum validissimi circumdant satellites, catenis obstringunt, et ex eo cubiculo (rugiente leonis ad instar Wenceslao), in aliud supra altius deferunt, per aliquod tempus ibi clausum vinctumq[ue] custodiunt. Pervetustae asserunt memoriae id peractum, ut supplicium beneficio tenebrarum et silentii gentium suis in domibus quiescentium omnium obtegeretur. Igitur in fervore noctis imperat, ad pontem supra Moldavae flumen, urbes duas, majorem et minorem conjungens, Joannem deduci, et in aquas ligatis manibus et pedibus dejici. Ita juxta Regis mandatum scelestissimum ab impiis ministris factum est in pervigilio Ascensionis Domini, anni MCCCXXXIII (a): evolante animâ justî ad superos, mercede sanctorum operum virtutumq[ue] fruitura, et praecipue mira constantia in tolerando, cum tripliciter tentatus esset, usque ad tormenta saevamq[ue] mortem, sacrosanctae Ecclesiae Catholicae ejusq[ue] praeceptorum decus, nec non Sacramentalis Poenitentiae sigillum usque ad effusionem sanguinis, et vitae interitum inviolabiliter servaturus.

§ 25. Suam crediderat Rex impius rabiem furoremq[ue] in constantissimum sanctumq[ue] Dei Sacerdotem explevisse: e vivis ita erepto, atq[ue] in profundis aquarum sepulto, et quod nunquam Joannes ille Principi scelerato tantae sibi abominationis objectum, nec corpore quidem extincto, amplius fuisset inspicendus. Verum oh quantum impiorum cogitata, idearumq[ue] mendaces conceptus eluduntur! Eam mortem, quam totis viribus occultissimam

(a) Decennio serius id contigisse autumant neoterici nonnulli; at praeter inscriptionem quae in lapide legitur a Pragensibus Canonicis, post Wenceslai mortem, tumulo S. Martyris appposito, argumento sit annus quo extincta moerore saevissimae necis traditur Regina Joanna, ut infra in § 30.

esse desideraverat Wenceslaus, protinus coelestia prodidere prodigia: illaeque flammulae, splendoresque qui circa domum parentum in natali Joannis apparuere (sicuti in exordio hujus brevis historiae legistis) illae, inquam, flammulae et splendores ad modum coronae mortuum corpus circumdederunt, dèsuper aquarum vasti et pleni fluminis gurgites accensae faces; et quidam veluti ignis radii apparuere, per quos totus Moldavae fluvius resplenduit, atque Nepomuceni beato corpori innoxie innatanti, mirae lucis haec ordinata et numerosa lumina funera celebrare videbantur. Ad tale novumque spectaculum urbs tota ad pontem convolvavit: stupentes omnes unus ad alterum, facie ad faciem inquiebant, quid tot luminosae faces per flumen deductae portenderent. Ipsa eadem Regina ex arcis regiae fenestris prospiciens prodigium, omnisque rei hactenus ignara, intra se admirans cogitabat, quid esset illud fulgidum miraculum natans, et secundis aquis lentissime descendens, ac curiosa exposcit originem ab ipso marito Wenceslao, cui digito manus indicat splendorem mirabilem luminum super aquas scintillantium, et quid significare velit illud invisum portentum, interrogat.

§ 26. Percussus animo tanquam a fulmine Rex ex iis quae spectabat, magis autem a malae conscientiae latratibus undique suo ex scelere laceratae, tristis vultu nihil respondit Reginae, sed terga vertens astantibus, odiosoque prospectui, aut timore aut dolore, vero vel ficto patratarum vulneratus impietatum, per tres dies, asseritur, a publicis colloquiis abstinuisse, ea tantum quae erant necessitatis admittens. Tota ea nocte circum Beati corpus faces illae ardere, atque splendescere visae sunt, sed claro nascente die, quid et quale extabat portentum patuit omnibus. Exanime jacebat super arenam cadaver facie hilari ridentis instar, suo in habitu humili et ecclesiastico decentissime compositum. Hujus rei novitate urbs tota Pragensis resonat, loquuntur omnes, et maxime de impia Regis crudelitate cunctis clarissima, cujus testes sunt satellites, aulici, carnifices, omnes barbari adulatores Principis, impietatis comites et ministri. Atrocissimae rei fama pervenit tandem ad Metropolitanam Ecclesiam Pragensem Clerum, qui protinus, processione indicta, ad fluminis ripam ordinati procedentes, corpusque collegae Martyris deosculantes certatim in vultu, in ore, in manibus pedibusque, et honorifice levantes, illud ad sanctae Crucis proximam ecclesiam Religiosorum, quos vocant de Poenitentia, detulere, ibi in lacrymas omnes effusi deposuerunt, donec gloriosius in Metropolitano templo sepulcrum conderetur. Pietas haec venerabilium Canonicorum, regiae indignationis atque furoris ullo sine timore, non sine praemio fuit, a beato Martyre ipsis a Deo impetrato. Dum enim in ecclesia S. Viti effodiunt sepulturae locum, ecce detegitur thesaurus magna auri argentique, gemmarumque copiâ ditissimus,

quasi B. collega pro tumulo et honore sepulcri, quem suis sanctis ossibus impertiri decernebant, hanc suis Canonicis et Ecclesiae vellet dignam elargiri mercedem.

§ 27. Sed redeamus ad Sanctae Crucis templum, ubi depositum sacrum jacet corporis nostri Nepomuceni, universa urbe, populo, intus et foris confluentibus ad ipsum invisendum et venerandum: quilibet Sanctum appellans Joannem; praecurrunt omnes ad venerandi Sacerdotis contemplandam faciem, ad manuum, pedum quoque et vestimentorum oscula, prout certatim possunt altero alterum premente. Felix qui poterat aliquid abscissum reportare de habitu, de capillis, caeterisque, magna quidem devotione; sese omnes Deo ipsius intercedentibus meritis commendare; diu noctuque confluentibus populis, tam urbis quam vicinorum locorum veneratoribus servi Dei, virum sanctum ac justum pleno ore vocitantibus, Canonicorum Pragae decus, gloriamque Nepomucenae gentis, Bohemiaeque Regni et Hungariae.

§ 28. Non ita se Wenceslaus Rex occultaverat, ut quae circa corpus fierent, et personarent undique longe lateque diffusa, ignorare posset, et invitus substinens tantum mortuo corpori honorem, eique in quem vivum tantum odium habuerat; et propter ejus ministerii fidelitatem, ac plusquam virilem animi fortitudinem et quia in regnantibus flagitiosisque tyrannis tam suspiciones, quam consilia violenta sunt. Mittit itaque ad pios sanctae Crucis Religiosos, milites suos nomine Regis, ut turbam omnem popularem ejiciant; nolle tumultus, atque in aliquo coenobii angulo corpus Beati illico sepeliri praecipit; verum quam *mendaces filii hominum in stateris?* (Psalm. 162), quam vana hominum cogitata! Jubet corpus Joannis Nepomuceni rex Wenceslaus de medio gentium tolli, celarique: et Deus magis magisque illud publicat et ostendit: nam clausum corpus ubique talem ac tantam emittit fragrantiam coelestem, ut non solum coenobium totum et ecclesia, sed etiam quaeque vicina redolerent.

§ 29. Interea parabantur omnia ad solemniter sanctum corpus transferendum Metropolitanam ad ecclesiam, uti factum est toto seculari et regulari clero, infinitaque populi catervâ ordinatim, tam accolarum urbis, quam oppidanorum comitante; aere omnium turrium obstrepente, cuique prae manibus face accensa, undique ex longa Sanctae Crucis via, usque ad sancti Viti Cathedrale templum, precatoriis Ecclesiae de more orationibus ubique personantibus. Multitudini populorum catervatim confluentium, cujusque conditionis, sexus et aetatis ob satisfaciendum, opus fuit, arcam jacentis corporis rursum aperiri, et per aliquod tempus publice omnium exponi venerationi. Quidam pervetusti Codices testantur, aegrotos multos varia aegritudinum molestiâ et labe affectos, miraculo contactu sancti corporis convaluisse. Ad ultimum in sepulcro affabre exornato exsolutis exequis repositum

fuit, universarum gentium lacrymis, et praecipue pauperum, quorum amantissimus Pater semper extitit.

§ 30. Interea Regina Joanna excessum inhumanitatis mariti sui territa atque attonita admirans, et quod sui causâ, tormenta mortemque in virum sanctum Confessorem suum intulisset, animadvertens Wenceslaj nimio scelere, et in Deum infinita offensâ, suumque ministrum tali ac tantâ virtute, pietate et sanctitate pollentem profundissime moerens, animique in gravem aegritudinem lapsa, paulatim viribus concidens, prolis infocunda, dies suos piissime clausit anno MCCCLXXXVII die prima Januarii, ut Lupacius sua in historia enarrat contra Hagium, quatuor post annos faustissimae mortis S. Martyris et Jesu Christi Confessoris Joannis Nepomuceni.

§ 31. Antequam ad enarranda meritis precibusque fidelis servi patrata a Deo miracula deveniam; non abs re mihi erit, aliqua de ejus cultu et veneratione totius Bohemiae, nisi velim quoque dicere, universae Germaniae, breviter tangere. Sit notum ergo in primis, quod quamquam Beatus iste nec Officio nec Missâ in Ecclesiis in honore haberetur, ea tamen illi tribuebantur obsequia, cultusque ille praestabatur, qui Sanctis rite dari solet, sicuti etiam ejus sepulcro. Quotiescumque enim ad templum S. Viti invisendum, venerandosque Bohemiae praecipue Patronos, quales sunt Vitus et Wenceslaus Martyres, Sigismundus, et Adalbertus sancti urbis Praesules et Pastores, eorumque tumulos, omnes cujuscumque ordinis et conditionis accedebant: ad regni, inquam, honorandos Patronos, eorumque praesidium implorandum, Joannem quoque semper honorarunt, ipsius nomen inter illa Protectorum typis mandantes imprimi. Hinc ad ejus tumulum provoluti in genua omnes supplicant, preces ad eum fundunt, et votis ejus opem implorant pro animae corporisque indigentibus. Hic ex duplicatis ferreis cratibus, monumentum obcludentibus suspensae pendent tabellae, in quibus Oratio ad B. Joannem Nepomucenum intelligibilibus characteribus triplici idiomate, Latino, Bohemico et Germanico adest impressa, devotissime a confluentibus gentibus recitata. Hinc et inde ex tumulo pendere videntur faces multae, tabulaeque depictae, in quibus Joannis nomen legitur, ipsiusque imago radiata cernitur, ardet in eminentiori sepulcri parte ab immemorabili quaedam ingens lampas diu noctuque, cum aliis pluribus cereis luminibus, quae a fidelium pietate tam urbanorum quam exterorum accenduntur: et tantae magnitudinis non nullae extant faces, ut humano corpori, et latitudine et longitudine aequi, parari possint: illisque consumptis substituuntur aliae maximae ab gratiam aliquam exposcentibus atque obtinentibus.

§ 32. Leopoldus Austriae Archidux hac de causa candelabrum ex aere affabre elaboratum hujus Beati sepulcro elargitus est,

in quo elegantissime ejus effigies cum caeteris urbis et regni Patronorum sculpta conspicitur: reliquum Coronatorum genus tam exterum quam proprium, Nepomucenum semper ut Beatum coluit. Ferdinandus Primus Caesar non ad urbem Pragensem accedebat, quin Beati sepulcrum adiret, et prolixus in oratione moraretur. Idem Ferdinandus Secundus Imperator peragebat, et Tertius item, qui scriptis ad Summos Pontifices litteris et Regni Primatibus convocatis, cum Archiepiscopo Hernesto egit, ut efflicaciter ad sacram Rituum Romanae Curiae Congregationem libellum supplicem suo nomine transmitteret, enixe petens cultum B. Joannis, atque ut inter Sanctorum numerum adscriberetur. Quod omnimode ab eminentissimo Archipraesule factum asseritur, sed utriusque piissimam et optimam mentem desideriumque primum bella, deinde mors frustrarunt. Extant testimonia pluribus in ejusdem urbis locis, venerationis et cultus cito post ejus funera exorti, et semper usque ad praesentes dies adaucti. Ibi vetustissime spectantur imagines et picturae, tela et pariete, sub quibus adest titulus iste: *Beatus Joannes Nepomucenus (a)*.

§ 33. Integer exstat liber in sacrario Metropolitanae servatus, quo beneficia exarata enucleantur, et gratiae a Deo O. M. ad Beati sepulcrum accurrentibus impertita. Eo in libro mirabilium Joannis notatur, illum Bohemiae totius Taumaturgum conclamari, suoque tempore caecum a nativitate in genua ante Beati sepulcrum procumbentem, atque, enixe se Deo ejusque intercessionem commendantem, visum recepisse; ita pariter alios quamplurimos opem in indigentibus tam animae quam corporis fervide efflagitatam obtinuisse; alios ad extremum vitae jam redactos, et ab arte medica desperatos convaluisse; multos in vinculis coniectos, et ad ultimum supplicium damnatos ob eorum facinora et flagitia, invocato nomine Joannis Nepomuceni mirabiliter pristinam in libertatem devenisse. Ejusdem libri auctor, per jucunde asserit, plura omisisse portenta de inclito hoc Christi martyre a Deo ejusdem meritis patrata; ab haereticis, antiquioribus scriptis exustis, memoriisque Ecclesiae Pragensis penitus deletis, ita

13

(a) Paucis abhinc annis quidam Athenaei Pragensis Doctor, impie, in Bohemiae inclytum Patronum insurgens, mendacissime effutiit Joannem a Nepomuck sanctitate fulgentem minime extitisse, eoque minus, ob adsertum sanguine sigilli sacramentalis arcanum, veneratione dignum et cultu quo Romana eum prosequitur Ecclesia. Nepomucenum autem Joannem, a Wenceslao in Moldavam projici jussum, id, merito, supplicii tulisse ac vitae miserabilem exitum, quod regiam in majestatem graviter peccasset. Sic haeretico ausu, ut hujusmodi furfuris circa res Catholicorum solemne hominibus esse solet, documenta lubet dissimulare, Joannis nostri sanctitatem, martyrii causam, miraculorum copiam et magnitudinem testantia!

Joannis crimen quod ad iram et necem impulit tyrannum, nil aliud fuisse constat, nisi institutio novi Abbatis *Kladrean* jure ab eo utpote Archiepiscopali Vicario sanctione donata. Hanc Wenceslaus sibi invidiam praetextuit et vulgavit ut saevam mortem sancto viro inflictam iniquitate purgaret. Vera autem iniquae necis causa scilicet Joannis invicta fortitudo sacerdotalis, multos tunc latuit, a paucis eam probe callentibus, tyrannidis metu, silentio pressa donec Wenceslaus imperavit. Hinc historiae circa S. Martyrem confusio, hinc apud Bohemicos ejus actatis scriptores eorumque sequaces menda plurima; quibus rem de qua egimus postmodum perpurgarunt Jo. Sim. Assemanus, Ant. Wochan, ac praecipue P. Gelasius Dolner e Clerr. Regg. Scholar. Piar., Opere *Annales et Monumenta Bohemiae* clarissimus. (Vide egregias doctrinam et religionem *Ephemerides italicas: La Dalmazia Cattol.*, 22 Aug. 1875 et ejusd. anni et mensis, L'Unità Cattol. n. 201).

volente omnipotenti et justissimo Deo, haeresum flagello et rabie, Bohemiae peccata, populorumque plectere scelera: omnibus rebus scriptisque igni traditis, eo tantummodo ex pretiosis rebus servato quod caninae eorum cupidini, fami et avaritiae, quamvis inexplebili, posset inservire.

§ 34. Illud vero quod celebre et omnium sensu mirabile, obstupendumque est, tam antiquorum Bohemiae Scriptorum testimoniis confirmatum; quam recentium, illud, inquam mirabile quod omnes illi, qui Beati sepulcrum contemptu aliquo pedibus calcarunt; eadem die a Deo ad majorem sui gloriam, ejusque famuli publica mulctati poenâ fuerunt, absque modo illam effugiendi. Hoc comprobatur facto, anno MDLXXXVIII. Misso Legato ad Caesarem Rodolphum Secundum tunc Pragae degentem Principe Radxivilio nomine Regis Poloniae, ejusque Reipublicae; quidam Eques ex Aulicis Legati ad ecclesiam Metropolitanam se contulit, quin innotesceret, haereticus né, an Catholicus existeret. Circumiens ergo per templum, ac invisens ejusdem meliora et pulchriora, inter quae sepulcra exstant SS. Regni Patronorum, ad illud stetit B. nostri Joannis; atque Equiti Canonicus qui eum comitabatur, ait: mirabilem esse tumulum illum, audentem enim ob contemptum conculcandi causâ eadem die poenam non effugere. Risit ad haec nobilis Polonus, et nihil respondens pede pressit sepulcrum, gloriosum reputans aliorum superasse timorem; verum hic subito sensit, sibi veluti frontem percuti invisibili ictu, animumque ingenti correptum molestiâ. Templo confestim egreditur, currum, et ad manum equum adducunt famuli; jubet equum sistere, ut celeriter ascendat, quod multo labore, ob bestiam ascensorem nimis fastidientem, et recalcitrantem, factum est; eum stimulis ad iter concitat, sed frustra; immobilis fit equus. Confusus ob ingentem videntium catervam, equo descendit Palatinus, currumque conscendit. Sed oh mirum! quidquid auriga ageret, nulla unquam vi, vel passum poterant equi movere. Quapropter pudore plenus exire cogitur curru, animoque revolvens spretum B. Joannis sepulcrum, inspicientibus et admirantibus omnibus, ad hospitium reliquo pedibus itinere confecto, longe etiam distans, ab ecclesia confusus et admirans adivit.

§ 35. Aliam sed majorem poenam Calvinianus quidam reportavit nomine Baro Wenceslaus Wilhelmus de Raupova cujusdam secutae in Bohemia seditionis caput et manus, anno Dom. MDCXIX. Hic cum aliquando una cum sociis in Metropolitano templo S. Viti ridens et deambulans degeret, tanquam in profana domo, aut in platea, accessit ad sepulcrum Beati, et recordatus antiquitus traditum in ejus sepulcri conculcatores, quasi Catholicorum stultitiâ derideret, atque despiciens fidem praestitam vanae huic (ut superbus homo agebat) observationi; audax pedibus fertur ad

sepulcrum quod illis conculcat, et veluti nihil mali patrasset, ad alia invisenda postmodum pergit monumenta quae perfidus vocat idololatriae Catholicae (Calvini assecla) pompas, et trophaea. Non multo post, templo egreditur; verum vix ipsius limina pertransierat, ecce festinus occurrit et anxius domo famulus, qui nuntiat, eò momento unicum Baronis filium extemplo e vita migrasse. Qualis ad haec funestissima infelix genitor Raupova remaneret, cuique opinari est. Ita supremus Iudex in sacrilegum, ob aspernatum sui fidelis servi tumulum, vindictam ostendit. At nondum finis totius poenae, et ultionis Domini. Nonnullos post annos idem haereticus rabie et furore exandescens, ense prae manibus aliquos persequens homines, ab ipsorum uno adversante, miserrime pari ense confoditur, atque interficitur. Adest testimonium audaciae et poenae hujus mali hominis, Ill. Comitum Zdenki Villemovii domini, anulo signatum MDCCLXXXVIII assistentis, hunc Baronem novisse, familiariter esse alloquutum, narratasque res ipsi pro conscientia constare.

§ 36. Plura alia extarent narranda, et praecipue Haereticorum visibiliter a Deo punitorum, ob sacrarum rerum Catholicarum, et Beati nostri tumuli et prodigiorum derisionem quae brevitatis gratia praeterco. Tantummodo dicam, caput istud absoluturus, praecipuo Patronum, et Tutorem B. Joannem esse eorum omnium, quibus aliquid infamiae ex calumnia imminet et damnum timent ex adversariorum nequitia*. Mirum in modum cujuscumque conditionis devotorum suorum orantium occurrit periculis, factum abscondit, tuetur, et protegit. Verum quorsum testes et exempla hujus constantissimae veritatis amplius opus est quaerere? Ad haec quoque fide digni referunt auctores B. Joannem Nepomucenum confusione peccata sua in Confessione aperire pertimescentibus auxilium praebere; quapropter quamplurimi ad ejus sepulcrum orantes, tam Pragae, quam alibi, foras expelli timorem, animumque sancta audacia ad crimina dicenda roboratum, ibi sensere, uti Confessarii aperte testati sunt, harumque gratiarum ingenti numero inspiciebantur sepulcro Beati appensa vota, et tabellae, ab haereticis Calvinianis postea aut igne aut ferro destructa, uti ingenti rabie et furore contigit anno MDCXIX post ejus gloriosa funera ducentesimo secundo.

§ 37. Non jam vitae et Historiae compendium, sed magnum integrumque volumen intexerem, si omnia miracula, gratias et beneficia a Deo omnium datore O. M. fidelibus concessa per B. Nepomucenum, vellem recensere. Plura dixi, nec pauca remanent dicenda. Quot enim steriles faecundae factae sunt matres? Quot pariturae mulieres vitam periclitantes et partu, invocato

* Pontes excelsiores, fluminibus superpositi. S. Joannis Nepomuceni simulacro instrui consueverunt ad viatorum coeleste munimen.

nomine Joannis, feliciter evasere? Quot vexati febribus, hydrôpe, calculis, variis doloribus, aliisque morbis desperata jam salute, se Deo et B. Joanni commendantes, aut ejus imaginem stringentes, deosculantes, fide orantes, atque clamantes convaluere? Et loquendo de ejus imagine, daemones a corporibus, sicuti jam vivus ab animabus, in suggestu, in tribunali poenitentiae, nonne fugavit? Horum omnium fidem faciunt tot vota, et tabellae pro gratiis acceptis quae non tantum pendent in templo Pragensi ante sepulcrum, verum etiam cunctis in urbibus et vicis Bohemiae et Germaniae, et in Belgio, ubi Beati effigies, vel picta vel sculpta colitur, nec non etiam pluribus in urbibus, locisque Italiae nostrae insignioribus, et hic in alma Urbe Romae in ecclesia nationis Germanicae Beatae Virginis Mariae, vulgo dictae *de Anima*. Denique tanta est Fidelium spes suis in necessitatibus in Martyrem tam inclitum, ut abrasum a tumulo pulverem aegri omnes tam Pragae quam alibi citissime pristinae reddantur valetudini.

§ 38. Et hic lubet rudi calamo breviter conscribere quod illustri Pragensi Matronae contigit, nam ingens Beati meritum apud Deum comprobat qui amat a nobis Beatum Joannem honorari, qualis apud ipsum existit, licet ab Ecclesia juxta ejus sacrosanctos Ritus inter Sanctos nondum ascriptus fuerit *. Haec igitur Matrona cum aliquando in suo cubiculo una cum aliis foeminis versaretur, loquens de SS. Patronis urbis et regni, quorum corpora in Metropolitana condita quiescebant; nescio quomodo una ex ancillis familiaribus inter eos B. Joannem Nepomucenum numeravit; ad haec elata fronte et supercilio Domina, quid tu, inquit, inter nostros Sanctos *Beatum* nominas Joannem hunc? Nihil scit de illo Roma, et ille tantum male colitur a rudibus, neque forsitan hunc meretur honorem, quem illi ignari homines atque mulieres praestant, quia, si, veluti sunt caeteri, Sanctus esset iste Joannes, eum successores Petri in Sanctorum catalogum et Ecclesiae fastos retulissent. Pauci transierant dies, cum eadem nobilis foemina nihil jam de B. nostro Nepomuceno cogitans, orans Deum precabatur in templo; aperiensque precum libellum: ecce foliorum in medio Beati effigiem, capite radiato in habitu Canonicorum Metropolitanae, pulcherrimam, quam antea certe in libello non habebat, videt miraturque; templo egreditur ob redeundum domum. Quadam die ad suum scriniolum accedenti aliquid vel accipiendo vel quaerendo, ecce alia itidem ejusdem Joannis imago primae simillima quasi sponte venit ad manum. Quid plura? Ea res improvisa adeo Matronae admirationem et amorem excitavit, ut tenero ejus vulnerato animo confestim in lacrymas soluta, B. Joannem Nepomucenum clamaverit

* De solemnî ejus Canonizat. vide infra ad postremum §. Cultum ut Beato aliquibus in locis praestitum approbaverat Innocentius XIII, amplificarant Benedictus XIV et Clemens XIII.

pluries, dulciter eam repertam miraculo imaginem deosculando. Die subsequenti ad ecclesiam S. Viti diluculo profecta, suorum peccatorum confessione praemissa, divinaque sumpta Eucharistiâ ad sepulcrum B. Martyris voluta, et in genua procumbens, veniam pro sua petiit audacia, omnibus patefaciens miraculum quod sibi acciderat, cujus gratiâ magis magisque in Beatum excrevit devotio, honor et gloria. Ita in ejus vita Augustae Vindellicorum impressa, auctore piissimo aequae ac doctissimo P. Boleslao Balbino Soc. Jesu *.

§ 39. Sed pèrbreve opusculum hoc meum imperfectum nimium esse arbitrarer, si penitus reticerem de perenni illo celebrique miraculo quod in lingua Joannis Providentia usque operatur, tercentorum quinquaginta annorum serie non interrupta, non minus propèmodum, ac in lingua sancti de Padua Taumaturgi: in ista quippe ob illustre testimonium ipsius insignis sanctitatis, et sanctae ejus praedicationis, rectaeque locutionis; in Lingua vero Joannis nostri ob eximiam gloriam ac praemium ejus praeclarissimi silentii, unde meritis est primum gloriosum Martyrem invictumque Sacerdotem evadere qui tormenta perpessus sit, mortemque subierit in sacrosancti Poenitentiae Sacramenti sigilli integram fidelitatem.

§ 40. Cum igitur anno salutis millesimo septingentesimo vigesimo quinto, haec vere mirabilis Lingua (jam prius anno millesimo septingentesimo vigesimo primo maxima venerabilium hominum frequentia per Pragae civitatem solemnî pompâ delata) Apostolica auctoritate dignosceretur, tercentum quadraginta annis a gloriosa Sancti morte jam elapsis, in ipsa recognitionis actione, judicibus et medicis astantibus, paulatim per integrum horae spatium colorem immutavit, et ex pallida rubeam se se effecit; quae prius pene attracta erat ac arida, sic intumuit, ut fibras omnes ac tenuiores etiam partes in eadem nec difficiliter viderentur; eam illico recisam dixisses, tam pulchra, purpurea et palpabilis evasit, et qualis profecto nunc temporis pingitur, et praelo editur, adeo ut omnes mirum in modum obstupescerent, laudantes glorificando Deum in suo perinsigni servo, ac Martyre perillustri, operatore novi et non auditi miraculi, incontaminatam siquidem per tot saecula, incolumemque servando hujusmodi partem corporis, ad corruptionem, ut medici peritique tradunt, ex omnibus faciliorem, quod etiam una simul cum caeteris innumeris pene miraculis praecipuum fuit fundamentum argumentumque ejus Sanctificationis die vigesima nona Martii sequutae, in quam Eminentissimi, ac Reverendissimi Cardinales, Sacrae Rituum Congregationis Theologi Consultores nunquam interposito studio incubuere, et propriis astitere suffragiis: quibus omnibus

* Historiam S. Joannis Nepomuceni a Balbino diligenter exaratam referunt hac die Bollandiani ejusque vestigiis inhaesisse professus est hujus Vitae scriptor P. Valenzuela.

motus Benedictus Pp. XIII super tribus ejusdem Linguae miraculis ad majorem Dei gloriam Joannem nostrum inter Sanctos ascripsit, et ob integrum sacrosancti Poenitentiae Sacramenti servatum sigillum Martyrem approbavit, ac enunciavit (anno MDCCLXXIX) maximo totius Romae plausu, universali acclamatione totius Christianitatis, omniumque fidelium, cultu et devotione, summo opere astrictorum huic Sancto Protomartyri, ut tradidi, ob dictum Poenitentiae sanctum Sacramentum; honori gentis Germanicae, et Bohemicae, totiusque propemodum Septentrionis; decori demum, ac laudi universi sacrosancti Levitici Ordinis, quem nos cultu et sedula imitatione prosequi debemus, ut validum ejus mereamur Patrocinium, ac ipse nobis praesto sit pro omni tempore et opportunitate nostri difficilis revera ac magni ministerii; Sanctum Martyrem, ejusdemque benedictam et mirificam Linguam humiliter venerantes, quae loquitur homini ad aedificationem, admonitionem et solatium (1. Cor. XIV).

VITA S. DOMNOLI CENOMAN. EPISC.

PER EJUS FAMILIAREM AMICUM SCRIPTA.

STYLUM NONNIHIL EMENDAVIT LAURENTIUS SURIUS

Floruit saeculo VI.

§ 1. Domnolus, urbi Cenomanicae a Deo destinatus Episcopus, virtutum omnium floribus redimitus, in alia regione ex generosis parentibus, quod ejus probi mores et nobilis conversatio testabantur, est procreatus. Ut enim ex radice fructus proficiscitur, ita ex fructus sapore radicis natura intelligitur: et quemadmodum fructus arboris, etiamsi procul absportetur, non tamen amittit suavitatem, quam ex radice accepit: sic etiam hic sacratissimus vir, undecumque sive quibuscumque ex partibus ad nos advenerit, sanctae nobilitatis suae dulcedinem nos celare non potuit. Etsi vero apud nos in Episcopum consecratus non fuit, ad nos tamen in multorum salutem divinitus est transmissus. Nam ad imitationem Abrahae patriarchae, cui a Deo dictum est: *Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi* (Gen. XII), jam ordinatus alibi Episcopus, relicta patriâ et parentibus, cunctisque rebus, quas possidere videbatur, Romam profectus est, limina beatissimorum Apostolorum orationis gratiâ visitaturus. Ubi cum animi sui devotioni fecisset satis, post longa itineris emensa spatia, Domino gubernante, ad Cenomanos appulit, quos propter obitum sui pontificis magno offendit animi moerore affectos. Jampridem

enim beatus Innocens ad Dominum migrarat, et laboris sui erat praemia consecutus: in ejus vero locum needum alium subrogatus fuerat. Cum igitur hunc virum sanctissimum conspexissent, eumque jam Episcopum ordinatum didicissent, tam pröceres et principes, quam Clerus universus et populus non solum urbanus, sed etiam rusticola, divino id instinctu agente, uno ore eademque animi sententiâ obuixe eum deprecabantur, vellet ipsos ipsorumque civitatem et patriam non invitus gubernandam suscipere. Quamvis autem ea in re valde se difficilem praeberet, ad extremum tamen aliud agere non potuit, quam quod populus Deo inspirante postulavit.

§ 2. Suscepit igitur, sed sane invitus et compulsus, Episcopi ministerium cum multa humilitate, Dominoque cooperante, toto vitae suae tempore, non parum illis, quibus praeerat, contulit. Denique qualem se quantumque illic praestiterit, ejus vitae finis declaravit, in quo laus omnis tuto canitur. Erat vero hoc ejus nobilitatis insigne, quod Christo die ac nocte alacri et jucundo animo gratam exhibebat servitutem. Neque tamen vel a generis nobilitate, vel ab operum sanctitate gloriosae et laudis fumos captabat: sed praeclara de se praebens virtutum exempla, intra se suos thesauros deposuit, et Dominum mundo corde complectens, pompam omnem mundi hujus toto pectore contempsit. In conversatione erat humilitate conspicuus, charitatis dulcedine fervens, castitatis splendore illustris, jejuniorum pinguedini deditus. Disciplinae vero coelesti adeo se totum addixit, ut pontificale ministerium pro dignitate, et quidem pie et devote, sit executus. Porro autem socia charitate ac mutua benevolentia conjunctus fuit Germano, sanctissimo Parisiorum antistiti *: quem et creberrime invisere consuevit, et ab illo itidem non raro visitatus est: cumque se invicem divinis inflammarent adhortationibus, subjectis populis, tam verbis quam exemplis, haud vulgariter profluere. Non enim immemores erant illius Dominicae sententiae: *Quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo*, itemque illius: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii).

§ 3. Extruxit autem sanctae Ecclesiae amator devotissimus monasterium quoddam in suburbio civitatis suae, tum ut ejus urbis esset munimentum, tum ut posset Domino animas lucrifacere: idque in honorem sanctorum martyrum Vincentii et Laurentii consecravit. Ipsi autem consecrationi adesse voluit memoratum Germanum Episcopum, ut amborum solemni Dedicatione ad majorem populus devotionem incitaretur. In ejus vero consecratione de rebus Ecclesiae suae multa testamento ei legavit atque confirmavit, permittente et favente Chilperico Francorum rege, ejusque

* Vide ad dictum xxviii huj.

principibus, multis etiam id ei suggerentibus Episcopis, inprimis autem S. Germano, clero quoque ac populo, ut id faceret adhortante: quemadmodum in ejus actis annotatum est. Subscripsit autem sua manu et approbavit beatus Germanus, pluresque alii Episcopi. Porro in eadem ecclesia caput beati Vincentii martyris, et magnam craticulae partem in qua sanctus Laurentius assatus est, honorifice reposuit: monachos etiam sub cura et moderatione Leusi Abbatis, quem ipse praefecit, ad regulae praescriptum illic degere, Dominoque servire voluit. Tanto autem amore beatissimum Germanum episcopum complectebatur, ut in ea ipsa sanctorum Vincentii et Laurentii martyrum ecclesia, sepulturae locum ei praepararit: ubi tamen postea, ob certas quasdam causas, non S. Germanus, sed ipsemet digne humatus est.

§ 4. Cumque religionis monasticae propositum mirifice complecteretur, in ea cellula, in qua S. Julianus, primus Cenomanorum episcopus corpore requiescit, juxta monasterium Victurii, quod situm est ad flumen Sartam, monasticum institutum, quod jampridem illic florere coeperat, mirifice augmentavit, adeo ut quinquaginta fere monachos illic regulariter degere voluerit, et ea quae ad victum pertinent tam illorum, quam peregrinorum et adventantium, magnifice suppeditarit. Aliud quoque monasteriolum et xenodochium ultra Sartam flumen in honorem beatissimae Matris Dei et Virginis Mariae sapienter aedificavit, atque suae ecclesiae rebus dotavit, accurate constituens, ut illic pauperes et peregrini, egentesque omnes, qui intra urbem propter ejus jugem custodiam admitti non possent, reciperentur. Porro monachos vigintiquatuor illic ad regulae monasticae praescriptum vivere voluit, qui et perpetim servirent Deo, et adventantes pauperes recrearent, atque hospites comiter et congruenter acciperent. Iis autem monachis quemdam e suis probatissimae vitae virum, Paduinum nomine, ecclesiae beatorum martyrum Vincentii et Laurentii per id tempus Praepositum, Abbatem praefecit, locumque ipsum et sibi et successoribus suis subditum esse debere decrevit, adhibita etiam adjuratione et detestatione, ut hospitale ejus urbis, perpetuis temporibus, in Pontificum ditione esset.

§ 5. Quanta autem apud nos degens vir sanctus corpus suum abstinentiâ affecerit, quam se perpetuis confecerit vigiliis, quam in praestandis eleemosynis liberalis et profusus fuerit, solus ille ad plenum novit, cui cognita sunt omnia: nec puto quemquam mortalium facile omnia explorare et indagare potuisse, quandoquidem ejusmodi ille clam potius quam palam faciebat. Et ut paucis multa expediamus, qualis quantusque fuerit, quae et quanta gesserit, non potest mortalis lingua explicare, quod supra hominem fuerit, quicquid fere gestum est ab eo. Macerabat se et vigiliis et continua inediâ, adeo ut etiam fortissimi juvenes

ejus parsimoniam ferre non possent. Ita corpus suum redigebat in spiritus servitutem, adeoque illud mortificabat, ut posset illud Apostolicum non immerito illi accommodari: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. II)*. Cum equitaret in itinere, semper de Deo aut loquebatur, aut canebat. Cursum vero suum (sic enim loquitur auctor) id est, pensum precum Canonicarum per horas legitimas persolvens, reliquo diei tempore, quando opportunum videbatur, studium psallendi divina eloquia, aut lectitandi, aut in preces incumbendi non omittebat. Ad mensam ipso accedente, mox aderat lector, recitans divina eloquia: ut inter epulas, quibus caro fovebatur, spiritalibus alimoniis potius convivae explerentur. Nullum omnino sibi tempus praeterlabi sinebat, quo non aut prodesset aliis, aut ad suos profectus aliquid, adjiceret. Quod si quis ejus facta curiosius inquisierit innumera magnarum virtutum miracula inveniet, e quibus nos vel pauca promemus.

§ 6. Quodam die Dominico, cum peracto officio solemni ad mensam pransurus ex more accederet, allatamque aquam minister in ejus manus infunderet, et lotis manibus malluvium abspertaret, caecus quidam, Siagrius nomine, ei venit obviam, et aquam quae de manibus pontificis defluserat, sibi dari petiit, ea suos oculos abluturus. Minister, id parvipendens, dedit ei aquam, ut petierat. Eâ caecus suos perfudit oculos, et in Christi nomine, meritis S. Domnoli mox restituto visu laetus abscessit. Quem quidem caecum saepius ego vidi, multique e sociis nostris: atque ab illo tum isthuc, tum plura alia sancti viri miracula didici. Perlata est autem hujus rei fama ad multorum aures, et invito pontifice longe lateque diffusa. Erat enim sanctissimus ille senex singulari praeditus animi munditia et humilitate. Nec dubium, quin apud omnipotentis Dei singularem misericordiam multum valeat humani cordis puritas et simplicitas convenienter illi sententiae Salvatoris: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. V)*.

§ 7. Vir quidam nobilis genere et opibus praedives regiusque consiliarius, in villam ecclesiae, cui vir Dei praeerat, Tridentem vocabulo, sitam in Condita Diablentica, obstinato animo invasit, eam sibi vendicans. Crebro autem illum admonuit vir sanctus, ut a suis maleficiis resipisceret, et ad meliorem frugem se reciperet. Videns autem se nihil hac ratione proficere, ad precandum Dominum se contulit, ut res, pro expiandis peccatis olim a fidelibus ecclesiae donatas, ipsi restitueret. Interim sacrilegus rerum Deo dicatarum occupator, divina ultione in eum animadvertente, febre corripitur, eaque continenter laborat. Sed neque sic tamen res male usurpatas reddere voluit, ut ejus poena fieret cumulatior. Cum autem ea febre dire afflictaretur, lecto decumbens, visus est sibi quadam nocte videre Matrem Domini (cui res ab ipso

usurpatae, unaque beatis martyribus Gervasio et Protasio dicatae erant) ferro malleo ipsum in fronte percutientem. Mox igitur multo terrore correptus, ad S. Domnolum misit, qui eum roga-
rent, ut res ipsi ablatas cum foenore reciperet: nec tamen potuit sanitati restitui, donec S. Domnolus ad eum veniret. Ubi autem ille advenit, omnia in duplum restituit ecclesiae ministris et post dies paucos, meritis et precibus beati viri, salus ei reddita est, sed vulneris, ejus fronti malleo impressi, quoad vixit, vestigia permansere. Quod idcirco factum est, ut ille suo exemplo a simili facinore alios absterret. Quas autem res ille duplicatas tum sancto viro restituit, eas ecclesia nostra hactenus possidet.

§ 8. Quodam Quadragesimae tempore in cellam Anisolae monasterii vir sanctus sese abdiderat, Domino in silentio et solitudine vacaturus. Ecce autem Francus quidam nobilis genere, regi valde familiaris, quamdam ejus Ecclesiae villam, Bonallam nomine, in pago Stadinse sitam ad se rapuit. Ubi Paschalis solemnitas praeteriit, eam iniquitatem vir Dei moleste ferens, dolensque se vivente suam Ecclesiam nudari facultatibus suis, duos diaconos misit ad Francum illum sacrilegum et nire jam obstinatum: sed diaconi nullum ab eo, quale vellent, retulere responsum. Tum vero sanctus vir, corde compunctus, animo intrepidus, eo se contulit, ut res suae fidei creditas recuperaret, fretus auxilio praepotentis Dei. Cum igitur die quodam Francus ille solemnes celebraret epulas in villa per sacrilegium ablata, haberetque apud se parentes et amicos, nunciatum est ei prae foribus adesse sanctum Episcopum, resque ipsi a Domino commendatas repetere. Id ut audivit ille, valde animo commotus, jussit eum a tota villa prorsus excludi et ejici. At Episcopus non recalcitrans, quemadmodum Apostolus monet, dedit locum irae: sed ita ultio divina in sacrilegum excitata est.

§ 9. Cum enim nocte illa juxta morem sanctus Episcopus in oratione persisteret, sacrilegum virum invasit febris, quae infelicem animam altero mane extorsit ab illo: sicque miserrime excedens e vita, absque luctu et sine precibus in bivio sepultus est. Et quidem dignus erat tali morte, qui sanctum virum ausus fuit contristare, et oblationes fidelium resque Deo dicatas sibi vendicare. Factum est hoc meritis beati antistitis, ut caeteri ab hujusmodi maleficio absterreantur, ne similia ipsis accidant. Cum sic autem ille periisset, multis Ecclesiis res ipsarum restituti sunt, quas tyranni jampridem per temeritatem invaserant. Nam timore perculsi, non fuerunt ausi retinere illas: atque ita unius horrenda damnatio multis profuit ad resipiscentiam, reddiditque poenitentiam emendatos. Sic nimirum omnipotens Deus per fidelem servum suum suas restauravit ecclesias, multique servi Dei ingentes Domino laudes et grates egere, jucundis vocibus cantantes: Adjutor et protector factus est nobis Dominus in salutem.

§ 10. Puerulus quidam Rainarius nomine, a parentibus oblatum est sancto viro; is puer et caecus et surdus et mutus et claudus erat. Unxit autem eum vir Dei oleo benedicto, et crucis signo eum communivit, et totus revaluit. Clericus quidam Oximensis, Eleutherius nomine, videns tot admiranda fieri a sancto viro, obtulit ei filium suum, quem diuturna febris, vehementer afflictabat. Misericordiâ motus vir Dei, aquam iussit adferri; allatam, cum prius Christi nomen invocasset, et eam cruce consignasset, puero bibendam obtulit. Bibit ille, et Christo propitio, meritis Episcopi continuo sanus effectus est.

§ 11. Vir quidam Andegavensis, Stritius nomine, in maxilla mire cruciabatur ex pustula magna. Occurrit sancto episcopo, petiit tanto malo medicinam: salivâ sua pustulam tetigit vir sanctus, et homo curatus est. Quodam die in villa nostrae ecclesiae, quam Baladonem vocant, sancto Episcopo pontificale exequenti ministerium Magnarius quidam oblatum est, qui die Dominico intra ipsius villae fines ab opere se non abstinens, Deo ulciscente, luminibus orbatus fuerat. Vir sanctus sacrosanctam invocans Trinitatem, expresso signo Crucis, caecitatem depulit, visum reformavit, monuitque hominem, ne quicquam ejusmodi deinceps admitteret.

§ 12. Exiit quandoque vir beatus extra urbem nostram, auditque damnatorum voces e carcere. Misit itaque ministrum suum ad custodem carceris, qui ei diceret, ut vinctos illos absolutos pateretur abire. Respondit custos, non se id ausum esse, ne ipse cogeretur in illorum locum succedere. Tum vir Dei cum lacrymis rogavit Dominum pro illis: et ecce die tertio sua sponte patescit carcer, exeuntque qui illic detinebantur, et ad nostram ecclesiam sese conferunt. Clericus quidam, Ragnoinus nomine, venit ad sanctum pontificem, rogans ut sacerdotio initiaretur. Percontatus est autem ex illo vir sanctus, num caste viveret, et a foeminis se servaret incontaminatum. Illo constanter respondente, se hactenus impolluto corpore Domino servisse, vir beatus ei et locum et tempus et mulierem, libidinis ejus sociam, indicavit. Cernens clericus, se latere hominem Dei non posse, propria convictus conscientia, ad pedes ejus procidit, et culpam suam confessus est. Id ubi ad aliorum notitiam pervenit, multi sacris initiandi, ab ejus se conspectu subduxere, maleque sibi consciî, non fuere ausi sacros ordines ab illo petere, certo persuasum habentes, non eum latere etiam secreta cordium.

§ 13. Est villa ecclesiae nostrae, quam Crisiacum vocant. In ea cum esset vir Dei, adducti sunt ad eum duo daemoniaci, rogabantque eum parentes eorum, ut suis precibus illos sanaret. Sciscitabatur autem ex eis sanctus antistes, cur id ipsis accidisset, et per eorum ora respondebant immundi spiritus, se torqueri ab ipso, nec posse coram eo celare praestigias suas.

Rogabant autem eum, ut si ipsos inde vellet ejicere, saltem sineret migrare in porcos. Permisit hoc vir sanctus, et Crucis signo edito, profligavit illos, ita ut omnes astantes laudarent Dominum, mirabilem in sanctis suis. Sunt vero etiam multi alii, a daemonibus obsessi, ab eo liberati. Hac autem miraculorum assiduitate fama ejus ubique divulgabatur, et jam quadam die revertenti ab expeditis quibusdam negotiis, quae ad populi, ipsius curae commissi, utilitatem pertinerent, multa plebs ei occurrit, adducens aegros et male affectos, diversisque languoribus laborantes, qui omnes ab eo incolumes recessere. Etsi autem celebre esset nomen ejus et sublimis gradus honoris, at tamen major erat et insignior virtus ejus. Serviebat sine offensione ei qui prope est omnibus invocantibus eum in veritate, et qui voluntatem timentium se facit, et deprecationem eorum exaudit. Poteram quidem plura ejus commemorare miracula, sed multa praetermisi, ne lectori fastidium parerem. Magna autem in eo virtus inerat et multa verborum vis ex ejus ore promebatur, cum populis verbum Domini annuntiaret. Vix quisquam tam ferreo visebatur pectore, quem ejus conciones ad lacrymas non moverent. Mirabantur auditores spirituales sermones ejus, qui plerumque adeo humanum captum excedebant, ut ab angelo proferri viderentur.

§ 14. In episcopatus functione ita se gessit, ut celebres majores suos ipse celebriori vivendi ratione etiam illustrarit: nec tamen vel ex generis splendore, vel pontificia dignitate ejus animum ulla inflavit elatio. Spiritu pauper prius moribus egit pontificem, quam ad pontificis gradum esset evectus. Collatus honor tantus eum meritis conspicuum non fecit, sed invenit. Virtute instructus erat ante quam esset sacerdos: cum sacerdotio virtus pariter sua accepit incrementa. Tota ejus pontificatus vita talis fuit, quae pontificis officium et verbo et exemplo praestaret: nec culpa vacare putavit, judicioque divino obnoxium se fore timuit, si qui sibi uni antea privatus vixisset jam episcopus non viveret universis. Inde adeo factum est, ut ipse semper aliquid adjiceret ad virtutes suas, et Dominus ad coronam. Cantans itaque Canticum graduum, in eam curam intentus fuit, ne ad illam supernam civitatem solus ascenderet, sed socios eo secum permultos adduceret. Atque in hac via servus Dei simpliciter prudens et severiter lenis, doctrinam vitâ, mores comitate ac mansuetudine, zelum legis scientiâ commendavit. Unde factum est, ut illum populi favor et gratia principum, sermones vero illius non mediocris consecuta sit auctoritas. Inter haec autem ille humilis et sibi constans permanebat, adversus ea omnia pervigil et circumspectus, quae sussurari solent animi bene compositi puritatem. Eodem vultu et immoto pectore inter prospera et adversa perdurabat. Cum Apostolo castigabat corpus suum, jejuniis et multivaria illud afflictione persequens, unde et confirmari spiritus

assuesceret, et caro carnis oblivisci. Addebat his etiam sacras vigilias, quarum perpetui fuere comites et alti gemitus, et foecundarum gratia lacrymarum. Atque id genus studiis potiorum noctis partem attribuens, in spiritu humilitatis et animo contrito pinguissimum Deo cremabat holocaustum. Si quid interdum minus fecisset, quam par esse putaret, idque negotiis secularibus impeditus, noctu supplebat. Nox secretis precibus et divinae contemplationi accommodatior, ad litandas ejusmodi hostias viro Dei optatam adferebat opportunitatem et copiam: diem autem vel sacra concio, vel publica sibi vendicabat utilitas, ita tamen, ut noctes et dies in ejus expenderet obsequiis, qui et noctes et dies condidit.

§ 15. Nihil in ejus actionibus cernebatur, quod ad Deum non pertineret: nihil in sermonibus ejus otiosum percipiebatur. Ad altare raro sine lacrymis, ad mensam nunquam sine lectore, nunquam sine convivis pauperibus accessit. Periculose corpus pasci arbitrabatur, nisi pariter et Christus in ejus membris pasceret, et ipse intus verbo Dei pasceretur. Qualis vero putandus est fuisse erga proximos, qui suarum injuriarum immemor, etiam inimicorum injuriis dolebat? Quem ille unquam aut facto aut verbo laederet, qui etiam laesus ultro ignovit, nec iratus solem vidit occumbentem? Quid illa animâ mansuetius, quae nulli obesse, omnibus prodesse cupiens, charitatis et pacis erat domicilium? Multa animi devotione opera benignitatis et misericordiae prosequabatur, studebatque adesse desolatis, egentes alere, vestire nudos, et si re ipsa non posset, prompta animi benevolentia omnibus ferre opem. Conversans nonnunquam cum iis qui gloriantur in malitia et sermones Domini projiciunt retrorsum, Christi bonus odor permansit, unus idemque perseverans sive cum eis, ut ad meliorem se frugem reciperent, blandiretur: sive cum obstinatos severius objurgaret. Omnia ex charitate faciebat discipulus charitatis. Nihil illi cum perversorum vitii rei erat, praeter odium et castigationem vitiorum: quae et animo insectatus est, et pontificali auctoritate correxit. Bonos et observatores mandatorum Dei, sancto et sincero complectebatur affectu, mutuisque exhortationibus et profuit, et profecit.

§ 16. Germano Parisiensi sanctissimo episcopo, ut jam ante dictum est, valde familiaris fuit, crebroque et invisebatur ab illo, et ipse illum visitabat. In eorum colloquiis et actionibus nihil versabatur, nisi quod ad animarum ipsis commissarum salutem pertineret. Invicem se Christi milites armabant, non ignorantes adversarium nostrum diabolum circumire et quaerere quem devoret: cui resistebant fortes in fide, veriti non se habituros pontificum merita, si de principe tenebrarum, de quo jam ipsi triumpharent, etiam alii per ipsos non triumpharent. Itaque viri illi misericordiae solícite eo connitebantur, ut quotidianas

infestationes et insidias maligni hostis eliderent. Atque in hoc uterque totus erat, ut sive cum Martha sedulo ministrarent, sive cum Maria sederent ad pedes Jesu, regnum diaboli imminuerent, et Dei civitatem augerent. Quam etiam ob causam B. Domnolus ex ejusdem S. Germani consilio, in civitatis suae suburbio monasterium construxit, in quo et illi quos tempestas hujus maris magni et spatiosi jactaverat, monasticae tranquillitatis portum adepti, respirarent, et ipse certis temporibus sollicitudinis, quae ex ministerio suscepto incumbibat, laborem, sanctae contemplationis otio et refrigerio relevaret. Et, ut supra quoque diximus, ei monasterio de ecclesiae suae possessionibus quasdam donavit, nihil se fecisse existimans, nisi illis, quibus domum orationis construxerat, etiam vitae degendae res necessarias assignaret.

§ 17. Porro autem militiae certamine jam peracto, et impendente resolutionis ejus tempore, coepit vir pius morbo laborare, nec tamen os ejus morbi vis a laudando Deo potuit cohibere. Convocans autem discipulos suos, diem et horam obitus sui illis praedixit imminere, docuitque eos, quemadmodum antiqui hostis insidias cavèrent, et a malo se abstinentes, bonis operibus inhaerèrent. Deinde ipsis Calendis Decembris in senectute bona vir beatissimus in pace quievit, humatusque est a discipulis suis in ecclesia beatorum martyrum Vincentii et Laurentii, ubi longe ante sepulcrum B. Germano ipse condiderat. Eo in loco meritis et precibus ejus multi morbidi gratiam sanitatis obtinent. Nàm tertio die translationis ejus, ad sepulcrum ejus energumenus quidam, qui seipsum discerpebat, adductus est, et post triduum curatus, domum cum parentibus sospes abcessit, multisque annis nobiscum sanus permanens, Dei se devotum studuit exhibere cultorem. Deinde mense Februario, die sabbati cujusdam nostrae ecclesiae famuli uxor, quartana febre divexata, ad ejus monumentum veniens, ut in somno admonita erat, oransque illic cum luminaribus et triduo excubans, meritis beati viri salutem impetravit. Quarto die etiam caeci tres ad ejus tumulum nobis aspectantibus venère, atque inde luce redintegrata incolumes abiere. Multos alios diversis afflictos morbis ad ejus sepulcrum venire conspeximus, eosdemque beati viri meritis sanos inde recedere vidimus. Nimis autem prolixi erimus, si audita et visa omnia referre velimus. Possunt ea, quae diximus, ad fidem faciendam fidelibus sufficere: et nunc obsecramus eundem beatissimum patronum nostrum, sanctum Domnolum, ut pro superioris vitae peccatis nostris Dei clementiam velit exorare, gratiamque nobis ab illo impetrare, ut deinceps a malis nos abstineamus: ut sacrosanctae Trinitati reconciliati, etsi ejus gloriae participes esse non meremur, saltem peccatorum remissionem adepti, ab impiorum consortio separemur: praestante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu S. vivit et glorificatur Deus in saecula etc.

VITA S. UBALDI EPISC. EUGUBINI

EX DUOBUS EXEMPLARIBUS MSS. ALTERO IMPRESSO, QUOD IN UTROQUE NONNULLA DEESSENT, QUAE IN ALTERO HABEBANTUR; MUTATO STYLO PER LAUR. SURIUM DESCRIPTA. VIDENTUR AUTEM HAEC DESUMPTA E STEPHANO SERRA CREMONENSI *.

Natus anno 1084 — Obiit 1160 — Italus.

§ 1. Beatus Ubaldu Eugubii ** natus, nobilis quidem fuit genere, sed nobilior vitae et morum integritate. Cum etiamnum infantulus esset et in cunis vagiret, patre orbatus est: ac deinde a patruo suo Ubaldo, cujus nomen acceperat, viro religioso, disciplinâ ordinis ecclesiastici imbuendus traditus est Priori ecclesiae sanctorum Mariani et Jacobi martyrum, quam alius majorem vocat: ubi literarum studiis applicatus, divinas scripturas didicit. Accedente inde majori aetate et maturiori judicio, ut vidit ejus loci fratres parum convenienter vivere regulae et instituto suo, ad ecclesiam S. Secundi se contulit, atque illic aliquandiu honestissime versatus est. Videns autem beatæ memoriæ Joannes cognomento Grammaticus, Eugubinae civitatis Episcopus *** adolescentis religiosam et bene moratam conversationem, ad suam ecclesiam eum conatus est revocare, paternaque benevolentia ejus vitae gravitati congratulans, crebro illum apud se detinuit.

§ 2. Porro quidam ex cognatis adolescentis, carnali permotus affectu, aliquando secreto cum illo colloquens, coepit eum ad contrahendum matrimonium invitare, « Proh dolor, inquit, parentum tuorum facultates consanguinei tui sibi usurpant, tu vero nihil inde capis emolumenti. Igitur animum adjicias ad ducendam uxorem quae nobilitati tuae impar non sit, atque ita poteris recuperare haereditatem tuam. » At vir Dei Ubaldu huic consultori respondit: « Absit, ut ego semel Deo dicatae virginittis meae jacturam faciam, et carnis integritatem atque munditiam libidine victus prostituam. Quod vero ad bona haereditaria attinet, portio mea Dominus est in terra viventium, et pars haereditatis meae est Deus meus. » Postquam autem excessit adolescentiae annos, et morum gravitas mire eum omnibus commendavit in ea ecclesia beatorum martyrum Mariani et Jacobi Prior creatus est, omnibus sua vota in eum studiose conferentibus. Etsi autem ea

* Primus S. Ubaldi *Vitam* conscripsit Tebaldus vel Theobaldus qui B. Praesuli in Eugubina sede successit; hanc edidit Papebrochius. *Vita* autem Stephano Cremonensi auctore typis vulgata est Parmae anno MDXIX, ibid. dein et Romae recusa.

** Eugubium (Ital. *Gubbio*) urbs Umbriae vetustissima, episcopali cathedrâ gaudet a primis pacis Ecclesiae temporibus. Ex illustri huj civitatis *Baldasina* domo ortus est S. Ubaldu.

*** Eam hic rexit Ecclesiam annum unum et aliquot menses, ac decessit vii septembris MCVI.

functio per se honorifica satis et honorata esset. at tamen loci ejus clerici moribus erant depravatis. Nulla enim apud eos visebatur ordinis et instituti canonici observantia, sed religio omnis prorsus in oblivionem abiisse cernebatur.

§ 3. Annua mercede conductus erat qui horis divino officio persolvendo deputatis campanas pulsaret. Clerici vero in suis manebant aedibus propriis, commessionibus et somno dediti, ita ut tota ecclesiastici cultus observantia in solo fere campanarum strepitu relictâ videretur. In claustrum patebat aditus omnibus tum viris, tum foeminis, neque porta ejus unquam claudabatur. Habebant singuli suas concubinas, et contempta ordinis ecclesiastici disciplinâ, turpissimae libidini vacabant. Quid hic, quaeso, faceret vir pius? ejus ille vel consilium vel auxilium imploraret? Videbat ecclesiae suae cymbam adeo dissipatam et confractam, saevissimisque procellis misere quassatam undique. Discruciabatur Deo devotus animus, illis tempestatibus se videns implicatum, ut qui inter homines perversos degens, frater esset draconum, et socius struthionum. Sed omnipotens Deus qui evangelizantibus verbum suum dat virtutem multam, Ubaldo suo evidenter impertiit opem suam. Primo enim ex omnibus clericis illis, divino fretus adjutorio, tres sibi adjunxit, quos comiter et benigne adhortando eo perduxit, ut ad praescriptionem Canonis cum ipso viverent, eique arctius adhaererent. Cum illis quoad potuit ita se gessit, ut jubebat Regula, in clauastro, in mensa, in dormitorio.

§ 4. Postea vero profectus est ad coenobium beatæ Mariæ Portuense, ubi observabatur honeste satis Apostolicæ institutionis Canon vel Regula, et totius sanctitatis splendor in omnibus refulgebat. Atque illic tribus mensibus versatus est, fratrum illorum disciplinae se subjiciens et accommodans, ut veritatis discipulus effectus, absque errore postea doceret alios quod ipse prius visu et auditu didicisset. Inde autem discedens, canonici instituti Regulam secum attulit, eamque fratribus omnibus proponens, Deo bene favente id consecutus est, ut cum eam jussisset ab omnibus observari, ab eo tempore cuncti sic se gererent, ut illa mandabat, eique se religiose conformarent. Accidit tum res luctuosa sane, Eugubina civitate maxima sui parte conflagrante, et tremendo Dei judicio, etiam ipso beati viri coenobio funditus pereunte. Cujus rei dolore non mediocriter pressus, ad Priorem eremi Fontis Avellanae * Petrum Ciriminensem abiit, cujus tum mira vitae sanctitatis, et virtutum fama passim celebris habebatur. Indicavit autem ei quod et Prioratu se abdicare, et locum mutare constituisset. Sed ille blanditer eum objurgans, et prudenter admodum exhortans, docuit pios tanquam aurum in fornace probari tentationibus, nec coronatum iri, nisi qui

* V. Vol. II, p. 425.

legitime certaverit, prorsusque gravi culpâ ipsum se obstricturum, si curae suae commissos fratres illo tam tristi rerum statu dereliqueret. Credidit ergo homo Dei Ubalduſ tanti viri sermonibus, ocyusque non sine multa animi alacritate rediens, et combustam ecclesiam divinitus adjutus coepit instaurare, et rerum amissarum damna vicinis incitantibus egregie reparare: idque adeo, ut intra breve tempus illam ecclesiam non solum restituerit, sed etiam praediis et possessionibus, caeterisque vitae humanae necessariis rebus auxerit, ut incendium illud non aliquod attulisse detrimentum, sed magnum potius emolumentum et religionis incrementum comparasse videretur.

§ 5. Observandum est autem, virum Dei cum a coenobio Portuensi cum Regula, ut diximus, reverteretur in illo itinere licet fatigatum nunquam fregisse jejunium. Contigit vero, ut tum in nemore quodam cum socio nonnihil somni captandi causâ quieti se traderet, atque deinde expergefactus, rursus itineri se daret, codice Regulae illic oblivione derelicto. Erat tum pluvia vehemens, et valde formidare coepit, ne aut illa codicem corrumperet, aut aliquis viator eum asportaret. Rediit vero ad locum, ubi codicem reliquerat, et eum licet juxta viam positum nec ablatum reperit, nec ullis pluviae aquis madefactum. Per id tempus excessit e vita beatae memoriae Perusinus Episcopus, et in ejus locum electus est Ubalduſ. At ille fugam capessens, tantisper in eremo delituit, donec alius subrogaretur. Fuit vero etiam alterius civitatis electus antistes, sed Romam profectus pedes ad Honorium Pontificem, quatuor sibi adjunctis Clericis, multa instantiâ et per se, et per quosdam Cardinales amicos suos egit apud illum, ut ab eo munere absolveretur. Annuit precibus ejus sanctae memoriae Pontifex, nolens contristare habitantem in eo spiritum Dei.

§ 6. Itaque divina moderatione reservatus civibus suis, gaudens rediit Eugubium. Cujus urbis Episcopus Stephanus post decessit, et Eugubini Ubalduſ voluere habere successorem. Sed cum inter se non convenirent ejus loci clerici de praesule eligendo, Ubalduſ Dei servus cum quibusdam abiit Romam, ut e Romana Ecclesia quempiam eligerent, quem Romanus Pontifex ipsis antistitem consecraret. Ibi tum is qui lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, fecit caput anguli: famulum suum Ubalduſ a suis quidem rejectum, a se vero qui ejus sciret merita, electum, pastorem constituit populi sui. Cum enim beatus Ubalduſ et socii ejus illos peterent a Pontifice, quos ille nulla ratione dare vellet, ipse Pontifex divinitus instigatus Ubalduſ eis nominavit Episcopum, jussitque ut illum ipsi quoque eligerent. Tam ergo ille honorifice electus, et honorificentius ab eodem Pontifice consecratus, Eugubium rediit, et in Episcopi cathedra resedit.

§ 7. Non mutavit autem in illo honor optimos superioris vitae

mores, sed cum augmento dignitatis crevit etiam virtus mansuetudinis et probitas omnis. Nam supra quam ferat humanae vitae consuetudo, et mitis erat et humilis, tum quoque simplex, comis, humanus et affabilis. Porro tanta ei inerat carnis mortificatio, tolerantia laboris, mundique contemptus, ut fidem excedere videatur. Summa ejus erat patientia, et quae hominum mensuram superaret. Parcus erat sermone, sed is ipse sale sapientiae semper conditus fuit. Victus modicus, et omnis inanis gloriae expers. Cum enim de omni genere ciborum quamvis parcissime ederet, ut cenodoxiam abstinentibus insidiantem evitaret, pane sicco et arido magis utebatur, ut et corpusculum reficeret, et tamen escarum illecebris et deliciis non caperetur. Vestitus ei erat tenuis et mediocris, et qui non tam arceret frigus quam adduceret: eaque moderatione et mediocritate, ut nec magni esset pretii, nec multa vilitate contemptus. Lectulum ejus ornabat pauca palea, saccus parvus, et sic satis vile et exiguum operimentum. Si frigoris asperitate urgeretur, caligas et femoralia sibi imponebat. Tam illi erant preces assiduae, ut omni tempore et quolibet loco sibi oratorium constitueret. Vixit usque ad Alexandri IV tempora in Episcopatu, tanta vitae sanctitate et patientiâ praeditus, ut etiam ab ipsis familiaribus suis sibi irrogatas injurias placidissime toleraret. Exclusus aliquando fuit a janitore suo, et etiam ostio in fronte percussus, sed eam injuriam voluntaria oblivione contrivit, nihil de vindicta cogitans.

§ 8. Cives quandoque instabant, ut quosdam praeter jus anathemate percuteret: cumque id ille facere nollet, clerici omnes vètiti sunt ei inservire, adeo ut ad offerendum sacrificium ne unum quidem posset interdum ministrum obtinere: quod tamen tulit aequo animo. Reparabatur aliquando murus urbis Eugubinae juxta vineam beati viri, sed quippiam illic moliebantur caementarii quod vineae Episcopi detrimentosum fore videbatur. Prohibuit igitur modeste, ne pergerent in illo injurioso opere exaedificando. Ille autem qui praeerat structurae, prohibitionem ejus parvipendens, et scelerate eum impellens, in calcem liquidam dejecit. Qua ille calce totus tinctus surrexit, humiliterque tacens, sedatissimo animo domum reversus est, perinde ac si nihil perpressus esset. Eam injuriam quidam ejus affines et cives ulcisci voluerunt, hominisque illius aedes demoliri, bona ejus omnia diripere, et illum extra urbem procul expellere: sed vir sanctus populum tumultuantem placide compescuit, et tanquam acrius se de viro illo vindicaturus, suo eum judicio servavit. Itaque adducitur coram Episcopo, rogatur ab eo num velit jussis parère suis. Ille se facturum omnia pollicetur, etiamsi mortis sententiam in ipsum Episcopus pronunciaturus sit. Episcopus contra asserit sibi verisimile non videri, pacate illum excepturum sententiam, quam ipse praeduram in eum laturus esset. Perstat ille

et cum multa animi devotione promittit se nihil eorum recusaturum quae Episcopus in eum statuere decrevisset. Admirantur omnes, suspensis animis expectant quid sacer antistes in eum promulgaturus sit. Ecce autem alacer ille surgit e sede sua, propiusque ad hominem accedens, Praebe mihi, inquit, osculum fili. Deus autem et hoc et caetera peccata tibi condonet.

§ 9. Orta est quandoque vehemens seditio in platea civitatis, et jam ad arma ventum fuit, civibusque inter se acriter confligentibus, non pauci hincinde acceptis vulneribus extincti sunt. Ejus rei fama ubi ad beatum Ubaldum advolavit, non mediocri ille dolore affectus, ad locum pugnae anxius accessit: cumque nulla ratione commotos civium animos sedare posset, in confertam dimicantium turbam cursu rapidissimo se intulit, atque inter gladiatorum ictus et lapidum imbres incedens, de industria humi se abiecit, tanquam qui lethalem acceperisset plagam. Id cernens furibunda plebs, eum peremptum existimavit. Itaque repente projiciunt arma, vellunt pilos suos, et ad tanti patris, ut ipsi quidem putabant, funus non solum viri sed etiam foeminae accurrunt: complent ejulatu aërem, et singuli ejus caedem sibi imputant, se parricidii reos clamant. Ut autem sensit vir Domini hac arte tumultum illum consopitum, leniter sese subrigens, nutu manus significavit nullum sibi inflictum vulnus. Atque ita singulari Dei beneficio factum est, ut dum Episcopus se pro salute plebis in mortis praesens discrimen conjicit, et populus maneret incolumis, et Episcopus non periret.

§ 10. Solebat crebro ad locum qui Fontis Avellanae dicitur, beatus antistes quietis causâ secedere, et pro more quotidie Missam celebrare. Ejus loci aedituus vel custos templi ad hanc rem diligentem ei operam navabat, atque ea causâ non mediocriter ab eo diligebatur. Accidit autem, ut aliquando eo veniente beato viro, custos ille gravissime decumberet, nec multum ab ipso mortis aditu abesset. Id audiens vir sanctus, ad eum se contulit, eique prius salutato dixit: «Licet, frater charissime, admodum afflicta sis valetudine, at tamen, nisi molestum est, jubeas nobis porrigi librum, vestes et caetera Missae celebrandae necessaria.» Ea postquam accepit, sub ipsa Missa rogavit Dominum pro monacho illo aegrotò, isque adeo totus convaluit, ut prius e lectulo surgeret, quam Episcopus ad eum reverteretur.

§ 11. Equitante quandoque sancto praesule cum sociis quibusdam ad plebem sancti Crescentini, caecus quidam ei venit obviam: qui ut ex praecedentium sermone comperit virum Dei adesse, cum multa obtestatione magnisque clamoribus rogavit eum, ut sibi copiam faceret manus suae deosculandae. Eam simulatque caecus oris osculo attigit, lumen quo quadriennio caruerat, laetissimus recepit. Id sentiens vir Dei, terribiliter ei interdixit, ne quoad ipse superviveret, ulli mortalium id indicaret.

Sed non potuit manere occultum quod Deus ad servi sui honorem voluit aliis innotescere. Fuerat is caecus, aut certe alter quidam per visum admonitus, ut pro recuperando lumine beatum Episcopum adiret. Alius caecus venit quandoque ad eum, ejus opem implorans: sed vir sanctus cognoscens ejus animae salutem non expedire ut videat, optimis exhortationibus ad tantam patientiam illum adduxit, ut audiens pro luce corporea aeternam sibi in coelis promitti, nullo pacto visum sibi restitui voluerit. Alius quoque eodem affectus incommodo, cum decem annis nihil vidisset, invocato sancti viri nomine, curatus est: remque totam illi exponens, audivit ab eo, ut non ipsius meritis, sed divinae bonitati id ascriberet.

§ 12. Cujusdam presbyteri digitus alterius manus intumuerat, unde tantus eum dolor et cruciatus invasit, ut quiete potiri non posset. Ei in visione sanctus praesul Ubaldo apparuit, signumque crucis exprimens super digitum, eum sanavit. Retulit is postea ad sanctum Episcopum quid sibi contigisset, eique pro collato beneficio gratias egit. Ille vero acriter eum objurgavit, et non sine quadam commotione animi vetuit, ne talia posthac dicere ausus esset.

§ 13. Conspiraverant inter se undecim potentes civitates adversus Eugubinos, eorumque urbem admotis castris obsidebant. Tantus autem exercitus eorum fertur fuisse numerus, ut vix unus ex Eugubinis posset illorum quadraginta opponi. Cernens id sanctus Ubaldo instituit processiones, et triduo urbem cum populo circumivit, attentissime Dominum pro grege suo deprecans. Ubi dies pugnae advenit, hortabatur populum ut bene sperarent victoriam ipsis a coelo adfuturam. Eugubini antistitis sui benedictione muniti, procedunt extra urbem: Episcopus vero in murum vel locum editiorem ascendit, et crucis signum contra hostes edidit. Itaque qui Moyse orante Amalechitas adversus populum Israëliticum pugnantes prostravit et in fugam compulit, ille beato Ubaldo itidem deprecante, Eugubinorum inimicos adeo perterrituit, ut primo congressu mox omnes terga verterent, projectisque armis aufugerent, et ne tum quidem formidare et tremere desinerent, cum ad suas essent reversi aedes, ubi intra cubicula sese occultabant. Ex eorum spoliis Eugubini locupletati sunt.

§ 14. Fredericus Imperator e Germania cum exercitu Romam profecturus, Eugubium pervenit. Nitebantur autem Eugubinorum hostes eum concitare in illos: et ille quidem acceptis ab urbe obsidibus, magnam pecuniae summam exegit. At vero sanctus Episcopus exiit ab urbe, Fredericum pro suis deprecaturus, a quo sane, cum eum intellexisset virum esse sanctitate conspicuum, honorifice et acceptus et habitus est, facileque quod voluit impetravit. Obtulit etiam ei Imperator scutellam argenteam, atque

ad ejus genua se submittens, illius precibus humiliter sese commendavit, obsidesque liberos in oppidum remisit.

§ 15. Multas vir sanctissimus in hac vita afflictiones perpassus est et morbos graves. Bis crus fregit, et semel brachium. In ejusmodi perpassionibus ille gloriabatur cum Apostolo, et tunc animo fortiores se sentiebat, cum acrioribus corporis doloribus premeretur. Ex carne illius, praecipue vero ex pessimo lateris ulcere sanies intolerabilis effluebat, nec tamen id impedimento sibi esse voluit, quo minus exerceret Episcopi munus. Ante obitum suum biennio fere gravissime laboravit adversa corporis valetudine, ut si quid fortassis terreni pulveris ei inhaereret, id clementissimi patris Dei castigatione aboleretur. Morte autem propius accedente, corpus plane viribus destituebatur: itaque factum est, ut decimo ante decessum suum die ab ecclesia S. Laurentii in suas aedes reportaretur. Sed jam ante die sancto Paschae, durissima licet pressus aegritudine, ita ut vix e lecto subrigere se posset, orante populo precibus Domino obtinuit, ut per seipsum nullius adjutus operâ surgeret, Missam celebraret, et ad populum sermonem haberet. Inde cum esset eis bene precatus, ad lectulum rediit. Pridie Pentecostes cives cum foeminis ad eum veniant, cereos incendunt, ejus exitum piis animis praestolantur. Toto illo sabbato et sequenti Dominico sacrae Pentecostes die cumprimis reverenter illum adire, colere, custodire studuerunt. Beatum se credidit, quisquis ejus vel manus vel pedes exosculari potuit. Precibus ejus omnes sese commendarunt, et si quis meminisset se eum offendisse, obnixè rogabat errati veniam sibi ab illo dari. Ingravescente interim morbo, vir sanctus proxima inde nocte, ecclesiasticis perceptis sacramentis, orans et psallens spiritum reddidit 17 Calendis Junii: apportatusque in aedem beatorum martyrum Mariani et Jacobi, honorifice colitur et celebratur. Dilata autem sepultura ejus usque in feriam quintam Pentecostes, tum propter aegrorum, qui frequentes eo adventabant, curationem, tum propter multorum devotionem: nec tamen corpus ejus ulla ex parte corruptum fuit, sed suavissimo fragrans odore, ab aliquot Episcopis honorifice mandatum est sepulturae in canonica sua juxta muros civitatis, ubi usque in praesens quiescit prorsus incorruptum, et infinitis clarens miraculis*.

§ 16. Miserunt interim boni cives Eugubini legatos ad eos qui hostili in ipsos erant animo, orant ad tanti patris funus securi accedant. Remittunt sibi mutuas offensiones. Quanta autem gloriâ in coelos admissa esset beati Antistitis anima, per miracula, quae ad exanime corpus fiebant, declaratum est. Coepit enim

* Inle quadriennio post ejus Canonizationem a Coelestino Pp. III peractam, et anno plus minus a beati viri obitu trigesimo sexto, delatum sacrum corpus est in ecclesiam ejus nomini excitatam in vicino monte, S. Ubaldi postea nuncupato.

divinis coruscare miraculis, qui pannis jacebat involutus. Mulier quaedam, Maria nomine, diu contracta fuerat. Ea accessit ad locum, ubi ejus corpus jacebat, petiitque sibi exhiberi misericordiam. Aberat tunc quippiam e vestibus pontificalibus ad manum sancti viri. Id ubi allatum fuit ab ejus cubiculario, et manui appositum, infirmi curari. daemones ex obsessis fugere coeperunt. Ea enim, quam diximus, foemina postquam sancti corpus attigit, sanata est, magna jam velocitate discurrens, cum paulo ante vix testudineo potuerit gradu incedere. Qua causâ laudatus est ab omnibus Deus, pulsatae sunt campanae, beatus Ubalduſ sanctus praedicatus est, miraculis ejus sanctitatem declarantibus.

§ 17. Hoc quidem ab ejus obitu primum fuit signum vel miraculum, quod multa alia sunt consecuta. Quatriduo enim illo, quo mansit inhumatus, caecis visum, auditum surdis, claudis ambulandi, mutis loquendi facultatem restituit, profligavit daemones, multosque variis affectos morbis curavit. Praedixerat ille adhuc vivus, quem esset habiturus successorem. Eodem autem momento, quo fuit in monumento conditus, in templum ille ingressus est, in eumque vota omnium sic collata sunt, ut nullus prorsus ab ejus electione dissentiret. Patuit inde non defuisse illi etiam prophetiae spiritum. Inolevit tum apud Eugubinos cives consuetudo, ut toto fere anno cum candelis accensis ad S. Ubalduſ venirent tum viri, tum mulieres, idque cum processione quadam. Si qui autem venire non possent, illi eo adducebantur. Personabant in urbe cantantium voces, nox a luminum splendore in diem versa visebatur, pulsus totius noctis tenebris. Quod de Jerusalem Tobias praedixit (*Tob. xiii*), per vicos ejus cantatum iri Alleluja, id Eugubii jam impletum cernebatur, quando per omnes ejus vicos et plateas laudes Domino promebantur. Deinceps vero omnium ore canitur Ubalduſ, sermone omnium Ubalduſ sanctus praedicatur, nomen ejus apud omnes celebratur. Eo defuncto, pacis abundantia et justitia pauperibus exhibenda orta est, justitia enim ejus manet in seculum seculi. Eodem enim anno inter Eugubinos et Comitatuſ pax reformata est, et diuturnum bellum omnino consopituſ est. Tanta vero in pauperes benignitas et humanitas declarari coepit, ut contra morem non jam pauperes necesse haberent stipem ab aliquo emendicare, sed ipsi potius rogarentur, uti oblatam accipere ne recusarent. Jucundum sane spectaculuſ erat, videre in ecclesia ducentos, trecentos, nonnunquam quadringentos inopes alimenta accipere, et omnibus omnia, quibus egèrent, affatim suppeditari. Afferebantur copiose omnis generis escae et reliqua tum sanis tum aegris necessaria ex pagis et castellis.

S. PASCHALIS BAYLON VITA

EX BULLA INNOCENTII PP. XII
PRO EJUS CANONIZATIONE, ANNO MDCXCI.

Natus anno 1541 — Obiit 1592 — Hispanus.

§ 1. Dudum felicitis recordationis Alexander Papa VIII, pia secum meditatione considerans, quod Unigenitus Dei Filius, splendor gloriae et figura substantiae Patris, qui, pro lapsi medelâ hominis, in utero Virginis caro factus semetipsum exinanivit, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ut genus humanum tam ineffabili excitatum exemplo per humilitatis semitas secum ad aeternae gloriae exaltaret consortium, haud raro infirma, ignobilia et contemptibilia mundi eligit, ut fortia quaeque confundat, et non glorietur omnis caro in conspectu ejus, ac propterea paupertatem divitiis, ignobilitatem nobilitati, et simplicis animi demissionem elationi cogitantium sublimia praepõnens, sapientiam et gloriam hujus seculi ejusque principum despicit, humili spiritu et sincero cordis delectatus affectu; inter alios autem ex hujusmodi conditione selectos, quibus Ecclesiam suam, quam humilitate vult crescere, foecundavit, anteacto seculo praestantissimum exaltatae humilitatis exemplar erexit in suo fideli servo Paschale Baylon, laico seu converso expresse professo Ordinis Minorum sancti Francisci de Observantiâ Discalceatorum nuncupatorum, quem humilibus genere et loco natum, custodiendisque ovibus addictum, sustulit de gregibus ovium, et de post foetantes accepit, implevitque spiritu sapientiae et intellectus, ut, quem suscitârât de terra inopem, collocaret in coelo cum principibus populi sui: quibus de rebus certior factus idem Alexander, ex processibus diligenti inquisitione confectis et sedulâ discussione examinatis, ex quibus de illius vitae sanctitate et miraculis ad ejus intercessionem patris evidentem constare percepit, beatum virum Sanctorum albo solemniter adscripsit, animo ex tunc revolvens hujusmodi vitae, miraculorum et actorum summam catholicae Ecclesiae notam facere; quod cum ipse, morte praeventus, non expleverit, nos qui divinâ disponente clementiâ in ejus locum successimus, hujusmodi seriem ex memoratis processibus breviter desumptam, in hunc, qui sequitur, modum, ad perpetuam rei memoriam, duximus enarrandam.

§ 2. Anno a partu Virginis MDXL, sacro recurrente festo Pentecostes, natus est Dei servus in oppido *Turris Formosae* dioecesis Seguntinae in regno Aragoniae, ex catholicis sed pauperibus parentibus, ablatusque fuit aquâ baptismatis, et, procedente

tempore, sacro chrismate. A teneris annis insigne futurae sanctitatis spécimen dedit, dum adhuc puer quascumque raundi illecebras, et innoxios etiam ejus aetatis et conditionis ludos et exercitationes aspernabatur. Abiens post vestigia gregum, quorum custodiae paterna illum inopia destinaverat, sedulo satagebat, ne illae alienis agris vel pascuis damnum aliquod inferrent. Virtutum cultor eximius, orationi, abstinentiae, pudicitiae et silentio deditus, a juramentis, mendaciis, detractionibus ac vanis et otiosis verbis penitus abstinebat, ac socios ad odium peccati, Deique religionem et amorem, ac in Deiparam pietatem, qua verbo, qua exemplo, suaviter excitabat, adeout omnes tantae innocentiae et singularium virtutum admiratione jam tum praeviderent magnos hujus servi Dei futuros in sanctitate progressus, quem in aetate puerili adeo innocentem vitam agere dignoscebant.

§ 3. Simplex, rectus et timens Deum, aetate simul et virtutibus crescebat Paschalis; humilitate, charitate, modestiâ, morumque suavitate, sic eorum, qui ipsum noverant, conciliabat affectus, ut sancta monita et consilia libenter excipientes, et ipsum diligenter, ac in ejusdem conversatione magnopere delectarentur. Id quod praesertim accidit praediviti cuidam ejus hero, qui, prole carens, eundem adoptare, et suorum bonorum haerodem designaverat instituere. Sed gnarus Paschalis, quod *quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*, accipientes spiritum adoptionis, in quo clamant Abba pater (*ex Rom. viii*); adoptivam heri filiationem ac haereditatem despexit, sperans tum se beatus fore filium et haerodem Dei cohaerodemque Christi, cum paupertate, humilitate, suique corporis mortificatione Christo ipsi compateretur. Ardore itaque religiosi instituti, quod paupertate et observantiâ praestaret, ab ineunte aetate succensus, circa annum salutis MDLXIV voti compos efficitur, ex pastore ovium in gregem Domini adscitus sub regula S. Francisci Strictioris Observantiae in provinciâ S. Joannis Baptistae regni Valentiae, ubi, summo fervore et gaudio, habitu Minorum Discalceatorum suscepto, ritaeque emissâ regulari professione, iis cumulatus virtutibus statim apparuit, et disciplinâ religionis instructus in illis ita profecit, ut, tamquam lucerna ardens, iis, qui in domo Dei et religioso consortio vivebant, praefulgèret.

§ 4. Sancti Institutoris sui exemplo pauper et humilis, volens excelsam fabricam virtutum construere, de fundamento prius cogitavit humilitatis, qua in abjectissimis conventus officiis sese libenter exercuit; et si quando ab illis propter vitae sanctitatem vel aetatem jussu superiorum retrahebatur, supplices humilesque preces non intermittebat, donec eorundem exercitio simul cum aliis laicis et juvenibus fratribus restitueretur. Sui contemptor eximius quidquam in propriam laudem neque audire voluit, neque retulit. In loquelâ, incessu, vultu, oculis, omni actionum

genere profundam ostendebat humilitatem; quin de se ipso adeo demisse et vilissime sentiebat, ut, cum praeclarae vir sanctitatis haberetur, ipse tamen nullis se praeditum meritis, magnum peccatorem reputaret et affirmaret. Rogatus ut manus imponeret super aegros, pristinae se valitudini per ejus merita restituendos fore sperantes, summâ animi demissione se comiter excusabat, donec vel obedientiae praecepto compulsus, vel postulantium precibus motus, eos signo crucis aliquando obsignaret, frequentius vero suaderet iisdem ut suâ se manu signarent, quo reddi corporis sanitatem et robur in Crucis virtute perciperent.

§ 5. Paupertatis non in saeculo solum, sed etiam in religione amantissimus, ejusdem sancti Institutoris imitator egregius, unicâ tantum induebatur tunicâ, eaque asperâ, angustâ, abjectissimâ, multisque frustis sectâ, ratusque supervacaneum esse munditiem in cilicio quaerere, eadem femoralia, destructa prorsus et lacera, ac quibus poterat fragmentis resacta, ad decem et octo annos pertulit. Nec carnis mortificationem in solâ et extrinsecâ indumenti asperitate continuit, sed eandem, ne unquam noxie moliretur in spiritum, continuâ maceravit inediâ et perenni afflictatione subegit.

§ 6. Parcissimo ejus cibo frequens succedebat in pane et aquâ jejuniûm, et quotidiano ejus victui necessaria rigide subtrahens, alendo servabat pauperi. Plerumque vino abstinens, nigriora et duriora panis fragmenta, ac deteriora et ab aliis fratribus derelicta edulia, quando poterat, sibi diligebat. Nudam humum aut rudes tabulas pellibus superimpositis aliquando stratus pro lecto habebat, frustumque ligneum vel saxum pro pulvinari, ibique jacens, vel parieti innixus, brevissimum carpebat somnum, reliquâ nocte orationi datâ. Nudis incedebat pedibus, etiam longum vel arduum iter agens. Duris flagellationibus, variis et asperimis ciliciis, ferreaque catenâ bis terque circumductâ corpus dilanians, illud in adeo districtam servitutem redegit, ut in eo spiritus pacifice dominaretur, nihilque vel minimum tum in saeculo, tum in claustro usus fuerit peragere vel dicere, quod ipsius castitatem unquam offenderet vel adumbraret.

§ 7. Religiosis paupertatis et castitatis virtutibus indivisibilem earum comitem obedientiam adjunxit, quam ita exacte, ita studiose colendam suscepit, ut totus a superiorum nutibus pendens, ne quid minimum unquam petens vel desiderans, omnia licet dura et ardua ab illis demandata reverenti semper gaudio suscepit et alacri promptitudine impleverit. Praesertim vero religiosae obedientiae, cujus studio exardebat, simul ac catholicae fidei, cujus zelo flagrabat, insigne praebuilt experimentum, cum, a superioribus jussus longum et asperum iter per terras plerumque haeresis labe foedatas peragere, jussa capessere cunctatus non est, eaque hilaritate, qua injectum emensus est iter, contumelias,

probra, minas et lapidationes ab haereticis, catholicae religioni, praesertim regularium Ordini, apprime infensis, patienter et fortiter pertulit, illorumque impie de fide sentientium audaciam retundens, publice et palam catholicam doctrinam et fidem professus est, a quibus persecutionibus et angustiis licet Dei misericordiâ tandem evaserit, defuit tamen ei potius martyrium, quam ipse martyrio.

§ 8. Nullam pene diu noctuque labi sinebat horam, qua non esset in preces effusus, seu mente elevatus in Deum. Quidquid temporis sibi ex obedientiae praescripto muneribus, proximorum saluti, brevisque somni tormento potius quam quieti supererat, totum id orationi et contemplationi ubique impendebat, et Dei praesentiam in ipsis exterioribus actibus non oblitus, jugi cum attentione et internâ oratione venerabatur. Pervigil semper nocte intempestâ nocturnis horis aderat, et quamvis perpetuis laboribus atque afflictationibus fatigatus et pene fractus, nonnisi post auroram revertebatur in cellulam, toto eo tempore in choro vel ecclesiâ inter meditandi delicias traducto.

§ 9. Zelator animarum quas alloquebatur, ad compunctionem et expiationem peccatorum, Deique et virtutum amorem mirâ disponebat dulcedine, doctrinam christianam docebat ignaros, religiosos ad perfectionem suavi excitabat eloquio, corda antiquis odiis ad vindictam accensa, et aliorum pietate vel auctoritate praestantium suasionibus inflexibilia, paucis verbis sedabat et veniae intercessionem ad pacem et meliorem frugem revocabat.

§ 10. Hinc Altissimus, qui sapientiam praebet diligentibus se, justo huic, quem deducebat per vias rectas, absconditos sapientibus et prudentibus hujus seculi sapientiae et scientiae suae thesauros caelitus revelavit. Homo enim litterarum plane rudis, nulloque mortalium magisterio eruditus, adeo excelso scientiae dono meruit illustrari, ut altissima catholicae fidei mysteria de Trinitate, Incarnatione, Praedestinatione, Gloria coelesti, Ss. Eucharistiae Sacramento et alia hujusmodi, necnon difficillimos sacrae Scripturae sensus, etiam disputando, coelesti sublimitate tractaret, parique dilucidatione explicaret arduas quaestiones a doctissimis etiam theologis propositas, quos tamen non tenebat admiratio quomodo litteras sciret cum non didicisset, quia in eo infusae divinitus scientiae donum ad evidentiam dignoscebant. Prophetico etiam spiritu afflatus, nonnulla futura, et praesertim aegrotis integram valetudinem, sanis infirmitatem, sibi et aliis mortem praedixit.

§ 11. Traducto itaque et consummato sanctae vitae curriculo per arduas poenitentiae et aliarum virtutum semitas, quibus per Dei gratiam regno coelorum vim inferre illudque violentus rapere studebat, post gloriosa mundi hujus certamina sacramentis Ecclesiae rite sancteque munitus, die xvii maji anni mdcxii, qua

praedixerat horâ, in conventu oppidi Villae Regalis, Dertusensis dioecesis, in regno Valentiae, beato fine quievit; quique ab infantiâ spiritu semper vixit, spiritu et ambulavit, ac desideria carnis non perfecit, eodem illapsi olim super apostolis Spiritus Sancti recurrente die, quo natus fuerat in terris, meruit aeternum triumphaturus renasci et in coelis.

§ 12. Statim ac beati viri obitum fama vulgavit, ad illius venerationem mira undique populorum multitudo confluit, quae antiquam sanctitatis opinionem, eo vivente excitatam, etiam in ejus cadavere confirmari mirata fuit, dum istud, licet exanime, quo fervidus, quem in vitâ habuerat, erga Eucharistiae Sacramentum demonstraretur affectus, visum est in illius elevatione oculos aperire, mox et in depositione ocludere; quod pariter in elevatione et depositione calicis renovavit.

§ 13. Piae multitudinis obsequio et devotae aegrotantium spei opus fuit triduanâ cadaveris expositione indulgeri: nec eam spem fefellit eventus, liquore quodam ex ejus vultu et collo tunc temporis manante, quo aliqui perliniti integram sanitatem receperunt. Inter quos Catharina Simonis pluribus affectatu moribus lisque, uno excepto, perforatis, ac medicorum et chirurgi judicio post biennalem curationem insanabilibus, hujusmodi delibuta liquore, ab omni morbo et tumoribus, cicatrice dumtaxat remanente, illico convaluit; id quod omni vel cicatricis abolito vestigio oblitit etiam Ursulae Mascarellae, eodem liquore perunctis inveteratis femorum ulceribus quibus excruciatâ fuerat, post triennales medelas incassum semper adhibitas.

§ 14. Ex iis etiam, qui, expositum cadaver deosculantes, servi Dei opem intimâ devotione implorarunt, Baptista Cabillin et Isabella Cano prorsus attracti, ille crure, et sic claudus ut sine fulcimento non valeret incedere, ista brachio et manu per sequiannum ut ejus sanationem chirurgi jam desperassent, ad eorundem membrorum pristinum robur et usum, ac si numquam laesa fuissent, repente revocantur.

§ 15. Joanna Dominica cum sexagesimum tertium aetatis suae annum ageret, ex alto delapsa, talem ossis sacri fracturam et alterius ossis in femore luxationem passa fuerat, ut genua flectere et sine fulcimentis incedere prorsus nequiret; sed quinto aegritudinis suae anno adhuc insepulti servi Dei manum ubertim fluentibus lacrymis osculata, illiusque intercessionem ex corde deprecata, cum se fulcimentis niteretur attollere, repente vehementi dolore, os fractum consolidari et luxatum sensit reponi, statimque expedite et sine ullis fulcimentis ambulavit, et incolumis effecta est.

§ 16. Caecilia Sorli in altero corporis latere septemdecim mensibus fuerat ea correpta paralyti, ut inibi nullus prorsus motus vel sensus carnis, a qua, pungenti ferro tentatâ, nec sanguis exibat, remansisset, brachio et crure pendentibus, manu attractâ,

digitis immobiliter aduncis, carneque ejusdem lateris adeo-consumptâ, ut solam et siccam pellem ossibus superinductam haberet, meritis beati Paschalis in spem salutis erecta, ad ejus sepulcrum curavit afferri, statimque ac singulis membris laesis applicabatur catena, qua Dei servus in vitâ praeceingebatur, sensus, motus, robur, caro, incessus et pristina salus redibant, donec Caecilia, ingenti perfusa gaudio, citato per ecclesiam gradu exsiliens discurrit.

§ 17. Ob quoddam sanguinis profluvium, nec pupillae nec ulla earum vestigia remanserant Michaëli Gabaldo, qui a sexto aetatis mense ad septimum annum vitam duxerat non caecitate solum, sed superveniente surditate deplorabilem; emissio per afflictam matrem voto sepulcrum beati Paschalis adeundi, ejusque ope ferventius invocata, e vestigio puer videns et audiens ad illam festivus occurrit, perfectumque utriusque sensus usum jugiter exinde retinuit.

§ 18. Extremâ unctione jam delibutus, et desperantibus salutem medicis, agebat anima Petrus Gil, qui magnis febribus, vomitibus, aliisque accidentibus, septem vel octo mensium spatio, fuerat afflicatus, gravissimum exhalans foetorem, corruptis prae morbi gravitate visceribus, vix maestissima uxor votum invisendi beati Paschalis sepulcrum et parata funeri deferendi emiserat, cum vir nullâ morâ surrexit incolamnis, et uxore comite votum emissum persolvit.

MARTYRIUM

S. THEODOTI ANCYRANI

ET SEPTEM SS. VIRGINUM

AUCTORE NILO, TESTE OCULATO ET CONFESSIONIS SOCIO. DANIEL PAPEBROCHIIUS, ERUDITISS. SOC. J. PRESB., E CODICE VATIC. GRAECO TRANSTULIT, ATQUE MERITO ACTIS SUIS SINCERIS INSERUIT P. THEODORICUS RUINARTIUS. *

Anno 304 — Asiatici.

§ 1. Multam erga me sancti martyris Thèodoti expertus beneficentiam, non solum verbis certamen ejus laudare debeo, sed etiam operibus compensare charitatem: quamvis neque operibus possim satis honorare Martyrem, neque verbis quibus par esset

* Egregiis Actis quae Lipomannum et Surium latuerunt, quorumque latina versio posterior aetate est, editionem nostram, lectoribus sane pergratum facturi, augendam et ornandam censuimus ex optimo RUINARTII exemplari.

èloqui. Prout tamen possum ac valeo factas mihi ab ipso gratias, secundum tenuem captum meum, exponere me convenit, minuta duo cum evangelica vidua in medium proferendo. Omnino enim necessarium esse sentio, ad piorum cognitionem deducere ejus vitam atque certamen, et quomodo a prima juventute cauponariam aggressus, inde ad martyrium usque pervenit. Fateor tamen formidare me, ne sermone incultus, scientiâ tenuis, eruditione exiguus, Martyris agones, atque in agonibus constantiam laedam, argumentum suscipiens viribus majus. Res enim eximiae a pusillo ingenio magnam patientur detrimentum, si tales quis eas existimaverit, quales oratio mea poterit demonstrare. Ad haec objicient aliqui communem vivendi modum amplexum esse Martyrem, nec ab usu voluptatum remotum; qui et mulieri legitimis nuptiis sibi junctae convixit, et cauponariam exercuit quæstus gratiâ. Sed extremum certamen martyrii priorem quoque vitam fecit insignem, primâ novissimis ornans. Dicat igitur quod volet quisque: ego qui Martyri ab initio convixi, dicam quæ novi, et oculis ipsis usurpavi; constantiam scilicet ejus, ejus consortio et colloquio dignatus fui ad propriam instructionem.

§ 2. Prius autem quam ad pòstremum martyrii agonem descenderet, variis multisque occasionibus virtutem probavit suam, sicut athleta contra adversarium dimicaturus. Et primum sibi bellum adversus concupiscentias gerendum esse statuit; tantumque ad virtutem profecit, ut omnium potuerit esse magister. Non enim se voluptatibus mancipavit aut alicui impuro affectui; sed a prima juventute exercitationis pulchrae fructus illustres protulit, quod et postrema ejus vita probavit. In primis vero temperantiam, tamquam aliorum omnium bonorum initium, sibi proscuto ad pugnandum accepit, afflictionem corporis delicias esse homini Christiano congruas ratus *, ejus opes et gloria sint generose tolerare inopiam. Equidem saepe magnanimum vidi a cupiditate, non divitiarum duntaxat, sed etiam gloriae superari; a formidine vinci sapientiam, et mansuetum ac placidum deliciis enervari: soli autem justo, tamquam domino, cunctaè serviunt passionēs. Ergo adversus voluptates famulantem sibi habuit jejuni consuetudinem; temperantiam adversus commoditates corporis; et contra divitiarum abundantiam usum sua distribuendi pauperibus. Haec vero omnia sigillatim deinceps demonstrabimus, palamque faciemus, quod gloriam obtinuerit ignominia, opulentiam et affluentiam paupertate eximia, perque tentationes et plagas coelum sibi comparaverit.

§ 3. Multos ille abduxit a pravitate, eos veluti a pestifero morbo curans instructione opportuna: multos qui corpore videbantur sani, animo autem turpibus cogitationibus presso

* Christiano, afflictiones corporis, deliciae — Magnanimos saepe cupiditates vincunt, justo soli tamquam domino serviunt.

laborabant, oratione sanavit: quin etiam doctrina et exhortatione admirabili, pagahorum atque judaeorum numerum magnum adduxit ad Ecclesiam. Etenim cauponaria *, praeter morem, erat ei in vili habitu pro munere episcopali, cum injuriam passis pro virili succurreret, infirmis collaboraret, afflictis compateretur, particeps ipse passionum alienarum, et charitate plenus. Quod autem in primis admireris, etiam manus imponens quantumcumque incurabili infirmitate detentis, liberabat morbo, suas eis preces pro medicina adhibens. Libidinis quoque hominibus suadebat continentiam, et nimio vino deditos ab ebrietate reducebat: quosdam autem qui morbo avaritiae irremediabiliter videbantur teneri, commonendo adducebat, ut paupertatem crederent appetendam, et sua pauperibus erogarent. Tali vero ex disciplina non pauci numerantur, qui pro Christo haud solum spreverunt flagra, sed etiam mortem qualemcumque. Ab hujusmodi certaminibus egregius hic pietatis pugil ad omnium supremum certamen comparatus, multa atque admiranda mihi narranda suggerit, quae singillatim prosecui cupio, ipso suis me precibus adjuvante, et verum ordinem demonstrante. Nunc ergo initium suscepti argumenti faciamus.

§ 4. Quidam, Theotecnus nomine, patriae nostrae regimen consecutus est; homo incompressus, turbidus, violentus, ad saevitiam proclivis, malignus omnino, caede ac sanguine gaudens, desertor pietatis; omnimodis execrabilis, et cujus nequitiam nullis verbis melius possim explicare, quam dicendo quod ejus solius merito tam magnae civitatis administrationem acceperit. Etenim Imperatori, adversus Ecclesiam belligeranti, promiserat; quod si hujus regionis gubernatio sibi crederetur, omnes, quotquot hic sunt, Christianos, brevi tempore traduceret ad impietatem **. Hic ergo priusquam fines nostros ingrederetur, sola sui adventus fama pios omnes sic exterruit, ut desolata fuerit plenitudo Ecclesiae, et fugitivis impletae solitudines montiumque cacumina: tantusque omnes terror invasit, ac si dimissa coelitus plaga impenderet capitibus universorum. Praemittebat enim nuntios unos post alios, palam declarantes animi sui consilia pessima. Vix autem priores excusserant e pedibus pulverem, quin novi supervenirent crudelitatis atque inhumanitatis ejus implacabilem declarantes rigorem. Rursumque tertii adferebant edicta, potestatis commissae amplitudinem testantia, quibus praecipiebatur, ut omnes ubique Ecclesiae cum suis altaribus aequarentur solo: sacerdotes traherentur ad aras idolorum, et sacrificare compulsi cogerentur ejurare pietatem; omnium autem eorum qui praeceptis contradicerent facultates addicerentur fisco, ipsique ac liberi eorum includerentur carceribus, Praesidi ad supplicium reservandi,

* Cauponem agens Theodotus, ut Episcopus se gerit.

** Persecutionis exordia describuntur; item seq. §.

quatenus vinculis prius et verberibus domiti, animos ad futuram quaestionem emollitos adferrent.

§ 5. Hujusmodi fama cum spargeretur, ubique calamitatem imminentem denuncians, erat Ecclesia instar navis turbinibus procellisque agitatae, in qua videres susdeque ferri omnia, dum tota ipsa tamquam fluctibus sic persecutione metuit absorberi. Consilium autem malignantium, ipsi suae perditionis baratro in-natans, versabatur in commensationibus, et computationibus: et suae prosperitatis excessum portare non valentes impii, ac nimia malitiâ veluti mero ebrii, omnia quae insani furentesque solent, agebant et patiebantur. Etenim erumpentes in domos nulla apparen-te ex causa, obvia quaeque diripiebant, neque injuriam fu-rentium aliquis audebat ipsis se opponere. Nam si vel verbo ob-loqueretur quispiam, reus agebatur insolentiae et seditionis. Cum ergo sic proposita essent impia edicta, et primi quique ex fra-tribus ad custodiam ferro vineti tenerentur in carcere; christia-norum nemo apparebat in publico; palam autem expilabantur eorum aedes, prodebantur amici, calumniam patiebatur religio, mulieres ingenuae virginesque a lascivis hominibus inverecunde raptabantur: nec omnino poterat qui vidisset narrare, quomodo tunc cum Ecclesia ageretur. Deerat enim fugitivis salutis locus, et ab aris recesserant sacerdotes, derelinquentes vestibula eccle-siarum: dumque eorum facultates impiis essent expositae ad rap-pinam; omni supplicio gravior digressis instabat fames. Per totam quippe vagantes solitudinem, et in spelaeis atque cavernis, ut quisque latebram invenerat, se continentes, non poterant diu tolerare esuriem, quin multi se comprehendendos praeberent, misericordiam se consecuturos rati. Grave ergo fugitivis ipsius fugae malum, ingenuis praesertim atque in multa rerum af-fluentia enutritis, qui olim nullius indigi, nunc radicibus vesce-bantur et herbis.

§ 6. Solus interim Theodotus, martyr gloriosus, decertabat pro divinis institutis, multa pericula adiens. Non enim caupona-riam, ut quidam ajunt, lucri causâ exercebat ad congregandas pecunias; sed industriâ utens cogitabat, quomodo caupona sua fieret portus salutis persecutionem patientibus, communi omnium securitati praeparatus. Ingens vero labor ei erat cum piis qui detinebantur in custodia, dum post fugam oberrantes salvare, et interfectos ab impiis conabatur contegere. Eorum enim corpora qui variis tormentis fuerunt necati, projiciebantur canibus in escam: et si quis inveniebatur eorum curare sepulturam, idem sustinebat supplicium: quia mors acerbissima constituta erat se-pelientibus illa. Quis autem cogitaret in caupona tantam occul-tari pietatem? Erat ergo domus justi caupona simul et portus tranquillus religionis illuc confugientibus, ibidemque abditis ad

orationem locus munitus. * Assumpto enim cauponarii quaestus praetextu in occasionem exercendae pietatis, aliquamdiu mansit inobservatus: et juxta monitum beati Pauli, persecutionem patientibus omnibus solus ipse fiebat omnia, medicus egentibus, obsonator corporis infirmis, victus penuriâ laborantibus pistor et pincerna, magister honestam vitam pietatis studio exornantibus. Ad tormenta perferenda animabat eos qui ducebantur captivi, atque ante aras constitutos hortabatur pro Christo suscipere mortem; sic ut merito cum quis dixerit praeceptorem fuisse omnium, qui tempore isto martyrio consummabantur. Needum tamen in notitiam adduxi praecipuum quoddam Martyris facinus, oblivione ferme praeteritum, quod tamen omnino effugere scribentem non poterat.

§ 7. Jusserat minister diaboli Theotecnus, omnem humani victus speciem idolothyitis inquinari, panem scilicet ac vinum, ut nec Deo quidem omnium Domino posset oblatio munda exhiberi: et publicitus constituerat sacerdotes erroris, qui id curarent. Oportebat autem, ut norunt omnes, offerre Deo immaculata munera. Molestissimo huic commento celeriter remedium adinvenit Martyr, vehementer industrius in cultu virtutis. Quidquid enim prius emerat a christianis, iisdem revendebat ad necessitatem faciendae oblationis. Fuit ergo caupona ejus fidelibus, quod olim Arca Noe erat salvatis per eam tempore diluvii. Nam sicut tunc cum per universum orbem grassaretur exterminium, nullus erat modus inveniendae salutis, si quis vel tantillum recederet ab Arca, eo quod omnis terra esset inundata: sic in nostra civitate nullus poterat salvari christianus extra domicilium martyris. Conversa ergo erat taberna in aedem orationis, in hospitium peregrinorum, in altare sacerdotum ad offerenda sacra dona: cum illuc omnes confugerent, sicut naufragium patientes ad scapham. Haec erant justo cauponariae professionis lucra, hi negotiationis suae proventus martyri: notumque habebant pietatis cultores, cauponam istam esse periclitantibus portum commodissimum. Atque de his nunc satis, ut alia etiam facinora ejus in sermonem adducam.

§ 8. In diebus illis contigit Victorem quemdam, amicum martyris, raptum ab impiis comprehendi ex hujusmodi causa. Nonnulli ex sacerdotibus Dianae accusantes dixerunt, dixisse eum, quod Apollo sororem suam Dianam ante aram in Delo violaverit, quodque Graecos pudere deberet hujusmodi lasciviae, talem habentes Deum, qui fecit scelus, quod nec homines quidem audent committere. De his cum accusaretur Victor, accedebant ad eum pagani blandientes atque dicentes: Obedias Praesidi et multo honore afficeris, erisque amicus Imperatorum, ab eisque divitias obtinebis, et in eorum palatio versaberis. Si vero non parueris

* Cauponarii quaestus praetextu Theodotus omnibus omnia factus.

Praesidi, scito quod acerba tormenta te maneant, et toti familiae tuae imminet exterminium. Facultates tuae addicentur fisco, genusque tuum universum delebitur; et corpus tuum post cruciamenta canibus devorandum objicietur; haec et alia plura Victori dicebant impii. Pietatis vero confessor Theodotus, noctu carcerem ingressus confortabat eum dicens: « Nihil aliud curare debent christiani, quam puritatem vitae, conversationem rectam, et mentem in vera religione firmam, quarum possessio rara et paratu difficilis ad paucos pervenit. »

§ 9. Iterum verum ad ipsum dicebat Beatus: « Ne, quaeso, audias noxios illos profanosque sermones, quibus impuri illi aggrediuntur te; neque omnino suscipias suasiones eorum, ut nos deserens eos sequaris, continentiae lasciviam praeferens, injustitiam justitiae, pietati impietatem. Nequaquam, Victor, nequaquam. Quantum enim blandiuntur promissa impiorum, tam certam inducunt perniciem *. Numquid non hujusmodi promissis Judaei deceperunt proditorem Judam? Non illi quidquam profuit triginta argenteos accepisse. Horum enim pretium in sepulturam cessit peregrinorum; ipse vero suspensus crepuit, nihil praeter laqueum pecuniis suis lucratus. Noli aliquid boni sperare a malis. Promissa enim non nisi ad perpetuam mortem ducunt. » His atque hujusmodi verbis cum Victorem confirmasset justus mansit ille quidem constans, et principia tormentorum generose pertulit, eoque nomine laudabatur a spectatoribus, quamdiu memoriâ tenuit exhortationes magistri. Sed cum jam poene ad terminum sui stadii pervenisset, coronam victoriae recepturus a Salvatore; petiit a tyranno breves ad deliberandum inducias. Quo audito, lictores statim desierunt eum verberare, arbitrati ipsum defecisse a fide. Ipse vero ex plagis mortuus est in carcere, dubium relinquens confessionis suae exitum. Unde usque in hodiernum dierum memoria ejus in ambiguo manet.

§ 10. Nunc vero aliud martyris certamen describamus. Vicus est distans ad quadragesimum circiter ab urbe lapidem, Malus nomine. Huc, disponente sic Deo, venit persecutionis tempore martyr Theodotus, cum sancti et gloriosi martyris Valentis reliquiae, ejus nempe qui apud Medicones primum per multas plagas, ac denique per ignem transierat, conjectae essent in vorticosas aquas fluminis Halyos (a), quas ille sustulit; venerat autem non in ipsum vicum, sed aliquando inferius ad speluncam quamdam versus orientem prospicientem, unde fluentum Halyos erumpit, cujus loci a vico distantia a duorum circiter stadiorum est. Istic autem divina quadam ordinatione accidit, ut fratribus quibusdam occurreret, qui salutato ei multas accumulabant actiones

* Impiorum promissiones triginta Judae proditoris argenteis comparantur.

(a) *Halis*, Asiae Minoris fluvius, rigatis aliquot Galatiae et Paphlagoniae urbibus, in sinum Amy-senum cadit.

gratiarum, tamquam communi omnium afflictorum benefactori; et singillatim meminerant suae erga eum obligationes, quod cum non ita pridem essent a propriis suis consanguineis detenti, qui eos festinabant tradere Praefectis, quia Dianae aram subverterant, eos Sanctus, magno molimine, nec exiguo sumptu usus, aegre demum exemerat vinculis. Horum ergo occursum lucrum insigne ratus, rogavit ut secum cibum sumerent, atque ita suum prosequerentur iter.

§ 11. Illis autem super herba recumbentibus (erat enim multum ibi gramen, et arbores circumstantes tam fructiferae quam silvestres, cum omnigena florum suaveolentia, et cicadarum atque lusciniarum dulci sub auroram concentu, variarumque avium modulatione, et ea denique omnia quibus natura potest solitarium aliquem locum ornare), illis, inquam super herba recumbentibus, quosdam e sociis Sanctus misit ad vicum, qui sibi advocarent presbyterum, qui simul pranderet, et profecturos consuetis ad iter muniret precationibus. Nec enim cibum sumere consueverat Sanctus nisi benedicente presbytero. Cum ergo in vicum venissent qui missi erant, occurrerunt presbytero egredienti ab ecclesia post horam orationis sextam: qui videns eos infestari a canibus, continuo accurrit; et canes submovens, salutavit, rogavitque, ut si quidem essent christiani, ingrederentur ad se, quo mutua in Christo charitate perfrui posset. Cui illi: Christiani sumus, et christianorum gaudemus congressu. Tunc subridens presbyter intra se ait: O Fronto (hoc enim ei nomen erat)* quam manifestae tibi semper per somnum offeruntur visiones! quod autem hac nocte vidi, stupendum plane fuit. Vidi enim viros duos, vobis similes dicentes mihi, quod thesaurum huic regioni adferrent. Cum igitur vos ipsos intueor, quos vidi per somnium; agite, thesaurum istum mihi tradite.

§ 12. Responderunt viri: « Vere habemus nobiscum thesauro quovis potiorum Theodotum, quem, si volueris, videre poteris, hominem religione praestantem; sed vici hujus presbyterum nobis ostende, Pater. » Qui ait: « Euge, ipse ego sum quem requiritis. Sed praestat ut illum huc domum inducamus. Nec enim convenit ubi christiani sunt, quemquam in silva manere. » Accedens igitur, et Sanctum cum fratribus osculatus, rogavit ut simul omnes venirent in domum suam. Ille vero excusabat se, eo quod festinaret ad metropolim (*Ancyram*) rēgredi. « Magnum enim ibi, *inquit*, studium ad salutem Christianis aperitur. Oportet autem fratribus in necessitate constitutis opitulari. » Athleta Christi ad presbyterum subridens: « Quam aptum, *inquit*, video locum ad sacrarum reliquiarum susceptionem! quid cunctaris? » Respondit presbyter: « Tu sātage ut habeam in quibus laborem; et tunc me argue tarditatis, » de sanctarum reliquiarum allatione

* Quem alibi *Phortonem* legimus.

loquens. «Oportet enim, *inquit*, obtinere illas, ac tum de aedificio inchoando cogitare.» Tunc martyr: «Nostrum, *inquit*, est sollicitius agere; seu potius Dei, reliquias tibi subministrare: tuum vero praeparare diligentera edem sacram. Quapropter obsecro, Pater, ne cuncteris in opere; sed cura, ut quamprimum illud perducas ad finem. Cito enim advenient Reliquiae.» Atque haec dicens, detraxit digito anulum, deditque presbytero, et ait: «Dominus testis sit inter me et te, quia brevi tibi providebitur de Reliquiis,» indicans scilicet vel alium se missurum, vel ipsummet venturum. Festinabat enim certaminis sui cursum absolvere. Talia autem cum commendasset, decessit ex partibus illis venitque in urbem, ubi reperit velut a terrae motu eversa omnia.

§ 13. Virgines septem erant*, a prima aetate exercitatae ad virtutem, doctaeque prae cunctis aestimare continentiam, et Dei timorem ante oculos habere. Has cum tyrannus comprehendisset, multisque illatis tormentis non potuisset ad impietatem traducere; lascivis adolescentibus denique tradi violandas jussit, irā exaestuans, et religioni facere injuriam volens. Cum ergo missae essent ad juvenes quosdam, turpem injuriam, ut dicebatur, passurae, ingemiscientes profunde, manusque cum oculis tollentes in coelum: «Domine, *inquirebant*, Jesu Christe, quamdiu fuit in nostra potestate custodire virginitatem illibatam, nosti quam diligenter id fecerimus usque in diem hodiernum. Nunc vero impudici adolescentes potestatem in corpora nostra acceperunt.» Haec et similia cum supplicantes dicerent, et lacrymarentur, seniore ipsarum, Tecusam nomine, in partem traxit eorum unus qui ceteris videbatur impudentior. Ipsa vero flens et pedes ejus tenens: «Quodnam, *inquit*, o fili, ex me tibi lucrum, aut quae voluptas esse poterit commisceri corporibus, senio, jejunio, morbo, cruciatuque, ut vides consumptis?» Jam enim septuagesimum supergrediebatur annum, et reliquae non minoris ferme aetatis erant. «Indecens omnino vobis est amare carnem, ut sic dixerim, mortuam, quam mox videbitis a feris avibusque discerpi. Jam enim Praeses statuit, nec sepulcro quidem nos dignari. Quin potius accipite pro nobis Dominum Jesum Christum magnas vobis gratias redditurum.» Sic illa cum lacrymis affata juvenem, et velum raptim discerpens, ostendebat ei capitis sui canitiem: «Et has, *inquit*, reverèrè, fili; nam et tu forsitan matrem jam canam habes. Ea pro nobis deprecatrix veniat, sive adhuc superest, sive jam obiit. Et nobis quidem miseris relinque lacrymas; tibi vero spem habe retribuendae a Salvatore nostro Jesu Christo gratiae; nec enim vana est spes in ipso collocata.» Talia cum diceret Tecusa, statim adolescentes, posito libidinis aestu, soluti etiam ipsi in lacrymas, virginibusque compatièntes, abierunt**.

* De his cum Theodoto MM. vide in MARTYROL. ILLUSTR. hac die. S. vero Theodoti a Graecis festum seorsim agitur vii jun.; hic enim aliquot diebus post SS. Virgines passus est.

** Nota quo efficaci eloquio Tecusa libidinosos a se et sociis Virginibus abigat.

§ 14. Audiens autem Theotecnus quod constupratae non essent, noluit amplius inhonestae voluptionis causâ eis esse molestus; sed iussit eas fieri Dianae atque Minervae sacerdotes, ut quotannis juxta morem lavarent earum simulacra in vicino lacu. Recurrebat vero tunc ipsa lavandorum idolorum anniversaria dies. Cum ergo oporteret eorum singula vehiculis imponi, iussit etiam ipsas ad paludem loci, eodem quo idola modo, lavandas. Vehabant ergo illas, nudatis corporibus rectas stantes in curribus, ad verecundiam irrisionemque. Post ipsas vero vehabantur et idola: simul etiam egrediebatur multitudo universae civitatis, ad spectaculum futurum. Inter haec audire erat et videre tibiarum ac cymbalorum sonum, choreasque mulierum solutis erinibus moenadum (a) instar bacchantium. Multus autem excitabatur strepitus pedum terram plaudentium, et musicorum instrumentorum concrepatio, itaque vehabantur simulacra. Et propterea quidem magna populi turba concurrebat, major tamen propter Virginum passionem; quarum alii senium miserabantur, quidam admirabantur constantiam, nonnulli laudabant modestiam; omnes vero, conspiciendo illas confectas plagis, lacrymabantur. Egressus etiam cum illis ibat viperinum gerumen Praeses Theotecnus.

§ 15. Inter haec Dei martyr Theodotus in magna versabatur sollicitudine pro unaquaque sanctarum virginum, metuens ne quae earum, sicut de feminis formidari poterat, deficeret in certamine. Multis igitur precibus exorabat Deum, ut illas in agone juvaret. Ad hoc vero se concluderat in parva domuncula prope confessionem * Patriarcharum, quae pauperis cujusdam erat, Theocharidis nomine, una cum Polychronio, qui erat nepos Tecusae martyris; et Theodoto juniore ex ipsius cognata progenito, aliisque nonnullis christianis, intra eandem cellulam congregatis. Jacue-rant autem simul omnes in oratione a primo mane usque ad horam sextam, quando Theocharidis uxor nuntiavit virginum corpora in lacu submersa esse. Ad hanc denuntiationem nonnihil a pavimento se attollens justus, et adhuc genibus flexus, in coelum manus extendit, et copioso lacrymarum perfusus imbree: Gratias, inquit, tibi ago, Domine, quod fletum meum hunc nolueris esse inutilem. Tum quaesivit ex muliere quomodo in profundum actae virgines essent, et qua parte laei; in medio ne, an juxta crepidinem. Illa vero, quae simul cum aliis mulieribus egressa praesens in loco fuerat, sic ait: Multa suadens, multa etiam promittens Theotecnus frustra fuit, Tecusâ ipsum injuriosis verbis repellente. Sacerdotes quoque Dianae et Minervae coronam vestemque albam illis offerentes, ut quae secum daemonibus ministrare deberent, rejectae similiter cum improperiis

(a) *Μοενάδες* seu Bacchantes, mulieres erant insanientium ritu Bacchi orgia celebrantes, sic dictae a *μολύνειν* insanire.

* Sive Oratorium.

sunt. Jussit ergo Praeses lapides earum alligari collis, navigioque parvo impositas eo dēvchi, ubi profundior lacus erat; itaque injectae in aquas sunt ad spatium duorum jugerum a ripa.

§ 16. His auditis ibidem usque ad vesperam se continuit martyr, una cum Polychronio atque Theocharide, consultans, qua ratione possent corpora educi e lacu. Sub occasum vero solis adfuit consultantibus adolescens ut significaret, quod Theoteenus jussisset ad lacum permanere milites custodes corporum futuros. Tum vero magno moerore correptus fuit sanctus. Apparebat enim per quam difficulter recipienda esse sacra corpora, tum propter custodientes ea milites, tum propter lapidum gravitatem, quorum singulos aegre plastrum movisset. Vespere porro facto, qui cum Theodoto erant ibi manserunt; ipse vero progressus ad Patriarcharum confessionem, cum obstructam illam ab impiis reperisset, ne quis christianorum illuc posset ingredi, foris juxta concham se projecit in orationem, aliquamdiu sic perseverans. Inde vero progressus abiit ad confessionem Patrum: et hanc quoque obstructam inveniens, ibidem in oratione procubuit. Deinde magnum post se strepitum audiens, et credens aliquos sibi imminere, divertit ad Theocharidis habitaculum. Ibi cum aliquantulum obdormisset, apparuit ei beata Tecusa dicens: « Dormis, fili Theodote, et nulla te nostri cura tangit? neque meministi adhortationum, quibus te juniorem instruxi, ac praeter opinionem parentum ad virtutem manu duxi? Et tu quidem viventem nunquam negligebas, sed colebas ut matrem: nunc vero postquam obii, oblitus es quod usque in finem mihi ministrare debebas. Ne obsecro sinas nostra corpora sub aquis lacu fieri escam piscium; nam et post duos dies magnum te expectat certamen. Surgens igitur, accede ad paludem, verum cave tibi a proditore. » Atque haec dicens, recessit.

§ 17. Tunc exurgens a somno, oblatam sibi visionem exposuit fratribus, qui omnes ei compatiiebantur, et cum lacrymis orabant Deum, ut ipsi vellet ad invenienda corpora esse adjutor. Cumque illuxisset, juvenem illum qui primo annuntiaverat milites paludi appositos manere ad custodiam corporum (erat enim christianus et ipse), eundem cum Theocharide miserunt accuratius exploraturum, quid esset de militibus, recessisse illos suspicati propter festivitatem Dianae, quam eo die celebrabant impii. Euntes ergo Theocharides et Glycerius (hoc enim juveni nomen erat), renuntiaverunt adhuc eos perstare in custodia. Continuerunt ergo se se etiam die ista. Vespere autem facto egressi sunt versus paludem jejuni, acutas secum falces deferentes, cum quibus ingressi in aquam praescinderent funes demersarum collo innexos. Tenebrae autem profundae erant, eo quod neque luna neque stellae conspicerentur. Cum vero pervenissent ad locum in quo solent rei cruciari, locum horribilem, et quem nemo post solis occasum

audebat intrare (quia istie praecisa capita, aut contis infixata stabant, aut dispersa jacebant igne combusta), horrore non modico correpti etiam ipsi sunt: sed vocem audiverunt dicentem: Fidenter accede, Theodote. Rursum ergo perterrefacti, Crucis signum suae quisque impressit fronti, et mox apparuit eis Crux illustis, quae videbatur ex parte orientali radium ignitum emittere: ad quam apparitionem mixtus gaudio timor fuit, et genibus flexis adoraverunt versus locum unde Crux apparebat.

§ 18. Completa oratione surgentes denuo ingressi sunt viam: sed propter ingentem noctis obscuritatem alter alterum non videbant. Huic autem incommodo accedebat vehemens imber, unde multum ubique existerat lutum, quod lubricos eis gressus faciebat, agreque sinebat proferre vestigium ad viam prosequendam: adeo ut inter tenebras haud minor labor esset quam timor. Substituerunt igitur rursus ad orandum, auxilium in hac necessitate postulantes a Deo. Subito autem apparuit eis ignita lampas viam praemonstrans: apparuerant etiam viri duo splendidas induti vestes, capillo ac barbâ cani, atque dicentes: « Confide Theodote. Dominus enim Jesus Christus nomen tuum inter martyres descripsit, audiens orationem tuam, quam effudisti cum lacrymis pro inventionem sanctorum corporum. Missi autem sumus ab illo, ut suscipiamus te, et sumus ii qui dicuntur Patres: Veniens porro ad paludem, videbis sanctum Sosandrum armatum, qui custodibus formidinem incutit: sed non debebas tecum adducere proditorem. »

§ 19. Sequentes ergo lumen quod apparebat sibi, venerunt ad paludem, eoque usi sunt usque dum sacra lipsana abstulerunt, quod hoc modo peractum. Facta sunt fulmina multa, tonitrua et imbres: ventus autem tam vehemens irruit, ut corporum custodes fugam elegerint. Fugerunt autem non solum propter tempestatem, sed etiam propter visionem qua terrebantur, cernentes virum præcerum armatumque clypeo, thorace, galeâ, et hastâ, ex quibus undique absistebat ignis. Hic vero erat sanctus et gloriosus martyr Sosander, cujus aspectu conterriti, ad vicina confugerunt tuguriola. Aqua vero, ventorum impetu in alterum propulsa litus, usque eo recesserat, ut fundus appareret siccus, et Virginum corpora conspicerentur: quibus innexos funes praeciderunt falcibus, efferentesque imposuerunt jumentis, atque vexerunt ad aedem Patriarcharum, sepelientes ea in vicino monumento. Virginum autem nomina haec sunt: Tecusa, Alexandra, Phaine; et has tres Apotactitae (a) dicunt esse suas, sicuti revera sunt. Claudia, Euphrasia, Matrona, et Julitta.

(a) *Apotactitas* seu Renuntiantes dictos fuisse putat Papebrachi, qui suis facultatibus dimissis Apostolicum norem sequebantur. In haereticam deserunt sectam, cum, quod optimum ex consilio fieret evangelico, ex præcepto autumarent faciendum: unde simul cum *Eueratilis* seu abstinentibus a Theodosio M. vetitum his fuit conventicula habere. Julianus Apostata monachos irridens *Apotactitas* solebat appellare.

§ 20. Facta die, civitas universa aestuare coepit propter raptum sacrorum corporum: cunctis enim eum subito manifestavit fama. Itaque mox ac christianus aliquis conspiciebatur, trahebatur in quaestionem. Multis autem sic comprehensis, et tamquam per ferarum agrestium dentes discerpendis, res innotuit Sancto, qui se ipsum tradere volens, prohibitus est a fratribus. Polychronius autem, mutato habitu se transformans in rusticum, in forum abiit ad veritatem totam certius explorandam. Sed mox comprehensus ab aliquibus, adductusque ad Praesidem, qui cum plagis muletato mortem insuper minaretur, strictum intendendo gladium, terrori cessit, fassus de reliquiis Virginum, quodque eas de lacu tulisset Theodotus, et locum ubi eas abdiderat indicavit. Accipientes ergo sancta corpora ex sepulcris, combusserunt illa. Tunc cognovimus proditorem esse Polychronium: deque eo locutos, qui apparuerant, cum dicerent: Cave proditorem. Aliqui autem Martyri renuntiaverunt de Polychronio, et Virginum reliquias combustas esse.

§ 21. Tunc gloriosus Christi martyr Theodotus valedicens fratribus, jubensque ne ab oratione cessarent, sed Deum orarent ut corona ipsi obtingeret; praeparavit se ad verbera sustinenda. Simul igitur persisterunt in oratione cum Martyre, qui prolixè precatus, tandem ait: « Domine Jesu Christe, spes desperatorum, da mihi certaminis cursum perficere, et sanguinis effusionem pro sacrificio et libatione offerre, omnium eorum causâ qui propter te affliguntur. Alleva onus eorum, et compesce tempestatem, ut requie et profunda tranquillitate potiantur omnes qui in te credunt. » Haec illo cum lacrymis perorante, exortus est planctus magnus inter fratres, amplectentes eum atque dicentes: « Vale, o suavissimum lumen Ecclesiae, Theodote. Te quidem, postquam ab his aerumnis emigraveris, coelestia excipient luminaria, Angelorumque et Archangelorum gloria diversimoda, et Spiritus Sancti incommutabilis claritas, ac Dominus noster Jesus Christus residens ad Patris sui dexteram. Horum enim bonorum causâ tibi erit gloriosum ac magnum quod instat certamen: nobis vero in ambiguo remanentibus tuus ex vita discessus aliud non parit quam luctum, planctum, gemitumque. » Sic lamentantibus illis, singulos amplexus est Sanctus, monuitque ut quando veniret Papa * beatus Fronto, ex Malo ferens secum anulum, darent ei reliquias suas, siquidem eas potuerint suffurari. Atque haec dicens, totumque corpus suum signo Crucis muniens, in stadium processit animo imperterrito.

§ 22. Eunti autem illi occurrerunt duo ex civibus, jubentes quantocius retro abire, et dicentes: Salva temetipsum. Erant enim noti atque amici Martyris, putabantque gratiam ei praestare: Quia, inquiebant, sacerdotes Minervae et Dianae cum turba

* *Papae* seu *Papatis* nomen, a Graecis receptum, Presbyteris etiam antiquitus tribuebatur.

populari accusant te apud Praesidem, quod omnibus Christianis dissuadeas ne saxa inanima adorent; et alia multa adversum te loquuntur: et Polychronius reum te agit subductorum furtim corporum. Dum igitur adhuc tempus est, salva te ipsum, Theodote. Stultitia enim foret ultro te tradere ad tormenta. Quibus Martyr: « Si putatis vos amicos meos esse, et gratiam vultis facere, nolite mihi molestiam facessere, et studium meum accusare; sed potius ite ad Magistratus, et dicite: Theodotus, quem sacerdotes cum tota civitate accusant, ante fores adstat. » Et haec dicens antecessit eos, seque accusatoribus suis stitit. Ingressus vero ad tribunal, stabat intrepidus, vultuque subridenti praeeparata intuebatur tormenta. Erat enim ibi accensus focus, et lebêtes ferventes, rotaeque, et alia plura cruciatuum instrumenta exposita: ad quorum omnium conspectum adeo nihil exhorrescebat Martyr, ut animi constantiam etiam vultus hilaritas demonstraret.

§ 23. Sic adstantem conspiciens Theotecnus: «Nihil propositorum suppliciorum, inquit, experiëris, si persuaderi tibi sinas ut sapere velis, atque sacrifices; erisque liber ab omnibus criminibus, quae civitas universa, et sacerdotes de te nobis annuntiarunt: quin etiam nostra prae aliis fruëris amicitia, et victoriosissimis Imperatoribus charus evades, dignusque habëberis quem et suis ipsi dignentur litteris, quique ipsis, cum res ita tulerit, scribas. Tantum ejura Jesum, quem qui ante nos fuit Pilatus, in Judaea crucifixit. Ergo statue apud te sapienter agere. Vidëris enim praeferre speciem hominis experti. Sapientis autem est omnia agere considerate ac provide. Recede igitur, Theodote, ab omni stultitia, et alios christianos abduc a dementia. Ita faciens, toti urbi dominaberis, factus sacerdos Apollinis, omnium deorum maximi, propter magna quae confert in homines beneficia praedicendo futura suis oraculis, et medicinae arte curando morborum infirmitates. Per te enim ordinabuntur sacerdotes, per te fient promotiones dignitatum, per te supplicabitur magistratibus pro patria et legationes pro communibus causis ad Imperatores deferentur; affluentque tibi cum virtute divitiarum, clientelae generis, et honores magni cum gloriae claritate. Quod si possessiones cupias, tibi qui gratum sit eas habere: ecce paratum me ad eas tradendas. » Haec dicente Praeside, gratulationes multae audiebantur a vulgo, beatificante Theodotum, suadente ut oblata munera acceptaret.

§ 24. Interim Theotecno Martyr hunc in modum respondit: « Primum hanc gratiam peto a Domino meo Jesu Christo, quem modo contemtim appellasti ut hominem vulgarem, ut errorem circa deos confutare possim, et Domini mei Jesu Christi miracula, Incarnationisque mysteria paucis complecti. Necesse est ergo, Theotecne, ut meam in ipsum fidem opere et verbo comprobem per multos testes *. Nam quod ad deorum tuorum facta attinet,

* Strenue et praeclare Theodotus turpitudinis et stultitiae notam gentilium cultui inflicta,

turpe est eloqui, dicam tamen ad vestram confusionem. Is quem Jovem appellatis et deorum omnium maximum creditis esse, in mulierum puerorumque contumeliam eo processit, ut malorum omnium ipse principium et finis sit. Orpheus enim poëta vester ait, quod Jupiter Saturnum proprium patrem occidit, uxoremque habuit propriam matrem Rheam, unde genita est Persèphone, quam etiam adamavit. Habuit deinde etiam sororem suam Junonem: sicuti et Apollo, qui sororem suam Dianam constupravit in Delo ante aram. Similiter Mars insanivit in Venerem, Vulcanus in Minervam, germani utique in germanas. Viden, Proconsul, quanta sit in diis vestris turpitudine? Numquid non leges punirent eum qui talia patrasset? Interim vos in hujusmodi vestrorum deorum lascivia gloriamini, neque erubescitis adorando puerorum corruptores, adulteros, veneficos. Haec enim poëtae dixerunt velut jactabundi.

§ 25. « E contra de virtute Domini nostri Jesu Christi ejusque miraculis, deque mysterio Incarnationis ejus, multa quidem tam Prophetæ, quam viri spirituales praedixerunt: sed quae palam fateri nemo erubescat, casta omnia: testificantes quomodo novissimis temporibus de coelis inter homines apparuit, cum admirandis prodigiis et miraculis ineffabilibus, infirmantium sanans morbos, et homines regno coelorum dignos efficiens. De Incarnatione vero ipsius accurate scripserunt Prophetæ, deque Morte et Passione ipsius, ac Resurrectione a mortuis: quorum testes Chaldaei, ac Magi, Persarumque sapientissimi, astrorum motu ducti, et tempus nativitatis ejus secundum carnem agnoverunt, et primi agnito a se Deo ut Deo munera obtulerunt. Multa autem atque stupenda miracula fecit. Primum enim aquam commutavit in vinum; et quinque panibus ac duobus piscibus quinque millia hominum satiavit in deserto; et infirmos verbo sanavit, et supra mare velut super aridam ambulavit. Ejus quoque dominatum agnovit natura ignis, et mandato ejus resuscitati sunt mortui, et a nativitate caecis lumen solo verbo affulsit. Claudos celerrime fecit ambulare, et a diebus quatuor tumulatos revocavit ad vitam. Quis autem possit exequi verbis omnia quae fecit signa et prodigia, quibusque probatus est Deus esse, non autem aliquis homo vulgaris? »

§ 26. Talia cum diceret Martyr commota est universa multitudo idolatrarum, instar maris a vento vehementi concussi; sacerdotibus vestes lacerantibus, comas spargentibus, coronas discerpentibus; populo autem vociferante, Theotecnium accusante, quod non ageret ex jure cum homine, verberum et mortis reo, clementiam deorum palam blasphemante, et rethoricam artem adeo impudenter ostentante: quem oportebat statim in equuleum tolli et diis debitas poenas dare. Hinc ergo magis exacerbat

sanctitatem ac veritatem Christ. fidei, divino afflatus Spiritu, disertius quam cauponis sit, ostendit per mysteria et miracula Redemptoris Jesu.

Theotecnus iraque exaestuans, mandavit satellitibus, ut statim sanctum attollerent in lignum: immo ipsemet desilivit ex throno prae furore, volens per semetipsum torquere sanctum. Cumque multitudo populi tumultuaretur, et carnifices ungulas expedirent, vociferantibusque praeconibus confusa existeret vociferatio; solus athleta adstabat tranquilla mente, quasi non contra ipsum, sed contra alium quemvis ejusmodi aestus commotus foret.

§ 27. Exinde nullum feralium instrumentorum genus permissum est otiosum, non ignis, non ferrum, non ungulae: sed alii aliunde irruentes, vestimentaue detrahentes, in equuleum leverunt hominem; divisique in partes, latera ejus lacerabant, ungulis, quantum unusquisque valebat, labori non parens. Martyr vero laeto ac subridenti vultu intuebatur percutientes, et sine conturbatione ulla suscipiebat sensum tormentorum, neque vultum contorquens, neque saevitiam tyranni declinans. Habebat enim adjuvantem se Dominum nostrum Jesum Christum, usque dum verberantes lassarentur. Et his quidem deficientibus succedebant alii. Pugil autem invictus, corpus suum, tamquam alienum, tradiderat carnificibus, mentem habens fixam in Dominum universorum. Tunc jussit Theotecnus fortissimum acetum infundi lateribus ejus, et lampades flammanes admoveri. Cumque aceto compunctus Sanctus, atque ab adustis laterum carnibus nidorem sentiens, nonnihil avertisset nares, de throno confestim suo desiliens Theotecnus: « Ubi nunc, inquit, Theodote, verborum tuorum generositas? Video enim tantum non victum te tormentis cedere. Profecto si deos non blasphemasses, et potestatis eorum robur adorares, non contigissent te tormenta ista. Suascribam ego tibi, ut caupo cum sis et conditione vilis, ejusmodi amplius non loquaris contra Imperatores, quibus jus in sanguinem tuum est.» Cui Martyr: « Nihil te commoveat, Proconsul, quod videris me, sentiendo nidorem laterum meorum, contorsisse nares: sed jube potius, ut satellites tui exequantur mandata. Conspicio enim remissius eos agere. Tu vero tormenta excogita, et novarum adinventiones machinarum, ut fortitudinem meam experiaris: quin potius agnosce Dominum Jesum adjuvantem me, per quem te velut mancipium contemno, et impios tuos Imperatores despicio. Tantos animos dat mihi Christus Dominus. Quod si nocentem me comprehendisses, haberet in me locum timor: nunc vero non formido minas tuas, pro Christi fide quidlibet pati paratus.» Haec loquentes maxillas jussit Theotecnus saxis pulsari, et dentes excuti. E contra vero Martyr: « Etiam si linguam mihi excideris, Theotecne, et omnia vocis organa, Deus tamen etiam tacentes Christianos exaudit. »

§ 28. Tandem fessis laniando corpus lictoribus, mandavit Praeses, ex ligno depositum claudi carcere, in aliam quaestionem reservatum. Ipse vero cum per medium duceretur forum, toto

concisus corpore ipsisque vulneribus victoriam ostentans, concurrentes undique ad spectaculum cives invitabat, ad cognoscendam, ex iis quae passus erat, Christi potentiam. « Videte, inquit, universi quam admirabilis Christi sit virtus; et quomodo iis qui ejus causâ se tormentis exponunt, largiatur impassibilitatem, atque corpoream infirmitatem ellicit igne valentiorum, facitque generis infirmi homines minas Principum flocci pendere, et edicta Imperatorum contra pietatem lata. Et quidem citra personarum acceptionem Dominus universorum universis praestat ejusmodi gratiam, ignobilibus, servis, liberis, barbaris. » Sic perorans, et inflictarum sibi plagarum ostentans vestigia: « Convenit, inquit, credentibus in Christum hujusmodi sacrificia ei offerre, qualia ego obtuli; quandoquidem prior ipse pro unoquoque nostrum sic passus sit. »

§ 29. Exinde transierunt dies quinque; quando Theotecnus urbe media et spectabili loco jussit auditorium sibi extrui, et satellitibus mandavit eo adducere martyrem, quod mox factum est quam diligentissime. Advenientem autem sic affatus est: « Accede ad nos propius, Theodote, intelligo enim te, eruditum iis quae ante facta sunt, meliorem nunc esse, et priorem superbiam demisisse. Profecto contra rationem omnem tantos in te cruciatus attraxisti, etiam invitis nobis. Nunc ergo abjecta feritate et pervicaciâ, agnosce dominatum omnipotentium deorum, ut nostris perfruaris muneribus, quae antehac promisi tibi, et etiam nunc paratus sum exhibere sacrificanti diis. Dispice quid expediat tibi. Alias enim, vides paratum tibi ignem, exacutum ferrum, ferarum victus ad lanienam hiantes, quae si volueris experiri, priora tormenta non nisi umbrae ad haec posteriora videbuntur. » Ad quae Martyr nihil formidans: « Ecquid, inquit, o Theotecne, adeo grande contra me excogitabis quod possit resistere potestati Domini mei Jesu Christi? Quamvis autem corpus meum totum sit prioribus plagis dissolutum, ut vides; novam tamen roboris mei experientiam sume, diversaue tormenta membris meis admove, ut videas quam valida sint ad tolerantiam, quae modo dissipata videbantur. »

§ 30. Tunc iterum jussit Theotecnus sanctum applicare ad lignum: et utrimque astantes lictores, tanquam ferae coeperunt priorum vulnerum loca scrutari, et ungulas quam profundissime lateribus infigere. Interim gloriosus Martyr, voce magna fidem confitebatur. Videns ergo Praeses se frustra laborare, et fatigatos tortores deficere, depositum de ligno jussit supra ignitas testulas collocari, quibus etiam interiora corporis penetrantibus gravissimum dolorem sentiens Theodotus, oravit dicens: « Domine Jesu Christe, spes desperatorum, exaudi orationem meam, et cruciatum hunc mitiga; quia propter nomen sanctum tuum ista patior. » Sensit ergo Theotecnus etiam testularum experimentum ad

suam voluntatem nihil prodesse: rursumque mandavit in equuleo appendi sublatum, ac denuo priores plagas sulcari. Sed nullum corporis sui sensum ostendebat Martyr, videbanturque lictores ei joco potius quam serio agere. Sola autem lingua ejus permanebat illaesa glorificans Deum, quam ei servare ad negandum volebant impii, nescientes quod hanc ei potius ad confirmandam veritatem relinquerent.

§ 31. Tandem cernens Theotecnus, neque sufficere ad novos cruciatus excogitandos, neque tortores jam prorsus exhaustos quidquam amplius posse, Martyrem vero in proposito firmiorem; tulit in eum sententiam dicens: « Theodotum protectorem Galilaeorum, deorum vero hostem, invictorum Imperatorum mandatis non parentem, meque etiam contemnentem, potestas nostra jubet gladii subire poenam: et decollati corpus igne comburi, ne illud nacti Christiani sepeliant. » Lata sententiâ, exiit cum Martyre multitudo universa virorum atque mulierum, finem videre cupiens. Cumque ad locum pervenissent, orare coepit Martyr in haec verba: « Domine Jesu Christe, coeli terraeque conditor, qui non derelinquis sperantes in te, gratias tibi ago, quia fecisti me dignum coelestis tuae urbis civem, tuique regni consortem. Gratias tibi ago, quia donasti mihi draconem vincere, et caput ejus conterere. Da requiem servis tuis, atque in me siste violentiam inimicorum. Da Ecclesiae tuae pacem, eruens eam a tyrannide diaboli. » Cumque orationem finiens, adjunxisset, Amen, conversus vidit fratres flentes, et dixit: « Nolite lugere, fratres, sed glorificate Dominum Jesum Christum, qui fecit ut perlicerem cursum meum, et inimicum superare. Deinceps enim in coelis cum fiducia pro vobis Deum deprecabor. » Et hoc dicto, gaudens excepit gladium.

§ 32. Tum vero pyram ingenti constructa, cadaver sancti Martyris in ipsam coniecere lictores, multam materiam circumponentes. Sed quadam Dei hominibus consulentiâ providentiâ, subito apparuit supra pyram lumen circumquaque refulgens, ita ut nemo eorum qui ignem succensuri erant, accedere auderet: atque ita sacrum corpus intra pyram illaesum mansit. Nuntiantibus autem id Theoteco famulis suis, jussit eos istie manere, in loco ubi positum erat caput, et cadaver custodire. Manserunt igitur ibi milites, sicuti sibi mandatum fuerat, ad custodiam. Advenit autem eodem, juxta condictum, ex vico Malo presbyter Fronto, ferens anulum sancti Martyris, quem dederat ei reliquiarum causâ, habens etiam secum jumentum vino veteri onustum. Agriculturam enim exerceat egregius iste vir. Accedens ergo ad urbem circa vesperam, ex Dei providentis voluntate, procubuit asina supra locum ubi jacebat corpus sancti Martyris, quod videntes custodes, accurrerunt, dixeruntque presbytero: « Quo pergis, hospes, profunda jam vesperâ? quin tu potius venis, et manes

nobiscum, ubi asina tua large pascetur? Ecce enim copiosum ad-
est gramen, et si in sata eam velis immittere, nemo est qui pro-
hibeat. Tibi vero tolerabilius est nobiscum manere, quam cau-
ponaria inurbanitate vexari. »

§ 33. Ergo asinam a via deflectens presbyter, in tugurium
ingressus est, quod illi pro se construxerant die praecedenti, ere-
ctos salicum ramos extrorsum vincientes contortis calamis. Jac-
cebat autem juxta tugurium cadaver Martyris, ramis super injectis
foenoque opertum. Erat autem etiam ignis prope accensus et coena
parata. Tum eorum primi, reversi a lavacro ad tugurium, coe-
perunt bibere, incumbentes tapetiis super humum foenumque
explicatis. Invitabant autem etiam presbyterum ab bibendum
secum. Ille vero postulans poculum exoneravit asinam; illudque
proprio suo vino implens, inquit: « Gustate et experimini quale
hoc vinum sit. Fortassis enim non malum vobis videbitur. » Ita
locutus, modesteque subridens, plenum vino poculum eis tradi-
dit: cujus illi odorem soremque admirati, interrogant senem
quot annorum sit. Asserente autem presbytero, annorum esse quin-
que; « Sine, inquit, bibamus cito, magna enim siti laboramus. »
Presbyter autem ait: « Hilariter sumite, quantum bibere potestis. »
Cui adolescentium unus, nomine Metrodorus, arridens respondit:
« Numquam potero in omni vita mea oblivisci, nequidem si potum
illum sumsero quem Lethes dicunt; quia Christiani simul omnes
non tales plagas acceperunt, quales ego nuper gustavi propter mu-
lieres ex palude subductas. Nunc autem largiter praebe, hospes ex
mero illo Maronio fundens, ut dolorum istorum bibam oblivionem. »
Tum Fronto: « Nescio quas mulieres dicas, adolescens, Maronis au-
tem fontem prope esse scio. » — « Tu vero, Metrodore, inquit alius
cui nomen Apollonius, vide ne istud Maronis, quod ais poculum,
magnum tibi malum pariat, jussu custodire aereum illum homi-
nem, qui modo memoratas a te mulieres ex palude furatus est. »

§ 34. At presbyter: « Peccavi sane quod interpretem non ad-
duxerim, qui mihi sermonem vestrum explicet. Nihil enim eo-
rum haecenas quae dicitis intelligo. Quaeenam mulieres illae furto
subductae ex lacu, aut quis est aereus quem vos dicitis custodire?
An forte statuam hucusque adductam servatis? vel aenigmata lo-
quimini, ut rusticitatem meam habeatis ludibrio? » Volebat re-
spondere Metrodorus: sed praevertit eum alius Glaucenius ap-
pellatus, atque ait: « O hospes, nihil eorum quae dicuntur a sociis
meis tibi mirum videatur. Virum enim aereum narrantes, nihil
a vero alienum dicunt. Sive enim aereum, sive ferreum dixerint,
scimus eum et aere, et ferro et alia quavis naturâ meliorem ac
firmiorem fuisse; siquidem aes et ferrum cedit igni, et arte la-
boratur; ipse etiam quem vocant adamantem, industriâ et ingenio
superatur: illi autem admotus ignis, ferrumque et ungulae nihil
profecerunt. » — « Necdum, inquit Presbyter, clare assequor quid

velis, utrum scilicet de homine loquamini, an de re alia quapiam.» Cui Glacencius: «Aegre, inquit, o hospes, naturam ejus tibi explicavero. Si enim hominem appellavero, nullus unquam homo ita certavit. Sciunt quidem omnes quod civis noster sit, cujus hic et domus, et genus, et possessiones sunt: quod autem humanam non habuerit naturam, ipsis operibus manifeste monstravit. Etenim verberatus, et sectus, atque per omnia membra ustulatus igne, nullum se affligentibus verbum rēponebat, sed firmus in sententia persistebat in priori proposito, sicut rupes a fluctibus concussa manet undequaque immobilis. Nomen viro Theodotus erat, qui religione christianus, a propositi sententia nullo potuit molimine dimoveri. Virgines septem, in hac palude suffocatas, jussasque sub aquis permanere, clam sustulit, ac sepulturae tradidit. Postquam autem didicit ideo christianos multos esse correptos, et magistratibus ad supplicium traditos; veritus ne suam religionem abnegarent, ultro se Magistratibus manifestavit, suumque opus fassus est ne pro eo alii torquerentur. Quamvis autem Praeses ei polliceretur infinitas opes dignitatesque et honores, adeo ut etiam summum Pontificatum ei deferret, si, diis sacrificans, christianorum fidem ejicaret; ille autem Magistratus irridens, deosque afficiens contumeliā, et Imperatorum leges contemnens, nec responso quidem dignabatur Praesidem. Postquam autem verberatus fuit, et omnis generis tormenta sustinuit, nihil ex plagis pati videbatur, sicut et ipse nobis verbis affirmabat. Illudebat enim percutientibus cum risu, velut inertiam dissolutis; Praesidemque ut vile mancipium alloquebatur. Cumque lassarentur qui eum cruciabant, ipse velut plagis factus robustior, canebat hymnos, donec denique capite minutus, jussus est igne comburi. Nos vero infelices iterum ejus causā cruciari metuimus. Etenim pyra incensa, circum igne facta sunt miracula nullis verbis explicanda, vidimusque lumen in circuitu magnum, neque flamma Theodotum attigit. Jussi ergo sumus custodire eum propter christianos.» Et haec dicens adolescens, monstrabat Presbytero locum in quo jacebat cadaver.

§ 35. Intelligens ergo Fronto ipsum esse sanctum Theodotum gratias agebat Deo, ipsiusque bonitatem sibi adesse petebat ad tollendum corpus. Gaudens autem, amplius et amplius eis offerebat de vino, atque ad liberalius sumendum invitabat, usque dum illi inebriati, et somno gravi correpti sunt. Tum consurgens Presbyter, et venerandum corpus tollens, imposuit asinae suae, et dixit: Euge Martyr, adimple quas mihi fecisti promissiones, simulque anulum inseruit ipsius digito. Deinde ramos foenumque uti jacuerant supra sanctum, sic iterum composuit, ut custodes non suspicarentur aliquid esse ablatum. Illucescente autem die surgens Presbyter quaerebat asinam velut amissam, multumque excitabat strepitum; complōdens manus, ploransque

et dicens: Amisi asinam meam. Serio ergo credebant eum loqui custodes, nescientes quod actum erat: quia putabant sub foeno jacere adhuc corpus sanctum. Asina autem deducta ab Angelo, per devia loca abiit in Malum; et cum suo onere procubuit eo loco, ubi nunc est confessio sancti et gloriosi martyris Theodoti. Advenientes autem quidam ex vico nunciaverunt Presbytero, quod asina sola per se attulerit sacra lipsana, maneatque in loco. Malum ergo reversus est Presbyter qui asinam amissam querebatur: custodes autem permanserunt in loco, arbitrati corpus adhuc esse sub foeno. Atque in hunc modum gloriosi Martyris reliquiae translatae fuerunt Malum, Deo admirabiliter id procurante, et agonem Martyris glorificante.

§ 36. Haec omnia ego humilis Nilus magna cum diligentia vobis, dilectis Deo Fratribus, tradidi: qui et in custodia cum illo fui, et singula novi quae in notitiam vestram adduxi, ubique studens veritati; ut et vos ea audientes cum omni fide et certitudine, partem habeatis cum sancto et glorioso martyre Theodoto, omnibusque sanctis, qui pro pietate decertaverunt in Jesu Christo D. N., cui est gloria et potestas cum P. et Sp. S. in saecula.

S. PUDENTIANAE VIRG. HISTORIOLA

EX MARTYROL. QUOD VEN. BEDAE ADSCRIBITUR.

Floruit saec. II — Patriâ Romana.

Romae, natale sanctae Pudentianae vel Potentianae virginis; quae illustrissimi generis, Pudentis, discipuli beati Pauli Apostoli, filia erat. Cujus mater Sabinella, soror vero Praxedis, quas pater earum in omni religione Christi erudit, virginesque Christo dereliquit. Quae, post obitum S. patris, in omni exercitatione pietatis ita excreverunt, ut nocte dieque incessanter hymnis et orationibus cum familia sua Domino inservirent, beato Pio (I) Urbis Episcopo cum eis in laudibus Dei participante. Remuneratorem igitur pro piissimis laboribus suis percepturae, post innumeros agones, post multorum martyrum venerabiliter exhibitas sepulturas, post omnes facultates in visceribus pauperum inclusas, Christoque fideliter commendatas, tandem de terris ad Christum migraverunt, Potentiana venerabilis 14 Kal. Junii, posita in coemeterio Priscillae, viâ Salaria; Praxedis vero virgo aequae sanctissima, 12 Kalendas Augusti, et ipsa cum sorore juxta patrem sanctum sepulta. Eodem die, beati Pudentis, etc. Vide Martyrologium (a).

(a) Perinsigne sacrae antiquitatis monumentis templum extat in alma Urbe et Titulus Presbyteralis, S. Pudentiana in Viniviali, ubi praeclarissimi Pudentis aedes fuere in quibus Apostolorum Princeps et Missam celebravit et Evangelium praedicabat. Lege eruditionis gratiâ doctam Ephemeridem nobiliss. viri Jo. Bapt. De-Rossi, *Buletтино di Archeologia Cristiana*, Romae, 1867, anno V, pp. 45, 49, 53 et seq.

S. DUNSTANI CANTUAR. EPISC. VITA

EDITA AB OSBERTO MONACHO CANTUARIENSI,
QUI CLARUIT SAECULO XII *

Obiit anno 988 — Natione Anglus.

§ 1. Beatus Dunstanus ex nobilissima gentis Anglorum pro-sapia originem ducens, eo nobilius in hujus mundi lucem pro-diit, quo sub materni sinus ipso adhuc angustia clauso, divino miraculo designatum est, praeclarum mundo per eum lumen oriturum. Cum etenim mater ejus eo gravida, spe prolis futurae laetaretur, dies Purificationis B. Matris Dei festivus illuxit. Mul-titudo ergo utriusque sexus hominum, pro excellentia tantae fe-stivitatis circumquaque coacta, fluxit ad Ecclesiam, quae anti-quitus Glasconiae de lignis miro opere aedificata, in honorem erat ejusdem Dei Genitricis consecrata. In qua multitudine multos nobilitate dignitateque praecellens pater sancti Dunstani, Hersta-nus nomine, cum Chinedrita matre ejus, ad Dei servitium pro-perabat, ambo cereos, quos pro ritu ipsius diei Deo offerrent, deferentes. Jam Missae officium celebrari coeperat, et immensus populus immensa luminum claritate refulgens, in domo Dei lau-dibus divinis intendebat. Tunc subito in sua serenitate coelo ma-nente, admirantibus cunctis, cuncta simul luminaria extincta sunt. Aspiciunt igitur singuli super se invicem, ac pro novitate insueti prodigii, metu nimio percelluntur. Verum dum attoniti starent, et quid certi de tali eventu sentire deberent, ignorarent, erectis vultibus, intuentur flammam ignis coelitus labi, et cereum, quem mater Dunstani in manu tenebat, ex ea accendi. Qui ergo prius de luminarium extinctione magnopere fuerant admirati, nunc tam de coelestis flammae emissionem, quam et de cerei prae-gnantis mulieris accensione, majori sunt admiratione perfusi. Accedunt itaque singuli ad lumen coelo demissum, et inde reci-piunt lumen amissum. Ex eo tempore cultus et reverentia omnium circa Chinedritam ac virum ejus magnifice aucta est. Nam sicut eos nobilitate, divitiis et gloriâ mundi inter homines eminere sciebant, ita sanctitate vitae in conspectu Dei ex signo quod acciderat, enitère intelligebant. De prole etiam quae expe-ctabatur spe magni boni tenebantur, et Deum, ut in gaudium atque laetitiam parentibus suis et omnibus benevolentibus eam nasci, crescere, dilatarique concederet, deprecabantur.

* Anno MXX mendose habet Surius, confuso ut pluribus contigit ob nominis vicinitatem Osberto cum Osberno, qui Cantuar. Eccl. Praeceptor, saec. XI, S. Dunstani fere coevi Archiepi-scopi sui *Vitum* laudabiliter conscripsit, quam proxime quoad sententiam secutus Osbertus est.

§ 2. Dehinc instante partus tempore, puer eleganti formâ nascitur, et post dies paucos sacro fonte regeneratus, Dunstanus, videlicet montanus lapis, nuncupatus est. Is ubi teneros annos infantiae exivit, a parentibus ad praelatum sacratissimae Virginis templum ducitur, ac pro vita ejus atque provectu Deo preces et munera offeruntur. Ob quae devotionis obsequia ipsis in loco pernoctantibus, apparuit vir quidam angelico speciosus amictu, qui puerum coram eis per manum accipiens, et eum hincinde modesto discursu per atrium ducens, dixit illis: « Sic aedificabitur locus iste ad conversationem illorum, qui sive a pueritia in servitio Dei nutriendi, sive a pravitate veteris vitae in novitatem gratiae Christi per hunc puerum sunt convertendi. » Haec illi videntes et audientes, valde gavisi sunt, et misericordi Deo uberes gratias super admirabili gratia ejus retulerunt. Deinde puero diligenti studio in ipsa ecclesia sub cura magistri commendato, tum ut litteras disceret, tum ut Dei servitio sedulus inhaereret, ipsi in sua reversi sunt. Dunstanus igitur litteris traditus, et eis ultra, quam aetas sua ferre poterat, die ac nocte intentus, languore gravi corripitur, et gemebunda in dies vexatione tortus, usque ad exhalationem ultimi flatus producit. Sed cum jam velut morti contiguus jaceret, et confluens coetus vicinorum mortem potius, quam ullum sanitatis remedium expectaret: en circa mediae noctis silentia per gratiam Dei visitatur, et integrae sanitati contra omnium opinionem donatur. Ilico stupentibus cunctis lecto desilit, domum exit, ad ecclesiam, pro reddita sibi sanitate Deo gratias acturus, impiger tendit. Cujus devotioni diabolus invidens, cumque a proposito deflectere nitens, simulato teterriorum canum globo, innamini latratu ac terrifico impetu in eum ruit. At ille sciens daemonum esse figmenta, invocato nomine Christi, signo se sanctae Crucis armavit, arreptamque virgulam, quae forte jacebat in via, contra illorum malignorum incursus vibravit, et sicut ventus fumum, sic omnes a facie sua fugavit. Post haec ad ecclesiae januas veniens, eam undique obseratam invenit. Huc igitur illucque deambulans, et oratorium intrare desiderans, scalam ad parietem templi erectam offendit, quae in superiora tecti nitentibus ascendendi viam praestare solebat. Quam puer Domini nescienter ascendens, atque ad fastigium ecclesiae ascendendo pertingens, nullum, quo ingredi posset, aditum reperit, indeque statim ex altera tecti parte descendere coepit. Deus autem, qui delectabatur innocentia cordis ejus, viam inter invia ipsa disponebat gressibus ejus. Tunc repente angelico ministerio sublatus, intra ecclesiam, omni ex parte clausam, ipso puero, quid circa se divinitus ageretur, ignorante, coram altari depositus est. Hi autem, qui prius in domo aegrotanti deserviebant, ipsum egredientem secuti sunt, contemplantesque rei eventum, fidele testimonium divino miraculo perhibuerunt. Puer vero,

cum mane ante altare levi sopore quiescens inventus, et quali modo illuc venisset, qui fere morti proximus habebatur, interrogatus fuisset, hoc se nescire pia simplicitate professus est. Omnes ergo, qui tunc temporis rem audiere, mirati sunt, et Deum, ut gratiam suam multiplicaret in puero, devoto affectu deprecati sunt.

§ 3. Jam adolescentiae decus Dunstanus induerat, et ipse humilis atque submissus omnibus erat. Nam cum illum omnes honorare, illi suum obsequium exhibere satagerent, et affabilitatem sibi ab illo exhibitam magni aestimarent, ille e contra nihil in se dignum honore, nihil alicujus dignum obsequio judicabat. Immo quicquid affabilitatis seu commodi quivis exhibebat, gratiae exhibentis, non suis meritis, ascribebat. Promptus itaque erat ad ministrandum omnibus, et ipse ad suscipiendum aliorum ministerium tardus. Inter haec rogatur a suis, quatenus in sortem Domini transeat, et in quibus serviat Christo, sacros ordines suscipiat. Annuit ipse petentibus, atque ut liberius oratorium frequentare, luminaria accendere, manibus sacerdotum ac Levitarum aquam fundere, vinum et aquam in Eucharisticum mysterium subministrare, legere atque cantare in officio diei ac noctis posset, minores gradus suscepit. Videres igitur illum omnia mundi oblectamenta calcare, ludicra juvenum fugere, majorum colloquiis delectari, in fovendis pauperibus assiduum esse, et ad quaeque pietatis opera sollicitius invigilare. Si autem aliquando ut sit, a coetaneis suis ad mundi vanitates invitabatur, obtendebat potius necessario oportere se illis et illis ecclesiasticis ministeriis curam adhibere, et ea, quae in servitio Dei legenda erant vel canenda, praevidere. Sic servus Dei se et a mundi contagiis purum custodiebat, et proposita rationabili occasione, nulli scandalum, nulli in qua Deum quis offenderet, aliquam causam suggererat. Summum itaque studium in oratione, in sacra meditatione, in divinatorum librorum lectione habebat: in iis semper Deo adhaerere, Deum in mente habere, quid voluntati Dei potissimum placeret, ediscere gestiens. Unde factum est, ut et quae Dei sunt investigaret, et ejus jugi consideratione fretus, cuncta peccati inquinamenta devitaret. Proximus ergo ac familiaris Deo effectus, omnibus in ipso pie viventibus charus factus est et acceptus.

§ 4. Audita inter haec famâ venerabilis Athelmi Cantuariensis Archiepiscopi, fratris scilicet patris sui, eum audire atque cum eo habitare disposuit. Videns enim lascivias seculi, et iter adolescentis, viam vitae retinere volentis, valde lubricum et laqueis undique plenum, illudque Apostoli meditans: *Qui stat, videat ne cadat* (1. Cor. x), timebat, ne si loco, quem lasciviis et voluptuosis deliciis affluere in circuitu suo, et hoc inter notos suos, videbat, non cederet, a statu rectitudinis, aliquo eventu deceptus, miserando casu decideret. Hac ergo intentione ductus, accepta a parentibus

suis licentiâ, praefatum Antistitem adiit, et quo vitae suae qualitas ad modum conversationis ejus jugiter informaretur, sedulus ei adhaesit. Verum cum elapso aliquanto tempore pontifex in moribus adolescentis omnia, quae verae religioni congruerent, perciperet, et ex dono gratiae Dei, qua fuerat aspiratus, Deum multa suae majestatis opera per eum in futuro facturum praevideret, ipsum ad solatium regis Ethelstani secum duxit, et ei magno affectu fovendum, necnon a cunctis adversis suo nutu protegendum, pio studio commendavit. Quem ipse benigna mente suscipiens, juvenem dulciter amplexus est, et multo sinceri affectus amore percoluit. Dunstanus itaque licet in palatio regis terreni conversaretur, ac pro sua industria et ad omnes affabilitate charus haberetur, nunquam tamen religionem, quam a puero conceperat, quemlibet defectum in suis actibus pati sinebat: sed quo labilius inter vitiorum fomenta gradiebatur, eo firmitus, ne ab ipsis aliquo modo deiceretur, praecavebat. Sciens quoque otiositatem inimicam animae esse, nunc istis, nunc illis operibus intendebat, et diversitate eorum, subrèpens fastidium sibi tollebat. Peritiâ namque scribendi, pingendi, quicquid vellet, in cera, ligno vel osse sculpendi, et ex auro, argento, ferro vel aere fabricandi ita claruit, ut a multis quammaxime admirationi haberetur. Super haec instrumentis musici generis, quorum scientiâ non mediocriter fultus erat, non tantum se, sed et multorum animos a turbulentis mundi negotiis saepe demulcere, et in meditationem coelestis harmoniae, tam per suavitatem verborum, quae modo materna, modo alia lingua musicis modulis interserebat, quam et per concordem concentum, quem per eos exprimebat, concitare solebat. Propter haec igitur a multis frequentabatur, et ab eo multa fieri petebantur. Ille autem, quoniam erat ad omnes charitate diffusus, nulli negabat quod vellet ab alio sibi concedi.

§ 5. Haec inter opera sua rogatur a quadam matrona, religiosa quidem et studium habente placendi Deo, domum suam venire, et orarium sibi quod ad ornatum et ministerium Ecclesiae inaurare volebat, artificiosa quam in auri opere imitaretur, arte praepingere. Jam Dunstanus in manibus opus habebat, et cithara ejus, quam ad domum veniens, secum forte detulerat, parieti affixa, juxta pendebat. Coepit ergo ipsa cithara nullius hominis tactu pulsata, per se antiphonam istam distinctis vocibus resonare: Gaudent in coelis animae Sanctorum, qui Christi vestigia sunt secuti: et quia pro ejus amore sanguinem suum fuderunt, ideo cum Christo gaudebunt in aeternum. Ad haec admiratio non parva comprehendit omnes qui in domo consistebant. Singuli ergo deflexis oculis ab opere juvenis, quo prius intenderant, vultus et aures ad citharam erigebant: et alii quidem simplicem vocem chordarum aure captabant. Dunstanus vero, quid sonus depromeret, quidve moneret, solus intelligebat. Intelligebat enim, in

eo, quod citharizabatur, quia si cum Christo vellet in aeternum gaudere, non formidaret, si necessitas urgeret, pro eo sanguinem fundere: nec anima ejus gaudium in coelis adipisceretur, si Christi vestigia non sequeretur. Itaque citharoedum istum, vere angelico modulamine administratum, ita accepit, quasi ex sensibili praesentia Dei doceretur, quid sibi deinceps foret agendum.

§ 6. His ita se habentibus, ii qui primo virum valde se diligere demonstrabant, et ei quasi fidelem societatem in cunctis conservabant, nunc propectibus ejus invidere, et eum sinistris artibus uti, ac mansuetum ad omnes habitum ejus, hypocrisi et quorumque simplicium deceptioni magis, quam alicui religioni inservire, conviciari coeperunt. Ad cujus calumniae firmamentum id, quod in cithara factum fuit, velut quoddam argumentum inducunt: adstruentes in hujusmodi instrumento nil tam insolitum fieri potuisse, nisi constaret aliquo diabolico carmine illico per eum, cujus erat, antea tactum fuisse. Quid plura? Crescit iste nequissimus rumor, et indies fit seipso deterior. Spargitur per aulicos et perducitur usque ad principis aures. Rex ergo et multi ex primoribus qui hominem paulo ante magni pendebant, vultus suos, utpote ab illo, qui jam ipsis despectui esset, avertabant. Quod Dunstanus advertens, et ne in pejus proficerent, nonnihil metuens, malignorum hominum iracundiae cessit, et ad cognatum suum Elphegum Wentanum * Episcopum; cognomine Calvum, profecturus, curiâ regali decessit. Quod praefatae malitiae commentatores agnoscentes, viam observant, eumque cum sociis comprehendentes, equo dejiciunt, injuriis multis afficiunt, et acriter flagellatum ac vinctum, in horrido coeno praecipitatum relinquunt. Ne autem penitus ab eis perimeretur, per gratiam Dei, quae illum suis in posterum reservavit, quaedam ingens molossorum multitudo obstitit, quae ex insperato in eos horridis latratibus irruens, adolescentem defendit. Quod ille percipiens, pravorum hominum miseratus errorem, canes eis factos humaniores gemens, erubuit. Verumtamen Deo super ineffabili gratia ex intimo corde gratias agens, sensu ipso percepit, in se cantum citharae nonnihil sibi significasse. Interea vicini, praedicto molossorum latratu audito, perterriti occurrerunt, quid acciderit discere gestientes. Et agnoscentes quod factum est, illos nequam homines, jam fugâ dilapsos, detestati sunt, et Dunstanum de coeno educentes, fovendum ad sua perducunt.

§ 7. Profectus dehinc, venit ad memoratum Episcopum, et aliquanto tempore degit apud ipsum. Erat autem Episcopus idem magnae in Christo religionis, et apud omnes id locorum conversantis magni nominis. Egit igitur industriâ qua vigeat, ut Dunstanus monachus fieret. Proposuit ei inter alia, monachi vitam, viam esse perfectionis, de qua Dominus illi qui se omnia legis

* Urbis Winchester.

mandata dixit servasse: unum, ait, tibi deest: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matth. xix). Et adjecit: Ita fili, si vis, ut ea, quae in te jam magni boni spem praestant, perfectionis culmen attingant, necesse habes omnia quae in seculo possides relinquere, et Christi vestigia nudus sequi. Ad haec ille quaedam, quae sibi rationis videbantur, cum objiceret, nec subito assensu his, quae dicebantur, animum submittere vellet, tamen non parum in ipso verba Pontificis operata sunt. De nuptiis quippe, quas se facturum certo sibiipsi ante promiserat, jam utrum eas faceret an non, dubius fluctuabat. In qua dubietate constitutum, nutu Dei, valida febris invasit, et in tantum corpus ejus attenuavit, ut nihil minus, quam de ducenda uxore cogitaret. Cum jam aliquantum sopito languore, verba Pontificis, et duritiam sui cordis, in se reversus, ad mentem reduceret, suspirans graviter erubuit, quod potentior in eo fuit tertianae febris igniculus ad extinguendam carnis suae concupiscentiam, quam ille ignis, quem, ut in fidelium cordibus vehementer arderet, Dominus venit mittere in terram. Versa igitur vice, ardorem ignis divini in se succendens, carnalibus illecebris funditus renunciavit, seque perpetuo virginem perseveraturum, divinitatis confisus auxilio, vovit. Mittens itaque, Episcopum fecit ad se venire, et apud eum poenitentiam egit, quod illi viam perfectionis suadenti, non statim obtemperavit, quod habitum religionis monasticæ ad verbum ejus non suscepit. Quibus antistes auditis, gaudio gavisus est magno, et de conversione juvenis immensas grates Deo persolvit. Dunstanus ergo monachus sine dilatione factus est, et deinde legitimo tempore per canonicas sacerorum ordinum successiones, etiam ad sacerdotii gradum ab eodem Episcopo proventus.

§ 8. Post aliquantos novae conversionis suae dies Glasconiam * Dunstanus perrexit, et ibi juxta ecclesiam sanctae Dei Genitricis et virginis Mariae, in qua lumen, ut supra meminimus, coelitus emicuit, sibi domunculam, adeo parvulam fecit, ut mirum habeant, qui eam novèrunt, qualiter ibi vivus homo degere potuerit. Ipsemet enim eam mensus sum, et nihil ultra quatuor pedes in longitudine, nec plus, quam duos ac semis habet in latitudine. Altitudo autem staturam hominis concipit. In medio ostii, fenestra est, illic ergo conversari, orare, psallere, nonnulla, quae loci angustia patiebatur, manibus operari, et uni Deo ut placeret per omnia in omnibus operam dare visus est. Quibus ejus exercitiis antiquus humani generis adversarius invidens, sicut eum a curia regis nuper expulit, ita qualiter a loco isto expelleret, malignus sollicitus fuit.

§ 9. Quadam igitur vice, cum vir ipse jam die advesperascente fabrili intenderet operi, astitit fenestrae ipsius daemon unus,

* Glasenbury.

humana effigie rectus, rogans sibi nescio quid operis ab homine fieri. At ille pietatis affectu ex more permotus, intermissis his quae faciebat, parabat se ad satisfaciendum postulanti. Interim is qui venerat, formam ac verba mutare, ut nunc senis, nunc pueri, nunc lascivae puellae, aestimares te vultus cum voce videre. Quod Dunstanus audiens, protinus quis esset cognovit: et sedens, motus ejus patienter se ferre simulavit. Sumptis interea tenaculis, quibus calida ferra tenere solebat, fortiter ea ignivit, et candentia de fornace subito praeferens, monstrum per nasum arripuit, et strictissime tenuit. Videres itaque pulchrum certamen inter amicum Dei et inimicum. Ille ardorem sentiens, ac detectis insidiis, superbiam suam dejectam non ferens, totis nisibus conabatur evadere. Iste illum retinens, et intro viriliter trahens, laetabatur quod in nomine Christi poterat de inimico ejus triumphare. Tandem cum dedecore a viro abjectus, fugit, et per plateam currens, querula voce clamitabat, dicens: « Vae, quid ille calvus fecit? Vae, quid ille calvus diabolus fecit? En me miserum, misericordiae opus ab eo petentem, misere afflixit, et nil mali de eo merentem, ille malignitatis suae longo cruciatu combussit. » Has voces multi audientes, et eas mane viro referentes, seiscitati sunt, quidnam hoc esse potuerit? Quibus ille: « Daemonum, ait, insidiae sunt, qui suis fallaciis nos volunt inquietare, si possint. Sed si in servitio Christi stabiles fuerimus, leviter eos illius adjutorio devincemus, et confusi fugient a nobis. » Haec dixit, et securus postmodum in sua domuncula habitavit. Nec enim in ipso loco unquam amplius eum inimicus aggredi ausus est, in quo talem belli apparatus in primo congressu sortitus est. Ex eo igitur tempore, cum munditia cordis, tanta claruit in Dunstano pudicitia corporis, ut omnes, qui vitam illius noverunt, similem angelo judicarent. Unde complures utriusque sexus homines, tam divites, quam non omni ex parte locupletes, ad eum properare, eum de salute consulere, ab eo de via vitae festinabant informari. Ipse autem singulis, prout quisque opus habebat, sua verba dispertiens, quemque ad voluntatem Dei instituebat.

§ 10. Cum haec fiunt, venit ad eum mulier quaedam Elsgina nomine, quae ab ineunte aetate grata fuit et accepta regibus Angliae, tum quia bonis moribus et castis actibus erat praedita, tum quia filios eorum educando et nutriendo, gnara fuit atque sollicita. Haec ergo, audito Dunstano, habitationem sibi prope oratorium sanctae Mariae instituit, ubi ad eam Dunstanus venire, eam de provectu bonorum operum, de spe retributionis futurae, de gaudio regni coelestis imbuere posset. Et factum est: quicquid ei Dunstanus dixit, ita opere implere sollicita fuit, ac si ab ore Dei corporeis auribus id acciperet. Quapropter diebus ac noctibus ecclesiam frequentare, orationibus insistere, egenis de facultatibus

suis, quibus affluebat, largiter ministrare, et prorsus iis, quae Deo placere posse sperabat, sedula studebat operam dare. Circa venerationem vero beatae Matris Dei, quam devota extiterit, ex eo aliquantum adverti posse putamus, quod ipsa nonnullos clericos in templo ejus fecit: quibus, ut die noctuque servitio ipsius libere invigilarent, omnia, quorum opus habebant, abundanter subministrabat. Ipsa quoque pia Domina pro fidei famula sua multa faciebat, quando ab ea quippiam rationi consentaneum postulabat. Verbi gratiâ. Rex Ethelstanus cum quadam vice Glasconiam venisset, divertit propter loci religionem ad praefatam sanctae Mariae ecclesiam. Quod illa sciens, rogat eum, quatenus dignetur in domum suam divertere, et aliquantulum quieti indulgere, ac modicum cibi potusque in vera charitate suscipere. Concedit rex, licet invitus, nolens scilicet eam, quam et sibi ex antiquo familiarem habebat, et nunc devotam Deo noverat, contradicendo in aliquo offendere. Laeta igitur non parum effecta, se ad regium ministerium totam impendit: et praevidens ea quae tali negotio convenire sciebat, nihil eorum quae volebat, minus esse advertit, illo dumtaxat potu excepto, qui medo vocatur, quo Angli quammaxime uti solebant. Verens ergo, ne hujus inopia aliorum copiam obnubilaret oratorium pie Mariae, ipsius suffragium de re postulatura, ingreditur. Et solo prostrata, orat eam, quatenus sua prece a Deo obtineat, ut memorato liquori, unde parum habebat, divinae suae benedictionis augmentum infundat. Mira res: rex, magna suorum multitudine septus ad prandium sedet, et praeulentibus de praefato potu copiose hincinde defertur, semperque vasculum, unde hauriebatur, solito plenum invenitur. Factumque est, ut rege a loco discedente, in vasculo minime appareret, quod inde quicquam sumptum fuisset. Haec ideo hic inserimus, ut quantum verba viri Dei consiliaque profecerint, hujus exemplo intelligamus.

§ 11. Igitur cum ipsius suae famulae merita Deus vellet aeterna quiete remunerari, paterno eam verberare percussit, volens scilicet illam, hoc ordine ab omnis peccati macula castigatam, numero filiarum coelestis Jerusalem celerius aggregare. Quam ubi Dunstanus aegrotare cognovit, venit ad eam, ac de salute animae ejus, de gloria vitae aeternae, de poenis gehennae et harum infinito fine ipsi locutus, illam ad sectanda vestigia Christi, nuncio remisso huic seculo et rebus seculi, exhortatus est. Ad quae illa: Cuncta quae mei juris sunt, Christo relinquo, atque ut ea distribuas, secundum quod illi melius placere cognoveris, tibi impono. Nec enim in hac vita aliquem aequè charum habeo, nec alicui, sicut tibi, per omnia credo. His ille auditis, omnia fere quae in mobilibus ipsa habebat, pauperibus sine mora distribuere coepit, aliis interim ad ecclesiarum consolationem pro temporum qualitate servatis. Jam dies in vespemam declinabat, et

Dunstanus; ne a nocte extra cellulam deprehenderetur, illuc properabat. Ibat itaque vespertinum officium psallens, et cum ante fores ecclesiae perveniret, nec eam intrare, quia clausa erat, valeret, substitit, volens pro foribus perficere horam, quam inceperat. Tunc subito ex dulcedine psalmodiae, uti plerumque accidere solet, mente compunctus, oculos ad coelum sublevat, et conspicit inde columbam miri candoris praepeti volatu descendere: quae aëra scintillantis radii fulgore diverberans, domum morientis matronae, ipso considerante, subintrat. Ilico reflexo gressu, concitus redit, et ante cubiculi introitum stans, totum habitaculum incredibili videt affectum nitore, eamque interius audit cum quodam de jucunditate patriae coelestis sermonem conferentem, et eidem innumeras gratias persolventem.

§ 12. Cujus rei fine patienter expectato, tandem ingreditur, et praeter eam neminem inveniens, quis fuerit, interrogat cum quo loquebatur. Ille idem, ait, qui tibi ante fores ecclesiae psallenti, priusquam ad me venires, apparuit: ille, inquam, me visitare dignatus est, et suae mihi consolationis gratiam praerogare. Quapropter dico tibi amicorum charissime, ne tu, vel aliorum quis de meo discessu doleat: quia non poena infernalis, sed gloria me suscipiet regni coelestis. Tantum precor, ut cras mane ad me venias, et mihi cum sacramento sacrae inunctionis, viaticum Domini Corporis tradas. Annuit ille, et diluculo reversurus, tristis simul et laetus in suam domunculam abiit. Humanitatis namque affectu contristabatur, quia tanto solatio destituebatur, ad praesens: sed altera consideratione magnam in corde laetitiam concipiebat, propterea quod ipsam, cui aeternam salutem unice concupiscebat, eandem salutem apprehensuram jam jamque videbat. Mane igitur juxta condictum reversus est, et ipsa sacramentorum quae desideraverat, pro ritu Ecclesiae, compos effecta, beatum finem adepta est, et in saepe dicto oratorio decenter sepulta. Post haec Dunstanus, non solum de possessionibus, quas, ut diximus, ab ipsa matrona commendatas susceperat, sed et de illis, quas sui parentes, de hac vita ad Christum migrantes, ei, quem unicum genuere, dimiserant, sollicitus tractabat apud se, quemadmodum Christi membra commodius posset sustentare. Et his quidem qui Deo sub patrocinio beatae Mariae in ejus ecclesia serviebant, vel servituri erant, propinquiore terras perpetuo jure possidendas donavit; remotiores vero ad opus quinque ecclesiarum, quas construere disposuerat, juxta locorum positionem dandas reservavit. Quae nimirum Ecclesiae postmodum institutae, ac subsequenti tempore in tantum sunt mobilibus ac immobilibus rebus, illius instantiâ, auctae, ut in singulis multiplex monachorum coetus, ad nutum patris Dunstani, sub regularis vitae custodia militaret.

§ 13. Exinde vir Domini infatigabili desiderio ad supernam

patriam mentis obtutum dirigere, et civibus ejus, quibus conversatione necdum poterat, jugi meditatione satagebat interesse. Unde contigit, ut quadam die in contemplationis positus dulcedine, subito raperetur super se, et patris ac matris suae animas inter choros angelorum conspiceret in coelorum regno gaudere. De qua visione valde gavisus, immensas Deo omnipotenti gratias egit: et deinde, juxta Apostolum, quæ retro erant obliviscens, in ea quæ ante sunt, quotidie sese extendit. Inde quoque semper animo secum volvebat, se videlicet parentum suorum legitimum filium nullatenus esse, si minus illis voluntati Domini obsequendo, propter suam desidiam perderet hæreditatem, quam eos viderat in terra viventium acquisisse. Hac meditatione quadam nocte illi vehementissime occupato, apparuit juvenis quidam vultu splendidus, amictu decorus, quem ipse adolescens adolescentem olim noverat, et sancto sancti amoris fervore multum dilexerat. In quem oculos Dunstanus defigens, paulisper expavit, ex antiqua scilicet notitia, quis esset advertens, sed jamdudum huic vitæ exemptum reminiscens. Tunc ille hominem, ne timeret, hortatus, et ipse ab eo de vita, in qua erat tunc, familiari alloquio rogatus, coepit ei de gaudiis regni Dei multa disserere, ac demum ea quæ illi erant eventura, prædicere. Ait ergo eum multas malignorum hominum adversitates et insidias daemonum plurimas perpessurum, ad summos Ecclesiae gradus promovendum, multas populorum multitudines sua prædicatione et exemplo Christo Domino acquisiturum, cum quibus sciret se post hanc vitam perennem gloriam adepturum. Quibus dictis, virum foras in atrium ecclesiae ducit, eique locum quemdam eatenus incontaminatum ostendens, dicit: Ut de his quæ audisti, omnino certus existas, hoc in loco ante triduum presbyter unus sepelietur qui nondum aliqua corporis infirmitate tenetur. Dixerat, et ab oculis ejus evanuit. Mane facto, clericos ad locum Dunstanus ducit, et eis quid de presbytero, inibi sepeliendo audierit, edicit. Eadem die venit ad eosdem clericos presbyter qui dominae, cujus actus paulo ante paucis tetigimus, in servitio Dei assiduus esse solebat, conventionem cum eis faciens, quatenus eum in prædicto loco, cum defunctus esset, tumularent. Illis vero acquiescentibus, sanus et alacer domum reversus, statim est infirmatus, ac sequenti die defunctus, juxta verbum servi Dei, in præsignato loco sepultus est. Omnes ergo qui rem gestam audierunt, mirati sunt, et opera Dei mira in Dunstano prædicaverunt.

§ 11. Sublato de hac vita rege Ethelstano, successit ei in regnum Edmundus frater ejus (anno mccccxl). Hic post aliquot consecrationis suae dies, missis nunciis, rogat Dunstanum venire ad se. Sciens quippe, qua ratione, qua prudentiâ, qua omnis probi consilii gratiâ præditus fuerit, magnopere desiderabat illum sibi proximum esse, cujus industriâ fultus, tam se, quam regnum

sibi commissum sub aequitatis virga facilius gubernaret. Dunstanus itaque regi quasi praecellenti, secundum Apostoli praeceptum, obediendum esse perpendens, regem adiit, et salva in omnibus reverentiâ ordinis sui, ejus imperio se subjecit. Ipse suo consilio regni negotia disponebat, ipse lites et contentiones, si quando oriebantur, destruebat, ipse pacem et concordiam inter omnes nutriebat. Nullus in qualibet causa unquam de injuria sibi illata conquestus est, nisi ad comprobendam judicii sententiam Dunstanus mediator aut arbiter sèderet. Rex ipse et Principes quique ita ei submissi erant, ut contra id quod ipse juberet, ordinaret, nemo quicquam faceret. Magnus itaque habebatur a cunctis. Haec omnium bonorum invidus hostis attendens, et quonam modo ea turbaret, sua arte perquirens, invenit quosdam, quorum corda bene noverat virum non sincere diligere, sed ei specietenus obsequii sui amorem praetendere. Hos ad dissipandum bona quae non amabat, ardentem contra virum inflamat, ac primo clam, postea palam in-detractionem ejus illorum ora relaxat. Quid dicam? In tantam discordiam profecerunt verba malignantium, ut subversa omni pace, Dunstanus non solum pristino honore privaretur, sed et curiâ depelleretur.

§ 15. Quo facto, die tertia rex in sylvam venatum ivit. Sylva autem ipsa montem magnae altitudinis occupat. Qui mons in summitate sui interruptus, ingens praecipitium et horridam abyssum spectantibus offert. Cum ergo fugitantem cervum hac illacque rex insequeretur, cervus ad praeruptum montis hiâtum perveniens, introrsum ruit, ac in partes discissus interit. Insectantes canes par ruina involvit. Equus, quem rex sedebat, ruptis habènis effrenis effectus, obstinato cursu regem post bestiam portans, ad ultimam sortem regi praeceps patens barathrum intonat. Ille trèpidat et angustiat. Occurrit interim animo ejus injuria Dunstano illata. Ingemit, et se quam citissime illam multiplici emendatione correcturum (solummodo imminentem sibi mortem, ejus meritis, ad horam Deus avertat) Deo celeri mentis sponcione promittit. Cujus cordis praeparationem auris Dei evestigio audiens, illius misertus est. Equus namque ilico substitit, et regem a periculo mortis liberatum, valde gratiosum Deo reddit. Inde ad hospitium Rex reversus, adunatis Principibus suis rei quae acciderat ordinem pandit, et Dunstanum cum honore et reverentia adduci praecepit: actâque coram eo poenitentiâ pro injuriis quas ei intulerat, veniam ab eo cum humilitate postulat. Qua potitus, fidum se amicum viro deinceps omni tempore futurum, nec ulterius cujusquam maledicis verbis de eo crediturum pollicitus est.

§ 16. At ut maledicorum ora inter eos perpetim obstruerentur, scirentque omnes, quo vinculo, qua stabilitate amicitia eorum copularetur, ei locum, in quo natus fuerat atque nutritus,

perpetuo jure possidendum, dedit eo pacto, ut quod arbitrii ejus tenor magis eligeret, inde potissimum ordinaret. Et si (inquit) tibi placuerit illic tuae professionis viros multiplicare, tanta eis regia liberalitate per misericordiam Domini tribuam, ut multitudini eorum semper superabundet multitudo meorum donorum. Pro quibus Deo et regi Dunstanus gratias agens, et Glasconiam in dominium suum accipiens, secundum exemplar parentibus suis sibi ostensum, ut praediximus, in augmentum majoris ecclesiae fundamenta jacerere, claustra et officinas construere, et quaeque poterant esse monachis, Domino Christo servientibus, accommodata, inibi coepit aedificare. Post quae, plurimis fratribus sibi sociatis, loci ipsius Abbas effectus est. Crevit itaque monasterium ipsum intus et extra, tam in sancta et monachali religione, quam et in multimoda terrenarum rerum possessione. Et quidam de possessione terrenarum rerum usque hodie scitur quod ita sit: de religione vero ex eo probatur quod ita fuerit, quoniam inde ad Episcopatus, ad Abbatias, ad quaeque officia Ecclesiastica personae eligebantur, accipiebantur, et ad eruditionem aliarum Ecclesiarum constituiebantur. Factumque est, ut sicut quod supra diximus, ex cereo matris Dunstani totus Ecclesiae conventus lumen amissum recuperavit: ita ex hoc loco ipsius Dunstani doctrinâ instituto, omnes Ecclesias Angliae constet verae religionis lumen sumpsisse.

§ 17. Inter haec vita et conversatio Dunstani magnum contra se generabat odium diaboli. Qui gemens nequaquam inconvulsa mansisse ea quae per suae voluntatis ministros in eum adversa conjecerat, per seipsum illum aggredi tentat, ratus vel sic eum a bonis, quibus die ac nocte insistebat, deterrendum. Quadam itaque nocte, dum solus ex more oraret, in lupi effigiem demutatus, coram eo aperto ore et distectis dentibus ringens, horridus apparuit. In qua forma quoniam virum nec ad punctum quidem ab intentione sua deflectere valuit, statim in vulpeculam vertitur: et quo illum ad se intendere faceret, variis anfractibus et jocosis motibus huc illucque perlabitur. Tunc Dunstanus modicum subridens: Vere, ait, ostendis quod agere soles. Jocando namque blandiris incautis, ut eos devores, ut tibimetipsi blandiaris. Sed jam discede miser, quoniam Christus qui leonem et draconem conculcavit, ipse te lupum et vulpeculam per me sua gratiâ superabit. Sentiens ergo Dunstanus prophetiam amici sui jam ex rerum eventibus partim demonstrari veram esse, semper quasi novus accederet ad servitutum Dei, stabat in timore, et praeparabat animam suam ad tentationem, jugiter ad exequendam voluntatem Dei operam dans, nec ulla horâ, ullove momento otio vacans. Unde contigit uno dierum, ut intra cellam suam corde et opere intentus, subito angelos Dei in sublimi congratulando audiret psallentes in hunc modum, atque dicentes: Pax Anglorum

Ecclesiae, exorti nunc pueri et Dunstani nostri tempore. Regina siquidem regi Edmundo filium qui Edgarus appellatus est. eodem tempore peperit, atque hoc ipsum, simul et quod pacis seclator esset futurus, per angelicas voces atque concentus Dunstano Deus innotescere voluit.

§ 18. Per idem fere tempus servus Dei Bathoniensem Ecclesiam visitare perrexit. Ubi post refectionem corporis in oratione detentus, levatis in altum oculis, vidit animam cujusdam juvenis, quem ipse a puero Glasconiae in sancta conversatione nutrierat, multis angelorum fultam agminibus, in coelum deferri. Qui pro tanta gloria fratris, ultra quam dici queat, exultans, et immensas corde et ore Deo gratias agens, sociis, quid acciderit, manifesta voce exposuit, et diem ac horam transitus ejus notari praecepit. Illis autem ad haec obstupescens, et verbis ejus non ex toto fidem accommodantibus, venerunt quidam ad patrem qui et de fratris obitu et obitus hora, sic quemadmodum dixerat, accidisse testati sunt. Dehinc sanctus a loco digrediens, et ad regem, secum loqui desiderantem, celerius tendens, in medio itinere diabolum sibi obviam habuit. Qui mimo similis, coram eo ludere, subsilire, et multis modis coepit laetitiae frena laxare. Quod Dunstanus intuens, et quid tantum daemonis gaudium portenderet, per spiritum praevidens, jussit monstrum tale se cunctis qui secum erant, visibiliter demonstrare, quale sibi apparebat. Quod et factum est. Requisitus ergo Dunstanus, quid sibi vellet illa lascivientis hostis laetitia? regem in proximo respondit moriturum, et regnum non multo post multas tribulationes perpessurum. Quae sententia veritas facta est, ut ea quae post dicuntur, declarabunt. Super haec tamen quae vir Dei de petulante inimici gaudio dixit, ut aliis quibusdam visum est, nonnulla ejusdem causa fuit, hoc scilicet, quia sperabat defuncto rege qui Dunstanum in magna reverentia semper habebat, alium regem mox surrecturum qui nec eum revereretur, nec ejus prudentem sanctitatem, qua se et alios innumeros in Dei servitio constringebat, regali providentiâ tueretur. Sed in hoc ad tempus deceptus est.

§ 19. Regi namque in palatio, antequam dies septem transirent, occiso, et a venerabili Dunstano Glasconiae, sub immensa populi lugentis frequentia honorifice sepulto, successit in regnum Edredus frater ejus, vir quidem egregius, et ad exercenda quae Dei sunt fervido mentis affectu subnixus. Hic Dunstanum non minori caeteris regibus amore percoluit: immo ut ei majora dilectionis signa monstraret, operam dedit. Elphego siquidem Wentano episcopo, cujus supra meminimus, de hac vita translato, multis eum precibus, ut in episcopatum succederet, postulavit. Cui cum ille nulla ratione acquiescere vellet, rex non modico moerore suffusus, matrem suam Edginam reginam, reginam dico omnis bonitatis titulo insignem, de negotio convenit, atque ut illa

Dunstano persuaderet quod ipse nequiverat, summo studio deprecatus est. Tunc illa hominem ad se evocatum, et ad prandium suum invitatum, inter epulas de episcopatu suscipiendo coepit interpellare, et ne collum suum a iugo Domini alienaret, multa suasionem insistere. At ille perpendens quid sibi recondant qui episcopatum loco proficui et honoris, non officio tenent morum et praedicationis: Obsecro te Domina, inquit, ne tali prece te amplius fatigando, me fatiges. Nam revera noveris, quia in diebus Domini mei, filii tui regis, me pontificali cathedrae nemo praesidere videbit. Dicebat haec, tum quia sibimetipsi, ne sub tanto onere deficeret, formidabat, tum quia impium fore iudicabat, si se a rege qui frequenti corporis languore vexabatur, propter Episcopatum elongaret: maxime, quia totum regnum suum in illius providentia et dispositione posuerat.

§ 20. Et de Pontificatu nunc inter eos quidem res ita remansit, et Elfinus quidam in Pontificatu ipsius Ecclesiae ilico assumptus est. At Dunstanus qui ex voce sacri eloquii veraciter dicere poterat: *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v): cum sequenti nocte quieti sese dedisset, vidit in somnis se Romam perrexisse ac in sua ecclesia beatissimum Petrum, in sua quoque sanctissimum Paulum adorasse, ac demum Urbe relicta, in patriam reditum accelerasse. Itaque cum montem gaudii attigisset, apparuerunt ei Principes regni Dei, beatissimus videlicet Apostolorum princeps Petrus et sanctus Paulus atque Andreas, singuli in manibus suis singulos gladios auro inscriptos praeferentes, eique pro munere Apostolicae benedictionis conferentes. Et in gladio quidem beati Petri scriptum erat: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. At gladius Pauli, nomen Pauli: gladius Andreae, nomen Andreae continebat. Beatus ergo Andreas in hominem blando intuitu oculos dirigens, modulata voce ex Evangelio cecinit, dicens: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi). A glorioso autem principe Apostolorum, ut manum extenderet, jussus, laevam extendit, et in palma levi ictu ab eo virga percussus, ne ulterius abjiceret jugum Domini, ipso est signo praemonitus. Ad quem ictum ille expergefactus, fratrem qui coram eo quiescebat, interrogavit, quis ipsum percusserit? Quo respondente: Nemo: jam a quo sit percussus, scire se dixit, sicque residuum noctis in servitio Dei pervigil expendit. Mane narravit regi quae viderat. At ille non modica admiratione permotus, et quid visio significaret, magna ex parte per spiritum edoctus, hoc modo respondit: Si, quemadmodum recepi, per gladium nonnumquam intelligitur verbum Dei, cum tibi beati Apostoli gladios suos contulerunt, nimirum verbum Dei quod acceperunt, vice sua dispensandum tradiderunt. Et quoniam Episcopos vices Apostolorum ad erogandum

verbum Dei agere scimus, episcopatus honore te sublimandum certissime scias. Quod autem in gladio beati Petri, *In principio erat Verbum*, etc. scriptum accepisti: fixum tene, quia sicut ipsa verba nobis specialiter innuunt Filium Dei, ita tu in ipsa ecclesia archiepiscopatu sublimaberis, quam specialiter Cantuariæ dedicata subsistit in honorem ipsi Filii Dei, Domini nostri Jesu Christi. In qua etiam vices ejusdem Apostoli agendas suscipies, et potestatem ligandi atque solvendi, quam ille a Deo suscepit super totum orbem terrarum, tu ab eo accipies super omnes totius Angliæ provincias et adjacentium insularum.

§ 21. Post hæc Dunstanus desiderio videndi fratres suos, Glasconiam adiit, ibique aliquantos dies inter eos habitavit. Interea rex Edredus lethali morbo correptus, mandans rogavit sub celeritate Dunstanum venire ad se. Ille audito nuncio, suae imbecillitatis, quam ex inedia atque vigiliis, nec non aliarum virtutum exercitiis contraxerat, oblitus, protinus ascenso equo, ad aegrotum festinat. Jam fere medium iter exegerat, et suis comitatus, residuum quod erat viae explere laborabat. Et ecce subito audivit vocem de coelo, quae dixit: Rex Edredus in pace quiescit. Ad cujus vocis sonitum equus, cui vir Dei insidebat, sine omni insidentis laesione, ad terram corruens, extinctus est. Stupefacti comites de subitaneo animalis interitu, quidnam hoc esse potuerit, peravidi percontantur. Quibus Dunstanus et de voce Angelica, et de regis obitu, quae latebant aperuit, ac ut spiritum defuncti, una creatori omnium Deo commendarent, admonuit. Inde lugentis palatii moenia subiens, regem, quem ante paucos dies purpuratum, et toti Angliæ imperitantem reliquerat, modo invenit cadaver, jam terræ pulvere operiendum, et escam vermium mox futurum. His ergo, qui vivo assistere, vivum suis solebant ambitibus delinire, se ab exequis defuncti subtrahentibus, ille cum suis exanime corpus suscepit, et decentissime matri omnium terræ consignavit.

§ 22. Post hunc Edvinus, filius Edmundi regis, obtinuit regnum, corpore quidem juvenis, sed nulla, qua regnum gubernaret, praeditus industriâ mentis. Hic omisso senum consilio, satellites sibi et consiliarios de adolescentibus fecit. Ibat ergo secundum desideria cordis sui, et iniqua gerens laudabatur a suis et benedicebatur. Unde quid mali circumquaque succreverit, quam infamis fama populorum aures et ora repleverit, facile est et me tacente videre. Ipse namque possessiones quorumque diripere, hos et illos exhaeredare, majores natu, qui nequitias ejus adversabantur, proscribere, totumque regnum, innumeris oppressio-nibus conturbare festinavit. Accessit his malis ejus nimis detestabile malum. Matrem quippe, totius regni Anglici auctricem et nobilitatricem, Ecclesiarum consolatricem, et sustentatricem oppressorum, et inopum, Edginam dico, supra memoratam

reginam in immensum afflixit, ac vastatis rebus ad eam pertinentibus, ab eo statu, in quo esse solebat, saevus et crudelis dejecit. Gemebat Dunstanus in istis, et eo amplius gemebat, quo correptionem suam rex non solum non admittebat, sed insuper furiosi more, irrationabilibus eam objectionibus contradicendo deridebat. Quid ergo circa talem hominem faceret ignorans, ad monasterium suum Glasconiam, curiâ relicta, secessit. Ea tempestate structura ecclesiae in fabrica tecti perficiebatur. Ad cujus tecti sustentationem dum trabes una praegrandis multiplicibus funibus in sublime raperetur, subito funes dirumpi, et trabes deorsum vergens, nonnullis coepit interitum minitari. Tunc Dunstanum, qui praesens aderat, ingenti strepitu plebs inclamitans, ut extensione dexteræ suae imminenti periculo obviet, obsecrat. At ille statim signum salutiferae Crucis ruenti machinae obijciens, eam sine funibus, et sine omni humano conamine in superiora redire, ac in loco, in quem prius cum magno labore trahebatur, jacere coëgit.

§ 23. Inter hujusmodi opera accidit, ut ipse quadam die officinas monasterii, sociato sibi uno ex monachis suis, circumiret, et quid in unaquaque domo ad supplendas fratrum necessitates haberetur, diligenti curâ prospiceret. Quo facto, iter reflectens, ac juxta oratorium transiens, repente audivit vocem de coelo clare sonantem, et fratrem, qui cum eo ibat, ex nomine hoc modo vocantem: Veni Elfi, veni, veni. Illico Dunstanus rem intelligens: Eja frater, ait, audisti, quo vocaris? Praepara ergo te, quatenus conversatione illa, unde appellaris, quando hinc migraveris, dignus habearis. Nam pro certo noveris, quod in hac vita non diu manebis. Quae viri verba velox fratris obitus, qui cito post accidit, declaravit esse vera. In ipso itaque loco, in quo vocem de coelo Dunstanus audivit, oratorium in modum turris non multum porrectae sublimitatis aedificavit, et illud sub patrocinio beati Joannis Baptistae fecit consecrari. Haec videns omnis boni inimicus diabolus, ingemuit, non ob hoc solum, quod pro tantis virtutibus virum coram hominibus magnum haberi, sed quia de die in diem videbat, tam ipsum, quam et alios per ipsum, in Dei servitium exinde promoveri. Licet ergo jam saepe ab eo se confusum et victum meminisset, cohiberi tamen ab ejus infestatione non potuit. Nam adhuc de suarum versutiis artium confisus, eum orantem in ursi effigie hispidus aggreditur, et hianti rictu super eum insurgens, horrore sui ab oratione deterrere molitur. At ille zelo divino correptus, arreptum baculum, quem manu ferre solebat, in hostem vibrat, et eum caedendo, tamdiu insequitur, donec idem baculus in tres partes comminutus, confringeretur. Inter quae hunc versum miles Dei psallere coepit: *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum, a facie ejus (Psalm. 67).* Tunc Dunstanus videns

baculum suum sic inhoneste contritum, dixit: Si vivit Dunstanus, scias inimice, hujusmodi baculum faciet, ut, si amplius veneris, nequaquam, sicut iste confractus est, pro sua gracilitate aut imbecillitate confringatur. Fecit itaque sibi alium scipionem crassum et fortem, ac illius summitatem argento circumposito decoravit, quod argentum in suprema parte sui in modum concavae sphaerae formatum, dentem beati Andreae Apostoli gestat inclusum. Quem dentem Dunstanus inibi posuit, tum ut insuperabile munimen sibi praestaret, contra incursus malignorum spirituum, tum quia prae caeteris sanctis dulci affectu diligebat eundem Apostolum. Propter quae saepissime illius familiari fovebatur alloquio, muniebatur consilio, et auxilio relevabatur. Sentiens ergo diabolus suam pugnam, qua Dunstanum a bonis operibus arcendum putabat, semper sibi ad confusionem, et Dunstano procedere ad gloriam et exaltationem, continuavit se a corporali illius accessu, aliam viam ad conturbandum illum perquirens.

§ 24. Erat in illis diebus mulier quaedam ex magna et alta progenie nata, filiam adultam secum habens. Utrasque, quantum ad corpus spectat, formosa species decorabat: sed, quod pudicis mentibus non parvae offensioni erat, libidinosus animus et habitus, qui juxta in eis operabantur, eandem speciem valde decolorabant. Hae praefato regi Edvino assidue adhaerebant, suis blanditiis et nutibus illecebrosis pro viribus operam dantes, quatenus unam illarum sibi in conjugium copularet. Ad quas ille impudico illiciti amoris desiderio fervens, indecenti amplexu nunc hanc, nunc illam, neutrius aspectum in hoc erubescens, dstringebat. Praeterea die quo ipse Edvinus in regem est consecratus, a loco convivii, in quo cum Archiepiscopis, Abbatibus, totiusque regni principibus sedebat, jam pransus exilit, et relictis omnibus, in cameram, ubi praefatae foeminae erant, solus secedit, capitique coronâ sublata, se inter illas in medium jecit. Quod optimates agnoscentes, oppido indignati sunt, et rem tractantes inter se, Odonem archiepiscopum Cantuariensem, qui dignitate caeteris eminebat, unanimiter hortari coeperunt, quatenus viros, qui regem sive volentem, sive nolentem, festine reducerent, destinaret. Ad quod agendum cum hi et illi, regiam iram metuentes, se excusarent, tandem super Dunstanum Abbatem et ejus consanguineum Kinsinum episcopum sententia versata est. Qui ex praecepto Archiepiscopi et aliorum omnium ad regem ingressi, eum, ut dixi, in medio illarum duarum decubantem reppererunt. Tunc Dunstanus primo in ignominiosas mulieres asperae increpationis verba vultu et voce contorquens, lascivias earum, sicut verum castitatis amatorem docuit, detestatus est. Deinde Regem, ut se tanti opprobrii exortem faceret, monens, ad proceres eum redire, eosque sua praesentiâ exhilarare

summissa voce precatus est. Qui animi sui furore, simul et vultus sui rubore perfusus, dum se rediturum omnino negaret, Dunstanus manum illius arripuit, et a loco violenter abstractum, imposito capiti ejus diademate, ad convivantes introduxit. Quod mulieris ignominia nullatenus aequanimiter ferens, saevius verborum invectionibus in virum surrexit, et se cum confusione perpetuae tradituram, garrula contestatione devovit. Et hoc quidem detestabile votum, non tepescente malitiâ ejus, facto exercere sollicita postmodum fuit. Effecit namque apud Regem, ut cuncta quae in monasterio Dunstani habebantur, diripi, ac devastari, et ipsum a regno eliminatum, in exilium pelli juberet. Qua tempestate saeviente, contigit quoddam lacrymabile malum. Quidam enim ex fratribus monasterii, qui virum contra omnes aemulos tueri, et ei usque ad mortem more bonorum filiorum obsequi deberent, propria nequitia magis, quam ipsius doctrinâ imbuti, se medios ad provocandum regem contra illum clanculo injecere, et quod edictum de expulsionem ejus immobile faceret, quantum poterant, institere.

§ 25. Dehinc ministris impii principis in direptione rerum Ecclesiasticarum, sicut jussi fuerant, occupatis, et multis exinde gravi moerore consternatis, audita est vox cujusdam in atrio templi, excussum risum edentis, et more lascivae puellae summo gaudio et exultatione perstreptentis. Quae Dunstanus audiens, et daemonem esse, qui pro suo discessu petulanti laetitia jocabatur, advertens, versus ad illum, dixit: « Eja, eja auctor et amice omnium malorum, modo de exilio meo laetaris, et pro tribulatione plurimorum, unde me dolere conspicias, jam gratularis. Sed absque dubio fixum habere potes, quia nihil est gaudium, quod nunc habes me recedente, comparatione tristitiae, quam habiturus es me revertente. » In his verbis daemon aufugit. At Dunstanus videns suos in direptionem datos, pietate permotus, qua supra quam dici queat, fretus erat ad omnes, prout sibi possibile fuit, exilium inire distulit, cogitans ne forte Deus cor principis aliquo modo tangeret, et a concepto furore mitigaret. Verum ubi eos, qui se hospitio vel officio aliquo humanitatis confovebant, vidit in immensum affligi, depraedari, proscribi, damnari, ratus est melius malignitati hominis cedere, quam tot innocentes pro suo commodo indebita poenâ vexari. Ponens itaque Ecclesiam Angliae sub tuitione regis omnium Christi, mare petiit, ad ignotam sibi regionem transiturus, navem conscendit, ductuque divino, prosperrimo cursu in Flandriam venit. Igitur adhuc mulieris ira, in immanem vesaniam instinctu daemonis acta, missis nunciis, ubi Dunstanus esset, perquiri fecit: et si comprehendi valeret, sine ullo respectu misericordiae oculos ei erui praecepit. Sed Deus, qui sua sapientiâ et bonitate privari nequit, prius servum suum per marinos fluctus placido lapsu

evexit, quam ministri crudelitatis, ad portum maris eum insequendo pertingere possent. Cum itaque Dunstanus in Flandriam venisset, et principis terrae notitiâ potitus fuisset, magni habitus est, et ab eo valde dilectus. Quem quoniam virtutis virum esse, mundique contemptum funditus habere cognovit, Gandavi eum ut conversaretur rogavit, utpote loco, qui praecipua religione in omni sua ditione eo tempore praeditus esset. Venit ergo Dunstanus ad locum, ibique in omni sanctitate degens, omnibus est charus factus, et admirabilis. Exilium itaque in patriam sibi verum est. Tamen in hoc, animo saepe deficiebat, quod corpore remotus esset ab eis quos in hac vita chariores habebat. In quo defectu constitutum, dilectus dilector ejus B. Andreas Apostolus crebra visitatione consolabatur, nec eum aliquo incommodo, ultra quam facile ferre posset, gravari patiebatur.

§ 26. Praeterea accidit, ut ipse Dunstanus quadam vice in oratione prostratus, ingenti cordis contritione suos quos in Anglia reliquerat filios Deo commendaret. Et ecce dum orationis prolixitas tenditur, moerore gravatus, sonino opprimitur. Visum ergo illi est. se Glasconiae in oratorio cum fratribus, vespertinam horam psallentibus, pro consuetudine stare. Qui fratres cum dicto evangelico cantico, antiphonam (quare detraxisti sermonibus veritatis) subjunxissent, et eam usque ad id quod dicitur (quae cogitastis, explete) percantassent, conticuerunt, nec ullo modo ipsa ultima verba dicendo, eam finire potuerunt. Quibus dum Dunstanus vultu, voce, signis insisteret, ut parum, quod de Antiphona restabat, perficerent, et ipsi econtra muta voce confusi starent, audita est vox de transverso in sublimibus, ita dicens: Nequaquam, nequaquam fiet hoc, ut quae cogitaverunt, opere expleant. Neque enim unquam se a tua potestate Dunstane evellent, aut te ab istius coenobii praelatione deponent. Ad haec Dunstanus evigilans, intellexit visionem: et quia nonnullos, quos verbis vitae imbuerat, et de quibus nil mali se meruisse sciebat, in suo damno stetisse advertit, graviter ingemuit, et eis Deum propitium fore supplicii precè oravit.

§ 27. Post haec misertus est pius et omnipotens Deus gentis Anglorum, ac ut illis ad perpetuam consolationem patrem suum Dunstanum redderet, tali consilio, dictante aequitatis ac misericordiae suae censurâ, usus est. Excitavit quosque potentes a terminis magni fluminis Humbrae, usque ad terminos fluminis Thamisiae, contra impietatem regis Edvini, et eum, quia talem se fecerat, qualem, uti diximus, regem neutiquam esse decebat, unanimiter persequi, aut vitâ aut regno privare moliti sunt. Et ipsum quidem ultra Thamisiam fugaverunt: nefandam vero meretricem ejus juxta civitatem Glaworniensem mala morte, quod brevi et summum dictum accipiatur, perdiderunt. Quibus patratis, Edgarum fratrem illius super totam terram a praedicto Humbrae fluvio,

usque ad flumen Thamisiae regem fecerunt. Regnum itaque, quod prius erat unum, in duo divisum est, Thamisia suo illud alveo disteminante, unde frequentes lites, seditiones nonnullae, varii conflictus hominum suborti, totam terram gravissimis tribulationibus concusserunt. Ex quibus omnibus patuit, verum esse quod supra diximus per lascivum diaboli gaudium Dunstanum intellexisse. Verumtamen Edgarus de die in diem erat in melius proficiens, et Edvinus econtra in deterius quotidie deficiens. Erat enim Edgarus ipse strenuus et prudens, ac mandatis Dei intimo corde adhaerens, propter mala, quae in Anglia per fratrem suum emergerant, non modico moerore tabescebat, eaque modis, quibus poterat, restringere gestiebat. Hic itaque percepta regali dignitate, pravos quosque, et qui alios iniqua dominatione solebant opprimere, potestate, qua gloriabantur, coepit privare, atque illos, qui suis rebus injuste spoliati fuerant, fecit amissa recuperare. Omnibus ergo Ecclesiis Angliae, quae in regno illius erant, pax et concordia orta est, et juxta quod vox divina, sicut supra meminimus, hoc rege nato praenunciavit, donec ipse vitae praesenti superfuit, in melius aucta et roborata est. Ad haec, missis in Flandriam viris, Dunstanum patriae cum honore restituit ingenti, ac se suaeque omnia ejus sapientiae atque consilio disponenda commisit. Deinde ut major auctoritas facta ejus in cunctis comitaretur, eum Wigorniensis Ecclesiae Episcopatum suscipere petiit, nec a precibus destitit, quoad eum suae voluntati consentaneum fecit. In summum ergo sacerdotium consecrandus, ex more Cantuariam venit.

§ 28. Regebat eo tempore Christianitatem in Anglia paulo superius nominatus Odo, ipsius civitatis Archiepiscopus, vir equidem sanctus, et magnarum virtutum praerogativis apprimè ornatus. Hic Dunstanum in pontificatum Winciorum * consecraturus, admirantibus, qui astabant, eum, omisso ipsius Ecclesiae titulo, ad archiepiscopatum Cantuariensem titulavit, et quasi successorem seu consortem sibimetipsi consecravit. Unde a praesentibus, cur hoc faceret, rogatus, respondit: Non constringitur lege donum et vocatio Dei. Et utique vir iste scio quis sit, et ex dono gratiae Dei video ad quid eum Spiritus Sanctus elegerit. Ex quibus verbis meritum utriusque turba, quae circumstabat, praeclarum esse coram Deo advertit. Inde vir Dei ad Ecclesiam, ad quam primo electus fuerat, regressus, et ab ea praeclare susceptus, summopere nitebatur opere perficere, quod se ante exitum suum de Anglia, meminerat exultanti diabolo spondisse. Omnes ergo, in quorum moribus aliquid eum habere intelligebat, arguere, monere, castigare, corrigere satagebat, nihil usquam a correctionis voce vacuum relinquens, unde gauderet adversarius, qui circuit quaerens quem devoret. Nec ullius persona in istis ab eo

* Worcester.

considerabatur, sed quisque juxta meritum suum, observata rationabili discretione, tractabatur. In omnibus itaque et per omnia perquirebat Dei honorem et diaboli confusionem. Interea Rex Edvinus vitae praesenti subtractus est, et anima ipsius, Dunstano orationibus occupato, a quibusdam deterrimis hominibus cursim evestigio est praesentata. Cujus miseriam miseratus, suarum injuriarum immemor, pro liberatione ejus immensos omnipotenti Deo lacrymarum imbres effudit, nec ab eis destitit, donec se pro eo exaudितum agnovit. Facto igitur non grandi intervallo, Mauri illi ad Dunstanum sua praedâ vacui redeunt: et quia ipsius injurias supervacue ulcisci venerint, calumniosa voce furibundi depromunt. Quorum ille furores nihili pendens, Deo super ineffabili misericordia ejus ineffabiles gratias egit.

§ 29. Posthaec Edgarus partem regni, quam diximus Edvino remansisse, obtinuit, regnumque sui unitatem recepit, bellis ac seditionibus, quae ex ejus divisione emergerant, quaquaversum sedatis. Exin defuncto Episcopo Londoniensi; quaesitum est, quis in episcopatum digne succedere posset. Et cum in hoc aliquantulum temporis expenderetur, nec decens persona et idonea reperiretur, tandem electio omnium super Dunstanum versa est, et ipse Pontificatum praedictae Ecclesiae suscipere communi cunctorum conclamatione coactus est. Utraque igitur Ecclesia Wigorniensis videlicet et Londoniensis, eo praesule gloriabatur, quandoquidem ipse summa necessitate compulsus, utriusque Pontifex per nonnullum temporis spatium erat, utrique solitudinis suae curam impendens, utramque intus et extra sua defensione contra omnes aemulos muniens, in utraque officium pontificale opportuno tempore sedulus exequens. En visio, quam supra descripsimus in gladiis Apostolorum, partim impleta est, cum in episcopatu Londoniensi, qui ex nomine beatissimi Pauli celebris habetur, confirmatus est. Profecto namque gladium ipsius Apostoli ipsi Ecclesiae praelatus accepit, quia verbum Dei, morem illius secutus, subditorum cordibus infudit excellentèr, et potestate, qua ille in virtute Domini Christi gloriatus est, ipse ad terrendum impios, ad demulcendum pios circumquaque usus est. Quod et in Ecclesia Wigorniensis strenuus egit, quam in gladio beati Petri regendam suscepit. Siquidem Episcopatus idem per id temporis in honorem ipsius Apostoli gloriosi fundatus habebatur. Sed Oswaldus vir sanctus et religiosus, quem in regimen ipsius ecclesiae beatus Dunstanus, Cantuariensis antistes effectus, sibi succedere fecit, quia clericos ibi degentes nec a pravitate sua convertere, nec inde, eo quod nobiles juxta seculum atque potentes erant, quibat eliminare, construxit pene contiguam ipsi ecclesiae ecclesiam beatae Dei genitrici Mariae, in qua ipse cum monachis, quos se proposuerat adunaturum, Christo serviret. Quod et factum est. Religio itaque monachorum contemptum clericis

peperit, et vulgi conventum ab eis alienatum, sibi assiduum fecit. Quid plura? Numerus clericorum passim minuitur, monachorum conventus indies augetur. Quidam insuper ex ipsis Clericis conversi, numero illorum additi sunt. Hoc modo sedes pontificalis mutata est in ecclesiam beatae Mariae semper virginis.

§ 30. Memorato itaque Odone Archiepiscopo Cantuariorum ad perennis vitae gaudia translato (anno DCCCLXI), immensum omnibus Anglorum Ecclesiis luctum suus transitus intulit, et innumeros populos acerbo moerore percussit. Postulatus Dunstanus Odoni in patriarchatum sedis Anglorum succedere, abnegat, suscepti regiminis onus satis grave sibi ad portandum, etiamsi majus non addatur, protestans. Unde Belfinus, Wentanae civitatis Antistes, per regni principes, quorum alios re praesentium, alios spe munerum futurorum ad hoc sibi fautores effecerat, archiepiscopatum, rege annuente, obtinuit. Qui post aliquot adeptae dignitatis dies Romam pro archiepiscopatus stola (*Pallio*) petens, in Alpibus nimia frigoris asperitate correptus, ultimum flatum ibidem emisit. Post quem substitutus est in summum Ecclesiae Dorobornensis * pontificatum Brythelmus Dorsetensis populi praesul, vir totus ex mansuetudine, humilitate et modestia factus. Verum ubi compertum est, nihil in corrigendis vitiis, nihil in exercendis Ecclesiasticis disciplinis, nihil denique virtutis seu constantiae in eo esse ad tuendos bonos, vel coërcendos malos, ad Ecclesiam suam rediit: et ita sedes Cantuariensis ** a Pontifice aliquantis diebus vacua stetit. Itaque unanimis omnium electio Dunstanum inclamitat, illum solum se nosse vociferans, quem tanta sedes digne valeret habere rectorem, praesertim cum a primaevo aetatis flore vitae sanctitas, morum gravitas, et cui nemo contraireret, eum perlustraverit invicta, constans et sequenda auctoritas. Haec ergo Dunstanus acclamatione quasi voce vere divina constrictus, primatem totius Britanniae sedem regendam suscepit, et in eam immensa omnium adjacientium Ecclesiarum ac populorum exultatione et gloriâ deductus ascendit.

§ 31. Post hoc, temporis opportunitate accepta, beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli limina petiit, et eum summae Sedis Pontifex magno sinceræ dilectionis affectu illo venientem excepit: secumque postea familiarius agens, et agendo templum Sancti Spiritus esse cognoscens, magnifice illum honoravit, ac stolâ sui Apostolatus, pro qua venerat, decentissime decoravit. Sicque delegata ei legatione Apostolicae Sedis, genti Anglorum pastorem, ac salutis eorum provisorem destinavit. Itaque vir Dei Româ reversus, et in Patriarchatum primae sedis Britanniarum receptus, in ipsum mundi principem quasi gigas surrexit, et armaturam verbi Dei a dextris et a sinistris constanti virtute in eum vibrare,

* Rectius lege, Durovernensi; ex antiquo Cantuariæ nomine.

** *Canter-bury*, vide Surii Vol. IV, p. 354.

et membra ejus circumquaque debellare et prosternere coepit, et enervare. Quis ergo in cunctis, quae religioni competunt, Dunstanus fuerit, videlicet, cujus virtutis ad omnes omnium personarum injustitias deprimendas, atque bona opera fovenda et munienda extiterit, usque hodie tota Anglia canit, nec opus esse arbitror, ut me illis scribendis fatiget grandis labor. Nonnulli tamen, quae ab illis, qui ex ejus tempore usque ad nos per successus aetatum fluxere, accepimus, compendioso relatu subjiciam, quatenus inde percipiatur veritas verborum quae proposuimus.

§ 32. Comes quidam praepotens cognatam suam illicito sibi matrimonio copulaverat, et a Dunstano semel, secundo et tertio redargutus, incestum suum divortio expiare volebat. Quapropter gladio Spiritus Sancti a viro Dei percussus, a liminibus est sanctae Ecclesiae separatus. Qui typo tactus superbiae, rege madit. Dunstanum immoderate et impiae severitatis accusat, regia sanctione se ab ejus tyrannide liberum constitui querula voce precatur et obsecrat. Cujus verbis Rex acquiescens, Dunstano mandat, ut hominem cum ea, quam duxerat, in pace manere sinat, et a quibus ipsum suspenderat liminibus sacris restituat. Miratur ille ad audita, et dolet religiosum regem per mendacem hominis linguam, ante rei inquisitionem et examinationem, esse seductum. Ponit tamen hominem ad rationem, et tam pro commisso crimine, quam et propter injustam sui criminationem apud principem terrae factam, paulo durius increpat, cupiens eo modo ad poenitentiam et correctionem cor illius emollire. At ubi vidit ipsum non solum verbis suis non consentire, sed insuper contumaci spiritu contra se furere minarique, supra id quod eum ab ingressu domus Dei suspenderat, ut dixi, omnem ei communionem fidelium, donec a sua pravitate discederet, interdixit. Tunc ille seipso deterior effectus, immani est furore correptus, et nihil eorum quae possidebat alicujus esse momenti reputans, ad hoc solum se totum studebat impendere, ut Dunstano excitaret scandalum, et Christianae legis jugum, quo a sua libidine coërceretur, sibi faceret alienum.

§ 33. Legatos itaque suos Romam destinat, et talibus assuetis quorundam Romanorum corda et ora in suam causam largomunere largiori sponsione permutat. Quid deinde? Praesul Apostolicae Sedis Dunstano, peccatori homini condescendere verbis ac literis mandat, et eum Ecclesiae gremio integre conciliare monet, hortatur, imperat. Ad quae Dunstanus ita respondet: « Equidem cum illum, de quo agitur, sui delicti poenitentiam gerere videro, praeceptis domini Papae libens parebo. Sed ut ipse in peccato suo jaceat, et immunis ab Ecclesiastica disciplina nobis insultet, et exinde gaudeat, nolit Deus. Avertat etiam Deus a me, ut ego causâ alicujus mortalis hominis, vel pro redemptione

capitis mei, postponam legem, quam servandam statuit in sua Ecclesia idem Dominus meus Jesus Christus Filius Dei.» Haec sibi relata ille audiens, et Dunstanum ab his quae certo diceret, inflexibilem esse certissime sciens, et excommunicationis suae poenâ cum pudore hominum constrictus, tum timore periculum, quae talibus nonnumquam accidere solent, perterritus, obstinationem suae mentis deposuit, et abdicato illicito conjugio, poenitentiae sibi cultum imposuit. Dunstano namque generale totius regni concilium de observantia Christianitatis celebrante, ipse suimet oblitus, nudis pedibus, laneis indumentis corpus amictus, virgas manu ferens, Concilio sese medium ingessit, et ante pedes Dunstani gemebundus et ejulans corruit. Quo viso, moti sunt omnes qui aderant ad pietatem, et ipse pater omnium, majori prae caeteris pietate motus est. In vultu tamen servato disciplinae rigore utpote hominem Deo reconciliare desiderans, lacrymas ejus ad horam severus sustinuit: ac demum a toto Concilio postulatus, lacrymans et ipse, culpam indulsit. Itaque ab excommunicationis vinculo absolutum, communioni fidelium, gaudentibus cunctis, eum restituit.

§ 34. Alio tempore monetarii tres, qui in potestate viri erant, cum falsa moneta capti, ad subeundam poenam, hominibus per totum regnum promulgatam, sunt adjudicati. Quae res Dunstano abscondi non potuit. Die ergo Pentecostes idem pater Missarum solemnia celebraturus, percontatur, utrum Dei populo statuta justitia de ipsis monetariis facta fuerit, an non? Respondetur, eam, ob reverentiam tanti diei, in alium diem esse dilatam. « Nequaquam, inquit, ita fiet. Monetarii namque qui falsos ex industria denarios faciunt, fures sunt, et eorum furto nullum esse nocentius cognosco. Nam in falsa moneta, quam faciunt, totam terram spoliant, seducunt, perturbant. Ipsi divites, ipsi mediocres, ipsi pauperes in commune laedunt, et, quantum ad eos pertinet, omnes aut in opprobrium, aut in egestatem, aut in nihilum redegunt. Quapropter noveritis, quia ego hodie ad sacrificandum Deo non accedam, nisi primo illi, qui deprehensi sunt, eam, quam in seductione totius populi promeruerunt, subierint poenam. Si enim in ultione tanti mali, cum negotium me respiciat, Deum placare supersedeo, quomodo illum de manibus meis sacrificium suscepturum sperare queo? Sed hoc licet crudelitati possit ascribi, Deo tamen patet intentio mea. Lacrymae, gemitus, atque suspiria viduarum ac pupillorum, clamor quoque vulgi totius mihi incumbit, et correctionem hujus mali deponcit. Quorum afflictionem si, quantum in me est, mitigare non intendo, et Deum, qui gemitibus eorum compatitur, nimis offendo, et alios ad idem malum exercendum promptiores et audaciores facio.» Dixerat, et pro poena illorum, qui manus erant perdituri, pietate motus, lacrymis manat, ut satis esset videre, de quo fonte

procedebat edictum, quod nonnullis videbatur crudele. Ubi vero audivit praestitutam justitiam factam, surrexit, ac lota facie, ad oratorium exhilarato vultu abiens, ait: « Quia Dominum, obediendo statutis justitiae legibus, audivi hodie, confido quod et ipse per misericordiam suam sacrificium de manu mea suscipiet hodie. » Cujus confidentiae effectum privatus non est. Eo quippe inter sacrosancta Missarum solennia sacras manus extendente, et Deum Patrem omnipotentem, ut Ecclesiam suam Catholicam pacificare, custodire, adunare et regere dignaretur toto orbe terrarum, interpellante, nivea columba multis intuentibus de coelo descendit, et donec sacrificium consumptum esset, super caput ejus, expansis alis et quasi immotis, silentio mansit. Inter haec quid animi gereret servus Dei, quo amore, qua dulcedine, quo desiderio putas in Deo pascebatur, qui ex praesenti gratia Dei, tali visitatione fovebatur? Consumpto sacrificio, columba eadem in Australem altaris partem declinavit, et super tumulum B. Odonis, cujus supra mentionem fecimus, ut se reclinavit, alis suis hincinde illum complexans, et quasi rostro deosculans. Quod B. Dunstanus intuens, et exinde meritum jacentis appendens, in tanta eum deinceps reverentia habuit, ut quoties sepulcrum ejus transiret, genua flecteret. Cognomine quoque boni in materna lingua post haec semper eum nominare consuevit, videlicet: Odo segode, quod latine sonat: Odo bonus. Quo cognomine ex eo tempore usque ad hanc nostram aetatem solet ab Anglis, maxime tamen in Cantuariicis, nuncupari.

§ 35. Per id ferme temporis rogatus a quodam viro nobili et religioso, dedicavit ei ecclesiam unam, quam ipse in fundo suo construxerat. Ubi ad ministerium aquâ deficiente, et ob hoc homini nonnulla moestitudine subripiante, famulus Dei praemissa prece terram baculo percussit, ilicoque fons limpidissimus erumpens, omnes qui praesentes erant non modicum laetificavit. Qui fons usque hodie manans, Dunstani nomen et meritum celebre facit. Idem pater a Cantuaria in remotiores villas suas opportunis spatiis hospitium sua disponens, apud Magaveldam, sicut et in aliis hospitiorum suorum locis, ligneam ecclesiam fabricavit. Quam ipsemet dedicans, dum ex more circumiret, et eam ad aequinoctialem solis ortu minime versam perciperet, fertur quod transiens humero suo illam aliquantulum praessit, moxque mutatam a proprio statu, in medium orientis tramitem pro voto convertit. Quod ipsum facile potuisse efficere, nemo ambigit, nisi qui verbis Domini Christi, quibus fidem sicut granum sinapis habentibus promittit quod etiam montem dicto transferent, incredulus existit.

§ 36. Inter hujusmodi opera Dunstanus Deum semper in mente habere, Deo quicquid boni perficiebat, non sibi, adscribere; magnum humilitatis, minimum elationis cor per omnia et

in omnibus possidere. Cum autem a secularium negotiorum occupationibus ei quies arridebat, modo contemplationi divinae et orationibus incumberebat, modo sacrarum scripturarum lectioni et earum expositionibus intendebat, modo fratrum exhortationi, seu librorum emendationi sedulus operam impendebat. In compunctione vero lacrymarum tanta gratiâ praeditus erat, ut quoties eum sacris altaribus sisti, vel aliquo officio Pontificali fungi conspiceres, Spiritus Sancti fervore mentem ejus accendi, et quae ipse exterius administrabat, illum interius operari per indices ex oculis illius decurrentes lacrymas non dubitares. Haec inter sibi et successoribus suis competentia, tam intra muros urbis, quam et in quibusque villis, ad archiepiscopatum pertinentibus, aedificia constitui, vel constituta, si qua ex parte diruta essent, renovari faciebat, se scilicet in istis non modo sibi, sed et multorum utilitati natum vivereque perpendens. Praeterea cunctarum Ecclesiarum totius Britanniae adjacentiumque insularum sollicitudinem strenuus gerebat, et earum causas quae ad eum, sicut ad primatem et patriarcham quotique ferebantur, disponebat. Et quia vigilantissimo studio Domino Christo per omnia famulabatur, saepe civium supernorum gaudiis atque concentibus angelorum, ad quos suspirabat, miscebatur, aliquando corpore vigilans, aliquando sancto sopore quiescens.

§ 37. Quodam tempore Rex in die Dominica mane venatum ivit, et Dunstanum qui tunc forte secum erat, Missam suam, donec veniret, differre petivit. Appropinquante ergo horâ tertia, vir Dei ad ecclesiam procedit, et indutus sacris vestibus, regem, sicut ei promiserat, expectabat. Stabat ergo cubitis innixus altari, orationi ac lacrymis deditus. Tum subito sopore leviter pressus, in coelum rapitur, et beatis angelorum agminibus associatus, audit eos summae Trinitati in laudem modulatis vocibus decantantes, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*. Quorum melodiam coelestium contemplator edoctus, ad se reversus est. Et conversus ad suos, interrogat, rex ne venerit, an non? At ubi eum nondum venisse accepit, ad suas preces sese convertit. Factoque non grandi intervallo, iterum extra se ductus, audit in coelis altisona voce dici: *Ite, Missa est*. Ad quod eum, Deo gratias, responderetur: accurrentes clerici regis, regem adesse vociferantur, sacerdotem ut festinantius Missam celebret, obsecrant. At ille versus ab altari, Missam se habere pronunciat, et aliam se ea die celebraturum abnegat. Depositisque vestibus sacris, a suis de re inquitur: quod latebat, aperitur. Ex hoc itaque sumpto sermone, regem in diebus Dominicis deinceps a venatu prohibuit. *Kyrie eleison* vero quod in coelestibus didicit, suos docuit, idque multis in locis hodie sancta Ecclesia inter Missarum solemnia canit.

§ 38. Moris erat viro loca sancta, quando Cantuariæ morabatur,

uno tantum fideli socio comitatus, noctu peragraré, et se inibi per compunctionem et contritionem cordis Deo mactare. Quadam igitur vice ad monasterium beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli, in quo beatus Augustinus * et alii nonnulli de patribus Ecclesiae Christi Cantuariensis tumulati sunt, ex more circa mediae noctis silentium perrexit, ibique Deo se diutius in oratione prostravit. Egressus vero, ad oratorium beatae Dei Genitricis et perpetuae virginis Mariae quod in orientali ipsius monasterii parte situm erat, eadem facturus divertit. Cui appropinquans audivit intus voces psallentium atque dicentium: Gaudent in coelis animae sanctorum qui Christi vestigia sunt secuti: et quia pro ejus amore sanguinem suum fuderunt, ideo cum Christo regnabunt in aeternum. Ad haec ille obstupefactus, astitit ostio, ac per rimas illius introspectans (erat enim obseratum) intuetur oratorium totum immensa luce splendere, et quemdam cuneum candidatarum personarum ipsam antiphonam laetis concentibus resonare. Alio item tempore praefata pastorum ecclesiae limina, simili horâ, pari voto requirens, ubi inde discessit, memoratam sacratissimae Virginis aedem, preces Deo illic fusurus, adire coepit. Ecce autem ipsa beatissima virginum Virgo, comitata numero virginum choro, venienti viro occurrit, et summo cum honore susceptum ad suam ecclesiam, quo tendebat, ducere coepit, praecincentibus duabus de choro puellis illud Sedulii (a) carmen atque dicentibus:

Cantemus Domino sociae, cantemus honorem:
Dulcis amor Christi personet ore pio.

Quos versus cum chorus virginum resumendo percantaret, praedicta binae praecentrices binos qui sequuntur in ordine versus prosecutae sunt:

Primus ad ima ruit magna de luce superbus:
Sic homo cum tumultu, primus ad ima ruit.
Unius ob meritum, cuncti periire minores
Cuncti salvantur unius ob meritum.
Sola fuit mulier patuit qua janua leti.

Ex qua vita redit sola fuit Mulier (*Virgo Deipara*).

Sicque donec vir Dei in oratorium perductus esset, virgineus chorus primos, et virgines binae binos, juxta quod series hymni

* Angliae Apostolus qui colitur xxvi maji.

(a) *Cajus Caelius SEDULIUS* Presbyter Scotus, inter Christianos Poëtas illustris, floruit ab anno ccccxxv ad ccccxliv. Scripsit explanationem in Epistolas S. Pauli, ex Origene, Ambrosio, Hieronymo et Augustino excerptam. Sed ejus praecipua laus est in quinque Libris Carminum Theodosio Juniori dicatis, *Mirabilia Divinorum*, quos *Opus Paschale* nuncupavit; et in duobus hymnis de Christo, quorum primus, qui *Veteris et Novi Testamenti collatio* dicitur, elegiacis versibus, exanalepsi quam ajunt concinnatis, ut scilicet in unoquoque disticho, Hexametri initium Pentametrum finiat; exemplo sunt allati a Surio versus quibus hoc incipit Carmen. Alter Hymnus Jambicus est — A solis ortus cardine — Acrostichis Alphabeticis; secunda strophâ — Beatus auctor saeculi — initialia habente B, tertia, Clausae Parentis viscera — etc., usque ad litteram Z. Dignum existimavit Ecclesia quem partim in Nativitate Domini caneret, partim in Epiphania.

sese habet, versus modulatae sunt. Propter haec et horum similia insignis Pater Dunstanus quanti honoris, quantae reverentiae vel magnificentiae apud omnes bonos extiterit, aestimo quod qui talia Dei dona amplecti novit, magna ex parte et me silente videbit.

§ 39. At his qui potius in malitia quam in bonitate vitam agere satagebant, horrorem atque terrorem vultus ejus incutiebat, ut ab eo fugere, quam ad eum accedere, mallent. Omnes vero qui perversa acta sua deserere, et ad recta opera cupiebant transmigrare, verae pietatis ac misericordiae visceribus eum redundare sentiebant, et ultra humanam aestimationem consilium simul et auxilium suae salutis in eo reperiebant. A remotis itaque terrarum partibus ad eum passim currebatur, et quo illum praeminere notum erat, Spiritus Sancti consilium ab eo petebatur. Sed ad ista, si diaboli odium et invidia saeviebat, nulli mirandum. Sed quia se in perturbatione viri nihil posse, nisi quod jam certo ignominiam sibi, et illi majorem gloriam adferret, sciebat, ab ea, qua illum saepe fatigare solebat, impugnatione sese cohibuit. Verum, ut eum conturbatum redderet, Edgardo regi, quem multum pro sua reverentia diligebat, laqueum miserandae deceptionis tetendit, et irretitum gravis peccati naevo involvit.

§ 40. Quadam enim vice idem rex in monasterium virginum venit, ibique captus in specie cujusdam puellae quae de nobilibus Anglorum nata, inter sanctimoniales non velata nutriebatur, custodiebatur, eam suo colloquio adduci secretius jussit. Illa cum duceretur, timens pudori suo, raptum ab una sanctimonialium capiti suo velum imposuit, eo modo se protegi sperans, si forte rex, quid inhonesti a se exigere vellet. Quam ipse velatam intuens: Quam subito, inquit, sanctimonialis effecta es? Arreptumque velum detraxit capiti ejus, illa conatu, quo poterat, frustra obnitente. Abusus siquidem eâ est, et gravi scandalo quique per Angliam religiosi ex hoc mente vulnerati sunt. Quod scandalum eo vehementius fuit quod rex idem legitimam uxorem habebat, Elfredam videlicet, cognomine Candidam, Ordineri praepotentis orientalium Anglorum Ducis filiam, de qua et sanctum Eduardum genuerat. Ubi vero res Dunstano innotuit, acerbo moerore percussus est. Igitur cum in re non segnis ad regem veniret, et ille venienti pro more occurreret, eumque per manum ad solium suum perducere vellet, manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus (non enim illum scire putabat, quod clanculo a se factum existimabat) cur manum sibi non dimitteret, inquisivit. Ait: « Tu postposito omni pudore, adulterium commisisti: tu despecto Deo signum castitatis non veritus, virgini suam integritatem praeripuisti: et cur manum, summo Patri Virginis Filium immolantem,

impuris manibus non tradam, quaeris? Lava prius per poenitentiam manus tuas a sordibus suis: et tunc demum, quo gratiae Dei reconcilieris, honora et amplectere manum Pontificis. » Territus ille ad haec, terrae procumbit, pedes antistitis petit, se peccasse, gemitu verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns, tantum in rege humilitatis exemplum vehementer amplectitur. Velocius ergo illum erexit, et pacato vultu cum eo familiariter quae salutem animae ejus operarentur, loquens, septennem ei poenitentiam injunxit. At ille pontificali absolutione potitus, omni studio injunctae sibi poenitentiae operam dare, et multa, quibus Deum placaret, pietatis opera ipsi poenitentiae, instinctu et consilio patris sui, sollicitus coepit superaddere. Ipse praeterea omni ordini hominum, in suo regno consistentium, legibus sibi in Christiana religione sanctis uti praecepiebat: ipse secus agentes vindictâ corripiebat: ipse in pravitate persistentes, condigno examine puniebat. Exempli causâ: Ordo clericalis ea tempestate plurimum erat corruptus, et canonici cum presbyteris plebium, voluptatibus carnis plus aequo inserviebant. Quod malum Dunstanus corrigere cupiens, auctoritate Joannis (XV), Apostolicae Sedis Antistitis, apud regem obtinuit, quatenus canonici qui caste vivere nollent, ecclesiis, quas tenebant, depellerentur, et monachi loco eorum intromitterentur.

§ 41. Praesidebat ea tempestate Wentanae Ecclesiae praesul Athelwoldus, vir eximiae sanctitatis, et educatione patris Dunstani non parum insignis. Hic cognita de canonicis Ecclesiae suae qui nimium seculares existebant, voluntate Dunstani, monuit eos semel et saepius mores et actus mutare, correctioris vitae semitas, relictis foeminis, arripere. At impraesentiarum quidem id sibi possibile esse negantes, voce corvina semper in crastinum correctionem sui pollicebantur. Quod ipse gnarus non diu sustinuit. Paratis namque quamplurimis monachorum cucullis, die, quo Communio: *Servite Domino in timore*, cantabatur, chorum intravit, vestes, quas paraverat, secum deferri faciens. Et projectis illis in medium, canonicis ait: «Animadvertistis, quid modo cantaveritis? Animadvertimus, inquirunt. Igitur, inquit, si servire Domino in timore, et ei vultis exultare cum tremore, apprehendite disciplinam, vestem videlicet monachalem, ne pereatis, sicut cantastis, de via justâ.» Ad quod illi obstupefacti, more solito inducias petunt, id se facturos in futuro promittunt. Tunc ille: Mihi credite, amplius non credam huic vestrae sponsioni corvinae: sed aut disciplinam in praesenti apprehendetis, aut loci istius beneficiis et conversationi, hinc eliminati, jamjamque cedetis. Itaque nonnulli ex illis statim, abjecto clericali habitu, monachi facti sunt, caeteris verbo pontificis de ecclesia eliminatis.

§ 42. Caeterum quia isti qui ita noviter fuere conversi,

regularis disciplinae normam sine aliorum magisterio docte servare nequibant, monachi de Abendonia illuc ab eodem pontifice adducti sunt qui monasticae institutionis tramitem ibi docerent. Clerici vero qui ejecti sunt, citatu gressu regem adeunt, iudicium atque iustitiam sibi de expulsiōe sui fieri postulant. Refertur negotium ad audientiam Dunstani, et ipse eos aequa postulare pronunciat. Igitur ex praecepto regis et archiepiscopi coit Wintoniam nobilitas regni totius, et rex cum sua conjuge adest, ad determinandas querelas negotii hujus. Surgunt hincinde lites quas Dunstanus propositis rationibus destruit omnes. Rationabiliter quippe cunctis ostendit, clericos qui a sorte Dei incorrigibiliter per pravitatem vitae suae dissiliunt, nil per rectitudinem sibi vindicare posse ex iis quae Ecclesiis data sunt ad subsidium eorum qui in clericatu pura conversatione sese custodiunt. Quibus auditis, ommissa omnis controversia est, et rex atque ex principibus plerique, clericorum precibus ad pietatem usque permoti, Dunstanum interpellant, quatenus hac sola vice pareat, et clericos jam, quid amodo, si se non correxerint, incursum sint, re ipsa edoctos, de Ecclesia sua revestiat. Silet ille ad ista, quidque potissimum de negotio sit agendum, demisso capite, mente pertrahat. Silentium ingens occupat omnes, et suspensi, ad responsum pontificis erigunt aures. Tunc subito crucifixi Dei imago, signo Crucis in edito domus affixa, audientibus cunctis, dixit: Non fiet, non fiet. Judicastis bene, mutaretis non bene. Tremefacto in his simul universo conventu, intulit pater Dunstanus, et ait: Quid amplius vultis fratres mei? Divina sententiā definitum audistis negotium praesens. Ajunt: Audivimus vere. Resederunt ergo monachi Wintoniae securi, et quoad clericis ipsi vixerunt, qui eos super causa ista inquietaret, nemo fuit.

§ 43. Illis autem huic vitae subtractis, filii eorum cupientes recuperare quae perdidérant in parentibus suis, in Scotiam miserunt, et inde quemdam praegrandis, ut fama ferebat, eloquentiae virum, Bernelinum nomine, magno conductum pretio, intuitionem suae causae contra Dunstanum adduxerunt. Conglobati ergo sub uno clericorum filii, regem atque Dunstanum apud villam quae dicitur Calne, in quodam coenaculo consistentes reperiunt, et armati rhetore illo qui suae victoriae spes maxima erat, antiquae calumniae coram eis jurgia promunt. Ad quae Dunstanus his verbis brevi respondit: «Calumniam istam quam movetis, divino ore olim definitam novimus, nec eam novo conflictu amplius in medium revocandam existimamus. Ego quoque grandaevus sum, et vitae meae residuum quod pauci temporis esse non nescio, in pace, si licuerit, transigere cupio. Laboravi, dum potui: amodo totius laboris impatiens, Domino Deo causam Ecclesiae suae contra insurgentes hostes tuendam committo. » Dixit, et ecce solarium sub pedibus eorum qui adversus virum

convenerant, euestigio cecidit, omnesque pariter praecipitatos, in suo casu non modicum laesit. Ubi vero Dunstanus cum suis consistebat, nulla ruina domus, nullus emergerat casus. Hoc ergo modo calumnia clericorum est sopita, et usque hodie monachorum conversatio in ipsa ecclesia stabilita. Ejecti nihilominus per id temporis, et alii complures clerici horum similes de suis Ecclesiis sunt, et monachi in locum eorum substituti. Aucta est igitur religio per Angliam in tantum, ut quadraginta et octo monasteria monachis vel sanctimonialibus instituerentur, cooperatoribus B. Dunstano in hoc viris venerabilibus, Oswaldo videlicet qui primo Wigorniensis, postea fuit Episcopus Eboracensis, et Athelwoldo episcopo Wintoniensi, quorum supra meminimus. Vitam itaque Dunstani et actus formidabant omnes qui incedere volebant juxta vias adinventionum suarum.

§ 44. Inter haec sopito negotio quod regem Edgarum, ne regio more coronaretur, detinuerat, Dunstanus adunatis Episcopis, Abbatibus, et caeteris Principibus cum tota regni ingenuitate, coram eis adstante innumera populi multitudine, imposuit illi coronam regni, gaudentibus cunctis et jubilantibus Deo in voce laudis et exultationis. Ipso autem post biennium, quo haec facta sunt, immatura morte praevento, Eduardo filio suo totum regnum haereditario jure reliquit. Qui Eduardus cum in regem consecrari deberet, nonnulli de principibus terrae contraire, ne rex fieret, nisi sunt: tum quia morum illius severitatem, qua in suorum excessus acriter saevire consueverat: tum qua matrem ejus, licet legaliter nuptam, in regnum tamen non magis quam patrem ejus, dum eum genuit, sacratam fuisse sciebant. Sed Dunstanus discretionem et industriam confisus adolescentis, unum non metuens, et observato paternae haereditatis et testamenti jure, aliud contemnens, arrepto sanctae Crucis vexillo, medius constitit, et per rationem cunctis quae objiciebantur elisis, Eduardum regem constituit *, et constituto paternum affectum, consilium et auxilium in omni negotio, dum vixit, exhibere curavit. Rex quoque ita mores suos in omnibus, et per omnia componebat, ita totum regnum sanctis legibus disponebat, ut et actus ejus placerent, et eo, quod in suscipiendo regno ei contradixerant, sibimetipsis quique displicerent. Sed illo post aliquot annos per fraudem novercae suae interfecto, Ethelredus filius illius malae mulieris, in regnum substitutus est, matris ignominiam magis, quam patris sui solertiā praeditus. Cujus provectio non usquequaque sedit Dunstano: ideo tamen, quod proximus regni haeres existebat, complexit ei jus regium, sciens se inoffensis legibus terrae atque principibus id non posse transferre in quemquam alium. Attamen illum solio regali positum, severo quodam verborum tonitruo, quia per sanguinem fratris sui regnum obtinuerit, increpavit, et quod in

* De S. Rege Martyre Eduardo vide in Suriî Vol. III, p. 349.

sanguine victurus, et posteri illius crudeli Barbarorum incursu devastandi, tota etiam terra per plurima secula saevo illorum dominatu foret depopulanda, praedixit. Quae licet se vivente eventura negarit, eventura tamen omnino esse, nimis veraci, ut et in Chronicis legimus, et hodie videmus, prophetiâ asseruit. Accelerabit, cum sibi placuerit, omnipotens Deus, quam subsequituram promisit, liberationem per tanti vatis sui merita et intercessionem. Et quidem illum spiritu Prophetiae claruisse, non tantum hinc, sed et ex nonnullis aliis, quae constat eum veraciter praedixisse, confirmamus, et id subjecto exemplo probamus.

§ 45. Quodam tempore venit Cantuariam supra memoratus Athelwoldus Wentanus Episcopus, et aliquot diebus ibi detentus est. Detentus est etiam Rossensis Episcopus, qui illo simul venerat, detinente utrumque patre Dunstano charitativa affectione, dulcissima vitae perennis contemplatione, divini verbi collatione, et sacrorum morum exhortatione et instructione. Cum autem ipse Pontificum pater, comitatus ipsis duobus episcopis, Cantuariâ decederet, et pariter longius remotos quemque ab altero destinati hospitii via dirimeret, ambo Pontifices a Dunstano benedicti petentes, ad eo divertere et suum iter cupiebant accelerare. Verum ipso manum extendente ad benedicendum, subito in lacrymas acerbis erupit, coeptaeque benedictionis verba singultus subsequens interrumpit. Illis vero grandi ad rem stupore perterritis, quidnam haberet, quod tam anxie fletet, sciscitati sunt. Respondit: « Fleo, quia vos, quos modo sanos et alacres video, in hac vita non amplius me visurum admodum doleo. Nam in proximo estis morituri, et ad gaudia regni coelestis transeuntes, me in hujus vitae miseriis relicturi. » Cui cum ipsi dicerent: Ne, pater oramus, de nostra morte ita loquaris. Fixum, ait, quod dixi, tenete: quoniam sic est, et non est mutabile. In his dato altrinsecus osculo pacis, ab invicem divisi sunt. Igitur antistes Rossensis mox, ubi sui pontificatus civitatem ingressus est, elanguit, et evolutis in infirmitate diebus paucis defunctus est. Wintoniensis vero priusquam ad sedem suam venire posset, languore corripitur, et juxta verbum viri Dei, non longa morâ interveniente, finitur. Ex cujus obitu gravis moeror Dunstanum corripuit, tum quia tanti viri ingens solatium amiserat: tum quia cui potissimum tenerae adhuc statum Ecclesiae gerendum committeret, dubius fluctuabat. Quos fluctus ingerebant animo ejus, hinc monachi nuper intromissi, hinc clerici ab ecclesia illa ejecti. Monachi quippe suae professionis virum habere episcopum praecipiebant: clerici vero sui ordinis hominem sibi praefici desiderabant: illi videlicet per monachum in Ecclesia sibi collata cupientes solidari: isti per clericum Ecclesiae sibi ablata sperantes reformari. Sed haec providens sapientia et sapiens providentia Dei citius determinavit. Nam per B. Andream apostolum, cui

speciali quodam dilectionis affectu Dunstanum adhaerere Deus concesserat, Dunstano mandavit, quatenus nihil haesitans Elphegum Abbatem Bathoniensem constitueret Wentanae Ecclesiae summum sacerdotem. Laetatus est Dunstanus in istis, et reddita Deo gratiarum actione pro suis beneficiis, in Elphego perfecit, quod ei per Apostolum suum Deus ipse praecepit.

§ 46. Multa de hoc viro, juxta quod multorum non spernenda testimonia ferunt, adhuc literarum memoriae veraci stylo commendare possemus: verum ne incultae narrationis prolixitate quemquam gravemus, praetermissis illis, ad sacrum transitum ejus enarrandum cor et linguam praeparemus. Sed quia nostrae opis isthuc non est, oremus, ut ipso, de quo agimus, interveniente, perficiatur ab eo cujus hoc donum et gratiam scimus esse. Dies igitur, quo Dominus noster Dei Filius, devicta morte coelum victor ascendit, celebris illucescebat, et Dunstanus, expleto noctis officio, solus in ecclesia Salvatoris Cantuariæ, pro tanti gaudii consideratione, Christo totus inhaerebat. Interea conspexit, et ecce innumera candidatorum multitudo virorum, coronas aureas in capite gestantium, inaestimabili fulgore micantium, per ecclesiae januas irrumpens, coram ipso conglobata constitit, et una voce ei hujusmodi salutationis alloquium persolvit: Salve Dunstane noster, salve. Mandat tibi, quem pie desideras, Filius Dei, quatenus, si paratus es, venias, et diem hanc, ad cujus gaudium unica dilectione suspiras, nobis associatus, in sua curia gratosus et hilaris celebres. Ad quorum vultus et voces ille imperterritus manens, sciscitatus est, quinam essent? Cherubim, inquit, sumus et Seraphim: quicquid velis, ad haec respondeas volumus. Tunc ille sacro cordis ac mentis affectu, cum supplicii voce pro tanta gratia grates debitas agens: « Hac, inquit, die, qui honor, quae spes, quod gaudium in Ascensione Domini Jesu Christi omni generi humano provenerit, o sancti et beati spiritus, nostis. Nostis nihilominus officii mei esse, oves ipsius Domini mei mihi commendatas, hac die vitae aeternae pañe reficere, et eas, quo tramite illum sequi debeant, quo processit, informare. Cujus etiam rei gratiâ plurimi convenere, nec meum est in tali negotio illos decipere. Propter haec, quo me invitatis, non possum hodie venire. » Dixerunt: « Eja provide, ut die sabbathi praesto sis hinc nobiscum Romam transire, et coram summo Pontifice, Sanctus, Sanctus, Sanctus aeternum canere. » Annuit ipse dicto, et illi in invisibilia ab oculis ejus dilapsi sunt. Hujus admirandae visionis presbyter quidam, Elfgarus nomine, qui in excubiis domus Dei assiduus esse solebat, quique postmodum, sicut referente scripturâ accepimus, insignis in Elinham episcopus claruit, conscius esse promeruit. Nam nocte eadem pervigil sacris meditationibus deditus, illucescente aurora, extra seipsum per visum raptus est, viditque B. Dunstanum cathedrae pontificali

praesidere, et ei canonica jura clero dictanti, formosorum juvenum immensum agmen assistere. Audivit etiam ea, quae proxime digessimus, eosdem juvenes ei dixisse, quaeque retulimus, ab eo illis responsa fuisse. Quod ut reor, ea de re viro illi Dominus patefieri voluit, quatenus et gloriam transituri fideli testimonio commendaret, et ipse ad eandem gloriam tanto indicio vehementius anhelaret, necnon antistes quandoque futurus, eam suis, utpote cognitam, certius praedicaret.

§ 47. Dunstanus itaque de gaudio Domini sui, ac de imminente sibi aeterna felicitate securus, gratulabundus in Domino laetabatur, et spirituali ad omnes jucunditate replebatur. Jam diurni officii hora instabat, et Pontifex illud celebraturus, festivus ad altare processit. Populorum turba quasi deitatis instinctu ad aliquid novi audiendum solito numerosior advolans, ecclesiae parietes, vix multitudini sufficientes, undique complet. Lecto igitur ad Missam Evangelio, procedit Episcopus populo praedicaturus, et regente cor ejus et linguam Spiritu Sancto, locutus est, qualiter ante numquam fuit locutus. Reversus deinde ad altare, panem et vinum in Corpus et Sanguinem Jesu Christi, immaculata benedictione convertit. Ubi vero ad benedictionem super populum ventum est, iterum populo praedicaturus, ab altari digreditur, et debriatus Spiritu Dei, sic de veritate Corporis Christi, sic de futura resurrectione, et vita perenni tractavit, ut ipsius perpetis vitae civem loqui putares, si personam loquentis cognitam prius non haberes. De obitu tamen suo nullam mentionem fecit inter loquendum, pia videlicet animi teneritudine et tenera pietate praeventus, nolens ei tristitiae malum duplicatumingere, quibus diem mortis suae judicabat simplici tristitiae malo posse sufficere. Sermone finito, altare repetiit, et pontificalem benedictionem super populum edidit. Interea nimium mente vulnerabatur, metuens videlicet, ne charissimi sui, quos deserebat, improvise mortis suae jaculo percussi, atrocius dolerent, quam, si antequam ad ictum venirent, illud praeviderent. Unde data benedictione, tertio populum, cunctis stupentibus adiit. Mox autem ut os ad loquendum aperuit, tanta claritate vultus ejus resplenduit, ut in toto illo conventu nemo esset, qui radios oculorum irreverberata acie in eum figere posset.

§ 48. Quae ergo dulcedo, quae suavitas, quae jucunditas repleverit corda et ora cunctorum, qui praesentes quae dicebantur, meruerunt intelligere, verbo seu scripto exponere scio nulli esse possibile. Sed ubi servus Dei instantem sui obitus diem detegere coepit, omnis exultatio moerore concutitur, et tali moerore, ut ipse pater, qui jam gaudiis perennibus inserebatur, motus admiranda pietate, qua praeditus erat, unus de moerentibus esse videretur. Verum injecta vi spiritui suo, lacrymans, lacrymantes consolabatur, dicens inter alia, nequaquam debere eos de transitu ejus dolere,

quem non labor, aut poena, sed quies et gloria perpes exciperet. Dicebat enim neminem in verae charitatis radice fundatum, qui magis suum temporale commodum, quam proximi perpetuum diligeret emolumentum. Ad firmamentum quoque consolationis ipsorum promisit in spe gratiae misericordis Dei, quod licet illis corpore absens fieret, numquam tamen eis praesentia spiritus sui abesset. Finitis ejuscemodi dictis commendavit omnes Christo, et demum illis adhuc gloriosum vultum ejus desiderantibus, ad mensam Domini vitam suam epulaturus ascendit. Ipsa die cum a mensa sumpto cibo surrexisset, venerando suorum coetu stipatus, oratorium petiit, designatoque loco, in quo sepeliri volebat, sepulcrum sibi praeparari praecepit. Inde jam languor sacri corporis artus invadit, et sua Dunstanus invalida membra quieti tradit. Itaque sexta sequenti feriâ lecto decumbit, et incessabili mentis devotione Deo intentus, omnes adventantes ad sectanda Jesu Christi vestigia incitabat.

§ 49. Sic dies ille defluxit, et laboris Dunstani ultimus, beatæque quietis primus dies illuxit. Confluit clerus et populus omnis, trepidi praestolantes eventum, quem de se praedixerat pastor communis. Etiam Dunstanus gaudium Domini sui intrare avidus, horam, angelica sibi visitatione praedictam, corpore Christi saginatus et sanguine, laetus expectabat. Tunc subito invisibili quadam deitatis virtute cum lecto, in quo jacebat, usque ad domus superiora levatus est: sed trabibus, ne ultra veheretur, obsistentibus, leniter st ad terram demissus. Pavore percussi nonnulli circumsedentium, in diversa dissiliunt. Sed illo jam demisso, cum quasi ad quiescentem reverterentur, iterum, sicut prius, ad trabes rapitur, eisque offensis, ad solum demittitur. Hoc et tertio factum est. Tunc pius pater, congregatos circa se conspiciens filios suos, dixit: «Fratres mei dilectissimi, oves pascuae Dei, vos ipsi oculis vestris intuiti estis, quo vocor, quo vadam. Nostis viam, qua incesi: nostis opera quibus insudavi, dum vixi: ecce consummatio illorum in superna me tollit. Quapropter breviter monens hortor et consulo, si quo vado, vultis venire: via, qua incesi, non pigeat vos ire. Ipse benignus Deus, qui direxit iter meum ad se, dirigat ad omnem voluntatem suam corda et corpora vestra in pace.» Et responso a cunctis, Amen, transiit: et angelicis cum choris ducentibus, migravit ad Christum, qui ei factus est corona et perenne praemium.

§ 50. Sepultus est sane, in quo ipse disposuerat loco, loco scilicet, ubi quotidie divinum officium a fratribus celebrabatur, qui fuit ante gradus, quibus ad altare Domini Christi ascende- batur. Quod ab eo grandi pietatis affectu dispositum non dubitamus. Volebat enim benignus pater filiis suis, quos veraciter diligebat, quosque in mundi turbine post se relinquebat, etiam defunctus corpore jugiter interesse, quatenus quae vellent, sicut

vivo, fiducialiter coram eo depromere possent, ejus spiritum ex promissione, quam ipsis fecerat, semper affuturum non dubitarent. Et hoc quidem ita dixerim, secundum quod ex eo tempore factum scimus, et usque hodie fieri a monachis ipsius circa sacratissimum corpus ejus conspiciamus. Quotidie namque de suis necessitatibus tam corporis quam animae levamen desiderantes, illuc currunt, et sicut a piissimo patre inter eos corporaliter conversantes suffragia petunt. Ut autem nullae justae petitiones coram eo fusae inefficaces existant, et miracula, quae post haec de multis pauca scribimus, et ipsi, qui ejus beneficia experiuntur singulis diebus, testantur.

§ 51. Non ergo dubitandum, hoc illum ante obitum suum praescisse, et ideo se suis spiritu affuturum promisisse, hisque de causis corpus suum inter eos pietate plenum voluisse potissimum poni. Miseriam praeterea, quae post decessum ejus Angliam totam involvit, et involvendo pessumdedit, satis est in Chronicis, et in nostris tribulationibus, me tacente, videre. Unde, cur quid inde scribam, non video, quoniam sine omni litera res ipsa evidens est, ut veras misérias non possit ibi cernere nemo. Finis illarum quis, vel quando sit eventurus, ignoro: sed tantum proculdubio ignorare non queo, quod omnia quae fecit nobis Deus, in vero judicio fecit, quia peccavimus ei, et mandatis ejus non obedivimus. Quapropter quid aliud dicatur aut agatur (vis enim humana et consilium omne sublatum est) non intellego, nisi ut humiliato corde rogetur Deus, qui nos contrivit, quatenus det gloriam nomini suo, et faciat nobiscum secundum multitudinem misericordiae suae, ac per merita et intercessionem beatissimi patris nostri Dunstani, qui haec eventura praedixit, eruat nos in mirabilibus suis. Quod sive, tu bone Domine et pie omnipotens Deus aliquando propter immensam misericordiam tuam feceris, sive propter inscrutabilem justitiam tuam minime feceris, sit nomen tuum Deus Israël benedictum in secula, Amen.

Aliquot miracula quae post obitum beatissimi Dunstani, ejus meritis edita sunt, hoc loco visum est subicere, quaeque venerabilis Osbertus, praecedentis historiae auctor fide dignus, partim scripto, partim veracium hominum relato, partim suis oculis se didicisse testatur; a Laurentio Surio in compendium redacta.

§ 1. Caecus quidam in somnis admonitus est, ut ad beatissimi Dunstani sacrum corpus se curaret adduci. Factum est ita. Mansit illic caecus pernox in precibus: et ecce a monumento sancti viri suavissimus manat odor, loca amissorum luminum vehemens corripit pruritus, eaque fricante caeco, mox recipit laetus visum quem se doluerat perdidisse. Id ubi repente apud omnes pervulgatum est, Dunstanus mundo revixisse visus est. Tres inopes foeminae pariter degebant, quas praeter paupertatem cruciabat

etiam perpetua caecitatis nox. Aluerat illas inter caeteras beatissimus Dunstanus, cum esset adhuc in humanis. Ubi ad illas perlata est caeci ejus, quem jam diximus, curatio, una properarunt ad sepulcrum sancti Dunstani, et illic inter orandum pariter se videre lumen coeli, gavisae sunt.

§ 2. Presbyter quidam praedives et nobilis totius corporis vexabatur paralyti. Hortabantur cum amici, ut ad tumulum beati Dunstani se juberet deportari. Recusabat ille, quod non decere arbitraretur, se virum opulentum et nobilem, admixtum vili turbae, salutem sibi restituendam deprecari. Verum doloris vi cogente, eo perlatus est. Altera luce sensit quemdam sursum deorsum manus ducere per corpus ipsius. Itaque confestim sanatus stetit, exiliens, et alta voce laudans Deum. Non diu post amplum convivium apparavit amicis et vicinis, ut ipsius saluti congratularentur. Inter epulas laudabant illi Deum, quod potentes non abjiceret, sed inter mites et pauperes illis quoque gratificaretur. Tum vero homo superbiae spiritu tumidus, non ferens se inter pauperes commemorari: ita ait: Non sum ego instar inopis cujusdam curatus a Dunstano. Nam etiam sine Dunstano mihi fuisset restituta salus. Vix ea verba miser compleverat, cum ecce pristinus morbus redit, et acerrima vi extorsit animam infelicem ab ingrato et inflato. Ea res effecit, ut metus et reverentia erga beati viri sacras reliquias excresceret, et ex longinquis etiam locis multo eo confluerent, tum ut morbis liberarentur, tum ut per ejus merita veniam obtinerent peccatorum. In iis juvenis quidam et claudus et mutus ab ortu suo, et qui annis undecim contractis scapulis, sursum respicere nequivisset, postquam sepulcrum sanctissimi viri attigit, totus sanus effectus, excelsa clamavit voce: Gloria in excelsis Deo, alleluja. Sanata est etiam parvula quaedam puella, quam mater caecam ediderat in hanc lucem: sed cum aliquot dies frustra in precibus consumpsisset mater ejus, tandem cum fratres ejus ecclesiae cum illa pariter orassent, decimo die filia ejus vidit. Recepit etiam lumen anus quaedam, quod in juventute perdiderat.

§ 3. Episcopus quidam excommunicaverat hominem, libidine et arrogantia depravatum, et miser ille traditus satanae in interitum carnis, annis septem toto corpore tremebat. Tandem ad sepulcrum beatissimi Dunstani pertractus, daemonem qui illum occuparat, cum multo sanguine evomit, et integerrimae sanitati redditus est. Curatus quoque est Alfwodus quidam, qui triginta annis contracto corpore humi reptabat: itemque alius, qui ligneo crure et pede utebatur: et caeca virgo, et puella misere contracta, parvulus quoque a nativitate claudus, et alius quidam scipionibus utens pro pedibus.

§ 4. Dum haec miracula fierent, Lanfrancus, Cadomensis coenobii Abbas, vir praestanti sapientia pollens, Cantuariensis

episcopus creatus est: cumque 4 Calendas Septembris consecratus fuisset, ecclesiam Cantuariensem partim incendio, partim vetustate vastatam, a fundamentis angustiores condere voluit. Indixit itaque triduanum jejunium, et beatissimorum antistitum Dunstani et Elphegi * corpora transtulit in occidentalem ejus ecclesiae partem. Aderant illic duo ejus milites, qui nuper occiderant nepotem Abbatis Stolandi. Ii coram frequentissima populi multitudine, ad corpus beatissimi Dunstani, ab Abbate illo caedis ejus veniam precabantur. Ille negabat se daturum, denegabant etiam fratres caesi hominis, qui illic astabant. Aderat vero etiam mulier, ab infantia nihil audiens. Ea cum S. Dunstanum rogaret, non tam sensit illum inexorabilem, ut milites Abbatem, nam integerrime sanavit eam coram omnibus. Jam corpora sacratissima Dunstani et Elphegi decentissime tumulabantur, et cum dies totus festivus duceretur, Abbatis duritia publicum gaudium interturbat. Sed ecce sequenti nocte coram se videt quemdam reverendi habitus sacerdotem, irato vultu mandantem quibusdam teterrimis viris, ut ipsum cum nepotibus ejus jactarent in cæcubum ferventem. Percontantibus illis, cur tam immani supplicio subjicerentur? responsum est: Vos furoris flammâ accensi, necem germani vestri, pro Domini Dunstani amore et reverentia, condonare noluistis; atque his dictis, rapiuntur ad cæcubum. Tum illi incredibili constricti angustia, edunt voces miserabiles, promittunt se quamprimum ad beati Dunstani monumentum ituros, illatam ipsi injuriam congrua satisfactione expiaturus: tantum ut possint ipsius misericordiâ praesenti miseriâ liberari. Hac sponsione facta, terrentur tetri illi ministri, et ad nutum sacerdotis cum suis ignibus disparent. Nondum sol terris se reddiderat, et Abbas cum suis nepotibus adit sepulcrum sancti viri, monachos ejus loci lacrymabundus orat, velint celeriter ipsi opitulari: illisque accurrentibus narrat, quid viderit: remittitur militibus homicidium, et ab omnibus Deus laudatur in meritis sancti sui.

§ 5. Alio tempore idem Abbas pridie ejus diei, quo sancti Dunstani festum colitur, horâ vespertina, erectis sursum luminibus, vidit ingentem splendorem coelitus lapsum in ecclesiam Salvatoris, ubi sacrum beatissimi patris corpus quiescit, penetrare. Cumque id aliis quibusdam indicasset, iique pariter viderent, ait: Vere pius pater Dunstane, qui in suis feriis interesse vult officio, quod hac nocte Deo et ipsi persolvent filii ejus. Vera autem illum dixisse, experti sunt fratres ex dulci et sancto affectu, quo ea nocte in Deum et beatum Dunstanum ferebantur.

§ 6. Monachus juvenis ejus monasterii quodam die legit evangelium ad Missam Lanfranci Archiepiscopi. Cum autem dicta oratione Dominica, patenam ex more Episcopo offerret, vidit coram se teterrimos daemonum vultus. Itaque vehementer exterritus,

* De S. Elphego egit Surius xix apr., p. 352.

Episcopum inter manus sacra tenentem, utroque brachio strictim amplectitur, horrida voce clamans: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Ea res omnes perterrituit, arreptumque juvenem milites in pontificis cubiculum abducunt, jam daemone plenum. Cum autem communes pro illo preces fierent, et ab Archiepiscopo pro gratiis agendis (videbatur enim jam restitutus) ad sepulcrum S. Dunstani adductus esset, tota die illa quietum se praeiuit inter fratres. Sed fratribus Completorium in ecclesia persolventibus, ille cum impetu accurrit ad Priorem Henricum, manus illi injecturus. At ille hominis manus corripuit, ducensque eum ad lectum, tota nocte sollicitus apud eum vigilavit. Sub mediam vero noctem horridis clamoribus omnia perturbat juvenis ille; accurrunt fratres, ligatumque postridie ducunt in valetudinarium, loris astrictum, ubi dies non paucos misere cruciabatur. Invisabant eum alii, sed si quid haberent gravioris culpae intra conscientiae recessus, quod confessi non essent, id illis objiciebat, eosque se poenarum suarum apud inferos socios habiturum gratulabundus jactitabat. Ea res quibusdam non mediocrem attulit ignominiam, sed mox a pura peccatorum suorum confessione remedium petebant. Accepta itaque absolutione et satisfactione, redibant ad daemoniacum fratrem. Tum ille transversim illos intuens: Unde, inquit, vos venitis? quo lavacro tam cito expurgati, et a meo contubernio abstracti estis? et haec furibundus, spumans et ejulans dicebat. Voluit sane Christus hac re monachos ejus Ecclesiae ad sanitatem revocare, quippe qui a tempore Danorum, a quibus beatus Elphegus peremptus fuit, remissa disciplinae severitate, plus satis seculariter et dissolute vivebant.

§ 7. Jam ventum erat ad eam ecclesiae partem instaurandam, ad quam memorata beatorum Dunstani et Elphégi corpora translata erant. Rursus igitur omnes cum festiva processione reverenter et honorifice eadem sacra corpora alio deportavimus: et ecce dum e regione ostii per quod inferenda erant, daemoniacus juvenis ille, toto corpore fortissime colligatus, cum lecto deponitur, horrendus eminus dat clamores, et cum ipso exiliens, fugere volebat sanctorum praesentiam daemones intolerabilem. Sed illatis sanctis intra domum, illatus est etiam ipse, et in medio positus. Ibi tum miseriam videre erat. Cernebatur daemon in ventre sursum deorsum cursitare, quasi qui vel per os, vel per inferioris corporis partes fugam appararet. Adveniente interim prandii horâ, fratres pransum iêre, mansitque cum daemoniaco unus ex senioribus Eltwinus nomine, qui ab infantia singulari quodam amore erga beatum Dunstanum affectus fuerat. Is miseratus vicem jacentis, crucem, quam B. Dunstanus in corpore degens, tanquam Archiepiscopus, coram se ferri volebat, daemoniaco imposuit, dicens cum lacrymis: Chare Domine, sancte

Dunstane, miserere. Mirum dictu: ilico pulso daemone, aeger levatis pie sursum oculis, lacrymans dixit: « Gratias tibi ago piissime pater, gratias tibi quoque charissime frater: quia tuis meritis sanctissime Domine, et tua, frater, benigna intercessione hostis perterritus abcessit. » Id ut senior audivit, incredibili laetitia affectus, ejus vincula dissolvit. A prandio reversi eo fratres, ut viderunt eum suaviter quiescentem, immensas Deo et S. Dunstano gratias egerunt. Is frater tandem sancto fine migravit a corpore. Ejus castigatio plurimum contulit illius loci fratribus ad vitae emendationem. Nam prius omni mundi gloria, auro, argento, variis usque elegantibus vestibus, lectorum pretiosis operimentis, diversis instrumentis musicis sese oblectabant, equos, canes, accipitres alebant, denique Comitum potius quam monachorum instar vitam degebant, hujus unius flagello, Christi misericordia id agente, et boni patris Lanfranci Archiepiscopi industria cooperante, eo perducti sunt, ut omnibus illis mundi pompis et vanitatibus, haud secus atque stercoribus quibusdam propudiatis, plane Monasticam vivendi rationem complexi sint. Et nos quidem, qui novimus earum rerum statum, incunctanter affirmamus, haudquaquam ad tam felicem, tamque repentinam mutationem eas perduci potuisse, si non accidisset illa horrenda, quae omnes perterrueat, unius fratris vexatio.

§ 8. Per idem fere tempus Odo Comes Cantiae, idemque Bajocensis Episcopus, fratri suo Wilhelmo regi magnam pecuniae vim promisit, si daretur ipsi facultas exagitandi Lanfrancum Archiepiscopum Cantuariensem, eique propter bona et consuetudines Ecclesiae Cantuariensis contra morem ac leges terrae illius lites intentandi. Rege annuente, Odo e toto regno viros prudentissimos legum et consuetudinum regni, ad certam diem Cantuariam accivit, eisque mandavit, ut intrepide, ipso tutore ac patrono freti, Cantuariensis Ecclesiae libertatem oppugnarent. Adventante die, quo Lanfranco tam multis contra ipsum armatis respondendum erat, ille ad sacratissimum B. Dunstani tumulum preces fudit, ut eum sibi in tam molesto negotio patronum adseiberet: ac deinde quieti se dedit. Dormienti apparet pater Dunstanus, ita dicens: « Lanfrance, noli animo frangi, propter hanc multitudinem quae coacta est adversum me et te. Securus tuere causam Ecclesiae Salvatoris et meam, et ego ad omnia praesto tibi ero. Quod si non viceris eos qui se tibi opponunt, me Dunstanum, qui tibi loquor, nec vivere, nec meorum negotia curare, nec vera tibi dixisse certo tibi persuadeas. » Expergefactus Lanfrancus, confirmatus est animo: inde venit ad certamen, multae querelae in medium adferuntur, a tam multis e toto Angliae regno. Procedit pater Lanfrancus, et divinitus armatus, omnia ipsi objecta ita diluit, ut omnes obstupescerent. Manserunt igitur Ecclesiae Cantuariensis jura inconvulsa: si qua vero nonnullam

haberent ambiguitatem, ea et irrefragabili ratione, et antiquorum exemplorum auctoritate Lanfrancus in posterum plane confirmavit.

§ 9. Incidit postea idem antistes in morbum gravissimum, ut vita ejus desperaretur. Itaque jussit ad se venire praeceptuos e fratribus, nolens sine illis abire e vita, quos paterno amore prosequeretur. Decumbebat tum in villa quadam. Cum jam multi ejus obitum in foribus adesse putarent, sub auroram leviter obdormiens, videt permultos in albis equis coram ipso binos transeuntes, vultu jucundissimo, et modesta alacritate. Percontanti Lanfranco, cujus esset tam insignis comitatus? responsum est, Magni ac praeclari patris Dunstani. Illo porro interrogante: Et ubinam ille est? dictum est: Haud procul abest. Et ecce inter senes veneranda canitie spectabiles Dunstanus caeteris sublimior advehitur: cujus cum pedem Lanfrancus osculari vellet, et S. Dunstanus pedem retrahere niteretur, interim Lanfrancus evigilat, et se sentit integerrimae sanitati restitutum, consolansque fratres lugentes, jussit eos sese praeparare, dicens, se ad Missam celebrandam, Deoque et S. Dunstano gratias agendas abire velle. Ejus rei fama multos multo gaudio affecit. Curatus est eadem horâ quidam Lanfranci clericus meritis S. Dunstani, qui mensibus octo quartana febre laboraverat.

§ 10. Cum jam autem, ut diximus, in ecclesia et monasterio S. Salvatoris vita monastica esset reformata, multi clerici eo se contulere, ut monachi fierent. Inter eos advenit etiam Eduardus quidam bene literatus, Londoniensis Ecclesiae archidiaconus. Is propter multam religiosae vitae significationem, paulo post factus est templi custos. In eo officio aliquanto majorem adeptus libertatem, coepit fieri negligentior et remissior. Cum autem eum et publice et privatim fratres corriperent, qui scientiâ et dignitate ipsi essent impares, aegre tulit, et jam plane deliberavit aufugere, allecto juvene quodam, qui se socium fugae erat praebiturus. Pridie vero illius diei, qui erat abitioni destinatus, fratribus a prandio quiescentibus, ille in oratorio ex officio vigilabat, animoque fluctuans, tamen statuit non discedere, nisi permissu S. Dunstani. Adiit igitur ejus sepulcrum: humi stratus, deponit apud eum querelas injuriarum, orat velit suum iter paterna benedictione prosequi, pollicens se semper illius futurum, quocumque perveniret. Inde e templo exiturus, a tergo chori videt monachum reverendo vultu, torvos in ipsum oculorum radios vibrantem, scipioni innixum. Eo viso, cum nesciret quis esset, expavit, ac nihilo minus coeptum carpebat iter. At ille scipione objecto: « Quo vadis? inquit. Non solent autem monachi in ecclesia loqui, itaque digitis innuebat, illum loqui non debere. » At contra monachus: « Quod ego loquor, nihil ad te attinet: tu vero dic mihi quo tendas? » Ait ille: « Eo daturus operam iis quae mea intersint. » Monachus dixit: « Nihil est: redi ad sepulcrum, unde

venis, et ora attentius, hac tua voluntate mutata. » Stupefactus ille, rediit ad monumentum, sed nihil mutavit priorem precandi formulam. Inde rediens, et monachum aequo, ut antea, obvium habens, cum iterum rogaret, quo tenderet, duriuscule dixit: « Quid hoc tua refert? » Monachus autem: « Permultum mea interest, uti etiam tu ipse brevi experiëris, nisi te correxeris. At nunc vel secundo admonitus, abi ad sepulcrum, et mentem pariter cum prece muta. » Ille vero potius progredi quam redire nitente, monachus scipionem sustollens, vibrabat in illum, compulitque vel invitum redire.

§ 11. Multo igitur pavore percussus, repetit priores preces suas: atque inde revertens, non invenit monachum. Arbitratus ergo, se jam recte fecisse, ad ostium coenobii properavit. Ibi tum stantem invenit monachum vultu concitato, rursusque quo iret, sciscitantem. Sed et ipse commoto animo, qui esset, vel cuius auctoritatis, interrogat, qui hanc sibi molestiam excitet. Respondit ille, qui monachus esse videbatur: « Ita nescire vis, quis sim ego? Dunstanus ego sum, provisor et Archiepiscopus loci hujus, amator et adjutor omnium bonorum filiorum Ecclesiae hujus. Tu vero perversa voluntate contra, quam deceat bonum filium, vis deserere Ecclesiam matrem tuam, vis deserere Deum patrem tuum, et ad hanc rem me tibi vis suffragari. Stulte id quidem, dum tibi de me talia persuades. Non ego tali via perveni ad Deum. Monui autem te semel atque iterum, ut resipisceres, et noluisti. Noveris ergo cum mea bona venia, numquam te hinc exiturum, sed velis nolis, hic te permansurum, hic etiam moriturum. Et quia me monentem audire noluisti, senties re ipsa, te perperam fecisse. » His dictis scipione cum graviter cecidit, atque humi prostravit: moxque disparuit. Ita ille relictus est valde debilis, et a fratribus in valetudinarium deportatus. Accidit hoc intra duo festa Assumptionis et Nativitatis beatissimae Mariae.

§ 12. Crescebat autem dolor ejus indies, et semper deterius habebat: nec quisquam scire poterat, quo morbo laboraret, nec ipse quid passus esset, cuiquam aperire volebat. Tandem sacram unctionem et Eucharistiam percepit. Ipsis feriis S. Martini in terram super stratum cilicium, tanquam mox moriturus depositus est, et fratres ex more dicebant septem psalmos, quos poenitentiales vocant, et litanias pro felici ejus obitu. Cum ventum est ad eum locum, ut fratres dicerent: S. Dunstane, intercede pro anima ejus, idque spe impetrandi auxilii, quam erga sanctissimum illum patrem suavius conceperant, iterarent, coepit aeger, jam prope animum exhalans, respirare, et circumstantes pie intueri. Nos igitur, qui propius astabamus, inclinavimus nos ad illum, scire volentes, quid peteret. Tum ille: Ponite me, quaeso, inquit, in lectum meum. Eo facto, Henricum Priorem, cujus supra meminimus, accersit, ei rem totam explicat, malae voluntatis suae agit

poenitentiam, petit veniam et absolutionem: dicit se nullo pacto mori posse, nisi id notum prius fecisset, et poenitentiae remedio atque absolutione potitus esset. Prior admiratus Dei misericordiam, eum absolvit, et injunxit poenitentiam. Tunc ille mente exhilaratus, et quod nihil peccati intra conscientiam sentiret, quod confessus non esset, Deo gratias agens, petit ut jam sibi liceret abire e corpore. Dixit autem ei Prior: « Proficiscere cum benedictione omnipotentis Dei. Comes itineris tui sit beatus et pius pater Dunstanus, et suscipiat te in regnum suum filius Dei, Dominus noster Jesus Christus. » In his verbis, prius quam e lecto deponi posset, reddidit spiritum. Deinde Priore omnia in fratrum conventu referente, juvenis quem fugae socium delegerat Eduardus, surrexit, et humi stratus cum lacrymis confessus est, se in fugam quidem illi consensisse, sed prorsus ignorasse, quid ei S. Dunstanus fecisset.

§ 13. Monachus quidam ejusdem loci nomine Egelwinus, ea tempestate, qua, ut diximus, Comitum potius more, quam pauperum monachorum, nihil rei propriae habentium, illi monachi vivebant, cum bona venia Archiepiscopi et fratrum, profectus est Jerosolymam, commendans se beato Dunstano, eique pollicens, si salvum ipsum duceret et reduceret, pretiosum pallium se illi empturum, secumque allaturum. Ivit prospere: rediens per Constantinopolim, illic pallium magni pretii emit. In Gallia cisalpina incidit in exercitum Imperatoris: et honesti quidem viri eum reverenter salutabant: sed ubi ad postremos venit, homines viles et ignavos, mulâ sua cum sarcinis spoliatus est: sed ipse cum sociis illaesus dimissus est. Valde autem dolens sibi pallium ereptum, Dunstanum obnixè precabatur, ne illud auferri ita pateretur. Et ecce tibi, vix ea prece finita, mula inter manus praedonum incipit ferocire, ore et pedibus eos lacerare, et tandem eum sarcinis aufugere ad dominum suum, qui cum ea laetus rediit in patriam, et S. Dunstano obtulit pallium, quod ex voto debebat. Caetera miracula, ne simus onerosi, praetermisimus.

VITA BEATI PETRI CAELESTINI PAPAE

AUCTORE PETRO DE ALLIACO, * CARDINALE CAMERACENSE.

QUAEDAM DE PRIMA EJUS CONVERSIONE ET VITAE IN ADOLESCENTIA INSTI-
TUTO DESUMSIT AUCTOR EX LIBELLO MANU PROPRIA A CAELESTINO
CONSCRIPTO, QUI IN EJUS CELLA REPERTUS EST. OPUSCULUM AUTEM
EXORDIENS: *Venite, audite et narrabo vobis qui timetis Deum*
quanta fecit animae meae, AD IMITATIONEM S. AUGUSTINI, *Confes-*
sionum APPELLARI POSSET ANIMI HUMILIS, DIVINA IN SE BENEFICIA
EXPENDENTIS.

Sedit menses quinque.

Natus anno 1221 — Obiit 1296 — Italus.

§ 1. Fuit vir eximia virtute laudabilis, re ac nomine Petrus,
in petra, quae Christus est, firmiter stabilitus, stabiliterque
firmatus. Qui super hujus solidae petrae indissolubili funda-
mento a puerilibus initiis per incrementa virtutum proficiens,
usque in virum perfectum meruit pervenire. Ille ergo Abrutii in
partibus Apuliae natus **, spiritu quam carne, et animo quam
origine nobilior, ex parentibus mundana generositate humilibus,
sed Christiana virtute nobilibus ortus est. Fuerunt autem patri
ejus, Angelerio nomine, ex Maria uxore sua, instar patriarchae
Jacob, filii duodecim. Vacabant devoti parentes, quantum eis fa-
cultas erat, hospitalitati pauperum, et eleemosynarum largitioni,
aliis quoque piis operibus: et Deo, ut de data sibi ab eo prole
unum aliquem deligeret suis servitiis specialius mancipandum,
assiduis suspiriis et indefessis orationibus postulabant. Nec sua
spe frustrati sunt: quia non deserit Deus sperantes in se. Hunc
nempe ex duodecim fratribus, velut alterum Joseph a Deo sin-
gulariter dilectum, et suis fore praelectum obsequiis, divina pro-
videntia, sapienter cuncta disponens, multis indiciiis, signis mi-
rabilibus ac memorabilibus declaravit. Cumque vix sextum atti-
gisset annum, tanta tamque mirabilis in eo divina gratia relucebat,
ut nihil sanctum ac religiosum auditu perciperet quod in corde
reconditum non servaret. Unde et de cordis sui thesauro bona
proferens, matri suae saepe dicere solitus erat: Volo esse bonus
servus Dei. Sic spiritus libertatis ubi vult spirans, divinam huic
puero servitutem suaviter inspirabat. Sic puer sanctus proficiebat

* Petrus de Alliaco, vir plurimis editis libris clarus, ex Aniciensi factus Episcopus Cameracensis
(Cambrai in Flandria), postea Cardinalis, scripsit *Vitam* hanc circa mccccviii rogatus ab Ordinis
Coelestinorum Fratribus monasterii Parisiensis quod Carolus V fundaverat.

** In oppidulo, vetustis monumentis insigni, *Isernia*, sede Episcopali decorato.

aetate, sed supra aetatem, Spiritu Sancto cooperante, magis magisque proficiebat sapientiâ et gratiâ apud Deum et homines. Quamobrem magnificabat mater ejus Dominum, et in Deo salutari suo spiritualiter exultabat.

§ 2. Jam vero defuncto patre suo in senectute bona, relicta uxore cum septem filiis (tunc enim alii obierant), mater tali prole beata filium hunc suum tradere scholae ac studio literarum decrevit. In ea autem nocte, qua priori die puer legere coepit, defunctus pater cuidam commatri suae in somnis apparuit, dicens ei: Constituit uxor mea filium nostrum Petrum literalibus tradere studiis, O quam bene mihi, sibi que ac aliis multis. Dic ergo ei, ut si unquam me vere dilexit, nunc in hoc ostendat quod constanter perficiat quod incepit. Nec hoc absque speciali Dei provisione factum esse credendum est. Nam humani generis inimicus, felicibus hujus pueri successibus invidens, sanctum matris propositum per se suosque ministros impugnare satagebat. Tentabat imprimis puerum, ne studio animum atque operam daret. Tentabat etiam de invidia fratres ejus, sicut olim fratres Joseph, improperabantque matri quod ipsis laborantibus, ille otio vacaret et quieti. Tentabat rursus quemdam illius terrae divitem qui puero blandiens, dicebat quod suorum omnium eum haeredem constitueret, ut sic per secularia desideria animum ab amore religionis abduceret. Tentabat denique matrem ejus per quemdam divinatorem qui suadebat ei hunc a studio tollere, et alium minorem filium literis instruere, quia hic cito moriturus esset, nec fieret, ut ipsa speraverat, servus Dei. At nec sic tamen potuit constans ac fortis mulier a suo mutari proposito. Recordabatur quippe atque inde confortabatur, cogitabatque ac saepius animo revolvebat quae dicta fuerant de puero, et verificabatur in ancilla quod de Domina Evangelium loquitur: *Maria conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo (Lucae 11).*

§ 3. Fidelis autem Deus, qui neminem, ultra quam possit ferre, tentari permittit, post memoratas tentationes diabolicas, etiam divinas consolationes adhibuit, deditque, sicut ipse in Scriptura promittit, cum tentatione proventum. Si modum quaeris, audi mirum dictu, audituque novum atque insolitum. Erat puer iste simplicissimus adhuc, et jam primum brevi in tempore Psalterium didicerat legere. Cum beatissimam Virginem et sanctum Joannem Evangelistam stantes juxta crucem Jesu saepe videret, visus est ad ipsum descendere, eumque consolando Psalmos cum ipso dulcissime decantare. Angelos quoque de coelo lapsos, velut paedagogos suos eum instruendo, vidit in somnis sibi assistere, et si quid forte puerili more cum suis coetaneis minus decens aut dicere aut facere a diabolo tentatus fuisset, suavi cum increpatione piaque castigatione corripere. Vidit praeterea mater ejus in somnis quod puer iste custos erat multarum

sicut nix candidarum ovium: quod ipsa nimis literaliter intelligens, non parvae turbationis sibi prinitus causa fuit: sed postea turbatio haec in admirationem, et admiratio in consolationem versa est. Nam filius, cum vix esset duodecim annorum, jam quasi prophetico spiritu somnium spiritualiter exponens, se multarum bonarum animarum futurum pastorem esse praedixit.

§ 4. Sed nec silenda sunt stupenda miracula quae ad consolationem matris et filii Dominus facere dignatus est: fuerat mater triginta annorum spatio et amplius jam gravi infirmitate detenta quod dexteri lateris debitum vigorem usumque perdiderat. Ipsa, ut Deo devota et fide plena, spe curationis ad locum quemdam sanctum peregre proficiscitur, et una nocte priori sanitati restituta curatur. Hic quoque filius ejus, dum adhuc trium annorum puer esset, ligno acuto in dextero oculo percussus, excaecatur. Desperantibus autem medicis de naturali cura, non desperabat mater de spirituali medicina: sed de beata Virgine confidens, ad quamdam ejus ecclesiam puerum deferens, ibi una nocte vigilat et orat: et dum maternus oculus inter devota precum suffragia lacrymatur, oculus filii ipso mane sanus et absque macula restauratur. Quid plura? Alius etiam filius jam adultus, dum messem componeret, aristâ frumenti ejus oculo inhaerente, multis diebus huc atque illuc discurrens, quaerensque auxilium et non inveniens, die ac nocte prae dolore nimio clamitabat. Cui mater compatiens, ad priorem medicam convertitur, et ut huic filio, sicut et alteri, medelam adhibeat, humiliter deprecatur. Et ecce adveniente diei luce, minor filius in fratris oculum respicit, et aristam quae erat in oculi medio, sine ullo medicamine, solis eam apprehendens digitis, foras mittit, sanitatemque restituit.

§ 5. Rursus devota mater, quodam magnae famis tempore deficiente sibi pane, cum pro sua suorumque sustentanda vita nullum humanum superesset remedium, ad divinum, et jam in se ac suis filiis expertum, refugit subsidium, convertitque se ad Dominum, et suppliciter orat, ut huic necessitati misericorditer provideat. Mane autem imperat filio, ut falcem tollat, et in agrum vadat. Recusabat ille, dicens: Ad quid vadam? Messis quidem adhuc viret, nihil proficiam. Nondum enim tempus erat messis. Tandem tamen agrum ingreditur, matri obediens, in cujus medio tanta messis alba et matura, quanta eis erat necessaria, invenitur. Nec praetereundum arbitror aliud memorabile, quod eidem mulierculae contigit, miraculum. Cum enim esset ad Dei Sanctos devotissima, et eorum festivitates magno cum honore coleret, in festo Decollationis B. Joannis Baptistae, quia sequenti die panem facere opus erat, sero illo fermentum disponere volens, coepit cum timore aquam in farinam mittere. Et ecce tota farinae massa subito visa est verminibus scatere. Tunc illa tremens, et in terram cadens, a Deo veniam precatur, et statim farina in statum

pristinum revertitur. Magna sunt haec et mira opera tua, Christe, et sive matris, sive filii, sive (ut pie credimus) utriusque meritis facta sint, ad tui nominis gloriam, et in hujus Sancti reverentiam, perpetuis erunt seculis praedicanda.

§ 6. Hactenus ergo peractis pluribus annis, deinceps ad provectoris aetatis gesta progredimur. Itaque puer sanctus factus adolescens, adeo eremiticae vitae et solitudinis fervebat amore, ut cordi ejus divinitus illud propheticum merito crederetur inscriptum: *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine*. Et rursus illud: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (Pss. 54 et 83). Sed quia eo tempore nullus erat in patria servus Dei, cum quo sui propositi exequendi consilium posset habere congruum, ultra vicesimum suae aetatis annum aestuanti desiderio suo satisfacere distulit. Tandem vero cuidam socio suo cordis secretum aperuit. Quid, inquit, facimus? Exeamus de patria nostra, et relictis parentibus rebusque omnibus, nudi nudum sequamur Christum, et ad ei serviendum liberius, longinquam solitudinem adeamus. Verum ut nihil temere et sine Ecclesiae consilio aggrediamur, Romae sedem Apostolicam consulamus. His suasionibus acquievit ille, et coeperunt pariter ambulare. Sed expleto unius diei itinere, male tenax propositi poenituit, et ad patriam consanguineosque reverti persuasit. Cur ita? Sane quia non satis tractus erat ab eo, de quo Veritas ait: *Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum* (Joan. vi). Sed hic noster Petrus, a Patre coelesti tractus et inspiratus, inconstantia socio constanti animo ita respondit: Confido in Domino, quia si tu me dimittis, ipse me non dimittet qui sperantes in se non deserit. Solus ergo et humano destitutus, licet non divino, consortio, propositum iter aggreditur: in quo post multos labores, terrores atque pericula, unum ei prae caeteris relatu dignum contigisse legitur. Erat in monte quodam eremita, ad quem dum laetus et gaudens accedere disponit, eo maxime quod is Romam se iturum diceret, antequam eremiticam cellam intraret, spiritus Domini illum prohibuit, ne ei cordis sui secreta panderet, eique illius hypocritae vitam inhonestam ostendit, et ab ejus consortio periculoso prohibuit. In eodem vero loco altera quadam die, dum sanctus adolescens, absente eremita, cellam ejus intrasset, et per noctem non sine multo timore, quam diu potuit, in oratione vigilasset, aggravatus somno, in terram cadens, obdormivit: et ecce subito turba magna angelorum et sanctorum ipsi adesse videbatur, et in ore cujuslibet eorum rosae rubeae apparebant, coelestesque modulos suavesque cantus, supra modum delectabiles, resonabant. Mira res: sed quae sequitur, mirabilior. Ipse namque hujuscemodi cantus per aliquantum spatium, etiam postquam a somno fuerat excitatus, audivit, adeoque laetus et securus factus est, ut spirituali gaudio satius, duobus tantum

sustentatus panibus duobusque piscibus quos secum detulerat, solus ibidem decem diebus permaneret.

§ 7. Post haec autem Deus, viarum ejus custos comesque praecipuus, propositum itineris Romani distulit, ostenditque illi in monte alio locum, in quo saxum magnum invenit, et sub eo fodit parvam, in qua tegeretur, foveam quae vix ad ipsum erigendum atque extendendum poterat sufficere: et ibidem trium annorum spatium in magna vitae austeritate peregit. Hoc ergo in loco, inter multas divinae bonitatis consolationes, vix crederes, quantas in suae conversionis principio vigilando et dormiendo diabolicae malignitatis tentationes invictus miles pertulerit, et quam patienter, velut alter Job, sicut bona de manu Domini, ita et mala suscipiens, cum divini nominis benedictione, diversa et adversa mundi, carnis et daemonis praelia superavit. Sed omnia narrare longum esset, et ad alia festinat intentio.

§ 8. His itaque tribus annis in loco memorato peractis, quibus ipse tanquam aurum in fornace probatus est, suadebant illi qui ejus noverant sanctitatem, ut ordinem susciperet sacerdotalem. Cujus rei causâ Romam pergit, ibique Dei sacerdos efficitur: ac deinde ad montem Muronis * accedit, ibi quamdam cryptam inveniens, in qua ei habitare complacuit. Cujus sancti hospitis virtus mirabilis etiam signo mirabili declaratur. Nam cum primo locum intravit, ecce subito coram eo magnus serpens egreditur: qui virtutis ejus non ferens praesentiam, ab eo loco discedens, penitus disparuit. Ibi ergo vir sanctus per quinquennium manens, ab eo, cujus omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, plurima recepit munera gratiarum: et tamen se magis ac magis coram Deo humilians, et indignum peccatorem existimans, aliquando cogitavit relinquere Missae officium, tractare formidans tanti mysterii sacramentum, exemplo summi eremitae, quo inter natos mulierum non surrexit major: exemplo quoque beatorum confessorum Pauli, Antonii, Benedicti, aliorumque sanctorum, quibus amica fuit eremi solitudo. Itaque eo saepe et multum haec secum cogitante, ut salubre posset super his accipere consilium, Romae sedem Apostolicam adire disposuit. Sed ecce appropinquante die, quo debebat iter arripere, de nocte venit ad eum in visione quidam Abbas nuper defunctus qui primo illi religionis habitum contulerat. Quem ille per Deum vivum adjurans, quid sibi agendum sit, humiliter postulat. Ipse vero ei Missam cum timore et tremore dicere persuasit, et ita disparuit. Eodem quoque die quidam sanctus monachus, cui confiteri consueverat, idem quod Abbas in visione dixerat, consulens, eum ad sacri mysterii celebrandi traxit fiduciam. Heu bone Jesu, heu quanta cordis amaritudine et frontis erubescentiâ haec merito

* In citiorie Aprutio, unde cognomento *Petrus de Morone* dictus est vir sanctus, postea in Pontificatu Coelestinus.

audituri sunt qui magnis adhuc vitiis obvoluti, tantum Sacramentum intrepide ministrare praesumunt?

§ 9. Igitur vir sanctus, peracto in monte Muronis quinquennio, quia adjacentes sylvae destructae fuerant, et ab hominibus cultae, majorem solitudinem cupiens, ab eo loco ad montem Magellae se transtulit, et ibi sub quadam magna crypta habitare decrevit. Discedentibus autem ab eo duobus sociis qui cum illo advenerant, quia eis minime placebat locus ille, ipse nihilominus solus remansit. Illi vero post paucos dies, eum quem in Christo medullitus diligebant, secuti sunt: neque id mirum. Quomodo enim non diligerent et sequerentur eum qui eos viceversa diligens, si infirmi erant corpore, supportabat: si pusilli corde, confortabat: si pigri aut negligentes excitabat: si obliviosi aut improvidi, admonebat? O felix illa societas, mutuae charitatis vinculo copulata, cui cum esset trinitas corporum, ei tamen erat unitas animorum. Cui conveniebat illud Apostolicae laudis praeconium: Erat eis cor unum et anima una, et erant eis omnia communia. Cui denique dignum erat psallere illud Davidicum: *Ecce quam bonum, et quam jucundum, habitare fratres in unum!* (Ps. 132). His ergo tribus fratribus in sanctae Trinitatis nomine congregatis, non loci amoenitas, sed animi charitas, habitationem illam desertam fecit esse jucundam. Memoratam siquidem cryptam montis illius hispidi penitus et praeupti, sed unde planum iter eis esset ad supernam patriam, non fastuoso murorum ambitu, sed humili clausura, de fasciculis ex frutetis spinisque composita, vallaverunt, et in ea pauperrimum ac modicum sibi fecerunt habitaculum, ut ex eo tandem amplissimum coeli palatium divites ingredi mererentur.

§ 10. Sed adversarius fraternae charitatis diabolus novam eis tentationis occasionem suscitare nititur. Nam mense Junio, dum terram illam fervida torruit aestas, ecce nocte quadam visum est viro Dei, totam cellam per circuitum igne succendi. At ille fratres suos evocans: surgite, inquit, velociter, et omnia foras projicite. Illi autem surgentes, et videntes cellam ardere, secum deferentes quae poterant, quantocyus effugerunt, et rursus adversus eum murmurare coeperunt quod ad talem locum inhabitandum venisset. Credebant enim ignem ab alto montis vertice descendisse. Sed vir sanctus a Deo confortatus, in corde suo proposuit locum illum nullius adversitatis occasione relinquere, etiamsi corpus ejus ignibus adureretur. O magnum virtutis opus! Statim ut hic ignis charitatis in cordis ejus secreto accensus exarsit, alius ignis ab exterioris habitaculi loco quasi somnium fuisset, evanuit. Licet autem plures ex devotis amicis ejus, causâ spiritualis consolationis eum quandoque visitantes, habitationem illam, tanquam eis gravem et difficilem, dissuaderent servo Dei, ille tamen arguentes eum non redarguens, sed, ut erat mitis et

humilis corde, vultu placido, mente tranquilla per mitia verba eos temperans, respondebat: «O charissimi, tunc ad hunc locum libenter et faciliter venietis, cum veniendi voluntas ex magno devotionis fervore processerit.» Quod verbum, quasi a Spiritu Sancto prophetice dictum, efficaciter impletum est. Nam cito post, multos ex iis, tum etiam alios Deo devotos tantus accendit ardor, ut certatim ad eremum, et sacram illam solitudinem properarent, et ad eum, deinceps mundum relicturi, venirent. Qui licet, quantum poterat, eos suscipere renueret, imperfectum suum humiliter allegans, et dicens se ad aliorum pastorale regimen simplicem esse, minusque peritum, et ideo desiderare semper manere solitarium: tamen charitate victus, aliquando assensum praebeuit, et quosdam ad consortium eremiticae ac monasticae vitae recepit.

§ 11. Multis autem magnis ac mirabilibus signis Spiritus Sanctus declarare voluit quod locum illum, tanquam speciale habitaculum, sibi elegerit. Primum siquidem, cum fratres ibi habitare coeperunt, quaedam columba apparuit quae semper cibum capere videbatur in eo loco, in quo postea altare oratorii positum fuit. Et ibi saepius habitans, etiam dum officium cantabatur, adeo fratribus erat domestica, ac si ab eis fuisset enutrita. Et ut haec apparitio vera, non sophistica crederetur, operante illo Spiritu veritatis qui supra Christum in columbae specie apparuit, haec columba non ibi parvo tempore, sed trium annorum spatio, in sanctae Trinitatis nomine sub ea, qua dictum est, domestica consuetudine permansit. Nec hoc signum digno effectum caruit. Nam postea ad honorem Sancti Spiritus pulchrum ibidem oratorium constructum est, et ad impetranda ejus spiritualia dona, illuc plurimi cum ingenti devotione etiam de longinquis partibus advenerunt, quibus Paraclèti consolatio et munificae largitatis ejus gratia non defuit.

§ 12. Quanta vero et quam munifica munera gratiarum Spiritus Sanctus in eo loco postea contulerit, admirari magis possumus, quam referre. Pauca tamen ex multis sequens narratio declarabit. Quadam enim die, cum aliqui de patria vicina ad dictum oratorium convenissent, et eis servus Dei de verbo vitae loqueretur, supervenerunt quatuor viri de alia patria, in quorum adventu tam vehemens in eo spiritus charitatis exarsit, ut aegre se posset continere. Unde velociter exclusis a se prioribus convicinis, et illis, qui supervenerant, receptis, cum fratribus ad reddendum Deo laudes oratorium pariter intraverunt. Et dicentibus illis divinum officium, ecce subito audire coeperunt sonum multarum et magnarum ac suaviter resonantium campanarum. Unde illi valde attoniti mirabantur. Erat enim locus ille ab omni hominum habitatione tam remotus, ut nullus inde campanae sonus posset audiri. Exeuntibus autem illis ab oratorio, erectis auribus

et elevatis oculis in coelum, tanta rei novitate permoti, devotas prae gaudio lacrymas fundunt, et Deo debitas gratiarum referunt actiones. Quid plura? Post habita cum viro sancto salutaris eruditionis colloquia, dispersis et datis pauperibus omnibus bonis suis, Christum pauperes secuturi, sacrae religionis habitum suscipiunt. Sed nec illud est sub silentio transeundum, quod hujuscemodi campanarum sonus ac strepitus non tunc, aut semel solum, sed saepenumero nocte dieque horis praecipue divini officii, auditus est. Nec solum ab illis fratribus, sed a pluribus etiam aliis in vicinis urbibus et adjacentibus locis. Nec aequalis semper. Nec ab omnibus aequaliter: sed in majoribus festivitatibus major audiebatur pulsatio. In ipsa quoque Dominici Corporis elevatione major campana, et quae dulcius caeteris resonabat. Et cum tantus esset ille sonus, et adeo repletet auditum, ut vix posset quandoque sine laesione tolerari: tamen quod est dictu mirabile, quanto quis aures ei accommodabat attentius, tanto remissius audiebat. Unde si vera sunt haec, immo quia vera sunt, satis agnoscere possumus sonum illum non phantasticum fuisse, sed vere coelestem, divinoque formatum miraculo. Quod etiam ex hoc evidenter cognoscimus quod per hunc sonum constat aliquos a duplici, mentis scilicet et corporis, infirmitate fuisse sanatos, et ab infestatione diabolica liberatos. O igitur verum, et verae ac mirae virtutis sonum, quia non solum corporis, sed etiam cordis aures, caeterorumque vires membrorum, animorum quoque virtutes tam efficaciter penetravit.

§ 13. Jam vero nos qui coelestium campanarum sonos narravimus, etiam coelestium spirituum voces silere non debemus. Audiebantur enim ibi saepius dulcissimae voces, suavissimique cantus angelici, quandoque in cella una, quandoque in oratorio fratrum, ipsis divinum officium cantantibus: quandoque vero etiam cessantibus ipsis atque pausantibus, quasi eis ferentes auxilium, fortius resonabant. Vidit vero et auditvit vir sanctus multa secreta coelestia quae singulatim exprimere longum esset. Sed unum inter caetera jure subiceri non potest. Cum enim ille quandoque in aurora diei solitarius sederet in cella, et aperta fenestra in libro suo legeret, ecce subito apparuerunt extra cellam complures spiritus gloriosi qui euntes per circuitum loci, dedicationis officium decantabant. Quo finito, eorum visio statim evanuit. Postea tamen cuidam fratrum vir quidam splendidus apparuit, dicens: Scias, quia hoc oratorium a Deo aedificatum et dedicatum est. Et hoc tibi dabo signum in testimonium veritatis. Hoc enim mane, cum sacratum locum intraveris, lampas quae ante altare accenditur, nullo apparente qui eam deferat, huc atque illuc oleo plena movebitur. Quod et factum est, videntibus et admirantibus fratribus universis.

§ 14. Sed sicut locus iste a Deo specialiter electus et dilectus

fuisse, praecedentibus signis pluribusque aliis indiciis declaratur, sic diabolo non ambigitur fuisse singulariter odiosus. Unde plures fratrum saepe viderunt turbas daemonum, in sylva circa hunc locum rugientium, volentiumque, sed non valentium, introire. In quadam insuper Quadragesima, cum fratres multo jejuniis et orationi caeterisque operibus bonis, quantum poterant, se dedissent, tanto magis malignus ille spiritus tentabat eos subvertere. Sed adjuvante eos Spiritu Sancto, nullatenus potuit praevalere: cumque eos interius in corde laedere non posset, sicut de beato Job legitur, exterius ipsos laedere tentavit in corpore. Nam Dominica in Passione de nocte, antequam ad vigilias surgerent, aperte eis apparuit, nec facile est exprimere quanto eos timore ac tremore affecerit. Unus autem illorum eversis manuum digitis, earum usum perdidisse credebatur. Clamabat ille, et cum illo caeteri. Non eis erat alicubi securitas, non in cella, non in choro non in ecclesia: quia ubique teterrima videbant daemonia. Sed vir sanctus haec sentiens, in cella sua orans, misit ad eos, dicens quod in divino perseverarent officio, nec his diabolicae fraudis machinamenti succumberent, sed resisterent fortes in fide. Facto autem mane haec omnia evanuerunt phantasmata. Sic ergo dispensante optima Dei providentiâ, hi servi ejus ad suae probationem fidei et virtutis exercitium, inter varias Spiritus Sancti consolationes, etiam has aliasque plurimas maligni spiritus tentationes perpassi sunt, sicut magnus Christi athleta, qui ait: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi angelus satanae qui me colaphizet* (2. Cor. xii).

§ 15. In hoc sancto viro autem tam fervens, et tam jugis et frequens fuit devotio, ut eam magis mirari valeam, quam referre. Vacabat enim nocte dieque devotis orationibus, et licet terram corpore, coelum tamen mente habitans, jam quasi divinis frui videbatur colloquiis. Surgebat media nocte cum Propheta, ad confitendum nomini Domini: et expleto matutinali officio, legebat Psalmos poenitentiales cum litanis et suffragiis quamplurimis, nec deerant oris vocibus cordis gemitus, et abundantes fluvii lacrymarum. In aurora vero Missam tam devote celebrabat, ut etiam mentes astantium quodam ardore charitatis accenderet. Qua finita, iterum, ut prius ad psalmodiam et orationum suffragia recurrebat. Ac deinde singulis horis Deo debitum persolvebat officium, non solum septies in die, sed quasi continue divinis laudibus cum lacrymis et genuflexionibus insistebat. Si quid vero temporis superesset, quo ab oratione cessaret, non illud dabat ocio vel quieti, sed aut necessitati naturae, aut utili exercitio ac labori. Scribebat enim libros et compingebat, vel suebat vestes suas, aut suorum confratrum, ut tentator malorum diabolus in bonorum operum labore semper eum inveniret occupatum.

§ 16. Ut autem sanctus vir Dei orationi ac contemplationi

vacaret liberius, carnem suam miris modis spiritui subjici et servire cogebat. Unde eam velut hostem domesticum totis viribus domare studens, nec sanus, nec infirmus carnibus vescebatur. Vinum quoque rarissime bibebat, sic tamen aquâ mixtam, ut videretur vini speciem perdidisse. Semper etiam, nisi in Dominicis diebus, jejunabat, nec ea, quae gustui saperent, sed quae vix debilitatem corporis ejus sustentarent, assumebat in cibum. Et cum haec ageret, quotidie, specialiter tamen sexta feriâ arctiori jejunio, in pane scilicet et aqua, carnem suam affligebat, in se compassionem exercens Dominicae passionis. Sed licet cibo et potu parcissimo uteretur, de eis tamen, velut de magnis Dei beneficiis, devotas et largifluas gratiarum actiones Domino exhibebat. Et ut corpus suum parce, sic animam abundanter pascebat, eam sacrae scripturae et aliorum sanctorum librorum lectione, velut spirituali cibo et potu, jugiter reficiens, illud firmiter gerens in animo: *Quod non ex solo pane vivat homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei (Deut. viii).*

§ 17. Licet vero ipsa, quam diximus, abstinencia potuisset merito sufficere, eâ tamen vir Dei minime contentus, quatuor, annis singulis, quadragesimas observabat, in quibus uno tantum insipido ferculo utebatur. Et in tribus earum in pane et aqua jejunans, quandoque solis foliis caulium absque pane, quandoque solis crudis fructibus vescebatur. Nec enumerari facile aut narrari potest, quanta austeritate die noctuque majoribus se abstinentiae frenis constrinxerit, quibus humanam fragilitatem quasi inhumaniter refrenans affligebat, ita ut insectari ipsam mortem et rapere velle videretur. Unum quippe ab eo gestum traditur, quod plurimis fortasse, ut de Origene ait Eusebius, minus perfecti sensus esse videbitur, sed perfectae fidei indicium continens. Quodam enim Quadragesimae tempore, quasi fortiora tormentorum genera excogitans, ut jejunium austerius adimpleret, et divinae contemplationi vacaret attentius, in foveam quandam descendens, solum panes decem et octo cepas pro sustentatione intulit. Et ecce cum ibi imbrum et nivium frigorisque nimia invaluisset asperitas, vestimenta ejus glacierum tenacitate sic adhaeserunt circumstantibus foveae parietibus, ut viginti diebus immobilis permaneret, in Dei laudibus tamen perseverans. Et expleta hujusmodi Quadragesimâ, cum supervenissent quidam devoti, qui pro sancta ejus benedictione accipienda ad eum tunc accedere soliti erant, ipsum quasi semivivum repererunt. Et inde cum fletu et planctu eum trahentes, et accenso igne refocillantes, adhuc ibi quinque panes, qui superfuerant invenientes, mirati sunt. O quam mirabiliter tanto tempore eum quinque panibus pavit in antro, qui multa hominum millia quinque panibus satiaverat in deserto. Postea tamen audit vocem sibi dicentem, eumque divinitus docentem: *Frater Petre, inquit, noli tam grave onus asello tuo imponere: quia*

si eum pèrimis, inde coram Deo redditurus es rationem. Quo audito, se deinceps a tam gravibus et importabilibus corporeae fragilitati oneribus aliquatenus temperavit. Sed hic te alloquor, o mira Dei providentia. Qui enim cuncta sapienter suaviterque disponis, cur hujus servi tui animum, in tantam et tam immoderatam, ut ita dicam, poenitentiam attrahere voluisti, a qua eum postea tuo pio moderamine retrahere decrevisti? Sane hoc ideo ut magnum fidei ejus zelum ostenderes, et per hoc arduum et magis admirandum, quam imitandum, exemplum, nos molles nimis et dèsidēs, ad qualemcunque poenitentiam provocares. Sic Abraham ad immolandum filium excitasti, non ut immolando occideret, sed ut occidere volendo, obedientiae justitia innotesceret, et justī obedientia caeteris exemplum demonstraret.

§ 18. Nec solum fidelis Dei servus in abstinentia plurima, in jejniis indesinentibus, in vigiliis pene jugibus: sed etiam in rebus caeteris admirandam cunctis seculis poenitentiae austeritatem observare satagebat. Ipse namque vilibus multum et asperis vestimentis indutus, ciliciis de pilis equorum reticulatis et nodosis utebatur, sicut Baptista Joannes de pilis camelorum vestiebatur. Fuit ille magnus doctor et praedicator poenitentiae: iste vero magnus ejus imitator et discipulus. Magna tamen quaedam de discipulo narramus, quae de magistro non legimus. Hic namque ad nudam carnem catenam ferream, vel quandoque ferreum circulum ferebat: hic strati mollitiem spernens, super terram ac nudis tabulis, vel cancellatis craticulis, vestitus cilicio, et praecinctus lumbos ferreo cingulo aut catenâ, dormiendo jacebat: et pro pulvinari lignum aut lapidem, vel aliquid hujusmodi capiti supponebat. Et, quod mirum est dictu, etiam infirmus nunquam molliori lecto usus fuisse perhibetur. Quid plura? Hic in quibusdam praedictarum Quadragesimarum temporibus solo cilicio pro omni veste usus est. In quibusdam vero cilicio, superimposita lorica, cujus pondere caro ejus per subintrantes cilicii nodos saepius vulnerata, sanie et vermibus scaturiens putrescebat. Quid hic dicimus? Unde tanta in mortali et fragili corpore fortitudo? Unde tam fortis in homine debili tolerantiae virtus? Sane tam longum tamque austerum martyrii genus homo Dei supra hominem, non humana sed divina virtute sibi specialiter assistente, tolerare potuisse credendus est. Ideoque fieri potuit, ut tam onerosum jugum non solum fortiter et libenter, sed leviter et suaviter toleraret illius gratiâ, qui ait: *Jugum meum suave est, et onus meum leve* (Matth. xi).

§ 19. Congruebat igitur, ut lucerna haec ardens et lucens non absconderetur sub modio, sed supra candelabrum poneretur, ut luceret omnibus qui in domo sunt. Ideoque cum aliquandiu latuisset in èremo, postea palam innotuit. Virtutum namque suarum splendor, et rutilans charitatis flamma, et odorifera, omnimodae

sanctitatis fama ita generaliter dispergi, longaeque ac late diffundi meruerunt, ut ad sanctae vitae societatem ejusque imitationem multos allicerent. Unde factum est, ut tanta ad eum multitudo fratrū, suo subdenda magisterio et exemplo docenda conflueret, ut ad eorum convenientem habitationem varia oportuerit loca construere. Quae cum pauperrima essent, non desinebat vir sanctus fratrum paupertatem sua visitatione consolari, et beatae paupertatis Christi eis documenta atque exempla proponere, caeteraque praecepta et evangelica consilia, quae ipse singula summo amore et studio impleverat, summa diligentia implenda docere. Et ne pusillus grex, quae sic ovili Christi aggregaverat, dispersus periret, cum audisset vir Dei omnes Ordines per Apostolicam Sedem non approbatos, debere cassari, in generali Concilio Lugdunensi, tunc sub Gregorio Papa X celebrando *, ipse ut pius et verus pastor, animam suam ponens pro ovibus suis, non sibi nec laboribus suis parcens, licet debilis et contractus, non equitando, sed pedibus eundo, assumptis secum duobus fratribus, iter illud longum et asperum cum magno vitae suae periculo arripuit. Sed Dei auxiliante gratia illuc perveniens, ultra, quam sperabat, in oculis Summi Pontificis gratiam invenire meruit, et privilegium confirmationis sui Ordinis sub beati Benedicti regula impetravit. Quod benedictus Deus pia dispensatione fieri voluit, ut sancta Benedicti patris regula, tunc multum, et nunc magis a quibusdam solo nomine monachis conculcata, per novam hujus sancti Ordinis institutionem relevata, in melius reformetur.

§ 20. Nec prospero fine et fructuoso eventu frustrata est regulatissima ordinatrix, et ordinatissima omnium ordinum regulatrix Dei voluntas atque dispositio. Nam post immensos illius itineris labores, post innumera viae pericula, post latronum insidias, a quibus miraculose, misso divinitus nuncio in effigie militis, super equum album sedentis, et ejus viam dirigentis, ereptus atque liberatus est, post alias quoque varias tribulationes et molestias, quas non solum in se, sed in sua absentia etiam in fratribus suis et eorum monasteriis et bonis, a quibusdam illorum locorum episcopis pertulit: post haec, inquam, tam diversa et adversa laborum atque periculorum genera, tandem, divina eum protegente gratia, ad propria reversus, cum ingenti gaudio et omni exultatione suscipitur. Et cito post, congregatis undique fratribus suis, in monasterio Sancti Spiritus de Magellis generale Capitulum celebrat: ubi eodem spiritu inspirante multa cum eis de observatione mandatorum Dei et dictae regulae pertractans, plurima statuta valde salutaria ad reformationem monasticae disciplinae utiliter ordinavit. Et extunc et deinceps multa

* Generale et magnum Concilium Lugdunense I celebratum est anno MCCLXXIV: interfuerunt Episcopi 500, Abbates 70, alii praecelari viri fere mille. Praesidebat quidem Gregorius Pp. X, sed omnia a S. Doct. Bonaventura dirigebantur.

loca et monasteria, etiam quaedam, quae monachorum nigrorum fuerant, suo Ordini mancipavit. Crevitque adeo ejus sancta religio, ut in brevi triginta sex loca Domino dedicarit, in quibus fere sexcenti fratres ei oblati, cum multa devota familia, variis virtutum et bonorum operum exercitiis insudabant. Et quia multi devoti seculares, habitum religionis assumere non valentes, societatem et participationem Ordinis habere summo opere aiebant, constituit quamdam confraternitatem, in qua sub certis salutaribus observantiis, in pluribus civitatibus et locis, innumera utriusque sexus multitudo in misericordiae aliarumque virtutum operibus proficiens, Christo et membris ejus pia exhibebat obsequia. Sic Deus novellae vineae, quam per servum suum plantaverat, magnum in tam brevi tempore dare voluit incrementum simulque multiplicavit gentem, et magnificavit laetitiam. Nam de hujus religionis multiplicatione et magnificatione totus exultabat orbis, et virum Dei ac fratres ejus, tanquam sanctos universus exaltabat populus. Quippe cum Deus non solum per eum, sed etiam per complures fratres ejus multa et magna miracula sua mirabili gratia edere dignaretur.

§ 21. Nec solum ita, ut praediximus, sed aliis miris et inenarrabilibus modis fuit ei magnus charitatis zelus: non solum erga suorum fratrum, sed etiam erga cunctarum animarum salutem. Nec enarrare facile est, quot de faucibus diaboli animas extraxerit, quot a via pravitatis ad viam pietatis, a vanitate ad veritatem, a cupiditate ad charitatem, a superba elatione ad humilem subjectionem attraxerit. Unde factum est ut ejus doctrinâ et exemplo, viri et mulieres circumadjacentium locorum omnes pene religiosi viderentur. Quod inter eos lis aliqua aut discordia oriretur, si quod scandalum, si quid bonis moribus adversum nasceretur, ejus auctoritate et consilio quasi divino quodam oraculo territi, cogeantur ad emendationem sese conferre. Sed quis exprimere sufficiat misericordiae zelum, quem ille specialiter gerebat erga pauperes? Eos quippe non solum spirituali, sed etiam corporali refectione fovebat. Unde cum ad eum undique confluerent, eis ultra, quam dici possit, compatiens, eleemosynas erogabat. Cumque multa ei et pauperibus ejus fratribus donarentur, ipse tanquam fidelis dispensator, Prophetiae doctrinam secutus, dispersit omnia et dedit pauperibus: et ideo justitia ejus manet in seculum seculi. Sic ergo omne quod ipse possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. Nam ut inopibus alimenta, dotes virginibus, remedia infirmis, et oppressis subsidia largiretur, plerumque praecepit suis fratribus oves et boves, et alia monasteriorum suorum animalia, cum audiret ea multiplicata, vendere, et ex ea pecunia et nova construebat monasteria, et pauperibus largiebatur. Argenteos autem calices et sericas vestes aliaque pretiosa ecclesiarum ornamenta vendi aut

aliis ecclesiis donari curabat, ne fratres rebus pretiosis delectarentur. Multa enim ei donabantur, aurum, argentum, vestes, cera, et alia complura: quae ille per sui Ordinis monasteria, aliorum quoque religiosorum, et per seculares ecclesias solite distribuebat.

§ 22. Confluebant autem ad eum non solum pauperes, sed etiam divites, et omnium statuum homines, et Ecclesiastici, et seculares: quos pro ratione conditionis suae devote, reverenter ac humiliter suscipiens, spirituali eleemosynâ, verbo scilicet sanctae doctrinae, velut cibo spiritualis alimoniae, pascere et abundanter reficere satagebat. Et licet vir ille simplex et rectus non multum foret peritus, aut magna literarum scientiâ praeditus, illa scilicet quae stultitia est apud Deum: quia, ut ait Apostolus, *quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia* (1. Cor. 1): tamen divina sapientiâ repletus, omnes salubriter instruebat, singulos congruenter statui eorum specialibus monitis erudiens. Cumque non solum simplicibus et popularibus, sed etiam disertis et sapientibus de divinis rebus loqueretur, non tentabat verba proferre diserta, sed fortia: nec ad audientiae popularis illecebram fucata, sed ad divinam gratiam et gloriam consequendam rudi veritate simplicia, et simplici puritate utilia. Unde quia doctrinae ac vocis ejus puritas, et pura sinceritas non eloquentiae viribus utebatur ad virtutis argumenta, sed rebus, ideo manifeste et evidenter aderat ei divina gratia, per quam innumeros sui imitatione ad virtutum opera provocabat: quippe qui non solum verbo, verum etiam in opere consummatae disciplinae praeberet exempla. Hoc autem de eo singulariter admirandum narratur quod nullus erat tot vitiorum irretitus, aut tantorum peccatorum pondere pressus, qui sancta facie ejus prospecta, et auditis ejus verbis mellifluis, ad conscientiae compunctionem non rediret, vel ab ejus praesentia absque consolationis gratia recederet. Et qui eum semel viderat, illum revidere cupiebat ardentius. Ideoque tanta ad eum populorum frequentia concurrebat quod non erat ei omnibus loquendi facultas, sed ut ejus visione consolarentur, locum aliquem eminentiorem ascendebat, ut data ab eo benedictione recederent. Ubi quandoque plures infirmi et daemoniaci ejus precibus et meritis sanabantur.

§ 23. Licet autem vir Dei quarta et sexta feriis totius anni, ac in quatuor Quadragesimis ab hominibus sequestratus, Deo et sibi ipsi vacans, nullius admitteret colloquium: hoc tamen non contentus, illam, quam praediximus, inquietudinem et popularis frequentiae molestiam non ferens, sed ut indesinenter divinis meditationibus inhaereret, vitam secretiorem habere desiderans, deliberavit fugere multitudinem, et a communi conventu fratrum, quem ipse fundaverat, ad alium locum desertum discedere. Quod cum ille fratribus indicasset: Cur nos, inquit, pater deseris?

aut cui nos desolatos relinquis? Ipse vero eos flentes et gementes consolans: « Non vos, inquit, filioli relinquo, sed quod facere dispono, pro mea et vestra utilitate facio. Ego quippe senex sum, et consueta hactenus onera portare non possum: sed a vobis absens, semper auxilio et consilio praesens ero. » Igitur cum, assumptis secum paucis fratribus, secessisset ad locum secretissimum sancti Bartholomaei de Legio, ubi credebatur se ab hominibus ignoratum iri, abscondi tamen non potuit. Sed multo plus, quam antea, ibi a populo quaesitus et frequentatus, virtuosae lucis suae opera mundo declarare compulsus est. Ipse vero terrena fastidians, cogitavit adhuc ad locum altiorem atque difficiliorem ascendere. Et assumpto secum uno socio, ad montis Magelle verticem veniens, descendit ad quamdam cryptam, ad quam sine periculo non poterat haberi accessus, ut ubinam degeret, nullus agnosceret, vel agnoscens, illuc ascendere formidaret. Ibique ad honorem sancti Joannis Evangelistae constructo oratorio, pro se et duobus sociis cellas aedificans, per plures annos mansit. In quo loco multa per eum miracula Dominus ostendere dignatus est. Cumque nec sic latere potuisset, et major illuc hominum multitudo concurreret, ut eorum laboribus parceret atque periculis, redire disposuit ad montem Muronis, ubi primo suae conversionis tempore manere consueverat. Quem loci illius incolae, mentes eorum instigante Deo, cum innumera utriusque sexus multitudine, cum processionum solemnitate, cum oblatione devota munerum ad Dei cultum pertinentium, cum jubilo laudum et exultationum, quasi angelum de coelo missum, officiose et honorifice susceperunt.

§ 2-1. Igitur vir sanctus ibi in cella reclusus, plusquam unquam alibi, magna cum austeritate vivebat, seque ad finem appropinquare conspiciens, holocaustum Deo odoriferum magis ac magis offerre studebat. Sed cum ibi per anni et mensis unius spatium habitasset, placuit divinae providentiae eum de cella extrahere, et ad novi certaminis campum dirigere, ut fortis athleta majoris gloriae coronam perciperet. Nam cum sedes Apostolica post obitum Nicolai Papae quarti, propter Cardinalium discordiam, biennio et amplius viduata pastore vacasset, et ipsi apud Perusium congregati, iterum de celebranda electione tractarent, unus eorum, qui primae vocis honore fungebatur, fratrem Petrum de Murone, in summum nominavit Pontificem. Ad quam vocem caeteri stupefacti, inspirante ac instigante Spiritu Sancto, eum concorditer elegerunt. Quod rarissime alias contigisse legitur. Impedit quippe saepe hujus electionis concordiam malignus ille spiritus discordiae, qui caeca ambitione superbos homines ad hujus honoris culmen imprudenter ac impudenter desiderandum impellit. Facta igitur illa tam mira et mansueta electione, cum de ea singuli ingenti laetitia et inenarrabili gaudio exultarent, solus ipse

vir sanctus nimio moerore grandique lamento repletus est. Et cum de hoc ejus honore totus populus laetus, inspirante Domino, prosiliret, humiliter ille recusare satagebat, indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret. Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur, recusat. Nec sibi sese excusare satis erat, sed latenter cum uno socio, cui cordis sui secretum prodiderat fugam capere attentavit. Verum subita populi multitudine circumventus, cum evadendi spes non esset, Papalem dignitatem, magis vi adactus, quam voluntarius, accepit. Non enim tanquam idoneum se ad illud officium testabatur ascitum, sed velut indignum ab illa vitae monasticae disciplina querebatur expulsum.

§ 25. Ipse ergo a monachorum coetu ad summum pontificium raptus, tanta districtione omni aevo suo propositum solitudinis custodivit, ut nihil de praeteritae humilitatis tenore laxaverit, aut de adjecto sibi honore blanditus sit. Unde cum audita ejus electionis famâ, reges Siciliae et Hungariae veloci cursu ad eum pervenissent, et relicta cellâ, ad monasterium Sancti Spiritus cum eis descendisset, et peractis ibi aliquot diebus, ire Romam disponeret, non magnum equorum apparatus, sed parvum asellum sibi adhiberi praecepit. Quod reges admirantes ac alii Cardinales, viae ejus comitantes vestigia, suadebant ne hanc Ecclesiae Dei inferret injuriam. Sed ab incepto humilitatis proposito eum frustra conantur abstrahere. Nam usque ad civitatem Aquilae super asellum sedens, honorabili ac innumerabili turbâ comitatus accessit. Hoc autem ab eo factum est, non quidem superba singularitate, quasi alios, qui aliter fecerant, reprobare voluerit: sed singulari humilitate, qua a sanctae rusticitatis monastica consuetudine, nec facile, nec cito avelli potuit.

§ 26. Hos quippe magnificos apparatus, sive in equis, sive in vestibis ac aliis exterioribus ornamentis, quos plerique pompas vocant, a tempore beati Sylvestri Papae, non solum summi Pontifices, sed et alii minores Episcopi, non ad suam, sed ad Christi, et Ecclesiae ejus gloriam extollendam introduxisse credendi sunt: quos exterius cum temperantiae moderamine observare, interius tamen servata humilitate, non est vanitatis aut vitii, sed est virtutis ac meriti *. Unde graviter increpandi sunt illi, et praecipue monachi, qui sub praetextu humilitatis, propter hujus consuetudinis observantiam, statui episcopali superbe detrahunt. Multa namque in talibus decent Episcopos, quae non decent monachos, aut eorum Abbates vel Praelatos, sicut B. Bernardus testatur, dicens: Alia equidem est causa episcoporum, alia monachorum. Scimus enim, quod illi sapientibus et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Quod autem Christus illam

* Magnificentia apparatus qua Summus Pontifex et Episcopi decorantur, non ad vanitatem, sed ad Ecclesiae decus et Sacerdotii Christum praeseferentis honorem est instituta.

singularem hujus servi sui humilitatem non sibi ac Ecclesiae suae imputaret ad injuriam, sed ad honorem, singulari voluit declarare miraculo. Nam cum multi post eum infirmi portarentur, ut saltem possent ejus tangere fimbriam vestimenti (erat enim totius populi mira erga eum fidei devotio) homo quidam filium suum ambobus pedibus claudum, portans, cum ad virum sanctum prae multitudine non valeret accedere, asello, de quo descenderat, puerum imposuit: qui sanitate recepta, ab illa hora firmiter ambulavit.

§ 27. In dicta igitur civitate Aquilae, vocato Cardinalium coetu, Pater sanctus in festo Decollationis S. Joannis Baptistae coronam, aliaque Apostolica suscepit insignia. Et quia in terris habitans, jam coelestis erat, et cum Apostolo vere dicere poterat: *Nostra conversatio in coelis est* (Philip. III), in sua coronatione, Deo (ut credimus) inspirante, Coelestini nomen accepit. Ipse quoque, ut vere Coelestinus, coelestem thesaurum Indulgentiarum, Apostolicarum liberaliter aperuit. Cumque praelati et principes essent ei ad petenda beneficia Ecclesiastica importuni, cogitavit non solum divitiis temporales, sed etiam pauperibus spirituales divitias impartiri. Deinde vero, cum ad preces regis Siciliae venisset Neapolim, ibi cum sua curia aliquamdiu residens, fecit ordinationem unam duodecim Cardinalium: inter quos ex suo Ordine duos fratres elegit, ut cum illis in pontificio spirituale haberet consortium, cum quibus ab ipso tyrocinio militiae spiritualis seu in coenobio, seu in eremo, contubernium ei fuit. Ipse namque coenobitica professione et anachoreticae sublimitatis perfectione ita diligenter instructus atque inflammatus erat, ut etiam in Papali camera et augusto palatio cellam ligneam angustumque sibi et eremiticum fieri voluerit habitaculum, ut in alto humilis, inter turbas solitarius, inter divitias pauper viveret, sicque liberius orationi ac contemplationi vacaret.

§ 28. Ibi ergo assidue cogitare coepit, qualiter hujusmodi pontificali honore, velut importabili onere deposito, abjectaque temporali sollicitudine, ad antiquam solitudinem repedaret. Cumque peritorum consilio id jure ac sine animae suae discrimine fieri posse comperisset, ita in hoc cor suum animumque firmavit, ut ab illo proposito, nullus eum amovere potuerit *. Quid plura? Cum ipse anno quasi dimidio sedi Apostolicae praefuisset, tandem in vigilia sanctae Lucia, celebrato fratrum suorum consistorio, ibi libere cessit Papatus oneri et honori. Et depositis pontificalibus insigniis, de alta Petri Sede descendens Coelestinus, ut coelestem sedem conscenderet, ad pedes eorum, quibus praefuerat, humiliter Petrus prosternitur. O humilitas singularis rara

* De hoc maximae virtutis exemplo haud recte sentire videtur Danikos Alhierius in *Inferno*, Cantu III, quidquid nominanti dicant, poetam videlicet hoc de usu aut quodam alio fuisse locutum. Alter vero e praecellentibus valibus italis Franciscus Petrar. ha in libro II, cap. 17 de *Vita Solitaria*, summis hoc Coelestini Pp. V factum laudibus prosequitur.

utique, sed ideo merito pretiosa, non solum in coelis sublimibus praemiis exaltata, sed etiam in terris singularibus extollenda praconiiis. Unde ut inter executionem hujus facti et ipsius laudem et admirationem, nulli dubio mentis judicio fluitarent, miraculum, quod prima die post ejus renunciationem Dominus per eum facere dignatus est, certum indicium fuit. Nam cum post ejus Missam quidam claudus membris contractis sese ad pedes ipsius prosterneret, accepta ab eo benedictione, sanus erectus est. Quod profecto non fieret, si quod ab eo gestum erat, tamquam indignum Dominus reprobarret.

§ 29. Erubescant itaque qui huic humilitati superbe detrachentes, temerarie dicere ausi sunt, hoc non ex virtute, sed ex vilitate animi, processisse. Nam (ut ait Ambrosius) non ut dilectores hujus seculi putant, parvi cordis aut segnis est animi, terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam quaerere, ubi laudatur peccator in desideriis animae suae. Hujus ergo praeconis laude quis dignior Caelestino? Nam, ut quidam eleganter inquit, reliquerunt alii naviculas ac retia, alii possessiunculas, alii telonium, alii etiam regna, vel regnorum spem, secutique Christum, facti sunt Apostoli et sancti amici Dei. Papatum vero, quo nihil est altius, rem tam exoptatam, tamque mirabilem, ut ab admiratione ac stupore dictam ferant, quis ulla aetate, praesertim ex quo tanto in pretio esse coepit, tam mirabili et excelso animo contempsit, ut Caelestinus iste, pristinum et nomen et locum et amicam bonis moribus egestatem appetens, atque dum coelum prospicit, terrae immemor? O dignam igitur Papatus renunciationem, quae quantum ad solidam gloriam pertinet, multis dignitatibus praeferenda est! O gloriosum virum, qui si nihil aliud dignum honore memoriae gessisset, hoc tamen facto tam admirando et a paucis imitando, abunde se posteritati commendasset! Multo plus siquidem commendationis et gloriae rejecta, quam recepta, dignitas attulit: et ei ipsa abjectio honoris, quam acceptio, honorabilior fuit. Atque ideo felicior, quia non solum temporali, sed nec aeterna mercede carere potuit. Heu heu, utinam hoc honorandae humilitatis exemplum hi imitari meruissent qui in hoc nostro tam misero tamque luctuoso tempore, superbi honoris culmen insectari nisi sunt: non jam fere triginta annis Ecclesia Christi eorum horrendo dissidio ac nefando schismate (a) lacerata maneret*.

* Hinc patet *Vitam* hanc scriptam fuisse octavo saec. xv anno; vide notam quam de Schismate Occidentali subjicimus.

(a) Post Gregorii pp. Xi, an. mcccxxxviii, obitum, tristem subiit Ecclesia divisionem, quae magnam *Occidentis Schismam* appellari consuevit. Cardinales primo in locum defuncti Pontificis elegerant Urbanum Vi; deinde contestati, sibi vim a populo Rom. illatam, et hunc non fuisse libere electum, subrogarunt Clementem VII. Hic annuit, ille non cessit: ille Romae, hic Avenione sedit ambo suos fautores et post mortem successores habuerunt, et res tam obscura est facta, ut viris doctis piisque judicatu foret difficile, cui parti veritas et aequitas faveret (Vide Sur. Vol. IV, p. 186 et S. Antonini *Chron.* part. III, tit. 22, c. 2). Post plura ad componendam divisionem conamina adhibita, anno tandem mcccexvii in Constantiensi Concilio Gregorius XII Pontificatu se ab-

§ 30. Sed omissa nunc lacrymabili querelâ super hoc miserando pariterque erubescendo statu Ecclesiae, ad propositum redeamus. Postquam igitur Papali honori, quem miseri superbe rapere, aut adeptum retinere cupiunt, vir ille felix humiliter renunciare cupida aviditate studuerat, illo honore maximo, velut onere mortifero depulso, ad suave jugum Christi, in pristina solitudine ferendum, laetus redire satagebat. Unde, ut narraverunt qui viderunt, tanto ille fugiebat cum gaudio, tantaque signa laetitiae spiritualis oculis ac fronte gestabat, dum sibi redditus liber abscederet, ut in vultu ejus nescio quid angelicum relueret. Ideo, ut a quodam egregio dictum est: Ejus ascensus, quam moestus, quamque contra animum suum fuerit, descensus laetus et spontaneus declaravit. Sed quam indignam his tam dignis meritis ac moribus suis procellam exceperit, audiamus. Ille namque Bonifacius * qui ei in sede Apostolica successerat, quam non moestus, ut ipse, sed laetus, utpote ambitiosus, ascenderat, et quem vir sanctus sibi successurum praedixerat, cum licentiam redeundi ad cellam suam, ab eo pedibus ejus prostratus reverenter et humiliter postulasset, terribilibus ei verbis negavit. Timebat enim, ne forte vir sanctus a devoto sibi populo tanquam Summus Pontifex coleretur, maximeque in dubium vertebatur, utrum ipse Papatui resignare potuerit. Igitur cum ab illius timidi ac territi, ideoque terribilis hominis conspectu vir simplex et rectus a Neapoli clandestine fugiendo abscederet, ut propositum quod ante renunciationem disposuerat, implens, Deo pacifice solitarieque deserviret, ne vel ipse vel alius hanc fugam inobedientiae aut alterius culpa ream esse crederet, Deus per eum miraculum facere dignatus est. Nam in via, assistente ei Abbate monasterii Cassinensis cum pluribus aliis, mulier quaedam filiam suam, ambabus manibus paralyticam, lacrymose clamans, ejusque auxilium postulans, praesentavit. Cui ille, ut pius erat, misericorditer compatiens, sanctae Crucis signum fecit. Et ex illa hora subito sanata, perfectum manuum suarum usum recepit. Post hoc vero, cum tandem ad cellam suam pervenisset, coram altari humiliter et devote prostratus, Deo gratias referebat. Quem etiam singuli cum gratiarum actione, tantaque exultatione et veneratione susceperunt, ut ejus praesentiam vel aspectum quasi coeleste aliquod beneficium amplectentes, non minus ei, quam angelo, si e coelo delapsus, hominibus se offerret, venerationis impenderint.

decessit. Joannes XXIII et Benedictus XIII depo. III sunt, unusque electus fuit Martinus V. Praeterea factio Luce benedicti et contra Clementi VIII adhaerenti usque ad annum MCCCLXXIX, quo Clementis in gratiam cum Martino rediit. Ex hoc schismate mala plurima exorta sunt, nimirum Pontificum alicujus concessione processum, depositionem, excommunicationem, interdictum, interdictum in re ecclesiastica ingestum, Episcoporum dissidia, observantia in pontificiam auctoritatem immunitatem, disciplinam, censuram, et clero et in populo depravatio quorum, Wickliffus in Anglia, Hussus in Bohemia impugnationes Iudei passimque turbationes commoditas.

* Infenso nimis animo et falso prorsus ac iniquo judicio Petrus de Alliaco hic et seqq. in SS. deus. Benedicti Ep. VIII. Ejus Pontificatus veritas hinc in Nota paulo inferius.

§ 31. Audiens itaque Bonifacius ille tumidus, et tumore adeptae gloriae turgidus, et timore adimendae turbatus: audiens, inquam, virum Dei, absque sua licentia discessisse, timuit, eum non ad cellam suam, sed ad alium migrasse locum, ad Papatum, cui renunciaverat, resumendum. Idèoque propere misit post eum Camerarium suum et Abbatem Cassinensem, qui eum reperientes in cella rogaverunt, ut ad Papam cito rediret, ne ejus indignationem incurreret. Ipse vero protestationem allegans, quam ante renunciationem fecerat, suppliciter orabat, ut summus Pontifex eum in solitudine pacifice vivere permitteret, pollicitus se nulli hominum, nisi solis suis fratribus, locuturum. Qua promissione recepta, Camerarius ista Papae relaturus discessit. Sed ecce alius supervenit nuncius, Apostolicas literas Camerario deferens, ut absque mora virum sanctum etiam involuntarium reduceret. Cumque idem Camerarius ad cellam non sine impetu et furore rediret, haec ille fide digno relatu praesentiens, abscondit se et clandestine fugit, exemplo Christi qui Herodis persecutionem fugiendo, in Aegyptum deferri voluit, et in Evangelio a Judaeis, ipsum lapidare volentibus, se abscondisse legitur, et discipulos suos docuisse, ut cum persecutionem paterentur in una civitate, fugerent in aliam. O miranda et miseranda persecutio: ipse corporis viribus destitutus, et propter ultimam senectutem, otio et quieti, quam itinerum labori, habilior, ad partes Apuliae in obscuram sylvam, ubi quidam servi Dei habitare dicebantur, per loca abscondita et ignota, uno tantum fratre comitatus, latitandi causâ fugere cogitur. Sed quod stupendum est, quamvis mutato habitu consueto, vilissima chlamyde indutus, aliis quoque quibus poterat, modis absconditus incederet, tamen quocumque pergeret, agnoscebatur: quandoque a pueris, quandoque a provectis viris qui nunquam eum viderant, proprio nomine vocabatur. Cumque in sylva cum fratribus tempore Quadragesimae remansisset, supervenientibus illis qui ut invenirent et captivum ducerent, persequerentur eum, inde abire compulsus est. Et videns se in illis partibus occultari non posse, mare transire disposuit: paratoque vehiculo, sed male prospero vento, cum per quindecim milliaria navigasset, ad terram iterum impellitur, et juxta civitatem, cui nomen Vestia est, applicuit.

§ 32. Postquam vero circa maris litus aliquot diebus vir sanctus frustra tranquillum navigandi tempus expectasset, Capitaneus dietae civitatis haec audiens, eum captum detinuit, et hoc Papae ac pluribus principibus intimavit. Rex autem Siciliae, tunc Romae degens, a Papa mandatum accepit, ut de regno suo eum ad se venire, et secure ac celeriter duci faceret. Ad quod exequendum, patriarcham Jerosolymitanum et Priorem sanctae militiae cum quibusdam religiosis et nobilibus viris regia auctoritate misit. Ipse vero, cum tam reverenter et tanto honore fungeretur,

ubique etiam occurrente sibi innumerabili multitudine, cum tanta cordis alacritate a cunctis suscipitur, ut vix de die, obstante populi importunitate, exire valentes, nocte media iter aggredi cogerentur: nec tamen sic evadere poterant, quo minus ante diluculum rursus circumdarentur a populo.

§ 33. Erant tunc multi qui viro Dei suadebant, ut se Papam faceret nominari, dicentes eum de jure non potuisse renunciare Papatui. Ipse vero constantis animi, et justī rectique indeclinabiliter tenax consilii, licet super hoc iterum deinde ac saepius interpellatus, firmus in proposito perstitit, asserens id quod juste fecerat, etiam si non fecisset, voluntarie esse facturum. O vocem hominis vere constanter humilis, qui honorem, per quem tam contemptibilem persecutionem evadere potuerat, perseveranter contemnit, et summum sibi honorem in summa humilitate constituit! Ideo Christus qui humiles exaltare promittit, servum suum in hac persecutione clarum fecit, ac multis miraculis gloriosum: quae omnia hic tacere contentus essem, nisi unum me referre cogeret admiratio. Postquam enim de regno Siciliae exiverat, postquam a dictis regalibus nunciis Camerario Papae traditus, Campaniam intraverat, de nocte occultissime in Anagninam missus, prope Cameram Papae in quadam domo arcetissime reclusus est. Quo in loco, ut quantus esset qui ibi captivus tenebatur, ostenderet, voluit Dominus hoc eum miraculo declarare. Erat in illa Papae curia Archiepiscopus Consentinus, tam intolerabili dolore calculi variaque gravatus infirmitate, ut eo a medicis derelicto, ipse et omnes qui eum videbant, de ipsius corporali salute desperarent. Jamque familia ejus et sibi vestes lugubres, et magistro suo paraverat exequias: dum ille devotas preces Deo fundens, per sancti viri merita salutis auxilium postulabat. Et ecce subito, oratione facta, perfecte sanus effectus est, ac ita plene convaluit, ut sequenti die hoc domino Thomae, quem pater ille sanctus de Ordine suo Cardinalem assumpserat, ad Dei et servi sui gloriam nunciaret.

§ 34. Sed quem Christus sic honoravit et mundo gloriosum ostendit, qualiter ille Christi vicarius inhoneste ac injuriose tractaverit, audiamus (a). Habuerat enim multa cum viro Dei

(a) Cum Coelestinus V sponte oneri et honori renunciasset, Cardinales elegerunt Neapol Bonifacium VIII Anagninum, antea Benedictum Card. Cajetanum, de quo S. Antoninus (in *Chron.* P. III, tit. 20, C. 8) haec praedicat: "Vir utique prudens et litteratus et magni animi, zelator magnus et conservator juris Ecclesiae." Fuerunt tamen qui partium studio memoriam hujus illustris Pontificis variis accusationibus obscurarunt. In primis, quod Coelestinum ad dimittendum Pontificatum terroribus arte vaferrima ingestis compulerit; quod summum Sacerdotium potentia Caroli II regis Neapolitani sibi comparaverit: quod denique (ut alia dimittamus) sanctum decessorem suum in arcta custodia tot molestiis affecerit, ut is brevi decesserit. Verum Scriptores aequales testantur Cajetanum Card. Coelestino abdicationem dissuasisse, humo libere et sponte Pontificatum deposuisse; illum legitimis suffragiis fuisse electum; decessorem suum perhumaniter habuisse, et nonnulli ad praecedendum schismati viam in honesta custodia tenuisse, quod nonnulli tunc abdicationem esse illegitimam, atque ideo ordinationem Bonifacii esse nullam contendentes, Coelestino prope vim facerent ut Pontificatus insignia resumeret. Calumnias ex odio praesertim ghibellinorum et ob Columnensium domus similitates nonnisi venerabilis Bonifacii Pp. VIII iniustus discussit, praeter citatum S. Antistitem Florentinum, Joannes Andreas in Opere: *Le-*

colloquia, et tam sancta et humilia responsa ab eo receperat, ut merito deberet ad ejus compassionem moveri. Sed obduratus caeca ambitione animus, difficile flectitur. Igitur in consistorio Cardinalium fingeat consilium quaerere; quid de illo viro sibi agendum esset. Cui cum plures dicerent, ut ad cellam, quam sempe desideraverat, eum, prout humiliter postulabat, libere redire permitteret, ipse non pia charitatis, sed propriae crudelitatis usus consilio, deliberavit in arcto eum carcere detinere. Missus est itaque ad castrum Fumonis, et fortissima turri reclusus: et adhibitis sex militibus, et aliis triginta satellitibus ad ejus custodiam, die noctuque ita tenebatur arctatus, ut nulli hominum ad eum patere posset accessus. Petiit autem, ut duo sibi darentur fratres, cum quibus divinum ageret officium. Qui ei concessi, illius carceris angustiam diu ferre non valentes, inde extrahebantur infirmi. Erat enim tanta ipsius turris arctatio, ut vir sanctus ubi habebat pedes, dum Missam celebraret, ibi caput reclinaret, dum dormiendo quiesceret.

§ 35. Sed prohpudor! sic Bonifacius ille, alter Herodes, Petrum servabat in carcere: sic injuste decernitur vir innocens in carcerem, et talem carcerem custodiri qui nuper custos erat et pastor totius ovilis Christiani. O vere horrenda sententia, immo vere Herodiana saevitia! Qua igitur procellâ verborum tam impium nefas obrui meretur? Certe ad hoc monstruosum facinus invalida nostra deficit lingua, ad quod etiam Ciceronis eloquentia non sufficeret. Sed admiranda et summis laudibus extollenda est viri sancti virtuosa constantia qui non solum patienter, sed etiam gaudenter hujus carceris ignominiam multo magis, quam antea Papalis aulae gloriam sustinuit. Nec propter improbitatem custodum, aut aliam molestiam murmur in eo aut querimonia resonuit, vel aliud impatientiae signum apparuit: sed illud potius spiritualis laetitiae verbum protulit: Cellam, inquit, desideravi, cellam habeo. O ineffabilem virum, nec labore victum, nec morte vincendum: cujus virtus carcere, cujus patientiâ dedecore vinci non potuit! Sentiant igitur alii quod libuerit: ego vero censeo, talem in tali viro carcerem, non indigne aequiparandum esse martyrio. Nec aestimare queo in eo qui tam horrendum opprobrium tam acquanimiter ferre voluit, etiam martyrium sustinendi defuisse voluntarium animi propositum. Et hoc quam illud, ei tolerabilius fuisse arbitror, quo brevem quam longum cruciatum est tolerare facilius. Itaque quid de eo rectius dixerim, quam quod de alio sanctissimo confessore scriptum legimus: *Etsi ei gladius persecutoris defuit, palmam tamen martyrii non amisit?*

etura in regulis libri VI Decretalium; modice Daniel Papebrochius apud Bollandianos xix maji: et inter recentiores egregie ac strenue, eruditione et litteris clarus Monachus Cassinensis Tosti per librum cui titulus: Vita di Bonifacio ottavo (Pleraque ad Verbum ex Hist. Eccl. Comp. Guillelmi Wouters).

§ 36. Postquam autem fidelis athleta diu ac legitime certaverat, justus et misericors Dominus, volens ei pugnae suae palmam et victoriae coronam reddere, hoc modo laboribus, quos per sexagintaquinque vitae suae annos pertulerat, finem imponere disposuit. Consueverat vir sanctus ab Ascensione usque ad Pentecosten, ob reverentiam Spiritus Sancti, jejunio, orationi atque silentio instantius solito vacare, et ad omnem se devotionem exercere ferventius. Quam observantiam etiam in illo carcere, quo decem mensium spatio aretatus fuerat, custodivit. Cumque ita die sancto Pentecostes Missam devotissime celebrasset, milites, ad ejus custodiam deputatos, ad se vocari fecit, eisque dissolutionem sui corporis infra proximam Dominicam imminere praedixit. Ab illa autem die coepit gravissime infirmari, et certus de morte, fecit sibi ministrari extremae unctionis sacramentum. Quo recepto, jacebat vir sanctus non super culcitram aut paleam, sed super tabulam solam, cum tapeto vili coopertus chlamyde. O mira in infirmo corpore sani animi fortitudo! O fortis et insuperabilis paupertatis et humilitatis dilectio!

§ 37. Appropinquante vero mortis suae agone, exitum suum psalmis et orationibus, quantum poterat, adversus diaboli insidias munire studebat. Et ut secum in eis assidue vacarent fratres suos instanter et humiliter hortabatur. Unde cum ipsi in divinis pariter perseverarent laudibus, ipso die sabbathi horâ vespertina, eo dicente Psalmum 150 *Laudate Dominum in sanctis ejus*: statim completo versu: *Omnis spiritus laudet Dominum*: cum flatu tenuissimo emisit spiritum, cum sanctis et beatis spiritibus Deum in perpetuum laudaturus. O beata mors! O felix gloriosusque vitae finis! immo vero non finis vitae suae, sed alterius meliorisque initium. Nunc enim nascitur qui sic moritur. Auditis igitur novis de morte ipsius, Bonifacius Papa, licet plurimum inde gavisus fuerit, tristitiam tamen fingens, exequias ejus in Ecclesia sancti Petri de Urbe cum Cardinalibus solemniter celebravit. Misitque unum Cardinalem et Camerarium suum qui cum omnibus episcopis et plurimis religiosis de provincia Campaniae corpus ejus ad Ecclesiam sancti Antonii de Ferentino, quam ipse noviter construxerat, honorifice transtulerunt: ubi juxta majus altare cum debita veneratione sepultum est. Non enim tantas sancti illius reliquias jacere inhonoratas decuit, quem admiratio purae ac sinceræ vitae adeo venerabilem fecit.

§ 38. Ut autem vitae ejus sanctitatem omnipotens Deus sibi gratam et acceptabilem esse probaret, idipsum multiplici nobis insinuavit miraculo. Sed solum duo hic recitare sufficiat quae ejus comitata sunt obitum. Primum: Quidam milites qui eum custodiebant in carcere, tam Papae, quam aliis pluribus retulerunt quod a feria sexta usque ad horam mortis ejus, viderunt ante januam camerulae ejus crucem coloris aurei, non affixam

alicubi, sed mirabiliter pendentem in aëre. Quo miraculoso Crucis signo patenter ostensum est poenitentiam, quam ille per carnis mortificationem jugiter portaverat, Domino placuisse. Sed et quanti meriti apud Deum sit, aliud miraculum declaravit. Erat enim discipulus quidam ejus Robertus Salentinus, ille videlicet, cum quo vir sanctus, dum primum ad Papatum fuisset electus, fugam tentavit: sed cum evadere non valeret ab eo quaesivit, an se ad excelsa tractum et coactum sequi vellet? Ipse autem qui a magistro didicerat mundum spernere, Christum vero, et ea quibus ad Christum pervenitur, diligere: Quaeso, inquit, ut et labori et periculo meo parcas, meque potius cellae inopis et tuti otii successorem, quam divitis et sollicitae gloriae participem velis. Quod et factum est. Nam illo Romam abeunte, iste in solitudine persistit. Hic ergo dignus ejus discipulus, non multo post, beatam ipsius animam, e carcere gemino ereptam, ad sidereas scandentem sedes videre meruit. Qui tanto miraculo stupens, interrogavit, an se tunc etiam sequi, an quid aliud agere juberet? Ille vero, ut in solitudine maneret, admonuit: et sic coelum petens, inter verba disparuit. Hic autem consilii memor, tandem longo confectus senio, post magistrum abiit, magna sanctitatis opinione et mirabilium famâ operum relicta. Alia vero pene innumera virtutum atque miraculorum signa, quibus vir sanctus ante et post mortem claruit, hic narrare omittimus, et ad ea quae super his diffuse scripta sunt, et diligenti examine certis auctoribus et veridicis testimoniis approbata, lectorem remittimus. Ex quibus hoc concludere sufficiat quod propter miraculorum ac meritorum claritatem, post longam de ejus canonizatione facienda disceptationem, tandem per Clementem Papam quintum, sanctorum Confessorum catalogo annumeratus est, Anno Domini mcccxiij tertio Nonas Maji, ab ejus autem transitu, anno circiter 41. Fuitque ejus festivitas instituta 14 Calend. Junii, qua die post labores hujus vitae, in Christi quievit pace.

§ 39. Ut huic operi finis in ejus adhuc laudibus imponatur, singulos sanctorum titulos, quos singulariter in se complexus est, brevi sub compendio colligamus. Igitur ut Apostolus, doctrinam Christi verbo et exemplo populis praedicavit: ut martyr, corporis tormenta carcerisque supplicia pertulit: ut confessor, die noctuque orationibus et poenitentiae operibus ferventissime vacare studuit: ut virgo, concupiscentiam carnis robusto ac integro munditiae ac sanctimoniae tenore calcavit. Quid plura? Ut Pontifex et pastor bonus, ovili Christi prodesse cupivit, sed praeesse contempsit: ut electus sacerdos, dignum Deo sacrificium obtulit: ut doctor egregius, discipulorum mores salutaribus documentis instruxit. Denique ut eremita sanctissimus, solitudinem, paupertatem atque humilitatem, poenitentiae quoque austeritatem singulari fervore zelavit. In hoc autem ultimo cunctos ita praecessit,

ut cum Aegypti monachos praedicari, laudari anachoretas, eremitas mirari audiam, hunc tamen semper excipere audeam, nec ei monachorum quempiam comparare. Ab infantia quippe, post prima fidei rudimenta, cum majorem perfectionis gratiam desiderare coepisset, in monastica disciplina, praepostera velocitate charitatis, pene coepit ante perfectus esse, quam disceret. Denique tantam in ea perfectionem adeptus est, quam nullae unquam litterae dignis laudibus prosequuntur. Qua in re cum discurrere per singula et numerare cuncta, onerosum sit, ad probationem hujusmodi perfectionis hoc solum arbitror satis esse quod summum sacerdotii gradum, ad quem Dei judicio et cum universae plebis favore sublimatus fuerat, ob amorem solitariae et monasticae vitae deseruit. Illa tamen sancta et contemplativa solitudo quam activae solitudini, optimam cum Maria partem eligens, praetulit, non ipsi soli, sed plurimis profuit, totique Ecclesiae Dei utilem fructum fecit. Nam ex his, quos in solitudine spiritualiter genuit, durat hodie religiosa successio quae continue non solum numero, sed et merito crescens, fructuosis virtutum operibus et exemplis, nedum militantem Ecclesiam pascit et recreat, sed etiam triumphantem laetificat. Ad cujus laetitiae participationem ille nos pervenire concedat qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

VITA S. IVONIS PRESBYTERI

GRAVITER ET FIDELITER CONSCRIPTA,

ADSTIPULANTE EI DIPLOMATE CLEMENTIS VI PONTIFICIS MAXIMI.

DICTIONEM PASSIM MUTAVIT LAUR. SURIUS.

Obiit anno 1303 — E Britannia Gallica.

§ 1. Temporibus nostris, in quos fines seculorum devenerant, novam quamdam stellam creavit Deus in firmamento coeli, cujus splendore ornarentur coelestia, illustrarentur humana: nempe sanctissimum Ivonem presbyterum et confessorem, e Britannia minori ortum. Cujus praeclaris meritis coelestis gratulatur Jerusalem, Ecclesia militans triumphat, satanae potestas proteritur, humanum genus sublevatur, dum ubique terrarum ejus egregia coruscant miracula. Et quidem cum adhuc inter mortales in terris degeret, illius meritis coeperunt salutis exempla existere, quemadmodum et literis Pontificis Maximi, et multorum Ecclesiae Praelatorum ac Principum, compluriumque aliorum Christianorum fide dignis est testimoniis comprobatum. Fuere autem illi parentes nobiles, e quibus est legitimo matrimonio procreatus.

Pater Ahelorus dicebatur filius Cancieti militis: matri, Azonis nomen fuit. Editus autem in hanc lucem est beatus Ivo in pago quem vulgo Martini (*Kermartèn*) appellant, non longe ab urbe Trecorensi (*Trèguier*). Quam vero Deo charus futurus esset, ejus genitrici dormienti divinitus est revelatum. A primis aetatis annis usque ad supremum vitae diem, convenienter doctrinae Apostolicae, sobrie et juste et pie vixit in hoc seculo.

§ 2. Ubi ad quartumdecimum plus minus aetatis pervenit annum, divinis litteris cupiebat institui, ut quemadmodum Propheta ait, in lege Domini posset meditari die ac nocte. Itaque Parisios profectus est, causâ amoris Christi libenter carens parentum amicorumque solatiis, et apud ignotos, et externos degens. Neque vero bonis literis oscitanter incubuit, sed cum diligentem illis navasset operam, neque contemnendos in iis fecisset progressus, ut sacrae Theologiae et Juris Pontificii gravioribus studiis sese traderet, Lutetiâ Aureliam (*Orléans*) se contulit. Ubi sane vino et lautioribus ferculis, vitaeque hujus oblectamentis et deliciis, quantum potuit, sibi interdixit, corpusque suum variis modis maceravit. Corporis et animi pudicitiam accurate in se tueri nitebatur, secum pensitans illud Sapientis: *In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis* (*Sap. 1*). Cum autem in his studiis jamdiu versatus esset, a quodam Rhedonensi Archidiacono * accitus est, ut iudicis Ecclesiastici officio apud illum fungeretur. Ille vero memor illius Propheticae sententiae: *Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam in omni tempore* (*Psal. 105*): eam functionem gratis in se recepit, et quae facienda erant, benigne, amanter et absque dilatione exequi conatus: nec tamen committere voluit, quin sacrae Theologiae praelectioni quotidie interesset, et corpus suum multiplici abstinentiâ afficeret. Orphani, afflicti, calamitosi homines, ejus fovebantur humanitate et patrociniis: inter discordes conciliabat pacem et amicitiam: eos qui carceribus tenebantur, hortabatur ad patientiam: et cum proferenda ab ipso esset in iudicio sententia, sine lacrymis id non faciebat. Ecclesiasticam libertatem et immunitatem pro viribus tuebatur, in misericordiae opera totum se impendebat, jamque toto pectore coepit ea quae sunt hujus mundi, despiciere, et ardenti desiderio colestibus semperque mansuris bonis inhiare.

§ 3. Interim autem famâ ejus ad Trecorensis Episcopi aures perlata, ab eodem Episcopo generalis est Judex, sive Officialis, ut vocant, institutus. Sed neque sic immemor fuit eorum quae ante diximus: immo vero ad sublimiora pietatis studia se accingens, ibat de virtute in virtutem, et semper seipso melior evadere nitebatur. Cum autem id officii aliquandiu strenue et fideliter esset executus, cuperetque totum se dare contemplationi rerum

* Legendum censemus juxta Gry: a Rhedonensi (*Rennes* civitatis) Archiepiscopo Mauritio.

divinarum, et vivendi perfectiorem sectari modum, eo officio se abdicavit, atque ad ecclesiam de Lohaneto *, ejus erat moderator, se contulit, totumque se divinis mancipavit rebus, beatissimae Mariae Magdalenae illectus exemplo quae partem optimam elegit, et Dominum habuit sui instituti approbatorem. Ibi tum vestes molles et delicatas, quibus pro ratione sui status antea fuerat usus, ilico abiecit, pannoque colorio sive albo, eoque rudi et exigui pretii contentus, instar pauperum monachorum, sculponeis utebatur. Carnem vero edomabat cilicio quod indusio crassissimo tegebat, ne sub ejusquam conspectum veniret. Porro jejunia omnia, ab Ecclesia instituta et indicta, ita observabat, ut pane et aqua contentus esset. Escis delicatis semper abstinebat, rudi cibario pane et pulmento vilissimo vescabatur. Quando erat domi, nunquam non orationi et contemplationi clam vacabat, neque tum alimenti alicujus corporei percipiendi ulla ei cura inerat, quemadmodum sequentia docebunt.

§ 1. Accidit enim quodam tempore, ut in cubiculo suo septem dies solus maneret, perpetuo in precibus perseverans, neque ullum expetens, neque sumens cibum corporeum: ac nihilo minus bona corporis habitudine et facie jucunda postea inde exivit, perinde ac si diebus illis opipare victitasset. Non patiebatur ullum sibi praeterire diem, quo non summo cum desiderio et animi devotione sacrificaret, nisi legitime esset impeditus. Quodam die illo sacrificium offerente, cum ex more sacram hostiam elevaret, globus igneus magni splendoris ipsam ambiebat hostiam, caliceque elevato, ac rursus deposito, repente disparuit. Preces horarias, quas horas Canonicas vocant, studiose persolvebat. Media nocte cum Propheta semper surgebat, preces nocturnas, quae matutinae dicuntur, Deo offerens, neque a caeteris diurnis Canonicis precibus abesse volebat. Somni erat parcissimi, raro vel nunquam illi indulgens, nisi vel lectione vel itinere fatigatus: tunc enim necessitate adactus, detractis calceis, dabat membra quieti, caeteris vestibus indutus. Cubabat autem vel in nuda humo, vel glebis, crassis nodosisque virgis vel stipitibus constratis: molliissimum capiti cervical supponens, nempe aut Biblia sacra, aut saxum praedurum. Hospitalitatis erat praecipue studiosus, ita ut raro vel nunquam a mensa sua pauperes et hospites abesse voluerit. Hominem quemdam inopem cum uxore et quatuor liberis ejus, plus minus novem annis habuit domi suae, iisque, ea quae ad victum cultumque corporis pertinent, benigne suppeditavit. Erat sane cumprimis misericors et liberalis, et ad praestandas eleemosynas valde attentus. Ex quo benignitatis fonte manavit quod etiam alienigenas pauperes, item egenos, mala affectos valetudine, deformes, haud secus atque fratres suos humaniter

* Ecclesiam primum de Trêdrez octo annos administravit, deinde loci quem gallice dicunt de Lohanec, quoad in humanis fuit.

excepit, affabilem, comem, familiarem se illis exhibuit, ad mensam suam sibi assidere voluit, de cibis suis illis apposuit, lectos apparavit, propriis manibus illorum pedes abluit. Ejusmodi autem pietatis officiis certas assignarat aedes, in quibus iis semper vacare posset.

§ 5. Et ut charitati qua fervebat abunde satisfaceret, ipse sibi ultro subtrahebat vitae degendae res necessarias, et ut pauperibus benigne faceret, vestes et alimenta sua illis impertiebatur. Accidit quandoque illis in locis magna strumenti caritas, nec erat beato viro plus, quam unus panis. Quem cum vellet pauperibus elargiri, vicarius ejus rogavit eos quos vir sanctus invitarat, ne id permetterent quod nullum alium panem domi haberent. Ut ergo sensit vir Dei murmur vicarii sui, mox dimidium panem dedit illi, reliquam partem pauperibus distribuit. Cum jam ad mensam eundum esset, et vicarius dimidium panem apponere vellet, quaesitum diligenter eo loco, quo eum reposuerat, reperire non potuit. Ecce autem nutu divino muliercula quaedam ilico adest, tres magnos apportat panes, offert eos servo Dei, et ejus mensae imponit, nec ultra a quoquam videri potest. Alio die complures inopes ab eo stipem petiere: sed cum non haberet nisi paucos panes, divino implorato auxilio, omnibus abunde satisfacit. Alio rursus tempore cum viro Dei non nisi unus esset panis exigui pretii, et multi ad eum confluxissent pauperes, illo uno pane, divina favente gratiâ, omnibus fecit satis. Visitabat quandoque parroeciam suam: occurritque illi homo egentissimus, petens ab eo stipem. Sed cum nihil haberet quod illi largiretur, capitium sibi detraxit, et pauperi dedit. Vix dimidii autem milliaris confecto itinere, capitium suo illud sensit capiti restitutum. Injunxit quandoque duobus familiaribus suis, ut quamdam cistam frumentariam in suos et pauperum Christi usus servarent. Postea autem illi apertam eam viderunt et seram prorsus amotam, parumque in ea frumenti relictum. Mox igitur ad beatum virum id referunt qui sic eis respondit: Facessat timor: Deo benigne nobis opitulante, satis habebimus. Redeunt inde ad cistam, et eam conspiciunt frumento plenam.

§ 6. Multum compatiebatur vir pius aegrotis, praesertim pauperibus, eosque libenter visitabat, et pro illis Deum fideliter deprecabatur. Matrona quaedam nobilis male valebat, nec potuit medicorum arte restitui. Itaque non parum sibi pollicens de precum et meritorum beati Ivonis efficacia, illum invitat ad convivium. Cernens autem vir sanctus eam cibum capere non posse, panem misit in calice aquae, unde ipse potabat: cumque ad Deum fudisset preces, panem illum obtulit matronae. Comedit illa, et usqueadeo repente convaleuit, ut postea annis viginti supervixerit. Alius quidam triennio graviter laboravit, et a daemone, per illum loquente, mire vexabatur. Eum igitur beatus Ivo ad se curavit

adduci, et nocte illa apud se manere jussit. Mane surgens daemoniacus, se libratum sentit, Deoque et beato Ivoni gratias agit. Consolabatur vir Dei afflictos omnes pro viribus, eisque quantum licuit, subveniebat. Volebant quidam pontem facere in flumine magno, quod multi illud non sine praesenti periculo quotidie transirent. Jam trabes multae et varia materia ex artificum consilio comportata et praeparata erat, sed prorsus inutiliter. Ubi hoc rescivit beatus Ivo, illorum damnis afflictus, preces fudit ad Dominum, et ecce ligna quae nullum visa erant usum habitura ad pontem efficiendum, mox apta et opportuna cernebantur.

§ 7. Domum quandam vastabat flamma vorax. Accurrebant vicini et propinqui, ut adferrent remedium, sed nihil efficere potuere. Indicatur periculum viro Dei, et ille precibus furentes extinguit flammās. Pacis conciliandae Ecclesiasticaeque libertatis asserendae fuit perquam studiosus, adeo ut ejus causā non dubitarit mortis adire discrimen. Maligno concitante daemone, inter mulierem quandam et ejus filium atrox emersit discordia, nec ullis amicorum precibus potuit inter eos concordia sarciri. Audivit hoc vir sanctus, mox sacrificium offert pro pace inter eos reformanda: et ecce ambo se permittunt ejus arbitrio et voluntati, ipsiusque operā pax redintegrata est.

§ 8. Veniunt quandoque missi a rege Franciae ad urbem Trecorensē qui ab Episcopo et ejus collegio subsidii nomine quippiam extorquerent. Formidante autem Episcopo et Canonicis, ne ecclesiae thesauros illi absportarent, sanctus Ivo ad sacramentum se contulit, illos thesauros defensurus. Cum autem ministri regis ex episcopi domo equum abstulissent, eumque vellent abducere, beatus Ivo illos adiit, equumque ex illorum manibus ereptum, ad antistitis aedes reduxit, cum prius acriter illos objurgasset quod ea facerent quae ipsos minime decerent. Abierunt autem illi, nec quicquam ex iis quae diximus tulere secum. Pupillos et orphanos egregie tuebatur, et eorum causā diversis in locis adibat judicia, patronum se illis exhibens: neque id tamen spe alicujus muneris aut premii, sed pietate et justitiā permotus: immo vero suis impendiis illorum causas defendebat apud iudices, ut posset a Domino audire: *Quod uni ex minimis meis fecisti mihi fecisti* (Ex Matth. xxv). Inde adeo factum est, ut in illa regione merito appellatus sit *Advocatus pauperum*.

§ 9. Fuit vero etiam insignis concionator, et verbi Dei zelosus imprimis seminator: neque in una sua parocchia, ipsius curae commissa, sparsit verbum Dei, sed in tota illa regione. Ibat autem non sublimis equo, sed pedibus suis, Christi exemplo inductus, de quo Scriptura dicit: *Quam pulchri pedes annuntiantis et praedicantis pacem*. Ibat quandoque cum famulo suo, per diversa loca disseminans verbum Dei. Venit autem ad quoddam magnum flumen, per cuius pontem transire solebat: sed cum

jam aquae plane operuerant. Edit igitur Crucis signum, et aquae se dividunt, liberumque praebent iter transeunti cum famulo: rursusque ad pristinum redeunt locum, postquam illi a ponte abierant. Gentes autem ejus regionis, cum ejus conciones audi-
vissent, conversae sunt.

§ 10. Erat praeterea contemplator egregius. Non raro accidit, ut cum eum putarent alii rebus terrenis occupatum, animo totus esset ad coelestia suspensus. Saepe etiam a beatis spiritibus visitabatur. Sedebat quodam die ad mensam: supervenit autem quidam, ut videbatur, pauper miserabilis, vili habitu indutus: quem ille comiter et cum multa humanitate excepit, sibi in mensa assidere atque sua scutellâ cibum capere voluit. Sed cum pauper ille parum sumpsisset cibi, mox surrexit a mensa, et dixit: Dominus vobiscum, et ecce qui visus fuerat abjecto habitu et deformis, jam pulcherrimus et multa luce conspicuus, candidaque veste amictus conspicitur, ita ut ejus lumine tota illa splenderet domus, seque eorum aspectibus subducit.

§ 11. Alio die, sedente beato viro in sacrario Trecorensis ecclesiae, columba quaedam advolavit mire illustris, cujus splendore tota ecclesia una cum sacrario mirifice illustrabatur. Sedebat quandoque ad mensam cum multis pauperibus: et ecce insidet ejus capiti avis quaedam exigua, ad pectus colore niveo, ad tergum viridi. Apprehendit autem eam vir sanctus, et manibus blande demulcens, paulo post dimittit dicens: Abi in nomine Domini, et illa confestim disparuit.

§ 12. Jam multis jejuniis et laboribus intolerandis, cruciatuque multiplici vir beatus corpus suum valde extenuarat, cupiebatque cum Apostolo dissolvi et esse cum Christo. Itaque divinitus praestitum est illi, ut obitus sui tempus ante praesciret. Quae causa fuit, ut etiam tum, cum se sentiret, plus solito viribus debilitari, nullum vellet remedium admittere, sed perinde ac si recte valeret, humi cubaret, non multis substratis paleis, versusque ad Crucis imaginem, quam perpetuo in suo asservabat cubiculo, cum multis lacrymis et suspiriis Dominum precaretur. Cum autem extremae unctionis sacramentum percepisset, Crucis signo se munivit, spiritumque suum praepotenti Creatori humiliter commendans, deinceps nihil locutus est. Tota autem nocte sabbati usque ad diem sequentem oculis apertis, et in Crucis imaginem defixis tacitus jacuit. Illucescente Dominica die qui tunc fuit proximus ab Ascensione Christi, et incidit in decimum et nonum Maji diem, spiritum reddidit, ejusque sacrum corpus in Trecorensi ecclesia humatum est. Infinita autem post ejus obitum facta sunt miracula, Deo ejus meritis eximia reddente testimonia: visitaturque sepulcrum ejus quotidie cum multa devotione, etiam ab illis qui aliunde ex diversis orbis regionibus ad illud conflunt propter multa beneficia quae sancti viri

meritis et precibus illie divinitus cōferuntur. Surdi enim audiunt, caeci vident, claudi ambulant, muti loquuntur, leprosi mundantur, ad vitam mortui revocantur, profligantur ex hominum corporibus nequam spiritus, ad poenitentiam permoventur peccatores, res amissae recuperantur, bella sopiuntur, captivi ex infidelium manibus eripiuntur: in custodias et carceres conjecti, subito expediuntur: inter discordes sarcitur pax, malignae conspirationes dissipantur, qui navigant mare, ad portum incolumes pertingunt. Nimum prolixi erimus, si particulatim omnia perscribere velimus.

§ 13. Clemens ejus nominis VI Romanus Pontifex, eo tempore, quo Clemens V et Benedictus XII Romanae Ecclesiae praeerant, saepe diligentem navavit operam, ut beatus Ivo in Sanctorum numerum referretur. Ei iter agenti apparuit vir sanctus, scipionem manu tenens, jussitque ut susceptum illud negotium accuraret, et ad effectum perduceret. Itaque admodum solemniter postea accessit ad ascribendum illius nomen catalogo Sanctorum, cumque pro Sancto habendum pronuncians, solemniter, ut vocant, canonizavit, anno Christi mcccxlvi, die xix mensis Maji. Gravi tum morbo affectus erat nepos ejus Pontificis, idemque Archiepiscopus Narbonensis, spemque vitae ejus medici et periti homines abjecerant. Sed cum illius amici, Dei et beati Ivonis opem implorassent, certumque votum beato Ivoni nuncupassent, statim illi instaurata salus est. Permulta alia miracula studio brevitatís praetermittimus.

VITA B. AUSTREGISILI ARCHIEP. BITURICENS.

AB EJUS QUODAM AEQUALI CONSCRIPTA SIMPLICI STYLO,
QUEM PROPTEREA MUTAVIT IN GRATIAM LECTORIS LAUR. SURIUS.

15

Obiit anno 324 — Natione Gallus.

§ 1. Beatus Austregisilus * apud urbem Bituricensem ** patre Gundino natus est. Facultates ei mediocres fuere, quae ad vitam degendam abunde sufficerent. In pueritia literis discendis admotus est: sed cum ei corporis vires accrevissent, parens eum duxit ad Guntrannum regem, ut ei suam navaret operam. Itaque tempus non exiguum in ejus regis aula exegit, prudenter se gerens in iis, quae ex officio ei facienda incumberent. Et erat sane regi gratissimus, eique manus abluenti offerebat linteum, quo eas extergeret: quo factum est, ut eum mapparium id temporis

* Vulgo apud suos *Oustrille*.

** *Bourges*.

vocitarent. Erat quidem habitu adhuc secularis, sed eleemosynis, precibus, vigiliis die noctuque gnaviter incumbibat, atque ad coelestem patriam incredibili desiderio anhelabat: jamque in seculo fideliter illi inserviebat, cui in coelis inseparabiliter inhaerere peroptabat. Coeperunt autem illi molesti esse parentes deducenda uxore, at ille pudicitiae studio et amore, nuptiarum onera et molestias devitans, differebat semper, et in aliud tempus rejiciebat ejus rei cogitationem, ita dicens: Hac in re, Dei nobis inquirenda et expetenda est voluntas. Et incertum valde est, bonamne, an malam habiturus sim conjugem. Si bonam, metus erit ne perdam; si malam, rursus metus erit ne non possim carere. Quid igitur in hunc me vultis ancipitem laqueum conjicere, eoque me adigere, ut inani curâ et solitudine iis me implicem, unde placeam mulieri? Cum vero possim meam uti frui libertate, cur me in alterius redigitis servitutem?

§ 2. Audiebant haec parentes, sed non aequis animis: itaque etiam majori contentione urgebant, ut ipsis obsecundans, in matrimonium consentiret. Ille vero ne eis moerorem adferret, quos mallet hilaritate perfundi, se quod hortabantur facturum recepit, modo Dominum ita velle sentiret. Cum igitur in ministerio, ut diximus, versaretur, coepit hujus rei aliquam cogitationem suscipere, secumque tractare quidnam ipsi potissimum faciendum esset. Venit autem ei in mentem, haud procul habitare tres viros ejusdem nationis et pari facultate. Eorum itaque nomina in tribus chartulis descripsit, easque altari imposuit, pallâ eas operiens in basilica S. Joannis, quae prope Cabilonensem * urbem sita est, simulque votum fecit, se tres noctes in precibus perpetuis exacturum, ac deinde manum missurum ad chartulas, et quam primam apprehendisset, ejus viri filiam se sibi conjugem petiturum, cujus in ea nomen exaratum esset. Primam igitur noctem non difficulter sine somno perëgit: altera vero coepit somno praegravari, cumque nocte intempesta importunitatem ejus ferre non posset, flexo poplite, ad asserem incubuit, et obdormivit. Ecce autem per visum assistunt ei ante altare duo senes decoro vultu, atque alter ad alterum: Cujus filiam hic Austregisilus ducturus est uxorem? Respondit alter: Itane ignoras, qui jam sibi desponsam habet? Cujusnam filiam? inquit alter. Respondit: Justi judicis. Sub his verbis Austregisilus expergefactus, cogitat secum, quis ille sit justus judex, cujus filia necdum nupta sit. Sed cum certi aliquid consequi non posset, animi dubius, ibat more suo ad aulam regis, pervenitque ad diversorium quoddam, ubi hospites invenit, senem pauperem cum vetula conjugē. Dixit autem ad eum vetula: Subsiste parum, et referam tibi somnium, quod hac nocte habui de te. Videbar mihi audire magni cujusdam soni fragorem quasi psallentium voces, et ajo hospiti tuo: Quid est

* Châlon-sur-Saône.

isthuc, quod hic audio? num festus hodie dies agitur a sacerdotibus, et processio sollemnis futura est? Ille vero dixit: Hospes noster Austregisilus uxorem ducet. Tum ego mirifice exhilarata, cum multa alacritate progredior ad plateam, visura vultum sponsae tuae. Cum autem praeterirent clerici in albis vestibus, ferentes cruces, et, ut sit in processione, psalmos canentes, tu postremus veniebas, teque a tergo sequebatur populus: considerante autem me curiosius, nulla se mihi obtulit nostri sexus persona, neque potui videre puellam, quam te ducturum audieram. Dico ergo hospiti tuo: Ubi est puella Austregisili futura conjux? Respondit ille: An non vides illam in manibus ejus? Cumque respicerem, non potui quicquam videre in manibus tuis, praeter Evangelii codicem. Intellexit itaque vir beatus tum ex visione sua, tum ex somnio mulieris, divinitus se ad sacerdotii ministerium vocari. Cum vero ad palatium venisset, et pulsanti fores janitor aperuisset, intrante ipso aedes regias, magna voce dixit rex: «Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso,» et caetera quae sequuntur. Ex eo tempore confirmata est in ejus animo sententia ea, qua se credidit a Domino ad sacerdotium vocari, coepitque enixius in bonis operibus proficere, porro nuptiarum cogitationem omnem ad solas terras relegare.

§ 3. Sed totius malitiae architectus, lividusque humani generis hostis diabolus, cum videret eum toto desiderio ad illam veram vereque beatam aeternae patriae gloriam aspirare, fraudulentis machinationibus coepit excitare scandala, quibus a sancto proposito Dei servum retardaret. Erat per id tempus in palatio regis Betellinus quidam, homo potens, qui per fraudem ex fisco regio quippiam sibi magna temeritate vendicarat. Cum autem eum argueret rex, ille per calumniam et mendacium in Austregisilum culpam conferre nitebatur. Accersitus ergo a rege Austregisilus, et ea de re interrogatus, negavit se in culpa esse. Illis ita disceptantibus, rex irā vehementer commotus, jussit eos duello inter se certare, ut fallax divino judicio demonstraretur. Jam certaminis aderat dies, et Austregisilus mane surgens, clypeum cum jaculo per pueros suos misit in agrum, ubi rex inter se confligentes expectare consueverat: ipse autem ad aedem S. Marcelli precandi causā se conferens, pauperem obviam habuit, cui quid daret, praeter trientem unum, non habuit. Nam si qui alii prius apud eum fuere, in similem usum expensi erant. Succurrebat ei illud Propheticum: *Beatus qui intelligit super egēnum et pauperem: in die mala liberabit eum Dominus (Psalm. 40)*; et non tradet eum in animam inimicorum ejus. Dato triente, ingreditur in basilicam: factaque oratione, Crucis se signo munivit, quod est armatura Dei. Deinde fretus conscientia innocentiae suae, et nihil haesitans adfuturum sibi justum judicem Deum, imperterritus properabat ad certaminis locum: ubi cum sustineret

adversarii adventum, ecce quidam e Betellini ministris adest, nunciat regi anhelus et vultu lugubri, mortuum esse Betellinum. Rex tam celerem ejus obitum certius indagare volens, sciscitatur ecquid ei acciderit. Respondit minister: Cum Betellinus servus tuus hesterno die ad palatium veniret, mansit quodam loco: die autem hodierno illucescente, equum mansuetissimum sibi jussit apparari: quem ubi ascendit, mansit equus immotus. Betellino autem calcaribus ejus latera fodiente, velocissimo cursu exiliens, ingenti impetu sese contorsit, caputque jungens pedibus, anteriores pedes sursum extulit, et eousque Betellinum miserandum in modum exagitavit atque concussit, donec ab alto praeceps in terram rueret. Nec sic tamen contentus fuit equus, sed junctis pedibus caput illius calcavit et protrivit, ita ut sanguis e naribus et auribus erumperet, citiusque animam efflaret, quam posset levare e terra. Accidit ergo illi, quod Propheta dicit: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psalm. 5). His auditis, rex Austregisilum ad se vocat, dicitque ei, Deus omnipotens, cujus tu opem fideliter implorasti, pugnavit pro te. Mortuus est enim Betellinus, divina eum ultione persequente. At ille inimici interitu nequaquam laetabatur, sed gratias agebat Deo, quod ipsius manus ab ejus hominis sanguine servasset impollutas. Sic ergo benigna Salvatoris potentia, famulum suum, quem dignum sibi sacerdotem delegerat, adhuc in seculari habitu degentem, ab intuentis illi teterrimi daemonis insidiis liberavit.

§ 4. Crescebat interim in amore Dei Austregisilus, et bonis operibus quotidiana adjiciebat incrementa, valdeque cupiebat in Clerum adscribi, sed cujus operâ id a rege impetraret, necdum compertum habebat. Erat autem apud regem inter alios aulae prôceres vir praestantissimus, idemque prudentissimus, Aethereus nomine, cujus fidei arcana sua omnia rex committere non dubitabat: qui tunc dignus quidem episcopatu, postea Lugduni, quae est Galliae nobilissima civitas, episcopus ordinatus est. Is Austregisilum inprimis charum habebat, eumque rogavit Austregisilus, ut ageret apud regem, quo ejus permissu liceret ipsi in clerum transire. Egit ille cum rege, et rex assensit. Acceptis inde literis, abiit Austregisilus Antissiodorum *, et a B. Aunario episcopo decisa caesarie clericus effectus est et ordinatus subdiaconus. Deinde ad memoratum Aethereum profectus est, qui jam Lugduni factus episcopus, eum cum ingenti gaudio humanissime accepit, presbyterumque et Abbatem B. Nicetii ** episcopi et confessoris ordinavit, atque in amoris testimonium et augmentum, de rebus Ecclesiae quemdam ei locum, quem Albianum vocant, attribuit.

§ 5. Quodam vindemiarum imminente tempore, cum jam prae-coquae essent uvae, abiit B. Austregisilus ad vindemiam: sed prius

* Auxerre.

** Nizier.

jussit apparari vasa, quibus vinum conderetur. Cum autem musto jam vas unum impletum esset, aliud quoddam vacuum supererat, quod ad viginti mensuras caperet. Eadem autem nocte ex torculari expressa est vini una fere amphora, quam jussit vir sanctus in illud vas vacuum infundi: ac deinde in cellam vinariam ingressus, post orationem signum Crucis expressit, atque mane ad ecclesiam abiit. Custos illius vasis, cum venisset in cellarium, velletque inspicere num vasa a musto salva essent, videt vas vacuum, instar aliorum quae musto plena erant, usqueadeo redundare vino, ut per multum in terram dilaberetur. Ille rei novitate obstupelactus, ilico cucurrit ad basilicam, nunciavitque viro Dei, quid accidisset. Jussit autem vir sanctus eum rem apud se tacitam habere, hominemque a se dimisit.

§ 6. Cum jam autem Dominus, quemadmodum decreverat, manifestum vellet reddere servum suum, eo tempore, quo erat cum beatissimo Aethereo episcopo in villa quadam Gebennensis territorii juxta lacum, haud procul ab ea villa aberat castellum quoddam desertum, et omni habitatore vacuum. Erant vero illic etiam ecclesiae quaedam, sed prope semirutae. Ibat ergo B. Austregisilus ad eum locum orandi causâ, et cum neque custodem ullum, neque clericum illic reperisset vigilantem, patentibus ostiis, sed sacrario obserato, Missam in ecclesia celebrare voluit. Deerat autem aqua, qua manus ablueret, et quam sacrificio misceret. Dixit igitur amico suo Marculpho, id temporis lectori, nunc verò Abbati ejus basilicae, ubi corpus ejus humatum est: Perquirite paxillum aquae, ut hic Missas celebremus. Quaesierunt illi, sed nihil invenerunt. Reversi autem ad eum in ecclesiam, viderunt ostia sacrarii aperta, quae ante clausa conspexerant: cumque ingressi essent, invenerunt ipsum virum Dei stantem, et coram se habentem duas cratèras, alteram vino, alteram aquâ plenam: quae res non medioeri eos admiratione et pavore affecit.

§ 7. Tempus aderat, quo ad sublimiorem honoris gradum eum Dominus subvehere voluit. Mortuo Bituricensi Episcopo Apollinari, in ejus locum omnium unanimi consensu, rege quoque annuente, suffectus est Austregisilus; quam functionem duodecim annis praeclare administravit, quemadmodum ab angelo ei fuerat ante praedictum. Cum enim urbis Bituricensis primos fines esset ingressus, nocte illa mansit in villa, quae Germiniacum dicitur: porro diluculo vocavit ad se Sulpitium diaconum, qui ei postea in episcopatu successit, itemque Desiderium diaconum, eisque dixit: Hac nocte Dominus mihi revelare dignatus est, me annis duodecim ad hujus ecclesiae gubernacula sessurum. Per id tempus mulier quaedam in ejusdem civitatis suburbio jamdiu laborabat membrorum ariditate, nervorumque contractione, ita ut membrorum fere omnium officio esset destituta, aliorumque manibus ad loca necessaria eam deportari oporteret. Ea se

petiit a vicinis ad virum Dei deferri. Tulerunt illi eam ad altare: ubi cum eam conspiciatus esset vir sanctus, divinum officium in ecclesia persoluturus, audivissetque eam dicentem sibi: Sancte Austregisile, adjuva me; ita ait, Domini virtus et pietas sanare te potest: sublatisque ad coelum oculis et manibus: Extende, inquit, ad me manum tuam. Illa respondente, se id facere non posse, ipse manu ejus apprehensa, primos digitos, deinde caetera ejus membra extendit, tandemque in pedes erectam, integerrimae sanitati restituit, dixitque illi, vide ne in pristina relabaris vitia et deterius aliquid tibi accidat. Ferebatur enim mulier illa ante morbum impure et luxuriose vixisse.

§ 8. Eodem tempore apud Bituricenses erat Bercoara, sancta Christi famula, illustris genere, sed mente longe nobilior. Ea cum suo more nocturnas in precibus vigiliis ageret, in platea sub stillicidio domus vidit hominem inopem jacentem, Beroaldum nomine, pannis obsitum, membris omnibus contractum. Miserta hominis, perquisivit quid ita illic jacèret? Respondit ille: Morbo hoc jamdiu premor, nec est qui mihi opem ferat. Vellem libens ire ad ecclesiam, et me S. Austregisili conspectibus praesentare, sed vires non suppetunt. Tum illa ingemuit, et erga afflictum commiseratione permota, jussit pueris suis, ut eum a terra levarent, et suppositis manibus, tanquam funus exanime ferrent ad ecclesiam, deponerentque juxta altare, ubi jam erat vir Dei; qui ut vidit hominem contractum, sensit in spiritu, propter peccatum accepta potestate, nequissimum spiritum hoc mali ei intulisse. Jussit ergo eum alio transferri, et aliquandiu in prece prostratus, deinde ad pauperem accessit, et, si recte memini, praecepit ut in balneum mitteretur: contrectansque ejus membra et extendens, divino implorato auxilio, eum morbo liberavit, ita ut multis postea annis supervixerit. Matrōna quaedam nobilis et religiosa, Paterna nomine, in ministerio suo habuit puellam familiarem, quae Augusta dicebatur. Ea caeca fuit. Scripsit autem Paterna literas ad B. Austregisilum, orans ut a puella caecitatem depelleret. Vir sanctus visa puellā, suspexit ad coelum, Dei opem implorans, oleumque benedicens, caecae perunxit oculos: et mox oculis ejus reddita lux est.

§ 9. Per idem tempus fuit illustris matrōna Deoque dicata Austreberta, conjux quondam Cranoaldi illustrissimi viri. Haec referre solet, quod ipsa praesente gestum fuit. Unus e pistoribus ejus, Leodemarus, morbo atrocissimo vexabatur. Habebat autem ipsa panem, a sancto Austregisilo benedictum, ipsique ab eo pro eulogiis transmissum. Servabat ea hunc panem, ut si quis male affectus videretur, illi integra fide sumendum praeberet. Rogavit ergo quosdam, ut pistorem hunc apprehenderent, et in ejus os ex illo pane aliquid inferrent. At ille prorsus recusavit, nec quicquam sumere voluit: ingestus est tamen ipso etiam invito in os

ejus panis, moxque ille malum omne quo cruciabatur, evomuit, et redditus sanitati, hodieque officium suum facit.

§ 10. Molitor quidam Monulphus Dominico die voluit molam corrigere, magna temeritate ductus: arreptoque instrumento ferreo, coepit terere molam. Et ecce divina in eum severitate animadvertente, manubrium ejus instrumenti adeo manui ejus adhaesit, ut nullus id inde posset amovere: prorupit vero etiam sanguis inter digitos ejus, qui computrescens, foetore suo nauseam movebat aspectantibus. Accessit autem ad beatum Austregisilum, et ab eo remedium petiit, neque id frustra. Nam viro sancto manum illius contrectante, et ferrum auferente, dolor omnis abscessit, et manus sanata est.

§ 11. Friovalam puellam parentibus charissimam, apud vicum Brioderum, improbissimus daemon valde cruciabat, ita ut cephrenesi comprehensa, noctu, diuque perpetuo vociferaretur, atque inde mente capta, nec se nec parentes cognosceret, diversasque voces, avium garritus, boum mugitus horrido clamore ederet. Lugebant parentes, vicini condolebant, mirabantur omnes tantillam aetatem in tanta acerbitate durare posse. Adducitur tandem ad virum Dei. Ille sentiens hostis versuti vexatione puellam exagitari, jussit eam altari propius admoveri. Deinde cum corpus Domini prius ipse confecisset atque sumpsisset, etiam puellae dedit. Et ecce sumpta Eucharistiâ, confestim clamare desiit: porro vir sanctus vestes ejus benedixit, praecepitque parentibus, ut religioso habitu eam induerent, ipsamque jussit a vino et carnibus abstinere. Factum est ita, atque ab ea hora, profligato daemone, puella illa pristinae incolumitati restituta est, hodieque in monasterio beatae Bertolarae inclusa, inter alias Dei famulas laudabili conversatione degit.

§ 12. Jam tempus aderat, post labores quiete sempiterna perfructuri. Itaque servum suum Christus jussit e corpore exire. Cumque sacrum ejus corpus ad ecclesiam humandum deportaretur, juvenis pauperrimus Leonastus, multo jam tempore contractus, ita ut plantae pedum ejus ad poplites adductae cernerentur, ad eam ecclesiam allatus est, atque ad viri Dei sepulcrum ea nocte jacuit, membrisque laxatis, suis pedibus sanus domum reversus est. Non possumus non commemorare hoc loco, quod venerabilis presbyter Januarius refert, qui praesens interfuit, quando vir Dei a B. Taureco Episcopo sepulturae mandatus est. Cum ex more tumulus ejus jam humati componeretur, Taureco Episcopo stante ad pedes ejus, presbyter Januarius vidit Austregisilum ad dextram Taureci Episcopi astare in candidis vestibus, eleganti facie. Mirante autem Januario, quid hoc sibi vellet, subito ab ejus oculis disparuit. Longum est omnia beati viri miracula annotare, cum ejus precibus permulti ex diversis sint erepti morbis: complures capite damnati et in carceres conjecti,

magno miraculo a vinculis absoluti, ad ecclesiam nullo resistente confugerint: innumeri pauperes, viduae, orphani, ejus benignitate et elemosynis sustentati sint. Obiit autem plenus dierum in confessione bona. Ejus intercessione utinam consequamur, ut si meritis ejus aequari non possumus, saltem imitatores esse conemur, praestante illo, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus unus per infinita secula, Amen.

§ 13. Cum adhuc in humanis ageret B. Austregisilus, tanquam pastor bonus curam Ecclesiae et plebis sibi commissae quotidie pervigilem gerebat, atque eam a luporum faucibus servare studebat. Accidit autem, ut ex palatio Theodorici regis, ipso rege permittente, ad urbem Bituricensem accederet Guarnerius homo saevissimus, avaritiae et turpi lucro addictus, superbiâ tumidus, ab ea urbe pecuniam regis nomine, quam dare non consuesset, exacturus. Permoti cives insolito onere, omnes ad B. Austregisilum confugiunt: orant, ut hanc vim ab ipsis propulsare velit. Vir sanctus ad Deum se confert, diurnis atque nocturnis precibus ejus aures continenter pulsatur, ut populum suum hac vexatione liberet. Jam ad urbem adventabat miser ille Guarnerius, et ad eum exit sanctus Episcopus atque pro commissa sibi plebe murum se opponit, paratus etiam, si res ita postulet, Christi exemplo pro ovibus suis animam ponere. Dicit Guarnerio: « Unde venis, homo improbe? Ecquid facere instituisti? Non permittat Deus, ut in hanc intres urbem et civium censum agas. » Tum vero Guarnerius, acri irâ commotus, quod invito episcopo non posset regis et suam explere voluntatem, furibundus ad regem abit, nunciat illi renitente Austregisilo episcopo, quod ipse jussisset, se facere non potuisse. Interea vero beato fine Austregisilus quievit in pace, ejusque diaconus Sulpitius illi successit.

§ 14. Redit postea Guarnerius, executurus sub Sulpitio, quod sub Austregisilo non poterat. Sulpitius vero auxilium, ad Dominum confugit, ab illo consilium rei bene gerendae petens. Erat enim vir mitis et lenis, hominisque violentiae ut resistere posset, non videbat. Deinde Guarnerium adit: orat ut qui sub ipsius decessore ab ejusmodi onere immunes fuissent, illos etiam suis temporibus pateretur solita gaudere libertate. At Guarnerius homo ferus viri Dei preces contempsit. Dixit itaque illi Sulpitius: « Si quidem contra jus et fas tua eris potitus voluntate, non diu tamen impune feres. » Ille vero in urbem ingreditur, facit ut erat jussus, omnibusque pro voto expeditis, corpore, non animo, adit S. Austregisili ecclesiam, tanquam preces illic oblaturus. Ut vidit autem monumentum sancti viri a fidelibus Christianis auro argentoque mirifice exornatum, dixit arrogantissime: « Austregisilus aurum suum et argentum in pauperes erogare debuit, non jubere, ut suum sepulcrum illo tegeretur. » Non hoc ille dicebat, quo de ei curae essent pauperes: sed instar Judae proditoris

avaritiâ aestuabat. Post a sepulcro viro Dei discedens, orationis causâ altaria circumibat. Cumque in ipsa basilica ambularet, lignum quoddam, ad quod vela suspensa erant, ab alto ruit super caput ejus. Manavit igitur sanguis per oculos et barbam, et ad terram usque defluxit. Et miser ille clamavit voce, qua potuit: Austregisilus, dum vixit, semper in me hostili animo fuit, et jam mortuus me prope interficit. Ita infelix nec culpam agnovit suam, nec a beato viro veniam petiit: immo vero fervens malitiâ, Augustudunum * ire instituit, ut ejus loci Episcopum perderet. In ipso autem itinere in pago quodam, cum omnes recubuissent, surrexit a mensa, et ad exonerandum ventrem secessit. Interim somno correptus, obdormit: evigilans dicit assistentibus: Austregisilus et Sulpitius hac horâ urceum aureum miserunt mihi. Quis vestrum habet illum? Negantibus illis se quicquam ejusmodi vidisse, sua verba repetiit, nesciens quid diceret. Mox autem intestina ejus et viscera omnia in cloacam deciderunt, eaque nocte vitam perdidit. Ex eo tempore nemo ausus fuit regionum ministrorum ab urbe Bituricensi ejusmodi pecuniam extorquere, absterrente omnes tam diro interitu illius, qui talis exactionis primus auctor fuisset **.

§ 15. Postea cum Pipinus Francorum Princeps adversus Eudonem Aquitaniae principem pugnaturus, ad Bituricense oppidum venisset. Barbari in villa, quae Carobejas dicitur, domum S. Austregisili, in qua ille crebro dormierat, inflammare voluerunt, nihil fracti admonitionibus vicinorum, qui illis dicebant, divinitus multa illie edi miracula. Sed simulatque domum incenderunt, arrepti a daemonibus, partim se in ipsas flammis injecerunt, parim dentibus se laniarunt, partim membra sibi corporis truncarunt. Ubi Pipinus id cognovit, exercitu ejus ea re valde exterrito, edicto cavit, ne quisquam res aut villas S. Austregisili attingeret. Non multo post Eudo eandem urbem obsidens, Agnum, virum primum in monasterio B. Austregisili manere jussit. Ille vero res monasterii omnes illic repertas distribuit comitibus suis. Postquam autem urbs se Eudoni dedit, essetque pax proclamata, Abbas ejus monasterii Bertradius cum muneribus profectus est ad Agnum, dixitque ei: Accipe exiguum munus argenti, quod fratribus relictum est, misericordemque te praebe servis Dei, ut possint vivere, et pro te rogare Deum. At ille nimium superbus, Abbatem irridens, ait: Eudo dominus meus jussit, ut te ipsum vel in carcerem conjiciam, vel captivum abducam, et tu me rogas pro monachis tuis? Redit Abbas ad fratres suos, narrat frustra se rogasse Agnum: monet ad Dominum et S. Austregisilum preces fundant. Eunt monachi ad sepulcrum beati viri, cum multo

* *Avium in Burgundia.*

** Utinam iterum iterumque hujusemodi irae divinae exempla reviviscentibus quotidie *Guarneria* prodessent!!

dolore et lacrymis preces Deo offerunt, ita dicentes: Vides omnipotens Deus, res, quas dedisti nobis, ut tibi servire possimus, improbum hominem usurpare sibi. Interim Agnus omnes S. Austregisili villas perlustrans, quicquid invenire potest, secum abducit. Porro iter agenti apparet S. Austregisilus in somnis, dicitque ei: « Cur tam immaniter me depraedatus es, et fratres meos tanto moerore affecisti? » His dictis, graviter eum verberat in capite. Evigilat miser, altaque voce clamat: Succurrite mihi, en Austregisilus episcopus me cecidit, nec mihi spes vivendi ulla relicta est. Ocyus ite ad Eudonem principem, qui me jussit res S. Austregisili occupare, rogetisque eum, ut me suis facultatibus redimat. Ego enim dum illi pareo, hac me calamitate implicavi. Eudo, his auditis, valde extimuit, jussitque omnia confestim reddi quae Agnus erat praedatus ex villis beati viri, vetuitque ne quis deinceps quicquam ex ejus rebus sibi usurparet. Deinde mensae assidens, memor Agni, misit ad eum quoddam vasculum argenteum, ut in scelerum suorum emendationem offerret Deo. Agnus autem ut vidit tam exiguum munus, ait: « Quantillum est hoc, ut offeram pro innumerabilibus maleficiis meis? » et his dictis, expiravit.

§ 16. Paulo post e monasterio S. Austregisili Fredegisilis unus ex proceribus Eudonis, abegit jumenta. Cumque ea multamque aliam praedam ad suas aedes adduxisset, jamque homo superbissimus ea inter suos partiri vellet, mox acri correptus febre, vitam desperat suam. Venit autem illi in mentem S. Austregisilum monachos suos ab omni secularium hominum injuria tuèri solère, nec ferre, ut quisquam impune eos laedat. Itaque Salomoni Abbati monasterii et fratribus ejus remittit ea quae abstulerat, multumque orat, ut Dominum pro ipso deprecetur, ut et salutem corporis, et sceleris sui veniam obtinere queat. Abbas monasterii cum eulogiis mox nuncios mittit ad eum, qui ei S. Austregisili benedictionem offerant. Ille gratias agit, invocat S. Austregisilum, cum multa reverentia percipit ex iis quae Abbas miserat: statimque vigore recepto, a ministris se jubet deportari ad jumenta, ut suis manibus reddat ablata, quod cum fecisset, illico pristina illi salus reddita est.

§ 17. Per idem tempus Adroaldus, unus ex Eudonis comitibus Abbatem S. Austregisili Bertradum captivum detinuit, vultique ut auro et argento se redimeret. Compulsus Abbas, quicquid auri et argenti habere potuit, atque insuper valde invitus calicem unum aureum aliaque sacrata vasa ipsius coenobii, illi dedit: atque ita dimissus, ad fratres moestissimus rediit. Illi vero nocte ac die rogabant S. Austregisilum, ut ablata curaret reddi. Et ecce magnus timor pervadit Adroaldum, et neque edere, neque bibere, non dormire, non stare, non ingredi potest. Aderat illic servus Dei Julichannus, a quo petiit consilium quid agere

deberet, cum illi morbum suum aperuisset. Ille vero homo doctissimus et valde sapiens quaesivit ab eo, num quid ex rebus S. Austregisili usurpasset inique? Fatebatur Adroaldus, se calicem aureum Austregisili et permulta alia apud se habere. Tum ait ad eum vir Dei: « Non audivisti, quemadmodum S. Austregisilus punit hostes suos? Si vis vel in crastinum prorogari vitam tuam, actutum restitue ablata illi. » Adroaldus multo terrore correptus, remisit omnia, et sanitas rediit: ac deinde quoad vixit, vota B. Austregisilo persolvens, pro sui castigatione gratias illi egit.

§ 18. Id temporis apud Bituricenses erat quidam vir bonus, Lupus nomine, bene moratus, humilis, sapiens, castus, sobrius. Is ardenti desiderio precandi causâ Turones (*Tours*) profectus est: ubi cum diutissime in basilica beatissimi Martini in preces incubuisset, quidam Dei servus eum ad se accersit, quaerit qui vocetur? unde venerit? quid sibi velit? Respondit ille: « Lupus ego vocor: apud Bituricenses dego, veni autem huc pro peccatis meis preces oblaturus. » Dixit ei alter ille: « Est quod indicatum velim monachis S. Austregisili. Ego in Bituricensi urbe corpore nunquam fui, spiritu autem fui per hos dies in ecclesia B. Austregisili, ubi intra sancta sanctorum vidi beatissimum Petrum Apostolum, invitante B. Austregisilo, stantem, et cum eo S. Sulpitium, et S. Laurianum, aliosque multos ejus urbis incolas, et corpore illic quiescentes. Procul autem coram illis stabant Adroaldus, Bladegisilus, Sophronius, Guntaldus et plerique alii, qui casas Dei praedati fuerant et everterant. Vidi autem B. Austregisilum procedentem ad pedes S. Petri, sicque dicentem: Ulciscere nos, beate Petre, de hisce malignis praedonibus, qui casas nostras diripiunt, et servorum Dei facultates expilant. Tum B. Petrus jussit in eos omnes animadverti, quosdam vero aeternis suppliciis addicî. Ad extremum, Adroaldum virgâ, quam manu gestabat, in capite percussit, volens eum interficere. At B. Sulpitius, quippe vir mitis, oravit ne occideretur. Sed ei se oppônens S. Austregisilus: Itane, inquit, aequum tibi videtur frater, ut negligamus preces fratrum nostrorum, qui injuriâ affecti sunt? His dictis, visio ablata est a me. Cum autem Lupus haec audivisset, ad Bituricenses reversus, exposuit cuncta fratribus monasterii S. Austregisili. Porro Adroaldus, quem diximus, postea immani febre correptus, e vita excessit: reliqui sine emendatione male perierunt.

§ 19. Eudo princeps, cujus supra mentio habita est, ad monasterium S. Austregisili precandi gratiâ venit. Absolutis precibus, coepit expostulare cum fratribus, ita dicens: « Quis vestrum, o domini, de Austregisilo feret sententiam? Ego illi fidem habui, et cum hoc in loco Cuchianus mihi sacramentum diceret, S. Austregisilum fidejussorem accepi. » Ait porro Eudo ad ipsum beatum virum: « Sancte Austregisile, tu de teipso profer sententiam.

Si tibi fidem non adhibuissem, non fugisset Cuchianus a me. Tu igitur justum in illum exerce judicium, et ego fratribus monasterii tui multa largiar. » (Cuchianus iste, cum ad S. Austregisili sepulcrum jurasset Eudoni, in Franciam ad Carolum principem transfugit). Eodem ergo tempore, quo Eudo contra illum appellavit S. Austregisilum, lethaliter percussus est. et exclamavit: Propter fidem Eudoni ad monumentum suum datam et postea falsam, Austregisilus me multis modis excruciat. Et, nisi fallor, sese dentibus lacerare voluit, si non fuisset catenis constrictus. Tandem cum multo cruciatu vitam finivit. Alia beatissimi viri miracula, ne simus longiores, commemorare nolumus.

VITA S. BERNARDINI SENENSIS

ORDINIS MINORUM

AB EJUS QUODAM CONTEMPORANEO FIDELITER CONSCRIPTA:

SED STYLUM LAUR. SURIUS MUTAVIT.

Natus anno 1380 — Obiit 1444 — Italus.

§ 1. In Senensi urbe * quae Virginis civitas dicta est, ut ait auctor, ex nobili familia Albizeschorum ortus Tollus est, vir humanus, simplex, prudens, et bonae existimationis. Is in juventute ad Massam urbem se contulit quae in Senensium ditione sita est. Cernens autem ejus loci cives erga familiam suam et majores suos amico esse animo (patruus enim ejus Tollus ter ejus civitatis praeses fuerat cum bona civium gratia), ibi sedem fixit, charus omnibus, et curabat argentum erui ex Massanis fodinis, uti plerique alii egregii mercatores. Erat tum illic miles generosus, jam grandaevus, Bindus nomine. Is ut vidit Tolli mores ingenuos vitamque honestam, Neram filiam suam illi despondit, cupiens illum habere haeredem, cum alios liberos non haberet, praeter Dianam filiam, Nerae sororem quae ante complures annos alteri nupserat. Sicut ergo Domino placuit, ita factum est. Non diu post Bindus obiit. Tollus autem et Nera erga Deum et Deiparam Virginem devoti et religiosi, ac Deum timentes, masculam sibi prolem divinitus dari optabant ad honorem Dei, nec frustrati sunt spe et expectatione sua. Ediderunt enim in hanc lucem filium die octavo Septembris (in quem incidit etiam natalis dies beatissimae Matris Dei), anno Christi MCCCLXXX, quo anno sanctissima virgo Catharina Senensis migravit ad coelos, dictusque est Bernardinus. Nera mater ejus anno aetatis suae

* Vide MARTYROL. ILLURTR., p. 248*.

vicesimo secundo obiit, cum Bernardinus jam trimulus esset. Tollus autem pater ejus piissimus et Diana matertera, quantum ea potuit ferre aetas, bonis eum instruebant moribus, excitabantque ejus animum ad devotionem concipiendam erga sacratissimam Virginem, Christi Jesu matrem. Interim paullo post Tollus moritur, Bernardino filio sexenni relicto: cujus curam itemque facultatem ejus suscepit Diana matertera, et haud secus atque filium eum enutrivit annis quinque, magnoque opere et bonis moribus et devotione erga Christi Matrem eum imbuerere conata est. Etsi autem instar puerorum in quibusdam etiamnum puelliliter sese gerere videretur, attamen caeteros condiscipulos in multis excellebat, in Grammaticis institutionibus et literis perdiscendis longo post se intervallo eos relinquens: eratque ea indole et ingenio etiam ad ea conficienda quae arte et manu fiunt, ut Massani omnes eum admirarentur, certoque sibi persuaderent illum in virum insignem evasurum.

§ 2. Singulari autem studio ferebatur ad praestandas eleemosynas, nec ulla re adhuc puer magis delectari videbatur, quam si posset pauperibus benigne facere. Casu quandoque accidit, ut parum in aedibus Dianae relictum esset panis. Eum autem ipsum pauperi mendicanti Diana dare nolebat. Dixit ergo illi pius puer: «Quaeso, demus pauperi stipem: alioqui ego hodie neque prandium, neque coenam sumpturus sum, malo enim pauperem refici hoc pane, quam me.» Laetabatur valde Diana ea pueri bonitate et optima indole. Coepit vero etiam ad jejunia eum provocare, quantum quidem illius aetatis fragilitas patiebatur. Etsi autem annis tener esset, attamen ad honorem beatissimae Matris Dei diebus sabbati jejunavit, et quandiu laicus fuit, illud jejunium nunquam intermisit.

§ 3. Cum ad tertium decimum aetatis pervenisset annum, et in Grammaticis sic satis profecisset, a necessariis amicis Christophoro et Angelo Albizeschis fratribus Senas accitus est, ubi cura Christophori et honestissimae conjugis ejus, re et agnoscuntur. Piae, vixit: quae matrona, cum nullas haberet proles, haud secus eum atque filium dilexit, ejusque mores confirmavit: porro in scholis trivialibus praeceptorem habuit Onuphrium, miraque discendi celeritate superavit omnes coetaneos suos, omnibus affabilis et charus, honestus quoque et pius ac devotus. Aras sibi in teneriori aetate semper extruebat domi, easque ut potuit orabat. Ductus interdum a Pia ad sacras conciones, cum domum revertisset, convocabat pueros, eisque tanquam pro concione puellili simplicitate dicebat quae ex auditis sermonibus memoriâ retinere poterat. Faciebat autem hoc ea ratione et ea dexteritate, ut multi jamtum animis praesagirent, eum quandoque ecclesiam ten fore. Postquam autem Senas venit Joannes Spoletanus, totius honestatis speculum, et moralis philosophiae praeceptor egregius

(qui licet grandaevus, est tamen etiamnum superstes), integerri-
mus adolescens Bernardinus, virtutis et doctrinae avidus, ad
illum se contulit, nec ab ejus, quantum licuit, latere, unquam
discessit: haesitque apud illum annis aliquot, et mirabiles ha-
buit in literis progressus, ita ut ab eodem Joanne, quondam et-
iam praeceptore meo, crebro audierim, e suis scholis nunquam
quemquam Bernardino doctiorem prodisse, nec vidisse se un-
quam studiosum ullum qui tam omni esset honestate et integri-
tate praeditus, quippe ex cujus ore nunquam sermo turpis pro-
fectus esset, et qui neque verbo, neque nutu, neque signo, aut
ulla significatione quicquam prae se ferret aliud, quam puris-
simam honestatem.

§ 4. Testantur vero etiam ejus coevi literarum studiosi, ea
morum probitate et honestate eum fuisse, ut si quid audivisset
turpiter dici, adeo commotus fuerit, ut rubore haud aliter in
vultu perfunderetur, quam si quis colaphum ei infregisset. Inde
factum est, ut si forte pueri et adolescentes inter se de rebus
parum honestis verba miscerent, viso Bernardino, mox dicerent:
Facessant hi sermones, ecce enim Bernardinus adest: usqueadeo
ab omnibus ille quoddam honestatis et integritatis exemplar ha-
bebatur. Civis quidam non infimae conditionis, turpe verbum
quandoque ad illum protulit. Sentiens autem pudicissimus ado-
lescens quorsum ille tenderet, sub mento graviter illum percus-
sit, cum alioqui statuisset in facie illum caedere. Tanto autem
impetu eum percussit, ut procul etiam sonus audiretur. Civis
itaque ille coram astantibus tum propinquis, tum aliis indigenis,
pudefactus, repente ab ejus conspectu se subduxit. Postea vero
cum jam multi essent evoluti anni, eodem loco Bernardino ad
populum concionem habente, vidi ego huncipsum civem adeo
corde compungi, et ubertim lacrymas fundere, perinde ac si
duris esset flagellis caesus.

§ 5. Alius quidam improbus civis per idem tempus erga Ber-
nardinum adolescentem verbis et nutibus inhonestis suum indi-
cavit impurum et nefarium animi desiderium, idque non semel,
sed crebro sane. Itaque Bernardinus rogat quosdam suae aetatis
honestos adolescentes, ut ipsi essent adminiculo, quo ab illius
scelesti hominis vexatione se excuteret. Communicato autem inter
ipsos consilio, monet eos, ut lapides sibi colligant. Deinde in-
quirunt hominem illum: quem cum invenissent loco parum op-
portuno, Bernardinus jussit eos dare operam, ut posset alio per-
trahi. Ut autem miser ille vidit Bernardinum, nefanda cupiditate
commotus, multos ei aureos ostendit, ut alliceret pudicissimum
adolescentem. Tum ille annuit, ut e platea excederet. Quod cum
ille fecisset, ilico exclamat Bernardinus: Inique, sceleste, flam-
mis exurende: Ad eum, ad eum, ad eum: simulque illum per-
cutere coepit. Mox socii ejus jungunt voces suas, pariterque

lapides in eum conjiunt. Ille ita se accipi cernens, in pedes se coniecit, illis eum insequentibus, donec ab eorum oculis evanesceret. Ita demum ejus prava voluntas compressa est, et Bernardinus ea molestiâ absolutus est. His autem rebus effectum est, ut tantum apud omnes virtutis, pudicitiae et integritatis ejus fama crebresceret, ut non solum nihil ipso audiente quisquam ex domesticis ejus auderet impudice eloqui, sed etiam omnes eum venerarentur, nemo turpe aliquid circa illum attentare vellet. Etsi autem semper jucundum, alacrem, affabilem, commodum, officiosum omnibus sese exhiberet, non tamen nisi bonis, maxime autem spiritalibus et religiosis viris familiaris esse voluit, idque tam in scholis, quam alibi. Postquam autem adolevit, relictis scholis trivialibus et studiis philosophicis, in quibus prae caeteris excellbat, ad sacros Canones discendos se contulit, in eoque studio triennio accurate versatus est. Plurimum vero delectabatur sacris literis: quas ubi degustare coepit, alia fere studia sua omnia pro nihilo putavit, nec quicquam ei jam sapiebat extra scripturas divinas.

§ 6. Ubi decimum et septimum aetatis annum attigit, Tobiam consobrinam suam crebro visitabat. Erat illa filia Dianae, quam supra diximus Nerae matris Bernardini sororem fuisse: excedebat autem Tobia Bernardinum annis amplius triginta, eratque vidua Tertii Ordinis beatissimi patris Francisci, cujus maritus fuerat vir nobilis, Guido de Ptolomaeis. Porro ob morum integritatem studiumque devotionis et pietatis Tobia haec omnibus venerationi erat. Perpetuis enim jeuniis, vigiliis, corporis castigationibus vacabat, semper in suis cubabat vestibis, aliisque exercitiis sese continenter macerabat. Ipsa foeminarum peregrinarum quae adversa laborarent valetudine, saevissima illa peste grassante, curam suscepit in domo hospitali de *la Scala*. Illi ipsi Bernardinus, anno aetatis suae tricesimoprimo Senis peste laborans, cum jam medici spem salutis ejus omnem abjecissent, in ipso prope mortis articulo confessus est, se corporis integritatem prorsus inviolatam servare. Huic uni Bernardinus loqui solebat, cum aliarum foeminarum colloquia devitaret. Denique ejus animam ad coelos proficiscentem vidit Bernardinus, cum Mediolani primo Quadragesimae die ad populum concionaretur. Quae illi causa fuit eam concionem praeter morem suum abrumpendi. Sciscitantibus enim postea aliis, cur id fecisset? primo quidem dicere noluit: deinde vero compulsus, rem, ut erat, explicavit. Missi autem sunt Senas qui de obitu Tobiae cognoscerent: compertumque est, eadem horâ qua dixerat Bernardinus, eam ridentem migrasse e corpore.

§ 7. Cum hac igitur Tobia Bernardinus adolescens crebro sermones conferebat, eamque identidem invisebat, haud aliter enim inter se diligebant, atque solent mater et filius. Contigit igitur

Bernardinum quandoque dicere Tobiae: Ibo visum amicam meam. Itemque rursus alio die: Adibo amicam meam sane pulcher-
rimam. Tobia haec eum per jocum dicere putabat: at nihilo
minus percontabatur ex eo, quatenam illa esset ipsius amica,
et ubi moraretur. Respondit ille: * «Amica mihi est longe for-
mosissima, cujus ego amore plane captus sum, est autem ex-
tra portam Camolliae, eamque ego quotidie soleo revisere, nec
videor mihi somnum posse capere, nisi prius mihi conspecta sit.»
Tobia haec audiens, coepit quadam suspicione teneri: sed cum
cerneret Bernardinum creberrimis se afficere jejuniis, quotidie
sacrificio interesse, vacare precibus et devotioni, vestibus indu-
tum se dare quieti nocturnae, multaque alia de se dare haud
obscura probitatis signa, non existimabat sinistre propter ea
verba de illo sentiendum esse. At rursus contemplans adolescen-
tis formam egregiam, daemonis versutias, carnis fragilitatem et
hominis in deteriora propensionem, verebatur ne fortassis captus
esset amore alicujus mulieris, maxime quod extra Camolliae por-
tam esset coenobium foeminarum. Itaque acerbo intrinsecus animi
dolore cruciabatur, metuens se laborem suum omnem perdidisse,
quem ei optime instituendo diu impenderat. Ut autem rem cer-
tius exploratam haberet, altera luce abiit extra illam portam,
mansitque in loco quodam, unde Bernardinum conspiciere ipsa
posset, sed ab illo minime videri. Ecce autem advenit Bernardi-
nus solus, et coram imagine beatissimae Matris Dei quae supra
portam illam elegantissime picta habetur, nuda curvat genua,
eique piissimas offert preces iisque completis, mox domum redit.
Mirabatur Tobia, sed non contenta semel vidisse, redit secundo,
et idem conspicatur. At nec sic animo suo satisfactum sentiens,
mittit tertio fidissimam sociam suam: quae cum idem omnino
suis oculis esset intuita quod semel atque iterum Tobia: jam e
suo pectore prorsus amovit suspicionem omnem Tobia, dixitque
laeta ad Bernardinum: «Pridem dixisti mihi, fili charissime, te
amore captum esse: quaeso mihi rem certam exponas, nec me
in dubio haerere patiaris.» Respondit Bernardinus: «Quando sic
jubes, dicam tibi quod hactenus nulli alii indicare volui: Captus
sum amore beatissimae Virginis et Matris Dei Mariae, quam sem-
per amavi, in qua post Deum omnes meae spes collocatae sunt.
Illam unice diligo, illam inquirō, illam videre concupisco: quod
cum in hac vita non liceat, constitui ejus amore quotidie invi-
sere ejus imaginem quae in Camollia est quod ea mihi et cae-
teris hujus urbis elegantior, et ejus majestate dignior videatur.
Itaque illam quotidie accedo, flexis genibus beatissimae Virgini
me commendo, sperans per eam me consecuturum gratiam et

* *Amicam* suam adolescens Bernardinus vocat Beatiss. Virginem, eamque impense diligit. Vide in fine § seq. ut omnia vitae praestantiora Bernardino in Nativitate Delparae contigerint quapropter optaret eo die et vitā decedere.

misericordiam, quam praecipue expeto. Haec est igitur amica illa mea, piissima Virgo Maria. »

§ 8. Haec ut audivit Tobia, cum lacrymis illum complexa, dixit: « Revera, fili mi, non obtinuit mentem meam sinistra ulla de te suspicio, sed nonnihil coepit haesitare propter fraudes et machinas antiqui serpentis, quas debemus modis omnibus cavere. Sed tu fili a Deo benedicte, egregiam tibi et insignem delegisti amicam, optimum salutis tuae praesidium, peccatorum omnium nequaquam dubiam spem. Illam quaeras, illam sequaris, omnique animi devotione illi confidas. Nullum enim post Deum salutis tuae fulcimentum validius habere potes, quam ipsam pietatis et misericordiae matrem, a qua nemo unquam qui illi bene confideret, vacuus recessit. » Perseveravit autem Bernardinus in hac imaginis hujus visitatione multis annis, et cum jam in monastica religione consenuisset, testibus ejus sociis, non raro invisit eam. Potuit sane ex multis evidentissimis argumentis colligi, eum toto vitae suae tempore singulari erga Matrem Dei devotione fuisse: et certe ego ipse, concionem illo habente Senis de illa, anno Christi mcccxxvii in die nativitatis ejus, ita eum audivi dicentem: « Ego frater Bernardinus semper fui devotus beatæ Virginis. In die enim Nativitatis ejus ego natus sum, eodem die baptizatus sum, illo ipso die monasticum habitum indui, itemque professus sum monachum, et primum sacrificium feci. Eodem die cupio exire ex hac vita. » Ita ille. Ego vero hoc affirmare possum, nunquam quemquam me audivisse de beatissima Virgine devotius, libentius, ferventius concionantem.

§ 9. In juventute sua, cum adhuc laicus esset, ut posset piam Deo impendere servitutem, suaeque pietatis studia augere, ascribi voluit in spectatae religionis sodalitatem bene moratorum, quam vulgo vocant Confraternitatem disciplinatorum beatæ Mariae Virginis quae est in domo hospitali de *la Scala*. Non admittuntur autem in eam sodalitatem, nisi quorum fama est integra et bona existimatio. Fuit enim locus ille multo tempore speculum et exemplar Deo devotorum secularium hominum. Itaque Bernardinus fratrum omnium consensu et prompta voluntate, tanquam valde idoneus, hilariter receptus est, precesque, corporis flagellationes, aliaque tum jucunda, tum aspera exercitia, noctu diuque illic usitata, prae caeteris ipse copiosius sectatus est. Hic nimirum vetustus ille locus est, ex quo omnes fere Italiae bene moratorum, sive, ut auctor vocat, disciplinatorum laicorum piae exercitationes, vel devotionis studia manarunt. Ex illo complures sancti viri prodire: puta Joannes Columbinus, primus ille, idemque ferventissimus Jesuatorum institutor, et ejus charissimus socius Franciscus Vincentinus: itemque Ordinis Montis Oliveti fundatores: Beatus Petronius de Petroniis, postea Carthusianus effectus: Andreas de Galleranis speculum sanctitatis,

aliique permulti sublimes contemplatores, et innumeri fere religiosi, vel monasticae vitae professores, ut mirum non sit, Bernardinum, beatissimae Matri Dei devotissimum in ejus domo illis adjungi voluisse, ex qua domo tot praeclaras stellas, totque divinos noverat extitisse viros: tametsi eandem ipsam domum prae aliis omnibus ipse praeclarius illustravit. Cum autem ferventi ejus devotioni necdum sufficerent exercitia domus hujus, quemadmodum fide dignissimo relatu didici, ob macerandum et edomandum corpus suum; longo tempore flagellis et funiculis confectis se cecidit, crebro etiam urticâ et cilicio se affligebat. Quae quidem licet sanctus juvenis faceret occultissime, soli Deo ea nota esse volens: attamen, divina efficiente providentiâ, non de industria, sed prorsus ab improvviso ad aliorum qui etiamnum supersunt notiâ pervenere.

§ 10. Multis annis in vestibus suis dormivit non tam in lecto, quam scamno vel capsâ. Cibus et potus ejus communis quidem, sed parvus erat, neque invenio vel in delicatis escis excessum, vel in vilibus singularitatem. Jucundus, hilaris, affabilis, humilis semper fuit, omnibus se accommodans, tristitiae, torporis, ignaviae hostis. In actione strenuus et assiduus, irasci malo animo nunquam visus est, veritatis amicus, charitate praecepius, erga miseros misericors, prudens in omnibus et circumspêctus valde: nec videbatur moerori ullus relictus locus, ubi Bernardinus aderat. Ante omnia autem, vel maxime in eo excelluit laus pudicitiae et honestatis, quam prae se semper ferebat nutibus, verbis et factis, ita ut nullus hac in parte adolescens ei posset aequiparari, et ipse non tam carneus quam saxeus esse videretur. Habitu utebatur, quo solent scholastici, et quidem honesto.

§ 11. Saeviente illa peste terribili et generali, anno salutis millesimo quadringentesimo, in quem incidit Jubilaeus, innumeri peregrini, Romam euntes atque inde redeuntes, ad celeberrimam illam toto orbe Christiano domum hospitalem beatissimae Mariae Virginis quae Senis est, et de *la Scala* dicitur, confluxere, augebaturque valde numerus aegrotorum, e quibus plurimi moriebantur, ita ut tribus mensibus et dimidio quotidie amplius duodecim, interdum octodecim, vel etiam viginti, e vitâ decederent, praeter quos ex ejus domus familia obierunt fratres vigintiduo, octodecim foeminae pauperibus mulieribus inservientes, novem sacerdotes, quinque clerici, septem pharmacopôlae qui morbidis medicamenta parabant, pueri triginta sex, in ea domo enutriti, et famuli sexaginta, aegrorum ministeriis deputati. Cum autem tam multi illic et morbo correpti jacèrent, et e vita abirent, locus ille propter foetorem intolerabilem omnibus inspectantibus horrore erat, nec quisquam fere reperiri potuit qui quamvis magnâ proposita mercede, aegrotantibus illic inservire vellet. Ita fiebat, ut tum vel maxime locus ille necessaria

ministrorum operâ destitutus esset, cum major incumberet necessitas. Magister quidem et gubernator domus illius Joannes Landaronus erat vir optimus, multa benevolentia et charitate praeditus, et licet senio gravaretur, non cessabat tamen pro viribus praestare quicquid posset. Sed cum ignem pestiferum jam omnia vastantem cerneret, valde affligebatur, metuens idoneos ministros neque pecuniâ, licet larga esset manu, posse comparari quod nemo pestis contagionem non reformidet. Rogabat ergo Deum et beatissimam Virginem, domus ejus conservatricem, ut pauperibus ministri mitterentur.

§ 12. Itaque piissimus Deus excitat Bernardini animum, qui jam fere vicesimum agebat aetatis annum, ut in illa piissima domo aegrorum et pauperum ministerium suscipiat. Ut vidit enim summam necessitatem, maximo incitatus zelo, pestiferam contagionem nihil metuens, imo vero etiam ultra morti se offerre cupiens, modo posset Christo gratum exhibere in ejus pauperibus servitium, multis hebdomadibus aegris illis accuratissime et officiosissime ministravit. Cernens autem ad tantam morbidorum multitudinem sufficere non posse tam paucos ministros, duodecim religiosos et pios adolescentes ad se vocat: hortatur illos, velint una cum ipso curare pauperes Christi: dicit eos qui pauperi serviant, ipsi Christo servire: et si tali occasione decedant e vita, pro Christo eos mori: nihil vero homini Christiano debere esse antiquius et optatius, quam Christi causâ vitam suam profunderet, cum ille suam nostra causâ profunderit: deinde addit: « Simus omnes fratres: Deus sua ope aderit nobis. Videtis fratres ignem accensum esse, jam pene orbis illo conflagrat, securis arbori admota est, falx messem sollicitat: quid nobis de vitae nostrae prorogatione polliceri possumus, cum et alios quotidie videamus mori, et plerosque etiam intimos sodales propèmodum ante exire e corpore, quam morbo correpti videantur? Nos si in his charitatis officiis obierimus, ad Dominum evolabimus: sin autem superstites manserimus, quoad victuri sumus, semper laetabimur, nos Deo nostro in ejus pauperibus haec officia praestitisse, memores sententiae illius, nullum opus bonum apud Deum sua carere mercede, vel inremuneratum abire. Sive igitur vivamus, sive moriamur, non possumus Deo serviendo non lucrari. »

§ 13. His Bernardini persuasionibus affecti adolescentes, in ejus mox sententiam ière: e quibus sane hodieque nonnulli supersunt: cumque essent confessi sua peccata, et sacram Eucharistiam sumpsissent, ita Bernardino consulente, jucundis animis et magno fervore curam aegrotorum cum Bernardino, ipsorum magistro et capite, suscipiunt. Porro hospitalis domus moderator statim totius pene domus claves tradidit Bernardino, commisitque ei munus morbosos et peregrinos adventantes curandi, et

omnes fere eleemosynas distribuendi, adeo ut propèmodum pro sua voluntate omnia disponderet ac dispensaret, perinde ac si ipse ejus domus dominus esset. Ejus autem et sociorum fervor et charitas suo exemplo permultos alios cives et adolescentes invitavit ac permovit ad serviendum morbidis illis, licet non pauci ex illis e vita decederent.

§ 14. Itaque Bernardinus charitate fervens, domum illam ita moderatus est, ut officia, ministeria, exercitia, laborum vices pro ratione loci, temporis et personarum opportune et congruenter distribuerit. Dabat vero operam, ut quoad ejus fieri posset, ipse semper omnibus coram adesset *. Astabat diu noctuque aegrotantibus, pharmaca parabat, cibos pro singulorum qualitate porrigebat, sordes omnes in illis necessario ferendas, ipse ante omnes sua voluntate amovendas suscipiebat: non labore, non vigiliis, non intolerandis foetoribus, non incommodis ullis frangebatur: sed ea semper alacritate et spiritus vivacitate illis serviebat, ac si vel parentes, vel fratres aut filii ejus essent, neque id sane mirum. Cum enim Dei amor horum omnium faciendorum ac perpetiendorum praecipua ei esset ratio, Deo utique serviebat, qui patre, fratre, liberis omnibus potior nobis esse debet. Aegrotis ex animo condolebat, adeo ut etiam cum illis una ploraret: interdum vero etiam ridebat, canebat, blandiebatur, talemque se illis exhibebat, quemadmodum pro illorum consolatione expedire putabat. Nihil autem fere illius charitati satis ad vota ab aliis curatum videbatur, nisi omnia ipse vidisset et contrectasset. Cum erant ex hac vita migraturi, sacramenta ut illis porrigerentur effecit: vita functos, vesperi sepulturae mandabat. Peregrinis fere innumeris ad vesperam adventantibus cibos et lectos apparabat: si lecti, alioqui multi, non sufficerent, sternebat humi pannos, ita ut nulli deesset commodus captandae quieti locus: crebros quoque excitabat ignes et suffitus grati odoris, spargebat multum aceti in tota fere domo, ut corruptus aër saltem aliqua ex parte corrigere-tur, libentiusque ministri suam operam aegre affectis navarent. Non est autem passus benignus Deus, ut inter tot labores, vigilias, incommoda infinita, Bernardinus unquam adversa laboraret valetudine sed semper promptus, alacer, vigil et indefessus, dictis et factis confirmabat tum aegros, tum illorum ministros.

§ 15. Cum jam autem mensibus quatuor et eo amplius in ea domo sedulo ministrasset, pestisque sopita esset, domum se recipit. Ecce autem, quemadmodum ipse Christum Dominum in pauperibus ejus morbo laborantibus, sicut diximus, crebro visitarat: ita Christus, bonus et pius Dominus, rursum illum visitat. Nam ubi ab hospitali illa domo recessit, paulo post acerrima coepit exerceri febre, idque de improvviso in aedibus viri Hildebrandini de Manetis, qui ei erat amore et benevolentia

* Pestilentia affectis eximia et industria charitate ministrat.

conjunctissimus: ubi sane ad menses quatuor decubuit, patientissime eam morbi molestiam, vel potius Domini Jesu visitationem ferens: in qua hoc praecipuam ei molestiam adferebat, quod videret alios ipsi ministrantes molestiâ affici, licet illi promptissima charitate ei inservirent. Inter quos Tobia, tanquam pia mater et Justina de Manetis, matrona nobilis, ab ejus latere fere nunquam recessere. Cum esset autem ea febre liberatus, non remisit studium pietatis et humanitatis.

§ 16. Amita ejus Bartholomaea, matrona venerabilis, uxor quondam nobilis viri Trogliardi de Ptolomaeis, jam prope nonagenaria, et caecitate et nervorum dissolutione laborabat, nec ex lectulo surgere poterat. Hanc ut cognovit obitu cujusdam pii socii sui necessaria operâ et ministerio destitutam, religiosus et delicatae alioqui habitudinis juvenis statuit illi suis manibus necessaria officia impendere: id quod re ipsa quoque praestitit, nullaue habita ratione earum rerum, quae nauseam sibi et taedium adferre possent, tanquam parenti suae officiose illi in omnibus inservivit. In quo ministerio anno integro et eo amplius versatus est, donec optima matrona, persoluto naturae debito, migravit ad coelos. Fuit haec Bartholomaea cum primis veneranda, spiritalis, et Deo devota foemina, quam etiam multi pro sancta haberent. Vixit longo tempore in S. Augustini instituto et regula, jejuniis, vigiliis, precibus et sui corporis macerationibus vacans, Deoque perpetim gratias agens. In sacris concionibus cum audiret nomen Jesu exprimi, non potuit continere sese, quin crebro illud mellitissimum nomen repeteret cum singultu, rauca voce, accentu stridulo. Quamvis esset sapientissima, at tamen videbatur nonnunquam prae spiritus fervore quasi insanire ad recordationem nominis Jesu, qui illi semper in corde, semper in ore erat, cui etiam saepe in lecto jacens, laudes et clara voce promebat. Sunt plerique in ea sententia, quemadmodum lacrymis beatae Monicae S. Augustinus conversus est ad Dominum: ita hujus a Deo benedictae mulieris preces et lacrymas, quas multis annis pro Bernardino ipsi charissimo fudit, id divinitus impetrasse, ut in via Dei magis ille proficeret, magisque confirmaretur. Hortabatur eum semper, ut monasticum institutum complecteretur, praesertim Eremitarum, sub regula beati Augustini Christo militantium in coenobio valde religioso, quod de Lereto vocant, in quo erant patres venerandi et spirituales. Porro Bernardinus ejus admonitionibus illectus, cum illis religiosis viris libenter conversabatur, placebantque ei usqueadeo mores illorum et vita laudabilis, ut probabilis conjectura sit, eum monasticum habitum apud illos induturum fuisse, nisi illum retinisset amor erga hanc Bartholomaeam: quam, donec esset in humanis, dilexit ut matrem, nec eam deserere voluit.

§ 17. Postquam autem illa vitâ functa est, Bernardinus ad

sanctiorem vivendi rationem aspirans, cum necdum deliberasset, quod genus monasticae religionis potissimum deligeret, decrevit habitare secum, ut ita privatim commodius et certius experiretur ea, quae oporteret non ignorari ab eo qui regularem, ut vocant, vel monasticam Deoque magis gratam vitam esset amplexurus. Elegit autem domum quandam juxta portam de Trisis, et in loco occulto sacellum exiguum sibi constituit, posuitque in eo altare cum imagine Christi a cruce pendentis. Ibi precibus, vigiliis, jejniis, flagellorum ictibus, cilicio, aliisque pietatis exercitiis sese afficiens, idque et crebrius et severius, quam antea consuevisset, accuratissime vires exploravit suas, etiam usque ad herbarum victum et aquae potum sese periclitans. Lectiones ejus, cum fere omnes studio haberet, in sacris libris devotione plenis, consummabantur: illis laetabatur, illas jam toto pectore complectebatur. Piorum hominum, quorum esset spiritalis conversatio, plus solito consuetudine delectabatur, illorum inprimis, in quibus virtutum exempla relucebant. Interim saepe animo pertractans, an quod vitae genus se potissimum conferre deberet: non raro toto corpore prostratus, crucifixum Dominum rogavit, ut ipsi largiretur gratiam, viam et vitam potiorem deligendi, quam ejus benigno fretus favore sectaretur. Puto autem planeque mihi persuadeo, ita ei respondisse crucifixum: Fili Bernardine, en tuipse cernis hic me nudum a cruce suspensum. Si ergo amas me et me imitari vis, affigaris et ipse nudus cruci tuae, sicque me sequaris: meque haud dubio invenies. Atque hoc ille intelligens, et saepius expendens, cum adverteret Christi crucifixi hoc longe optimum esse consilium, quo nullum aliud melius, nullum salubrius possit reperiri, illud toto pectore studuit in opus conferre. Cum autem Seraphicum illum patrem Franciscum, Christi nuditatem, paupertatem et crucem excellentissime sectatum non ignoraret, sub eodem beatissimo patre, Christo militare constituit.

§ 18. Sub hac autem mentis deliberatione adhuc posito, cum necdum certo perspiceret, quam vitam ingredi deberet, piissimus Salvator, qui confugientes ad se non deserit, sed ad salutarem deducit viam, post solitas preces serotinas, obdormienti hanc visionem obtulit: Videbatur sibi Bernardinus apud fontem quandam, extra urbis muros non longe a patrum Franciscanorum coenobio distantem, videre palatium quoddam valde elegans et amplum, fenestris luculentum, in ipsoque intus ignem accensum, qui omnia fere palatii viscera inflammaret, perque fenestras omnes flammam erumpentes, una dumtaxat dempta fenestrâ, quae sola cum uno cubiculo servata videbatur. Tum praeterea per fenestram illam videre sibi visus est intus virum quemdam S. Francisci habitu indutum, cumque, ut ignis praesens periculum devitaret, ad fenestram accedentem, et ex illa praecipitare se volentem: porro ob ingens praecipitii discrimen clamantem magna voce:

Francisce: sicque secundo et tertio intro revertentem, rursusque ad fenestram venientem, et praecepit dare se volentem, sed praetimore minime ausum, clamantem: Francisce. Ad extremum vidit totum illud palatium ignibus absumptum, praeter cubiculum et fenestram illam, ad quam vir ille Franciscum inclamitans, salvus mansit. Hanc visionem secum pensitans Bernardinus, sic eam interpretatus est, quod Dominus ea id significare voluerit, posse ipsum beatissimi patris Francisci ope subnixum, carnis, mundi et daemonis flammam evadere.

§ 19. Per id tempus fuit Senis quidam admodum reverendus pater Franciscanus, Joannes Pistorius, vitae sanctitate illustris. Is jam ante trigiata annis in Bosnae provincia adversus haereticos desudarat, e quibus multos converterat: sacra etiam Jerosolymorum loca viserat, et pleraque alia non sine multa animi pietate: jamque grandaevis domum erat reversus, fuitque institutus custos Franciscanorum Senensium. Multa enim pollebat sapientiâ, noveratque prudenter consulere. Bonus erat odor famae sanctitatis ejus. Ad eum propere accessit Bernardinus, aperuit ei totum pectus suum, rogavit obnixè ut ipsum ad suam sodalitatem admitteret. Laetabatur his grandaevis pater et exultabat: quippe qui multa didicisset de optimis moribus ejus, cerneretque tyronem Christi aetate juvenem, robustum corpore, facie formosum, non mediocriter omni literaturâ instructum, fide integrum, spiritu ferventem. Quibus etiam permotus, non defuit precibus ejus. At Bernardinus incredibili affectus hilaritate, totum se ejus consilio et voluntati permisit, distraxitque, uti dictum est supra, omnes opes suas, contempsit generis nobilitatem, sanctaque armatus paupertate, nudus pro Christi amore dêvium Aegypti iter reliquit, et in sanctae religionis crênum sese abdidit, cupiens cum Christo tollere crucem in humeros suos.

§ 20. Accepit autem ab eo quem diximus patre habitum monasticum in coenobio Senensi Franciscanorum, anno Domini millesimo quadringentesimo quarto, aetatis suae vicesimo secundo, tota civitate Senensi multum inde et aedificationis et admirationis capiente. Cum autem pater ille senex vili eum habitu indueret, et horrida rêsti cingeret, divinitus doctus propheticè, de illo coram omnibus dixit clara voce: « Adjunctus est ad nos hodie strenuus et guarus miles, qui multas comportabit fruges in horrea Domini, eritque Ordinis nostri decus et ornamentum. » Non diu post sentiens Bernardinus se illo in loco non posse Deo tranquillo animo servire convenienter Regulæ sancti Francisci, quod homines seculares quotidie eo adventarent, et quaedam aliae causae rationabiles ipsi suppetere, ex consilio memorati Patris excessit e patria sua, ejusque fretus benedictione, ad eos Observantes jucundissimo animo commigravit, qui in Columbariî antiquo monasterio degabant, quod situm erat haud procul stans in obscuro nêmore, ab omni

mundi strepitu separatum, iis imprimis accommodum, qui vitam vellent contemplationi deditam consecrari, et S. Francisci institutum experiri. Morabantur illic sane viri admodum religiosi et sancti, Deo nocte ac die servientes: quales tunc rari valde erant in Italia ob misere collapsam ejus Ordinis monasticam disciplinam.

§ 21. In eorum sodalitem cupidissime se recepit Bernardinus, et cum illis carnem suam crucifixit cum vitiis et concupiscentiis, virgisque et flagellis asperis castigavit. Summopere connitebatur perfecte exprimere vitam Evangelicam, et propter Christum alienae se submitit voluntati. Primo anno probationis nihil prorsus habere voluit, praeter cucullum, subligaculum et cingulum nodosum: adeoque magnos habuit in virtutibus progressus, ut quamvis omnium postremus esset, ardentem lucernam et totius sanctitatis speculum fratribus sese exhiberet. Erat monastici Canonis observantissimus, moribus fuit optimis et modestissimis, non mediocriter eo nomine charus fratribus universis. Mirabantur illi poenitentiam et asperitatem vitae ejus, singularem mansuetudinem, et erga omnes humilitatem. Nullum tam molestum aut vile et contemptibile fuit opus, quod Bernardinus suis manibus non libenter exequeretur. Inserviebat aegrotis fratribus, ferebat suis humeris emendicatas panis et vini eleemosynas, nudis interim incedens pedibus etiam longissimo itinere.

§ 22. In aedibus sacris instar angeli sese gerebat, laudans, cantans et obsecrans Deum sine tepore ullo, nocte ac die. Non solum ea servabat jejunia quae praescribit Regula, sed quasdam iis addebat Quadragesimas alias, interdum solo pane et aquâ in iis contentus, corpus suum vigiliis et flagellis edomans. Propter Dominum Jesum vir humilis cuilibet se morigerum et obsequentem praebebat, seipsum peccatorum omnium, qui in terris essent, vilissimum atque deterrimum existimabat. Atque ea causâ cum infinitis suspiriis et gemitibus precabatur veniam coram imagine crucifixi Salvatoris, magnas illi gratias agens, quod ad hoc vitae institutum ipsum vocasset, in quo posset ei tranquilla conscientia, firmaque spe et fiducia servire. Christi passionem tam acerbe deplorabat, ut prae dolore moriturus videretur. Cum multa condolentia commemorabat ejus vitam, peregrinationem, famem, sitim, aestus, frigora, vincula, flagella, contemptum, cruciatus. Valde mirabatur illum prae immenso amore pro nobis ferentem crucem, nudum a cruce manibus pedibusque confixum misere pendentem, miserandum in modum vulneribus saucium, et in tantis cruciamentis nostra causâ morientem. Doloris gladio conficiebatur, cum secum reputaret tristissimam illius Matrem exanime corpus ejus excepsisse in sinum suum. Ejusmodi piis et salutaribus cogitationibus et meditationibus inflammabatur animus ejus ad ardua et corpori molesta ac dura exercitia et opera amplectenda.

§ 23. Adeo vero studiose in ea incumbebat opera quae mundo humilia et despicabilia videntur, seipsum plane contemnens, et generis sui nobilitatem pro nihilo ducens, ut homines plebei, qui ante eum noverant, non alio quam insani et stulti loco eum haberent: quo ille impensius laetabatur, sciens dictum ab Apostolo: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. *Sapientiam enim hujus mundi, stultitia est apud Deum* (1. Cor. 11). Cum adhuc novitius aliquando cum socio fratre inviseret Tobiam cognatam et spiritualem matrem suam, quemdam illic offendit consanguineum suum, molestissime ferentem, quod factus esset Franciscanus, multaue ipsi convicia et probra inferentem, et inter caetera sic dicentem: « Sperabamus nos te honeste in seculo victurum, et fecundam uxorem quandoque ducturum, prolesque ex ea elegantes procreaturum nostramque familiam opibus et honoribus aucturum. Ecquid vero aliud est cucullatus monachus, quam porcus saginarius, et qui sine cura ulla, otio et desidiae deditus, alienis laboribus se saginet? » Audiebat haec sedatissimo animo vir sanctus, tandemque ei respondit comiter et modeste de seipso vaticinans: « Equidem fallacem hunc contemno mundum cum omni fastu et pompis ejus, ac nihilo minus tantum ex me honoris accedet generi nostro, ut in hac urbe nulla unquam familia extiterit, quae cum nostra possit honore, sublimitate et famae celebritate comparari.» Inde valedicens cognatae suae, ad coenobium rediit, magis expectens propter Deum ignominiâ affici, quam populi praedicatione offerri *.

§ 24. Eunte illo quandoque cum fratre per plateas urbis Senensis, petulantes pueri a tergo illudebant ei, et in ejus nudos calcaneos lapillos jaetabant. Nudis enim ingrediebatur pedibus, et tunicâ non attingebat tibias, ut plus ex frigore molestiae caperet. At ille ne semel quidem respiciens, nec quicquam omnino commotus, pergebat itinere suo, perinde ac si surdus ac insensibilis esset. Socius vero id indigne ferens: « Non advertis, inquit, quod isti insolentes pueri faciant? » Respondit vir sanctus: « Faciant illi quicquid libitum erit eis: materiam nobis exhibent, unde sempiternae gloriae coronas nobis texamus. Dum enim affligunt nos, exercendae patientiae nobis occasionem suppeditant: qua patientiâ possidemus animas nostras, et coelorum regna promeremur.»

§ 25. Anno autem probationis exacto, ipso Nativitatis beatissimae Mariae solempni die palam et solemniter professus est monasticam vitam, in manibus praefecti sui, quem Guardianum vocant, promittens se omnibus diebus vitae suae ad praescriptum Regulae sancti Francisci in obedientia, paupertate et castitate

* Exemplum viris religiosis praebet in hoc et seq. § Bernardinus ut aequo animo a mundo in maligno posito illata ipsis convicia sint excipienda.

victurum. Coactus deinde fuit etiam sacerdotio initiari, primumque sacrum fecit in Matris Dei natalitio die, tanquam ejus legitimus capellanus, ac deinceps quotidie Missam celebravit cum multa animi devotione et ardenti charitate. Mire enim divino erat amore incensus, sitiebatque mortalium omnium salutem, accurate secum pensitans, qua re Deo posset in hac vita gratissimam operam navare.

§ 26. Cum autem sic secum ipse commemoraret, quanta, hominum causâ, fecisset Christus, quantopere in eam incubisset curam, ut homines a peccatis retraheret per seipsum, per Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines, ut eorum bonis exemplis et institutionibus ad poenitentiam et vitae emendationem incitarentur: gravem ille crucem hanc in suos recepit humeros, ut omnium animas lucrificeret: ferventique spiritu egressus e monasterio, ad propinquum castrum rebus pauper accessit, populoque praedicavit poenitentiam non subtili sermonis curiositate, sed sancti spiritus virtute, imitans beatissimum Patrem suum Franciscum. At tamen prae eximia animi humilitate nec ausus fuit absque Superioris permissu concionandi munus obire, nec etiam ut id ipsi permetteretur expetere. Sed cum non possit abscondi civitas supra montem posita, superior ejus, quem Ordinis Ministrum vocant, cognita ejus excellenti sanctitate, insigni devotione, praeclara in divinis literis eruditione, concionandi provinciam ei demandavit. Quam ille humiliter suscepit, non ignorans Deo pergratum esse, ut salutiferis sermonibus ad eum miseros mortales reduceret, quos ab illo hostis tartareus ad omne genus flagitiorum et ad mundi hujus voluptates abstraxisset. Primam concionem suam habuit ipsis feriis Nativitatis praestantissimae Virginis in honorem illius, sub primo sacrificio suo.

§ 27. Cum autem experiëntiâ didicisset, execrabilem satanam multos ipsi tendere laqueos, quibus in sagenam suam eum adduceret, nisi multa uteretur vigilantia et circumspectione: egregie adversus ejus insidias sese communivit, cum Apostolo castigans corpus suum nec aliquid de vitae ejus asperitate remittens, ne aliis praedicans, ipse reprobis efficeretur. Non deerant tum qui a suscepto hoc concionandi salutari studio et opere illum revocare niterentur propter corporis ejus teneritudinem quae non sinneret eum ad loca diversa proficisci: itemque vocis raucedinem, quae procul audiri non posset. Et ille quidem propemodum iis assensurus videbatur, nisi conscientia reclamasset, cui obluctari non debuit. Valde enim absurdum et ab omni ratione alienum fuisset, si pereunti mundo Dei verbum subtrahere voluisset. Interim animi dubius, quid potissimum sequeretur, ad Deum confugit, sublatisque in coelum oculis, obnixè eum rogavit, si quidem gratum ipsi foret, ut in concionandi functione permaneret,

ut propter Sanctissimæ Matris suae merita sanaret vitium gutturi sui quod voci ejus magnum afferebat impedimentum. Quando autem facile a Deo obtineri potest quod ab illo praedeterminatum est, et, ut D. Gregorius ait, divina providentia sic constituit, ut electi Dei amici precibus impetrent quod ille ab initio dare eis decrevit: Deus ob intercessionem Matris suae ingenti miraculo e gutture ejus depulit vitium illud immisso in guttur ignito globulo, quo linguae rauco excocta et curata fuit. Inde vero tanto animi studio novum ille concionandi munus executus est, ut nulla ratione satis id explicare queam.

§ 28. Postea Bernardinus a praefecto domus hospitalis sancti Honofrii quod est extra muros Senarum, petiit locum aliquem sibi donari, in quo pro se et fratribus suis parvam habitationem extrueret. Concessit ille, de Pontificis Maximi et domus hospitalis consensu, locum Bernardino, ubi is monasterium condidit quod usque in praesens illic cernitur commoda structurâ, cum elegantiori templo et aliis aedificiis. Hujus coenobii primus ipse Guardianus sive praefectus fuit, graviter portans onera die ac nocte, potiusque in se recipiens, quam in alium transferens labores. Apportabat ligna, lapides, calcem, nihil parcens tenero corpusculo suo. Libens quoque exibat ad petendas eleemosynas. Quando domi erat, semper cum fratribus ad templum accessit iis horis quibus divina officia peragebantur. Quod si adeo esset occupatus ut iis adesse non posset, preces Canonicas cum socio fratre admodum reverenter et devote persolvebat. Crebro totas noctes duxit insomnes, in secreta quaedam loca sese abdens, atque illic vacans devotioni suae. Perpetuo aut legendo, aut meditando, aut orando, aut divina contemplando occupatus erat. Dire cruciabat corpus suum, et humum lacrymis madefaciebat, ut peccatoribus Deum propitium efficeret. Non raro attentissime et summo animi dolore contemplans Christi ignominiosam mortem, pretiosumque Sanguinem fusum pro nobis, in crucis formam se humi extendebat, ut cum Christo foris et intus sese crucifigeret. In adhortationibus suis, publicisque concionibus, magno semper studio excitabat auditores, ut se gratos exhiberent, passioni et morti Salvatoris, devotionemque et reverentiam praestarent sanctissimo nomini, Jesu, quod est super omne nomen, et in quo omne genu flectitur, coelestium, terrestrium et infernorum, quod nomen aliud non sit sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

§ 29. Omnipotens Deus qui est mirabilis in sanctis suis, in viro hoc et per virum hunc, dum in terris inter homines versaretur, mira operatus est, et admirandum in modum ad vitae coelestis gaudia degustanda eum sustulit. Cum enim concionandi onus jam susceptum proseguere coepisset, tanto animi fervore et studio conciones habuit, ut nomen ejus non solum in Italia, sed

toto etiam orbe celebraretur, tam ille efficacibus et gravibus utebatur verbis, ut facile posset animadverti, Spiritum Dei loqui per os ejus. Conciones suas solebat in tres aut quatuor distribuere partes. Peroptabant autem singuli ejus habere conciones, et beatiores se existimabant, si daretur copia eas describendi. Libelli ejus per regiones omnes spargebantur, per Hispaniam, Galliam, Angliam, Hyberniam, Scotiam, Germaniam, Hungariam, Cyprum, Asiam, Graeciam, per Orientem quoque et externos populos: qui acumen ingenii, intellectus perspicacitatem, sensus sublimes et vitae ejus sanctitatem non mediocriter admirabantur. Ubivis locorum ejus fiebat mentio, et se longe lateque diffuderat fama ejus, quam Dominus praeclaris miraculis confirmabat.

§ 30. Ita ille Sancti Spiritus perfusus rore, ferventissimus Dei praeco factus est in Italia, et Gallia Cisalpina, in novae lucis evectus montem. Cernens autem multam esse messem, sed operarios paucos, urbes, castella et pagos omnes peragravit, annuncians pigris et desidiosis mortalibus sanctissimum nomen Jesu: quod nomen vas electionis Paulus portavit coram gentibus, et regibus, et filiis Israël: ut per hoc salutiferum nomen a Deo gratiam impetrarent et misericordiam, quo per veram poenitentiam corrigerent malam vitam suam. Ea tempestate tota Italia * jam plane jacebat obruta vitiis et flagitiis, oblita piarum adhortationum, quas olim acceperat. Omnes in id toto incumbabant pectore, ut possent multas sibi coacervare opes. Nulla cernebatur devotio in religiosis et ecclesiasticis, nulla fides in plebeis, nulla misericordia, modestia et disciplina morum nulla. Jactabant alii in alios maledicta, obstinatis animis odio et livore se invicem prosequiebantur, in duas factiones distracti. Interclusa erant itinera a latronibus, mare infestum piratae habebant. Guelphorum et Gibellinorum ** immodica insolentia passim adeo saeviebat et grassabatur, ut fraterno sanguine plateae madèrent. Ecquid vero possit atrocius commemorari? Parentes suos jugulabant nati, laetabanturque se illos, qui diversae essent factionis, laqueo praefocasse. Tanta existebat infidelitas et impietas, ut instar ethnicorum plus deferrent tempori, quo essent structuri domos, quam Dei praeceptis observandis. Mundus plenus erat veneficiis et incantationibus, damnataque curiositate futura cognoscendi, et sanandi morbos. Quae si quis reprehendere voluisset, misere conspuebatur et irridebatur. Raro festis diebus ibatur in templum, ut Missa audiretur. Nemo verebatur leges, quibus alearum ludus interdicitur. Properabant omnes ad loca illa, ubi alearum fervebant jactus. Internosci non poterant dies profesti vel operarii a festis, quod festis diebus plures irent per plateas oscitabundi et

* Pessimus saeculo xv Italiae status.

** Vide Sur. Vol. II, p. 284.

vagabundi. Omnibus his malis magnam ansam, multaque fomenta praebebat schisma quod tum in sancta Ecclesia ad annos quadraginta duraverat *.

§ 31. Haec autem conspiciens Sanctus Bernardinus, valde miserabatur pereuntis mundi pericula. Itaque fiduciâ sua in Deo collocata, ibat per regiones et civitates, annuntiabat hominibus virtutes et vitia, gloriam et poenas sempiternas. Tanta autem divinae gratiae largitate perfundebatur, ut diligeretur ab omnibus et honoraretur, et cum multa reverentia exciperetur et auscultaretur, haud secus, atque quidam Christi Jesu Apostolus. Tantus hominum coetus ad eum audiendum confluere solebat, ut summo mane ad concionis locum properarent, quo commodum sibi possent locum vindicare: quodque eo majus est, nonnunquam adventabant complures a triginta miliaribus, incredibili desiderio incensi audiendi conciones ejus. Quotidie vero ante concionem cum multa devotione Missam celebrabat, animo in Deum sublevato. Properabant omnes, et sacris initiati et laici ex pagis et oppidis, ut eum audirent concionantem: sperabantque Sancti Spiritus gratiam in ipsos descensuram, ut olim in Apostolos et credentes.

§ 32. Neque id sane mirum, quando ille praeco Dei admirabilis, Sancti Spiritus unctus gratiâ, adhortabatur suspirabundos auditores ingenti voce, ut agerent poenitentiam, Deumque iratum jejuniis et lacrymis sibi conciliarent. Verba ejus et suavia erant et efficacia, instar radiorum igneorum penetrabilia, corda omnium ipsum audientium emollientia, omnemque animorum duritiam conterentia. Vox ejus admodum sonora et clara fuit, ita ut et prope et procul posset distincte percipi. Sermones illius haudquaquam inanes erant, aut mundani vel mendaces et ridiculi: sed divina pleni foecunditate, quibus lapidea quaevis pectora colliquescerent, atque emollirentur ad agendam cum acerba animi contritione veram poenitentiam: pii vero omnes divino amore inflammarentur. Penetrabat enim spiritus ejus mortalium omnium intimos pectorum recessus.

§ 33. Hinc fiebat, ut sua peccata cum multa contritione confiterentur, digneque et reverenter perciperent sacrosanctam Eucharistiam qui multo tempore nunquam ad sacram communionem accesserant. In summa, dicendo nemo consequi possit qui fructus ex iis beati viri concionibus enati sint apud homines Christianos. Nec facile scripto comprehendere queat, quot urbes, republicas et homines odio et livore prorsus obturatos, ad pacem, tranquillitatem et concordiam reduxerit: quot petulantes adolescentes et lascivas foeminas, et foedissimis carnis voluptatibus, quibus computruerant, ad honestam et castam vivendi rationem revocarit. Jubebat, ut festos dies, quibus solebant vacare manuum

* De Schismate Occidentali nuper diximus in hist. S. Petri Coelestini p. 594.

laboribus, ad Canonum praescriptionem observarent. Docebat populum, ut sacras aedes et sacerdotes in iis ministrantes venerarentur. Multas honestas, sed inopes puellas curavit matrimonio tradendas, apud locuplètes a se conversos id efficiens, ut bona dote afficerentur*.

§ 34. Videre licebat inveteratas inimicitias ad mutuam consensionem et benevolentiam rēdigi quod alioqui incredibile videbatur ulla viā vel consilio quemquam consequi posse. Cernere erat foeminas pias et Deo devotas, mundi pompis et vanitatibus hactenus deditas, ponere torques et catenas aureas, abjicere specula et unguenta, negligere capillorum compositionem, respuere ornamenta, quibus antea, ceu lascivae et impudicae mulieres, perniciosissime in sui damnationem abusae fuerant. Instrumenta omnium ludorum vetitorum, tabulas lusorias, taxillos, larvas, et id genus alias mundi vanitates maximo numero ad sanctum virum adducebant, ut faceret illis pro suo arbitratu. Ille vero in foro igne extructo, ea omnia combussit. Foeminas in lupanaribus flagitiose viventes ad poenitentiam suis sermonibus permovit, quibus ad contrahenda matrimonia e communi aerario dotes liberaliter tribuebantur. Usurarii, piratae et latrones ad meliorem frugem se recipientes, agebant poenitentiam, restituebantque male parta, quorum summa nonnunquam excedebat mille aureos ducatos.

§ 35. Adeo tum Princeps mundi hujus extrudebatur e regno suo, et Christiana religio exaltabatur. Condebantur Xenodochia, defendebantur viduae et pupilli, res omnes praeter jus fasque conquisitae restituebantur. Multi viri et foeminae, contempto mundo et fallaciis ejus, abjectisque non parvis facultatibus suis, crucem poenitentiae complectebantur, in paupertate et diversis monasticis institutis Domino servientes. Multa quoque nova extruebantur monasteria, collapsa instaurabantur, tum intus, tum foris. Quis vero certum possit inire numerum, partim nobilium et praeclarorum adolescentum, partim matura aetate, et barbarorum virorum qui se in coenobia receperunt, vitam sectaturi religiosam, ut Deo fideliorem possent exhibere famulatum? Franciscanorum sane ab ipsis fundamenti non pauca, eaque elegantia condebantur coenobia, in quibus Regula sancti Francisci sub Bernardino observaretur. Quae quidem observantia ex ejus odorifera sanctitate usqueadeo magna illo vivente accepit incrementa, ut viginti parva monasteria in quibus tota Italiā plus minus centum viginti fratres morabantur, cum haec observantia sub Bernardini primis monasticae vitae initiis instaurata est, sub finem vitae ejus in tantum aucta fuerint, ut trecenta numerarentur coenobia, et in iis fratres amplius quinquies mille, praeter eos qui illo superstite decesserant e vita, in sola Italia, quorum

* Hoc et duobus seq. §§ ingentes apostolatus Bernardini fructus describuntur.

non erat minor numerus. Quod si vero ea quoque commemorare velim monasteria quae reges, principes, et alii potentes viri toto orbe pro fratribus Observantibus exaedificanda curarunt, in quibus erat copiosissimus fratrum numerus, rem aggressurus sum quae vires meas longe superet. Habitant enim Observantes fratres non solum apud Christianos, sed etiam inter Barbaros et infideles canes orbem universum lucidis exemplis suis illustrantes. Atque hinc perspicuum fit, completum vaticinium reverendi patris illius qui Bernardinum monastico habitu induit, quando ait ingentes cum fructus in sancta Ecclesia allaturum. Surrexit enim, tanquam alter Elias, quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat, torpentia corda divino inflammans amore, ut peccatorum omnium remissionem consequerentur, et Christi vitam et doctrinam imitarentur. Elegit cum Dominus, populoque exemplum proposuit, et signum conspicuum, in quod intenderent, cuique sese imitando conformarent.

§ 36. Cum autem Ierosolimam missus fuisset vir sanctus, factus est ejus loci et etiam in Bethlehem Guardianus, et terrae sanctae Commissarius. Eo vero tempore, quo fuit Provincialis Vicarius Tusciae, multa reformavit coenobia, novaeque suscepit, tota Italiâ Fratrum augens numerum concionibus et optimis moribus suis. Sub ejus visitatione quaedam constructa fuere S. Clarae monasteria primae Regulae, multaque alia secundae. Quae antea ceu indomitae vixerant sanctimoniales, ejus curâ reformatae sunt. Quando e Tuscia profectus fuit, ut verbum Dei praedicaret Venetiis, in ditione Mediolanensi, Genuae, Veronae, Mantuae, Placentiae, Parmae, et in toto Ducatu Ferrariensi, aliisque locis, passim in urbibus condebantur nova fratrum de Observantia monasteria, totoque orbe mire propagati fuere Sancti Francisci tres Ordines, sive tria Instituta. Etsi autem probe ille eruditus erat omni seculari scientiâ, philosophiâ morali, et juris cognitione, at tamen ultra modum illustrabatur divinae sapientiae lumine, ita ut quaestiones et argumenta omnia sapientissime dissolvere, prudenter exponere, et intelligentiâ comprehendere posset.

§ 37. Quando autem hominum malignorum saeva importunitas nunquam otiosa est, sed edæci percita livore, innocentibus comparat laqueos et insidias, et dente canino rodit illos: contigit aliquando Bernardinum cum multo spiritus fervore habere sermonem apud populum, multosque eo sermone converti: qua re laetabatur ille non minimum, Deum laudans pro gratia illius. Solebat autem sub finem concionum suarum populo tabellam spectandam proponere, idque imprimis religiose ac pie, in qua pictum erat dulcissimum nomen Jesu literis aureis, solis radiis undique cinctum: porro populus illud sacratissimum nomen flexis genibus devotissime adorabat. Id vero conspicati quidam aemuli ejus, divino honori et salutî animarum invidentes, malitiâ

depravati et perversi, quotidie ad ejus conciones veniebant acti et incitati nequitia et malignitate sua, ut quippiam ex ejus ore raperent, unde ei possent accusationem struere, et apud summum Pontificem falso illum deferre. Annotarunt autem per calumniam falsas quasdam sententias, quas ab illo e suggestu prolatas fingebant de suavissimo nomine Jesu secus quam habeat fides Catholica (a).

§ 38. Adjungebant iis falsa quaedam commenta vel interpretationes, ut coram Pontifice in haeresis crimen eum vocarent. Quod quidem etiam factum ab illis est coram Martino V, adhibitis ad sua commenta etiam malignis et falsis testibus quibusdam. Atque ea causâ statim accersitus est a Pontifice Bernardinus, isque nihil cunctatus, cum multo populo Viterbio profectus est Romam. Ubi mox ad Pontificis pedes humiliter se abjecit, plenus multa erga Deum fiducia. Pontifex autem acriter in eum invectus, ait, si quidem res sic se haberent, ut de illo relatum sit, non eum impune id laturum, sed bene acriter castigatum illum iri, tamquam temerarium Ecclesiasten, et pestiferae haeresis propagatorem. Interdixit quoque illi sacris concionibus, et ne nomen Jesu populo ostentaret, donec re examinata, certi aliquid compertum esset. Interea multi docti viri, et sacrae Theologiae magistri, in omnes libros ejus, quos ex divinis litteris collegerat, accurate inquisierunt, num quaedam iis latèret haeresis, nosse cupientes. Alii quidem Franciscani doctores Theologi acutis disputationibus Bernardinum tuebantur: sed ille tam immanem injuriam causâ amoris Christi patientissime tolerabat. Cum autem in scriptis ejus nulla posset reperiri haeresis, Pontifex probe animadvertens omnem illam accusationem odio et livore in Bernardinum comparatam, quippe qui in verbis suis inculpatus et verax deprehensus esset, illum ad se accivit, et postquam ad quaestiones omnes audivit humiliter respondentem, copiosissima eum impertiit benedictione sua, auctoritateque Pontificia clementer ei copiam fecit libere praedicandi circumquaque verbum Dei, dulcissimumque nomen Jesu populis ostentandi, et palam gestandi. Atque ille post haec mansit aliquandiu Romae praedicans, et non mediocres in populo fructus producens. Aemuli vero ejus, qui eum conati erant in discrimen capitis vocare, cum magno dedecore inde abierunt, et qui praecipuus inter illos erat, Dei judicio subitanea et improvisa morte extinctus est.

(a) Monogrammate IHS (JESUS HOMO SALVATOR) ajunt expressum fuisse in his Tabellis Ss. Nomen: sed primo, probabilius, JESUS pictis vel auratis litoris legebatur. Quidquid sit, inde certe praedieta prodit figura veneranda adeo per orbem, in Italia praesertim propagata, quam pagorum et urbium turribus, moenibus, domibus, cubiculis, suppellectilibus majorum religio appingebat, hominibus impietas delet et dejicit. Cultum praeterea Ss. Nominis Jesu cum ratum habuisset (v. § seq.). Apostolica Sedes, Bernardinus de Bustis, Seraphici et ipse Ordinis, concinnato ex Scripturae locis et S. Senensis suavissimis verbis Officio, Ss. ejusdem Nominis Festum sacra liturgâ ut perageretur impense studuit. Clemens Pp. VII Franciscalibus indulsit, dein ad multas Ecclesias extendit. Novissime autem Innocentius XIII, anno mcccxxi, ab Universa Ecclesia celebrandum decrevit.

§ 39. Venit quandoque Bernardinus in oppidum quoddam, viditque hominem tabulas lusorias conficientem. Sciscitabatur igitur ex eo, calleret ne aliam artem qua sibi victum pararet? Illo negante, ait ad eum: « Si vis facere quod dicturus sum, habebis unde te sustentas. » — « Ego vero, inquit ille, faciam equidem ac lubens. » Tum Bernardinus circino expressit circulum, atque in eo nomen Jesu pinxit, sole circumdatum: deinde ait ad virum: « Tu fac similiter, fili, et habebis res vitae degendae necessarias. » Fecit ille, et Deo favente, populus magno coepit studio completi id genus nomina Jesu, plusque inde lucri accessit homini, quam ex damnatis illis tabulis lusoriis.

§ 40. Diligenter sane Bernardinus animo suo affixerat salutarem illam doctrinam, quam Apostolus Timotheo discipulo suo proposuit, scribens in haec verba: *Praedica verbum: insta opportune, importune: argue, obseca, increpa in omni patientia et doctrina* (2. Tim. IV). Itaque dedit operam, ut ipse quoque sic faceret. Pulchre autem vita ejus cum doctrina consentiebat, et e diverso verba ejus vitae astipulabantur. Nemo unquam ullum ex eo potuit capere offendiculum: neque aliter docebat ore quam ipse opere praestaret, Christi institutionibus convenienter se gerens, de quo scriptum est: *Coepit Jesus facere et docere*. Noverat ille omni hominum generi et conditioni suos accommodare sermones, et dicere singulis quae ipsorum saluti conducere. Optabat enim ille homo Dei juvenes et senes, locuplètes et inopes revocare a peccatis, et ad veram salutis aeternae semitam perducere. Ea causâ tam fuit celebre toto orbe nomen ejus, ita ut nemo non cuperet audire eum, et obtemperare illi, ejusque consilium expetere. Amabant eum omnes, et venerabantur, tollebantque supra sidera, tanta cum reverentia sermones ejus excipientes ac si divina essent oracula. Et ille quidem in vinea Domini strenue laborans, studebat prodesse omnibus, tempusque suum cum multo lucro pie ac sancte traducere. Inde fiebat, ut semper quippiam boni actitaret, numquam otio se dederet: sed vel componeret sermones, vel libros scriberet, quoties ei licebat esse soli. Eam ob rem post absolutas nocturnas preces, quas Matutinas vocant, non solebat somnum capere, tametsi ut plurimum primus ante omnes ad illas preces accedebat. Post gallicinium cum sancto Petro lugebat peccata hominum, et mane orto sole, cum Magdalena quaerebat resurgentem e sepulcro Salvatorem. Quotidie una horâ suae vacabat devotioni: atque interim nulli patebat ad eum accessus, nec regi, nec principi, nec ulli quantumvis potenti dynastae: sed cogeabantur expectare omnes, donec satisfecisset devotioni suae. Inde sumebat corpori necessaria: iis perceptis, omnium expectationi faciebat satis. Est hodieque Senis bibliotheca arctius custodita, in qua servantur codices, quorum magnam partem Bernardinus intra duos aut tres annos sua

conscripsit manu, ut accepi ab illis qui eos viderunt. Unde potest animadverti, quam diligens et sèdulus ille fuerit.

§ 41. Humilitas, omnium virtutum decus et ornamentum, spiritalisque structuræ firmum fundamentum, lapisque angularis Deo nos conjungens, adeo sibi Bernardinum devinxerat, suoque servitio subdiderat, ut de seipso prorsus nihil sentiret, sed plane se contemneret atque odio haberet. Mores ejus, actus et verba omnino simplicia et humilia erant. Omnibus se gratiâ et virtutibus inferiorem existimabat. Non sua nitebatur sapientiâ, sed semper petebat consilium, etiam ab illis qui eo inferiores erant. Nullum prae se ferebat suo incessu animi tumorem aut turgidum pectus. Non tollebat in sublime oculos, non jactabat eruditionem et nobilitatem suam: sed ibat mature summisso capite, eaque simplicitate et comitate, ac si rudis et imperitus quispiam esset, vasque inane, parum gratiae nihilque scientiae continens. Et talis quidem habebatur ab iis qui cum non norant. Tam vero erat sermone potens et efficax, tam naturâ patiens, ut flagitia palam admodum severe reprehenderet: sed cum esset privatim neminem nisi blanditer et comiter objurgare vellet. Etsi autem multa ejus humanitas et humilitas omnibus perspecta erat, magis tamen innotuit eo illustri, quod jam referemus, miraculo.

§ 42. Exierat quandoque vir sanctus cum fratre, ut Mantuae concionaretur. Transmittendâ autem ei erat aqua, urbem illam attingens. Rogavit nautam quemdam, ut causâ Dei ipsum traduceret. Nauta mercedem a Deo expectandam negligens, naulum exegit, existimans illum latenter sub cucullo habere loculos nummis refertos, ut quidam solebant ex illis quos Conventuales vocant. Bernardinus ait, se Dei amore facultates suas omnes contempsisse, iterumque orat, ut pro Dei amore ipsum cum socio transvehat, eadem horâ in urbe illa concionem habiturum; recusat nauta, et dicit: « Etiamsi omittenda tibi concio sit, ego te in navim meam non recipiam, nisi naulo persoluto. » Sentiens vir Dei non posse se hac viâ trajicere in urbem, bene confidens Domino qui humiles et timentes se custodit, qui imperat ventis et aquis, qui sedare novit tempestates omnes, et super mare grâditur, sic compellat socium suum: « Frater mi, satis ne fidis Domino? » Respondet ille: « Plane, pater. » Et Bernardinus: « Potes, inquit, imitari, quod me facere videris? » Illo dicente, se posse: Bernardinus palliolum suum expandit super aquas *, primusque ipse calcât illud, socius sequitur, atque ita ambo flexis genibus, oculis et manibus in coelum sublatis, divinam jugiter implorantes opem, in alteram aquarum partem sine ullo metu et cura incolumes evasere, cum navis necdum medium esset emensa spatium. Cernentes id tum qui in navi

* Mincii fluminis aquas circa urbem Mantuam, ad Insubrum et Venetorum fines, in lacum patentes, strato pallio nil madefactus praetergreditur.

erant, tum qui stabant in littore, alta voce pariter implorabant Dei misericordiam, tam insigni miraculo obstupefacti. Postquam autem terram attigit Bernardinus, nulla visus est aspersus aquâ, nec pallium madefactum fuit. Hoc ego miraculum didici a quodam sene presbytero, cui in juventute sua cum Bernardino magna intercesserat consuetudo et familiaritas, qui eum suis oculis ita, ut diximus, viderat aquas transmittentem.

§ 43. Fama autem virtutum ejus magis magisque sese in regiones omnes diffundente, tres celeberrimae Italiae civitates cum sibi Episcopum obnixè petierant, Senae, Ferrariae et Urbinum, non mediocriter eo nomine instantes apud Eugenium ejus nominis quartum Pontificem. Sed Christi servus, qui temporaria omnia et ambitionem omnem ejus amore respuebat, malens cum pauperibus penuriam perpeti, quam cum multa jucunditate et dignitate inter opulentos antistites et optimates offerri et honorari, ut posset majori fide reddere Deo vota sua, et quae illi debebat: apud Pontificem Eugenium quanta potuit maxima curâ, humilitate, studio, se excusavit, plane inidoneum se existimans et afferens, qui tot curis obnoxiam susceperet functionem: ostendens etiam multo Deo gratius esse toto orbe homines ad eum convertere, quam intra unius Episcopi dioecesim praedicare: denique adjungens, se hac ratione frustratum iri lucris suis, et animas hominum salute sua. Instante autem Pontifice, et compellere eum volente, mitramque suis manibus in ejus caput imponente, vir sanctus summa contentione rogavit eum, ne sineret hac occasione se impediri a concionandi munere, et multis Domino animabus lucrandis. Ejus verbis valde aedificatus Pontifex, eum a se dimisit.

§ 44. Interrogatus aliquando fuit Franciscanus quidam egregie doctus et celebris ecclesiastes, quid causae esset, cur non eam sermones ejus vim et energiam haberent in populo, quam Bernardini, quem ipse doctrinâ et eloquentiâ superaret? Respondit ille*: Ego comparari possum carboni calido, sed non ignito, cui si alii carbones apponantur, ignem non concipiunt. At Bernardinus similis est carboni ardenti, divino inflammatus Spiritu: cui carboni si alii frigidi admoveantur, ignem ab illo colligent et incalescent. Rogavit quandoque religiosus quidam Bernardinum, quo pacto vitam spiritalem ad felicem posset exitum perducere et promovere, semper majora virtutum capiendo incrementa. Ei autem Bernardinus ilico sic respondit**, ut se coram illo primum humi prosterneret: hoc ipso id significare volens, si vellet ad fastigium et perfectionem vitae spiritualis pertingere, necessario collocandum esse in terra solidum et firmum sanctae humilitatis fundamentum. Ejusmodi sermonibus solebat ille

* Nota circa fructum praedicatione verbi Dei percipiendum, calidum inter et ignitum carbonem comparationem.

** Bernardinus pulchre subindicat humilitate culmen perfectionis portingi.

unicuique admodum benigne et placide satisfacere pro cuiusque desiderio, Christi parvulos suavissimis pascens exhortationibus, ut solent matres nutrire infantes suos lacte uberum suorum.

§ 45. Frater quidam seiscitabatur ex eo, qua ratione consequi posset, ut apud populum ejus fructuosae essent conciones, multasque Domino animas lucrificaret? * Cui Bernardinus: Ante omnia, inquit, opera tua, quaeras regnum Dei et gloriam ejus, cunctosque actus tuos ad ejus referas laudem et honorem, in fraterna dilectione perseverans: priusque facias opere, quod populum docere vis. Ita fiet, ut Spiritus Sanctus doceat te intus omnem veritatem, quae tibi et populo sit necessaria, detque tibi os et sermonem, cui non possunt resistere adversarii tui. Hoc salutare consilium vir sanctus in seipso expresserat, uti potest adverti ex supra dictis, et post dicendis.

§ 46. Quemadmodum autem Spiritus Sanctus dona sua spiritalia ei invisibiliter infuderit, eique illapsus, ignito ardore suo linguam ejus facundam et disertam reddiderit, miraculum subjectum luculenter demonstrabit. Volebat ille, in quodam Ecclesiae Concilio generali, Graecos, qui ei intererant, veram salutis et veritatis viam docere: sed magno animi dolore cruciabatur, quod illorum non calleret idioma. Secum autem cogitans admiranda Dei opera, et ut ille suis Apostolis contulerit, ut possent omnium gentium linguis loqui: obnixè rogabat eum, largiretur Graecis intelligentiam eorum quae dicturus esset ad illos. Mox ferventi spiritu multa in Deum fiduciâ fretus, ascendit suggestum, Graecaeque concionatus est de Catholica fide Graecos summo studio erudiens, ita ut mirarentur omnes, dicerentque eum non minus probe nosse Graecè, quam si in Graecia natus esset. Sed Deus movebat linguam ejus, et loquebatur per eum. Cum enim a suggestu descendisset, et omnes laudarent ejus Graecè dicendi facultatem et copiam: ille Deo soli honorem omnem tribuens, mansit expers Graecae linguae, ut antea fuerat.

§ 47. Omnes mundi hujus opes plane pro nihilo putabat. Si ei testamento legatae essent. magnae elemosynae, quibus coenobia sua extrueret, pecuniam ejusmodi nec aspicere, nec contrectare, nec conservare volebat. Concionabatur aliquando Mediolani praesente Duce, in ejusque arrogantiam severe et fidenter admodum invehebatur, quod ejus literae ita acciperentur, ut propèmodum divinus quidam cultus ei impendi videretur. Hortabatur autem populum, ut mundum et ejus inanem gloriam nihili penderet. Dux vero id sentiens, gravissime in illum commoveri coepit, atque nisi ab ejusmodi sermonibus abstineret, se omni suppliciorum genere excruciatum illum e medio sublaturum. At Bernardinus ea re mirifice exhilaratus, retulit ad populum quid Princeps ipsi minatus esset, oravitque ne ipsum defendendum

* Egregium sacris praeconibus monitum.

susciperent, paratum se dicens ad perferendum pro veritate martyrium: rursusque palam illum morem reprehendit. Ea sancti viri constantiâ fractus et perterritus Princeps, non ausus fuit ulla porro minas ei intentare. Aderat tum illi Principi quidam non bonus consultor, qui diceret ei: Si vis Bernardinum corrumpere, mitte illi poculum nummis aureis plenum: quos si receperit, poteris dicere populo, docere Bernardinum amplectendam paupertatem, et opes contemnendas: sed illum tamen id non praestare, quippe qui multam a te pecuniam acceperit. Placuit summopere id consilium Principi. Itaque exploraturus, num opere faceret quod verbo doceret Bernardinus, misit ei poculum, in quo inerant aurei nummi, quos ducatos vocant, quingenti. Affertur a nunciis Ducis pecunia illa Bernardino, ajunt ex devotione eam mitti a Principe, ut utatur ea ad res necessarias sibi comparandas, et prout libitum sibi fuerit. Bernardinus vero noluit eam recipere, jussitque dici Principi, se eâ opus non habere. Refertur ergo pecunia ad Principem, sed rursus versûtus ille consultor instigat eum, ut denuo eam mittat Bernardino, mandetque, ut si ad privatos eam accommodare nolit, conferat in fratrum suorum usus et ad monasterii structuras. Redeunt cum aureis nunci ad Bernardinum, explicant mandata Ducis. Ille respuit plaue. Ajunt illi: « Quid ergo his faciemus, quando Princeps jussit ne ad ipsum illos reportemus? » Tum Bernardinus: « Si ita, inquit, se res habet, et mihi pecuniâ hac licet uti pro meo arbitrato, sequamini me praeceuntem. » Ducit ergo eos ad carceres Senenses, quibus tenebantur aere alieno pressi: rogat ex singulis quantum debeant, jubet tantundem illis numerari pecunia Ducis. Id cum factum esset, omnes liberati sunt, demptis duobus, ad quos redimendos pecunia non sufficebat. Tum illi miseri coepere lacrymas fundere, Bernardini amplecti genua, rogare ne ipsis desit. Flexus ea re vir pius, motusque misericordiâ non sine lacrymis ait ad illos: « Quaeso, charissimi, ne vos animi dolor occupet. En ego polliceor vobis me daturum operam, ut liberi hinc recedatis, quod si non possum, me locum vestrum subiturum. » Id ubi plebs rescivit, plerique multa permoti misericordiâ, captivos illos e custodia dimiserunt. Dux autem videns non redire pecuniam suam, ait ad aulicos suos: « Frater iste dicit se pecuniam ducere pro nihilo, at re ipsa aliud testatur. » Nuncii autem cum revertissent, ut Duci referrent quo pacto illi aurei a Bernardino expensi essent, omnem de sancto viro malam suspicionem, odium et invidentiam prorsus a se rejecit, mundi-que contemptorem et laudavit egregie, et majori deinde reverentiâ prosecutus est *.

§ 18. Quicquid molestiae, incommodi, penuriae sancto viro accidisset, tranquillo animo placide ferebat, semper laudans Deum

* Postremus hic fuit Ducum Vicecomitum (ital. *Visconti*),

et illi gratias agens. Adversa correptus valetudine adeo se patientem exhibuit, ut aegre posset animadverti, sanusne an aegrotus esset. Laboravit quandoque dysenteria ad annos quatuordecim, nec tamen idcirco desiit praedicare verbum Dei. Postea consulente Pontifice Eugenio, factus est Vicarius generalis Fratrum de Observantia in locis Cismontanis, instituente eum reverendissimo in Christo patre, fratrum Minorum Ministro generali, et Pontifice Eugenio IV suis literis confirmante. Atque ita primus ille declaratus Vicarius generalis Fratrum de Observantia, cujus ipse auctor fuerat. In gubernandis autem et visitandis fratribus et sororibus ejus curae commissis, multa utebatur prudentiâ, sicque se gerebat, ut laude non mediocri dignus haberetur, crevitque indies sub illius signis grex ille spiritualis. Nolim ego hic tacitus praeterire facinus eximium, ab illo Aretii divina providentiâ perpetratum. Extra moenia urbis ejus fons antiquus fuit, jam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris daemonibus dicatus. Solebant eo cives Aretini et alii circumquaque vicini tanquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quaestiones suas, et morborum suorum curationes. Id vero animadvertens Bernardinus, verus Christianae religionis cultor et amator, adversus hunc daemonum cultum fortissime sese erexit, et primo quidem concione ad populum habita et absoluta, magnopere omnium confirmatis animis, hortatus est eos sequi se ad demoliendam impurissimorum daemonum habitationem, prorsusque abolendam. Mox vero arrepta securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem: cumque ad fanum daemonis pervenisset, primus ipse ictibus coepit contundere, evertitque aram, et fontem lapidibus penitus obturavit. Eodem autem loco plebs insignem condidit aedem in sanctissimae Virginis Mariae honorem, quae illic quotidie magna edit miracula: roganteque Bernardino, Eugenius Papa quotannis in Nativitate ejusdem Virginis magnas illi condonationes sive indulgentias contulit.

§ 49. Referam hoc loco aliud quiddam memorabile. Concionante aliquando Bernardino Mediolani, peracta concione venit ad eum quidam egregie strenuus miles, Christophorus nomine, qui Mediolanensi principi duodecim equis militarem navabat operam: petiitque ab eodem sancto viro, quid ipsius saluti existimaret conducibilis, vitamne sectari religiosam et monasticam, vel suo more fidum Principi exhibere ministerium. Ait autem ad eum Bernardinus: « Praestat, mi Domine, longeque magis expedit saluti animae tuae, servire summo regum Regi, quam mortali principi. » Iis verbis, Christi spiritus compunxit illius nobilis viri pectus, idque adeo permovit, ut ad sancti viri pedes advolutus, obnixè rogaret ab illo se recipi in Franciscanorum sodalitatem. Examinauit autem vir sanctus ejus vitam, proposuitque ei, deinceps vivendum

esse in paupertate, castitate et obedientia, in jejuniis, in poenitentia, multisque corpori incommotis et molestiis. Ad ea vero se promptissimum illo offerente, illud ex Evangelio attulit Bernardinus: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo: et veni sequere me* (Matth. xix). Id quoque vir nobilis se ait libentissime facturum. Tum Bernardinus manus suas ejus vertici imponens: Abi, inquit, et quod dicis, re ipsa confirmes. Nam Dei gratiâ quandoque eris Christi devotus et fidus miles atque minister. Cum autem Bernardinus eum vestiret habitu monastico, ex contactu manuum ejus, quas illius capiti imposuerat, tantum intus et foris sensit ardorem et devotionem, ac si manus et brachia ejus usque ad cor igni liquefacta diffuissent, sicut ipse testatus est. Fuit vero idem vir nobilis etiam tum, cum militiae daret operam, moribus honestis et corpore castissimus: nunquam lusit aleam, nunquam per Deum aut sanctos ejus temere juravit, quemadmodum ipse de se indicavit quibusdam familiaribus amicis suis, qui haec scripto prodiderunt.

§ 50. Signa admiranda et praeclara miracula, a Bernardino quotidie patrata, eximiam ejus declarabant sanctitatem et concionum veritatem. Ex iis quaedam annotabo, omissis plurimis, ob nimiam vitandam prolixitatem. Fecit quandoque sermonem apud Reatinos, et populo ad eum audiendum concurrente, vir quidam, Joannes Antonii dictus, filiam habens anniculam, in cujus corpore duo erant saeva vulnera. omnem chirurgorum operam eludentia: ex altero enim erumpebat flatus ex ubere, et per alterum visebantur intestina: eam ipsam filiolum post concionem attulit cum uxore sua ad coenobium Franciscanorum, quod est in urbe illa, ubi suum Bernardinus hospitium habebat: procidentesque ambo in genua, filiolum coram Bernardino deponunt, vulnera et miseriam ejus illi ostendunt, orantes summopere ejus ut misereatur, et ferventibus precibus suis eam sanet. At vir sanctus dolens vicem infantulae et afflictorum parentum ejus, oculis sursum placide erectis, cruce consignat infantulam, atque parentibus ejus, ut bene fident Deo: fore enim, ut Dominus ei propitius fiat. Quod etiam ita evenit, nam postridie mane incolumis apparuit solis vulnerum cicatricibus in corpore remanentibus. Itaque gratias illi egerunt Deo et sancto Bernardino.

§ 51. In civitate Pratensi tota Quadragesimâ gratissimas ad populum habuit conciones, jamque ad Pascha alio volebat proficisci, docturus verbum Dei. Ecce autem totius oppidi Pratensis cives frequentissimo numero veniunt ad eum prae singulari erga illum amore et devotione, ut ultimam ejus percipiant benedictionem: adeo vero cingunt illum undique, ut extra urbis portas non posset egredi. Ita ergo intra extimam et intimam portam concluso illo, bos quidam indomitus, tanta populi multitudine exterritus,

prosilit e stabulo, et ad portam contendens, multos pedibus et cornibus humi prosternit. In iis autem adolescentem Nicolaum Laurentii tam ferociter invasit et cornibus appetiit atque contudit, ut pro mortuo e terra sublatus sit. Repente existit clamor populi, adolescentem hunc a bove peremptum. Audiens id Bernardinus, multum ingemuit et ait: « Quicquid boni in hac urbe Deus effecit, tartareus daemon hac horâ corrumpere et destruere vult; » motusque commiseratione accessit ad locum vir sanctus, ubi adolescens ceu mortuus jacebat: sursumque versis luminibus, oravit Deum pro illo, Crucis signum ei imprimens, dicensque ad turbam circumstantem: Deo bene favente, sospes erit hic adolescens, tollite eum hinc. Nec secus evenit, atque ille praedixit. Nam cum inde recessisset, adolescens surrexit incolumis.

§ 52. Quando primum Romae concionari coepit Bernardinus, Andrea mulier mira de illo referri audivit. Habuit autem nepotem, cujus ipsa erat avia. Quinquennis fuit is puer, admodum laborans morbo regio. Avia autem ejus non mediocriter confidens sancti viri meritis, attulit ad eum puerum hunc, orans ut Deum pro illo deprecaretur, et sanitatem ei obtineret. Paucis ei respondit Bernardinus: « Quod tu petis a me, id praestant homines sancti et amici Dei, at nihilominus eas tu cum proximis hujus pueri cognatis, et confiteamini peccata vestra. Inde revertaris ad me, et ego Dominum rogabo pro puero. » Postquam ergo confessi fuere peccata sua Andrea et consanguinei pueri, postero die rediit mulier cum puero ad Bernardinum in coenobium Ara-Coeli, ubi hospes degebat apud Minoritas. Tum vero primum obtulit Deo preces. Deinde Crucis signum in puerum edidit, isque quamprimum virtute Dei et S. Bernardini meritis perfecte revaluit, nec unquam postea recidit in morbum illum. Spoletii foemina quaedam fuit ex multa corporis aegrotatione contracta, ita ut nec manu posset cibum in os inferre: atque interdum tam immanes sentiebat corporis cruciatus, ut furore aut insaniâ correpta videretur. Ea ergo ad Bernardinum se contulit, a quo signo Crucis munita, repente convaluit, et per se a terra surrexit. Praebuit ea res occasionem laudandi Deum Spoletinis universis.

§ 53. Aretii aliquando tota Quadragesimâ praedicante Bernardino, et populum docente de iis, quae ad illorum salutem aeternam pertinerent, contigit ut quodam die sermonem habere vellet in aede sanctissimae Matris Dei, quae est extra urbis portam, sed ob nimium populi concursum cogeretur in coemeterio sub dio concionari. Ubi cum in media jam versaretur concione, largissimi e coelo lapsi imbres populum coegerunt sub tectum confugere, illo solo in suggestu remanente. Hortabatur ergo plebem, ut una secum rogarent Dominum, quo posset inchoatum absolvere sermonem. Cumque versus coelum Crucis signum expressisset, mox pluvia repressa est, rediitque plebs ad audiendum eum. At

postquam sermonem pertexuit, et populus in oppidum reversus fuit, confestim magna pluviae vis ruit e coelo, tamquam si urnis aquae effunderentur. Ajebant tum homines, sancti viri meritis frenatos fuisse imbres, donec dicendi finem fecisset.

§ 54. In civitate Aquila vicus est, qui S. Crucis dicitur, in eoque locus quidam S. Mariae appellabatur. In eo concionem quandoque piissimam habuit Bernardinus de illa singulari Virgine et Domina nostra coram Dynastis quibusdam et Principibus et Ducibus, ingentique populi turba. Intererat huic concioni etiam Alphonsus Aragonensis et Siciliae rex. Thema huius sermonis sibi proposuerat vir sanctus in honorem Matris Dei verba illa ex xii capite Apocalypsis Joannis Evangelistae: *Signum magnum apparuit in coelo: mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.* Quae ille verba aptissime accommodavit sensu spirituali ad sacratissimam Virginem, multa eam praedicatione efferens, et duodecim stellas interpretans totidem principales virtutes et charismata, quibus illa ornata fuit. Cumque primam stellam exponeret ejus virginis et immaculatam nobilitatem, sole ardentissimo et radiantissimo visa est supra caput Bernardini stella mire elegans et luculenta, quae etiam solis splendorem superaret. Ea conspecta, valde territus est populus, nesciens quid portenderet. Videbant enim illam suos radios in sancti viri faciem vibrare, adeo ut ille splendere videretur. Tandem non absque magna plebis admiratione evanuit. Fuit autem illa signum illud magnum quod apparuit in coelo Christi Jesu mater Maria, ineffabili charitate resplendens, indicare volens hunc sanctum Dei hominem, suumque peculiarem ministrum, totius religionis et spiritualis vitae exemplar esse, et vas atque speculum virtutum omnium: qui paulo post in ea urbe diem esset clausurus extremum, et in aeterna beatitudine sublimiter coronandus et exaltandus foret: quod quidem etiam sic evenit, ut post dicturi sumus.

§ 55. Ea tempestate Sigismundus electus Romanorum Imperator (a), ut a Pontifice coronam acciperet, Romam profectus est. Cumque venisset Senas, ubi tum erat Bernardinus, summo tenebatur desiderio ejus videndi, et cum illo amicitiam contrahendi, quippe de cujus sanctitate permulta accepisset. Itaque quotidie invisebat eum, aut ejus audiebat concionem, vel Missam, vel ad se illum evocabat. Quod si diem unum sine illo fuisset, eum sibi perdidisse videbatur. Fuit autem idem rex a Senensibus honorificentissime acceptus, mansitque illic ad novem menses perpetuos, quod necdum inter Pontificem et ipsum omnia satis transacta essent. Sed praeter alios magnos Principes et Dynastas, etiam

(a) Electus fuerat anno mccccxi, coronatus solemniter Romae est vigesimo secundo imperii anno. Diuturnum adversus Hussitas bellum gessit, adverso interdum Marte. Iis tandem anno mccccxxvi profligatis, diruta ab haereticis templa restauravit, sacra suppellectili expoliata instruxit, violata catholico ritu purganda curavit; heterodoxos in perfidia pertinaces expulit. Occubuit inclitus Sigismundus anno mccccxxvii.

ipsi Senenses suos ad Pontificem legatos miserunt, summoque studio effecerunt apud illum, ut certum praestitueret diem, quo vellet ipsi Sigismundum electum ceu legitimum Romanorum Imperatorem coronare. Atque eo nuncio percepto, Sigismundus Romanam abiit, assumpto secum Bernardino quo mirifice delectabatur. Cum autem ab Aquila exiret cum Sigismundo Bernardinus, quidam tector vidit eum ex tecto per vicum equitantem, altaque voce clamitans et sanctum virum irridens: Quoniam, inquit, iter habet noster Pontifex? Vix autem ea prolocutus, magno flante vento, decidit a tecto in terram, non mediocriter quassato et laeso corpore. Ad se autem reversus, agnovit culpam suam, iubensque se apporari ad Bernardinum, rogavit eum ut Cruce se consignaret. Fecit id vir pius, et statim abiit incolumis tector ille.

§ 56. Postquam coronatus fuit Sigismundus Imperator, Bernardinus Senas rediit, multosque composuit pios libros, Christianis omnibus utiles et salutare. Fuerat ille a puero in bonis operibus educatus, semperque virtutum studiosus in finem usque permansit. Nunquam avertit pedem extra vias rectas, nec a primo tepuit proposito: porro supra quam dici queat semper in id animum intendit, ut corporis et animae puritatem integram conservaret. Itaque cum in urbibus concionaretur, ferre non potuit, ut viri et foeminae inter se pariter considerent, ne qua libidini praeberetur occasio; sed sedere cogeantur separatim, atque inter utrosque ingens suspendebatur tapetum, ne alii alios respicerent, sed ad sermonem animos attentiores adhiberent.

§ 57. Concionabatur aliquando vir sanctus apud Senenses, sedebantque hunc in modum sejuncti viri ac mulieres, eum auscultantes: at tamen quidam lascivus adolescens illo invito stabat tali loco qui esset foeminis oppositus, ut vel animo suas exple-ret libidines. Sensit id vir Dei, hortatusque eum est, ut assideret inter mares. At ille contempsit hoc, mansitque confidenter in loco suo. Eum contemptum optimae institutionis suae non ferens vir sanctus, ait palam ad eum: « Ecce ego dico tibi, adolescens, qui isthic stas impudenter et audacter, auratis indutus vestibis, non parum verèri me mala morte te periturum.» Idque sic accidit, quando postea ob sua flagitia et maleficia tanquam latro apud Anconam capite plexus est.

§ 58. Foemina quaedam insanabili laborans morbo, prae magna erga S. Bernardinum devotione cupiebat tangere vestes ejus, sperans se earum contactu sanatum iri. Expectabat igitur eum clam loco quodam, quo erat transiturus: vidensque illum, mox se submitit ad pedes ejus, volens tangere extremam oram cuculli ejus. At vir Dei qui nullam unquam foeminam ad se propius accedere pateretur, nec cum ulla foemina, dempta confessione, solus colloqueretur, primo equidem turbatus fuit ejus inopinato tactu, sed comperta eximia fidei ejus devotione, tulit

moderate: moxque illa mulier sic restituta est, ac si nunquam male habuisset.

§ 59. Apud Perusinos certis temporibus ludi quidam execrabiles quotannis ab armatis hominibus exercebantur. Communicabant se cives, eo ludo inter se congressuri, armis, loriceis, thoracibus ferreis, galeis, diversisque aliis rebus, nec pauci in ejusmodi conflictu moriebantur, poenas daturi sempiternas. Ubi Perusiam venit S. Bernardinus, detestabatur hoc exitiale certamen, curavitque omne genus armorum, quibus in illo uti consueverant, prorsus conterendum atque conscindendum: et ex consensu publico constituit, magnis propositis poenis in immorigeros, ne deinceps in ea urbe ejusmodi satanica certamina fierent. In eadem urbe alio tempore acerbissima inter cives extitit discordia. Eam animadvertens Bernardinus, maximopere hortabatur populum ad mutuam pacem, ita dicens: « Dominus Deus videns dissensionem vestram, quam ille valde odit, me ut angelum suum misit ad vos, ut annunciem in terris pacem hominibus bonae voluntatis. » Deinde quatuor ad illos habuit conciones, quibus ad animorum suavissimam consensionem eos incitabat, in ultima concione ejusmodi utens verbis: « Quotquot bona sunt praediti voluntate, et cum proximis suis pacifici degere cupiunt, ad latus dextrum se conferant: caeteri qui dictis nolunt parère meis, ad sinistram transeant. » Tum vero plebs omnis Deo volente ad dextram se recepit: unus solus nobilis et praepotens adolescens cum famulis suis mansit in parte sinistra, acerbe mussitans adversus virum Dei, et ejus salutare admonitiones floccipendens. Ejus animum male obstinatum et pervicacem superbiam cernens Bernardinus, sic eum compellavit: « En tu solus isthic stas, superba ostinatione tua contemnens id quod ego verbis Dei populo consului. Iterum ergo Dei nomine hortor te, ut proximis tuis ex animo remittas, quicquid illi vel in te vel in familiam unquam peperam commiserunt, recedasque hinc in partem dexteram. Quod si mihi non obtemperaveris, certus estó non te vivum rediturum in domum tuam. » Irrisit ille sancti viri vaticinium, delirare eum dictitans qui ei velit adhibere fidem: nec voluit se accommodare dictis ejus. Ecce autem ut calcare coepit limen domus suae, nihil veritus divinam ultionem, morbo eum invadente repente extinctus fuit absque Ecclesiae sacramentis, cum necdum ingressus esset intro in aedes suas, uti ei Bernardinus ante praedixerat.

§ 60. Cum aliquando Romae concionaretur vir sanctus, essetque corporis admodum imbecilla valetudine, pia quaedam matrona misit ei aromata vel confectiones, quibus pectus suum corroboraret. Ille vero severus corporis sui castigator qui illud affligere quam fovere, ejusque commodis studere mallet, nuntio aromata afferenti dixit: « Ego his rebus non indigeo: sed eas in

vicum, et quaeras hominem ex afflictissima valetudine decumbentem, dicasque ei verbis meis: Frater Bernardinus mittit tibi haec aromata ipsi missa, ut tu iis in nomine Jesu utaris, teque confirmes. » Mira res! simulatque gustavit aeger ille aromata, e lecto sanus surrexit. Nimia prolixitate onerosus ero, si cuncta ejus miracula singulatim enumerare velim quae tamen populo circumquaque sunt notissima, certisque testimoniis confirmata. Neque enim ille unquam, donec in vivis erat, aut ab operibus bonis, aut a miraculis patrandis otiosus fuit.

§ 61. Postquam autem Deo visum fuit laboribus ejus finem imponere, extremo anno vitae illius hanc ei aspiravit cogitationem, ut inviseret patriam suam, civesque et sodales suos, eorumque animos excitaret ad amandum Deum, et ejus mandata servanda. Venit ergo Massam *, ubi natus fuerat, sicut supra dictum est, et tota Quadragesimâ illic docens e suggestu verbum Dei, cum multo labore, nihil sibi parens, populum coelesti mannâ satiavit. et sitim ejus potu salutis explevit, spiritualibusque eos consolationibus abunde refecit. Factum autem tunc ibi divinitus est singulare quoddam miraculum, ut sempiterna apud illos Bernardini memoria conservaretur. Cum enim aliquando praedicasset populo, repeteretque hospitium suum, Hispanus quidam leprâ admodum horridus et deformis ei obviam venit, visendi ejus cupidus. Cives autem moleste ferebant illum hominem ire per oppidi sui plateas: itaque bonis verbis extra urbem eum educebant. At ille postridie clam rursus venit in urbem, rogavitque humiliter Bernardinum, ut calceos ipsi daret, quibus pedes tegeter, cogeatur enim prae inopia ire nudis pedibus qui valde intumuerant et morbidus erant. Motus misericordiâ erga miserum hominem vir sanctus, dedit ei calceos suos, a suis pedibus detractos, verum discipulum et legitimum filium sese hoc ipso declarans patris sui Francisci qui se nudavit, ut pauperem militem vestiret: quod quidem etiam in aliis saepe fecit similiter cum sancto Martino libenter de sua paupertate impertiens aliis. Larga enim miseratio erga inopes et calamitosos homines ab infantia creverat cum illo.

§ 62. Sed audi jam, quid leproso contigerit. Cum illis calceis suos induisset pedes, mox ab oppido egressus est, parumque progressus, sensit calceos plenos calculis vel silicibus, quibus saucii pedes ejus attererentur. Solvens ergo illos a pedibus, expurgare voluit, et ecce videt eos plenos tanquam piscium squamis, pedesque suos usque ad genua sanatos. Impense igitur laudans Deum, jucundissimo animo ire perrexit, calceis ad pedes alligatis rursusque parvo emenso viae spatio, videbatur sibi calceos arenâ et lapillis refertos habere, iisque pedes compungi. Denuo ergo exuit calceos, cernit squamas ut antea, seque usque

* E pluribus hujus nominis in Italia oppidulis vel pagis, *Massa* haec est agri Senensis.

ad renes curatum. Uberiori inde concepto gaudio, adjungit calceos pedibus, laetabundus et Deo gratias agens, sanctique Bernardini meritis se commendans, coeptum iter prosequitur. O Deus sempiternae et immortalis, quisnam possit satis esse tuis enumerandis beneficiis? Tertio cogitur vir ille post breve itineris patium detrudere sibi calceos, et excutere squamas. Tum vero sensit se integra sanitate potitum, atque inde incredibili laetitia affectus, rediit ad urbem. totoque pectore ingentes Bernardino gratias egit quod ejus meritis a lepra repurgatus esset. Audiens hoc servus Christi Bernardinus, Deo concedens honorem, ejus inexhaustae misericordiae et bonitati gratias egit, praecepitque homini restitutum, ut Deum in ejus operibus laude et praedicatione efferret, nec cuiquam unquam, dum ipse viveret, hoc miraculum indicaret.

§ 63. Postea vir Dei reversus est Senas, habuitque conciones ferventes, praesertim de justitia et bona politia ejus civitatis: et cum bene precatus esset eis in virtute Dei, eis valedixit, sciens se deinceps nunquam apud illos concionaturum. Postera luce coepit proficisci ad regnum Neapolitanum: veniensque ad Reatinos, divinis illos pavit sermonibus, iisque itidem bene precatus, inde recessit, pervenitque ad aliam urbem, in qua postremo concionatus est mane sexta feriâ ante Christi Ascensionem. Ibi, inquam, mellitissimi ejus sermones finem habuere. Dicebat enim ille, molestum cursum et graves labores suos jam consummatos esse: satisque norat ex Sancti Spiritus revelatione, ocyus se a terra emigraturum. Abiit autem ex eo loco asello subvectus, et cum ad quamdam venisset plateam, ubi magna erat populi frequentia, avidissimus quidam erat pro concione illos docendi, sed virium imbecillitas id non patiebatur. Postridie mane admodum, morbo plus plusque ingravescente, multa instantiâ petiit se Aquilam vehi. Non recusabant fratres, sed ob nimium ventris fluxum non potuit illo die Aquilam pervenire: mansit autem cum fratribus in pago S. Sylvestri. Dominico die, morbo semper incrementa capiente, Aquilam introductus est, et magna populi devotione et gratulatione exceptus: perductusque in S. Francisci coenobium, cellulam accepit Joannis Capistrani *, qui tum ob expedienda quaedam negotia extra urbem egressus fuerat, et in ejus lecto repositus est. Illo autem jubente, evocati sunt ad virum Dei medici peritissimi, quotquot haberi potuerunt qui omnes de vita ejus desperantes, aiebant filium mortis eum esse. Nulla enim ratione fluxum illum ventris coërcere potuerunt. Sciens quoque vir Dei mortem sibi imminere, pridie Ascensionis Domini cum multa praeparatione et devotione Sacramentis Eucharistiae et extremae Unctionis se communicavit.

* Bernardino hic se devoverat discipulum, et annum integrum indivisus comes in praedicatione evangelica erudiendum se adjunxerat. Vitam beati magistri conscripsit. Colitur xxiii oct.

§ 64. Morte adventante, cum loqui non posset, quibus potuit signis indicavit fratribus ut ipsum e lecto in terram deponerent, ab hac lacrymarum valle recessurum. Itaque fratres a lecto in cellae pavementum asseribus stratum eum deposuerunt, ubi ille sursum erectis luminibus, spiritum suum in Dei manus commendavit, feliciterque e corpore excessit vicesimo mensis Maji die, pridie Ascensionis Domini, anno Christi millesimo, quadringentesimo, quadragesimoquarto, cum in Vespertinis precibus fratres concinerent illam ad Magnificat Antiphonam (*ex Joan. xvii*): *Pater manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo: quia ego ad te venio, alleluja.* Vixit in terris annis sex et sexaginta. Viginti duobus annis in seculo, reliquis in monastica professione degit: quadraginta multo labore Dei verbum praedicavit passim per regiones omnes, nullo unquam taedio retardatus. Ita ergo felix illa anima quae semper magno arserat desiderio ex corporis hujus vinculis emigrandi, et cum Christo aeternum regnandi, vitae temporariae nexibus expedita est, atque ex mundi hujus inopia ad illas coelestes opes, ex hac miseria ad infinitam beatitudinem, ab hac morte corporis ad illam semper duraturam evolavit vitam. O virum sanctum! cujus anima paradisum obtinet, laetantibus angelis, gratulantibus archangelis, sanctis omnibus jubilantibus, virginibus denique clamantibus: Mane nobiscum in sempiternum.

§ 65. Morte ejus non mediocriter moerebant fratres, acerbè lugentes quod se destitutos cernerent suavissima praesentia ejus: nec minus tamen se consolabantur quod tam sancte obiisse eum cernerent. Praeparabant autem res necessarias corpori ejus sepeliendo, illud pro veteri more lavabant, alio eum cucullo induebant, vestem vero, qua solebat uti, mittebant ad monasterium de Capriola quod est extra Senas, ubi ejus libri et alia, quibus pro magna necessitate uti consueverat, asservabantur: ubi etiam ejus est bibliotheca, cujus codices sua manu ipse conscripsit, ut est supra commemoratum. Quo loco multa fiunt quotidie miracula in iis qui illic eum visitant, ejus implorant opem, et vestes attingunt. Apparabatur a fratribus arca, in qua conderent corpus ejus, illudque Senas veherent. Quod ubi a non paucis animadversum est, in urbe proclamarunt, sanctum virum Bernardinum suum diem obiisse. Moxque in monasterium accurrerunt sine numero viri, foeminae, pueri, ut sacrum ejus corpus viderent et exoscularentur. Magistratus vero urbis Aquilae corpus illud e fratrum manibus quamprimum abstulerunt, extractumque ex arca, in qua jam repositum fuerat, ut Senas absportaretur, egregie exornarunt, et quibusdam fidis civibus custodiendum tradiderunt, ut postero die coram omni populo illud in templo spectandum proponerent: miseruntque ad urbis Episcopum, rogantes eum, ut cum toto Clero suo velit interesse sancti viri exequiis.

Adduxerunt inde ipso Ascensionis Dominicae die corpus ejus in ecclesiam sane quam honorifice, ubi plebs omnis collecta erat ad illud conspiciendum et deosculandum. Tot autem edebantur illic stupenda miracula per merita et preces ejus, ut de ejus gloria nemo dubitare ausus esset: praepotentis Dei benignitate mirificis operibus suis satis declarante, animam servi sui admodum sublimiter apud se in coelis exaltatam.

§ 66. Eadem horâ, qua corpus ejus in aede sacra repositum fuit, priusquam Clerus ad ejus exequias adveniret, puer novem annorum, Paschalis nomine, filius Pauli Matthaei, celerrime eo properavit, flexisque humiliter ad extremas illius partes genibus, sic precatus est: Credo firmiter, sancte pater Bernardine, te cum sanctis a Deo exaltatum. Ego miser meipsum commendo tibi omni qua possum devotione, orans summis, ut per merita tua mihi in anima et corpore opituleris. Solebat is puer cum cereis sedere prae foribus templi, misere contractus et claudus. Postquam autem has suas complexit preces, confestim praeter omnem expectationem, utroque pede sanus ingressus est. Id vero conspicatus Antonius Bagnensis, civis Aquilinus, a primo ortu contractus et claudus in corpus exanime incubuit, videbaturque ei contractus crus ipsius admodum extendi: mox rectus incessit pedibus suis, nihil prorsus claudicans, populum invitans ad beati Bernardini venerationem. Ubi autem horum miraculorum fama in vicinas urbes divulgata est, grandi numero advolarunt Aquilam juvenes et senes, mares ac foeminae, prae multo gaudio lacrymantes et dicentes: Adsis nobis S. Bernardine, et in omni necessitate tuere nos. Tanta autem fuit adventantium frequentia, sese comprimentium, et perstrepentium atque clamantium, ut Episcopus cum clero suo aegre posset divina officia peragere. Id vero cernens oppidi magistratus, de communi sententia statuit, ut sacrum corpus extra aedem Franciscanorum quae angusta erat, per civitatem et forum ad S. Maximini primarium templum efferretur. Sequebatur funus ingens hominum turba, quibus plena erat urbs illa insignis quae una est ex praecipuis ejus regionis civitatibus. Accendebantur faces et cerei circum corpus, cum pro se quisque certatim vellent cohonestare funus: omnesque ejus terrae homines gratias agebant Deo pro ejus ineffabili gratia, et singulari ipsis dato patrono. Continebat Clerus, lamentabatur populus prae gaudio, inter omnes coibat pax et consensus qui tamen ante inter se acerbissime dissenserant, ita ut septem ex primariis ejus oppidi viris trucidati essent. Eam discordiam ab animis hominum abolevit haec incredibilis exultatio, et per beati Bernardini merita instaurata est inter illos amicitia et mutua benevolentia, ita ut gratias agerent Deo qui desolatae ipsorum civitati tam fidum contulisset sequestrum et intercessorem.

§ 67. Reportatum inde corpus ejus est ad S. Francisci ecclesiam,

nec tamen terrâ illud condere voluerunt, sed deposuerunt in sacello ferreis cancellis munito, adhibitis excubitoribus qui nocte ac die illud custodirent, donec arca ferrea, duodecim instructa seris, pararetur, atque in eam illud imponeretur. Adventabant autem diversi omnis generis afflicti morbis ex locis diversis, ut sacro propinquantes corpori, beati viri meritis revalescerent: id quod multis praestitum fuit. Contigit illo die inter alios aegros fratrem Benedictum a Marsito Minoritam adesse, membrorum officio destitutum, dextra aure surdum et ingentes sonos ac strepitus tanquam moletrinae aut malleorum incudem tundentium illic sentientem. Is arripuit pannum, quo exanime beati viri corpus post lotionem detersum fuerat, illoque se involvens, postquam diligenter confessus erat peccata sua, humiliter flexit genua ad pedes sancti viri, orans sibi sanitatem restitui. Rediit ilico auditus, sensusque et vires instauratae sunt. Per illos dies quotidie crebro pulsabantur campanae civitatis, populus supra quam dici queat laetabatur, cerei et faculae ardebant nocte ac die in aede S. Francisci, ubi coeleste illud servabatur pignus, urbs tota exultabat. Homines mechanici cessabant ab operibus, agricolae non colebant agros, sed omnes pariter festos celebrabant dies. Atque eum in modum mansit sacrum corpus inhumatum ad dies sex et viginti, non solum nihil male olens, sed suavissimos etiam spirans odores coram omni populo.

§ 68. Interim autem, dum sic in arca lignea jaceret corpus non sepultum, magna extitit dissensio inter scabinos et senatores atque plebem urbis illius. Vulgus enim in magistratum seditione excitata, alios post alios ad quaestionem vi abripuit. Insaniebat prae malitia furens populus adversus magistratum, nec ullam admittebat rationem: sed lata sententiâ, rectores suos et nobiles dominos, perinde ac tetros nebulones et cruentos latrones quam primum jussit capite truncari. Non potuit magistratus adversus plebem se tueri, nec purgare se apud illos qui nulla ratione ducerentur. Itaque ceu fures e carcere producuntur proceres et ad caedis locum perducuntur: obligantur eorum oculi, flectunt genua, anxie sustinentes carnificis ictum. Illo suum praeparante ensem, auditur pueri vox, in aëre terribiliter clamantis: Cessate ab effundendo innoxio sanguine, sed ocyus ite ad Franciscanorum templum, affatim illic reperturi, quod tam perniciose expetitis. Stupent omnes ad hanc vocem, carnifex jubente plebe retrahit manum suam, proceres elevat, diligenter eos custodit, ne qua elabantur. Territus populus ob flagitiosum animi sui propositum, rapido cursu contendit ad aedem S. Francisci, et ecce vident omnes e naribus exanimati corporis sancti Bernardini tanta copiâ manare sanguinem, ac si e duobus fontibus largissima aqua proflueret: arca corpus continens tam erat plena sanguine, ut corpus ipsum in illo nataret, sanguisque redundans

operimentum arcae elevarer, vestes quibus corpus indutum erat, cruentae essent, sanguisque magis ac magis circumcirca diffunderet, donec populus cum ingenti humilitate et devotione veniam et misericordiam peteret ob id immane facinus. Ex eo autem sanguine multi collegerunt in pocula vel vitra, eoque diversi morbi admirabiliter curati sunt. Postea vero per omnem Italiam et Galliam togatam de sancti viri decessu et quotidianis miraculis famâ volitante, omnes cum non alio quam sancti cum Deo manentis loco habuere: atque in urbibus, in quibus antea concionatus fuerat, honorifice imprimis ejus celebratae sunt exequiae coram omni populo et magistratu, ita ut potius videretur festus agi dies, quam justa funeri persolvi. Plebs omnis multa in eum devotione incendebatur: qui in longinquis erant regionibus, sacrum corpus illius se visuros vovebant.

§ 69. F. (*beatus*) Joannes Capistranus, socius viri Dei, et Vicarius generalis Fratrum de Observantia, doctor Juris, concionator fervidus, cum in Sicilia esset de Pontificis voluntate ob quaedam conficienda negotia, ut cognovit patrem suum S. Bernardinum in caelos abiisse, ecleriter Aquilam rediit, ut eum curaret elevandum et in sanctorum catalogo ascribendum. Postquam eo venit, socii ejus viderunt micantem stellam illam media die, quae jam ante visa fuerat, cum illic concionem haberet de sacratissima Virgine Bernardinus. Mirabantur omnes, et alii aliis eam demonstrabant. Vacabat tum lectioni in cella sua Capistranus, concioni se praeparans, videns autem admirabundos fratres, sciscitabatur quid rei isthuc esset? Dicebant illi, se stellam videre luculenter radiantem, quae olim supra caput Bernardini splendisset: simulque ostendebant eam illi. Unde mire exhilaratus, laudabat Deum et sanctissimam Matrem ejus, spe bona fretus prospere cessuros labores, quos susceperat pro obtinenda Bernardini in sanctos relatione, quibus tum non mediocriter occupatus erat. Postridie iturus Romam ad Eugenium Pontificem cum sociis suis, itineris ducem habuit stellam illam, quae prae lucebat ei semper magna itineris parte. Porro miracula, quae quotidie fiebant, testibus confirmata, in libros et instrumenta referebantur, et a multis Cardinalibus examinata, tandem a Pontifice et tota Ecclesia approbabantur. Permoestum autem et lectori et mihi fuerit, si vel partem eorum conscribere velim: impossibile vero ea omnia memoriâ retinere. At tamen pro majori erga hunc sanctum virum excitanda devotione, tria aut quatuor ex praecipuis annotabo.

§ 70. Apud Aquilam civis fuit, filium habens menses natum octodecim. Mater ejus Buturella quandoque invisere voluit Mariam Burgensem vicinam suam. Currebat autem post eam pusio iste. Illa in domum ingressa, puer mansit ad fores, ubi stabat vas aquâ plenum, ad duos vel tres cubitos profunde depositum in terra. Incumbente autem puero ad ostium, verso ostio, cadebat

puer in vas illud, neque videns aliquem, nec ullum edens clamorem: atque ita ab aqua praefocatus, mansit illic capite depresso, pedibus sursum versis ad dimidiam horam, priusquam quisquam id persentiret. Loquebatur interim diu mater ejus cum vicina sua, existimans filiolum suum cum aliis suis ludere in platea. Domum reditura inclamabat puerum, sed non veniebat, nec quisquam noverat ubinam esset. Perquirebat in angulis et vicis, num quis vidisset ipsius filium. Quaerebat cum illa pariter etiam Maria, de qua diximus: cumque praeteriret vas illud, vidit pannum in aqua eminentem: cum extrahere volens, cernit pedes pueri extra aquam extantes. Eo spectaculo mire perterrefacta, matrem ejus accersit, dicitque ei: En filiolus tuus hic extinctus jacet in vase. Repente igitur extrahunt parvulum, sed is jam plane ater et exanimis erat, ab aqua tumefactus, nihil vitae prae se ferens. Ea re dolore incredibili confecta mater, miserandum in modum ejulat, vellens pilos suos, et genas lacerans unguibus, haud secus quam si faciem discerpere velit. Accurrunt ad eam vicinae aliae et multum dolent vicem ejus. Aderat tum etiam inter alios Dominicus Vasanus, tertium sancti Francisci institutum vel regulam professus. Is divino instinctu permotus, hortatur populum, ut in honorem Dei et S. Bernardini pariter dicant precationem Salvatoris: posse, inquit, Deum sancti Bernardini precibus flexum, puero vitam restituere. Et prece completa, puer coepit oscitari, manabat a corpore ejus aqua per oris, nasi et alios meatus, surrexitque bene sanus et incolumis.

§ 71. Saepe opitulatus est Bernardinus in partu laborantibus, illum tum invocantibus, aut quippiam ex ejus reliquiis apud se habentibus. Cum adhuc nobiscum in terris degeret, quatuor vitâ functos ad vitam revocavit. Puer annorum decem, Carinus nomine, Aquilae natus, triticum ferebat ad molam aquariam, ut moleretur. Abiturus inde, deimproviso calcavit pede molendini rotam, cum ea circum ageretur, ceciditque in foveam. In ipso casu invocans S. Bernardinum: Subveni mihi, inquit, S. Bernardine. Extractus inde est ex aquis, quae erant sub rota, admotusque igni ut calefieret, surrexit, et incolumis domum abiit, gratias agens Deo et S. Bernardino.

§ 72. Dominus Nicolaus Galiardinus filium habuit Benedictum, annos natum quindecim, valde a peste, febre, et aliis exitiabilibus morbis afflictum, ita ut medici omnem ei vivendi spem praeciderent. Allatum est ad eum de panno, quo opertum fuerat S. Bernardini corpus. Eo panno ad corpus suum appposito, fricabat male affecta membra: statimque in lecto se erigens: Gratias, inquit, Deo et S. Bernardino: liberatus sum a morbis omnibus, et totus recte valeo. Imposuerunt deinde pannum illum capiti ejus, moxque arctiori eum complectente somno, obdormivit, cum jam multo tempore nulla potuisset quiete potiri. Medici eo mane

advenientes, ut lotium inspicerent, sanum conspiciunt, quem pridie pene mortuum reliquerant. Ita ille adolescens Dei ope et S. Bernardini meritis integra salute potitus est.

§ 73. Puella quaedam Spoletina, cui nomen erat Polonica, in pectore habebat vulnus immedicabile, unde totum corpus multo dolore afficiebatur. Adhibebatur quidem a chirurgis curandi studium non absque grandi ejus cruciatio, sed nihil effici potuit: immo vero pejus habere visa est, ut jam non longe a morte abesset. Mane autem dixit ad eam mater ejus: Filia charissima, commendes te S. Bernardino. Fecit hoc illa toto animo, ita dicens: O sancte Dei Bernardine, libera me ab hac infirmitate mea. At ille misericors miserorum et oppressorum omnium consolator non ei suam negavit opem. Cum enim nocte media vigilaret illa, apparuit ei S. Bernardinus, visusque illi est crucem exprimere in vulnus ipsius, tenens eam per humeros. Deinde evanuit. Mox illa admodum territa et stupefacta, matrem suam accersivit, atque ei: Non sentis, mea mater, miram odoris fragrantiam? non vidisti fratrem illum, qui stetit ad humeros meos? Mater vero putans illam somniasse, dixit ei: Dormi, filia, dormi. At illa non somniabat, sed alta et laetabunda voce clamabat: Laus Deo et S. Bernardino: ecce enim sana effecta sum.

§ 74. Joannes Antonius Tornanus quodam vespere in gutture et sinistra scapula mortiferis fuit affectus vulneribus, ita ut nulla ejus vitae spes relicta videretur, nec ulla pharmaca vel cataplasmata quicquam ei conferrent. Sed ubi humanum non suppetit auxilium, non solet deesse divinum. Miser iste tam immaniter vulneratus, ut aegre spiritum traheret, prae doloribus nocte mortem impendentem expectans, visus est sibi sentire quemdam manu ipsum in latere percutientem, dicentemque: Non audivisti, miser, quam praeclara et stupenda Deus perpetret miracula per S. Bernardini merita? Cur ergo ejus non imploras opem? Ille haec verba diligenter auscultans, sibi ipsi animum addidit, commendavitque se S. Bernardino, orans ferventer sibi salutem restitui. O mirabilem Deum in Sanctis suis! Audivit pium hominis desiderium et bonae voluntatis propositum. Dixit enim aeger: Si sanus surrexero, sancte Bernardine, visam corpus tuum et ceream imaginem offeram. Vix ea dixerat, cum ecce sentit cieri corporis fluxum quemdam tetri et concreti sanguinis, qui ab inflictio manarat vulnere, sanitatem ejus impediens. Attulit ille fluxus cordi ejus levamentum quoddam et robur, coepitque habere melius. Perstitit ergo in implorando S. Bernardino, promisitque se profecturum ad sepulcrum ejus in vestibus lineis. Tum vero etiam plus noxii humore a corpore diffudit, surrexitque homo confestim sanus, exiguis in corpore relictis vulneris cicatricibus. Abiit ergo ocyus in lineis vestimentis ad sepulcrum beati viri, obtulitque illic effigiem viri e cera confectam, narravitque populo omni miraculum, quod in se expertus

fuerat, laudibus efferens Deum et S. Bernardinum. Jacobus quidam surdus et mutus a primis vitae initiis, postquam peregre venit ad monumentum Sancti Bernardini, ilico et audire et loqui potuit: quod quidem etiam multis aliis surdis et mutis praestitum fuit.

§ 75. Praeclara et magnanima Senarum urbs, quotidie percipiens miracula stupenda civis et patroni sui Bernardini, ut grata esset Deo pro gratia et beneficiis ejus, coacto procerum et plebis grandi sapientique concilio, de veritate illorum miraculorum coepit inquirere, misso Aquilam cive honestissimo, qui accurate exploraret, num sic se haberent omnia, ut famâ vulgabantur. Qui vir nobilis et Senensium Orator Aquilam veniens, comperit miracula omnia probe in scripta relata: et ipse quoque suis oculis multa edi conspexit, eaque annotavit. Cumque de omnibus certas litteras, notariorum manu et sigillis munitas accepisset, Senas rediit. Senenses laetissimis animis miracula illa cognoscentes, insignem legationem ad Pontificem Eugenium Romam miserunt, qui ei miracula referrent, et de Bernardino sanctorum catalogo inserendo admonerent. Idem urgebant Aquilini, itemque rex Siciliae et Aragonensis Alphonsus, sancto viro admodum addictus et devotus. Eugenius Pontifex licet crebro rogatus, at studiosior veritatis propalandae, quam regibus, principibus et populo placendi, diu multumque de hac re deliberavit cum suis. Et jam quidem recitatis coram illo et aliis amplius centum miraculis, certorum hominum testimonio confirmatis, totus propensus erat cum omnibus Cardinalibus, ad praestandum, quod petebatur, sed morte illum e medio auferente, res ad exitum perducere non potuit.

§ 76. Successit autem Eugenio Nicolaus V qui post accuratas easque crebras consultationes, cum in dies plura referrentur miracula, tandem anno salutis millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo, sacro Pentecostes die, in sancti Petri aede Romae Bernardinum coram frequentissima plebe in sanctis Confessoribus numerandum pronuntiavit, anno sexto vel septimo ab obitu illius. Ea res omnes Italiae urbes et pagos incredibili laetitiâ affectit, ita ut nullus, quamlibet exiguus, tota Italiâ pagus esset, ubi non prae spiritali exultatione processio fieret, et ejus festus dies celeberrime coleretur. Aquilani vero in honorem ejus, tamquam patroni sui, insigne templum una cum monasterio condiderunt, atque a Sixto IV Pontifice impetrarunt, ut ex aede sancti Francisci corpus ejus in novum hoc templum transferre ipsis liceret. Idque factum est, Pontifice annuente, anno Christi millesimo, quadringentesimo, septuagesimoseptimo, die decimoseptimo mensis Maji, multis fratribus Franciscanis praesentibus, impense laetante et Clero et populo. Illic hodieque asservatur sacrum corpus illud, honorifice elevatum et diligenter communitum. Primo enim impositum est capsae crystallinae, quae paucissimis ostenditur.

Ea vero capsula inclusa est arcae argenteae, miro artificio et sumptu fabricatae et ornatae. Hanc autem undique munit theca ferrea, firmiter obscurata, quemadmodum mihi retulerunt, qui suis oculis haec intui sunt. Laus et honor sit omnipotenti Deo in secula seculorum, Amen (a).

DE S. HOSPITIO RECLUSO

EX GREGORII TURONEN. HIST. FRANCORUM *Lib. vi, cap. 6 et 7.*

Obiit anno 581 — Patriâ incertâ.

§ 1. Fuit apud urbem Nicensem (b) Hospitius reclusus magnae abstinenciae, qui constrictus catenis ad purum corpus ferreis, indutus desuper cilicio, nihil aliud, quam purum panem sumebat cum paucis dactylis. In diebus autem Quadragesimae de radicibus herbarum Aegyptiarum, quibus Eremitae utuntur, exhibentibus sibi illas negotiatoribus alebatur. Et primum quidem jus, in quo coctae erant, hauriens, ipsas sumebat in posterum. Magnas autem per eum Dominus virtutes dignatus est operari. Nam quodam tempore, revelante sibi Spiritu Sancto, adventum Longobardorum in Gallias hoc modo praedixit: « Venient, inquit, Longobardi in Gallias, et devastabunt civitates septem, eo quod increverit malitia Gallorum in conspectu Domini: quia nullus est intelligens, nullus est qui faciat bonum, ut ira Dei placeatur. Est enim omnis populus infidelis, perjuriis deditus, furtis obnoxius, in homicidiis promptus, a quibus nullus justitiae fructus ullatenus gliscit. Non decimae dantur, non pauper alitur, non tegitur nudus, non peregrinus hospitio recipitur, aut cibo sufficiente satiatur: ideo haec plaga superveniet. Nunc autem dico vobis: congerite omnem substantiam vestram intra murorum septa, ne a Longobardis diripiatur, et vosipsos firmissimis communite in locis. » Haec eo loquente, omnes obstupefacti, et valledicentes, cum magna admiratione ad propria sunt regressi. Monachis quoque dixit: « Abscedite et vos a loco, auferentes vobiscum quae habetis. Ecce enim appropinquat genus quam praedixi. » Dicentibus autem illis: « Non relinquemus te, sanctissime

(a) Extant 5 voluminibus in fol. Parisiis anno mpcxxvi, et Venetiis mpcxlv, impressa egregia Opera S. Bernardini Senensis. — Sunt autem Italici non invenusto stylo et interdum ornatissimis verbis: Sermones Quadragesimales et de Novissimis; Tractatus de Spiritu S. et de laudibus Beatis; Virg.: de triumphali Nomine Jesu; de festivitatibus Sanctorum, et de extravagantibus ad Clerum Saecularem, ad Religiosos et Sanctimoniales et ad Senensem populum de pace et concordia civili, et Religione servanda.

(b) In semidirecta turri haud procul ab oppido *Villafranca*, binis vix milliaribus ab insigni urbe *Nicia* (*Nizza di Provenza*) ad Mediterraneam oram qua vergit ad Occidentem. Desertus omnino locus nomen adhuc Sancti retinet, vulgo *S. Sospis*, vel *Sospir*. Sanctuario tamen illic extructo honoratur ubi de ejus exuviis aliquod asseveratur.

Pater, » ait: « Nolite timere pro me, futurum est enim, ut inferant mihi injurias, sed non nocebunt usque ad mortem. »

§ 2. Discedentibus autem monachis, venit gens illa: et dum cuncta quae reperit, vastat, pervenit ad locum, ubi sanctus Dei reclusus erat. At ille per fenestram turris ostendit se eis. Illi vero circumeuntes turrem, aditum, per quem ingrederentur ad eum, invenire non poterant. Tunc duo ascendentes, detexerunt tectum, et videntes eum cinctum catenis, indutumque cilicio, dicunt: Hic malefactor est, et homicidium fecit: ideo in his ligaminibus vinctus tenetur. Vocatoque interprete, sciscitantur ab eo, quid mali fecerit, ut tali supplicio arctaretur? At ille fatetur se homicidam esse, omnisque criminis reum. Tunc cum unus extraxisset gladium, ut caput ejus tolleret, dextera ejus in ipso ictu suspensa dirigit, nec eam ad se potuit revocare. Itaque gladium laxans, terrae dejecit. Haec videntes socii ejus, clamorem in coelum dederunt, flagitantes a sancto, ut quid agi deberet, clementer insinuaret. Ipse igitur imposito salutis signo, brachium sanitati restituit. Ille autem in eodem loco conversus, tonsurato capite, fidelissimus monachus nunc habetur. Duo vero duces, qui sanctum audierunt, incolumes patriae reddituri sunt. Qui vero contempserunt praeceptum ejus miserabiliter in ipsa provincia sunt defuncti. Multi autem ex ipsis, daemoniis correpti, clamabant: Cur nos sancte et beatissime sic crucias et incendis? Sed imposita ipsis manu, sanabat eos.

§ 3. Post haec homo erat Andegavensis (*d'Angers*) incola, qui per nimiam febrem loquelam pariter auditumque perdiderat. Et cum febre convaluisset, surdus permanebat ac mutus. Igitur Diaconus quidam ex provincia illa Romam directus est, ut beatorum Apostolorum pignora, vel reliquorum sanctorum, qui urbem illam muniunt, exhiberet. Qui cum ad parentes infirmi illius pervenisset, rogant ut eum sibi comitem itineris sumere dignaretur, confisi, quod si beatissimorum Apostolorum adiret sepulcra, protinus posset assequi medicinam. Euntibus autem illis, venerunt ad locum, ubi sanctus Hospitius habitabat. Quo salutato ac deosculato, causas itineris Diaconus pandit, ac proficisci Romam indicat, seseque his, qui sancto viro de naclèris amici essent, commendari deponit. Cumque ibi adhuc moraretur, sensit vir beatus per spiritum, Domini adesse virtutem. Et ait Diacono: Infirmum, qui comes tui nunc est itineris, rogo ut meis conspectibus repraesentares. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, invenitque infirmum febre plenum, qui per nutum aures suas dare tintinum indicabat. Elevatumque duxit ad sanctum Dei. At ille apprehensa manu caesarie, attraxit caput illius in fenestram. Assumpto vero oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistra linguam ejus, ori verticique capitis infudit, dicens: « In nomine Domini mei Jesu Christi aperiantur aures tuae, reseretque os tuum

virtus illa, quae quondam ab homine surdo et muto noxium ejecit daemonium. » Et haec dicens, interrogat nomen. Ille vero clara voce ait: Sic dicor. Cum haec vidisset Diaconus, ait: Gratias tibi immensas refero, Christe, qui talia per servum tuum dignaris ostendere. Quaerebam Petrum, et quaerebam Paulum, Laurentiumque, vel reliquos, qui Romam proprio cruore illustrent: hic omnes reperi, hic cunctos inveni. Haec eo cum maximo fletu et admiratione dicente, vir Dei omni intentione vanam vitans gloriam, ait: « Sile, sile, dilectissime frater. Non haec ego facio, sed ille, qui mundum ex nihilo condidit, pro nobis hominem suscipiens, caecis visum, surdis auditum, mutis praestat eloquium, qui leprosis cutem pristinam, mortuis vitam, et omnibus infirmis affluentem medicinam indulget. » Tunc Diaconus gaudens et valedicens, abscessit cum omnibus suis.

§ 4. Quibus discedentibus, homo quidam Dominicus (sic enim erat viro nomen) a nativitate caecus, advenit ad istius miraculi veritatem probandam. Qui dum in monasterio duobus aut tribus mensibus resideret, orationi ac jejuniis vacans, tandem vocat eum ad se vir Dei, et ait: « Vis recipere visum? » Cui ille: « Voluntas, inquit, mea erat ignota cognoscere. Nam quae sit lux ignoro. Unum tantum scio, quod ab hominibus collaudatur. Ego autem ab initio aetatis meae videre non merui. » Tunc cum oleo benedicto super oculos ejus Crucem sanctam faciens, ait: « In nomine Jesu Christi Redemptoris nostri, aperiuntur oculi tui. » Et statim aperti sunt oculi ejus, et erat admirans cernensque mirabilia Dei, quae in hoc mundo videbat. Dehinc mulier quaedam, ut ipsa declamabat, tria habens daemonia, ad eum adducta est. Quam cum tactu sacro benedixisset, atque ex oleo sancto Crucem fronti ejus imposuisset, ejectis daemonibus, purgata discessit. Sed et aliam puellam, a spiritu immundo vexatam, benedictione sanavit.

§ 5. Cum autem jam dies obitus ejus appropinquaret vocavit ad se Praepositum monasterii, dicens: Exhibe ferramentum, et irrumpe parietem, et mitte nuncios ad Episcopum civitatis, ut veniat ad me sepeliendum. Die enim tertio ab hoc egredior mundo, et vado in requiem destinatam, quam mihi Dominus repromisit. Haec eo dicente, misit Praepositus ad Episcopum civitatis Nicensis, qui ei haec nuntiarent. Post haec Crescens quidam venit ad fenestram, et videns eum catenis vinctum, et vermicibus plenum, ait: « O domine mi, qualiter tam valida tormenta tolerare potes? » Cui ipse ait: « Confortat me ille, pro cujus nomine haec patior. Dico autem tibi, quia jam absolvor ab his vinculis, et vado in requiem meam. » Adveniente autem die tertio, deposuit catenas, quibus vinctus erat, et prostravit se in orationem: et cum diutissime cum lacrymis orasset, collocans se super scamnum, extensis pedibus, elevatisque ad coelum manibus, gratias agens

Deo, tradidit spiritum. Et statim omnes vermes illi, qui sanctos artus perforabant, evanuerunt. Adveniens autem Austodius Episcopus, beatum corpus studiosissime sepulturae mandavit. Haec omnia ab ejus ore cognovi, quem superius mutum et surdum ab eo sanatum exposui. Qui multa mihi et alia de ejus virtutibus narravit. Verum ea non recensui, quia audivi vitam ejus a multis fuisse conscriptam.

DE EODEM HOSPITIO

EX EJUSDEM GREGORII TURON. LIBRO

de Gloria Confess., Cap. 97.

Fuit in regione Nicensi Hospitius, magnus Dei famulus, qui multis virtutibus praeditus, ab hoc mundo migravit. Cumque sepeliretur, quidam juxta ipsum sepulcrum manum ponens, parum pulveris elevavit: quod in linteo involvens rudi, secum tulit. Progressusque postridie, navem, quae Massiliam ire parabat, offendit in littore: sed hic Lirinense monasterium expetere cupiebat. Viri igitur, quorum erat navis, Judaica erant a stirpe progeniti. Qua existente causâ, noluit vir indicare naucleris quae ferebat. Denique postquam progressi, contra Lirinense monasterium venerunt, navis in medio pelagi restitit, flantibusque ventis, nulla movetur in parte. Stupentibus vero Judaeis, quid hoc esset? homo ille veritatem aperuit, dicens: « Reliquias beati Hospitii mecum habeo, et nunc Lirinum adire desidero: quod vobis indicare metui. Nunc autem scio, quia ejus virtute retinetur navis vestra, nec hinc moveri prorsus poterit, nisi consensum illuc praebeatis, quo ego ire disposui. » Quod audientes viri, stupore permoti, mutatis velis, flante vento secundo, jam viro in insula Lirinensi deposito, quo voluerunt, libere abierunt.

S. Guibertum e xxiii hujus amandamus ad xxiii Octobris, qua de ejus corporis Inventionem et Translationem festum apud Gemblacum celebrari asserunt Bollandiani.

MARTYRIUM

SS. DONATIANI ET ROGATIANI

GRAVITER CONSCRIPTUM, INCERTO QUIDEM AUCTORE,
SED ADSTIPULANTIBUS EI ANTIQUISSIMIS MARTYROLOGIIS.

Circa 289 — Nat. Galli.

§ 1. Salubre est Catholicis lectoribus, de Martyrum triumphali certamine gloriosa gesta referre, et sitiendi populo de tam pie fuso sanguine quaedam vitae pocula propinare, dum alii rebus cognitis veneranda solemnia fidelius complectuntur, alii desiderii incitantur, advertentes quale pro Christo mori sit lucrum. Igitur cum Diocletianus et Maximianus Romanae urbis apicem gubernarent, et eorum praeceptis in Christianorum nomen bestialis feritas desaeviret: ut gratiam religionis Catholicae gentili sub lege calcarent, missis epistolis ad praesidem Galliarum decreto sanxerunt, ut simulacra Jovis vel Apollinis, quasi divino cultu deberet universitas venerari: ea ratione praefixa pollicentes, ut is qui eorum caeremonias coleret, vel sacrificia devotus offerret, publico se cognosceret stipendio munerandum: quo facilius humanam mentem cupiditatis laqueus traheret in errorem: ut deciperetur munere, qui ratione vinci non posset. Eorum vero, qui Christiani nominis in confessione persisterent, post illata tormenta jubent capitalem subire sententiam, quo terrore compulsi magis, a recto tramite crudeliter deviarent. Erat autem in urbe Nannetica (*Nantes*) juvenis quidam, nomine Donatianus, clarus genere, multo tamen clarior fide, qui acerbiter iniquitatis adolescentiae domans, freno maturioris animi temperabat, qui in ipso juventutis suae tempore migraverat in eum, quasi in senem: et inter procellas spiritalis nequitiae, ne lapsum incurreret, timor Domini semper prospere eum gubernabat. Qui despectis idolis, cum ad Catholicae fidei gratiam convolasset, baptismatis undâ purgatur: mysterio religionis imbutus, doctrinâ divinitatis armatur, et sine metu aliquo triumphum Christi oris sui buccinâ miles fortissimus in populo decantabat, nolens credita talenta negligendo infodere, ne culpâ absconditae pecuniae non careret: sed quasi bonus agricola in gentilium pectora fruges beatæ fidei seminavit. Qua sancti viri opinione florente, germanum ejus Rogatianum, adhuc in cultu idololatriæ consistentem, suavissimi oris blandus odor flagranter implevit. Qui ad fratrem, licet ætate minorem, seniore tamen credulitatis ordine, festinus accurrit,

deprecans, ut antequam persecutionis collectatio appropinquaret, Christiani baptismatis munere dotaretur: ne tam felix certamen adhuc paganum vel catechumenum inveniret, ut a fratre nihil minus in pugna, nihil minus obtineret in palma. Quod ad praesens ne susciperet baptismum, audita persecutione, fecit sacerdotis absentia fugitiva: sed quod de fonte defuit, martyrii cruor fusus impendit.

§ 2. Interea Nannetensem civitatem, gentilium turbâ favente, persecutor cum instrumento iniquitatis ingrediens, ab uno ex circumstantibus civibus his verborum stimulis incitatur. Moderatissime judicum, opportune venis, ad deorum religionem reducens eos qui post Crucifixum a Judaeis visi sunt aberrare. Noveris itaque Donatianum ejus esse doctrinae sequacem, in quem debeas severitatis tuae sententiam promulgare: qui non se tantummodo a deorum cultura suspendit, verumetiam germanum suum iisdem vaniloquiis pertinaciter immutavit, ut Jovem vel Apollinem, quos invictissimi Imperatores venerantur, et ab orbe terrarum adorari providi censuerunt, et eorum festa ita contemnunt, ut dii nostri, nova religione succedente, dejecti sint. Quorum interrogatione rei veritas, cum jusseris, certius aperietur. Tunc Praeses dolore commotus, virum beatissimum suis praecepit aspectibus praesentari. Ad cujus inquisitionem talibus verbis exorsus est. De nomine tuo, Donatiane, currente relatione, comperimus, quod Jovem vel Apollinem, qui nobis vitam nascentibus contulerunt, et crescentibus hucusque custodiunt, non solum contumaciter adorare recuses, sed etiam blasphemias ac conviciis proscindas, ac praedicatione inani populum salvari commemores, dum in Crucifixi interitum credere diversos compellis. Donatianus respondit: « Invitus veritatem locutus es, me cunctos errore pervasos ad ejus velle culturam reducere, cui soli competit universa servire. » Praeses dixit: « Aut praedicationi superfluae moderatum finem impone, aut si nolueris, jubeo vitam tuam celeri fine concludi. » Donatianus respondit: « Minas quas mihi praetendis, in eas casurus es: et laqueum, quem mihi promittis, incurres. Qui dum falsa persuasionem occupatus, tenebras lumini praefers, justum lumen Christi tenebrosus non aspicias. » Hinc Praefectus furore succensus, jubet sanctum compedibus vinctum, in custodiam retrahere, ut tormentorum violenta feralitas, aut perferentis fidem frangeret, aut expectantes, ne in Christum crederent, impediret.

§ 3. Tunc ejus germano, in conspectu populi constituto, coepit Praeses sub blandimenti dulcedine persuasionis inique venena miscere, ut quia virtute non cederet, oblectationis arte colla laxaret. Quem molliter appetens, ad haec verba prorupit: Audio, Rogatiane, a deorum cultu te velle inconsulte recedere, qui tibi dignati sunt vivendi munera largiri, et uberis sapientiae multiplicia

bona conferre. Unde non sine nostro pudore fit, si post causas hujus intelligentiae nova proferens, incipias insanire. Illud itaque tibi est maxime precavendum, ne confessione unius Dei, plures deos in tuam perniciem ire compellas. Sed quia adhuc nescio quo baptismo non teneris infectus, si voluntas obstinata te non decipit, deorum indulgentiam concessa recipies, ut in Imperatorum palatio, et aula deorum, possis cum vitae commercio sortiri dignitatis augmentum. Rogatianus respondit: «Optime promittis perversa, cum sis ipse perversus: qui primum polliceris Imperatorum gratiam, post deorum. Sed qua ratione in arce divinitatis colendi sunt, qui ipsis hominibus videntur esse posteriores ordine, licet habeatis inter vos participationem miseriae, cum illi sint de metallo, vos ad meliores habitus surdi: illi spiritu careant, vos sensu? Siquidem, qui in saxis religionem suam constituit, non aliud fit ipse, quam quod colit.» Tunc iudex ministris imperans, dixit: Et hic insensatus, cum doctore insipientiae in carcerem detrudatur, ut sequenti die deorum ac principum illata injuria, ultore gladio censurâ publicâ vindicetur. Sic tenebrarum in lecto duo fidei luminaria reconduntur: sed plus carcer illustrabatur ex gloria, quam martyres gravarentur ex poena. Beatus autem Rogatianus sine baptismatis gratia se praeventum esse contristatur: sed hoc sibi ex fide credidit esse pro lavacro, si fratris sui catholici osculum mereretur. Quo comperto, beatus Donatianus pro germano his verbis fudit preces ad Dominum, dicens: « Domine Jesu Christe, apud quem hoc obtinent prompta vota, quod facta, quia ubi non potuisse impedit, sufficere creditur voluisse: cum nobis donasti eligere, tibi soli posse servasti: sit famulo tuo Rogatiano pura fides donum baptismatis, et si contigerit crastina die nos feriente gladio interire, sanguinis effusio fiat ei chrismatis sacramentum. »

§ 2. Qua oratione completa corde et voce vigiliis noctis transcursis, simul lumine cum die relato, et carnificis vulnera, et praemia Domini sui expectabant. Sequenti vero die Praeses pro tribunali residens, confessores Christi in conspectu populi praecepit assisti. Educitur interea de carcere lugubri gaudium coeli, de sterili sede fructus Ecclesiae, de spinarum germine flos coronae. Constricti vinculis, liberi erant votis, quos in Christo ipsa tormenta reddiderant fortiores. Quibus coram positis, affatus eos est Iudex: Cum indignatione, inquit, ordior, ne, dum vos moliter alloquor, severitatis publicae vis frangatur: qui deorum religionem aut non colitis ignorando, aut (quod est gravius) non nesciendo calcatis. Tunc martyres responderunt: «Scientia tua, quae deterior est totius ignorantiae stultitia, similis sit diis vestris, quos in metallis sensu carentibus adoratis. Nos vero pro Christi nomine parati sumus excipere quicquid terroris inveneris: quia non hic vita nostra dispendium patitur, si illi reddatur,

a quo sumpsit exordium, et in futuro multiplicatae lucis fœnore muneretur. » Tunc dolore Praeses impulsus, jussit eos in eculei catasta suspendi: ut etsi animos eorum non mutaret, tamen membrorum lineamenta solverentur in poena: credens furori suo se consulturum, si carnifex, licet ad animam non perveniret, vel per tormenta corpus mactaret: ad hæc ministris imperans, ut post expensa supplicia a spiculatore eorum capita truncarentur. Tunc lictoris insania, ut de crudelitate judici complaceret, vel magis ut crescerent ornamenta martyrii, lanceâ militari perfossas cervices beatissimorum, gladio vibrante præcidit. Sic ad Christi gloriam venientes, dum beatus Donatianus lucratur germanum, et meruit germanus martyrium: iste fit illi causa salutis, ille fit isti palma mercedis: et multiplicis gratiae pignore redundante, consummatione felici, spe remunerationis suffulti, ad aeterna præmia meruerunt accedere, per vulnera laureati. Praestante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in secula seculorum, Amen.

VITA S. ZENOBII EPISCOPI FLORENTINI

AUCTORE JOANNE ARCHIPRESB. ARETINO

Obiit circa 405, annos natus 90 — Italus.

§ 1. Claram beati Zenobii extitisse progeniem, sive paternam, seu maternam intuearis, scriptorum vitae suae omnium literae attestantur. Is Luciano patre, claro inter Florentinos cive, et Sophia insigni foemina natus est matre, vi Kalendas Februarii, anno ab Domini incarnatione circiter trecentesimo decimo quinto *. Qui cum delicatissime enutriretur, a teneris pueritiae suae annis literarum studiis a parentibus traditus, Grammaticam primum et poëticam atque Dialecticam et Rhetoricam miro complexus est ingenio. Et quamquam permulta conspicaretur ante oculos suos objecta vitiorum exempla, et quasi mundanae cupiditatis fomitem, tamen virili animo considerans virtutum acquisitionem a vitiis solere intercipi, ab his vitiis, quibus illa aetas adolescentiae in illa plurimum patria solet implicari, integerrimus mansit. Nec ullo unquam turpi amore pellectus, sed perniciose quaeque prorsus abjiciens, corporis sui integritatem summo studio servavit. Nam nulla magis vires industria firmat, quam Venerem et caeci stimulos amoris avertere, ut Poëta inquit clarissimus **. Cujus

* Probabilior, juxta Silvanum Razzium, egregium Tusciae Agiographum, discrepantibus graviter in S. Zenobii ætate scriptoribus, annorum computatione usi sumus.

** Virgilius Georgicor. III.

potentia, dicebant Gentiles, patris summi tela Typhoëa * temnit, et jubet coelo superos relicto, vultibus falsis habitare terras. Sed quod Zenobius futurus esset Christi robustissimus miles, evidentissima suae indolis signa prae buerunt: quippe qui puer adhuc tantam in moribus verecundiam et vultu modestiam habuisse traditur, ut ne semel quidem effuse risisse conspectus sit: quod in omni aetate dedecere, gentiles etiam asseruerunt, cum risu soluto nihil ineptius esse dicat Catullus, et Socrates risum inconfinentem esse dementis indicium. Quibus contigit, ut non solum ingenii felicitate polleret, sed suae patriae adolescentes anteiret, evaderetque intelligentiâ facilis, ingenio acer, sermone disertus, lectione assiduus, disputatione acutus, moribus ornatissimus. Et praeter haec omnia inerat illi egregia quaedam indoles, et ingenua vultus hilaritas, atque oculorum gratia, qua omnes homines mirum in modum sui amore ac studio capiebat.

§ 2. Et cum jam octavum decimum Zenobius contingeret annum, catechumenus, consentientibus parentibus, a beato Theodoro episcopo Florentino statuitur. Quo tempore Athanasius patriarcha Alexandrinus, vir doctrinâ et sanctitate admirabilis, ingentes ab Arrianis pro fide Christi persecutiones patiebatur, Romamque confugiens, ad Julium Pontificem Maximum venerat. Zenobius vero, ut divina informari disciplinâ coeptus est, illi toto incumbens animo, Poëtica cuncta atque gentilia, quibuscum in teneris annis ludere ad eruditionem decuerat, abjicienda omnino a se curavit, dijudicans sequentem aetatem alios exigere mores, ut Christiana quaeque expeteret. Interea cum vicesimum aetatis suae annum ageret, parentes ejus puellam praestantissimae formae, prudentem virginem et sanguine claram deligunt, quam magna cum dote Zenobio desponsare tractaverant. Quam rem, ut primum Zenobius compertam habuit, protinus in Theodori per id temporis, ut diximus, Florentini Antistitis sinum gremiumque confugit. Cui mentem suam ac desiderium serviendi Deo seque totum insinuans, ut virgo permanens, quae Dei sunt, libere cogitare valeat, nec impedimenti detineretur uxoris: nil se magis abhorrere, quam mulierum consortium et societatem enarrat, atque instanter sacras baptismatis undas expetit. Quod ejus sanctum desiderium sacer antistes haudquaquam remoratus implevit, ac protinus omni clero Florentino ad se accersito, Zenobium propriis manibus honorifice ac celebriter terna baptismatis mersione conspersit.

§ 3. Id praeclarum facinus ubi ad parentes Zenobii famae ipsius celeritate delatum est, evestigio amicorum et consanguineorum agmine facto, stipatique famulorum cuneis, Zenobium quaesituri, Theodorum episcopum adeunt, atque Zenobium una cum praesule Theodoro atque canonicis ecclesiae cathedralis in

* *Typhoeus* unus e gigantibus; Aeneid. 1.

Christi visceribus aggregatum offendunt. In quos, ob rei novitatem irâ et furore perciti, summis conviciis et contumeliis exarserunt. Nam optabant Zenobium post contractas nuptias in longum differre baptismum, cum et illi aetate jam declivi nondum sancto lavacro regenerati essent. At Zenobius paternum furorem lenire cupiens, Episcopi benedictione atque licentiâ impetrata, et signo Crucis edito, pios in coelum oculos sustulit: cujus linguae Sanctus Spiritus tantam extemplo eloquii ubertatem infudit, ut parentes ipsius, impio furore deposito, eum, quem paulo ante in filio baptismum culpaverant, ipsi mox nuda humo prostrati ad pedes sacri antistitis, summa prece contenderent: quem ilico consecuti, benedicentes atque Zenobium, cum summo gaudio ac prope laetitia domum regressi sunt. Zenobium vero sanctus Antistes unico ac singulari affectu diligebat, neque illum tempore ullo quo id licuit, a suo latere divelli passus est. Ac primum Clericum, deinde Canonicum cathedralis ecclesiae, postremo Subdiaconem ordinavit. Cujus vita cum et religione in Deum, et charitate in homines indies excresceret, semperque seipsâ fieret auctior, Archidiacono Florentino per id temporis vitâ hominum functo, atque ad meliora translato, Zenobius, Theodoro episcopo instituyente, vicem illius sortitus est anno aetatis suae trigesimo secundo.

§ 1. Quo anno synodus illa magna octingentorum Episcoporum, fere omnium Arrianorum, procurante Constantino Imperatore, apud Ariminum celebrata est, in qua antiqua Patrum fides damnata est. Et Hilarius episcopus Pictaviensis, Arrianorum factione in Phrygiam pulsus, libros de nostra religione conscripsit. Et cum pene omnes Ecclesiae toto orbe sub nomine pacis Constantii tunc regis, Arrianorum consorcio polluerentur, essetque multitudo non parva haereticorum in civitate Florentiae, vir Dei Zenobius, divini verbi disseminator et haereticorum fortissimus oppugnator effectus, adversus illos quotidianis vel praedicationibus, vel fortissimis disputationibus acriter insistebat. Neque vero minus opere quam verbo catholicum populum instruebat. Nam sibi exiguo admodum victu et tenui reservato, quicquid ex redditibus superesset, in usus pauperum dispertiebatur. Verum anno post illius promotionem elapso, Constantius Arrianus Imperator moritur, et ad imperium Julianus execrabilis tyrannus sublimatur. Qui relicta majorum fide, et Constantini magni virtute, illius pietatem impietatis magnitudine superare contendit: ac per id jura omnia Christianis abstulit, persecutionemque, etsi non publico edicto, blandam tamen et pestiferam contra Christianos exercuit, alliciens potius, quam ad sacrificandum diis impellens. In qua multi ex nostris voluntate propria corruerunt, et alii quidam secreto interfecti, ut Joannes et Paulus: qui beatissimae Constantiae, Constantini filiae, eunuchi fuerant: illius amicitiam

ob Christi amorem respuentes pariter et munera, Romae in eorum domo per Terentianum campiductorem martyrio coronantur. Et Gallicanus vir patritius et consularis, ex Ostia ipsius Imperatoris praecepto discedens in deserta Aegypti, pari modo per Auricianum comitem templorum gladio percussus, Christi martyr consecratur. Tum vero Zenobii summa virtus enituit. Nam illius perfidiae impietatem, ingentemque nequitiam publicis et privatis praedicationibus increpare non verebatur: et non modo commissas non perdebat oves, verum ex paganis et haereticis plures quotidie Christi Ecclesiae accrescebant.

§ 5. Interea mortuo jam tyranno, vir sanctus Ambrosius ad episcopatum Mediolanensem assumptus, famâ et crebro rumore Zenobianae sanctitatis excitus, Florentinam urbem Zenobii visendi studio advolavit: cui vera et singulari amicitia et Christi glutino devinctus est. Inde cum recto itinere ad Damasum, maximum Christianorum Pontificem, qui tunc assumptus fuerat, Ambrosius proficisceretur, sibi et universae Ecclesiae gratulatus est, quod Christiana religio tali viro, qualis Zenobius erat esset ornata, atque mores illius et instituta, vitamque omnem sibi enarravit. Et cum per dies coram Pontifice fama ejus magis incresceret, jussit Damasus ad se acciri virum. Qui quoniam obedientissimus erat, cum Ambrosio ad eum concite properavit: et cum illum benignissime Pontifex suscepisset, secumque detineret, plura multo atque majora tum sanctitatis, tum etiam divinarum atque humanarum literarum eruditionis in eo comperisse testabatur, quam fama ipsa detulerat. Qua de re non multo post renitentem eum ac diutius reluctantem, Sanctae Romanae Ecclesiae ac Sedis Apostolicae diaconem prorsus instituit anno aetatis suae 38, et principio secundi anni Pontificatus Damasi. Ea dignitas calcaria quaedam ac stimuli augendae sanctitatis Zenobio fuit. Cum enim alios moribus et sanctimoniâ antea vicisset, seipsum in ea dignitate vicit. Quod etiam Dominus, lucernam sub modio ultra non passus, manifestis miraculis per Zenobium confectis ostendit. Nam die quadam ad ecclesiam Sanctae Mariae trans Tiberim, cum Damaso ibidem celebraturo contendens, a filio Praefecti, qui forte paralyticus lecto jacebat, protinus accersitur. A quo summa prece ac multis lacrymis exoratus, ut aegrotationi sui sanctissimis precibus illum eriperet, Zenobius primum humiliter recusare coepit, indignum se asseverans, per quem Dominus miracula ederet. Inde vero precum improbitate lacessitus, sese in orationem dedit. Unde simulatque surrexit, manu aegrotum cepit, et signo Crucis edito super aegroti corpore, sanum hilaremque levavit.

§ 6. Alio quoque tempore, cum in Orientis partibus haeresis quaedam exorta fuisset, ad illam sedandam a Damaso Pontifice Maximo Zenobius Constantinopolim legatus mittitur, qui et

acerrimis disputationibus, et vitae sanctimoniam, etiam sequentibus miraculis (nam duos a daemonibus miserabiliter obsessos, coram omni populo sua oratione liberavit) errorem illum ita repressit, ut nemo eam haeresim admodum asserere per omnia tempora ausus fuerit. Quibus rite peractis, Romam reversus est. Interea Theodoro Florentino episcopo luce mortalium functo, magna inter cives haereticorum quorundam factione de eligendo Antistite controversia et concertatio nascitur. Ad quam sedandam et comprimendam a Pontifice Damaso Zenobius veluti concivis dirigitur. Honorificentissime a Florentinis excipitur, adeo ut illo viso tanta apud eos auctoritate claruerit, ut a civitatis ingressu usque ad diversorii locum, a cunctis tam fidelibus, quam haereticis viris et mulieribus ad unum mira concordiam Zenobius episcopus acclamaretur. Fertur Thebanus Crates, civibus inter se dissidentibus, in concionem venisse, orationeque de pacis laudibus habita, lites omnes contentionesque sedasse. Sed istud profecto dignius tantoque nobilius fuit, quanto non paucos cives, ut ille, sed omnem patriam, non fucatis verbis, sed sanctitatis in ejus conspectu claritate lucente: non pecuniarum aut privatae cuiuspiam simultatis gratiam, sed fidei ac religionis causam dissidentem populum, pacatissimum reddidit. Verum haec pax illi, qui mentem in summo humilitatis locaverat, contraria inimicaque videbatur, et gravi curarum aestu atque animi fluctuatione percussus, illorum precibus omnino dissentiens, regressus Romam, auctoritatem suam nil apud conterraneos valuisse Pontifici Summo referebat.

§ 2. Florentini statim legatos viros duos Romam mittendos designant, qui Damaso Papae nunciarent, sese praeter Zenobium praesulem admissuros neminem. Damasus quamquam aegre ferebat optatissimo Zenobii consortio se privari, et indignum proclamabat matrem Ecclesiam Romanam a filia spoliari: explorato tamen Florentinorum desiderio, et sancta illorum victus pertinatione, suo cum moerore atque angore, quem (neque enim immerito) de Zenobii separatione capiebat, cum ipsum, sese indignum proclamantem, in Florentinum episcopum consecravit, et totius Tusciae metropolitanum, ut attestatus est Simplicianus, instituit, anno suae aetatis 61° et ab Domini nostri Jesu Christi incarnatione cccxxvi, Damasi Pontificis Maximi anno 10°. Qua tempestate doctissimi et sanctissimi viri floruerunt. Ex quibus hi plurimo sermone praedicabantur: Hilarius episcopus Pictaviensis, qui sequenti anno mortuus est: Eusebius Verceilensis episcopus, qui primus, ut Ambrosius in epistola ad Verceilenses enarrat, in Occidentis partibus monasterii continentiam et disciplinam Ecclesiae, diversa inter se, ut ille ait, conjunxit: ut et in civitate positus, instituta monachorum teneret, et Ecclesiam regeret jejunii sobrietate. Hic secundo anno post Hilarium moritur.

Florebat et tunc Didymus Alexandrinus, qui multa de nostro dogmate per notarios est commentatus. Nam post quintum aetatis suae annum luminibus orbatus, elementorum quoque, ut Hieronymus scripsit, fuit ignarus. Gregorius Nazianzenus, cui a theologia cognomen fluxit, Pontum eo tempore profectus, una cum Basilio, qui episcopus fuit Ecclesiae Cappadociae, viro sanctitate et doctrinâ admirando, philosophabatur. Gregorius episcopus Nysenus, ipsius magni Basilii frater. Epiphanius Cyprius episcopus Salaminae. Ipse beatissimus Ambrosius Mediolanensis episcopus, cujus, ut ait Hieronymus, omnes sententiae, fidei Ecclesiae et omnium virtutum firmac sunt columnae. Florebat et tunc Bassianus episcopus Laudensis, vir omni sanctitate praeditus atque magno Christi glutino Ambrosio devinctus: de quo ipse Ambrosius in epistola ad Felicem meminit. Erat et tunc Hieronymi presbyteri nomen per universum orbem celebre. Augustinus vero adhuc in Manichaeorum haeresi persistebat. Alique complures erant, quorum illa aetas fertilis magis ac magis erat *.

§ 8. Sed redeamus ad Zenobium nostrum, cui Papa Damasus praeclarum munus, duo corpora sanctorum, videlicet Abdon et Sennen, dono dedit, quasi mutuae inter se amicitiae futurum posteris monumentum. Quae in majori ecclesia, videlicet sancti Salvatoris, sub altari, Zenobius capsâ plumbea collocavit. A Florentinis vero tanta laetitiam, animo gestienti exultatione sanctus Episcopus exceptus est, ut ab ejus ingressu ob ingentem laetitiam plures dies festos solemnesque agerent. At sanctus Zenobius quanto magis a Domino exaltabatur, tanto studiosius seipsum humili cogitatione deprimebat. Corpus etiam longa mediâ, multis vigiliis, assiduis orationibus, hispida hirsutisque ciliciis sub clericali habitu, majori, quam unquam castigatione macerabat, privatis lectionibus, confessionibus, consiliis, publicis praedicationibus, atque adversus haereticos publicis disputationibus incumbabat. Omnes denique cathedralis ecclesiae proventus, praeter exiguum sui ac familiae condecens victum, in Christi pauperes distribuebat. Habibat autem juxta ecclesiam sancti Salvatoris, ubi et pastorale officium exercebat. Sed cum a publicis curis et populari tumultu pro tempore, ut quietius orationibus vacaret, se revocare voluisset, ad basilicam quamdam parvam, versus Septentrionem, tunc parumper a civitate distantem, accedere consueverat, quae sub honore beati Laurentii martyris ab Ambrosio, ut attestatur Laurentius episcopus Melphitanus, effusa Florentinorum fidelium celebritate, dedicata fuerat, et ipsa Ambrosiana vocabatur. In qua pro eo tempore vitam pene eremiticam ducens, duobus, Eugenio Archidiacono, et Crescentio Subdiacono **, comitibus in Christo solabatur. Quorum consortio

* Chronologiam ab auctore penitus vitiatam castigavimus. SS. vero Hilarius Pictav. et Eusebius Vercell. ante S. Zenobii ordinationem Episcopalem obierant.

** Vide MARTYROL. ILLUSTR. XIX apr., p. 340*.

Ambrosius ipse pluries admixtus interfuit, et multa ibidem per utrumque Ambrosium videlicet atque Zenobium, aequalis vitae, nec dissimilis meriti, Dominus miracula fecit. Et, ut refert B. Simplicianus (a), ab eodem Ambrosio ea ecclesia donata fuit corpore beatissimi Marci Papae. Quod cum à Damaso Pontifice Maximo magnis precibus impetrasset, in lignea capsula sub altariolo, ab Orientem disposito, quod ipse idem in honore Vitalis et Agricolae consecraverat, magna devotione condidit. In eadem basilica in ingressu contra Meridiem, corpus Pansophii Pansophiae filii requiescit, quem Simplicianus olim se praesente Ambrosium a mortuis suscitasse enarrat, et capiti ejus suppositum fuisse libellum affirmat, quem Ambrosius, illius vitam salutiferis instituens documentis, ei conscripserat, atque ipsius matrem ibidem tumulatam, cujus vitam castam sanctamque fuisse affirmat.

§ 9. In eadem basilica post transitum Ambrosii ex humanis, scripsit Paulinus, Nolanæ Ecclesiae sanctissimus episcopus, Zenobium nostrum animam illius ad altare pro Florentino populo, ut illis petentibus se visitaturum promiserat, Deum orantem pluries vidisse. Nam Paulini verba hæc sunt: In Thuscia etiam civitate Florentina, ubi nunc vir S. Zenobius est episcopus, quia promiserat Ambrosius, se petentibus illis, eos saepius visitaturum, frequenter ad altare quod est in basilica Ambrosiana quæ ibidem ab ipso constituta est, visum orare, sancto viro sacerdote Zenobio referente, didicimus. Hoc vir ille charitate plenus, de Ambrosio et Zenobio nostro testimonium retulit, quem in humanis adhuc degentem, sanctum appellare non dubitavit. Nec immerito cum vitam ille duxerit angelicam, et stupenda per illum in hac vita Deus operatus sit miracula.

§ 10. Nam cum mulier quaedam pagana, illustris, et dives valde, in hac Florentina civitate mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissime enutrierat, et ad perfectam illi jam pervenissent ætatem, quodam die in iram versi, matrem propriam pluribus verberibus enormiter flagellarunt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora illorum horrendis imprecationibus detestata fuit, genibusque procumbens et terram manibus pulsans, Erynnen caeterasque infernas pestes in rabiem filiorum magno cum gemitu invocat. Exaudiunt daemones ab imis tenebris: juvenes congregiuntur, illos in furias exagitant. Qui statim ut rabidi canes mordaciter adinvicem sua membra corrodunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens. Alii funes, alii catenas ferunt. Ligantur juvenes, nec rabie contineri valent. Jam mater pietate commovetur in filios, jam facti poenitet, et tantæ calamitatis eventum deflet: plangit, nec quid inde agat, cogitare

(a) Ille S. Zenobii Vitam primus fideliter ut acceperat ex auditu a S. Ambrosio Mediolan. cui immo. in Episcop. successit, doctæque et sanctæ, ut ait Razzius (qui eam aureo stylo italicè versam edidit) ingenuitate conscripsit. S. Simpliciani elogium dabimus in Append. Vol. VII, ad diem XIX aug.

valebat. Interim occurrunt memoriae quae de Zenobio audierat, et accepto consilio speque pro filiis recuperandae salutis, licet pagana sit, tamen credula ad Zenobium filios adduci procurat. Cujus ipsa pedibus provoluta, fatetur rem gestam, Deum suum exorare dignetur, precibus et lacrymis fideliter orat. Ille infelicem juvenum captivitatem miseratus, pieque commotus, ait ad mulierem: Constanter age mulier, et crede quod Dominus noster Jesus qui illos modo post orationem meam sanitati restituet, verus est Dei Filius, et omnium creator et Dominus. Et statim in basilica Salvatoris ubi aderant, coram vexillo Crucis se prosternens componit: ubi cum duabus horis in oratione jacuisset, hoc est, a prima diei hora qua illi advenerant, usque in horam tertiam, surrexit ab oratione, et juvenes signo Crucis benedicens, daemones ab illis prorsus effugavit, ut in eo compleretur quod scriptum est: *Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar, donec deficiant. Affligam illos, nec poterunt stare: cadent sub pedibus meis: quia praecinxisti me virtute ad bellum* (Psal. 17). Illi vero sanissimi effecti, una cum matre et omni familiâ constituto tempore baptismi gratiam susceperunt: qui usque ad Simpliciani tempora, ipso attestante, in fervore fidei magna sanctitate durabant.

§ 11. Nec multo tempore post, mulier quaedam Gallica, nobilis et generosa, Romam magno comitatu contendens, rumore admirabilium Zenobii virtutum excita, ad eum inter iter agendum visendi studio venit. Cujus sanctissimae vitae meritis aedificata, unicum filium suum ex itinere debiliorem factum, iter inceptum peragens, viro Dei studiosissime commendavit. Casu venit in natali die Apostolorum Petri et Pauli, cum de more Christiano sanctus Dei Zenobius una cum clero suo et fidei populo ad ecclesiam sancti Petri majoris ordinaria processione commecasset, praefata mulier inelyta reversa ex itinere, eadem horâ per quam sanctus abfuerat, filium suum vitâ excessisse cognovit. Illico muliebres panduntur crines, sit lacera vestis: cum fletu et ejulatu dolor foeminens uberes distillat in lacrymas. Quaeritur Zenobius, Cui tandem redeunti cum clero et Christiano populo a praefata ecclesia magnis plangoribus se dat obviam, atque pro pedibus ipsius puerile cadaver exponitur, et pro filio mortuo redivivus non minus fideliter quam humiliter a pia matre repositur. Namque pro sui exaggeratione doloris, unicum fuisse sibi filium praetendebat, nobilem genere, honestissimum patrimonio, consanguinea numerositate potentem. Quem praeter omnium suorum mentem secum advectum fuisse asserebat: unde, nisi per sanctum vitae redderetur, nunquam se ab integro visuram patriam, sed ibidem perpetuo luctu et squalore permansuram sese, firmabat juramento. Sanctus vero rei novitate, et muliebri lamentatione tanquam attonitus ac stupidus haeret, nescio utrum magis

miseratus, an matris collacrymantis gemitum, an apud se depositi pignoris interitum. Quae res etiam ardentius sanctum pro defuncto filio ad orandum impulsisse debuit, ne videlicet pignus quod a matre acceperat, repenti sibi quoquo modo deterius redderetur. Itaque Deum oraturus, versus Orientem genua sacra deflexit, et junctis duplicibus palmis atque in coelum extensis, oculis etiam in superna porrectis, pius orando lacrymas fudit: et super defuncto puero signo Crucis formato, manu puerum cepit, atque ab oratione surgens, illum pariter redivivum erexit: Quo viso miraculo, populus omnis stupore pariter et timore perculsus, Deum una voce collaudans et dicens: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis, et gloriosus in saecula, qui per sanctos tuos mirabilia operari non cessas: Episcopum domum usque sunt comitati. Illa vero nobilis mulier una cum puero, caeterisque itineris sui comitibus, pluribus diebus apud sanctum Dei virum summa jucunditate peractis, in Galliam summa cum laetitia reversa est.

§ 12. Zenobius interim parentibus suis e corpore commigrantibus, quaecumque sibi haereditario jure debebantur, vendita, in pauperes erogavit, praeter eas possessiones quae apud Pastinianum habebat agri Florentini, dioecesis vero Fesulanae, locum. Eas enim non vendidit: sed amplo ibidem constructo coenobio, duodenarium in eo numerum monachorum instituit qui septi claustris, vitam sub Abbate coenobiticam ducerent. Sed nec illud tacendum est, quod quidam multos annos caecus qui pro foribus templi mendicare solebat, quadam die Zenobio ecclesiam egrediente, ut sui misereretur, exorabat. Sanctus vero ad eum conversus, sciscitabatur, an lumine sibi reddito, Christianam fidem profiteri vellet. Ad quem ille: Libentissime, inquit, atque gratissime. Tunc sanctus signum Crucis efflinxit super caeci oculos, et restituta integre luce corporea, interiorem quoque lucem fidei qui utroque caecus extiterat, per baptismi gratiam consecutus est. Tempus autem omne quod accepto baptismo supervixit, divinis (ne ingratus consecuti muneris haberetur) dedicavit obsequiis. Nec minus ejus mater et soror similem ob hoc gratiam sunt consecutae.

§ 13. Quodam tempore cum ad visitandam Ambrosianam ecclesiam, prope muros civitatis versus Septentrionem, ut diximus, positam pedibus iret, forte illi data est obviam multitudo civium, funus adolescentis cujusdam nobilis efferentium. Quam cum sanctus Dei declinare vellet, citius praeventus nequivit. Extemplo enim adsunt, et circa sanctum coronâ facta, ut concivem resuscitaret qui peregrinae mulieris filium vitae reddiderat, conclamare coeperunt. Sanctus ut evitaret arrogantiae et praesumptionis maculam, multa excusatione indignum se obtendebat qui Apostolorum sanctorumque miracula consequi quoquo modo possit.

Suscitatum vero Gallicae mulieris filium, non suis meritis, sed matris fidei ascribendum dicebat. Quam illi excusationem cum nullo pacto acciperent, sanctus eorum fide perspecta, sese in orationem dedit. Et primo admonitis, ut *Kyrie eleison* pia voce clamarent, ipse contra Orientem flexis de more genibus, conjunctis manibus, luminibus in coelum erectis, Deum intentius exoravit. Oratione completa, sanctus pariter cum adolescente, et stupore omnium consurgit. Abiitque adolescens in pace, et laudans Deum longo tempore supervixit.

§ 14. Quis etenim illud silentio praeteribit quod concedens sanctus Praesul quodam tempore quamdam trans Alpes ecclesiam consecraturus, quibusdam obviavit quam miserabiliter flentibus? Quos cum pater sanctus, quam causâ flerent, interrogaret, eorum relatu cognovit, missos illos a Sancto Ambrosio praesule cum martyrum reliquiis quibusdam, sanctorum Vitalis et Agricolae, Nazarii et Celsi, atque Gervasii et Prothasii ad se perferendis: et unum eorum, nomine Simplicium qui inter illos videbatur esse major, in miserabile praecipitium, una cum equo delapsum, atque horrenda morte defunctum esse: quem illi ipsi ita magnopere flerent. Quo audito, Zenobius pater subito ab equo descendens, magna veneratione reliquiarum capsulam propriis manibus suscipiens, pie deosculabatur. Deinde eorum devotis precibus commotus, ut qui ad se missi fuerant, remissos incolumes ille reciperet, cum lacrymis in oratione ante Dominum supra defuncti corpus se prostravit, et orationi tam diu defixus inhaesit, quousque exurgens vivum illum et omnino liberum secum erexit: nec ulla collisionis signa in ejus membris, ac si nunquam fuissent, penitus videbantur. Quod alii prospicientes, simulque tanto stupentes miraculo, in laudes Dei proruperunt, steteruntque diebus plurimis cum beato Zenobio, atque laeti deinde ad B. Ambrosium redierunt.

§ 15. Sed quoniam de Eugenio et Crescentio, ministris S. Zenobii mentionem fecimus, quos ut sanctissimo praesuli ministerium, ita virtutes animi et coelestium gratiarum magnificentiâ concordabat: non ingratum fore putavi, de illorum conversatione et vita quae a Simpliciano et aliis sparsim conscripta comperi, vero ordine et nostro sermone hoc loco contexere. Nam opera magna fuerunt illis et virtutes multae, signaque plurima et prodigia fecit per illos Dominus: de quibus quae cum B. Zenobio operati fuerunt, aliqua enarrabimus. Habuit enim illos Zenobius non solum ad altare ministros, sed et in aliis prodigiis magnis coadjutores. Eugenius igitur, genere Florentinus, locupletibus et generosis parentibus natus est: primum secularibus literis eruditur: deinde cum ejus pater, Clarus nomine, in familiaritatem, amicitiamque beatissimi Ambrosii devenisset, illi ecclesiasticis disciplinis erudiendus traditur. Nam quodam tempore, dum

Mediolanum Clarus ob negotia propria petiturus esset, ad Zenobium ut ejus patris benedictione muniretur, accessit. Cui cum causas etiam sui itineris explicasset, adjecit interrogans, si sancto episcopo Ambrosio per se aliquid portandum, dicendumve juberet? Cui pater Zenobius: «Cupio illum iterum atque iterum revisere, atque illius sacris eloquiis saepissime recreari, quo haud injuriâ satiari non possum. Verum cum ad illius sanctitatis conspectum intraveris, omni veneratione salutem ex me dicito, atque ut promissa implere non differat.» Manumque deinde extendens, benedixit illi: et abiit in pace. Cum ergo Clarus Mediolanum pervenit, statim ad episcopalem Ambrosii domum properat. Et quia vir erat nobilis et probus, constanter humiliterque ad episcopum ingreditur. Et ex more Christiano, benedictione primum impetrata, magna deinde cum reverentia quae a Zenobio acceperat, sancto praesuli enarrabat. At ille ubi Zenobii nomen audivit, vultu exhilaratus, Clarum ipsum quam jucundissime suscipiens, et plura super Zenobio rogans, cum omnia pro voto audierat, illum, ne alibi, quam in episcopali domo secum omni tempore, quo degeret Mediolani, hospitaretur, benigne coëgit. Et per illum deinde, cum suis peractis negotiis Florentiam rediret, pulcherrimam Zenobio direxit epistolam.

§ 46. Contigit non multo post tempore Ambrosium, cum forte Romam peteret, Florentiam adventasse, et ad Clari domum, multo ipsius rogatu, multisque precibus astrictum, consentiente etiam Zenobio, divertisse. Quem ille, uti talem decuerat virum magnificentissime suscipiens, in pignus amoris, et firmissimae amicitiae foedus, unicum filium suum Eugenium sibi, clericalibus disciplinis, divinisque mancipandum, penitus elargitur. Quem Ambrosius, inspecta adolescentis egregia indole et docili naturâ, non absque conjectura futurae sanctitatis, gratissime suscepit. Nam vigent acerrime sanctorum ingenia, et ipsa animi puritas ad conjectanda quae futura sunt, ex minimis licet indiciis, felicitate tamen animi atque sapientiâ, rerum solet eventus exitusque colligere. Illum ergo secum duxit Mediolanum, et sanctissimis documentis vitam illius instituens, Clericum primum fecit, atque sacris lectionibus plurimum erudit. In quibus tanta industriâ, curâ studioque invigilavit, et in singulis ita illius patris vitam aemulatus est, ut ab omnibus pene alter Ambrosius diceretur. Nam erat largitate divini muneris fultus, et in operibus suis ac verbis prudens valde, atque humilitate et contritione cordis admirabilis, in jejuniis sedulus, in vigiliis intentus, in oratione sollicitus, nunquam penitus omittens, quo spiritalis gratiae majora munera sectaretur. Denique tam praeclarum atque fulgentem conversatione ejus animum Ambrosius cernens, mirum in modum eum dilexit, et suum deinde Subdiaconem ordinavit, atque illum, cum ad clericos sermonem haberet, exemplum edixit.

Et in quadam epistola ad Marcellinam sororem, etiam de illo testatus est: «Imitare Eugenium, sequere illum, et instituta illius observa: quia et Christi discipulus, ac vir prudens ac coelestis habetur.» Post quatuor vero a tempore suae ordinationis in Subdiaconem annos, rogatu plurium Florentinorum, cum Florentiam Ambrosius peteret, secum eum duxit. Quem sui concives summo cum honore ac laetitia susceperunt, et pater filium sibi perspicuens tot muneribus decoratum, incredibili gestiebat gaudio. Quid plura? Nunquam cessavit, quin suis instantissimis precibus ab Ambrosio impetraret, illum Zenobio Pontifici et Florentinae Ecclesiae subdiaconem tradi. Cedit Ambrosius voluntati patris et civium: traditur Zenobio Eugenius. Quem pius pater magna alacritate et gaudio suscipiens, pro eo oravit ad Dominum, dicens: Memento, Domine, studiorum famuli tui, et ne avertas misericordias tuas ab illo: sed crescant in illo miserationes tuae perpetuo, et vivat. Et tractu temporis, cum jam tricesimum aetatis suae annum duceret, et per omnia vir sanctus haberetur, Florentinae Ecclesiae archidiaconem ordinavit. Quod officium B. Eugenius incredibili ornavit religionis decore, et quibusdam quasi virtutum gradibus ad perfectae fidei constantiam ascendere videbatur: ut non solum ecclesiastica suae ecclesiae negotia, sed etiam vicinarum urbium divino quodam eloquio tractare videretur.

§ 12. Eodem fere tempore Crescentium canonicum suum B. Antistes Zenobius in subdiaconem elegit, virum vere sanctum, et plurimis virtutibus atque miraculis illustratum. Quippe qui erat potentissimus fide, praeditus innocentia, humilis conversatione, intellectu prudentissimus, et bonis moribus atque discretionem perfectus. Omni namque virtute praesulem suum aemulari nitebatur, et divino igne succensus meditabatur in lege Domini diebus ac noctibus. Plantatusque in domo Domini, florebat ut palma, et multiplicabatur, sicut cedrus Libani, fructus ejus. Nam cum Mediolanum semel peteret, ut Ambrosium visitaret, plures a daemonibus obsessos sua oratione liberavit, paralyticos aliquot diversis temporibus in civitate Florentiae penitus curavit, et duobus omnino caecis, pluribus astantibus, luminis claritatem restituit. O vere felix aetas, in qua Dei Ecclesia tot clarissimis ter sisque luminibus valuit illustrari! Fuerant prius Imperatores pagani qui ubique contra Christianos persecutionum procellis desaevebant, et innumerabiles pene martyres in toto orbe per varia et exquisita supplicia usque ad mortem in Christi nomine perdurarunt, nec minus fidelium multitudo per omnia loca cingebatur. Post persecutionem vero Diocletiani et Maximiani crudelium principum, plenitudo gentium, ut divinitus praordinatum fuerat, intravit in mundum, et foecunditas Ecclesiae coepit fructus amplissimos exhibere. Nam qui aetate illa in Christo

credebant, considerantes martyrum passiones, et eorum sincerum circa Christum confessionis affectum, coeperunt et ipsi per gratiam Domini sanctorum vitam, conversationemque sectari, et hujus institutionis fieri, ut in nullo prorsus antiquissimis patribus inferiores existerent. Aequiparantes etiam merita illorum qui pro nomine Domini nostri Jesu Christi certaverunt usque ad sanguinem: quippe qui invisibilium hostium molimina suae vitae integritate omnino destruxerunt. De quibus ait Apostolus: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, contra rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus* (Ephes. vi), quorum multiformes illi praecavescentes incursus, et caput serpentis antiqui fortiter conterentes, sempiternis praemiis sunt beate potiti. Hinc illi, Alexander, Athanasius, Nicolaus, Donatus, Martinus, Ambrosius, Zenobius, Augustinus, Epiphanius, Paulinus, Eugenius, Crescentius, et mille alii sanctissimi Episcopi et Levitae qui eadem pene aetate florentes, fructus uberes mundo non solum sanctissima doctrinâ, sed mirificis etiam praebuerunt exemplis. Crescebat indies fidelium multitudo, et per omnia loca mirabiliter augebatur. necnon ecclesiae quamplurimae et martyrum memoriae (*Oratoria*) construebantur.

§ 18. Impensius hinc monachorum cœtervis solitudines et deserta decorabantur loca. In solitudinibus erant errantes et montibus, in speluncis et cavernis terrae. Quietem denique solitudinis appetentes, gaudia salutis propriae ac fidem divino sunt munere consecuti, caeterisque mox exempla sublimioris vitae sacratorisque praebuerunt. Omnibus enim terrenis exiit negotiis, adhuc morantes in corpore, angelorum aemulati sunt sanctitatem, perque fastigia scandentes celsa virtutum, ultra admirationem enituerunt mortalium. Nam erat per id tempus B. Antonii vita cunctis ad imitandum praeclare posita, qui magni Eliae et Elisei, necnon et S. Joannis Baptistae existens aemulator, secreta interioris eremi, studio sectatus est singulari. Cui sanctus Athanasius, civitatis Alexandrinae antistes, proprio stylo testimonium perhibuit, dignus sane relatione conversationis Antonii, qui fratrum precibus, vitam illius pro multorum utilitate descripsit. In quo opere S. Ammonis meminit, a quo, Deo dante, primum jacta fuerunt fundamenta conversationis millium sanctorum monachorum, qui in monte Nitriae commorabantur. Necnon et Theodori, sancti admodum viri, qui cum sene praefato fuerat, ut idem nobis pontifex indicavit: quem singulari ac perfecto proposito et fide non ficta Deo subditum, multiplicia retulit diaboli machinamenta superasse. Quid de Paulo primo eremita dicemus? Cujus vitam a B. Hieronymo descriptam cum legimus, inimitabilem pene ab humanis judicamus. Quid de Hilarione? Cujus gesta si Homerus intelligeret, vel invideret materiae, ut ait B. Hieronymus, vel

suecumberet. Hinc innumerabiles pene in omnibus regionibus sanctorum monachorum fluxerunt turbae, quorum nomina descripta sunt in coelis. Ut id tunc non solum de sanctissimis Pontificibus, Sacerdotibus et Levitis, qui in seculo degentes, monachorum continentiam et ecclesiasticam observabant disciplinam: sed et de monachis et Christianis pene omnibus impletum videretur, quod in psalmis canitur: *Visitasti terram, et inebriasti eam, multiplicasti locupletare ea* (Ps. 64). Sed prohi dolor nostris temporibus pene defecerunt omnia. Jam nonnisi avaritia, luxuria et ambitio regnant. Jam in faece seculorum constituti videmur, et inter paucos religio Christiana servatur. Sed haec haecenus, nunc ad gesta sanctorum revertamur.

§ 19. Cum puer quidam deliciose nutritus atque unicus matris viduae, annorum quinque in via juxta cathedralem sancti Salvatoris ecclesiam ludens, pueriliter versaretur, casu aurigà praetereunte, boves in furias agitati, in puerum irruerunt. Quorum impetu oppressus puer, et a rota plaustris miserabiliter contritus, expiravit. Quem casum ubi moestissima mater rescivit, lamentabili planctu deplorans puerum sustulit, et pannis involutum ad Diaconem Eugenium accurrens, attulit: ipsumque ut sanctissimo patri Zenobio vitae restituendum offerret, luctuosissima prece obsecrabat. Eugenius vero, viduae fide inspecta, pietate magna commotus, oblatum puerum cum lacrymis ipse benigne suscipiens, pedibus sancti praesulis una cum mortuo puero se exposuit, et ut matri viduae atque fideli misereri velit, puerumque magna cum fide oblatum suscitot, exorabat. Tunc pius pater Zenobius, convocato etiam Crescentio subdiacono: « Oremus, inquit, fratres, ut mulieris hujus fidem precibus servorum suorum respiciat Deus, et pietatis ac misericordiae suae meritum illi ostendere dignetur. » Quod, cum ab oratione surgerent, factum est. Nam elevatus puer, ita sanus factus est, ut nullum in eo laesionis vestigium penitus videretur: et matri, quae pro foribus cum pluribus cunctabatur, ab Eugenio vivus puer pro mortuo ac sanissimus redditur. Tunc qui cum ea tristes advenerant, et quem mortuum attulerant, vivum conspicientes, exclamare coeperunt: Gloria tibi Domine, qui mirabilia per servos tuos operari dignatus es. Gloria sit tibi et laus in secula seculorum. Amen.

§ 20. Verum ante Zenobium praesulem hi duo ejus sanctissimi ministri Eugenius et Crescentius, et duobus ante Crescentium annis Eugenius, ut perpetuo cum Christo quiescerent, morbo intercepte, naturae debitum reddiderunt. Et, ut quidam ferunt, tempore mortis Eugenii, Ambrosium Florentiam advocatum, alii vero forte affuisse describunt. Sed qualitercumque hoc contigerit, compertum est, patrem Ambrosium tempore transitus sui Eugenii astitisse. Nam cum B. Eugenius, vir per omnia magnificus, gravi morbo in lectulo detineretur, et propinqui cujusdam absque

poenitentia et caeteris sacramentis mortem audisset, graviter commotus, coepit ilico contristari valde et moestus fieri. Cujus religiosae affectioni praesul Zenobius pie compatiens, aquam cum sale junxit: quam benedixit et dedit Eugenio, atque praecepit, dicens: Fili, confestim surge, et accelera ad domum amici defuncti, atque hanc aquam super illius corporis membra consperge, ut in nomine Jesu statim ille reviviscat, et Deo gratias agat. Quo audito, acsi in nullo pateretur, statim exurgens sanctus minister, atque injuncta exequens, super defuncti cadaver aquam effudit. Qui confestim ut a somno excitatus, a mortuis resurrexit, et cum Eugenio ad domum episcopi adveniens, gratias dedit ingentes Deo et B. Zenobio, cujus meritis et ministrorum ejus, non permiserat Deus animam suam in barathrum damnationis immergi. Sed Eugenius cum primum domi applicuit, morbo statim regravatus, super lectulum se composuit, et astantibus Zenobio et Ambrosio, diem sui transitus edixit. Qui licet illi de requie ac gloria cum Christo congauderent, tamen quia solatio tanti viri pro eo tempore privabantur, quem ad Ecclesiae regimen superstitem sibi optaverant, non poterant non moesti fieri: et cum Crescentio ac aliis quamplurimis clericis psallentes, hoc psalmo 24 jam coepto: *Ad te Domine levavi animam meam: cum illud decantarent, Deus meus, in te confido, non erubescam*: illius purissima anima, a corpore dissoluta, ad Christum factorem suum pie migravit 5 Calend. Decembr. *. Anno ab Domini Incarnatione ccccn. Cujus sanctissimum corpus Zenobius et Ambrosius honorificentissime intra civitatem in basilica Salvatoris sepelierunt, et trigesimo a transitu illius die, ecclesiam suo nomine, septimo ab urbe Florentina milliario, parte Orientali, in praedio cujusdam probi viri consecrarunt. Eodem anno et piissimus pater Ambrosius ad Dominum commigravit. Et post duos a transitu B. Eugenii annos, sanctus Crescentius ex mortali hac et corruptibili vita ad praestantiolem immortalemque translatus est, cujus hic vix vel umbra vel imago ipsa inveniri queat, 13 Calend. Majas. Cujus corpus Zenobius in eadem Salvatoris basilica juxta Eugenium honorifice sepelivit.

§ 21. Cum ergo Zenobius hos suos ministros, et alios complures discipulos perfectae conversationis ad Christum ante prae-
 misisset, et certus jam, quod talenta sibi credita minime prorsus abscondisset, diem festum cum ingenti gratiarum actione super tantis ac talibus fructibus laeta mente celebravit. Et post annum transitus Crescentii ipse quoque B. Zenobius, jam dierum plenus et bona senectute, infirmatus est. Et morbo ingravescente, cum jam certum suae resolutionis diem instare clericis ministrantibus praedixisset, et fama de hoc non solum per civitatem totam, sed ad usque vicinas urbes confestim convolasset, accurrit

* Martyrol. Rom. inscriptus S. Eugenius xvii nov.

clerus suis, accurrunt pontifices ex propinquis urbibus, accurrit et religiosus populus. Inter quos multi advenerant, qui diversis languoribus oratione illius fuerant liberati, aliqui ex mortuis suscitati. Plorant omnes, desunt se privari tanti regimine patris. Recordantur adinvicem beneficiorum et doctrinae sibi impensae; flent, et gestiunt illum saltem ante discessum ex hac vita posse videre. Et qui propinquiores lectulo astabant, amplexabantur eum quasi jam de seculo recessurum. Alii sanctos illius osculabantur pedes, alii manus; alii lectulum illum in quo jacebat, posse contingere solabantur: omnes benedictionem paternam ante separationem animae expetunt. Et ille, quamvis esset toto corpore attenuatus valde ac debilis, et modicus jam calor tepèret in pectore, nec praeter sensum vivi hominis quicquam superesset, faciem tamen habebat hilarem atque fulgentem, ut divinum quid in illius mente versari videretur. Et potens adhuc apertis oculis loqui, jubet lectulum aliquantulum ex superiori parte elevari, et sic omnes alloquitur:

§ 22. «Ego quidem, charissimi, viam patrum securus ingredior nam video me a Domino protinus evocari. Vos autem mentote eorum quae ante frequenter audistis, et solliciti in precibus, sobrii estote in operibus vestris. Nulla vobis sit penitus cum Arrianis conjunctio, nulla cum Meletianis, aut quibuscunque haereticis et schismaticis. Custodite piam fidem in Christo atque religiosam patrum traditionem, quam ex sanctis scripturis et crebro meae parvitatì admonitu didicistis. Obedite praelatis vestris, et post discessum meum, quia ad clerum et populum spectat, sine contentione Episcopum vobis eligit, qui post Deum praesit omnibus, et curam vestrarum gerat animarum. Jam Zenobius vester ad Deum suum migrat, qui crebras pro vobis propinquius preces effundet, et jam non erit amplius in praesenti seculo vobiscum.» Et elevata aliquantulum manu, omnes benedixit, rogavitque astantes episcopos, ut sacratissimis suis manibus eum Crucis signo communirent. Et paululum extendens pedes, mortem laetus aspexit, annorum fere nonaginta, 8 Cal. Junii, anno ab Incarnatione Domini cccv. Pontificatus S. Innocentii 3°. Tunc pontifices qui aderam, cum electis clericorum illius sacratissimum corpus curantes, conditum aromatibus imposuerunt feretro, et cervicem subjicientes ipsi, ad ecclesiam Ambrosianam, ubi se velle sepeliri praedixit, portaverunt, et psallentes psalmos et hymnos, honorificentissime in marmorea capsula sepelierunt.

§ 23. Post Zenobium vero Andreas vir sanctus et Florentinus civis, ad episcopatum assumitur. Qui videns miracula, quae a Domino ob Zenobii merita in Ambrosiana fiebant ecclesia, et hunc honorem ecclesiae majori potius deberi judicans, quinto praesulatus sui anno, consilio cum clericis et majoribus suae urbis communicato, statuit beatissimum Zenobii corpus ex Ambrosiana

B. Laurentii ad cathedralem sancti Salvatoris transferre. Et convocatis ex vicinis urbibus Episcopis, totoque suo clero, diem festum 7 Calend. Februar. cum praecedente jejunio populo indixit: quo scilicet sanctissimum Zenobii corpus magna celebritate ad majorem transportaret ecclesiam. Quo adveniente die, capsula cum corpore beati Zenobii ornatissime super quodam lectulo componitur, illamque soli Pontifices deportant, praecedunt clerici et ceroferarii, quorum erat multitudo non parva. Sequitur fidelis populus, primum primi civitatis ac viri omnes: post quos mulieres sequuntur ac pueri. Hymni, psalmi et cantica tam a clericis, quam a devoto populo decantantur. Quinetiam mulieres atque pueri cantilenas, ejus impensa beneficia recensentes, mira vocis modulatione cantabant. Omnia in Dei laude resonare videbantur. Proceduntque pontifices, et ad plateam quae est juxta basilicam Baptistae Joannis, deveniunt.

§ 24. Multus illuc populus advenerat, et statim viso feretro, extollunt in júbilo voces. Conatur quisque pro viribus loculum ipsum saltem contingere. Quo contigit, ut pontificibus portantibus ex nimia fieret devotione compressio: cecidissentque cum sancto corpore, nisi arida quaedam et antiqua ulmus, cui cum loculo adhaeserunt, illos sustentasset: quae a tam sacratissimo corpore contacta, admirata gratiam, exultavit, et videntibus omnibus statim viruit, misitque folia et flores. Et indies cum a devoto populo per frustra decerperetur, Florentini cives, in tantae rei memoriam, marmoream cum Cruce in eodem loco columnam erexerunt quae in hodiernum diem usque perdurat. Adjuti igitur Episcopi et seipsos resumentes, corpus sanctissimum ad ecclesiam deferre contendunt. Sed cum ipsius ecclesiae januam introire procurant, nescio qua divina impediti virtute, illud omnino in ecclesiam inferre nequeunt, nec qualibet viâ connixi, valvas ecclesiae ingredi possunt. Extolluntur clamores in populo: quidam hoc causam putant, quidam illud. Alii reportandum ad Ambrosianam ecclesiam proclamabant. Sed Andreas episcopus, vir sanctus, magna animi fluctuatione perculsus, ad optimum confugit orationis remedium, et coram omni populo procumbens genibus, et tensis duplicibus palmis, oculisque in coelum suspiciens, pie oravit ad Dominum, ne contristaretur populus ille: sed liceret cum beatissimo corpore ecclesiam ingredi, et illud statuto loco componere. Atque pro tanto beneficio duodecim ibidem constituere clericos vovit qui in honorem Ss. pontificis divinis obsequiis perpetuo vacarent. Et oratione completa consurgens, submittit et ipse cervicem feretro, hortaturque alios pontifices una secum ingredi ecclesiam. Qui Deum laudantes, omni cessante impedimento, cum júbilo totius populi Christiani, ecclesiam Salvatoris intrarunt: et celebratis Missarum solemnibus, beatissimum Zenobii corpus juxta corpora Eugenii et Crescentii ministrorum ejus

in quadam ejusdem ecclesiae catatumba honorificentissime locaverunt. Ubi et idem Pontifex Andreas altariolum sub ipsius nomine mira devotione consecravit. Ad quod plures diversis oppressi languoribus, quotidie concurrentes, continuo sanabantur.

§ 25. Inter quos a cuncto populo spectatus fuit puer quidam a daemone miserabiliter obsessus: qui cum ad liberandum duceretur, nullatenus ecclesiam intrare permittebatur. Nam hic, cum olim febribus laboraret, et ob contractam sitim, matre offerente poculum, quadragies in nocte una bibisset, fessa jam illa et somno oppressa, cum iterum a puero excitaretur, indignanti animo et irato poculum cum illi porrigeret, inquit: una cum hoc diabolum bibe: quo nec minus secutum est. Praesto affuit diabolus, illius corpus obsedit, et miserabiliter contorquebat. Et cum plura invanum adhibita fuissent remedia, tandem a religiosa quadam foemina edocta mater, una cum patre puerum Florentiam ad sepulcrum beati Zenobii deferunt, et cum religiosorum quorundam clericorum orationibus adjuti, illum tandem in ecclesiam intulissent, perduxissentque ad altare Zenobii, post temporis modicum cum foetore horribili evanuit daemon, nec unquam, quoad vixit, ad illum reverti ausus fuit.

§ 26. Interim mortuo Andrea viro sancto *, ad episcopatum assumitur Mauritius Florentinus presbyter, vir multa sanctitate praeditus, et a pluribus creditur sub Totila martyr effectus: sicque mortuus, in catatumba beati Zenobii juxta Andream sepultus fuit. Postquam longis temporibus plures forte in hac Florentina Ecclesia fuerunt Episcopi, de quibus nulla apud nos mentio habetur, tandem anno ab Incarnatione Domini 988 ad Episcopatum fuit assumptus Joannes Velletrensis, vir magnae prudentiae et consilii: qui quindecim in episcopatu perdurans annis, moritur, et in basilica beati Joannis Baptistae juxta puteum se sepeliri ordinavit. Cui beatus Podus **, natione Longobardus, omni sanctitate praeditus, in episcopatu successit, et plura oppida ejusdem dioecesis muris cinxit, sicut patet in tabula marmorea: moriturque duodecimo praesulatus sui anno, et in catatumba Zenobii, juxta alios in capsula Zenobii sepelitur. Post hunc Gerardus Allobrogus episcopatum gessit, vir multae scientiae, prudentiae et bonitatis. Is quinto sui praesulatus anno in Romanum Pontificem fuit assumptus, anno videlicet ab Dominica Incarnatione MLIX fuitque vocatus Nicolaus secundus. Cui in episcopatu successit Petrus Florentinus, cathedralis ecclesiae Canonicus, homo versutus et Simoniacus, apud quem nemo vir bonus vivere poterat. Nam hic B. Joannem Gualbertum de ecclesia sancti Miniatis supra collem quae Florentinae astat urbi, ignominiose expulit. Sed suorum cito scelerum poenas dedit. Nam a praefato Nicolao

* Florentinae Ecclesiae Praesulum a v ad xv saeculum catalogus. De S. Andrea Ep. vide MARTYROL. ILLUSTR. XXVI febr.

** Col. S. Podius XXVIII maji; vide Append. huj. vol.

Pontifice Maximo privatus episcopatu, vitam privatam ac miseram duxit. Post hunc Rodulphus Archidiaconus Florentinus, vir optimus, episcopatum pie et caste multo tempore gessit. Cujus temporibus cum quidam, cathedralis ecclesiae Canonicus, in Medicina peritus, servulum haberet dilectum, et is casu aegrotaret, pro illo ad altare beati Zenobii saepius solitus erat orare, nec tamen minus quicquam artis medicinae obmittebat, quin nimia forte curiositate quae excogitaverat, illi remedia impenderet. Et cum hoc diffidentiae divini adjutorii habeatur indicium, exaudiri non merebatur. Sed cum indies magis ac magis ingravesceret puer, omni remediorum curiositate abjecta, ad Zenobium multa devotione et prece confugit. Qui cum post devotam orationem aliquantulum corripere somno, vidit Zenobium astantem sibi, et dicentem: Quia in Domino cogitatum tuum jactasti, sanatus est servus tuus. Surge et vade, atque in Domino confide. Et excitatus a somno, sic reperit ut audivit.

§ 27. Post Rodulphum vero Reinerus Canonicus, multa prudentia et sanctitate praeditus assumitur ad episcopatum anno MLXIII. Hic longo tempore gessit praesulatum, voluitque sepeliri in basilica B. Joannis Baptistae, juxta locum, ubi Bartholomaei Apostoli est imago. Cujus sepulcrum versibus quibusdam adhuc perdurat insignitum. Huic successit Episcopus, nomine Joannes. Quem secutus est Gabriel. Post quem Nicolaus. Post hunc Joannes alius. Cujus tempore reliquiae brachii sancti Philippi Apostoli in ecclesiam B. Joannis Baptistae fuerunt delatae, anno ab Incarnatione Domini MCCIV. Huic successit Julianus qui quadraginta annis vixit in episcopatu. Post quem Hardingus qui 30. Post quem Joannes de Mangiatorum familia qui 13 annis gessit episcopatum. Cui successit Jacobus Florentinus similiter, et ex Ordine Praedicatorum Fratrum qui in episcopatu unico vixit anno. Post quem unico pariter anno Andreas de Morejis Canonicus. Et illum secutus est Lotarius de Tosignorum familia, archidiaconus in ipsa cathedrali ecclesia, vixitque in episcopatu annis 8. Quem secutus est Franciscus de Bagnoria, in ea ecclesia tunc archipresbyter. Praesulatus ejus anno secundo, videlicet ab Dominica Incarnatione MCCXCVII jacta sunt fundamenta novae cathedralis ecclesiae juxta illam Salvatoris, ut non solum intra se eam contineret, sed et initia templi admirandi de se ostentaret: quo nec minus secutum est. Nam elevatis per tempora firmissimis parietibus, ubi ad revolutionem principalis rotundaeque testudinis deventum est, non videbatur humano artificio posse compleri. Et cum multa invanum excogitata fuissent remedia, solus Philippus quidem Brunellescus Florentinus civis, id suo ingenio et architectoria arte potuit perficere. Nam imitatus antiquos, sine aliqua lignorum seu alterius materiae structura, ingeniosissimis artificijs, quibus ingentes lapidum moles commode elevabat,

aedificium perfecte ad complementum deduxit. Franciscus vero cum in episcopatu tredecim annis durasset, morbo confectus, naturae debitum reddidit.

§ 28. Post quem Antonius de Ursis episcopus Faesulanus, ad Florentinorum episcopatum fuit translatus. Cujus tempore clericorum quoddam hospitale opportunum per multa tempora multis initiatum fuit, cui ipse plurimum adiutor et fautor extitit. Hunc secutus est Franciscus de Cingulo, electus ab Dominica Incarnatione anno mcccxxiii vixitque in episcopatu annis 21. Hic caput beatissimi Zenobii ab aliis membrorum ossibus separans, ac de marmorea capsula extrahens, pulcherrime, ut nunc videtur, exornavit, atque ipsam cathedralem ecclesiam aliquibus aliis ornamentis quae in hodiernum usque diem perdurant, quam magnificentissime decoravit. Hujus etiam praesulatus tempore clericus, cum, judicio Guidonis Aretini Medici clarissimi, mortem ob natum in gutture apostema vix per diem unicum evadere posset, oratione ad sepulcrum B. Zenobii ac prece fidei exhibita, cum stupore omnium statim liberatus evasit. Simile cuidam sacerdoti, nomine Lapo, ipsi patri Zenobio dicatissimo, contigit. Qui cum ejus festum in vigiliis sollicite praepararet, renes casu confregit: et domum deportatus, magis se hujusmodi festivitate privari, quam suorum renum confractione dolebat, nec ob hoc a fletu usque in horas noctis matutinales cessare poterat. Qua horâ per somnium vidit B. Zenobium se elevantem et dicentem: Surge, fili, et matutinales in ecclesia Horas, ut optabas, decanta. Qui incolumis cum clericorum omnium ac suorum admiratione consurgens, pristinae penitus sanitati restitutus evasit.

§ 29. Post Franciscum vero de Cingulo, ad episcopatum assumitur Angelus Acciarolus, ex Ordine Fratrum Praedicatorum. Qui duobus fere annis a suo praesulatu elapsis mortem obiit, et ad episcopatum Franciscus Tudertinus assumptus fuit, in quo 44 annis vixit. Cujus tempore mulier quaedam formosissima, a proprio viro injuste derelicta qui in ejus invidiam in Angliam usque, non amplius, ut aiebat, eam revisurus perrexerat, in festivitate sancti Zenobii ad ejus altare cum lacrymis et multa prece confugit, et ne consortio viri indigne privaretur, magisque ipsius meritis reducem exciperet, pie exorabat. Quod ut postulaverat, evenit. Nam eadem die compunctus vir conscientiam peccati, et in amorem uxoris reductus, iter pro reditu statuit, reversusque magna secum et charitate devinctus, atque ex ea dulces natos utriusque sexus pluresque suscepit. Post hunc vero, anno mccclyiii cepit praesulatum Philippus de Lancella, cathedralis ecclesiae Praepositus qui reliquias pretiosissimi digiti sancti Sebastiani Româ ad suam detulit ecclesiam, vixitque in episcopatu annis tribus. Quem secutus est Petrus Corsinus, qui post septimum sui praesulatus annum in Ecclesiae Romanae Cardinalem fuit assumptus,

et illi in praesulatu Florentino successit Angelus de Ricasolis: cujus adhuc fratres extant viri clarissimi, et nepos ex fratre Guidactio, nomine Angelus, juvenis quidem mirae humanitatis et modestiae, liberalibusque disciplinis eruditus.

§ 30. Post hunc Angelus Acciarolus tenuit praesulatum, nec multo post in Romanae Ecclesiae Cardinalem fuit assumptus. Quem secutus est Bartholomaeus Patavinus qui similiter a Bonifacio IX in Romanae Ecclesiae Cardinalem fuit assumptus. Illumque Onuphrius ex Fratribus qui sancti Augustini vocantur, suo tempore in theologia clarissimus, in episcopatus honore secutus est. Cui successit Jacobus de Teranco. Post quem Franciscus Zabarellus de urbe Patavio qui paulo post Romanae Ecclesiae Cardinalis assumitur. Hunc secutus est in episcopatu Americus Corsinus ex urbe Florentiae, anno mccccxi. Cujus tempore Martinus Papa quintus, post longum schisma in Concilio Constantiensi ad Pontificatum maximum omnium obedientiam assumptus, Florentiam devenit, honorificentissimeque a populo susceptus, episcopalem Florentinam sedem Archiepiscopalem statuit, designavitque illi suffraganeos Faesulanum et Pistoriensem episcopos. Quo tempore praefatus Philippus Brunellescus fabricae majoris ecclesiae tunc primum architector effectus, amplam illam testudinem pulcherrimo prosecutus est artificio, et ad complementum clausura firmissima deduxit, anno mccccxxiii. Quo anno Eugenius quartus, Pontifex Maximus, Romam Florentiam venit, et Americus Archiepiscopus moritur, vacavitque archiepiscopatus circiter duos annos. Nam summus Pontifex Eugenius, cum apud Florentiam degeret, voluit eo tempore hujusmodi Ecclesiam regere, quam in plurimis reformavit. Et inter caetera, statuit pueros clericos 33 qui in Missarum solemniis et vesperis ecclesiae quotidie deservirent, praeessetque illis magister presbyter et vir delectus qui Grammaticam eos atque Musicam institueret. Et pro magistro centum aureos quotannis, et puerorum singulo novem dari ex redditibus quibusdam publicis ordinavit. Demum ad Archiepiscopatum promovit Joannem Vitellescum de Corneto, qui et titulum etiam Alexandrini patriarchatus obtinebat, nec multo post in Romanae Ecclesiae Cardinalem assumpsit. Hujus tempore praesulatus anno mccccxxvi mense Martii, die Annuntiationis B. Mariae Virginis, praefatus Eugenius sanctissimus Pontifex, basilicam novam magna celebritate consecravit, et sequenti anno, mense Octobri, idem Eugenius Ludovicum Patavinum cubicularium suum ad Archiepiscopatum promovit. Cujus tempore corpus B. Zenobii ex loco, ob diversam novae ecclesiae dispositionem ignobiliori ad digniorem aptioremque magno apparatu translatum fuit. Nam cum forma et dispositio magnificentissimi templi ad complementum redacta fuisset, et Eugenius Pontifex Concilium pro Graecorum unione celebraret, convenissetque Joannes

Palaeologus Graecorum Imperator, Demetrius Despotus ejus frater, Joseph Patriarcha Constantinopolitanus, magna Archiepiscoporum Graecorum et Latinorum, atque Episcoporum multitudo, visum fuit Joanni Spinellino, cathedralis ecclesiae Praeposito, viro clarissimo, canonicisque et civibus, eo potissimum tempore translationem corporis beatissimi Zenobii celebrare, et convenienti illud ac praeparato loco disponere.

§ 41. Statuto igitur die 6 Calend. Majas anno MCCCCXXXIX convenerunt in majori basilica Cardinales omnes qui curiam Eugenii sequentes, ad Concilium venerant: et ornatissime in medio ecclesiae choro variis tapetis et aulaeis praeparato, dexteram versus altare partem Cardinales insederunt. Post quos Patriarcha Jerosolymitanus, et Patriarcha Gradensis, aliaque ingens Praeclatorum multitudo pulcherrimo ordine disposita stabat. Ad sinistram vero sedebat primus Demetrius Despotus: post quem legati diversorum Principum et Comitum, Protonotarii Latinae Ecclesiae, nobilium Graecorum ac Latinorum multitudo non parva. Tunc Ludovicus Archiepiscopus in veste pontificia et mitrâ rediit, cum sex aliis delectis Episcopis, et Canonicis populoque innumerabili, ad antiquam procedens catatumbam, marmoream capsulam, in qua ossa erant beatissimi Zenobii, assumunt, et suos humeros sex illi Pontifices subjicientes, consequente Ludovico Archiepiscopo, cum totius populi jubilo, organisque ac tibiis atque diversis musicorum generibus, Dei laudem per totam ecclesiam resonantibus, magna cum omnium devotione et reverentia ornatissimo altari superimposuerunt. Et interim dum Missarum solennia celebrarentur, dignissimi omnes Florentinae urbis cives, accensos cereos in manibus gestantes, incedentesque conspicuo atque amplissimo ordine, magna devotione venerari beatissimum corpus adveniunt, atque omnium primi hi fuerunt qui ex eadem progenie cum Zenobio in hac Florentina civitate perdurant, viri ut plurimum clarissimi ac nobilissimi, de Hieronymis hodierno tempore vocitati. Post hos civitatis primores amplissimo, ut solent, apparatu conveniunt, quos caeteri magistratus, nec non alii plerique cives praestantissimi subsequebantur. Demum peractis sacris, assumunt capsulam iidem illi qui prius Pontifices sacri, et sequentibus Archiepiscopo cum canonicis ac innumerabili populo, in nova catatumba quae apud primam ejus ecclesiae cappellam, ut hodierno tempore nominantur, suo nomine consecratam, magno cum honore locaverunt. Quo videlicet in loco post paucos admodum dies marmoream capsam cum reliquis integris beati Podii, praenominati jam episcopi Florentini, soli canonici cum praeposito et presbyteris aliquibus, paucisque civibus, et me praesente, transtulerunt*.

* Et populari apud Florentinos celebritate, et liturgico in ea Ecclesia utpote Archiepiscopus Patrons princeps, perquam solemnem cultu, cum Officio per integrum proprio, gaudet S. Zenobius (vulgo S. Zenobi).

S. GREGORII PP. VII GESTA

A COAEVO NOSTRO HENRICO GUILLELMO WOUTERS
IN HIST. ECCLESIASTICA EPOCHA VII SINCERE DESCRIPTA

Pont. post Petrum 155us. Electus anno 1073.
Ob. 1085 — Natione Italus.

§ 1. Ordinatissimam utriusque potestatis, sacerdotii et imperii, concordiam, quae sub Leone Pp. III et Carolo M. fuerat composita, principum dissidiis, magnatum ambitionibus, bellisque civilibus disruptam, cladesque ingentes inde tum rerum publicarum securitati et prosperitati tum Ecclesiae paci, disciplinae, splendori iuribusque illatas, in praecedenti epocha conspeximus. Ad reparanda grassantia mala ordo christianae societatis erat componendus, Ecclesiae libertas et jura vindicanda, cleri disciplina reformanda, principum secularium in res sacras audacia, quae erat plurimum malorum causa, reprimenda. Haec autem non sine grandibus laboribus, neque sine luctationibus multiplicibus effici poterant. Ad tantum opus incipiendum Divina providentia destinavit Gregorium Pp. VII, qui magna vitae sanctitate, grandi animi fortitudine et constantia praeditus, vindicandae Ecclesiae libertati et restituendae disciplinae diligentissimam simul ac strenuam operam navavit. Ejus vestigiis inhacere qui ei in summo pontificatu successerunt. Hi etiam ad S. Gregorii exemplar reformandis abusibus, vindicandis ecclesiasticis libertatibus et iuribus contra imperantes civiles, et liberandae societati christianae ab injustis oppressionibus strenue adlaborarunt; ad liberandos etiam Christianos in Oriente a dira Mahumethanorum servitute, ad recuperandam Terram Sanctam, ad reprimendas istorum infidelium progressiones, et conservandam ab eorundem tyrannide Europam, excitarunt bella sacra seu expeditiones, dictas *Cruciatas*. Et tamen haec ipsa RR. Pontificum de Ecclesia et societate merita a nonnullis historicis vix laudata, quandoque improbata fuerunt.

§ 2. Cum Alexander Pp. II xi Calendas Majas 1073 ad meliorem vitam transisset, in ejus locum summis omnium Cardinalium suffragiis, cleri populique assensu et applausu electus fuit Hildebrandus, Hetruscus, e monacho Cluniacensi R. E. Cardinalis archidiaconus, sub Leone IX, Victore II, Stephano IX, Nicolao II et Alexandro II, praecipuis muneribus et legationibus perfunctus, vir maximi ingenii, eruditionis rarae, sanctitatis conspicuae, et studiis constantis in disciplinam ecclesiasticam. Is

vero omni viâ electioni suae restitit, regemque Henricum IV interpellavit, ne eam approbaret; sed et rex electioni ejus assensit atque Gregorium episcopum Vercellensem Romam misit, ut vice sua Hildebrandi consecrationi interesset *, qui in sua inauguratione assumpsit nomen Gregorii VII, rexitque Ecclesiam annos duodecim; ecclesiasticam libertatem et jura intrepide vindicavit, simoniam, quae in multis provinciis sacras electiones et ordinationes inficiebat, investituras, grandium malorum causas, ut mox videbimus, aliosque abusus proscripsit, disciplinam ecclesiasticam, praesertim coelibatum clericorum, in integrum restituit, et ad vindicandos christianos orientales ab infidelium tyrannide ea iniit consilia, quae ab Urbano Pp. II fuerunt executioni mandata. Haec omnia magis e dicendis patebunt.

§ 3. Magnus simoniae et depravatae in clero disciplinae fomes, magnae inter RR. Pontifices et principes seculares discordiae causa fuerunt Investiturae. Harum origo repetenda est ab eo tempore, quo episcopi et abbates non tantum praedia, sed castella, urbes, provincias, tamquam feuda possederunt. Ex eo tempore ad ejusmodi episcopatus et abbatias nominati summos imperantes adibant, ut ab iis dominio in ista feuda investirentur. Verum quod in initio aequitati consentaneum videbatur, deinde in magnum disciplinae et libertatis ecclesiasticae detrimentum cecidit. Invaluit quippe consuetudo, ut principes laici praetextu investiturarum collationes episcopatum et abbatiarum sibi adsciscerent, quatenus defunctorum episcoporum et abbatum baculum pastorem et annulum ad se deferri mandarent, haecque sacrae potestatis insignia conferrent iis qui sibi gratiores essent, et hi continuo episcopi et abbates creati censerentur. Hac ratione effectum est, ut ablata clero et monachis electione, tota eligendorum episcoporum atque abbatum potestas deferretur ad summos imperantes, ut dignitates ecclesiasticae turpissimo quaestu venderentur, et non hominibus dignis conferrentur, sed iis qui vel majus auri pondus offerebant vel regi ejusque ministris gratiores erant, utut caeterum ignorantes aut vitiis inquinati; unde maxima disciplinae ecclesiasticae detrimenta sequebantur. Quapropter sanctus Gregorius VII alique Pontifices ejus successores ad vindicandam Ecclesiae libertatem, ad extirpandam simoniam quaeque ab ea consequerantur mala, jure merito investituris restiterunt et eas damnarunt.

§ 4. In primis igitur S. Gregorius Pp. an. MLXXIV Romae 50 episcoporum multorumque abbatum et clericorum synodum habuit in qua ad extirpandum simoniae crimen et ad coercendos incontinentes clericos constitutum fuit, ut qui aliquem sacrorum ordinum gradum pretio essent adepti, nullatenus in Ecclesia

* Pagi, *Critica* ad an. 1074, n. 6, animadvertit, Gregorium VII ultimum fuisse, cujus electio ante consecrationem Imperatori significata fuerit.

ministrarent, ut nemo ecclesiastica jura aut vendere aut emere auderet, ut qui Ecclesiam pretio accepisset, omni in ea ministerio careret, ut incontinentes sacerdotes, diaconi et subdiaconi, Ordinum suorum exercitiis essent interdicti, et populus non reciperet seu frequentaret officia eorum qui in hac re constitutiones apostolicas transgrederebantur (a). Anno sequente Pontifex alteram plurimorum episcoporum, presbyterorum et abbatum synodum Romae coëgit, in qua contra investituras editum est decretum. Quae utriusque synodi decreta Pontifex omnibus ubique episcopis et principibus per litteras significavit, legatosque in diversas regiones misit, qui eorundem decretorum executionem imperarent. Contra haec decreta in Germania infremuit simoniacorum et incontinentium clericorum factio, Gregorium haereticum esse, se vero malle sacerdotium deserere quam decreta ejus suscipere, inclamans, quumque Sigefridus archiepiscopus Moguntinus in synodo Erfordiensi et Moguntina secundum Romanae synodi decretum clericis mandaret, ut vel continenter viverent, vel a ministerio sacro abstinere, tantus excitatus est tumultus, ut archiepiscopus sibi metuens, ab urgenda decreti observantia cessaret. Majori constantia apostolicas constitutiones observandas curavit B. Altmannus Pataviensis, qui proinde et pravorum clericorum insidias et Henrici regis persecutiones expertus est *.

§ 5. Tantam clericorum in Germania audaciam nemo mirabitur, qui pessimos ipsius regis Henrici IV mores noverit. Gregorius Pp. regem saepius hortatus est ad vitae emendationem, ad ejiciendos pravos consiliarios, ad restituendam Ecclesiae libertatem. Henricus utut Pontifici propter decretum de investituris infensus, quia bello saxonico implicitus, multa Gregorio promisit, sed nihil effecit; neque immunis fuisse creditur a conjuratione, an. MLXXV Romae contra Pontificem inita a Cencio urbis praefecto, qui propter scelera sua excommunicatus, armata manu Gregorium sacris operantem media nocte Nativitatis Domini apprehendit et contumeliis verberibusque affectum turri inclusit. Pontifex a populo romano liberatus, insigne moderationis christianae exemplum dedit, Cencio veniam et poenitentiam petenti ignoscens, modo peregrinatione Jerosolymitana sacrilegium expiaret **.

(a) Injuste Sigebertus Gemblacensis, ex ultimo istius synodi capitulo infert, Gregorium VII censuisse, sacramenta ab incontinentibus sacerdotibus confecta, esse invalida. Solum enim populo prohibuit audire Missas ejusmodi sacerdotum aut eorum officia recipere et frequentare, ut hi contemptu publico ad emendandam vitam compellerentur, sicut id exponit idem Pontifex in Epistola ad Ottōnem episcopum Constantiensem: *Stavimus etiam*, inquit Gregorius, *ut si ipsi contemptores fuerint nostrarum, imo sanctorum Patrum Constitutionum, populus nullo modo eorum officia recipiat, ut qui pro amore Dei et officii dignitate non corriguntur, reverentia sacendi et oburgatione populi respiciant*. Summam etiam antiquitatis ecclesiasticae ignorantiam aut malam fidem produunt Mosheim, *Institut. hist. eccl.*, saec. XI, part. II, c. 2; Ranke, *Histoire de la Papauté*, t. I; De Potter, *L'esprit de l'Eglise*, t. V, part. II, l. 2, asserentes, clericos saeculares primum a Gregorio Pp. VII legi coëllatos fuisse adstrictos; c plurimis quippe monumentis manifestum est, quosvis clericos majores a vetustissima Ecclesiae aetate ad vitam continentem fuisse obligatos. (Franc. Ant. Zaccaria, *Storia Polemica del Celibato Sacro*).

* Bolland. *Acta SS.* 8 augusti.

** Paul. Bernriedensis, *Vita S. Gregorii VII.*

Henricus vero tunc superatis Saxonibus, Pontificem et Ecclesiam graviter vexare coepit. In Saxones et Thuringos terribilem vindictam exercuit; civitates depredatae, viri necati aut fugati, mulieres in ipsis ecclesiis oppressae, episcopi et sacerdotes capti, omnes in durissimam servitutem redacti sunt. Contra tantam tyrannidem Saxones communem christianorum patrem, Rom. Pontificem, interpellarunt, eique Henrici regis saevitiam, infamia crimina et turpissimum quaestum, quo dignitates ecclesiasticas hominibus indignis conferre pergebat, significarunt. Gregorius legatos cum litteris ad Henricum destinavit, ut missis investituris, libertatem Ecclesiae restitueret, et Romam ad synodum veniret de criminibus, quorum accusabatur, rationem redditurus, sub excommunicationis periculo. At Rex irā percitus, legatos Pontificis cum contumeliis eiecit, et ex omni regno suo synodum indixit Wormatiae. In hoc conciliabulo cardinalis Hugo Blancus, propter morum suorum pravitatem a Rom. Pontifice depositus, regi, episcopis et abbatibus obtulit libellum accusationum idest calumniarum contra Gregorium Pp.; exhibuit etiam litteras, nomine cardinalium, senatus populiue romani confictas, quibus ii Gregorii depositionem postulare viderentur. Secundum haec praelati congregati, quorum alii erant simoniā aliisve vitiis inquinati, alii regis vi et minis perterriti, sententiam in Gregorium ferre ausi sunt, eum pontificatu indignum declarantes. Confestim rex ista significavit episcopis Longobardis, qui magna ex parte S. Gregorio propter reformationis decreta infensi, in conciliabulo Papiensi, ejus depositioni subscripserunt. Eodem tempore rex clerum, senatum populumque romanum ad exauctorandum Gregorium excitavit, et Pontifici ipsi petulantissimis litteris sententiam depositionis significavit.

§ 6. Tantam principis audaciam minime tolerare potuit Pontifex. Igitur eodem anno coacta Romae 110 episcoporum, abbatum et diversae ordinis clericorum atque laicorum synodo, exposuit ea quae ab Henrico IV fuerant attentata. Omnes cum indignatione exclamarunt, talem principem honore regio privandum et anathematis vinculo alligandum esse. Tunc Gregorius aclamante tota synodo, Henrico IV totius regni Teutonicorum, et Italiae gubernacula interdixit, eum anathematis vinculo alligavit, omnes christianos a vinculo juramenti, quod ei praestiterant, absolvit, et ne quis ei ut regi serviret, prohibuit; Sigefrido archiepiscopo Moguntino, qui praecipuas partes habuerit in conciliabulo Wormatiensi, et aliis, qui ei interfuerant, dixit, quae facerent satis; episcopos Longobardos, qui contra Pontificem conspirarant, ab omni officio episcopali suspendit et ab Ecclesiae communione separavit. His factis, sententiam in Henricum latam omnibus fidelibus, praesertim episcopis et optimatibus regni Teutonici significavit per litteras, in quibus exposuit, quae

ratione Henricum primo adhortationibus deinde admonitionibus et comminationibus a criminibus abducere conatus fuerit, quaque ratione tandem ad ferendam in eum, in dies audaciorum, sententiam sit coactus (a). Summa autem haec potestas, qua Gregorius Pp. VII erga Henricum IV et alii nonnulli Pontifices erga aliquot imperantes civiles media aetate usi sunt, multis scriptoribus displicuit, qui contenderunt, Pontifices istos in hac re sibi usurpasse potestatem quam non habebant, muneris sui limites esse transgressos, turbasque graves in christiana societate excitasse. Horum criticorum assertiones multi viri eruditi refellendas suscepunt, illosque Pontifices a praedictis accusationibus vindicarunt, diversa tamen ratione. Alii contenderunt, RR. Pontificibus jure divino inesse potestatem directam et ordinariam in spiritualia, indirectam vero et extraordinariam in temporalia, seu eorum potestatem directe quidem primitusque ordinatam et institutam esse ad spirituale fidelium regimen in ordine salutis aeternae, quandoque tamen se etiam extendere ad temporalia, dum id ad tuitionem spiritualium est necessarium; adeo ut, si qui principes seculares potestate sua in Religionis destructionem abutantur, Rom. Pontifices eos non tantum poenis spiritualibus reprimere, sed etiam contumaces deponere possint. Alii censent, summam istam potestatem, qua RR. Pontifices media aetate erga aliquot imperantes civiles usi sunt, ex ipsis christianae societatis, prout tunc constituta erat, adjunctis atque necessitatibus esse repetendam, eamque potestatem receptis tunc et eruditorum virorum et ipsorum principum opinionibus atque vigenti juri publico fuisse consentaneam. Hujusmodi potestatis exercitium societati christianae fuisse utilem, turbasque, in societate excitas, non RR. Pontificum potestati sed vel principum perversitati vel aliis causis attribuendas esse, hujus aetatis monumenta testantur.

§ 7. Quum primum Gregorii VII in Henricum IV sententia in Germaniam delata fuerat, multi partes Henrici deseruerunt. Varii praesules, qui conciliabulo Wormatiensi interfuerant, emendationis litteras Romam miserunt, Gregorio VII obedientiam professi sunt et poenitentiam postularunt, quos Pontifex benigne

(a) Otto Frisingensis, l. VI, c. 35, existimavit Gregorium VII omnium primum sibi adscivisse jus excommunicandi et deponendi principes ab auctoritate qua fruuntur. Sed Bellarminus, in Tractatu *De potestate Summi Pontificis in rebus temporalibus*, respondet: Fuit quidam Otto Frisingensis doctrina, moribus et nobilitate insignis; sed tamen legendo et relegendo non invenit omnia. Nam Arcadium Imperatorem ab Innocentio I Pontifice propter ejectionem S. Joannis Chrysostomi excommunicatum fuisse, testatur Nicephorus, l. XIII, c. 34, quod et sententiam ipsam excommunicationis ad verbum recitat. Ejusdem excommunicationis meminit Gregorius VII in Epistola ad Episcopum Metensem. Leonem quoque Isaacium Imperatorem a Gregorio II, et rursum a Gregorio III excommunicatum propter haeresim Iconomachorum... testantur historici graeci et latini. Id ipsum adversus Ottonem Frisingensem adnotarunt alii plures. Ludovicus Gotti, in Gregorii VII Vindictis, colloquio XI, § 14, ait: Fateor ex scriptoribus aliquos depositionem Henrici a Gregorio factam tamquam rem novam proponere, quam nemo Pontificum antea fecisset. At nec ullus, ante Henricum IV, Papam deponere machinatus est. Cur ergo aequiori jure Papa Henricum rebellem et contumacem deponere non poterat? Hoc tamen inter depositionem Papae et Henrici interfuit, quod illam omnes viri probi, et vere catholici, ut monstrum execrati sunt, quod vel ipse Henricus facto comprobavit: istam omnes viri catholici velut justam ac necessariam laudant: soli Protestantes, et quidam pauci adversus eam conclamant. De jure Romani Pontificis in temporalia Principum saecularium vide Bellarminum, Op. cit.

suscepit. Illorum exemplo plerique magnates ab Henrico disceserunt. In Italia vero episcopi Longobardi, supra in Romana synodo excommunicati, cum Guiberto archiepiscopo Ravennatensi Papiæ congregati, in ipsum Pontificem anathema dicere ausi sunt. vii Cal. Novembris 1076 plerique principes Germani, ecclesiastici et laici, cum Apostolicæ Sedis legatis, Siccardo patriarchâ Aquilejensi et Altmanno episcopo Pataviensi, convenerunt Triburiam, et postquam de eligendo novo rege deliberassent, Henrico significarunt, quod, si intra annum ab excommunicatione sibi inflictâ non foret absolutus, sciret se regno orbatum iri; quod si præscriptis conditionibus acquiesceret, se cum eo pacem inituros, et Rom. Pontificem rogaturos, ut in comitiis generalibus suprema sua auctoritate causam definiret. Henricus his perterritus, ocius in Italiam properavit; post trium dierum poenitentiam ad præsentiam Pontificis admissus et culpam confessus, veniam et absolutionem petiit. Gregorius eum ab excommunicatione absolvit, ea lege, ut omni imperio abstinere, donec ipse, a proceribus arbiter interpellatus, causam ejus in comitiis generalibus cognovisset et definitivam sententiam tulisset, utque in regnum restitutus, Pontifici obediret et opem ferret ad reparanda mala Ecclesiæ illata et ad reformandos abusos. Henricus jurejurando promisit, se propositas conditiones servaturum, at vix absolutus, ad pristinam nequitiam rediit, et præscriptas sibi leges contempsit, ut infra videbimus.

§ S. In Gallia juvenis rex Philippus res publicas et ecclesiasticas tristem in statum conjecit, ut supra diximus. Gregorius VII Humberto archiepiscopo Lugdunensi et Rocleno episcopo Cabilonensi mandavit, ut regem monerent, quatenus ab impedienda ecclesiastica libertate abstinere, intantatis ei anathematis minis, nisi Episcopos, cleri suffragiis populique assensu electos, Ecclesiis præfici sineret. Rex missis Romam legatis, spopondit, se emendaturum quæ in Ecclesiam peccaverat, et mandatis apostolicis pariturum in iis quæ Religionem spectabant. Pontifex regis consilia laudavit *. Quum vero audivisset, regem in nefandis criminibus perseverare, justitiæ leges et ecclesiarum libertatem impune violare, litteras graves ad episcopos Galliae scripsit, in quibus eorum negligentiam increpavit; mandavit iis, ut regem monerent et a perversa vita revocarent sub generalis interdicti periculo, addiditque, quod si rex in iniquitate sua perseveraret, se anathematis gladio, ipsiusque regni privatione plectendum sciret **. Verisimiliter rex Pontifici fecit satis, cum non legamus a Gregorio sententiam in eum fuisse fulminatam. Interim Pontifex ad componenda ecclesiastica in Gallia negotia et ad corrigendos abusos legationem apostolicam credidit Hugoni Episcopo Diensi. Hic Synodos Claromonte, Augustoduni,

* *Epist.* 35, 36 et 76, L. I.** *Epist.* 5, L. II.

Pictavi, aliisque in urbibus habuit, in quibus varia negotia ecclesiastica composuit, plures Episcopos vel propter simoniae crimen vel propter vitae pravitatem deposuit, canonesque ad tollendam simoniam et clericorum incontinentiam condidit. Multas contradictiones, obstacula et pericula in hoc negotio Hugo legatus expertus est; verumtamen animo invicto officium suum executus, de reformatione ecclesiastica in Gallia optime meruit.

§ 9. In Hispaniam Gregorius VII legavit Richardum cardinalem, tum ut abrogato ritu Gothico officia sacra constitueret secundum Romanum, tum ut Alphonsum regem Castellae perduceret ad dissolvendum conjugium, quod cum defunctae conjugis consanguinea contraxerat. Alphonsus secundum Pontificis mandatum incestum conjugium dirupit; et in Burgensi Synodo an. MLXXX Romani ritus praescripti, aliaque ad disciplinam ecclesiasticam, speciatim ad clericorum continentiam spectantia, constituta fuerunt. Sed et in Italia superiori seu Longobardia graves turbas excitabat, ut vidimus, simoniacorum et incontinentium sacerdotum factio. In inferiori Italia Normanni negotia gravia Pontifici facesserunt, Marchiam Anconitanam, Spoletum, Beneventum, aliasque Romanae Ecclesiae provincias devastarunt. Quapropter Gregorius, Robertum Guiscardum Apuliae et Calabriae ducem excommunicavit; quem tamen postea in communionem et gratiam Sedis Apostolicae recepit, eique, cum fidem suam et annui tributi pensionem Pontifici obligasset, Apuliae, Calabriae et Siciliae investituram concessit, quam jam concesserant Nicolaus II et Alexander II. De Salerno vero, Amalphi et parte Marchiae Firmanae a Roberto occupatis, quaestio suspensa est.

§ 10. Sollicitudinem suam etiam ad Africanam Ecclesiam extendit sanctus Pontifex. Religionem christianam ibidem sub Saracenorum tyrannide collapsam vidimus. Quum hoc tempore Cyriacus Archiepiscopus Carthaginensis et primas Africae, quosdam indignos ad sacros Ordines admittere nolisset, ad regem infidelem delatus, verberibus caesus fuit. Quod cum audivisset Gregorius Pp. litteras scripsit ad Carthaginenses, quos propter illam Archiepiscopo injuriam reprehendit et ad poenitentiam excitavit; Cyriacum vero propter constantiam laudavit et ad perseverantiam hortatus est *. In Mauritania orientali seu Sitifensi multi adhuc erant christiani, quibus Annasir, rex, quamvis Saracenus, favebat; cum ii hoc tempore archiepiscopum sibi elegissent Servandum presbyterum, et in tota Africa solus existeret Cyriacus Carthaginensis antistes, Servandus Romam venit, ut consecraretur. Gregorius ipse eum consecravit Archiepiscopum, litterasque scripsit ad Annasir regem, quem propter favorem christianis praestitum laudavit; scripsit etiam ad christianos Mauritaniae, quos ad obedientiam erga suum archiepiscopum et ad

* Epist. 22, 23, L. I.

mutuam charitatem hortatus est; cumque secundum canones ad consecrandum Episcopum requirerentur tres Episcopi, Gregorius utrique archiepiscopo mandavit, ut tertium eligerent et Romam consecrandum mitterent, quatenus deinceps ipsi alios in Africa consecrare possent. Litteras quoque per legatos accepit a Michaële Duca, imperatore Graecorum. Pontifex ad imperatorem litteras reddidit, in quibus devotionem ejus erga Rom. Ecclesiam laudat, suum ipsius desiderium ineundae cum Ecclesia Cp. concordiae significat, de caeteris vero negotiis, de quibus locuti fuerant legati, acturum cum eo dicit Dominicum patriarcham Venetiarum, epistolae suae latorem *. Ista autem negotia verisimiliter spectabant bellum sacrum contra Mahumethanos seu Turcas, qui per omnem fere Asiam Minorem victicia sua arma proferebant, imperium graecum ad summas angustias redigebant, christianos graviter opprimebant. Gregorium VII reipsa consilium iniisse comparandi expeditionem contra Mahumethanos et proficiscendi Constantinopolim ad componendam Ecclesiarum concordiam, patet ex epistolis, quas ea de re scripsit ad Henricum regem Germaniae, ad Guillelmum comitem Provinciae, et ad omnes christianos **, sed consilio huic obstiterunt simultates, quas ei facessivit Henricus IV. Anno autem MLXXX idem Pontifex litteras scripsit ad Synnadensem Armeniorum in Phrygia archiepiscopum. Audiverat enim Armenios in nonnullis errare, ideo ab archiepiscopo certior fieri voluit, quae esset eorum doctrina de quibusdam Fidei articulis; eundem simul monuit, ut usum panis azymi in consecratione Eucharistiae retineret, nec fidem adjungeret Graecis, Latinos hac in re accusantibus.

§ 11. Quum a Demetrio duce Croatiae et Dalmatiae fuisset rogatus, ut ei regis nomen et honorem concederet, ad eundem legavit Gebizonium abbatem, postea episcopum Caesenensem, et Folcuinum episcopum Fori Sempronii; qui Demetrium, postquam jurejurando fidem suam et annum censum Rom. Ecclesiae obligasset, regia dignitate investiverunt. Eandem dignitatem Gregorius VII concessit Michaëli duci Slavorum seu Serviorum, ut eruitur ex epistola, qua a Michaële petiit legatos, per quos dissidia inter Spalatanum et Ragusanum archiepiscopos componerentur et insignia regia ad illum mitterentur. Eodem circiter tempore filius Demetrii, regis Russorum, Romam venit, regnumque suum secundum patris sui vota de manu Pontificis tamquam donum S. Petri suscipere postulavit. Gregorius VII filium Demetrii, postquam hic, de more, fidei juramentum praestitisset, nomine D. Petri regno Russiae investivit. Tum ante Gregorii VII tempora tum post ejus aetatem mos obtinuit, ut reges, duces, comites regna sua, provincias et castra Sedi Apostolicae obligarent, eaque ab illa in feuda reciperent, ut ita sub speciali Rom.

* *Epist.* 18, L. I.** *Epist.* 31, L. II; 46 et 49, L. I.

Ecclesiae ejusque Pontificis protectione forent. Id jam antea fecerant S. Stephanus rex Hungarorum et Rôbertus dux Apuliae, Calabriae et Siciliae; postea idem fecerunt Godefridus Bullonionaeus rex Jerosolymorum, Rogerius fundator regni Siciliae, Petrus II rex Aragoniae, reges Angliae Henricus II, Joannes sine Terra, Henricus III aliique *. Id autem principes libere et sua sponte faciebant. Injuste Mosheim ** aliique accusarunt Gregorium VII, quod in universa christianorum principum regna dominatum usurpare, eaque in Rom. Ecclesia feuda convertere tentaverit.

§ 12. Anno MLXXV Gregorius Pp. excepit legatos Boleslai II ducis Poloniae, ad quem rescribens, laudavit ejus observantiam erga Rom. Ecclesiam, rogavitque, ut legatis suis opem ferret in ordinandis causis Episcoporum, qui pauciores erant et metropolitani non habebant. Quum postea Boleslaus relicta justitiâ, se omni libidini et saevitiae dedisset, atque S. Stanislaum episcopum Cracoviensem, a quo post plures admonitiones fuerat excommunicatus, ad altare occidisset, Gregorius Pp. ferocem ducem anathemate perculit, regio honore et potestate privavit, ejusque subditos ab obedientia absolvit. Boleslaus regno ejectus in exilio obiit: Poloni vero in ejus locum elegerunt Vratislaum. In Hungariae regno an. MLXIII Belam excepit Salomon, quem Hungari undecim post annis ejecerunt, suffecto in ejus locum Geisa, Belae filio. Quum Gregorius VII audivisset, Salomonem implorasse opem Henrici IV eique regnum Hungariae, quondam a S. Stephano Rom. Ecclesiae devote traditum, in feudum obtulisse, Salomonem graviter increpuit, monuitque, eum gratiam B. Petri, quam interpellarat, non recepturum, nisi sceptrum regni Hungarici apostolicae et non regiae majestatis beneficium agnovisset. Litteras etiam scripsit ad Geisam, in quibus ostendit regnum Hungaricum non regi Teutonico, sed Rom. Ecclesiae esse subjectum; eum hortatus est, ut circa ecclesias curam, circa Religionem studium et erga legatos Apostolicae Sedis obedientiam haberet ***. Postea etiam epistolam scripsit ad Ladislaum, qui fratri suo Geisae defuncto, communi Hungarorum consensu suffectus fuit. Hic tantae fuit pietatis, ut post obitum suum SS^{rum} honores consecutus sit.

§ 13. In Bohemia magnae pietatis specimina dabat Vratislaus dux II, cui tanquam de Apostolica Sede bene merito Alexander Pp. II usum mitrae concesserat; quod privilegium eidem confirmavit Gregorius VII, sed ei assentiri recusavit, ut divinum officium lingua slavonica celebraretur ****. A ducis pietate distabat frater ejus Jeromirus, episcopus Pragensis, quem cum legati

* Gosselin, *Pouvoir du Pape au moyen âge*, part. II.

** Institut. hist. eccl., saec. XI, part. II, c. 2.

*** Epist. 13 et 63, L. II.

**** Epist. 38, L. I; 11, L. VII.

apostolici propter injurias Joanni episcopo Moravensi factas, functionibus et redditibus privassent, Gregorius Pp. utrumque episcopum Romam vocavit et causâ discussa, concordiam inter eos composuit. In Dania quoque pietatis famâ et Religionis studio clarebat S. Canutus, qui an. MLXXX fratri suo Haraldo in regno successit. Ad hunc regem Gregorius VII duas epistolas scripsit, in quibus ei gratulatus est fidem erga Rom. Ecclesiam et pietatis studium, commendavitque perseverantiam; rogavit eundem, ut Romam mitteret prudentem clericum, a quo statum ecclesiarum in Dania doceretur, cuique redeunti mandata Sedis Apostolicae committeret *. In Norwegia tunc Olavus III, Religionis prosperitati operam dedit, pluresque in diversis provinciis ecclesias extruxit. Gregorius ad eum epistolam scripsit, qua ejus virtutem et pietatem laudavit, rogavitque ut aliquot juvenes nobiles Romam mitteret, qui ibi divinis legibus instructi, mandata Sedis Apostolicae ad eum deferrent. In Suecia conversioni paganorum, quorum adhuc magnus numerus erat in parte septentrionali, opem ferebat Ingemundus rex, ad quem pariter epistolam scripsit sanctus Pontifex, significans regi gaudium suum, quod novi Evangelii praecones in Sueciam essent ingressi, rogansque, ut rex aliquem Romam mitteret, qui statum gentis exponeret, et Sedis Apostolicae voluntatem in Sueciam referret.

§ 14. In Germania vero Henrici IV iniquitate res sacrae et civiles in deteriorem statum conjiciebantur. Is non tantum sprevit conditiones, sibi a principibus Germanis et a Gregorio Pp. supra praescriptas, sed etiam Alpium fauces occupavit, ne Pontifex ad comitia Augustae indicta venire posset. Quapropter procures Germani, ecclesiastici et laici, cum Bernardo cardinali diacono et Bernardo abbate Massiliensi, Gregorii VII legatis, in comitiis an. MLXXVII. Forchemii in Franconia habitis, Henricum IV rejecerunt, et in ejus locum elegerunt Rudolphum ducem Svevorum, qui post 12 dies Moguntiae ab archiepiscopis Moguntino et Magdeburgensi solenni ritu rex coronatus est, legatosque Romam misit, qui suam electionem Pontifici significarent, eique obedientiam suo nomine profiterentur. Confestim contra hanc electionem Henricus IV interpellavit Gregorium VII. Pontifex anno seq. copiosam Synodum Romae coëgit, in qua auditis Rudolphi et Henrici legatis, principum suorum obedientiam erga Rom. Pontificem testantibus, convenit, ut legati idonei in Germaniam mitterentur, qui probos et religiosos viros utrisque partis audirent, atque ei cui competeabat jus fieret. In eadem Synodo anathema in Thetbaldum Mediolanensem et Guibertum Ravennatensem archiepiscopos innovatum est, et uterque ab omni episcopali et sacerdotali officio suspensus, cardinalis Hugo Blancus, jam ter damnatus, officio sacerdotali et ecclesiae aditu prohibitus fuit.

* Vide *Sup.* vol. I, p. 444.

§ 15. Paulo post Gregorius Pp. quintam Synodum Romae habuit, in qua rursus de componendis dissidiis in Germania actum est, et varia capitula de disciplina ecclesiastica, praesertim contra investituras et simoniacas collationes atque ordinationes sancita sunt. In eadem Synodo Nicephorus Botoniates, qui dejecto Michaële imperium graecum usurpaverat, excommunicatus est. Anno sequente Pontifex sextam Synodum Romae celebravit, in qua Berengarius haeresim suam ejuravit et catholicae doctrinae professioni subscripsit (a). In eadem Synodo oratores Rudolphi graviter questi sunt de malis et injuriis, quae Henricus IV omnis conditionis personis, ecclesiis, episcopis et sacerdotibus inferebat. Episcopi multi dixerunt, ejusmodi tyrannum esse gladio apostolico conterendum; sed Gregorius VII sententiam distulit, sperans, fore ut res componeretur in comitiis Germaniae, quorum judicio pars utraque se subjecerat. Verum Henricus quoque poterat modo comitia impediēbat, litem armis terminare eligens, quamvis jam in duplici praelio contra Rudolphum grandem cladem esset expertus. Tandem Gregorius principum Germanorum praesertim Saxonum et Rudolphi litteris et legationibus contra Henrici IV facinora interpellatus, copiosam episcoporum, abbatum, clericorum et magnatum Synodum Romae coëgit, in qua narratis iis quae pro Henrici correctione frustra tentaverat, eum ejusque fautores excommunicavit, eundem regno Germaniae et Italiae, omni que honore et dignitate regia privavit, subditos a fidei juramento absolvit, et Rudolpho regiam potestatem et honorem confirmavit. Tunc Henricus ejusque fautores infremuerunt, et Gregorium VII quorumvis turpium et nefandorum, magiae, impudicitiae, haereseos, accusantes, eum pontificatu deponendum esse inclamaverunt. Eodem anno 30 episcopi e Germania et Longobardia, omnes sive interdicti sive excommunicati sive depositi, pluresque clerici et laici cum Henrico IV Brixinium convenientes, Gregorium VII cū Ecclesiae et imperii perturbatorem, simoniacum, haereticum et necromantam, deposuerunt, et Guibertum archiepiscopum Ravennatensem, semel atque iterum excommunicatum, atque depositum, pontificem idest antipapam creaverunt sub nomine Clementis III. Quapropter Gregorius VII anno seq. in Romana Synodo novam excommunicationem in Henricum ejusque fautores fulminavit.

§ 16. Henricus cum copioso exercitu se Romam contulit, antipapam Clementem in Petri cathedram intrusurus; sed a Pontificis et Mathildis. Liguria et Tusciae comitissae, copiis repulsus est. Anno sequente iterum irrito conatu urbem obsedit. Tunc

(a) Vid. t. I, p. 269. Ex actis Gregorii VII in causa Berengarii sat confutantur calumniae pseudo-cardinalis Bennonis et conciliabuli Brixiniensis an. 1080, in hunc Pontificem, quibus commentis sunt Pontificem cum Berengario in errore convenisse vel in haereticas ejus sententias fuisse proclivem; quas calumnias postea inter alios restauravit Mosheim, *Institut. hist. Eccl.*, l. II, part. I, c. 5.

Romanos speciosis promissis, pecuniâ, terrore corrumpere tentavit; cum iis convenit ut nova synodus pro causa regni Teutonici in Urbe a Pontifice cogeretur, ejus judicio omnes parerent. Gregorius VII nullam concordiae viam repudiâns, novam synodum indixit, et Henricus omnibus ad synodum ituris aut ab ea redituris securitatem jurejurando promisit; at perfidus princeps Episcopos et Principum oratores Romam properantes, interceptit et detinuit, Romanis partim pecuniâ et minis, partim obsidione victis et attritis. Urbem occupavit, et antipapam Clementem a duobus episcopis excommunicatis et depositis, Mutinensi nempe et Bononiensi, inaugurari fecit. Interim Gregorius VII in castrum S. Angeli confûgit, opemque Roberti Guiscardi, Apuliae, Calabriae et Siciliae ducis, interpellavit. Hujus ducis adventu perterritus Henricus, urbem reliquit, et cum antipapa transiit in Longobardiam. Gregorius sic libertati redditus, synodum collegit, in qua novam anathematis sententiam in Clementem seu Guibertum, Henricum, eorumque fautores promulgavit *. Posthaec Henricus IV in Germaniam regressus, ubique suas et antipapae Clementis partes augere studuit. In tanta rerum perturbatione episcopi multi et alii in Longobardia, Lotharingia et Germania schismaticis Henrici partibus adhaeserunt.

§ 12. S. Gregorius VII, quum 12 annis et 2 fere mensibus pontificatu functus esset, vii calendas junias MLXXXV Salerni obiit, justitiae coronam pro legitimo certamine consecutus. Merito in *Martyrologio Romano* praecipuum habet laudem *propugnatoris ac defensoris acerrimi ecclesiasticae libertatis*, et de eo praecipue canit *Ecclesia pro tuenda Ecclesiae libertate virtute constantiae a Deo fuisse roboratum*. Idem Gregorius constituit inter alia, *ut aestivale jejunium infra octavam Pentecostes annuatim celebraretur*. Idque rationabiliter sancitum fuit; etenim jejunium illud antea celebrâbatur mense junio, nulla habita ratione festi Pentecostes. Hic Pontifex tum ante tum post obitum suum adversarios habuit. Memoriam ejus obtrectionibus et calumniis prosciderunt ex antiquis Benno pseudo-cardinalis Clementis antipapae et alii Henrici IV partibus dediti; e recentioribus Mosheim, Schmidt, aliique Apostolicae Sedis hostes. Sanctum Pontificem ab adversariorum conviciis vindicarunt ex antiquis S. Anselmus Lucensis, Lambertus Schafnaburgensis, e recentioribus Franciscus Engiensis, Gretserius, F. Van Kerzet, et ex ipsis protestantibus Voigt. Concludimus cum supra nominato Lamberto Schafnaburgensi: « Signa et prodigia, quae per orationes Pp. S. Gregorii frequentius fiebant, et zelus ejus frequentissimus pro Deo et pro ecclesiasticis legibus, satis eum contra venenatas obtrectionum linguas communiebant. »

* Leo Ostiens., *Chron. Casin.*, l. III, c. 49; Baronius et Pagl, ad an. 1061-64.

DE S. GREGORII PP. VII

MIRACULIS ET CULTU.

§ 1. Admirabilis Viri, cujus Acta Pontificalia sunt breviter supra descripta, sanctitatem mirabilia multa ostenderunt. Magni Gregorii Pp. I spiritum in eo revixisse significavit quadam die Columba coelitus immissa, quae in ejus ad aras celebrantis dextro humero insidere conspecta est. Prophetiae et scrutationis cordium charismatibus donatum a Deo fuisse non semel patuit. Prodigia quibus vivens et post obitum claruit auctores gravissimi descripserunt. Lege inter alios Paulum Bernriedensem a Benedicto XIV laudatum, qui Vitam S. Pontificis fuse admodum et egregia fide narravit; duo valde insignia pene ad verbum excerptisse sufficiat.

§ 2. Cum adhuc esset in dignitate Archidiaconi Rom. Ecclesiae constitutus, in partes Galliarum directus fuerat, ac creditum sibi Apostolicae vicis ita exhibuit officium, ut merito cum Apostolo dicere posset: *Deo gratias qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco; quia Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt et iis qui pereunt...* (2. Cor. 11). Primam sane odoris hujus fragrantiam Lugdunum in Gallia synodali discussione suscepit. Nam sicut Pp. Calistus narrare consuevit, prima Concilii die, proclamatus est quidam pseudoepiscopus de simoniaca electione; sed quia ad finem perducere non potuit probatio, insequentem prolata est. Interim quid faceret sibi male conscius? Adamante duriorum iudicis (*Ildebrandi*) mentem, nullo munere ausus est attentare.... Data igitur pecuniâ oppilavit ora tam accusatorum quam testium, et cooperante insolentiâ tumidus, crastinae Sessionis cognitori insultavit dicens: «Ubi sunt qui me accusabant? Nemo me condemnavit.» Ad haec zelotes Dei alto gemitu suspirans, et cordis sui dolorem super illis qui corrupti erant indignationis gestu significans; ait ad corruptorem: «Credis, o Episcope, Spiritum Sanctum unius cum Patre et Filio esse substantiae et Deitatis?» Quo respondente: Credo; «dic, inquit, Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.» Cumque hunc versiculum, ad commendandam sanctae Trinitatis fidem a Nicaenis Patribus prolatum, fiducialiter adorsus fuisset: *Gloria Patri et Filio*, dicebat; sed Spiritum S. nominare minime valebat. Secundo tentare admonitus, defecit in *Filio*; tertio repetere permissus obticuit in *Patre*. Tunc demum pedibus Apocrisiarii provolutus, Simoniacum se esse confessus est. Qui mox ut de episcopatu est depositus: Gloria Patri et reliqua sanctae doxologiae clara voce pronuntiavit. Et his divinae cognitionis indiciis feruntur nonnulli pseudoepiscoporum compuncti, malas conscientias spontanea confessione

prodidisse, et dignitates injuste acquisitas libenter dimisisse (*Bernried. C. II*).

§ 3. Olim Elias ex mortalium cohabitatione transiturus, dimisit Eliseo pallium suum prophetici muneris instrumentum; similiter et Gregorius ex hac mortali vita migraturus transmisit Anselmo (*Episc. Lucensi: Sur. Vol. III, p. 344*), pontificalis insigne potestatis, videlicet mitram capitis sui: hoc nimirum Deo cooperante, ut sicut ille prophetiae per pallium haereditavit praerogativam, ita et iste sacerdotalem per mitram obtineret eminentiam. Nempe eo usque processit similitudo, ut quemadmodum Eliseus, per pallium, Eliae virtutum signa demonstraverat, ita et Anselmus per mitram Gregorii quaedam magnalia exhibuerit. Nam ut de pluribus unum magis divulgatum proferamus, Mantuanae Praesul Ecclesiae Ubalduſ multis jam annis gravissime spleneticus et toto corpore ulceratus, praesertim in cruribus, ut vix quomodolibet stare posset, vix etiam jacere vel sedere, qui et multa in medicos erogaverat, nihilque profecerat, apposita eadem mitrâ ubi major ingruerat dolor, pristinae redditus est sanitati (*Bernried. C. XIII*). Miracula vero ejus obitum, eodem intercedente, secuta testantur plurimi; ac scriptum de ejus tumulo reperimus: Meritis ejus, fidei petentium miraculorum copia divinitus ostensa est; nam leprosi de aqua unde corpus ejus ablutum fuerat, petierunt, qua consecutâ fideliter loti sunt, et opitulante Domino, pròtinus mundati.

§ 4. S. Gregorii cultus antiquitas merito a Bollandianis desumitur ex gestis Anastasii Pp. IV, qui post sexaginta annos ab obitu illius S. Pontificis, picturis exornans absidem et altare Sacelli S. Nicolai in Urbe (in Patriarchio antiquo Lateranensi; de his lege apud Bened. XIV in *Op. de Beatificat. etc. L. I, C. XLII a N. 18 ad 22 et N. 32*) eundem Gregorium VII aeque ac caeteros Sanctos depingi fecit cum titulo *Sancti* et diademate orbiculato ad caput circumducto. Aequipollenti autem quae dicitur Canonizatione inter coelites solemnibus donatos adscriptus censendus est, auctus cum sit ab Apostolica Sede ejus cultus, primo per commemorationem in Martyrologio Rom. factam tempore Gregorii XIII, tum in novis recognitionibus Syxti V, Urbani VIII et Benedicti XIV retentam; secundo per concessionem Officii Propr. in Eccl. Salernitana per Paullum Pp. V postquam ejus Corpus post quingentos circiter annos vestibus sacris amictum et fere integrum in illa Metropolit. ecclesia repertum fuerat; tertio per Officii extensionem ab eodem Paulo V factam anno MDCX ad Senensem Dioecesim, ad praecipuas Urbis Basilicas et totum Benedictinum Ordinem, et tandem per Bened. XIII, anno MDCCXXVIII, ad universam Ecclesiam de praecepto.

VITA

S. ALTHELMI SEU ALDELM SCHIREBURN. EP.

CUJUS ETIAM VEN. BEDA PRAECLARE MEMINIT HIST. ECCL. ANGLORUM L. V, C. 49. EST AUTEM HAEC, UT OPINOR, NONNISI QUAEDAM EPITOME VITAE EJUS QUAM MULTI CONSCRIBENDAM SUSCEPERE. STYLUM PASSIM NONNIHIL CORREXIT LAUR. SURIUS.

Anno obiit 709.

§ 1. Beatus Althelmus splendidissimo Anglorum stemmate ortus est, cujus avi Reges fuisse feruntur. Patrem habuit Kentenum, virum Deo devotum et Ivae occidentalium Saxonum Regis fratrem germanum. Cum jam pueritiae annos excessisset, liberalium disciplinarum studiis est admotus, in quibus tantos brevi progressus fecit, ut ipsis etiam magistris, quos Graecos Latinosque habuit, anteponendus videretur. Postea vero in Meldunensi monasterio quod nunc Malmesberiam vocant, monachus deinde presbyter atque etiam Abbas effectus, cibo potuque parce utens, in preces et vigiliis incumbibat. Interim crevit fama ejus, multis praeconiis illustrata, ultraque mare se transferens, et ipsas etiam Alpes excedens, Romam usque perlata est. Eâ vero incitatus Sergius Romanus Pontifex, scriptis eum ad se accivit, venientemque honorifice suscepit. Cum autem quodam die in Lateranensi ecclesia sacrificasset sive Missam celebrasset, casulam exuens, porrexit eam retro se, existimans alicui ex ministris eam se tradere. Nemo autem ministrorum illic aderat, sed non aberat divina providentia. Mox enim radius solaris per fenestram penetrans, casulam illam diu sustinuit: in cujus miraculi memoriam casula illa hactenus in Meldunensi ecclesia asservatur.

§ 2. Per idem tempus puer quidam ex incestu genitus, Romani Pontificis famam nonnihil contaminavit, quod vulgus, ut fieri solet sparso rumore vano, male persuasus, eum Pontificem habere patrem existimaret. Anxius igitur Althelmus, multumque dolens, Pontificem, haud vulgari amicitia sibi devinctum, ejusmodi infamia foedari, puerum non nisi novem habentem dies, exhiberi jubet, eique in virtute et nomine Jesu Christi imperat, ut edicat, num Sergius Pontifex eo se scelere obstrinxerit? Respondit infans absolutissimo sermone, Pontificem nequaquam illi crimini affinem esse, nihil illum cum foemineo sexu commercii habere. Atque ita Althelmus et ab amico Pontifice depulit infamiam, et sibi gratiam cumulavit.

§ 3. Cum in coenobio suo beatissimae Mariae Virginis ecclesiam construeret, trabes una necessaria, caeteris brevior reperta est. Fudit ille preces ad Dominum, et mox pro voto trabem longiorem intuitus est. Ea tempestate a Berthwaldo Archiepiscopo ad colloquium adscitus, cum ad litus maris iter haberet, nautae quidam quod sordido viderent habitu indutum, illum habere ludibrio atque contemptui non verebantur. Ecce autem adverso spirante vento mare intumescit, horrida tempestas saevit, et in summum vitae discrimen nautae illi conjiciuntur. Cum jam nihil nisi mortem expectarent, culpam suam cum lacrymis confitentur, sanctique Althelmi suffragia implorant. Ille pro ferenda ope scapham ingreditur, quam simulatque corpore suo pressit, ad omnem tranquillitatem jam pacatum mare se composuit, nautasque cum nave ad litus incolumes appulit.

§ 4. Construxit etiam vir sanctus coenobium juxta flumen quod From appellant, ubi etiamnum perdurat ecclesia in honorem sancti Joannis Baptistae aedificata. Porro tertium monasterium extruxit apud Bradeford: sed ea monasteria postea a Danis eversa sunt. E monasterio suo nunquam, nisi magna necessitate adactus egrediebatur: pecuniarum minime fuit avidus: omnia ipsi collata, in pauperes et usus proficuos expendebat. Ut vero carnem suam edomaret, in fontem monasterio proximum qui fons sancti Althelmi dicitur, humerotenus se immergebat, nihilque acerrimo frigore absterritus per noctes illic durabat, totum psalterium absolvens.

§ 5. Quodam tempore Romam secum attulit altare ex marmore candido mediocris magnitudinis; ac jam ad Alpes pervenerat, et jumentum illud ferens, ob itineris praerupta loca cecidit, contritumque est jumentum, et altare in duas scissum partes. Id ut vidit vir sanctus, ad Deum preces fudit, et cum benedictionem impertiisset, salus jumento reddita est, et marmor, non directa linea, sed flexuoso anfractu diruptum, redintegratum est: sed ita tamen, ut in miraculi memoriam, etiamnum rupturae ejus vestigia appareant curiosius inspicienti. Fertur autem hoc altare marmoreum nunc esse in provincia Somersitana in quodam Canoniorum, ut vocant, Prioratu.

§ 6. Tandem vero Westsaxonicae plagae episcopatus, in duas parochias distributus est, praefectusque est Daniel Wintoniae, porro Althelmus apud Schireburniam * subrogatus est Heddae Episcopo qui utrique loco praesederat. Deinde Althelmus in senectute bona, plenus virtutibus et sanctitate, migravit ad Dominum octavo Calend. Junii, et in monasterio suo Meldunensi cum magno honore tumulatus est. Ejus autem obitum S. Egwinus qui vitam ejus conscripsit, divinitus cognovit, sicut ipse in quodam suo scripto testatur his fere verbis: Post duos annos Althelmus

* Sive *Scirbūrnā* nunc *Shepton* oppidum Comitatus *Somersettensis*.

religiosus Episcopus migravit ad Dominum: quod ego per revelationem agnoscens, convocatis fratribus, excessum venerandi patris eis aperui: concitoque gradu ad locum, ubi sacrum corpus jacebat, quinquaginta fere milliaribus ultra Meldunense monasterium positum deveni, et ad sepulturam adduxi, honorificeque sepelivi: mandavique, ut quibuscumque locis sacrum corpus dum absportaretur, quiesceret, sacrae Crucis signa statuerentur: quae quidem adhuc permanent, nec ullam vetustatis sensere injuriam, potestque ex iis unum etiamnum videri in coenobio. Obit autem vir sanctus anno Domini septingentesimo nono, cum jam Abbas fuisset annis quatuor supra triginta, et Episcopus quatuor. Porro anno Christi MCCCXLIX elevatum est sacrum ejus corpus e terra, et in capsâ magno cum honore collocatum.

§ 7. Beda venerabilis, Ecclesiasticae historiae gentis Anglorum lib. v, cap. xix ita scribit de hoc viro beato: « Althelmus, cum esset adhuc presbyter et Abbas monasterii, scripsit, jubente synodo suae Gentis, librum egregium adversus errorem Britonum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticae castitati et paci contraria gerunt: multosque eorum qui occidentalibus Saxonibus subditi erant, Britones ad Catholicam Dominici diei Paschae celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosâ composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus. Nam et sermone nitidus, et scripturarum, ut dixi, tam liberalium, quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. » Hactenus Beda.

VITA S. AUGUSTINI EPISCOPI

QUI MISSUS ANNO 596 A BEATO GREGORIO PAPA, PRIMUS GENTI ANGLORUM CHRISTI EVANGELIUM PRAEDICAVIT, AUCTORE VEN. BEDA PRESBYTERO IN HIST. ECCL. EJUSDEM GENTIS *Lib. 1, cap. 23 etc.*

Obit anno 607 — Natione Italus.

§ 1. Anno ab Incarnatione Domini DLXXXII, Mauritius ab Augusto quinquagesimusquartus imperium suscipiens, viginti annos tenuit. Cujus anno regni 8° Gregorius, vir doctrinâ et actione praecipuus, Pontificatum Romanae et Apostolicae sedis sortitus, rexit annos 14°; qui divino admonitus instinctu, anno 16° ejusdem principis: adventus vero Anglorum in Britanniam anno circiter centesimo quinquagesimo, misit servum Dei Augustinum*,

* Discipulum suum, tunc Monasterii S. Andreae, Ord. S. Bened. Romae Priorem.

et alios plures cum eo monachos timentes Dominum, praedicare verbum Dei genti Anglorum. Qui cum jussis pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi coepissent, jamque aliquantulum itineris confecissent, timore inertī redire domum potius, quam barbaram, feram, incredulamque gentem, cujus ne linguam quidem nossent, adire cogitabant, et hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora, Augustinum, quem eis episcopum ordinandum, si ab Anglis susciperentur, disposuerat, domum remittunt: qui a B. Gregorio humili supplicatu obtineret, ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias litteras dedit, ac in opus eos verbi, divino confisos auxilio, proficisci suadet. Quarum videlicet litterarum ista est forma: «Gregorius servus servorum Dei, servis Domini nostri Jesu Christi. Quia melius fuerat bona non incipere, quam ab iis quae coepta sunt cogitatione retrorsum redire, summo studio, dilectissimi filii, oportet, ut opus bonum, quod auxiliante Domino coepistis, impleatis. Nec labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguae deterreant: sed omni instantiā omnique fervore quae inchoatis, Deo auctore peragite, scientes quod laborem magnum major aeternae gloria retributionis sequitur. Remeanti autem Augustino praeposito vestro, quem et Abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite: scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quicquid a vobis fuerit in ejus admonitione completum. Omnipotens Deus sua vos gratiā protegat, et vestri laboris fructum in aeterna me patria videre concedat: quatenus etsi vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi filii. Data die decimo Calendarum Augustarum, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto..., indictione iv.»

§ 2. Misit etiam tunc isdem venerandus Pontifex ad Aethereum Arelatensem Archiepiscopum, ut Augustinum in Britanniam pergentem, benigne susciperet, litteras: quarum iste est tenor: «Reverendissimo ac sanctissimo fratri Aethereo coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Licet apud sacerdotes, habentes Deo placitam charitatem, religiosi viri nullius commendatione indigeant, quia tamen aptum scribendi se tempus ingessit, fraternitati vestrae nostra mittere scripta curavimus, insinuantes, latorem praesentium Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio, cum aliis servis Dei, illuc nos pro utilitate animarum, auxiliante Domino, direxisse: quem necesse est, ut sacerdotali studio sanctitas vestra adjuvare, et sua ei solatia praebere festinet. Cui etiam, ut promptiores ad suffragandum possitis existere, causam vobis injunximus subtiliter indicare, scientes eā cognita, tota vos propter Deum devotione ad solatiandum, quia res exigit,

commovendos. Candidum praeterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimonialis Ecclesiae nostrae transmisimus, charitati vestrae in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat reverendissime frater. Data die calendarum Augustarum, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto...

§ 3. Roboratus igitur confirmatione beati patris Gregorii Augustinus, cum famulis Christi qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque in Britanniam. Erat eo tempore rex Edilberthus in Cantio (*Kent*) potentissimus *, qui ad confinium usque Humbri fluminis maximi, quo meridiani et septemprionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autem ad orientalem Cantii plagam Tanetos insula non modica, id est magnitudinis juxta consuetudinem aestimationis Anglorum milliarium sexcentorum, quam a continenti terra secernit fluvius Vantsumu, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, et duobus tantum in locis est transmeabilis. Utrumque enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit servus Domini Augustinus et socii ejus, viri, ut fertur, ferme quadraginta.

§ 4. Acceperunt autem, praecipiente beato Papa Gregorio, de gente Francorum interpretes, et mittens ad Edilberthum, mandavit se venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus aeterna in coelis gaudia, et regnum sine fine cum Deo vivo et vero futurum sine ulla dubietate promitteret. Qui audiens, manere illos in ea, quam adierant, insula, et eis necessaria ministrari; donec videret, quid eis faceret, jussit. Nam et antea fama ad eum quoque Christianae religionis pervenerat, utpote qui et uxorem habebat Christianam de gente Francorum, nomine Bertham. Quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritum fidei et religionis suae cum Episcopo, quem ei adiutorem fidei dederat, nomine Luidhardo, inviolatam servare licentiam haberet.

§ 5. Post dies ergo aliquot venit ad insulam Rex, et residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat enim, ne in aliquam domum ad se introirent, vetere usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficae artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non daemoniaca, sed divina virtute praediti veniebant, Crucem pro vexillo ferentes argenteam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam: litaniasque canentes, pro sua simul et eorum propter quos et ad quos venerant salute aeterna, Domino supplicabant. Cumque ad jussionem regis residentes, verbum ei vitae una cum omnibus qui aderant, ejus comitibus praedicarent, respondit ille, dicens: « Pulchra sunt quidem verba et promissa, quae affertis: sed quia nova sunt et incerta, non his possum

* Vide MARTYROL. ILLUSTR. pro S. Edilberto Rege, xxiv febr., p. 174.

assensum tribuere, relictis eis, quae tanto tempore cum omni gente Anglorum servavi. Verum quoniam huc de longe peregrini venistis, et, ut ego videor mihi perspexisse, ea quae vos vera et optima creditis, nobis quoque communicare desideratis, nolumus molesti esse vobis: quin potius benigno vos hospitio recipere, et quae victui sunt vestro necessaria ministrare curavimus, nec prohibemus quin omnes quos potestis fidei vestrae religionis praedicando societis. »

§ 6. Dedit ergo eis mansionem in civitate Dorovernensi *, quae imperii sui totius erat Metropolis, eisque ut promiserat, cum administratione victus temporalis licentiam quoque praedicandi non abstulit. Fertur autem, quia appropinquantes civitati, more suo cum Cruce sancta, et imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi, hanc litaniam consona voce modularentur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua: quoniam peccavimus tibi, alleluja.

§ 7. Ut sibi datam mansionem intraverunt, inceperunt Apostolicam primitivae Ecclesiae vitam imitari: orationibus videlicet assiduis, vigiliis ac jejuniis serviendo, verbum vitae, quibus poterant, praedicando, cuncta hujus mundi velut aliena spernendo. Ea tamen, quae victui necessaria videbantur, ab eis, quos docebant, accipiendo: secundum ea quae docebant, ipsi per omnia vivendo, et paratum ad patiendum adversa quaeque, vel etiam ad moriendum pro ea, quam praedicabant, veritate, animum habendo. Quid mora? Crediderunt nonnulli, et baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitae, ac dulcedinem doctrinae eorum coelestis.

§ 8. Erat autem prope ipsam civitatem ad Orientem ecclesia in honore sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent: in qua Regina, quam Christianam fuisse praediximus, orare, consueverat. In hac ergo et ipsi convenere primo, ibique psallere, orare, Missas facere, praedicare, et baptizare coeperunt, donec Rege ad fidem converso, majorem praedicandi per omnia, et ecclesias fabricandi vel restaurandi licentiam acciperent. At ubi etiam ipse inter alios, delectatus vitâ mundissimâ sanctorum, et promissis eorum suavissimis, quae vera esse miraculorum quoque multorum ostensione firmaverunt, credens baptizatus est, coeperunt plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctae Christi Ecclesiae credendo sociare. Quorum fidei et conversioni ita congratulatus esse rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Christianismum, sed tantummodo credentes arctiori dilectione quasi concives sibi regni coelestis amplecteretur. Didicerat enim a doctoribus auctoribusque suae salutis, servitium Christi voluntarium, non

* Postea Cantuaria.

coactitium, debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis, eorum gradui congruum, in Dorovernia Metropoli sua donaret, simul et necessarias in diversis speciebus possessiones conferret.

§ 9. Interea vir Domini Augustinus venit Arelas, et ab Archiepiscopo ejusdem civitatis Aethereo, juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperat, Archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est: reversusque in Britanniam, misit continuo Romam Laurentium presbyterum, et Petrum monachum, qui beato Pontifici Gregorio, gentem Anglorum fidem Christi accepisse, ac se Episcopum factum esse, referrent, simul et de iis quae necessaria videbantur quaestionibus ejus consulta flagitans. Nec mora, congrua quaestionibus responsa recepit. Epistolam vero, quam se pro adjuvando in opere Dei Augustino, Arelatensi episcopo fecisse commemorat, ad Virgilium Aetherei successorem dedit: cujus haec forma est.

§ 10. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Quantum sit affectus venientibus sponte fratribus impendendus, ex eo, quod plerumque solent charitatis causâ invitari, cognoscitur. Et ideo si communem fratrem Augustinum Episcopum ad vos venire contigerit, ita illum dilectio vestra, sicut decet, affectuose, dulciterque suscipiat, ut et ipsum consolationis suae honore foveat, et alios, qualiter fraterna charitas colenda sit, doceat. Et quoniam saepius evenit, ut ii qui de longe positi sunt, prius ab aliis, quae sunt emendanda, cognoscant: si quas fortasse fraternitati vestrae sacerdotum vel aliorum culpas intulerit, una cum eo residentes, subtili cuncta investigatione perquirite, et ita vos in ea quae Deum offendunt, et iracundiam provocant, districtos ac sollicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem, et vindicta culpabilem feriat, et innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat reverendissime frater. Data die x. Calend. Jul. Imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno xix, indict. iv. »

§ 11. Praeterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos: misit cum praefatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros, in quibus primi ac praecipui erant Mellitus, Justus, Paulinus *, Rufinianus: et per eos generaliter universa, quae ad cultum erant, ac ministerium ecclesiae necessaria vasa videlicet sacra, et vestimenta altarium: ornamenta quoque ecclesiarum, et sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon et codices plurimos. Misit etiam litteras, in quibus significat se ei pallium direxisse; simul ei insinuat, qualiter episcopos in Britannia constituere debuisset. Quarum litterarum iste est textus:

* Recensentur tres SS. Episc. xxiv apr., x nov., x oct. in Martyrol. Rom.

§ 12. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Augustino episcopo, Gregorius servus servorum Dei. Cum certum sit, pro omnipotente Deo laborantibus ineffabilia aeterni regni praemia reservari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multiplicius insudare. Et quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente et te laborante, perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola Missarum solennia agenda concedimus, ita ut per loca singula xii episcopos ordines, qui tuae subiaceant ditioni: quatenus Londoniensis civitatis episcopus semper in posterum a Synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta et Apostolica, cui Deo auctore deservio, sede percipiat. Ad Eboracum vero civitatem (*York*) te volumus episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare, ita dumtaxat, ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque xii Episcopos ordinet, et metropolitani honore perfruatur: quia ei quoque, si vita comes fuerit, pallium tribuere, Domino favente, disponimus, quem tamen tuae fraternitatis volumus dispositioni subjacere. Post obitum vero tuum ita episcopis quos ordinaverit praesit, ut Londoniensis episcopi nullo modo ditioni subiaceat. Sit vero inter Lundoniae et Eboracae civitatis episcopos in posteris honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur, qui primus fuerit ordinatus. Communi autem consilio et concordia actione, quaeque sunt pro Christi zelo agenda, disponant unanimiter: recte sentiant, et ea quae senserint, non sibimet discrepando, perficiant. Tua vero fraternitas non solum eos episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodo qui Eboracae per Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniae sacerdotes habeat, Deo Domino nostro Jesu Christo auctore, subjectos. Quatenus ex lingua et vita tuae sanctitatis, et recte credendi, et bene vivendi formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus exequentes, ad coelestia, cum Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data die decima Calend. Julii, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimonono, Indictione iv. »

§ 13. Abeuntibus autem praefatis legatariis, misit post eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus aperte, quam studiose erga salvationem nostrae gentis invigilaverit, ostendit, ita scribens: « Dilectissimo filio Mellito Abbati, Gregorius servus servorum Dei. Post discessum congregationis nostrae quae tecum est, valde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cum ergo Dominus omnipotens vos ad reverendissimum virum fratrem nostrum Augustinum perduxerit, dicite ei, quod diu mecum, de causa Anglorum cogitans, tractavi: videlicet quod fana idolorum destrui in eadem

* Nota quae prudentissime decernat S. Gregorius M. circa fana et sacrificia gentilium.

gente minime debeant, sed ipsa quae in eis sunt idola destruantur. Aqua benedicta fiat, in iisdem fanis aspergatur, altaria construuntur, reliquiae ponantur: quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est, ut a cultu daemonum in obsequio veri Dei debeant commutari: ut, dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, et Deum verum cognoscens ac adorans, ad loca quae consueverat familiariter concurrat. Et quia boves in sacrificio daemonum multos solent occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solemnitas immutari: ut die dedicationis vel natalitiis sanctorum martyrum, quorum illic reliquiae ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quae ex fanis commutatae sunt, de ramis arborum faciant, et religionis conviviis solemnitatem celebrent: nec diabolo jam animalia immolent, sed ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, et donatori omnium de satietate sua gratias referant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, dubium non est: quia et is, qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autem saltibus elevatur. Sic Israëlítico populo Dominus in Aegypto quidem innotuit, sed tamen eis sacrificiorum usus, quos diabolo solebant exhibere, in cultu proprio reservavit: ut eis in suo sacrificio animalia immolare praeciperet: quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent: ut et ipsa essent animalia quae offerre consueverant, vero tamen Deo, et non idolis immolantes, jam sacrificia ipsa non essent. Haec igitur dilectionem tuam praedicto tuo fratri necesse est dicere, ut ipse in praesenti illic positus, perpendat qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat dilectissime fili. Data die 15 Cal. Jul. imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno xix, Indictione iv. »

§ 14. Quo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis, quae per eum facta esse cognoverat: in qua cum, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur: « Scio, frater charissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente quam eligi voluit, magna miracula ostendit. Unde necesse est, ut de eodem dono coelesti et timendo gaudeas, et gaudento pertimescas. Gaudeas videlicet, quod Anglorum animae per exteriora miracula ad interioram gratiam pertrahuntur: pertimescas vero, ne inter signa, quae fiunt, infirmus animus in sui praesumptione se elevant, ut unde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminisse etenim debemus, quia discipuli, cum gaudio a praedicatione redeuntes, dum coelesti magistro dicerent: *Domine, in nomine tuo etiam daemonia subjiciuntur nobis*; protinus audierunt: *Nolite super hoc gaudere, sed potius gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in coelo* (Luc. x). In privata enim et temporali laetitia mentem posuerant, qui de miraculis gaudebant: sed de privata ad communem, et de

temporali ad aeternam laetitiam revocantur, quibus dicitur: *In hoc gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in coelo*. Non enim omnes electi miracula faciunt, sed tamen nomina eorum omnium in coelo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet nisi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, et in quo finem laetitiae non habent. Restat itaque, frater charissime, ut inter ea, quae operante Domino, exterius facis, semper te interiori subtiliter iudices, ac subtiliter intelligas, et temetipsum quis sis, et quanta sit in ea gente gratia, pro cuius conversione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et si quando te Creatori nostro, seu per linguam, seu per opera reminisceris deliquisse, semper haec ad memoriam revoces: ut surgentem cordis gloriam memoria reatus premat: et quicquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, haec non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt. »

§ 15. Misit et idem Papa beatus Gregorius eodem tempore etiam regi Edilbertho epistolam, simul et dona in diversis speciebus perplura, temporalibus quoque honoribus Regem glorificare satagens, cui gloriae coelestis suo labore et industria notitiam pervenisse gaudebat. Exemplar autem praefatae epistolae hoc est: « Domino gloriosissimo atque praeellentissimo filio Edilbertho regi Anglorum, Gregorius episcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quoque ad regimina populorum perduxit, ut per eos, omnibus, quibus praelati fuerint, dona suae pietatis impendat: quod Anglorum genti factum agnovimus. Cui vestra gloria est ideirco praeposita, ut per bona quae vobis concessa sunt, etiam subjectae vobis genti superna beneficia praestarentur. Et ideo, gloriose fili, eam quam accepisti divinitus gratiam sollicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuae in eorum multiplica conversione idolorum cultus insequere, fanorum aedificia everti, subditorum mores ex magna vitae munditia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, et boni operis exempla monstrando aedifica: ut illum retributorem invenias in coelo, cuius nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipse enim vestrae quoque gloriae nomen etiam posteris gloriosius reddet, cuius vos honorem quaeritis et servatis in gentibus. Sic etenim Constantinus quondam piissimus Imperator Romanam Rempublicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo Domino nostro Jesu Christo secum subdidit, seque cum subjectis populis tota ad Deum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione praecessores suos, quanto et in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti regibus ac populis sibimet subjectis festinet infundere: ut et antiquos reges suae gentis laudibus ac meritis transeat, et quanto

in subjectis suis etiam aliena peccata deteraserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. »

§ 16. « Reverendissimus frater noster Augustinus episcopus in monasterii regula doctus, sacrae scripturae scientiâ repletus, bonis auctore Deo operibus praeditus, quaecumque vos admonet, libenter audite, devotè peragite, studiose in memoria reservate. Quia si vos eum in eo quod pro omnipotente Deo loquitur, auditis, isdem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celarius exaudiet. Si enim (quod absit) verba ejus postponitis, quomodo eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque annisum illius virtute, quam vobis divinitas tribuit, adjuvate, ut regni sui vos ipse faciat esse participes, cujus vos fidem in regno vestro recipi facitis et custodiri. Praeterea scire vestram gloriam volumus, quod sicut in scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, praesentis mundi jam terminus juxta est, et sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminet, quae antea non fuerunt, videlicet immutationes aëris, terroresque de coelo, et contra ordinationem temporum, tempestates, bella, fames, pestilentiae, terraemotus per loca, quae tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequenter. Vos itaque si qua ex iis evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo animum vestrum perturbetis: quia idcirco signa de fine seculi praemittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, et venturo judici in bonis actibus inveniamur esse praeparati. Haec autem, gloriose fili, paucis loquutus sum, ut cum Christiana fides in regno vestro excreverit, nostra quoque locutio apud vos latior excreseat, et tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra, gaudia de gentis vestrae perfecta conversione multiplicant. Parva autem xenia transmisi, quae vobis parva non erunt, cum a vobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam, quam coepit, perficiat, atque vitam vestram, et hic per multorum annorum curricula extendat, et post longa tempora, in coelestis vos patriae congregatione recipiat. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat, domine fili. Data die x Calend. Jul. Imperante Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno xix, indict. iv. »

§ 17. At Augustinus ubi in regia civitate sedem episcopalem, ut praediximus, accepit, recuperavit in ea, regio fultus adminiculo, ecclesiam, quam ibi Romanorum antiquorum fidelium opere factam fuisse didicerat, et eam in nomine sancti Salvatoris Dei et Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi

habitationem statuit, et cunctis successoribus suis. Fecit autem et monasterium non longe ab ipsa civitate ad Orientem, in quo ejus hortatu Edilberthus Ecclesiam beatorum Apostolorum Petri et Pauli a fundamentis construxit, ac diversis donis ditavit. In qua et ipsius Augustini et omnium episcoporum Dorovernensium, simul et regum Cantii, poni corpora possent: quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius *, consecravit.

§ 18. Interea Augustinus, adjutorio usus Edilberthi regis, convocavit ad suum colloquium episcopos sive doctores proximae Britonum provinciae in loco ubi usque hodie linguâ Anglorum Saxonum, Augustineizat, id est robur Augustini appellatur **, coepitque eis fraterna admonitione suadere, ut pace catholica secum habita, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim Paschae diem Dominicum suo tempore, sed a quartadecima usque ad vigesimam Lunam observabant. Quae computatio 84 annorum circulo continetur: sed et alia plurima, unitati ecclesiasticae contraria, faciebant.

§ 19. Qui cum longa disputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum ejus assensum praebere voluissent, sed suas potius traditiones universis quae per orbem sibi in Christo concordant ecclesiis praeferrent: sanctus Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret: « Obsecremus Deum, qui habitare facit unanimes in domo Patris sui, ut ipse nobis insinuare coelestibus signis dignetur, quae sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis aeger, et per cujus preces fuerit curatus, hujus fides et operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur. » Quod cum adversarii, inviti licet, concederent, allatus est quidam de genere Anglorum, oculorum luce privatus: qui cum oblatus Britonum sacerdotibus nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet: tandem Augustinus justa necessitate compulsus, flectit genua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, deprecans, ut visum caeco, quem amiserat, restitueret, et per illuminationem unius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium spiritali gratiâ lucem accenderet. Nec mora, illuminatur caecus, ac verus summae lucis praeco ab omnibus praedicatur Augustinus. Tum Britones confitentur, quidem intellexisse se veram esse viam justitiae quam praedicat Augustinus: sed non posse se absque suorum consensu ac licentia praeis abdicare moribus.

§ 20. Unde postulabant, ut secundo Synodus pluribus advenientibus fieret: quae cum esset statuta, venerunt (ut perhibent) septem Britonum episcopi: et plures viri doctissimi,

* Col. Sanctus 11 febr. Vide Sur., vol. II, p. 72.

** Oppidum hodierno idiomate *Ausric* ad fines comitatus *Worcester*.

maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur linguâ Anglorum Brancornaburg, cui tempore hoc Dinoth Abbas prae-fuisse narratur: qui ad praefatum ituri concilium, venerunt primo ad quemdam virum sanctum ac prudentem (qui apud eos anachoriticam ducere solebat vitam) consulentes an ad praedicationem Augustini suas deserere traditiones deberent? Qui respondebat: Si homo Dei est, sequimini illum. Qui dixerunt: Et unde possumus probare hoc? At ille, Dominus ait: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Si ergo Augustinus ille mitis est et humilis corde, credibile est, quia jugum Christi et ipse portet, et vobis portandum offerat. Sin autem superbus est, constat quia non est de Deo: neque vobis ejus sermo curandus. Qui rursus ajebant: Et unde vel hoc dinoscere valemus? Procurate, inquit, ut ipse prior cum suis ad locum synodi adveniat, et si vobis appropinquantibus assurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite. Sin vos spreverit, nec coram vobis assurgere voluerit, cum sitis numero plures, et ipse spernatur a vobis.

§ 21. Fecerunt, ut dixerat. Factum est autem, ut venientibus illis, sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram versi sunt, eumque notantes superbiae, cunctis, quae dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quod in multis quidem nostrae consuetudini, immo universalis Ecclesiae contraria geritis: et tamen si in his tribus hic mihi obtemperare vultis, ut Pascha suo tempore celebretis, ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, juxta morem Romanae sanctae Ecclesiae et Apostolicae compleatis, ut genti Anglorum nobiscum verbum Dei praedicetis: caetera, quae agitis, quamvis moribus nostris contraria, aequanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horum se facturos, neque illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant: conferentes ad invicem, quod si modo nobis assurgere noluit, quanto magis si ei subdi coeperimus, jam nos pro nihilo contemnet? Quibus vir Domini Augustinus fertur minitans praedixisse, quod si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi. Et si nationi Anglorum noluissent viam vitae praedicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri: quod ita per omnia, ut praedixerat, divino agente judicio patratum est.

§ 22. Siquidem post hoc, ipse de quo diximus rex Anglorum fortissimus Edilfridus, collecto grandi exercitu, ad civitatem Legionum, quae a gente Anglorum Legacestir, a Britonibus rectius Carlegion appellatur, maximam gentis perfidae stragem dedit. Cumque bellum acturus, videret sacerdotes eorum (qui ad exorandum Deum pro milite agente bellum convenerant) seorsum in tutiori loco consistere, seiscitabatur, qui essent, quidve acturi illo convenissent? Erant autem plurimi eorum de monasterio

Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus, ut cum in septem portione esset cum praepositis sibi rectoribus monasterium divisum, nulla harum portio minus, quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum vivere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem peracto jejunio triduo cum aliis orandi causâ convenerant, habentes defensorem nomine Brocmalium, qui eos intentos precibus, a barbarorum gladiis protegeret. Quorum causam adventus cum intellexisset rex Edilfridus, ait: «Ergo si adversum nos ad Deum suum clamant, profecto et ipsi, quamvis arma non ferant, contra nos pugnant, qui adversis nos imprecationibus persequuntur.» Itaque in hos primum arma verti jubet, et sic caeteras nefandae militiae copias non sine magno exercitus sui damno delevit. Extinctos in ea pugna ferunt de his qui ad orandum venerant, viros circiter mille ducentos, et solum quinquaginta fugâ lapsos. Brocmalius ad primum hostium adventum cum suis terga vertens, eos, quos defendere debuerat inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sicque completum est praesagium sancti Augustini, quamvis ipso jam multo ante tempore ad coelestia regna sublato, ut etiam temporalis interitus ultionem sentirent perfidi, quod oblata sibi perpetuae salutis consilia spreverant.

§ 23. Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto, Augustinus Britanniarum Archiepiscopus ordinavit duos episcopos, Mellitum videlicet et Justum: Mellitum quidem ad praedicandum provinciae Orientalium Saxonum: qui Thamesi fluvio dirimuntur a Cantio, et ipsi orientali mari contigui: quorum metropolis Londonia civitas est, super ripam praefati fluminis posita, et ipsa multorum emporium populorum, terra marique venientium. In qua videlicet gente tunc temporis Sabarëthus, nepos Edilberthi ex sorore Rícula regnabat, quamvis sub potestate positus ejusdem Edilberthi, qui omnibus (ut supra dictum est) usque ad Humbri fluminis terminos, Anglorum gentibus imperabat. Ubi vero et haec provincia verbum veritatis praedicante Mellito accepit, fecit rex Edilberthus in civitate Londonia ecclesiam S. Pauli Apostoli, in qua locum Sedis episcopalis et ipse et successores ejus haberent. Justum vero in ipso Cantio Augustinus ordinavit episcopum civitatis Doroverni, qui sedem postea in urbem Rotschester transtulit, et postremo Cantuariensi praefuit.

§ 24. Defunctus est autem Deo dilectus Augustinus et positum corpus ejus juxta ecclesiam BB. Apostolorum Petri et Pauli cujus supra meminimus, quae necdum fuerat perfecta et dedicata. Mox vero ut dedicata est, intra illatum, et in porticu illius Aquilonari decenter collocatum est. In qua etiam sequentium Archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata, praeter duorum tantummodo, id est Theodori et Berethualdi, quod praedicta porticus plura capere corpora nequivit. Habet autem, in medio pene,

altare in honorem B. Gregorii Pp. dedicatum, in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius Agendae eorum solemniter celebrantur. Scriptum vero est in tumba ejusdem Augustini epitaphium hujusmodi: — Hic requiescit Dominus Augustinus Doro-vernensis Archiepiscopus primus, qui olim huc a beato Gregorio, Romanae Urbis Pontifice, directus, et a Deo operatione miraculorum suffultus, et Edilberthum regem et gentem illius ab idolorum cultu ad fidem Christi perduxit, et completis in pace diebus officii sui, defunctus est vii Calend. Junii, eodem Rege regnante. —

VITA S. PHILIPPI NERII

CONGREGAT. ORATORII FUNDATORIS

EX BULLA CANONIZAT. EDITA ANNO MDCXXIII

Flor. Saec. XVI — Nat. Italus.

§ 1. Rationi congruit et convenit aequitati, ut ea, quae de Romani Pontificis providentiâ processerunt, licet ejus superveniente obitu litterae apostolicae desuper confectae non fuerint, suum debitum consequantur effectum. Dudum siquidem felicitis recordationis Gregorius Papa XV pie praemeditatus, quod supremus ille et diligens paterfamilias, qui ab origine mundi plantavit vineam suam, universalem scilicet in eam quotidie non desinat mittere operarios, quorum assiduitate culturae illa vepribus expurgata fructum afferat, vel centesimum, vel sexagesimum, vel trigesimum; quodque ante Incarnationem Verbi misit in eam patriarchas et prophetas, virosque sanctissimos, qui portaverunt pondus diei et aestus; post assumptam vero humanitatis nostrae substantiam, venit vocare novissimos, sanctos videlicet apostolos, qui vineam hanc, et fidei fervore, et praedicationis verbo, per universum propagarunt orbem, iisque adjunxit non solum fortissimorum martyrum exercitus, qui effuso sanguine illam irrigarunt uberrime, sed etiam confessorum laudabilem numerum, quorum sanctitatis exemplo haec vinea ubique terrarum odorem afflat suavissimum; inter quos paucis ante annis sanctimoniam redolere satis constiterat B. Philippum Nerium, Congregationis Oratorii fundatorem, cujus et vitae puritas et omnium virtutum congeries et miraculorum gloria plurimum elucebat, ipsius B. Philippi catalogo Sanctorum adscriptione decrevit intendere.

§ 2. Cumque jam, ab ipso die quo dictus B. Philippus obdormiverat in Domino, fama sanctitatis et miraculorum ejus adeo crevisset,

ut statim dignus canonizatione acclamaretur, et multi viri graves de illâ promovendâ cogitassent, et apud piae memoriae Clementem VIII desuper egissent, et ejusdem Pontificis auctoritate, vivae vocis oraculo concessâ, statim, eodem ipsius B. Philippi obitus anno, in Urbe et extra eam fuissent receptae informationes et facti processus super illius virtutibus, sanctitate et miraculis; et successive coram Paulo Pp. V, pro eadem canonizatione Principes nonnulli, ac nobiles viri Senatus, populusque Romanus, ac etiam Presbyteri dictae Congregationis institissent; et Paulus venerabilibus S. R. E. Cardinalibus, super sacris ritibus deputatis, per suas in formâ Brevis sub annulo piscatoris expeditas litteras commisisset, ut inquirerent in genere prius, ac deinde in specie super famâ sanctitatis, virtutibus et miraculis dicti B. Philippi atque formarent, juris ordine servato, processum... Cum tandem de fide, spe, charitate, virginitate, de prophetiâ, aliisque donis et virtutibus, de famâ sanctitatis et miraculis quamplurimis tum in vitâ tum post obitum dicti B. Philippi plene constare, conclusum et decretum extitisset; idem summus Pont. Paulus, ut in illius honorem tamquam de Confessore non Pontifice Missa celebrari et Officium recitari in ecclesiâ Beatiss. Virg. Mariae et S. Gregorii in Vallicella de Urbe licite posset, indulset, et successive indultum hujusmodi ad alias ejusdem Instituti congregationes in aliis ecclesiis extra Urbem canonicè erectas extendit.

§ 3. Dicto autem Paulo viam universae carnis ingresso, Gregorius XV, qui illi in Apostolatus ministerio successit, beati viri sanctitatem (quippe qui virtutum illius excellentiam in minoribus, ut praefertur, constitutus bene noverat) veneratus, et christifidelium devotione, precibusque dictorum principum, instantius quam unquam repetitis, permotus, negotium canonizationis illius perficiendum constituit... Cumque omnes beatum virum canonizandum esse publicis suffragiis judicarunt: eorum unanimi consensu audito, ipse Gregorius aperiens os suum in benedictiones, gratias egit divinae clementiae, quod tantam contulisset gratiam Servo suo; statuitque illum inter Sanctos referre; de cujus quidem beati viri Philippi origine, vitâ, virtutum donis, et miraculis aliqua ex multis in processu deductis recensenda duxit.

§ 4. Est igitur natus B. Philippus Florentiae, millesimo quingentesimo decimoquinto salutis anno, sedente Leone X Pontifice Maximo, et in ecclesia S. Joannis Baptistae baptismali fonte ablûtus. Franciscum Nerium, et Lucretiam Soldiam honestissimae vitae atque probatae integritatis parentes habuit; a quibus adhuc puerulus optimis moribus imbutus, ab ipsâ ineunte aetate, ob praeclaram, quam praefererat, naturae indolem, non modo aliorum animos in sui rapiebat amorem, ut *Pippus bonus* appellaretur, sed, divinâ in omnibus juvante gratiâ, videretur de se magnum aliquid praemonere. Nondum octennis unâ cum asello quem

conscenderat, in cellam vinariam praeceps delapsus, atque iumentum onere oppressus, ingenti admiratione, qui mortuus credebatur, extractus est vivus et incolumis. Ubi vero ad annum pervenit aetatis decimum octavum, missus est a patre ad oppidum S. Germani, ut ibi, apud patrum opibus abundantem, mercaturam exerceret: qui adolescentis optimi laetificatus adventu, ipsum brevi in haereditatem vocare constituit.

§ 5. At vero Philippus, coelestium desiderio in dies ardentior, a patris gratiâ et benevolentîâ sibi timere coepit, donec duobus annis transactis, mercaturae nobilioris avidus, contemptâ viginti millium aureorum haereditate ab illo oblatâ, Romam inde se contulit: ubi, opportunum et aptum ad solida virtutum officia nactus locum, pietatis operibus philosophiae ac theologiae studium adjunxit. Et interim, arctam vitae viam ingressus, humi plerumque cubare, tenui victu atque assiduo jejunio delectari, et aliquando per triduum ab omni cibo abstinere, septem praecipuas Urbis ecclesias obire, et in coemeterio Callisti nuncupato in oratione pernoctare saepe consuevit.

§ 6. Ac vix annum aetatis suae vigesimum nonum attigerat, cum inter alia divinitus accepta dona plane mirabilis cordis palpitatio fuit ac fractura constarum: quae publico medicorum testimonio praeter naturae ordinem obtigit, quasi mentis dilatato sinu, etiam caro dilataretur et exultaret in Deum vivum. Et ad animarum propterea subsidium se multo magis vocari sentiens de solitariae vitae severitate divino nutu remittere coepit, atque inter cujusque conditionis homines eâ mente versari, ut publicis adhortationibus et privatis colloquiis Christo Domino quamplurimos lucraretur, nullo incommodo, nullo penitus devitato labore. Eodemque fere tempore, quo sanctissimae Trinitatis confraternitas, ad peregrinorum et convalescentium commoditatem, ipsius consilio atque operâ fuit instituta, cum unoquoque mense quadraginta horarum supplicatio decreta esset, ipse totas pene noctes deducebat insomnes, et confratres ad orationem hortabatur et exemplo mirifice incitabat.

§ 7. Cum vero ad quadragesimum fere annum pervenisset, confessarii jussu sacerdos factus, et audiendis fidelium confessionibus praefectus, in aedibus S. Hieronymi de Charitate nuncupati habitavit. In cujus ecclesiâ ad sacramentorum frequentiam, et ad dandam scientiam salutis semper intentus, in proprio etiam cubiculo piâ de divinis colloquutione illos erudiebat, qui ejus sese disciplinae tradiderant. Et in hoc ipso suorum progressu attendit animum Indias adeundi ad vineam Domini excolendam, et fructus uberiores etiam profuso sanguine reportandos. Ut autem eâ de re supernum consilium exploraret, virum Cisterciensis Ordinis pietate insignem consuluit, a quo, revelante Deo, admonitus est, ejus Indias Romae futuras.

§ 8. Quamobrem, majori succensus ardore, non solum durissimâ peccatorum servitute pressos ad Christi Domini obsequium traducere studuit, verum etiam sedentes in tenebris et umbrâ mortis infideles ad clarissimum fidei lumen adduxit, quo illustrati nonnulli hebraei Christum regem recipere, et haeretici ad catholicam veritatem redire non dubitarunt. Certe de novatoribus revincendis, vel ad Romanam Ecclesiam reducendis, maxime visus est fuisse sollicitus, cum bonae memoriae Caesarem presbyterum Cardinalem Baronium nuncupatum, adhuc in minoribus constitutum, ad opus *Annalium* per tot annos urgere non destitit, ut ipsemet postea Cardinalis scripserit, non se *Annalium Ecclesiasticorum*, sed Philippum auctorem extitisse.

§ 9. Jamque in ecclesiâ S. Hieronymi piis ac familiaribus colloquiis diu ad virtutes erudierat confluentes, cum ad majorem fructum ex verbi Dei semine percipiendum, ex filiis, quos Christo genuerat, delectis nonnullis, reolendae memoriae Gregorii XIII etiam praedecessoris nostri auctoritate, apud dictam ecclesiam beatissimae Virginis Mariae et S. Gregorii Congregationem praedictam Oratorii fundavit; et congruentibus institutis, a Paulo Pp. V postea confirmatis, in presbyterorum secularium statu, absque voti ullius vel promissionis vinculo, ad quatuor familiares sermones singulis in hebdomadâ feriis, exceptâ die sabbati, divinis de rebus habendos, ad quotidianam sub vesperam in oratorio publico orationem, ad sacramentorum frequentiam, et ad alias complures christianae pietatis exercitationes retinendas munivit ac stabilivit.

§ 10. Ut autem speciatim tanti viri virtutes agnoscantur, et per viam salutis incedentibus subsidio esse valeant, non est omitendum, quod is fuit in primis charitate in Deum admirabili, ut internus ille ignis nonnunquam, dum attenderet ad divina, redundaret in corpus, et facies atque oculi scintillulis micarent, atque etiam ex improvise illa Apostoli verba saepius usurparet, *Cupio*, sed mox animadvertens, suae in Deum devotionis occultandae gratiâ, reliquum sententiae retinebat, nimirum, *dissolvi et esse cum Christo* (*Philipp.* 1, 23). Perpetuo itaque atque ardenti studio venerandum Eucharistiae colebat sacramentum: vel enim laicus, vel sacerdos celebrans, vel aegrotans in lectulo, illius quotidiana susceptione reficiebatur. Verum inter celebrandum fervidus ligneum altaris gradum quodam exultationis tremore concutiebat. In ipsa autem Dominicae Passionis memoriâ, atque iniquorum hominum ingratitude gemitus fundebat uberrimos, et miraculo tribuebatur, quod prae assiduâ lacrymandi consuetudine vim oculorum non amisisset. Inter caetera demum quibus ad hujusmodi charitatis gradum pervenit Philippus, summum fuit orationis studium, cui inexplicabili desiderio semper addictus, omnia Congregationis exercitia in eam quodammodo

tendere curavit, ut inde merito Oratorii Congregatio fuerit appellata.

§ 11. Haec ipsa beati viri charitas miris modis redundabat in singulos cujusque conditionis homines. Nam omnium utilitati ac necessitati expositus, nullum sibi tempus certum esse voluit, in quo suae parceret valetudini, et, quod habitabat cubiculum, non patèret aliorum commoditati, summâ lenitate excipiens ad se venientes, factus omnibus omnia, ut omnes Christo lucrificeret. Singulari praesertim industriâ per christianae laetitiae semitas deduxit adolescentes, qua, vel septem Urbis ecclesias, vel xenodochia, vel alia pia exercitia frequentantes labore ac molestiâ ex parte levarentur. Summa item assiduitate visebat aegrotantes, praesertim e suis, nec eos deserebat, dum nosset mortem periculum instare. Tentationi diaboli repellebat mirabiliter, atque a plurimis laborantibus in extremis, cum ipse accederet, proferetque verba, *Quis est hic?* daemones ad vocem perterriti, sese in fugam visi sunt conjicere. Curabat autem hominum saluti non solum interno, sed etiam externo subsidio; et numerosis plerumque familiis necessaria suppeditare, dotem indigentibus virginibus elargiri, egenis religiosorum domibus opem ferre, vinctis in carcere eleemosynas abundanter impertiri, ut merito pater animarum diceretur et corporum. Quem charitatis affectum etiam miraculis Dominus comprobavit. Intempestâ enim nocte panem deferens ad familiam in egestate multâ constitutam, in profundam foveam incidens, ab angelo incolumis ereptus est, qui etiam alias angelo sub specie pauperis eleemosynam sibi petenti omnem pecuniam, quam apud se habebat, prompto atque hilari obtulit animo.

§ 12. Charitati virginitatis donum adjunctum habuit, quo multi, qui cum ipso versabantur, vel vultu atque oculorum intuitu, vel suavi fragrantia, qua illius corpus redolere consueverat, recreabantur. Solitus ipse pudicitiam ex odore, impudicitiam ex foetore dignoscere, soloque manuum contactu impuris tentationibus esse remedio. Huic vero integerrimae puritati saepe humani generis hostis per impudicas mulieres tetendit insidias: ipse vero ad orationem semper confugiens victor gloriosus evasit. Eam ob causam perpetuae deditus abstinentiae, loco prandii tenui utebatur jentaculo, cui coena succedebat non absimilis. Abstiniuit semper a cujusvis generis lacticiniis: raro pisces, carnes vero rarissime degustavit; potu fuit admodum tenui, aquâ magis usus quam vino. Ea demum erat potus, cibique parcitas, ut eâ sustentari, medicorum attestazione, naturae viribus non valeret, crederetur tamen (praesertim a suis) Eucharistiae virtute vitam ad senectutem traduxisse. Cum hujusmodi abstinentiâ conjunxit etiam rerum omnium mundanarum contemptum: non modo enim haereditatem ac patrimonium respuit et quammultas sibi

testamento relictas facultates summâ animi constantiâ repudiavit, sed etiam, dum in aedibus S. Hieronymi habitaret, nudis contentus cellulis, consueta stipendia recusavit. Ab honoribus praeterea atque ecclesiasticis dignitatibus alienus, adduci nunquam potuit, ut pensiones atque beneficia reciperet. Canonicatus in Urbe primos, episcopatum et cardinalitiam dignitatem a pia etiam memoriae Gregorio XIV et praedicto Clemente sibi oblatam omnino recusavit.

§ 13. Humillimus fuit, atque beati Francisci exemplo se maximum ex peccatoribus constanter affirmabat; ideoque contestari quotidie solitus Deum his fere verbis: « A me tibi caveas, Domine, te enim hodie traditurus sum, et omnia perpetraturus mundi peccata, nisi tuâ me gratiâ benigne protexeris. » Cumque aegrotaret aliquando, atque ipsum obsecrarent adstantes, ut, suorum saltem beneficio, illam S. Martini dirigeret ad Deum orationem, *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem*, summâ animi demissione respondit: « Non sum ego S. Martinus, nec me talem unquam existimavi; quod si me vobis necessarium reputarem, perditum crederem. » Atque hinc est, quod se rectoris et praepositi, necnon Congregationis a se erectae Fundatoris titulo aegre admodum tulerit appellari. Quinimmo biennio ante obitum, Congregationis administrandae munus deposuit. Nec tantae ejus humilitati patientia defuit; tranquillo semper animo, excitatas, tam adversum se quam Oratorii sui exercitia, persecutiones tolerans, in quibus etiam pro persecutoribus verus Christi imitator assidue deprecabatur; isque fuit precationum fructus, ut ex eis plurimos solâ patientiâ ad Deum converterit, qui vero ab inceptis non destitere, divinam ultionem sint experti. Magnae insuper patientiae exitit in perferendis diuturnis corporis infirmitatibus, quibus singulis fere annis divexabatur, ita ut ad extremum vitae perductus, oleo sancto quater inunctus fuerit. Quo autem tempore aegrotabat, nullâ unquam de doloribus habitâ querimoniâ, sed hilaris facies incredibilem animi laetitiam indicabat; ab ipsâ vero infirmitate, quantumvis gravi, convalescere saepe solebat repente prorsus ac mirabiliter. In christianâ etiam mortificatione adeo praecelebat, ut merito habitus fuerit ejusdem virtutis singularis magister, et in primis mentis discursum, assidue comprimere, et captivare intellectum in obsequium Christi studuerit: ideoque ea ipse plerumque faciebat, et facienda proponebat aliis, quae intuentibus animi potius levitatem atque stultitiam saperent.

§ 14. Jam vero nonnulla etiam dona recensenda sunt, quibus beati viri virtutes immensa Dei bonitas illustravit. Frequenter enim extasim raptusque divinos patiens, e terrâ sursum totus undique splendore circumfusus elevabatur. Coelestibus item visionibus dignabatur assidue. Dominicae etenim Nativitatis nocte

Christum in altari pueri specie intuitus est, et aliquando in sacratissimâ hostiâ paradisi gloriam conspexit. Vidit etiam beatissimam Virginem veteris ecclesiae S. Mariae in Vallicella tectum manibus sustententem, donec imminentis casus adeptum est periculum. Eamdem iterum vidit, cum anno ante obitum aegrotaret, quem ipsa sibi obviam sublatum in aëra mirifice recreatum repente sanavit. Quamplurium insuper confitentium atque amicorum animos evolantes in coelum intueri, atque angelos concinentes interim audire solitus erat, quin etiam interiorem eorum pulchritudinem qui essent in statu gratiae divinitus agnoscebat. Sanctorum Caroli Borromaei et Ignatii Loyolae facies miris splendoribus vidit coruscantes.

§ 15. Eâ erat prudentiâ praeditus, et discretione spirituum ita excelebat, ut propterea cujusque conditionis homines ad ipsum, tanquam ad oraculum, consulendi gratiâ confluerent, et ipsimet summi Pontifices praedecessores nostri ejus consilium magni semper facerent. Veras a falsis visiones discernebat, et licet saepissime antiquus nostri generis hostis, horribili se formâ videndum offerens, detertere ipsum conaretur, semper tamen fortis et invictus de eodem gloriose triumphans, pacem, veramque tranquillitatem, qua fruebatur interius, retinuit. In prophetiae dono et absentium rerum, ac si praesentes essent, praevisione, occultisque cordis humani divinitus dignoscendis talis erat, ut de ipso vere affirmari possit: *Non est inventus similis illi.*

§ 16. Illud etiam Philippo collatum a Deo fuit, ut, dum uno esset in loco, in alio longe distante, uno eodemque prorsus tempore, nonnullis apparuerit. Quapropter, cum in aedibus sancti Hieronymi commoraretur, cuidam e suis, apud dictam ecclesiam Beatissimae Virginis Mariae et S. Gregorii degenti, se praesentem ostendens, subsidio quo indigebat, adfuit. Et Romae alias existens, quemdam ex numero sibi confitentium, in mari pene submersum, mediis e fluctibus capillis apprehensum liberavit. Iterumque, cum in Urbe maneret, tunc in humanis agentem Catharinam Ricciâ sub regulâ S. Augustini monialem Prati in Hetruria commorantem longo temporis spatio est allocutus.

§ 17. Inter haec miram ad patranda miracula a praepotenti Domino consecutus gratiam, quamplurimos liberavit a quacumque detinerentur infirmitate. Nonnullos enim solo sanctissimae Crucis adhibito signo; alios salutari manuum contactu; inter quos Clemens Pp. VIII, gravissimis chîragrae doloribus oppressus, sanus illico factus est; nobilis quidam romanus a pestiferâ corporis contagione curatus; alios praeterea pristinae sanitati restituit solâ orationis virtute; alios morbis quibus tenebantur, tantum imperando, quod praecipue contigit Mariae Felici a Castro in monasterio Turris Speculorum moniali, quae continuâ febris correpta, Philippo jubente, statim convaluit; alios remediis

omnino contrariis curavit, quod dictus Caesar Cardinalis est expertus, cui stomachi et capitis debilitate ita laboranti, ut retinere vix cibum, atque orare nullâ ratione posset, imperavit, ut coram se panem integrum cum malo citreo comederet; qui statim atque servi Dei mandatum executus est, stomachi atque capitis molestiis sensit se omnino liberatum. Alii vero, rebus, quibus utebatur Philippus, morbo admotis, sanitatem pristinam recepere; inter quos Eugenia Mansueta de Colle Scipionis, naribus ulcere quodam decem et octo mensium spatio horrendum in modum infectis, linteoli parte, servi Dei adhuc viventis sanguine respersâ, ulceri summâ fide appositâ, confestim curata est. Quin etiam constat, mortuos fuisse ejus voce vitae restitutos: quod Paulo Fabritii de Maximis filio contigit, qui mortuus, nomen illius inclamante Philippo, illico ad vitam rediit, et confessione peractâ, ab eodem interrogatus, an libens iterum e vitâ decederet, annuens in pace quievit.

§ 18. His virtutibus ac donis, quibus a Deo tam liberaliter auctus est Philippus, tantae extitit mortalibus admirationi, ut qui servum Dei nossent, ejus sanctitatem ubique praedicarent, et Summi Pontifices maximo honore ac veneratione prosequerentur. Clemens Pp. VIII, ejus manus etiam osculans, et Gabriel Paleottus in libro, quem scripsit *De bono senectutis*, Philippum adhuc viventem, tamquam verum eximiae sanctitatis, atque virtutum omnium exemplar proposuerit, et Augustinus S. Rom. Ecclesiae Cardinalis Veronensis nuncupatus, libellum, quem composuit, beato viro itidem vivente, *Philippum*, seu de laetitiâ christianâ, inscripserit. Summae etiam venerationi habitus est a sanctis viris et quamplurimis Dei famulis, ut a sancto Carolo, qui, quotiescumque eum adibat, ponere genua et manus ejus osculo petere consuevit.

§ 19. Verum, ingravescente jam aetate, cum incitato semper cursu susceptam salutaris vitae rationem feliciter persecutus esset, die mortis suae atque horâ multifariam praedictis, plenus dierum, octavo kalendas junii, anno millesimo quingentesimo nonagesimoquinto, qua die Dominici Corporis celebritas contigit, cum mane, vehementi devotionis spiritu, quasi prae laetitiâ concinens, sacrosanctum Missae sacrificium celebrasset, et nonnullis astantium, quorum confessiones audierat, Eucharistiae sacramentum ministrasset, consuetis exercitationibus de more expletis, post mediam noctem, eâ qua praedixerat horâ, omnipotenti Deo, cui fideliter servierat, spiritum placidissime reddidit, et post obitum quam plurimis, tam Romae quam alibi, gloriae claritate illustris apparuit. Et summo mane, servi Dei corpore in ecclesiâ super feretrum exposito, mortis felicissimae famâ jam divulgatâ, innumerabilis cujusque conditionis hominum illuc multitudo convenit; inter quos multi ex viris principibus, Praesulibus, atque

Cardinalibus confluxere; et toto bidui spatio, quo corpus, antequam conderetur, in ecclesiâ pie reservatum est, ingens populi frequentia, absque intermissione, manus, pedesque exosculari, coronas atque rosaria venerando corpori admoveere non destitit; et ii quibus prae multitudine ad corpus non dabatur accessus, feretrum in quo jacebat osculabantur. Eo interim tempore multa sunt, ejus suffragantibus meritis, edita miracula. Inter ceteros enim adolescens, unâ cum sorore, strumis diu laborantes, servi Dei manu loco admotâ ubi morbus residebat, extemplo curati sunt. Quemadmodum et mulier quaedam a diutinâ difficultate respirandi, et alii quamplures a variis infirmitatum generibus convaluere. Post haec, ubi selectiori in loco corpus reconditum est, ad ipsum venerandum populi concursus fieri, votivae deferri tabellae, donaria permulta appendi, ac suavissimus quidam odor a multis inde percipi cepit.

§ 20. Septem autem post annos integrum repertum, summâ omnium laetitiâ translâtum est in sacellum erectum atque ornatum a quondam Nerio de Nigris, nobili Florentino et domicello romano, cui Deus sancti hujus intercessionem filium concessit Philippum propterea a parentibus nominatum, quem post menses decem et octo gravi morbo correptum, mortique jam proximum, beatus vir sibi commendatum pristinae statim sanitati restituit. Sed ne videamur singula recensere miracula, quibus servum suum mirificavit Altissimus, nosse satis erit, alios praecordiis ejusdem sanatos, ut Theodosiam monialem monasterii S. Luciae in Silice de Urbé, quae, splenis morbo decem et quinque annos afflicta, extemplo curata fuit; alios vero capillis, ut puerulum natum mortuum, qui, ut baptismo ablui posset, est revocatus ad vitam; alios quibusdam servi Dei coronis, ut Felicem Sebastianam, quae a diuturnis crurium ulceribus statim convaluit; alios linteolis, ut Septimiam Neriam quae interiori oculi parte ignito ferro incaute a sorore perculsa, illaesa omnino remansit; et Josephum Sermejum, qui, cum ob gravem infirmitatem eo devenisset, ut omnium judicio mox efflaturus animam crederetur, sanus repente factus, a lectulo, in quo jacebat, incredibili omnium admiratione surrexit; alios quoque, aliis ejusdem reliquiis, gravissimis tentationibus ereptos, ut Stephanum Calcinardum, qui ab impurissimâ quadam feminâ sollicitatus, sancti viri reliquiis, quas devotionis ergo secum deferebat, sibi pectus occultâ quadam vi percuti sensit, et vocem ejus audiens increpantis se ut a peccato caveret atque inde festinus abiret, dicto obtemperans, continuo aufugit; nonnullos solâ ejus vitae lectione, ut Vincentium Valesium, qui vehementi vexatus tentatione, supradictum exemplum perlegens, ex animo Philippum compellans his verbis affatus est, « cur modo non id ipsum mihi abs te,

Pater?» et eodem temporis instanti discessit omnis illa permo-
lesta mentis agitatio.

§ 21. Quamplures miris apparitionibus, ut Drusillam Fanti-
nam, quae praecipiti casu prostrata, ac horribili capitis, oculo-
rum et totius corporis collisione semiviva jacens, tribus servi Dei
apparitionibus mirabiliter liberatur; non absimile accidit Leo-
nardo Rovello, cui sanitatem a medicis desperatam petenti Phi-
lippus in sui festi pervigilio noctu apparens, pronuntiansque
verba illa, *fili, vade in pace*, confestim praebuit; et adveniente
die Leonardus accepti beneficii memor ad audiendam in ejus sa-
cello Missam, pro gratiarum actione, ecclesiam adivit; multos
sepulcrum ejus visitantes, veluti Claudiam Grignanam, quae,
post longam sexennii infirmitatem, non valens in ipsâ summâ
dolorum acerbitate loco se penitus movere, ad Philippi sepul-
crum aliorum auxilio perducta, vovens de servando singulis
annis in vigiliâ festivitatis ejus panis et aquae jejunio, statim
doloribus, quibus tenebatur, liberata est, et omnino sana, per
ecclesiam nullius adminiculo incessit. Denique fere innumera-
biles, editis votis, ut fratrem Joannem Baptistam Massiam de Va-
lencia, Ordinis sanctissimae Trinitatis Redemptionis Captivorum,
qui Neapoli cum esset, annumque ageret supra septuagesimum,
vovens se Dei servo eadem prorsus horâ, qua Romae in ejusdem
sacello sacrum votivum peragebatur, tribus desperatis infirmita-
tibus, quibus toto biennii spatio laboraverat et ita consumptus
fuerat ut de facie vix amplius agnosceretur, repente curatus est.

DE S. JOANNE I. PAPA MARTYRE

EX DIALOGOR. S. GREGORII LIB. III, CAP. II.

Pont. post Petrum 53us — Sedit annos circ. 3 — Coron. annô 526.

Gotthorum tempore dum Joannes, vir beatissimus, hujus Ro-
manae Ecclesiae Pontifex, ad Justinum seniore principem
pergeret, in Corinthi partibus advenit: cui necesse fuit, ut in iti-
nere ad sedendum equus requiri debuisset. Quod illic vir quidam
nobilis audiens, equum, quem pro magna mansuetudine ejus
conjug sedere consueverat, ita ei obtulit, ut cum ad alia loca per-
venienti aptus equus potuisset inveniri, deberet ille quem dederat
propter suam conjugem retransmitti. Factumque est, et usque
ad certum locum praedictus vir equo eodem subvehente perdu-
ctus est. Qui mox, ut alium reperit, illum quem acceperat equum
retransmisit. Cumque eum praedicti nobilis viri conjug ex more

sedere voluisset, ultra non valuit: quia post sessionem tanti Pontificis mulierem ferre recusavit. Coepit namque immenso flatu et fremitu, atque incessanti totius corporis motu quasi despicendo prodere, quia post membra Pontificis, mulierem ferre non posset. Quod vir ejus prudenter intuitus, hunc ad eundem venerabilem virum protinus retransmisit, magnis precibus petens, ut equum ipse possideret, quem juri suo sedendo dedicasset. De quo etiam illud mirabile a nostris senioribus narrari solet quod in Constantinopolitana urbe, ad portam quae vocatur aurea veniens, populorum sibi turbis occurrentibus, in conspectu omnium roganti caeco lumen reddidit, et manu superposita oculorum tenebras fugavit.

DE EODEM S. PONTIFICE

EX LIB. 47 PAULI DIACONI,

AD EUTROPIUM ADJECTO, UBI DE JUSTINO AGIT.

§ 1. Anno ab Incarnatione Domini quingentesimo octavodecimo, punito Anastasio haeretico, Justinus catholicus Augustali potitus est solio. Ad hunc, ob causam redintegrandae fidei, directus ab Hormisda Pontifice vir sanctitate praecipuus, Germanus Capuanae urbis Episcopus, digne susceptus est, multorumque dubia corda in fide solidavit. Eo tempore apud Africam defuncto Trasamundo Wandalorum Rege Arrianae perfidiae, Huldéricus ejus filius ex captiva Valentiniani principis filia ortus, adeptus est regnum: qui non patrem haeticum, sed matris catholicae monita sequens, rectae fidei cultor enituit. Hunc pater Trasamundus ad mortem veniens, quia cernebat eum catholicae parti favere, sacramenti nodis astringere curavit, ne unquam in suo regno Catholicis consuleret. Qui mox ut suus genitor vitâ caruit, priusquam etiam regni jura assumeret, universos episcopos, quos Trasamundus in exilium coëgerat, rēgredi fecit, eisque ecclesias reformare coepit, septuaginta jam et quatuor evolutis annis, ex quo a Gensericoprimus apud Africam ecclesiae fuerant destitutae.

§ 2. At vero in Orientis partibus, dum adhuc eo tempore per loca singula Arriana haeresis vigeret, Justinus ardore orthodoxae fidei omnimodis satagere coepit, ut haeticorum nomen extingueret: statuitque, ut ubique eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dum in Italia rex Theodoricus Arrianae pollutus audisset, Joannem Papam, simulque cum eo Theodorum, Importunum atque Agapetum consulares viros, aliumque Agapetum patritium Constantinopolim ad Justinum principem dirigit, mandatque per eos interminitans, ut nisi quantocyus

haereticis ecclesias suas redderent, eosque in pace degere sinerent, universos Italiae populos ipse gladio extingueret. Qui pervenientes ad Augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent, magnis eum de sua suorumque salute solliciti fletibus postulant, ut suae legationis seriem, quamquam esset injusta, libenter exciperet, Italiaeque periturae consuleret. Quorum fletibus Justinus permotus, eis quod petebatur, concessit, Arrianosque suo juri reliquit.

§ 3. Dum hi in itinere demorantur, Theodoricus rabie suae iniquitatis stimulatus, Symmachum exconsulem ac patritium, et Boëthium seniore et exconsulem catholicos viros gladio trucidavit. His diebus extincto a Francis Alarico Wisigothorum rege, Theodoricus per Ippam suum comitem plusquam triginta millia Francorum caedens, Thiodem suum armigerum post mortem Alarici, tutorem Amabarici nepotis constituit. Joannes vero Pontifex revertens a Constantinopoli, dum cum iis, cum quibus ierat, profectus ad Theodoricum Ravennam fuisset, Theodoricus ductus malitiâ quod eum Justinus catholicae pietatis defensor honorifice suscepisset, eum simul cum sociis carceris afflictione peremit. Sed hanc ejus immanissimam crudelitatem mox animadversio divina secuta est. Nam nonagesimo octavo post hoc facinus die, subita morte defunctus est, cujus animam solitarius quidam apud Liparam insulam vir magnae virtutis aspexit inter Joannem Papam et Symmachum deduci, et in Vulcani ollam quae ei loco proxima erat, demergi.

HISTORIA

DE OBITU VEN. BEDAE PRESB.

AB EJUS QUODAM DISCIPULO DOCTE, PIE ET FIDELITER CONSCRIPTA.

HABETUR IN PERVETUSTQ MS. CODICE.

15

Anno 735 — Anglus.

§ 1. Munusculum quod misisti, multum libenter accepi, multumque gratanter literas tuae devotae eruditionis legi, in quibus quod maxime desiderabam, Missas videlicet et orationes sacrosanctas pro dilecto patre ac magistro Beda a vobis diligenter celebrari reperi. Unde delectat magis pro ejus charitate, quam fretus ingenio, paucis sermonibus dicere, quo ordine migravit a seculo, cum etiam hoc te desiderasse et poposcisse intellexi.

§ 2. Gravatus equidem infirmitate, et maxime creberrimi anhelitus, et tamen pene sine dolore aliquo, ante diem autem

Resurrectionis Dominicae, id est, fere duabus hebdomadibus, et sic postea laetus et gaudens, gratiasque agens omnipotenti Deo omni die et nocte, immo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicae, id est, vii Idus Maji * vitam ducebat, et nobis suis discipulis quotidie lectiones dabat: et quicquid reliquum fuit diei, in psalmodum cantu, prout potuit, se occupabat: totam vero noctem laetus in orationibus et gratiarum actione Deo ducere studebat, nisi tantum modicus somnus impediret. Iterumque autem evigilans, statim consueta scripturarum modulamina ruminabat, extensisque manibus, Deo gratias agere non est oblitus. Vere fateor, quia neminem unquam alium oculis meis vidi, nec auribus audiui tam diligenter gratias Deo vivo referre. O vere beatus vir! Canebat autem sententiam sancti Pauli Apostoli dicentis, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*: et multa alia de Sancta Scriptura, in quibus nos a somno animae exurgere praecogitando ultimam horam admonebat. Et in nostra quoque lingua, ut erat doctus in nostris carminibus, dicebat de terribili exitu animarum e corpore. Cantabat etiam antiphonas ob nostram consolationem, et suam, quarum una est: O rex gloriae, Domine virtutum, qui triumphator hodie super omnes coelos ascendisti, ne derelinquas nos orphanos etc. Cum venisset autem ad illud verbum, Ne derelinquas nos orphanos, prorupit in lacrymas, et multum flebat. Et post horam coepit repetere quae inchoaverat: et sic tota die faciebat. Et nos quidem audientes haec, luximus cum illo et flevimus. Altera vice legimus, altera ploravimus, immo cum fletu legimus.

§ 3. In tali laetitia Quinquagesimales dies usque ad diem praefatum deduximus, et ille multum gavisus est, et Deo gratias referebat qui sic meruisset infirmari: et saepe dicebat, *Flagellat Deus omnem filium quem recipit*: et sententiam Ambrosii: Non sic vixi inter vos, ut me pudeat vivere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. In istis autem diebus duo opuscula memoriae digna, exceptis lectionibus, quas quotidie accipimus ab eo, et cantum psalmodum, facere studuit: id est, A capite Evangelii sancti Joannis usque ad eum locum, in quo dicitur, Sed haec quid sunt inter tantos? in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiae Dei convertit: et de libris Isidori Episcopi exceptiones quasdam, dicens: « Nolo ut pueri mei mendacium legant, et in hoc post obitum meum sine fructu laborent. » Cum venisset autem tertia feria ante Ascensionem Domini, coepit vehementius aegrotare in anhelitu, et modicus tumor in suis pedibus apparuit: totum tamen illum diem docebat, et hilariter dictabat, et nonnunquam inter alia dixit: « Discite cum festinatione, quia nescio

* Erratum in Codice, pro vii Kal. Junii; hac enim die Maji xxvi quam recte ponunt et S. Cuthbertus (vide Sur. xx Martii) Bedae discipulus qui venerabili Patri morienti adstitit, et omnia fere Martyrologia; anno quippe dccxxxv Ascensionis Festum incidit in xxvi Maji; postridie colitur ejus Deposito.

quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus. » Nobis tamen videbatur, ne forte exitum suum bene sciret. Et sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit, et mane illucescente, id est, quarta feriâ praecepit diligenter scribi quae coeperamus. Et hoc fecimus usque ad tertiam horam. A tertia autem hora ambulavimus cum Reliquiis Sanctorum, ut consuetudo illius diei poscebat: et unus erat ex nobis cum illo, qui dixit illi: «Adhuc capitulum unum de libro, quem dictasti, deest, et videtur mihi tibi difficile esse te plus interrogare.» At ille inquit: «Facile est: accipe tuum calamum et tempera, festinanterque scribe,» et ille hoc fecit.

§ 4. A Nona hora dixit mihi: «Quaedam pretiosa in mea capsella habeo, id est, piper, oraria et incensa. Sed curre velociter, et adduc presbyteros nostri monasterii ad me, ut ego munuscula, qualia mihi Deus donavit, illis distribuam:» et hoc cum tremore feci: et praesentibus illis, locutus est ad eos, unumquemque monens et obsecrans pro eo Missas et orationes diligenter facere: et illi: Libenter, responderunt. Lugebant autem et flebant omnes, maxime autem in verbo quod dixerat, quia aestimaret quod faciem ejus amplius non multum in hoc seculo essent visuri. Gaudebant autem de eo, quod dixit: «Tempus est, si sic factori meo videtur, ut ad eum modo absolutus ex carne veniam, qui me quando non eram ex nihilo formavit.» Multum tempus vixi, beneque mihi pius judex vitam meam praevidit. «Tempus absolutionis meae prope est: etenim anima mea desiderat regem meum Christum in decore suo videre.» Sic et alia multa utilitatis causâ ad aedificationem nostram locutus, in lectica diem ultimum usque ad vesperum duxit.

§ 5. Et praefatus puer Wilberth adhuc dixit: «Magister dilecte, restat adhuc una pagina non descripta.» At ille, «Bene, inquit, consummatum est: veritatem dixisti. Accipe meum caput in manus tuas, quia multum me delectat sedere ex adverso loco sancto meo, in quo orare solebam, ut et ego sedens Patrem meum invocare possim.» Et sic in pavimento suae casulae decantans: Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto etc., ultimum e corpore exhalavit spiritum, atque ut sine dubio credendum est, quod pro eo quia hic semper devotissimus in Dei laudibus laboraverat, ad gaudia desideriorum coelestium anima ejus ab angelis portaretur. Omnes autem, qui audire vel videre obitum Bedae patris nostri valebant, numquam se vidisse alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam suam finisse dicebant: quia sicut audisti, quousque anima ejus in corpore fuit, Gloria Patri, et alia quaedam ad gloriam Dei cecinit, et expansis manibus Deo gratias agere non cessabat. Multa adhuc narrari et scribi possunt de eo, sed nunc brevitatem sermonis ineruditio meae linguae facit.

EJUSDEM BEATI VIRI VITA

AUCTORE JOANNE TRITTHEMIO ABBATE SPANHEMENSIS

(Libro III de viris illustribus Ordinis S. Benedicti, cap. 155)

§ 1. Beda monachus et presbyter in monasterio sanctorum Petri et Pauli Apostolorum in Anglia, vir doctus et sanctus, per sua studia toto notus in orbe, multa ad utilitatem Ecclesiae composuit volumina, de quibus in secundo libro jam fecimus mentionem. Hic in extremo natus orbis angulo, cum esset puer septem annorum, sub magisterio Benedicti * Abbatis in praefato monasterio nutriendus a parentibus traditur: in quo mirabiliter proficiens, Anglorum doctor clarissimus effulsit. Anno vitae suae 19.º diaconus factus est, 30.º presbyter, ex quo tempore usque ad ultimum vitae suae docere aut scribere non destitit, et sicut ipse per se fatetur, nihil illi dulcius erat, quam divinas legere sedulo et exponere scripturas. Hujus doctrina tanto pretio digna habita est, ut Sergius Papa ab urbe Roma Ceolfrido Abbati ejus scripserit in Angliam, petens eum et exhortans, ut sine omni contradictione famulum Dei Bedam ad limina destinaret Apostolorum, eo quod ejus praesentia in arduis causis fidei, Ecclesiae Dei valde utilis esset et necessaria. Jam enim fama ejus se longe lateque per orbem disperserat. Ita jam celebre erat nomen ejus, ut in quaestionibus enodandis indigeret eo sublimitas Romana. Et tantis plane condigna laus studiis, quippe qui ex eo tempore, quo legere poterat, a sacra lectione et studio minime cessabat.

§ 2. Semper mens devota studiis occupabatur salutaribus, quibus legit, scripsit vel docuit. Erat ei mos ex lectione vehementer accendi et compungi, ita ut saepe inter legendum et docendum lacrymas calidas effunderet. Unde post lectionem vel studium ad orationes sanctas doctor devotus se contulit, sciens magis Dei gratiâ quam propriis viribus ad scientiam perveniri Scripturarum. O virum cunctis venerandum seculis, qui et mentis habitaculum orationibus, et Ecclesiam doctrinis illustravit! Nullus unquam Bedam vidit otiosum. Vehementissime amore studii sacri aestuabat, ita ut ne ad momentum quidem potuerit esse otiosus. Cum enim ad monasterium puer intrasset, intantum studendo profecit, ut non solum in sacris scripturis, sed etiam in secularibus literis ultra omnes Angliae doctores peritissimus evaserit. Scripsit de omnibus artibus, quas liberales vocant, tractatus plures atque pulcherrimos. In extremo mundi, ut ita dicam, positus, Graecam linguam magna ex parte didicit, et nec Hebraicae penitus indulsit. Habuit multos egregios discipulos, quos suo studio et exemplo

* Biscop, Vide MARTYROL. ILLUSTR., jan., p. 42*.

ad amorem Scripturarum inaeestimabili fervore provocabat. Nec solum studiis, sed quod iis amplius est, religione et sanctitate quos docuit fecit insignes. Fuit autem vir per omnia magnificus, scientiâ et morum honestate venerabilis. Charitate siquidem refulsit geminata sublimis, devotione praecipuus, castimoniâ vitae gloriosus.

§ 3. Erat autem decentis staturae, incessu gravis, voce sublimis, ore facundus, vultu decorus, et quaedam mixta iucunditati severitas. Unde bonis et devotis erat affabilis, superbis autem et negligentioribus terribilis. Se ita mansuetum et humilem cunctis exhibuit, ut in toto monasterio vix haberet aequalem. Quicquid autem studendo et meditando de Scripturis potuit apprehendere, sine invidia communicabat iis quos idoneos viderat, et in amore scientiae salutaris flagrantes. De tota Anglia viri confluebant ad eum, cupientes sub ejus magisterio et morum et scientiae Scripturarum incrementa suscipere. Nam ejus conversatio, intuentibus norma totius religionis erat et honesti. Et quid multis nitar sermonibus? talis ac tantus erat vir iste sacrat, ut omnis laus ejus virtutibus sit prorsus inferior. Amator verae scientiae, non bathologiam, sed virtutem in studio quaerebat. Nam incuriosi fuit sed dulcis eloquii.

§ 4. Tandem post multos labores, quos scribendo et docendo impenderat, animo toto suspirans ad patriam, in debilitatem incidit, continuisque septem hebdomadibus ante mortem, stomachi indignatione cibos nauseantis laborans, et angusto spiritu halitum producens, studium tamen literarum nequaquam obmisit, sed totis iis diebus (praeter debitum Psalmodiae pensum) illi intendebat, Evangeliumque Joannis iis diebus Anglica linguâ interpretatus est. Discipulis autem discendi amorem ingerens, dicebat: «Discite filioli, quamdiu vobiscum sum.» Feriâ autem tertia ante Ascensionem Domini modicus tumor in pedibus apparuit: tunc accita congregatione, communicatus et inunctus est, osculoque cunctis libato, futuri sui memoriam a singulis imploravit. Nonnullis etiam ob familiarem amicitiam xeniola, quae in secretis habebat largitus est. Die Ascensionis Domini contra oratorium, quo orare consueverat, subjecto cilicio decumbens, illibato sensu et hilari vultu dicebat: O rex gloriae Domine virtutum, et caetera usque in finem antiphonae. Qua finita spiritum efflavit. Mox tam suavissimus odor subsecutus est, ut omnes qui aderant, in paradiso se esse putarent*. Fuit primo sepultus in coenobio suo,

* Rejectâ quam affert Petrus de Natalibus et apud plures legitur, quamque anilem vocat Bened. XIV, fabellâ de leonino Epitaphii versiculo: *Hac sunt in fossa Bedae Venerabilis ossa*; en cur peculiari adjuncto VENERABILIS inclytum virum Ecclesia nuncupare perrexerit vel postquam Sanctorum Albo accensuerat. Factus nempe beatus Presbyter pietate et eruditione splendor Angliae singularis, cognomentum illud est adeptus, quod ipsius Homiliae, aliquibus in ecclesiis, eo adhuc vivente, et ab Ecclesia Universa licet nondum Sanctis adscriptus esset, sacra in liturgia recitarentur. Titulus ergo VENERABILIS ut Bedae proprius ab antiquitate acceptus est, et Sancti adjuncto aequipollens, quem propterea Martyrologia et Rom. Breviarium retinuerunt.

ac postea cum sancto Cuthberto in Dunelim translatus dicitur. Obiit anno Domini DCCXXXV, aetatis vero suae 72, sub Leone Imperatore, cujus natale 7 Calendas Junii colitur.

VITA BEATISS. GERMANI

PARISIENSIS EPISCOPI

AUCTORE VENANTIO FORTUNATO PICTAVORUM ANTISTITE

Anno ortus 496 — Obiit 576 — Natione Gallus.

§ 1. Beatus Germanus Parisiorum Pontifex, territorii Augustudunensis (*Autun*) indigena, patre Eleutherio, matre quoque Eusebia, honestis honoratisque parentibus procreatus est. Cujus genitrix pro eo quod hunc post alterum intra breve spatium concepisset, pudore mota muliebri, cupiebat ante partum infantem extinguere. Et accepta potione, ut abortivum projiceret, dum nocere non posset, incubabat in ventrem, ut vel pondere praefocaret, quem venena laedere non valerent. Certabat mater cum parvulo, renitebatur infans ab utero. Erat ergo pugna inter mulierem et viscera. Laedebatur matrona, nec nocebatur infantia. Obluctabatur sarcina ne mater fieret parricida. Unde id actum est, ut servatus incolumis, ipse illaesus procederet, et matrem redderet innocentem. Erat sane hinc futura praenoscere, ante illum fecisse virtutem, quam nasci contingeret. Deinde dum Valone castro simul cum Stratidio propinquo puer adhuc scholis excurreret, mater parentis, ut illius haereditatem sibi acquireret, de adolescentis fallitura nece tractavit. Quae temperatam potionem in ampullam condidit, vinum quoque in alteram posuit, praecipiens puellae, ut venientibus ambobus, illi porrigeret de vino, isti de maleficio. Sed ignorans ministra, ampullam pariter mutat et pocula: vinumque sancto Germano, venenum vero dat Stratidio: et dum insonti praeparatur interitus, auctor cadit in laqueum. Quo mater ejus cognito, puellam increpat cum fletu, sibi eam extinxisse filium. Cui Stratidio solícite impenso studio, facto de ipsis maleficiis vario, etsi mors vitam non abstulit, tamen signum mortis infixit.

§ 2. Hinc ad parentem suum sanctum Scopilionem Lausiam* se conferens, moribus honestis apud illum altus et institutus est. Qui cum fere mille passus longe ab eodem viro consistentent, jugiter ad matutinos currebant, ducti calore fidei, per tempestatem,

* Vulgo *Lazy* vel *Lusey* oppidulum ad Ligerim flumen.

per hyemem. At dominus Germanus intra terni lustrī spatium a B. Agrippino Diaconus instituitur, et sequenti triennio Presbyter ordinatur. Dehinc a venerabili pontifice Nectario Abbas ad sanctum Symphorianum merito dignus adsciscitur. Sed quanta inibi abstinentiā vixerit, quantisque vigiliis continuando duraverit, quis enarrabit? Caeterum quibus illie eleemosynis profusus extiterit, illa res una testis est, cum jam rebus reliquis pauperibus erogatis, nec panis ipse resideret, quatenus fratres resciceret: insurgentibus adversum se illis, retrūdens se in cellulam, amare flevit et doluit. Inter haec autem, ipso orante, quaedam Anna nobilis matrona duorum cum pane saumariorum dirigit onera. Sequenti etiam die cum annona destinavit plena nihilominus carpenti vehicula, ita videlicet, ut exinde monachi cum saturarentur cibo, terrerentur miraculo. Cujus bonis operibus inflammatus Episcopus, sanctum virum, neque adhuc ista recusantem, quem etiam praedicabant daemonia, in custodiam trusit. Cui fateor nutu divino aperiebatur ergastulum, sed non hinc egrediebatur, nisi ipsi episcopalis daretur benedictio.

§ 3. His ita celeberrimus intentus officiis, non desiit praedicandis manifestari miraculis. Igitur quadam die, dum cibum fessus acciperet, ingrediente Amando monacho in foenile cum lumine, carbone decedente, flamma foenum corripuit, et arida nutrimenta vorax ignis allambit. Concurrentibus autem reliquis, nec tamen succurrentibus, tardius ipse prosiliens, rapta de foco cucumā, ascendit super fabricam, concinens Alleluja: fundensque paululum aquae in Crucis imaginem, extinxit mox incendia, ac de manu sancti imbre mox sedata est ignis unda, quam multa vix extinguerent flumina. Quod tamen postero die, cujus insidiis actum fuit, hostis ipse confessus est.

§ 4. Kariulphus quidam Francus partem villae, ejusdem basilicae res obstinatus invaserat. Quem cum vir Dei ad reddendum aliquatenus commoneret, nec tamen proficeret, ad orationem se contulit, nec fides vindictam distulit. Statim denique ex vicino ferus ursus exiliens, tres praefati hominis equos interfecit: nec sic idem a duritia resipiscit. Sequenti vero nocte duplicavit ultor perniciem: sex jumenta interemit: nec sic quoque poena sufficit. Tertia vero nocte novem prosternit vehicula triplicato cadavere: sicque labor crescebat in cladem. Deinde ad beatum virum tardius dirigit puerum, et dum agrum reformat invasum, calamitas ejus a Domino compescitur: idque actum est, ut bestiā castigante, homo sensum acciperet, et daret non intelligenti bellua rationem.

§ 5. Dehinc beatus Agricola * Cabilonensis (*Chalons*) episcopus, habens cubicularium graviter vi febrium fessum qui destinato jam animo totus pendebat in transitu, dirigit ad sanctum

* Vide MARTYROL. ILLUSTR., mart., p. 289.

virum intercedendi suffragio. Qui delegatis sibi perceptis apicibus, ad sancti Symphoriani sepulcrum progreditur: praeterea vir justus orationi incubuit, terram corpore premens, et sidera mente transcendens, et quasi ante se habens praesentiam Domini, pro voto supplicis obsecratos accedit. Nam mox vicini redemptoris auribus exauditur: et adhuc isto recubante in pulvere aegrotum coelestis medicina perfundit, ac justo jacente in pavimento, languidus surgit de lectulo, ante currente medelâ, quam perôret qui supplicat: ita ut portitori redeunti obviam puer occurreret, cui parabantur exequiae, et non esset ambiguum, eadem horâ languidum saluti fuisse redditum, qua vir beatissimus humo fusus orasse comperitur.

§ 6. Nec illud omitti convenit quod ad domum Ebronis pro fide justî collatum est: cujus, ingrediente domum Germano, Anna ejus matrona, rem mirabilem se videre proclamat. Et inquisita a conjuge, quid esset quod inspiceret? ait: Ecce beatus Germanus cornuta facie mihi videtur incedere, et quod pene vix valeo aut intueri lumine, aut sermone conferre, sanctum video virum novo more cornibus radiantem. Consternataque mirabatur mulier hominem nostro tempore in figura Moysi potuisse conspici. Credendum tamen quod et iste pro colloquio Domini meruit cornu exaltatus agnosci. Ebro vero eadem die juxta sanctum sedere nullatenus praesumpsit, duplici pro causa, honoris pariter et terroris. Contigit autem, ut pro villis Augustudunensis ecclesiae Theodeberto regi Cabilone occurreret, memorque S. Symphoriani, in ingressu palatii ita, spiritu Dei in se redundante, pie locutus est, ut ante rex annueret, quam verba petitor explicaret. Cui et ore prophetico finem dixit de transitu. Nam paucis interim diebus, dum Rhemis remearet, in ipso itinere rex extrema sorte defecit, quasi sancti viri sermo dictus fuisset ab angelo.

§ 7. In pago Alisiensi res gesta est. Conjux namque illustris viri Vulfarii de Stasia nomine, vitalis spei destituta solatiis, ac linguae carens officiis, per biduum muta spiritu quoque deficiente decumbens, apparatis exequiis, jam palpitabat exanimis. Cui eulogiis a sancto per presbyterum suum directis, ac violenter adaperitis praemortuae dentibus, in os transjectis, mox ut fauces semivivae liquor benedictionis introiit, incipit mulier vitae flatibus anhelare, atque oculi nece praeclusi, lumen diei requirere, ita ut post funereum pallorem facies in ruborem transiret, donec, cunctis stupentibus, vivificata consurgeret, et circumstantes auctoris muneris gratiam praedicarent. Quae singulis annis tributum sancto vitae solvit pro pretio.

§ 8. Caeterum revelationum suarum quis scrutator introëat? Cui etiam ante quatuor fere annorum curricula, ipsa episcopatus sui causa non est abscondita. Itaque positus in sopore, inspicit a quodam sene claves sibi portae Parisiacae porrigi. Sed

interrogans: Quid hoc fieret? accepit responsum, Ut salvos eos faceret. At post civitatis Episcopo decedente, dum praecellentissimo regi Childeberto occurrisset, in ejus electione mox effectum illa vox coelestis promeruit. Ordinatus vero Pontifex, qualem quantumque se gesserit, hoc expedire lingua mortalis non sufficit: quoniam supra hominem fuit omne quod edidit. Denique adeptus gradum curae pastoralis, de reliquo monachus persistebat immotus. Hinc se frequentibus exercebat vigiliis, inde continuis macerabat inediis. Pernoctabat algida senectus per hyemem, sustinens dupliciter frigus, aetatis et temporis quod nec etiam tolerare possent potulenti juvenes: seque ipsum pene obliviscens, pro victoria sic satagebat corporis, tanquam si simul accessissent dignitas et necessitas.

§ 9. Quae vero eleemosynae tam de rebus ecclesiae, quam populi oblatione, vel regio munere per manus ejus sanctificatae sint, solus ille qui omnia scit, novit et numerat. Denique quadam vice praecellentissimus Childebertus rex, cum ei direxisset sex millia solidorum, pauperibus eroganda, expendens tria millia, revertitur ad palatium. Interrogatusque a rege, si adhuc remaneret quod egenis tribueret? respondit, medietatem resedissee, nec invenisse se inopes, quibus mox totum expenderet. Cui rex inquit: Domine, dona quod remansit: nam, Christo largiente quod donetur, non deficit. Incidens igitur aurata missoria, ac argentea vasa comminuens, quicquid primum habuit, dat sacerdoti, ne perderet. Erat ergo spectanda contentio inter sacerdotem et principem. Faciebant apud se de misericordia pugnam, et de pietate certamen: thesauros videlicet ut spargerent, et de suis talentis egeni ditescerent: ut festini ad futura lucra bracteum*, semen sererent, et post messores accederent aurulentam per segetem: ut et sacerdos locupletaretur regalibus thesauris, et in rege florèret gratia sacerdotis qui solum suum hoc esse credidit quod nudus aut egenus accepit**.

§ 10. Sed revertamur ad ordinem. Quidam in Exona vico de fiscalibus famulis, Childomerus nomine, cum die Dominico quidam operatus sit, ita contrahitur digitis, ut unguium acumen partem transiret in alteram. Qui Parisiis sancto viro occurrit in oratorio, et oratione data, manuque peruncta oleo, ungues statim de palma retracti sunt, digitis redditur organum, et in antiquum officium nervorum tela retexitur. Quem, clericum post effectum, ut integrum sanum faceret, peste liberavit et crimine. Rursus quaedam mulier, nomine Favonia, in urbe Parisiaca per novem dies percipiens nihil praeter pulticulam, ore aperto hians, sancto viro oblata est. Haec velut ferro opposito, nulla lege

* *Bracteum* et *bracteale* dicitur quod aureis foliis constat; et *Bracteamentum* aurum ipsum ad subtilissimas laminas ductum.

** *Pracelara* sane haec fuit inter pium regem et S. Antistitem munificentiae in pauperes contentio.

poterat jungere dentes aut labia. Quam in oratorio sacro perungens oleo, palpato undique capite, sine tarditate salutis restituit. Accidit, ut puella quaedam de domo Medardi Miglidunensis familiae, filans die Dominico, contacta manu, damnaretur supplicio. Qua a sancto viro contacta oleo, ilico virtus infudit remedium. Hinc stupentes digiti vigorem pristinum recipiunt, oblitumque artis officium reducti meditantur articuli, manus ramosa distenditur, atque purgata vitio, dextera salutis reducitur.

§ 11. Hoc etiam memoriae jure perpetuo est tradendum. Quidam ex Nantharici familia, separatis ab invicem maxillarum juncturis, ore aperto ad beatum virum perducitur. Quem signo Crucis impresso sanitati redditum, vetuit ne acciperet vini potum, aut carnis edulium. Qui praecepto postposito, ad normam sui languoris statim revertitur. Sed ne praevaricantis negligentia justo subtraheret gloriam, in Spedoteno (vulgo *Espone*) villa rursus ei oblatus est: cujus maxillarum loca sancto perungens oleo, ac beatis manibus mentum perstringens et labia, invocato Christi nomine, concussa sanctis digitis ad se junctura revertitur, et suae fidei merito salvus languens domum reducitur. Item quidam faber Ligerius nomine, turbulenti daemonis arreptus insaniâ, sic bestiali feritate proruperat, ut catenis collo manibusque revinctus, vix ad beati viri traheretur praesentiam: inde miserabilior factus, ut qui sustinebat ab hoste violentiam, ipsi adderetur et altera poena per vincula. Quem tamen sacerdos Dei apud se imperat detineri: et sicut septimo die Deus cuncto quievit ab opere, ita et operâ Dei, transacta hebdomadâ, eripitur a daemone: sicque in propria redire securus meruit, liberatus ab hoste. Guaddo vir illuster ac consilii regis particeps, typhum dupliciter incurrens, febris et frigoris, expurgandus sancti viri praesentatur obtutibus. Interea horâ solita febre concussus gravissima, ut refrigeraretur, vel aquam instanter expostulat. Qua sibi denegata, in sancti Pontificis insolescit injuriam. Vir tamen Dei hoc solo contentus, ut obtineret victoriam, oratione explicita, potum ei donans in calida, hominem revocavit ad salutem pristinam: et imminens periculum tali curavit antidoto, febrem scilicet curans per calidam.

§ 12. Nec illud est praetereundum similis causae miraculum Reginae Chrodosindis minister, Ulphus nomine, et ipse typho vexabatur gravissimo, poscensque suffragia medelae, perrexit ad pontificem. Quem vir Dei comprehensum, constanter ducit ad baptisterium: sed exorante sancto, coepit affligi gravius, liberandus in proximo. Postulat ardens et aestuans aquae modicum, sed negatur illi. Tunc felle amaritudinis suscitatus acerrime, balteum suum ad sancti vestigia projecit, clamans: Tu me, domine, interficis, cum sanare debueras. Sed et hoc tibi notum sit, quia per te morior. Vita etenim mea a te erit requirenda a rege vel

parentibus. Interdum vero nimio prae calore per baptisterii pavimento volutabatur: sed orante Sancto, in soporem mox convertitur: hincque aliquantulum post somnum excitatus, ab ipso in omnem incolumitatem reformatur. Inquisitus autem a Pontifice, cur tantum locutus sit ad injuriam sui, respondit solum, ei gratias referens, nihil se de suis verbis recordari. Praecellentissimus denique rex Childebertus, cum equum necessarium ad beati viri sellam donasset, rogat ut cum sibi retineret, nec cuiquam alteri tribueret. Interim beatus vir, postulante captivo, equum donat in pretio: quoniam apud Pontificem plus fuit, quam illa regis, vox pauperis. Jubet igitur, ut quindecim eum tantum venundaret solidis. Quem pauper ipse cum duceret, negotiator occurrit, emitque praedictum equum duodecim aureis. Quo empto, duxit ad stabulum. Sed quoniam minus dedit, quam vir Dei praeceperat, equus eadem sub nocte moritur, ne sancti verbum iret in cassum. Unde sequenti die sellarem junctis bubus retraxit emptor mortuum: qui versa vice capistro, non capite sed pedibus alligatus educitur.

§ 13. Est operae pretium illud, etiam memoriae tradere, qualiter sacerdos Christi solitus erat de ipsis quoque regibus triumphare. Igitur cum ad gloriosum Clotarium regem occurrisset, nec tamen de sancto viro, stante ante palatium, ei fuisset indicatum, morâ facta ante vestibulum, non praesentatus, domum revertitur. At sequens nox, consuetis in oratorio vigiliis ducitur. Rex dolore atque febris infestatione torquetur. Vix primo diluculo ad domum pontificis a proceribus concursatur, poena regis exponitur, et ut sua visitatione Regi doloris vim mitiget, optimates deprecantur. Moxque apud pietatis virum injuriae causa postponitur, et qui ante nec nunciabatur, intrat jam honoratus, et exoratus palatium visitat. Tunc Rex vix assurgens de lectulo, caesum se divino flagello conqueritur, allambitque sancti palliolum, ac vestem sacerdotis deducit gaudens per loca doloris. Culpa namque confessus est criminis, et sic dolor omnis fugatur. Idque actum est, ut cujus incurrerat de contemptu periculum, sentiret de contactu remedium.

§ 14. In pago Parisiaco, Vico Novo res gesta est. Quidam enim in eodem loco impetu lupi rabidi laceratus, et extra sensum effectus, beato Sacerdoti est miserabiliter oblatus. Hic ad illa suae artis recurrens suffragia, mox brachio olei benedicti liquore circumlito, et sacris digitis medicabiliter attrectato, pestis illa quae viscera dolore grassante pervaserat, loca fugit obsessa, jamque putredine resoluta. Sicque vigori pristino restituto sine cunctatione, velut experrecto de sopore, dolor omnis recessit, mens rediit. Item de Vico Mantola (vulgo *Maule*), Waldulphi cujusdam ancilla, anno et novem mensibus gravi caccitate percussa, per soporem admonita est, ut simbriam Sancti si tangeret, mox visum

reciperet. Ita prorsus constrictis luminibus, ut unde oleum intus benedictum Sanctus injiceret, luminum aditus non praestaret. Attamen perungens palpebras desuper, et per reliqua capitis loca, oratione data, ac pane, et sale signato, mulieri praecepit ad mansionem se condere. Ipse vero a primo consistebat somno in oratorio pervigil. Circa medium itaque noctis mulier clamat hospiti, se lacrymari profuse. Tum accenso lumine, ab oculorum ejus compage multum cernit manare sanguinem. Quae cum eodem cruore mane ad Sanctum rediit, sed cum aqua ipso palpebras ejusdem fovente et abluyente, orationibus additis, oculus unus apertus est. Deinde altero peruncto, mulier domum rursus revertitur. Hinc eadem sub nocte nimium fuso sanguine, appropinquante die, iterum S. Episcopo se obtulit. Qui cum de regis occurso domum revertens, ingressus oratorium esset, statim mulieri oculus alter aperitur. Et sic praestante Domino, gemello se lumine videre gratulabatur.

§ 15. Magnofledis quaedam puella, cum talibus decepta illuderetur insidiis, ut quoties ad ecclesiam voluisset accedere, gressum facere non valeret, servo Dei in villa quae dicitur Savara (*Sèvre*), praesentata est. Confestimque ut sancti manus super caput puellae titubantis imponitur, tali investigatione occultus hostis detegitur, et se ibi diu latuisse, multo gemitu confitetur, nec in beati clamat praesentia proprio se posse celare praestigio. Ergo ita se proditum et egressurum, gravi miser ardore conqueritur. Sed interim non cessante sacerdote manu Crucis signum depingere, expectantibus omnibus, in muscae similitudinem prorumpens, cum sanguine, de naribus mulieris inimicus egressus est. Quam sanitati restitutam, ac monachali veste mutatam, Dei eam servitio tradens, bis triumphale fecit, hoste victo vel seculo. Quid illud quod sine mora curavit debilem dexteram? Cum igitur ad festivitatem S. Martini Turones accessisset, egresso eo de monasterio, offert se mulier barbara manu nervis contracta, postulans medicinam. Quam vir Dei sub casulam dignanter receptam, suoque sputo illitam, velut sparsum farinae collectum commacerat. Hinc resudante dextrâ, digitos tendit, et replicat, atque torporem veteratum ad vivacitatem resuscitat: et priusquam veniret ad B. Martini januam, digitis suis extensam reddidit incolumem dexteram: quam mox sentiens esse directam mulierem a se repulit, ingressus basilicam. Deinde egrediens a praedicta domo, cum se ad mansionem servus Dei reciperet, offert se manca altera, palmâ digitis affixa. Quae prius ab eo tacta de saliva, atque dehinc oleo peruncta, peregrinae sanitati de praesenti est reddita. Erat praeterea sane mirabile, quia quoties famulus Dei Augustudunum voluisset accedere, mox ad S. Symphorianum hoc daemones nunciabant: et occurrentes per Morvinum cum fletu gemituque clamabant: Vir sancte, si de locis

cultis nos inconsideranter repellis, vel habitare concede per sylvarum solitudinem, ut liceat, miseros saltem per deserta securos errare. Ante tuos enim oculos nec corpora nos celant, nec nemora. Qui descentes et sancti non tolerantes praesentiam, admota ejus dexterâ, de obsessis corporibus passim vertebantur in fugam, et de salute populi, projecta lamentabantur daemonia.

§ 16. Producat in medium nobile aliud miraculum. Cum enim regrederetur aliquando de S. Symphoriano, castello Avallone iter agens ingreditur, ubi reorum * multitudo tenebatur in ergastulo. Hinc humiliter a Nicasio, ejusdem loci Comite, invitatus ad prandium, statim vir Dei coepit cum eo de misericordia habere colloquium, ut videlicet datis fidejussoribus, qui tenebantur, laxarentur de vinculo, atque partim culpae cederet pietatis intuitu. Quod ille facere distulit obstinato admodum spiritu. Unde, antequam perpranderent, se de mensa Sanctus proripuit, et carceri, ut erat, subterraneo injectus, diutius oravit cum fletu, ut divino conferretur auxilio, quod a temporali iudice non fuisset obtentum. Sic cursus ille lacrymarum surgit in coelum, et gemitus pervenit ad votum. Itaque angelus deputatur ad effectum. Dehinc vir venerabilis spem promittens, inclusos hortatur nec perdit sermo quod loquitur, et fides gestis impletur. Eo namque discedente, mox catenarum bacae franguntur, vinctis januae reserantur, dies obscurum in carcerem reducitur, damnati e tenebris in lucem procedunt: nec diutius poena tenuit quos torqueret. Sic erepti, Parisiis Sancto occurrerunt Pontifici, qui nuper Avallone castro, tenebantur inclusi. Qui etiam, ut culpabilibus aliquid plus pietatis conferret, a rege, quicquid fisco pro his debebatur obtinuit. Dehinc ad sanctum virum hujus facti causâ idem Nicasio cum vellet occurrere, jam praesentatus, gravissimo subito casu in terram prostratus corruit, omnibus pene salutis destitutus solatiis. Sed ipso Sancto-intercedente, homini desperato mox virtus et sensus regreditur. Tunc balteum, quo eungebatur, ac spatham pro munere beato Dei viro contradidit: quod tamen, dato pretio, post redemit. Actumque est, ut quod prius incarcerationis concedere distulit, hinc duplicato foenore debitor compensaret, et aucta dote, damna sarciret, prius videlicet pro eis differens, et post seipsum redimens: ante non illis pius, modo de se trepidus. Qui vere didicit casu proprio aerumnis succurrere alienis.

§ 17. Prorsus illud stuporis retexatur in pagina. Eunte itidem sancto viro ad beati martyris Symphoriani occursum, cum de vico Cervedone in Morvinum ** progreditur, habitatores loci occurrentes, suggerunt ut segetem Panitiae mulieris viduae, nihil habentis residui, quae ab ursis vastabatur, visitare praeciperet, vel

* Misericorum intellige, qui, custodiâ et vinculis tenebantur quod solvendo vectigali impares fuissent.

** *Le Morvant* ad Burgundiae fines. Cervedo autem vicus est apud Corbiniacum, vulgo *S. Leonard de Corbigny*.

sancto suo adventu illa bestialis repelleretur incursio. Et concitus, ministris quidem irridentibus, ad locum perducitur, et oratione data, desuper fecit Crucis signaculum. Hinc itaque instinctu divino in parentalibus solito adventantibus bestiis, feralis ira succenditur, odium nascitur in affectu, in pace pugna committitur. Ergo furore bis armantur, et statim praefocatur unus ursus ab altero. Ipse vero, qui restiterat, dum vellet egredi, ilico sepis palo transfoditur. Sic utrique vastatores uno perimuntur momento atque sibi arma mortis effecti sunt. Post haec autem ipsi redeunt mulier pelles ursorum obtulit ex studio, quasi victori suum repraesentans spoliū: quod omnino idem recusavit accipere. Tunc qui prius riserant, poenitere coeperunt, factum videntes miraculum.

§ 18. Et quoniam de Dei dono non debet esse fastidium, illud etiam breviter dignum ducimus explicandum. Beretrudis quaedam mulier, Monsonithi (*Mosny*) cujusdam matrona, dum tempore litaniarum praecaecatis oculis non posset ire cum populo, audiens chorum psallentium, cum lacrymis domini Germani implorat auxilium. Tertia vero hinc sequenti nocte, per soporem visus est ei idem vir beatissimus prope lectulum, et quasi caecis ejus oculis Crucis fecisse signaculum. Evigilans mulier, marito narrat quae gesta sunt, moxque stillante sanguine, dies oculis reducitur, ac diuturnum post nubilum lumina sereno radio mi-cuerunt. Clarescente quoque die, ad Missam cum populo progreditur mulier in processu, ita ut sancti viri, sic visa per somnium illi esset imago remedium.

§ 19. Adest nec minus laudabile, reddita vita infantulae. Cum itaque in Turonico illustris cujusdam viri, nomine Pientis, matrona expositae filiae lamentaretur extrema, et obseratis jam oculis, nec anhelitum mobilem respiraret infantula, ad sancti viri praesentiam tota inde committit praesidia. Qui per missum celeriter invitatus, quantum valet, ad conclamatae puellae cadaver properat. Exceptus igitur multis fletibus, utpote omni deplorante familiā, appropinquat subsellio, in quo rigeat infantula, coelo vim placidis faciens conquestibus. Fere transacto inter haec quasi unius horae spatio, mobili singultu flatus puellae reducitur, ac viscerum vitalis calor per membra diffunditur. Dehinc paulatim animata, potum poscit, ut biberet. Tunc a beato viro pane signato vel calice degustato, infantula, revocata de funere, tota vertitur in salutem. Quae etiam post in monasterio beatae Radegundis felicioris vitae terminum consummavit.

§ 20. Quidam clericus de juxta monasterium beati Sylvestri Internodorense (vulgo *Tonnerre*), cum die Dominico, ut loquimur ex consuetudine, caligas circinasset, debilitatem manuum ac pedum incurrit. Sed per beatum Sylvestrum gressuum recepit officium. Deinde per soporem admonitus, occurrit Parisiis S. Germano,

poscens reliquum salutis compendium. A quo interrogatus, causam culpae confessus est. Tum imperat Sanctus clericum clamare per populum, ne quis temere die Dominico operaretur. Cui quinto die transacto, superfuso oleo, debilis palma erigitur, et sic ad propria cum libertate eundi dimittitur. In pago Amonienſe quod gestum est, replicetur, ubi ei in Rotegiacō (*Rongy*), villa Parisiacae ecclesiae, septem viri debacchantes oblatis sunt. Quibus curatis, unus, qui quasi graviore vexabatur spiritu, dum exire cogeretur, homini Dei professus est, expulsū se de illo loco, gravem Parisiacis lamentationem facere. Tum maligna fugata pestis, de sancti viri transitu famam fudit per populos, et pastoris pro obitu gregem movit in fletum. Quia fallax etsi seminavit mendacium, expulsus tamen, non sibi defendit obsessum.

§ 21. Et quia iusti opera crescere cogebant miracula, item in praedicto loco offertur ei paralyticus, membris dissolutus, carpenſo subvectus, gressu omni destitutus et actu. Quem sanctificati olei liquore perfundens, dum cutis summa tetigisset, statim vigor medullas introiit. De hinc redivivae manus ad usum mobilem redeunt, thorax pectoris vitali appulsu fit fortior, genuum columnaris imbecillitas roboratur, plantae pedum solidata basi subriguntur. Inter haec tota membrorum fabrica reparatur. Qui sanitate recepta, redeunti sancto viro occurrit in itinere cum praeparato xenio, gratias simul Christo referens de sibi reddito corpuseulo. Neque hoc praetereundum qualiter simili modo claruit virtus in altero. Igitur Emmegisilus de vico Bucciaco (*Boissy*), quidam puer admodum parvulus, ac membris omnibus paralyticus, in sella Parisios ad sanctum virum manibus bajulantium delatus est, nec dexterâ vicens mobili, nec plantâ surgens stabili, nec linguâ sonans volubili, totiusque debilitatis marcore captivus, quodammodo sine naturae ordine, in rerum videbatur naturam profusus. Quem Sanctus continuatim per triduum sacro liniens oleo, sanitati restituit, uno quidem sub momento, voce, manu pariter et vestigio. Unde cunctos vehemens stupor amplectitur, clamor in coelum educitur, omnem videlicet Medicorum artem sanctum superasse Germanum. Item de eodem vico quidam ei homo occurrit Parisiis, ita duntaxat manu contracta, ut unguium acumen illi palmam jam foraret intimam. Quo tantummodo vir justus oris sui ducta salivâ pollice, nervorum facta distensione, manus statim reformat imaginem.

§ 22. Retinet ejus laureas et pagus Bituricus*. Igitur pastor bonus cum de vico Novigento (*Nouvy*) ad vicum novum visitandi greges curâ solita pervenisset, offert se quaedam vetula, annorum bis quaterna gerens in caecitate curricula. Cujus super oculos signum nostrae redemptionis sacerdos imponens, imperat, ut sequens iret, qua ipse pergeret. Altera quoque die cum praedicto

* Galliae Aquitanicae regio, hodierno vulgari *Berry*.

occurreret Pontifici, ex improvise sanguine manante de lumine, quasi largo fonte, salutem suam oculi lacrymabant. Quae inter reliquos astantes a sancto viro conspicitur. Qui tollens se de concessu, mulierem, utpote caecam, trahit in diversorium, in quo sibi tunc forte inerat cubiculum. Cujus luminum orbes aquâ tepida suis manibus abluens, diem refudit in oculos. Quae mox lucem inspicit, et sancti viri digitos, veluti insatiata gaudio, osculando quasi suas mergebat in fauces, pariter ministris prae compunctione flentibus ac dicentibus, videre se hominem, qui caecis pro pecunia in dono lumina dispensaret. Sed et haec in cubiculo, praesente me, gesta sunt.

§ 23. Cum aliquando ad possessionem Matris Ecclesiae, id est, Parisiensis, quae dicitur Methe, sacerdos Christi accederet, quidam ei accurrens fit obviu. Quem inquirens de quam villa praeteriret, ille se solum incolumem esse respondit, universos vero coaccolas gravi taedio laborare. Cujus eulogiis ad infirmos partitis, statim ab eis languor omnis fugatus est, et primo gustu eulogiarum morbus cum pane consumptus. Sic enim fuit ab illa turba cum esca sanitas manducata. Item cum Parisiis ad basilicam sanctae Crucis, in suburbio ejusdem civitatis positam, vir Dei processisset, mulier quaedam parvulum in albis adhuc ultimo flatu palpitantem et jam migraturum, ante Sanctum exposuit, dicens: « Pie pater, si velles ad lamentantem respicere, mater flebilis non orbarer, neque hinc discedere malles plenam gemitu vacuatam de fructu. Et nisi, ait, festines succurrere, vides infelicem, extorquente morte, rapi natum ab ubere. Aut ergo filium restitue, aut pariter cum ipso funeraturam me obtine. Indulge pastor miserae, quam suus dolor audacem facit. » Qua sic flebiliter poscente, mox ut beati dextera super expirantem signum Crucis impressit, quasi vigil de sopore, infans lac matris expeitit, qui jam manifeste rigeat in funere. Ita momento temporis et filius de mortis fauce, et mater tollitur de moerore. Hinc circumstans populus stupore concutitur, fragor in partes attollitur, gratias creatori referentium de praeconio sacerdotis praecipui, a quo morbis jugiter et mortibus imperaretur.

§ 24. Deinde accedente illo in Brandejam, vicum Parisiaci, Missâ ibi celebrata, ei in secretarium cathedra deportata est. Tunc offertur paralytica, universorum membrorum damnata gerens officia, nullum vigorem retinens plantae vel dexterae. Moxque vir Dei habens in eo fiduciam, qui dona sibi larga praestabat, eam ut vitalis olei benedictione super linivit, morbus omnis excluditur, atque salubris vigor illabatur: recreatisque visceribus, melius renascitur saluti, quam germine: plus acquirens ex munere, quam sumpsisset origine: ita ut postea suis manibus tunicam sancto faceret, et offerret, quasi medicinae acquisitae tributaria. Andegisilus, Major domus regiae, cum quartano febrium typho

graviter angeretur, occurrit beato viro, fidens de beneficio. Quem homo Dei statim in suam cellam deputans, cum uno solo diacono residere jubet inclusum. Tunc anxius et jejunans minister quid faceret? Excogitat trepidus, unde curaretur infirmus. Idcirco febricitantem virum, Dei servi rachaëna undique obvolutum, diligenter componit ejus in lectulo. Quo facto, eadem die tactu vestis nobilis, quasi impetu fluminis, ille quartanae febris ignis omnis extinctus est. Et redeunte jam Sancto de prandio, ac reserato cubiculo, sanus homo surrexit e lectulo, exultante pariter ministro pro sanitatis praemio, tuncque sibi resolutio jejunio. Sic tactu beatæ vestis, salutem operatus est absens. Deinde cum Pictavis vir Dei ad beatum Confessorem proficisceretur Hilarium, quaedam mulier, Baudeseisa nomine, de Secorbiaco villa, inter duos vix advecta et repræsentata est, quæ erat muta, clauda vel manca. Lingua rigebat immobili, et anhelitu vix palpitante: pars erat jam tota quasi de funere pendens, ut videntibus oculis, reliquum esset cadaveris. Super quam misericorditer ut signum sanctæ Crucis expressit, confestim omnis vigor per membra diffunditur, venenarum flexuosi rivuli suscitantur, nervorum imbecillis stupor excutitur, atque naturali motu ad vitalem usum tota fabrica renovatur. Linguae quoque plectrum resolvitur, digitorum glomi tenduntur, pedum bases solidantur: totamque viscerum molem hoc fuit apud sanctum vivificare, quod tangere. Quæ convalescens tali medelâ, tertia die ad civitatem, Sancto gratias agens, suis occurrit vestigiis. Pagum quoque Vindocinensem (*Vicenne*) vir beatus dum præteriret, in Rausidonem manendi gratiâ declinavit. Ubi in eo tantum robor benedictionis invaluit, ut stipulam lectuli, in quo ibidem requievit, quisquis fideliter abstulit, donum medelæ secum portaret, et de semine paleæ frugem meteret medicinae.

§ 25. Reddat hic testimonium nobilis facti urbs Nannetum (*Nantes*). Quo vir Dei accedens, religioso admodum exceptus est obsequio, occurritque ei Tecla, Damiani cujusdam matrona, hominis prompti negotiis, supplicans ut eundem virum suum, aut ipse pastor, aut sui missi requirerent. Qui, quia illi tunc fuit accessus difficilis cum chrismariis, suum illuc diaconum direxit. Qui percurrrens ad hominem, ut sibi jussum fuerat, infirmi viscera tangit. Altera quoque die exoratus, ipse accedit ad debilem qui adhuc duplici sub torture, hinc pressus valetudine, inde pòdagrae vulnere cruciabatur, liberandus ad praesens. Tum sacerdos altissimi infirmum oleo benedicto perunxit, eoque momento debilis statim manibus directis, longinquo de languore gressu solidato prosiluit. Sed ut duplicaretur in una domo mysterium, et quæ præcessit in patre medela, perveniret ad prolem (habebat enim filiam), hæc offertur ei puella Maria, caeca, surda et muta. Exponunt namque quasi vivum cadaver ante sancti vestigia,

dicentes: Bone pastor adhuc quod medicinae restat, huic languidae impende. Nam tibi credimus ex hoc reservatum, unde teneres praeconium: ut videlicet nunc restituta familia acquirat a sacerdote quod amisit de germine. Tunc pietas insignis advocatur in lacrymas: moxque ad militiae suae belliger arma convertitur, et ad obtinendam victoriam preces offert fortis orator. Deinde surgens ab oratione, ac oleo benedicto loca capitis puellae perungens, in Trinitatis nomine trinum ab ea depulit languorem. Nam statim patefactis aurium oculorumque meatibus, muta loquax efficitur, universis plaudentibus. Quo facto, negotiatores civitatis Nanneticae, quisque sui remedii pecuniam, ut potuit, sancto viro dispensandam pauperibus, devote vel obtulit, vel direxit.

§ 26. Producit et pagus Oximensis * inter nostra quod suum est, ne teneatur in obscuro posteritati res luminis. Siquidem vir sanctissimus ad villam Tasiliacum (*Taillac*) dum declinasset, positus in itinere, offertur ei mulier, cui duplex inerat morbus, inde vetustas, hinc caecitas. Haec enim sibi salutem deprecari verbis trementibus incipit. Qua supplicatione idem motus, senis scilicet mulieris et debilis, oratione praecedente ac oleo superfuso, mox lucernae oculorum reddunt luminis radios, et datis specularibus tenebrae fugerant. Qua illuminata, Deo reddentes gloriam, per quem sanctus operabatur, astantes, illius quoque digna praeconati sunt merita. Mulier quoque de supradicto pago Oximensi venit, petens redemptionem a sancto viro quae forte nihil accipere meruit. Dehinc Britannus quidam presbyter pro infirmitate rectoris patriae suae benedictionem sanitatis, necnon et ab eo reliquias expetiit. Qui peracto negotio, iter suum laetus regrediens, fortuito mansionem in villa, qua praedicta mulier habitabat, obtinuit. Quam maritus alloquitur, ut sicut alii, et ipsi ad reliquias domini Germani occurrerent. Quae ire despexit, pro eo quod ei sanctus vir olim postulatam redemptionem non dederat. Sed statim in loco quo stetit, velut fixa stipite, gressum movere non potuit, manibusque contracta, ad reliquias Sancti, manu mariti deportata est. Inter haec autem dicti poenitens, miserante pio viro saluti reducta est, confitens ejus despectu sibi hoc repentinum accessisse periculum.

§ 27. Et quoniam suo merito semina salutis usquequaque dispersa sunt, contigit ut venerabilis Flamerus Abbas de Canone Turonico, manu Sancti subscriptam accepisset epistolam. Qui cum suum monachum per duos fere annos febribus decubantem ad lectulum visitaret: requirit infirmus, unde venisset pagina; cui respondit Abbas, a domino Germano sibi fuisse directam. Quam ilico petiit sibi porrigi, et cum de subscriptione ejus linguâ detergeret literam, salus descendit in viscera, ac atramenti

* Nomen ducit hic pagus a veteri *Oxyra* vñ *Igo Hyemes*.

pictura cuncta mox devicit inaguenta. Et approbatum est languido recuperato, ut dicamus fideliter, de Sancti subscriptione illum sibi salutem linxisse.

§ 28. Attila vir illustris, ac regalis aulae domesticus, corruens in balneum, laesit graviter brachium. Jamque computruerat ipsa quoque manus ab humero. Qui dehinc medico adhibito, dum curam sibi vellet impendi, rupta venâ viscerum, pene omnis in momento vitae sanguis effusus est. Nunciatur autem Pontifici, hominem esse in funere. Nec mora: pietatis impulsu occurrit senior. Quem lacrymis conclamatum, sine ulla videndi spe oculis jam clâusis oppressum invenit atque expositum: cujus tamen vix adaperit fauces* cum cultelli manubrio. Et oratione prius data, intulit ei in os paululum aquae frigidae semel, secundo vel tertio. Interim expectans, quis esset rei exitus, ascendit circa lectulum: transactaque fere horâ, redivivo singultu exanimatus concutitur, ac molli motu anhelitus evocatus reducitur, faucium quoque meatus, relaxatis visceribus, spiritu intercurrente recluditur. Itaque sic convalescens, vita ad morientem revertitur. Dehinc quasi de sopore expergefactus, interrogat, ad caput ejus quis fuerit? Adesse quippe dominum Germanum, a circumstantibus dicitur. Quo audito, postulat mox manum sancti sibi dignanter porrigi, ita eum incipiens alloqui: Domine, tu me revocasti longo euntem itinere: tu vitam donasti, tuque perditam mihi loquelam pius pastor reformasti. Stalimque obtulit ei saccum plenum pecuniae, et balneum ampli ponderis quod pauperibus erogaret, mercedem vitae vel gratiae.

§ 29. Pergensque Augustodûnum vir sanctus, Rotegiacum dum pervenit, comperit ab Abbone quosdam illuc retrusos in carcerem. Igitur pro absolvendis supplex Tribuno suggerit, sed ille nimis durus, non annuit. Hinc ipse cauto consilio dum dicit se campum circumire, currit devotus ad carcerem, atque ad exorandum provolutus sternitur. Itaque tempore nocturno ibi catenae discussae sunt, ac validus tormenti rigor ad fragmenta redigitur, sera gravis illiditur, postis e cardine vellitur, feralis carcer recluditur, et damnati ad vitales auras quasi redeunt de sepulcro. Itaque fit, ut ei Rotegiacum matutino tempore ingressi occurrent, et qui Sancto non praestitit, pro absolutis reis Tribunus ipse reus effectus est.

§ 30. Igitur cunctorum saluti semper instans sollicitus, cum Bituricas (*Bourges*) accessisset pro ordinatione Felicis episcopi, praedicante illo, Sigericus quidam Judaeus, fidei sacramento percepto, conversus est. Habebat enim in Judaismo conjugem, Mammonam nomine. Haec de sui conversione dum nec mentionem quidem reciperet, saepius per missos beati admonita: sed cum magis refugeret, facta ad eam vigiliâ doctor ipse profectus est. Quae cum beatum virum nec etiam visu vellet intendere, decantato

cursum Tertiae, manum suam Pontifex ad mulieris frontem dignanter admovit. pietatis ex opere. Statim a circumstantibus de mulieris naribus, quasi scintillante igne, fumus egredi visus est, ut cunctis clarum fieret, ejecto insidiatore, mulierem usque tunc repugnasse saluti suae per obsidem. Tum exonerata inimici fascie, respirans confessa est, nunquam se prius faciem beati viri potuisse conspicerere. Inde petens ac humiliter supplicans, cum propria domo meruit effici Christiana. Nam et exinde quasi capite subdito, exemplo eorum multi Judaeorum ad fidem conversi sunt.

§ 31. Decet hic illud inserere, qualiter peregrino sit revocata lux oculi. Itaque pergens Augustudunum pro ordinatione Siagrii episcopi, illuc inter reliquos adventantes cives, Florentinus quidam vir illuster pro consensu suorum delatus est. Erat enim habens naevum in oculo qui speciositati ejus derogaret aliquantulum, ne florens idem haberetur in vultu. Interea dum laudes acclamantur Episcopo, ille a quodam ignorante ex improvise percutitur eodem in oculo. Evulsusque de loco, coepit supra maxillam dubio pendere cum visu. Qui cursu proprio beatum Germanum cum clamore prosequitur, multa secum concrepitans, ut loqui solet calamitas. Tunc sancti manu lumen in locum reducitur, atque interim ab eo ad S. Symphorianum dirigitur. Qui pro ipso demum tam diu vigiliis institit, donec amissus oculus, purgata pristina macula, hoc adito beneficio, integrior redditur, et melior, inquam, redit post vulnera, quam quod natus fuerat per naturam. Qui Florentinus deinceps Matascone ordinatus est episcopus.

§ 32. Quanta vero fuerit virtus ejus signaculi, adest inter reliqua, res ista testimonio: quae producit in sequentibus. Cum igitur de basilica S. Martini ad villam quamdam Severiacum recurreret, adjungit in itinere quemdam Amantium juvenem, quem etiam deprehendit a Judaeis duci nexum in ferreis. Requirit ergo, quid fecerit. Puer autem respondit veraciter, ob hoc se duci in vinculis, quia recusaret legibus subdi Judaicis. Tunc imperati dissimulabant cum clavi iidem Judaei vincula ferri reserare. Sed dum illi hujusmodi moras innecterent, facto a sancto viro desuper Crucis signaculo, mox ferri sera evellitur, atque puer illaesus abire jubetur. Item cum Parisiis ad basilicam sanctorum Gervasii et Protasii orandi causâ processisset, januis obseratis, ingressus illi negatus est. Tunc requisitis clavibus, nec tamen ipsis aperientibus, sic ille reseravit pessulum facto signaculo Crucis. Stupor namque animos invasit praesenti miraculo, aperiri scilicet potuisse de virtute quod clavi duce non potuit. Haec quoque veneranda, praesente me, gesta sunt.

§ 33. Et quia beato viro nullum obstitit metallum, cum ligna, saxa, ferramenta etiam ante ipsum soluta sint, accidit una dierum Parisiis, orationem ut daret ad ostium carceris, et sequenti

nocte intrusis subitum appareret lumen eodem in carcere. Ubi visus est idem beatus eos admonere ut foderent, quatenus inde foras procederent. Qui dicentes ad invicem, dominum Germanum se vidisse, haec eadem signa singuli referunt. Tunc inventa solummodo secum costâ de pecude, fodientes amovent lapidem, atque praedicto occurrunt ad ecclesiam matutino tempore, cum tunc paulatim rediret ad requiem. Sic etiam multis causa salutis fuit imago pontificis, et ad vicem B. Petri, dedit saepe nostri sacerdotis ipsa figura remedia. Dehinc illis ereptis, Tribunus civitatis saevire coepit in milites, deputans eorum fuisse negligentiam quod viro sanctissimo digne deputatur ad gloriam. Et conversa in custodes iracundia iudicis qui solebant asservare, tradidit servandos in carcerem. Ablatisque clavibus, iudex fit custos custodibus. Interim vir beatus Tribunum vocat ad prandium: ac dum pariter sederent in convivio, ad mensam occurrunt et ipsi qui fuerant missi pro eis in compedes. Claves vero habens in manibus, cum Tribunus de ereptis vix crederet quod videbat, agnoscit se tandem sic custodisse, sicut et milites, carcerem. Datâque vicissim veniâ, culpa transit in gratiam.

§ 34. Sed si exequamur miraculorum singula quae suis gestis in praesenti floruerunt vita, haec sine fine sunt coepta, nec esset modus in pagina: quia quaecumque pontificis se convertit praesentia, nulla morborum generibus defuit medicina: et quotquot se obtulerunt languentium vulnera, tot salutis fudit semina. Quenam ergo prima pontificis exequamur vel ultima, cum utique per salivam oris sui multa curata ulcera, purgata sint energumena? Ante quem quamvis occulte venisset hostis nequitiae, statim tamen se manifestavit fraudulenta fallacia, ac de conspectu sancti viri, quia celari non poterant, nec ejus tolerabant praesentiam, ejecti, terribili ejulatu sua gemebant incendia, passim per loca volutati, exponebantque sua crimina suspensi per aëra: frequenter nec interrogati confitebantur et nomina, cum etiam saepe suo impulsu currebant ad sanctum virum crucianda ipsa daemonia. Cujus minister quem locum ejus tangebant baculo, illic energumenus pendeat relegatus aëreo vinculo, et quasi clavis affixo tenebatur vestigio.

§ 35. Et quoniam sancto viro saepe inimici tendebantur insidiae, ut aut equus illius lapsum incurreret, vel allidens eum ramus arboris tangeret, aut aqua vallis seu glacies illi periculum generaret, mox qui, aut quales, vel qualiter, totum energumeni a se factum, omnem etiam confitebantur et numerum. Cum vero pedem efferret de domo vel ecclesia, videres strages daemoniorum ante tanti Pontificis ac triumphatoris obtutus. Cadebant enim catervatim circa sancti vestigia, diversis modis effusa: haec muta, illa clamantia: illa fixa, haec lubrica: et velut ante judicem dum sua referunt gesta, ejecti propria non effugiebant tormenta.

Sed ad Sancti praeconium quanta haec laudatio, cum ineffabiliter multa et stupenda ab eo fierent sub momento?

§ 36. Caeterum quantum eleemosynis fuerit prodigus, explicari non poterit, nec si totius populi vox in unum se conglutinet. Qui frequenter post iuge cilicium, contentus una tantum casulâ vel tunica, quicquid erat residui, nudo pauperi tribuebat, ut inops calefieret, largitore argente. Quanta etiam per illum fuerit redemptionis effusio, nullatenus explicabitur vel loco, vel numero. Unde sunt nobis adhuc contiguæ gentes in testimonium, Hispanus scilicet, Scotus, Brito, Vasco, Saxo, necnon et Burgundio, dum ad nomen beati concurrerent undique liberandi jugo servitii. Cum vero aliquatenus quod daretur, nihil esset prae manibus, tristis sedens et anxius, severior in vultu, austerior erat alloquio. Tum si fortassis ab aliquo invitaretur ad prandium, compellebat convivas et ministros proprios, ut conferentes pariter agerent, unde vel unum captivum servitio liberarent, et sic aliquantulum sacerdotis respirabat animus ex moerore. Quod et si Dominus aliquid per manus Sancti dispensandum, aliunde dirigeret, mox in spiritu praevidens, solitus erat dicere: Gratias agamus divinae clementiae: nam unde fiat redemptio, ecce appropinquat. Continuo autem ejus sine ambiguitate sermo praesenti probabatur effectu. Quod dum acciperet in manus, resoluta mox rugâ frontis, vultu florebat serenior, gressu pergebat alacrior, lingua fluebat jucundior: ut videlicet crederes hominem pro redimendis aliis seipsum servitutis vinculo liberare.

§ 37. Quis vero digne repetat, quanta virtus verborum ob ore rotabatur, dum praedicabat in populo? ita dumtaxat, ut omni literaturae nasceretur stupor, et fieret in commune generalis compunctio, atque omnino ex ore dicentis crederes quod verba sancto formarentur ab angelo, dum plus quam homo loqueretur, translatus in mentis excessum, et abrais vitiorum maculis, sinceritate dogmatis pectora plebis cogeret divini effragrare pigmentis. Qui equitans in itinere, semper de Deo aliquid aut verbo contulit, aut cantavit. Cursum nudo capite dicens, etiamsi nix aut imber urgèret. Cum vero venit ad mensam, confestim recitans adfuit minister divina colloquia, ut inter cibi fercula, animi pastus alimento, plus saturaretur conviva: nullumque tempus interpolans, quo non aut aliis prodesset, aut non ipse proficeret.

§ 38. Quantam vero vigiliarum curam semper impenderit, quis enarret? aut quis toleratos algôres ardore fidei praedicet, cum frequenter in lectulo, antequam reliquos de sopore commoneret assurgere, quinquaginta psalmos vel amplius indefessus in templo sui pectoris Domino decantaret? Aut quis illud felix furtum vel auditu sentiret, vel visu deprehenderet, cum ipse de lectulo saepe etiam sine caligis, ne sentiretur ab aliquo, perrexit

in oratorium, nullum sibi in hoc cupiens praeter Christum occurrere? Qui celebrata vigiliâ, remeans ad lectulum, quasi nil egerit, tunc primum reliquos excitabat. Praeterea longum est dicere, quanta ad psallendum fuit illi constantia, dum velut ferri frigore gelu indurata ejus caro subsisteret, cum videlicet saxa frigus decrustaret, et aquas in crustam verteret. Qui cum suis visceribus sic dimicaret ac vinceret, pene seipsum obliviscens, ac domestico tormento superato corpore, de se triumphum, in pace factus martyr, acquirebat. Nam et se mutantibus clericis, sine vicissitudine ipse decantandi modulamina finiebat.

§ 39. Denique cum pene incredibiliter dicitur hoc quod scitur: tertia noctis horâ ingrediens ecclesiam, non est egressus ulterius psallentium ab ordine, donec clarescente jam die, decantatus solemniter Cursus universus, consummaretur ex Canone. Tum vero si domum regrederetur, fatigatus aetate vel frigore, aut illata cum diversorum inquietabat suggestio: aut certe ab ipso requirebatur, ubi praeberet suffragium: ut prorsus ad requiem reclinanti vel paululum, de querelis occurrentium afflictorum vel pauperum crux pararetur in lectulo: postponensque suas injurias, ne videlicet suggerentem premeret illata necessitas, paratus pro misericordia, semper currens pro venia, pater et pastor populi ad se alienas causas transferens et querelas, aut pro parte mitigabat dolores compatiens, aut quantum posset, ex toto curabat, corde subveniens.

§ 40. Intantum igitur sacris amplificatus propectibus, etiam diem beati sui transitus ita praedixit, ut subdimus: Ante aliquot dies vocans ad se notarium, imperat in cubiculo supra lectulum suum scribere hoc tantummodo. Quinto Calendas Junias: omnibus nescientibus quid hoc esset. Post tamen ejus sanctus discessus de seculo manifestavit. Neque enim hoc ei Dominus sibi famulari animae abscondere pertulit. Denique eadem die post peractum praelium beatus migravit ad Christum (a). His et consimilibus studiis, dum vixit, occupatus et semper intentus, fere octogenarius, per orbem mirandis actibus Apostolis aggregandus, sanctis omnibus glorificandus, meritis coronandus, raptus corporeo vinculo, immaculato spiritu, ac beatae fidei dotibus perpetualiter victurus, victor evolavit ad coelos.

(a) Sepultus honorifice est in sacello S. Symphoriani quod S. Episcopus extruxerat et in quo humari mandaverat, in Abbacia S. Vincentii extra Parisios quae inde S. Germani de Pratis nuncupari coepit. In Ecclesiam vero ejusdem Monasterii translatum est corpus anno octavi, pompam celebritatis comitantibus Pipino *Brevi* cum filiis Carolomanno et Carolo tunc septenni. postea *Majno*. Ingentibus Normannorum vastationibus ut subduceretur, reconditum fuit in Oratorio S. Joannis Bapt. ubi S. Antistes vitae aliquantulum egerat, qui locus propterea dictus vulgo est *S. Germani vivens*. Reliquiae postremo sunt ecclesiae S. Vincentii restitutae. Inclity Parisiensis Patroui veneranda ossa e quibus innumera in populum beneficia manaverant, populi effertissimae insanientis impietas ad praeteriti saeculi finem, aureâ capsâ qua claudebantur perrupta, scelestissime pessumdavit, protrevit, disperdidit. Translationi S. Germani dies anniversaria colitur in Gallico Martyrologio xxv Jul. ejus lecta sane dignam historiam ad eam diem refert Surinus cum libello miraculorum qua S. Episcopi sepulcrum adeo gloriosum reddiderunt. Hic utramque narrationem duximus opportunius collocandam.

HISTORIA TRANSLATIONIS

CORPORIS BEATISSIMI GERMANI EPISCOPI PARISIENSIS

PER MONACHUM QUEMDAM MONASTERII S. GERMANI DE PRATIS,
QUI EAM EX ORE CAROLI MAGNI IMP. SCRIPSISSE ASSERTIT.

§ 1. Operae pretium reor nequaquam silentio praeterire, qualiter beatissimus Germanus venerabilem corporis sui transpositionem praeuentibus voluit signis ostendere. Etenim cum ducentis circiter vel eo amplius annis * in porticu ecclesiae beati Vincentii Levitae et martyris, jam quidem basilicâ, sanctum ejus corpus jacuisset humatum, anno 23° quo Carolus Martellus Pipini senioris filius regni Francorum tenebat monarchiam, venerabilis vir Lantfredus praefati monasterii pater, divini spiritus incitamento succensus, qualiter tanto patrono condigna deberet augeri veneratio, ut videlicet ejus sanctissima membra infra majoris ecclesiae aulam transferri debuissent, tacita coepit mente tractare, atque devoto non destitit corde rimari. Sed quoniam piis semper conatibus impedimenta hujus se mundi objiciunt, ejusdem negotii dilato tempore, a suprascripto principe legationis causâ in Aquitaniam mittitur. Interea Carolus moritur: idem vero Abbas ab Hunoldo ipsius Aquitaniae patricio quasi explorator tribus semis annis invitus delinetur. Sed tandem substituto in regno Pipino minore, firmataque inter regna pace, Lantfredus absolvitur: qui reversus, annis fere duodecim in restauratione monasterii, quod eo absente dissipatum fuerat, occupatur.

§ 2. Sed licet his et aliis causis praepeditus tamen ne devotionis pristinae posset oblivisci, recentibus et admirandis beati Germani rursus coepit miraculis admoneri. Siquidem anno sequenti, ex quo Apostolicae Sedis Pontifex Stephanus ingressus Gallias (anno DCCLIV), excellentissimi Pipini, quem idem unxit in regem, contra gentem Longobardorum Romanam Sedem crudeliter opprimentem expetivit auxilium, cuidam foeminae hujusmodi ostensa est visio. Putabat enim se quasi causâ orationis noctis tempore ad ecclesiam beati perrexisse Vincentii. Ubi dum veniens clausas ecclesiae januas reperisset, ante fores orationi procumbens, audivit psallentium multitudinem infra eandem ecclesiam resonantem, atque omnem humanae jucunditatis cantilenam modulationis suavitatis superantem. Cumque tanti miraculi auditu attonita,

* Non 200 sed tantum 160 ab obitu S. Germani; annus enim, ut infra, 23.us regni Caroli Martelli est DCCXXXVI; obierat autem S. Episcopus anno DLXXXVI.

quid hoc esset, cuperet agnoscere: subito quasi cujusdam praeclari aspectus pueri ministerio conspicit ecclesiae sibi januas aperiri, tantique splendoris luce eandem repleri, quae etiam diei vinceret claritatem. Quam cum ingressa fuisset praecedente se puero, respicit in partem sinistram e regione sepulcri beati confessoris Germani: et ecce multitudo virorum angelicis vestibus indutorum, inter quos etiam praefulgidi aspectus conspicit virum, nivea senectutem canitie praeferentem, cui quasi recognito ait: Sanctissime domine Germane, multum, inquit, jam temporis est, quo haec quae video servus tuus Lantfredus fieri desiderabat. Et ille: Scio, inquit, nam hodie viginti anni sunt, ex quo ego illi, ut hinc me transferre deberet, ostendi. Tu autem vade et dic ei, quoniam voluntatis ejus devotio omnimodis mihi placet, at vero exequendi operis tarditas valde per omnia displicet. Et si me hinc vel tandem transferre deliberat, retro beati Stephani altare me ponat. Quam visionem mulier dum, Abbati et fratribus retulisset, duobus indiciis veram fuisse probarunt: sive quia numerum annorum sola Abbatis retinebat memoria, seu quia omni congregationi, quod in altari quoque sanctae Crucis beati Stephani reliquiae essent, adhuc manebat incognitum, quas tamen postmodum sagax inquisitio prodidit.

§ 3. Tunc saepedictus Abbas gloriosissimum Regem Pipinum adiit, et tam ea quae sibi praecedenti tempore ab ipso Sancto fuerant ostensa, quam etiam illa quae nuper ipsi foeminae fuerant revelata, fidei studuit narratione suggerere. Audiens autem haec gloriosissimus et Dei cultor Rex Pipinus, gaudio gavisus est magno: convocatisque universis regni sui praesulibus, eis mysterium sibi revelatum innotuit, qualiterque tantum perficere negotium debuisset, solerti ab eis indagine perquisivit atque tractavit. Deinde quomodo illud expleverit, licet ipse non viderim, tamen multis qui viderunt narrantibus agnovi. Ex quibus omnibus unum mihi in hoc opere excellentissimum auctorem ponere placuit, dominum videlicet Carolum gloriosissimum Imperatorem, qui tunc puer septennis operi pii genitoris interfuit, et ea quae ibi vidit, admiranda memoriâ retinebat, necnon et admirandâ facundiâ diligentissime fatebatur. Cujus utique verbis majorem ut decuit fidem adhibui, quam si ea quae dicebantur ipse vidissem. Unde tot fere tam Episcoporum quam Abbatum, sive etiam reliquorum totius regni nobilium haec eadem audientes, hactenus testes existunt, quot pene magnitudo ejusdem ecclesiae, ubi haec stans loquebatur, capere poterat. Ajebat namque (ut verbis ipsius eloquar) ad omnem circumstantium multitudinem: « Videtis, o populi, condignum decorem hujus ecclesiae. Reminiscor certe illius temporis, quo nihil horum ornamentorum, auri scilicet et argenti, excepta hac cruce, hic fabricatum erat. Dominus itaque Germanus in illa adhuc crypta quiescebat. Et parum quidem

illud, quod ibi habebatur, pro magno computabatur. At ubi ipso Sancto demonstrante genitori meo placuit, ut hunc in hac orientali parte hujus basilicae tumulare condigne satageret: libet mihi narrare, vidisse me ibi talia miracula, qualia postea nec vidi, nec anteriori tempore de aliquo sanctorum facta relegi. »

§ 4. Adveniente namque bonae memoriae genitore meo una cum proceribus regni sui, adest optata dies: aperitur terra, levatur cum omni facilitate ipsum sanctum corpus cum suo sepulcro diligenter clauso, atque pariete ecclesiae perforato, intra aulam hujus occidentali in parte cunctis exultantibus reponitur: ibique reliquum diei et sequentis noctis officium digne celebrantes, crastinum praestolati sunt diem. Nec mora; adest primo mane divinae memoriae genitor meus, ego quoque germanusque meus pedissequi ipsius, cunctique proceres ipsius regni, cupientes coeptum opus ad finem honestum usque perducere. Vectes autem praeparati sunt longissimi, quibus superpositum deberet sanctum corpus a multis efferri, non propter ponderis gravedinem, quod jam experti erant a paucis posse portari: sed propter religiosum obsequium, quod gaudebat se unusquisque vel aliis portantibus vectes contingere posse. Tum autem religiose accedens ipse genitor meus et primates electi ab ipso, apprehenderunt sepulcrum, volentes perficere opus inchoatum: sed ita multorum manibus levare nitentium perstitit immotum, acsi radicitus terris teneretur affixum. Et cum ab his diu diversis machinis labor fuisset sine effectu expensus, coepit ipse genitor meus omnesque optimates illius contristari, sequemetipsos vehementer reprehendere, quare eum de loco quem sibi vivens ad pausandum elegerat, in quo tot annorum curriculis jacuerat, levare praesumpserint: vocanturque Episcopi, et interrogati dixerunt: Scit, o gloriosissime Rex, serenitas vestra, beatissimum Germanum Episcopum esse, ideoque nobis rectum videtur, et hoc ipsum sanctum delectari putamus, ut ab Episcopis sanctum ejus corpus transferatur. Omnibus autem hoc consilium collaudantibus, et multa prece hoc ab eis fieri deposcentibus, remotis caeteris, accedunt Episcopi conanturque a terra levare eum: sed nihilominus ipsos vectes apprehendentes, aliquandiu frustra laborantes, impossibilitatem suam omnibus patefecerunt, sepulcro immoto manente. Cunctis autem impossibilitatem ipsum levandi expertis, rursum consuluntur Episcopi: dixeruntque, certum est nobis, o piissime Rex, beatum Germanum se hinc ad designatum locum transferri velle: tamen quia nec celsitudo vestra, nec humilitas nostra id perficere potuit, opinamur quod ipse Sanctus servientes sibi in hoc monasterio fratres de bajulatione sui corporis honorare velit, quo eos semper rectius et amabilius in sanctitate ipsi servire delectet. Assensi sunt omnes, jussique accesserunt ipsi monachi ad Sancti tumulum, volentes eum a terra levare: sed nulla arte id facere valentes,

diu multumque inaniter laborantes fatigati, impossibilitatem suam et opere et voce fatentes cesserunt.

§ 5. Piissimo autem genitore meo flente, cunctisque optimatibus ipsius vehementer contristatis, extitit quidam qui diceret: Si dignetur clementissimus dominus noster Rex audire verbum ex ore tantilli servi sui, causas hujus impossibilitatis puto me veraciter narraturum. Est in hoc pago Parisiaco villa vestra vocabulo Palaciolum, et in circuitu ipsius sunt villae istius monasterii constitutae: ipsi autem Fiscalini vestri ob fortitudinem celsitudinis vestrae valde sunt insolentes et temerarii, et multa mala contra hunc locum perpetrant, videlicet homines et pecora cecidendo et occidendo, vineas et messes prata et sylvas devastando, atque in aliis modis familiam hujus ecclesiae persequendo et affligendo. Ideoque spero quod hanc a larga munificentia vestra hic beatissimus his impossibilitatibus exposeat Antistes. Quo audito, pia recordationis genitor meus, stupore attonitus magno, ait: Vere justa est in hac parte tribulatio nostra, et pia extat beatissimi Germani circa nos admonitio: quia dum nos valde fuimus intenti hoc opus ocyus consummare, non avaritia nobis, sed oblivio hunc moerorem, quem perpassi sumus, noseit induxisse. Et ponens vadium suum super sanctum tumultum, accipe, inquit, o beatissime Germane villam nostram Palaciolum cum omnibus appendiciis suis, tibi familiaeque tuae haecenus inimicam, amodo autem et deinceps perpetualiter profuturam: tantum ut sacri corporis tui portitor dignus existam. Simulque cum hac voce mittentes tam ipse quam optimates ab ipso electi manus ad feretrum, tanta cum celeritate ac facilitate levarunt, aesi nihil in se ponderis haberet. Viso autem tanto miraculo, tam Episcopi quam reliqui clerici, quam magna poterant voce, *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*, praecedentes sanctum feretrum jubilare coeperunt. Sed quis digne referre queat laetitiam atque alaeritatem totius populi, quomodo unusquisque gaudento certabat humeros sancto feretro supponere? Multi autem quibus haec facultas minime dabatur, magnum sibi lucrum ducebant, vel extremam partem vectium manu contingere posse. Alii vero quibus et hoc minime suppetebat, vel vestes portantium se contingere posse gaudebant.

§ 6. Ventum erat ad fossam in orientali parte hujus ecclesiae, quae praeparata tantum onus expectabat suscipere: et ecce altera nascitur difficultas. Nam vectes super quos sanctum delatum fuerat corpus, ob longitudinem sui et brevitatem cryptae, ipsum sarcophagum fossae aptari prohibebant. Juvat ergo paululum sistere, donec quid facto opus sit plenius possit videri. Consenserunt omnes, ut vectes a superiori parte inciderentur, quatenus ipse sarcophagus fossae coaptari possit. Sed his obstitit genitor meus, dicens: Vereor ne dum secundum vestram sententiam

vectes reciduntur, sanctum sepulcrum his superpositum, in aliquo, quod absit, laedatur: tutius ergo consilium exinde quaerere oportet. Et illo haec dicente, nullo hominum tangente, sed cunctis in verbo Regis suspensis, repente motus est sarcophagus de vectibus illis, et celeri lapsu, cunctis stupentibus et prae timore ora tenentibus, depositus in fossam sibi praeparatam. In ipsa autem motione tantus odor mirae et inexpertae suavitatis de ipso sepulcro evaporavit, totamque hanc ecclesiam replevit, ut omnes inibi consistentes, quasi in extasi a dulcedine illa conversi, per dimidiam fere horam nec aliquid sibi colloqui, nec se invicem respicere possent. Tunc demum quasi de sopore evigilantes, ut data est copia fandi, inter se mutua coeperunt allocutione admirando conquirere quid sibi actum esset: respicientesque ad fossam, ipsum sepulcrum quod minutatim fractum esse timebant, vident sanum et integrum, tam ordinate atque decenter compositum, ut nulli esset dubium hoc ministerio Angelorum fuisse peractum. Cunctis vero stupentibus, ego utpote pueriliter ludens, casu ipsam fossam insilii, ubi mox primum dentem de ore meo mutavi.

PROLOGUS

HAIMOINI MONACHI IN LIBRUM PRIMUM MIRACULORUM BEATI GERMANI.

Sicut laude dignos credimus eos, qui gesta vel miracula sanctorum, quae divina virtus per eos operari dignatur, ad aedificationem fidelium scribere satagunt: ita absque dubio scimus culpam illos, qui pro desidia ac torpore mentis ea litteris tradere ad profectum negligunt posterorum. Jam veluti a somno quotidie ad amorem Dei studiumque bene vivendi excitantur plurimi legentes in libris facta sanctorum patrum, eorumque, acsi praesentia, sacra cernentes miracula. Proinde unusquisque talenti donum habens, timeat, ne forte audiat quod ille malus servus, qui acceptam pecuniam, ac male humo defossam, ad dominum sine usurae lucris reportare non formidavit. Et hoc non solum sponte agendum, verum etiam et cum injungitur, summopere injungentis est imperio parendum. Plura quidem ac stupenda dignaque relatu omnipotens Deus per eundem Antistitem praeteritis nostrisque dignatus est patrare temporibus, quae ob inertiam silentio sunt pressa, atque per incuriam scriptorum omissa. Tunc vero ea quae noviter cunctarum rerum Conditori, gratiâ ejusdem sanctissimi viri, placuit operari, auxiliante Domino et ipsius Sancti juvantibus meritis, jubente domino Rege, Ebroino antistiti ejusque monasterii rectori, licet incompto atque inerudito, veraci tamen ac fideli sermone laeti conamur perstringere, et ut veraciter sunt gesta, atque etiam in populo Nortmannorum jam vulgata, tam praesentibus quam futuris legenda relinquere.

LIBER I. § 1. Anno incarnationis Dominicae octingentesimo quadragesimosexto, Regis autem praecellentissimi Caroli sexto *, cum regnum Francorum post obitum Ludovici Imperatoris varias divisum esset in partes, et peccata populi crescerent, sanguisque sanguinem tangeret, Deo permittente, flagitiis quidem exigentibus, actum est nostris, ut exterarum nationes e propriis egrederentur sedibus, videlicet gens Danorum, qui vulgo Nortmanni id est Septentrionales homines appellantur, et superbo tumentique corde cum valido navium apparatu Christianorum fines intrarent. Qui huc illucque furentes, atque cum magna superbia cuncta gyrantes, ceperunt vastando diversas insulas maris, donec nemine sibi resistente fluvium Sèquanæ ingressi, Rothomago (*Rouen*) sorte incredibili applicarent. Cumque in eadem civitate aliquantis per demorantes, regionis principes (quod absque ingenti contritione cordis effari nequimus) ad bellandum pigros timidosque adverterent, exeuntes a navibus longe lateque diffusi, coeperunt utriusque sexus multitudinem trucidare, captivare, villas, monasteria, ecclesiasque depopulando cremare, totamque suae libidinis immensitatem cum omni crudelitate in populum Dei debacchando exercere, quousque ad locum qui vocatur Caroliveana (*Chalevanne*), ventis velisque suae malignitati justo Dei iudicio secundantibus, ultra spem securi navigando pervenirent.

§ 2. Tunc gloriosus princeps Rex Carolus, quia propter subitaneum eorum ascensum ex toto non poterat, convocata aliqua exercitus sui parte, venit primum ad monasterium Macharii Dionysii, ut ejus orationibus fultus, securius contra Dei suosque pergeret hostes. Denique ut erat, uti adolescens animo armisque strenuus, ad supradictum locum pugnaturus accessit, paratus non solum dimicare, sed etiam pro fide proque defensione sanctae Dei Ecclesiae laudabiliter mori. Cujus adversarii cognoscen-tes adventum, diverterunt ad alteram praedicti fluminis ripam, ubi quaedam parva tantum pars populi erat. Quibus confestim in fugam versis, in insula quadam ejusdem fluvii ad opprobrium Christianorum plus minus 144 captivos sudibus suspendenterunt, multosque alios per domos et arbores confixerunt, atque nonnullos per villas camposque miserabili insecutione trucidantes peremerunt: ipsoque sanctissimo Paschalis festivitatis sabbato Parisios pervenientes, vacuam penitus ipsam urbem quondam populosam, et omnia in circuitu illius monasteria suis habitatoribus deserta reppererunt. Timor siquidem et metus universos invaserat, utpote merito iniquitatis divino enudatos auxilio, atque ideo mundanae defensionis destitutos solatio. Quis rogo non doleret antequam bellum committeretur, fugatum exercitum: antequam jaceretur sagitta, confossum, ante scuti allisionem ignominiose subactum? Universorum namque ordo penitus in ecclesia

* Carolingiorum ignaviâ Nortmannis licuit Gallias hostiliter incurritare.

confusus, atque a bonitatis studio permutatus, hoc ipsa privatione boni usque ad exitii fomitem digna satis ultione promeruerat. At pius pater justus delinquentium semper corrector, correctorumque clemens susceptor, non hoc intulit, ut nos ob innumera delictorum nostrorum pondera crudelis damnaret, sed ut per immensam benignitatis suae largitatem afflictos emendaret.

§ 3. Tunc proh dolor, sanctissimum beati Germani corpus de suo effossum sepulcro, in possessionem quamdam ejusdem ecclesiae, quae Cumbis dicitur, delatum est. Sed quae facundia quisve sermo exponere posset, qualis dum haec agerentur quantusque in eadem ecclesia extitit luctus? Senes itaque ac juvenes, pueri flebant et infantes, utpote nemo sese a lacrymis temperare valens. Similiter et aliorum corpora sanctorum in eodem pago degentium extumulata, atque per diversa sunt loca deportata, exceptis membris dumtaxat Macharii Dionysii, sociorumque ejus martyrum. Quae licet a suis fuerint abstracta sepulcris, propter tamen Regis praesentiam non sunt tunc ad alia loca transire compulsae. Statuerat quippe, populo videlicet a se labente, ut vel jam dicti martyris monasterium defenderet, eo quod divae memoriae genitor illius eum cum esset parvulus eidem sancto speciali traditione commendasset.

§ 4. Hoc interea juxta narrationis ordinem inseratur, quod dum sanctum ejus moveretur corpus, cunctipotens Deus dignatus est ostendere. Nam dum in effossione ipsius, et quomodo portari deberet, unanimes intenti essemus, cereis pro reverentia accensis, casu accidit ut unus, quem puer incaute tenebat, e manibus ipsius labens rueret, totoque privatus extingueretur lumine. Quem cum a solo idem puer cum omni velocitate levasset, lumen amisum ab altero mutuare cupiens, meritis tanti patroni actum est, ut statim in manibus ejus cereus extinctus illuminaretur. Quod quidem mirum nec ab re tamen ducimus, si ibidem ignis divinus resplenduit ubi quamvis lugubre filius venerabatur lucis. Unde qui aderant universi gratias Deo referentes, atque praeclara pontificis merita collaudantes, coeperunt magis magisque in psalmodiis Deique laudibus esse devoti, quousque opus licet triste consummaretur honeste.

§ 5. Num visio illa, quae ab aliquibus ipsius monasterii fratribus eadem nocte qua beatissimum ejus corpus effossum est, antequam aurora subsequenter appareret diei, ostensa est, ut non dicatur omitti debet? Cum ergo ad fluvium Sequanae sua quaeque ad naves ferentes, prima ipsius noctis vigiliâ quidam perrexissent fratres, indeque ad monasterium jam remearent, apparuit eis, secumque etiam comitantibus famulis, tam immensus claritatis splendor super eam ecclesiae partem, qua ejusdem sanctissimi viri corpus positum erat, ut claritati aequaretur diei, eademque ecclesia veluti igne supposito videretur cremari. Qui cum

intra se nimum mirarentur, et eorum corda hujuscemodi consideratione stupefacta haerent, visio paulatim deficiens disparuit: pervenientesque ad monasterium, sciscitati sunt si aliquis fratrum ea horâ cum lumine super ipsam fuisset ecclesiam. Nemine tamen qui fuerit reperto, cognoverunt visionem angelicam divina virtute meritis Sancti patrâtam, qui sua migratura ossa piosque cineres talis sibi claritatis concessa gratiâ invisere curavisset.

§ 6. Illud quoque insigne miraculum, quod ante biennium quam haec acciderint, cuidam monacho ipsius monasterii aetate et moribus grandaevo ostensum est, minime oportet silere. Cujus exempla actusque eximii si sequantur, plurimum prodesse poterunt ad salutem. Vidit idem quadam nocte positus in sopore beatum Germanum quasi suo egredientem de sepulcro, expeditum atque ad iter agendum praeparatum. Qui veluti sciens eundem esse beatum Germanum Dei famulum, interrogavit humili voce, quo tali processu ire disposuerit. At ille migraturum se ex eodem loco respondit. Qui rursus animo quidem timenti interrogans, ait: Domine et si tu hinc abieris, nos tantilli tui servuli quid postea faciemus? Cui quasi tristi vultu et cum magno moerore, ut eidem fratri videbatur, ait: Et vos ex isto migrabitis loco. Attamen vere cognoscas, quoniam ego revertar, vosque miseratione divina simul cum tempore disposito remeabitis. Quam visionem verissimam fuisse, ea quae consequenti fine sunt completa, declararunt.

§ 7. Nec illud, quod cuidam in eadem ecclesia revelante Christo patefactum est, silentio premere debemus: quoniam dum praedicantur talia, excitantur audientium corda ad melliflua sanctorum deposcenda suffragia. Quidam vero religiosus ejusdem monasterii frater, cum alii Completorio peracto festinarent ad requiem, quo fessa post diei laborem corpora lectulis reclinarent, sese ille ante sepulcrum beati Germani peculiaris orationis causâ projecit. Cumque diu coeli ac totius mundi Dominum pro suis exorans delictis, opem beati Germani caeterorumque sanctorum intento corde fidelis cunctis deposceret (jam enim frequens paganorum rumor ad nostras certissime percrebuerat aures) ante fere quindecim dies adventus illorum haec mirabilis sibi ostensa est visio. Nam ab oratione qua jacuerat surgens, apertis vidit oculis (ut olim totum mundum Pater Benedictus) sepulcrum beatissimi Germani veluti patefactum, ipsumque sanctissimum corpus indurptis vestibibus indutum, atque ministerio ut fuerat divino in ipso sarcophago ordinate compositum, quemadmodum ipse post paululum, omnesque qui simul adfuimus, dolendum inspeximus. Sic Dominus suo dilecto sanctusque Germanus ostendere voluit, quod in brevi, peccatis nostris facientibus, erat

implendum: nec visio prius quam visionis sequentia omnibus panditur.

§ 8. In memorato denique Carolivennae loco, ipsi Nortmannorum populi se victores seque superiores esse conspicientes, dum adhuc morarentur, exeuntes e navibus, cellam nostram, quae contra vel secus eundem locum posita est, cursu propero festinantes intraverunt: unde miraculum, quod illic tunc factum comperimus, optimum si narretur putamus. Namque in eadem cella ecclesiis Apostoli Petri almique Germani ignem terque quaterque supponere nitentes, cum defecissent, eas incendere amborum meritis non valentes, claustra ejusdem cellae tandem egressi, horreum quod ibi erat juxta positum incenderunt, ex quo tantus flammarum globus aëris alta petens ascendit, qui quasdam arbores ultra etiam jam dictam cellam virentes incenderet, ipsas vero ecclesias intactas integrasque ut erant relinqueret. Cum insuper ventus australis validissime flaret, totumque fere incendium eandem in partem projiceret, ilico septentrionalis eregione spirans intumuit, atque in alterius partis latus australem mira conversione reflectens, omnem vim ardoris pariter retorsit. Ita mirabilis Deus, qui per famulos suos secum fulgentes in coelis, semper mira communi pietatis gratiâ operatur in terris.

§ 9. Cum igitur sabbato Paschali diffusa navium classi Parisios, ut supra dictum est, pervenissent, in crastinum cum suos jam sol lucifluos emitteret radios, propria totum illustrans lampadem mundum, e navibus prorumpentes, ipsam civitatem, ut praemisimus, vicinamque suburbana absque habitatoribus repererunt, ingressique monasterium beatissimi Germani, Dei fanum residuumque ecclesiae quod securitatis damno remanserat apparatus contaminare, pollutisque manibus coeperunt destruere. Sed quia Domino miserante nec ibi virtus defuit ejusdem sanctissimi patris, minime debent reticeri, quae tunc illic totius mundi Creator ad laudem sui nominis, gratiâ ipsius Pontificis, ostendere dignatus est miracula. Quae, quia nemo nostrum interfuit, penitus ignorabamus: postea tamen a fidelibus missis Ludovici Bavariorum Regis, Kobbone videlicet aliisque quos ad principem Nortmannorum Horich nomine legationis causâ direxerat, ea cognovimus. Qui nobis illa fideliter narraverunt, quemadmodum ipsi intestati sunt coram Horich, qui praesentes ex parte viderunt, atque ex parte ab ipsis, qui tunc in ipsa ecclesia quando haec gesta sunt simul aderant, Christianis audierunt. Nam cum trabes ecclesiae miserimus ille populus, quia erant abjegnae et idcirco habiles navigio, incidere tentavisset, tres ex maligno eorum numero ante altaris beati Stephani crepidinem invalidi totius virtutis robore ruentes ceciderunt, atque confracti incredulas Deoque odibiles animas, aliis timore percussis, exhalantes, perpetuas descenderent ad

umbras, ubi edax *vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (Is. LXVI).

§ 10. Cumque illud Dei templum a trabibus ita cassatum, totumque simul depopularetur monasterium, accidit ut unus eorum etiam apud eos nefandissimus, ad confessionem domini Germani strictum gladium polluta gestans manu (mira quidem dicentur) deveniret, columnamque marmoream, quae ibidem orantibus ad dexteram sita erat, tredecies totius corporis annisu veluti capulans hostem percuteret: cui continuo manu dexteræ, qua columnam ipsam inciderat, virilitas evanuit, ut post primum diem, quemadmodum idem Kobbo vidit, qui et eas incisiones nobis ignorantibus praesens ostendit, usque ad infelicem ejus ex hac vita decessum semper immobilis aridaque et ut fuerat extensa permaneret. Manubrium vero ferri ita manui compaginatum inhaeserat, ut numquam ab ea aliquo ingenio vel arte, nisi cum cutis parte avelli potuerit. Qui tamdiu nimia vexatione compatiens corporis cruciatus est, donec miserrimam finiret vitam, plenus indignationis et irae manibus daemoniorum devectus ad tartareas sedes Cocyti, foetidumque lacum averni.

§ 11. Operae pretium fore credimus, si et illud magnum naretur miraculum. Igitur dum ipsum sanctissimum oratorium a crudelissima impie violaretur turba, tanta subito nebulae est densitate repletum, ejusdemque obscoeni violatores ita divini judicii caecitate perculsi, quatenus id metu ac tremore nimio pavefacti linquere cupientes, vix ostia vel fores per quas intraverant invenire valerent. Sicque in oberrando diutius fatigati, tandem erumpentes quantocius effugerunt, tali ab illo die tantoque pervasi terrore, quo nec ausi ulterius essent quacumque foeditate ipsam contaminare ecclesiam. Insuper et ita dysenteriae morbo exinde, ut est vulgatum, sunt afflicti, ut dum quotidie morerentur, nullus ex tanta multitudine se putaret evadere. Interea simulato languore, legationis causam dirigunt ad praecellentissimum Regem Carolum, ut eos cum pace fideles suscipiens, ad propriam, dato regni tributo, redire permetteret patriam. His ita placitis, Rege quidem nolente, principibus tamen quibusdam, ut fatebatur, muneribus laesis, Ragenarius dux eorum cunctique principes ad Regem, qui tunc in monasterio Macharii Dionysii residebat, adducuntur, per deos perque omnia, quibus maxime se protegi et salvari putabant testantes, numina vel arma, quatenus nequaquam ulterius vel sui regni fines nisi fortasse auxiliores intrarent aut contingerent. Qui ita dimissi, atque pro sui evasione quam minime speraverant gavis, per iter quo venerant, accepta auri, argentiue summâ imposita, laeti redierunt. Sed revertentes, morbo quo in praedicta ecclesia perculsi fuerant, quotidie deficientes cruciabantur, cruciatique nequissimas miserabiliter animas expiraverunt, nemine quos secum habebant Christianorum

hujusmodi plagam sentiente. In quibus omnibus Dei est consideranda potentia, ejusque pietas amplectenda, qui tam misericorditer salvat innocentes, tamque terribiliter sanctos suos mirificando punit profanos.

§ 12. Quod in eadem ecclesia, postquam major pars fratrum ab exulatu reversa fuit, gestum est, silentio premere non debemus: necdum enim sanctissima beati viri ossa ad proprium fuerant reportata sepulcrum. Unâ namque noctium custodibus ejusdem ecclesiae dormientibus, antequam fratres ad referendas Deo laudes more solito excitarentur, auditur ab eisdem coram altari sancti Stephani strepitus daemoniorum ingens, veluti hominum multitudo ad aliquid putaretur discurrens. Qui confestim surgentes, et cum lumine totam ecclesiam circumeuntes, cum neminem reperissent, intellexerunt fraudem fallaciamque daemonum fuisse: qui nimirum dolebant se expelli a sanctis sedibus templi, in quo, dum a perfidis permissum fuerat pollui, haud dubium quin aliquantulum juxta illud, Et pilosi saltabunt ibi: intrandi licitum habuerint. Postquam autem sacri ejus cineres relati, atque suo loco Christo favente sunt restituti, nil tale in eadem basilica ipsius sanctitate promerente auditum est.

§ 13. Siquidem Ragenarius dux auctorque totius memorati mali ante praefatum Horich Nortmännorum principem cum ingenti superbia veniens, ostendit ei quod secum hinc asportaverat aurum argentumque multum, dixitque quod opinatissimam Parisiorum civitatem captam haberet, quodque mansionem Germani senis, quae in eadem terra decentissima habetur, intrasset, insuper et quod omne Caroli regnum sibi ratione tributis subjugatum haberet: Horich autem dum talia non crederet, jussit jam dictus Ragenarius partem incisae trabis monasterii divi Germani seramque portae Parisiacae urbis ante eum in testimonium adduci. Praeterea retulit ei quam bonam quamque fertilem, uti omnibus repletam copiis invenisset terram, populum vero eam incolentem ad dimicandum pavidum ac timentem. Referebatque dicens, quod majorem ibi mortui quam viventes haberent virtutem, nullumque sibi invenerint resistantem praeter Germanum senem mortuum. Haec cum diceret, tremens ilico ac pavens corruit in terram, atque terrifico coepit voce clamare. Germanum coram assistere, eumque se baculo quem manu gestabat graviter flagellare. Quod videntes Horich videlicet universique sibi astantes ipseque Kobbo Ludovici Regis illuc directus legatus, ex hoc quod acciderat stupore nimio permoti, admirati sunt. Idem vero Ragenarius sic humiliatus ac repente contritus, aliorum manibus cito sublatus recessit: qui maximis per triduum tormentis ignominiose afflictus, praecepit tandem unam auream suae similitudinis statuam fieri, atque per eundem Kobbonem Germano seni deferri, spondens se si evaderet Christianum deinceps futurum,

Deumque Christianorum indubitanter crediturum. Sed quia non erat ex ovibus Christi, ideo quod petebat obtinere non meruit. Ita prorsus inflatus, quemadmodum nobis idem Kobbo manifestum fecit, ac totus turgidus extitit, ut nec auditus, nec visus, nec odoratus vel gustus in ejus corpore mortis tempore discerni potuerit. Sicque diffusis ad postremum visceribus medius crepuit, vitamque miserrimus inanem finivit. Statua vero sacris oblationibus indigna, a quibus delegata fuerat retenta, veluti immun-dissima a mundissimo corpore inspectore refutata remansit.

§ 14. Sed adhuc qualiter qui residui fuerant ex hac defece-runt vita proseguendo narremus. Ab eo sane die quo monasterium almi praesulis Germani ingressi sunt, donec poenaliter cuncti interirent, ita ut diximus turgenti sunt, Kobbone teste, viscerum inflatione percussi, quatenus omnis eorum coetus etiam in patria quotidie moriens periret, praeter quos Horich postea jussit occidi. Timens etenim ipse ejusque optimates et populus pariter universus hujusmodi morte pessima damnari, praecepit omnes qui residui erant, exceptis paucis fugâ lapsis, quos nec mortis credimus evasisse exitium, decollari, eorumque capita, veluti satisfaciens morbo, Christiano qui captivus illic erat populo tradi. Nam ita clades ingrassata, Deo permittente, saeviebat in plures, ut pene quicumque morbidum tangeret, eodem extemplo attactus morbo et ipse deficeret. Insuper jussit cunctos captivos qui Christianitatis vocabulo censerentur in regno suo perquiri, eosque cum libertate et honore absque alicujus contradictione in suam patriam reverti. Qui etiam haec et alia ultra quam sit inserta dicebant. Nos tamen ea, quae a videntibus percepimus, solummodo ponere disposuimus, magnum satis habentes quod victoriam quam populi multitudo communi obstante crimine ex inimicis habere non potuit, beatus Germanus inclytus meritis, gloriosus miraculis, apud Deum tali donatus triumpho obtinere promeruit.

§ 15. Quia vero duce Christo hucusque signorum dulcedinem sequentes processimus, nunc ordinem quo ipsius beatissimi corpus relatum sit, dicere aggrediamur: his praemissis quae in villa Cumbis accedentibus infirmis, ejus meritis donata cognovimus, quae quo magis narrantur, eo amplius juvat a pia narrationis tramite non discedere. Igitur cum quidam puer Dagoënus nomine ex familia ejusdem monasterii, surdus et mutus, omniumque membrorum officio destitutus, ad praefatam villam auxilio parentum deportatus fuisset, ita est subito meritis ipsius gloriosi Pontificis pristinae redditus sanitati, ut et loqueretur pariter et audiret: et qui paralyticus devectus manibus venerat alienis, ovans ac laetabundus tribus in se miris ostensis propriis jam coepit ire vestigiis. Namque a terra post paululum incolumis surgens, cum magna cordis alacritate illis qui aderant

ajebat. Ecce ecce adest beatus Germanus, per quem me totum, Deo gratias, agnosco curatum.

§ 16. Nec illud omitti debet, quod Christus ad laudem et gloriam famuli sui largiri dignatus est, quod etiam audientibus proficere credimus. Fuerunt itaque in eadem villa duae puellae longo tempore sic febribus valde vexatae, ut vix jam pedibus incedere valerent, quibus nec ulla medicinae ars eâtenus potuit subvenire. Quae cum fiducia magna ad eandem ecclesiam in qua sanctissima ejus membra posita erant pergentes, petierunt a custodibus, ut saltem sub tanti pontificis venerabile corpus eis transitus praeberetur. At illi fidem illarum plenam considerantes, permiserunt eis sicut humili petierant prece pertransire. Nec fides praemium distulit: ita sane ipsius corporis transito feretro, ab eadem mox infirmitate curatae sunt, ut nullam exinde molestiam per idem tempus ulterius paterentur. Ergo mirabilis Deus in sanctis suis, qui non solum eos in praesenti gratiarum donis mirificat, verum et post mortem tantis beneficiorum muneribus, eorum meritis languentibus praestitis, miraculorum glorificat signis.

§ 17. Post haec vero cum ejus sacratissimum corpus a supradicta villa Cumbis ad monasterium reportaretur, quid tunc in via actum sit, manifestare placet in populis. Tanti denique praesulis beatissima membra monachis cum laudibus et hymnis ad proprium referentibus locum, contigit ut cereus qui praeferebatur, validissimo flante vento, etiam in laterna in qua positus erat, extingueretur: dumque cum equo quis ad villam propter ignem quo rursus debuisset accendi ire voluisset, coelitus effulsit, ut omnibus qui aderant, tanquam extinctus non fuisset, in eadem laterna rutilans appareret. Unde ad hujus rei testimonium in eodem loco Crux a fidelibus lignea ponitur, ut quod ibi tunc gestum est, quodque priusquam ad monasterium perveniretur geminatum miraculum, a transeuntibus futurisque non ignoretur generationibus.

§ 18. Ventum est autem, non paucis sanatis infirmis, cum magnificentia et honoris obsequio ad Theodasium (*Thiais*) ejusdem sancti villam: unde sequenti die comitantibus rursum virtutum prodigiis gratanter egressi, venerunt psallentes rectoque itinere gradientes usque ad vicinum fluvium: quo transmisso, venerabilis praesul et Abba ipsius monasterii dominus Ebroinus obviam venit, multique utriusque sexus diversi gradus et ordinis cum crucibus et cereis reliquoque sanctissimo apparatu. Plebs quoque civitatis villarumque circumquaque non modica cum omni alacritate ac devotione cordis universi currentes. Nam clerici magna cum voce Deum laudantes, singultu interdum quatiente psallebant. Populi autem nunc prae immenso gaudio lacrymas fundentes, nunc vero prae cordis jubilo exultantes,

innumeras Deo gratias referebant. Nec uberior moestitiae fletus in transmigratione, quam laetitiae extitit in reversione. Praefatus itaque antistes aliique ad hoc delecti sacerdotes nobilesque viri sanctissimum ejus corpus propriis humeris vicissim gestantes, reliquis omnibus ante et post feretrum cum laudibus et hymnis tripudiantibus, bajulantiumque vestes attingere festinantibus, ad propriam deportaverunt ecclesiam. Cumque ad primam monasterii portam pervenissent, coeperunt hymnum, *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*, coelo resonante ante ipsum decantare, ponentes eum super altare sancti Stephani in eadem ecclesia principali: ubi tamdiu mansit, donec translationis ejus festus dies, qui octavo Calendas Augustas celebratur, adveniret. Tunc accedens memoratus Abbas dominus Ebroinus Episcopus, tulit illum et collocavit in suo sarcophago, cum metu et nimia diligentia, benedicientibus universis qui aderant ac laudantibus Deum.

§ 19. Denique postquam ejus sanctissimum corpus in suo est collocatum sepulcro, illam visionem silentio praeterire non debemus, quae cuidam fratri nostro in eodem coenobio quadam nocte revelata est. Videbatur enim illi in sopore posito, omnes fratres ipsius monasterii stantes in choro vestibus indutos solemnibus, loquentes ad invicem quasi de his quae acciderant malis: respicientesque contra orientalem ejusdem ecclesiae partem, viderunt beatissimum Germanum veluti in habitu militari ante altare sancti Stephani galeatum atque mirifice loricatum stantem, et uti ex campo certaminis armigeratum fessumque venientem: aspiciensque cunctos interrogavit usitato gentis nomine ubi essent, vel quo abissent Nortmanni ipsius templi violatores, patriae dissipatores, qui sua aliorumque sanctorum membra effodi compulissent. Cui humili satis ut decebat responsione dixerunt, quia recessissent. Tunc venerabilis pater: Bene, inquit, et Deo gratias respondit. Deinde in sedili quod ibi ante memoratum altare paratum erat, ut eidem videbatur fratri, residens vocavit eos, jussitque ut sese ad deponendum ea quae portabat arma militaria juvarent. Interea quod aspiciebatur defecit. Nos vero tali habitu talique visione praefiguratum animadvertimus, quod jam veraciter factum esse cognoscimus, ultionem dumtaxat a sancto viro ex inimicis coelitus reportatam. Cujus interrogatio, eorum perditionis declaratio fuit. In armorum quoque deponendorum adjuvatione colligimus, quod eum, immo nosmetipsos bene vivendo adjuvare debeamus, ne talia nobis aut illi pro nobis ultra proveniant.

§ 20. Nunc igitur paulisper considerare libet, quam metuenda sint omnipotentis Dei judicia, quantaque sit longanimitas atque justitia piissimi Creatoris nostri. Vere terribilis in consiliis suis, patiens et aequissimus in universis operibus. Qui si iratus servis suis negligentibus fuerit, cito illis poenitentibus placatus

reconciliabitur, atque visibilibus sive invisibilibus prostratis hostibus, pacem contritis corde cum victoria dabit. Sic de populo Israëlito saepe legimus, sic nostris temporibus frequenter audivimus, sicque in nobisipsis ejus pietatis gratiam experti sumus. Ipse est enim Deus repellens et destruens, irascens et miserans, commotorumque contritiones sanans. Attendendum etiam, beatissimus Germanus quantum sit glorificandus, quantumque venerandus, qui sic misericorditer juvat ad se cum fiducia confugientes, sicque terribiliter justis (quod est fatendum) meritis percutit adversantes. Et quia longum ac difficile est per singula ejus virtutes retexere, maxime cum et antequam nasceretur ita dilectus gratusque Deo, ut Joannes in utero matris exultans, inventus sit, cui virtus miraculi famulatrix extitit: placet in ejus laudem hoc in loco paucis ludere versibus, sitque prioris libelli finis:

Hic est Germanus, voluit quem mater in alvo
 Perdere, praesumptis haustibus atriferis:
 Sed quia vitali fuerat respersus olivo,
 Non potuit sanctum commaculare malum.
 Nam fuit egregia genitus de stirpe parentum,
 Qui quondam terris nunc super astra nitet.
 Optat enim fragili si quis dum carne manebat
 Nosse qualis fuerit hic, sua gesta legat.
 At coelos postquam conscendit, quanta per ipsum
 Gesserit Omnipotens, promere lingua nequit.
 Linquitur hoc illi, bibulas qui solus arenas
 Ac pelagi guttas dinumerare valet.
 Hortor enim cunctos, maculat quos actio vitae,
 Hujus opem precibus poscere saepe piis.
 Debilis ad cujus venit si turba sepulcrum,
 Inde means rediit sana, favente Deo.

Cui nunc et semper gratias agamus, qui nos meritis hujus fidelissimi sui Praesulis de tot tantisque malis eripuit, quique nobis quotidie innumerabilium donorum beneficia ejus suffragiis praestat, faciens magna et mirabilia sine numero. Cui sit honor per infinita secula seculorum; Amen.

PRAEFATIO IN LIBRUM SECUNDUM MIRACULORUM

BEATI GERMANI PARISIENSIS EPISC.

PER EUMDEM HAIMOINUM MONACHUM

Quia prioris libelli metas optatum propinquantes portum, Christo sermonis vela regente, attigimus: acceptum ducimus ea modo miraculorum subnectere signa quae postea Dominus per ejusdem Pontificis merita gloriosa dignatus est pandere. Illa quoque quae rursus in ipsius sancti nostraque peregrinatione sunt facta, non

incongrue addenda conserentur, nisi forte pudoris esse viderentur: scilicet qui castigationis divinae posthabitis eruditionibus, tempus emendationis necnon et fructum correctionis parvipendentes, ad hoc iterum prolapsi sumus, ut longiorem demum exultationem dignissima expulsionem pateremur. Sed absit ut vel nostra tacendo inaccusata pallietur iniquitas, aut coelestis qua sanaremur nobis clementer adhibita quo non praeconetur, reticeatur benignitas, vel etiam tanti pontificis humanae saluti largita virtutum gratia immemorata transiliatur.

LIBER II. § 1. Sancti vero corpus dum revectum atque ordine supra digesto suo in loco est restitutum, accessit ex pago Oximensi (*Hyemes*) quaedam paupercula mulier, nomine Hirmintrudis: haec per novem annorum curricula contractionis calamitate oppressa, de loco ad locum nisi aliorum manibus delata, nequaquam incedere valebat. Cumque eam Dominus per gloriosum antistitem Germanum curare voluisset, nocte quadam superveniente vidit duas sanctimoniales virgines praeclaris vultibus coram se assistere, deferentes sibi panem et lac, signum futurae sanitatis, hortantesque ut comederet. Molestiâ namque infirmitatis fatigata obdormierat. Cumque comedisset ex his quae attulerant, dixerunt illi: Surge, et quomodocumque potes Parisios ad sepulcrum beati Germani ire festina, cujus munere noscas te ex propria corporis debilitate curandam. Quae longo aegritudinis vinculo de sua desperata salute, putavit se vano somnii phantasmate deludi: idipsum et parentes quibus haec retulerat dicebant. Sed alia iterum nocte praedictae virgines eidem apparentes cum quadam indignatione, blando quidem sermone eam allocutae, dixerunt: Gaude, in proximo est enim ut cureris. Et quare quo tibi praecepimus non isti? Vade igitur saltem nunc, nec moram feceris. Porro expergefata mulier, auxilio tandem fratris, asello levatur, sicque ante tumulum tanti patroni delata exponitur. Permissa itaque est in atrio ejusdem ecclesiae ipsa nocte requiescere: sed priusquam mediae noctis spatium transmitteretur evigilans, quasi quodam medicamine delibuta, per seipsam aggreditur ecclesiam, fratribus jam ex more vigiliarum solemnia celebrantibus. Interea membra sibi male cohaerentia coeperunt resolvi, atque in antiquum mox officium reverti. Quae pro anxietate cordis corporisque relaxatione magnas institit voces emittere, ut omnes qui aderamus audivimus; factoque mane, illi Domino beati Germani precibus miserante, propriis concessum est ambulare vestigiis. Sicque per iter quo venerat rediit, omnibus bonum sibi largitum narrans.

§ 2. Nec illud praeterire debemus quod simili modo contigit factum miraculum. Nam inter caeteros ex diverso properantes, venit quidam juvenis ex pago Bajocassino *, vocabulo Hildemodus

* Vulgo *le Bessin* in Normannia ad Oceanum Britannicum.

qui ita renibus contractus tribus continue extiterat annis, ut eo ipso dolore genuum ac tibiaram seu pedum privaretur officio. Itaque multa venerabilium sanctorum circuiens loca, quo pristinam illorum suffragiis recuperaret sospitatem, a nullo prorsus destinatus est sanari. Supradicta autem sanctissimi Pontificis imminente Translationis celebritate, a quodam venerabili viro per soporem est admonitus, ut monasterium ejusdem sanandus adiret. Qui nihil de visione dubitans, eo die qui eamdem praecessit solemnitatem nono Calendas Augustas cum ascellaribus venit, ante sancti patris sepulcrum jaciens se pronus in terram. Cumque diutius pro sui recuperatione Deum beatissimumque praesulem intentissime exoraret, subito coepit coram oculis omnium illic astantium membra proluxa aegritudine torpentina gemens extendere. Nec mora, statim namque surrexit benedicens Deum, sanctumque glorificans Germanum: et non solum ipse, verum et qui praesentes eramus, omnisque frequentia populi quae convenerat, pariter benediximus Domino qui talia meritis sui Confessoris dignatur concedere.

§ 3. Illud quoque quod divina bonitas eodem vespere ad famam nominis tanti viri ostendere voluit, reticere non debet. Fuit quidam puer ut putabatur duodennus, de pago Aurelianensi et familia beati patris Benedicti qui in lucem renibus contractus ac genibus proruperat, nec aliter ullo modo moveri poterat, nisi manibus nitens semivalidum promoveret corpusculum. Insuper et ita ab ineunte aetate officio loquendi privatus adoleverat, ut in ore ipsius lingua potius strepitum quam verborum exprimeret sensum. Qui cum ad beati Caronis * martyris sepulcrum quod juxta oppidum situm est Carnotenum, a quolibet gratiâ pietatis deportatus fuisset, interventu ipsius sancti Caronis pedes ejus contractione genuum perseverante, a posterioribus solummodo sunt disjuncti. Inde vero ad patrocinia almi patroni nostri quandoque perductus, obtentu misericordiae permissum est ad sancti pontificis confessionem manere. Cumque jacèret fratribus jam in ecclesia vespere psallentibus, coeperunt mox nervi atque nodi a necessitate contracti corporis resolvi, necnon et ad usum ambulandi divina miseratione per beati viri suffragium aptari qui cum fide venienti impetravit quod natura vitata negaverat.

§ 4. Non esse debent etiam (quod longe a fidelibus sit) oneri quae Christus suis sanctis amicis dignatur largiri. Nam qui gesta virtutesque eorum qui jam cum Domino in coelesti regnant Jerusalem, audire renuit, ipse sibi proculdubio testis existit, quia nondum ad illorum perfecte suspirat consortium. Contra vero qui recolit, legit vel audit, ille utique licet in terris adhuc positus, concivem tamen illorum se evidenter esse demonstrat in excelsis. Igitur ex quadam possessione ipsius beati viri quae in

* Lege Carauni, vulgo *S. Cheron*, qui hōd. col.

pago Pinciacensi * sita Prunidis ** dicitur, fuit quidam homo nomine Adoardus, ita oculorum privatus lumine, ut illi continua nox esset, nec quicquam lucis haurire posset. Hic ad sancti Pontificis festivitatem manibus, utpote caecus, aliorum perductus, ad sacra Missarum solennia inter reliquos qui convenerant devotus astabat. Et ecce subito antequam evangelium legi inchoaretur, coepit ab ejus oculis magnus quasi lacrymarum fluxus mirum in modum manare: cumque diu hoc ageretur, et ipse rivulorum fontem de suis maxillis crebra manus adhibitione detergeret, superno mox respectus intuitu, incipit paululum splendoris inspicere. Deinde gratias agens, toto devotionis affectu solo prostratus, obnixè precabatur, ut sibi jam partim reseratum lumen plenius redderetur. Nec ejus sunt irritae preces. Statim namque exauditus pristinum recepit visum, Missarumque peracta sollemnitate, venit jam clare videns ante polyandrum B. Confessoris, glorificans Deum qui sibi ejus precibus per tot annorum curricula luminis ademptam reddiderit dignitatem.

§ 5. Ut igitur castigantis nos inaestimabilis divinae bonitatis miseratio evidentius praedicetur, ea quae rursus in ejusdem sancti ac nostra peregrinatione, ut meminimus, sunt facta miracula, prosequamur, et si non sermone verborum copiâ phalerato, virtutum tamen speciositate colendo. Non post multos denique annos iteratis saepius malis, suscitavit nobis Deus saevissimam earundem gentium persecutionem, qua nos merito affligeret, afflictosque ut pietatis pater ad emendationem compelleret. Nam quemadmodum prospera a recto tramite per mentis elationem aliquando deviant, ita et adversa per contriti cordis humilitatem ad nostri nos custodiam revocant. Sola enim vexatio intellectum dat auditui. Hujus itaque persecutionis orto flagello, sanctorum circumquaque jacentium corpora non solum a sepulcris instaurato dolore effossa, verumetiam et ad proprias sunt possessiones hac illacque devecta. Cumque paratum fuisset quo sanctissimi corpus Germani ad superius dictam villam Cumbis iterum ferri deberet, illud nos quod tunc ibidem gestum est miraculum, dicere juvat. Quidam autem nostrum nomine Adalarius monachus et sacerdos sic per tempus continua renum fatigue debilis factus extiterat quod nullo modo per se, vel ad modicum, nisi uno et praesertim duobus sustentatus baculis incedere valeret. Quibus adductus venit ad ecclesiam inter reliquos gemens, accedensque ad sancti praesulis corpus jam ad efferendum feretro aptatum, studuit unus, nec tardior quidem esse portantium: et hoc divino suffragante auxilio, precibus sancti sublevatus, relicto immo (ut ipse postea aiebat) oblito baculorum officio vicissim peregit, usque dum ad praefatam Cumbis villam vinculo infirmitatis solutus pertingeret. Quo in loco beati corporis gleba

* Poissy.

** Prunay.

super altare venerandum exposita, ipse gratias agens, ad omne quicquid voluit. sanus evasit.

§ 6. Deinde contigit post aliquod devolutum temporis spatium, ut illuc quispiam daemonio plenus adduceretur, quem quatuor ferme viri tenere vix possent. Maligna quippe vigeat virtute, eratque ex ipsius sancti familiae colonis, atque de villa supra memorata Prunido. Advenit ergo manibus violentorum impulsus, tergiversatione reluctantae hostis, iusti praesentiam nimium formidantis. Itaque multas illi adjurationes juxta consuetudinem exorcismi quidam nostri fecerunt, dantes insuper ei haustum aquae benedictae. Sed ut in eo potius apostolici viri praefulgens meritum panderetur, universis ab eo tandem quiescentibus accessit ultima ejusdem exorabilis medicina: qua depulsa callidi pervasoris morbida foeditate, omnis in eo incolumitas sensus vigore restituto informatur. Iniquissimo siquidem habitatore projecto, liber exivit captivus ab angue, remansitque non solum quatuor sed uno minus homine valens.

§ 7. Adducitur et quaedam foemina utramque manum gestans aridam. Haec olim pro qualibet adhaesibili infirmitate ad sanctae Mariae basilicam quae ibi prope sita est, annuale votum juxta suae paupertatis modulum ex dimidii denarii quantitate constituerat: sed adveniente Dominicae Resurrectionis die, emit inde blanda diei subripiente occasione edulium carnis atque comedit, parvipendens *melius non vovère, quam post votum promissa non reddere* (Eccle. v). Statimque ut sole clauso gratiâ soporis, cubilis sui secreta petivit, ita manibus voti violatricibus ea in nocte contrahitur, quemadmodum emortuo in eis operandi officio, palmarum intima ungues producti penetrare viderentur. Quae mane facto veniens, dum ante altare in quo sanctum quiescebat corpus statuta fuisset, sic post modicum emendato delicto, ut fuerat prius sana regreditur, nec gloriosa Domina gloriosum dedignata est Germanum consortem seu reparatorem sui habere miraculi.

§ 8. Ut autem taceamus de reliquis ea tempestate per eundem Sanctum in eodem loco patratis miraculis, dicatur nunc illud de quodam caeco mirabiliter curato qui dum alieni gressus solatio fuisset attractus, suam illic per dies exorando praestolabatur salutem. Nam et solitus erat, alia nescio quadam intercurrente infirmitate, multas crebrius quam subitas cum gemitu doloris effundere voces. Unde aliquando quasi importunus, et qui ecclesiae silentiis esset inquietus, a quibusdam correptus, nimis moerens aliorum ire disponens recessit: destinavitque animo ut ad quandam ecclesiam in villa Ruoilo in ipsius sancti honore dedicatam quia prope erat, diverteret, ibique dum tempus sui veniret miserendi maneret: quod cum praevio se ducente fecisset, antequam ejusdem basilicae januam intraret, lumen oculorum recepit.

Moxque tanta coelitus sibi data visitatione jucundus, ad eundem Sanctum videns laudesque vociferans Cumbis revertitur. Fuit itaque gaudium fratribus universisque inibi conversantibus, atque per omnes circumquaque non modica admirationis laetitia. Hi ergo a quibus exasperatus recesserat poenitentes, aiebant se et alios tali facto commonitos, ad pauperum debiliunquae importunitates patientes esse debere.

§ 9. Hinc Elagiam generosi sanguinis foeminam inter reliquos illuc venisse sanandam, simulque sanatam redisse videamus. Haec ita suffocationis molestia per prolixi temporis cursum elanguerat, ut nec saltem divinis interesse aliquando cupiens officiiis dum solius tantum legeretur Evangelii lectio, durare pedibus stando valer. Neque hanc Dominus piis Sancti carere voluit beneficiis. Quae diebus plurimis alieno portatu subvecta, eam in qua ipsius erat corpus frequentans ecclesiam, cum cereis necnon et aliis oblationibus piissimum ex animo venerabatur patronum. Cumque terminus, quo ejus devotionis labor remunerari deberet, divinitus jam praefixus incumberet, statim coelesti perfusa medicamine, tanta corporis valentia ante sancti corporis praesentiam donatur, quatenus Deo ipsique beatissimo gratias agens reparata salute exultans rediret.

§ 10. Dignum ducimus recolendum interserere miraculum. Nortmanni vero apud eundem locum qui dicitur Oscellus, in quadam Sèquanæ insula residentes, Parisios saepe dum prorsus placebat, navali excursu veniebant. Redimebantur ergo omnia in circuitu vicina monasteria, ne illorum saevitia inpositis ignibus cremarentur. Studebantque praeterea vicissim equis, quatenus aliquos nobilium pecuniae gratia capere possent. Unde veluti ex mitissimi viri domini Ludovici Abbatis redemptione non modicum et incomparabile acquirebant lucrì negotium. Et quotiescumque tale quid agere disposuissent, dissimulabant se multis diebus ante nullatenus quoquam ire, ne cui illorum furtivus innotesceret adventus. Proinde decreverant mutua silentique consideratione Parisios, sive ad nostrum aliquando percurrere locum, omnesque ibidem sub malefida securitate commorantes insperate decipere. Restiterant siquidem in eodem monasterio qui ipsum custodirent, fratres fere viginti. Quibus matutinale orto jam crepusculo Paschalis sacrosanctae festivitatis officium celebrantibus, adsunt Nortmanni qui Parasceve die equis ascensis iter arripuerant veniendi. Quos quidam nostrorum equites praevenientes, eorum eis quamvis sero malignum nunciaverunt adventum. Illis autem non credentibus sed magis laudibus divinis insistentibus, pagani sine mora insequentes venerunt, cunctosque ut erant in ecclesia circumcinxere psallentes. Tunc quod magnum fuit declinandi subsidium, clausis in eorum oculis ecclesiae portis, omnes sese in quacque latibula vel puteos immergentes absconderunt, quo non

ex omnibus nisi unum equo fidentem, tanti praesulis suffragantibus meritis, interficerent. Itaque fugientibus ante conspectum eorum ibant: nec aliter inquam verissime, nisi ut quidam illorum ante enudatos etiam gladios, cum esset dies, illaesi transirent. Quibus ita angelica coelitus administratione salvatis, interfectis praenunciis atque aliis in circuitu et in medio monasterii ex familia plurimis, omnia veluti spurcissimi invasores quaeque in ecclesia vel extra invenerant diripientes, cum proventus exultatione cellaria fratrum igne supposito reversi sunt. Tunc universi de qualibuscumque quibus se abdiderant egressi latebris, concurrente etiam hincinde populo civitatis, subverterunt tandem Spiritus Sancti gratiâ ignis ardorem, jam ad cuncta consumenda spatia altiora petentem. Neque quod postea nostris iterato contigit delictis, locus tunc penitus crematus dispersiit.

§ 11. Caeterum ut sit memoriâ justî cum laudibus, ad ea quae in Novigento * villa nostra super Mâtronam fluvium sita, dum ibi moraretur dumque inde reverteretur, facta didicimus, dicendi sed non ad cuncta vertamus sermonem. Nam si eamus per singula, exuberans erit modus in pagina. Contigerat ergo terrore paganorum, ultra Parisios jam et castelli Mitidonis terminos excurrentium, sanctissimum corpus ab Acmando, quo nuper delatum abierat, illuc transferri. Homo igitur ex eadem villa ita infirmus per annos ut vix incedere posset, totoque corpore nulla sibi subveniente medicinâ debilitatus adveniens, candelam secum detulit, munus fidei, pretium sanitatis. Sed antequam illam accendere conatus quod coeperat peregisset, quaesitum, videntibus qui aderant universis, e coelo respectus donum percepit. Ergo si regni coelorum inaestimabilis magnitudo cujuslibet quantitate pretii emi potest, multo magis vero fide sanitas corporis. Tantum enim Christianus accipit, quantum credit. Confestim siquidem oblato munere sanatur, atque domus suae limina gaudens revisit.

§ 12. Erat ibidem sane concursus infirmorum hincinde confluentium plurimus, quorum causas ut sic breviter colligam, caeci gaudebant videntes, claudi ambulantes curati, diversi febricitantes atque plurimi variis corporum contagiis liberati, gratias agebant laetantes. Singulisque largiebatur remedii gratia, prout digni inveniebantur medicantis elementîâ: ita quoque dumtaxat, ut qui vespere debilis adveniret, mane facto saepissime incolumis exiret. Inter quos quidam puerulus de pago Stampinsi (*Estampes*) insanus defertur, habebat enim contractione nervorum membra damnata. Qui a matre deportatus, deprecatur ipsa obnix, ut se cum puero ea nocte in eadem basilica, in qua sancti praesulis corpus venerabatur, manere liceret. Deinde horâ ejusdem noctis adveniente, ut putabatur, jam media, puer matre nesciente

* Inter plura huj. nominis oppida, hoc est *Nogent V'Arthaud*.

solus assurgens, per eandem ecclesiam, pedum cohaesione utcumque soluta, ambulare tentabat. Evigilat mulier, gaudetque de nati visa salute, sicque ipsa atque sequenti nocte eodem in loco transacta, totus post biduum sospes effectus, genitrice jocunda recessit.

§ 13. In eadem denique Novigento villa quae et quanta fuerint, ut paulo superius retulimus, sanitatum charismata, ejus bonitatis munere advenientibus exhibita, sine crimine fatemur nos ignorare. Quam vero fuerint innumera, ille qui dedit cooperator piissimus solus novit Jesus. Ideo ad id quod ardet animus trans-euntes, ejus reversionem mente hilari exponere festinemus. Fratres igitur qui illic aderant sanctissima ejus corporis membra custodientes, una cum ipso loci ruinas saltem invisere festinantes egressi, Nortmannis jam amico pacis fodere regno eductis, iter reversionis laeti suscipiunt, fuitque eis in revertendo navalis congruus apparatus. Unde Mâtronaë fluvium pariterque Sèquanam enavigantes, venerunt citra Biberis ac Sequanae confluentia portum facientes; eductumque sanctissimum corpus e navi, excepimus illud multi utriusque sexus et ordinis ibidem congregati, ut miraretur, vix clericos ad eum tollendum accedere posse. Nam ex sui quondam episcopii domo Canonici primi uti Pontifici assistentes, exceptionis peregrè ministerium, hujus antiphonae congruam jubilantes melodiam: O quam venerandus es egregie Germane confessor qui terrena tempstisti, et coeli januam laetus petiisti: modo victor fulges in virtute coelesti, ideoque supplices te exoramus, ut intercedas pro nobis ad Dominum Deum nostrum. Factaque geniculatione ac oratione Dominica, et Missâ pro universis solemniter dicta, ex monasterio sancti Petri necnon et beatae Genovefae virginis religiose accedentes clerici eundem sequentes ordinem, coeperunt sancto humeris suscepto corpore hanc psallere antiphonam, dicentes: Iste est Germanus pontifex maximus qui per supernam gratiam divina dans miracula, promissa sumens munera, vivit perenni gloriâ. Deinde nos uti decebat servulos curruentes, salutationis novum habentes hymnum, reverentiâ prostrati jacueramus, post orationem et Collectam, jam cuidam contractae foeminae ac caecis duobus collato sanitatis beneficio, quo unaquaeque videlicet exceptio proprio decoraretur miraculo, hymnum laudis et gratiarum actionis concinuimus. Quo completo, fuimus jam licet exadverso proximi partim adustae necnon et permultum dissipatae civitati, cujus demolita facies nos omnes in dolorem adducens, competenter exegit psallere: *Aspice Domine quia facta est desolata civitas plena divitiis, sedet in tristitia domina gentium, non est qui consoletur eam (Ex Thren. 1)* nisi tu Deus noster. Multi namque canentes, plures vero cernebantur plorantes. Sicque processimus in pratum usque quod sub

ipso est monasterio. Eramus vero moerentes quod posteaquam propriam intraveramus tellurem, nullas ut antea ostensas noveramus virtutes. Sed ecce subito ex tanta populi multitudine unus procurrens accessit: habebat enim causâ poenitentiae in brachio ferri circulum, ut solet fieri aretissime obvolutum. Jamque tempus increverat, ex quo illi casu propriam occidenti matrem huiusmodi poena accesserat. Qui vociferans et tanti viri pietatem sibi adiutricem expostulans, ut manum ad feretrum quo Sancti sacrum bajulabatur corpus, pallium saltem desuper contingere cupiens protendit, ilico ferrum de brachio exiliens, mirandum crepuit, ita ut in aëra sursus evolvans videretur a multis. Quae res nos universos hilariores efficiens, nonnullos etiam in lacrymas prae gaudio movit. Sed et caro armillae huiusmodi asperitate in profundum exesa quod gestum erat pretiosum pandebat miraculum.

§ 14. Advenerat et quaedam mulier adjunctis fidei comitata, quae a cunabulis ita nuncupata dicebatur Electa: haec prorsus, ut nobis quasi eadem adhuc infirmitate dolens agebat, ita per annorum decem curricula manus dexteræ ariditate contabuerat, ut nullo modo vel ad os eam porrigendi facultatem habuerit. Accedens itaque coepit magnae humilitatis precibus supplicare, quemadmodum sibimet tantum sub ejusdem sancti corporis feretro, ut eramus in ambulando, transitus concederetur. At ubi vix intromissa (erat enim compressio populi multa) transisset, sic illius aridae manus debilitas extemplo curatur, quatenus omni recepto vigore, solitum propriae actionis exerceret officium. Hanc namque vidimus incolumem. Et Meroldum qui venerat caecus, necnon et Aldegundem, videntes.

§ 15. Pervenimus ergo psallentes, nimia lassitudine ac solis ardore fatigati, horâ quasi sexta ad monasterii januam. Annus autem circuli resurgentis Christi octingentesimus sexagesimus tertius, dies vero mensis quartodecimo Calendas computabatur Augusti. Tunc hymno, *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur*. incepto, intravimus ecclesiam, deponentes ejusdem sacrosanctum corpus super ipsum in quo prius jacuerat sepulcrum. Deinde continentibus Antiphonam, Laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus et qui timentis eum, pusilli et magni: quoniam regnabit Dominus Deus noster omnipotens, gaudeamus et exultemus et demus gloriam ei. Facta oratione ac pro omni qui convenerat coetu peracta Missarum celebritate, intulimus illud in sancti Symphoriani cryptam, ubi primum migrans quieverat, atque post ejusdem sancti martyris altare in praeparato sibi tumultu venerandum posuimus. Unde evolutis temporum spatiis atque monasterio jam ex parte reaedificato, adveniens gloriosus semperque pius Rex Carolus, ejusque regnique consors Richildis regina, simulque pater et pastor noster dominus Ganzlinus Abbas et Ingelwinus

Episcopus, alique praesules sive regni sui principes, retulerunt eadem sanctissima membra cum laudibus et hymnis ad proprii locum sepulcri. Ubi auxiliante Deo et Domino nostro Jesu Christo, secia Spiritus Sancti gratiâ, multi usque hodie venientes ejusdem sancti Pontificis meritis sanantur infirmi, ad gloriam et laudem sanctae et individuae Trinitatis in secula seculorum, Amen.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

SISINNIO, MARTYRIO ET ALEXANDRO

AUCTORE S. VIGILIO, EPISCOPO TRIDENTINO ET MARTYRE. *

Passi anno 397 — Nat. Cappadoces.

§ 1. Quamvis facta martyrum mentione, non verbis merita, sed verba meritis commendentur, potiusque sit constantiae silentio praeterire, quibus est probata virtus: tamen quia me suggerere causas, loca, pugnasque martyrii pietas impulit, admonuit debitum, coëgit officium, trepidantem moerore linguam paginae non negavi: quia nec abscondi poterat lucerna sub modio, nec vox pii sanguinis reticeri. Post multos namque patientiae gradus et sedulas pugnas, recens perfidiae accessit iniquitas. Quibus ministri in ecclesiis, quae nuper fundatae fuerant, laccessiti sunt, ac martyrii titulos comparaverunt, parati ad omnia, libenter omnia sustinentes, nulli dantes occasionem, occasione gloriae gloriam meruerunt. Quorum vita, ut summa rerum fastigia referam, propter scientiae notitiam fuit tam solitudinis, quam propositi singularis. Nam omnes liberi nexu conjugii, Deo immaculatas animas, ut sanctas hostias, praestiterunt. Denique primus, vocabulo Sisinnius, novam Christiani nominis pacem intulit barbarae nationi: quam per annorum seriem, quod in se fuit, jugiter custodivit, nullum consortium pollutae hospitalitatis agnoscens, velut Eoth Sodomis stupendo timore reverentiam servavit: sed ovis tota, quamvis in luporum medio constituta, ovile quaesivit, quod, impensis pusillae fidei votis, munificus primus in illa regione fundavit. Cujus minister, si me cum recensere dignaris, per hoc velut ex debito esse promeruit, senex ut aevo, ita merito praecesserit.

§ 2. Lector quoque Martyrius, ejus adminiculo sociatus, jam nominis pignore commendaute eum, religiosae professionis exordia post militiam temporalem catechumenus induit. Nam projecto a se cingulo, rejectoque parentum vel fratrum carnalium coetu, intelligens sese verae lucis auctore Deo gratiam consecutum,

* S. Vigili Ep. et M. memoria est in Martyrol. Rom. xxvi jun. Hanc epistolam de laudibus trium SS. MM. scripsit ad S. Simplicianum Mediolan. Episc. de quo saepius in superiori historia S. Zenobil.

inter Lectoris officium sociatus, divinae laudis canticum auribus primus surdae regionis intonuit, attentus operibus jugiter spiritalibus, lassatus jejuniis continuis, lectioni suae paedagogus, in lucrandis animabus anxius, quam brevi temporis impendio tantum foenus ante praemisit, ut illi corona merito crederetur. Quid liberatas animas referam; in sinum Abrahae plena luce profectas, quasi superstitio perfida, dierum observantiâ, alienato jure naturae, crudeli morte damnabat? Verum ille subductis maternis uberibus lacte turgentibus, peregrinus nutritus, condecemtem semper matri quaecebat affectum, resurrectionem exemplis praedicatam, viventibus oculis dicaturus. Haec sunt pauca de multis.

§ 3. Alexander quoque Martyrii consanguinitate germanus, tertius Trinitatis hostiam complens, parem confessioni januam reseravit. Nam patriam, inquam, deinde peregrinus, parentesque deseruit, comes in probationibus fidus, fide magnanimus, miseratione propensus. Et si testimonio meo utcumque creditur, non sunt, nisi ipse sibi, altrinsecus praeferendi: quos commendari non opus fuit, nisi forte quod decuit. At vero hactenus sunt allevata fastidia, si adhuc auribus libenter admittitis. Nam fumosa gentilitas contra vaporem fidei zelo diaboli, flammâ furoris incauit, et inde jam lentum fomitem serpens, quod opibus (ut dixi) fidei, paupertate devota, primus id loci Diaconus ecclesiae tabernaculum posuisset. Accessit quoque justae ad titulos causae, quod quodam hostias diabolo de Christiana domo fideli ministerio prohiberet, et lustris feralis vexillo praeferri vexillum meruit passionis. Nam invitata sub uno praemio manus, ad sanguinem convaluit, ac matutinis horis se, nimium antecedentis diei vulneribus fatigatum, nec aliter lectulo deprehensum, emerita quiete sepelivit. Lector quoque haud unquam impigre Deo ad ministerium antelucanum serviebat, cui in sacrificio diaconus famulabatur, et medicinam vulneribus memoratus Martyrius exhibebat, quam opere, quo deprehensi sunt, compleverunt. Siquidem secedens ad hortum Lector qui ecclesiae cohaerebat, captus, vitae suae arborem a radice plantavit. Ostiarius etiam passioni adjunctus est: hospitio deprehensus, animam suam ut non obtulit, non negavit. Verum omnes in unum collecti, per aliquot spatia tracti, Deo animas expirarunt. Et duorum quidem ductum est corpus exanime: tertio vero, quo tenacior vita, ita fuit magis poena sensibilis, nam vivus suas spectavit exequias. Praeparatus est de sacris ecclesiae culminibus seu trabibus rogos. Haec flamma martyres velavit. Reverenti autem voto, cogitamus nobiscum, ut id loci basilica construatur, ubi primum fidei gloriosae testimonium meruerunt. Nunc me immeritum, in utroque consortem, paterno amore consolare, et Sanctos apud ipsos exorator accede, quatenus possim die illa fimbriam aut sacerdotum aut martyrum, jam omnibus sepositis, peccator attingere. Salutamus

speciali servitio sanctitatem tuam : (*ad S. Simplic. scribit; vide in principio signum **) quaeso, ut moerorem meum Domino commendare digneris. Denegare non potui, quod tuum in nobis erat, gloriosius fieret suscipientis merito, non gratiâ largientis. Dies autem passionis Sanctorum, quarto Calendas Junias.

EURUMDEM SS. MARTYRUM

SISINNII, MARTYRII ET ALEXANDRI

HISTORIA, AB ALIO QUODAM ALIQUANTO EXPLICATIUS CONSCRIPTA,
IDQUE GRAVITER ET ERUDITE. HABETUR IN ANTIQUIS MSS. CODICIBUS.

§ 1. In diebus illis, praesidente cathedrae sanctae Ecclesiae urbis Tridentinae sancto ac venerabili Vigilio Episcopo, qui postmodum ipsam sedem gloriosa effusione sui sanguinis decoravit: dum quandam regionem sibi vicinam, cui vocabulum est Anagnia *, quae vigintiquinque millibus a supradicta civitate abest, error gentilis velusta caligine obcaecatam detineret, tres viros in locum praefatum antistes direxit, a quibus Deus praedicaretur ignotus. Ex quibus unus fuit Sisinnius nomine, in quo erat venerabilis senectus, civis Cappadociae, genere Graccus. Cui etiam Diaconatus credidit officium, nec immerito: ut minister altaris ministerium verbi Evangelici consummaret: qui etiam propriis sumptibus ecclesiam in supradicta regione, in vico, cui nomen est Metho, fabricavit. Cui conjuncti sunt Martyrius et Alexander, et ipsi advenae illis temporibus, nunc autem domini civium et patroni. Ex quibus unus Lectoris, alter Ostiarii sortiti sunt gradum: ut recipientes verbum Christi, ab uno vocarentur, et ab altero intra aulam regiam reciperentur.

§ 2. Igitur dum per temporis prolixa spatia facti cultores ecclesiae cujus structores, paulatim semen verbi divini spargerent, indigne tulit turma gentilium ecclesiae culmen erectum, haec causa odii prima fuit. Cumque saepe turbarum clangoribus excitata fuisset truculenta gentilitas, ut adversus sanctos Dei pugnatu consurgeret (in hoc autem fuit sanctis perfecta victoria, omnia patienter sustinere, et privata mansuetudine publicum superare furorem), dum quodam ritu gentilitas phantasiam suam protenderet, atque agrorum spatia circumirent, veluti prodesse sibi credentes diaboli ludum, luctuosis ornatibus et diversorum pecorum pompis erectis, nuper de gente sua conversum victimas dare cogebant operibus tenebrarum. Quod cum vidissent Dei ministri, in defensione ovium Ecclesiae astiterunt. Tunc vero et ipsi apprehensi, operibus confusis communicare jubentur. Quibus reluctantibus, tanta sanctorum membra caede funesta sunt dilaniata

* *Anagnia, Anagnia, vel Aganina intra Alpes Rhoticas.*

ut merito coronam martyrii consummarent. Una interim nocte dilata, mox peryenitur ad premium. Nam sanctus Sisinnius in capite tubâ percussus atque securibus confossus est, lectulo jam pene exanimis decumbens. Caeteris vero matutinis horis hymnum Deo canentibus, jam aurorâ erumpente, conspirata subito gentilium manus colligitur, armata securi atque praeustis sudibus. Quibus ingredientibus, fit saeva direptio, prophanantur omnia divina mysteria, saxorum moles a sensibilibus hominibus diruuntur.

§ 3. Sanctus igitur Martyrius, qui nominis sui natalem mēritis consummavit, circa curam S. Sisinnii deprehenditur: et dum pene exhalanti spiritum aquae calicem propinaret, in horti secreta qui contiguus erat ecclesiae, secessit, non fide infirmus, sed meritis se judicans inferiorem. Tunc vero a virgine, cujus erat ipse hortus, proditur. Comprehensus, stetit intrepidus, agens gratias vulneratus caeso capite, lotus iterum baptismo proprii cruoris: nemoque illum sequi meruit de insequentibus, qui fugere putabatur. Nam ideo martyr secessit, ne in ejus gloria persecutor deperiret. Transfossus ergo stipitibus, ad idolum ducebatur: in quo itinere pretiosam gemmam reddidit Christo, et ante victima promeruit esse, quam ad aram diaboli perveniret.

§ 4. Tunc ergo studiose a militibus quaesitus, Alexander comprehenditur. Nam zelo fidei satis omnibus notus, ut in tribus viris Trinitatis perfecta gratia compleretur, familiarem invenit aditum confessionis (non enim praevenit ad gradum honoris: sed magis ad Ecclesiae januas indesinenter excubans, illulis saepe Gentilibus, Christi est adjunctus discipulis) vivaciore poenâ. (Nam gravior est mors expectata, quam illata). Ut quem gradus quasi inferiorem dictabat, confessio auctior faceret coaequalem. Nam quod in caeteris furor gentium tormenta non distulit, hunc per lenta tormenta cursu velociore post comites suos continua gloria suscipiendum transmisit. Tunc vero apprehendentes corpora sanctorum, atque ad collum S. Sisinnii tintinnabulum suspendentes, velut animal trahebant, insultantes, atque dicentes: Nunc vindicet te Christus. Nam et in his non defuit mysterium, ut vox illa rauca Christi dictaret praeconem. Rauca enim, non per dubietatem fidei, sed surdis clamando: necnon etiam ut verbum Dei indicem approbaret: quia ipse primum verbum religiosae vocis in his locis increpuit.

§ 5. Inter quos etiam vivus Alexander vinctis pedibus trahendus apponitur, ut per scopulosa itinera palpitantium membrorum partes dimitteret, donec ad vitae terminum perveniret. At vero post haec ventum est ad templum profanum veteris Saturni, in quo igne copioso constructo, et sanctorum praemissis geminis corporibus flagellatis, Alexander iterum confessurus statuitur, ut, si vellet evadere flammam praesentem, caeremoniis obediret.

Verum vir ille impiorum munera reprobans, atque calorem fidei amplectens, gloriosae passionis promeruit palmam. In tribus his impletum est mysterium Trinitatis. Nam maxima fidelium non defuerunt spectacula, quo nomine et a gentilibus sunt increpati: qui etiam sorte consimili pati potuissent, nisi trino nomine cuncti censerentur.

§ 6. Taliter ergo, ut diximus, sanctorum consummata victoria est, atque illis in coelesti sede collocatis, non defuit terror impiis. Nam cum haec sexta feriâ completa fuissent mysteria, ut pridem in Salvatore actum est, umbra quaedam nigrae nubis totam texit regionem proximam terrae, fulmina discurrunt, coruscationis rutilus ignis emicuit, ut eam ipsi impii non injuste pro sanctorum nece se sentirent suscipere vindictam. Sed Apostolica in mysteriis vox in veritate completa est, ut ubi abundarent tunc in hoc loco diversorum simulacrorum portenta, superabundarent nunc sanctorum martyrum templa: et oves, quae in errore positaе, pastorem non agnoverunt, postmodum pastoris sanguine ditarentur. In quo etiam loco in sanctorum memoriam basilicâ constituta, atque fidelibus ad eorum limina concurrentibus, ut quis capacitatem fidei detulerit, tantorum vulnerum lavacra et medicinam conquiret. Acta sunt haec sub die quarto Calendas Junias, regnante D. N. Jesu Christo (a).

E Suriana serie hinc transtulimus S. Maximinum Trevirensem Episcopum, ad xii Septembris, quae est ipsius dies obitus; ac B. Andream a Chio M., ad Kal. Junias.

DE SANCTIS MARTYRIBUS CANTIO, CANTIANO ET CANTIANILLA

• SERMO, QUI INTER AMBROSIANOS EST 75.

VIDETUR AUTEM POTIUS ESSE S. MAXIMI TAURINEN. EPISCOPI.

Passi anno 290 — Itali.

Hodie beatissimorum Cantii, Cantiani et Cantianillae * natalis est. Quam bene et jucunde tres martyres uno pene vocabulo nuncupantur? Nec mirum, si similes sunt nomine, qui sunt

(a) Trium Martyrum corpora a fidelibus collecta sunt et Tridentum (ital. Trento) delata. S. Vigilius ejus tunc urbis Praesul partem sacrorum pignorum Constantinopolim ad S. Joannem Chrysostomum (cum libello martyrii a se conscripto, qui periit) misit; partem, retentis praecipue SS. capitibus, Mediolanum ad S. Simplicianum qui ea in ecclesia quam excitaverat condidit. Caeum tacto loculo quo gestabantur, visum confestim recepisse testatur coaevus Paulinus Presbyter Anno vero MDLXXXII, in Abbatia S. Simpliciani, ex veteri in novum altare marmoreum peracta est a S. Carolo Borromeo qua maxima fieri potuit sollemnitate Translatio Reliquiarum eorum ac simul SS. Simpliciani, Benigni, Geruntii et Ampelii Episcoporum Mediolanensium. Hujus Translationis memoria est ex apostolica auctoritate Gregorii Pp. XIII Festo quotannis ultima Dominica maji celebrando consecrata. In hod. Proprio Archidioec. Mediolan. pro Ritu Rom. habetur de SS. Martyribus xxix maji, Semiduplex; Tridenti autem cum hymnis non invenustis et omnibus Lectionibus propriis, Duplex majus.

* Horum Sororis.

similes passione: si una est illis apud homines appellatio, quibus apud Deum una est vocatio. Uniter enim vocati sunt a Domino, non interposito tempore aliter et aliter passi: sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentiva quadam Christo affectione concessum est, ut congruerent meritis, qui vocabulis concordabant: et qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani: et quorum membra unius corporis substantia vegetabat, eorum animas ejusdem fidei confessio coronaret. Refert autem de beatis supradictis historia, quod tempore passionis, cum eos persecutor inquireret, ascenso vehiculo, junctis mulabus, eos secedere voluisse; et cum non longe ab urbis moenibus iter agerent, unum animal de subjunctis subito corruisse, atque ita illos a persecutoribus comprehensos, tentos ad poenam. Quod factum quam gloriosum sit et a Divinitate dispositum debemus advertere. Semper enim Deus quos elegit, hos victores subjectione sublimi in aulam regni coelestis inducit. Nam sicut Elias curru applicito (4. Reg. II) quasi ascendit ad coelum, ita et isti vehiculo admoto ad martyrium pervenerunt: et quadriga sicut illum evexit ad requiem, ita hos portavit ad gloriam. Et quamvis illa ignea quadriga fuerit, haec tamen inferior non habenda est; quia illa unum gestavit Prophetam, haec tres martyres sustentavit. Sed dicit aliquis: Gloriosius est gestari quadrigâ igneâ quam terrenâ? Nec hoc plane defuit sanctis viris. Nam sicut Eliam ignea quadriga portabat, ita et martyres fides ignea jam ferebat. Ferebat inquam illos Christus qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est: *Deus noster ignis consumens* (Hebr. XII). Ergo cum beatos de quibus loquimur persecutor urgèret, vehiculum conscenderunt; qua causâ? ut fugerent? Absit: non ut fugerent, sed ut ad martyrium citius pervenirent: non ut latitarent, sed ut Christianos se cunctis trans-euntibus manifestius approbarent. Caeterum occultius inter plures in civitate latere potuerant, tutius per diversa singuli fugae praesidium commendare. At vero ubi quis congregatione habitaret, stratis vehiculis, apparatu disposito per aggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda est sed profectus. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi contestabantur, dicentes: « Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce praecedimus: quid resides? quid moraris? Subséquere nostra vestigia. Nolumus enim videri inviti ducti ad poenam, qui praecedere nos profiteamur ad gloriam. »

EORUMDEM SS. MARTYRUM HISTORIA

LECTIONIBUS OFFICII PRO ECCLESIIS VENETAE DITIONIS
AD PROBABILIORUM ACTORUM FIDEM DIGESTA.

§ 1. Cantianus praeclara Aniciorum progenie, Christiana fide longe clarior evasit, et a pueritia sub Proti viri sanctissimi disciplina instructus, neglecto avitarum dignitatum fastu, elegit magis affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem. Quapropter virtute non minus quam aetate proficiens, Diocletiano et Maximiano Imperatoribus in Christianos nefarie saevientibus, fidem, quam corde et ore profitebatur, ut operibus etiam comprobaret, opulentissimo divendito patrimonio, pecuniam omnem in Christianos inopiâ laborantes distribuit plurimosque servos, quos domi alebat, sacro ablutos baptismate, libertate donavit. Ut vero caeteris etiam fidelibus in variis Italiae Provinciis sub immanitate persecutionis gementibus esset subsidio, assumptis peregrinationis sociis Cantio fratre, Cantianillâ, ac Proto paris propositi, et fidei consortibus, regiones varias perlustravit.

§ 2. Cum autem Aquilejam * adventasset, et quanto pridem passus fuerat Christi athleta Chrysogonus **, accepisset, ardentiori charitatis flammâ succensus, coepit clam hortari omnes, ut in proposito fidei permanerent: ac noctu visitans eos qui vincti in custodiis tenebantur, ad asperrima quaeque pro Christo perferenda ignitis sermonibus animabat. Et cum mox adversus omnia pericula interitus palam coepisset annunciare Jesu Christi fidem, magna facta est virorum ac mulierum accessio ad illam profitendam, dante Deo, ut signis atque prodigiis verbum Domini confirmaretur: nam Cantianus leprosos et a daemonibus vexatos curabat, caecis visum, aegris sanitatem impertiebatur.

§ 3. Quibus auditis Dulcidius Praeses, ejusque collega Sisinnius, Cantianum ejusque Socios Christo renunciare frustra jubent, tormenta tamen in ipsos, propter eximiam generis nobilitatem, nonnisi Imperatorum mandato exhibere sunt ausi. Missi igitur qui referrent quod evenerat, ad hujusmodi nuncium ex-candescentes confestim rescribunt, gloriosos Christi Confessores, ni diis sacrificent, capite plectendos. Quare Sisinnius collecta speculatorum manu, ipsos super rheda abeuntes insequitur,

* De *Aquileja* vide in MARTYROL. ILLUSTR. martii, p. 235*.

** Colitur XXIV NOV.

comprehenditque eodem in loco ad aquas Gradatas *, ubi Chrysgonus martyrii cursum feliciter consummaverat. Tunc generosi Athletae, elevatis ad coelum manibus, psallentes Deo, seque invicem confortantes, flexis genibus deprecabantur: Domine Jesu Christe, Deus omnipotens, dirige sanctum Angelum tuum ad auxilium nostrum, ut confundantur omnes qui adorant sculptilia. Ac deinde, impavidi pridie Kalendas Junii sacras cervices ferro praecidendas constantissime obtulerunt. Quorum corpora Zeno presbyter aromatibus condita prope ejusdem Chrysogoni sepulcrum tumulavit.

* Locus, antiquis *Sontius* (vulg. idiom. *Lisonio*), a nomine S. Martyris, in cujus honorem sacra aedes est excitata, *S. Canziano* dicitur.

AQUAE autem GRADATAE (*Grado*) appellabatur urbs olim non infima, Aquilejae proxima in maritimo aestuario, Venetias inter et sinum Tergestinum (*golfo di Trieste*), portum praebens haec litora appellentibus munitissimum. Huc, saepe ingruentibus bellorum periculis Aquilejenses cum Clero suo confugere consueverunt; huc se recepit, Episcopum Orthodoxum sibi eligens, Aquilejensium Catholica pars cum illam Ecclesiam schisma *Triuni Capitulorum* (v. Sur., Vol. III, p. 216) diutius quam ceteras foedavit. Tandem eversa funditus ac prostrata Aquilejâ, Patriarchalis Cathedra Gradum est translata; ad humilem autem haec vici Utinensis Dioecesis conditionem est redacta, postquam, medio xv saec., Sedem Venetiarum occupante S. Laurentio Justiniano, Patriarchatu praedives et praeclarissima Adriatici maris regina est insignita.

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM

QUORUM HISTORIAM

IN SURIO HABES PRO MENSE MAJO

	<i>Dies M.</i>	<i>Pag.</i>
ACACIUS vel ACATIUS Mart.	8	197
ACHILLEUS cum NEREO et Socc. MM.	12	334
ALEXANDER Pp. Mart. cum Sociis	3	73
ALEXANDER et ANTONINA MM.	3	82
ALEXANDER cum SISINIO et MARTYRIO MM.	29	773
ALTELMUS Schireburn. Episc.	25	702
AMATOR Antisiodor. Episc.	1	27
ANDREAS Mart. cum Sociis	15	464
ANTHIMUS Presb. cum Sociis MM.	11	312
ANTONINA Virgo M. cum ALEXANDRO	3	82
ANTONINUS Episc. Florent.	10	263
ATHANASIVS Alexandr. Episc. et Eccl. Doct.	2	37
AUGUSTINUS Episc. Anglor. Apost.	26	704
AUSTREGISILUS Episc.	20	607
BEDA Venerab. Presb. Anglus	27	727
BERNARDINUS Senensis	20	618
BONIFACIUS Episc. Ferent.	14	452
BONIFACIUS Mart.	14	455
CALEPODIUS Presb. Mart. cum Sociis	10	302
CANTIUS, CANTIANUS et CANTIANILLA MM.	31	777
CORONA cum VICTORE MM.	14	403
DIONYSIA cum Sociis MM.	15	464
DOMITILLA cum Sociis MM.	12	334
DOMNOLUS Episc.	16	492
DONATIANUS et ROGATIANUS MM.	24	663
DUNSTANUS Episc.	19	534
DYMPNA Virgo M.	15	466
EPIMACHUS Mart.	10	298

	<i>Dies M.</i>	<i>Pag.</i>
EPIPHANIUS Episc.	12	347
EVENTIUS Mart. cum THEODULO	3	73
EVERMARUS Mart.	1	30
FLORIANUS Mart.	4	90
GANGULPHUS Mart.	11	322
GERMANUS Parisior. Episc.	28	732
GLYCERIA Mart. cum LAODICIO	10	306
GODEHARDUS vel GOTHARDUS Episc.	4	107
GORDIANUS Mart.	10	303
GREGORIUS NAZIANZENUS Episc. et Eccl. Doctor	9	236
* GREGORIUS Pp. VII	25	688
HOSPITIUS RECLUSUS	21	659
Ivo Presb.	19	601
JACOBUS Minor Apost.	1	10
JOANNES DAMASCENUS Presb.	6	148
JOANNES Hagustald. dein Eborac. Episc.	7	192
JOANNES SILENTIARIUS Episc.	13	388
* JOANNES NEPOMUCENUS Mart.	16	473
JOANNES I Pp. Mart.	27	725
JOB Propheta	10	295
JUVENALIS Episc. Narn.	3	85
LAODICIUS Mart. cum GLYCERIA	10	306
MAJOLUS Abbas Cluniac.	11	326
MAMERTUS Vienn. Episc.	11	320
MARCULPHUS Abbas	1	18
MARTYRIUS cum SISINIO et ALEXANDRO	29	773
MODOALDUS Episc.	12	363
MONICA Vid., S. Augustini Mater	4	91
NEREUS et ACHILLEUS cum Socc. MM.	12	334
PACHOMIUS Abbas	14	408
PANCRATIUS Mart.	12	345
* PASCHALIS BAYLON Conf.	17	509
PAULUS cum DIONYSIA et Socc. MM.	15	464
PELAGIA Tarsens. Virgo Mart.	4	87
PETRUS Tarentas. Episc.	8	215
PETRUS cum ANDREA et Socc. MM.	15	464
PETRUS COELESTINUS Pp.	19	577
PHILIPPUS Apost.	1	5
* PHILIPPUS NERIUS Conf.	26	716
* PIUS Pp. V	5	130

	<i>Dies M.</i>	<i>Pag.</i>
PONTIUS Mart.	14	400
PUDENTIANA Virgo	19	533
QUIRINUS cum ALEXANDRO Pp. et Socc. MM.	3	73
ROGATIANUS cum DONATIANO MM.	24	663
SERVATIUS Tungr. Episc.	13	386
SIGISMUNDUS Rex Conf.	1	28
SILVANUS GAZAE Ep. Mart.	4	88
SISINIUS Diac. cum ANTHIMO et aliis Socc. MM.	11	312
SISINIUS, MARTYRIUS et ALEXANDER MM.	29	773
STANISLAUS Cracov. Ep. Mart.	7	167
* THEODOTUS Ancyrr. Mart. cognom. <i>Caupo</i> cum 7 Virgg. MM.	18	514
THEODULUS cum EVENTIO et Socc. MM.	3	73
UBALDUS Eugub. Episc.	16	501
VICTOR MAURUS, Mediol. Mart.	8	207
VICTOR et CORONA MM.	14	403
VIRGINES MM. 7 <i>in actis S. Theodoti</i>	18	521
ZENOBIUS Episc. Florent.	25	666
WALBURGA Virgo	1	32
WIRO Scot. Episc.	8	211

Habita facultatē Auct. Eccl.

MARTYROLOGIUM ROMANUM

ILLUSTRATUM

MENSE MAJO

KALENDIS

DIE I.

MARTYROL. — Natalis beatorum Apostolorum PHILIPPI et JACOBI; ex quibus Philippus postquam omnem pene Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim Asiae civitatem cruci affixus, et lapidibus obrutus, glorioso fine quievit; Jacobus vero qui et frater Domini legitur, et primus Jerosolymorum Episcopus, e pinna templi praecipitatus, confractis cruribus, ac fullonis fuste in cerebro percussus, interiit, ibique non longe a templo sepultus est. (V. supra in Surio, pp. 1 et 10).

S. JEREMIA PROPH. ET MART.

Occisus anno ante Chr. 607.

MARTYROL. — In Aegypto, S. JEREMIAE Prophetae, qui a populo lapidibus obrutus, apud Taphnas occubuit, ibique sepultus est; ad cujus sepulcrum fideles (ut refert S. Epiphanius) supplicare consueverunt, indeque sumpto pulvere, aspidum moribus medentur.

Fuit Jeremias (sic Bollandiani paucis ejus gesta complectuntur) Sacerdos, Doctor, Propheta et Apostolus; jam inde ab utero matris, ut plurimi censent, sanctificatus et ad id munus consecratus. Decimoquinto circiter vitae anno, teste S. Hieronymo, prophetare coepit, immediate a Deo missus ad praedicandum Judaeis caeterisque nationibus adven-

tum Regis Nabuchodonosoris, excidium Jerosolymitanae urbis, et vicinarum provinciarum ac regnorum exterminium. Inter comminationes, increpationes ac lamenta, miscet hinc inde laeta promissa de reducendis ex Chaldaea Judaeis, de redimendo per Christum mundo, de Gentilibus in Ecclesiam reducendis; de multiplici gratia et felicitate novi Testamenti, ac mercedem retulit probra, vincula, carcerem et mortem. Propterea ut Martyr celebratur.

Cum inter multa (fere ad verbum ex Menologio Basil. Imp.), praesertim Jerosolymae expugnationem vaticinatus esset, Arcam legis accepit, et sacra omnia quae in ea erant, et in petrosa cavea abscondit, illos qui tunc aderant ita allocutus: *Migravit Dominus ex Sina in coelum, ac rursus veniet in Sina cum potestate; signumque erit vobis adventus ipsius, quando gentes omnes lignum adoraverint.* Quae cum dixisset, illico super eam caveam, in qua Arcam recondiderat, nubes apparuit locum illum per diem integrum obumbrans. Plures deinde aerumnas a Judaeis sustulit, quod eorum scelera redarguisset. Cum vero postea in Aegyptum abiisset, praedixit futurum, ut omnia eorum simulacra concuterentur et conciderent propter Salvatorem ex Virgine in stabulo nasciturum. Ac demum cum Taphnis, Aegypti urbe degeret, lapidibus a po-

pulo obrutus, e vita decessit, prope domum Pharaonis sepultus.

Aegyptii porro magna illum (ait Chronicon Alexandrinum) veneratione prosecuti sunt, quod ab eo magnis essent beneficiis cumulati, dum eis bene precatus, monstra, quae crocodilos Graeci, *menepthoth* Aegyptii appellitant, ab eis avertit... (vide supra elogium a Baronio exaratum). Alexandrum Macedonem, acceperimus, cum S. Vatis sepulcrum visceret, et ea quae de se praedixerat cognovisset, ejus cineres Alexandriam a se conditam deportasse, illiquè illustre monumentum excitasse. — Non una ejusdem magni Prophetæ memoria adhuc superest in Terra Sancta, et a Peregrinis religiose visitur. Prophetico munere functus annos 42, ad gloriam et in fide venturi Christi coronatus est annos natus 57. Memoranda hic visio nocturna Judæ Machabæo facta, qui eam (*Libro Machab. II, Cap. XV*) describens dixit apparuisse Jeremiam cum Onia, *virum* scilicet, *aetate et gloriâ mirabilem*, etc.

S. ANDEOLUS SUBDIAC. MART.

Anno coron. 207. — Patriâ Smyrn.

MARTYROL. — In Galliis, territorio Vivariensi, beati ANDEOLI Subdiaconi, quem S. Polycarpus una cum aliis ab Oriente misit in Galliam ad praedicandum verbum Dei. Hic sub Severo Imperatore spinosis fustibus cæsus, demum, ense ligneo, capite in quatuor partes in modum crucis conscisso, martyrium consummavit.

Recepta, quam inscripsimus et communiter probatur, aetate, saeculo videlicet in ineunte, e superiori elogio manifeste expungendus *Polycarpus* qui jam anno clv (vide Surium, vol. I, p. 742) martyrio sublatus fuerat, et substituendus indefinite: *Smyrnenensis urbis Episcopus*. Qui a S. Irenæo Lugdun. Episc. M. (passo circa ccm) per nocturnum visum admonitus, e clero suo ad Gallias fide

erudiendas primo S. Andochium et Benignum Presbyteros ac Thyrsium Diaconum, deinde, ejusdem S. Irenæi hortatû, Subdiaconum Andeolum misit.

Itineri igitur S. Levita se committens, praedictis sanctis sociis paulo ante ad Corsicae oras appulsis se jungens, et secundo vento Massiliam delatus, cum iis Lugdunum versus, ministerio verbi Dei alacer perfuncturus properat, ibique apud Zachariam Presbyterum (postea S. Irenæi in Lugdun. Sede successorem) se conferunt, ob persecutionis procellam, in crypta, inter Martyrum sepulcra latitantem. Dum illic morarentur, apparuit Angelus Domini tribus praedictis sanctis praeciens ut Andeolum ad Carpentratenses (oppidum *Carpentras* in Provincia) praedicationis gratiâ destinarent. Tunc invicem valedicentes atque se cum dilectionis lacrymis amplexantes, fusa ad Deum oratione secesserunt Benignus et Andochius cum Thyrsio ad Augustodunensem (*Autun*) urbem. (Columitur Martyres xxiv Sept. et i Nov.). Andeolus autem ad evangelizandos Carpentratenses perrexit. Qui illos incolas et finitimos per vicos et pagos, per domos et agros incunctanter et fervidissime quosque obvios haberet et posset congregare, fidem docere coepit; ac non exiguum brevi messem collegit, horrea evangelici patrisfamilias, zizaniis paganicis extirpatis et excussis, feliciter onerando.

Sed dum haec a beato viro apostolico gererentur, iniquissimus Caesar Severus Valentiam venit, viditque ad audiendum concionantem Dei virum turbas utriusque sexus convenire, sciscitatusque est quid hujusmodi res sibi vellet, cognovitque advenam Christum Jesum Dei Filium annuntiare et ejus adventum in quo sit judicaturus vivos et mortuos. Tunc ad eum furibundus Caesar occurrit, et: « dic mihi, seductor, ait, qua de causa huc venisti, unde

es, et quod tibi est nomen? Cuinam perfidae sectae homines diis devotos conaris adscribere? » Ad quae post aliquantulum silentii, « veni, respondit Andeolus, de partibus Orientis, verbi Dei veritatem annuntiaturus, ut recedentes miseri ab manufactis idolis, deserentesque insanum cultum a daemone vobis propositum, cognoscant esse unum Deum verum in coelis omnium conditorem, qui nobis cunctis spiritum contulit hujus vitae, et aeternam beatamque se fideliter colentibus daturum repromissit. » Blande tunc primum Imperator, minis dein ac terroribus animum Andeoli abducere aggressus, « dic mihi tandem, ait, num tibi acquisitio auri et argenti est dum isthaec praedicas? Jam si volueris ad deos nostros converti, ditiores te et honoratiorem quam quisque ex hic adstantibus faciam. » — « Divitiae nostrae, respondit Andeolus, non in auro et argento, sed in Christi gratia et ejus regno consistunt. Non pecuniam et honores, sed hominum animas in hac provincia acquirere veni; nonne rationabilius est illum coli qui fecit coelum et terram, et vivit ac regnat aeternus atque omnipotens, quam simulacra vestra muta et surda, quae volendo projiciendus sis in ignem inextinguibilem qui paratus est diabolo et vobis ei consentientibus? Infelicissime ergo hominum, si vanis tu inhaerendo, animam tuam mavis projicere quam salvare, hunc populum saltem non impediās, quominus ad veritatem perveniat ac viam salutis. Tibi autem sint divitiae tuae, quas promittis, tecum in tenebras sempiternas abiturae ubi erit in saecula fletus et stridor dentium. » His fortiter dictis, irā excaudit Severus, et jussit eum protinus inversis violenter manibus ad trochleas extendi, atque spinosis vectibus ita caedi ut quinquaginta virgae in dorso ejus frangerentur. Omnia Andeolus, Domino gratias agens, laetus pertulit,

sanctumque Polycarpum invocans ut tolerantia roboratus cum eo tandem mereretur in coelis triumphare. In tenebricosam postea sub Martis templo caveam, sanguine toto corpore madens includitur, ubi coelesti visione recreatur, vulnera membrorum sanantur, roboratur animus, ac spe et gaudio repletur. Et colloquia quidem ab carceris custodibus audita sunt, visa ingens lux locum illustrans; horum mirabilium testes iidem apud Severum fuere; qui magicis stultissime id adscripsit artibus. Mane autem denuo productus, Imperatori sistitur qui pro tribunali ad ripam Rhodani fluminis consedit, et iis quae relata fuerant ipsemet territus, quod integrae Andeolum valetudini restitutum suis conspiceret oculis, seditionem populi pertimescens, « ne ultra, ait, Dii nostri despiciantur, quantocyus est hic seductor interficiendus; » ut tamen interneconis esset poena productior ac saevior, jussit ensem ex ligno confici, quo caput ejus in formam crucis quam praedicaverat scinderetur. Sic Andeolus gloriosum intrepidus completit martyrium.

Projectum in flumen corpus, recta ad aliam ripam progressum est et in agri solo sistit; quod cum vidissent ab avibus et feris nequaquam contingi, obstupuerunt omnes, idque ad quorundam conversionem salutare fuit; pia tandem et dives foemina christiana illac vehiculo transiens sustulit et reverenter humavit in praedio suo. Haec veneranda S. Andeoli ossa, medio ix saeculo ibidem reperta sunt; ecclesiam autem ibi extantem Abbas S. Rufi a Ligerio Vivariensi (*Viviers*) Episcopo impetravit. Proximus ad laevam Rhodani ripam pagus in hodierno Delphinatu, *Gentibus* olim (fortasse contractis *Gentii Bustii* quibus nomen constabat vocibus) appellatus, ex celebritate Martyris, Sancti Andeoli vocabulum adeptus est, et in oppidum crevit. Aliud ejus no-

minis oppidulum est in Lugdunensi Dioecesi.

SS. MARTYRES
ORENTIUS ET PATIENTIA

Circa med. III Saec.

MARTYROL. — Oscae in Hispania, SS. MM. ORENTII et PATIENTIAE.

In *Flore SS. Hispaniae* hos reperisse fatetur Baronius, *et veteribus monumentis Eccl. Oscensis, ubi leguntur parentes fuisse S. Laurentii Martyris*. Tanta prole honestatos, sanctos quidem illos extitisse libentissime assentimur; Martyrii vero gloriâ auctos non tuto constat, sed probabiliter conjiciendum ex temporum conditione et celebri S. Levitae eorum filii certamine quo prodi apud Tyrannum potuere. Sed quoad patriam, documentis nos quidem, si qua reapse extant apud Oscensem Ecclesiam, ejusque traditioni obsequimur; et eo magis, cum Orentii vel Orientii nomen in septentrionali Hispania et finitima Narbonensi Gallia (ut infra in S. Auxensi Episcopo reperitur; erga allegatum autem Dextri Chronicon quod *Floris* titulo circumfertur, plerisque hac de re tacentibus Agiographis, infirma valde utimur fide; sententiam denique omnino rejicimus Hispanorum qui ex parentum natione, magnum sibi Levitam Laurentium vindicare praesumunt. Fieri potuit ut Orentius et Patientia, Hispaniis abeuntes, Romam concesserint, ibique S. Laurentium genuerint. Inclitum namque S. Sixti Pp. II (vide VI Aug. et x) Archidiaconum, Romanum fuisse pro certo habendum jam communiter putant, ex eruditiss. *Merenda in Opera S. Damasi* C. 24, § 3; et ex annotatione clarissimi *Bianchini* in Sacramentario *Leoniano* ad T. IV Operum Anastasii Biblioth. Proleg., p. 38. De vita et martyrio igitur nihil compertum. Memorantur a *Guérin* in suis *Petits Bollandistes* initio Act. S. Laurentii,

x Aug. ibique asseritur SS. Orentium et Patientiam hodierno coli festo in in Oscae (hispan. *Huesca* in Aragonia) Ecclesia.

MARTYROL. — Seduni in Gallia, passio S. SIGISMUNDI Regis Burgundionum qui in puteum demersus occubuit, ac postea miraculis claruit. (*In Surio*, p. 28).

MARTYROL. — Antisiodori, S. AMATORIS Episcopi et Conf. (*Surius*, p. 27).

S. ORIENTIUS EPISC.

Flor. med. Saec. V. — Nat. Gallus.

MARTYROL. — Auscii, S. ORIENTII Episcopi.

Beatus Orientius ex Occitania (proxima Cataloniae provincia), Urgellensis Ducis, qui tunc officio Proconsulis fungebatur, filius fuit. Parentum diligentia educatus, studiis liberalibus traditur, ac non mediocriter eruditus claruit. Defunctis parentibus; Ducatus regimen est adeptus. Animadvertens autem se non posse Deo et mammonae servire, vitam solitariam decrevit suscipere; omnia sua pauperibus dispersit, suaque mancipia munusit. Divina gratia singulariter plenus suis orationibus optata obtinebat, multaque ab eo mirabilia fiebant. Hinc ad famam ejus quamplurimi confluere sanitarum ab eo beneficia accepturi. Sed ne illum popularis inflaret aura, natali solo relicto, secreta petiit ad Bigorram Vasconiae regionem (ad Pyrenaeos montes), ac ad vallem Levitaniam (vulgo *Lavedan*), spiritu Dei, sub specie visibilis manus, eum dirigente, ubi in deserto montis latere oratorium construxit. Paulo post, cum quadam die multitudinem vidisset ad se venientem, moleste ferens, fugam arripuit et in rupem pene inaccessam reptans ascendit; transactis autem nonnullis diebus, secretum alium adiit locum ubi oleribus et aqua victitans, ma-

nibus operans, in jejuniis, vigiliis et oratione, uni Deo devote vacabat.

Eo tempore, S. Juliano Auxitanæ urbis Episcopo defuncto, populus indicto sibi triduo jejuniis, apud Deum supplex institit ut sibi de Pastore idoneo provideret. Sicque in oratione perseverantibus, vox audita est Orientium eremitam esse eligendum; quapropter eum protinus adeuntes Praesulem suum humiliter salutavere. Ad quæ vir Dei attonitus fugam parabat, sed detentus ab his qui venerant, Deum precatus est, ut si id suæ esset voluntatis, revelatione ipsi perspicue facta significaretur. Dum igitur virgam quam manu gestabat fixisset in terram, subito illa fronduit et geminos ramos expandit; quo viso miraculo, cognovit se ad hoc muneris coelitus vocatum, moxque gregis curam suscepit. Vasiones tunc idololatrias ad fidem convertit, et de quodam monte juxta Auxium omne paganicae superstitionis vestigium deleuit, eversis fanis, fugatis daemonibus, multis editis miraculis. In Galliam accitus ut Principis filiam obsessam liberaret, cum id sua benedictione praestitisset, in reditu universum populum videns ad se plaudentem confluere, iterum deserta petiit; at ab Auxitanis requisitus et a Domino admonitus ad Ecclesiam suam se restituit, quam doctrinis, exemplis, meritis faecundavit. Denique cum beati viri transitus immineret, corpore senescente, spiritu ad Deum anhelans, sacra Eucharistiâ refectus, vidit Dominum Jesum cum Angelorum choro exultante ad regna coelestia se vocantem; cumque odor suavissimus locum impleverit, migravit Orientius anno Episcopatus 41°; sepultusque apud Anscium in monasterio S. Joannis Baptistæ cum praedecessoribus suis, magnis crebrisque prodigiis coruscavit. Inter Tamaji fa-

bulas rejice, quod Orientius hic, Orientii et Patientiae (de quibus diximus nuper) fuerit, et S. Laurentii geminus frater.

S. ASAPH EPISC.

Saeculo VII ineunte.

MARTYROL. — In Anglia, SS. ASAPHI Episcopi et WALBURGAE Virg.

Reliquiarum probabiliter utriusque Translatio eadem hac die peracta, cultu, ambros, et elogio in Rom. Tabulis, sociavit. Pro S. virgine Walburga adeat Lector Surium (p. 32). De sancto autem Asapho, in quæ Bollandiani tradunt e cap. quinto *Vitæ* S. Kentigerni Glascuensis (Angl. *Glasgow*) Ep. die Jan. xiii.

In Lintensis provinciae Boreali Valia (a) venerat et Scotia profugus S. Kentigernus, et aedificato apud Elgu coenobio, Sedem Episcopalem constituit. Congregati sunt in illo monasterio novies centum et sexaginta quinque Fratres sub regulari disciplina in magna abstinencia Deo servientes... Erat inter illos quidam nomine Asaph, genere clarus, ab ipso pubertatis flore virtutibus et miraculis fulgens, qui vitam Magistri in omni sanctitate jugiter sequi satagebat. Et cum S. Kentigernus more solito Psalterium persolvisset nudus ad medietatem corporis immersus, nimio frigore correptus, jussit adolescentulo Asaph ignem quo calefieri posset sibi afferre. Qui festinans ad clibanum, et non habens in quo prunas deferret, vivos carbones in gremio suscepit, nulloque adustionis signo in veste apparente, coram sancto projecit. Quem vir Dei in posterum carum habens, curam monasterii illi delegavit, et in Episcopatu, admonitione angelica, cum in Scotiam esset revocatus, successorem instituit.

(a) *Wallia Borealis* (Angl. *North Wales*) ubi Episcopatum gessit S. Asaph, adiacet Hibernico mari, et antiquitus *Llan Elwy* a fluvio appellabatur,

deinde urbs *S. Asaphi* dicta, ob nominis vetustatem celebris.

S. GRATA VIDUA

Vixit a 245 ad 305. — Italia.

MARTYROL. — Bergomi, S. GRATAE Viduae.

Infidelibus, sed miti, et virtutibus in paganica caecitate non experti animo, parentibus Bergomensis Ditionis Regulis orta, Christianam fidem iis permittentibus edocta, pueritiam domi et primam adolescentiam pietate, modestiâ, omni sanctitatis ornamento egerat singularem; cum ejus elegantissimae venustatis famâ allectus juvenis quidam e Germaniae Proceribus, regali sanguine clarus nubendam sibi exposcit. Sponsalibus a patre propositis, primo, quod castitatis teneretur amore, recusatis, tridui dein impetrato ad deliberandum spatio, quum jejuniis ac orationibus a divino spiritu lumen et opem efflagitaverit, statuta die a patre interrogata, ejus se voluntati haud renitentem professâ, conjugium iniit. Quod miserentis Dei fuit equidem gratiâ dispositum; nam egregia sponsa in id potissimum incumbere coepit ut ethnicum maritum Christo lucrifaceret; illeque Gratae hortamentis et moribus sanctissimis permotus, omnibus posthabitis, sponsae suae est Religionem amplexatus; et eo felicius quod paulo post universae carnis viam, florente aetate ingressus est, aeternam Gratae operâ salutem, ut credere fas est, consecutus.

Viri lege soluta, opulentam et perillustrem conditionem ut Christo liberius serviret abiciens, Grata in patriam se restituit, eo potissimum consilio ut parentes ipsos pro quibus tot lacrymas, tot preces ad Deum funderat, ex idolorum superstitione, quemadmodum in conjuge evenerat, datum esset abstrahere. Domum igitur reversa, nuptias iterum oblatas constanter respuens, totam se christianae charitatis operibus devovens cum dilectissima adolescentiae socia

Hesperia (quae Martyr gloriosa colitur Bergomi xi Aug.) ac ministro S. Projectitio (et ipso postea invicto Christi athletâ cujus memoria officio celebratur in Bergom. Eccl. v Kal. Sept.), opus aggressa est illorum procurandae conversionis. Patrem (Lupum nomine) primum igitur prudentissima foemina suavi at efficaci sermone alloquitur de inani deorum cultu ac de fide in unum Deum vivum et verum, universorum conditorem; de eorum in praesens miseria qui daemonibus serviunt, ac cum illis post mortem in barathro sempiterno cruciantur; hac amantissimam filiam petere a dulcissimis parentibus indicibilis moeroris causâ levâri, hoc repleri gaudio ut scilicet de gentilium tenebris et servitute ad lucem et libertatem filiorum Dei traductos videat, et coelestis quam adipisci confidit gloriae consortes. Haec Grata salutis semina in patris corde jecerat, cum divinâ contigit providentiâ ut Bergomum adventaret, caede Thebaeorum Agauni patrata (vide xxii Sept. pro S. Mauritio) profugus; atque custodiâ Mediolani dimissus, sanctus Alexander qui ob fidem ibi strenue nunciatam, gladio, Praesidis jussu, plexus fuerat, cujus Caput Grata sustulerat et reverenter condiderat (colitur hic Alexander M. Bergomi Patr. princ., vide xxvi Aug.). Incliti Martyris miracula a Grata descripta, Lupo jam ab ea allocutionibus permoto de veritate suaserunt, in Christum credidit ac baptismatis lavacro voluit regenerari. Conjugis exemplum Adleides (hoc Gratae matri nomen) secuta est; uterque sanctitatis laude illustres beato fine quieverunt, et honoribus liturgicis in Bergomensi Ecclesia gaudent ix et xvii Jun.

Parentibus ad caelestia praemissis, Grata civitatem suam et principatum, universo quem cumulabat beneficiis plaudente populo, quatuor annos administravit; donec ad promerita e-

xerciti in sponsum, patrem, matrem, famulos, cives, zelantissimi apostolatus vitae indeficientis praemia advolavit die Augusti xxvii, anno cccv. In Oratorio sepulta quod ipsa cum Nosocomio excitaverat, ejus corpus anno mxxvii in ecclesiam quae *Mariae veteris* appellabatur, nunc S. Grata in Columnellis dicitur, translatum est Kal. Maji, prodigiisque inclaruit. (*Ex sincera historia Sanctorum Bergomatium a Mario Mutio italice conscripta*).

S. PEREGRINUS CONF.

Floruit Saec. XIV. — Italus.

MARTYROL. — Forolivii, S. PEREGRINUS, Ordinis Servorum B. Mariae Virg.

Nobili Latiosorum genere Peregrinus Forolivii (ital. *Forlì*) ortus, adolescens Ordini Servorum Mariae se adjunxit; quod ipsius Virg. Deiparae nutu evenisse fertur, cum quadam die pius juvenis coram ejus imagine enixe peteret ut suas dirigeret vias; quare, patriâ relicta, despectis opibus familiaribus, angelo, ut tradunt comite, Senas ad celebre tunc temporis eorumdem Religiosorum coenobium se contulit; cumque de ejus receptione ageretur, quid eximium Ordo in Peregrino susciperet, coelesti splendore ostensum divinitus est qui eum circumfulsit. Dono lacrymarum praeditus, quidquam humanae fragilitatis vel levissimum in vitam innocentissimam irrepisset, amare deflebat in quotidiana sacramentali confessione; asperrima se insuper et jugi afflictavit poenitentia. Natalis civitatis domui adscriptus, admirabilis patientiae exercendae causa Latioso fuit dirus cancer cruris carnes exedens, putredine tumefaciens, adeoque fetens, ut ab ejus consuetudine cuncti arcerentur, inservientibusque esset intolerabilis. Ingentes infestissimi morbi cruciatus, alter ut appellatus est Job, aequo

et imperturbato animo diu pertulit. Sed corruptum crus tandem medicorum consilio erat amputandum. Nocte autem sectionem praecedente, Peregrinus e lectulo surgens, atque aegerime reptans in aulam quam Capitulum vocant venit, ibique ante insignem Crucifixi imaginem (quae adhuc apud Forolivienses magna est in veneratione) se prosternit vehementius orans; somno correptus, Christum de ligno descendantem in quiete vidit et manu ulceratam corporis partem tangentem. Experrectus, crus ita sanum cognovit, ac si minime unquam laesum fuisset. Phisicis ergo in crastinum ut secarent advenientibus, Peregrinus hilariter occurrens, Medice, inquit, cura te ipsum; et crus probe integrum ostendit, perfectissimeque sanatum. Quo facto ita obstupere ut coeleste prodigium negare (ut penes eos assolet) non auderent, et tota urbe divulgare non erubuerint.

Piorum operum tandem meritis ut dierum plenus, octoginta circiter annos natus, febre aliquot dies laborans, Kal. Maji anni mcccxlvi sanctissime obiit. animam ejus, ut ferunt, B. Philippo Benito in coelum adferente. Multa post mortem miracula sanctitatem ejus testata sunt; in his, caecus oculos Peregrino in feretro pro exequialibus jacenti admovens confestim visum recepit. Cultum beatorum ei tribuendum Paulus Pp. V concessit; Benedictus XIII a. mdccxxvi rite sanctis accensuit.

SEXTO NONAS

DIE II.

MARTYROL. — Alexandriae, natalis S. ATHANASII ejusdem urbis Episcopi, sanctitate et doctrinâ clarissimi, in cujus persecutionem universus pene Orbis conjuraverat; ipse tamen Catholicam fidem, a tempore Constantini usque ad Valentem, adversus Imperatores, Praesides, et innumeros episcopos Arianos strenue propugnavit, a quibus plurimas perpressus in-

sidas, profugus toto Orbe actus est, nec ullus ei tutus ad latendum supèrerat locus; tandem ad suam Ecclesiam reversus, post multos agones, multasque patientiae coronas, quadagesimo sexto sui sacerdotii anno migravit ad Dominum, tempore Valentiniani et Valentis Imperatorum. (*In Surio, p. 37*).

SS. SATURNINUS ET SOCI MM.

Incertâ aetate et patriâ.

MARTYROL. — Romae, SS. MM. SATURNINI, NEÏPOLI, GERMANI et COELESTINI, qui multa passi, in carcerem demum coniecti, ibi in Domino quieverunt.

Baronium Galesinio innixum hic ut alibi aberrasse dicunt Bollandistae, qui pluribus accurate inspectis documentis, Saturninum et Neöpolum Alexandriae, non Romae passos asseverant. His tantum tribuendum videtur (ignorato aliorum mortis genere) quod de obitu additur; atque ad rem facere enarrata (ex epistola S. Phileae Tmüeos Episc. de Martyrum Alexandrinorum certaminibus) ab Eusebio Caesareensi, in Surii nostri vol. II, p. 83: *Praeter alia..... excedunt e vita.*

SS. EXUPERIUS ET ZOE MARTYRES CUM FILIIS CYRIACO ET THEODULO.

Saec. II. — Nat. Itali.

MARTYROL. — Item SS. MM. EXUPERII, et ZOES uxoris ejus, CYRIACI et THEODULI filiorum qui sub Hadriano Imperatore passi sunt.

Particula *Item* non est accipienda tamquam designans, ut saepe fit in Martyrologio, locum martyrii superius allatum. Nam Attaliae in Pamphylia leguntur hi beati parentes cum natis passi. Exuperius in Actis quibusdam Graecis Hesperus dicitur. — Haec tradit MS. Synaxarium Collegii Parisiensis Soc. J.: — Hesperus et

Zoë erant sub Hadriano Imperatore ex regione Italiae servi cujusdam divitis. Catali et Tetradae uxoris ejus; qui cum filios Cyriacum et Theodulum christiane educassent, die quadam dixerunt ipsis pueri: « Quare servimus impiis istis et non potius Christo, ne pereamus cum illis? » Audiens haec mater, dixit: « Resistite ei qui emit corpora nostra, et martyrium pro Christo sustinebimus. » Tunc accedentes ad Câtalum, « Christum, ajunt, Jesum habemus Dominum animarum nostrarum, fortunâ autem quadam factum est ut corpora nostra tuae subjicerentur potestati; potiorum interim ducimus Christi servitutem, quia Deo magis obedire oportet quam hominibus. » Obstupescens ad haec Catulus, tunc quidem illos misit ad patrem suum Hesperum; postea vero accersens patrem et matrem cum filiis, verberari eos et torqueri vehementer jussit quia noluerunt celebrare natalitia filii sui atque gustare de vino et carnibus quas eis miserat. Praecepit deinde accendi clibanum, eique injici Sanctos; qui in illos animas suas Deo tradiderunt. Postera autem die eundem aperientes, invenerunt Sanctos veluti dormientes, ad Orientem conversos.

S. FELIX DIAC. MART.

MARTYROL. — Hispali, S. FELICIS Diaconi et Martyris.

Annotat Baronius: « De eo item in Breviario Toletano, ubi plura in ejus officio Ecclesiastico. » Haec autem; ut a Bollandistis relata legimus, nihil peculiare de S. Felicis historia praeter nomen continent. Aliquod ejus elogium composuit Tamajus Salazar in figmentis fabricandis famosus, cui confutando non lubet immorari. Acta antiqua vel plus minus sincera desunt. In dioecesi Hispalensi copulatur S. Felix Diaconus Mart. ritu dupl. 2 cl. omnibus de Communi recitatis.

S. VINDEMIALIS Ep. M.

AC SS. EUGENIUS ET LONGINUS

EPP. MM.

Labente V Saeculo.

MARTYROL. — Eodem die S. VINDEMIALIS Episc. et Mart. qui una cum SS. Episcopis EUGENIO et LONGINO, doctrinâ et miraculis adversus Arianos decertans, ab Hunnerico rege capite obtruncari jubetur.

Praeclarum sed unicum praesto habemus de tribus his ut ab Rom. Tabulis nunciantur Episcopis Martyribus testimonium in Sancto Gregorio Turon. (*Hist. Franc.*, L. II, C. 4) "... inter quos sancta exorta est contentio, quis oculis subito obaeccati signum beatae Crucis imponeret, conventumque ut hi manus suas super caput ejus tenerent, et S. Eugenius Crucem super oculos caeci faciens oraret, statim ablato dolore ad pristinam caecus rediit sanitatem... Honoricus (lege *Hunnericus*; MARTYROL. ILLUSTR. Jan. p. 12*) autem Rex Sanctos Dei post multa tormenta, post equuleos, post flammâs, post ungulas jussit interfici;... sanctum vero Vindemialem gladio percuti praecepit...

Nonnihil confusionis exortum est circa S. Vindemialem et Eugenium, quorum omonymi reperiuntur; Vindemiales quidem alii duo, in Corsica cum Florentio Confessor, et in Africa Martyr; Eugenius vero alius inter ejusdem nominis plures, ab hodierno perspicue distinctus, similiter sub Hunnerico Carthagine passus, sed cum Sociis Salutari et Maritta XIII Jul.

MARTYROL. — Abulae in Hispania S. SECUNDI Episcopi, de quo etiam infra Idibus Maji cum aliis agitur. (*De eo igitur et nos ad diem huj. XV*).

MARTYROL. — Florentiae, S. ANTONINI Episc., Ordinis Praedicatorum,

sanctitate ac doctrinâ celebris, cujus festus dies agitur sexto Idus Maji. (*Vide in Surio ad diem huj. X*).

QUINTO NONAS

DIE III.

MARTYROL. — Jerosolymis, Inventio sacrosanctae Crucis Dominicae sub Constantino Imperatore. (*In Surio, p. 64*).

MARTYROL. — Romae, via Nomentana, passio SS. MM. ALEXANDRI Papae, EVENTII et THEODULI Presbyterorum; ex quibus Alexander sub Hadriano Principe et Aureliano Iudice post vincula, carceres, equuleum, ungulas et ignes, punctis creberrimis per tota membra confossus ac peremptus est; Eventius vero et Theodulus post longos carceres ignibus examinati, ad ultimum decollati sunt. (*In Surio, p. 73*).

MARTYROL. — Narniae, S. JUVENALIS Episc. et Conf. (*In Surio, p. 85*).

— Constantinopoli, SS. MM. ALEXANDRI militis et ANTONINAE virginis, quae in persecutione Maximiani sub Praeside Festo ad lupanar damnata, et ab Alexandro, qui pro ea ibi remanserat, mutato habitu clam educta, cum eo postmodum jussa est torqueri; et ambo simul praecisis manibus in ignem pro Christo injecti, egregio peracto certamine, coronantur. (*Surio, p. 82*).

SS. TIMOTHEUS ET MAURA

CONJUGES MARTYRES

Circa — 286. Aegyptii.

MARTYROL. — In Thebaide, sanctorum MM. TIMOTHEI et MAURAE conjugis, quos Arianus Praefectus post multa tormenta cruci jussit affigi, in qua novem diebus vivi pendentes, ac seipsos in fide roborantes, martyrium consummarunt.

Timotheus Christi martyr Lector fuit Ecclesiae Dei. Cum autem conjugii lege Mauram accepisset in uxorem, viae praetergressis diebus viginti, com-

prehensus est ab idololatriis, et victus ad Arianum Praesidem Thebaidos adductus, eique traditus. Qui ait ei: Affer libros tuos, eosque coram me combûre. Sancto autem id facere renuenti immiserunt ferramenta candentia in aures; et statim exciderunt pupillae oculorum ejus; deinde alligatus est rotae per talos, et lignum imposuerunt ori ejus, ligantesque ad collum lapidem suspende-runt eum conversum in caput. Cum autem nihil ei persuadere posset, Praeses, ait uxori ejus, ut suaderet ei deficere a Christo; hæc vero e-legit ipsamet potius martyrium pati; quare evelli jussit crines capitis ejus; ac denique utrumque ad parietem clavis configi, ubi post novem dierum perseverantiam consummati sunt. (*Ex Menologio Basilii Imp.*).

SS. MARTYRES

DIODORUS ET RODOPIANUS

Saec. IV. — Asiae Min.

MARTYROL. — Aphrodisiae in Caria, SS. Martyrum Diodori et Rodopiani qui in persecutione Diocletiani a ci-vibus suis lapidati sunt.

Ita Graeci in Menaeis hodie prae-dictos Martyres celebrant. Certamen SS. MM. Diodori et Rodopiani Diaconi. Fuerunt hi temporibus Diocle-tiani; at propter fidem a propriis ci-vibus multas contumelias, supplicia et verbera pertulerunt Aphrodisiae in Caria: demum crebra lapidatione ab iisdem obruti, suum Domino spiritum reddiderunt.

MARTYROL. — In Monte Senario prope Florentiam, beatorum SOSTENAEI et UGUCCIONIS Confessorum, qui coelitus admoniti, eadem die et horâ salutationem Angelicam recitantes, e vita migrarunt. (*Vide in Surio hist. quam addidimus de Septem BB. Fun-datoribus Ord. Serv. B. M. V.: Vol. II, p. 283.*)

QUARTO NONAS

DIE IV.

MARTYROL. — Apud Ostia Tiberina, natalis S. MONICAE, matris B. Augu-stini, cujus ille praeclaram vitam in libro nono Confessionum testatam reliquit. (*In Surio, p. 91.*)

MARTYROL. — In metallo Phennensi Palaestinae, natalis B. SILVANI Gazae Episcopi, qui in Diocletiani persecu-tione, Galerii Maximiani Caesaris mandato, cum plurimis suis Clericis martyrio coronatus est. (*Surius, p. 88.*)

MARTYROL. — Item sanctorum tri-gintanovem Martyrum, qui ibidem ad metalla damnati, post ferri can-dentis adustionem et alia tormenta, simul capite caesi sunt. (*Memorantur in superioribus Actis S. Silvani, p. 88 et 90.*)

S. CYRIACUS EPISC. MART.

Circa 362.

MARTYROL. — Jerosolymis, S. CY-RIACI Episcopi, qui cum loca sancta visitaret, sub Juliano Apostata cae-sus est.

Diuturna, et varia sub specie, nul-lisque absolvenda certis argumentis controversia circa S. Cyriacum vel Quiriacum (alio cum Cyriaco et cum Quirino romanis martyribus non con-fundendum), agitur; scilicet de ejus Episcopatu utrum Jerosolymitano vel Anconitano, de patria, de martyrio, et quibus floruerit ac passus sit tem-poribus; porro difficultates hinc inde oriuntur inextricabiles et pugnant in-ter se conjecturae. Quapropter re fuse discussa, Bollandiani litem sub judice relinquere coguntur, cum Bollandi ipso dissidentibus ejus continuatori-bus. Rejiciendae prorsus fabulae quæ inclyti Patroni sui quidam ex Anco-nitanis, praesertim Jeronymus Spe-ciali historiam infarciunt; Rabbinum Haebraeorum autumant Cyriacum fuisse, nomine Judam, ad fidem con-

versum; Annam vocatam ejus matrem; Cyriaco tribuendam revelationem S. Helenae factam de sacrosancto Crucis Ligno; alia et alia similiter faede laborant. Ea autem partim ab Hughellio et Ferrario leviter sunt recepta. Acta sincera omnino desunt; apocrypha quae extant quisque facile judicat qui res historicas et chronologicas vel a limine salutaverit. Anconae vero Episcopum fuisse Cyriacum et in peregrinatione ad Loca Sacra Jerosolymis martyrio affectum sub Juliano, cum Baronio et Anconitanae Ecclesiae traditione probabilius ducimus quam quidquid huic sententiae adversatur. Ancona gloriosi Antistitis sui corpus vel non exiguam ejus partem ab immemorabili possidere traditur; Jerosolymis vel Constantinopoli (quo plurimae SS. exuviae a piis Imperatoribus sunt translatae) non ambigimus sibi potuisse comparare. Pervetusta et amplissima, ac ferramentis robustissimis septa, visitur arca Reliquiarum sancti Cyriaci Ep. M. in Crypta Cathedralis Templi de quo verba fecimus in MARTYROL. ILLUST. Jan. p. 27*.

S. PORPHYRIUS PRESB. MART.

Circa medium Saec. III. — Italus.

MARTYROL. — In Umbria, S. PORPHYRII Martyris.

« Jam inde (ait Ughellius in T. I, Italiae Sacrae in Praefat. ad Episc. Camerinenses), ab anno CCXLVIII lucem evangelicam amplexata est civitas (*Camerini in Umbria*), operâ conatque S. Porphyrii Presbyt. olim S. Venantii invictissimi Martyris magistri. » Breviter et humili stylo Ludov. Jacobillus e S. J. in Vilis Sanctorum Umbriae haec tradit: « Cum S. Sacerdos Porphyrius esset magnâ doctrinâ, zelo et vitâ exemplari praeditus, perrexit (*unde?*) in patriam suam Camerinum, ibique fidem Chri-

sti praedicavit, et copiosam multitudinem Paganorum e caecitate idololatriae ad lucem Fidei perduxit. Inter alios convertit et baptizavit S. Venantium, nobilissimum juvenem Camertem, Supprinum patrem ejus, matrem quoque et alios horum consanguineos; instruxitque S. Venantium omni virtutum genere; quo valde illustris omnibus apparuit... Sacro etiam fonte lavit Anastasium Cornicularium Regis (*Reguli?*) ejusque uxorem nec non et quatuor filios, qui postea omnes martyrio vitam finierunt.

Erat tunc urbis Camerinensis Praeses a Decio constitutus Antiochus qui noctu habuit ejusmodi visionem, in qua apparuit ei S. Venantius splendore plenus, dum procuraret populus baptizari, qui etiam magno fulgore resplendebant; alii vero stabant retro obscurissima caligine involuti. Mandavit ergo Praeses ad se accersiri S. Porphyrium... ut visionem interpretaretur. Venit et exposuit Antiocho visionem, verae catholicae interpretationi conformem, indicavitque eos qui apparuerunt obscura caligine involuti, esse qui vivebant in caecitate idololatriae, adorantes pro Deo statuas ligneas aut lapideas... At S. Venantium aliosque populos ad Christum conversos esse pulchros et omni fulgore resplendentes, qui mediante aquâ sancti baptismatis erant illuminati, et a feritate enormis peccati idololatriae liberati. Ac simul ei annuntiavit fidem christianam, indicavitque qua erat caecitate, quod verum Deum non adoraret. Tunc Praeses furore contra S. Sacerdotem commotus ob hanc suae sectae adversantem interpretationem, jussit satellitibus suis ut illi caput amputarent... Factum id est Camerini die iv Maji regnante Decio. Corpus ejus fuit a fidelibus reverenter sepultum, et postmodum translatum in ecclesiam S. Venantio dicatam.

S. ANTONIA MART.

Aetate incertâ — In Bithynia.

MARTYROL. — Nicomediae natalis S. ANTONIAE Martyris, quae nimium torta et variis afflicta cruciatibus, altero brachio tribus diebus suspensa, et in carcere biennio detenta, ad ultimum a Priscilliano Praeside in confessione Domini flammis exusta est.

An recte scribatur *Antonina*, et quo tempore (adverte tamen Priscillianum Praesidem in Bithynia fuisse sub Diocletiano et Maximiano) sit passa, non satis liquet. Praedicto igitur elogio, cum nil praeterea certo constet, contenti simus, quod eadem fere phrasi habetur apud Bedam, Adonem, Usuardum et alios.

MARTYROL. — Lauriaci in Norico Ripensi, S. FLORIANI Martyris, qui sub Diocletiano Imperatore, Aquilini Praesidis jussu, ligato ad collum saxo in flumen Anisum praecipitatus est. (*In Surio*, p. 90).

MARTYROL. — Tarsi, S. PELAGIAE Virginis, quae sub Diocletiano in bovem aeneum candentem inclusa, martyrium complevit. (*Surius*, p. 87).

S. PAULINUS MART.

Aetate et Patriâ incertâ.

MARTYROL. — Coloniae, S. PAULINI Martyris.

Luculentius et aliquanto latius Martyrol. Coloniae et Lubecae saec. xv excusum haec habet: «Coloniae Agrippinae, in ecclesia S. Caeciliae, natale B. Paulini Diaconi et Martyris, cujus caput per ferreum malleum pro Christo contritum dignoscitur, et cerebrum suum una cum pio sanguine patienter effudisse». Quae de ejus Translatione traduntur, ne dicam mendosa, nimis sunt incerta.

S. VENERIUS EPISC.

Flor. Saec. IV — Italus.

MARTYROL. — Mediolani, S. VENERII Episcopi, cujus virtutes S. Joannes Chrysostomus in epistola ad eum scripta testatas reliquit.

Illustri Mediolanensi Ecclesiae, circa an. cccc datus est Praesul Venerius qui Diaconus fuerat sub S. Ambrosio, et eidem morienti praesens adstiterat. Quanta castitatis laude vixerit compertum facit Ennodius iniquiens:

Forma pudicitiae juvenis sectanda Venèri
Venit nominibus nil famulata suis...

Praeclarum autem testimonium sanctimoniae hujus Antistitis et famae est Concilium Carthaginense sub Aurelio Episc. anno cccci celebratum, in quo decretum est de Legatione mittenda Romam ad Anastasium S. Pont., atque Mediolanum ad Venerium, ut Africanæ Ecclesiae, sacris Ministris maxime indigenti consulere. Synodus enim Mediolanensis vetaverat ne Donatistae ad catholicam unitatem regressi, sacris Ordinibus insignirentur; quae lex ob Diaconorum penuriam ab Afris observari non poterat. Hac in causa favit Afrorum Praesulum votis Venerius; ac Paulinum (vitae S. Ambrosii scriptorem) illuc misit qui egregiam praestitit operam, cum primus omnium adversus Coelestium (*in MARTYROL. ILLUSTR. Apr. p. 296*), Pelagianae haeresis praeconem decertaverit (*vide Baron. ad an. 412*). S. Anastasius Rom. Pont. eundem Venerium accivit sibi adiutorem ad eliminandam versionem Operum Origenis a Rufino Aquilej. peractam, ut constat ex *Apologia* S. Hieronymi *contra Rufinum* L. II, n. 6. Scripsit quoque idem Papa epistolam, alteramque dedit Venerius ad S. Paulinum Nola-num Ep. de ordinatione sua, ut pa-

tet ex ejusd. Paulini Epist. 16^a. Plurimum etiam operis impendit S. Venerius cum Innocentio I Anastasii successore, ut S. Joannes Chrysostomus exul, ad suam Constantinop. sedem remitteretur; ipse vero Chrysostomus graece litteras ad eundem dedit, in quibus ei gratias reddit pro sedulo ac diuturno in sui ipsius causa impenso studio; has litteras latine redditas primus edidit Baronius ad an. ccccv.

Administrata ferme per octennium et ultra sua Ecclesiâ, obiit S. Venerius quarto Non. Maj. anni cccix, sepultusque est in Basilica Apostolorum. Ejus postea sacrum corpus solemni Translatione S. Carolus sub Ara maxima ejusdem ecclesiae, anno mdlxxix collocavit. (Ex egregia *Archiepisc. Mediolanens. serie Hist. — Chronol. per Jos. Ant. Saxium*).

S. SACERDOS EPISC.

Obiit circa 530. — Nat. Gallus.

MARTYROL. — In territorio Petragoricensi, S. SACERDOTIS Episc. Lemovicensis.

Serdon vulgari gallico, Lemovicorum (*Limoges*) praeclarus Antistes, Aquitaniâ oriundus patrem habuit Labanum e Burdigalensium (*Bordeaux*) primoribus; matrem Mundanam, inclyto filio cultu et sanctitatis titulo a Bollandianis sociatam, Vi-duamque Martyrem inscriptam, quae eodem in honorifico sepulcro, antequam Hugonotti sacra vastarent quie-vit. A Capuano Cadurcensi (*de Cahors*) praecellentissimo ejus temporis inter Aquitanos Praesules educatus et Diaconus factus, in propinquam Calabrum ad Petrocoricensem (*Perigueux*) fines se contulit, ubi ruinosa ecclesiam restauravit et monasterium extruxit, ac sub religiosorum habitu et regula septem annos degit; cumque Abbas creatus fuerit, nihil de pristina morum modestia remisit, erga cunctos, veluti infimus omnium

esset, famulûi humillime se gerens. Parentibus suis de mundi contemptu suavit, effecitque ut familiarem opimam substantiam in egênos et ecclesias erogarent. Ea fuit per vitae sanctimoniam gratiâ apud Deum, ut leprosum mirabiliter mundaverit, patremque suum absque sacro viatico migratum excitaverit donec Eucharistico mysterio esset refectus. Celebritate Sacerdotis longe lateque diffusa, Aggericio Lemovicensi Episcopo defuncto ad eam Sedem sanctus vir instantibus populi clerique votis assumitur. Dioecesim autem cum aliquot annos optime rexisset, appropinquantem advertens humani sui cursus finem, Lemovicis abscessit ac Calabrum se voluit restituere. Sed febris vehementiore dum iter ageret correptus, corporis vinculo, hac iv Maji, absolutus est in Argentaci vico postquam divinis se communerit sacramentis. Calabrum venerandae Sacerdotis exuviae delatae, et in suo monasterio conditae, cum insignibus fulgerent miraculis, Carolo Magno imperante (sub finem viii saeculi) Sarlatum in Ss. Servatoris, quae inde S. Sacerdotis (vulgo apud Francos *Saint-Sardon*) Basilica est appellata. Ejus festum in Eccl. Lemovic. idibus Martii agitur, quod probabiliter sit dies Translationis anniversaria.

MARTYROL. — Hildeshêimi in Saxonia, S. GODEHARDI Episc. et Conf., ab Innocentio Secundo in sanctorum censum relati (*Surius, p. 403*).

MARTYROL. — Antisiodôri, S. CIRCODOMI Diaconi. (*Apud Surium in hist. S. Germani Antisiodor. Episc. xxxi Jul.*).

TERTIO NONAS.

DIE V.

MARTYROL. — Romae, S. PII Papae Quinti ex Ordine Praedicatorum, qui Ecclesiasticae disciplinae restituendae, haeresibus extirpandis et Christiani nominis hostibus conterendis strenue ac feliciter incumbens, vitae

ac legum sanctitate Catholicam Ecclesiam gubernavit. (*Historiam addimus in nostro Surio, p. 130*).

S. CRESCENTIANA MART.

MARTYROL. — Item Romae, S^{ae} CRESCENTIANAE Martyris.

Allegat in notis Baronius de ea vetera manuscripta, et addit fuisse olim Titulum Romae, cujus mentio habetur in Concilio I Rom. sub Symmaco PP. subjungit Ferrarius in Catal. Sanctor. Italiae; cetera prorsus ignorari.

S. SILVANUS MARTYR.

MARTYROL. — Ibidem, S. SILVANI Mart.

Hac die annotatus reperitur in veteri MS. testibus Ferrario et Baronio. Omnia de eo pariter incerta.

S. EUTHYMIUS DIAC. MART.

MARTYROL. — Alexandriae, S. EUTHYMI Diacconi ob Christum in carcere quiescentis.

Eadem hic atque in duobus praecedentibus Actorum penuriâ laboramus. Diocletianae persecutioni a pluribus dicitur adscribendus.

S. JOVINIANUS LECTOR. M.

Saeculo III.

MARTYROL. — Antisiodori, passio S. JOVINIANI Lectoris.

Cum B. Peregrino Ep. M. (*vide xvi huj.* Antisiodorum (*Auxerre* in Gallia) veniens, cum esset vir per omnia eloquens, et in divinis Scripturis egregie eruditus, dum superstitionibus Paganorum fortiter resisteret, tentus est, atque in Christi confessione perdurans, ab eis interemptus.

S. ANGELUS CARMELITA MARTYR.

Coronatus anno 1225.

MARTYROL. — Leocatae in Sicilia, S. ANGELI Presbyteri, Ordinis Carmelitarum, qui ab haeticis ob defen-

sionem Catholicae Fidei trucidatus est.

Nobilibus parentibus ad fidem conversis per visum Beatiss. Virginis prolem nomenque ejusdem praenuntiantis Jerosolymis ortus, iisque puer orbatus, sub egregia Nicodemi Patriarchae disciplina adeo profecit, ut, annum nondum agens vicesimum, trium linguarum nec non Philosophiae ac Scripturarum peritissimus evaserit. Ordinem B. M. de Carmelo ingressus, mira orandi assiduitate, et austeritate vitae claruit. Angelum, SS^{um} Eliae ac Elisei, Ordinis veluti Patrum, sanctitate aemulum, similibus ac horum signis Deus illustravit. Nam inter alia, Jordanem exundantem jussu compescuit, atque cum sociis supra septuaginta siccis pedibus est transgressus; ignem coelitus in Saracenos Christianam navim invadentes immisit, quo cum nonnullis visus ademptus fuisset, Angelus fidem amplexantibus restituit. Septem leprosos emundasse ajunt, obsessos et variis morbis obnoxios permultos sanasse; mortuum etiam biduanum pallio suo contegens ad vitam revocavit.

Dum autem quadam vice, quadragesimali ad Eliae imitationem jejuniu vacaret, apparens Christus Angelo praecepit ut ad plurimorum salutem in insulam Siciliam veniret. Quod cum alacriter esset executus, innumeras peccantium et infidelium animas lucrificavit. Beato Assisiati Francisco stygmata dicitur suscipienda nuntiasse, ab eoque vicissim vaticinium accepisse de subeundo martyrio. Leocatam oppidum tandem cum munere functurus apostolico petiisset, a nefario quodam, quem a publico incestu avertere satagebat, cujusque sororem ad publicam poenitentiam impulerat, media in concione, quinque pugionis ictibus est confossus. Obauditi cantus angelici, et odor suavissimus illico manans, luxque fulgentissima corpus martyris circum-

fundens gloriam martyris ostenderunt. (*Ex histor. Lection. ejus officii apud Aelianos PP.*)

S. MAXIMUS JEROSOL. EPISC.

Flor. ab in. ad med. Saec. IV.

MARTYROL. — Jerosolymis S. MAXIMI Episc. et Conf. quem Maximianus Galerius Caesar post effossum oculum, pedemque ignito ferro adustum, ad metalla damnavit.

In Sedem Jerosolymorum post Macarium (de quo egimus in MARTYROL. ILLUSTR. *Martii*, p. 215') successit. Quem fama est Episcopum Eccl. Diospolitanae a Macario ordinatum fuisse, sed a populo Jerosolymitano, ne eam sedem capesseret impeditum. Nam quia Confessor erat (quippe qui ex his fuit quibus ob Fidei constantiam Galerius tyrannus dextrum oculum eruit et sinistri pedis poplitem igne vel ferro enervavit, antequam in metalla conjicerentur) et vir aliqui spectatus, popularibus suffragiis decretum fuerat ut post mortem Macarii, in suae urbis Episcopatum succederet. Itaque cum multitudo aegre ferret se eo privatum fore, et seditio ea ex re oriri videretur, visum Diospolytanis est alium sibi Antistitem deligere ut Maximus maneret Jerosolymis, et sacro Episcopatus munere, ipso annuente Macario, fungeretur cum eo, postque hujus obitum solus hanc Ecclesiam gubernaret. Quod Macario quidem erat pergratum, virum adeo in Orthodoxa fide probatum et gregi charissimum, necessario fore ad sibi succedendum Pastorem reservatum. Siquidem verebatur ne se mortuo Eusebius et Patrophilus, sectae Arianæ fautores, tempus idoneum nacti, illam Sedem alicui suae pestiferæ opinioni dedito tribuerent. Quadragesimus fuit Maximus Jerosolymorum Episcopus, undecimus Patriarcha; rexit Ecclesiam suam multos annos, ingentium persecutionem

tempore, Constantio Imperante, et Sapore Persarum Rege. Tandem annis gravis, meritis plenus, compluribus clarus miraculis, obdormivit in Domino.

S. EULOGIUS EPISC.

Obiit circa 380.

MARTYROL. — Edessae in Syria, S. EULOGII Episc. et Conf.

Persecutionis in Edessenam Ecclesiam a Valente Imper. Ariano, circa cccclxvi excitatae ex illustribus victimis Eulogius Presbyter fuit cum Protogene item Presbyt. posteaque Carrhensi Episcopo, quando dissipato Valentis morte turbine Eulogius Edessenus Antistes creatus est. Protogenem memorant crastina die Rom. Tabulae; utrumque expedit hic celebrare, de utroque simul cum agat Hist. Ecclesiast. Theodoreti (*L. IV, Cap. 15*). Rem, operae pretium est, brevitate cui studemus postposita, per integrum narrare:

“... Iterum Valens orbato pastore (*S. Barse Episc. in exilium pulso*) gregi (*Edesseno*), pro Pastore lupum imposuit. Et quoniam omnes, urbe relicta, extra urbem conventus agebant, Edessam ipse profectus est; Modestoque Praefecturam tunc agenti praecepit ut coactis in unum militibus... congregatam dissipent multitudinem virgis caedentes ac fustibus, nec aliis bellicis armis parcant si opus sit. Imperata Praefectus prima luce dum exequitur, per forum transiens, feminam videt cum infante in ulnis pròpere festinantem; nam et contentis militibus primos eorum ordines perruperat. Incensus quippe divino zelo animus humano metu non tangitur, terroresque ejusmodi pro risu ac joco habet. Praefectus ergo illam conspicatus, remque intelligens, accitam percontatur quo pergat. Cui illa, Cognovi, inquit, adversus Dei famulos paratas esse insidias, et at fidèi consortes contendo,

cum ipsis cupiens tormenta subire quae inferre vultis. At infantem, ait Praefectus, quorsum gestas? Ut mecum, inquit, optatae mortis particeps fiat. Haec ex femina cum audivisset Praefectus, deque illa, omnium alacritatem perspexisset, renunciavit Imperatori, et frustra futuram caedem ostendit. Nam et ipsi, ajebat, infamiam solam referemus, et istorum animi ardorem non exinguemus. His dictis, multitudinem quidem cruciatu quos expectabant pati non permisit; sed principes eorum, Presbyteros et Diaconos advocare iussus est; et duorum alterum fieri, ut vel ad lupi eos communionem adduceret, vel urbe pulsos, in ultimas oras amandaret. Convocatis itaque universis, blanda illis oratione persuadere conatus est, ut Imperatoris legibus obtemperarent, extremae enim dementiae ajebat esse, Principi qui tot tantisque imperaret exigui numeri homines obsistere.

« Et quoniam taciti mutique obstabant omnes, ad Eulogium virum laudabilem qui his praesidebat conversus Praefectus, Cur, inquit, his quae a me dicta sunt non respondes? Et ille: Non putabam, ait, respondere me debere cum interrogatus non essem. Atqui ego, inquit Praefectus, longa vos oratione ad utilia sum cohortatus. Cui Eulogius, ad omnes spectasse illa ejus verba dixit, absurdumque duxisse unum se, aliis exclusum, respondere. Ex me uno, inquit, si rogabis quid sentiam, non celabo. Tum Praefectus: Communica ergo cum Imperatore. At ille dissimulanter respondens et facete, Numquid, ait, cum Imperio etiam Sacerdotium est consecutus? Ironiam sensit Praefectus, graviterque succensuit, et convicia ingerens in grandævum, haec etiam adjecit: Hoc ego, stupide, non dixi, sed ut cum quibus communicat Imperator, cum eisdem communicetis admonui. Et cum respondisset senex habere se Pasto-

rem cujus nutibus omnes obsequantur, octoginta pariter comprehensos ablegavit in Thraciam.

« Dum deportarentur, summā ubique curā excepti sunt; nam et urbes et vici occurrebant, victores athletas laudibus prosequentes. Sed adversarios instigavit invidia ut Imperatori suggererent, illam ipsam quae ignominia putabatur, summum honorem hominibus istis peperisse. Quo audito, Valens dividi illos per paria jubet, atque alios per Thraciam, alios per ultimos fines Arabiae, alios per Thebaidos oppidula dispergi. In quo fertur ab immanissimis hominibus distractos etiam illos fuisse quos natura conjunxerat, fratresque a fratribus separatos.

« Eulogium porro qui caeteris praeerat, et Protogenem ab illo secundum, Antinoën in Thebaida relegavit. Ego vero istorum virtutem oblivioni non tradam. Nam cum Episcopum sibi consentientem nacti, Ecclesiasticis conventibus interessent, et perexiguo caetu animadverso, causam sciscitati, Gentiles esse incolas didicissent; doluerunt ut par erat, eorumque infidelitatem deplorarunt. Nec satis esse lacrymas arbitrati, vires omnes ad eos sanandos converterunt. Ac divinus quidem Eulogius in cella conclusus, dies noctesque universorum Deo supplicabat. Admirandus vero Protogenes et legitimis litteris instructus, et velocis scripturae peritus, loco reperto idoneo, ludum aperuit litterarium, puerorumque magister factus est, unā illos et celerius scribere docens, et in divinis eloquiis erudiens. Nam et Davidica illis carmina dictabat, et ex Apostolica doctrina, quae maxime congruebant ediscenda proponebat. Uno autem de pueris morbo correpto, domum ejus venit, dextrâque aegrotantis apprehensâ, morbum oratione depulit. Quod quidem ubi aliorum puerorum parentibus innotuit, domos suas illum deducebant, orabantque ut aegris

opem feret. At ille negabat se prius Deo supplicaturum ut morbum fugaret quam infirmus baptismi donum susciperet. Ipsi vero, urgente sanitatis desiderio, libenter parebant; eademque operâ, et animi et corporis sanitatem percipiebant. Quod si quando sanum quempiam ad divinam gratiam participandam induxerat, hunc ad Eulogium deducebat, et ostium pulsans, orabat ut aperiret, ei-que sigillum Dominicum imponeret. Et cum ille molestius ferret interrumpi orationem suam, magis necessariam esse ajebat salutem errantium. Omnibus autem admirationi erat Protogenes, cum viderent eum qui tot miracula ederet, divinaeque cognitionis lumen tam multis infunderet, Eulogio tamen primas cedere, et quos cepisset, ad illum deducere. Merito itaque multo majorem praestantiorumque illius virtutem conjiciebant.

« Jam vero cum sedata tempestate, tranquillaque serenitate restituta, redire ab exilio jussi essent, deduxerunt illos universi cum questibus et lacrymis, imprimisque Antistes Ecclesiae, cui deinceps illorum agriculturâ carendum erat. Postquam ergo in patriam pervenere, divinus quidem Eulogius, magno Barse (*vide MARTYROL. ILLUSTR. Jan., p. 93**) ad doloris expertem vitam transgresso, Edessensae Eccles. gubernacula suscepit; Protogeni autem admirando excolendae traditae sunt Carrhae, civitas inculta et spinis Gentilium referta, multoque egens labore ac studio. »

S. HILARIUS ARELAT. EPISC.

Natus an. 403 — Obiit 449.

MARTYROL. — Arelâte in Gallia, S. HILARI EPISC., doctrinâ et sanctitate conspicui.

« Paupertatis amator (ait Ado de S. Arelat. Hilario quem vocat magnum, doctum et praeclarissimum virum) et erga inopum provisionem, non solum mentis pietate sed et cor-

poris sui labore sollicitus erat. Nam pro reficiendis pauperibus etiam rusticationem contra vires suas, homo genere clarus, et longe aliter educatus, exercuit, sed nec in spiritalibus neglexit. Nam et in docendo gratiam habuit, et absque personarum acceptione omnibus castigationem ingessit. Inter sua vero opera ingenio immortalis, ad multorum utilitatem, vitam S. Honorati (*vide vol. I Suri, p. 338*) decessoris sui composuit. Moritur Valentiniano et Martiano Imperatoribus. » Haec Adonis Martyrologium.

Inter Ecclesiasticos igitur Scriptores merito connumeratur hic Hilarius noster; plura vero adhuc laicus vel saltem ante Episcopatum ediderat, ut praesertim credimus epistolam ad S. Augustinum de *Praedestinatione*. Semipelagianorum errori adhaesisse visus est, sed strenue ab Honorato Massiliensi (*vide Bollandianos hac die*) vindicatur; cum vero, si quae fuerint improbanda, in scriptis continerentur Synodum Arausicanam secundam praecedentibus, culpâ foret profecto excusandus. Gravius est quod in Bellarmino de *Script. Ecclesiast.* legitur: «... in episcopatu ob nimiam superbiam reprehenditur a S. Leone Pp. in epistola ad Episcopos per Viennensem provinciam constitutos. » Hilarius ut Metropolitânus et Primas, praecipiti judicio Chelidonius Vesontionensem (*Besançon*) Antistitem, tamquam irregularem et non rite consecratum, quippe qui viduae maritus extiterat, et capitalibus aliquoties judiciis praefuerat, dignitate et sacerdotio privaverat. Uterque Romam advolant; agitur coram Pontifice S. Leone M. causâ; Chelidonius in Sedem restituendus statuitur. Hilarius inflexibilem se, quoad communionem cum Episcopo a se dejecto adhibendam, se praebet, et insalutato Pontifice remeat ad sua. Hinc indignatio Pontificis in Hilarium quem Primatu Metropolitano exuit,

et tumidi, arrogantis ac pervicacis insimulat ingenii. Exinde Hilarii sanctitas in dubium revocatur. Sed Hilarius, humilitate mirabili ac mansuetudine, acerrimam objurgationem a S. Leone accepit, et creditur ad Lerinense Monasterium ad agendam poenitentiam rediisse. Pontifici autem per nuncios et actu et scripto ita plene satisfecit in iis quae immodico zelo peccaverat, et adeo sincero animo resipuit, ut eum (en quae in humanis simultatibus a sanctis viris geruntur) idem M. Leo Pp., in Epist. ad Episcopos Provinciae pro electione Ravennii, defuncto Hilario in Sedem Arelatensem (*Arles*) suffecto, *sanctae memoriae* titulo honestaverit. Multis virtutibus clarum testantur omnes beato fine quievisse. Communi Ecclesiae consensu in SS. Canonem est relatus et in illustrioribus Martyrologiis inscriptum reperimus. (Circa Notam erroris Semipelag. vide apud Benedict. XIV de Beatificat. Sanctor., L. II, Cap. xxix, Nn. 4 et 5. — De dissidio cum S. Leone Pp., in eod. Opere et iisd. Libro et Cap., Nn. 8, 9, 10 et 11, et apud Baronium ad an. 445, N. 13, et ad an. 564, N. 8).

S. NICETUS EPISC.

Flor. Saec. IV.

MARTYROL. — Viennae, S. NICETI Episc. venerabilis sanctitatis viri.

Decimusquintus Viennensis in Gallia Archiepiscopus fuit. Ecclesiam suam hic rexit temporibus Gratiani et Theodosii I Imperatorum, interfuitque Concilio Valentiae Delphinatus anni ccclxxv; atque sepultus in S. Martini Ep. M. ecclesia quam ipse construxerat, miraculis est clarificatus. (*Ex Viennensi Martyrol. a Joanne de Lievre renovato*).

S. THEODORUS EPISC.

Obiit med. VI Saec. — Nat. Italus.

MARTYROL. — Bononiae, S. THEODORI Episcopi, meritis clari.

A cunctis Bonon. Agiographis celebratur, sed laudabilis vitae ac regiminis pastoralis notitia peculiaris nulla. Sepultum asserit Masinus in antiqua ecclesia Cathedrali quae est modo SS. Naboris et Felicis, et etiamnum ibi asservari ante altare Sancto Francisco dicatum; chirothecas autem Pontificales esse penes PP. Ordinis Servorum in S. Mariae.

S. SACERDOS EPISC.

Incerta aetate et Patria.

MARTYROL. — Eodem die, S. SACERDOTIS Episc. Saguntini.

De hujus nominis Antistite urbis Sagunti (hispan. vernaculo *Morviedro*) in Valentiae Regno, nulla certo constant. Ex *Flore* SS. Hisp. accepit Baronius, nec leviter quidem, cultu enim antiquissimo honoratur, ac de Reliquia ejus capitis in Seguntina Sede asservata scribit Tamajus.

S. GERUNTIUS EPISC.

Obiit anno 470. — Nat. Italus.

MARTYROL. — Mediolani, S. GERUNTII Episc.

Nihil fere in Mediolanens. monumentis relatum de S. Geruntii rebus gestis legi testatur eruditissimus ejus Ecclesiae historiographus Antonius Saxius. Quinquennio, hic ait, Episcopatum tenuit anno initum ccclxv; juxta quam chronologiam e Papebrochio acceptam, rejiciendum censet quod legitur in officio hujus S. Antistitis, quasi Odoacri temporibus vixerit, cum Herulorum Rex in Italiam descenderit anno a Geruntii morte sexto. Hujus venerabile corpus ex illis est in Basilica S. Simpliciani conditis, quorum solemnem peregit

Translationem Sanctus Carolus Borromaeus.

MARTYROL. — Ibidem, conversio S. AUGUSTINI Episc. et Eccl. Doct., quem beatus Ambrosius Episc. fidei Catholicae veritatem docuit, et hac die baptizavit. (*Vide ad xxviii Aug.*).

PRIDIE NONAS

DIE VI.

MARTYROL. — Romae, S. JOANNIS ante Portam Latinam, qui ab Epheso, jussu Domitiani, vinctus Romam perductus, et judicante Senatu, ante eandem portam in olei ferventis dolium missus, purior et vegetior inde exiit quam intravit. (*Videndus Surius die xxvii Decembris.*).

S. EVODIUS EP. MART.

Anno probab. 69.

MARTYROL. — Antiochiae, S. EVODII, qui (ut beatus Ignatius ad Antiochenses scribit) primus ibidem a S. Petro Apost. ordinatus Episcopus, glorioso martyrio vitam finivit.

Percelebris apud Latinos et Graecos ejus memoria. Magnifice inter septuaginta discipulos excelluisse testatur ipsa Evodii electio ab Apostolorum Principe facta ut in prima Sede sibi Romam adeunti succederet. Qui praeclarus Evangelii praeco, non paucis periculis et laboribus superatis, multisque ad fidem perductis, sub Nerone ad optatam palmam pervenit. S. Onesiphoro pariter ex LXX, ac Colophoniorum Episcopo, a Graecis conjungitur, quem latina Ecclesia colit vi Septembris.

S. LUCIUS EPISC.

Saec. I.

MARTYROL. — Cyrene, S. LUCII Episc., quem in Actibus Apostolorum S. Lucas commemorat.

Primus Cyrenensis Pontifex Lucius de quo Apostolicorum Actuum Evangelista auctor, Cap. xiii mentionem

facit, a SS. Apostolis ordinatus est; quo praedicationis officio fidelissime functus, sanctitate et doctrinâ conspicuus quievit in pace pridie Non. Maji. (*Ex Petro de Natal.*). Attamen cum perspicue non constet ex verbis S. Lucae eum Episcopum fuisse, varii interpretes (ajunt Bollandiani) opinantur Cyrenensem appellari quod Cyrenae natus sit. Est autem *Cyrenae* vel *Cyrena* urbs in Lybia sub Ptolemaide metropoli.

SS. HELIODORUS ET VENUSTUS

MARTYRES

CUM LXXV SOCIIS

Sub III Saeculi finem.

MARTYROL. — In Africa, SS. MM. HELIODORI et VENUSTI cum aliis septuaginta quinque.

Hanc dictionem ab Usuardo mutuantur Baronius est quam improbant Bollandiani, Heliodorum quidem cum aliis septem Afris incertâ aetate martyribus collocantes, Venustum vero cum ingenti Athletarum cohorte quae Insubriae Metropolim, sub Maximiano, triumphali certamine illustravit. Ad quos praeclare alludit S. Ambrosius in sermone pro festo SS. Nazarii et Celsi MM. ubi notat egregius Doctor et magnus Antistes, alias urbes exultare si vel unius saltem Martyris Reliquiis muniantur; ast Mediolanensem *Martyrum populos possidere*. Mediolanensis ergo hodie « gaudeat terra, ait, nutrix coelestium militum, et tantorum parens foecunda virtutum; recte et ex debito a filiis parentis Ecclesiae horum beatorum Martyrum celebrantur insignia. Immensa enim Dei nostri pietas illorum merita nostra vult esse suffragia; simulque dum nobis fidem veram duro martyrii agone commendat, afflictionem praecedentium instructionem efficit posterorum. Illos examinat ut nos erudiat; illos conterit ut nos acquirat; eorum-

que cruciatus nostros vult esse profectus. Merito ergo eos colimus qui periculis suis pugnant, et nostris utilitatibus militant.»

S. THEODOTUS EPISC.

Floruit initio IV Saeculi. — Graecus.

MARTYROL. — In Cypro, S. THEODOTI Episc. Cyrinae, qui sub Licinio Imperatore gravissima passus, in pace tandem Ecclesiae spiritum Deo reddidit.

Insulae Cyprì ad borealem oram est *Cyrinia*, vulgo *Cerines*, antiquitus *Ceraunium* alta in rupe situm, ubi S. Theodotus et laudabiliter Episcopatum gessit et martyrii palmam, licet ferro non consummatus. Vixit hic imperante Licinio, Praeside ejus urbis Sabino. Ad quem adductus, hominum nervis caeditur, deinde suspensus per omnia membra laceratur, tum in candente lecto ferreo extenditur, quo Christi gratiâ mirabiliter liberatur; denique trajectis per pedes clavis currere cogitur, et in vinculis conjicitur. Cessante vero persecutione ob Licinii cladem, decreto Magni Constantini custodiâ liberatur; et cum biennio superfuisset, ad Dominum migravit, cui gloriam passione reddiderât, et a quo gloriosus effectus est. (*Ex Graec. Menaeis ad diem XVII Jan.*).

MARTYROL. — Damasci, nat. beati JOANNIS DAMASCENI, sanctitate et doctrinâ celebris, qui pro cultu sanctarum Imaginum verbo et scriptis adversus Leonem Isauricum strenue decertavit; cujus jussu cum ei dextera manus amputata fuisset, imagini beatæ Mariæ Virginis, quam defenderat, seipsum commendans, proutinus dexteram integram sanamque recepit. (*In Surio, p. 148*).

MARTYROL. — Carris in Mesopotamia, S. PROTOGENIS Episcopi. (*Vide supra, hesternâ die, pro S. Eulogio*).

S. EADBERTUS EPISC.

Obiit circa 698.

MARTYROL. — In Angliâ, S. EADBERTI Episc. Lindisfarnensis, doctrinâ et pietate insignis.

Breve sed praeclarum elogium de eo inserit ven. Beda in fine *Vitae Sancti ejus decessoris Cuthberti* (*in Surio, vol. III, p. 409, § 45*). Diuturno et acri consumptus, ut Dominum rogaverat, morbo, beatissime ad aeterna praemia migravit undecimo Episcopatus anno, atque depositus est ad arcam in qua incorrupta quiescebant membra S. Cuthberti, cujus fidelis, dignus et charissimus extiterat discipulus; atque multum per aevum, si petentium fides exigeret, miraculorum edidit signa.

S. BENEDICTA

SANCTIMONIALIS VIRGO.

Saec. VI.

MARTYROL. — Romae, S. BENEDICTAE Virg.

Nobilis Romana, in monasterio adolescentula se inclusit, in quâ ita sancte vitam instituit, ut coelestis Virginum sponsus illam non multos post annos ad se vocaverit. Sacrum ejus caput legitimus exponi in ecclesiâ SS. Apostolorum. De beatæ migrationis nuncio ipsi dato, vide quod narrat de obitu S. Gallae (*v Oct.*) S. Gregorius Pp. in Libro IV Dialogorum, Cap. XIII.

MARTYROL. — Salerni, Translatio S. MATTHAEI Apostoli, cujus sacrum corpus olim ex Aethiopia ad diversas regiones, et demum ad eam urbem delatum, ibidem in Ecclesia ejus nomine dedicata, summo honore conditum fuit. (*Vide in Surio ad XXI Sept.*).

NONIS

DIE VII.

MARTYROL. — Cracoviae, in Polonia, natalis S. STANISLAI Episcopi et Martyris, qui a Boleslao impio Rege necatus est. (*Surius*, p. 167).

MARTYROL. — Tarracinae in Campania, natalis beatae FLAVIAE DOMITILLAE Virg. et Mart., quae cum esset Flavii Clementis Consulis sororis filia, et a S. Clemente sacro velamine consecrata, in persecutione Domitiani ob testimonium Christi cum aliis plurimis in insulam Pontiam exilio deportata, longum ibi martyrium duxit; novissime vero Tarracinam deducta, cum doctrinâ et miraculis plurimos ad fidem Christi convertisset, jussu Judicis incenso cubiculo, in quo simul cum suis virginibus EUPHROSINA et THEODORA morabatur, cursum gloriosi martyrii consummavit. Celebratur etiam unâ cum sanctis Martyribus Nereo et Achilleo, die duodecima Maji. (*Vide ergo infra ad diem XII in Surio in hist. martyrii SS. Nerei et Achillei*, etc.).

S. JUVENALIS MART.

MARTYROL. — Eodem die S. JUVENALIS Martyris.

Narniensem parum probabiliter putat Baronius in Notis, alium quidem à Juvenali Ep. Conf. de quo supra (D. III); Interamniensem non probabilius suspicatur fuisse Episcopum Ferrarius. Celebratum pluribus monumentis nomen est cum Martyris titulo, reliqua omnia ignorantur. In Catalogo (auctore *de Vipera*) SS. Eccl. Beneventanae, memoratur Juvenalis Martyr miraculorum copiâ insignis, cujus corpus in templo S. Sophiae asservatur, magnaeque populi frequentia colitur. Ejus intercessioni et patrocinio acceptum retulit ea civitas, cum dirâ peste afflictata pristinae est sanitati restituta.

SS. MARTYRES

FLAVIUS, AUGUSTUS ET AUGUSTINUS.

MARTYROL. — Nicomediae, SS. MM. FLAVII, AUGUSTI et AUGUSTINI fratrum.

Nihil de his praeter nomina, Episcopali Flavio et Augustino dignitate decoratis, pluribus in vetustis codicibus conscripta compertum habemus. Audaci, ut ajunt Bollandistae, calamo, aliquot Hispani, quos inter mala famigeratus fide Tamajus Salazar, quibusdam more suo excogitatis fabulis in suas regiones traxerunt, coegeruntque ex Hispania, gravium negotiorum causâ (?) transfretare, ut Nicomediae palmâ potirentur Martyrii.

S. QUADRATUS M.

Post med. III Saec.

MARTYROL. — Ibidem, S. QUADRATI Martyris, qui in persecutione Decii saepius ad tormenta repetitus, demum capite truncatus est.

Hunc opinantur Bollandiani esse quem Codratum cum Sociis (*die IX huj.*) non uno in loco legunt inscriptum. Diuturno vexatus martyrio apparet ex verbis Menologii Graecorum, in quibus dicitur sub Decio et Valeriano passus, cum a Decii morte ad Valerianum quatuor ad minus intercesserint anni. Utcumque res se habeat, haec de Quadrato narrantur: ...quod Christi fidem profiteretur, ab ethnicis una cum suis sociis comprehensus est, et vinctus Proconsuli traditus, a quo cum singuli essent interrogati de patria et genere ac de fide, Codratus respondit: « Christiani nominamur; hoc enim nomen nobis est admiratione plenum. Si verocupis scire mansiones et actiones nostras, servi sumus Christi, et civitatem pro patria habemus supernam Jerusalem. » Ubi vero sanctum virum neque promissis flecti posse vidit Pro-

consul, sed vi verboque eluctari et idola vituperare, irā repletus, jussit eum extendi et aridis boum nervis crudeliter caedi; cumque humum cruore irrigasset in carcerem est coniectus. Postea de urbe in urbem circumductus, cum eas omnes sanguine suo consecrasset, tandem Hermopolim pervenit, ibique capite imminutus est.

S. BENEDICTUS II PP.

Obiit anno 685. — Patria Rom.

MARTYROL. — Romae, S. BENEDICTI Papae et Conf.

Post Leonis II mortem, Christianae reipublicae clavum suscepit et menses circiter decem tenuit. Coelestibus, nomini congruentibus, benedictionibus dulcedinis plenus, patientiā, mansuetudine ac largitate in pauperes enituit. In restaurandis sacris aedibus et exornanda in primis Principis Apostolorum Basilica, sollicitudinem et munificentiam adhibuit singularem. Catholicae veritatis custos vigilantissimus, Macarium Patriarcham Antioch. a sexta Synodo (Concilio Aecumenico Constantinop. III in Monothelitas) propter haeresim depositum et ad S. Rom. Sedem se appellantem, ut ad saniora consilia revocaret satagit; scripsit etiam ad Hispaniae Episcopos ut apertius suspectas Monothelismi opiniones Synodalis Epistolae Toletani conventus anni dclxxxiv. declararent. Felicem exitum tulit zelus Benedicti per aliud Tolet. Concilium sub Sergio I in quo Hispan. Eccl. Patres Orthodoxam se tenere doctrinam perspicue demonstrarunt. A Constantino Pogonato Imperatore maxima habitus reverentiā et dilectione, augustos ejus filios rogatus est honoraria adoptione suscipere, in quorum obsequii significationem delata ad S. Pontificem est praecisa illorum capitibus prolixa caesaries. Brevem post morbum pie obdormivit in Domino, sepultusque est ad S. Petrum in Vaticano.

MARTYROL. — Eboraci in Anglia S. JOANNIS Episc. vitā et miraculis clari. (*In Surio, p. 192*)

S. PETRUS TICIN. EPISC.

Floruit Saec. VIII. — Italus.

MARTYROL. — Papiæ, S. PETRI Episcopi.

«.... Ticinensis Ecclesiae Episc. Petrus, quia Regis (Luitprandi) erat consanguineus, ab Ariperto quondam Rege (circa dcccxv) apud Spoletum exilio erat retrusus. Huic beati Martyris Sabini ecclesiam frequentanti, idem venerabilis Martyr praevenit quod Episcopus apud Ticinum futurus esset. Qui postea cum id fuisset factum (circa an. dcccxxx, regnante Luitprando Longobard. Principe, qui Petrum jam pluribus ab annis in patriam revocaverat), basilicam eidem beato Martyri Sabino in solo proprio apud eandem civitatem construxit. Hic inter reliquas optimae vitae quas habuit virtutes, etiam virginitatis flore decoratus enituit...» Haec Paulus Diaconus ejus aevo proximus, exceptis quae ad commodum Lectoris parenthesi inclusimus. Illustrem admodum etsi brevem Episcopatum gessisse Petrum, hujus nominis Papiæ primum Antistitem ex variis monumentis constat. Miraculis et vivens clarus, clarior in tumulo, obiisse creditur anno dcccxxv, annos natus 54. Conditum honorifice est corpus in S. Joannis de Palude postea in Burgo, summa veneratione a Ticinensibus cultum.

MARTYROL. — Romae, Translatio corporis S. STEPHANI Protomartyris, quod Pelagio Summo Pontifice e Constantinopoli ad Urbem allatum, atque in sepulcro S. Laurentii Martyris in agro Verano positum, ibidem magna piorum religione colitur. (*De hac agendum vel in Inventionem III aug., vel in Natali xxvi Dec.*).

OCTAVO IDUS.

DIE VIII.

MARTYROL. — In monte Gargano Apparitio S. MICHAELIS Archangeli. (*De ea*, XXIX Sept.).

MARTYROL. — Mediolanis natalis S. VICTORIS Martyris, qui natione Maurus, et a primaeva aetate Christianus, cum esset in castris Imperialibus miles, compellente Maximiano ut idolis sacrificaret, in confessione Domini fortissime perseverans, primo graviter fustibus caesus, sed, Deo protegente, doloris experts, deinde liquenti plumbo perfusus, sed nihil penitus laesus, novissime gloriosi martyrii cursum capitis abscissione complevit. (*In Surio*, p. 207).

MARTYROL. — Constantinopoli, S. ACHATII Centurionis, qui in persecutione Diocletiani et Maximiani a Firmo Tribuno delatus quod Christianus esset, et a Bibiano Iudice Perinthi saevissime tortus, Byzantii demum a Flaccino Proconsule capitis damnatus est; cujus corpus ad Scyllarium litus divinitus postea delatum, ibi honorifico asservatur. (*Surius*, p. 197).

S. DIONYSIUS Episc.

Obiit circa 190. — Nat. Graecus.

MARTYROL. — Viennae, S. DIONYSII Episc. et Conf.

(a) VIENNAM *Allobrogum*, tum in civilibus tum ecclesiasticis fastis antiquitus conspicuam notā nolumus defraudare. Ex vetustioribus Galliarum urbibus, ad Narbonensem pertinens, Allobrogis (Sabaudiae) praeerat; quintariae harum regionum partitioni a Romanis factae nomen dedit, sicque Viennensis i dicebatur, ii, etc., usque ad v, Lugdunensi finitimam. *Delphinatium* postmodum Viennensis provincia proprie dicta appellatum est, ex *Delphino* regis primogenito et Francorum regni haerede, qui in hujus civitatis et dittonis redditibus cum Archiepiscopo jus obtinebat.

Primum Episcopum habuit S. Crescentium, Doctoris Gentium discipulum; sanctos deinde Antistites Zachariam, Martinum, Verum, Justum, Dionysium saec. ii, quorum omnium nomina inscripta sunt in Rom. Martyrologio. Aliis pluribus in SS. numero recensitis Praesulibus gloriatur; S. Mamerto praesertim (xi *huj.*) medio v saec. qui Litaniarum solemniū et Rogatio-

Praeclare hujus memoriam recolunt plura Martyrologia; sextus recensetur Viennensis (a) Antistes. Discipulorum Christi auditor, ex his probabiliter decem apostolicis viris fuit quos S. Sixtus Pp. I cum S. Peregrino (*col. xvi huj.*) circa cxxvi in Gallias ad gentilitatem extirpandam direxerat. De eo Acta quaedam scripsit Joannes de Lievre, sane respuenda utpote anachronismis scatentia; falso hic asserit inter alia Dionysium martyrio coronatum sub Severo, cum constet, in pace, senio confectum, imperante Commodo ejus decessore quievisse. Elogium Suassajus concinnavit, in quo, tumida phrasi, multa cuicumque illustri illorum temporum Episcopo apta proferuntur; quod tamen, ut non omnino ineptum, referendum censuimus:

“..... Apostolicae vicinus aetati (*Dionysius*), Justi illustrissimi Christi praeconis ea in Sede (*Viennensi*) successor, in salutis scientia eruditissimus, ac omni Episcopali ornatu, coelesti utique praestans virtute, copiose instructus illuxit; undique vero cum Christiana religio ejusque assertores omnibus machinis impeterentur, vigilantissimus commissae sibi naviculae prorēta, frementes impietatis procellas, admirabili cum fidei vigore, tum animi constantia, tum incredibili labore supe-

num ritum in sua instituit Ecclesia, ab Universa dein receptum: S. Avito (Alcimo), cujus operā Sigismundus Burgundiae Rex Arianae sectae valedixit (*vide v febr. in nostro MARTYROL. ILLUSTR.* p. 114*); S. denique Adone (*colitur xvi dec.*) ix saeculo, Chronici ab orbe condito ad sua tempora in sex aetates divisi, auctore, cui, ob famam pietate et historicis scriptis partam, male a nonnullis tribuitur Martyrologium ab Adone Archiepisc. Trevirensi concinnatum. Duodecim Concilia Viennae coacta sunt, quorum celeberrimus fuit ineunte decimoquarto saeculo, cuique praesedit Clemens Pp. V, ac interfuere Philippus cognomento Pulcher, Francorum rex, Alphonsus Aragoniae rex IV, Alexandrinus et Antiochenus Patriarchae, atque Episcopi tercenti. In eo, inter alia maximi momenti, Decretum lectum est quo Templariorum Ordo Apostolica auctoritate deletum est.

ravit; deinde felici remigatione in salutis portum ratem sartamtectam, mercesque, nempe animas sibi creditas, salvas deduxit ac provexit; sicque demum vitâ et munere optime defunctus, aeternae accepit remunerationis lauream. »

S. HELLADIUS EPISC.

Floruit post med. Saec. IV.

MARTYROL. — Antisiodôri, S. HELLADI Episcopi.

Eladius communiter apud veteres scriptus reperitur. De ejus patria et genere silet Antisiodorensis Ecclesiae traditio, a Philippo Labbe litteris consignata; sedisse Bollandiani computant annos 23, vitâ cessisse anno CCCLXXXVII. Haec de ejus gestis apud praedictum Labbe legimus: « Hic beatissimus Pontifex dum verbo et exemplo multos ad Christum converteret, ad eum Amator simul (*vide in Surio* S. Amatorem p. 27) et Martha, jam ejus spiritalis soror effecta, concurrunt, et procedentes coram eo, votorum suorum desideria pandunt, sicque ille se Clericum fieri deposcebat. Tunc Antistes considerans atque contemplans Dei eos amore frui, et propter ejusce dilectionem velle saecularem habitum commutare, utrisque impigre paruit, illum crinibus exonerans, illam castimonialium coetui jungens ac socians; et hic plenus sanctitate et virtutibus, ut in gestis ejusdem S. Amatoris legimus, corpus terrae, animus coelo transmisit sub die VIII Iduum Majarum, et sepultus est secus praedecessores suos in monte Autrico (gall. *Monte-Atre*).

MARTYROL. — In territorio Bisuntino, S. PETRI Episc. (*Surius*, p. 215).

— In Scotia, S. WIRONIS Episc. (*In Surio* p. 211).

SEPTIMO IDUS.

DIE IX.

MARTYROL. — Nazianzi, natalis beati GREGORII Episcopi, ob singularem

divinarum rerum doctrinam cognomento Theologi, qui collapsam Constantinopoli Catholicam fidem restituit, haeresesque insurgentes compressit. (*In Surio*, p. 236).

S. HERMA EPISC.

Flor. Saec. I.

MARTYROL. — Romae, S. HERMAE, cujus Apostolus Paulus in epistola ad Romanos meminit. Hic digne semetipsum sacrificans, acceptabilisque Deo hostia factus, virtutibus clarus coelestia regna petivit.

Postremo ad Rom. Cap. xvi, v. 14, Paulus ut ex charitate in fine epistolarum solet, multos commendans fratres in Domino et amicos et Evangelii ministros, Hermam commemorat. Eo fuit nunciandi verbi Dei zelo, tot pro Christo exantlavit labores, ut eum in Menaëis Graecorum Ecclesia Apostoli titulo insignire non dubitaverit; Philippensium Antistitem credi ait Menologium Basilii Imp. In ejus laudem tradit S. Hieronymus in Libro de Scriptoribus Ecclesiast. Cap. x: « Hermam cujus Apostolus Paulus scribens ad Rom. meminit, asserunt esse auctorem libri qui appellatur *Pastor*, et apud quasdam Graeciae Ecclesias etiam publice legitur. Re vera utilis liber, multique de eo Scriptorum veterum usurparunt testimonia, sed apud Latinos pene est ignotus ». Inter varia autem de eo veterum testimonia, illustre illud Origenis est (*L. x Commentariorum in Cap. xvi S. Pauli ad Rom.*): « Puto, inquit, quod Hermas iste sit scriptor libelli illius qui *Pastor* appellatur; quae scriptura valde mihi utilis videtur, et ut puto divinitus inspirata. » Habet tamen hic liber etiam aliqua noxia, ait Bellarminus, ut de unica poenitentia secundum errorem Novatianorum, et de duobus geniiis sive angelis uno bono ac altero malo singulis hominibus a Deo datis. Propterea Gelasius Pp. in Con-

cilio Rom. inter apocrypha illum rejecit, nec unquam fuerat in canone divinorum librorum.

SS. CCCX MARTYRES PERSAE

Incerta aetate.

MARTYROL. — In Perside, SS^{um} MM. trecentorum et decem.

Ex optimae notae manuscriptis et apographis Martyrologii Hieronymiani et plerisque Catalogis, eadem fere ubique phrasi celebrantur, sed omnia praeter numerum ignorantur. Tyrannidis Saporis Persarum Regis, medio circiter iv saeculo, victimae probabiliter sunt.

S. GERONTIUS EPISC. MART.

Floruit Saec. V.

MARTYROL. — Callii viâ Flaminia, passio S. GERONTII Episc. Ficodensis.

Ficodensis meliorem quam Ficodensis reputandam lectionem monet subscriptio synodi Rom. sub Symmaco Pp. anno di habitae, ubi inter Episcopos *Gerontius Ficoclensis* invenitur, juxta membranam Vaticanae Biblioth. Locum autem qui Ficulae dicebatur ponit Anastasius Bibliothecarius (in Vita Theodori Pp.) duodecimo a Ravenna milliario; *Phycoclis* autem scribitur in Vita S. Bassiani Laudensis Ep. (vide MARTYROL. ILLUSTR. *in. p. 63*); urbi vero, Saec. x, *Cerviae* nomen factum. Credendus igitur, attenta allata synodali subscriptione, Gerontius vixisse labente v saeculo, et vi vix inito; quare conjici potest non persecutionis causâ ab invidibus occisum fuisse nec ab Ariâis (cum Gothi tunc Italiam sub Theodorico obtinentes nulla Catholicos molestiâ afficerent), sed a quodam privato religionis odio quidem, et Episcopali zelus invidiâ, siye praedosis manu; proptereaque ex sanctitatis vitae fama, quia violenta morte solatus, Martyris titulo decoratus est.

Ejus ortum et natale solum non

pro certo comperimus, qualiterque ad Episcopatum evectus sit, nec quae gesserit, scriptis fide dignis sunt tradita. Quae autem de ejus obitu et sepulcro ac cultu narrantur, partim certiori traditioni innituntur, partim publicis monumentis. Dum igitur, ajunt, a Romana Synodo supra memorata ad Ecclesiam suam revertetur, ab impiis viâ Flaminia in loco qui *Campus ventosus* dicebatur confossus et decollatus est. Ejus corpus triduo inhumatum, sed a belluis quibusdam alias arcentibus belluas defensum, a piis viris honorifice in vicino Callensi monte sepultum est; sacellum ubi conditae erant exuviae excitatum est; signorum famâ et veneratione celebratur; nobile illic in ejus honorem exaedificatur Benedictinorum Monasterium quod cum ipso montis cacumine S. Gerontii nomine coepit appellari. Quo Monasterio, successu temporum, in eversione de qua dicturi sumus, derelicto et diruto, veneranda S. Gerontii ossa imprudenter a novis coenobitis sunt, oppleto aliorum ossibus sepulcro, confusa.

Callium vetus, arce instructum, utpote turbulentorum novitatum fomitem cum maenibus dejici jussit Bonifacius Pp. VIII, et translata civitas est, circa Saec. decimertii finem, in *planum S. Angeli*, unde S. *Angelus Papalis* ut urbs nova nuncuparetur decretum est; sed antiqua *Callii* appellatio ab ore vulgi deleri nequivit et in praesens perseverat.

S. BEATUS PRESB.

Incertae aetatis et patriae.

MARTYROL. — In castro Vindecino, depositio S. BEATI Conf.

Difficultatibus devitandis per quas Bollandiani S. Beati Acta, fidei nullae, prudenter disquirentes tentabundi incedunt, brevem notitiam expedire visum est ut hauriremus, cum Paulo Guérin de gallica agiographia bene-

merentissimo, ex proprio Officii Eccles. Blesensis (*Blois*). Quem incertae diximus aetatis et patriae, illic legimus, medio v saeculo, Româ in Gallias adventantem; apostolicis primum functus laboribus, cum copiosam praedicatione, eloquentiâ, vitae exemplis et coelestibus signis, animarum messem congregasset, praesertim apud Nannetenses (*Nantes*), ubi interim operâ manuum suarum, fiscellas scirpeas contextendo victitabat, contemplationi inhians, in soliculum locum secessit Vindecini Agri (gall. *Vendôme*); orationi vacans, radicibus et aquâ contentus, depressa carne, exultante spiritu, uni Deo aliquot annos servivit, donec meritis plenus ad aeternum gaudium vocatus est. Illa in sua erêmo reverenter primo est sepultus, ac statim Sanctorum cultus honoribus coli a fidelibus coepit. Curriata ecclesia quae S. Beati titulo, ejus corporis pignore locupletata, Vindecii extabat, sub praeteriti saeculi finem funditus est eversa; Beati (gallico vulgari S. *Bié*) corpus in cathedralem Laudunensem (*Laon* in territorio *Aisne*) est translatum. In ecclesia Ss. Trinitatis Vindecini oppiduli, jam a MDLXIV pars insignis Reliquiarum S. Anachoretæ asservatur.

MARTYROL. — Constantinopoli, Translatio SS. ANDRAEAE Ap. et LUCAE Evangelistae de Achaja, et TIMOTHEI discipuli beati Pauli Apostoli ab Epheso: corpus autem S. Andreae longo post tempore Amalphim delatum, ibi pio fidelium concursu honoratur; ex cujus sepulcro liquor ad languores sanandos jugiter manat.

Beatiss. Timothei (*de quo egit Surius in vol. I, p. 614*) Reliquiae Epheso delatae regiam in Orientis urbem sunt anno CCCLVI, illustribus ut narrat S. Paulinus solemnitatem comitantibus prodigiis; asserit praeterea, in S. Timothei elogio, 50 post annis Constantinopolit. regens Ecclesiam,

magnus Chrysostomus, assiduo constare experimento, e Reliquiis S. Timothei virtutem effugandis daemonibus prodire mirificam. Anno autem sequenti, translata illuc ex Achaja SS. Andreae et Lucae corpora sunt, ac sub Apostolorum Basilicae altari principe cum praedicto S. Episcopo M. condita. Testatur S. Hieronymus ita ad rabiem concitatum, venerabilium ossium praesentiâ, diabolum fuisse, ut rugitus ederet qui publice sunt auditi. Anno denique MCCX in Italiam rediens, functus Constantino-poli Pontificia Legatione, Card. Petrus Capuanus, Reliquias Corporis S. Andreae secum detulit, iisque Amalphitanam (in australi Italia) Cathedralē, hac ix Maji, locupletavit.

MARTYROL. — Romae item Translatio S. HIERONYMI Presbyt. et Eccl. Doct. ex Bethlehem Jucae ad Basilicam S. Mariae ad Praesepe.

Barii quoque in Apulia, Transl. S. NICOLAI Episc. ex Mira civitate Lyciae. (*Haec cum de singulis agendum erit, xxx Oct. et vi Dec., opportune notabuntur*).

SEXTO IDUS.

DIE X.

MARTYROL. — S. ANTONINI Conf. et Archiepisc. Florentini, cujus natalis dies sexto Nonas Maji reensetur. (*Surius, p. 263*).

MARTYROL. — Romae viâ Latinâ, natalis SS. MM^{um} GORDIANI et EPIMACHI, quorum prior pro confessione nominis Christi, tempore Juliani Apostatae, diu plumbatis caesus et ad ultimum capite truncatus, notu a Christianis sepultus fuit eaden viâ in crypta in quam beati Epinachi Martyris reliquiae paulo ante translatae fuerant ab Alexandria, ubi ille pro Christi fide martyrium compleverat. (*In Surius p. 298 et 303*).

MARTYROL. — In terra Hus, S. JB Prophetæ, admirandae patientiae vi-ri. (*Vide Surius, p. 295*).

MARTYROL. — Romae, B. CALEPODII Presbyt. et Mart. quem Alexander Imperator gladio fecit occidi, et corpus ejus per civitatem trahi, atque in Tiberim jactari; quod inventum Callistus Papa sepelivit. Decollatus est etiam PALMATIUS Consul cum uxore et filiis, et aliis promiscui sexus quadragintaduobus de domo sua; SIMPLICIUS quoque Senator cum uxore et sexaginta octo de familia sua; item et FELIX cum uxore sua BLANDA; quorum capita suspensa sunt per diversas portas Urbis ad exemplum Christianorum. (*Vide in Surio p. 302*).

SS. QUARTUS ET QUINTUS MART.

Incertae aetatis.

MARTYROL. — Item Romae viâ Latinâ ad Centum aulas, natalis SS. MM. QUARTI et QUINTI, quorum corpora Capuam translata sunt.

Perantiqua apud Capuanos (in Italia merid.) veneratio horum SS. MM.^{um}. Extabat in ecclesia S. Francisci ejus civitatis, altare quod SS.^{um} Quarti et Quinti nuncupabatur, quo disjecto ut novum elegantius excitaretur, inventa est, duobus loculis corpora continentibus apposita, inscriptio quae licet tacitis sive deletis vetustate nominibus, non absona ratione interpretibus visâ est de Sanctis innuere quibus erat ara ipsa ab immemorabili dicata. In ecclesia praeterea S. Prisci item Capuae, inter alias multas vetustas ex musivo conspiciebantur (quid in praesens sit ignoramus) imagines vultu admodum juvenili, coronam manu gestantes, martyrii indicium, detonsa in orbicularem formam, Clericorum more, capitis comâ. Ex his omnibus conjecturâ dictum est, Clericos eos et quidem nobiles, Capuanos fuisse (Quartum et Quintum repraesentari constabat), in Christi odium comprehensos, Romamque abductos ad quaestionem, ut, testante ad annum civ Baronio, usu venerat de urbium primoribus; cumque in

fidei confessione capite plexi fuissent, fidelium Capuanorum curâ, eorum corpora in patriam esse translata. Coluntur ab Ecclesia Capuana ritu dupl. 2 class. Off. per integrum de Com. MM., hac die, quam Antonius Summonte in Hist. Civit. et regni Neap. monet non esse Martyrii sed Translationis anniversariam. Sed et eorum memoria apud Romanos pariter antiqua memoratur ab Anastasio Bibliothec. in Vita S. Hadriani I, quae est Libri Pontificalis nonagesima septima.

SS. ALPHIUS, PHILADELPHUS ET CYRINUS FRATRES MM.

Incerta aetate. — Itali.

MARTYROL. — Apud Leontinos in Sicilia, SS. MM. ALPHII, PHILADELPHI et CYRINI.

Imperite Actorum, quae fusiora circumferuntur, auctor anonymus oriundos Athletas nostros *Vasconia* dicit, cum *Vasta* eorum patria sit, vicus in proximioro Italico Siciliam versus promontorio, ut ex eruditissimo patet Bollandianorum Commentario. Ne autem prolixiora illa Acta vel a longe sequamur, plurimae depellunt et omnigenae quibus faeda sunt, mendae; quem non terreat iudicium de iis a clarissimo Cajetano prolatum? «... quo prolixior haec historia, eo minus legitima; nec antiqua illa sive a Notariis recepta, sive a Christianis scripta censenda est. Antiqua enim Acta SS.^{um} Martyrum breviter et candida esse solent; hanc vero historiam pius aliquis monachus, vetustis Actis et veritati insistens videtur composuisse et auxisse; sed in multiloquio peccatum est, qua contra dignitatem, qua contra historiae fidem.» Illis ergo rejectis, SS.^{um} horum Martyrum, celebritatis alias antiquitate illustrium, breve elogium exhibemus sed probabilius, ex Graeco a Bollandistis latinitate donatum:

« Alphius, Philadelphus et Cyrinus, Christi Martyres, erant oriundi

ex regione Italiae, nobiles ac divites, filii Vitalii ejusdem regionis Praesidis. Cum vero a quodam Onesimo Christiano religionem didicissent et ab ipso baptizati fuissent, Christi fidem praedicabant. Eo autem tempore, Praeside cum Imperatoriis litteris ab urbe Roma in istam Italiae regionem amandato ut Christianos omnes occidi curaret, ad ejus notitiam isti tres delati et comprehensi ac vinculis constricti, Romam missi sunt una cum Onesimo et Erasmo aliisque viris quatuordecim ad Licinium; atque ab ipso traditi Diomedi Praefecto, pluribus affecti sunt cruciatibus. Tunc Onesimus, maximo in pectus ejus superimposito lapide spiritum emisit. Erasmus autem cum reliquis quatuordecim Christianis capite plexus fuit; ac praedicti tres in Siciliam amandati, ibidem fuerunt interfecti.» Consonat Synaxarium Ecclesiae Constantinopolit., ex quo discimus Siciliae Praesidem, sub quo sunt passi, Tertullum fuisse, cujus crudelitate inter alia tormentorum genera quae magna constantia sustinuerunt, Alphio est lingua excisa, Philadelpho igniti carbonibus adhibiti, Cyrinus in sartagine ferventem injectus. Vetus est, ait Octavius Cajetanus, opinio, Reliquias SS. Martyrum quae in S. Philadelphi seu rectius sanctorum Fratrum oppido habentur (capita Mesanae in Monasterio S. Salvatoris, olim Ordinis S. Basilii) inventas fuisse in vetere ecclesia, illorum nomini dedicata in proximo monte in quo antiquum Aluntium fuit, ex eaque in oppidum delata quod mille passibus distat. Omnibus pene Siciliae Ecclesiis communis est cultus SS. Martyrum Leontinorum; *Leontini* autem Carthaginiensium colonia, hodie *Lentini*, regionem Syracusanis finitimam occupabant, quam nunc italice dicimus *Val di Noto*, estque insulae ad Orientem extrema.

S. DIOSCORIDES MARTYR.

Incerta aetate.

MARTYROL. — Smyrnae, S. Dioscoridis Martyris.

Hic Christi martyr (legitur in Menaeis et saepius allegato Menologio) erat ex urbe Smyrna. Cum vero Christianus esset, Christum summa fiducia praedicabat, atque omnes, qui ad eum accedebant, in nomine ejus erudiebat, multosque ex infidelibus ab ingenito errore avocans baptizabat. Comprehensus igitur ab idololatriis..., flagris caesus fuit. Deinde vinctus Praesidi est traditus, apud quem strenue se Christianum professus, multis toleratis cruciatibus per plures dies, cum iterum iterumque Christum abnegare jussus, in forti confessione constans persisteret, Praeside jubente, gladio est consummatus.

B. NICOLAUS ALBERGATI

CARDIN. EPISC.

*Natus anno 1375. — Obiit 1443.
Italus.*

MARTYROL. — Bononiae, beati Nicolai Albergati, Monachi Carthusiani, ejusdem civitatis Episcopi, et S. R. Eccl. Cardinalis, sanctitate et Apostolicis Legationibus clari, cujus corpus Florentiae apud Carthusianos conditum est.

Complures fuere qui *Vitam* B. Nicolai litteris mandaverint; sed uberius elegantiusque prae caeteris, Beati coevus, Jacobus Zeno, Feltrensis primum et Bellunensis, dein Patavinus Episcopus. Quam indicasse tamen sufficiat, ut multo breviorum institutoque nostro magis accommodatam praebeamus Ferdinandi Ughelli Florentini, quae ex complurimis illustribus testimoniis legitur apud Benedictum XIV in causa allatis de solemnii confirmatione cultus ejusdem Beati.

« Nicolaus filius Petri (ait Ughel-
lus in *Italia Sacra*), e nobilissima
Albergatorum gente Bononiensis, mo-
nachus Carthusianus, priorque Car-
thusiae Bononiensis, innocentissimae
vitae, ac rarissimi exempli: post ex-
cessum Joannis, a populo cleroque
Bonon. Episcopus patriae acclamatus
est prid. non. Januarii anno 1417
cujus electionem Martinus V Colum-
na ratam habuit, tametsi illam sibi
reservasset: adeo apud ipsum valuit
populi clerique consensus, electique
integritas acclamata idibus Aprilis
ejusdem anni, inauguratusque fuit 4
non. Julii. Cumque Martinus Colum-
na commoraretur Florentiae, Bononia
civitas novo Pontifici novam gratu-
latura dignitatem, Albergatum, ad
eundem legavit, qui ea legatione
adeo Pontifici placuit, ut oratorem
suum in Gallias dixerit, ut inter An-
glorum, Gallorumque discordantes
Reges percutiendi foederis auctor es-
set. Anno vero 1426. Nicolaum de
Ecclesia optime meritum, sub Titulo
S. Crucis in Jerusalem illum voca-
vit ad purpuram, legavitque eodem
anno in Insubriam, ut Ducis Medio-
lanensis, Venetorumque res, discordiae
vitio laborantes, componeret; quod
Ferrariae ad Pontificis mentem, ac
utriusque partis commodum cumula-
tissime praestitit. Inde vix ille redie-
rat ad curiam, cum secunda legatio-
ne in majorem Britanniam a Ponti-
fice exornatus est, ut illic inter Gal-
lorum atque Anglorum Reges transi-
gendae pacis conditiones aequas, le-
gesque praescriberet. Sub Eugenio IV
in Galliam eadem legatione functus,
ut idem foedus urgeret. Quamobrem
apud Regem Carolum eo nomine VII
peractae feliciter legationi plurimam
collegit gratiam, itaut inde digre-
diens, ab eodem Sanctae Annae Ma-
tris Dei Genitricis cranio, munificen-
tissime donaretur, quod deportatum
Bononiam, Bononiensi Carthusiae
dono dedit. In Germaniam item ad
Albertum Caesarem quarta Legatione

functus est, Eugenio IV mittente;
inde reversus Ferrariensi, mox Flo-
rentino Concilio interfuit. Ceterum
ea integritatis famâ suo tempore ful-
sit Nicolaus, ut eidem boni omnes
Romanum Pontificatum sponderent,
si Eugenium IV ante Albergati ex-
cessum postremum diem contigisset
obire. Purpura, aut dignitas Episco-
palis, haud ei pristinum vitae rigo-
rem ademit, in prosperis moderatus,
in adversis minime demissus, sibi si-
millimis amicis, collegisque itinerum
ac legationum usus est; ut vel ipse
ex illorum proficeret prudentiâ, vel
illi ex Albergati doctrina, probitate-
que doctiores, ac probiores evaderent.
Etenim habuit a secretis Thomam e
Sarazana, ac Aeneam Silvium Picco-
lomineum, qui ambo, iste sub Pii II,
ille sub Nicolai V nomine, sancto u-
niversalis Ecclesiae throno deinde no-
bilitati sunt. Ecclesiam sibi creditam,
quam qui maxime, dilexit ac fovit.
Quamobrem acclamantibus cunctis,
qui illum Pastorem desideraverant,
in optimis Bononiensibus Praesulibus
numeratus est. In Carthusianos vero
suos praeclara contulit beneficia, itaut
etiam Romae ad S. Crucem in Je-
rusalem pro illorum domicilio insi-
gne laxissimumque statuerit clau-
strum. Quod deinde translatis Car-
thusianis ad Thermas Diocletianas,
Cisterciensibus monachis Insubriae
provinciae attributum est. Scripsit
Recollecta multae lectionis. De inexcusabili
peccatoris nequitia, orationes
ad Venetos et Philippum Vicecomitem
Mediolani Ducem pro pace, ser-
mones multos, epistolasque eruditis-
simas. S. Romanae Ecclesiae Poenitentiarius,
et Liberianae Basilicae Archipresbyter fuit.
Graecorum Imperatorem a Florentina Synodo re-
vertentem regio apparatu suscepit.
Imaginem Dei Genitricis D. Lucae
pennicillo expressam, et Constanti-
nopoli ad montem Guardiae, Bononiae
proximum, delatam, in supplicatione
deferri curavit, cum nimis imbribus

damna maxima Bononiensi agro inferrentur. Corpus suum in Christi obsequium, dum apud nos viveret, affixit cilicio, flagris, incommoda in stramentis cubatione, vigiliis, inedia, precum assiduitate, peregrinationum, et studiorum laboribus; cibi parcissimus fuit. Post susceptum Carthusianorum institutum, a quo nō in luce quidem purpurae, quantum licuit, discessit, carnibus nunquam, ne in extremo quidem vitae discrimine, vesci voluit: mundo vicissim crucifixus, et cruci cum Christo confixus, in scutaria parma, gentilitio praetermisso stemmate, Christi crucem effigi voluit. Tandem cum aliquando Alberghatus Eugenium IV Pontificem, honoris ergo commicaretur, calculorem Senis oppressus interiiit, anno MCCCXLIII, 7 Id. Maji. » Ejus corpus delatum Florentiam, ante aram principem Carthusiani Coenobii tumulatum est; viscera Senis condita in Ecclesiae S. Augustini. Vixit annos 68; sedit in Episcop. Bonon. annos 27. Cultum ejus *ab immemorabili* probavit Benedictus XIV et solemniter confirmavit Decreto anni MDCCXLI.

S. CATALDUS EPISC.

Incerta aetate.

MARTYROL. — Apud Tarentum, S. CATALDI Episcopi, miraculis clari.

Tarentinum quidem Episcopum fuisse nonnulla testantur monumenta; sed quo tempore hanc rexerit Ecclesiam et ex qua orbis parte huc advenit nec conjecturā recte satis compertum. Quae habentur Acta de S. Cataldi ortu, adventu et gestis, exigua tantum ex parte aliquatenus probabilia eruditis visa sunt. Fabulosis rejeclis incerta admittunt et quaedam tradunt fide digna Lectiones propriae

(a) TARENTUM (ital. *Tàranto*) apud Salentinos, Reipublicae Magnae Graeciae olim caput, maritimum in ora Adriatica urbium opulentissima, Apuliae, Lucaniae et Calabriae Metropolis, fide autumant Apostolorum temporibus illustratam, ac primum habuisse Episcopum i saeculo Ama-

pruenter contextae, quas prae manibus habemus, recitandae in Ecclesiis Marsorum in Aprutio et Calatanisidensi (*Caltanisseta*) in Sicilia; ex his libet excerpere quae in nostra hac Illustratione Martyrologii exhibeamus:

Cataldus Hibernus communiter creditur, praecellentis profanae et sacrae eruditionis et eloquentiae vir; sed cum scientiarum omnium notitiam, nisi pietate in Deum fulciretur, inanem esse diceret, totum se ad Christi cultum et imitationem convertit, qua in exercitatione eo sanctitatis pervenit ut ejus singulares celebrarentur virtutes, et miraculis coruscare coeperit, mortuosque ad vitam revocaret. In somnis, ut fertur admonitus, Tarentum (a) venit, ubi statim puellae mutae in villa Fellini loquelam et auditum reddidit. Cumque multa prodigia patraret, non solum cives sed et finitimorum multitudo ad Cataldum confluebant, ac ejus doctrinā et signis permoti ab errorum tenebris vel vitiorum coeno eruebantur; quare brevi S. Episcopus (dubium utrum ante vel post adventum in Italiam consecratus) eam urbem tunc florentissimam ad evangelicam normam et in recta fide instituit. Cum denique omnibus juxta cor suum boni Pastoris functum officiis Dominus Cataldum aeterna remuneratione donare constituisset, laboribus et senio confectus animam inclytus Pontifex beatissimam exhalavit. Corpus in Cathedrali, arcā marmorea clausum, signorum gloria et populi veneratione summo opere inclaruit; herniā praesertim laborantes Cataldum coelestem et benignum medicum frequentissime sunt experti. Tempia, criptae, sacella per Italiae loca in honorem S. Cataldi sunt vel nova extructa vel ex devotione nuncupata.

sianum. Combustis bellorum et gentilium furore scripturis, Praesulum insignis ejus Ecclesiae series ab Amasiano usque ad S. Cataldum, et a Cataldo ad aetatem Magni Gregorii Pp. sive vi saeculi exitum, non satis liquet.

Sacra ossa, miram redolentia suavitatem, inventa sunt anno MLXXI, cum, Archiepiscopo Drogone curante, dirueretur vetustate collabens majus templum, ut novum magnificentius excitaretur; ex hac maxime elevatione et in nova repositione, ob stupenda miracula, in S. Episcopum excitata est fiducia, veneratio, fama. Anno dein MCL Geraldus Tarentinus Archiepisc. sancti Patroni Reliquias honorificentius ut asservarentur in argenteam capsam transtulit, ac translationem qua majori potuit solemnitate celebravit, aliaque permulta per sanctum suum Deus tunc portenta operatus est. Tandem anno MDLXXX Gregorius XIII sacra pignora devote in ejus festo visitantibus, cum in Tarentina urbe, splendida Invent. et Translat. sollemnitas esset instituta, plenariam indulgentiam concessit, indeque a Tarentinae Archidioecesis utroque Clero coepit recitari ejusdem Sⁱ Officium ad formam Rom. Breviarii redactum et emendatum.

MARTYROL. — Mediolani, Inventio SS^{um} Martyrum NAZARII et CELSI; quando B. Ambrosius Episcopus S. Nazarii corpus recenti adhuc sanguine conspersum reperit, atque ad Basilicam Apostolorum transtulit una cum corpore beati Celsi pueri, quem idem ipse nutrierat, et Anolinus in Neronis persecutione, simul cum eo, gladio feriri jusserat, quarto Kalendas Augusti, quo die festivitas eorum martyrii celebratur. (*Vide apud Suerium xxviii Jul. et in historia S. Ambrosii vii Dec.*).

S. ISIDORUS AGRICOLA.

Obiit anno 1170. — Hispanus.

MARTYROL. — Matriti, S. ISIDORI Agricolae, quem miraculis clarum Gregorius Decimusquintus una cum SS. Ignatio, Francisco, Teresia et Philippo in Sanctorum numerum retulit.

Natus est Isidorus in oppido Ma-

triti (a) Toletanae dioecesis, humilibus quidem et egenis parentibus, catholicis tamen ac piis, a quibus in timore Domini educatus et doctus ferre jugum ab adolescentiâ suâ, juvenutis illecebras fortiter ac viriliter devicit, ac spretâ latâ viâ quae ducit ad perditionem, angustam et arduam semitam vitae aggressus est, indutus, juxta Apostolum, tamquam electus Dei sanctus et dilectus, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam et patientiam, et super omnia charitatem habens, quod est vinculum perfectionis. Cumque paupertatis onere premeretur; eique necesse esset in labore vultus sui vesci pane suo, laboriosum et humile, sed quod innocuum existimavit vitae genus, agriculturam elegit. Quam tamen omnibus diebus ita exercuit, ut numquam ejus causâ pietatis et misericordiae opera intermiserit. Nec enim umquam ad agrum colendum exiit, nisi postquam sacrificio Missae interfuit, ac preces ad Deum et beatissimam Virginem Dei Matrem ex imo pectore profudit. Praecepta vero Dei et Ecclesiae adeo diligenter observabat, ut, ne assiduus quidem laboribus fractus, statuta a sacris constitutionibus jejunia umquam omiserit; corpus autem suum ut in servitutem redigeret, non contentus vitae laboriosae incommodis, quibus assidue fatigabatur, spiritu Dei impellente, aliis etiam castigabat afflictionibus et pressuris. Charitate in proximis fuit admirabili, nam, quamvis

(a) MATRITUM (vulgò *Madrid*), nunc urbs Hispaniarum princeps, ante medium decimisexti saeculi vicus erat ignobilis, ad censum pertinens Archiepiscopi Toletani. Philippus II Iberiae et Lusitaniae Rex isthuc Toletum civilem transtulit Metropolim. Quarumdam inde, neotericae, quae in profanis continentur et exuberat, magnificentiae, aedium et viarum amplitudine spectabilis, nullis gaudet ecclesiasticis fastis, nullo sacro quod insignem deceat urbem, decoratur monumento. Plura quidem fovendae histrionicae excitavit Matritium theatra, nulla ibi ad Religionis decus munifica pietas orationis aliquanto illustra domicilia.

ipse pauperrimus labore manuum suarum sibi victum compararet, erga illos tamen semper dives in misericordiâ inventus est, adeo ut de necessariis jugiter sibi detraheret, nec unquam, quod pauperibus elargiretur, deesset. Accedebat ad hoc injuriarum perfecta condonatio; conjugalis praeterea castitas, quam semper inviolatam servavit; quas, ceterasque omnes virtutes adeo mirifice coluit, ut proximis nedum exemplo, sed etiam admirationi esset, qui videntes opera ejus bona, glorificabant Deum Patrem, qui in coelis est.

Quam vero validum et inconcussum fuerit fundamentum fidei, quo ejus virtutes innitebantur, pluribus et admirabilibus signis Altissimus comprobavit.

Atque illud in primis memorabile fuit; nam, cum mediâ aestate dominus agri, quem vir Dei Isidorus colebat, eo sitibundus accessisset ipsumque rogasset, ut ubi aliquid aquae reperiretur ostenderet, locum ad vicinum montem demonstravit: quo cum ille perrexisset, atque omnia a rentia ac solis ardoribus exusta reperisset, cum indignatione quasi delusus ad eum revertitur. At vir sanctus statim ad eundem locum redire suadet, eumque comitatus, et fide fortiter animatus, instar Moysis, stimulo quem gerebat percussit terram, et statim fluxerunt in sicco perennes aquae: duratque admirandus ille fons nullis umquam ardoribus arefactus usque ad praesentem diem, et magnâ populorum frequentiam celebratur, ob innumera miracula, quae in sanitatem gentium meritis Beati Isidori per ejus aquae usum Omnipotens operatur.

Accusatus fuerat a vicinis Isidorus apud agri dominum, quod, orationi plurimum intentus, minus quam par erat in culturâ fundi laboraret; cumque ad eum severe castigaturus dominus accurrisset, agrum suum triplici jugo bovum arari prospexit;

duobus quidem ab adolescentibus, candidis vestibus indutis, actis, tertio vero ab Isidoro; cum appropinquasset autem dominus, solum Isidori jugum cernit, reliqua non vidit; intellexitque demum verissimum esse, quod Dei servus saepe affirmaverat, non perire ipsi tempus, quod in obsequium Dei impenderetur.

Orabat vir Dei in ecclesiâ sanctae Mariae Magdalenae, cum ad eum accessere quidam nuntiantes asinam ejus in faucibus lupi jam esse, nec servari posse nisi propere subveniret; at ille, qui jactabat in Domino cogitatum suum, nec minimum quidem commotus, pacato vultu respondit: *Ite in pace, filii, fiat voluntas Dei.* Ceterum, precibus expletis, ecclesiamque egressus, asinam vivam, lupum vero divinitus percussum, et juxta eam mortuum invenit.

Magnifice etiam testatus est Deus misericordiarum, quam acceptus ei fuerit servus suus in misericordiis pauperum; saepius enim panes et edulia, ad refectionem egenorum ab eo comparata, in manibus ejus multiplicavit; quodam enim die, cum omnia, quae in cibos pauperum paraverat, distribuisset, pauper supervenit elemosynam efflagitans; at vir sanctus uxorem suam jussit inspicere, si quid cibarii in ollâ remansisset, atque ad illum deferre; cumque illa quicquam superfuisse negaret, Isidorus, fide fervens et charitate exaestuans, rursus institit, ut iterum inspiceret, quod cum fecisset, vas, quod vacuum relictum erat, mirabiliter pulmento plenum repertum est, atque ita egenus abunde saturatus. Rursus, cum quodam festo die de more a piis nonnullis sodalibus convivium ageretur, Dei servus, orationi intentus, in ecclesiâ diutius commoratus est, nec ad convivium accessit, nisi illo peracto, adducens secum numerosum pauperum gregem; cumque de tanto egenorum numero socii indignarentur, cum nihil quod illis

apponere possent, praeter unicam partem Isidoro reservatam, superesset, vas, in quo ea reposita erat, adeo redundans invenerunt, ut non solum abunde praesentibus sufficeret, sed et portio ejus non modica pro absentibus pauperibus seposita fuerit. Nec solum hominum genus misericordiâ complexus est, sed illud praetergressus, etiam volucres coeli eâ inundavit. Cum enim hyemali tempore omnia nive cooperta essent, ipseque columbarum ingentem numerum vidisset non invenientium cibum, misericordiâ motus super eas, ad illius imitationem qui dat jumentis escam ipsorum et pullis corvorum invocantibus eum, terram manu deterisit, eamque tritico, quod ad molendum deferebatur, abundantem conspersit. Quem commiserationis excessum miraculo Deus insignire voluit; tritico quod superfuera, ad pristinae mensurae modum, stupentibus sociis, mirabiliter aucto.

Adveniente demum tempore, quo tamquam bonus certator coronam justitiae sibi repositam consecuturus erat, post humillimam peccatorum confessionem, et sacrum Viaticum summâ cum devotione susceptum, hortatus domesticos, quantum potuit, ad dilectionem Dei et proximi, plenus bonorum operum, sanctitate et miraculis admirabilis, terrenis vinculis, quod diu concupierat, ut cum Christo esset, exsolutus, ad coelestem patriam evolavit, anno a salute mundi millesimo centesimo septuagesimo.

Corpus ejus in sancti Andreae coemeterio depositum cum per quadraginta annos fuisset omnibus coeli injuriis expositum, nihilominus, qui capillorum capitis sanctorum suorum numerum custodit, ab omni corruptione illaesum praeservavit. Nam quadragesimo anno elapso, cum amicus ejus, deinde matrona per visum admoniti fuissent, ut decentius in ecclesiâ conderetur, corpus ejus integrum et incontaminatum, incorruptis

velaminibus quibus erat involutum, suavissimum odorem spirans, reperiunt, ac honorifico sepulcro datum, in quo deinde anno MDCXIII cum eâdem integritate et odorem suavitatis inventum fuit, cum mandato delegatorum sanctae Sedis Apostolicae, ut visitaretur et inspiceretur, inde fuit extractum,

Dies vero translationis ejus, vere dies insignis solemnitatis et laetitiae divinitus effectus est; effusi enim sunt abundanter super populum fidelem ejus intercessionibus thesauri miserationum Domini in curationibus et sanitatibus. Ad contactum enim pulveris sepulcri ejus, oculi caecorum aperti sunt, surdorum aures patuerunt, et claudi, consolidatis basibus, ambulaverunt, et variis languoribus vexati sanitatis gratiam impetrarunt; omnibus Dominum in sanctis ejus et in multitudine virtutis ejus collaudantibus. Quin etiam et ecclesiarum campanae, quamdiu processio translationis duravit, per universum oppidum nullo impellente sonuerunt.

Quamvis autem ejus sanctitatis fama per universam Hispaniam jam antea penetrasset, et memoria illius apud omnes illas gentes in benedictione esset, post translationem tamen corporis ejus, tot magnalibus a Deo decorata, illustrior et gloriosior haberi coepit. Sed et sequentibus temporibus frequenter dignatus est Dominus Deus noster per intercessionem servi sui notam facere multitudinem misericordiae suae, ingentia beneficia fideliter petentibus tribuens. (*Ex Bulla Canonizat. ed. anno MDCXXI.*)

QUINTO IDUS

DIE XI.

MARTYROL. — Romae, viâ Salaria, natalis B. ANTHIMI Presbyteri, qui post virtutum et praedicationis insignia, in persecutione Diocletiani, in Tiberim praecipitatus, et ab Angelo exinde ereptus, oratorio proprio reconstitutus est; deinde capite punitus,

victor migravit ad coelos. (*In Surio, p. 312*).

MARTYROL. — Eodem die, S. EVELLI Mart., qui cum esset de familia Neronis, ad passionem S. Torpëtis in Christum credidit, pro quo et decollatus est. (*Vide infra ad diem XVII in brevi hist. S. Torpëtis*).

MARTYROL. — Item Romae, SS^{um} Martyrum MAXIMI, BASSI et FABII qui sub Diocletiano viâ Salaria caesi sunt. (*Vide supra in Actis S. Anthimi, p. 313*).

SS. MARTYRES ANASTASIUS ET SOCII

Med. Saec. III. — Itali.

MARTYROL. — Camerini, SS^{um} MM. ANASTASII et Sociorum, qui in persecutione Decii sub Antiocho Praeside caesi sunt.

Ex Actis S. Venantii haec excerp-
psit Ferrarius in Catalogo SS^{um} Ita-
liae; Anastasius Cornicularius (a) Ca-
merini agebat quo tempore S. Ve-
nantius martyrio affectus est. Qui mi-
raculis illius permotus, in Christum
credidit, ac cum tota ejus familia
(uxore THEOPISTA, quatuor maribus
natis ESOPE, ARADIO, CALISTO, FELICE,
filiabus duabus EUPHEMIA et PRIMI-
TIVA) a sancto Porphyrio Presbyt.
(iv huj.) baptizatus est. Quod cum
Antiochus Praeses accepisset, illum
cum suis tentum et ad se adductum,
cum in acceptae fidei confessione
immobiles persisterent, capite trun-
cari jussit v Idus Maji, Decio Impe-
ratore.

MARTYROL. — Auximi in Piceno,
SS^{um} Martyrum SISINII, DIACONI, DIO-
CLETII et FLORENTII discipulorum
S. Anthimi Presbyteri, qui sub Dio-
cletiano lapidibus obruti, martyrium
compleverunt. (*Et de his vide supra*

(a) Cornicularii nomen erat officii in Praetorio;
is namque sententiis damnatorum exequendis
praeerat.

in Actis S. Anthimi apud Surium, p. 313).

MARTYROL. — Varennis, S. GAN-
GULPHI Martyris. (*Surius, p. 322*).

MARTYROL. — Viennae, S. MAMERTI
Episc., qui ob imminentem cladem
solemnnes ante Ascensionem Domini
triduanus Litanias in ea urbe insti-
tuit, quem ritum postea universalis
Ecclesia recipiens comprobavit. (*In
Surio, p. 320*).

MARTYROL. — Apud Silviniacum,
depositio S. MAJOLI Abbatis Clunia-
censis, cujus vita sanctis meritis fuit
praeclara. (*Surius, p. 326*).

S. ILLUMINATUS CONF.

Inc. aet. — Italus.

MARTYROL. — In Piceno apud Se-
ptempedanum, S. ILLUMINATI Confes-
soris.

Perperam Ferrarius hunc tradit
S. Francisci socium et alumnum
fuisse; ab hodierno alius ille B. Il-
luminatus est, et patriâ Interamnen-
sis ex familia de Castellis, cujus cor-
pus Assisii ajunt requiescere in eccl.
Minorum Conventualium. De S. Il-
luminato Septempedano gravia extant
documenta, sed nulla de ejus natali
loco et gestis; obiisse Septempedae
(ital. *Sanseverino*) certum affirmant.
Ejus sacrum corpus annotat Baro-
nius hoc in oppidulo religiose servari
et coli in Monasterio S. Mariani quod
olim Benedictinorum erat, postea ejus-
dem Ordinis Sanctimonialis incolue-
runt sub S. Catharinae nomine. S. Il-
luminati pallium saepissime deporta-
tum, ut non vana spe exposcebatur,
ad aegros, mire ad contactum infir-
mitates populusse constat.

S. FRANCISCUS DE HIERON.

Obiit anno 1716. — Italus.

MARTYROL. — In oppido Cryptalea-
rum Tarentinae Dioecesis, S. FRANCI-
SCI de Hieronymo, Confess. Societ.

Jesu, eximiae in procuranda animarum salute charitatis et patientiae, quem Gregorius Pp. XVI in Sancto-
rum canonem retulit. Ejus autem depositio Neapoli in ecclesia domus professae ubi corpus quiescit, summa celebritate cõlitur.

Humili apud Tarentum (vide notam supra pro S. Cataldo) urbem vico *Cryptalae* (ital. *Delle-grotte*) magnam ortu suo contulit gloriam Franciscus non obscura *De Girolamo* stirpe progenitus. Pia parentum curâ institutus pueritiam egit non modo virtutibus quae essent futurae sanctitatis praesagium, sed et sequenti miraculo conspicuam. Cum enim praeter modestiam, obedientiam, orationis assiduitatem, immensa ferveret in proximos charitate, misericordiâ in pauperes adeo vehementer ardebat, ut stipem roganti vel occurrenti egênò quidquid praesto esset, pecuniam, cibaria, vestes largiretur. Contigit autem quadam vice ut filiolum mater deprehenderet panem plenis manibus pauperi deferentem; eum igitur de prodigentia increpat qua paternam domum expoliat ut extraneis immodice tribuat, eumque talibus in posterum jubet penitus abstinere. Suffusus tunc rubore genis suavique voce Franciscus: « verèris ne mater, ait, eleemosynae causâ panem nobis aliquando defuturum? Inspice, quaeso, in arcam; eam ne uno quidem pane reperiès imminutam. » Mira in Deum fiducia beatulum non fefellit, inspectura illico ad arcam accurrit mater; vera eum dixisse suis ipsamet oculis comperit; ad puerum revertitur, de virtute eleemosynae laudat, gaudio illacrymans amplectitur, et quadam in admirandum puerum reverentiâ indulget libentissime ut charitatis operibus non desistat. Duodecimum attingens aetatis annum, cuidam se adjunxit Operariorum evangelicorum sodalitiò, in quo catechizandis rudibus diligentem impendens operam, apostolico in quo tam insignis erat eva-

surus ministerio prolusit. Theologice instructus Neapoli disciplinis, Presbyterque factus, ita perfectionis iter visus est arripuisse ut *Sacerdos sanctus* passim vocitaretur; inclytae paulo post Societati Jesu nomen dedit, in cujus tirocinio postquam dure admodum, ut aurum igne probatum, ad abjectionis sui et patientiae experimentum, habitus esset, ac Ordinis moderatoribus optimum se futurum evangelii praeconem, majorem Dei gloriam et animarum salutem zelaturum se probasset, praeter tria solumnia Religiosorum consueta, quantum S. institutore Ignatio investum de Missionibus votum nuncupavit.

Sacrâ ad Japoniae regnum expeditione, quam martyrium anhelans concupierat, praepeditus, Neapoli retentus est ut Missionibus isthic ad Praesulum nutum gerendis praeesset, quod divinitus dispositum fuisse declaravit eventus. Incredibile enim nec brevi describendum quot praedicationis et audiendarum confessionum labores, quibus plures defatigari potuissent, ipse unus, corpore gracili et crebris aegritudinibus obnoxio ac jejuniis et flagellationibus macerato, suscepit atque pertulerit. Non Neapolis tantum frequentissima civitas, sed regni provinciae per oppida, vicos, per compita, vias, carceribus detenti, triremibus mancipati, milites in stationibus, circulatores impudentes, infami deditae quaestui mulierculae, publici quique peccatores Francisci vocem de divinis judiciis, de morte quae malos male perdet, de turpitudine peccati, de necessitate poenitentiae, de misericordia et justitia Domini alte et potenter personantem audiere. Aerumnis afflictatus, conviciis impetitus, pericula spernens, difficultatibus nullis territatus cum de lucrandis pessimorum animabus ageretur, quadraginta et amplius per annos desudavit. Apostolici viri verbis vim addebant mirabilia divinae in pervicaces ultio-

nis signa; accedebant scrutationes cordium, futurorum vaticinia, bilocationis prodigium, gratia curationum, annona divinitus multiplicata. Horrendum, sed auditoribus saluberrimum quadam die accidit, ut videlicet ex ore meretricis subitâ quam Franciscus impenitenti comminatus fuerat morte correptae, ad viri Dei imperium, vox eruperit qua se in inferno detrusam palam denunciavit. Praeclarum id etiam fuit, quod cum Franciscus quadam die ante meretriciam divitum aedem ad frequentissimam turbam concionaretur, ex illa domo vehiculum aliquot istiusmodi foeminarum gestantem ea qua solent procaci pompâ prodeuntium, obstrusam stipata multitudine viam, non sine gravi corporum periculo tentaret. Clamitant undique concio, moram aliquantulam petentes ne viri Dei sermo deturbetur; quid autem illae? Impudentissime aurigam iubent equos compellere. « Heu, divine Jesu » exclamat hoc viso Franciscus, ante equos se propiciens, Crucifixi imaginem elevatam praeferens, heu divinae Jesu, quoniam hae saeculi divae nulla in te reverentiâ cohibentur, tibi animantia irrationalia erunt obsecutura. » His dictis, confestim eorum constitit impetus, nec datum vehiculo progredi, donec Franciscus finem dicendi fecisset.

Dum assidua et ad movendum animos efficacissima facundiâ innumera- biles per publicam praedicationem e daemone faucibus eripiebat, Francisci operâ erat in aegrotis invisen- dis, morientium pie permulcendis agonibus, dissidentium pace procura- anda. Nullum probe fuit malorum et necessitatum maxime spiritualium genus cui admirandus Ignatii filius non occurreret, nulla ex iis quae divina Religione suppeditantur subsidia quae Franciscus mirabiliter in plurimorum salutem non praebuerit. Quibus in praestandis, ut facile con- jicere est, iuge Apostolici viri mar-

tyrium fuit; eoque impensius omnia et alacrius, quaecumque perpeti con- tingeret, patiendi pro Christo percipi- dus, exequiebatur, ut antiquum profundendi pro Jesu nomine san- guinis expleret quodammodo votum; quare in evangelicis laboribus illud identidem repetebat: « Mea, Neapolis, Japonia est, meae hic Indiarum gen- tes sunt. » Invicta hinc ejus mansuetudo in impiis, a quibus aliquoties pro eximiae charitatis mercede con- tumelias et verbera accipiebat; non semel unam maxillam percutienti humilis et mitis alteram caedendam obtulit; acerbissimo brachium cap- tivi Mahometani, qui ictum servo Dei impeggerat, divina ultione im- misso dolore, signo Crucis repente liberavit. Diris ante vitae consum- mationem cruciatibus exagitatus, cum ei decumbenti quis humana in eum pietate suggereret ut leniri a Deo exposceret tanta dolorum vis, mi- nime expedire respondit, et, *Cre- scant, ait, in mille millia*. Imminente transitu, victoriae emisit et gratia- rum actionis hymnum, *Te Deum lau- damus, canens, et, magnificat anima mea Dominum*. Denique in coelum evocatus, pretiosa in conspectu Do- mini sanctorum morte, animam pla- cidissime efflavit, annos agens qua- tuor supra septuaginta. Meritis et miraculis clarum Pius Pp. VII Bea- tum pronuntiavit, Gregorius XVI so- lemnis Canonizationis auxit honori- bus. (*Ex Lectionibus hist. officii, ali- quantulum narratione interpolatis E- minentissimi Card. Wiseman, gallice a Presbyt. Guerin tradita*).

QUARTO IDUS

DIE XII.

MARTYROL. — Romae, viâ Ardea- tinâ, SS. Martyrum NEREI et ACHIL- LEI fratrum; qui primo cum FLAVIA DOMITILLA cujus erant eunuchi, in insula Pontia longum pro Christo duxerunt exilium; postmodum gra- vissimis verberibus attractati sunt; deinde cum a Minutio Rufo Consu-

lari, equuleo et flammis ad immolandum compellerentur, dicerentque se, a beato Petro Apostolo baptizatos, nulla ratione posse idòlis immolare, capite caesi sunt. Horum sacrae reliquiae, simulque Flaviae Domitillae, ex Diaconia S. Hadriani in antiquum eorum Titulum, ubi olim reconditae asservabantur, nunc restauratum jussu Clementis Pp. VIII solemniter translatae sunt, pridie hujus diei. (*In Surio, p. 334*).

MARTYROL. — Ibidem viâ Aureliâ, S. PANCRAII Martyris, qui cum esset annorum quatuordecim, sub Dioletiano martyrium, capitis obtruncatione complevit.

Item Romae, S. DIONYSII patrum ejusdem beati Pancratii. (*De utroque iisdem in Actis apud Surium, p. 345*).

S. PHILIPPUS PRESB.

Incertâ aetate.

MARTYROL. — In Sicilia, S. PHILIPPI Argyrionis, qui a Romano Pontifice ad eam insulam missus, magnam illius partem ad Christum convertit; cujus sanctitas in liberandis energumenis maxime declaratur.

Ex Bollandi Continuatorum prologo crítico Acta de illustri S. Argyriensi Presbytero, ut multis ineptissime dictis referta, discimus habere suspecta. Valde profecto incerta quae venerabili cuidam coaevo monacho Eusebio, sed improbabiliiter adjudicantur, quorum exordium est: «In diebus Arcadii Imperatoris;» communia sunt pluribus Siculis Ecclesiis, e Graecis fontibus, deducta; ex his fatetur Baronius, antiquioribus Catalogis consentientibus, Româ in Siciliam a Summo Pontifice missum Philippum fuisse. Alia prorsus apocrypha extant utpote mendosissima, et perridicule Magno S. Athanasio attributa. Sancti ergo viri aevum et

patria latent; in Siciliam certe vel sponte, vel ut ajunt missus, venit ad Apostolatam hac in insula salubriter feliciterque gerendum, ibique frequentem tum infestationem daemonum ex innumeris corporibus insignis thaumaturgus depulit; quare antonomastice S. Presbyter *daemonum expulso*r inscribitur. Celeberrima apud Siculos Argyrio (*a*) habitatione, sepulcro, miraculis, cultu S. Philippi, *Argyri*onis propterea dicti ad instar cognomenti.

MARTYROL. — Salaminae in Cipro, S. EPIPHANII Episcopi, qui multiplici eruditione et sacrarum litterarum scientiâ excellens, vitae quoque sanctitate, zelo Catholicae fidei, munificentia in pauperes, et virtute miraculorum extitit admirandus. (*In Surio, p. 347*).

S. GERMANUS EPISC.

Sedit a 715 ad 730.

MARTYROL. — Constantinopoli, S. GERMANI Episcopi, virtutibus et doctrinâ insignis, qui Leonem Isauricum, adversus sacras Imagines edictum promulgantem, magna fiducia redarguit.

S. Pater Germanus sub Imperio Heraclii natus (circa med. vii saeculi) fuit filius Justiniani Patricii quem ob invidiam, Heraclii nepos occidit, ipsumque Germanum evirari curavit, ac magnae ecclesiae Clero praeposuit. Tunc ille primum quidem se divin. Scripturarum studio addixit, contemplationique et ceteris virtutibus acquirendis sese totum impendit. Postea Episcopus initiatus, Ecclesiam Cyzicenam regendam suscepit. Inde Sedem transferens, ad Constantinopolitanam Ecclesiae regimen evectus fuit. Ibi tunc Patriarcha suâ populum doctrinâ illuminavit, atque altiora divinarum Scripturarum arcana expo-

(a) *Agyrium*, Argyrium, Agirum, Agyrena (ital. *Agirone*) varie scriptum oppidum vetustissimum

reperimus, altissimo in montis vertice eminens. Nomen urbi et monti ex argentis fodinis factum.

suit; persistens in eo munere usque ad Leonis Isaurici Imperium. Quem cum a sacrarum imaginum cultu aversum vidisset, eumque neque rationibus neque hortamentis ab haeresi avocare valuisset, Humerali, hoc est Patriarchali veste super sacro altari deposita, ad propriam domum regressus quietam egit vitam; ubi preces assidue Deo offerens, nonagenario major migravit ad Dominum. Cujus funus dum efferretur, varios accedentium morbos depulit, ac post ejusdem sepulturam assidua sanationum beneficia ex sacris ejus pignoribus exundantia fideles consequuntur. (*Ex sacris Graecae Ecclesiae monumentis*). Summis a S. Gregorio II Papa laudibus extollitur in epistola ad Imp. Leonem; «... talem habebas Pontificem, Dominum inquam Germanum fratrem nostrum et comministrum. Hujus debebas tamquam Patris atque Doctoris et tamquam senioris, multaue rerum cum Ecclesiasticarum tum civilium experientia pollentis, consiliis obtemperare. Annum etenim agit hodie vir ille nonagesimum quintum, singulis Patriarchis et Imperatoribus inserviens, perpetuoque fuit occupatus, quod utrisque rebus gerendis mirifice utilis et aptus esset.» Multa egregie scripsit, quae extant in T. 98 Graecae Patrologiae a *Migne* editae. Speciali in his notandum opusculum *de haeresibus et synodis* quod de tenebris primus in lucem nostris temporibus protulit clarissimus Card. *Mai* in *Rom. Spicilegio*, gemmamque appellare non dubitavit. Id vero ne confundas cum Catalogo *de sex synodis Oecumenicis* a *Lemoine* perperam S. Germano adscripto, ejusque sub nomine inserto in Gallandiana PP. Bibliotheca.

MARTYROL. — Trêviris, S. MODOALDI Episcopi. (*Surius*, p. 363).

S. DOMINICUS EREMITA

Anno obiit 1109. — *Italia*.

MARTYROL. — In civitate Calciatensi. S. DOMINICI Confessoris.

Calciatensis ex urbe Hispanica, ut infra dicendum, cognomento, Dominicus, in Italia natus, adolescens, divino cultui omnique virtutis studio addictus, ut se totum Deo manciparet, patrimonio divendito; conflatoque inde pretio pauperibus erogato, ut latere penitus posset relicta patria in Hispaniam concessit, atque in monasterio S. Benedicti de Baldeneda cucullum exambiit. Sed quia externus, ignotus, litterarum expertus, repulsam tulit. Ab alio similiter coenobio rejectus, a proposito tamen non recessit, Monachum induit, et cucullo impetrato; vitam seorsim quodammodo egit eremiticam. Magistrum autem monachicae institutionis absolutissimum nactus, V. Gregorium Ord. S. Benedicti, Card. Ostiensem Episcopum, qui Apostolicus Legatus in Hispaniam adventaverat, ei deinceps dignissimus discipulus adhaesit. Mortuo optimo magistro, perpetuum sibi stationem elegit ubi ab ejus nomine et mansione ac ingenti beneficio orta urbs est Calciatensis (Hispan. *S. Domingo de la Calzada*). Ad id etenim consilii permotus Dominicus est quod densissima illic sylva, multis perflugum latronibus et latibulum sicariis qui insidias struere Compostellam euntibus peregrinis non desisterent; hanc ergo ut praedonibus occasionem praescinderet, sylvam ferro et igne extirpatam, cellulam illic sibi construxit; et miro nobilissimoque ausu, unus homo jejuniis et vigiliis exhaustus, planam, lapidibus stratam, viam summo peregrinantium commodo aperuit; hinc appellatio: *S. Domingo de la Calzada* scilicet locus a S. Dominico pervius factus. Addidit cellulae suae Oratorium Deiparae sacrum; excipiendis autem peregrinis supplicatum

ad S. Jacobum (*vide* MARTYROL. ILLUSTR., *Febr.*, p. 103*) excipiendis Xenodochium constituit, quod Dominus submissis multorum eleemosynis insigniter juit; Dominicus autem plurimis vivens et ab obitu miraculis claruit. Decessit vir Dei in senectute bona, eodemque loco est sepultus quo postea ecclesia ejus nomini et honori atque urbs est aedificata, eumque Tutelarem maximum solemniter veneratur. (*Ex menologio Benedictino, cui adstipulantur Petrus Ribadeneira et varii Hispani Scripti.*)

TERTIO IDUS.

DIE XIII.

MARTYROL. — Romae, Dedicatio Ecclesiae S. MARIAE AD MARTYRES, quam B. Bonifacius Pp. Quartus, expurgato deorum omnium veteri fano quod Pântheon vocabatur, in honorem Beatae semper Virginis Mariae et omnium Martyrum dedicavit tempore Phocae Imperatoris.

PAN-THEON e graeco *omnium Deorum* sive *omnibus Diis* latine sonans, orbiculare Templum (vulg. Rom. *La Rotonda*) notissimum, et Antiquitatum Paganicarum Urbis praestantius quod extet priscam prae se ferens integritatem monumentum, Marcus Agrippa, Herodis Judaeae Regis nepos, Romae tertium Consul, aere publico, JOVI ULTORI juxta Plinium, universaeque divorum turmae dicavit circa annum Chr. xxxviii, imperante Caligolâ. E Dionis (*Hist. lib. 53*) verbis: « Pantheon quoque perfecit Agrippa » non absurde conjiciendum aedis fundamenta alium, ignotum tamen, jecisse; cum alio insuper sit ordine ducta fornix templi, alio Porticus, non unum dicere est utrique architectum praefuisse, ac alterum priore fuisse excellentiorem. Porro porticus vestibuli magnificentissima multo post videtur aedificio adjecta. Ut coeli similitudinem ostenderet, Dion ait, formâ concavâ fastigium voluit auctor.

Circa dcviii S. Bonifacius Pp. IV

(*colitur* xxv *huj.*) ab Imperatore Phoca Templum idololatricum impetravit, daemonum cultu purgandum, ut, Christianis ritibus, Coelorum Reginae et gloriosi Martyrum exercitus honori nuncuparetur. Phocas non solum votis annuit, sed et pretiosis donariis novam dedicationem decoravit, Anno mdcxxvii Urbanus Pp. VIII aeneas trabes in ligneas commutavit, ut ad longe nobilius opus illarum materia converteretur, conficiendis scilicet columnis quibus tholus suffulcitur in peristromatis seu *Baldechini* * speciem aram e sublimi contegens *Confessionis*, media in S. Petri Basilica, supra Apostolorum sepulcrum.

S. MUCIUS PRESB. MART.

Circa finem III Saec.

MARTYROL. — Constantinopoli, beati MUCH Presbyt. et Mart., qui sub Diocletiano Imperatore et Laodicio Proconsule, primo Amphipoli multis poenis atque cruciatibus ob Christi confessionem afflictus, postea Byzantium usque perductus, capitali sententiâ occubuit.

Mocius (apud Latinos Mucius) Christi hieromartyr, in urbe Byzantio natus, parentibus Christianis qui illustres et valde locuplètes erant, veteri Româ oriundi, Presbyter cum esset Amphipolitanae Ecclesiae, operam impendebat Christum et unum Deum ac universorum Dominum praedicando, ut idolorum cultores ab impiis ritibus ad veram Religionem deduceret. Cum vero quadam die, Bacchi festa peragerentur, et a Proconsule Laodicio et a populo victimae immolarentur, zelo divino motus accurrens, aram subvertit et victimas dispersit. Comprehensus igitur, tormentis subjectus est, atque in ar-

* *Baldakinum* seu *Baldekinum* pannus Babylo-nius auro intextus, dictus a Babylone, hodie *Baldak*; unde etiam umbella quadrata tam portatilis quam pensilis nomen obtinuit.

dentem rogum conjectus. Verum in medio flammæ visus est unâ cum tribus viris psallentibus, ex quibus uni prae caeteris facies sole splendidior emicabat. Ac ipse quidem ex igne incolumis evasit; quæ tamen flammarum vis in adstantes effusa et Proconsulem ipsum et novem ex ejus comitatu vivos penitus combussit. Tum a principe Thalasio in carcerem conjectus est; deinde a succedente Maximo Praeside in quaestionem revocatur; cumque Christum negare jussus, eum potius illustri encomio publice prædicaret, duabus rotis alligatur, a quibus discerperetur; sed his mire ereptus, feris objicitur, quæ illaesum relinquunt. Universus ergo populus his visis, eum conclamabat esse dimittendum, quare Heracleam inde Byzantium mittitur, ubi accepta mortis gladio inferendæ sententiâ, capite plectitur. Uno ab urbe milliariorio est a Christianis sepultus. Postremo autem Constantinus Magnus, cum magnificentissimam aedem S. Mucio extruxisset; sacrum ejus corpus eo transtulit et honorifice condidit. (*E Graecis monumentis*).

MARTYROL. — Heracleae, S. GLYCERIAE Martyris Romanae, quæ sub Antonino Imperatore et Sabino Praeside passa est. (*Vide Acta in Surio, p. 306, ubi agitur et de carceris custode S. LAODICIO martyrii socio*).

MARTYRES PLURIMI ALEXANDRINI

Anno 372.

MARTYROL. — Alexandriae, commemoratio plurimorum Sanctorum Martyrum, qui ob fidem Catholicam ab Arianis in Ecclesia Theonae occisi sunt.

Provinciae Alexandrinae, Valente imperante, Rector Palladius, Christiani quidem nomen gerens, ut tradit Gregorius Nazianz., sed simulatorum cultui deditus, collecta Gentilium et Judaeorum manu, obsessâ

ecclesia; Petrum, Magni Athanasii successorem in Episcopatu, qui sudorum illius fuerat particeps, assiduus comes, omnisque generis pericula, in propugnanda orthodoxa fide, cum illo expertus, exire jusserat, invitum alioquin expellendum minatus. In ejus locum Lucius Arianus introductus, qui a Nazianzeno appellatur veritatis pròditor, luporum pastor, per caulam transcendens latro, secundus Arius. Hic cum videret Alexandrinum populum vere orthodoxum ab haereticis suis conventibus abstinere, satellitum loco gentiles adhibens, alios verberibus laniabat, alios carceribus includebat, aliorum etiam domos populabatur. Accessit tum impii Palladii ira, qui collecta multitudine, adhibitis etiam ex Valentis mandato militibus, « impetum in Ecclesiam fecit perinde ac si ad subigendos Barbaros properaret. Tunc teterrima facinora perpetrata sunt, quæ cum ego, ait in historica Epistola sua prædictus Ep. Petrus, referre vellem, tantum mihi dolorem attulit eorum recordatio, ut ingentem lacrymarum copiam effuderim... »

« Ingressa enim turba in ecclesiam quam vocant Theonae (*V. ad xxiii Aug.*); laudes idolorum canebant, plausus manuum indecoros, et fractas cum obscoenitate voces usurpabant; ejusmodi denique contumelias adversus Virgines Christi, quas nec lingua proferre sustinet, nam et turpis est ipsa prolatio... *Earum* vestem disciderunt, easque nudas per totam urbem traduxerunt, petulanter iis illudentes.... Sed, o rem calamitosam! multae *ex iis* per vim stupratae sunt, multae dum fustibus capita verberarentur, manserunt exanimæ. Ac ne corpora quidem sepulturae mandari permittebant.... » Tunc largitionum Comes, regionum thesaurorum aconomus, Magnus nomine, qui cum intruso Episcopo Lucio venerat, imensam militum multitudinem secum ducens, « statim, ne momento tem-

poris interjecto, acerbus satelles et crudelissimus Satrapa..., Presbyteros ac Diaconos, novemdecim numero, comprehendit, ex quibus nonnulli octogesimum annum excesserant, et quasi in detestando quodam facinore et legibus Romanis contrario deprehensi fuissent, constituto publico iudicio... avitam fidem per Patres nobis traditam pròdere eos coëgit, clementissimo Augusto Valenti gratissimum id fore asseverans. Assentiamini miseri, clamabat, assentiamini dogmati Arianorum... omni cunctatione abjecta, àlacres accedite ad subscribendum dogmati quod nunc disertis verbis prædicat Lucius; at pro certo habete, vos, si quidem parueritis, opes atque honores ab Imperatoribus consecuturos; si vero renuatis, carcerem, tormenta, quaestiones, flagra et cruciatus vos esse subituros, ac possessionibus cunctis spoliatos et patriâ extorres, in loca aspera atque incommoda deportandos. Ad hunc modum... fraude atque illecebris minas suas temperans, hortabatur simul et cogebat cunctos ut a pia sententia recederent. Verum illi, pietatis prodicionem omni tormento acerbiorum esse ducentes, responderunt, fraudem ejus pariter ac minas sua virtute animique magnitudine calcantes: Dêsine tandem, dêsine verbis nos terrere; cessa inanes proferre sermones.... » atque luculenter ac docte Arianam refutantes impietatem, Consubstantialem Filium Patri, juxta Nicaenam fidem, fortiter confessi sunt. « Haec et hujusmodi alia cum dixissent, eos multis diebus Comes in carcere detinuit, ratus eo se facto a

pia sententia illos abducturum. Verum illi, abjecta omni formidine, excelsiore animo pro pietatis defensione stabant, cruciatus esse ducentes.... gymnasium virtutis... Fatigatus igitur in infligendis tormentis, cum ipsi Arianorum impietati cedere noluisent, universo populo ante praetorium lamentante, sententiam in eos profert, ut Alexandria excedentes in Phoenices Heliopolim migrent, in qua ne audire quidem nomen Christi ulus incolarum sustinet; sunt enim omnes simulacrorum cultores. Mox cum illos navigium conscendere jussisset... solvere eos jubet, nullo comite instructos, nihil prorsus habentes solatii ad exilium perferendum.... ubi studia atque instituta diaboli vigent, ubi ferarum horrenda domicilia... »

« Cum omnes posthaec in media urbe publice et privatim singuli gement, et verba lugubria funderent... multi e flentibus rapti, ac prius custodiae mancipati, deinde verberati, torti, ad Phennensia et Proconnensia (a) metalla damnati sunt, viri qui pro Ecclesiae defensione, divino zelo incensi pugnaverant. Plerique enim erant Monachi, accuratoriis ac districtioris vitae studio solitudinem incolentes (b), tres ad viginti numero. Cum quibus paullo post Diaconus quoque, qui a Damaso (Rom. Pont.) consolatorias simul et communicatorias epistolas attulerat, manibus post tergum revinctis, publice a carnificibus ductus est non secus ac insignis quispiam maleficus. Qui cum homicidarum tormentis et adhuc acerbioribus cruciatus fuisset, lapidibus

(a) Loca valde a se invicem dissita. Nam *Phenne*, seu *Phunon* (Num. XXXIII vv. 42 et 43) apud S. Hieron. est *Fenon*, castra filiorum Israël in deserto, olim civitas Principum Edom, tunc viculus in deserto, ubi metalla, damnatorum suppliciiis effodiebantur. *Proconnesus* vero insula erat Propontidis, ubi marmora caedebantur, a vicina Cyzice Cyzicena dicta; ex marmoreis fodinis hodiernum accepit nomen apud Italos *isola* et *mar di Marmara*.

(b) * Vastat eremum, (ait Rufinus de praedicto Comite Magno) bella quiescentibus indicit. Tria millia simul et eo amplius viros, per totam eremum secreta et solitaria habitatione dispersos, oppugnare simul aggreditur. Mittit armatas equitum ac peditum manus; Tribunos et belli Duces tamquam adversus barbaros pugnatuos elegit. Qui cum venissent, novam belli speciem vident, hostes suos gladiis objectare cervices, et nihil aliud dicere, nisi: Amice, ad quid venisti?.

ac plumbatis cervice diu verberata, navigium conscendit sicut caeteri, divino Crucis signo frontem suam consignans, omnique curâ et solatio destitutus, ad aeris metalla datus est.»

« Porro dum Judex tenera *etiam* puerorum corpora torqueret, quidam juxta ipsa cadavera remanserunt, ne exequiarum quidem honore iis persoluto, cum parentes, cognati, fratres, tota denique, ut ita dicam, civitas unum hoc extremum solatium sibi concedi flagitassent. Sed, o summam immanitatem! Qui pro pietate certaverant, cum homicidis non sunt judicati, insepultis corporibus jacentes. Qui strenue depugnaverant, feris ac volucris laniandi obiciebantur. Qui caesorum patribus compati voluerant, proinde ac si grave facinus admisissent, capite truncabantur... Propositum *autem* suum ad pejora semper acuentes, improbitatis suae venenum usque ad Episcopos provinciae protulerunt... Et alios quidem Curiae tradiderunt, alios aliis modis pro arbitrio suo vexarunt, nihil intentatum relinquentes dum cunctos undequaque student ad impietatem pertrahere... Postremo cum eorum conatus ab omnibus repelleretur, Episcopos Aegypti undecim numero... qui piam fidem audacter praedicabant, qui victoriam de daemonibus saepe retulerant... qui denique Arianam haeresim sapientissima oratione convincebant ac denotabant, Dioecaesaream relegarunt, urbem quae a Judaeis colitur... Hujusmodi tragoedias tempus illud expertum est, quae litteris traditae sunt adversus reprehensionem eorum qui in Unigenitum Filium Dei linguas suas exacuerunt; qui pestilenti blasphemiae morbo correpti, non solum in Dominum universorum tela jacere conantur, sed et adversus pios ejus famulos implacabile bellum susceperunt. » (*Ex Epist. Petri Ep. Alexandr.*).

MARTYROL. — Apud Trajectum,

S. SERVATI Tungrensis Ecclesiae Episcopi, ad ejus meritum omnibus demonstrandum, cum tempore hiemis omnia in circuitu nix repleret, sepulcrum ejus numquam operuit, donec, industriâ civium, Basilica super illud aedificata est. (*In Surio, p. 386*).
 * MARTYROL. — In Palaestina, Sancti JOANNIS Silentiarum. (*Surio, p. 388*).

S. PETRUS REGALATUS CONF.

Anno ob. 1456. — Hispanus.

MARTYROL. — Vallisoleti, S. PETRI Regalati, Conf. Ord. Minorum, regularis disciplinae in Hispaniae Coenobiis restitutoris; quem Benedictus Decimusquartus Pontifex Max. Sanctorum fastis adnumeravit.

Negotiatores Coeli, qui, fidelibus Redemptoris nostri promissionibus innixi, quaecumque mundus appetit, quae caro concupiscit, quae daemon pollicetur, omnia relinquunt, ut Christum bajulantem sibi crucem, per asperam angustamque viam prosequantur, non modo inaeestimabilem bonae negotiationis fructum in aeternae vitae possessione percipiunt, sed etiam in terris centuplum, pro omnibus, quae dimiserunt, utilissima commutatione lucrantur. Dum enim vitae hujus oblectamenti, per mortificationis, et continentiae studium renunciant, puris tranquillisque voluptatibus, de conscientiae serenitate, ac Divini favoris suavitate, replentur; dum anxias mundi divitias, Evangelicam paupertatem amplexi, a se abdicant, supernorum charismatum thesauris abunde ditantur; et pro vanis fluxisque honoribus, quos contemnunt, veram solidamque gloriam, non solum coram Angelis Dei, sed etiam coram hominibus adipiscuntur. Vidit haec coelesti lumine edoctus B. Petrus Regalatus, Ord. Minorum Alumnus, ejusque disciplinae, quam S. Patriarcha Franciscus discipulis suis tradiderat, perfectissimus ipse Sactor, et in aliis quoque Restitutor,

Gustavit, quam suave ac bonum esset, abnegatis saecularibus desideriis, uni Deo adhaerere; reliquit, quae sua erant, ut Christum lucrificeret. Verum in ipsis etiam voluntariae paupertatis angustiis dilatatum est cor ejus, ut quarum rerum nec possessione nec affectu tenebatur, in eas mirum saepe jus et imperium, supra id quod naturae leges ferunt, Deo concedente, exerceret.

Vallisoleti *, nobili Hispaniae urbe natus est Petrus anno salutis mcccxc, ex nobilibus piisque parentibus, quorum disciplinā et exemplis eruditus, ac divinā praesertim gratiā praeventus, coepit a puero ad christianae perfectionis leges vitam moresque suos componere et conformare; quin etiam vix decimo aetatis anno transacto, domesticis facultatibus honoribusque contemptis, Franciscani Instituti habitum ac professionem expectere. Restitit ab initio amantissima mater, et piis filii desideriis obsecundare triennio toto recusavit; verum is in sancto proposito firmiter perseverans, instando et obsecrando, tandem obtinuit, ut ad religiosae vitae tyrocinium, mox etiam ad solemnia emittenda vota in patriae civitatis Coenobio admitteretur. Ex eo tempore ad illud brevi pervenit virtutis fastigium, ut et in omnibus religiosi viri officiis toti Sodalitio exemplis suis praeluceret, et sanctioris disciplinae in Minorum Familia, non nihil tunc temporis laxatae, in pristinum splendorem restituendae, inspirante Deo, consilium caperet, eodemque adjuvante, ad effectum mire perduceret.

Etenim occasionem nactus, qua vir pius ac prudens frater Petrus Villacretius ejusdem Ord. Professor, potestate a Superioribus sibi facta, Hispaniae Coenobio peragrabat, ut ex iis qui a subinducta libertate ad perfectionem vivendi rationem transire cuperent, peculiarem veluti gregem

conflaret, in quo pristina Franciscanae Regulae puritas et austeritas revivisceret, nihil cunctatus Petrus se illi socium adjunxit, et in solitariam domum prope Aquileriam Oxomensis ** dioecesis oppidum permissu Episcopi exstructam, lubens cum eo secessit. Ibi in perpetuis pietatis et poenitentiae exercitationibus ambo viventes, non solum coelestium gratiarum copiam, sed etiam hominum admirationem sibi conciliarunt; ut ea permoti quamplurimi, tum ex ipso Fratrum Minorum Ordine, tum e saeculari Clero, et e populo, in eorum Societatem admitti certarint, eorumque disciplinae se instituendos tradiderint. Quare cum nova Reformationum familia ad eum numerum aucta fuisset, ut jam Aquileriensibus aedibus contineri minime posset, alterum ejusdem Instituti Coenobium de Abroxo nuncupatum in Agro Tribulano ad Ripam Durii fluminis construi, opus fuit.

In horum Conventuum regimine, quoties nascentis Reformationis negotia Villacretium alio vocabant, Petrus Regalatus ipsius vices sustinere consuevit. Cum vero idem Villacretius, post obtenta a Martino Papa V, quem praesens adierat, quaecumque ad ipsius Reformationis firmitatem atque dilatationem maxime optaverat, ex hac vita pie migrasset, communi religiosorum Voto in ipsius locum suffectus est Petrus, qui sicut eum viventem in praeaudati operis constitutione, et administratione, consilio suo, atque operā maxime juverat, ita deinceps non modo Aquilariense Coenobium, in quo praecipuum fixit domicilium, sed Tribulanum etiam, quod modo per se ipsum, modo per Vicarios a se delegatos regebat, ad perfectioris disciplinae normam sanctissime gubernavit.

Fuit in eo ad socios subditosque in via mandatorum Dei dirigendos, non solum eximius zelus, et assidua

* Vulgo hisp. *Valladolid*.

** Hisp. *Osma*.

vigilantia, verum etiam in omni virtutum genere praeclari exempli lux, et auctoritas. Quorum enim jejuniorum observantiam ad mentem Sancti Fundatoris in usum reduxerat, ea ipse et exacte servabat, et voluntariis abstinentiae rigoribus cumulabat, quum nullum fere obsonii genus ad panem et aquam plerumque adjiceret, et praeter dies Dominicos, nihil omnino ad vesperam sumeret; quinimmo totos saepe dies absque ullo cibo transigeret in laboribus aut orationibus, quarum etiam amore nonnumquam integras noctes insomnes ducebat, vel humi cubando, curabat, ut ne quid somni caperet, praeter id, quod ineluctabilis naturae necessitas postulabat. Duris praeterea flagellis, asperimis ciliciis corpus affligere, et in servitutem redigere non desinebat. Paupertatis vero adeo amator fuit, ut quae prae caeteris attritae et lacebrae vestes essent, eas ipse sibi deligeret, nec umquam fere sandaliis aliove calceamenti genere uteretur, sed nudis plerumque pedibus, ad humilitatis et poenitentiae exercitium, incederet.

Quare cum sibi ac mundo crucifixus omnino esset, minime est mirandum, si totum cor ejus sibi vindicavit Coelestium amor, cujus virtute fortiter tractus, ac dulcedine suaviter illectus, ineffabilia Divinitatis attributa, et Redemptionis nostrae mysteria, praesentissimo animi sensu assidue contemplabatur, adeoque in piis meditationibus affectibusque inardebat, ut saepe clarissimus lucis splendor ex ipsius corpore diffusus, non solum ad cubiculi ambitum, sed longe lateque supra Coenobii tectum emicaret; cujus rei causa a finitimis cognita, *Domus Dei* nomen Coenobio inditum fuit, quo etiam usque in praesentem diem appellatur. Ex frequentibus vero mentis excessibus, quibus ad interiora cum Deo colloquia admittebatur, quum coelestium virtutum formam in se referret, earum

quoque exemplar aliorum animis imprimere vehementer optabat. Hinc ortum habuit zelus ille ardentissimus, quo ad animarum salutem opportunissimis rationibus procurandam accendebatur; neque solum religiosos viros curae suae peculiariter commendatos, exemplis praeceptisque suis ad perfectionis culmen ducere satagebat; sed caeteris etiam omnibus operâ, consilio, sermone, ac potissimum impensis misericordiae et charitatis officiis, tutissimam ad Coelum viam commonstrare, et complanare curabat. Hic erat praecipuus ipsius scopus, et cum pauperes Christi aegritudine afflictos, eosque maxime, quos propter horrificam morborum speciem, aut contagionis periculum, ab aliis derelictos conspiciebat, per se ipse adjuvare, hospitio recipere, laboriosa curatione sublevare gestiebat; et cum, corrogata a divitioribus stipe, calamitosis omnibus opem ferre, potissimum vero Christifidelibus apud barbaros in captivitate detentis, libertatem impetrare studebat; cum demum inimicitias omnes et similitates inter fideles componere omni studio nitebatur; ut scilicet peccata et vitia eliminaret, pericula occasionesque peccandi omnibus subtraheret, et proximos a se adjutos, non sibi, sed Christo lucrificeret.

His aliisque virtutibus apud suos exterosque clarus, miraculorum quoque gratiâ, aliisque supernaturalibus donis illustris, cum ad sexagesimum sextum aetatis annum pervenisset, in Aquilieriensi coenobio, lethali morbo correptus, decubuit, exactoque inter acerbos cruciatus atque languores integro Quadragesimae cursu, tandem die sancto Paschae, Eucharistici Panis viatico munitus, et sequenti die ab Episcopo Palentiae Oleo Sancto unctus in nomine Domini, quum dilectissimos Fratres ad severioris disciplinae custodiam, ad paupertatis studium, ad imitationem Christi etiam atque etiam hortatus esset, animam suam in ma-

nus Dei fidenter amanterque commendans, justorum somno obdormivit, tertio kalendas Aprilis, anno salutis mccccxvi. Petri corpus, ut piis Fidelium turbis ad Coenobium undique concurrentibus satisfaceret, per aliquot dies inhumatum remansit; cumque nullas interim mortalitatis injurias pateretur, tandem in communi Fratrum sepulcro conditum fuit; unde tamen post triginta sex annos translatus fuit ad praenobile loculamentum, quod ipsi Elisabetha Castellae regina ex alabastrite marmore extrui curavit. Ibi et propter constans hominum iudicium de Servi Dei sanctitate, et propter miraculorum frequentiam, assidua venerationis et cultus obsequia a piis Fidelibus ipsi delata fuerunt. (*Ex Bulla Canonizata Benedicto Pp. XIV peractae, anno MDCCXLVI*).

PRIDIE IDUS

DIE XIV.

MARTYROL. — Natalis S. BONIFACII Martyris, qui, sub Diocletiano et Maximiano, apud Tarsum Ciliciae passus, Romam deinde translatus, viâ Latina sepultus est. (*Vide in Surio, p. 455*).

MARTYROL. — In Gallia. S. PONTII Martyris, cujus praedicatione et industriâ postquam duo Philippi Caesares ad fidem Christi conversi sunt, ipse, sub Valeriano et Gallieno Principibus, martyrii palmam adeptus est. (*Surio, p. 400*).

MARTYROL. — In Syria. SS. MM^{um} VICTORIS et CORONAE, sub Antonino Imperatore; ex quibus Victor a Sebastiano Iudice variis et horrendis affectus est cruciatibus; quem Corona, uxor cujusdam militis, cum coepisset beatum praedicare ob martyrii constantiam, vidit duas coronas de coelo lapsas, una Victori et alteram sibi missam; cumque hoc audientibus cunctis testaretur, ipsa quidem inter arbores scissa, Victor vero decollatus est. (*In Surio, p. 403*).

SANCTAE MARTYRES

JUSTA, JUSTINA ET HENEDINA

Saec. probab. II. — Italiae.

MARTYROL. — In Sardinia, sanctarum MM. JUSTAE, JUSTINAE et HENEDINAE.

Turribus (cui eversae urbi hodierna *Sassari* successit) passas quidam asserit, alius Câlari, ubi ortum habuisse autumat; sed tutius plerique insulam simpliciter et patriam et martyrii locum perhibent. Incertum pariter an cum quibusdam Virgines, et quidem nobiles Sorores, sint dicendae. Harum tertia, Heredina vel Herendina legitur in nonnullis antiquis monumentis. Acta desunt; at celebri ea in insula cultu clarent, et ob crebra miracula ecclesiae fuerunt earum nomine Deo dicatae; S. Justae praesertim Officium pluribus in Sardiniae Dioecesibus persolvitur.

S. PASCHALIS PAPA

*Ad Pontific. evectus anno 817.**Obiit 824. — Patriâ Rom.*

MARTYROL. — Romae, S. PASCHALIS Papae, qui plurima sanctorum Martyrum corpora e cryptis levavit, et in diversis ecclesiis honorifice collocavit.

Hujus nominis primus, Pontifex post Petrum 98us, a praefectura Monasterii S. Stephani, quod erat juxta Principis Apostolorum Basilicam, ad Universae Ecclesiae regimen, totis reluctans viribus, unanimi Optimatum et Cleri et populi romani voluntate expetitus et elevatus est. A pueritia enim in Lateranensi Patriarchio educatum, virum noverant omnigena praesertim sacra doctrinâ instructissimum, et vitae sanctimoniam illustrem. Dicendi facultate praeclarus extitit; vigiliis et jejuniis in se austerus, hilaris vultu, animoque benignus erga proximum, humilitatis et mansuetudinis, ac misericordiae in pauperes

effusissimae mirum exemplar. In Apostolica Sede collocatus nihil desiderandum reliquit quod ad pastorem sollicitudinem pertineret; Orientali Ecclesiae, ab Imperatoribus Leone Armeno et Michaële Balbo, atque ab Iconomachis afflictæ, litteris et legationibus multo praesidio et solatio fuit. Ipsi PACTUS donationis a KAROLO MAGNO Sanctae Sedi factæ circa dominium regale in complura Italica territoria, confirmatio ab optimo illius filio Imp. Ludovico Pio, cum decessore Stephano Pp. V inita, est delata; Ravennatensis Ecclesiae privilegia sanctione munit; simoniacam labem depellere instantissime studuit; Evangelicam in Septemtrione praedicationem promovit; accitum Romam Lotharium I Ludovici successorem, perquam honorifice excepit, et solemniter in sancto Paschatis die, anni DCCCXXIII, coronâ imperii donavit et *Augustum* dixit. Dum multa ex suburbanis Coemeteriis intra moenia inferret Sanctorum corpora, memorabile fuit S. Caeciliam V. M. ipsam se beato Pontifici in Praetextati coemeterio reperiendam, et in suum restauratum templum transferendam revelasset; quod fuse ab Anastasio Biblioth. narratur. Incendio quoque mirifice extincto sanctus Pontifex celebrandus; nam cum in Anglorum domibus prope Apostoli Petri basilicam ignis noctu exarserit, et eorum jam combustis aedificiis, vorax flamma porticum ecclesiae contiguam penè consumpsisset, ruinas longe majores, saevissimo impetu progrediens illatura, ut Paschalis persensit, subito intempesta horâ nūdipes accurrit, igni se objecit; factumque est ut ubi beatus Pontifex constitisset, toto noctis spatio usque ad auroram in oratione perseverans, ignis, ejus aspectum veluti pertimescens, ultra progredi ausus non sit, brevique penitus, nulla humana oppressus operâ, sit extinctus. Annis denique cum circiter octo Ecclesiam sanctissime rexis-

set, ad Dominum migravit hac xiv Maji, et in Vaticana Basilica conditus est. Hic praeter consuetam antiquitus mensis Decembris Ordinationem, unam habuit mense Martio. (*Ex Libro Pontificali Anastasii Biblioth. et Lect. histor. Off. pro Clero Rom.*).

MARTYROL. — Ferenti in Tuscia SS. BONIFACII Episcopi, qui (ut refert B. Gregorius Pp.) a pueritia sanctitate et miraculis claruit. (*Surius, p. 452*).

S. POMPONIUS EPISC.

Ob. paullo ante med. VI Saec. — Italus.

MARTYROL. — Neapoli in Campania, S. POMPONII Episcopi.

Pluribus rejectis quae ex populari tantum traditione vel prorsus gratuito et etiam mendose enarrat Bartholom. Gioccarellus Neapolit. Episcoporum Chronographus, de S. Pomponii Vita, quam dicunt magna ex parte ignorari, haec pauca ex Alois. Parascandolo (T. I Neap. p. 88 et seq.) et ex Dioeces. ad Rom. Brev. Additione excerpere libet.

Nobilitate generis ac sapientiâ conspicuus, patriâ probabiliter Romanus, Pomponius 20us Neapolit. Antistes fuit. Theodorico Gothorum Regi haeretico et Arianis strenuè restitit, a S. Joanne I Pp. M. propterea commendatus in Epist., quam dum Ravennae in carcere detinebatur, ad Italiae Praesules pro Orthodoxa tutanda fide conscripsit. Cum hujus sancti Episcopi aetatem Paullus Diaconus, sedentibus Summis Pontificibus Hormisdâ, Joanne (I), Felice ac Bonifacio (II), atque Anastasio et Justino (ac Justiniano addendum, praedicti Bonifacii coaevo) Augustis, error manifestus irrepsit ubi in Lectionibus historicis decessisse dicitur Saeculo v. Ecclesiam suam rexit B. Praesul annos circiter 28, et in pace quievit pridie Kal. Majas. Sacrum corpus, miraculis fulgens humatum est sub ara maxima templi S. Mariae Majoris

ab eo aedificati, quod postea Clerici Regulares Minores recentiore in formam redigendum curarunt. S. Pomponii cultum immemorabile sanxit S. Rit. Congregat. Decreto anni MDCXXXIV.

MARTYROL. — In Aegypto, S. PACHOMII Abbatis, qui plurima in ea regione monasteria crexit, et regulam Monachorum scripsit, quam Angelo dictante didicerat. (*In Surio p. 408*).

IDIBUS

DIE XV.

SS. VII EPISCOPI

ROMA PRIMUM IN HISP. MISSI

Saec. I. — Nat. Itali et Graeci.

MARTYROL. — In Hispania, SS^{um} TORQUATI, CTESIPHONTIS, SECUNDI, INDALETHI, CAECILII, HESYCHII et EUPHRASII, qui Romae a sanctis Apostolis Episcopi ordinati, et ad praedicandum verbum Dei in Hispanias directi sunt; cumque variis urbibus evangelizassent, et innumeras multitudines Christi fidei subjugassent, in ea provincia diversis locis quieverunt; Torquatus Acci, Ctesiphon Vergii, Secundus Abulae, Indaletius Urci, Caecilius Illiberi, Hesychius Cartejae et Euphrasius Illiturgi.

Cum apostolici viri (ait Ado in suo Martyrol.) « ad civitatem Accitanam (a) venissent, et propter laborem itineris modicum quiescentes, causam victus emendi discipulos in urbem misissent, mox Paganorum multitudo qui tunc forte diis suis festa celebrabant, eos usque ad fluvium persecuta est; in quo pons mirae magnitudinis et firmitatis, transeuntibus Sanctis, Dei nutu, cum omnium insequentium multitudine funditus corruit.

(a) Acci, vulgari hod. *Guadix*, urbs fuit Bastitanorum (quorum extat memoria in oppidulo *Bara*, lat. Basti) quorum provincia postea partem constituit regni quod de *Granada* vocant. Reliquarum sex civitatum nomina sic in vigens idioma sunt versa: VERGIUM seu Vergilia, *Murcia*; ABULA, *Aviles* in Castella vetere; URCIUM probabiliter *Ilorcis*, nunc *Lorca* in Castella nova; ILLIBER

Ad quod miraculum caeteri territi, et cujusdam magnae Senatricis Lupariae (quae divinitus inspirata, eos benigne suscipiens, credidit) exemplum secuti, relictis idolis Christo Domino crediderunt. Post haec, diversis urbibus evangelizantes... etc. (*vide supra*). Extat usque hodie illustre miraculum ad commendationem pretiosae mortis eorum. Nam eadem solemnitate, apud praefatam Accitanam urbem, ad sepulcrum S. Torquati, arbor olivae divinitus florens, maturis fructibus onustatur. » Haec Ado: Petrus autem de Natalibus scribit; olearum istarum liquore aegritudines sanari.

Merito S. Torquatus, Accitanae Ecclesiae Patronus, ibi ut Pont. Martyr colitur; ac sub eodem duplici titulo aliis compluribus in locis. Quippe cum in Monasterio Cellae-novae, Ouriensis Dioecesis, quo S. Torquati corpus detulerat S. Rudesindus, sepulcrum ejus aperiretur anno MDCXIII, inventum est corpus involutum panno lineo subtilissimo et candido (ut annotatur a Georgio Cardoso in Lusitano Hagiologio Kal. Maji) filis sericis rubris intexto, atque adeo novo, quasi ipsa hora isthic illud sepehivissent. Caro in cineres resoluta defluerat, sed cor restabat integrum; cranium vero obvolutum cruento sudario, inflicti vulneris retinebat fissuram, unde apparuit vero martyrio consummatum fuisse; idem probare potest brachium cum manu, sua adhuc carne sed exsiccata tectum; nam et hic spectatur plaga hians quam dicunt esse a lancea quae vitam sancto abstulit. Abstractis tunc quibusdam corporis partibus, aliis alio distribuendis, quod superfluit de caeteris ossibus, pretiosae arcae inclusum magna cum pompa trans-

seu Eliberi fuit apud Granatam in *Andalusia*; CARTEJA, *Algezira* apud Bastulos quos appellitarunt etiam Poenos; in hod. *Andalusia*; ILLITURUM apud *Anduzar* (in *Andalusia*) quae ad antiquos Turdulos pertinebat. Tres ex recensitis postremae regiones ad Boeticam sive Australem Hispaniam attinent.

latam i Martii mdcī ad dicti Monasterii sacellum majus, collocatumque apud S. Rudesindum.

En in laudem sanctorum Antistitum aliquot strophas metrici quod legitur in Liturgicis codicibus Mozarabicis juxta regulam S. Isidori Hispalensis.

Mox insana fremens turba satellitum

In his cum fidei stigmata nosceret,

Ad pontem fluvii usque per ardua

Incurso celeri hos agit in fugam.

Sed pons praevalido murice fortior

In partes subito pronus resolvitur,

Justos ex manibus hostium eruens,

Hostes flumineo gurgite subruens.

Haec prima fidei est via plebium,

Inter quos mulier sancta Luparia;

.....

Plebs hinc continuo pervolat ad fidem,

Et fit Catholico dogmate multiplex.

Post haec Pontificum cara sodalitas

Partitur properans septem in urbibus;

Ut divisa locis dogmata funderent

Et sparsis populos ignibus urerent.

Per hos Hesperiae finibus indita

Illuxit fidei gratia praecocis;

Hinc signis variis atque potentia

Virtutum homines credere provocat.

Ex hinc justitiae fructibus inclyti,

Vitam multiplici foenore terminant,

Concepti tumulis urbibus in suis;

Sic sparsa cineri una corona est....

S. MANCIUS MARTYR

V vel VI Saeculo.

MARTYROL. — Ebore in Lusitania, S. MANCI Mart.

Româ oriundum dicunt Acta veteris manuscripti quibus confectae Lectiones historicae antiqui Burgensis Breviarii. Cum, ajunt, in Lusitaniam (Portugalliam) et in Eborense (Evo- rense) territorium Mancius sive Mantius se contulisset, ibi a Judaeis comprehensus, ad christianam ejurandam fidem compellebatur; fortissime autem recusanti, impietatemque detestanti flagra adhibent, fustes, innumeras infligunt contumelias et poenas; catenis deinde onustum operibus agricolis deputant; quae omnia cum strenuus Christi athleta invicto animo perferret, cumque jam nulla ejus subigen-

dae constantiae spes reliqua esset, funibus omnia membra vincitur, sicque inutilis factus in parvam foveam vivus conjicitur et ingesta terrâ suffocatur. Haec Christianos aliquamdiu latuere; sed quadam die ipse S. Martyr cuidam viro, angore litis oppresso qua per suppressas dolo ab adversariis syngraphas familiaris substantiae gravem passurus erat jacturam, eo in loco quiescenti apparuit, rem ordine enarravit, promisitque, si corpus suum inde in lucem protulerit, et honestiori modo condiderit, se ei in causa ita adfuturum, ut devicta adversariorum malitiâ, ipse in possessionem suam jure constitueretur. Visionis veritatem mirabiliter probavit eventus. Nullâ igitur interposita morâ, vir ille tanto dignatus beneficio, non solum conquisitum eo in agro et inventum Martyris, ut descriptum fuerat, jacens corpus eruit et honorifico in tumulto collocat, et Oratorium supra sepulcrum excitat, sed quam celeriter basilicam suis sumptibus ibidem extruendam curat. Locum nomenque S. Martyris coelestia signa et sanationes insignia reddiderunt. Fabellas complurimas huic probabili-iori historiae commiscuit non tantum imperiti vulgi loquacitas, sed et levium scriptorum nimia credulitas, et impressis per Hispanias Legendis circumferuntur. Quidquid superallatam narrationem excedat, inter apocrypha rejiciendum. Perperam a quibusdam hoc Martyrium sub Diocletiano contigisse dicitur.

S. ISIDORUS MART.

Med. III Saec. — Patriâ Alexandr.

MARTYROL. — In insula Chio, natalis beati ISIDORI Martyris, in cujus Basilica extat puteus in quem fertur fuisse injectus, de cujus aqua infirmi saepius potati sanantur.

Bis eundem S. Isidorum Baronius in Romanis Tabulis inscripsit, diverso tamen praemisso sacri natalis loco,

quasi de diverso ageretur ejusdem nominis Martyre. Quinta enim Febr. legimus: *Alexandriae S. Isidori etc.*, et hac Maji decimaquinta: *In insula Chio natalis B. Isidori etc.* In Notis quoque diversa allegat Acta quae ad unum eundemque, sive apud Petrum de Natalibus, sive apud Lipomanum et Surium ex Metaphraste, Isidorum spectant. Vel magnus ergo Annalium Parens hac repetita variorum Catalogis mentione hallucinatus est, vel Isidorum secundo commemoravit ut de mirabili puteo ageret cujus aquis Deus in sui martyris commendationem, virtutem contulit sanitatum; potest etiam titulus (v Febr.): *Alexandriae* accipi pro cultu illic civi suo praestito; Chios autem insula ut locus qui revera extitit passionis. Vide Acta quae Surius noster dedit Vol. II, p. 445; a Baronio, v Febr. allegantur, atque ad illa nos hodie mittunt Bollandiani. Suspecta quidem habentur, non reprobanda. Quae autem de pia foemina Myrope § 6 traduntur, satis, quidquid universae Agiographiae meritissimi PP. in hod. ad S. Isidorum Commentario dicant, cum officio cohaerent pietatis quo Ammonius Martyris corpus fuerat prosecutus. (Vide tamen ad diem XIII Jul. de S. Myrope M.).

Aliquid huc addere operae pretium est de S. Isidori Reliquiis. Pars corporis exigua Constantinopolim, cūrante S. Marciano (V. Vol. II, p. 447, § 7) devecta fuerat; reliquum S. Corporis in ecclesia mansit ejus honori a Chiensibus excitata, ultra 2um duodecimi saeculi decennium. Cum enim anno MCXXV Veneti e sacro in Saracenos et Mahometanos bello ad sua se, rebus prospere gestis, reciperent, Dux eorum D. *Michiel*, post Rhodum expilatam, Chium pari affecerat clade, ibique ad hiberna conserarat. Tunc Cerbanus quidam Venetus Clericus, latenter cum aliquot Sociis in crypta S. Martyris vigilare eo animo ut sacro potiri deposito sibi datum

esset, quod ei ex voto tandem obvenerat, et in navim clanculo venerabile corpus asportaverat; sed furtum non latuit Ducem, qui Clericum ausu objurgavit, facinus eo inscio aggredientem, ac S. Corpus in terram restitui jussit. Ipse tamen Dux, oris insulae celeriter solvens ut in patriam cum tota classe advolaret (Imperator enim Graecus, invidia motus, arma in Rempublicam tot victoriae palmis gloriosam vertere moliebatur), sublatum S. Martyris Corpus in urbis suae S. Marci splendidissimam aedem asportavit; quod diligenter abditum est donec in honorificentissimo ejus Basilicae Sacello conderetur extracto a Duce Andrea Dandolo. In pereleganti jacet arca marmorea, sculptis figuris exornata, cui superimpositum, justae magnitudinis, ipsius S. Isidori simulacrum. Expressa praeterea musivi operis coloribus cernitur, et proluxa epigraphe legitur Martyrii ejusdem ac Translationis historia. Instituta solemnis per urbem supplicatio ad Sacellum se conferens S. Isidori cum Clero et Optimatibus, in gratiarum actionem servatae Reipublicae a nefaria conjuratione Ducis patriae paricidae Marini Falihero, anno MCCCLIV. Recolitur Officio in Veneta Archidioecesi Translatio S. Martyris die Aprilis XVI. At S. Isidori Caput huc delatum est anno MDCXXVII. (*Vide Venet. Hist. Nicolai Doghioni L. 2, et Pauli Morosini L. 5, et Flam. Corner.*).

MARTYROL. — Lampsaci in Hellesponto, passio Sanctorum PETRI, ANDREAE, PAULI et DIONYSIAE. (*In Suario, p. 464*).

S. SIMPLICIUS Ep. MART.

Ineunte IV Saec.

MARTYROL. — Fausinae in Sardinia, S. SIMPLICII Episc. et Mart., qui Dialectetiani tempore sub Barbaro Praeside perfoesus lancea martyrium consummavit.

Presbyterum legimus in quibusdam Catalogis; in aliis, dempto quocumque sive dignitatis sive martyrii titulo; *In Sardinia* conveniunt omnes. Ex Actis fide dignis a Sardinia traditis accepit Baronius Episcopum Phausi-nae (nunc *Terra-nova* in provincia Gallurensi) fuisse, et effusi pro Christo sanguinis gloriâ coronatum. Nam frustra, ut narrat Ferrarius, a Barbaro, hoc dignissimo nomine, Diocletiani et Maximiani tyrannidis in ea insula ministro, minis deterritus, a Praeside ipso, irâ excandescente quod Martyrem audiret deos gentium daemones appellantem, lanceâ transfixus, seminecis in terram proruit; ac per tri-duum non desinens fideles hortare ad supplicia fortiter ferenda, animam Deo reddidit Idibus Maji. Cujus corpus a Christianis reverenter conditum ubi postea templum ejus nomini excitatum est.

SANCTI

CASSIUS, VICTORINUS, MAXIMUS

ET SOCII MARTYRES

Circa 264. — In Gallia.

MARTYROL. — Arvernus, SS. MM. CASSII, VICTORINI, MAXIMI et Socio-rum.

Ad sex mille ducentos sexaginta sex numerantur, horum trium invictissimorum Christi militum Socii; illorum nomina, ut ait Gregorius Turon. *de Gloria Confessorum*, ter-rae ignotae incolis, scripta retinen-tur in coelis. Ingens haec Chri-stianorum caedes patrata est, cum, regnante Romae Gallieno, « Chrocus Alamannorum Rex (*scribit idem Sanctus Greg. Turon. Hist. Franc. L. I, Cc. 30 et 31*) commoto exercitu Gal-lias pervagavit... Veniens ergo Ar-vernus, omnia incendit, diruit atque divertit. Ibi Cassius ac Victorinus, in dilectione Christi fraterno affectu sociati, per effusionem cruoris pro-prii, coelorum regna pariter sunt a-depti. Nam refert antiquitas, Victori-

num servum fuisse sacerdotis paga-norum. Qui dum plerumque vicum quem Christianorum vocabant, ad persequendos fideles adiret, Cassium repperit, cujus praedicationibus atque miraculis motus, credidit Christo, re-lictisque fanaticis sordibus, ac bap-tismo consecratus, magnus in virtutum operatione enituit. Nec multo post per martyrium in terris sociati, ad coelestia simul regna migraverunt.» His communia sunt Acta martyrii, a S. Praejecto Episcopo Claromontano et Mart. (*colitur xxv Jan.*) scripta, cum Antholiano de quo in MARTYROL. ILLUSTR. Febr. p. 117. Hujus gene-rosissimi exercitus cadavera partim in ecclesia S. Cassii consepulta sunt, ait Suassajus, partim ubi postea ex-structa fuit S. Venerandi aedes.

MARTYROL. — In Brabantia, S. DYM-PNAE Virginis et Martyris, filiae regis Hiberniae, quae pro fide Christi et virginitate servanda, a patre jussa est decollari. (*Surius, p. 466*).

DECIMOSEPT. KAL. JUN.

MAJI XVI.

MARTYROL. — Eugubii, S. UBALDI Ep. miraculis clari. (*Surius, p. 501*).

SS. MARTYRES

AQUILINUS ET VICTORIANUS

Aetate ignota.

MARTYROL. — In Isauria, natalis SS. MM. AQUILINI et VICTORIANI.

Acta latent. Pro Isauria alicubi le-gitur Syria. Multis in codicibus me-morantur.

S. PEREGRINUS EP. MART.

Circa 273. — Patriâ Rom.

MARTYROL. — Antiodori, passio S. PEREGRINI, primi ejusdem civitatis Episcopi, qui a B. Xysto Papa in Gallias cum aliis Clericis missus, E-vangelicae praedicationis munere ex-pleto, capitali sententiâ damnatus, coronam meruit sempiternam.

Saeviente in Gallia sub Valeriano paganorum rabie imperialibus edictis in Christianos extimulata, ut post dirissimos cruciatus mortem subirent quotquot deos sacrificiis renuerent honorare, perpauci aliquibus in locis jam reperiebantur, qui se palam Christi sectatores profiterentur. Cum haec igitur apud Antisiodorenses (*Auxerre*) criminosa pusillanimitas irrupisset, latenter fidelissimi e Christianis a S. Xysto Pp. II suppliciter postularunt ut talem virum dirigeret qui fidei prope extinctam lucernam suis ad pristinum splendorem eloquiis vale-ret restituere, et barbarorum per eas regiones discurrentium impietatem, Domino opitulante, compesceret. Tunc beatus Pontifex praeclarum Romanum civem Peregrinum ordinavit Episcopum, eoque misit cum Sociis Marso Presbyt., Corcodemo (Curcodomo in Martyrol. vi huj.) Diacono, Joviano Subdiac. et Joviniano (in Martyrol. v huj.) Lectore.

Cum ad Autricum in viciniis Antisiodori pervenissent Apostolici viri, frequentissimi tunc regionis primores illuc ad quaedam paganica festa convenerant. Athletae autem Evangelii, alacriter statim fidem et Crucem Christi praedicare coeperunt. Siscitantibus ergo Paganis, Christianos se esse testati sunt, et veritatis praedicandae gratiâ advenisse. Tunc beatissimi viri, praedicatione, vitae sanctitate et coelestibus signis, quidquid illius loci nobilium fuit ad Christum adduxerunt. Mox Peregrinus parvam Ecclesiam extruit; inclyti autem Episcopi doctrinâ, eloquentia et zelo magna populi multitudo ad Baptismum confluebat. Accidit vero ut in territorio *Puisaye*, in loco 10 Leucas dissito, quem Interamnes latine, gallice *Entrains* vocant, vel potius *les Isles* ad fluvium *Yonne*, ingenti finitimorum incolarum adstante coetu solemnia in templo Jovis agerentur. Haec S. Episcopus audiens, lucrandarum animarum, vel subeundi mar-

tyrii occasionem nactus, maxima eorum festinatione perrexerat, et in paganorum media prosiliens agmina, Christum alta voce annuntiare non dubitavit. Sed ipso talia praedicante, vulgus iracundiâ percitum in Sanctum invehi; milites Proconsulares Peregrinum arreptum ad tribunal sistunt; interrogatus vir Dei de patria, nomine et religione: « Nulla mihi, respondet, patria, nisi Christus, nec nomen aliud quam Christianus; verum etiam, etsi indignum, Episcopum ac servum Christi me esse profiteor, ob cuius nomen Gentibus nuntiandum huc usque de longinquis terris adveni. » Imperavit igitur Proconsul ut Baugiacum (vulgo *Bouy* vel *Baugy*) vinctus duceretur, et in carcerem trusus, multis sauciaretur plagis. Ipse vero inter acerba supplicia non desistebat Jesum militibus praedicare.

Adventarat interim Antisiodorum, Tetrico Gallias infestante profligato. (*V. Sur., vol. I, p. 533*), Aurelianus Imperator, ad quem delatum est Peregrini iudicium. Caesar ergo S. Episcopum blande primum, asperrime dein ac minaciter alloquens, cum flecti ejus constantia nullatenus posse perspiceret, eoque vehementius in idola invehi, ac facundius de Christo conari omnibus suadere, prolata sententiâ, lictorum pugnis calceisque immaniter contusus, a carnificibus per omnia membra tortus ac laniatus, gladio tandem caput ei abscinditur. Corpus a Christianis noctu latenter furatum, cum lacrymis et devotionis oculis sepelitur. Redditâ, tyrannis extinctis, Ecclesiae pace, transferuntur veneranda Martyris ossa in episcopalem ejus urbem, et in aede ipsi dicata conduntur; vii autem vel viii saeculo in regalem Sancti Dionysii Abbatiam delata sunt. (*Haec Bollandiana Acta cum recentiorum scriptis collata*).

SS. MARTYRES

FELIX ET GENNADIUS

MARTYROL. — Uzàli in Africa, SS. MM. FELICIS et GENNADII.

Antiquissimi Uzalensis urbis martyres dicuntur. Horum memoriam per transennam allatam reperit Baronius in Commentario qui Evodii Uzalensis nomine inscribitur, de miraculis S. Stephani Protomartyris. Omnia ignorantur.

SS. MONACHI XLIV MM.

Anno 614.

MARTYROL. — In Palaestina, passio SS. Monachorum a Saracenis in Laura S. Sabbae interfectorum.

Pluries in eremos Palaestinae iruperunt Saraceni, non rapinis contenti, sed omnia barbarice ruinis implentes, et efferatissimis, in odium Christi, caedibus ac sanctorum Anachoretarum sive Coenobitarum sanguine (*vide* MARTYROL. ILLUSTR. Febr. p. 155*). Monachorum hodie memorata clades quae ineunte VII saeculo contigit, sic ab Antiocho ejusdem S. Sabbae Laurae incola, et Martyrum coaevo (cujus Opera Graeco - Lat. extant in Tom. I Biblioth. Vet. PP. Parisiis anno 1624 excusae) praemissis ejus religiosae palestrae laudibus, describitur in Epist. ad Eustachium Monasterii Ancyrensis Praepositum:

«...homines erant revera divini (si homines tantum illos oportet dicere potius quam Angelos) cum in exercitatione spirituali et monastica vita et laboribus quos pro pietate sustulerunt, a juventute sua insenuerint; senes quidem venerandi et canos capillos habebant, sed mente magis praestabant et humilitate; honesti, modesti, veridici, irreprehensibiles, casti... omnibus bonis ornati et divino repleti amore... Tantis etiam virtu-

tibus emicabant ut viderentur terrestres Angeli, et coelestes homines...

«Cum Ismaëlitae ad nostram Lauram accessissent; una septimanâ antequam sancta civitas fuisset occupata, et universa sacra vasa ecclesiae diripuerunt, plerique Patres quamprimum aufugerunt. Remanserunt autem in Laura qui fortiores fuerant Christi servi, sacrum illum locum destituere nullo pacto volentes. Barbari vero cum illos comprehendissent, multos dies inhumane tractarunt et tormentis affligerunt, pecunias hoc pacto se inventuros putantes, apud quos nihil hujus saeculi reperiebatur; simul autem atque intellexerunt sua se tandem spe ac proposito excidisse, in efferatissimam versi rabiem, ad unum membratim beatos illos concenterunt. Qui et laetitiâ incredibili perfusi, ac proinde âlacri vultu renidentes, omni cum actione gratiarum animas reddiderunt Domino; quippe qui non ita pridem in votis habuerant resolvi et cum Christo esse. Corpora vero plusquam tragice caesa, cum non paucos dies in humum disiecta, sine sepulturae beneficio jacuissent, ab Arabia illo usque properavimus. Et quidem eximius Abbas Nicomêdes spectaculum illud miserabile caesorum Patrum contemplatus, deliquio animi cōciderit.... Modestus praeterea... adventum nostrum cum antevertisset, et Sanctorum illorum lustrasset prius habitacula omnia, itidem angore animi contractus multis se proluit lacrymis, ac sanctas quae eâtenus resederant Reliquias circumplexus, in patrum superiorum deposuit conditoriis. Is ad haec, ubi solemnem persolvit et ex more Canonem, illud mox oraculum Isaiae deprompsit: *Viri justi tolluntur, et nemo recogitat. A facie iniquitatis sublatus est Justus; erit in pace sepulcrum ejus (ex Is. LVII), et spes illorum immortalitate plena. In paucis vexati, in multis bene disponentur, quia Deus tentavit illos, et invenit illos dignos se, et quasi holocausti hostiam*

accepit eos; et in tempore visitationis ipsorum splendent ac refulgebunt (cfr Sap. iii)... Numerus sanctorum Patrum quos tyrannica sustulit impressio est quadraginta quatuor; horum memoria Majo mense celebratur decima quinta die. »

Hic autem, venerandi Baronii cum bona venia, Lectorem monere liceat, loco a *Saracenis*, legendum a *Persis*; a Persarum enim copiis Palaestinam hostiliter invadentibus anno dxciv, Heraclio Imperatore, omniaque diripientibus, magno Christianorum numero vel interfecto vel captivo in Persidem abducto, illi 44 Sabaritae martyrium pertulere; patet ex allatis Antiochi monachi verbis: *una septimanâ antequam sancta civitas (Jerusalem) fuisset occupata*; item ex Stephano Monacho, in descriptione ejusdem Laurae et occisionis a Saracenis reapse patratae viginti alior. Monachorum anno dcccxcvii, ubi (n. 81) sancto Sabbae gratulatur de hujusmodi alumnis: quod scilicet insolitum ei non fuerit discipulos instruere ad agonem, et martyrio idoneos exhibere: *Testor, inquit, memoranda Persicae irruptionis tempora, quando etiam intercepta sancta Christi civitas est, venerabiliâque et adoranda illa loca atque templa incendio deflagraverunt; tunc enim ex alumnorum tuorum numero non pauciores quadraginta adduxisti ad Christum Martyribus sociandos.*

S. AUDA EPISC. MART.

CUM SOCIIS XXIII

Aetate incertâ.

MARTYROL. — In Perside, Ss. Martyrum AUDAE Episc., septem Presbyterorum, novem Diaconorum, et septem Virginum, qui sub Isdegerde Rege variis tormentorum generibus cruciati, gloriosum martyrium compleverunt.

Imperfectam ex variis varie referentibus horum notitiam hausit Baro-

nus quam discutere Bollandiani conantur, et dilucidare. Nam pro Audae passim reperitur Episc. vel Abdjesu, vel uterque simul, vel Abdae diversae aetatis duo cum Sociis apud quosdam 39, apud alios 28 ex Ecclesiae ministris, Monachis, Sanctimonialibus. De aetate pariter diversa sunt quae veteribus monumentis traduntur. Isdegerdes enim hic ponitur in martyrio junioris Abdae et Socior. ejus, seculi proinde v decennio 2° ineunte; illic Sâporis tyrannidi ascribuntur, socii Abdae vel Andae senioris, medio circiter saeculo iv. Gemina tutius censenda Martyrum classis, omnium consensu Persicis adjudicanda persecutionibus; dubium tamen quae ex his ad hodiernam diem pertineat; utriusque certe militum Christi agminis celeberrima in ecclesiasticis Fastis memoria. Abdjesus et Abdas Episcopi fuerunt Eccl. *Cascar* in Chaldaea.

MARTYROL. — Pragae in Bohemia, S. JOANNIS NEPOMUCENI, Metropolitanae Ecclesiae Canonici, qui frustra tentatus, ut Sigilli Sacramentalis fidem pröderet, in flumen Moldavam dejectus, martyrii palmam emeruit. (*Ejus Historiâ Surium nostrum locupletavimus; vide p. 473*).

S. HONORATUS AMBIAN. EP.

Floruit Saec. VII.

MARTYROL. — Ambiani in Gallia, S. HONORATI Episcopi.

Celebratum sane Honorati in Gallica Ecclesia nomen, et insignis praesertim Ambiani (*Amiens*) et Parisiis cultus, sed ejus aetatis incerta, ejusque rerum gestarum fere nulla notitia. Miraculis procul dubio claruit; sed ipse Actorum scriptor; « multa autem, *ait*, ante transitum ejus et post, admiranda per ipsum operatus est Deus; quae per incuriam et simplicitatem tunc degentium non sunt litterarum apicibus annotata. »

Septimus ex cognitis S. Firmini (col. martyr xxv Sept.) successoribus (Rejicimus, recentiorum auctoritate freti sententiam Baronii qui quartum ejus Eccl. Praesulem dicit), pastor juxta cor suum a Domino est signatus, cum in ejus Ordinatione Episcopali radius fulgentissimus fuit in ejus caput immissus, oleumquē mire flagrans e coelo defluxit. Aliud quoque Honorati meritis praemium singulare fuit, cum illi divina ad altare operanti fertur Christus ipse specie et formā visibili in consecratione apparuisse, suāque dextrā communionem prae-buisse. Vitae cursu sanctissime consummato,* dum per Dioecesim peragrans suum inviseret gregem, in Portu, Pontivensi (*Ponthieu*) pago, ubi illustres natales erat sortitus, beatum arripuit aeternitatis brævium. Unde pessimi generis verborum lusus, ineptae sequioris aevi deliciae, in versibus quibus constabat una ex Vesperarum Antiphonis in antiquo Ambian. Brev.:

Quem genuit Portus secessit ubi fuit ortus:
Is suus est hortus, isti est occasus et ortus.

Magna diu in veneratione habitum S. Honorati depositum in Ecclesia ejus nomini illic excitata; irrupentibus autem saeculo nono in Gallias Normannis et Danis, sacris Honorati ossibus sollicitè provisum ea Ambianum transferendo in ecclesiam SS. Petri et Pauli, quae postea *saint Firmin le Confès* est nuncupata. Circa mcccī S. Episcopi Caput delatum est ad Carthusiam d'Abbeville. Parisiorum etiam urbs anno mccciv templo decorata est S. Honorati, a quo est appellatio facta viae qua ad sacram aedem tenditur.

MARTYROL. — Apud Cenōmanos, S. DŌMNOLI Episc. (*Surius*, p. 492).

S. POSSIDIUS EPISC.

Flor. a 405 ad 450. — Afer.

MARTYROL. — Mirandulae in Aemilia, S. POSSIDI Episc. Calamensis, discipuli S. Augustini, ejusque praeclaræ vitae scriptoris.

Possidius male a compluribus Possidonius dictus, disciplinā et familiaritate inclyti Hipponensis Doctoris annos quadraginta usus, atque litterarum peritiā et vitae sanctimoniā clarus, Calamensis in Numidia Ecclesiae Episcopus, viriliter pro orthodoxa fide decertavit, pluraque fortiter pertulit. De acerrimo adversario Crispino, Donatista Episcopo, trina disputatione publica triumphavit; quare Crispinus proconsulari sententiā haereticus est pronunciatus, nec non de iniquis et saevis in Possidium patratīs pecuniariā poenā mulctatus, quā tamen solvenda magnanimus vir Dei, interpositis apud imperialem cognitorem precibus, inimicum liberavit. Rabiem insuper furoremque gentilium est expertus; cum illi namque Floralia festa celebrare vellent et S. Praesul prohibere conaretur, ter in templum, ubi ipse cum fidelibus suis sacra peragebat, impetu facto, lapidum grandinem jaculantes, ignemque in tecta immittentes, occiso monacho et nonnullis vulneratis, ipsum Possidium ad necem quaesierunt, qui aegre eorum potuit manibus se subducere. Ad Paganorum propterea compescendam audaciam, opem ab Imp. Honorio rogaturus Ravennam venit; quo in italico itinere Paulinum Nolanum invisit, cui scribens Augustinus Possidii sanctitatem et doctrinam laudibus extulerat. Ad sua reversus, paullo post iterum in Italiam adnavigavit ad eundem Honorium ab Africanis Patribus legatus missus contra infensissimos Donatistas. Ob eximiam eruditionem, in Carthaginiensi celeberrimo anni ccccxi conventu, septem Catholicis Episcopis cum toti-

dem Donatistarum disceptantibus, gravissimae congressionis Possidius orator cum Alipio et Augustino electus est. Afflicta demum a Wandalis Africâ, Sede sua fugere coactus, Hippone apud antiquum magistrum se recepit, eique morienti extrema pietatis et Religionis officia praestitit; cujus postea *Vitam* (quam in Surio leges xxviii Aug.) egregie conscripsit. Sed Hippone quoque clam dilabendum fuit. Tunc Italiam repetens in Apulia consedit ubi supremam diem beatissime clausit. Ejus corpus in Germaniam primum, deinde Regium Lepidi (ital. *Reggio d'Emilia*), postremo Mirandulam in Mutinensibus et Mantuanis finibus oppidulum anno dcccxvi translatum est, ubi summa veneratione ut Patronus colitur.

(*Ex historicis Lect. Off. Dioec. Regiensis, quibus consentiunt quae ex S. Augustini Vita et Oper. collegit can. Reg. Bavaricus Innocentius Kerferloher, apud Bolland.*).

S. FIDOLUS ABBAS

Flor. Saeculo VI. — Nat. Francus.

MARTYROL. — Trecis, S. FIDOLI Conf.

De eo ita Chronicon Cluniacense; «Fidolus S. Abbas Ord. S. Benedicti, qui ob conversationis suae mores et vitam disciplinae, tam virtutibus, et misericordiae operibus quam jejuniis afflictione meruit thronum duodecimum possidere. Cujus sacrum corpus requiescit in partibus Burgundiae, in Ecclesia suo nomini dicata in Episcopatu Lingonensi....» Fuit Fidolus Arvernensis patriâ, nobili ortus genere. Puer autem a praedonibus captus et abductus, Dei nutu, a S. Aventino Cellensi (*Moutier-la-Celle*) Abbate redemptus est, cujus illico sese magisterio subdidit, tantumque litteris et disciplinis Monachicis profecit, ut morienti in honore succedere meruerit. Corpus suum rigidissime habuit, quadragesimae in primis tempore, *solitum servitutis*

suae pensum tantopere *augens* ut tribus cum panibus totam exigeret... Miraculorum gratiâ praecipue effulsit, quae inter, triduo integro, in patibulo pendentem precibus suis a morte servavit; cumque judex crudelior ad preces viri sancti, juveni vitam donare nolisset, visus Fidolus suspensio est, triduum totum scâpulis suppositis pedes suos excipere, quoad ipse a parente suo ad sepulcrum petitus, et vivus depositus, rem stupentibus enarraret... Equum S. Abbatis furatus, triduum errans, demum prope Coenobium consistere se miser erubuit, neque prius equo descendere potuit, quam a viro Dei, occultis quibus tenebatur vinculis, et febris quibus aestuabat ardoribus liberaretur. (*Ex Menolog. Benedictino*).

Trecis (*Troyes*) et alibi Officio cum Lection. propr. colitur. Reliquiae S. Fidoli (vernac. gall. *Fale* vel *Phal*) in Trecensi S. Andreae ecclesia asservantur.

S. BRANDANUS ABBAS

Obiit anno 587. — Annos natus 97. Hibernus.

MARTYROL. — In Scotia, S. BRANDANI Abbatis.

Apostolici meriti vir et angelicae castimoniae, cum esset trium millium Monachorum in Hibernico Cainsferthensi Monasterio Abbas, ut uberiores adhuc salutis fructus praedicatione gigneret et exemplis, ad remotissimas etiam gentes, profectus est, iis laturus Christi fidem et amorem quo totus deflagrabat. Septem quippe annorum navigatione suscepta, quatuordecim peregrinationis sociis e Coenobio suo assumptis, Canarias celebres illas (in Occident. Oceano) Insulas, vere *Fortunatas*, ut solemus appellare, suo adventu fecit, et primus iisdem Evangelii afferens lumen, eas sibi et Monachis obstrinxit; superatisque denuo tanti et tunc fere incogniti maris periculis, ad suos re-

versus, miraculorum gloriâ illustris, de Ecclesia universa est magnifice meritis. Synodi in Scotia celebratae Patribus innotuit, qui cum S. Columbam Ord. S. Benedicti, de ipsius quodam facto minus recte informati, immerito damnassent, cumque is ad Patrum coetum se conferret, conspicatus eminus venientem Brandanus, surgens quamprimum, demisso vultu ipsum veneratus et in oculis omnium osculatus est. Reprehensus autem quod cum excommunicato communicaret, quae sibi de Columba Dominus sibi revelasset aperuit; quare mox absolutus ille vir Dei et maximi ab Episcopis habitus est. Deiparae Virginis addictissimus cultor, cultusque ejus propagator, cum in sacra ejusdem Coelitum Reginae ara, librum in quo peregrinationis suae seriem pertexerat, in honorem Divini Filii ejus susceptam, imposuisset, voce e supernis delapsa ad coronam aeternitatis accitus, mox ad altare Missâ solemmniter decantata, felicissime obdormivit in Domino. Cujus transitum longe absens praefatus B. Columba in spiritu intuitus, sacra defuncto peragenda statim parari jussit. « Hodie enim, inquit, natalis Brandani dies est, cujus animam coelo aperto vidi. » (*Ex Menologio Benedict.*).

S. MAXIMA VIRGO

Saec. probab. VIII. — E Gall. Merid.

MARTYROL. — Apud Forum Julii, S. MAXIMAE Virginis, quae multis clara virtutibus in pace quievit.

Forum Julii urbem in Australi Gallia ad Mediterraneum mare (*Frejus*) facile confudere cum Foro Julii (*Friuli*) italica provincia Venetis finitima. Hinc factum ut Aquilejensis olim, et adhuc Utinensis, Goritiensis ac Tergestina (*Trieste*) Dioeceses S. Maximam Officio colendam susceperint. Cum vero Acta desint, extantibus infirmæ innoxius auctoritati, una Utinensis Lectio-

nem hanc propriam recitandam proponit :

Maxima Virgo, octavo circiter Christiani nominis saeculo, in agro Callidiano apud Forum Julii in Galliarum Phocensi provincia claruit. Oritur ex Callidianis Dynastis ut fert traditio generis nobilitatem, erigens animum in virtutis culmine, virginittis lilio perpetuo servato condecoravit. Terrenis omnibus desideriis posthabitis, per semitam justorum omni vitae suae tempore ambulans, quasi lux splendens processit et crevit usque ad perfectam diem. Qua superveniente, multis insignibus clara virtutibus, Agnum immaculatum secutura quocumque ierit, in pace quievit xvii kal. Junii. Magnâ semper Foro-Julienſis Ecclesia S. Virginem veneratione coluit, et Callidianenses hanc sibi patronam et tutelarem nacti, non semel propitiam in arcto rerum discrimine experti sunt. Sed etiam apud Foro-Julienſes Italos etc.

SEXTODEC. KAL. JUN.

MAJI XVII.

MARTYROL. — Apud Villam Regalem in regno Valentino, S. PASCHALIS, Ordinis Minorum, mirae innocentiae et poenitentiae viri. (*Vide in Surio quam adjecimus authenticam historiam, p. 509.*)

S. TORPES MARTYR

Anno 66. — Patriâ incertâ.

MARTYROL. — Pisis in Tuscia, S. TORPÉTIS Martyris, qui magnus in officio Neronis primum fuit, unusque ex his de quibus Paulus Apostolus ab urbe Roma ad Philippenses scribit : Salutant vos omnes Sancti, maxime autem qui de Caesaris domo sunt; sed postea pro fide Christi, jubente Sattellico, alapis caeditur, verberibus durissime afficitur, ac bestiis devorandus traditur, sed minime laeditur; tandem martyrium suum decollatione complevit tertio kalendas Maji; ejus

tamen festivitas hac die recolitur ob sui corporis translationem.

A beato Antonino baptizatus, et in fide Christi eruditus est. Hunc Nero cum cognovisset esse Christianum, tradidit cuidam propinquo suo Satellico, ut impelleret eum sacrificare. Sed cum spiritu Dei confortatus, et in fide fundatus, vir beatus immobilis permaneret, fecit eum Satellicus à lapidis caedi, et ligatum ad columnam tamdiu verberibus affici, quousque sanguis guttatim de corpore ipsius deflueret. Sed subito dum martyr caderetur, columna cadens oppressit iudicem, et quinquaginta cum eo viros. Inde tentus a ministris, positus est in rota. Postea feris objicitur a filio Satellici, nomine Sylvio, sed minime ab his est laesus. Cujus constantiam et virtutem quidam consiliarius Neronis Evellius nomine inspiciebat, Christo credidit. Ac post paululum baptizatus, decollatus est in urbe Roma v Kalendas Maji, martyriique honore coronatus. Sed et beatus Torpes, jubente Sylvio foras civitatem Pisanam (a) ductus, decollatione martyrium suum complevit in Kalendas Maji. Hujus corpus ministri sceleris impositum pene fractae et cariosae navi, simul cum cane et gallo projecerunt in decursum fluminis (Arni). Apparens autem Angelus Domini cuidam venerabili foeminae, cujus no-

men Celerina, monuit, ut perquireret martyris corpus, et sepeliret. Quod illa celerius complens, inventum cum omni reverentia sepelivit, et de facultatibus suis, cessante persecutione, ecclesiam miro opere supra construxit. Agitur festivitas martyris et conventus civium xvi Kalendas Junii. (*Ex Adonis Martyrol.*)

Ex allatis de cariosa navi in qua corpus Martyris capite imminutum, flumini est commissum, et de pia foemina coelitus de perquirendo corpore admonita et Sancti nomen edocta, non absurdo conjicere licet, cum de cultu et reliquiis S. Torpetis in Provincia (Galliae merid. ad Mediterraneum) constet, illuc sacras exuvias ab Arno in mare deductas, Dei nutu appulisse, et consistente ad id litus naviculâ, eas Celerinam reperisse, quae aere suo templum S. Torpeti excitavit, unde nomen vico S. *Tropè*. Adonis ergo verba: *agitur festivitas etc... et conventus civium etc...* haud de Pisanis sed de illo pago sunt intelligenda.

Pisis autem, ubi martyrio est Torpes coronatus, caput remansit, celebratum pignus quo hujus Tusciae partibus incolae beneficiis sunt maximis cumulati. De cujus pretiosae reliquiae possessione nihil historiâ traditum novimus, nisi ipsam saeculo xiii in loco asservari et coli, qui S. Luxorius ap-

(a) PISARUM urbs, mediis quem vocant aevi conspiciua Respublica, ex Italicarum numero quae insigniora antiquae magnitudinis et aureae ingenuarum artium aetatis vestigia praeseferant, illic opportunè sita ubi olim se in Tyrrhenum interfuens Arnus immittebat, mari paulatim a tertio Christi saeculo recedente, portu est tandem moenibus adjacenti destituta. Genuensi Pisana classis se adjunxit anno MLXXXVIII in Italorum adversus Tunesenses piratas expeditione. Paulo post, Cardinali Bosone Duce, Saracenos profigavit, insulis potita Balearibus; Crucigeros non semel ad sacra Palaestinae Loca ab infidelibus vindicanda devexit. Genuensium invidens fortunis, assidua fere, Pisarum Respublica cum hac exercuit odia, manusque saepe ad adverso Marte conseruit. Fidem ab ipso S. Petro, et Etruscarum prima dicitur recepisse ut propinquo loco innui videtur quem olim unda maritima lambebat, et ubi Apostolo-

rum Princeps Româ adveniens primo constitit has terras evangelico lumine illustraturus. Rei monumentum est loci et ecclesiae illic extractae nomen: S. *Petrus ad gradum*. Ad Archiepiscopalem haec Sedes evecta est dignitatem, xi exeunte saeculo. Tres sunt Pisis Synodi celebratae; prima et legitima anni mcccxxv mandante et praesidente Innocentio Pp. II, frequentibus Italiae, Galliarum et Germaniae Episcopis, adstante et moderante S. Bernardo Claraevallensi, in Antipapam Anacletum II (card. Petrum Leonis, vide Sur., vol. II, p. 261); secunda, ineunte xv saec. quae illegitima a plerisque censetur, ad schisma Occidentale restringendum; Conciliabulum denique, xvi saeculi exordio, manifeste damnandum, non Romano jubente Pontifice Julio II coactum, sed a Praelatis Ludovico XII Galliarum Regi, et Germanorum Imper. Maximiliano faventibus.

pellabatur, hodierno corrupto vocabulo *S. Rossore*; eo probabiliter sacrum caput translatum fuerat, ut securiorem in locum, ex proximo, ubi abscisum fuerat *S. Petri ad Gradum*. Non plebium modo sed et Reipublicae Prôcerum *S. Torpetem* religio est honoribus prosecuta, nec frustra in ingentibus calamitatibus in *S. Tutelarem* spes reposita; supplicationibus namque solemnibus omnis ordinis civium, Antistitem et Clerum Magistratibus comitantibus ad *S. Luxorium* peractis per *S. Torpetem* campis diu arescentibus impetrata pluvia, ac lue crudeliter lateque grassante, corporibus mire incolumitas restituta. Praeclara hujusce rei documenta praebet Pisana historia, annorum MCCLXXXVIII et MDCXXX.

S. RESTITUTA VIRGO ET M.

Circa 255. — Nat. Afra.

MARTYROL. — Eodem die, *S. RESTITUTAE* Virginis et Mart., quae, Valeriano imperante, a Prôculo Judice in Africa varie torta, et in navicula pice et stupâ referta, ut in mari combureretur, imposita, immisso igne cum in incensores flamma converteretur, ipsa in oratione spiritum Deo reddidit; cujus corpus cum eadem navicula, Dei nutu, ad Aenariam insulam prope Neapolim devectum, a Christianis magna veneratione susceptum est, ac postmodum in ejus honorem Constantinus Magnus Basilicam Neapoli erigendam curavit.

Ponizarii in Africa natam dicunt; generis quidem splendore clara, divinae clarior sapientiae, et invictae constantiae exemplo quod voce et actu exhibuit, cum coram Praefecto in Virginitatis et Fidei Christianae testimonium de utraque virtute disertissime verba fecit. Quare Praefecto ad iram concitato, suppliciis est subacta ac sententiae de quibus in superiori liturgico elogio. Ajunt Acta quamdam Lucinam ab Angelo in somnis admo-

nitam auctorem fuisse ut advectum mire ad Aenariam (ital. *Ischia*) thesaurum Christiani reverenter susciperent. In Neapolit. Cathedrali, Sanctae Restitutae festum cum Octava celebratur.

SS. MARTYRES

HERADIUS, PAULUS, AQUILINUS

ET SOCII DUO.

MARTYROL. — Noviodûni, Sanctorum Martyrum HERADII, PAULI et AQUILINI, cum duobus aliis.

Corruptelae transcriptionis antiquorum exemplarium Bollandiani insimulant lectionem qua utitur Baronius, Novioduni pro Niveduno, et *Heradii* pro Heraclio. Haec enim secunda lectio codicibus plerisque communis est. Quoad Nivedunum autem haerent auctores, alii Nivernum interpretantès (gall. *Nivers*), alii Noviomum (*Noyon*), alii minus recte *Nions* in Delphinatio, latine Neômagum. Baronio assentiendum putamus *Noviodunum* scribenti; ambigendi locus remanet inter *Noyon* et Augustam Suessionum (*Soissons*), utraque cum civitas latinis Noviodunum sit. Ferrarius in Topographia ad Rom. Martyrol: Novidunum quaerit in Mysia inferiori. Etiam Graeci hos recensent Martyres; sed nullibi aetatis, conditionis generis suppliciorum suppediatur notitia.

SS. SOLOCHANUS ET SOCII

MILITES MM.

Circa fin. III Saec. — Aegyptii.

MARTYROL. — Chalcedone, SS. MM. SOLOCHANI et Socior. Militum sub Maximiano Imperatore.

Ex Menologio Card. Sirleti Baronius Solochanum tradit; in Graecis Actis *Solochonem* legimus. Contractam exhibemus ex Synaxario Constantino-polit. a Bollandi continuatoribus latine redditam historiam martyrii:

« Die xvii Maji, certamen *S. Mar-*

tyris Solochonis et sociorum ejus. Erat is genere Aegyptius, sub Maximiano miles inscriptus Ordini cui Campanus Tribunus praeerat... Cum vero ex mandato Imperatoris Campanus cum suis ex Aegypto Chalcèdonem venisset, idemque Imperator praecepisset Ducibus ut cogerent milites sibi subditos idòlis sacrificare, et singuli cum suis ordinibus sacrificia offerrent, Campanus suam quoque Legionem mandatum cogeat implere. Omnibus autem immolantibus, tres soli restiterunt, Solochon, Pamphamer et Pamphalon. Qui cum se Christianos esse praedicarent, eam ob causam adeo sunt verberibus caesi ut dorsa eorum extumescerent et capita inverterentur. Sub ista flagellatione deficientes, spiritum Domino reddiderunt Pamphamer et Pamphalon; sanctus vero Solochon cum aliquantulum convalesceret, confidenter invocabat Christum, et Campanum in desperationem agebat, quia res inanimas appellabat deos. Quapropter Praeses jussit os ejus ense aperiri et vinum libaminum in illud infundi. At sanctus ferrum momordit, partemque ejus confregit; et cum vincula perfregisset, coram tyranno adstitit, divinitatem Christi magnifice depraedicans, et infelicitatem Praesidis irridens. Deinde variis tormentis cruciatus, et... cum lapide suspensus ab hora sexta usque ad duodecimam, omnibus modis clare Christum annuntiabat, et funibus faece disruptis, in solo cum lapide erectus humi stetit. Serà autem vespérà Praeses, nimio furore excandescens, acceptum calamum scriptoris in aurem Sancti infixit, et intrusit in interiores partes, deinde cum militibus discessit. Christiani vero sustulerunt in lecto Sanctum cujus omnia membra erant dissoluta... ubi sumpto pane, cum pro omnibus praesentibus preces fudisset, elevatis in coelum oculis, spiritum Deo reddidit.

SS. MM. AEGYPTII
ADRION, VICTOR ET BASILLA

MARTYROL. — Alexandriae, SS. MM. ADRIONIS, VICTORIS et BASILLAE.

Basilam et Basiliam, generosam foeminam variis in veteribus catalogis reperimus. Pro Adrione Silvanum habet ms. Corbejense. Nulla praeter mentionem de his, ad nos pervenere.

S. BRUNO EPISC.

Anno obiit 1045. — Germanus.

MARTYROL. — Herbipoli, S. BRUNO EPISC. et CONF.

Conrado II Carinthiae Duce, et Methilde, ex Quernfortensibus Dynastis, genitos, S. Brunonis Prussiae Apost., Ep. et M. (xv Oct.) nepos, 19us Herbipolensis (*Vurtzburg* in Bavaria) Episcopus fuit. Inter virtutum opera quibus in Dominico ovili Pastor bonus effulsit, studiorum et doctrinae Thesaurum posteris reliquit per varia commentaria, quorum aliqua sunt in integrum Psalterium Davidicum, aliqua in cantica tam veteris quam novi Testamenti, in Officio Ecclesiastico recitanda; item in Orationem Dominicam et in Symbolum Apostolorum et S. Athanasii, quae leguntur in T. XI Biblioth. PP. edit. Colon., et docte post Cochlejum recensita ab *Denxinger* in Tomo CLXII Patrolog. Lat. *Migne*. Construxit Bruno magnificentissime Cathedralē S. Kiliani ecclesiam; et aliā universae Dioeceseos templa reficiens et exornans, id pinguis sui census contulit quod elargitionibus superesset alendorum pauperum. Secutus anno MXXXIV in Italiam Conradum Imp., dum is arcta Mediolanenses obsidione premeret, sacra in castris faciens, furentissimo saeviente turbine, horribilique decidente grandine qua multi perierunt, sacrum mysterium imperturbatus absolvit, et apparitione dignatus est S. Ambrosii, significantis quod

si Dei iram cuperet Germanicus Caesar effugere, protinus obsidionem solveret; rem exterrefacto Conrado cum retulisset S. Antistes, Mediolani moenibus exercitus abductus est. Praefuit Bruno summa cum laude annis undecim. Quanta fuerit apud Deum sanctitate et meritorum gloriâ prodigiis innotuit pene innumeris ad ejus tumulum patratis anno potissimum MCCII et seq. ut Gregorius Pp. IX et Innocentius IV, de Brunone inter coelites invocatione et honoribus proseguendo non dubitaverint. Pudeat ergo *Aven-tinum* Annalium Bavariae scriptorem calumniarum quibus mendacissimo stylo hunc Herbipolensem Praesulem, beatorum coronâ a Domino sic manifesta redimitum, vulgarium conatus est turmis commiscere.

QUINTODEC. KAL. JUN.

MAJI DIE XVIII.

S. VENANTIUS M.

CUM SOCIIS X

Med. ut fert. Saec. III. — Italus.

MARTYROL. — Camerini, S. VENANTII Martyris, qui annos quindecim natus, sub Decio Imperatore et Antiocho Praeside, una cum aliis decem, gloriosi certaminis cursum cervicibus abscissis implevit.

Acta primigenia MSS. S. Venantii eruta sunt ex Abbatia Nurciensi S. Euticii pro Camerinensi Ecclesia, vel Camerino illuc sunt allata; saeculo non est Codex x vel ad summum viii vetustior. Gravioribus ea faedisque mendis et chimericis fabulositate plus minusve purgata, latine et italice post exitum saeculi xv variorum curâ prodierè. *Vidimus* (ait Baronius in notis) *Tabulas Eccl. Camerin. nec non ejus Acta et Socior. MM.; quae tamen... superinduta mendis, censurâ indigent et castigatione non modicâ.* Mitissima profecto, tanti judicii sententia! Evidenter enim ex omnibus pene rerum adjunctis apocrypha dicere potuisset. Et re quidem vera,

cum ex iisdem Actis concinnatum esset Officium in Camerinensi Eccl. recitandum, Romana sacris tuendis ritibus praeposita Congregatio, omnia de eod. Sancto jusserat fieri de Comuni; donec, cum congruentibus et non invenustis hymnis, probabiliores Lectiones historicae de S. Venantio sunt exhibitae, et a Romana censura revisas, ab anno MDCLXX in Brev. Univ. Eccles. Clementis Pp. X, jam Camerinensis Episc., mandato recitamus. Salva ne attamen hac castigatione sunt omnia? Deciana aetas, ajunt Bollandiani, per conjecturam tantum est proposita, eique primus Petrus de Natalibus inclytum Venantium assignavit. Quid, alii dicunt, cum exiguo Camerini oppidulo et Cavea Leonum quibus exponendus Venantius esset, quum ferarum hujusmodi catabula praestantioribus tantum in urbibus haberi solerent? Quis, porro fidem historiae adhibeat, quam, (Bolland. testant. apud quos videre est utriusque exemplar) casu deprehendit meritissimus Ribadeneira quasi ad verbum ex antiquioribus Actis S. Agapiti pueri Mart. (xviii aug.) transumptam? In his et similibus nos et lectoris nostros monitos volumus, quae nec âpice nolumus praeterire, sapientissima verba Benedicti Pp. XIV in Opere de Beatificat. et Canonizat. etc. L. iv, parte II, C. XIII, nn. 7 et 8.

At si dubia et imperite conficta videri possunt Acta, certissimus et solemnis, inter illustrem Camerinensium sanctorum catervam, cultus S. Venantii est, cujus indicia, non in patria ejus urbe tantum, et in Dioecibus finitimis, sed pluribus in Oppidis extra Italiam habentur, Officio ecclesiastico, templis et oratoriis, castellis et pagis Sancti Venantii nomine nuncupatis, Reliquiis quarum possessione gloriantur. Corpus S. Patroni in Collegiata suburbana Camerinensi, cujus est Titularis, conditum, maxima gaudet veneratione. Ablatum inde per iniquam vim fuerat anno

MCCLIX a Manfredo Friderici II notho, et in Siciliam delatum; Caroli Andegavensis (Ducis *d'Anjou*) piâ curâ, Camerinensibus supplicantibus, decimo post anno, est restitutum; anno MDLVIII recognitum, honorificentissime a Card. Perbenedicto est cum ampulla sanguinis in marmoreo monumento collocatum. (Vide supra de S. Porphyrio ad diem huj. iv, et de S. Anastasio cum Sociis MM. die huj. xi, ubi optime omnia cum aetate S. Venantio assignata concordant).

S. DIOSCORUS MART.

MARTYROL. — In Aegypto, S. DIOSCORI Lectoris, in quem Praeses multa et varia tormenta exercuit, ita ut ungues ejus effoderet, et lampadibus latera inflammaret; sed coelestis luminis fulgore perterriti ceciderunt ministri; novissime laminis ardentibus adustus, martyrium consummavit.

Praeter pauca quae hoc elogio describuntur cum quo omnes et Latini et Graeci consentiunt, nihil comperit.

S. FELIX EPISC. MART.

Anno 291. — *Italia*.

MARTYROL. — Spoleti, S. FELICIS Episcopi, qui sub Maximiano Imperatore martyrii palmam adeptus est.

Ob affinitatem vocabuli, Spoletanae urbi pro *Spelletana*, ut passim reperimus, S. Felix a quibusdam est assignatus; Spelletana autem civitas communius Hispellum est (ital. *Spello*), amoeno in clivo inter Assisium et Fulginium sedens, planiciem Umbriae spectans; illustres adhuc ejus antiquae dignitatis visuntur ruinae, fuitque, usque ad Saec. VI, sedes Episcopalis. In Hispelli majore ecclesia, sub hujus S. effigie in pariete depicta, subscriptio legitur: *S. Felix Episcopus Hispellas*; Spoleti quoque in Cathedrali, vetus illius imago sic indicatur: *S. Felix Episcopus Hispello*.

Sed rectissime Baronio, cum Hispellensis abrogata sedes Spoletinae annexa fuerit, ibique S. Felicis cultus quasi in Ecclesia propria perseveret, visum est Spoletum prae Hispello ponere. Suum praeclarum Antistitem Martyrem et Patronum Hispellenses laetissima semper celebritate sunt prosecuti. Hujus corpus, miraculis coruscans, diu extra urbis moenia, ubi probabiliter coronatus fuit, jacuit in magnifico templo, quod furentium militum incursionibus eversum pia civium sollicitudo restauraverat; sed frequentium hostilium direptionum causâ, veneranda S. Felicis ossa ad castrum Jani, haud longe a Spoletto dissitum, sacello primum, deinde ecclesiâ extracta, est delatum. Sub III Saec. finem, ut plurima testantur monumenta, pastoralia merita fortissimae confessionis et profusi pro Christo sanguinis gloriâ cumulavit.

S. POTAMION EP. MART.

Circa 340.

MARTYROL. — In Aegypto, S. POTAMIONIS Episc., qui primo sub Maximiano Galerio Confessor, deinde sub Constantio Imperatore et Philargio Praeside Ariano coronatus est.

Heracleae, nobilis ad Nilum civitatis, Potamon (sic communiter scribitur) Praesul perillustis, sedit annos duodeviginti, et quando prima Synodus Generalis habita Niceae est ex 308 Episcopis illis fuit, inter caeteros emicans egregiae confessionis insignibus, unus ex his quos dextro effosso oculo et sinistro succiso poplite, ad metalla damnaverat circa CCCVII Maximianus Galerius. Idem deinde, anno CCCXXV ex Aegypto secutus est S. Athanasium, Tyri de objectis criminibus judicandum; cumque ibi et Arianos fautores numero praevalere, et Meletianos adesse, et Eusebium Caesareensem Arianis faventem partibus praesidere vidisset, B. Potamon ve-

ritatis ac rectae fidei zelo aestuans, vir utpote summae loquendi libertatis, Eusebium pro tribunali sedentem, stantem vero ut reum Athanasium conspicatus, dolore confectus et illacrymans, magna adversus Eusebium voce invecus est: « Et, te ne decet, inquit, Eusebi sedere et innocentem judicare? Quis ista sustinere possit? Dic, nonne mecum persecutionis tempore in custodia fuisti? Atque ego quidem oculum pro veritate perdidisti; tu nulla corporis parte mutilatus es, neque martyrium subiisti... Quanam ratione e custodia evolasti? nisi quod persecutoribus nostris nefarium facinus admissurum te promisisti...? Haec Eusebius audiens magnopere doluit, et repente consurgens Concilium dimisit.... » Inde Arianorum irae magis in Orthodoxos effervescere; quare ut quosdam alios, Philagrio Praefecto et Gregorio pseudoepiscopo agentibus, « Potammonem, ut ait S. Athanasius in Epist. ad Solitarios, concidentis plagis cervici impactis, non prius quieverunt quam mortuum hominem esse crederent. Tunc nempe abjectus ab eis, et aegre post horas aliquot curatus refocillatusque, resumpsit spiritum, Deo illi vitam concedente, sed admodum brevem. Post modicum enim tempus ex verberum dolore mortuus est, habens in Christo gloriam secundi martyrii. » Male in Notis ad MARTYROL. Potamion dicitur Meletiano schismati aliquando adhaesisse; in errorem magnus Baronius traductus est, ut Bollandiani explicant, a vitiata interpunctione qua hoc loco utitur Operum S. Epiphanii (*Haeresi* 68) versio Cornarii juxta editionem Basileensem; graece enim Epiphanii sententia nil simile sonat.

SS. THEODOTUS ET THECUSA
CUM SEX SS. VIRGINIBUS SOCC. MM.

Circa 304.

MARTYROL. — Ancyrae in Galatia, S. THEODOTI Martyris et sanctarum THECUSAE ejus amitae, ALEXANDRAE, CLAUDIAE, FAINAE, EUPHRASIAE, MATRONAE et JULITAE Virginum, quae a Praeside primum prostitute, sed Dei virtute servatae; lapidibus ad colla ligatis, in paludem mersae sunt; quarum reliquias collectas cum Theodotus honorifice sepelisset, comprehensus a Praeside, saevissime dilaniatus est, ac demum ense percussus martyrii coronam accepit.

Diocletiano et Maximiano extrema feritatis, prope tyrannidis et vitae finem, agentibus, inter innumeras ejus temporis coronas, horum sunt splendidissime a Menaeis, Synaxariis, Martyrologiis celebrata, et maxime a quodam Nilo, oculato teste et item martyre; e cujus fuis Actis Romanae Tabulae quod praesertim ad septem faeminas attinet hausisse videntur. His sanctis athleticis ut supra memoratis, sed Juliā pro Julittā inscripta, ac addita Theodote, Menologium Basilii Imp. haec habet:

« ... Jubente autem Praeside, ex iis quae idolis immolabantur, paratus pro Christianis cibos inspergi, ut ita inquinarentur qui eos degustassent, Theodotus negotiationis specie (Caupōnem fuisse tradunt) triticum emens ac panes efficiens, eos captivis Christianis distribuebat; ipsosque carceres ingrediens, fideles in Christi religione confirmabat; inter quos erant etiam sanctae octo Virgines, quarum aliqua Thecusa nomine, erat ipsius Theodoti amita... » Quae sequuntur Menologii, allata in nostro Martyrologio sunt. Die autem vii junii, quae in eod. Menolog. appellatur *Certamen et receptio Reliquiarum S. Theodoti*, his elogium concluditur: « Presbyter vero aliquis, Phronto nomine, cum

vidisset corpus ejus a militibus custodiri, accessit ad illos et benevole oblato vino excepit. Quibus somno oppressis, Reliquias acceptas asino suo imposuit et abiens sepelivit in ditione sua, ubi usque in hodiernum diem sanitates conferuntur. » Sed Acta ipsa praestat per integrum legere quae ex Ruinartio in Surium nostrum contulimus (p. 514).

S. ERICUS REX MART.

Mactatus anno 1151.

MARTYROL. — Upsali in Svecia, S. ERICI Regis et Mart.

Celeberrima hujus in Scandinaviae seu Sveciae regnis memoria, insignis illic ut Patroni cultus, et in compluribus ecclesiasticis tabulis nomen inscriptum. Acta sincera Bollandiani exhibent hac die ejus natali, auctore Israël Upsalensi Canonico, eaque ex pervetusto Sveca linguâ conscripto Codice Reginae Svetiae, cujus tituli Bibliothecam agiographiae thesauris locupletem noscunt eruditi.

Nobilissima ortus prospiâ Ericus ab ineunte aetate in timore Domini educatus, Christinâ deinde Ingonis regis filiâ in uxorem accepta, cunctis cum ea factus est praeclarum omnimodae virtutis exemplar. Regno vacante, ad solium unanimi Procerum populique voto sublimatur; quo in fastigio constitutus nihil habuit solemnius quam ut ad Dei cultum et gloriam et collatae potestatis munia, sollicitâ incumberet curâ. Templorum primo aedificationis et Religionis incrementis studuit, et paterno ditionis regimini ac aequitatis legibus promulgandis; postremo ad hostium fidei et regni expugnationem se convertit. Cum vero maximam omnium propter egregia facta inierit gratiam, atque communi consensu tertiam quorundam bonorum partem eidem vellent tribuere, tale offerentibus fertur dedisse responsum: « Mihi mea sufficiant; vobis vestra sint salva; quia

forsitan his posteris vestros indigere continget. » O Principum rara gemma, qui modicis propriis contentus, dignitatis fastum et voluptates vitae negligens, subditorum vel sponte oblatis pepercit facultatibus! Sed et quibuscumque afflictorum calamitatibus occurrens, erga egēnos eleemosynis largus, in Clerum et sacris aedibus munificus extitit. Illud autem sanctus Rex ex Gentium Doctore quod didicerat, et mente retinebat et actu est executus: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo* (1. Cor. IX, 27); quare assiduus in orationibus, in vigiliis et jejuniis frequens, carnem suam jugi attrivit cilicio, quo etiam tamquam lorica justitiae indutus post cruentam mortem inventus est, quod ejus purpuratum sanguine in Upsalensi ecclesia asservabatur. Qualiter vero cum familiari hoste sive concupiscentiae stimulis se gesserit, inde patet quod cum propter jejuniorum et sacra tempora a reginae thoro saepius abstineret, ipse in se hominis desideria, etiam saeviente hieme, in frigidam aquam se immittens, acriter cohibuit. Demum ad inimicos Christi et populi sui manum convertens, coacto exercitu et assumpto secum Upsalensi Episcopo S. Henrico (col. illic xix Jan.) versus Finiones expeditionem dirigit, illisque si fidem Christianam amplectantur exhibita pace, renitentes ac rebelles, in ultionem sanguinis Christiani quem fuderant, manu validâ aggreditur ac feliciter profligat; gratiis Deo tantam ob victoriam actis, in Sveciam remeavit.

Anno autem regni decimo, ut virum justum probaret tribulatio, et gratum in terra mortuum uberius fructificaret, Deo permittente suscitatus est ab antiquo adversario Henricus Skatelerus Daniae cujusdam Reguli filius (Magnum sed perperam nonnulli dicunt) qui ex materna haereditate jus regnandi in Svecia contra illius gentis consuetudinem sibi arro-

gabatur, et per fas et nefas sibi quaerebat vindicare. Aliquibus igitur Proceribus honorum promissionibus illectis, et satellitibus auro corruptis in Ericum conspirare; et clam paratis agminibus, Regem nihil suspicantem, Ascensionis Dominicae festo die aggrediuntur. Cumque, in templo Ss. Trinitatis, Missarum solemnibus Upsalae interesset, periculi certior factus, nil tamen usque donec sacra mysteria peragerentur commotus, iis absolutis ecclesiam egressus cum suis, inimicis civitatem jam invadentibus obvius processit; tunc eorum oppressus numero et humi dejectus, vulneribus ingeminatis ad mortem adigitur; ludibria impii in seminecem exercent, venerandum ejus caput abscindunt. Sicque Ericus de iniquo bello ad pacis regnum transiens, terrenam et temporalem in coelestem aeternamque commutavit.

Hoc autem ibidem initium signorum factum est, quod in loco ubi cruor Martyris primum effusus est, fons erupit qui diu scaturiens in ejus gloriae testimonium mansit. Recedentibus autem hostibus derelicto in loco interfectionis corpore, pauci de regalibus ministris qui remanserant, ipsum in domum quamdam pauperculae viduae deportarunt; ubi inops foemina caeca cum Martyris membra tetigisset et digitos sancto intinctos sanguine ad oculos reduxisset, statim deterga caligine lumen recepit. Adeo illustrata, adeoque multa per S. Martyrem patrata sunt miracula, ut in sejuncto ab ejus Vita libro sint descripta; quae denuo crebra et magna sunt visa in sacri ejus corporis Translatione, anno MCCCIII.

S. FELIX A CANTALICIO CONF.

Obiit anno 1582. — Italus.

MARTYROL. — Romae, S. FELICIS Confessoris Ordinis Min. Capuccinorum, evangelica simplicitate et cha-

ritate conspicui, quem Clemens Undecimus Pontifex Max. Sanctorum factis adscripsit.

Felix, ineunte saeculo xvi in finibus Reatinorum humili loco natus, ab ipsâ adolescentiâ futurae virtutis argumenta, in dies animum ejus ad summi Dei cultum excitantia, manifestavit. Litterarum plane rudis, agrisque colendis deditus, ex sibi praelectis veterum Patrum gestis, austerioris vitae, qua illi excelluerant, amore captus, institutum eorumdem Fratrum Minorum B. Francisci, qui Capuccini appellantur, voto suo complendo aptissimum censuit, cui plurimo gaudio in laicorum ordine nomen daturus, Romam ex patriâ suâ Cantalicio profectus est. Hic religionem ingressus anno MDXLIII, toti Urbi per quadraginta et eo amplius annos summe christianâ morum innocentia et simplicitate, asperrimaeque poenitentiae et vitae genere, se admirandum exhibuit. Rigidum sui Ordinis institutum per omnia observasse nequaquam contentus, plurima alia ultro sibi servanda pro Dei amore, quo flagrabat, diu noctaque proposuit. Conscientiae viri Dei moderatores, Dominici Corporis sumptionem ter illi singulis hebdomadis peragere solito, per totos quindecim ante dormitionem annos, ob ejus ardentissimum charitatis fervorem, quotidianam divinae mensae perceptionem concedere, sanctum existimarunt: ad quam sine uberrimo lacrymarum imbre nunquam accessit. Lasso corpori nullam requiem indulxit, illud jejuniis, praeter suam regulam supraque communem usum sibi praescriptis, durisque flagellis castigans. Nudis pedibus per Urbem, elemosynas pro fratribus reficiendis quotidie corrogaturus, incedere, ferreis quoque annulis ad lumbos praecinctus celebrioris Urbis basilicas obire consuevit; palam etiam visus cum beato Philippo Nerio sui contemptu et humilitate certare. Vitae suae termino semel atque iterum praenunciato, vi-

sâque inter caelitum choros Deiparâ Virgine, plenus dierum et meritorum, in coenobio ad radices Quirinalis sancte suaviterque spiritum Deo reddidit xv kalendas Junias anni MDLXXXII, totâ Urbe ad servi Dei cadaver in sacra aede expositum confluyente, per ejus preces divinam opem imploratâ, vel, ob jam acceptam per ejus merita, Deo grates acturâ. Ipsi quoque Romani Pontifices Xystus V et Gregorius XV, ut beati viri precibus se apud Deum commendarent, ad ejus sepulcrum invisendum palam accedere visi sunt.

Tantae autem sanctitatis famâ Dei nutu in dies magis prodeunte, piaae recordationis Urbanus Papa VIII, qui novam disciplinam ob Dei Servos in Beatorum et Sanctorum canonem referendos veteri addiderat, beatum Felicem novae subesse noluit, ejusque virtutes ad receptam sanctionum apostolicarum normam, cum miraculis ob ejus invocationem patris rite probavit: servique Dei nomen in sacras tabulas Martyrologii Romani pontificio diplomate relatum est; postmodum novis miraculis, quae post Felicem beatorum numero adscriptum contigerant, comprobatis, Clemens Pp. XI beatum virum in Sanctorum canonem statutâ die referendum, apostolicâ auctoritate pronunciavit. (*Ex Bulla Canonizat. promulg. anno MDCCXXIV.*)

QUARTODEC. KAL. JUN.

MAJI XIX.

MARTYROL. — Natalis S. PETRI de Morono, qui ex Anachoreta Summ. Pontifex creatus, dictus est COELESTINUS Quintus; sed Pontificatu se âbdicans, et in solitudine religiosam vitam agens, virtutibus et miraculis clarus migravit ad Dominum. (*In Surio p. 577.*)

MARTYROL. — Romae, S. PUDENTIAE Virginis, quae post innumeros agones, post multorum Martyrum venerabiliter exhibitas sepulturas, post omnes facultates suas pauperi-

bus pro Christo erogatas, tandem de terris ad coelos migravit.

Ibidem, S. PUDENTIS senatoris, patris supradictae Virginis, qui ab Apostolis Christo in baptismo vestitus, innocentem tunicam usque ad vitae coronam immaculate custodivit. (*Vide in Surio utriusque historiolum sub uno Pudentianae titulo, p. 533.*)

SS. FRATRES MARTYRES CALOCERUS ET PARTHENIUS

Anno 250. — *Nat. Armeni.*

MARTYROL. — Item Romae viâ Appia, natalis SS^{um} CALOCERI et PARTHENII eunuchorum; quorum prior, cum esset praepositus cubiculi uxoris Decii Imp., alter vero alterius muneris Primicerius, nolentes idôlis sacrificare, ab eodem occisi sunt.

Imperantibus duobus Philippis (*In Surio Vol. v, p. 401*) evocatus ex Oriente fuerat illustris Aemilianus, Christi cultor, qui ad Consulatum evectus, priusquam fasces deponeret vitae finem invenit. Hic superstitem filiam reliquit nomine Calisiam, pronomine Anatoliam, quam verae fidei sectatricem et pietate praeditam, optimus parens piis et Christianis eunuchis (de eorum officio apud uxorem Decii Acta silent) Calocero et Parthenio fratribus (quos ex Armenia probabiliter secum Romam duxerat Aemilianus) tutandam, et in charitatis operibus adjuvandam commisit. Accusantur itaque apud Decium, quod Aemiliani filiam ita decepissent, ut iis suadentibus ipsa aequo ferret animo divitias sibi a patre Consule relictas exhauriri, ob vanam Christianorum spem, pauperibus largiter erogatas. Hac de re primum igitur in conspectum suum vocatos objurgat tyrannus, sacrilegos eos Christianos appellans, praeciens ut Jovi immolare debeant si velint facti mitigari censuram. «Non timeo, respondit Calocerus, censuram tuam sed Dei mei; tua enim censura hodie est et cras

non erit; Dei autem ira aeternis cruciatibus eos punit qui alium, praeter ipsum verum Deum, colunt.» His et similibus a Calocero auditis, Decius Parthenium compellat, qui respondit: « Quod Calocerus dixit et ego dico; una enim nobis est voluntas et fides. » Tunc Decius: Ergo hoc vobis placet ut praecepta mea contemptui habentes morte pessima pereatis? Parthenius vero: « Mors quam nobis minaris inferre, vita nostra est et ideo non expavescimus, quia ex hac insana ira tua nobis nascitur corona cum palma aeterna. » Indignatus propterea Decius, Praefecto Libanio imperavit ut postero die fratres diversis suppliciis cruciarentur si sacrificare noluerint; si vero consensissent, in amicitiam reciperentur.

Libanius igitur sedens in Tellude(a), utrumque blanditiis primum dein minis tentavit; sed constantes expertus, christianum dogma fortiter praedicantes, tormentorum apparatus non secus ac deos contemnentes, postquam verberibus afflixisset, equuleo torsisset, exussisset lampadibus, unguis lacerasset, nullo pacto territos nec victos perspiceret, ad extremum ambos jussit in ignem conjici; quo incolumes cum evasissent, furens carnifex arrepto ardenti fuste capita eorum contudit; ipsique tandem, Deum laudantes, tradiderunt spiritum. Cum eos expirasse vidit percussor, ut indicaret exitum eorum perrexit, et confestim Anatoliae servi corpora sanctorum rapuerunt, eaque pia foemina diligenter condidit in crypta quae paulo post exuvias excepit S. Sixti II Pp. M. sub Valeriano passi anno CCLVIII (vide VI Aug.) atque post annum CCLXXV, in aliquantula per Aureliani necem tranquillitate Ecclesiae, porphyreticis columnis est decorata.

(a) In Tellude vel Tellure saepe pro tribunali Praesides quaestiones reorum agitare consueverunt. Locus probabiliter fuit apud Telluris (Terae) Templum in Regione Urbis IV in hodierna Suburra ad Esquilini radices.

S. PHILOTHERUS MART.
ET S. VIRGO M. CYRIACA
annis 303 et 307.

MARTYROL. — Nicomediae, S. PHILOTHERI Martyris, filii Paciani Proconsulis, qui sub Diocletiano Imp. multa passus, martyrii coronam accepit.

Ibidem sanctarum sex Virginum et Martyrum, quarum praecipua erat CYRIACA, quae cum libere Maximianum impietatis objurgasset, dirissime caesa et dilaniata, ad ultimum igne cremata est.

Philetaerum pro Philothero communius legimus, ac sub Diocletiano quidem multa passum, sed Maximiano Galerio imperante consummasse martyrium. Cyriaca vero sex aliarum Virginum natu probabiliter minor, sed fortitudine et sancto ausu praestantior ex Philethaerii Actis fluxit; quae octodecimum annum agens viriliter in tyrannum invehiri non dubitavit; iram igitur illius saeviore proptinus experta per necem crudelissimam, dum caeteris exilii poena est inflata; in itinere vero ex aerumnis perlati beata morte quieverunt. Ex his Theotima fuit Philathaerii soror. Acta horum Graeca, unde notitiam Latini hauserunt, incerta atque inepte consarcinata, ac partim apocrypha et aperte fabulosa a Bollandianis refutantur.

MARTYROL. — Cantuariæ, S. DUNSTANI Episc. (In Surio, p. 534).

MARTYROL. — In Britannia minori, S. IVONIS Presbyteri et Conf., qui pro Christi amore causas pupillorum, viduarum ac pauperum defendebat. (vide Surium, p. 601).

TERTIODEC. KAL. JUN.

MAJI XX.

MARTYROL. — Aquilae in Vestinis, S. BERNARDINI Senensis, Ordinis Minorum, qui verbo et exemplo Italiam illustravit. (Surius, p. 618).

MARTYROL. — Romae viâ Salariâ, natalis S. BASILLAE Virg., quae cum esset ex regio genere, et illustrissimum sponsum haberet, illumque dimisisset, accusata ab eo quod esset Christiana, decretum est a Gallieno Augusto, ut aut sponsum reciperet, aut gladio interiret; quae conventa de hoc, cum respondisset, Regem regum se habere sponsum, gladio transverberata est. (*Habebis in Actis S. Eugeniae in Surio, xxv Dec.*)

S. BAUDELIUS MARTYR

Incertae aetatis et patriae.

MARTYROL. — Nemausi in Galliis, S. BAUDELI Martyris, qui comprehensus, cum sacrificare nollet, et in fide Christi immobilis inter verbera et tormenta persisteret, martyrii palmam pretiosa morte suscepit.

Urbs Nemausi (a) non civem genuit Baudelium sed peregrinum ex ignotis terris adventantem excepit. Conspicuae tunc temporis ejus civitatis incolae maxima adhuc ex parte gentilitatis errore detinebantur; quos sanctus adolescens, nullo detentus periculo ab idolorum stultitia ut avocaret, publicis allocutionibus satagere coepit magnifica eloquenter et audacter de Christo et de Evangelio salutis annuntians, in simulacra invehens, ad quae protinus confringenda et conculcanda incessanter adhortabatur. Non diu tamen apostolatus munere datum est fungi; nam cum tumultuantibus quadam die Paganis (*vide MARTYROL. ILLUSTR. Febr. p. 422 **) interrogatus quis esset, unde et ad quid venisset; « Quis sim, ait, aut unde, non est necesse ut pandam; militare indumentum me jam non ignavum indicat. De cultu vero quod profiteor, si nosse cupitis, me scitote

sanctae et individuae Trinitatis cultorem, et catholica fide in Dominum J. Chr. pro hominum salute crucifixum toto corde et immobili animo credere. » Ad haec generosissima viri verba, firma et clara voce prolata, multitudo gentilium quae ad sacrilegos ritus convenerat, in eum irruit, et arreptum ad aras ut diis sacrificet pertrahere nititur, minanturque si renuat in frustra concidere. At invictus Baudelius non solum fortiter obistere, sed denuo et vehementius in idolorum stultitiam invehit, ac confessionem Christianae Fidei promulgare. Tunc in eum effrenata rabie manus sceleratas injiciunt, et quidquid insanus furor saevitiae et poenarum excogitare valeret, in ejus membra exercent; qua expleta crudelitatis siti, dissecto per ferrum capite interimendum decreverunt. Cujus venerandum corpus Christianorum nonnulli celeriter asportarunt, et reverenter involutum infra urbis moenia condiderunt.

Varia varii de Baudelii tempore, patria, conditione, gestis, martyrio, non omnes feliciter neque accurate dixerunt. Militaribus quandoque indutus insignibus depingitur, vel sacra amictus clericali veste, et in Diaconatus Ordine constitutus a multis scribitur; quae ut in S. Martino Turon. et aliis, cum vitae eorum historia concordant. Perantiquo Baudelius cultu gaudet non in Occitania (b) tantum sed et in quibusdam Hispaniae et aliis Galliae Dioecesium, illiusque illustris memoria pervetustis fastis et Codicibus est consignata. Acta exhibent diligentissimi Bollandiani, si; ut ipsimet fatentur non optima, aliqua tamen fide non indigna;

(a) NEMAUSUS (gall. *Nîmes*) opulentissima fuit, adhuc autem nobilis Episcopalis urbs est, quam plura et non exigua Romanae antiquitatis exornant monumenta, orientali in Linguadoca seu Provincia (*Provence*), alias Gallia Narbonensi I.

(b) *Occitaniam* venustiori vocabulo libuit appellare Linguadochum (ut Claverius scribit) sive Austro-orientalem Galliam ad Mediterraneum, aliquod illius *d'Och* vestigium retinendo, quod corrupta pronuntiatione significavit Linguam Gothorum (*Languedoc*, id est *Langue de Goth*); idque ex diuturna ab ineunte v saeculo illorum Barbarorum occupatione.

haec ut supra brevissime contraximus. De S. Martyris glorioso sepulcro nonnulla tradit S. Gregorius Turo-nensis in L. *De Gloria Martyrum*, c. 67.

S. THALELAEUS MEDICUS
CUM SOCIIS MM.

Anno 284.

MARTYROL. — Edessae in Syria, SS^{um} MM^{um} THALALAEI, ASTERII, ALEXANDRI et Sociorum, qui sub Numeriano Imperatore passi sunt.

Hic erat, sub Imp. Numeriano, ex Libano...; medicinae autem dans operam comprehensus est Anazarbi^{2ae} Ciliciae urbe, in oliveto ubi latebat, et adductus ad Theodorum Praesidem. Hic cum ei persuadere non posset ut idòlis immolaret, jussit ejusdem talos terebrari, et funibus in caput suspensum attolli. Id cum facere se credunt ministri, per divinam quamdam virtutem a mente alienati, lignum loco Sancti terebrantes suspenderunt. Vapulant ergo quasi Praesidi illudentes; duo vero ex ipsis, Alexander et Asterius, viso miraculo crediderunt in Christum et capite plexi sunt. Consilii autem inops Praeses aggressus per se ipsum est terebrare Sanctum; sed cum vellet de sella surgere, adhaesit illa posterioribus ejus, ita ut surgere nequiret. Sed misertus illius Thalalaeus, fecit oratione sua ut ab illo sella sejungeretur. Cum ergo propter hujusmodi miraculum multi crederent in Christum, et suae incredulitati Tyrannus obduratus inhaereret, iterumque tentaret talos Sancti terebrare, statim ejus manus exaruerunt. Dein rursus sanitatem a Sancto consecutus, jussit illum in mare praecipitari; verum etiam hinc exivit, albam vestem indutus. Post haec obicitur feris in stadio, et nequè ab his laesus, in Edessa, Aegaeorum, gladio caput amputatur. Agitur autem illius festi-vitas in ejus Martyrio (id est monu-

mentum et sacellum in ejus honorem) quod est intra ecclesiam S. Mart. Agathonici. (*Ex Actor. Graecorum Epitome*, MS. *Synaxarii, antiqui Coll. Soc. J. Parisiis, fusioribus Actis sinceriore*). Nota non Edessae, in celebriori Syriae urbe, ut habet Baronius, sed in Edessa loco apud Aegas Ciliciae oppidum passum esse Thalelaeum. Ejus Reliquiae, tempore probabiliter cujusdam ex sacris Crucigerorum bellis in Italiam devectae, Veronae in S. Nicolai requiescere tradidit Valerius ejus urbis Episc., ibique inventas fuisse die Apr. xxviii, anni MDXVIII.

MARTYROL. — In Thebaide, S. AQUILAE Martyris, qui pectinibus pro Christo dilaniatus fuit.

Ob aliquam scriptorum ex amanuensium negligentia hallucinationem hunc Aquilam in nonnullis Tabulis irrepsisse dicunt, pro *Ascla*. de quo egit Surius noster, Vol. I, p. 787.

MARTYROL. — Apud Bitùricas in Gallia, S. AUSTREGISILI Ep. et Conf. (*In Surio*, p. 607).

S. THEODORUS EPISC.

Obiit anno 787. — *Italia*.

MARTYROL. — Papiae, S. THEODORI, Episcopi.

Theodorus Ticinensis, S. Petri ejusd. urbis Episcopi' (vide supra ad diem vii) alumnus deinde Diaconus, gratiae et naturae ditatus donis, ob vitae sanctimoniam et doctrinae praestantiam, divino monitu Antistes eligitur. Tanta solitudine suis ovibus egregius affuit Pastor, ut Papiensem Ecclesiam a teterrima Arianorum lue, quae tunc in Italia repullulabat, illaenam servaverit. Vitiorem pestem depulit, virtutes revocavit, animos ad Christianam pietatem inflammavit. Brevia quaedam fragmenta Sermo-num ejus supersunt qui ab Ecclesia Papiensi solebant antiquitus in Litaniarum Minorum supplicationibus re-

citari. Pluribus miris refulsit signis. Cum Francorum Rex Pipinus Longobardorum Regi Aistulpho, ditionis Romanae, direptori bellum inferret (annis DCCLV et seq.) Papiamque magnis copiis obsideret; huic occurrit Theodorus, malorum civitati impendentium misericordiâ permotus. Nam civibus arma deponentibus, bello fessis, ipse moenia perambulans, oratione et salutari Crucis signo propugnabat urbem. Ideirco quidam (ut fertur vulgi traditione) Pipini nepos in Sanctum contorsit sagittam, quae illico in sagittarium divinitus reversa ipsius guttur trajecit. Hac manifesta Dei ultione perterriti belli Duces, a S. Antistite supplices defuncti regii adolescentis implorant vitam, tali percusso foedere, ut Praesule ipso vivente civitatem non depopularentur. Eorum precibus annuit Theodorus, et in Christi nomine hunc vivum restituit. At cum nollet Rex obsidionem juxta promissa solvere, ac civitatem diripere moliretur, protinus tanta vis imbrum e coelo ruere coepit, et Ticinus fluvius adeo intumuit, ut Papiâ a direptione atque incendiis defensa, cum exercitu discedere Pipinus statuerit datis acceptisque pacis conditionibus, quas inter, cum reddita sibi essent ab Aistulpho Ravenna, Pentapolis et omnis Exarchatus, haec religiose S. Petro tradidit.

A Desiderio, Aistulphi, ex equi lapsu demortui, successore, et ultimo Longobardorum Rege. B. Petri jurium temeratore, in exilium pulsus est; donec Karolus Magnus debellato Desiderio, summa civium gratulatione eum revocavit. Tandem cum annos circiter septem et quadraginta, eloquentiâ, zelo, sanitatum gratiâ et prophetiae spiritu clarus Papiensi Ecclesiae praefuisset, a SS. suis primis praedecessoribus Syro et Inventio sibi apparentibus de instante laborum fine admonitus, quem clero et populo nuntiavit, invalescente morbo, in coelum tollens oculos, « Venit Christus, in-

quit, ut carne solutus ad suum properem judicium » et haec dicens beatissime obdormivit. (*Hucusque ex J. Bapt. de Gasparis Brev. Vitae SS^{um} Ticin., nonnullis caute demtis vel utiliter additis*).

Ad S. Episcopi tumulum crebra ejus nomen invocantes, praesertim pro energumentis, et morbis gravissimis laborantes beneficia sunt consecuti; crevit igitur non modicum Papiensium religio erga sanctum suum Antistitem. Anno circiter millesimo, ejus nomini ecclesia est in urbana arce aedificata; hac, vetustate et bellis diruta, novam a fundamentis excitavit labente xv Saec. nobilis presbyter Ludovicus Alberici; quae postea S. Crucis est nuncupata. Anno deinde MDLXXVI. S. Theodori corpus ad aram Cathedralis principem translatum est, multisque votivis in gratiarum actionem tabellis ad ejus effigiem appensis, aliisque hujusmodi monumentis, haud frustratam testantur Ticinenses spem in S. suum Episcopum repositam.

S. ANASTASIUS EPISC.

Anno obiit 609. — *Italia.*

MARTYROL. — Brixiae, S. ANASTASII Episcopi.

Brixiensis Christiani gregis, pluribus a scriptoribus celebratus, Pastor fuit labente vi saeculo, et ineunte vii. Fidei dilatandae ardore, vel ante vel post susceptum episcopatum, Africam et Hispaniam peragravit; ac tandem, cum Ecclesiam sibi creditam mirabili eruditione et virtute decorasset, bonorum (*ut ait Martyrol. Brix.*) operum odore perfusus, ad coelestem vitam migravit die XXI Febr. anno DCIX. Cultu ab immemorabili gaudet in Eccl. sua. Jacet Corpus in sacello S. Justiniae in Cathedrali, et Caput in argentea theca. Translatio prima e S. Stephano in Castro celebrata per quam solemniter est anno MDLXXXI, Episcopis ar-

cam Reliquiarum gestantibus, concionante in repositione S. Carolo Borromaeo; secunda ad-hod. locum translatio habita est anno MDCIV.

MARTYROL. — Romae, S. PLAUTILAE foeminae Consularis, matris beatæ Flaviae Domitillae, quae a S. Petro Apostolo baptizata, omnium virtutum laude refulgens quievit in pace. (*Quaere de ea in Actis SS. MM. Nerei, Achillei etc. XII huj. in Surio, p. 338*).

DUODEC. KAL. JUN.

MAJI XXI.

SS. MM. DIACONI
TIMOTHEUS, POLIUS ET EUTYCHIUS

Incerta aetate. — Afri.

MARTYR. — In Mauritania Caesariensi natalis SS^{um} MM. TIMOTHEI, POLI et EUTYCHII Diaconorum, qui in eadem regione verbum Dei disseminantes, pariter coronam meruerunt.

Ab horum trium Athletarum coronis auspicantur hanc diem omnia pene Martyrologia, at apud vetustiores quos secutus est Usuardus, non pluraliter *Diaconorum* legitur, sed *Diaconi*, solius scilicet Eutychie titulus in sacro Levitico Ordine constituti.

SS. MARTYRES
POLYEUCTUS, VICTORIUS
ET DONATUS

MARTYROL. — Caesareae in Cappadocia, natalis SS. MM. POLYEUCTI, VICTORII et DONATI.

Incerta et horum aetas, occulta certaminis historia. Pluribus attamen in ecclesiasticis fastis memorantur, variâ paullulum nominum scriptione: *Poliuti* videlicet et *Poliociti* pro Polyeucto, et pro Victorio, *Victoris*.

S. SECUNDINUS MART.

IN HISPANIA

MARTYROL. — Cordubae, S. SECUNDINI Martyris.

Certant de tempore auctores; alii probabiliter quidem, sub ethnicis principibus Decio vel Maximiano autumant passum, utriusque enim aetas martyrum in Hispaniis foecunda. Sed etiam Wandalis Arianis, Saracenis Maurisque barbaris imperantibus, Hispanicâ et praesertim Cordubensis Ecclesia magno extitit coronatorum numero insignis. Acta desunt.

SS. SYNESIUS ET THEOPOMPUS
MARTYRES

MARTYROL. — Eodem die, SS. Martyrum SYNESII et THEOPOMPI.

Idem sunt qui III Jan. (vide MARTYROL. ILLUSTR. p. 9 *) appellantur Theopemptus Episc., et Theonas *Sy-nesius* etiam dictus, martyres Nicomediae sub Diocetiano. De Translatione eorumdem Reliquiarum Nonantulam in Italiam facta, acturos se Bollandiani promiserunt in Supplemento mensis Januarii.

SS. MARTYRES TRIBUNI,
NICOSTRATUS ET ANTIOCHUS
CUM SOCIIS MILITIBUS

MARTYROL. — CAESABEAE Philippi, natalis Sanctorum Martyrum NICOSTRATI et ANTIOCHI Tribunorum cum aliis Militibus. (*De iis agendum in Actis S. Procopii M. VIII Julii*).

S. VALENS EPISC. MART.

Ignota aetate et patriâ.

MARTYROL. — Eodem die, S. VALENTIS Episc. qui cum tribus pueris necatus est.

Dubia profecto quae de adjunctis martyrii quoad tres pueros traduntur ex Actis S. Babylae XXIV Jan. (*in Su-*

rio Vol. I, p. 618) deprompta; incerta item tempus et locus, nihil de genere passionis compertum. At certissima et praeclara multis in Tabulis et Codicibus memoria. Hic quoque merito indignati Bollandistae audaciam quorundam Hispaniae Agiographorum retuadunt, qui S. Valentem, ut supra memoratos quoscumque, ad se pertrahunt, cum nulli in praecipuis Martyrologiis assignantur loco; et quorum Acta perierunt, alia, qualiacumque, assuenda suscipiunt!

SS. EPISCOPI ET PRESBYTERI
ET ALII COMPLURES

MARTYRES IN AEGYPTO SUB ARIANIS
Anno 357.

MARTYROL. — Alexandriae, commemoratio Sanctorum Martyrum SECUNDI Presbyteri, et aliorum quos sacris diebus Pentecostes sub Constantio Imperatore Georgius Episc. Arianus saevissime occidi praecepit.

Item Sanctorum Episcoporum et Presbyterorum qui ab Arianis exilio relegati sanctis Confessoribus sociari meruerunt.

Pulso Sede sua Alexandrina Sancto Athanasio et ad mortem quaesito, propterea variis in locis latitante (v. in *Survio II huj.*), in eam Patriarchalem Cathedram intruso nefandissimo et crudelissimo Georgio Ariano, sceleratae haereseos sectatores non intermittebant apud Constantium Caesarem, eorum fautorem, criminationes in Orthodoxos struere; sciebant enim exaudiendum, ait S. Athanasius, quidquid impie proposuerint; ideoque efflagitaverant ut aliquid durius praeter exilia decerneretur, et qui nollent suo errori consentire et cum Georgio communicare, deinceps interficerentur. Mittit ergo Constantius persecutionis acerrimae et caedium litteras; mittit crudelitatis praesidia aliquot armatorum millia in Aegyptianam Metropolim; quibus rescriptis et adjuvantis extimulata Arianorum saevi-

tiâ, nulli jam parcitur in Orthodoxos facinori.

Primum igitur «pessimus (*audiamus Athanasium*) Episcopus Pentapolita Secundus eique conjuratus Stephanus, videntes sibi non consentire Barcae Presbyterum, Secundum item appellatum... eundem calcibus contendo interemerunt; ille autem cum occideretur, Chr. Jesum imitabatur, dicens: «Nemo me apud iudices vindicet; habeo vindicem Dominum propter quem haec ab istis patior.» Ipsi vero neque sic loquentem miserati sunt, neque ullam temporis rationem habuerunt; in ipsa enim Quadragesima interfecerunt hominem.» (*Epist. Athan. ad Solitarios*).

«Hebdomade autem post sacram Pentecosten, cum jejunasset populus, orationis gratiâ egressus est ad coemeterium, eo quod omnes aversarentur communionem Georgii. Hoc autem intelligens nequissimus ille, extimulat Ducem Sebastianum, hominem Manichaeum, qui deinde ipsa Dominicâ die cum multitudine militum arma nudatosque gladios et arcus ac sagittas ferentium, contra populum exiit. Cumque solum paucos invenisset (plerique enim ad horam recesserant), talia fecit, qualia ab ipsis facta sciri convenit. Rogum siquidem luculentum accendens, et ante eum Virgines constituens, cogeabat dicere quod essent fidei Arianae. Ut autem ab iis vinci se videret, et nihil fieri ignem, nudatas eorum facies ita conscidit, ut neque diu postea nisi aegre cognoscerentur. Viros autem quadraginta comprehensos novo modo laceravit. Statim enim virgas ex palmis scindi iubens, quae adhuc haberent adhaerentes aculeos, eorum terga sic exaravit, ut alii quidem a chirurgis saepius contrectandi fuerint propter infixos aculeos, alii, cum ferre curationem non possent, oppeterent mortem. Omnes deinde qui comprehensi fuerant, una cum Virginibus relegaverunt ad magnam Oâsim. Mortuorum

autem corpora nec amicis quidem tradita in principio fuerunt, sed insepulta abjicientes occultabant, sperantes ejusmodi immanitatem posse latere. In quo sane vehementer errabant; consanguineis enim super mortuos suos hinc quidem propter confessionis gloriam gaudentibus, inde vero dolentibus propter corpora, evidentior existebat accusatio crudelitatis et impietatis eorum. » Haec idem Sanctus Athanasius in Apologia de fuga sua; qui eadem denuo describit in Apolog. ad Constantium et in Epist. ad Solitarios.

Post S. Secundi Presbyt. et civium laicorum et sacrarum Virginum passionem, occurrit in Romanis et Graecis fastis, Sanctorum Antistitum et Sacerdotum ac Monachorum mentio, qui impiissimae eorundem Georgii Pseudopatriarchae et Sebastiani Ducis tyrannidis victimae extiterunt, quique extorres pro constantia catholicae fidei, postquam essent gravia perpassi, acerbitate vulnerum, asperitate viarum, exilii aerumnis, coronam Confessorum sunt adepti. Sicque pergit S. Athanasius in praecitata ad Solitarios epistola, post annum ccclvi scripta: « Ecce nunc denuo Alexandriae et in Aegypto atque per universam Lybiam turbavit Ecclesias (*Constantius*) et propalam edixit ut pii Catholicique Episcopi ejicerentur, et omnes illae (*Ecclesiae*) traderentur Arianae opinionis sequacibus. Hoc autem facere Dux exercitus coepit; jamque Episcopi vincti, Presbyteri item ac Monachi ferro constricti, et plagis usque ad mortem caesi, relegati sunt; omniaque ubivis conturbata, et Aegyptus ac Lybia universa periclitatur, indignantibus populis propter edictum propositum, quo vident viam Antichristi paratam, et sua sibi eripi, atque haereticis tradi... Sebastianus vero Dux quaquaversum scripsit Praepositis et militaribus magistratibus; jamque ii qui vere Episcopi erant fugati sunt, pro iisque subinducti im-

pie sentientes. Ita relegati fuerunt qui consenuerant in Clero, plurimorum annorum Episcopi (*nonnullorum hæc S. Scriptor nomina recitat*)... nullo alio fine quam ut per deserta loca oberrando conficiantur. Nam neque aegrotantium sunt miserti; sed graviter laborantes arripuerunt, adeo ut lecticis quoque portandi essent, et funebria subsequi instrumenta deberent... Eundem in finem Draconium quoque Episcopum relegarunt in deserta quae sunt circa Clyasma, Philonem vero in Babylonem et Adelphium Thebaidos, etc.. et alios quidem addixerunt lapidibus eruendis, alios interficere cum vellent persecuti sunt, alios vero spoliaverunt. » Hucusque in Epist. ad Solitarios. In Apologia denique ad Constantium: « Atrox, inquit, fama de Aegypto et Lybia nobis allata est, quod Episcopi circiter nonaginta persecutionem paterentur; ex quibus sedecim acti in exilium, ex caeteris autem pars acti in fugam, pars dissimulare compulsa. » — Plerique ex his, anno ccclxii adhuc superstites sub Apostata Juliano, ejusque permissu ad Sedes suas reversi, interfuerunt Concilio per S. Athanasium Alexandriae celebrato.

MARTYROL. — Niciae in Gallia, S. HOSPITII Conf., virtute abstinenciae, et prophetiae spiritu insignis. (*In Suario, p. 659*).

UNDEC. KAL. JUNII

MAJI XXII.

SS. MARTYRES

FAUSTINUS, TIMOTHEUS
ET VENUSTUS

MARTYROL. — Romae, Sanctorum Martyrum FAUSTINI, TIMOTHEI et VENUSTI.

Hos memorant Codex Hieronymianus, et optimae antiquorum Tabulae, quibusdam additis coronarum sociis; Philippus Ferrarius in Catal. Sanctorum Italiae eosdem refert Romae passos, sed ignoto Imperatore et mor-

tis genere. Venustum quidam credi posse ajunt qui a Juliano Apostata, ut tradit Ammianus Marcellinus, commissam habuit Vicariam Hispaniae.

S. CASTUS ET AEMILIUS

MARTYRES

Med. III Saec.

MARTYROL. — In Africa, Sanctorum Martyrum CASTI et AEMILII, qui per ignem passionis martyrium consummarunt. Hos (ut beatus Cyprianus scribit) in prima congressione devictos, Dominus victores in secundo praelio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent.

Ad Decianam pertinent persecutionem, cujus cum indoles singularis esset *animas jugulare quam corpora* (vide MARTYROL. ILLUST. in Nota circa Decium p. 165 *) factum est ut in Africa potissimum *tarda ad mortem supplicia* plurimorum fragilitatem subjugaverint, ut optime, deplorando, describit S. Carthaginensis Ep. M. in illustri Tractatu DE LAPSIDIS; ubi resipiscentiam breviter sed eleganter laudat Casti et Aemilii, qui prius tormentis victi, abjectam antea palmam feliciter fortiterque postmodum Deo juvante arripuerunt.

S. JULIA VIRGO MART.

Saec. probab. V. — Nat. Afra.

MARTYROL. — In Corsica, S. JULIAE Virginis quae crucis supplicio coronata est.

Natale sanctae Juliae, quae, cum Carthago civitas capta esset, ducta est captiva, et sortita in servitutem devenit cujusdam Eusebii civis Syriae Palaestinae. Cui diligenter serviens, expleto ejus servitio, acceptaque requie, aut orationi, aut lectioni insistebat, nam et corpus suum jejuniis affligebat. Unde dominus ejus quamvis paganus, valde eam admirans, saepius admonebat, ne taliter se affligeret. Sed illa nec blandimentis, nec

etiam monitionibus ab hoc quod inchoaverat, recedebat, excepto die Dominicae Resurrectionis. Deinde contigit ut dominus ipsius una cum ipsa veniret in Corsicam, et ibi sacrificantibus aliis, coepit et ipse diis immolare. Sed beata Julia videns errorem illorum, condolebat. Audiens quidem princeps Felix nomine, quod illa nollet sacrificare, quaesivit eam a domino suo, ut receptis in illius vice quatuor ancillis, sibi ea daretur. Cui ille pro magno ejus servitio noluit eam tribuere. Tunc praefatus Felix callide fecit domino suo convivium, quatenus ipso ex nimia potatione soporato, et ignorante, de navi ipsius eam tolleretur. Quod et factum est. Nam ipso inscio, ducta est beata Julia ante Felicem. Cumque blandimentis Felix ei non potuisset suadere, ut sacrificaret, praecepit eam alapis caedi, deinde crinibus torqueri, atque flagellari, ad extremum etiam crucifigi, et sic in ipso patibulo ultimum efflavit spiritum. De cujus ore sanctissimo columba exivit, et coelum petivit. Tunc per Angelos, divina dispensante gratia nunciatum est hoc quibusdam monachis in insula Margarita, quae nunc vulgo Gorgona dicitur, consistentibus. Illi hoc audito, ascensis navibus, summa cum festinatione venerunt in Corsicam, et invenerunt sicut sibi ab Angelis fuerat revelatum. Dein summa cum reverentia deponentes corpus ejus de cruce, juvante Domino, celeriter ad sua reversi sunt. Et ibi, videlicet in ipsa Margarita insula condientes corpus ejus cum aromatibus, posuerunt in monumento cum gaudio. Postea autem de ipsa insula Anza Regina uxor Desiderii Regis Longobardorum, praecepit corpus ejus afferri, et in monasterio, quod ad honorem ipsius construxit, Brixiae mirificentissime collocavit. (*Adonis Martyrol.*).

Parvâ Gorgoniâ (*Urgone* apud veteres) insulâ, non Ansam reginam tradunt nonnulli, sed ipsum Deside-

rium Regem, ut piaë filiaë Angelbergæ erga S. Virginem Martyrem ardentissimæ devotioni satisfaceret, anno DCCLXVI Juliae corpus transferendum curasse in Ss. Servatoris templum, cui sub Andelburgæ regimine adnexum considerat Ansa monasterium. Ultra Corsicae et Gorgoniae insularum fines, et non Brixiae tantum ob felicissimam sacri corporis acquisitionem, propter miraculorum famam pluribus in locis celebre Juliae nomen factum, illustrisque admodum cultus. In his est, honoris gratiâ, Liburni (a) recensenda civitas; ad cujus litus (quo Gorgonia xxx circiter milliaribus distat) cum venerandum et pretiosum pignus Brixiam advehendum appulisset, loci incolae in S. Juliae illico venerationem moti, Patronam sibi praecipuam elegere, illisque nomine Oratorium et Sodalitium apud majorem ecclesiam, nunc Cathedralē nuncuparunt. Reliquias S. Patronae insignes impetrarunt initio xvii saeculi; alias ante medium aevi nostri, et in arca argentea cui venustum supereminet Virg. Martyris simulacrum quotannis hac die ad religiosam pompam solemnī ritu circumferuntur.

Sed nec silentio praetereundum, illic ubi cruci affixa fortissima Virgo est, videlicet in extremo Corsicae angulo Italiam versus prominenti, juxta oppidum *Nonza*, ad muros ecclesiae in Juliae honorem excitatae, fontem scaturisse, elicito, putant, contactu virginalium uberum, puellae crudeliter rescissorum ante crucifixionem; cujus fontis saluberrimae, et quandoque lacte commixtae, lymphae efferebantur sanitatum virtute praepollentes. Id expertum habuit Provisoris Liburnensis filia, quae a medicis deposita, sub annum MDCIX, illius aquae gustu integrae subito reddita est valetudini. Hoc praeterea

memorandum, Nonzano oppido, quod, utpote inclytae Martyris natalis gloriosa passione locus, eam peculiari et devotissimo prosecutum cultu est, Tutelarem se mirabiliter insigne praebuisse; nam dum contigua undique loca, ingenti cum damno turcicarum piratarum assultus frequenter paterentur, lacrymabili casu prorsus expers Nonza fuit, coelesti Juliae suae patrocinio.

S. BASILISCUS Ep. M.

Anno 308.

MARTYROL. — Comanae in Ponto, S. BASILISCI Martyris, qui sub Maximiano Imp. et Agrippa Praeside, ferreas crepidas ignitis clavis confixas calceatus, multaque alia passus, demum capite obruncatus, et in flumen projectus, martyrii gloriam consecutus est.

Miletem martyrem Basiliscum hic memorari credunt nonnulli, Comanae coronatum, vel cum omonymo confundunt Cleonici socium (III Mart. in Append. Vol. III, p. 186). Sed probabilius cum Baronio (in Notis hac die) censendus Episc. Comanae, Nicomediae passus, et in Ecclesiam suam sub Constantino M. et Licinio translatus. De eo in fine *Vitae* S. Joannis Chrysost. in Surii Vol. I, p. 772.

S. QUITERIA VIRGO MART.

MARTYROL. — In Hispania, S. QUITERIAE Virg. et Mart.

Probatum quidem ex antiquis monumentis cultus, sed apocrypha Acta et fabulosa. Plura Hispaniae, Lusitaniae et Galliarum loca de possessione certant Reliquiarum S. Quiteriae (vel Guiteriae); ossa ejus, tradit in Martyrologio Gallicano Suassajus a furenti Calvinistarum impietate e sa-

aedificiis, et amplitudine viarum conspicua. Episcopali Sede, anno MDCCCVI, a Pio Pp. VII est nobilitata.

(a) *Liburnum* (ital. *Livorno*) vicus olim ad Portum Pisanum in ora Tyrrheni maris, nunc magnum et opulentum mercaturae emporium, urbs

crario deturbata et in rogum conjecta; ex quo nihilominus pia fidelium aemulatio semiustas partes eripuit, abscondit ac religiose asservavit. Neque aetas satis comperta; proponitur a quibusdam annus cccclxxviii. Locus martyrii Adurensis urbs Vasconiae ad Hispaniae septentrionalis fines, Galliae conterminos, ubi oppidum Mansi ecclesiâ decoratur S. Quiteriae, celebri ob miracula S. Virg. Martyris, maxime a mdcxxiv per decennium patrata, diligenterque notariabilibus instrumentis consignata.

S. MARCIANUS EPISC.

Flor. Saec. II — Italus.

MARTYROL. — Ravennae, S. MARCIANI Episc. et Conf.

S. Apollinaris Ravennatum Apostolus (a), divinitus factus certior, fore, ut brevi Ravennâ exularet, ac subita opprimeretur calamitate, capiteque oppugnaretur: ne Ravennatem Ecclesiam absque pastore relinqueret duodecimo postquam accesserat anno, sacerdotes binos instituit Aderitum et Calocèrum, Diacones vero Martianum virum nobilissimum et Eleochadium summum philosophum. Caeso igitur Apollinare, post Eleochadium in Ravennati Archiepiscopatu Martianus, a Deo demissa columbâ electus, sufficitur: natus sublimi loco, vir imprimis pie, juste, ac temperanter vitam degens: tanto concitus ardore animi, ut Christum praedicans, in animis Ravennatum ardentes amores excitaret omnium virtutum: multique nullis rerum adversarum ictibus frangi, neque oppugnationibus nefariorum de gradu pietatis dejici potuerint, sed calamitates omnes, tandemque necem pro Christo libenter pertulerint. Plurimos sacris initiavit: cumque re-

(a) Colitur S. Apollinaris xxiii jul. — De S. Calocèro egimus in MARTYROL. ILLUSTR. xi febr., p. 133*. De SS. Aderito et Eleucadio, Surius, vol. II, p. 376. De mirabili, ut fert traditio, electione quorundam Ravennatum Archiepiscoporum per Columbam, vide in Surius, vol. II, p. 48.

rum admirabilium gloriâ clarissimus esset, coelestium in patriam abiit undecimo Calendas Junii: atque uti ex vetustissimis scriptis collegimus, in D. Eleuchadii sepulturae traditus, anno Domini septimo et vigesimo supra centesimum, dum Aelius Hadrianus imperaret. (*Hieronym. Rubeus de gestis Ravennat. histor. L. I.*)

MARTYROL. — In pago Antisiodorensi, beati ROMANI Abbatis, qui S. Benedicto ministravit in specu; inde in Gallias proficiscens, aedificato monasterio, relictisque multis sanctitatis alumnis, quievit in Domino. (*Vide in Surius nostri Vol. I, p. 308, § 14 et seqq., ac III, p. 414 et seqq.*)

S. FULCUS CONF.

Probab. Saec. XII — Anglus.

MARTYROL. — Apud Aquinum, S. FULCI Conf.

Fulcus passim, at Fulco in recto casu scribitur in Actis ex MSS. Cancellariae Episcop. Aquini, traditioni innixis, quorum compendium ex Majo Bollandiano desumimus. — In Anglia natus, domestico censu pauperibus erogato, poenitentis vitae desiderio peregrinationem in varia et longinqua suscepit, ac primo Jerusalem, J. Chr. sepulcrum veneraturus petiit; inde, nudipes semper, miserrime victitans, regiones multas peragravit. In Italiam cum pervenisset, in Apuliae provincia diu versatus, animi tandem corporisque exhaustus laboribus, in Aquinatum (b) territorio, in pago, qui Sancti Patris Terra dicitur, constitit, ut ibi reliquum vitae, pietatis in Deum et misericordiae in proximum operibus exercendis impenderet. Ad Xenodochium igitur illius vici extra moenia positum se contulit ut infirmis nocturna diurnaque vigilantia ac solli-

(b) Aquinum in Latio ad Campaniae fines oppidulum, Episcopi olim Sedes, nunc Sorae et Pontiscurvi Antistitis titulus sub Capuana Metropoli.

citudine ministraret. Quo officio, maxima assidue humilitate ac mirabili patientiâ, aliquandiu perfunctus, obdormivit in Domino, atque ut incognitum peregrinum, quem summis honoribus (si viris optime propter Christum de hominibus meritis condigna haberetur in saeculo gratia) prœsequi debuissent, extra hospitalia septa ignobiliter humarunt.

Aliquot elapsis annis Xenodochii aedes, fatiscentibus jam muris deserta penitus corruit; at Servi sui exuvias Dominus obscuritate voluit erûere, ac Fulconis nomen magnifice illustrare. Jumenta sive soluta sive onerariis curribus alligata, cum ad locum venirent ubi ignorata jacebant beati peregrini ossa, nullatenus, nec ingeminato verbere ad terram illam proculcandam âdigi poterant. Novum cunctis admirantibus, et quid sibi vellet, vanis commentis conquerentibus, apparuit noctu B. Fulco cuidam homini claudo et inertibus a nativitate cruribus, eique de se dixit ac de sepultura sua, jussitque cum mane surgeret pagi Presbyterum adire, ut hic, nulla interposita morâ, de Episcopi Aquinatis permissu, inde quâ jumenta prœgredi volebant, corpus suum levarent, in ecclesia condendum. His auditis firmus homo ille, et sanus factus, primo diluculo gaudens et exiliens Archipresbytero rem aperuit, quae prodigio receptae sanitatis haud erat in dubium revocanda; Episcopus ipse primis nunciis fidem detrectans immobilitate statim punitur, qua non antea est liberatus quam fuis ad B. Fulconem precibus promiserit se, cum aliis duobus Episcopis, ejus corpus honorifice in sacrum locum curaturum transferri. Sancti igitur ossa in quoddam vicinum Sacellum primo collocata, deinde in ecclesiam Beati nomine dicatam; ingenti autem miraculorum numero et fidelium devotione claruerunt.

S. Fulci vel Fulconis cultum li-

turgicum Gregorius Pp. XIII sanctione donavit anno MDLXXII. Eodem plane modo quo S. Rochus, demot cane, peregrini habitu depingitur, et laevâ dexterum crus nudatum indicans ulcere exosum. Innumerae sanationes oleo referuntur acceptae lampadis ante ejus sepulcrum ardentis. Pestis tempore infinitae illuc conflunt multitudines, atque multos in xvii saeculi lue, per Campaniam se-viente, domum suam ex S. Fulconis Sacello integra recuperata valetudine rediisse, monumentis constat.

B. ATTHO EPISC.

Ob. an. 1155. — Hispanus.

MARTYROL. — Pistorii in Tuscia, beati ATTHONIS, Ordinis Vallisumbrosae.

Patriâ Pacensis (ad Lusitaniae fines) litteris excultissimus, aetate jam proventus in Italiam venit ut sacra Romae inviseret monumenta. Montis Cassini exinde, et Camaldulensem adiit eremum... sed Vallem-Umbrosam (*vide* MARTYROL. ILLUSTR. Febr. p. 103*) aggressus, Monachorum ibi degentium religione, et sanctitatis viva imagine delectatus, relicto saeculo et cucullum indutus, Ss. patris Benedicti legibus ac Vallumbrosanis strictioribus institutis se devovit. Quinquennio vix elapso, omnium votis Abbas et totius illius Congregationis moderator est electus; quo in munere, et alios in sui imitationem adduxit, et multis monasteriis conditis, S. Joannis Gualberti (*col. XII Jul.*) Ordinem mire propagavit.

Famâ autem sanctitatis ejus ubique diffusa, a Pistoriensibus (*vide in* MARTYROL. ILLUSTR. Martii, p. 264*) Episcop. instantissime deposcitur. Quod onus invitus licet et valde reluctans suscipere, jubente Summo Pontifice, coactus, de monachicis nihilominus studiis atque exercitiis quantum liceret retinuit. Divinô cultui addictissimus; aegrotorum et omnium mi-

serorum pater; religionis et virtutum exemplo et verbo egregius magister, Ecclesiam suam ad annos viginti gubernavit, ea absolutissimi Praesulis laude, ut cum ea tempestate schismata plura regnarent, in Anglicano Concilio; Matthaeus Cardinalis S. Georgii publice dicere non dubitaverit: Beata foret Rom. et Apostolica Sedes si Atthonis Pistoriensis Ep. regimine duceretur. Aliquid Reliquiarum S. Jacobi Apost. ab Archiepisc. Compostellano, impetravit, ipsumque Apostolum Pistoriensis civitas Tutelarem sibi adoptavit. Demum meritis dives ac senio confectus, insignibus a Deo miraculis illustratus, inter Monachorum suorum manus sanctam efflavit animam; cujus sacrum corpus post 180 annos integrum repertum, coelestis odoris suavitate fragrantissimum, adhuc incorruptum in ecclesia episcopali quiescit. Integerrimum similiter, carnosum, pleno vultu, vividum, flexibile ad intuentium stuporem, S. Atthonis corpus denuo recognitum anno MDCXXVI, cum de Reliquiis sancti sui Generalis Vallumbrosanae Congregationi concedendis ageretur. Dum autem Reliquiarum latores Florentiâ transirent, eas sui Ordinis Sanctimonialibus deosculandas praebuerunt; erat tunc quaedam illius monasterii virgo oculis capta; quae meritis sancti Abbatis et Episcopi confisa, eas utrique oculo ut admoventur rogavit, confestimque lumen recepit. Ter solemnissima supplicatione elevatum et circumductum est corpus; quas hominibus celebrantibus translationes, splendidius multis magnisque prodigiis Dominus honestavit. Officium de S. Atthone sacra Rit. Congregatio approbavit anno MDCXXXIII, et referente Card. Bona, Beatum censuit in Rom. Martyrol. apponendum. (*E certis documentis apud Bollandianos*).

S. HELENA VIRGO

Flor. Saec. V.

MARTYROL. — Antisiodôri, S. HELENÆ Virg.

Mendose Surii continuator in 2º Ind. Gen. Vol. VII, hanc vocat spon-sam S. Amatoris, quam indicet nomen *puellae* eidem nuptae, cum illa *Martha* fuerit (*vide Surium*, I Maji, 4º loco, p. 27). Haec autem Helena in fine prolixiorum Actorum S. Amatoris apud Bollandianos memoratur ex his fuisse qui animam S. Episcopi, corpore excedentem, in coelum sub columbae specie vehi, se vidisse affirmarunt. Dicitur ibi: «Helena sacratissima puella, quae eodem tempore cunctis virtutibus ac miraculis excelebat.»

B. RITA VID.

Ob. anno 1457. — Itala.

MARTYROL. — Cassiae in Umbria, beatae RITAE Viduae, monialis Ordinis Eremitarum S. Augustini, quae post saeculi nuptias aeternum sponsum Christum unice dilexit.

A Cassia (ital. *Cassia* veteribus *Cursula*) Umbriae oppido in Spoletina Dioecesi, nuncupatur Rita (*Margarita*) ubi vitam egit claustralem et septuagenaria obdormivit, jacetque ejus corpus omnino incorruptum, populari devotione et miraculis maxime celebratum; sed in castro ejusdem districtus quod *Rocca-Porena* dicitur, a piis parentibus est in lucem edita. Nuptui vix adolescens tradita, virum sortita erat moribus durum ingenioque ferocem. At hunc comi lenitate tam feliciter mulcere scivit Rita, ut mansuetum divinique obsequii studiosum reddiderit. Octodecim annos cum eo, gemina suscepta prole, conversata, vir proditorie interficitur; cujus interitus dolor auctus in immensum fuit, quod videret pia mulier filios ad vindictam ferro de pa-

terna caede sumendam paratos; Deumque est enixe precata ut prius terris eriperentur filii quam ultrices manus in homicidam admovent; nec irrita petitio: ambos Rita vidit natos paullo post immatura morte praereptos.

Mundanis ergo soluta vinculis, saeculo valedicere statuit, quare Cassiam se contulit ut a S. Augustini Eremitanis Monialibus ad habitum admitteretur. Sed supplex vidua repulsam passa, domum revertitur. Iterum rogat, et secundo voti impos dimittitur; tertio aliquot post mensibus recipi postulat, tertio repellitur. Indignam sacrarum virginum contubernio se reputans, Deo haec disponente fieri humiliter Rita perpendens, orationis et macerationis sui exercitia impensius prosequitur, et ad austeriora extendit, ut se in Sponsarum suarum chorum Sponsus coelestis admittat; cum tandem quadam nocte audit vocem sibi perspicue dicentem: Veni, dilecta Rita, veni ad monasterium unde rejecta fuisti. Cassiam propere pergit, in claustra plaudentibus cunctis, mutato divinitus consilio, recipitur. Hunc diem Rita quamdiu vixit festivum et solemne habuit.

Foedo ulcere in crure afflicta, capite sanie manante, scatente vermibus fronte, utramque gravissimam plagam hilari pertulit et invicto animo; sed cum acriter adeo ancillam suam Dominus premeret, sanctitatem ejus multimodis prodigiis declarabat. Aegrotos longe absentes brevi oratione sanavit; energumenam, occupanti imperans daemone, liberavit; rosas et ficus, veluti si luderet cum dilecta sua Christus, mense Januario ab ea ridendo petitos, hortus domesticus protulit. Cum, diuturno ingravescente morbo, vix aliquid esculentis sumeret, et inedia censerent Sorores brevi conficiendam, mirum fuit frequentem Eucharisticam Communionem ad eam sustentandam suffe-

cisse. E corporis tandem cruciatibus ad spiritus immortalem beatitudinem evocata est anno (ut in arca, ejus sacrum corpus continente, inscriptum legitur) MCCCCLVII. Cadaver Ritae formosissimum subito ab obitu redditum, senii et morborum square excusso, suaviter olens, frontis vulnere adeo jam horrido penitus deleto. Demortuae consanguinea brachium ad omnia inutile exuviis sacris admovit, eique mox redditus vigor; miraculum omnes conspexerunt qui ad funus aderant; Rita sancta cum devotionis fletibus conclamatur. Incipiunt prodigia quae per quatuor et amplius saecula ejus sepulcrum gloriosum reddere non desistunt. Vividum, et dormientis, non defunctae, B. foeminae corpus perseverat, maxima cultum veneratione, miserorum refugium, auxilii coelestis carissimum et pretiosissimum pignus. Monastica vestis qua post mortem est induta, adhuc integra et sana, ut si recens consuta esset, tercentis post annis inventa est. Urbanus Pp. VIII, qui Spoletinus Episcopus fuerat et praeclaram signorum ejus famam optime noverat, peractis rite processibus, novisque motus miraculis, B. Ritae cultum ab immemorabili ratum habuit, illiusque nomen, Rom. Martyrologio (quod *Beatis* raro conceditur) inscribendum mandavit. (*Ex Cavalluccio, ad Bollandianor. critice purgato*).

DECIMO KAL. JUN.

MAJI XXIII.

S. DESIDERIUS LINGON.

EPISC. MART.

Coron. circa 265.

MARTYROL. — Apud Lingonas in Gallia, passio S. DESIDERII Episc., qui cum plebem suam ab exercitu Wandalarum vexari cerneret, ad Regem eorum pro ea supplicaturus accessit, a quo statim jugulari jussus, pro ovibus sibi creditis cervicem libenter extendit, et percussus gladio migravit

ad Christum. Passi sunt autem cum eo et alii plures de numero gregis sui, qui apud eandem urbem conditi sunt.

Wandalorum, Alamannorum aliarumque barbaricarum gentium irruptio, quae Gallias, post III saeculi medietatem, rapinis, incendiis, multorum caede vastavit, Chrocum I (a) inter alios efferatissimum habuit Duce[m]. Cum Chrocus ergo fere ubique legatur qui mortem S. Lingonensis Praesuli Desiderio intulit, Sigeberti Chronicon merito rejiciendum in quo annus huic martyrio assignatur ccccvi! cum et Chrocus II jam interierat. Martyrii causa, zelus et charitas passim afferuntur, quibus ut in Martyrologii encomio, bonus Pastor animam suam posuit pro ovibus suis; leviter autem a quibusdam, ejusdem Chronici fide, Vincentius dicitur, et Valerius fuit Desiderii Archidiaconus coronae ejus particeps. Patria Ligurum ajunt, terram ligonem in Genuae urbis finibus exercentem, et mirabiliter, ductante Numine Lingonenses Legatos novum Episcopum divinitus designatum quaeritantes, ad ejus Ecclesiae cathedram evectum... Quidquid sit, Ecclesiae suae regimen eo successu tenuit, ut eo Praesule, apud Lingonas (*Langres* in Campania Gallica) res Christiana plurimum habuerit incrementi. Saevientem, ut supra dictum est, Chrocum adiit; divinamque tyranno cum praesens intentaret ultionem, jussus est capite imminui. Mirum hoc, inter prodigia quae ejus mortem illico sunt consecuta, memoriae proditum est, Volumen sacrum quod manu S. Antistes

gestabat, etsi totum martyris cruore respersum, nihil damni literarum tramitem passum fuisse, ita ut perspicue post nongentos ferme annos, testante Vincentio Bellovacensi (b), legeretur. Signis multoties Dominus, Martyris sui gloriam propalam portendit, quo factum est ut S. Desiderii Lingonensis cultus Gallias non solum pervaderet, sed etiam in Italiam, Burgundiam et Germaniam propagaretur, et Ecclesiae plures Patronum elegerint, castra et oppida ejus nomine voluerint nuncupari. Ecclesia in Lingonensi urbe, quae S. Mariae Magdalенаe prioratus dicebatur, quaeque S. Episc. Martyris corpus exceperat, postquam anno mccciv idem sacrum corpus, plurium Episcoporum et totius Cleri adstante coetu ac infinita fidelium frequentia, detectum, recognitumque est integrum et inviolatum, a S. Desiderio est appellata. Gallice communiter Didier et *Dizier* et alicubi corruptius Desery et Drezero pronunciatur; in Belgio *Desir*.

SS. MARTYRES EPITACIUS EP. ET BASILEUS

Aetate incertâ.

MARTYROL. — In Hispania, SS. MM. EPITACHI Episcopi et BASILEI.

E veterum Martyrologiorum apographis, varia tamen nominum lectione utentibus, Romanae Tabulae hos Sanctos recensent, allegatque Baronius praecipue *Florem SS. Hispaniae*. Cultus ergo apud antiquos celebris; Acta vero nulla extant, nisi Hispanica, quae figmenti potius speciem praesèferunt. Huic profecto nostrae *Illustrationi* historicae non sunt consentanea.

(a) CHROCUS Wandalorum (ex hodierna Pomerania, extremae ad Swedos Germaniae) rex, cum Arelatem (*Arles*) pervenisset, potiori jam copiarum parte destitutus, captus a Mario sive Mariano Romano Praeside, catenis nexus, per plures quas vastaverat urbes ad improperium reductus, victisque victor ludibrio, diris cruciatibus vexatus est quousque ferocem animam exhalaret. Chrocus senior hic est; vide MARTYROL. ILLUSTR. p. 117*.

(b) Vincentius Bellovacensis (*du Beauvais*), Ordinis Praedicatorum, illustris et copiosissimus scriptor extitit saeculi xiii. Laudantur ejus quatuor *Specula*, Doctrinale, Historiale, Naturale et Morale. Postremum vero supposititium est, ut eruitur e Bellarmino, *De Scriptoris Ecclesiast.*, ubi agit de Operibus S. Thomae Aquin.

SS. MARTYRES AFRI
QUINTIANUS, LUCIUS ET JULIANUS

Aetate incertâ.

MARTYROL. — In Africa, SS. MM. QUINTIANI, LUCHI ET JULIANI.

Illustris et horum apud Veteres memoria, Actorum licet nihil sit litteris consignatum, consentiuntque plura circa eorum patriam monumenta. Sed nimis Galesinio credulum dicunt Bollandiani Patres Baronium eos Wandalicae (sub Hunnerico) persecutioni adscribendo; Africam namque simpliciter, nulla temporis facta mentione legimus gloriosi certaminis palaestram. *Quintum* pro Quintiano pleraeque Tabulae habent inscriptum; si socios autem a variis inductos colligimus, novemdecim numeramus, inter quos foeminas sex: *Montanam, Aemiliam, Nonnam, Januariam, Almeridam, Niciam* vel *Nicem*. Virorum nomina praeterimus quae alibi in Martyrologio, licet aliorum Christi athletarum propria, reperiuntur.

SS. MARTYRES PLURIMI

in Oriente circa 307.

MARTYROL. — In Cappadocia commemoratio SS. Martyrum, qui in persecutione Maximiani Galerii confractis cruribus necati sunt; item eorum qui eodem tempore in Mesopotamia appensi pedibus in sublime, capite verso deorsum, suffocati fumo et lento igne consumpti martyrium compleverunt.

Constant haec ex Eusebio (*Hist. Eccl. L. 8*), Ruffino (*L. 8, C. 11*) ac Nicephoro Callisto (*L. 7, C. 11*). Ut compagum violenta torsio et nervorum tensio acriores fierent, atque ignobilis ex nudati corporis expansione supplicium, saepe altera tantum manu, saepius altero tantum pede ex alto suspendebantur Christiani, per remis-

sum et lenem ignem viridioris materiae vel resinae ac picis fumo suffocandi.

S. DESIDERIUS

VIENN. EPISC. MARTYR.

Mactatus anno 608.

MARTYROL. — In territorio Lugdunensi S. DESIDERII Episc. Viennensis, qui Theodorici Regis jussu lapidibus obrutus, martyrio coronatur.

Augustoduni (gall. *Autun*) nobili prosapia ortus, primis humaniorum litterarum studiis et eruditione excellens, Viennam Allobrogum petiit, et B. Naumato ejusdem urbis Episcopo adhaesit, ecclesiasticisque ab eo cultus disciplinis, Viennensi Clero adscriptus, minoribus in officiis sub illius SS. successoribus Philippo, Evantio et Vero se exercuit, ac demum, ob morum et scientiae praestantiam, ab horum postremo ad Sacerdotium est promotus. Defuncto Vero, omnium votis et gratulatione Desiderius in illius locum evehitur. Cum novus Archipraesul Romam ex more misisset pro adipiscendo a Sede Apostolica Pallio, Sanctus tunc Pp. Gregorius M. directa epistolâ, eum, Pallii honore negato, vehementer redarguit, quod Grammaticam (seu profanam rhetoris artem) quosdam etiamnum doceret, admonens ne ulterius faceret. Sancto Gregorio quippe retulerant invidi, Desiderium Episcopum divinis Scripturis paganorum fabulas miscere et propemodum antepone, eodemque ore praeconia Christi promere ac Jovis laudes. Sed paullo post S. Gregorius veritatem circa eximium Antistitem edoctus, aliis semel et iterum missis litteris, eum laudibus et amantissimis verbis prosequutus est, quanti faceret ostendens quem falsis dictoriis deceptus acriter sed immerito corripuerat. (*V. Surium, Vol. III, p. 179, § 20*).

Burgundionum regnum (*Martyrol, Illustr. Jan. p. 59**) tunc obtinebat

Theodoricus, qui propter immaturam aetatem consilio expers, et nefando irretitus amore Aviae suae Brunichildis (a), vaferrimae, et avaritiâ ac superbiâ omnibus invisae foeminae nutu pendebat; multa propterea quoad ditionis regimen inique gerebantur, scandala insuper ex ipsa regia domo prodibant. Desiderius igitur episcopali fortitudine principes commonere; Theodoricus graviter ferre; Brunichildis iram concipere, vindictam pârere. Irrogatis ergo calumniis, quosdam provinciales episcopos regina in S. Praesulem concitat, Synodum Catalauni (*Chalon-sur-Saône*) cogendam curat, in qua, praesidente Lugdunensi Archiepiscopo, Desiderius in exilium pellendus decernitur; eumque in *Levisé* insulam deportarunt. Annos quatuor illic aerumnis et egestate pressus, sed spiritu alacer quod hujusmodi sibi mala pro justitia contigerint, S. Antistes transegit, miraculis Domino servum suum glorificante; quibus Brunichildis certior facta, sive eam sceleris puderet in Sanctum commissi, sive majus, specie

honoris et aequitatis, in illum moliretur, Theodorico suadet ut Desiderio in Sedem suam redeundi potestatem faciat; laetabunda civitas Praesulem suum excipit, fitque novorum prodigiorum ejus testis. Tunc Theodoricus sanctitate viri permotus, quem jam noverat injuste afflxisse et dolebat, Desiderium, missis humiliter et honorifice nunciis, Aurelianum (*Orleans*) accivit, verba salutis ejus colloquio audire percipiens, ejus monitis in posterum obtemperaturus. Regis in conspectu et adstante Brunichilde, cujus incestuosum cum adolescente principe commercium famâ ferebatur, Sanctus Episcopus Pauli Apostoli doctrinam de legitimo conjugio et de continentia commemorare et explicare aggreditur. Impudicissimae reginae ad haec furor exarsit, et veluti alia Jezabel novum Eliam, aliave Herodias novum Baptistam, veritatis praeconem Brunichildes perdere statuit. Pontifici ergo ad sua redeunti tribus sicariis jubet insidiari, et ubicumque, neque excepta ecclesiâ, possit comprehendi, mortem inferri. Paratas in itinere

(a) Historiae Francorum periodus quae Brunichildis (gall. *Brunehaut*) et Theodorici (passim apud Gallos *Thierry*) aetatem complectitur, criminibus redundans et intricatis rerum adjunctis, fusioem exigit hic notitiam ad alia quoque illustranda loca perutilem. Chlotario I Suessionensi qui in Gallia solus usque ad DLXI imperaverat, defuncto, Francica Monarchia inter quatuor ejus filios divisa fuerat. Ex his Sigebertus extitit cui Austrasia (Metensis Ducatus inter Mosam et Rhenum) obtigit regenda, quiq; Brunichildem Visigothorum Regis filiam, ex Ariana Catholicam, uxorem duxit. Erant de principatu assidua inter hos fratres (perditis omnes moribus) dissidia et bella, praesertim Sigeberti adversus Suessionensem Chilpericum, qui fraternis armis tandem est interemtus. Successit ei Childebertus II filius quinquennis, idcirco rerum summa fuit penes Brunichildem matrem. Hanc autem oderat pessima Fredegunda quam Chilpericus ex concubina conjugem susceperat; quae odia aucta sunt quum Brunichildis nepoti Meroveo, Chilperici filio, a patre rebeli, quem incestuose amaverat, illegitime nupsisset. Anno DLXXXIII, Chilperico interfecto, ad Chlotarium II Suessionum regnum transiit, quod ob puerilem haeredis aetatem administravit mater Fredegunda; cujus interim dolo occisus Meroveus est; tunc Brunichildis apud

Theodoricum, Childeberti II, filii sui natum, Burgundiae regem se contulit, nec verita, ut sacrorum scriptorum fert consensus, et ex Actis, inter alia, S. Columbani (XXI nov.) patet, foedissima libidine avia scelestum cum eo habere commercium. His Burgundiam regentibus S. Desiderius episcopatu Viennensi fungebatur; mendose ergo hujus S. Episcopi Vitae auctor apud Bollandianos, et coevus, Brunichildis odium in S. Pastoris zelum hinc processisse ait, quod illicitum amittae cum nepote Meroveo conjugium reprehendere videretur; at Meroveus jam ab annis viginti interfectus fuerat. Nec nos movent Bollandiani cum impiam saevanque reginam excusare conantur quam dicunt pia curâ sacras aedes extruxisse et reparasse; sed haec ad Brunichildem pertinent nondum Sigeberto viduatam; quod si, ut addunt, calumnias est passa a Chlotarii II assentatoribus, talia profecto patravit ut quibuscumque falso tributis sceleribus facile vera cumularentur. Praefatus Chlotarius, per efferatissimam decem consanguineorum necem, totius Galliae sceptro potitus, in Brunichildem cunctis execrandam, propria etiam, apud supremum regni Senatum, refundens crimina, eam anno DCXIII, horribili damnata voluit supplicii et mortis genere, scilicet ut indomiti equi libere debacchantis caudae vincta, jactitata et raptata discerneretur.

insidias cognovit Desiderius, et necem sibi imminere; cumque jam apud vicum vulgo *Commoranche* contumeliâ et verberibus affectus, usque ad Prisciniacum aegre processisset, ad ripas fluvii *Chalaronne*, optatum festinans assequi martyrium, pòplite in terram posito aliquantulum orat, et instantibus satellitibus caput inclinat ferientis ictum expectans; ex iis unus, projecto grandi lapide, caput S. viri collidit, et alius adhuc spirantem, arrepto ambabus manibus ejusdem Sancti baculo, cervicem illius confringit.

Corpus Martyris magno cum fidelium, ad tantum facinus horrentium, planctu, summisque honoribus Prisciniaci conditum, quod miraculis confestim ita clarere coepit, ut confluentibus undique peregrinis locus paullatim in oppidulum conversus esset cui a Sancto nomen inditum, *Saint Didier de Chalaronne*, in territorio *Thoisey*, Viennensis Dioecesis. Inde anno DCXX S. Etherius Viennensis Episc. corpus inclyti decessoris, indulgente Chlotario Francorum Rege, in urbem suam translatum, in ecclesia SS^{um} Petri et Pauli solemniter collocavit. Triumphalis translationis historiam scripsit S. Ado (alius a Trevirensi, Martyrol. auct.) qui floruit Saec. nono, et col. xvi Dec.

S. MICHAEL EPISC.

Flor. ineunte Saec. IX.

MARTYROL. — Synnade in Phrygia, S. MICHAELIS Episcopi.

Monachus...., ob religiosum ipsius vitae institutum Synadarum consecratus est Episcopus. Postea, sub imperio Leonis Iconomachi, propter orthodoxam fidem, inter aerumnas quas sustinebat, constans permansit in Christi populo docendo ea quae ad salutem spectarent. At suis sermonibus velut jaculis haereticos percutiens, eosque a suo grege expellens, impium Imperatorem ad iracundiam

provocavit. Ab ipso igitur accersitus, jussus est venerationem sacrarum imaginum abnegare; ac cum id constanter respuisset, durissimis exiliis subjectus fuit; ubi cum tentationes ac misérias plurimas ob veritatem, atque orthodoxae religionis doctrinam sustinuisset, atque ad finem usque immutabiliter perseverasset, huic mortali vitae gaudens finem imposuit, duplici coronatus diademate, summi nimirum Sacerdotis, ac Fidei Confessionis. (*Ex Basilii Porphyrog. Menolog.*).

S. MERCURIALIS EPISC.

Flor. Saec. IV.

MARTYROL. — Ipso die, S. MERCURIALIS Episcopi.

Commemorationem Romanis Tabulis insertam illustrare praestat Enrico liturgico Foroliviensis Eccl. die Apr. xxx. — *Prid. Kal. Maji. Forolivi S. MERCURIALIS, primi ejusd. civitatis Episc. et Compatroni, qui clarus meritis ibi beato fine quievit.* — Hinc conjicit lector, nos in hod. Mercuriali unum Foroliv. Episcopum cum Bollandianis internoscere, altero et tertio dimissis quos excogitarunt nonnulli ut aetatis discrepantiam dirimerent. Natalis est in Foroliv. Ecclesia dies Aprilis extrema; hac autem Maji xxiii probabiliter, ut saepe fit in rom. Martyrol. ejusdem Translatio recolitur. Ineptas conjecturas, ne dicamus fabulas, in authenticorum Actuum penuria, qualicumque S. Mercurialis historiae intertextas reperimus. Tamajus praesertim de Salazar, scripto itali Ferrarii, ut Hispaniae Catalogum locupletaret, mala fide superstruxit. Probabiliora hic de origine et episcopatu damus, atque ex certis monumentis aliqua de reliquiis et cultu, quae Forolivio, italica, accepimus (a):

(a) Aemiliae *Forum Livii* urbs vetustissima, vi-
rorum praeclarissimorum mater et alitrix, et itali-

Armenum juxta quosdam, verius apud alios Albaniâ oriundum, medio iv saeculo, Mercurialem S. Julius Pp. I ad Forolivienses misit primum Episcopum, cujus praedicatione et sanctitatis exemplis Evangelii semen jam a beato Apollinari Ravennate per Aemiliam diffusum atque tot tyrannorum persecutionibus proculcatum feliciter germinaret, ac deletis quae adhuc extarent paganorum impietatibus, propagaretur, atque ex Christiano agro, Arianorum nuper exorta extirparentur zizania. Ad Ariminensem, anno cccclix habitam, synodum convenit; quam cum ab Orthodoxa doctrina, praepollentium numero Aarii sectatorum dolo et vi, deflectere perspexisset, noctu inde se subduxit cum S. Gaudentio Ariminensi Ep. (col. xiv Oct.), et S. Rufillo (col. xviii Jul.) Episc. Foripopolii (ital. *Fortimpopoli*) pariter in Aemilia, ac in Sedem suam se restituit, opus Domini totis viribus prosecuturus. Horum SS. Praesulum, Mercurialis et Rufilli virtute, ingens et horridus draco eas regiones terrore implens nec non armentorum et hominum caedibus, victus ac de medio mirabiliter sublatus dicitur. Id etsi ad litteram quidem accipi queat, malumus mystice dictum interpretari de serpenti illac haeresi Ariana, a sanctis Christiani gregis Pastoribus profligata. At vivum reapse monstrum fuisse asserunt, idque ad posterorum memoriam in pariete depictum vetustae Plebaniae S. Stephani (nunc ecclesiae S. Mercurialis), ejusdemque rei fidem praebere verba Orationis quae in S. Patroni festo ad Missam

recitatur. Videmur tamen, haud temere id in mystica significatione, quae S. Praesuli nil detrahit honoris, accipiendum proponere; neminem enim fugit popularem traditionem, scriptorum hic vicibus fungentem portentosa vulgariter percipere, quae figurate dicta sunt, vel symbolice coloribus expressa. Adversus huic, in quo draconis factum effingitur, paries Sacelli ubi S. Episcopi corpus est conditum, eundem Sanctum visendum praebet sacrâ Jerosolymitanâ peregrinatione redeuntem, multasque insignes beatorum Reliquias, ut caelestia populo suo praesidia compararet, deferentem, quae ibidem hactenus religiose asservantur. Utrâque satis venustâ, laudabilis admodum Florentinae rationis penicilli, historicâ picturâ, doctissimus Foroliviensis Philosophus et Medicus Hieronymus *Mercuriali* sacellum decoravit, magnifice a se circa mdc erectum in honorem S. Episcopi, cujus nomine quasi stirpis origine gloriabatur.

Invadentes Italiam, exeunte iv saeculo, Gothi duce Alarico, quem occupata Peninsulae parte Regem salutarerant, Aemiliae et Flaminiae urbes incendiis, spoliationibus, ruinis depopulabantur; miserrime tunc Forolivienses afflictati et oppressi; ad duo millia sunt cives, ex illo praecipue urbis latere, cui subinde, ut remur, *Slavoniae* nomen factum quod in praesens obtinet, extorres in servitutum abducti. His paternus S. Episcopi animus commotus, filiorum suorum libertatem rogaturus, ad barbarum regem festinanter se contulit; a quo humaniter, favente Deo, ex-

carum secundi ordinis nobilissima, aëre utitur saluberrimo, propitio frugibus solo. Praedivites Sanctorum Reliquiis ejus templorum arae, et praeter eas quas illatas, ut traditur, a S. Mercuriali dicimus, memoranda sunt corpora ibidem asservata S. Valeriani M. cum octoginta Sociis apud hanc urbem caesis pro fide ab Arianis. B. Episcopos, cujus Vitam damus, Diaconum habuit Gratum, Subdiaconum Marcellum, utrumque coelatum culta ab immemorabili decoratum. — Fo-

roliviensi hodierno R.mo Antistiti, ac venerando ejus Provic. Gen. Archid. Dominico Brunelli, in quo ex prope nenagenario senio non operositas, non doctrina languescunt, hic sint debitaе persolutae grates; jam tum enim cum hujus Illustrationis concinnator italicam Aglographiam pararet, hos Ecclesiae suae factorum studiosiores prae aliis pluribus expertus est, ac sacris suis tradendis monumentis eruditione diligentiores, humaniores sollicitudine.

ceptus, quod supplex efflagitabat impetravit, illosque secum ducens in pace, patriae restituit. Sexaginta demum et amplius annos cum Ecclesiae suae optimus Pastor, doctrinâ et sanctitate, forma gregis factus, prae-fuisset, dierum et meritorum plenus ad praemium evocatus est, pridie Nonas Majas anni ccccv. Tutior circa primum depositionis ejus locum opinio fert, in ecclesia Ss. Trinitatis fuisse corpus reconditum; ibi enim, nulla extante anterioris Translationis memoriâ, inventum est anno mclxxvi; translatum tunc est in Plebaniam S. Stephani quae postmodum a S. Mercuriali est nuncupata; et seorsim (quod antiquissimum denotat cultum), in eleganti theca positum S. Patroni Caput, festiva et solemni supplicatione per urbem quotannis circumferendum. An. item Domini mcccxxii, xxii Aug. locus detectus ad novam juridicam sacrorum ossium recognitionem, et ad eorum venerationem, ut erant palam exposita, quindecim dierum spatium publicae pietati concessum. Postea anno mdlxxvi, arrepta occasione restorationis chori illius ecclesiae, Antistes *Giannotti*, accitis ad solemnitatem tribus finitimis Episcopis, et plurimis Cleri et Magistratus primoribus, populo frequentissimo inspectante, arcam aperuit veneranda ossa custodientem, repertaque sunt serico tecta ita integro ut si novum fuisset. Cum denique ut supra narravimus, novum sancto Mercuriali Sacellum aedificatum et ornatum fuisset, pretiosus sancti corporis thesaurus huc e majori ara translatus fuit Octobris die xxvi, tertio ineuntis decemiseptimi saeculi anno. (*Ex gravioribus Foroliviensibus monumentis, nec non ex laudando Foroliv. historico Bonoli; sed vide Notam superius de Forolivio appositam*).

S. EUPHEBIUS EPISC.

Saec. III. — *Italia*.

MARTYROL. — Neapoli in Campania, S.-EUPHEBII Ep.

Male Baronius in Notis S. Euphe-bium, 8um Neapolit. Antistitem confundens cum Eusebio qui trigesimus occurrit, circa dccciii migrasse tradidit. *Ephēbus* in multis vetustis monumentis legitur. De eo haec habet Johannes Diaconus: « Ephebus Episcopus, pulcher corpore, pulchrior mente, plebi Dei sanctissime prae-fuit et fideliter ministravit. » Ecclesiâ suâ annos acto administratâ, beate obdormivit, decimo Kal. Junii. Cultu constat, paullo post obitum, ecclesiastico, non in sua tantum sed et in Salernitana Dioecesi fuisse honestatum. Corpus extra moenia conditum, mox barbaricarum incursionum injuriâ ereptum, in Basilicam Salvatoris, postea in alteram ipsi Euphebio sacram translatum est. Caput vero in sacro Reliquiarum Thesauro Cathedralis templi asservatur. Gestorum ejus quibus apud Deum meruit et ovibus suis profuit, memoriam litteris consignatam voravit aetas; sed sanctitatis insignia complurima fuerunt prodigia quibus Neapolitani commoti, beneficiorum memores, Euphebius in Patronum electum summa pietate venerantur.

SS. EUTYCHIUS ET FLORENTIUS

MONACHI IN ITALIA.

Saec. VI.

MARTYROL. — Apud Nursiam, SS^{um} EUTYCHII et FLORENTII Monachorum quorum meminit S. Gregorius Papa.

« Eutychiis (*Dialogor. L. III, Cap. 15*), in spiritali zelo atque in fervore virtutis se exercuerat; multorumque animas ad Deum perducere hortando satagebat. Florentius vero simplicitati atque orationi deditam

ducebat vitam. Non longe autem erat Monasterium quod Rectoris sui morte erat destitutum; ex quo sibi Monachi eundem Eutychium praeesse voluerunt. Qui eorum precibus acquiescens, multis annis monasterium rexit, discipulorumque animas in studio sanctae conversationis exercuit. Ac ne oratorium, in quo prius habitaverat, solum remanere potuisset, illic venerabilem virum Florentium reliquit....»

« Eutychius vero, qui praedicti Florentii in via Domini socius fuerat, magnus post mortem claruit in virtute signorum. Nam cum multa cives urbis illius de eo soleant narrare miracula, illud tamen est praecipuum, quod usque ad haec Longobardorum tempora (*saeculi VII exordia*) omnipotens Deus per vestimentum illius assidue dignabatur operari; nam quoties pluvia dederat, et aestu nimio terram longa siccitas exurebat, collecti in unum cives urbis illius (*Nursiae it. Norcia in Umbriae ad Picenum confiniis*), ejus tunicam levare, atque in conspectu Domini cum precibus offerre consueverant. Cum qua dum per agros pergerent exorantes, repente pluvia tribuebatur, quae plene terram satiare potuisset. Ex qua re patuit, ejus anima quid virtutis intus, quid meriti haberet, cujus foris ostensa vestis iram Conditoris averteret. »

NONO KAL. JUN.

MAJI XXIV.

S. MANAHEN

Saec. I. — Palaestinus.

MARTYROL. — Antiochiae, natalis S. MANAHEN, Herodis Tetrarchae colactanei, Doctoris et Prophetae sub gratia novi Testamenti, in eadem urbe quiescentis.

A S. Luca memoratur in Actibus Apostolorum, Cap. XIII, v. 1. Nobilis et illustris familiae conjicitur fuisse, quippe qui ejusdem cum Herode nu-

triciis lacte altus fuit. Herodes Antipas ille est, Tetrarcha Galilaeae, cujus jussu S. Johannes Bapt. capite plexus, et Christus passionis tempore illusus. Manahen autem tum Doctoratu Christiano illustris, quo sacras Scripturas interpretabatur, et fideles erudiebat; tum spiritu Prophetiae quo divinitus afflatus futura praedicebat. Praeterea ministrabat Domino, juxta allatum Lucae testimonium, et dignus revelatione divina factus est ut Paulum et Barnabam segregaret in Apostolatam ad conversionem Gentium, eisque post factam orationem et susceptum ad id jejunium, manus imponeret cum Simone Nigro et Lucio Cyrenensi, scilicet ut SS. Leo Pp. et Chrysostomus ajunt, Episcopos consecraret. Quamdiu vixerit Manahen non constat. Antiochiae ad Dominum migravit et sepultus est. Pleraque eum celebrant antiqua et recentiora Martyrologia.

S. JOHANNA VID.

Saec. I. — E Galilaea.

MARTYROL. — Item, beatæ JOHANNÆ uxoris Chuzae procuratoris Herodis, quam Lucas Evangelista commemorat.

Piissimam foeminam S. Evangelista prolato nomine bis commemorat; in Cap. VIII, vers. 3 et Cap. XXIV, vers. 10; subintelligendam autem sub finem Capitis XXIII, ubi de mulieribus agit quae Jerosolymam secutae erant eum (Jesum) a Galilaea et Passionem ejus spectaverant (vers. 49), et Josephum Arimathenum subsecutae, viderunt monumentum et quemadmodum positum erat corpus Jesu, a S. Discipulo in sepulcro novo conditum, sindone involutum. Matthaeus vero, Cap. XVII, vers. 55, tacito nomine, eam inter mulieres adnumerat, quae secutae erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei. Chusam habuerat maritum animo etiam erga Christum devoto, qui in Herodis aula

officio fungebatur oeconomi regiae rei familiaris. Probabiliter ante Christum decesserat Chusas; qua forsane de causa, Lucas secundo loco non amplius uxorem Chuzae eam appellat, sed simpliciter Joannam; tunc illa potuit liberius Salvatorem sequi; et cum dives esset, de suis facultatibus illi ministrabat.

Graeci Johannam haud nominatim colunt, ut neque Josephum de Arimathæa singillatim ut Latini; sed hujus simul et Mulierum unguenta ad sepulcrum Christi ferentium, quod exprimunt his verbis: *Sanctarum unguentiferarum mulierum, et Joseph Justi*. Quia igitur hæ præclarissimæ foeminae tanta dilectione et fide Christo ancillatum et terrena subsidia praebuerunt; et illustre de Christi Resurrectione, Apostolis credere renuentibus, testimonium protulerunt, eas jure festive colendas censuit Ecclesia.

S. VINCENTIUS M.

Incertâ aetate.

MARTYROL. — In Portu Romano, natalis S. VINCENTII Mart.

Baronius ad annum cclxx agens de ruinis ecclesiae Portuensis (vide hanc *Illustrationem* m. Mart. p. 183*), inter Martyres ibidem passos meminit S. Vincentii. Quo tempore coronatus, penitus latet. Mendose Petrus de Natal. INNOCENTIUM appellat; Vincentius, ut in Rom., legitur in Tabulis Usuardi, Adonis et aliorum, ac in vetustis Hieronymiani Martyrologii apographis.

S. AFRA MART.

Circa 133.

MARTYROL. — Brixiae, S. AFRAE Martyris, quae sub Hadriano Imperatore passa est.

Omnes de eadem agunt in Actis

SS^{um} Faustini et Jovitae, a quibus ipsa ad fidem conversa, a S. Apollonio Episcopo deinde baptizata est. Nobilis haec uxor Italici, Rhetiae Comititis, et Caenomanorum Praefecti Brixiae pro Adriano, ab Aureliano Judice, ut deos aspernata, variis pro Christo affecta cruciatibus, cum ancilla *Samaritana* ex familia *Sacchetta* palmam est consecuta, et inter Sanctos Ecclesiae Brixianae Tutelares relata est. Adeo insignem obtinuit ea in urbe cultum, ut S. Salvatoris templum ossa ejus custodiens S. Afrae vulgo coeperit appellari, et ad solemnem in ejus festo supplicationem Rectores et Procures civitatis cum omnium Artium Ordinibus convenirent, in qua Sanctae Patronae Caput religiose circumferebatur. Contigit Inventio Reliquiarum anno MDXXIX, et recolitur xix Jan.; Translatio vi Apr.

Plura de S. Afra vide in Actis SS. Faustini et Jovitae apud Surium, Vol. II, p. 389, § 7.

MARTYROL. — Nannète in Britannia minori, BB. Martyrum DONATIANI et ROGATIANI fratrum, qui sub Diocletiano Imperatore pro constantia fidei in carcerem missi, et in equuleo suspensi ac laniati, deinde lancea militari confossi, novissime capita eorum praecisa sunt. (*Surius*, p. 663).

SS. MARTYRES

ZOELLUS, SERVILIUS ET DIOCLES
CUM SOCIIS.

MARTYROL. — In Istria, SS. MM. ZOELLI, SERVILII, FELICIS, SILVANI et DIOCLIS.

In Syria, ut in antiquis codicibus, non *Istria*, legendum putant Bollandiani. De aetate et de martyrii genere, nil compertum.

S. MELETIUS DUX MART.

CUM SOCC. CCLII MILITIBUS:

SUSANNA, MARCIANA ET PALLADIA

MARTYRES CUM SUIS PARVULIS

Passi feruntur II Saec. in Galatia.

MARTYROL. — Eodem die SS^{um} Martyrum MELETH Ducis exercitus, ac Sodorum ejus ducentorum quinquagiduorum, qui diverso mortis genere martyrium compleverunt.

— Item SS^{arum} MM. SUSANNAE, MARCIANAE et PALLADIAE praedictorum Militum conjugum, quae una cum parvulis suis confractae sunt.

E Graecorum Menologio his Romanas Tabulas auxisse dicit Baronius, quorum meminerunt Synaxaria plura, non sine enormi numerorum varietate. Eorum corporum prorsus ignoratur depositionis locus, nullibi alicujus ex his viget cultus. Acta afferunt Bollandistae e Graeco MS. Laurentianae Florentiae, in Latinum versa; fabulosa vero e plurimis falsitatis notis facile deprehenduntur; in hanc ergo nostram Illustrationem non admittenda.

S. ROBUSTIANUS M.

MARTYROL. — Mediolani, S. ROBUSTIANI Mart.

Uni Galesinio innixus, et antiquas allegans Mediolanenses Tabulas, Baronius inscriptione in Rom. Martyrologio Robustianum honestavit. Neque tamen ad praesentem diem vetusta Ambrosianae Eccl. Kalendaria hujus S. Martyris meminerunt, sed bene ad xxxi Aug. nomina habent SS^{um} Marci et Robustiani MM. In hodierna Additione Dicecesana Mediolan. juxta Rom. Ritum ab Apostolica Sede recognita non leguntur.

B. JOHANNES A PRADO MART.

Passus anno 1631. — Hsp.

MARTYROL. — Marochii in Africa, passio beati JOHANNIS de Prado, Ordinis Minorum strictioris observantiae Discalceatorum, qui in praedicatione Evangelii post vincula, carceres, flagella, plurimaeque aia tormenta pro Christo fortiter tolerata, per ignem martyrium consummavit.

Nobilis Hispanus dum Salmanticae (Salamanca) litteris operamaret, sublimioris scientiae sanctorum ediscendae ac sectandae gratia, Ordini Minorum Franciscalium Strictioris Observantiae nomen dedit. Virtutibus ab ipso tyrocinio resplendens, habendis ad populum concionibus, sacerdos ut est factus, deputatur, quod munus aliquot annos exercuit maximo cum animarum fructu. Perfectionis regularis et poenitentiae speculum celebratus, primus Minister Provincialis, prae humilitate reluctans sed majorum Ordinis Moderatorum praecepto se submitbens, Provinciae Boeticae S. Didaci electus est. Paulo post a Congregatione Propagandae Fidei negotiis praeposita, Urbano Pp. VIII sedente, ad annuncian- dum Christi Evangelium et docendas gentes regnorum Fezze (Fez) et Marrochii (v. Sur. Vol. 1, p. 368) missus, fideles misera captivitate inibi detentos in Lege Domini erudire, sanctis monitis ad Christianam vitam exhortari, Sacramentis communire, omni charitatis officio mirabiliter solari satagit. Ferventer interea conversionem infidelium sitiens, nullam neglexit occasionem qua datum esset mahometanae illic regnantis impietatis tenebris illos eruere et veritatis luce illustrare. His actus in rabiem barbarus Rex, virum Dei ferreis vinculis constringit et in carcerem detrudit; ubi catenas pie osculatus Johannes in haec prorupit verba: «Modo, Deus meus, optime nosco amorem

tuum in me; quando ipse hoc beneficium promerui?» Compeditus perstrictus, durissimo subjicitur labori, terendo scilicet pulveri tormentario; cumque a nequissimo custode àlapis et fuste caederetur, ipse gratias Domino agens, divinam inimicis misericordiam exorabat. Quoties eductus in Tyranni conspectum fuit, toties de Christianae Fidei mysteriis graviter et facunde disseruit. Percussus itaque furore saevus princeps tormenta in Christi servum ingeminat alia aliis crudeliora; ad columnam ligatum jubet tamdiu percuti donec animam agere videatur; caput vulneri sauciari, transverberari sagittâ pectus; mucronibus plurimorum unâ irruentium satellitum pungi. At cum extinctus crederetur invictus Evangelii Praeco, in rogam injectus, Christum inter flammas stans annunciare non desistebat; donec lapidibus obrutus martyrium nobilissimum consummavit. Virtutibus, passione, miraculis praeclarum Benedictus Pp. XIII Beatis adscripsit, anno MDCCXXVIII; Pontifex ejusdem nominis XIV inclytum Propagandae Fidei Athletam, etsi nondum canonizatione peracta, Romano Martyrologio inserendum mandavit. (*Ex ejus Off. Lect. histor. et ex Rom. Bullario*).

S. VINCENTIUS PRESB.

Flor. Saec. V. — Nat. Gallus.

MARTYROL. — In Monasterio Lirinensi, S. VINCENTII Presbyteri; doctrinâ et sanctitate conspicui.

Apud monasterium Lirinensis insulae (MARTYROL. ILLUSTR. Jan. p. 41*) Presbyter, vir in Scripturis sanctis doctus et in ecclesiasticorum dogmatum notitiâ, composuit ad evitanda haereticorum collegia, nitido satis sermone validissimam disputationem, quam, absconso nomine suo, titulavit: Peregrini adversus haereticos. Cujus operis, quia secundi libri maximam in schedulis partem a quibusdam fu-

ratam perdidit, recapitulato ejus breviter sensu pristino, compegit et vulgavit. Moritur Theodosio et Valentiniano regnantibus. (*Ex L. GENNADII Massil. Presbyt. de Script. Eccles. Cap. 64*).

OCT. KAL. JUNII

MAJI XXV.

MARTYROL. — Salerni, depositio B. GREGORII Papae Septimi, Ecclesiasticae libertatis propugnatoris ac defensoris acerrimi. (*Admirandi fortitudine Pontificis, gestorum, prodigiorum et cultus notitiâ hanc Surii Editionem augere operae pretium duximus; vide p. 688*).

S. URBANUS I Pp. M.

17us post Petrum — Sedit annos 8.
Passus an. 230 — Patriâ Rom.

MARTYROL. — Romae, viâ Nomentana, beati URBANI Papae et Mart., cujus exhortatione et doctrinâ multi (in quibus fuere Tiburtius et Valerianus) Christi fidem susceperunt, et pro ea martyrium subierunt; ipse quoque in persecutione Alexandri Severi pro Ecclesia Dei multa passus, tandem cervicibus abscissis, martyrio coronatus est.

Hujus S. Pontif. Martyris non uni consignata Codici et aequae sincera habentur Acta; insigniora sunt quae e tribus MSS. exemplaribus Biblioth. Vaticanae fideliter edita fuerunt Romae anno mdc, eaque cum historia passionis S. Caeciliae et SS^{um} Valeriani, Tiburtii et Maximi, transcripta ex membranis Notariorum quos S. Pp. Clemens hisce Actis diligenter scripto consignandis et recondendis instituerat. Prolixior eorum series est quam haec *Illustratio* ferat; iis tamen nolumus lectorem penitus defraudare, ac brevissime contracta exhibemus.

Romana praeclarissima stirpe ortus Urbanus, S. Callisto in odium fidei occiso jam senex suffectus, et cum adhuc in minoribus esset, septies

strenuus fidei confessor, Almachii Urbis Praesidis jussu a Carpasio Vicario cum tribus Diaconibus et duobus Presbyteris in antro ad tertium ab Urbe milliarium, viâ Appia, inter sepulcra Martyrum, ubi coactus fuerat, ut Christianis latitantibus Pastor se praeberet, sedem figere, deprehenditur. Ad quaestionem coram alterutro tyrannidem et crudelitatem (inscio plerumque et calumniis circumvento Imperatore Alexandro, de quo vide Sur. Vol. I, p. 833) in Christicolae exercente, pluries adductus, sapientissima toties fortissimae confessione, et Sociorum constantiae robur addidit, et infidelium nonnullos Christo lucrificavit, et impios Judices suo invicto animo obstupefactus ad majorem in se iram concitavit. In carcerem, post crebras saevissimasque flagellationes, juxta Pagum, quarto ab Urbe milliario ubi erat statua Jovis, omnes ducti sunt, ut ibi, nisi numinis simulacro thus adhiberent, puniendi capite essent. Quod cum quidam Christianorum cognovissent, venerunt ad eos nocte, inter quos erant tres Tribuni, Flavianus, Callistus et Ammonius, et duo Presbyteri, Fortunatus et Justinus; quos permitti ad se intrare B. Urbanus Anolinum Carcerarium rogavit. Mox ut ingressi sunt, ad S. Pontificis pedes provoluti, «ora pro nobis, lacrymantes dixerunt, SS^{me} Pater, quia tempus persecutionis adest.» Quibus ipse respondit: «Nolite ex hoc flere, sed magis gaudete; per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.» Totam itaque noctem in hymnis et canticis transigentes, Dei misericordiam implorabant. Videns autem Anolinus cuncta quae gerebantur, se projecit ad pedes B. Urbani, cum lacrymis rogans, ut ab eo baptizaretur; quem B. Pontifex jussit surgere et ait illi: «Vide, fili, si ex toto corde credis, ut remissionem percipias peccatorum.» Respondit Anolinus illa-

crymans: Credo, Domine. Et baptizavit eum ac chrismate consignavit. Et cum dies factus esset. Missarum solennia celebrantes, pane coelesti refecti sunt. Audiens haec Almachius jussit iterum S. Urbanum suis tribunalibus praesentari; sed cum beato Pontifici consueta recitaret minarum verba, Anolinus clara voce Deum laudare coepit qui se a pristina eruerat caecitate; quare ad Dianae templum et aram pertractus, cum sacrificare nollet, ibidem decollatus est.

Urbanus dein et Clerici sui ad locum ducti sunt, qui dicebatur, ob centena martyrum ibi caesa, *Trucidatorum*, et Jovem ab apparitoribus compellebantur libaminibus honorare. Sancti autem irridentes, et expuentes in simulacrum, *similes*, dicebant, *illis fiant qui confidunt in eis (Ps. 113)*. Rabiem tantillum dissimulans Carpasius, diversis macerandos suppliciiis minitabatur; cui, «hoc est quod optamus» responderunt. Iterumque Carpasius: «Princeps vester (Urbanus) pro senectute hebes effectus mori desiderat; vos autem ut prudentes juventuti vestrae providere praestat.» Confessores vero: «A Patris nostri vestigiis numquam erimus digressuri.» Praefecto Almachio igitur committuntur; qui tanta comperta constantia, agitans caput: «Video, inquit, eos ad hoc tendere ut magis mori eligant quam suis se superstitionibus abdicare; nunc ergo ad templum revertantur, et nisi statim immolaverint, quin cum eis verba multiplicentur, ensibus res absolvatur.» Ad Pagi aedem igitur cum pervenisent ubi eminens Jupiter conspiciebatur, dum milites Pontificem cum Clero suo ad sacrificia daemoniorum compellere conabantur, Urbanus, facta cum suis oratione, elevans vocem et Jovis statuam intuens, dixit: «Destruat te virtus Dei,» et repente cecidit simulacrum, ac viginti duo idolorum sacerdotes qui sacrilegis ministrabant focus, mortui corruerunt.

Ingens tum invasit timor Praefectum, qui fugiens recepit se in proximo palatio Vespasiani. Nec tamen a Martyrum inquisitione quievit, sed iterum accersitos, de magicis artibus acriter exprobrans, jussit eos extensos in terra nudos fustibus diutissime caedi; dumque vapularent, Deo hymnos gratiarum concinentes, unus de Diaconibus emisit spiritum. S. Urbanus interea caeteros hortabatur ne tormenta expavescerent momentanea; quare saevius in eum egit Almachius imperans ut scorpionibus (qui nodosa erant aculeatis apicibus instructa flagella) dilaniaretur.

Post diem autem tertium Praefectus Sanctos mandavit ad Dianae fanum perducere, ut ibi si adhuc a sacrificio abhorrerent, capite illico plecterentur. Cumque eo pergerent, beatus Pontifex omnes exhortabatur dicens: «Ecce nos Dominus vocat: *Venite ad me qui laboratis... et ego reficiam vos* (Matth. xi); hactenus eum vidimus quasi per speculum et in aenigmate; quamcitius videbimus eum facie ad faciem.» His et similibus cum eos S. Pontifex commoneret, devenerunt ad fanum; et dixerunt carnificibus Sancti: «Agite, eja, in nos ut in contemptores idolorum vestrorum qui multoties a vobis cogniti fuimus.» Ad sacrificia postremo tentati, firmiter recusantes, extra templum ducti, capitibus abscissis martyrium gloriosissime compleverunt. Venientes autem supramemorati Tribuni cum aliis Christianorum fleverunt fletu magno super Pastore suo, et sepelierunt Sancto-

rum corpora in Coemeterio Praetextati, Viâ Appia (a).

Corpus S. Pp. M. Urbani postmodum ad S. Caeciliam, quam ipse Pontifex eodem in coemeterio sepelierat appositum est, in cujus cryptis et loculis seorsim quiescebant SS. Tiburtius, Valerianus et Maximus cum nongentis et decem Martyribus Romanis. S. Gregorius III circa dcccxxxiv, coemeterium, ut vocat Anastas. Biblioth., S. Urbani (v. N. a) a novo restauravit. S. Paschalis deinde Pp. I, ineunte ix saeculo, habita a sancta ipsâmet Caecilia revelatione (ut diximus xiv huj.), ejusdem Virg. Mart. corpus ac Valeriani et Socior., nec non SS^{um} Urbani et Lucii MM. Pontif., intra urbis muros intulit in Titulum S. Caeciliae (Transtiberim) et sub altare ac sub S. Caeciliae arca collocavit; et hoc modo condita reposita sunt anno mdcxix. Reposita autem fuerunt a Clemente Pp. VIII die Novembris xxii cum inscriptione tabellae argenteae incisa, et epitaphio. Audiendi non sunt variorum locorum praesertim Catalauni (*Châlon*) in Gallia agiographi, qui ejusdam S. Urbani corpore miraculis claro ditati, perperam translationes Româ ad eorum Ecclesias Sancti ejusd. nominis Pp. M. somniarunt. Falsa successio- nis SS^{um} Summor. tribus prioribus saeculis Pontificum computatione, quantum vel sextum regiminis annum vix excessisse tradunt nonnulli; at recentiorum studia (vide Pagium in annum Baronianum 226 et Blanchinium) quoad hunc Pontificem, Anastasio favent qui in Libro Pontificali 8 annos sedisse scribit. Prae-

(a) S. Marmenia, uxor Carpasii cui iniquae feritatis in S. Pontificem et socios poenas intulit Deus ut a Daemonio obsessus suffocaretur, ad Christum conversa, ablatis reverenter S. Urbani et S. Presbyt. Mamliani corporibus, ea honorifice in contigui domui suae coemeterio Praetextati posuit, atque ibi ingens antrum (ajunt Acta) quadratum... extruxit, et marmoreis tabulis... parietem contextit. Quae ejus repertiundi conspicui sepulchri spes ab anno mdccliv affulgeat, quidque explorationes per ea sacra hypogaea identidem peractae hucusque portendere videantur, consule doctam

Ephemeridem italicam clariss. nobilisque viri Jo. Bapt. De-Rossi, quae inscribitur: *Bollettino di Archeologia Crist...* a. mdcclxii usque in praesens. Viâ Numentanâ passim sed mendose in Martyrologiis legitur; cum de nulla constet Corporis S. Urbani Translatione praeter supra descriptas, Viâ Appiâ legendum omnino est. Notissima Romanis et celebrata apud scriptores perantiqua S. Urbani ecclesia apud latebras in quibus debebat ab Urbe profugus S. Pontifex, locus *la Caffarella* nuncupatur.

ter laudem qua eum prosequitur Lectio Rom. Breviarii hac die circa sapientissima verba de usu bonorum Ecclesiae, notatu dignum, quod hic Pontifex vasa ad sacrum ministerium primus argentea multis ecclesiis dono dedit, atque curavit vitreis et aliis alia materiâ confectis praesertim in divino sacrificio subroganda.

SS. PASICRATES ET VALENTIO
CUM SOCIIS MM.

Aetate incertâ.

MARTYROL. — Dorôstori in Mysia, natalis SS^{um} MM. PASICRATIS, VALENTIONIS et aliorum duorum simul coronatorum.

Erant hi legionarii milites, qui impietatem mortalium idôlis adsitientium conspicati, dum alii prae metu se e foro subducerent, et occulerent, libere se palam Christianos professi sunt; quos comprehensos et ad Magistratum adductos, Praetor diis adolere cogebat. Quod uterque recusavit; atque Pasicrates ostensum sibi Apollinis idolum accedens conspuat, hic cultus, inquit, ipsum magis decet. Ergo catenis oneratum in caveam compingunt; quibus vinculis eximius Christi miles perinde triumphum agebat ac si aureos torques gestaret... per quae certam se sciebat salutem consecuturum. Rursus autem astantibus illis ad tribunal Praesidis, accessit ad Pasicratem Puppianus germanus illius frater; et lacrymabundus suadebat fratri ut thus adoleret, et cederet ad tempus necessitati quemadmodum et ipse fecisset... Quem S. Martyr execratus, suo sanguine et genere indignum proclamavit, cujus nefarium esset consilium. Ergo accedens ad aram, manum in ignem injecit, et Praesidem ita allocutus est: « Caro quidem, ut vides, mortali conditione creata, igni cedit atque absumitur; sed anima immortalis flecti non potest iis passionibus quae sunt oculis subjectae, perstatque

nullis cedens tormentis, immortalis vitae destinata. » Cum autem Valentio, an cum Pasicrate sentiret, rogetur, atque constanter affirmaret, in utrumque sententia capitis pronuntiatur. Ajunt autem Pasicratem, a matre ut praeiret admonitum, feruntque hilariter exciperet; sic ambo cum laetitia capite sunt imminuti. Erat Pasicrates annorum viginti duorum, Valentio triginta. (*Graeca Menaëa latine a Bollandianis reddita*).

S. DIONYSIUS EPISC.

Obiit circa 367.

MARTYROL. — Mediolani, S. DIONYSII Episcopi, qui ab Imperatore Constantio Ariano in Cappadociam pro fide Catholica relegatus, ibidem propiore martyribus titulo spiritum Deo reddidit. Ejus sacrum corpus ab Aurelio Ep. Mediolanum transmissum est ad B. Ambrosium Episcopum; cui piaë actioni officium quoque S. Basilii Magni accessisse traditur.

Praeclarae Mediolanensis Ecclesiae regimen suscepit Dionysius, ejus urbis civis, post, S. Protasium anno ccccli; conspicuus charitate, humilitate facilis, patientiâ atque benignitate mirabilis; cujus nomen ita enituit ut non solum vir sanctus sed fere ut Apostolus haberetur; hic verbis aliisque similibus amplissime laudatur in antiquis MSS. Codicibus, Papebrochio testante. In exilium autem, exactis quatuor pastoralis officii annis, a Constantio, ob intrepide propugnatam Nicaenam Fidem, atque denegatum, postquam Ariarum technas, monente Eusebio Vercellensi, detexerat, Athanasii condemnationi suffragium in Mediolanensi Concilio, pulsus anno cccclv, « ita sanctitatis ejus cumulus (*in iisd. Codic. legitur*) per totam Armeniam efflavit, ut nemo eum dubitaret Apostolorum esse consortem; quisquis enim infirmorum eum visere potuisset, procul dubio sanus abibat, et ple-

rique ab eo, benedictione mandata, convalescebant, » Transactis in exilio decem circiter annis, data a Juliano Apostata imperante, redeundi copiâ uti distulit, dum Auxentius et Ariani in Insubrum Metropoli tyrannidem exercerent; ac paullo post ad beatum consortium ex hac vita migravit. Incliti decessoris sui S. Ambrosius, anno cccclxxiv, exuvias, interposito S. Basilii Magni officio, missis e Clero Mediolanensi Legatis impetravit a S. Aurelio Araratiensi, seu, ut communiter ajunt, Bedicianensi Episcopo (qui col. in Mediolan. Archidioec. xiv Nov.); ac venerabilibus Reliquiis, Mediolanum advectis, solemniter obviam factus, iisque summa cum reverentia susceptis, ut honorifice recondenderentur, S. Dionysii et omnium Confessorum ecclesiam excitavit extra Portam Orientalem. Ibidem postea et S. Aurelium hospitem charissimum, Mediolani defunctum, collocavit. Templum hoc ab Ariberto Archiep. Saec. xi noviter aedificatum et monasterio auctum, ut urbis moenibus impedimentum, anno mdxxxiii ab Hispanis dirutum est; tunc sacra pignora in Metropolitana translata, et demum a S. Carolo Borromaeo in ejusdem Basilicae subterraneo sacello sunt condita. (*E Jos. Ant. Saxii Serie Chronol. Archiepisc. Mediolan.*).

S. BONIFACIUS Pp. IV

Pont. post Petrum 67. Sedit annos 7. Ob. anno 615. — Nat. Italus.

MARTYROL. — Romae, S. BONIFACII Papae Quarti, qui Pântheon in honorem beatae Mariae ad Martyres dedicavit.

Patre Joanne Medico, Valeriae in regione Marsorum natus, ex mona-

(a) De *Pantheon* et ejus in Basilicam S. Mariae ad Martyres Dedicatione egimus supra ad diem xiii (p. 409). Egregie hac de re Baronius: * Puto divina dispensatione factum, ut inter tot idolorum fana prostrata, et in anathema oblivionis eversa, Pantheon, velut insigne quoddam et perenne trophaeum de expugnatis hostibus perma-

cho S. Sebastiani extra Urbem, Presb. Cardinalis, et postmodum ad supremam Sedem assumptus, celeberrimam egit secundo Pontificatus anno Dedicationem Templi quod vulgo Romae *la Rotonda* nuncupatur (a). Paternam domum in Coenobium convertit, multis eidem praediis attributis; sed et convocatis ad Synodum Italiae Episcopis, sapientissime collabenti Monachorum disciplinae providit. Defunctus, sepultus est in Basilica Vaticana; in hujus autem nova aedificatione, Ss. Pontificis sepulcrum anno mdciii reseratum est, ubi inventa sunt ejus ossa in duabus ollis fictilibus; quae omnia triennio post, Paulo Pp. V sedente, in novum templum translata sunt, atque in arca cypressina et sarcophago marmoreo, sub altari in abside meridiem versus, reposita.

MARTYROL. — Florentiae, natalis S. ZENOBII, ejusdem civitatis Episcopi, vitae sanctitate ac miraculorum gloria conspicui. (*In Surio, p. 666*).

MARTYROL. — In Britannia, S. ALDELMII Episc. Schireburgensis. (*Surius, p. 702*).

S. LEO ABBAS

Saec. VI. — Nat. Francus.

MARTYROL. — In territorio Tricasino, S. LEONIS Confessoris.

Leo, vulgo apud suos *Léon* vel *Lye*, honesto loco Mentuniaci (gall. *Menténay* in *Champagne*) natus, optime a prima aetate sacris litteris eruditus, Coenobii in illo oppido Abbas propter singularem virtutum et abstinentiae famam electus est, ac munus magno cum disciplinae regularis propectu (quot annos latet) exercuit. Ab apparentibus in nocturna quiete SS. Epp. Martino et Aniano, proxi-

nèret; cederetque triumpho omnium Martyrum, qui omnium Gentilium deos Christi Cruce subegerant... Illata illuc esse reperi duodeviginti curribus ossa SS. Martyrum e diversis Urbis Coemeteriis effossa, solemniterque comportata et decentissime collocata. »

mae ad coelestia migrationis nuncium accepit, et triduo post beatissime obiit. Hac Maji xxv celebratur in Trencensi Dioecesi festum S. Leonis, quod olim erat populari affluentia insignie. Asservabatur, ante saevam Gallicarum rerum eversionem, Corpus S. Patroni miraculis clarum inclusum in aurata arca in altare principe Parochialis Ecclesiae ejus nomine Deo dicatae in pago Tricassino.

DE TRANSLATIONE CORPORIS
S. MARIAE JACOBI SIVE CLEOPHE
NUNCUPATAE.

MARTYROL. — Vèrulis in Hernicis, Translatio S. MARIAE JACOBI, cujus sacrum corpus plurimis miraculis illustratur.

Baronius in Notis ad xxv Jul. agens de S. Jacobo Ap. fratre Sancti Johannis Evangelistae, asserit ex monumentis Eccl. Verulanae (*in Latio*) horum matrem, uxorem Zebedaei Mariam, in illa persecutione quae post necem S. Stephani secuta est, fugatam, in Italiam adventasse et apud Hernicos itinere fatigatam in pace quievisse. Ait autem Ughellius (*Italiae sacrae T. I*) « sacrum ejusdem corpus octavo Kal. Jun. anno mcccix, revelante tum ipsius filio Ap. Jacobo, tum Ss. Petro Apostolor. principe, cuidam pio Verulano Thoma nomine, in ecclesia ipsi B. Petro dicata frequenter oranti, summa omnium laetitiam inventum esse in quodam specu extra urbem, olim a priscis fidelibus absconditum. » Quibusdam amotis magnis lapidibus (Galloni refert in Actis Episcopali. Eccl. Verul.) alius inventus lapis est in quo legebatur: Maria mater Johannis Apostoli et Jacobi... Inventa est et chartula idipsum dicens quod lapis; quae suta erat in panno Reliquias involvente. Charta, pannus et ossa, omnia pura, integra, ac si nuper fuissent ibi reposita. Monachus tangens unum de ossibus manum suam vidit

recenti sanguine perfusam. Quamplurima autem signa in Inventionem et Translationem Corporis a Domino patrata, innumerosque eo populos confluisse, tantamque fuisse eleemosynarum corrogatam copiam, ut ex his primo parvam aedem, deinde nobilissimam in ejus honorem exaedificare potuerint, proditur authenticis Verulanae Ecclesiae monumentis. (De hac S. Matrona egimus ix Apr. sub nomine MARIAE CLEOPHAË p. 306*).

SEPT. KAL. JUN.

MAJI XXVI.

MARTYROL. — Romae, S. PHILIPPI Nerii, Congregationis Oratorii Fundatoris, prophetiae dono et miraculis insignis. (*Hujus vitâ authenticâ Summum locupletavimus; vide p. 716*).

S. ELEUTHERIUS PP. M.

Post Petr. 13. — Sedit annos 15.

Vitâ functus an. 185.

Nat. Graecus.

MARTYROL. — Item Romae, S. ELEUTHERII Papae et Martyris, qui multos nobiles Romanorum ad fidem Christi perduxit, et SS. Damianum et Fugatum in Britanniam misit qui Lucium Regem una cum uxore ac toto fere populo baptizavit.

Cum, ut habetur in Lect. propr. Breviarii Rom., sedente Eleutherio, *summâ pace et quiete frueretur Ecclesia*, minus recte vox *Martyris* ejus nomini videtur appingi, quod et dicendum esset circa ejus decessorem S. Solèrum (xxii Apr.), eadem Martyrii aureolâ decoratum etsi non fuerit supplicio extinctus. At recole quae de affinitate vocum, et usu in prisca Ecclesiae aetate utriusque denominationis *Confessoris* et *Martyris* diximus (MARTYROL. ILLUSTR. Jan. p. 7'), ac patebit, late quidem hic, et alibi similiter, accipiendam, at jure appositam Martyrii laudem. Illis enim temporibus etiamsi persecutionis furor sopitus identidem esset, assidue tamen, praesertim Ecclesiae

Praesulibus imminebant discrimina, et tuendae Fidei ac propagandae incessantes gravesque difficultates obstabant, sanctis proinde viris necessario animus ad aerumnas, vexationes, supplicia, necem erat paratus; sub quibuscumque enim Caesarum mitioribus haud defuere martyria. Quot Sotero et Eleutherio Ecclesiam regentibus, Lucio Vero, Marco Aurelio Antonino et Commodo Imperantibus occurrit pervolventi Martyrologium pro Fide trucidati! In nonnullis autem veteribus Catalogis, S. Eleutherius dicitur Episcopus et Confessor.

Hic vigilantissimus Pontifex, superstitiosus Montanistarum (in quos habita Synodus in Gallia an. CLXXVIII) Xerophagias (a) damnavit. Optimas leges pro iudiciorum ecclesiasticorum forma praescripsit. Acceptis a Lucio Britannorum Rege litteris quibus divini verbi ministros optimus Princeps, Christi fide erudiri cupiens, exposulabat, duos illuc praeclaros Rom. Ecclesiae Presbyteros misit, qui Regem cum tota familia et subditis fere cunctis sacro baptismo regenerarunt. Multis insuper ad divini cultus decorem et animarum salutem peractis, sancto fine quievit, et sepultus primam viâ Salaria, inde Constantini Magni temporibus translatus est in Vaticanum. Hoc Pontifice memorandam protulit scripto consignatam S. Irenaeus, ad asserendum Romanae Ecclesiae Primatum, sententiam; *Ad hanc Ecclesiam propter POTIOREM PRINCIPALITATEM necesse est omnes convenire Ecclesias.*

(a) *Xerophagla*, e graeco, *aridis vesci sonat*, ac si quis dicat: Jejunium ad quod esculenta exclusive arida apponantur. Hoc vocabulo denotabantur in Ecclesiae exordio quaedam peculiares jejuniorum dies quibus nullâ praeter panis et salis refectione Christiani utebantur cum haustu aquae. Legumina postmodum, olera et poma ac similia abstinentiae diebus ex Ecclesiae indulto sumi coeperunt.

S. SIMITRIUS PRESB. M.

CUM SOCHS XXII

Circa 159.

MARTYROL. — Ibidem SS. Martyrum SIMITRII Presbyteri et aliorum vigintiduum, qui sub Antonino Pio passi sunt.

Simitrius vel Symmetrius memoratur in *Vita* Sanctarum Pudentianae et Praxedis a S. Pastore conscripta; in qua haec leguntur: . . . facta est persecutio Christianorum ut traherentur ad idolorum culturam, et multi martyrio coronati sunt. Virgo Domini Praxedes (XXI Jul.), fervens in Spiritu Sancto, multos Christianos occultabat, quos et cibo pascebat et verbo Spiritus Sancti. Tunc divulgatum est conventus fieri in Titulo Praxedis; et misit (*Imperator*), et tenuit multos, inter quos etiam Symmetrium Presbyterum cum aliis viginti et duobus; quos sine interrogatione gladio puniri praecepit in eodem Titulo; quorum corpora noctu B. Praxedes collegit, et sepelivit in Coemeterio Priscillae. Sanguinem quoque (*addendum ex MS. Cod. Vatic.*) spongiâ, quae hactenus extat, de pavimento exhauriens recondidit una cum corporibus juxta patrem suum et sororem in praedicto coemeterio. Elevatae postea atque in varias ecclesias distributae Reliquiae sunt; in ecclesia autem S. Silvestri in Campo Martio, asserit Abbas Piazza, in Sanctuario Rom. asservari magnam partem corporis S. Simitrii, partem vero in aede SS. Quatuor Coronatorum.

S. QUADRATUS EPISC.

Flor. Saec. I et ineunte II.

MARTYROL. — Athenis, natale beati QUADRATI Apostolorum discipuli, qui in persecutione Adriani Ecclesiam grandi terrore dispersam, fide et industriâ sua congregans, librum pro Christianae Religionis defensione valde

utilem, et Apostolica doctrinā dignum eidem porrexit.

Illustris apud Eusebium hujus Sancti Episcopi memoria, et S. Hieronymum qui eum inter ecclesiasticos Scriptores recenset et verbis laudat quibus confectum est elogium nunc allatum. S. Publio, martyrii coronā e vivis sublato, in Athenarum Sede successit circa an. cxx (quo notant Bollandiani Quadratum obiisse!) Primo autem, vel ad summum tertio Episcopatus anno, cum Adrianus Imp. Athenis exegisset hiemem, ait S. Hieron., invisens (circa cxxii) Eleusina, et omnibus pene Graeciae sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderant, absque praecepto Imperatoris, vexare credentes; porrexit Quadratus (probabiliter cum biennio post Adrianus Athenas revisit) librum Apologeticum in quo antiquitatem suae aetatis ostendens, ait plurimos a se visos qui a Christo Domino in terris agente, variis in Judaea oppressi calamitatibus, sanati fuerant, et qui a mortuis revocati ab ipso fuerant, ipsi Servatori supervixerant. Qui liber, eodem S. Hieronymo testante in Epist. 84 ad Magnum oratorem Rom., tantae admirationi fuit ut persecutionem illam gravissimam sedaret. Adrianus (*de quo in MARTYROL. ILLUSTR. Martii, p. 270**) namque hoc motus Quadrati libello, et supplicibus S. Aristidis (xxxii Aug.) litteris, Rescriptum edidit furorem comprimens Gentilium in Christianos.

S. ZACHARIAS Ep. M.

Ineunte II Saec. — Galata.

MARTYROL. — Viennae, S. ZACHARIAE Episcopi et Mart., qui sub Traiano passus est.

Vener. Bedae, Adonis Vienn. in Chron. et Tabularum a Demochares descriptarum auctoritate fretus hunc S. Episcopum M. Baronius proponit. Suspectam nihilo tamen socius habet Adrianus Baillet traditionem qua fer-

tur hodiernus Zacharias Viennens. Episc. extitisse, Viennaeque passus; sed aberrare deprehenditur cum asserit (in hist. Mart. Lugdun. ii Jun. N° xx) nullibi cultum praedicto Sancto Episcopo Mart. adhibitum ante MDLXXVIII, dum Bollandiani qui Baillet praecesserunt, Breviarium allegant Viennense anni MDXXXII (vide etiam de Translat. in fine), unde notitiam hauriunt de eodem Sancto satis probabilem, qua excerpimus quae sequuntur, quibusque consentanea tradit coevus noster non levis sane *Guérin (Petits Bollandistes)*:

Zacharias, Galatiā oriundus, Crescentium Paulli Apost. discipulum et primum Viennae Galliarum Episcopum (xxix Dec.) missum comitatus fuerat, ab ipsoque jam prope senex consecratus in successorem sui, secundus illius praeclarae civitatis Antistes extitit circa cx. Evangelium vir Dei cum in publicum nunciare prohiberetur, habitans extra urbis moenia in domo ejusdam viduae Christianae, venientibus ad eum multis e populo, clam docebat eos et credentes baptizabantur. Cum vero plurimos Fidei mysteriis imbuisset, repente a Praeside Pompejo raptus, atque vincus ad templum Martis perducitur ut ejus simulacro honorem praebeat, et in ejus ara sacrificet. At Zacharias idola deridens, et Filium proclamans Dei vivi, ab hujusmodi sacrificiis contestatus est abstinere. Irati propterea vehementer, manus in eum injicientes, extra aedem projecerunt calcibus obtundentes. Crastino mane pertrahunt eum per portam triumphalem, quae postea Gratiana est appellata, ad australem urbis plagam; atque sub moeniis S. Episcopum, Deo gratias agentem et pro persecutoribus orantem, lapidibus obruerunt. Feris discerpendum Martyris corpus a gentilibus derelictum Christiani noctu in arca lapidea condiderunt, alte illic defossa terrā ubi cruorem pro Christo effuderat. B. Martinus Romanus (col.

i Jul.) qui Zachariae immediate successit, supra ejusdem sepulcrum aediculam ejus nomini extruendam curavit, quod egregie profuit ut sacri thesauri memoria non deleteretur. Temporis progressu, S. Zachariae Galliarum protomartyris cultus est paullatim auctus et liturgicis ritibus sanctus. Divinis porro coruscantibus signis (addit Suassajus), maximae celebritatis apparatu, levatum venerabile Corpus est atque in urbem illatum in templum S. Petri; cujus Translationis ad insigne monumentum Innocentius Pp. IV, edito Lugduni diplomate (anno mclli; quid ergo Baillet? vide supra), spiritualia munera iis impartitus est qui quotannis ipso repositionis die pretiosa tanti Coelitis pignora venerarentur.

S. QUADRATUS MARTYR

MARTYROL. — In Africa, S. QUADRATI Martyris, in cujus solemnitate S. Augustinus sermonem habuit.

Quinque communiter ei sociantur Athletae. De aetate id unum constat, S. Augustino, qui saeculo v floruit, esse antiquiorem. Sermonis in quo, teste S. Possidii Calamensis Ep. Indiculo, a S. Doctore laudatur, exigua habentur fragmenta.

SS. MARTYRES

FELICISSIMUS, HERACLIUS

ET PAULINUS

Sub fin. probab. Saec. III.

MARTYROL. — Tuderti, Natalis SS. Martyrum FELICISSIMI, HERACLI et PAULINI.

Tudertini (ex italica *Todi* in Umbria ad fines Etruriae) cives, sub Diocletiano et Maximiano regnantibus fervescente persecutione, cum Christum praedicare non desisterent, comprehensi, post diversa tormentorum genera, martyrii palmam consecuti sunt. Quorum corpora extra

urbem in ecclesia S. Stephani protomartyris sepulta ex antiqua traditione creduntur.

S. PRISCUS MART.

CUM SOCIIS PLURIMIS

Circa 271.

MARTYROL. — In territorio Antiodorensi, passio S. PRISCI Martyris cum ingenti multitudine Christiani- fidelium.

Nobilitate generis et Tribunitio ordine in romano exercitu praeeminens Priscus, exorta in Christianos procella, Vesontione (*Besançon*) ubi cum cohorte sua consistebat, in Antiodorensium (*Auxerrois*) partes, in locum Codiciatum, sive Tociacum (gall. *Toussi-sur-Yonne*) sive silvis horridum et incultum aufugit cum com- militonibus Christianis et magna fide- lium turba; inter densa autem sal- tus, latebris quasi inaccessis confisi, Domino psallebant. Sed a satellitibus forti cum militum manu hac illac Christianos venatum cursitantibus audiuntur; quorum agmen concito cursu eo advolat et ferocissime irrum- pit in Christi servos. Pars tunc di- spersa, pars ferro interfecta quod Chri- stum Servatorem libere conclamaret laudibus dignum, spernendos gentium deos; reliqui cum duce Prisco ad Ale- xandrum Praesidem Antisiodorum pertrahuntur. Cum ergo Jovem deum confiteri impellerentur et libaminibus honorare, « Creatorem, unâ omnes dixerunt, non dimittimus, ut crea- turae deserviamus. » Prisco autem seorsim ab aliis detento dixit Prae- ses: His et tu consentis? Cui Pri- scus: « Jube satellites ad modicum secedere, ut consilio accepto cum fra- tribus reddam tibi responsum. » Haec sancta versutiâ dixit ut socios conso- laretur et ad constantiam roboraret. Alexander vana spe delusus jussit sa- tellites egredi, putans Priscum, utpote illius multitudinis principem et ma- gistrum sacrificio consentire et aliis

ut consentirent suasurum. Illis ergo inter se ad strenuam Christi confessionem cohortantibus, irrumpit morarum impatiens Alexander, et Priscum de habito cum suis tractatu interpellat. Qui respondit: « Rem nolo verbis protrahere; sicut omnes unum Deum colimus, ita et pro eo omnes unanimiter interfici optamus. Tunc Praeses in turbam gladii sententiam pronuntiavit; Priscum pariter decollatum in puteum conjici jussit. Unus vero e commilitonibus, Cottus nomine arrepto capite S. Prisci fugam petiit, sed insequentibus eum Paganis, vitam et ipse pretiosa morte finivit. Latuit Prisci M. caput usque ad tempora B. Germani Episc. (circa ccccx) qui accepta divina revelatione locum consecravit, et populo colendum proposuit. Corpus autem B. Mart. Cotti, S. Desiderio Ep. sub initium vii saeculi revelatum est atque ab eo honorifice conditum juxta caput S. Prisci. In Sacratio Paroch. Eccl. Codiciati Reliquiae multae Sociorum S. Prisci asservantur.

illo potissimum tempore quo pessimi veteratores et errorum magistri apud multas gentes ac praesertim in septentrione bellum religiosis familiis indixerant, irridentes sanctissima vota quibus perfectionis studio ducti christifideles se divino famulatu consecrabant speciali cultu, floruiscent in sacris Ordinibus quamplurimi sanctitate conspicui, qui ceteris exemplo praelucèrent et currebant in viâ divinorum mandatorum et consiliorum ad confundendam Lutheri et sociorum insaniam, et carbones ignis super illorum capita congerendos; quoniam vero virginitatem praecipue contemnebant nequissimi hostes coeno voluptatum immersi, Sponsus divinus, qui pascitur inter lilia, excoluit sacris in hortis pulcherrimos flores, quorum caelestis odor alios illicio suavissimo invitaret ad studium angelicae hujus virtutis; hinc, praeter alias plurimas exhibuit admirationi et cultui populorum sanctissimam virginem Mariam Magdalenam de Pazzis, cujus ea fuit caelestium virtutum fragrantia, ut caelestem Sponsum allexerit ad illam annulo subarrhandam; tanto autem divini amoris aestu in mediis virginitatis nivibus ardebat, ut prodigiosa et propemodum inaudita sint argumenta beatissimi incendii, quae praebuit in excessibus mentis quibus frequentissime colloquebatur cum Deo: illam igitur Sanctarum numero adscribere divini Spiritus ductu decrevit ad solatium et exemplum infelicis ejus saeculi, cui singulare praesidium sperabat ab illâ, quae hoc ipsum saeculum virtutum suarum prodigiis illustraverat.

Sanctissima haec virgo exorta in lucem est Florentiae ii aprilis die, anni MDLXVI, ex illustribus parentibus Camillo de Pazzis et Maria Bondelmontia. Catharinae nomen inditum illi fuit, quod immutavit cum sacrae familiae nomen dedit. Ab ipsis incubulis signatum super illam visum

MARTYROL. — Cantuariæ in Anglia, S. AUGUSTINI Episcopi, qui illuc unâ cum aliis a beato Gregorio Papa missus, genti Anglorum Christi Evangelium praedicavit; ibique virtutibus et miraculis gloriosus obdormivit in Domino. (*Surius, p. 704*).

SEXTO KAL. JUN.

MAJI XXVII.

S. MARIA MAGDAL. DE PAZZIS

Virgo CARMELITA

Flor. Saec. XVI. — Nat. Italia.

MARTYROL. — Florentiae, S. MARIAE MAGDALENÆ Virg. Ordinis Carmelitarum, vita et sanctitate illustris, cujus dies natalis octavo Kalendas Jun. recensetur, et festum, sexto Kal. celebratur (*ex elogiis dierum 26 et 27*).

Felicis recordationis Clemens Papa IX, pie attendens quod singulari divinitatis consilio factum erat ut, in

fuit lumen vultus divini, adeo, ut aetatis praejudicium supergressa, caelestibus rebus inhiaret, et quasi jam mundo nuncium remisisset, sericas vestes abhorreret, et integrâ die soluta in fletum fuerit, coacta patris imperio nobile indumentum adhibere domo egressura. Nedum illi rationis usus diluculum affluisse per aetatem poterat, cum frangere coepit esurienti panem suum, consueta in pauperes erogare jentaculum matulinis et pomeridianis horis illi tributum. Statim ad sponsi divini nuptias adulta visa est, ideoque in illius perpetuo complexu vivebat, de illo tantum loqui, vel de eo loquentes audire cupiebat, et in secretis gynaeceis assiduo haerebat in contemplatione divinarum rerum, praesertim affecta mirifice erga sanctissimum Eucharistiae sacramentum, quo recens refectos avidissime alloquebatur, quasi tunc praesentiâ in illis frueretur Christi Servatoris, qui dixit: *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo.* Cum autem illius animum subibant crimina quibus offendi suum Deum audiverat, exulcerati cordis dolorem incredibili fletu protestabatur.

Anno aetatis decimo, feria v sanctioris hebdomadae, contemplata charitatem eximiam qua se mortalibus in augustissimo Sacramento cibum Christus exhibuit, perpetuum illi munus devovit virginitatem suam; ac deinde quotiescumque a parentibus mortalis sponsi mentionem fieri audivit, propèmodum exanimari visa est: ac certe subiturnam se potius mortem profitebatur, quam unquam a concepto proposito resilire, beatius videri sibi dicens in carne imitari vitam angelicam, quam ex carne mortalium numerum augere. Matrem ergo sollicite conciliare sibi studebat ut ad sanctimonialis vitam (ad quam avidissime ferebatur) liberum sibi iter indulgeret. Patri vero sancte asserebat se potius violentâ morte

extinguendam, quam dimovendam a semel concepto religiosae vitae proposito. Ut autem ad 16um annum pervenit, uberrima profusione lacrymarum a parentibus tandem extorsit facultatem religiosi habitus suscipiendi, et gaudio triumphans in monasterio S. Mariae de Angelis (cujus parietes suavissime osculabatur) Ordini Carmelitarum adscripta est. Atque is in illâ statim solitudinis amor exarsit, ut nunquam ad ferreas crates accesserit, nisi praecepto superioris coacta; quod si aliquando a suis illam latebris abstraherat, ad supplicium impellere videbatur; ipsorum etiam parentum et consanguineorum colloquia, praesertim virorum, aversabatur. Praeterea mirum in modum sollicita erat ne frustra contereretur tempus, quod divinis colloquiis consecrandum erat. Et quia justitiae custos silentium est, illius leges servavit religiosissime; cumque omnium sese virtutum ideam monialibus exhiberet, iisdem interrogantibus quo pacto religiosa vita instituenda sit, respondere solebat eo semper spiritu vivendum, quem primâ ingressus die conceperant, ac nullum privatum commodum sacri Ordinis instituto praeferendum.

Incredibili ardore animi elapso probationis tempore professionem emisit et de claritate crescens in claritatem usque ad perfectum diem, ut sorores omnes divino amore incenderentur, illarum munera obibat, domesticos labores noctibus peragens, quas plerumque traducebat insomnes, ut illae secum transigerent dies in divinarum contemplatione rerum. Quod si aliquando repugnantem somnus opprimeret, miro pudore suffusa, flagellis corpusculum cruentabat, et ad opus regrediebatur, sed quod in aliis fovere satagebat orandi studium, mirifice illo ipsamet virgo aestuabat, et perpetuis precibus sanctam Deo Ecclesiam commendabat, dicere consueta Christi sponsam non appellandam esse

sanctimonialem illam, quae inter orandum sedulo memor non esset sponsae divinae catholicae Ecclesiae. Choro defuit nunquam, nisi ab aegritudine prohiberetur. Caelestis amoris incendium in omnium animis excitare cupiebat, et ad illum perpetui stimuli erant Magdalenae colloquia, perspicua ingenii acies, modestissima serenae frontis tranquillitas, prudentiae lumen illustre, et prodigiosa eloquentia in sermone de rebus divinis facilem illi aditum praebebat ad animos occupandos.

Sed uberiorem exercendi zeli materiam sortita est, cum illi vigesim tertium annum agenti demandata est tiruncularum cura, quas praesentia ipsa erigebat ad studia divina, et uno intuitu oculorum culpae alicujus conscias deterrebat, ita ut faterentur optima adolescentulae se qualibet vel levissimâ labe conspersas Magdalenae conspectum subire nunquam ausas fuisse. Atque adeo constans de magistrae sanctitate opinio discipularum animos occupaverat, ut ipsa (quae omnium imperfectissimam et culpis obrutam arbitrabatur se) omni studio laboraret, quo eas ab hac mente dimoveret, ideoque perturbationes animi sui, et hostis nequissimi tentationes iisdem memorabat.

Animorum statum et intima cujusque penetralia intuebatur; adeoque consentanea cuilibet spiritus languori remedia adhibebat, ut non solum tirunculas, sed plerasque alias tentationibus vexatas ejus directioni confessarius subiceret: atque ut solo verbo serenitatem animis afferebat, ita solo nutu aliorum pervicaciam infringebat. Incredibilis erat illius pro periclitantium animarum salute zelus: et, quoties ad innumeros infideles a Christi ovili devios flectebat oculum mentis, medullitus cruciabatur, atque haec cogitatio perpetuus illi erat fons lacrymarum, adeo ut cibo refici non posset, et fletu stra-

tum suum rigaret. Mariam Mediceam Henrico IV Galliarum regi desponsam hortata impense fuit ut haerensum extirpationi et catholicorum filiorum educationi sedulam operam adhiberet. Ad haec, incendebatur incredibili siti martyrii, cujus delicias delibare conabatur assiduus corpusculi cruciatibus, *semper mortificationem Jesu Christi in se circumferens, ut vita Christi manifestaretur in corpore suo*. Aegris adhaerebat assidue, de vitâ periclitantibus solatium et opem afferebat, insomnes noctes traducens, atque eo charitatis ardore ministrabat, quovis etiam sordido morbo laborantibus, ut ex foetidissimo cujusdam ulcere vermiculos et putredinem abstergeret, cumque lamberet putres ejusdem ulceris hiatus, exclamabat: *O quam majora passus est Jesus pro nobis*.

Panis tantum et aqua cibus illi et potus quinquennio fuit; proximo autem biennio, medicorum jussu, medicum vinum adhibuit, ac dominicis diebus usa est epulis, quibus vesci sinunt jejunii leges. Cum vero experiri voluissent moderatores an Deo annuente illâ se inedia torqueret, pro imperio compulerunt ut melioribus cibus, sed eam difficultatem in deglutiendo experta est, ut singultibus propemodum spiritus illi fuerit interclusus; idcirco mirabilem tam rarâ abinentiâ vitam protraherebat; nudis incedebat pedibus, quamvis glacies horrida rigeret, quoadusque, pedum usu destituta, alienâ tantum ope progredi potuit, et quamvis morbi detertere illam debuissent, tamen tam incredibili cruciandi corpusculi studio incendebatur, ut integras noctes sacris in precibus vigilaret, sereno cingulo et ciliciis protereret carnem, et caput spineâ coronâ transfigeret. Sed, quod admirabilius est, non solum omnes corporis cruciatus avidissime amplectebatur, verum etiam nullâ caelesti dulcedine suum animum recreari, aut saltem clam

omnibus esse divinas delicias animi sui exoptabat; ideoque, si forte incidisset in scripta, quae de suis visionibus sorores exarabant, illico ea comburebat; et oculis ac toto habitu oris summa modestissimi animi demissio suique contemptus mirifice promicabat; sed frustra caelestium charismatum dona tegere laborabat; tantum enim in illius animo flagrabat aestus amoris divini, ut per claustra transiliens exclamare cogeretur: *O amor, o amor, non bene notus, non bene redamatus, tot injuriis affectus; oh! quam pauca pectora te norunt! ego pectus meum exhibeo, veni ad cor meum, veni ut fovearis*. Interim mirā corporis agilitate per claustra ferebatur, dilacerabat vestes, et procul abigebat quidquid illius in manus incurrisset; a felicissimo deinde mentis exilio regressa, dicere solebat, quod, si blasphemis immunis esset infernus, illum non exhorruisset, ut combureretur magis.

Obsequentissimo cultu venerabatur augustissimam Trinitatem, quam perpetuis fere laudibus adorabat, et illius singulari beneficio, anno MDLXXXV, a pervigilio Pentecostes per consequentes octo dies ac noctes sensibus destituta, gavisā est intuitu-divinarum rerum, atque in eo rapta quotidie matutinis horis divini Spiritus auram sub diversis formis acceperat. In extasim rapiebatur, ubi symbolum fidei recitabat, atque hoc illi non semel evenit alloquenti Alexandrum Cardinalem Mediceum (cui Pontificatum eumque brevissimum futurum praedixit) et qui postea re ipsā Leonis XI nomine Pontifex Maximus renunciatus est. Eodem anno, et MDXCII, feriā V et VI sanctioris hebdomadae, similes animi excessus experta est, atque illi Christus indulsit participationem dolorum, quos acerbissimos iisdem ipse diebus pro generis humani redemptione toleravit, eique instrumentorum suae sacratissimae Passionis fasciculum porrexit. Inter-

dum per tres consequentes noctes arcana divinitatis intuita est, ac subinde augustissimae Trinitatis mysterium eā facundiā exposuit, quae humani vires ingenii superabat, ac tanto divinarum Personarum amore incendebatur, ut, dum inter horas canonicas laudes Ss. Trinitati persolveret, exalbescere pallore niveo, et amoris aestu pene confici videretur.

Praeterea cum Aeterno Patre eodem anno admirandum habuit colloquium de modo adornandi animam ante sumptionem Ss. Eucharistiae; atque his profusae in se divinitatis muneribus ad illud amoris incendium evasit ut interdum exclamaret: *O amor, te amplius ferre non possum: amor in te revertere! tanti amoris incapax ego sum*. Exinde ad gelidum fontem vel ad putei crepidinem manus et brachia undis mergebat, easdem potabat avidissime, illarum copiosā aspergine pectoris Aethnam refrigerabat, neque semel hoc impetu charitatis actā, pendentis a cruce Reparatoris nostrae salutis imaginem amplectebatur, eamque a cruce divulgatam lacrymis irrigabat, et sui capitis velaminibus innocens Magdalena tergebat. Interdum os tam avidè admovebat lateri Crucifixi, ut videretur suavissimam ex illo fonte divino ambrosiam haurire. Non semel quoque Sponsi divini manu Eucharistico epulio refectam, et annulo nuptiali subarrhatam, idem Sponsus suā spinea coronā, impressis in animā stigmatibus, ac suo divino corde muneratus est: et divus Augustinus (ejus felicem animum in mentis excessu aliquando suspexit) illius cordi *Verbum*, aureis, *caro factum est*, sanguineis notis inscripsit. Statum animarum in alterā vitā perspexit. Pariter spiritu prophético dotata, ex divinā revelatione futuros rerum eventus praenunciavit, et quaedam in locis remotis facta et dicta tamquam praesens vidit et audivit.

Cum autem experiretur inquietum

esse cor suum donec requiesceret in Deo, conquirebatur, quod incolatus ejus prolongaretur. Amoris igitur aestu felicissime contabescens, vigiliis et afflictationibus corporis pene consumpta, quem delicatorem cibum ad illam decumbentem sorores afferebant, ad alias aegrotas mittebat; adeoque castitatis custos religiosa fuit usque ad interitum, et aegrefrens sororis manibus contingi, ut, cum vires illi non essent quibus in aliam strati partem converteret se, jucundius sibi esse diceret in lecto marcescere, quam ab aliis attingi; cumque illi mors instaret, a confessoriis interrogata, ingenue professsa est, nullam sibi unquam in animo cogitationem fuisse quae quidquam de castitatis candore delibaret; atque hunc integerrimae pudicitiae florem a Beatissimâ Virgine indultum sibi fuisse assererat, quae se in extasi candido aliquando velamento operuerat, quo protecta nullis unquam contrariis pudicitiae maculis infici potuit.

Quinque omnino menses cum aegritudine constans praebuit argumentum invictae tolerantiae. Sacramentis deinde refecta, singulari animi demissione veniam a sororibus flagitavit, quas, nihil ipsa mortem pertimescens, consolabatur; spiritualem vero patrem circa septimam noctis horam rogavit, ut ad quiescendum pergeret, spondens usque ad proximum mane superfuturam sibi vitae usuram. Sub interitum, sororibus innuit, ut fidei symbolum recitarent, eoque inchoato in extasim rapta est, et sempiternae praeludia felicitatis illius in vultu effulserunt. Cum animam ageret integerrima virgo, jussa est a confessario praestolari quoad usque sacrum ipse faciens caelesti pane moniales reficeret, at Magdalena, quae usque tunc penitus obmutuerat, quasi reviviscens dixit, *Benedictus Deus*, ac deinde, regressis omnibus e sacro convivio, sanctissi-

mum animum choris caelestibus inserendum emisit die xxv maji anno mdcvii, aetatis suae quadagesimo primo expleto. Consequenti die cum illatum ecclesiae fuisset sacrum virginis corpus, vis hominum tanta confluit illius vestes incidere studiosissime, ut necesse fuerit occlusis postibus turbam aditu prohibere. Prodigiosus fuit, quod, cum ad sinistram vergeret Magdalенаe facies, et feretrum nullo motu concuteretur, in dexteram invertit se quia sinister illi aderat adolescens profligatae vitae, cujus aspectum nec exanimatum virginis corpus tolerare potuit. Humili primum loco sub arâ majori sepultum est virgineum corpus, quod ibidem per annum quievit incorruptum, quamvis loci humiditas vestes penitus absumpserit. Inde translatum manavit liquore suavissimo ad instar balsami, et variis languoribus saluberrimo, et in praesentia cujuslibet corruptionis expers suavissimo etiam odore fragrat.

Cum autem jam ab illius obitu celeberrima esse coepisset Mariae Magdalенаe sanctitas, et veneratio populorum, ac ipsius intercessione patrata miracula viam illius clarificationi aperuerint, die xxii augusti universo Carmelitarum Ordini indulisit Urbanus Pp. VIII ut illius Officium et Missam recitaret; die vero xv Januarii mdcxxviii hujusmodi indultum extendit ab universam ditionem Florentinam.

Perseveravit autem corporis incorruptio cum mirabili flexibilitate quarundam partium, in quibus caro tactu pressa cedit et post ad pristinum redit, in manibus et brachiis cernuntur venae, capilli adhuc suo fulvo rutilant colore, candorem servat caro in artubus qui vestibus teguntur quae et pium inflammant affectum et sanctae devotionis stimulos accendunt. Continuavit etiam suavissimi odoris ex singulis membris, sed praecipue et acutius ex stomacho fragran-

tia, tam mirā suaveolentiā, ut ei nec liquorum, nec florum; aut aromatum odores comparari queant: adeo ut plurium medicorum assertionem et testimonio constet nonnisi divinitus prodire ex illo virgineo corpusculo talem fragrantiam; quae adhuc longe suavius emanavit, quum anno Domini MDCLXIII pro solemnī Canonizatione exaratus fuit processus. (*Ex Canonizat. Bulla a Clemente X edita anno MDCLXX*).

MARTYROL. — Natalis S. JOANNIS Papae et Martyris qui a Theodorico Italiae Rege Arianum Ravennam evocatus, ibique propter Orthodoxam Fidem in carcere diu maceratus, vitam finivit. (*In Surio, p. 725*).

S. JULIUS MARTYR

Circa 228.

MARTYROL. — Dorostori in Mysia, passio beati JULII, qui tempore Alexandri Imperatoris, cum esset veteranus et emeritae militiae, comprehensus ab officialibus, Maximo Praesidi offertur; quo praesente cum idola execraretur, et Christi nomen constantissime confiteretur, capitali sententiā punitus est.

His de B. Julio pene ad verbum ab Usuardo mutuatis, apud Adonem additur: Cumque duceretur ad locum caedis, Esychius quidam miles (*Col. xv Jun.*), et ipse ob fidem Christi detentus, rogabat eum, dicens: «Memor esto mei, nam et ego subsequor te; plurimum etiam saluta Pasiscratem et Valentionem (*vide supra ad diem xxv*) famulos Dei qui nos jam per bonam confessionem praecesserunt ad Dominum.» Julius vero osculatus Esychium, dixit: «Frater, festina venire; mandata enim tua audierunt quos salutasti.» Sic accepto orario, ligans sibi oculos, martyrii palmam gladio cadente percepit.

S. RESTITUTA VIRGO ET MART.

Circa 272. — Patria Rom.

MARTYROL. — Apud Soram, S. RESTITUTAE Virginis et Martyris, quae sub Auréliano Imperatore et Agathio Proconsule, fidei certamine suscepto, daemonum impetus, parentum blanditias et tortorum saevitiam superavit; demum cum aliis Christianis capite truncata, martyrio coronata est.

Claruit Romae in regione Transtiberina, nobilis puella nomine Restituta; quae cum ad nobiles pervenisset annos, interrogata a parentibus quem de multis praestantibus adolescentibus, conjugii cum ea ineundi percupidis, eligeret, immortalem se et coelestem habere Sponsum respondit, qui cum sit Virginis filius, innumeros quotidie gignit flores castitatis. Furere interim incipit in Christianos Gentilium impietas et immanitas, quibus Restituta non quidem ob vitae sed ob pudoris periculum formidine repletur; quare in domesticis abdita penetralibus, Dominum obsecrabat ut sibi de fragilitate sexus et de castitatis lilio metuenti, si haec in discrimen venissent, Angelum dignaretur defensorem contra diaboli et ministrorum ejus insidias atque impetum deputare, ut sic in congressu cum Christi hostibus duplici virginitatis et martyrii palmā triumpharet. Et ecce Angelus protinus adstitit, ipsam promittens in gemino fidei et castitatis proximo conflictu victoriae coronam esse consequaturam. His auditis exhilarata virgo spe coelestis auxilii, in dulce somnum est resoluta; in quo per visum coelestis Sponsi, denuo mirabiliter recreata, ejus voce jubetur domo discedere et Soram in Campaniam se conferre; ne metuat itinēri se committere, angelicus, ut Tobiae filio, dux aderit et comes. Obtemperans divinae jussioni adolescentula, mane facto surgit, properat, Angelum ac-

cinctum réperit, longam quadraginta millium passuum viam aggressura; sed divinitus factum est ut quasi per ecstasim ad Sorae portas se translata cognoverit. Ibi cum ad domum cujusdam infidelis viduae divertisset, ejus filius, horrida leprâ laborabat, coelestem utrîque Restituta exhibet medicinam, scilicet promittens, in fide D. N. Jesu Chr. morbum fore penitus et subito extinguendum. B. puellae verbis confisi, credituros se hoc pacto spondent; haec genibus flexis Dominum rogat, ut hujus corporeo sanatio fiat propter insigne suae Divinitatis testimonium salus multorum in illa civitate. Surgit ab oratione, et mirum! Morbus illico disparuit; quo viso prodigio mater cum tota familia in Dei laudes erumpens, viciniam commovet universam; accurrunt, stupent qui leprosum noverrant; advenae virginis Christum non verbis tantum sed facto praedicantis fidem quadraginta ex illis civibus statim amplectuntur.

Innotuerunt haec Agathio Proconsuli Sorae degenti, qui missis apparitoribus Virginem Christianam sibi sistendam curavit. Cujus primo blanditiis et promissis animum coepit explorare, quem supra aetatem prudentiâ et fortitudine praeditum expertus, facundiâ virilis puellae indignatus, Christianorum, ait, te video deliramentis captam; sed, eja, accede et divorum imperii ad aras thura incende et hostias immola, sin irae nostrae pondus sustinebis. Ad quae beata virgo: «Minis vestris non terremur; quia fortior est qui e coelo promittit tutelam, quam qui, terrenâ abusus potestate, minitatur supplicia.» Tam audaci responso Agathius accensus, illam jubet vestibis detractis solo sterni, scorpionibusque gravissime attrectari. Dum autem verbera ingeminantur, ex patientis ore, Dei laudes suaviter proficuntur. Nichil ergo se videns proficere Judex, eam mandat in carceribus detrudi

catenis gravissimis cinctam, nullo cibo vel potu per septem dies reficiendam, ut inediâ pereat. Sed ferrea vincula in carcere ex se dissolvuntur, nec fame nec siti cruciatur virgo, inflictae plagae nullae supersunt, divini Sponsi beatifica visione recreatur. Duo propterea custodes carceris tot mira conspicientes, divinam in his confessi inesse virtutem, ad Restitutae pedes prociderunt, suppliciter efflagitantes, ut Deum suum eos colere doceret. Gaudens virgo de trophaeo ex spoliis Satanae reportato, misit eos ad Cyrillum presbyterum qui neophitos baptizavit, et cum eis ad invisendam in carcere Restitutam venit.

Haec ut rescivit Agathius, infremuit; custodes statim capite plecti jubet cum Cyrillo; deinde virginem revocatam in quaestionem, sacrilegam, maleficam appellat, et ad populum conversus, Patiemur ne, ait, a femina vinci? Quid de hac blasphema faciemus? Restitutae parentes probabiliter (ut Martyrologii verbis innuitur), âderant qui quid de filia Sorae ageretur certiores facti, Româ advolaverant; blanditiis, obsecrationibus, lacrymis animum virginis ad effugiendum apostasiâ supplicium flectere conabantur; sed nefarium constanter respuens consilium, novâ et strenuâ confessione Agathium in furorem egit, qui sententiam protulit ut ad ripam Carnelli fluvii ducta, capite abscisso in aquarum profundum mergeretur, ut jam de Cyrillo Presbytero et custodibus imperaverat.

Capita Martyrum in aquis a fidelibus frustra conquisita; corpora vero cum quibusdam exuviis reperta, in urbe reverenter recondita fuere. Septimo autem a passione sua die beata Martyr, tribus comitantibus victoriae Sociis, Sorano Antistiti Amasio apparens, revelavit locum in quo jacebant Capita corporibus conjungenda; omnia in suburbana ecclesia

S. Joannis Baptistae reposita sunt quae postmodum in amplam evasit Basilicam S. Restitutae, Soranae civitatis Patronae et ad nostra usque tempora, in incolarum solemniter et devotissime eam colentium subsidium praesentissimae, ut fuse testantur et libellus miraculorum authenticus ab eodem Gregorio Episc. Actorum scriptore exaratus, et Soranae Ecclesiae monumenta. (*Ex Actis a Greg. memorato, Tarracinensi Episcopo, saeculo XII, conscriptis; nonnulla tamen Bollandianis suadentibus, probabiliora reddidimus*). Inventa autem feliciter sunt sacra Martyrum ossa subter vetusta rudera, anno MDCLXXXIII. Alia S. Virgo Martyr Restituta fertur Româ Suessionem in Gallia (*Soissons*) IX saeculo advecta, vel aliquae Soranae Reliquiae, Romae ab immemorabili existentes illuc transferendae concessae fuerant.

S. RANULPHUS MART.

Circa 700.

MARTYROL. — In pago Atrebatensi, S. RANULPHUS Martyris.

Pater hic extitit S. Hainulphi, vel Adulphi primi Abbatis Vedastini (*S. Waast*) coenobii, deinde Atrebatensis et Cameracensis (gall. *d'Arras et de Cambrai*) qui obiit anno DCCXXVIII et recensetur die XIX Maji in Martyrologio Francorum. Passus pro fide est Ranulphus Telodii (vulgo *Thélus*) ad Atrebatem urbem pagus. Ejus gesta et passio non habentur descripta, sed plurima plurimi testati sunt miracula ad ejus sepulcrum et in solemnibus corporis Translationibus patrata, quarum recentior fuit in Cathedrali Atrebatensem ineunte saeculo XIX, et repositio apud Reliquias memorati ejus filii S. Hainulphi.

S. EUTROPIUS Episc.

Obiit circa 480.

MARTYROL. — Arausicae in Galliis, S. EUTROPII Episc. virtutibus atque miraculis illustris.

Clarissimae Massiliae ortus est natalibus acer ingenio, terrenarum rerum abundantia et illecebris circumdatus,ificentiosam adolescentiam honesto conjugio refrænavit. Immatura piissimae uxoris morte, mundi vanitatem edoctus, totum se protinus Dei servitio mancipavit; urgente autem B. Eustachio Antistite, reluctans quod omnino indignum se profiteretur, sacris Ordinibus insignitur. In Diaconatus gradu constitutus, praeteritae laicalis vitae recolens actus, contritionis stimulis acerrime vexatus, durissima eos satagit poenitentia expiare; eumque retulit fructum ut quadam nocte per visum sit admonitus, juxta datam a venerabili monacho somnii interpretationem, quod impensae poenitentiae meritis, omni jam esset a Domino culparum debito absolutus. Paulo post cum Arausicae (*Orange*) Ecclesiae Episcopus Justus migrasset, Eutropius sanctimonia et doctrina illustris ad illam Sedem eligitur et consecratur. Sed vastatam conspiciens (Wisigothis primum, tunc Burgundionibus eas Provinciae regiones populantibus) civitatem et dispersam Ecclesiam, discessit. At cum B. Aper Arvernensis monachus, quem hac de re postea consuluerat, eum corripuerit, ad Ecclesiam suam reversus, omnes in ea excolenda vires impendit, gratiam omnium adeptus charitatis operibus, exemplis, virtutibus et miraculis. Quo autem patientiae robore et aestus et frigoris vim sustineret, quanta assiduitate laboribus, vigiliis et orationi vacaret, dictu incredibile. Quo benigno et humili esset animo illud inter caetera praeclarum in Eutropio memoratur, quod silvas ferro caedere visus sit, agros vepribus ex-

purgare, et saepe pietate motus in villicum opere fessum, ipse sanctus Episcopus, ut ille requiesceret, apprehenso ligone terram exercere. Gregem interim pavit salubri doctrinâ, sollicitus ab ovili lupos scilicet haereticos arcere, et epistolae subscripti Fausti Regiensis (*Riez*) Episcopi contra Lucidum qui Praedestinationum errores in Gallia disseminabat. S. Sidonio (col. xxiii Aug.) Claramontano in Arvernens Episcopo familiaris fuit, qui Eutropii mire compunctivo sermone se dicebat ad pietatem fovendam summo pere delectari. Ejus mentio habetur quoque in Epist. S. Hilari Pp. ad quosdam Galliarum Episcopos, et adfuit Synodo Arelatensi anno cccclxxv celebratae. Plurimo tandem senio confectus, beato fine quievit, et in urbe sua est sepultus, atque ejus nomini sacra structa est ecclesia. Ossa ejus sunt religiose et honorifice illic asservata usque ad mdlxxii, quo anno, Calvinistarum sacrilega rabie sunt confRACTA et dispersa.

MARTYROL. — Eodem die depositio venerabilis BEDAE Presbyteri, sanctitate et eruditione celeberrimi. (*Vide Surium, p. 727*).

QUINTO KAL. JUN.

MAJI XXVIII.

SS. AEMILIUS ET LUCIANUS

CUM SOCIIS MM.

MARTYROL. — In Sardinia, SS^{um} Martyrum AEMILII, FELICIS, PRIAMI et LUCIANI, qui pro Christo certantes coronati sunt.

Multis in antiquis Tabulis et Codicibus celebrantur; Calari, quae insulae est caput, traduntur sub Adriano imperatore affecti martyrio, eorumque dicitur sepulcrum claruisse portentis. Distat, ut *Bonfant, de Triumphis* SS^{um} Sard. L. i accipimus, Calari sex miliaribus in oppidulo *Sextu Campestre*, ecclesia S. Aemilio dicata

ubi asserit multa fieri miracula per unum lapidum quibus martyr percussus est; S. Priami quoque variae sunt in insula sacrae aedes, pariterque S. Luciani et praesertim apud Oristanum. Porro S. Priami, anno mdcxx, detectae casu in Calaritanæ urbis viciniis cryptae explorato solo, inventum est sepulcrum lateritium formosum, hac inscriptione marmorea munitum: B. M. PRIAMUS. QUI. BIZIT. ANN. PL. M. XXX. REQUIEBIT. IN. PAOE. V. KAL. JUNII.

S. CARAUNUS M.

Saec. V.

MARTYROL. — Carnoti in Gallia, S. CARAUNI M. qui sub Domitiano Imp. capite amputato martyrium sumpsit.

A Romano Martyrologio circa hujus Sancti aetatem cogimur abscedere et a Lectionibus historicis Ecclesiae Carnotensis anno mdclxi revisis atque recusis. Saeculo namque i Caraunum vel Ceraunum adscribunt, sub Domitiano passum; at communis graviorum et recentiorum sententia fert floruisse hunc sub initium saeculi quinti. Et licet Acta referant Bollandiani ab scriptore ut apparet ix saeculi ita concinnata ut fidem antiquitatis temporum Domitiani faciant, ipsimet tamen, consueto criticis acumine, iisdem ut inverosimilibus non consentiunt.

Romanum dicunt Caraunum (gall. *Chéron*); quod plerisque non de natali Urbe intelligendum videtur, sed de Catholicae fidei ac pietatis professione, qua inter Arianos et Barbaros Gallias tunc infestantes, una ex paucis. Cerauni familia Romana vulgo dicebatur. Castitatis cultor et paupertatis, erogato in egenos patrimonio, Diaconatus Ordinem suscepit, et dilatandae Fidei desiderio, nullis regionibus peragratis, complurimos doctrinâ et miraculis Christo adjunxit. Carnutum (gall. *Chartres*)

postremo accedens, et Christianos nutantes verbo et exemplo confirmavit, et infideles innumeros Evangelio imbuere et Ecclesiae cooptavit, merito propterea *Carnotensium Apostolus* nuncupatus. Cum autem Lutetiam Parisiorum cum suis discipulis se conferret, e silvae latebris grassatorum manus erumpit pecuniae cupida quam multam illis esse crediderant. Fugientibus cunctis, Caranus solus substitit, utque sociorum salutem consuleret, « nolite, clamabat, nolite reliquos persequi; pecunia quam quaeritis, tota penes me est. » Quibus auditis latrones ad Sanctum reversi omnes, cogebant nummos quotquot haberet prodere. Quare vir Dei solidum, quem unum gestabat pro viatico, eis praeiit. Tunc nefarii se illusos putantes, venerabilis senis cervicem gladio amputarunt, et nudato corpore ut celatos argenteos auferrent, spe frustrati abierunt. Sancti cadaver ab redeuntibus sociis levatum est et humatum in proximo Carnotensi urbi monte, qui *Montis Sancti* appellatione est inde honestatus. Cerauni sepulcrum tot tantisque clarere coepit prodigiis ut non multo post ecclesia illic a civibus, regio etiam aere operam provehente, in ejus honorem fuerit excitata. Ubi vero, ad sextum scilicet ab ea urbe milliarum, martyrio occubuerat, insigne oratorium est aedificatum quod parochiale creatum fuit, vulgo dictum *S. Chéron du Chemin*. In sacra Martyris pignora scelestissimas iniecerunt manus qui anno MDCCXIII omnia tumultuarie in Galliis evertèrunt; sed a religiosis viris eorum pars non exigua est studiose vindicata; eaque in praesens novum templum, medio nostro saeculo dedicatum, honorifice custodit.

S^a. HELCONIDES MART.

Anno 254.

MARTYROL. — Corinthi, S^{ae} HELCONIDIS Martyris, quae primum Gordiano Imperatore sub Perennio Praeside multis tormentis afflicta, deinde sub Justino ejus successore iterum cruciata, sed ab Angelo liberata, demum dissectis mammis, ferisque obiecta, atque igne probata, capitis obtruncatione martyrium complevit.

Helconides, quae et Heliconides scribitur et Heliconis, Corinthi degens sed Thessalonica oriunda, insigne subiit martyrium, miraculis ad unumquodque ex illatis suppliciis a Deo illustratum. Ad juga bovm perforatis plantis alligata ut cursu dilaceraretur; in fornacem conjecta; in candenti aeneo lecto extensa, incolumis omnino est reperta. Feris tandem obiecta nullam ab iis noxam est passa, dum centum viginti, ex adstantibus et carnificibus, harum dentibus periere. Gladio vitam gloriosissime clausit.

SS. MARTYRES ROM.

CRESCENS, DIOSCORIDES ET SOCH

MARTYROL. — Item passio SS^{um} CRESCENTIS, DIOSCORIDIS, PAULI et HELLADII.

In Urbe (in *antiqua Roma* ait Synaxarium, ne Romam novam sive Constantinopolim quis velit interpretari), commorantes, multos ad Christum convertabant, et baptizabant. Quare innotuerunt Urbis Praefecto, a quo comprehensi et in carcerem sunt detrusi, accepto mandato ne in Christi nomine aliquem amplius erudirent. Verum multos ex simul vinctis et fidem docuerunt, et ad verum Deum adduxerunt. Postmodum ergo crudeliter caesi, jussi sunt templum Jovis ingredi ac ibi sacrificare. Id constanter, cum negarent, quin magna voce Christum non cessarent

praedicare, in magnam ardentis ignis fornacem injecti, Deum glorificantes, martyrium consummarunt. Haec leguntur in Synaxario Constantinopolit. et in Menologio Basilii Imp. de Crescente, Paulo et Dioscoride; S. Helladius autem Episcopus et M. celebratur seorsim hodie in citato Menolog., et pridie in Graecis Menaeis.

SS. MONACHI PALAEST. MM.

Ineunte V. Saec.

MARTYROL. — Thecuae in Palaestina, SS^{um} Monachorum Martyrum, qui tempore Theodosii Junioris a Saracenis occisi sunt; quorum sacras reliquias aecolae colligentes, summa veneratione illas habuerunt.

Videri ait Baronius in Notis illos esse de quibus agit Cassianus in *Colat. 6^a de nece Sanctorum C. 1* et seqq. Cassiani verba haec sunt: «In Palaestinae partibus juxta Thecuae vicum... solitudo vastissima est usque Arabiam et mare mortuum... in hac summae sanctimoniae Monachi diutissime commorantes, repente sunt a discurrentibus Saracenis interempti. Quorum corpora licet sciremus tam a Pontificibus regionis illius quam ab universa plebe Arabum tanta veneratione praerepta et inter Reliquias Martyrum condita, ut populi e duobus oppidis concurrentes gravissimum sibi certamen indixerint, et usque ad gladiatorum conflictum pro sancta rapina sit eorum progressa contentio, dum pia inter se devotione decertant, quinam justius eorum sepulcra ac reliquias possiderent; aliis scilicet de vicinia commorationis ipsorum, aliis de originis propinquitate gloriantibus; nos tamen... inquirentes cur tanti meriti ac tantarum virtutum viri ita sint a latrunculis interfecti, tantumque Dominus passus fuerit erga suos famulos facinus perpetrari, ut viros cunctis mirabiles in manus tradidisset impiorum; maestum ad S. Theodorum (probab. est qui

memoratur in vita Pachomii, et col. xxviii Dec.) perreximus... Cui cum de praedictorum virorum nece querrimoniam fudissemus, admirantes tantam Dei patientiam, quod viros scilicet illius meriti taliter interfici permisisset... B. Theodorus respondit: Haec quaestio solet illorum animos permovere, qui parum fidei vel scientiae possidentes, merita Sanctorum vel praemia quae non in praesenti redduntur, sed seposita sunt in futurum, arbitrantur in hujus temporalis vitae brevitate restitui.»

MARTYROL. — Lutetiae Parisiorum, S. GERMANI Episc. et Conf., qui quantae sanctitatis, quantique meriti fuerit, quibus etiam miraculis claruerit, Fortunatus Episc. litterarum monumentis consignavit. (*Surius, p. 732*).

S. SENATOR EPISC.

Obiit anno 480. — Italia.

MARTYROL. — Mediolani, S. SENATORIS Episc. virtutibus et eruditione clarissimi.

Mediolanensis probabiliter ex *illustrissima* ut Papebrochius vocat Septalliorum familia, et certe Mediolanen. Ecclesiae addictus ut eruitur ex epistola Eusebii hujus Sedis Praesulis ad S. Leonem Magnum, in qua eum appellat Compresbyterum suum, ad hanc Ecclesiam regendam vocatus est post S. Benignum anno cccclxxvii, eique, incompleto triennio, sanctissime praefuit. E praeclearo elogio poetico, quod de S. Antistite contextuit Ennodius, colligimus missum eum fuisse Constantinopolim Legatum et ad fidem Catholicam cum aliis Chalcedonensis Concilii Patribus tutandam, utpote qui doctrinam et eloquentiam claret; atque Interpretationem scripsisse et edidisse Librorum Prophetarum. Sepultus est in S. Euphemiae ecclesia quam ipse considerat in memoriam templi eidem S^{ae} Martyri Chalcédone dicati,

S. JUSTUS EPISC.

Floruit Saec. VI.

MARTYROL. — Urgellae in Hispania Tarraconensi, S. JUSTI Episcopi.

De eo agitur a S. Isidoro *De Viris Illustribus* Cap. 21. Quatuor illustrium Episcoporum inclyta mater extitit quae eum genuit. Libellum Justus edidit expositionis in Cantica Canticorum. Primus fuit civitatis Urgellae (a) Episcopus, et interfuit Concilio Toletano II. Quot annis et quam laudabiliter suam rexit Ecclesiam, nos laet.

S. PODIUS EPISC.

Natus anno 930. — Ob. 1002.

MARTYROL. — Florentiae, S. PODII Episcopi et Conf.

Uberti, vel Ariberti, aut Lamber-
ti, Longobardi Hetruriae Marchionis
filius, Podius (ital. *Poggio*), ex Cano-
nico, sextus decimus fuit Episcopus
Florentinus. Cultum divinum valde
provexit, et Ecclesiam auxit fortu-
narum accessione. Cum annos duo-
decim insigni prudentia et pietate
sacrum praesulatum gessisset, pretio-
sa morte, v Kal. Junii, ad coelum
evolavit, et sanctitatis famam celebra-
tus depositus est in catacumba majo-
ris Basilicae apud S. Zenobium. De-
flagratis multis in Archivii incendio
scripturis, gestorum S. Podii notitia
periit. Ritu duplici maj. eum colit
Ecclesia Florentina, sed Officio per
integrum de Communi.

QUARTO KAL. JUN.

MAJI XXIX.

S. RESTITUTUS MART.

Sub fin. Saec. III. — Rom.

MARTYROL. — Romae, viâ Aurelia,
natalis S. RESTITUTI Mart.

Acta martyrii graviter conscripta

(a) *Urgella* (vulgo *Urgel*) exigua Hispaniae Cite-
rioris urbs ad Pyrenaeorum radices jacet, Sede

fideque dignissima, a Card. Baronio
citata ex Cod. MS. S. Mariae Maj. et
in Collectione sua inserta ab eximio
Gallonio Congregat. Oratorii Romae,
apud Bollandianos leguntur hac die.
Horum synopsis brevissimam damus:

Diocletiano et Maximiano imperan-
tibus, comprehensus est Romae Re-
stitutus prudentissimus adolescens
atque elegans, et ad Hermogenem
Praesidem ductus. Dixerunt autem
Praesidi milites. Hunc invenimus
suadentem multis et docentem va-
nam esse deorum nostrorum religio-
nem, et praedicantem sectam Chri-
stianorum. Cumque percontatus ab
eo esset Praeses nomen et genus,
vocari se respondit Restitutum, Ro-
mano quidem nobili secundum car-
nem genere, sed nobiliori quoad fi-
dem esse Christianum. Hermogeni
igitur Imperatorum edicta proponenti
ut idolis litaret, « Novi, inquit Re-
stitutus, praecepta Imperatoris mei
Jesu Christi, et jam paratus sum
meipsum illi sacrificium offerre. »
Tunc indignatus Praeses jussit maxil-
las ejus lapidibus contundi; et di-
cente martyre nihil se doloris sen-
tire, expoliatum, nervis per omnia
membra ceciderunt, plumbatis dein
flagellarunt vehementissime, cum in-
terim hilari vultu martyr Deum lau-
dare non desisteret, et gentium nu-
mina irridere, et Christum elata voce
proclamare, Imperatorum et Praesi-
dis caecitatem redarguere, eosque ad
aeterna tormenta deputatos dicere.
In carcerem postea conjectus catenis
onerosissimis cinctus, brevi oratione
vincula omnium qui tunc ibi langue-
bant mire dissolvit, et custodiae ja-
nuas ut fugam arriperent patefecit.
Quibus auditis Praeses, magicis usum
artibus Christianum ratus, denuo ad
se accitum cogere nisus est ut Jovi
obsequium, denegato Christo, prae-
staret; constantissimum vero Confes-
sorem capite damnavit. Corpus proje-
ctum adhuc ornata Episcopali sub Archiepisc. Tarra-
conensi.

ctum juxta Arcum Septimii Severiad Capitolini clivi radices, quaedam matrona, nomine Justa, noctu cum famulis suis et nonnullis Presbyteris collegit et abscondit in domo sua prope Metam Sudantem (a), indeque reverenter cum aromatibus involutum asportavit in praedio suo viâ Nomentana recondendum, ubi miraculis perillustre mansit usque ad tempora Adriani Papae; tunc enim ipso se S. Martyre revelante, translatum ad antiquam aedem S. Andreae in Aurisario dictae, non longe a Basilica S. Mariae ad Nives.

S. CONON CUM FILIO MARTYRES

Probab. Saec. II ineunte.

MARTYROL. — Apud Iconium Isauriae civitatem, passio SS^{um} CONONIS et filii ejus annorum duodecim, qui sub Aureliano Imperatore craticulae prunis suppositis, et oleo superfuso, suspensionis in equuleo atque ignis poenam constanter passi, maleo ad extremum ligneo manibus eorum contritis, spiritum emiserunt.

Non sub Aureliano Imperatore, per quinquennium regnante a cclxx, sed Aureliano, Trajani temporibus in Isauria Comite, Cononis et nati ejus martyrium est probabilius accensendum. Titulo namque et hic Imperatoris ut supremi in Asia Ducis insignitus legitur, saevitiâ autem in Christianos exercenda Trajano probatissimus. Ado in Martyrologio scripsit *sub Aurelio*; an Marcum Aurelium subindicare voluit? Utut de aetate sit, celebris in Agiographicis Tabulis horum Martyrum memoria; Actorum compendium ex Adone iisdem fere verbis concinnatum exhibet allata martyrii descriptio. Cononis filiique ejus. Reliquiae, incertum quando, in Italiam transvectae sunt ad urbem episcopalem Acerram, Neapoli octo circiter passuum millia-dissitam. Il-

lic ut principales Patroni coluntur hac die ritu dupl. 1 cl. cum Oct. et Officio omnino proprio. Corpora in Cathedrali quiescunt; extat in ea urbe Ecclesia Deo in horum martyrum honorem sacra.

MARTYROL. — Eodem die, natalis sanctorum MM. SISINNII, MARTYRII et ALEXANDRI, qui tempore Honorii Imperatoris in Anauniae partibus (ut scribit in vita S. Ambrosii Paulinus) persequentibus Gentilibus, martyrii coronam adepti sunt. (*Vide in Surio, p. 773*).

SS. MARTYRES

THEODOSIA CUM ALIIS XII

Circa an. 303.

MARTYROL. — Caesaræae Philippi, Sanctarum MM. THEODOSIAE matris S. Procopii Martyris, et aliarum duodecim nobilium Matronarum, quae in persecutione Diocletiani capitis obtruncatione consummatae sunt.

De inelyta Theodosia et beatissimis duodecim foeminis, ejus conversionis et fidei et virilis confessionis ac victoriarum sociabus, fuisse et luculenter agitur in Hist. Martyrii S. Procopii viii Jul. Vide ad illam diem in Surio, Vol. vii.

SS. MM. ITALI MDXXV.

MARTYROL. — In Umbria passio Sanctorum mille quingentorum et vigin-tiquinque Martyrum.

Hi sunt quos tradunt Camerini ad fidem conversos ob spectata S. Venantii miracula, et ibidem pro Christi confessione passos. Potuerunt procul dubio multi tunc esse in ea civitate martyres; at non satis sincera est illustris Camerinensis Athletae Legenda, ut ei circa hos mille quingentos et amplius assentiendum censeamus. (*Vide supra ad diem xviii pro S. Venantio, p. 430**).

(a) *Meta Sudans* ante Arcum Constantini et Amphitheatrum Flavium (*Colosseo*) sita, fons erat, eo-

rum qui ludos frequentabant, extinguendae siti opportunus, eminente ingenti Jovis simulacro.

MARTYROL. — Trêviris, beati MAXIMI Episc. et Conf., a quo Sanctus Athanasius Episc. persecutione Arianorum exulans honorifice suspectus fuit. (Ad XII Septembr.).

S. MAXIMUS EPISC.

Med. Flor. Saec. IV.

MARTYROL. — Veronae, S. MAXIMI Episcopi.

Eximium doctrinâ et virtutibus Maximum Veronae Antistitem fuisse, illius Ecclesiae monumenta testantur. Cum egregia morum probitate, magnum rerum usum conjunxerat. Ex hac vita decessit quarto Kal. Jun. ac de ejus nomine postea extra urbem non longe a moenibus, templum exstructum fuit; similiter et Monasterium sacrar. Virginum juxta urbis portam, quae, cum vico ejus ecclesiâ decorato, S. Maximi est appellata. In consecratione altaris S. Helenae in aede Sanctorum Apostolorum, cum Reliquiis S. Crucis, SS. Pantaleonis et Facundini MM. repositae etiam fuerunt SS. Proculi et Maximi Episcop. Veronensium.

S. ELEUTHERIUS CONF.

Incerta aetate. — Ex Anglia.

MARTYROL. — Arcani in Latio, S. ELEUTHERII Confessoris.

Eleutherius natione Anglus, Sanctorum Grimoaldi et Fulci frater, una cum illis in Italiam venit peregrinationis gratiâ. Cum autem sancta Romae loca devotissime invisisset, atque Aquinum cum fratribus pervenisset, apud Arcanum (vulgo *Arce*) Latii oppidulum subsedit; ubi clarus miraculis sancto fine quievit. Extat ibi ecclesia suo nomini dicata, ad quam plures confluent infirmi, et sanitatum gratias solent referre. (*Haec ait Ferrarius ex incolarum relatione accepisse*).

TERTIO KAL. JUN.

MAJI XXX.

S. FELIX PP. MART.

Pont. post Petrum 26us

Obiit anno 274. — Romanus.

MARTYROL. — Romae viâ Aurelia, natalis S. FELICIS Papae et Martyris, qui sub Aureliano Principe martyrio coronatus est.

Defuncto die xxvi Dec. anni cclxix S. Dionysio, suffectus postridie est in Sede Apostolica Felix. Ex ejus Pontificatus fastis notatu dignum, Felici, utpote Romano Episcopo, ab ipso ethnico Imperatore Aureliano jus arbitrii cognitum et libere exercendum commissum fuisse in gravi re aedis episcopalis Antiochenae Catholico Patriarchae post pulsum Paulum Samosatenum attribuendae; vide Euseb. Hist. Eccl. L. vii, C. 30. Praeclaras scripsit ad Ecclesiam Alexandrinam litteras de Div. Verbi Incarnatione ex Virg. Maria. Constituit ut Missae Sacrificium supra Martyrum sepulcra celebraretur, justa illud Apocalypseos C. vi: *Vidi subtus altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium quod habebant etc.*, unde receptus ab Ecclesia ritus condendarum SS. Martyrum Reliquiarum in sacris altarium tabulis lapideis. Non duos tantum, ut alicubi legitur, sed quatuor annos et menses circiter undecim sedisse constat. An cruenta per martyrium consummatione hinc fuerit ad coelum sublatus, non liquet; vide Tillemontium *Mémoires*, S. Felix Pp. Sepultus est in Basilica quam ipse viâ Aurelia excitaverat.

SS. MARTYRES

GABINUS ET CRISPULUS

Circa 130. — Itali.

MARTYROL. — Turribus in Sardinia, SS. MM. GABINI et CRISPULI.

Primi dicuntur Turribus (ital. *Torre*, quae olim fuit insignis potensque civi-

tas in Sardinia insula) pro fide passi. Ad Christum conversi in spectanda S. Antiochi (col. xiii Dec.) fortissima confessione, Christianam Religionem cum assidue et publice praedicarent, comprehensi, in carcerem coniecti sunt et dire excruciati. Superatis suppliciis constantiores tyranno visi, martyrio coronantur, tertio Kal. Jun., Adriano imperante. Horum conversionis et passionis socius fuit S. Crescentianus postridie coronatus.

SS. SYCUS ET PALATINUS

MARTYRES

MARTYROL. — Antiochiae, SS. SYCI et PALATINI, qui pro Christi nomine multa tormenta passi sunt.

Ischius et Sichius, Phalerinus et Platinus scripti reperiuntur. Praeter hoc commune plerisque Christi Confessoribus encomium, e Hieronymiano Martyrologio relatum: nihil de iisdem memoriae pròditum novimus.

S. EXUPERANTIUS Episc.

Obiit anno 418.

MARTYROL. — Ravennae, S. EXUPERANTIUS Episc. et Conf.

Decimusnonus Ravennatum Episcopus fuit, vir gravis, simplex, magnaque charitate praeditus, Ecclesiae et plebi suae valde utilis, qui dum spiritualia proveheret, terrenis provideret. Hic Argentam vicum aedificavit, siye ultra Padum existentis hoc nomine pagi incolas in novas excitas mansiones transtulit (a). Cum annos viginti Ecclesiae suae optimus Pastor praefuisset, meritis et apud Deum et apud populum suum cumulat, ad praemium evolavit in coelum, in aede S. Agnetis sepultus, sub porphyrite marmore ante aram maximam, postmodum ad laevam templi partem collocatus.

(a) Argentam vocatum pagum volunt ab argenti tributo quod loci incolae Ravennati Archiepiscopo quotannis persolvere tenebantur; eademque ra-

S. ANASTASIUS Ep.

Vitā functus anno 680. — Italia.

MARTYROL. — Papiae, S. ANASTASII Episcopi.

Secundus hujus nominis Ticini Antistes, claro genere in ea civitate ortus, a teneris annis pietatem ac modestiam tantam prae se tulit, ut nihil moribus illius honestius, nihil ejusdem vitā integrius et candidius videretur. Adolescens tamen Ariariorum artibus deceptus, in eorum haeresim incidit. Presbyter factus, Rotharii Longobardorum Regis studio Arianus Episcopus Ticini creatur, eodem tempore quo Magnus, Catholicus ejusdem Ecclesiae Praesul erat. At, cum sua sponte, tum religiosorum hominum sermone, haeresim detestatus, divinarum litterarum lectione incensus, adeo in omni virtutum genere profecit, ut mortuo Magno ad Pontificii Catholici Ticinensis dignitatem evectus fuerit. Qui gravi, piā et efficaci facundiā, et clarissimis virtutum exemplis plurimos ab haeresi ad Orthodoxam fidem, atque a pravitate vitae ad honestatis studia traduxit. In mentis oculis ad supernarum rerum contemplationem erigendis admirabilis fuit. Charitate effusus, nulla fuit egenorum inopia et miserorum calamitas cui abunde non consuluerit. Synodo Aecumenicae sub Agathone Pp. anno dclxxix interfuit. Peractis demum annis duodecim pastoralis sollicitudinis, de obitu suo certior factus, ad contemplanda coelestia studiosius se composuit, donec animam beatissime efflaret; et sepultus est in veteri Cathedrali. (*Ex Jo. Bapt. de Gasparis in suo Brev. Vitarum SS. Episcop. Papiensium*).

tione Aureolum, quod oppidulum est in Foroliviensi colle, ab auri annua pensione; Ferraria, a ferro eidem Ravennatensi Ecclesiae solvendo.

SS. BASILIUS ET EMMELIA

S. BASILII M. PARENTES

Saeculo IV.

MARTYROL. — Caesareae in Cappadocia, SS. BASILII et EMMELIAE conjugis ejus, parentum S. Basilii Magni; qui tempore Galerii Maximiani extorres facti, Ponticas solitudines incoluere, et post persecutionem, filiis suarum virtutum relictis haeredibus, in pace quieverunt.

Illud primum singulare laudis sibi hi conjuges sanctissimi vindicant, quod « tales quidem ipsi fuerint (S. Greg. Nazianz., ait in orat. de S. Basilio M.), ut etiamsi talium liberorum (*ejusd. scilicet S. Basilii, S. Gregorii Nyss., S. Petri Sebast., S. Macrinae Jun. Virg.* praeter alias tres foeminas et filium *Naucrattum*) parentes haudquaquam extitissent, sibi ipsis tamen ad nominis claritatem sufficere potuissent; rursus autem ejusmodi filios in lucem extulerunt ut etiamsi ipsi non tanta virtute fuissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi erant. Nam cum unus aut duo cum laude vivunt, id tale est ut naturae adscribi queat; at undique perfecta et ad summum provecta omnium virtus, iis plane a quibus editi et educati sunt assignari debet... Ecce cui vero Basilius, hujus nostri pater incognitus est, Vir magni apud omnes nominis, qui... cum reliquos omnes virtute superaret, a solo filio (*Basilio Magno*) primas obtinere prohibetur? Ecceui Emmelia? Quae id fuit quod nuncupata fuerat, *Concinnitatis* (*hoc graece sonat Emmelia*) nomen ferens. Ut uno verbo dicam, hoc inter mulieres fuit, quod ille inter viros. »

De patre suo Basilio dicit Macrina: « Eatenus juvenis floruit, ut inter cives et in judiciis ejus gloria consisteret, post autem eruditio ipsius longius se extulerit. » De matre autem

sua Emmelia, Gregorius Nyss.: « Ea virtute erat ut consilio Dei se se in omnibus regeret etc. » (*Vide in Surio ad diem XIX Jul., § 2, hist. S. Macrinae Virg.*) De utroque dein, Nazianz. loco cit.: «... conjugi illius, quod non minus virtutis quam corporum erat, multa alia insignia sunt; nimirum pauperum alendorum atque hospitem excipiendorum studium, animae purgatio per continentiam, bonorum portio Deo consecrata; aliaque omnia, quae inter Pontum et Cappadociam divisa, multorum auribus implendis sufficerent. » Praeclarum sane per Emmeliam, quod et in Macrinae filiae laudem cedit, miraculum Deus patravit; nam cum aliquando Macrinae, sub collo, pectus ita intumuisset, ut sectione opus esse mater judicaret, illa cuiquam verita se nudare, post fusas integra nocte preces, ad expellendum morbum satis esse Macrina respondit, si manu sua locum Emmelia ipsa sancto Crucis signo muniret. Cum igitur mater in sinum ejus manum intulisset et eam partem signaret, « signum statim (Nyssenus testatur) vim suam exercuit et morbus abiit; tenue autem et obscurum signum loco horribilis tumoris apparuit et ad finem usque vitae permansit. » De exilii aerumnis ad septennium toleratis, vide supra in MARTYROL. ILLUSTR. p. 50*, ubi egimus de S. Macrina Seniore huj. Basilii matre. Basilius paullo sexagenario major quievit in osculo Domini; Emmelia ad multam senectutem supervixit, et pie defunctam S. Petrus Sebast. ejus filius (MARTYROL. ILLUSTR. p. 26*) cum praecipuis de Clero humeris suis delatam ad venerabilem virum suum Neocaesareae collocavit. — S. Basilius M. col. XIV Jun. De S. Gregorio Nyss. verba fecimus in illustrat. Martyrologii mensis Mart. p. 209.

S. FERDINANDUS REX

Scripto potitus an. 1217 — Ob. 1252.

MARTYROL. — Hispali in Hispania, S. FERDINANDI Tertii, Castellae et Legionis Regis, ob virtutum praestantiam cognomento Sancti, qui fidei propagandae zelo clarus, devictis Mauris, terreno relicto regno, ad aeternum feliciter evolavit.

Regum exemplar insigne Ferdinandus (vel *Ferrandus*, et vulgari Castellano *Hernandus*) primo in utraque Castella, dein etiam in Legione (*Léon*) supremum Principatum vel ineunte adolescentiâ prudentissime gessit. Magnanimitati, clementiae, aequitati, fortitudini summam in Deum pietatem. et singularem morum innocentiam conjunxit, atque Catholicae Fidei tuendae ac propagandae studium ferventissimum. Quare in insectandis haereticis et infidelibus totus fuit, nullibi ditionis suae illos passus consistere, hos vel Christo lucrifacere vel penitus extinguere gestiens. Ut divini cultus decori et subditorum religioni consulere, complura templa et monasteria instauranda, excitanda, redditibus augenda suis sumptibus et praediis curavit; quod magnifice praestitit praesertim Cordubae, Hispali, Toleti et Burgis. Multis collectis copiis annuas in Saracenos expeditiones, secundo semper Marte, suscepit, et Mauros nobilissimas adhuc Hispaniarum provincias barbaro impioque jugo opprimentes terra marique est aggressus ac feliciter profligavit, opulentiam praeclaris prodigiis Deum expertus quem suis armis (sub peculiari Coelorum Reginae tutela positus, cujus effigiem et ipse et duces in scutis et indumentis ac bellica vexilla praeferabant) propitium precibus, votis, jejuniis, cilicio reddiderat.

Hispanicis civitatibus Christiano cultui restitutis, in Africam transmit-

tere parabat, imperium illic Mahometanum eversurus; sed beato Regi qui bonum in terris certamen certaverat, adipiscendae repositae in coelis coronae justitiae tempus advenerat. Cum igitur resolutionis horam instare cognovisset, Viatico sacratissimo communiendus, e lecto desiliit ut Regi Regum per Eucharistiae mysterium advenienti quodammodo occurreret, et aspersus cinere, indutus cilicio, resti ad collum appensa, humi in genua provolutus, uberrimis suffusus lacrymis, devotissimis prolatis verbis S. Communionem percepit. In extremis autem, cum absolutae rituales agonizantium preces essent, adstantem Clerum rogavit ut hymnum *Te Deum laudamus* decantarent; quo aulâ resonante, beatus Rex est in superiorum caetum receptus. Obiit Hispali (*hisp. Sevilla, ital. Siviglia*) tertio nonas Jun. anni MCLII, annos attingens 53, regni 36, et juxta patrem suum in ecclesia S. Isidori depositus est, in pereleganti et augustae molis postmodum mausoleo collocandus. Sanctus ut vivens habebatur, coepit defunctus per antonomasiam appellari, et solemnî Ecclesiae ritu dictus est a Clemente Pp. X, anno MDCLXXI. Innumeris signis ad ejus sepulcrum patris adde miram corporis, quarto ab obitu elapso saeculo, dum juridici ad Canonizationem processus instruerentur, incorruptionem. Ferdinandi magnalia hac describebantur epigraphe epistylum circummeunte ingentis triumphalis machinae ad solennitatem Canonizationis in Hispalensi Metropolitana extractae: — Castellae et Legionis Divo Ferdinando Regi, nomine Tertio, pietate Primo, virtute bellica nulli Secundo (*his delectabatur aevi illius ingenium!*); Majorum gloriam, Maurorum copias, famâ, potentiâ superant; justitiâ dum vixit, corpore post mortem integerrimo... ex clientelae munere, ex gratitudinis debito... etc.

PRID. KAL. JUN.

MAJI XXXI.

MARTYROL. — Romae, S. PETRONILLAE Virginis, filiae B. Petri Apostoli, quae Flacci nobilis viri conjugium spernens, acceptis triduanis ad deliberandum induciis, interim jejuniis et orationibus vacans, tertia die, mox ut Christi sacramentum accepit, emisit spiritum.

De ea in Actis SS. Nerei, Achillei etc. MM. xiii huj. in Surio pp. 340 et seq., §§ 10, 11 et 13. Ibi ut in aliis monumentis solemne adjunctivum Petronillae inscriptum legitur: *filiae S. Petri Apostoli*; quod nonnisi de spirituali paternitate, addictissimae quippe Apostolor. Principi discipulae, quam ipse in Christo ad fidem genuerat, accipiendum est; sagaciter Baronio notante *Petronillam* non a Petro, sed, romanorum Patriciorum more, a *Petronio* (rectius *Petrone*, avo a Reate, qui fuit Flaviorum domus caput) deductum, et venuste productum, ut in puellis ingenuis apud Romanos factitatum I Imperii saeculo.

MARTYROL. — Aquilejae, SS^{um} MM. CANTII, CANTIANI et CANTIANILLAE fratrum, qui cum essent ex illustri Aniciorum progenie, sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus ob Christianae fidei constantiam una cum paedagogo suo Proto capite plexi sunt. (*Surius*, p. 777).

S. CRESCENTIANUS M.

MARTYROL. — Turribus in Sardinia, S. CRESCENTIANI Mart.

Hujus omnino sunt propria quae diximus heri de SS. Gabino et Crispulo (p. 480*).

S. HERMIA MILES MART.

Circa 170.

MARTYROL. — Apud Comanos in Ponto, S. HERMIAE Militis, qui sub Antonino Imperatore ab innumeris

et saevissimis tormentis ope divina liberatus, carnificem ad Christum convertit et ejusdem martyrii coronae participem fecit, quam tamen ipse primus-gladio obtruncatus accepit.

Vitam adhuc militarem agens licet aetate proventus, propter confessionem Christi comprehensus, et Sebastiano Duci apud Comanos in Capadocia (non in Ponto ut mendose Baronius), praesentatus, primum maxillas contunditur, postea venerando seni detrahitur vultus totius cutis, dentesque evelluntur; deinde in ardentem fornacem injectus, qua tamen illaesus egreditur, jubetur venenatis cibis vesci. Sed cum hos quoque citra noxam comedisset, ad fidem convertit magum (non *Carnificem* ut supra) qui illos praeparaverat, et capite plexum ad coronam praemisit (non illum praecessit, ut inquit Bar. in super. elogio). Ipse autem succisis totius corporis nervis, immittitur aestuanti lebeti; denique effossis oculis per triduum suspensus, demum cervice abscissa ad Dominum triumphans emigravit. (*Ex Menologio Basilii Imp.*; *allata haec autem omnia laudantur per odas singulos Canonis Officii huj. diei apud Graecos*).

S. LUPICINUS EPISC.

Incertae aetatis.

MARTYROL. — Veronae S. LUPICINI Ep.

De hujus Veronensis Antistitis tempore dissident auctores; probabiliter adscribitur exeunti saeculo iv. *Optimus* atque *sanctissimus* in vetustis monumentis dicitur. Gestorum ejus notitia nulla extat. Addunt MSS. obisse virum Dei relinquendo *incredibile sui desiderium*. Conditum ejus corpus fuit in basilica S. Zenonis.

S. FERDINANDUS REX

Sceptro potitus an. 1217 — Ob. 1252.

MARTYROL. — Hispali in Hispania, S. FERDINANDI Tertii, Castellae et Legionis Regis, ob virtutum praestantiam cognomento Sancti, qui fidei propagandae zelo clarus, devictis Mauris, terreno relicto regno, ad aeternum feliciter evolavit.

Regum exemplar insigne Ferdinandus (vel *Ferrandus*, et vulgari Castellano *Hernandus*) primo in utraque Castella, dein etiam in Legione (*Léon*) supremum Principatum vel ineunte adolescentiâ prudentissime gessit. Magnanimitati, clementiae, aequitati, fortitudini summam in Deum pietatem et singularem morum innocentiam conjunxit, atque Catholicae Fidei tuendae ac propagandae studium ferventissimum. Quare in insectandis haereticis et infidelibus totus fuit, nullibi ditionis suae illos passus consistere, hos vel Christo lucrifacere vel penitus extinguere gestiens. Ut divini cultus decori et subditorum religioni consuleret, complura templa et monasteria instauranda, excitanda, redditibus augenda suis sumtibus et praediis curavit; quod magnifice praestitit praesertim Cordubae, Hispali, Toleti et Burgis. Multis collectis copiis annuas in Saracenos expeditiones, secundo semper Marte, suscepit, et Mauros nobilissimas adhuc Hispaniarum provincias barbaro impioque jugo opprimentes terra marique est aggressus ac feliciter profligavit, opulentem praeclaris prodigiis Deum expertus quem suis armis (sub peculiari Coelorum Reginae tutela positus, cujus effigiem et ipse et duces in scutis et indumentis ac bellica vexilla praeferebant) propitium precibus, votis, junjuniis, cilicio reddiderat.

Hispanicis civitatibus Christiano cultui restitutis, in Africam transmit-

tere parabat, imperium illic Mahometanum eversurus; sed beato Regi qui bonum in terris certamen certaverat, adipiscendae repositae in coelis coronae justitiae tempus advenerat. Cum igitur resolutionis horam instare cognovisset, Viatico sacratissimo communiendus, e lecto desiliit ut Regi Regum per Eucharistiae mysterium advenienti quodammodo occurreret, et aspersus cinere, indutus cilicio, resti ad collum appensa, humi in genua provolutus, uberrimis suffusus lacrymis, devotissimis prolatis verbis S. Communionem percepit. In extremis autem, cum absolutae rituales agonizantium preces essent, adstantem Clerum rogavit ut hymnum *Te Deum laudamus* decantarent; quo aulâ resonante, beatus Rex est in superiorum caelum receptus. Obiit Hispali (*hisp. Sevilla*, ital. *Siviglia*) tertio nonas Jun. anni MCCLII, annos attingens 53, regni 35, et juxta patrem suum in ecclesia S. Isidori depositus est, in pereleganti et augustae molis postmodum mausoleo collocandus. Sanctus ut vivens habebatur, coepit defunctus per antonomasiam appellari, et solemni Ecclesiae ritu dictus est a Clemente Pp. X, anno MDCLXXI. Innumeris signis ad ejus sepulcrum patratris adde miram corporis, quarto ab obitu elapso saeculo, dum juridici ad Canonizationem processus instruerentur, incorruptionem. Ferdinandi magnalia hac describebantur epigraphe epistylum circumeunte ingentis triumphalis machinae ad solemnitatem Canonizationis in Hispalensi Metropolitana extractae: — Castellae et Legionis Divo Ferdinando Regi, nomine Tertio, pietate Primo, virtute bellica nulli Secundo (*his delectabatur aevi illius ingenium!*); Majorum gloriam, Maurorum copias, famâ, potentiâ superant; justitiâ dum vixit, corpore post mortem integerrimo... ex clientelae munere, ex gratitudinis debito... etc.

PRID. KAL. JUN.

MAJI XXXI.

MARTYROL. — Romae, S. PETRONILLAE Virginis, filiae B. Petri Apostoli, quae Flacci nobilis viri conjugium spernens, acceptis triduanis ad deliberandum induciis, interim jejuniis et orationibus vacans, tertia die, mox ut Christi sacramentum accepit, emisit spiritum.

Deea in Actis SS. Nerei, Achillei etc. MM. xiii huj. in Surio pp. 340 et seq., §§ 10, 11 et 13. Ibi ut in aliis monumentis solemne adjunctivum Petronillae inscriptum legitur: *filiae S. Petri Apostoli*; quod nonnisi de spirituali paternitate, addictissimae quippe Apostolor. Principi discipulae, quam ipse in Christo ad fidem genuerat, accipiendum est; sagaciter Baronio notante *Petronillam* non a Petro, sed, romanorum Patriciorum more, a *Petronio* (rectius *Petrone*, avo a Reate, qui fuit Flaviorum domus caput) deductum, et venuste productum, ut in puellis ingenuis apud Romanos factitatum I Imperii saeculo.

MARTYROL. — Aquilejae, SS^{um} MM. CANTII, CANTIANI et CANTIANILLAE fratrum, qui cum essent ex illustri Aniciorum progenie, sub Diocletiano et Maximiano Imperatoribus ob Christianae fidei constantiam una cum paedagogo suo Proto capite plexi sunt. (*Surius*, p. 777).

S. CRESCENTIANUS M.

MARTYROL. — Turribus in Sardinia, S. CRESCENTIANI Mart.

Hujus omnino sunt propria quae diximus heri de SS. Gabino et Crispulo (p. 480*).

S. HERMIA MILES MART.

Circa 170.

MARTYROL. — Apud Comanos in Ponto, S. HERMIAE Militis, qui sub Antonino Imperatore ab innumeris

et saevissimis tormentis ope divina liberatus, carnificem ad Christum convertit et ejusdem martyrii coronae participem fecit, quam tamen ipse primus gladio obruncatus accepit.

Vitam adhuc militarem agens licet aetate proventus, propter confessionem Christi comprehensus, et Sebastiano Duci apud Comanos in Cappadocia (non in *Ponto* ut mendose Baronius), praesentatus, primum maxillas contunditur, postea venerando seni detrahitur vultus totius cutis, dentesque evelluntur; deinde in ardentem fornacem injectus, qua tamen illaesus egreditur, jubetur venenatis cibus vesci. Sed cum hos quoque citra noxam comedisset, ad fidem convertit magum (non *Carnificem* ut supra) qui illos praeparaverat, et capite plexum ad coronam praemisit (non illum praecessit, ut inquit Bar. in super. elogio). Ipse autem succisis totius corporis nervis, immittitur aestuanti lebeti; denique effossis oculis per triduum suspensus, demum cervice abscissa ad Dominum triumphans emigravit. (*Ex Menologio Basilii Imp.*; *allata haec autem omnia laudantur per odas singulas Canonis Officii huj. diei apud Graecos*).

S. LUPICINUS EPISC.

Incertae aetatis.

MARTYROL. — Veronae S. LUPICINI Ep.

De hujus Veronensis Antistitis tempore dissident auctores; probabiliter ascribitur exeunti saeculo iv. *Optimus* atque *sanctissimus* in vetustis monumentis dicitur. Gestorum ejus notitia nulla extat. Addunt MSS. obisse virum Dei relinquendo *incredibile sui desiderium*. Conditum ejus corpus fuit in basilica S. Zenonis.

S. PASCHASIUS DIAC.

Obiit an. 512.

MARTYROL. — Romae, S. PASCHASII Diaconi et Conf., cujus meminit beatus Gregorius Papa.

Illustris. Rom. Ecclesiae Diaconus fuit; duos egregios *de Spiritu Sancto* libros conscripsit. S. Greg. Dialog. L. iv, C. 40, inter plura in ejus laudem narrat daemoniacum quemdam feretro Paschasio defuncti superpositam Dalmaticam tetigisse et illico fuisse liberatum.

S. ANGELA MERICIA

VIRGO ITALA

SOCIET. S. URSULAE FUND.

Obiit septuagen. anno 1540.

MARTYROL. — Brixiae, S. ANGELAE Merici Virginis, Monialium S. Ursulae Institutricis de qua sexto Kal. Februarii. *Illic vero, natali quippe die, legitur: S. Angelae Merici Virginis, Institutricis Societatis Monialium S. Ursulae, quarum praecipuum munus esset dirigere adolescentulas in via Domini. Ejus Festum pridie Kalendas Junii Pius Septimus recolendum indulsit.*

Decentiani, Veronensis dioecesis oppido ad lacum Benacum in ditione Veneta, ex piis parentibus orta, a prima aetate oblectamenta puellis communia, mundique illecebras repuens, silentio, et rerum coelestium meditationi se penitus addixit, et virginitatis liliū perpetuo servare statuit illibatum: ut divino tantum placeret sponso, muliebrem omnem perhorrescens ornatum, egregiam vultus formam, pulchramque caesariem studiose foedavit. In ipso adolescentiae flore parentibus orbatā, in desertum locum desiderio austerioris vitae una cum sorore aufugere tentavit; sed ab avunculo retenta, domi praestitit, quod in solitudine non licuit. Non ita multo post dilecta hac

quoque sorore morte praerepta, etsi Angela vehementer doluit, se in suscepto asperrimae vitae genere comite fuisse destitutam, tamen majore alacritate in suo semper proposito perstitit: corpus cilicio et flagellis assidue macerabat; brevissimum somnum humi carpebat; carnes infirma dumtaxat valetudine, vinum nonnisi in nativitatē et resurrectionis Dominicae solemnīs degustabat; compluribus autem diebus nihil omnino cibi sumebat. Cum ferventes, continuasque ad Deum preces funderet, ut sibi manifestaret, num defunctae sororis suae anima coelesti gloriā frueretur, repente conspiciendam seipsi praeiuit Deipara virgo cum ejus sorore fulgentissimis circumfusa radiis, et angelicis stipata choris; quae charissimam sororem ad perfectionis viam constanter sectandam hortata est, communis hinc gloriae consortium eidem promittens.

Ab ea die mirum quanto studio pientissima puella, quantaque solertiā adlaboraverit, ut in omni virtutum genere magis magisque proficeret. Quam cum daemō, in angelum lucis se transfigurans, decipere tentasset, fraude detecta, procidit in terram, sese indignam professa, quae angelos Dei videret, atque ita vaferimum hostem delusit. Sed ut contra ejus insidias se firmitus communit, diras carnis macerationes, et exercitia pietatis ingeminavit. Eucharisticae dapīs suscipiendae jam capax per aetatem, ut tam frequenter, quam optabat, ea coelesti escā vesci posset, abdicatis paternis bonis, habitum ac regulam tertiū Ordinis S. Francisci amplexa est: quippe tepescente illis temporibus pietate, dolenda illa invaluerat consuetudo, ut saeculares ad sacram mensam raro admodum accederent.

Sanctimoniae incrementum omnes in ancilla Christi suspiciebant; illa vero in aeternorum meditatione semper defixa, corporis afflictationes mi-

rum in modum adaugebat. Arctissima rerum delectabatur inopiâ; famem, sitim, durasque tempestatum inclementias libenter perpetiebatur: emendicatis victitabat escis, detractâque ex iisdem quotidiana sua tenuissima alimoniâ, quod supererat egênis largiebatur, aegrotis praesertim, quibus ministrare mirum in modum gaudebat. Rudi ac simplicissimo utebatur indumento; subuculam, quam hispido cilicio superimponebat, frigida prius aquâ hyemis tempore madefaciebat. Mensa ejus constabat panis buccellâ, paucisque fructibus, herbisque insipidis. Toto anno sextas ferias, et tres in hebdomada dies quadragesimali tempore prorsus impasta transigebat. Saepe jejuna per hebdomadam integram permanebat, solo contenta cibo eucharistico. Decentiano patriâ sua discessit, et plura dein peragravit loca, ut pietatis officia erga proximos praestaret. Cum vero tanta ejus esset charitas in Deum, ut saepius extra sensus raperetur, famaque sanctitatis quotidie cresceret, facile vel infensos invicem animos reconciliabat, vel perditos homines a vitis revocabat, vel afflictos consolabatur, vel reis veniam obtinebat.

Alias deinde sacras peregrinationes aggressa, Mantuam profecta est, ut B. Hosannae de Andreasis sanctimonialis Ordinis de Poenitentia S. Dominici colloquio frueretur. Inde ad Palaestinam contendit, ut loca illa a Redemptore nostro consecrata invisere: quo in itinere illud prodigium accidit, quod cum ad Cydonias apulsa oras utriusque oculi lumine fuisset orbata, rediens eodem plane

in loco coram Jesu Cruci affixi imagine subitam absolutamque visionem recuperavit. Praeterea e tribus navibus, quae simul navigabant, tempestate magna oborta, duae quidem fluctuum impetu submersae fuerunt, tertia, qua Angela vehebatur, et imminens naufragium et captivitatem, cum in barbaros incidisset, divinitus evasit, felicissimeque Venetias pervenit. Magna ibi praecesserat fama de ejus sanctitate, ideoque magno excepta plausu, cum ob illius jam perspectas virtutes rogaretur, ut Venethi sedem suam figeret, renuit humillima virgo, et clam illinc discessit, Brixiamque regressa est. Paulo post, scilicet anno jubilaei mxxv, ad Urbem se contulit desiderio accensa adipiscendi sacrarum indulgentiarum thesauros. Clemens VII, cum Angelae merita probe nosset, Romae eam detinere meditabatur, ut mulierum nosocomiis et gynecaeis regendis juvandisque praeficeret; alio vero eam divinitus vocatam esse sentiens, tandem ex Urbe abire concessit.

Rediens ex Urbe, nostrae redemptionis mysteria in quibusdam Montis Varalli (a) aediculis graphice expressa, novo charitatis incendio flagrans venerata est. Cremonae vero longiusculam moram ducere, propter bella, et obsidionis periculum Brixiae imminens, coacta fuit; quo quidem temporis intervallo magna hominum cujusque ordinis et conditionis multitudo ipsam assidue, veluti oraculum, conveniebat, ut de spiritualibus negotiis eam consulerent, omnesque supernam ejusdem sapientiam summamque vitae perfectionem maxi-

(a) Varalli exigua urbs in Dioecesi Novariensi, monti in ejus faucibus jacet nomen dedit, qui Sacri titulo est honestatus celebratusque postquam exunte saec. xv Sanctuarium illius in collis sublimi erexit B. Bernardinus Caimi nobilis Mediolanensis ex Ord. Min. S. Francisci. Redux hic e Palaestina, locum nactus Jerosolymitanis similime configuratum, et hujusmodi Religionis monumentis aptissimum, collectitia fidelium stipe templum Deiparae Virgini extruit; cui recolendis Redemptionis mysteriis paullatim duo supra

quadraginta sacella sparsim per collem accesserunt; ubi ingenio pietati excellenter obsequente, insigniorum, duce Gaudenzio Ferrario, plasticis ac graphyces artificum opera in parietibus, non modo, per colores, sed et ad vivum per 80 majores et supra 100 humanas statuas, ac 70 et amplius diversi generis belluarum figuras, evangelica Vitae Domini N. J. Chr. et Virginis beatissimae facta affabre et magnifice, et mira actionis scenicae veritate, exhibita conspiciuntur.

S. PASCHASIUS DIAC.

Obiit an. 512.

MARTYROL. — Romae, S. PASCHASII Diaconi et Conf., cujus meminit beatus Gregorius Papa.

Illustris Rom. Ecclesiae Diaconus fuit; duos egregios *de Spiritu Sancto* libros conscripsit. S. Greg. Dialog. L. IV, C. 40, inter plura in ejus laudem narrat daemoniacum quemdam feretro Paschasii defuncti superpositam Dalmaticam tetigisse et illico fuisse liberatum.

S. ANGELA MERICIA

VIRGO ITALA

SOCIET. S. URSULAE FUND.

Obiit septuagen. anno 1540.

MARTYROL. — Brixiae, S. ANGELAE Merici Virginis, Monialium S. Ursulae Institutricis de qua sexto Kal. Februarii. *Illic vero, natali quippe die, legitur:* S. Angelae Merici Virginis, institutricis Societatis Monialium S. Ursulae, quarum praecipuum munus esset dirigere adolescentulas in via Domini. Ejus Festum pridie Kalendas Junii Pius Septimus recolendum indulsit.

Decentiani, Veronensis diocesis oppido ad lacum Benacum in ditione Veneta, ex piis parentibus orta, a prima aetate oblectamenta puellis communia, mundique illecebras respiciens, silentio, et rerum coelestium meditationi se penitus addixit, et virginitatis liliū perpetuo servare statuit illibatum: ut divino tantum placeret sponso, muliebrem omnem perhorrescens ornatum, egregiam vultus formam, pulchramque caesariem studiose foedavit. In ipso adolescentiae flore parentibus orbata, in desertum locum desiderio austerioris vitae una cum sorore aufergere tentavit; sed ab avunculo retenta, domi praestitit, quod in solitudine non licuit. Non ita multo post dilecta hac

quoque sorore morte praerepta, etsi Angela vehementer doluit, se in suscepto asperrimae vitae genere comite fuisse destitutam, tamen majore alacritate in suo semper proposito perstitit: corpus cilicio et flagellis assidue macerabat; brevissimum somnum humi carpebat; carnes infirma dumtaxat valetudine, vinum nonnisi in nativitatis et resurrectionis Dominicae solemnitiis degustabat; compluribus autem diebus nihil omnino cibi sumebat. Cum ferventes, continuasque ad Deum preces funderet, ut sibi manifestaret, num defunctae sororis suae anima coelesti gloria frueretur, repente conspiciendam seipsi praeiit Deipara virgo cum ejus sorore fulgentissimis circumfusa radiis, et angelicis stipata choris; quae charissimam sororem ad perfectionis viam constanter sectandam hortata est, communis hinc gloriae consortium eidem promittens.

Ab ea die mirum quanto studio pientissima puella, quantaque solertia adlaboraverit, ut in omni virtutum genere magis magisque proficeret. Quam cum daemon, in angelum lucis se transfigurans, decipere tentasset, fraude detecta, procidit in terram, sese indignam professam, quae angelos Dei videret, atque ita vaferimum hostem delusit. Sed ut contra ejus insidias se firmiter communit, diras carnis macerationes, et exercitia pietatis ingeminavit. Eucharisticae dapis suscipiendae jam capax per aetatem, ut tam frequenter, quam optabat, ea coelesti escā vesci posset, abdicatis paternis bonis, habitum ac regulam tertii Ordinis S. Francisci amplexa est: quippe tepescente illis temporibus pietate, dolenda illa invaluerat consuetudo, ut saeculares ad sacram mensam raro admodum accederent.

Sanctimoniae incrementum omnes in ancilla Christi suspiciebant; illa vero in aeternorum meditatione semper defixa, corporis afflictationes mi-

rum in modum adaugebat. Arctissima rerum delectabatur inopiâ; famem, sitim, durasque tempestatum inclementias libenter perpetiebat: emendicatis victitabat escis, detractâque ex iisdem quotidiana sua tenuissima alimoniâ, quod supererat egênis largiebatur, aegrotis praesertim, quibus ministrare mirum in modum gaudebat. Rudi ac simplicissimo utebatur indumento; subuculam, quam hispidio cilicio superimponebat, frigida prius aquâ hyemis tempore madefaciebat. Mensa ejus constabat panis buccellâ, paucisque fructibus, herbisque insipidis. Toto anno sextas ferias, et tres in hebdomada dies quadragesimali tempore prorsus impasta transiebat. Saepè jejuna per hebdomadam integram permanebat, solo contenta cibo eucharistico. Decentiano patriâ sua discessit, et plura dein peragravit loca, ut pietatis officia erga proximos praestaret. Cum vero tanta ejus esset charitas in Deum, ut saepius extra sensus raperetur, famaque sanctitatis quotidie cresceret, facile vel infensos invicem animos reconciliabat, vel perditos homines a vitiis revocabat, vel afflictos consolabatur, vel reis veniam obtinebat.

Alias deinde sacras peregrinationes aggressa, Mantuam profecta est, ut B. Hosannae de Andreasiis sanctimonialis Ordinis de Poenitentia S. Dominici colloquio frueretur. Inde ad Palaestinam contendit, ut loca illa a Redemptore nostro consecrata invisaret: quo in itinere illud prodigium accidit, quod cum ad Cydonias appulsa oras utriusque oculi lumine fuisset orbata, rediens eodem plane

in loco coram Jesu Cruci affixi imagine subitam absolutamque visionem recuperavit. Praeterea e tribus navibus, quae simul navigabant, tempestate magna orta, duae quidem fluctuum impetu submersae fuerunt, tertia, qua Angela vehebatur, et imminens naufragium et captivitatem, cum in barbaros incidisset, divinitus evasit, felicissimeque Venetias pervenit. Magna ibi praecesserat fama de ejus sanctitate, ideoque magnò excepta plausu, cum ob illius jam perspectas virtutes rogaretur, ut Venetiis sedem suam figeret, renuit humillima virgo, et clam illinc discessit, Brixiamque regressa est. Paulo post, scilicet anno jubilaei MDXXV, ad Urbem se contulit desiderio accensa adipiscendi sacrarum indulgentiarum thesauros. Clemens VII, cum Angelae merita probe nosset, Romae eam detinere meditabatur, ut mulierum noscomiis et gynaeceis regendis juvandisque praeficeret; alio vero eam divinitus vocatam esse sentiens, tandem ex Urbe abire concessit.

Rediens ex Urbe, nostrae redemptionis mysteria in quibusdam Montis Varalli (a) aediculis graphice expressa, novo charitatis incendio flagrans venerata est. Cremonae vero longiusculam moram ducere, propter bella, et obsidionis periculum Brixiae imminens, coacta fuit; quo quidem temporis intervallo magna hominum cujusque ordinis et conditionis multitudo ipsam assidue, veluti oraculum, conveniebat, ut de spiritualibus negotiis eam consulerent, omnesque supernam ejusdem sapientiam summamque vitae perfectionem maxi-

(a) Varalli exigua urbs in Dioecesi Novariensi, monti in cujus faucibus jacet nomen dedit, qui Sacri titulo est honestatus celebratusque postquam exeunte saec. xv Sanctuarium illius in collis sublimi erexit B. Bernardinus Caimi nobilis Mediolanensis ex Ord. Min. S. Francisci. Redux hic e Palaestina, locum nactus Jerosolymitanis similime configuratum, et hujusmodi Religionis monumentis aptissimum, collectitia fidelium stipe templum Deiparae Virgini extruit; cui recolendis Redemptionis mysteriis paullatim duo supra

quadraginta sacella sparsim per collem accesserunt; ubi ingenio pietati excellenter obsequente, insigniorum, duce Gaudenzio Ferrario, plastices ac graphyces artificum opera in parietibus, non modo, per colores, sed et ad vivum per 80 majores et supra 100 humanas statuas, ac 70 et amplius diversi generis belluarum figuras, evangelica Vitae Domini N. J. Chr. et Virginis beatissimae facta affabre et magnifice, et mira actionis scenicae veritate, exhibita conspiciuntur.

mopere mirabantur. Interea in gravissimum morbum ancilla Dei incidit, et brevi conclamata fuit ejus salus, proximisque obitus nunciatus. Tunc illa insueto gaudio gestiens, ac supra lectum in sedentis formam se componens de sempiterna beatorum felicitate ad semihorae spatium tanta dicendi vi, tantæque sancti amoris, qui ex intimo corde in faciem quoque mirabiliter irradiatam erumpebat, significatione disseruit, ut universi adstantes stupore percussi cherubim se audire, atque intueri crederent. Sed illico Angela, penitusque convalescit: quæ propterea summo opere doluit, differri sibi immarcescibilis coronæ possessionem, quam jam jam se adepturam lætitiâ exultans speraverat. Brixiam demum reversa, domum ad sanctæ Aphræ templum conduxit, adjunctæque sibi sociâ piissimæ faeminæ, et sub directione et disciplina monachorum regularium S. Augustini ex congregatione Lateranensi, a quorum nutu pendebat, spiritualia singularis pietatis exercitia in S. Aphræ ecclesia peragere instituit. Longum esset enumerare omnia quæ ad proximos sive ab egestate levandos, sive a peccatorum sordibus emundandos assidue studioseque præstabat, quantaque omnibus adjumenta ad æternam salutem parabat. Virginitatem vero tanta diligentia custodivit, ut capillorum elegantiam, quam in se laudari novit, atra fuligine commixta lixivio conspurcaverit: asperrima præterea corporis afflictione nativam vultus formam ita corrumpit, ut ingratum squalidumque conspectum suum reddiderit intuentibus.

Verum jam Dei famula novæ Virginum Societati sub certa disciplina sanctisque vivendi regulis fundandæ, ut manus omnino admoveret, divinitus incitabatur. Ulla quidem adhuc adolescentula Decentiani degens, dum assuetæ impensius orationi vacabat, vidit mysticam scalam stantem super

terram, cujus cacumen coelos tangebatur, per quam numerosa virginum cohors, atque angelorum chorus alternâ vice descendebant, illæ pretioso gemmarum serio tempora redimitæ, hi musica instrumenta pulsantes. Simul vocem Domini audit imperantis, ut Brixiae selectam virginum societatem institueret. Visionem Angela cum sui spiritus moderatore communicavit, qui aliis quoque piis doctisque viris in consilium adscitis, ac re tota ad æquam sanctuarii lancem expensa, de veritate visionis minime dubitavit. Ast humillima virgo tanto operi perficiendo sese imparem putans, sacras peregrinationes auspicata, foundationem tandem remorata est, dum eam Christus Dominus, apparens, de hujusmodi cunctatione reprehendit, novosque stimulos trepidanti adjecit. Igitur sublimibus cum esset ornata virtutibus, supernisque coelestium charismatum donis cumulata, sapientiæ potissimum, prophetiæ, ac discretionis spirituum, divinam gloriam cum æterna animarum salute sibi unice proponens, præstantissimum posuit Institutum, quod et periclitanti prospiceret illarum puellarum virginitati, quæ tametsi christianæ perfectionis cupidae, regularem tamen vitam amplecti nollent, et ejus sæculi erroribus ac vitiis obsisteret. Deinde consilio et approbatione gravium sapientumque virorum colligere domus sue coepit spectatæ pietatis virgines, aliasque lectissimas foeminas, quas assiduus documentis et monitis instruebat, et ad novam capessendam sanctioris vitæ rationem præparabat. Biennii, aut triennii spatio sic illarum probatis moribus, et explorata coelesti vocatione, tandem die xxv novembris anno Domini mdxxxv, septem supra viginti egregias virgines, coelesti pabulo refectas, sine ulla dotis solutione secum in societatem cooptavit.

Brevem regulam duodecim disper-

lita, capitibus concinnavit: iisque observandam proposuit, in qua, etsi ex iis votis, quae substantialia religiosae professionis sunt, nullum societati suae injunxerit, virginitatem tamen stricte custodiendam praescripsit, ac praecipue commendavit solitudinem, obedientiam, mortificationem, tum spiritualem, tum corporalem, charitatem, orationem, sacramentorum frequentiam, aliaque pietatis officia. Christianae humilitatis summo pere studiosa nomen suum reticere voluit, tituloque sanctae Ursulae societatem ab se institutam insignivit; quam invictae hujusce virginum ducis patrocinio munita, perennem quoque futuram morti proxima praedixit. Anno nondum a fundatione emenso, cum jam alumnarum numerus ad virgines octoginta, et nobiles viduas quinque excrevisset, regula ab ecclesiastica potestate Brixiae approbata est; quae deinde, post pretiosam Angelae dormitionem, ab Apostolica Sede confirmata fuit. Mediolani autem, operâ S. Caroli Borromaei stabilitum est ejus Institutum, tum in alia regna, provincias, ultra montes et ultra maria rapido progressu propagatum est. Caeterum B. Angela supremo lumine praenoscens suae dissolutionis horam instare, alteram sibi societatis moderatricem subrogavit; et spirituale testamentum confecit, quo purissima virtutum sensa expressit, et saluberrima evangelicae perfectionis munita et sanctimoniae incitamenta suis alumnis reliquit.

Jam vero dives meritis, aestuans charitate, Ecclesiae sacramentis rite munita, candidam innocentiae stolam Sponso divino reddidit in coelum àvolans die xxvii Januarii anno millesimo quingentesimo quadragesimo, aetatis suae anno prope septuagesimo. Ejus corpus, quod per triginta dies inhumatum perseveravit, flexi-

bile, molle, ac vivo simillimum, in S. Aphrae templo inter alias sanctorum reliquias conditum est. Confestim ad gloriosum ejus sepulcrum maximum fieri caepit concursus; siquidem Deus dilectissimam ancillam suam in brachio excelso plurimis editis miraculis illustrem reddidit; quorum fama in plures regiones diffusa, Angela Decentiani, Brixiae, aliisque in locis *Beatae* nomen adepta est; ejusque imago aris imposita; quin etiam ipse S. Carolus Borromaeus, non multis post annis, dignam quae ab apostolica Sede in sanctorum virginum album referretur, Brixiae palam asseruit. Propterea constructo Brixiae processu super fama sanctitatis, virtutum et miraculorum beatae Angelae, nec non super cultu ipsi delato juxta apostolica indulta, alioque, deinde Romae confecto processu piaem mem. Clemens Pp. XIII post accuratum causae examen, anno MDCCCLXVIII declaravit, hujusmodi casum ob peculiaris circumstantias sub censura decretorum fel. rec. Urbani VIII posse non comprehendendi, atque adeo cultum, quo ancilla Christi polita erat, solemniter decreto confirmavit. His peractis, sanctimoniales societatis S. Ursulae sublimiores canonizationis honores beatae suae fundatrici impetrare studuerunt.

Supererat judicium de miraculis post beatae titulum et honores Angelae indultis, editis; confectis idcirco processibus apostolicis, tres ex his actis prodigiosae sanationes propositae fuerunt, quae cen divina opera probari meruerunt. Quare Pius VI solemniter pronunciavit constare de tribus miraculis B. Angelae intercedente a Deo patris, ac decrevit, ad canonizationem B. Angelae Mericiae procedi posse, et tandem, an. MDCCCVII, sanctificationis solennia celebravit. (*Ex Bulla Apostolica Pii Pp. VI*).

mopere mirabantur. Interea in gravissimum inorbum ancilla Dei incidit, et brevi conclamata fuit ejus salus, proximusque obitus nunciatus. Tunc illa insueto gaudio gestiens, ac supra lectum in sedentis formam se componens de sempiterna beatorum felicitate ad semihorae spatium tanta dicendi vi, tantâque sancti amoris, qui ex intimo corde in faciem quoque mirabiliter irradiatam erumpebat, significatione disseruit, ut universi adstantes stupore perculsi cherubim se audire, atque intueri crederent. Sed illico Angela, penitusque convaluit; quae propterea summo opere doluit, differri sibi immarcescibilis coronae possessionem, quam jam jam se adepturam laetitiâ exultans speraverat. Brixiam demum reversa, domum ad sanctae Aphrae templum conduxit, adjunctâque sibi sociâ piissimâ faeminâ, et sub directione et disciplina monachorum regularium S. Augustini ex congregatione Lateranensi, a quorum nutu pendeat, spiritualia singularis pietatis exercitia in S. Aphrae ecclesia peragere instituit. Longum esset enumerare omnia quae ad proximos sive ab egestate levandos, sive a peccatorum sordibus emundandos assidue studioseque praestabat, quantaque omnibus adjumenta ad aeternam salutem parabat. Virginitatem vero tanta diligentia custodivit, ut capillorum elegantiam, quam in se laudari novit, atra fuligine commixta lixivio conspurcaverit: asperrima praeterea corporis afflictione nativam vultus formam ita corrumpit, ut ingratum squalidumque conspectum suum reddiderit intuentibus.

Verum jam Dei famula novae Virginum Societati sub certa disciplina sanctisque vivendi regulis fundandae, ut manus omnino admoveret, divinitus incitabatur. Illa quidem adhuc adolescentula Decentiani degens, dum assuetae impensius orationi vacabat, vidit mysticam scalam stantem super

terram, cujus cacumen coelos tangebatur, per quam numerosa virginum cohors, atque angelorum chorus alternâ vice descendebant, illae pretioso gemmarum serio tempora redimitae, hi musica instrumenta pulsantes. Simul vocem Domini auditit imperantis, ut Brixiae selectam virginum societatem institueret. Visionem Angela cum sui spiritus moderatore communicavit, qui aliis quoque piis doctisque viris in consilium adscitis, ac re tota ad aequam sanctuarii lancem expensa, de veritate visionis minime dubitavit. Ast humillima virgo tanto operi perficiendo sese imparem putans, sacras peregrinationes auspicate, fundationem tandem remorata est, dum eam Christus Dominus, apparens, de hujusmodi cunctatione reprehendit, novosque stimulos trepidanti adjecit. Igitur sublimibus cum esset ornata virtutibus, supernisque coelestium charismatum donis cumulata, sapientiae potissimum, prophetiae, ac discretionis spirituum, divinam gloriam cum aeterna animarum salute sibi unice proponens, praestantissimum posuit Institutum, quod et periclitanti prospiceret illarum puellarum virginitati, quae tametsi christianae perfectionis cupidae, regularem tamen vitam amplecti nollent, et ejus saeculi erroribus ac vitiis obsisteret. Deinde consilio et approbatione gravium sapientumque virorum colligere domi suae coepit spectatae pietatis virgines, aliasque lectissimas foeminas, quas assidue documentis et monitis instruebat, et ad novam capessendam sanctioris vitae rationem praeparabat. Biennii, aut triennii spatio sic illarum probatis moribus, et explorata coelesti vocatione, tandem die xxv novembris anno Domini mdxxxv, septem supra viginti egregias virgines, coelesti pabulo refectas, sine ulla dotis solutione secum in societatem cooptavit.

Brevem regulam duodecim disper-

lita capitibus concinnavit; iisque observandam proposuit, in qua, etsi ex iis votis, quae substantialia religionis professionis sunt, nullum societati suae injunxerit, virginitatem tamen stricte custodiendam praescripsit, ac praecipue commendavit solitudinem, obedientiam, mortificationem, tum spiritualem, tum corporalem, charitatem, orationem, sacramentorum frequentiam, aliaque pietatis officia. Christianae humilitatis summo pere studiosa nomen suum reticere voluit, tituloque sanctae Ursulae societatem ab se institutam insignivit; quam invictae hujusce virginum ducis patrocinio munita, perennem quoque futuram morti proxima praedixit. Anno nondum a fundatione emenso, cum jam alumnarum numerus ad virgines octoginta, et nobiles viduas quinque excrevisset, regula ab ecclesiastica potestate Brixiae approbata est; quae deinde, post pretiosam Angelae dormitionem, ab Apostolica Sede confirmata fuit. Mediolani autem, operâ S. Caroli Borromaei stabilitum est ejus Institutum, tum in alia regna, provincias, ultra montes et ultra maria rapido progressu propagatum est. Caeterum B. Angela supremo lumine praenoscens suae dissolutionis horam instare, alteram sibi societatis moderatricem subrogavit; et spirituale testamentum confecit, quo purissima virtutum sensa expressit, et saluberrima evangelicae perfectionis mōita et sanctimoniae incitamenta suis alumnis reliquit.

Jam vero dives meritis, aestuans charitate, Ecclesiae sacramentis rite munita, candidam innocentiae stolam Sponso divino reddidit in coelum à volans die xxvii Januarii anno millesimo quingentesimo quadragésimo, aetatis suae anno prope septuagesimo. Ejus corpus, quod per triginta dies inhumatum perseveravit, flexi-

bile, molle, ac vivo simillimum, in S. Aphrae templo inter alias sanctorum reliquias conditum est. Confestim ad gloriosum ejus sepulcrum maximus fieri caepit concursus; siquidem Deus dilectissimam ancillam suam in brachio excelso plurimis editis miraculis illustrem reddidit; quorum fama in plures regiones diffusa, Angela Decentiani, Brixiae, aliisque in locis *Beatae* nomen adepta est, ejusque imago aris imposita; quin etiam ipse S. Carolus Borromaeus, non multis post annis, dignam quae ab apostolica Sede in sanctorum virginum album referretur, Brixiae palam asseruit. Propterea constructo Brixiae processu super fama sanctitatis, virtutum et miraculorum beatae Angelae, nec non super cultu ipsi delato juxta apostolica indulta, alioque, deinde Romae confecto processu piaem mem. Clemens Pp. XIII post accuratum causae examen, anno mdcclxviii declaravit, hujusmodi casum ob peculiaris circumstantias sub censura decretorum fel. rec. Urbani VIII posse non comprehendendi, atque adeo cultum, quo ancilla Christi potita erat, solemniter decreto confirmavit. His peractis, sanctimoniales societatis S. Ursulae sublimiores canonizationis honores beatae suae fundatrici impetrare studuerunt.

Supererat judicium de miraculis post beatae titulum et honores Angelae indultis, editis; confectis idcirco processibus apostolicis, tres ex his actis prodigiosae sanationes propositae fuerunt, quae cœ divina opera probari meruerunt. Quare Pius VI solemniter pronunciavit constare de tribus miraculis B. Angela intercedente a Deo patris, ac decrevit, ad canonizationem B. Angelae Mericiae procedi posse, et tandem, an. mccccvii, sanctificationis solemnia celebravit. (*Ex Bulla Apostolica Pii Pp. VI.*)

ALTRE PUBBLICAZIONI DELLO STESSO EDITORE

- * BIBBIA LATINA DEGLI STUDENTI che comprende oltre il testo delle cose principali, le notizie su tutti gli scrittori dei Santi Libri, alcune osservazioni sulla loro missione; pareri critici sulla loro maniera di scrivere, analisi letteraria dei loro migliori squarci storici, poetici, oratorii; pel sig. Ab. Vuillaume; prima versione italiana L. 4 »
- BONA (Card. I.). Via compendii ad Deum per motus anagogicos et jaculatorias; 1866, in-8 » 1 50
- CAEREMONIALE juxta Ritum Romanum a P. Aloysio M. de Carpo Minor. Observ. elububratum, Ecclesiis, Religiosis Ordinibus ac personis Romano Ritu utentibus propositum. *Editio III cum triplici Appendice*; 1874, in-8 » 4 »
- CATECHISMUS ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos. Pii V Pontificis Max. et deinde Clementis XIII jussu editus; nunc ad fidem Manutiani textus et optimorum exemplarium iteratis curis castigata impressus; 1875, in-8 » 4 50
- DE LUISE (Gaspere Pior. Operar.). Codex dogmatum fidei christianae et canonum disciplinae catholicae Ecclesiae; Taurini 1876, 2 vol. in-8 » 10 »
- DE MOLINA (P. Fr. A. Carth.). Instructio Sacerdotum ex SS. Patribus et Ecclesiae Doct. concinnata; 1865, in-8 » 4 »
- GABRIELIS DE VARCENO. Compendium Theologiae moralis ex opere morali Scavini, Gury et Charmes. Editio quarta accuratius emend. et novis additionibus et Indice generali locupletata; 1876, 2 vol. in-8 gr. » 13 »
- GALLO (T. A. S. J.). Suppetiae Evangelii Praeconibus; 4 vol. in-8 » 14 »
- Sotto questo modestissimo titolo il R. P. Gallo, missionario nelle Indie ci presenta un nuovo corso di Teologia morale, il quale, siccome informato dallo spirito di sant'Alfonso de Liguori, dee riuscir carissimo a tutti quegli Ecclesiastici, i quali, nemici di non necessari rigori, amano di accoppiare tutta la dolcezza possibile della carità alle vere esigenze della legge.
(*Unità Cattolica*, 1872).
- GRANATA (P. F. Ludovici O. S. Dom.). Dux peccatorum. Opusculum valde pium, per Mich. ab Isselt in latinam linguam conv.; 1866, in-8 » 4 »

HORAE DIURNAE Breviarii Romani cum officiis Sanctorum per Summos Pontifices noviss. concessis; 1876, in-32 p., <i>ediz. nitidissima</i>	L.	1	50
HORAE DIURNAE Breviarii Romani cum officiis Sanctorum per SS. PP. novissime concessis. Editio I stereotypa romana nunc iterum cum novis addit. Taurini impressa rubro et nigro colore; 1875, in-32 gr., <i>ediz. chiarissima</i> . . . »	»	2	50
MEMORIALE RITUUM pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus jussu Benedicti XIII P. M. editum; 1874, in-8 . . . »	»	»	80
MISSALE ROMANUM etc. Ed. I ster. romana nunc iterum Taurini impressa cum noviss. additamentis; in-4 parvo, <i>rosso e nero in carta a mano</i> »	»	16	50
* MISSALE ROMANUM ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate recognitum; accuratissima editio cum additamentis novissimis. Taurini 1875, in-4 max. <i>rosso e nero, in carta a mano di Fabriano</i> . . . »	»	24	»
OFFICIUM DEFUNCTORUM cum exequiarum ordine pro Defunctis adultis et parvulis ex Rituali Romano depromptum; in-8 <i>rosso e nero</i> , 1876 »	»	1	50
ORATIONES in benedictione Ss. Sacramenti pro opportunitate temporum cum Litanis et precibus in oratione XL Horarum, et pro in agone laborantibus; 1873, in-4 . . . »	»	2	50
RITUALE ROMANUM Pauli V P. M. jussu editum et a Benedicto XIV auctum et castigatum, cum nova appendice Benedictionum et Instructionum, edit. I stereot. romana iterum Taurini impressa cum noviss. addit.; 1874, in-8 <i>rosso e nero</i> »	»	4	»
RITUALIS ROMANI brevis collectio ad Parochorum commodum eorum Vicariorum in Sacramentorum administratione, in infirmorum cura et eorum interitu; 1875, in-32, <i>legato in tela</i> »	»	»	80
TRICALETHI (Presb. P. I. in Universitate Vesontiensis Doct.). Bibliotheca Manualis Ecclesiae Patrum gallice edita, et ab Eudoxio Philenio S. T. Prof. latinitate donata, notisque illustrata; 1872, 5 vol. in-8 »	»	35	»

ALTRE PUBBLICAZIONI DELLO STESSO EDITORE

* BIBBIA LATINA DEGLI STUDENTI che comprende oltre il testo delle cose principali, le notizie su tutti gli scrittori dei Santi Libri, alcune osservazioni sulla loro missione; pareri critici sulla loro maniera di scrivere, analisi letteraria dei loro migliori squarci storici, poetici, oratorii; pel sig. Ab. Vuillaume; prima versione italiana	L.	4	»
BOXA (Card. I.). Via compendii ad Deum per motus anagogicos et jaculatorias; 1866, in-8	»	1	50
CAEREMONIALE juxta Ritum Romanum a P. Aloysio M. de Carpo Minor. Observ. elucubratum, Ecclesiis, Religiosis Ordinibus ac personis Romano Ritu utentibus propositum. <i>Editio III cum triplici Appendice</i> ; 1874, in-8	»	4	»
CATECHISMUS ex decreto Concilii Tridentini ad Parochos. Pii V Pontificis Max. et deinde Clementis XIII jussu editus; nunc ad fidem Manutiani textus et optimorum exemplarium iteratis curis castigata impressus; 1875, in-8	»	4	50
DE LUISE (Gaspere Pior. Operar.). Codex dogmatum fidei christianae et canonum disciplinae catholicae Ecclesiae; Taurini 1876, 2 vol. in-8	»	10	»
DE MOLINA (P. Fr. A. Carth.). Instructio Sacerdotum ex SS. Patribus et Ecclesiae Doct. concinnata; 1865, in-8	»	4	»
GABRIELIS DE VARCENO. Compendium Theologiae moralis ex opere morali Scavini, Gury et Charmes. Editio quarta accuratius emend. et novis additionibus et Indice generali locupletata; 1876, 2 vol. in-8 gr.	»	13	»
GALLO (T. A. S. J.). Suppetiae Evangelii Praeconibus; 4 vol. in-8	»	14	»

Sotto questo modestissimo titolo il R. P. Gallo, missionario nelle Indie ci presenta un nuovo corso di Teologia morale, il quale, siccome informato dallo spirito di sant'Alfonso de Liguori, dee riuscire carissimo a tutti quegli Ecclesiastici, i quali, nemici di non necessari rigori, amano di accoppiare tutta la dolcezza possibile della carità alle vere esigenze della legge.
(Unità Cattolica, 1872).

GRANATA (P. F. Lulovici O. S. Dom.). Dux peccatorum. Opusculum valde paucum, per Mich. ab Isselt in latinam linguam conv.; 1866, in-8	»	4	»
---	---	---	---

HORAE DIURNAE Breviarii Romani cum officiis Sanctorum per Summos Pontifices noviss. concessis; 1876, in-32 p., *ediz.*

nitidissima L. 1 50

HORAE DIURNAE Breviarii Romani cum officiis Sanctorum per SS. PP. novissime concessis. Editio I stereotypa romana nunc iterum cum novis addit. Taurini impressa rubro et nigro colore; 1875, in-32 gr., *ediz. chiarissima* . . . » 2 50

MEMORIALE RITUUM pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus jussu Benedicti XIII P. M. editum; 1874, in-8 . . . » » 80

MISSALE ROMANUM etc. Ed. I ster. romana nunc iterum Taurini impressa cum noviss. additamentis; in-4 parvo, *rosso e nero in carta a mano* » 16 50

* MISSALE ROMANUM ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII et Urbani VIII auctoritate recognitum; accuratissima editio cum additamentis novissimis. Taurini 1875, in-4 max. *rosso e nero, in carta a mano di Fabriano* . . . » 24 »

OFFICIUM DEFUNCTORUM cum exequiarum ordine pro Defunctis adultis et parvulis ex Rituali Romano depromptum; in-8 *rosso e nero, 1876* » 1 50

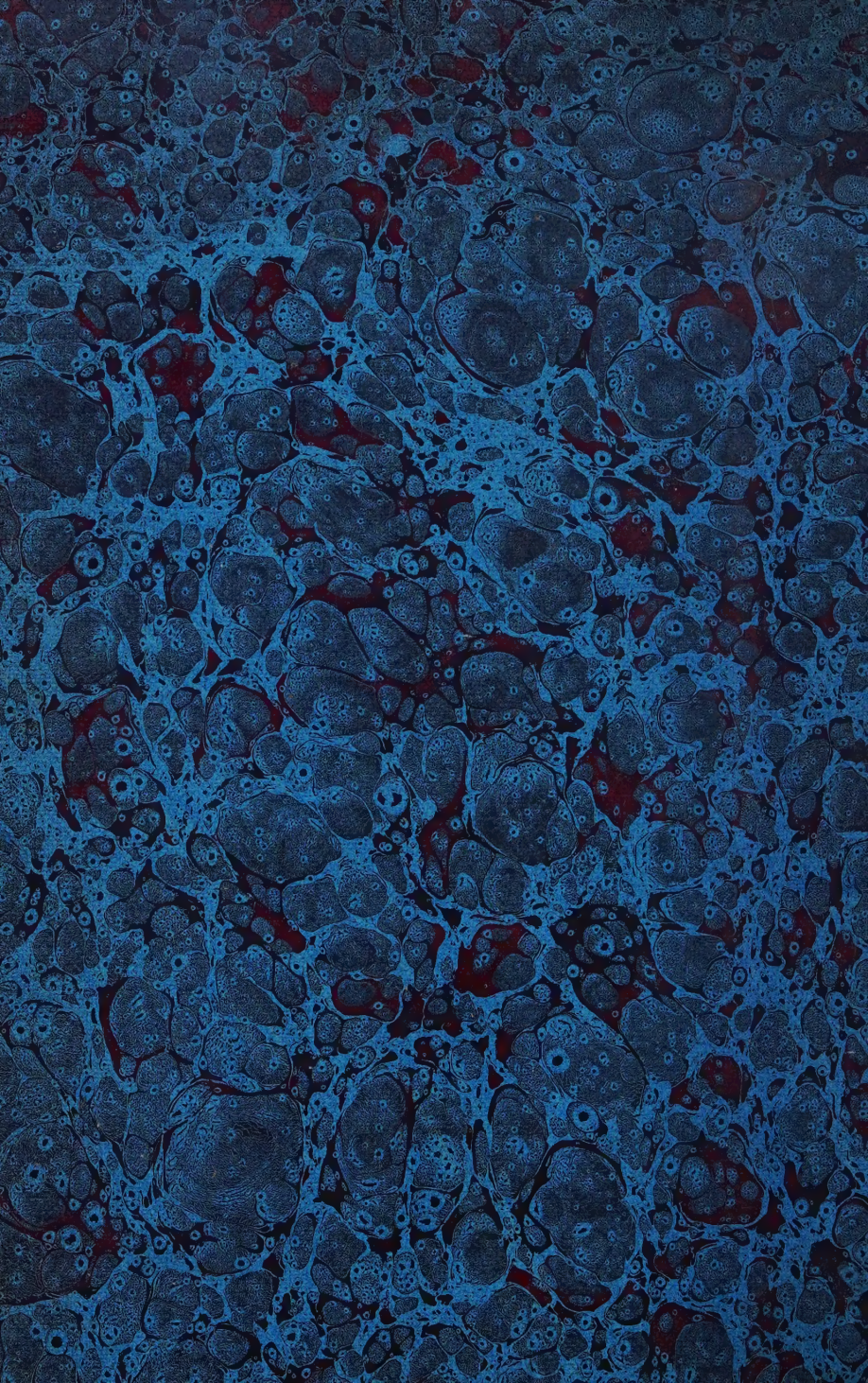
ORATIONES in benedictione Ss. Sacramenti pro opportunitate temporum cum Litanis et precibus in oratione XL Horarum, et pro in agone laborantibus; 1873, in-4 . . . » 2 50

RITUALE ROMANUM Pauli V P. M. jussu editum et a Benedicto XIV auctum et castigatum, cum nova appendice Benedictionum et Instructionum, edit. I stereot. romana iterum Taurini impressa cum noviss. addit.; 1874, in-8 *rosso e nero* » 4 »

RITUALIS ROMANI brevis collectio ad Parochorum commodum eorum Vicariorum in Sacramentorum administratione, in infirmorum cura et eorum interitu; 1875, in-32, *legato in tela* » » 80

TRICALETHI (Presb. P. I. in Universitate Vesontiensis Doct.). Bibliotheca Manualis Ecclesiae Patrum gallice edita, et ab Eudoxio Philenio S. T. Prof. latinitate donata, notisque illustrata; 1872, 5 vol. in-8 » 35 »

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall.

GTU Library

3 2400 00674 0561

4260 、

922.2

S76

